13
3 I
7

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

35
e
31
13-4-F-8

13
3 VI
Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu
35
e
31
13-4-F-8

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

RISICATVS
DE
STATV
HOMINVM
IN REPVBLICA.
TOMVS PRIMVS.

Digitized by Google

Digitized by Google

DE STATV HOMINVM IN REPVBLICA

DVPLICI TOMO,

Libris quinque comprehenſo.

ELABORATÆ AD COMMVNE BONVM ELVCVBRATIONES,
Ex Quinquaginta fermè Rerum Publicarum Statibus recollectæ,
& Duobus Indicibus locupletatæ.

AVTHORE V. I. D.

D. FRANCISCO RISICATO

SICVLO ROCCELLO ARGYRINA,

Ex Aduocatis Magnæ Regiæ Curiæ.

TOMVS PRIMVS.

SOC. IESV BIBL. SEC. COLL. ROM.
IHS

PANORMI, Ex Typographia Petri Camagna. M.DC.LXXIII.

Imprim. Cuzolinus Gub. & V. G. Imprim. R. Ioppulus P.

Digitized by Google

DE
STATV
HOMINVM
IN REPVBLICA

DVPLICI TOMO.

[illegible]

ELABORATAE AD COMMVNE BONVM ELVCVBRATIONES,
Ex Quinquaginta fermè Rerum Publicarum Statibus collectæ,
& [illegible]

AVTHORE V. I. D.

D. FRANCISCO RISICATO

SICVLO ROCCELLO ARGYRINA.

[illegible]

TOMVS PRIMVS.

PANORMI, Ex Typographia Petri Camagna. M.DC.LXXII.

Imprim. [illegible] Imprim. [illegible] P.

ILLVSTRISSIMO, AC EXCELLENTISSIMO

PRINCIPI CLAVDIO LAMORALDO

PRINCIPI DE LIGNE,

DAMBLISÆ, ET SACRI ROMANI IMPERII,
Supremo de Fagnolles, Marchioni de Roubaix, & de Ville, Comiti
de Fauquemberg, & de Nechim, Primo Beer Flandriæ, Pari
Mareſcallo, & Seneſcallo Hannoniæ, Pari Namurci,
Baroni de Belloeil, Antoing, Ciſoing, Verchin,
& Ieumont, Etiam Pari Du Broeucq,
& de Baudour, &c.

EQVITI VELLERIS AVREI, PROREGI, AC CAPITANEO
Generali in hoc Siciliæ Regno

DVos tandem confeci Tomos DE STATV HOMINVM IN REPVBLICA, Excellentiſſime Princeps, eoſque ſeueriori vitæ meæ curriculo attrito expoliui. Quas ad manus habere potui, euolui Bibliothecas, quoſue nuperos, & veterum purgatos latices ab Italis, Germanis, Belgicis, Gallicis, Hiſpaniſque, ac Siculis præſertim fontibus haurire valui, ad meos riuos pro viribus aggregare contendi. Verum, ne mihi, ſibique (ingenue fateor) aſſiduus labor deficeret, aliorumque commodis priuatis, publiciſque relectionibus non minus proficeret, nec ſatis deſeruiret, tuo nomini, tuiſque obtutibus dicatum, addictumque humillimè

millimè offero, Excellentiſſime Princeps. Certè Auctores ſuas prælo ſubmittentes paginas à Zoilis ad prælium euocantur; ideoque Mœcenatum præſidia, Principum patrocinia, ſublimiumque Dominorum ſuffragia efflagitant. Conſului quoſque optimos viros Legum Canonicarum, ac Ciuilium peritos, artes, aſſeclas, & duces, quem mihi patronum ſtatuerem ſeligendum. Conſenſere omnes ij tibi vni offerendos, tuoque nomini meos hoſce labores, quales ipſi extiterint, adſcribendos. Publicæ itaque luci emanandas noctis excubias ad Solis tui radios exire percupiui. Athenarum noctuas ſequutus, earumque imitatus exempla famam primum tuarum virtutum prælibaui, fulgores indè tuæ magnitudinis non parum expertus, diem clariſſimum auſus ſum aſpicere. O meæ Fortunæ feliciſſima auſpicia! O Siculis à Sereniſſima Hiſpanicæ ditionis Gubernatrice, quæ Regni Siculi tibi contulit regimen, ad fatiorem præmiorum ſegetem rediuiua Sæcula. O diù expetita tantæ prudentiæ, qua polles, qua fulges, præſtantiſſima luſtra. Profectò ſanguinis tui ſplendorem à capitibus coronatis deriuatum, à Ducibus Lotharingiæ propagatum, à Dinaſtis Belgicis, à Primoribus Sacri Imperij Principibus iure familiæ bello, & pace fulcitum quis cœcorum non videt? quis ex ſurdis non audit? quis Hiſtoricus non ſcripſit? quis illius Lector non admiratus eſt? Taceo. Quiuis vel curioſus, vel veterum temporum fidus enucleator, vel rudis quis ille ſit, inter lippos, & cerdones foribus ſuis, ſuiſque cathedris decantat, Nobilium, ac Procerum quiuis tota Europa tuæ propaginis ſublimitatem extollit. Sed quæ nobiliora ſunt, quamuis notiſſima ſint, me non piget illa recenſere. En animi celſitudo inuicta, acerrima in pugnis, obſidionibus Vrbium, earumque expugnationibus conſtantia, equitum, peditumque, atque exercituum conductio, ac gubernatio. In conſilijs adhibendis maturitas, ac ſolertia, ad hoſtes profligandos promptitudo, ſedulitas, & collimata prudentia. Belgium ab hoſtibus, rerumque fortunis Hiſpanico dominatui aduerſis oppreſſum, depreſſumque, Te Duce, Te Pugnante, feliciter, reuixit. Sileo illa ex ærario benignitatis tuæ, tuæque amplitudinis, ex tuæ magnificentiæ theſauro integerrimæ fidelitatis argumenta qualibet occaſione ſæpiùs comperta. Vt ad bellum milites animares, tua profudiſti patrimonia, quæ, vt Regi ſeruires tuo, vna die, vna hora, vnoque momento liberaliſſimè erogaſti. Omitto illam in Regno Siculo regiminis incredibilem methodum, qua proprium aurum, vt indigentibus ſuccurreres, neglexiſti. Nauigia tritico onerata, vel ex poſtremis Mundi Regionibus tuæ prouidentiæ Zephyris, tuis iuſſis, tuiſque nutibus, vt penuriæ proſpiceres, ad portus Siculos con-

uexiſti

Digitized by Google

uexiſti. Rara noſtrorum temporum admiratio, dum tota fermè Italia fame vexabatur. Prætermitto indefeſſum in rebus arduis zelum, vt Monarchiæ Hiſpanicæ iura ſeruares intacta, vno, eodemque die quàm benè Togæ, atque arma conueniant, quàm pulcrè in vna morentur Sede Maieſtas, & Amor, oſtendiſti. At illas tuæ Religionis antiquas teſſeras minimè ſilentio comprimere me, permitto. Ex ſtirpe quippè Principum es Atauorum, Ducumque Lotharingiæ, qui pro vexillo Chriſti acquirendo in Regno Hieroſolymitano pugnarunt, viceruntque, ac Religioni Chriſtianæ addixerunt deturpata à Barbaris loca, fixoque Chriſti Labaro Romanæ Eccleſiæ adiunxere. Plurimum debemus Sereniſſimæ Hiſpaniarum, Siciliæq; Reginę Gubernatrici, quòd huius Regni Siculi Tibi contulerit regendi Sceptri curam. Tuorũ ſanè pręclariſſimorũ facinorũ memoria è Siculorum Typographia ſemper excudetur, & nunquam excidet, nulliſque annorum iniurijs decumbet. Meos ergo duos tomos, quos opellam, ſi meum reſpicio laborem, voco, ſi tuo Excellentiſſimo Nomini ſubmiſſos perpendo, maximos illos indigetare fas, imò mihi neceſſe eſt. Reliquas verò vitæ meæ Olympiades ſi Deus cõceſſerit, ac indulſerit, tuæ Amplitudinis ſeruitio oblatas eſſe ſcias, ac noueris, Excellentiſſime Princeps.

EXCELLENTISSIMO PRINCIPI DE LIGNE

Addictiſſimus Seruus
D. D. Franciſcus Riſicato.

BENEVOLO LECTORI.

CVlpa mea non eſt, Beneuole Lector, tot errores, quos meminiſſe erubeſco, duobus Tomis meis irrepſiſſe. Rerum domeſticarum perneceſſaria cura, & loci diſtantia à Typographo in Vrbe Panormitana tanti mali origo extitere. Compatiaris, volo, atque precor, temporum conditioni. Ortographos quamuis ſæpè rogauerim, eoſque laboris fænore auro erogato ſæpiùs monuerim, vt totis iuribus mihi, vt par erat, conſulerent, iuſta tamen ſtadij mei curricula parum officiosè comitari ſtuduerunt. Veniam à Te peto, tuam expoſtulans humanitatem, quam mihi polliceor votis meis profuturam.

INDEX
CAPITVLORVM
In quocumque ſtatu primo hoc Volumine contentorum.

In Statu Virginali ſequentia habentur Capitula, nempè

QVot Virginitas iacturam ſubeat modis. fol. 31.
De ſignis,& probationibus corruptæ virginitatis f. 32.
Quot virginitas modis aliena deformetur ex libidine, ac puniti-
tionem violator excipiat. fol. 37.

In Statu Sponſalium, & Coniugij.

De coniugij futuræ qualitatis. fol. 47.
De coniugij præludijs f. 57.
De effectibus Sponſalium. fol. 61.
Quibus modis ſponſalia diſſoluuntur. fol. 63.
De differentijs inter ſponſalia, & matrimonium f. 65.
De matrimonio, ſiue coniugio. f. 66.
De mutua coniuges inter fide ſeruanda. f. 76.
De mutua coniugum concordia. fol. 81.
De legibus ab vxore ſeruandis. f. 85.
De familia, iure, ac viri poteſtate in vxorē. f. 89.
De viri, dotales circa res, & contractus, poteſtate. fol. 95.
De diuortij actitati ſeparatione. fol. 96.
De filijs alendis, ac dote, poſt diuortium reſtituenda. f. 101.

In ſtatu Filiorum hæc ſequuntur.

De filiatione probanda. f. 105.
De filijs legitimis, & naturalibus. fol. 116.
De ſucceſſione filiorum legitimorum, & naturalium fol. 124.
De filijs legitimatis. fol. 125.
De filijs legitimis tantùm. fol. 132.
De arrogatis, & adoptatis. f. 134.
De his, qui adoptari, vel arrogari poſſunt. fol. 135.
De his qui poſſunt nec nē arrogare, vel adoptare. f. 136.
De ſucceſſione filiorum adoptiuorum, & arrogatorum, & eorum patruum. fol. 137.
De filijs naturalibus tantùm. fol. 139.
De filijs ſpurijs, eorumque ſucceſſione. fol. 145.

† De

De filiorum obſequijs erga parentes præſtandis, eorumque obligationibus, & reuerentia. fol. 153.
De Parentum erga filios obligationibus. fol. 157.
De Parentum poteſtate ni liberos, eorumque bona, ac de patriæ poteſtatis effectibus. fol. 162.
De patriæ poteſtatis ſolutione. fol. 172.

In ſtatu Sutorum non ſunt Capitula.

In ſtatu Agricolarum hæc continentur.

De Agricolis liberis aliena rura, & terras colentibus in affictu. fol. 200.
De his, quæ facienda ſunt ab Agricolis coadiutoribus. f. 206.
De Colonis emphyteuticis. fol. 213.
De Colonis partiarijs. fol. 228.
De decimis ab Agricultoribus ſoluendis. fol. 232.
De ſeruitutibus ruſticorum prædiorum. fol. 236.
De ſeruitutum amiſſione. fol. 298.
De rebus agriculturæ ſeruientibus, arboribus, fructibus, ac frugibus, furto ſubtractis. fol. 239.

In ſtatu Paſtorum.

De Paſtoribus partiarijs, ſiue ſocijs. fol. 245.
De locatione animalium. fol. 253.
De Animalibus commodatis. fol. 257.
De Animalibus venditis, & redhibitis, eorumque emptoribus, ac venditoribus. fol. 260.
De paſcuis animalium, eorumque hypotheca, & de dato damno ab illis. fol. 266.
De dominorum priuilegijs, animalia habentium. fol. 271.
De Abigeis. fol. 273.

In ſtatu Venatorum carent Capitula.

In ſtatu Architectorum hæc verò continentur, nimirum.

De damno infecto. fol. 301.
De noui operis enunciatione. fol. 303.
De domorum priuilegijs. fol. 309.

In ſtatu Medicorum ſequentia ſunt Capitula.

De his iurante à Medico agendis. fol. 239.
De his, quæ poſſunt in iure de Medico occurrere, eorumque relationibus. fol. 343.

In ſtatu Chirurgorum hæc ſunt nempè.

De membrorum debilitate, & abſciſſione. fol. 358.

De

De Cicatricibus. fol. 363.
De Chirurgorum, & aliorum chirurgicam exercentium artem, erroribus. fol. 365.
De relationibus Chirurgorum. fol. 367.
In ſtatu Obſtetricum non ſunt capitula.
In ſtatu Pharmacopœorum hæc ſunt, quæ ſequuntur.
De tempore ſimplicium colligendorum. fol. 389.
De qualitatibus Aromatariorum. fol. 391.
In Chimicorum ſtatu deſunt capitula ſimilitèr.
In ſtatu Coquorum.
In ſtatu bellantium nonnulla continentur nimirum.
De his, qui offenſiuum inducere bellum poſſunt. fol. 449.
De his, quibus indici bellum poſſit, & de repræſalijs. f. 450.
De his, quæ animaduerti ante bellum debent. fol. 452.
De Militum electione. f. 458.
De his, qui in milites eligi non debent, & ad militiam inhabiles. fol. 461.
De Ordinibus Militum, ſiue Equitum, eorumque priuilegijs, & origine. fol. 466.
De militari diſciplina. fol. 470.
De pœnis, quæ militum delictis infligendæ. fol. 473.
De Militum præmijs, & priuilegijs, fol. 476.
De exercituum Ducibus. fol. 483.
De neceſſitate conſilij in belli, & ſtatus ſumma, & de electione, & qualitatibus Conſiliariorum. f. 490.
De his, quæ agenda ſunt à Principe, vel Duce in conſilio, & poſt illud. fol. 496.
De his, quæ in bello, & poſt id occurrunt. fol. 499.
De Ciuitatum deditionibus, & arcium. fol. 508.
De auxilijs, quæ belli tempore à vaſſallis domino præſtanda. fol. 511.
De captis in belli feruore. fol. 514.
De ſtatu Pacis, & Treguæ. fol. 517.
De pace concluſa, inuiolabilitèr ſeruanda. fol. 522.
De pacis priuilegijs. fol. 523.
De pacis violatoribus, ac eorum pœnis, & quando rupta dicatur, vel ex aduerſo. f. 525.
De bello interno, ſiue ciuili, & de coniurato, ſeditioſo populo, ac rebelli. fol. 529.

De

De Monomachia. fol.535.

In ſtatu Seruorum infraſcripta extant Capitula.

De his, quæ in ſeruos dominis permittuntur. f.548.
De his, quæ ſeruis permittuntur, vel negantur. fol.552.
De his, in quibus ſerui, & liberi tenentur, vel non erga dominos, & de obſequijs patronis præſtandis. f.557.
De redhibitione ſeruorum. fol. 559.
De manumiſſione ſeruorum, & quando inuitis dominis libertatem conſequuntur. fol. 565.

FINIS.

E R V D I T O
D. IOSEPH MORILLO
F E L I C I T A T E M.

— — An erit, qui velle recuſet
Os populi meruiſſe, & cedro digna loquutus?

DE Tripode cum Apolline certaſſe huius æui portentum aſpicitur, Doctor Don Franciſcus Riſicato, qui tàm præclaro eloquentiæ ſplendore ignauiæ vndique tenebras depellit, vt omnium pœnè gloriam obſcuram reddat, & legum maieſtatem effulgentiori præcingat luce. Mirarer ſanè vnius è viri opera ità celſos in æternitatis templum adductos labores; ni, & ingenij acumen in enodando ſcientiarum anfractu, & memoriæ fœcunditatem in tot Authorum ſerie felicitèr euoluenda, & calami affluentiam in adeò vaſta materiæ compage cognoſcerem. Nimis procliui ferri animo in illuſtrem viderer heroē, niſi excellentes (vt ita dicam) ætheræ mentis partus monſtrarent ex vn vngue Leonem. Florent equidem in ferreo ſæculi noſtri curſu aurei ſpiritus, quorum ſublimitate impulſi deformem excitare non veremur ſoporem. Habes tomos duos de Statu Hominum in Republica, in quibus Authoris facilitate excuteris, & felicitate; dum œconomici regiminis oppreſſus mole, ac podagræ laceratus doloribus, tàm innumera negotiorum turba circumuentus admirabile planè opus ad coronidem perduxit. Non eſt, quòd illi aliquam in curiæ notam inutas, quemquam ſi in errorem pedem impingas: vel in obſcura verborum periodo cęſpites; nam Typographorum ſolertia tali non potuit incumbere vigilantia, vt omni purus macula liber hìc prodiret.

Multa quidem tàm ſedulo debes parenti, qui tuo ſtudet vtili, dum antiquitatis, ſcientiarumque è penu tot reſerat doctrinas. Admirationem comprime. Præclarorum ingenium humiles infra terminos ſeſe minimè patitur cohiberi, ad ſublimiora peruolat. Typis egregios dedit de Hominum Statu in Republica ſudores: ſi his plauſus afferas, alias de Hominum Statu Eccleſiaſtica in Republica tomos habebis, ac de eorum Hominum Statu, qui à Republica eijci debent; & merum circa mixtumque Argyræ imperium commentarios. Quid mora? Tuum expectat iudicium. Cælum vexa, ne tàm precioſæ curſum detrahat vitæ, & grandiora obſtupeſcas. Vale.

De Monomachia. fol.535.

In ſtatu Seruorum infraſcripta extant Capitula.

De his, quæ in ſeruos dominis permittuntur. f.548.
De his, quæ ſeruis permittuntur, vel negantur. fol.552.
De his, in quibus ſerui, & liberi tenentur, vel non erga dominos, & de obſequijs patronis præſtandis. f.557.
De redhibitione ſeruorum. fol. 559.
De manumiſſione ſeruorum, & quando inuitis dominis libertatem conſequuntur. fol. 565.

FINIS.

E R V D I T O
D. IOSEPH MORILLO
F E L I C I T A T E M.

—— —— An erit, qui velle recuſet
Os populi meruiſſe, & cedro digna loquutus?

DE Tripode cum Apolline certaſſe huius æui portentum aſpicitur, Doctor Don Franciſcus Riſicato, qui tàm præclaro eloquentiæ ſplendore ignauiæ vndique tenebras depellit, vt omnium pœnè gloriam obſcuram reddat, & legum maieſtatem effulgentiori præcingat luce. Mirater ſanè vnius è viri opera ità celſos in æternitatis templum adductos labores; ni, & ingenij acumen in enodando ſcientiarum anfractu, & memoriæ fœcunditatem in tot Authorum ſerie felicitèr euoluenda, & calami affluentiam in adeò vaſta materiæ compage cognoſcerem. Nimis procliui ferri animo in illuſtrem viderer heroë, niſi excellentes (vt ita dicam) ætherex mentis partus monſtrarent ex vn vngue *L*eonem. Florent equidem in ferreo ſæculi noſtri curſu aurei ſpiritus, quorum ſublimitate impulſi deformem excitare non veremur ſoporem. Habes tomos duos de Statu Hominum in Republica, in quibus Authoris facilitate excuteris, & felicitate; dum œconomici regiminis oppreſſus mole, ac podagræ laceratus doloribus, tàm innumera negotiorum turba circumuentus admirabile planè opus ad coronidem perduxit. Non eſt, quòd illi aliquam in curiæ notam inuras, quemquam ſi in errorem pedem impingas: vel in obſcura verborum periodo cęſpites; nam Typographorum ſolertia tali non potuit incumbere vigilantia, vt omni purus macula liber hìc prodiret.

Multa quidem tàm ſedulo debes parenti, qui tuo ſtudet vtili, dum antiquitatis, ſcientiarumque è penu tot reſerat doctrinas. Admirationem comprime. Præclarum ingenium humiles infra terminos ſeſe minimè patitur cohiberi, ad ſublimiora peruolat. Typis egregios dedit de Hominum Sratu in Republica ſudores: ſi his plauſus afferas, alias de Hominum Statu Eccleſiaſtica in Republica tomos habebis, ac de eorum Hominum Statu, qui à Republica eijci debent; & merum circa mixtumque Argyræ imperium commentarios. Quid mora? Tuum expectat iudicium. Cælum vexa, ne tàm precioſæ curſum detrahat vitæ, & grandiora obſtupeſcas. Vale.

VTRIVSQVE IVRIS DOCTORI

DOM. D. FRANCISCO RISICATO.

Ter-optimo ſcientiarum Parenti.

EPIGRAMMA.

Aoniæ, mea cura, Deæ cur triſtè ſiletis?
Cur non fatidicas dat mihi Phæbus àquas?
Herois meritum blandis extollere metris
Certabam; ſed mens ferre negauit opem.
Aduoco Mnemoſines plectrum, cytharasq; ſonoras,
Et plectrum, & cytharas illa referre nequit:
Infirmum latus eſt, infirma & membra labori;
Hei mihi ſupremum, quæ Dea tollet onus ?
FRANCISCI ad laudes iſtos dum conſtruo cantus,
Non vox, non auſis mens venit apta meis.
Parnaſſi rorem ſummis attingere labris,
Nec mihi dat Cælum, nec mihi Muſa ſinit.
Sed vultu crudus, contorto, & Cynthius ore
Aſpicit, ò audax dixit, & inde: tace.
Et ſtupeo, & ſileo, liceant hæc Phæbe tacenri?
Nulla huius laudes lingua referre potis.

D. Ioſeph Morillo canebat.

AL SAVIO DOTTORE

D. FRANCESCO RISICATO.

Gloria della noſtra età.

SONETTO.

OVe fra ſpatio immenſo alti perigli
Spauentan l'occhio in più ſublime Polo,
Spinge audace Garzon (pazzi conſigli)
Veloci i vanni, ardimentoſo il volo:
Liquefatte le cere, il patrio duolo
Copre l'acqua del mar fra ſuoi ſcompigli:
Dà Prometeo dal Ciel le faci al ſuolo,
Onde d'auido Augel proua gl'artigli.
Spiega l'Argiuo ſtil, chi ardite hà l'ale,
Il precipitio ſuo mira vicino
A inalzar Grandi humana penna è frale.
FRANCESCO, quel che ſegni erto è il camino,
A mete altiere il tuo gran nome ſale,
Chi lodar ti potrà? plettro diuino.

AD

AD EVMDEM, CARMEN.

Legem ipſius innixam viribus præfulgere.

FLegræis inuiſa plagis, dum ſurgit olympo
Moles arboreis vndique, fulta iugis;
Ac terræ, proles inſano accenſa tumultu,
In ſuprema grauem ſydera vibrat Athon:
Cœlicolæ verſis horrent Iouis atria formis,
Quo deferre pedem turba ſceleſta cupit.
Hinc Maia natum nigri ſub imagine Corui
Excipis algenti, Nile ſuperbe, vado.
Teque procelloſis Nereus, Cytherea, ſub vndis
Cæruleas trepidam ſcindere vidit aquas.
Mars hircum ſumit, ſe tradit Iuppiter imbri,
Mutato fingit corpore, Phæbus auem.
Et iam deciduo nutabant ſidera Cælo,
Spirabatque feras impia terra minas:
Cum robuſta polo ſubiecit membra ruenti,
Immenſumque tulit vertice pondus *Atlas*.
In ſummos liuor pugnas rabioſe nitores,
Vis dare funereo dogmata celſa rogo;
Deturbare cupis rutilantia lumina mente:
Vellere & ethereas, aurea dicta, faces.
Creuit in immenſos nutrita ignauia fines,
Horridaque inuictæ Palladi bella vehit.
En ruit in præceps, nec habet, quæ torqueat arma,
Lex, niſi det lucem, viribus vſa tuis.
Hinc oneri promptè ſupponas terga minanti
Legibus auxilio tu inſtar Atlantis eris.
Sed cum ſublimi volet hic ad ſidera laude
Pallide ludibrijs, inuide, parce tuis;
Nam licet *Argyræ* preſſo fulgore lateret;
E claro erupit ſplendida lux calamo.
Sæpè ſub algoſo diffulgent littore gemmæ,
Quas vitreis verſat Diues Hydaſpes aquis,
Informi pretioſa nitent ſub rupe metalla,
Ac explent auidam ſæpè coruſca famem.
Aduerſo quamuis ſpirent conamine venti,
Immittatque æquor ſpumea tela rari;
Horridaque inuiſo quis mittat fulmina curſu,
Ac tonet inceptis, ita peroſa, tuis
Aſcendas; formoſa tenet ſublimia Virtus,
Nec Sophiæ auerſis aurea ſerta micant:
Quò doctrina vocat, præpes micat vſque volatus
Mentis, & æthereas circumit orbe plagas.
Ingenio patet omne. Sua cadit agmen arena,
Quod proprio credit digna trophæa ſono.
Quid tibi Peſtæis crines vincire corollis?
Egregias mentes otia nulla decent.

Liuidus in præceps claras deuoluere vires
    Optat, & horrifico lumine ferre necem.
Sperat, & ethereos, Phaetontis more, per ignes,
    Infami iaceant membra cremata rogo.
Tartareis te damnat aquis, dum vertice ſplendens
    Contendis ſumma tangere mente Polum,
Inuidus; at patrem dicent te ſæcla ſcientum,
    Dum æterna in chartis das monumenta tuis.
Lyncea, ſed nil acie timet aſpera pectus,
    Quæ rapidè occurrunt tanta, nec arma facis.

AL TRIMEGISTO DE' NOSTRI TEMPI.

O D E.

Oue ſi dice varÿ eſſer li deſiri degl'huomini, quello dell'Autore l'Immortalità.

SCherzando il mar fra ſuoi cerulei argenti,
    Mentre diffonde il Cielo alti fulgori,
    Serene l'aure tra l'eſtiui ardori
    Inuitan l'Indo à nauigar i venti;
Deletta il Duce del ſcozzeſe Abete
    Traſportare all'Europa ori, e rubini,
    Ed al nautico ardir non dan confini
    O di Bacco, ò d'Alcide ondoſe mete:
Gode il rigido Scita al proprio impero
    Soggiogar d'Auſtro l'infeconde arene,
    E vuole à regio piè teſſer catene
    Spirto ſuperbo di ſue glorie altiero.
Con occhiuto criſtallo, animo vago,
    Scuopre di Cintio in ſen le macchie impure
    Con audace ſapere in pompe oſcure
    Dell'influſſo futuro egli è preſago.
Cerca in viſta lincea focoſo ingegno
    Aprire l'orto dell'Egittio fiume,
    La natura del tuon dire preſume,
    Nè ſudor paue pur, ch'arriui al ſegno:
Dell'atre ſelue, e de' ſolinghi boſchi
    Turba l'alta quiete, alma importuna,
    E ſpeſſo in aſpro Ciel sù algente Luna
    Conſacra à ſuoi furori i dì più foſchi.
Figino auuiua i tronchi, anima i marmi,
    Già che alla fama ſua rinforza l'ale,
    Fuluio à preggi inuditi audace ſale
    Fra lire Achiue, e fra Tebani carmi.
Con immenſo piacere ama la peſca
    Glauco, auuezzo à gl'ingãni, e all'hamo alletta
    Squamoſa turba, che al perir s'affretta,
    Mentre troua la morte in ſen dell'eſca.

Arde

Arde fra brume iberne in ferree incudi
Formando induſtre adamantini uſberghi,
E fia che l'irſuta fronte il Goto aſperghi
D'acque gelate in faticoſi ſtudi:
Nell'oſcuri ſoffitini hore abiuſe
De' ſoli eſtiui paſſerà ſudante,
E nodo forma nel ſuo error vagante
Groſſa penna, che ſpiega ombre ingegnoſe.
Per fin petto non vi hà, che al Cielo aſpiri,
Qual non ſproni di gloria aura, che piace.
E benche voli intorno vn ſuon mordace,
Non è, che il fin del premio ſuo non miri.
Altri gonfiando bellicoſe trombe
Recide palme, e cumula trofei;
Altri vibrando il tuon contro de' rei
Tenta, che il nome ſuo alto ribombe.
Te dell'erta virtù l'horrido calle
Inuita ogn'hora à coronare il crine,
Fiori ſaran d'aſpro ſudor le ſpine,
Già che sù'l peſo gemeran le ſpalle.
RISICATO ſol tu con ſommo ingegno
Meſchi hiſtorie con legge, e di natura
Apri i ſecreti, poiche tua è la cura
Di dar vn parto di ſtupore degno.
Se di varie forme i crudi moſtri
Suenò d'Alcide la potente deſtra,
Hor faſtoſo ſplendor, luce maeſtra
La via del Cielo altieramente inoſtri.
Se del torbido Egeo l'atre procelle
Sofferto non haueſſe ardir coſtante,
Fra li campi del Polo aſtro brillante,
Argo non goderia calma di ſtelle.
Erto è il ſentier de la celeſte ſede,
Nè tra ſiepi di roſe immenſo pondo,
Laſciar dee chi di gloria il ſen giocondo,
Nell'aſpri horrori ambitioſo chiede.
Mandano ſpeſſo l'Hiperborei colli
Gelidi fiati à diſeccare i fiori,
Tiranno già fra li piouenti algori
D'Aquilone il furor ci rende molli.
Che ſe nell'ire ſue Ligura naue
Solchi del mare i procelloſi campi,
Arriuerà fra quei fulgurei lampi
Al porto, oue dal Cielo ardor non paue.
Vile anima, che d'otio ogn'hor ſi paſca,
Spirto, che de' ſudori aborre aſprezze,
Mentre, che de' piaceri ami vaghezze,
Humile ingegno, che al riposo naſca.
Alli poggi ſublimi, oue immortale
Cinta d'alto ſplendor Virtù riluce,

Hono-

Honore non hauran, che li ſia duce,
A tanti ſforzi vn pigro cuor non vale.
Notturne veglie in più ſolinghe cure
Sonni rotti, hore lunghe, ombre importune
Sofferti al fulgurar di molte Lune
Lucide renderan le penne oſcure.
Chi premio vuol de le fatiche audaci
Soffra inuitto gl'incontri, opri le forze,
Vinca le frodi, e ſua natura ſforze,
Non cedon ſenza horrore arme pugnaci.
Vago de' ſtudij, oue il ſaper s'aſconde
D'alto ripoſo hai tralaſciato i vezzi,
Nè ſarà ch'il tuo nome horrido ſpezzi
L'oblio di Lete, ò d'Acheronte l'onde.
FRANCESCO alla tua penna, il dir, la legge
Humile dette i glorioſi honori,
Nell'opre tue manda li ſuoi ſplendori
La Sapienza, che queſt'orbe regge.
Quindi fia, ch'ogni ſtile alto, e canoro
Applauda à i tuoi ſudori; e'l ſommo lume
Del grande ingegno, & il facondo fiume
Spieghi l'eternità con tromba d'oro.

D. Giuſeppe de Morillo cantaua.

ARGYRENSI APOLLINI, SICANO HERMETI
Charitum delicio,
Aſtrææ ſuauio, huius æui miraculo,
Virtutum aſylo, ingeniorum portento,
Supra cæteros mortalium alto mentis acumine
præſtantiſſimo
DOMINO V.I. D. FRANCISCO
RISICATO.
Qui
Prudentiæ pandens reſponſa extinctam
Legum lucem nouis accendit eloquētiæ fulgoribus;
& ne
ſub temporis tyrannide
tanta iaceant trophæa,
vigili cuſtodienda præbet Leoni:
quam auorum in ſtemmate
concluſam ſpectas arcem,
virtutum erectam tutelæ credas.
Stupeas equidem,
Cum abeuntibus ferinos in mores hominibus,
candidis his moribus aureus, robore
contra vitium ferreus,
mortales inter
Aeternam ſibi adoream perenni operū monimento
conſtruere aſpiret.

dubi-

dubitarem ſanè
quin Sicula tellus talem dederit fructum,
ni portentoſum ſpectarem Herois ingenium.
Lethæa taceat conditus in vmbra Etruſcis
è Regibus Mæcenas:
Iſtius enim in domo, Heliconidi aperitur Muſæum
Mnemoſini:
Mellita vatum figmenta Gallici haud efferant
eloquium Herculis.
Qui
Turbas auro catenatas attraxiſſe iactatur:
huius namque in ore
Nectareos hyblææ volucres
potus adduxere.
Memnonij ſanè marmoris ſpectaculum vides,
dum Herois impulſu ferreo ſemiſopitum in ſomno
ad laudes excitatum reſpicis calamum.
Nec ſtupor;
Huius enim ſolis intuitu infœcundæ mentium areæ
reuiuiſcunt. Zephirique iſtius flamine ſteriles
ingeniorum campi partus exurgunt
in præclaros.
Beatum planè dixerim, ni hoc vno eſſet infelix,
quòd, cum tàm ſublimi ſit virtute:
Nemo
Debitas afferre Cyrrhæo è vertice corollas
audet, aut ſperat.

F. I. D. Franciſcus Parrinelli
deuoti animi obſequio Aeter-
nitati poſuit.

ALL'-

ALL'IMPAREGGIABILE MERITO DEL DOTTOR

DON FRANCESCO RISICATO.

SONETTO

Del Dottor Don Filippo Corteſe, Reuiſore de' libri del Santo Officio, e Canonico della Regia Abbatia di San Filippo.

THeatro altier fra le Romane arene
Di Pario ſaſſo il gran Pompeo ereſſe,
Acciò confuſa turba iui vedeſſe
Luttar le fiere, e variar le ſcene.
FRANCESCO a' noſtri dì le tue Sirene
Diero vn theatro, in cui vago ſplendeſſe
L'humano ſtato, e illuſtre ſi rendeſſe
Il fauer di che ſon tue carte piene:
Ma vario è il voſtro fin, rabbia d'etade
Scoſſe l'altezza di ſuperba mole,
Che nel cuore inhuman moue pietade.
Il tuo edificio trà più dotte ſcuole
Già fatto eterno in neſſun tempo cade,
E col ſuo lume farà ſcorno al Sole.

LEGVM ORNAMENTO
Abditioris doctrinæ theſauro

V.I.D. D. FRANCISCO RISICATO.

EPIGRAMMA.

CYrrhæis quidquid libantur Numina riuis,
Quidquid Caſtalio fonte reducit aqua,
Murmura cryſtallo, quot ſpargit Pindus in alta,
Quidquid Apollineum concinit vſque nemus;
Te reſonat FRANCISCE, tuum per ſidera nomen
Aduolat, ætherei tangit & aſtra poli:
Te ſuperis æquat, facit è cæleſtibus vnum
(Si fas) aurata doctus Apollo lyra.
Si mihi fulminibus reſonarent ora triſulcis,
Vinceret & mea vox Stentoris alta ſonos:
Non poſſem blandis Heroem extollere metris,
Ferre, nec immenſum lingua valeret onus:
Eſt opus, vt ſacro de buſto ſurgat Homerus,
Vel Maro, FRANCISCI, qui pia facta canant.

Argirenſis D. Nicolaus Indouinus Abbas D. Bartholomæi de Monteferrato, & Canonicus Regiæ Abbatiæ S. Philippi.

AD

AD LECTORES

HENDECASYLLABVM.

PErtractat calamo plus quàm celebri
FRANCISCVS varios ſtatus virorum.
Et quidquid faciant promit, canitque
Liber, qui æthereos illuſtrat orbes.
Sed quid? Fama perennnis per coruſca
Defert ſidera fulgidos labores,
Inducet radios, ſpargetque lucem.
Cedent lumine Cynthius, Diana.

V.I.D. Don Antonius Marraſſino, Prior Regalis Abbatiæ S. Philippi, Commiſſarius Ordinarius S. Officij Argyræ, & Prothonotarius Apoſtolicus, canebat.

AD LIBRVM EPIGRAMMA.

QVÆ mora? ſublimes quatias, liber, ætheris auras:
Infamis linguæ liuida tela premas;
Exi. Fama tuos auidè deſiderat ortus
Siderea, vt laudes ſpargat in orbe tuba.
An quiſquã maior ſua ducet lumina? rara eſt
Materies, tibi quid? Tu quoque rarus eris.

V.I.D. Don Archangelus Francipane Argyrenſis Epiſcopi Catanenſis Aſſeſſor, ac bis olim Regius Syndicator canebat.

DEL PORTENTO DE' NOSTRI TEMPI

Alle genti più lontane. Madrigale.

O Dell'Indo Ocean lidi remoti
Alzate i flutti in limpidi trofei
Dell'Americhe piagge, ò climi ignoti
Ergete il Tempio al rediuiuo Hermete
Gloria del Latio ecco FRANCESCO ſcriue,
Qual mentre fia, ch' alte memorie auuiue

c Mag-

Maggior di sè,tra nuoue forme, e belle
Nouello Cintio,oſcurerà le ſtelle.

Il Dottor Gio. Giacomo Raineri d'Argira cantaua.

ALLO STESSO

DEL DOTTOR D.CARLO CRITI
Profeſſore di Teologia, e Filoſofo.

Madrigale.

SVdate ò penne, ò fronti
Fin che 'l voſtro ſudor ſoffochi i monti,
Per lodar di Franceſco il merto, e'l vanto.
Se foſſe il Ciel di Reſecati marmi,
Poco, ò nulla vi vale,
Per abozzar la fama ſua immortale;
Mentre egli in due volumi
Chiude il creato, e'l Creator de'lumi,

EIVSDEM EIDEM.
Omni ſcientiarum genere exornato
Epigramma de opere.

HOc opus includit,vaſtus quod continet Orbis;
Eſt microcoſmos homo, ſit microcoſmos opus.
Hoc tamen interſit, confusè continet ille,
Aſt iſtud clarè. Quod cupis intus adeſt.

IN AVTHORIS LAVDEM
Epigramma.

SIdera Frăciſco ſublimi an lumine plaudẽt? Audent.
Inuidia cinĉti an turbida bella mouent? Ouent.
Huic gaudent docti libro diffundere flores? Ores.
An precer, vt lucem dogma ſubire velit? It.
It Cælo labor hìc? ſuperabit vertice Olympũ? Olympũ.
Ergo Aſtris mixtum lucenitere decet? Decet.

D. Antonius Pagano, & Riſicato, ex filia, Authoris Nepos, & filius Primogenitus Principis Veriæ canebat.

EX AVREIS CIVILIVM, ET CANONICARVM LEGVM

Fodinis, De Statu Hominum in Republica, Theſauro pretioſiores eruti, atque ſummo ingenio elaborati, & expoliti libri

A B E R V D I T O V. I. D.

D. FRANCISCO RISICATO

A R G Y R E N S I.

Hiſce Poeticis tributis donantur à Sacra Theologia Doctore

D. P E T R O F O R T E

P A N O R M I T A N O.

SOlue ſerenatis animi ſolatia curis,
 Atque auidis præbe ſidera cara locis.
Rumpe moras, præli eximios, Franciſce, triumphos,
 Quos peperit ſudor, lumine prome tuo.
Quiſque tui gratas operis venerarier auras,
 Vmbras quiſque tuas ambit inire frequens.
Quas tacito leges clauſere oracula corde,
 Ipſe aperis penna, quæ latuere refers.
Quiſque hominum ſub lege ſtatus, qui publica rerum
 Pondera delibrat, iura redacta legat.
Annuat & Princeps, miles, mercator ad æquam
 Stent lancem, tutus rura colonus aret.
Sors ſua cuique datur, nullos aſſueta Cupido
 Vinciet iniuſtis ambitione lucris.
Muſa redi ad plauſus, dulceſque aſſume labores,
 Vt felix merita laude papyrus eat.
En tibi Franciſci Reſpublica condita legum
 Præſidio, armata pace venuſta nitet.
Nulli ſudores belli, nec Martius vrget,
 Pellat, vt aduerſos pectora ad arma tumor.
Blanda quies vitæ è Cœlo defluxa benigno
 Oſtentat pacis fronte coruſca facem.
Ergo tuo antiquas, Franciſce, volumine leges,
 Quos vetera agnorunt ſæcla, reſume libros.
Ingenium præfers Aquilæ, celerique volatu
 Vix penetrata tuum ſidera tangit iter.

O Patriæ ſublime decus, decor aureus omnis
Italiæ, à doctis lux venerata viris.
Laurea debetur tantę meritiſſima dextræ,
Quà legum innumeras congeris vnus opes.
Quàm benè conſtructa elucet Reſpublica Mundo,
Tàm benè præpandit fulgida ſerta Polo.

SONETTO

DEL DOTTOR D. MARC'ANTONIO RISICATO

ALL'AVTORE.

POſe nel capo, e in ſen il cuor, la mente,
Ch'influiſcon a' membri vita, e lume,
Per additar'à noi, quel Diuin Nume,
Ch'ogni virtù vien d'alto, e da vn Reggente.
E l'aurea penna tua ſcriue altamente
Di Politia le leggi, e il buon coſtume,
Che la Pace commun, qual fonte à fiume,
Sgorgan à vn ſtuol di ſauia, e nobil gente.
Con ſauer, con pietà, temprar'il zelo,
Serbar'il giuſto, e compartir a' membri,
Che degni ſon gli honori, e a' rei le pene.
Franceſco, additi: e inſegni il dritto, e il bene:
Si che d'Aſtrea le lanci, gite al Cielo,
Al ſuol ridur, con ſtil di Ciel, raſſembri.

OPE-

OPERIS IDEA
EX D. IOSEPHO DE MORILLO
PANORMITANO EXPRESSA.

Vnà cum Statuum Argumentis vario Carmine depromptis.

TImorem incuterent nonnulli, qui ſeuero Catonis ſupercilio tàm egregiè reſpicientes operis ſtructuram imprudentiæ notam, iniuſtè quidem, Authori inurunt, cùm vile Coquinariæ artificium, ſordidas Paſtorum manus, & Regnantium antepoſitas Maieſtati, & Imperatorum præire fulgores ſpectent: vnde riſum cohibentes: Hem (dicunt) quàm vltra fines audax huius æui calamus ſeſe euehit! dignitates humili iacent cuique poſthabitæ, & plerique nec luce digni ſplendidè ante alios emicant, ordinem in dignitatibus neglexit, quem ad publicum conducit in iis ſeruari. *a* Deponet attamen ſuas haſce tàm rigida lingua querelas, vbi eruditam Authoris perlegat Ideam: nam & admiranda inuentio, & elegans diſpoſitio cuncta detractionum excutiet tela. Sed antequàm in operis quilibet pedem ponat penetralia, interioreſque Delphici (ſanè) Templi inueſtiget receſſus: lubuit in ſublimis veſtibulo Theatri, vbi tot intuemur ſtatus, aliqua exponere, vt (quod meus poſcit animi feruor) omnia liuidorum iudicia eliminarem.

Ob oculos igitur ſibi non ſatis laudandus, operis AVTHOR, de poſteritate optimè meritus, primi in mundo

a l. 1. §. ſed eiſi ſeruus. ff. de ventre inſpiciendo.

Paren-

Parentis progreſſum, veteremque hominum ordinem ponens ſe ita geſſit, vt, cum notum ad vnguem haberet, quòd: *b* Factus eſt homo in animam viuentem: qui alius abſque ſocietate in Paradiſo voluptatis permaneret: principis ad explicationem tractatus deueniret: qui in primo libro, & tomo.

b Gen. cap. 2.

STATVS VIRGINALIS. fol. 25.

QVoniam *c* Adæ verò non inueniebatur adiutor ſimilis eius, *d* Ædificauit Dominus coſtam, quã tulerat de Adam, in mulierem; quæ data ipſi in auxilium; & in deliciarum horto ſimul coniuncti fuerunt, *e* (vt dictum eſt) duo in carne vna; vnde & coniugalis amor ortus, & arcto ex animorum nodo pudica originem habuit flamma, hinc

c ibidem. verſ. 21.
d Ibid. verſ. 22. cap. 2.
e Apoſ. Epheſ. 5. 8. 31.

SPONSALIA, ET CONIVGALIS STATVS. f. 43.

ADam verò cognouit vxorem ſuam Euam, quæ cõcepit, & peperit Cain. *f* Etſi Ioannes Baptiſta Van-Helmontius *g* affirmet, quòd vetitum poſtquam deglutiuerit pomum, libidinis impulſa ſtimulis virum ad congreſſum excitauit Eua, & admiſit. Qua è ſtirpe innumera filiorum ſeries deuenit, vt Cedrenus *h* de Adamo, & Auguſtinus de Caino, *i* ac Rupertus *l* de Abel; quapropter naturali ex ordine conſtruitur

f Gen. verſ. 1. cap. 4.
g In opere de ortu, & progreſſu medicin. tit. Lunare tributum. fol. 467. propè tractat. fin.
h in comp. hiſt. init. fol. 47.
i lib. 18. de Ciu. Dei cap. 8.
l apud Salianum to. 1. ann. mun. 50.

FILIORVM STATVS. f. 105.

VBI auten humani parentes generis ſui reſpexerunt corporis nuditatem, cõſuerunt ſibi folia ficus, *m* & & eoquòd *n* fecit quoque Dominus Deus Adæ, & vxori eius tunicas pelliceas; vt illa ſub tegmine laterent membra, quæ, commiſſum poſt crimen impudicè erant, in aſpectu, conueniens fuit, vt explicaretur.

m Gen. 3. cap. & Alcimus lib. 3. in Gen. cap. 1.
n Gen. c. 3. verſ. 22. Perer. to. 1. in Gen. diſput. circa hoc facta

SVTORVM STATVS. f. 176.

SED etenim, cum maledicta ex Dei verbis terra ſpinas germinaret, ac tribulos, illaque ſterilis facta,

non

non ex eo quia ipſius immutauerit naturam, ſed illam, quæ naturalium ex curſu cauſarum deueniret, ſterilitatem permiſerit *a* priſtinos minimè educeret fructus: ea de re Adæ ex filijs, Cain Agricola, veluti audacior, nec diuina curans de ſententia *b* terram colere incæpit: *c* ideò

a *Suar. de opere ſex dier. lib. 4. cap. 7. n. 1.*

b *Burgen. add. 2. in cap. 4. Gen.*

AGRICOLARVM STATVS. f. 188.

ABel autem, velut, qui quietioris amator vitæ habebatur, tacita inter ſyluarum ſilentia placidos ad auræ ſuſurros, lenè labentium murmura fluminum, ſibi oues ob paſcendum ſumpſit, & *d* alendorum artem pecorum excogitauit, tanquam, qui *e* aufugit è terræ cultura, ſicuti è re à Deo maledicta; propterea innocentibus præditus moribus adducitur.

c *Gen. 4. verſ. 4. Ioſeph Hebr. lib. 1. ant. cap. 3*

d *Genebr. lib. 1. Chron. fol. 8.*

e *Burgen. loc. cit.*

PASTORVM STATVS. f. 242.

VErumtamen cum Deus homini dixiſſet: *f* Dominamini piſcibus Maris, & volatilibus Cœli, & vniuerſis animantibus, quæ mouentur ſuper terram: & ex eo quia, poſt miſerum Parentum lapſum, ferociam belluæ aſſumpſere depoſitam, cum in candido Innocentiæ ſtatu ad hominum parerent nutum. *g* Eapropter vbi Lamech, antiqui memor dominij, quod ſuper ipſas conceſſum, venari cęperit, non vt earum carne ſibi victum pararet, ſed vt pellibus ad indumenta vteretur, *h* habitus eſt

f *Gen. cap. 1. verſ. 28.*

g *Auguſt. lib. 8. de Gen. ad lit. cap. 10.*

h *Perer. tom. 1. Gen. lib. 7. de Cain, & Abel. n. 79. & Lyranus in c. 4. Geneſ. verſ. 23.*

VENATORVM STATVS. f. 275.

NVllo verùm è viris poterat modo aeris inclementia, nocturnique frigoris rigor euitari: ni alicuius auxilio ſtructuræ, temporis non ſolùm intemperies, ferarum verum etiam inſultus arcerentur, vt etiam ne belluis commixti homines, ſpelæa colentes, domum retinerent in communi, Adam primùm erigere ædificia excogitauit; non ſuperbè, quoniam id minimè decens, *i* at mediocri ſumptu, vt ſquallido lacrymis viro,

i *Salian. tom. 1. ann. 50. nn. 5. & in ſibel. eiuſd. anni.*

& pæ-

& pœnitentia conueniens erat; licet Genebrardus [a] tribuerit Caino inuentionem: obijcitur ergo.

ARCHITECTORVM STATVS. f.289.

PArauerant ſibi, & cibos, & domicilia mortales, vt, & miſerijs plenæ vitæ ſuſtinerentur in luctu, & longè à ferarum communione auris fruerentur vitalibus, ac imbecillia tuerentur corpora: ſed quoniam, poſt peccatū ex Adamo cōmiſſum,illa,quæ niſi peccaſſet,nō fuiſſet, immortalitas amiſſa, [b] morſque intrauit, æquo pede, iuſta ſæuitia in mundum, atque [c]

-----Macies, & noua febrium
Terris incubuit cohors.

Tali de cauſa Medicinæ vſus adinuetus, atque traditus

MEDICORVM STATVS. f.311.

ENimuerò cum Chirurgia ſit Medico maximè neceſſaria, ad hoc, vt Chirurgorum corrigat errores, ipſoſque inſtruat, [d] quæ licet ſordidiſſimæ, artes inter, notam excipiat, [e] ad vulnerum tamen curam,eſt perapta, Reipublicæque commodo optimè ſe verſans, [f] ita Medicis adnectitur.

CHIRVRGORVM STATVS. f.346.

CVM autem inter Medicos annumerari etiam Obſtetrices certum ſit, [g] quæ ad partus iuuamen adhibentur: eoquòd in deligando, nec non ſecando infantis vmbilico ingenium exercent, ac ſædulæ extant, [h] ea de re poſt Medicos,ſubditur.

OBSTETRICVM STATVS. f.371.

OPus habuere Medici ad Pharmaca,ęgrorum auxilio componenda,nonnullos apponere, qui Pharmacopolæ, hoc eſt Medicamentorum confectores nūcupati,quorum ars Medicinæ colona dicta, [i] cum Aromatarius iuſſa Medici ad obſeruationem deſumat, & præcepta exequatur: [l] ideò poſt Medicos affertur.

PHAR-

[a] *Loc.cit.fol.9.*

[b] *Scotus in 2.diſtin.19. & D. Th.1.par.qu. 97. art.1.*

[c] *Horat.ode 3. lib.1.*

[d] *L. Beyerlin. in Theat.vit. humanæ lit.M.in verb.Medicin.*

[e] *Ex Text. in l. vlt. ff. de iure immunit.*

[f] *Caſſan. in Catal.glor.mundi par.11.conſid. 18.*

[g] *ex l.1.§.ſin autem aliquaarte C.de comm.ſeruo manumiſ.*

[h] *Ariſt. in hiſt. animal.lib.7. cap.10.*

[i] *Ex Beyerlinch loc. cit. l.M.in tit.Mecchanic.*

[l] *Sennert.inſtit. Med. lib.1.p.3. ſect.2. c.1.fol. 632.*

PHARMACOPOERVM STATVS. f.381.

CHymiam Medicinæ adminiculari, ad Pharmacopœæ inſtar, neminem latet; nam ſubtiliſſimos quocumque ex corpore ſpiritus extrahere ſtudet, ac medicamentum, quò ſubtilius, eò efficacius, a ipſius ope apparatur; cuius ſectatores ſpargirici, ignis vi, heterogenea ſoluere, homogenea diligentèr norunt coagulare, quamobrem opportunum fuit, vt veniret.

a *Beyerlin. loc. cit. lit. C. in tit. Chymica.*

CHYMICORVM STATVS. f.398.

QVoſdam quærere ſibi miniſtros, qui cibos diligentèr ægrotis conficiant, b Medicis incumbit; vnde congruam his Coquorum operam haberi Athenæus c affirmauit, cum ciborum naturam, ferculorum vires, & eſcarum calleant iucunditatem, adhoc vt vitiato infirmorum palato, aliquid, ad excitandum appetitum, lenocinij afferatur: conſentaneum ergo, vt interſit.

b *Hippocrat. 1. Aphoriſ.*

c *lib. dypnoſo. cap. 14.*

COQVORVM STATVS. f.428.

NOn poterat, ſtatutos infra terminos humanum ſe continere ingenium: nam vbi omnia neceſſario accommoda vſui ſibi conſtituit; inſolentia, & viribus celebres, ad obtinendum orbis dominatum Gigantes, bellis d pacem terrarum publicam perturbarunt, libertatemque oppreſſere: hinc arma turbido agitata tumultu, excelſam pacis tranquillitatem violare ſunt viſa, pectoris commota ſerenitas, & mentium concuſſa quies: enſes dexteri saptati, incudeſque, horrido malleorum tinnitu, efferam galearum, clypeorumque formam dedere: vnde occurrit

d *Genebr. lib. 1. Chron. init.*

BELLANTIVM STATVS. f.437.

HOmines, vel impia armorum damna, vel diuturno pugnæ labore, bella exoſi Pacem conſtituere, vel treguas, quæ nil aliud, quàm e vbi nemo diſſen-

e *Apoſt. Rom. 4.*

tiones affert, nihil hoſtile immiſcet, vel barbarum exponit: ex eo quia quis tàm æneo habitus animo, vt poſt multos ſudores, è militum inhumanitate ferri inſolentia, oculos auertere non curet, ac manus? qua re tractatur

PACIS, ET TREGVÆ STATVS. f. 517.

QVamuis crudeles acuerent iræ ſtimuli enſes, vt in hoſtium ſæuirent corpora; euicit tamen clementia, humanaſque meditans vices mens deflexa, quòd qui eo, inimicorum in facultatem, peruenirent feruore, morte in ſeruitutem immutata, vitam, licet luctuosè, protraherent, [a] cum etiam gentium ex conſuetudine facultas omnibus inſit, vt illum ſibi vendicet quiſque in ſeruum, qui & iuſto captus in bello, [b] vel ex aduerſo, vnde poſt bellum pace ſequuta adeſt.

a Inſtit. de iure perſonar.

b l. hoſtes, §. ab hoſt. ff. de capt. & poſtlim. reuerſ. l. adeò 7. in princip. ff. de acq. rer. domin.

SERVORVM STATVS. f. 540.

EFfręni per fas, nefaſque homines audacia incedebant, poſtquam, ſedato bellorum tumultu, in otiũ prolapſi, quos, cum nullus pudor, nullus moderaminis terror, ab incępto repelleret; congruum naturæ fuit, vt reliquos inter quiſquam, & authoritate præcelleret, ac excellentia, in cuius facultate perſiſteret, & iura reddere, & iudicia inferre: ſed, cum nec aliqua mortalibus legum reuerentia, neque ſupremi timor Numinis ſatis eſſet, vt corrupti longè mores eijcerentur; oportuit, quòd ad componendos contumacium animos, Regibus, & arma darentur, & gladij poteſtas: nam bonos inter ſanctiſſimum extat vinculum, probis enitere moribus. Hi autem tale ſuſceperunt nomen, eoquòd benè ipſis conuenit, ſubiectos moderari. [c] Humana etenim expoſcebat ſocietas, vt ſub vnius ſapientia capitis, inſimul rerum communitas teneretur: nulla quoniam Regna eſſe diuturna poſſunt; nulla Imperia valido firmata fundamine haberi, niſi alicuius interueniat prudentia, qui & cunctis præſit, & ſubditos regat. [d] Hinc belli, paciſque, ac ſeruitutis ad coronidem perducto, quàm diligentèr, tractatu, opus exegit, vt adueheretur in ſecundo tomo, & libro.

c Iſidorus lib. de ſummo bono.

d P. Aemil. lib. 8.

RE-

REGVM STATVS. f.1.

OMnes apud Reſpublicas, Regum ſub titulo, regimen Moderatores obtinuere: ſed vbi ex humilibus Roma natalibus ad non exiguam perducta potentiam, Imperatores, ad res bellicas peragendas, conſtituit; qui licet in dignitatis exortu tales dicerentur, hoſtium eo-quòd aciem fudiſſent, vel ſummo dominarentur iure, leges Magiſtratibus ferrent; exercitibus imperarent, Regibus authoritatē, vel tribuerent, vel eriperent: [a] effectum tamen eſt, vt partis elatus victorijs, egregijſque de hoſtibus habitis tumidus trophæis, ſibi Iulius Cæſar, perpetuum Imperatoris ius aſſumpſerit. Poſtquam Reges expulſi, nulloque Conſules in pretio fuere, omnibus penè authoritate ſublata, quòd equidem decus, & dominatus honor in Romano ſolum Imperio extitiſſe reperitur; cum & Syriæ vaſtæ Regiones, Ægyptiorum ſplendor, Iudeæ maieſtas, & non infimi gradus Regnorum immenſitas, Reges ad moderamen prætulerint; vnde indecorū minimè erit, ſi ex ordine poſt Reges adſit

[a] *Beyerlinck in theat. vit. hum. lit. I. in tit. Imperatores.*

IMPERATORVM STATVS. f.86.

COnſentaneum Rectorum authoritati, & vigilantiæ fuit, vt viros, quorum fide inniterentur, Reipublicæ præficerent negotijs, cum ſæpiùs Imperij vaſtitas, immenſa non raro curarum moles ità ipſos opprimeret, vt faciles cuicumque aures præbere minimè poſſent: Hinc & Vicarij ſtatuti, qui alius vices gerunt, illiuſque præſeferunt authoritatem, è quo illo poſiti in honore; vnde [b] Ioſepho explicans Pharao: Ecce conſtitui te ſuper vniuerſam terram Ægypti, eum Præfectum, ſiue (vt hiſce nominamus temporibus) Proregem adhibuit; inde

[b] *Gen. cap. 41. verſ. 42.*

PROREGVM, ET VICARIORVM STATVS. f.112

NON dedit omnibus aut virtus, aut ſors, vt ſuo ſub Imperio varias continerent ditiones, Regiſque nomen aſſumerent: ſed aliquot permiſit Ciuitates

regere, vel Vrbes, & Principum acquirere fulgorem; qui *a* vt abſoluti regali, propinqui exiſtunt dignitati; *b* quorum munus communem, ſingulorumque poſcit ab ipſorum prudentia, vtilitatem reſpici, quemadmodum pacis tranquillitatem vigili curari ſtudio, ſubditorumque quieti attendi; *c* qua de re proximus eſt.

a *Beyerl. loc. cit. litera P. in tit. Princeps.*

b *Maſtril. de magiſtr. lib. 4. c. 3. n. 7. vol. 2.*

c *Authen. de hæred. & falcid. Collat. 1.*

PRINCIPVM ABSOLVTORVM STATVS. f. 134.

PLurimi atenim inferiores Principes, qui, cum ſub ſe caſtra, vel exiguo, vel percelebri contineant numero, & quaternata ſecundùm quid poſſideant feuda, illa ex Romani Antiſtitis, Imperatoriſque, aliorumue arbitrio recognoſcant: Baronum ſunt nomine compræhenſi *d*. Hi verò cuncti feudatarij alio nuncupantur titulo, qui ſuo conceſſis dominio, vel in oppidis facultatem, vel caſtris exercent. *e* Ideò poſtquam de abſolutis tractatum fuerit Principibus, exponitur

d *DD. penes Maſtril. loco citato cap. 1. n. 2.*

e *Cumia in præl. f. ed. cap. ſi quē n. 187.*

BARONVM STATVS. f. 149.

ENimuerò quoniam hi; quibus rerum ſumma in facultate perſiſtit, minimè ſæpiùs ad decernenda idoneum ingenium negotia includunt, & nulla iuriſprudentiam callent forma; neceſſitas poſtulauit, vt Conſultores eligerent; quorum ex vigilantia, pleraque deſcendere emolumenta certum eſt, *f* & illa inquiri, quæ debeant ad operam ex illis reduci. *g* Ad hoc, vt id agere prudentèr cognoſcant, quæ ad regimen ſpectare firmum: hac de cauſa depromitur

f *Plutarch. in precept. Polit. Sueton. Capitol. & Brut. lib. 5. hiſt. Florent.*

g *D. Thom. 2. 2. qu. 52. art. 2.*

CONSVLTORVM STATVS. f. 230.

NEceſſe etiam in ſubditorum vtile fuit, è ſupremis æquitatem moderatoribus ſectari, vt & impijs flagella, & probis præmia ducerentur; hinc iudicium, quod Iuſtitiæ exequutio *h* per Iudices vim obtinet, qui iuriſdicendi, & æquitatis periti ad id muneris, publica authoritate vocati habentur; *i* propterea ducitur in tertio libro tom. 2.

h *Ibidem qu. 60.*

i *Claud. Cātiunc. de off. iud. lib. 9*

I V-

CVM pleraſque autem in Tribunalium frequentia cauſas agi, non ſit ambiguum, multi adhibiti, qui in negotijs pertractandis quoquo verſarentur modo; cũ alicuius gratia officij in cauſa, & coram Iudice aduocantur. *a* Ipſi verò, qui Aduocati ius in iudicio ſuggerunt, & ſuam amicis præſentiam accommodant *b*. Tali de re, poſtquam de Iudicum munere actum, res poſtulauit, vt explicaretur

a *Vlpian. Iuriſ. conſ. lib. 8. l. 1. de Tribun.*

b *Aſcon. lib. 1. var.*

ADVOCATORVM STATVS. f.304.

SED vbi, qui in Tribunali reus agit, vel conuentus interuenire ad ſui curam Aduocatis ex abſentiæ impedimento non poteſt, Procuratores præfiguntur, qui illius vicem ſuſtineant, & aduocationis extent adminiſtri. *c* Ipſis etenim alieni actionem negotij, tàm ſi abſens habeatur, quàm præſens, firmum eſt, domini eſſe mandato conceſſam; *d* quos ad vlterius patrocinium litis patronos ſcribit eſſe Vulteius. *e* Igitur congruum fuit, vt, cum adnotata de Aduocatis fuerint nonnulla, præponeretur

c *Petr. de Greg. Tholoſ. ſyntag. iuris lib. 49. cap. 6. ſub n. 6.*

d *l. filiusfamil. 8. §. fin. ff. de Procur.*

e *lib. 1. cap. 1.*

PROCVRATORVM STATVS. f.337.

POteſtas nonnullis è Proregum authoritate in demanij locis, in proprio è Baronibus dominio præbetur, qui Prætores, alioque nomine (hiſce temporibus) Capitanei nuncupantur. *f* Ad effectum, vt æquitatis adminiſtrationi auxilium præberent, nullo quoniam Dominatores modo tale ad opus in quocumque Regni loco valent adeſſe; *g* propterea

f *Afflict. in rub. 10. tit. quis dicatur Dux. cap. qui à Principe n. 26. f. 313. et Iacob. de Frãc. ad titul. de his, qui feud. dare poſ. n. 1. & ſeq.*

g *Cabal. reſ. crimin. caſu 120. n. 13.*

PRÆTORVM STATVS. f.366.

AT vni quoniam inhærens facultas, ſua grauis redderetur mole; nonnulli conſtituti, qui ad Reipublicæ, proferrent ſententias, emolumentum, & Senatores dicti (Siculo idiomate Giurati) vt vtilitati inuigilarent,

larent, & prudenti res moderarentur libertate: *a* adminiſtrari etenim Vrbium, Ciuitatumque bona, Vniuerſitatemque repræſentari ex huiuſmodi hominibus fuit neceſſe; cum nullo valeat populus modo ad negotia, quæ ſibi conducant, pertractanda congregari, & difficili vnanimẽ præſtare conſenſum ratione. *b* Hinc occurrit

a *Philo Iud. de Ioſe.*

b *in l. 1. §. deinde quia difficile, ff. de orig. iur.*

IVRATORVM STATVS. f.408.

EO quòd attamen, vel aliquo acti affectu, aut amicitiæ ſtimulo ſolent ab æquitate Senatores declinare; vbi Vniuerſitatum adminiſtrent bona; ſinguli propterea qualibet in Ciuitate conſtituti, qui illius in defenſionem ſuſciperent ius, & græcè Syndici, quòd idem latinè ſonat, ac defenſores, nominari *c*; vnde, cum de Decurionibus ſermo inſtitutus exponitur.

c *Tex. in cap 1. & ibi Gloſa, & in rubr. extra de Syndicis.*

SYNDICORVM STATVS. f.428.

REerum adminiſtratione, quæ ad publicam ſpectet vtilitatem, perempta, & per Senatores, alioſque geſta, non indecens eſt, ex ipſorum diligentia, cum omnes ad id adminiſtratores compellantur, rationem reddi. *d* Ad hoc, vt ipſorum benè æquitas proſpiciatur, & iuſtus effulgeat animus: vnde hoc ad opus per Sicaniæ Regnum tres præfixi, qui Magiſtri Iurati, vt computa ad trutinam reducerent, expenſaſque diligentèr adnotarent; propterea

d *Tuſc. lit. A. cõcluſ. 205. n. 10.*

MAGISTROR. IVRATORVM STATVS. f. 438.

CVM Miniſtrorum perfici iudicium oporteat; acta confici, & in tuto ſeruari neceſſe eſt: ad quòd Magiſtri Notarij in Vniuerſitatis Curijs conſtituuntur, vt vehiculum ferendæ officialium præbeant ſententiæ, nimirùm acta. *e* Nam & ipſi, improprio licet modo, officiales inter continentur; *f* vnde conſentaneum fuit, vt & hi venirent, ac explicaretur

e *Menoch. conſil. 390. n. 35.*

f *Capibl. de Bar. prag. 5. nu. 76.*

MA-

MAGISTROR. NOTARIORVM STAT. f.444.

NVllum includerent vigorem officialium ſententiæ, è Magiſtris Notarijs dæſcriptæ, niſi & aliqui occurrerent, quorum diligentiæ exequutio eſſet commiſſa: qua de cauſa exequutiui in ciuilibus ſolummodò præfiguntur Commiſſarij: horum autem ſpectat ad munus, merum exequutioni tradere factum, *a* non autem de cauſę iuſtitia cognitionem verſare. *b* Ideò, poſtquam de Miniſtris actum, propoſitus

a Tuſc. litera E. concl.447.n.7

b Bald. in l. ſi prætor. ff. de re iud. & Abb. de ſent. & re iud.

COMMISSARIORVM EXEQVVT. STAT. f.463.

QVid afferrent iura Vrbibus commodi, vbi aliqui non venirent, qui & ipſa exequi non ſtuderent? *c* Hinc Apparitores electi, quorum vſus ab antiquitatis penetralibus depromptus, vt Miniſtrorũ lateri adſtarent, & ad nutus citò præſſo eſſent. *d* Horũ autem curæ tàm ciuilia, quàm criminalia tradi negotia ex officialibus ad exequendum certum, eſt. *e* Ad hoc, vt alicui obnoxios delicto ligent, & in Miniſtrorum poteſtatem reducant. *f* Inde

c Ariſtot. lib. 1. Polit. cap. 8.

d Alex. ab Alex. lib. 1. dier. gen. cap. 27.

e Cap. cũ parati de appellat.

f Alex. loco cit.

APPARITORVM STATVS. f.476.

IN carceres Apparitorum opera ſontes adducti ſub aliquorum cuſtodia reponuntur, qui carcerum nuncupantur cuſtodes, ac neceſſarij ad iuſtitiæ adminiſtrationem habentur; *g* ad hoc vt, vel ex ære alieno illo conſtituti in loco, facta ſolutione, liberi reddantur, vel ad ſupplicium, criminali vehantur ex cauſa; quamobrem poſtquam de officialibus, quorum opera in carceres afferuntur, ſit actum, oportet, vt occurrat

g Rebuf. de piru. ſchol. quæ. 166. n. 1.

CARCERVM CVSTODVM STATVS. f. 487.

POſtremam Iudicum mentem penès Lictores permanere firmum eſt, qui eorum exequantur in criminalibus mandata, *h* & Carnificum exerceat munus. *i* Ea de re poſt omnes Miniſtrorum tractatus de illis

h Ex Can. nõ fruſtra 23. qu. 5.

i Ex Thol. ſynt. iur. l. 47. c. 40.

illis agi neceſſe, qui iudicijs ſummam adducunt manum, & affertur

LICTORVM STATVS. f. 497.

VBI Reipublicę corpus, neceſſario compactum hominum numero, ſuum emiſerit ſplendorem, & regimen, per oculatam Moderatorum prudentiam, exceperit; qui, cum ſceleſtos eliminent, probis præmia ducant, æquitatem adminiſtrent, turbidumque rerum ſtatum in quietem reducant, atque inferiores proponant officiales, ex quorum ſolertia exequutioni cuncta tradantur, ordinem rebus apponunt: ſedato Martis tumultu, humani communio generis poſtulauit, vt pararentur opportuna, & miſeræ depellerentur egeſtatis ærumnæ: vnde Mercator a

------ Mox reficit rates

Quaſſas, indociiis pauperiem pati.

a Hor. od. l. 1.

Vt illas commutans merces, quarum propria in ditione magna extaret affluentia, exotica in natale ſolum, alienaſue, ad lucrum, duceret regiones; ipſam namque mercaturam eſſe, cuius ope remotis etiam cum gentibus conſuetudo, barbari homines manſuefacti, & multarum abundantia rerum obtinetur, luce clarius extat. b Eam dicerem Reipublicæ neceſſariam, niſi vnicuique patens in dies eſſet, & ſumma Platonis c authoritas confirmaret; propterea tranquilla rerum Vniuerſitate opus fuit, vt explanaretur in quarto lib. to. 2.

b Plut. in Solon.

c lib. 2. de Repub.

MERCATORVM STATVS. f. 105.

EX piſcium curſu, cuicumque volatu homines edocti, cum illi ſub gracili innixi pelle, iſtæ pennis è natura datis, ſtatutum ſe dirigant ad iter, d nauigationem commercij cauſa, inſtituere. e

Inter vitæ, mortiſque vias

Nimium gracili limite ducto.

d Plin. l. 10. c. 10.

e Senec. in Med. Act. 2.

Nam, eoquòd diſſita ex æquorum vaſtitate inter ſe habebantur Regna, oportuit, vt ingenij vi quidquam inueniretur, quo aquarum tranaretur immenſitas, & Mercator f

f Horat. in ser.

Per

Per mare pauperiem fugiens per ſaxa, per ignes.
Tali optauit medio venales exteris merces exponere,& maximos æris ſumptus(vbi terra veheret) per nauigationem euitare: hac de re decuit, velut de Mercatura administra, de nauigatione tractare, vt duceretur

NAVTARVM STATVS. f. 552.

MAximi autem cum includat momenti diſcrimē, quod fragilis ope ratis (mercatura impellente) vitam vndis committat homo. a

Confiſus ligno, digitis à morte remotus
Quatuor, aut ſeptem, ſi ſit latiſsima tæda.

a *Iuuenal. Satyr. lib. 1. & 2.*

In cauſa fuit, vt Aſtrologiam enixo ſectaretur ſtudio, ex qua ſiderum ex ortu, & occaſu, & Planetarum præcipuè coniunctione, vario necnon aſpectu, coloreque de futuris elementorū prædictio fit affectionibus, b vt illa effugere pericula poſſit, quæ imminere videantur, vnde poſtquam nauigatio enucleata, prodit

b *Aratus in Phænomenis.*

ASTROLOGORVM STATVS. f. 567.

VT facilliori verùm negotio venditiones, poſtquā portum appulerint, Aſtrologorum, Nautarumque auxilio, è Mercatoribus efficiantur, ſolent Proſenetæ adhiberi, quorum opera contractus, ſeſe inter, ineunt partes. c Hi etenim ſtudium ponunt, vt negotiatores reddantur concordes, cambia exerceantur, & Reipublicæ, ſuo munere aliquid afferant emolumenti; propterea

c *Gloſ. in l. fin. ff. de Proſen.*

SENSARIORVM STATVS. f. 607.

MAximas pecuniarum ſummas, ob merces vel ſui, vel mediani induſtria venditas in libris adnotare Mercatoribus incumbit, tàm ſi fuerint ſolutæ, quàm ſi afferri in futurum debeant, è quibus vel data ſubtrahant, vel tribuenda deducant: ad quod, Arithmeticen adhibent, munus, quam Phœnices, Mercaturæ cauſa, perhibentur adinueniſſe, velut hoc ad opus neceſ-

a Strabo lib. 17. ſariam. a Vnde vti negotiatoribus adminiſter venit

ARITHMETICORVM STATVS. f.614.

SÆpius accidit, prædia pro mercium pretio Mercatoribus dari, cum æs in valorem afferri minimè poſſit: quapropter Geometria, ad diſcernendos camporum fines primùm ex Ægyptiorum ingenijs adinuenta b talem ad rerum æſtimationem apta adeſt, vt benè, & longitudo appareat, & latitudo cognoſcatur, ne ſolutionis minor, aut contra ex errore habeatur ſumma: hinc veluti mercaturæ annexus nō negligitur

b Herod. lib. 1. & Diodor. lib. 2.

GEOMETRARVM STATVS. f.624.

AD Mercatorum commercia neceſſarios nemo inficias ibit, Notarios haberi, eoquòd vt circa venditiones, vnanimeſque conſenſus tàm propriæ quoad homines iuriſdictionis, quàm exteros faciant in loco fidem, vbi lis agatur c ipſi exiſtunt perapti, qui cum in dignitate ſint, morumque debeant probitate refulgere, d & liberi ſeſe in officij onere exerceant, e magnam conferunt ad iudicia operam: quia de re poſtquàm actum de Mercatorum negotijs, conſentaneum eſt, vt ipſorum idoneus contractibus præponatur.

c Petr. de Vnzolo in pract. notar. fol. 7.
d l. 2. C. de dign.
e l. general. C. de Tabellio.

NOTARIORVM STATVS. 637.

OB rerum venditionem impoſita opus eſſe vectigalia ſolui quis neſciat? cum ſuper ipſis debeant dominatori lucra afferri, ad quorum exactionem Publicani fuere conſtituti, quos vectigalium haberi redemptores, cunctis notum eſt: f vnde operæ pretium fuit, vt poſt Mercatorum, adminiſtrorumque tractatus, ſummam ſortitos manum, eſſet coniunctus

f Beyerlin. lit. P. tit. Publicani.

TELONARIORVM STATVS. f.660.

SEd vbi exactæ ex Publicanis pecuniæ, quæ vectigalium ex onere ſoluuntur; opus fuit quadramdā dili-

diligentia, qui Perceptores, ſolutionem citò, vlla ſine mora capi, [a] ad hoc, vt Regium ducantur in ærarium, & Theſaurarij ſedulitate conſeruentur; tali de cauſa, vbi de Telonarijs actum, exponitur

[a] *l.1.C.de ſuſcep. lib.10.*

PERCEPTORVM STATVS. f.668.

VT habeatur autem pecuniæ ad Regis vtilitatem ductæ, curæ Theſaurarij præfixi, quibus Principis de rebus adminiſtratio, pecuniarumque collectio, quæ moderatori ſoluantur, eſt tributa. [b] Hinc conſequens fuit, vt occurreret

[b] *Peregr. de iure fiſc. lib.6.tit.6. n.43.& Capic. dec.129.n.15.*

THESAVRARIORVM STATVS. f.673.

VErumtamen, exculta eoquòd hominum ex paratis commodis, rebuſque neceſſarijs peractis ingenia; veterum ſequi geſta conati, hiſtoriæ; quæ veritatis nuntia [c] depromere monumenta ſtuduere: ipſa enim vitæ habetur magiſtra; ex qua multarum exemplis rerum optimi quique ad immortalitatem nominis gloriam, & præclara quælibet facinora vehementi ſtimulo accenduntur, praui deditі moribus, horribilis metu infamiæ deterrentur. [d] Ipſius namque cuſtodiæ illa tribuuntur, quæ cum virtute ſunt acta, & memoria de malefactis ad ſpectaculum traditur. [e] Hac de cauſa, poſtquam de rebus, exercitationibus, muneribuſque Reipublicæ neceſſarijs tractatum, occurrit in quinto libro tom.2.

[c] *Cic. lib.2. de or. ad Q. Frat.*

[d] *Cornel. Agrip. de vanit. ſcien.*

[e] *Diodor. lib. 1. de fabuloſis.*

HISTORICORVM STATVS. f.679.

VIuaci etſi hiſtoriarum memoria, Heroum geſta, ita omnium obijcerentur oculis, vt & ſopitos excitarent animos, & ad egregia quæque aduocarent; ingeniorum attamen egit acumen, vt artificioſo colorum mixto, marmorum ſimulacris illa exponerentur, quæ craſſæ homines Mineruæ in literarum ſublimitate malè verſatos tacito allicerent ad excelſa eloquia; nam & ipſa è Pictura, Sculptoriaque ex abſconditis tempo-

rum latebris ad Hiſtoriæ inſtar facta egregiò, conditaque virtutes famæ immortalitati traduntur; viuorumque opera perennem curaretur in gloriam pertranſire. *a* Ideò congruum viſum, vt poſtquam Hiſtoricè expoſita, veheretur

a *Beyerlinck in theat. vit hum. l. P. tit. Pictura.*

PICTORVM, SCVLPTORVMQ; STATVS. f. 686.

NON ſatis eſſe putarunt veteres, penicilli oblectamentis illuſtrium laudes virorum ſilenti in Iconum formis elogio exponere, niſi & Poeticen adhiberent, cum & ipſa loquens extet pictura, *b* ex qua eloquentiæ deſcendere fontem certum eſt: *c* optimas nam indè ſententias percipi opus eſt; *d* ex qua ſublimium acta hominum, laudeſque perpetuæ traduntur gloriæ: eoquòd *e*

Viuit Argoæ dominus carinæ,
Hectoris viuit domitor ſuperbus,
Viuit Aſtreæ ſuperator arcis,
Carmine Minos.

Indè poſtquam de Pictoribus actum, æqualis munere, ſed dignitate clarior *f* adnectitur

b *Franc. Patrit. de Rep. lib. 1. cap. 10.*
c *Cic. in orat. pro Archia Poeta.*
d *Iſocr. in Pareneſi ad Democ.*
e *Câpan. in car. de miſer. Poet.*
f *Ex dictis eruditiſ. Magiſtri mei omniq; exculti literatura P. Petri Rigij famoſis imaginibus, & vita integritate clari Soc. Ieſu in Poetices tract.*

POETARVM STATVS. f. 705.

OPtima viderant conſtructa ad morum ſplendorẽ viri iuuamina, ſed præcipuus deerat ſtimulus Muſicæ, quæ turbidos animi affectus reddere ſerenos narratur, internoſque componere tumultus, *g* & quis non dicat cum Cicerone, *h* ex ipſius ope mores regi? vnde fuit neceſſe ad tot has vitæ efformatrices diſciplinas, & Muſicam accedere, cum artium præſtantiſſima ex Ptolemæo nuncupetur, & ad præclarum aliquid, egregiumque perpatrandum ad inuenta ex Platone dicatur: *i* propterea venit

g *Hieron. Phalat. Sauonenſ.*
h *Tuſc. qu. 1.*
i *Vt Beyerlinck in theatr. vitæ human. lit. M. tit. Muſice.*

MVSICORVM STATVS. f. 725.

TEmporis vi (miſerum trophæum) præclari, magnaque deſudati labore ſapientum Virorum libri

bri in tinearum æſcam vmbris additi tranſierant, qui-
bus vel humanę præcepta accommoda vitæ, expoſita
erant, vel diſciplinarũ eradebantur difficultates, cum,
licet in arborum corticibus, cereiſque commiſſæ tabel-
lis Doctorum elucubrationes effulgerent; vt Petrus
Gregorius Tholoſanus, [a] qui varios ſcribendi modos,
quibus vetuſtas vſa, reliquit, vanum tamen in pulue-
rem abiere: ita vt plurima Doctorum monumenta ſint
Æternitatis gloriæ direpta: vnde neceſſe fuit, aliquam
intereſſe artem, qua perenniter ſcripta perduraret
exarata; quod & Ioannes Gudenberger, excellenti in-
genio [b] ad poſteritatis emolumentum egit, & eccel-
ſa Moguntiæ Ciuitas hoc toti beneficium contulit or-
bi: [c] quoniam tot miſerè depereuntibas illachrymãtes
egregiæ manus libris, ex obliuionis iniuria, è tenebra-
rum tyrannide ſudores vendicarunt è magnorum frõ-
te virorum demiſſos: hinc

TYPOGRAPHORVM STATVS. f. 7

HÆc ſunt, erudite, quæ ſtimulos V.I.D. D. Fran-
ciſco Riſicato dedere, vt digniores ſordidis poſt-
poneret ſtatus, humiliſque homines fortunæ reliquis
præmitteret: & meum impulerunt calamum, vt inep-
tas haſce nugas mille acto malis ingenio deductas, ſicut
imbecilles ſuppetunt vires, exponerem: vnde cum
de opere inſtructus recedas, Æternitatem tàm immen-
ſis precare laboribus, & præ ſtupore tacitè abi.

[a] *Lib. 16. de Repubt. cap. 3.*

[b] *Beyerlin. lit. T. in tit. Typogr.*

[c] *Stephan. Vueyms ad conſtit. 25. ex antiquo iure deſumpt. & per Concil. Trid. innouat. conſt. 24. nu. 1. pag. 279. Munſterus in ſua coſmographia lib. 3.*

COM-

Digitized by Google

COMPENDIOSA STATVVM EXPOSITIO,

ET PRIMO QVIDEM NEMPE

De Virginitatis Statu

Hæc.

VIrgineas inter Primus dat verba cateruas,
Quid quid homo retinet, quæ animæ ſit forma, nitorque
Additus, occulta membris mortalibus arte.
Æthæreum laudat donum: pluresque reponit
Iacturę formas, corruptę ſignaque pandit.
Vim variè explanat, rigidè Veneremque flagellat.

De Coniugali Statu. II.

ALter coniugij naturam oſtendit, & altè
Vxorem qualem conuenit eſſe, docet.
Dat quę connubium præeunt, ſponſalia ducunt,
Et quo ſoluantur dulcia vincla modo:
Iſtis diſcrimen ponit, miraque recludit
Arte ſtatum, laudat mutuam, & indè fidem.
Vxorique, viroque celebrat munera pacis.
At leges illi, ſummaque iura vehit;
Coniugis, in ſponſam ac natos hinc ęqua poteſtas.
Cernis contractu, ac dote quid illa valet?
Squallentes aperit thalamos; diuortia multis,
Excelsè, formis poſſe venire, canit.
Filius expoſcit poſt hæc alimenta. petitque
Vxor, vt accepto dos detur apta loco.

De

AD filios fert verba doctè tertius.
Quibuſque poſſit hoc dari
Nomen, recludit, atque ſumma induſtria,
Probationes aduehit,
Quibus parente hoc te ſciat gens prodiorum
Veroſque ducit, & proba
Declarat ortos filios propagine.
Succeſſiones hinc habes.
Signat peraptè, quos facis legitimos.
Quos arrogatos nomines,
Et quos adoptatos voces. hinc vt valent
Plerique tales effici
Horum futura cernitur ſucceſſio.
Quę ipſis ſupellex aduenit,
Tantumque naturalis inde proſilit.
Parente natus impio,
Et quę ſequatur hunc adeſt ſucceſſio;
Poſt hæc parentes explicat,
Quod debet erga candidosè nato agi,
Quoque hos ament, colant modo.
Dicit, patrum quid filijs adſtringitur
Afferre præfulgens amor.
Datur poteſtas liberos circa, & bona,
Eiuſque fert de effectibus
Verba, et modus, quo vinculum diſſoluitur,
Quod hæc facultas inijcit.

De Statu Sutorum. V.

SVtores veniunt, aſpice quartò.
Inuentoris adeſt nomen, & artis
Non poſtremus honor. lucra, flagellum,
Quod ſons perpetitur, ſedulus ardet.
Veſtis terrifico fulmine luxum
Sordis tàm miſeræ corripit expers.

AFfert florida prata quintus. altas
Laudes aduehit . artibus colatur
Poſt miris ager, vt det inde fructus:
Quid liber faciat, quid & colonus
Ductor ponitur. Et quidem videntur
Emphyteuticus, atque Partiari.
Quę pro munere debitę uehantur.
Proſpectant decimas, ubi arua lucrum
Ducant Agricolæ. quibus laboret
Formis ruſtica Villa ſeruitute.
Iacturę uarios docemur inde,
Quæ de hac facta, modos: quid ipſe poſcat
Agrorum ſibi cultus, & latronum
De fructu, arboribuſque furta currunt.

De Paſtorum ſtatu. VI.

SExtò proſpicies quos uirides cõtineant ſpecus
Paſtores. animal quies tribuas, ut celeres data
Mercede inuigilēt. hinc ſocius mixtus adeſt. locas
Cuicumq; ęre libet. candidulo pectore cõmodas:
Et uendis: redhibes ob uitium quodq; animal dolo.
Currũt paſcua ſumpta, ac hypotheca aduenit. & uides
Damnum, quod uehat id. ponitur exemptio, quæ manet
Illius dominos. Abigeum ſub trepido pęna premit metu.

De Venatorum Statu. VII.

VEnator urget, nec ſilere
Septimus arua poteſt, nemuſque,
Saltuſque. & undę per ſuſurros
Synodus exanimatus: herbis
Occurrit, & quibus uetetur,
Bruta, feras agitare telo.

De Architectorum Statu. VIII.

ARchitectus adeſt, ſplendida lumina
Octauus referat, queis micet addita
Lux

Lux arti. uariè prædia ſeruiunt
Vrbana. ex domibus damnaque reſpicis
Imperfecta. nouum nunciat hinc opus
Moli quiſque tuæ, quæ quatit æthera.
Multis ſtructa modis eximitur domus.

De Medicorum Statu. IX.

PHarmaca corporibus cęlo Machaon aduehit;
Funeris hirriſoni cauſas venire percipis
Quid Medicus ſpatium per muneris iurans facit,
Per varias agitur leges. refers de vulnere.

De Chirurgorum Statu X.

VEnit Chirurgus. Vulnus adnotatur,
Lethale dono; debile, ac reſciſſum
Membrum, relicta & corpori cicatrix:
Deformis error; tum relationes.

De Obſtetricum Statu XI.

NObile coruſcat
Diua lumen, fœmineæ ſi faueas querelæ,
Dum parit, & alma
Mulceas, Lucina, feroces vteri dolores.
Panditur abortus;
Triſte ſignum, diſcutitur, quis pueri lauacro
Sit modus: aquarum
Quaſque baptiſmus capiat materies verendus.

De Pharmacopœorum Statu XII.

PHarmacopæus adeſt,
Artis honos operę.
Temporaque apta vides,
Gramen, vt arripiat.
Qualis is officio
Debeat, eſſe canit.

De Chimicorum Statu XIII.

CHymica, quæ ſit?
Finis origo?
Cauſæ operæ ſint?
Quis detur ortus
Rebus? & auri
Splendida virtus:
Quaue ſophorum
Fit lapis arte?
Impia currit
Fraus Chymicorum.

De Coquorum Statu XIV.

ARtis vilia munera
Spectas, an Coquus artifex?
Luxum, damna voracium,
Adſunt horrida pectorum.
Apponas tibi quem Coquum
Iram mulceat, vt gulæ.

De Bellantium Statu XV.

Bella commota rutilant in ira,
Diuidit plures ſpecies iniquum,
Ponit, & iuſtum. videas quis arma
Ducere offenſiua poteſt: quibuſque
Hæc valent ferri rapido tumultu.
Inde repreſaliæ adeſſe quærunt;
Quodque bellorum deceat procellas,
Ante cognoſci: trahit ad cruorem
Milites, ac inualidos reiecit.
Ordines, leges, equitumque origo.
Milites fræno moderaris æquo.
Pœna deſcendit ſceleri, & feroci
Summa dantur præmia, quam coruſcant
Celſa priuilegia. poſt duces fers,
Quodque proſit conſilium videtur.
Aduehit quis debeat eſſe belli

Con-

Conſulens ſummæ, ac aperitur omnis
Qualitas Princeps quid agat, Ducesque
Reſpicis ſi conſilium vehatur,
Ac vbi allatum varia euenire
Bellica cernis rabie, & quietum
Poſt ſtatum rerum Bona, Ciuitates,
Arma, victori tribuuntur arces.
Ferte vaſſalli domino, furenti
Tempore armorum, auxilium: gementes
Curritis capti, reſonante Marte.

De Pacis Statu XVI.

SAt efferatis euomit cruoris
Miles ſariſſis, Pax vehit quietem
Emiſſa Cœlo, legis huic fauores
Videte, priuilegium, flagella
Fractoris, & gens æſtuat rebellis.
Monomachia turbidos per enſes
Fremit, feroces & repellit ictus.

De Seruorum Statu XVII.

GEmitus concipit in pondere ferri
Miſero pectore ſeruus, lachrymas dat.
Dominis plurima conceſſa videntur,
Vetita, & ſeruo habet erga ſibi fixos
Dominos obſequium liber. vt arcta
Pedibus quem religant vincula, ſeruus
Varia poſt redhibetur ratione:
Modus hinc, quo ſibi ius ſoluitur omne;
Domini, & ſi horrida contra veniat mens.

De Regum Statu XVIII. *tom. 2. lib. 2.*

ÆThere Pax ſūmo, terras illapſa ferocia,
Bellorū ceſſat rabies, pelluntur, & arma.
Regnantum liber excelsè tibi lumina pandit,
Quē tomus alter habet; Siculę poſt iſta coruſcāt
Vrbes, ſub vario Regum diademate rectæ;

Sceptrorum hinc ſeries fulget, quibus ora Triquetræ,
Sint quamuis crudele iugum perpeſſa, quierunt.
CAROLE poſtremus, nulli virtute SECVNDVS,
Ante alios lucem mittis; quem Tartarus atrox,
Incenſo, ſtimulare timet per prælia, cornu.
Te præcincta gelu pauet, orbis, Thracya, fines
Sæua premens, te mollis Arabs, te fortis Hydaſpes.
Horret, colla iugo lachrymans compreſſa feroci:
Dat dextras ad vincla ſuas, ſubiecta Gelonis
Tellus, fulmineos formidat barbarus enſes.
O quantos video! circum rutilare triumphos,
Quanta per hoſtiles turmas erecta trophæa!
Quot fuſas acies! quot ſummis Regna tributis,
Quæ exardent, pectus ſub dulci expandere fræno.
Lingua, ſed audaci refugit ſe ferre volatu,
Dum Cælum te ad ſumma vocat, dum turbidus orbis
Præſentit Pacem, Siculi Saturnia ſæcla,
Dum nixus ſolio, innumeras moderabere gentes:
Thura feret, ſceptro deuictus mundus, Ibero.
His actis affert calamus, quis Regna tenere
Debet. & electus, vel quem ſucceſſio ducat,
Aſpicitur. Regi quæ ſit conceſſa poteſtas.
Quæ moderator habet, poſt hæc, regalia currunt.
Subditus auxilium, obſequium præſtare fideli
Pectore non ne velit? poſcunt hoc ſidera, leges.

De Imperatorum Statu XIX.

CÆſar adeſt, Cęlum plaudat, circumſonet æther.
Exortum lauri cernis, ſeriemque nitores;
Eligitur, dominatur, agit, dum multa vetantur,
Plurima permiſſa, & reſplendet ſumma facultas.

De Proregum, & Vicariorum Statu XX.

PRoregis adſunt limine, ſplendidi,
Spectati honores, quique vices gerunt
Rectoris, inſtant his animo nitet
Fulgore virtus, clara ſub laureis,
Quæ altè refulgens dotibus, emicat.
Aſt his poteſtas pleraque denegat.

De

Digitized by Google

De Principum Abſolutorum Statu XXI.

OMni iure ſolutus
Dextram, lege potentem,
Princeps verſat, & æquo
Cernit plurima iure
Interdicta, videtque,
Qualis debet haberi.

De Baronum Statu XXII.

BAronis poſt hæc veniunt nomenque, vetuſtas
Quæ fugiat; neget, & quæ iuriſdictio poſcat.
Quid vetitum ſeſe circum feudalia monſtrent;
Feudi currit onus. Fratri nam ferre decebit
Vitæ, & militiæ expenſas; quæcumque requirat
Officium cernis. Domini ſi poſtulet vſus,
Vel ſubiectorum: varijs hinc tradita poſſunt
Auferri cauſis, inuiſo feuda flagello.

De Conſultorum Statu XXIII.

COnſultor lucem, decus, alto è munere traxit.
Quæ exornent pectus, quæque agat, ordo dedit.

De Iudicum Statu. XXIV.

IVdex occurrit, ſimul appellatio cauſæ.
Quæ virtus mittat lumen, vibretque nitores,
Ipſi monſtratur, munus quàm celſa requirat.
Huic delegatus, ſubdelegatus adhæret,
Et conſeruator; Compromiſſarius adſtat,
Arbitrer, & Iudex: quos propter iniqua recuſas;
Ad quod non paucæ veniunt cauſæ, dum cõſtrepit altè
Triſte forum, dum cauſidicus clamore fatigat.
Quid definiret, quæque inter-cumque loquatur,
Euoluit Iudex; & quid ſinat ampla poteſtas.

De

DEformes currit per lites Iureperitus.
Et quis tàm egregio munere dignus erit?
Regis poſt cauſas Fiſci tractare patronus
Geſtit, & aduerſos ſternit, adurget, agit.
At proprius cauta rabulam ſibi comparat arte,
Ac pretio, vt ſuperet quidquid ab hoſte venit.
Iuriſconſultus ſequitur nonnulla, fugitque;
Officio quoſdam lex fugat æqua ſacro.
Quid contra excipias, & priuilegia ſpectas,
Quæ illis excelſa luce, decora micant.

De Procuratorum Statu XXVI.

PRocuratorum exortū, ac tibi nomina pandit;
Quid decus, aut quæ lux radios emittat in ipſis.
Fiſco nonnemo cauſas procurat, & inſtat.
Priuatis quidam inuigilant, aduerſaque calcant.
Hoc alios recipit munus, pluresque repellit.
Procuratorem ſibi, qui præfigere poſſint,
Et quibus in cauſis valeant, per multa videbis,
Ipſum quæ variè reuocent, firmentque ſtatutum.

De Prætorum Statu. XXVII.

PRætores videas claros, queis cæca vetuſtas
Diuerſis tribuit iura ſuprema modis.
Electi ante alios rutilent virtute coruſci,
Quos merito ad celſos ducis honore polos.
Horum munus habet, quæ ſint præcepta, poteſtas,
Vnde angit miſeros horrida pœna reos.
Indicia in cauſis torturæ plurima currunt,
Et poſſint qui tàm dira flagella pati.
Monſtratque aſpectu cunctis tortura timendo,
Quos in tormentis debet habere gradus.
In ſacros homines, quid iuriſdictio donet,
Dum mixti exiſtunt crimina multa fori?

De Senatorum Statu XXVIII.

SPectat præclarus legum mandata Senator,
Quas ſummum poſcat virtutes munus ineſſe.
Quæ ſit, vel contrà permiſſa è iure,facultas;
Quale ſit officium, quidquid tribuatve, negetve.

De Syndicorum Statu XXIX.

QVis debet eſſe fulgido Syndicus officio
Vides.nitere muneris plurima poſcit honos.
Virtute clarum ſeligis.pleraq;namq;poteſt,
Quædam vetantur, argines lex vehit alma ſuos.

De Magiſtrorum Iuratorum Statu XXX.

IVratus poſt dicta Magiſter
Ponitur. æris computa,libros
Reſpiciet, codiceſque miniſtri,
Dum Vrbis ſumma negotia geſſit.

De Magiſtrorum Notariorum Statu XXXI.

MAgiſter iſta poſt Notarius currat.
Nonnulla tractat, diffugit vigilantèr.
Venitque Commiſſarius, vel examen,
Qui ſumat Actuarius ſibi teſtis.
Præcepta legum reſpicit data, vt noſcat,
Quæ conuenit geſſiſſe, quæ decent pelli.

De Commiſſariorum Exequutiuorum Statu XXXII.

CErnit viceno dehinc Commiſſarius ortum.
Officij natura nitet,qua in munere forma
Se gerat,& ſibi permittatue,vetetve poteſtas,
Pectore cum toto legum mandata ſequatur.

De

APparitores æquè ſe in crimen obarmant,
Æuo quale fuit priſco illi nomen,& ortus?
Pleraque ſeruari præſtat, depellere multa,
Ne fera commiſſæ veniat punitio culpæ.

De Carcerum Custodum Statu XXXIV.

CArceris aderit Cuſtos atri.
Multa ſequatur, plurima fugiat.
Triſti vbi miſeros compede retinet,
Qui dant imo pectore gemitus.

De Lictorum Statu. XXXV.

LIctorum dextrà currunt ad funera fontes.
Quàm vili infectus nomine munus erit!

De Mercatorum Statu XXXVI.

MErcator cupidus lucri, commercia traxit
Extera,& in fines eſt merces ducta remotos.
Sed mercaturam multis tractare vetatur,
Quam loca, præfixum variè tempuſque repellunt.
Acri Mercator ſtudio monopolia tentat,
Dum proprias ponit merces,quas charta recenſet.
Plurima poſt raras ponunt emporia merces,
Inſtiterat, tractat, libros, & computa ducit
Iudicij pulſus quæ debet prodere in vſus.
Conſtruitur multis ad amicos littera formis,
Nec non Mercatore ſtylus,quo commoda captat.
Præfectus monſtrat data priuilegia Conſul,
Cum cauſas agitat, lucri mercator amore;
Cogitur aut ſummis,alieno ex ære,ſolutis.

De Nautarum Statu XXXVII.

TRanſportāt merces longinqua ad climata nautæ
Dum remus tumidas æquoris vrget aquas,

Candida traduntur rapidis, vbi carbaſa ventis,
Et videt immenſas per mare nauta vias.
Pleraque rectorem nauis feciſſe requirit
Munus, quando ad iter ventus, & vnda vocant.
Sæpiùs excuſas nautam, ſi certa venirent,
Si cernis ponti ſæua pericla pati,
Aſſecurantur naues, ſunt plura notata,
Vt per diſcrimen ſumma ſtatuta detur.
Mercis iacturam ſpectas, cum dira procellis
Æquora tolluntur, cum tonat vnda vadis.

De Aſtrologorum Statu XXXVIII.

AStrologi pauidas moderantur ſidere naues.
Poſt exponũtur ſomni, aq; exordia, fraudes.
Egregia eſt forma cæleſtis ſtructa figura,
Hic Hyadeſpluuio exundant, & Pleiades imbre,
Horrenteſque vides Arctos, gelidoſque Triones,
Tranquillant rabidum, perturbant ſigna ſerenum
Aera, & occaſu varios conſurgere ventos,
Stellarumque ortu cernis, queis nomina præbes;
Labitur vndarum fluxus, ſæuitque refluxus:
Affertur nauis curſus, qua ex arte regatur.

De Proſenetarum Statu IXL.

EXercet munus mira Senſarius arte,
Quidquid agat, qualis merces, pretiumq; laboris:
Explanat calamus fęcundo flumine chartis
Ad ſua, ſi vnanimes redeant commercia gentes.

De Arithmeticorum Statu XL.

CVm numeris Abacus ſummas incedit in omnes,
Ponitur in ſerie confuſus calculus apta.
Diuidit, & cumulat; multas ſuperaddere partes
Incumbit, pluresque ſtudet deducere ſummas.
Magnum ſublimi prolabitur vtile ab arte.
Ex profeſſore obſeruari multa neceſſe.

De Geometrarum Statu XLI.

MEnſuras adhibet, ducitq; Geometra fundis;
Excelſæ, poſt hæc, tibi deuenit artis origo.
Aptaque concurrunt hinc inſtrumenta, figuræ.
Plurima ſectari ciuili in iure decebit.

De Notariorum Statu XLII.

COntractu optatum munuſq; fideſq; Notari
Ducitur, & quæ, vt doctè noſcãtur, oportet.
Officium quædam permiſit, plura vetauit,
Ne gemat inuitus, ſub pondere preſſus acerbo.

De Telonariorum Statu XLIII.

IVxta Telonari, qui vectigalia curent?
Clarè monſtratur. quiquid feciſſe negetur;
Quid ſit permiſſum. officio quæcumq; petantur.
Inde notata vides ingenti condita libro.

De Perceptorum Statu XLIV.

EXigitur præfixum, ex Perceptore tributum.
E multis longè teneat, mentemq; manuſq;
Pleriſque attendat. fraudes pellantur, & artes,
Queis apponuntur fallacia computa libris.

De Theſaurariorum Statu XLV.

REgalis curam ſibi Theſaurarius ęris
Deſumit. priſco nomen monſtratur ab æuo,
Ductum. ac officij quidquid natura requirit,
Quæ fuget, aut fugiat, ſequiturue, arcetue, docetur.

De Hiſtoricorum Statu VLVI.

HIſtorices Famæ, facti monumenta, perenni
Tradit, & Heroas ſuſtollit ad ęthera laude,
Crudo quos ſomno premit inuidioſa vetuſtas.

Pan-

Panditur vtilitas, notus fulgorque, decuſque,
Et variæ ſpecies, queis emicat abdita virtus.
Effugias vitium, dum ſummo ſcripta volatu
Mittis, & obſerues ſublimia dogmata, leges.
Hac ope nam fulgent obſcura, extincta reſurgũt.

De Pictorum, Sculptorumque Statu XLVII.

EXcitat egregias linum per inane figuras
Pictor, & è buſto putrida membra vocat.
Sculptorque ingentes erexit ad aſtra Coloſſos
Aſſumunt formam marmora nuda nouam.
Quot fuerint, qui ſint quis deſert artis honores,
Illius, chartæ, quæ ſit origo, dabunt.
Numinis, & ſuperum tabulas veneraris, adoras.
Et, quali ex vſu forma ſuperbit, habes.

De Poetarum Statu XLVIII.

L Auriferas Pindi ſyluas, vocale nemuſque
Spectas, ad numeros agitantes plectra Poetas.
Excelſas vatum laudes, & munus, honores.
Sopitos Satyra incendit rabioſa furores.
Quæ recipit leges, vt ſeſe ſiſtat in æquo
Limite. famoſo dum currit pœna libello.
Proponit caſus matura fronte Tragędus.
Argutos, Comicuſque ſales immiſcet, & actus
Prudenti exponit lege; hæc poſt pulpita ſcandit,
Riſum laſciuo deducens hiſtrio ſaltu.

De Muſicorum Statu XLIX.

SIdereo promit concentus Muſica plauſu
Triſtia in harmonico demulcẽs corpora cãtu.
In plures tranſit ſpecies, elementa, figuras:
Inſtrumenta, toni, claues, proportio, pectus
Concordi allicient numero, curaſque fugabunt.
Pleraque prudentèr ſeruari in iure neceſſe.

De

E Tenebris Doctorum ſcripta Typographus aufert,
Æternoque exornat ſublimes lumine libros.
Non dicas aſtrictum irato prælia ventri
Ducere, non æſcas auido prohibere palato.

HÆC habuit cheyls mea laboribus tot effęta, quæ in ſublimium compendia elucubrationum impenderet: vnde ſi quid, vel Artis metricæ regulis aduerſum, vel incuria effuſum ſiniſtra reſpicis; id ob verborum immutabilem naturam, nec flexibilē quantitatem puta effectum; cum opus hic fuerit nonnulla conſtitui nomina, quæ ob ruſticas prolationis qualitates informe redderent carmen. Nam & ſi ad hoc mea ſuas explicare vires poſſet facultas; nec audaciç tamen notam ſuſciperet, Muſarū potiùs vellere ſtomachum voluit, quàm ſignatum extra callem veſtigia ponere. Hæc inter verò benigno me reſpicias oculo, & quidquid erroris eſt, tua toleres humanitate. Vale.

Digitized by Google

A F

D E
B G
STATV HOMINVM IN REPVBLICA.

PROSCENIVM.
C H

NVllum ſub obſcuritatis vmbra latero dubiũ valet, quin, penes Iuriſconſultos, rerum priuſquam tractatus de natura inſtituatur, verbõrum debeat
D interpretatio venire. *L. 1. ff. ſi eorum pe-titur.* Rerum etenim à principijs ad claram qualitatis, quæ illic abdita perſiſtit, cognitionem aſcendimus. *L. 1.* & eo in loco Bartol. & Bald. *ff. de iuſtitia, & iur.* Optima, propterea, de cauſa, omnis è vocabulorum examine, ac (vt ita dicã) anatomia originem habere diſciplina videtur. Bald. *in l. liberi num. 5. C. de*
E *opere libert.* Maximi namque dedecoris eſt ſermonem de aliquo facere, nec, pertingi quos oporteat, ſibi notos reddere terminos, & ante de illo quidquã præfigere, quàm horum habere intelligentiam. Angel. *conſ. 1209.* quod incipit *Sanctiſſima in princip.*

Hanc igitur ob cauſam, Hominum de Statu in Republica, verba laturus nõ indignum laboris mei Prolegomenon existimaui. Primum, quid Status Hominis, quid hic poſteriùs; quidque demum Reſpublica? Videre. Vt aliquid poſtmodum quemlibet circa illorum ſtatum, & in ordinem redigere, & diſtinctè proponere valeam. Quare, licèt plures ſibi formas induat, & non pau- I
cas excipiat, Status, ſignificationes, cum vitæ, quam ducimus, non rarò ſpatium denotare conſpiciamus, en Cicero, qui *3. in Verr. De vitæ meæ ſtatu lacrimis ſuis deduxerunt.* Huius deindè ſæculi moram demonſtrare appareat quemadmodum Abb. *in cap. ad noſtrum in Clementin. de Hæret.* explicauit *cap. 3. num. 9.* qua in parte. *Quantumcumque homo in ſtatu huius ſæculi ſit perfectus, debet ſemper orare, vt diuina virtute perſeueret in illa perfe-* K
ctione. Pro temporis, tertio, perſiſtentia, lapſu, vel aduentu deſumatur, præſentis nimirum, præteriti, ac futuri, de quolibet enim iudicium, eo, promi debet modo, vt ſtatus, in quo exiſtere conſpicitur, adeſt Bartol. *in l. Iulia. in fine, ff. de condict. indeb.* Caſtrenſ. *conſil. 428. in princip. lib. 1.* & rerum neceſſè conſiderationem effici, iuxta quæ tem-

A poris de ſtatu, in quo reperiuntur, ad
aſpectum veniant. Rouit. *in Pragm. Re-
gni Neapol. pragm.* 1. *tit. de iuris, & exact.
fiſtal. num.*84. *fol.mihi* 329. Ex quo ac-
cidit, vt illius extet imperio ſubiectus
homo, cuius ſub iuriſdictione, quo pœ-
nam tempore cogatur excipere, moram
facit, cum neutiquam, commiſſum quã-
donam fuerit delictum, conſideretur.
Quapropter, ſi circa decem Clericus
B iniecerit promiſſionem, & eo, cùm pe-
titio fit de illis, tempore, proprio expo-
liatus decore videtur, ſæcularis condẽ-
nari per Iudicis valet ſententiam, ac ex
aduerſo. Quod etiam criminali vigorem
in cauſa excipere affirmat. Graſſ. *de ef-
fect. clericat. effect.*8. *num.*8. Marinus *re-
ſolut. quotid.* 189. *num.* 2. Quo in loco ta-
li deciſum fuiſſe modo in Senatu Nea-
politano cum *deciſ.* Franch. 656. aſſerit.
C Conditionis, in qua perſiſtit. Quartò, pro
Methamorphoſi, cũ ſcilicet capitis ho-
mo diminutionem, vel maximam ſub-
eat, vel minimam: Hominis ex eo quia
ſtatum circa tractatur: *to. tit. inſtit. de ca-
pitis diminut. l.* 2. *ff. de ſtatu homin.* quod
ita explicauit Cic. *de Prouinc. conſul. Quã-
uis excipere fortunam malui, quàm de meo
ſtatu declinare.* Pro libertatis. Quinto,
ſeruitutis, ingenuitatis, & quæ libertinis
D ineſt, facultate, *toto tit. digeſt. & inſtitut.
de iure perſon.* Vitæ. Sexto, ignominiam
oſtendat, ac honorem, vt fiat conſidera-
tio, an integri homo ſtatus, vel corrupti
exiſtat; ſi decore ſcilicet præfulgeat, vel
improbitate vileſcat. Bartol. *in extrauag.
ad reprimendum, verſ. ſtatus.* Septimo,
pro aliquo iure quæſito intelligitur. Vl-
timus, vt nimirum in corporalibus at-
tendatur in rebus poſſeſſionis ſtatus: an-
E tiquæ etenim vltima præponitur, licet
cum titulo, poſſeſſio. poſtremus eòquod
ſub examen ſtatus venit. Tuſcus *lit. S,
concl.*422. *lib.* 5. *n.* 3. Octauo, conditionẽ
rerum deſignat, vt Ciceronis fuit ſentẽ-
tia, qui 8. ſcripſit *in epiſt. De ſtatu rerum
omnium cognoſceres.* Fortunæ. Nono, for-
mam, declaret, vt eiuſdem *ad Att.* verba.
Quo in ſtatu rem vides. Locum. Decimo,
ſæpius, & quæ iam emicat, dignitatem

explicet, vt ipſummet penes ad Heren. F
videtur. *Fortuna collocauit eum in ampliſ-
ſimo ſtatu.* In ordinem tandem, vel regi-
men deſumatur, vt ſcriptum fuit ex Ca-
rauita *ſuper rit. M.R.C. Neap. rit.* 5. *nu.*4.
Præſenti attamen, è Nobis, in tractatu
hæc de illo definitio: aliquorum eſt ho-
minum, qui perſiſtunt in Republica, cõ-
ditio; quam, tum illi, qui abſolutum re-
gimen ſubditorum habent, ac qui ſubie-
ctos regunt, & ſub alius permanent do- G
minatu, tum qui ſolummodo iuſſis ob-
temperant, & ſeruitia præſtant, in claſ-
ſem veniunt: Ex his etenim Reip. iuxta
dignitates, munera, miniſteria, virtutes,
arteſque corpus conſtat: Hominum vn-
de pro conditione, &, in quem vocati à
ſuperis fuere, gradu, ſuſcipitur. Bald.
in conſ. 1. *in princip. verſ. in contrarium lib.*
1. per Text. *in l. Diuus, ff. de adop.* §. *Ge-
nerali. Auth. quibus mod nat effic. ſui, tot. tit.
ff. de ſtatu hominum, & de iure perſon.* Diu. H
Thom. 2. 2. *qu.*184. *art.*4. Ipſius autẽ de-
nominatio, è ſto, quod naturalem oſten-
dit hominis poſitionem, in qua perma-
net, originem ſumit. D. Thom. 2. 2. *quæſt.*
238. *art.* 10. Cuius quidem ſtatus, vel
celſitudine, vel humilitate nemo exiſte-
re contentus poteſt, ſed exilij vſque pœ-
nas, ac mærores, cruciatus nec non exci-
pit, cum & ad alium, qui melior ſit, cõ-
migrare deſideret; propria etenim I
haudquaquam ars plaudere videtur, &
nulli ſors lætitiæ eſt, ſed quiſque aliena
cupit; &, cum ſua non ſatis meruerit,
querulus optat miſer illa tranſire à for-
tuna, conſequutus attamen poſtquã fue-
rit intentum, maiora deſiderat, nec aui-
da è cupidine declinat, nec, feſſus licet
eſſet, ſatius, minimè id ceſſare vellet:
vndè ſæpiùs euenit, vt, propria quilibet K
ex ambitione deoculatus, dum ad ſu-
blimiorem tranſire ſortem, contendit,
maioreſque agitat in animo gradus oc-
cupare, horrendum irruat in barathrum,
inque foueam propria confectam arte
miſero decidat caſu: Qua de re optimè
conſideratum hoc fuit ex Roderico. Zo-
marenſi ſuo in humanæ vitæ ſpeculo.
Aliquos etenim non parum animo, &
am-

A ampliorls libido felicitatis, & maioris
carentia fortunæ, torquet;ſed eos quidē
latet,quot illo ſub fulgore pericula, in-
explicabiles curę ingentes abditi luctus
extent Nubila,nōnulli fronte, maximas
poſtquam adepti proſperitates depreſsū
oſtendunt pectus, vel eoquod tam ſecū-
dam ferre auram, quod haud facilè no-
rint, vel cum recto inſpiciant oculo,bo-
nis;contrarias moribus videant: Mur-
B muta quidam in ærumnas, aduerſitates,
ac infortunium inuehunt, ſed nullo cō-
ſiderant modo incognitas homini cala-
mitates eſſe neutiquam poſſe: plerique
Fortunæ contra fallaciam,& incoſtantiā
vehementes emittunt querelas,dum, &
tales eū ipſis luſus inſtituit, vt propria,
eodem, in patria in dominos præficiat,
ac exules deijciat tempore: Maximas
plurimi pœnas huius ſeſe perpeti longo
C in vitæ curſu affirmant,ſed intempeſtiuū
experti lethum id veniſſe dolent, quod
accedere optabant: Gloria nonnemo
inanis, & honore magnum percipit tor-
mentum, ſed aut verum hic ſplendorem
non cognoſcit, vel meliùs vt ipſum tale
deſiderium relinqueret, ac tutius habe-
retur: Humiles multi ſibi eſſe,atque de-
ſpecti videntur, ſed maius quidem in-
dedecus incurrerent, ſi altiorem hono-
D rum pertingerent apicem: Detractatio-
nes innumeri, nec non infamias iniquo
fermè perpetiuntur animo: ſed fucatas
cum hi laudes appetant vana intument
aura: Plures temporalis vel poteſtatis
auiditas,vel dignitatis, animo, exagitat,
ſed mundi hos forſitan ad regimen eue-
here virtus haud valet, nec vt illud cō-
ſequantur, & perferant, poteſt adiuua-
re, vel tenebris circumductum retinent
E intellectum, cum breues affecti luminis
radios æuiternos exiſtiment: Aduerſus
naturam nonnulli vocem erigunt,fumo-
ſas dum imagines, celſum retinere ſan-
guinem propriam exoptarent familiam:
ſed veram hi nobilitatem haudequidem
cognoſcunt:Implacabili plurimi animo,
& diuitiarum tolerant inopiam, & pau-
pertatis excipiunt onus: at proprijs ſibi
detrahunt oculos manibus,dum & ma-

gnam in diuitijs conſiſtere putent feli- F
citatem: Propriarum quoſdam, & nau-
fragium rerum, & ruina excruciat, bo-
norumque damnum affligit, & defe-
ctus, at maximo, his carere opibus, &
corpori emolumento eſt, & animo,cum
longè luctuoſum afferre illæ caſum va-
lerent: Humani complures de fauoris
carentia maximas intexūt querimonias;
ſed quis poſſit decernere,an plurimum,
illis odium, iuuaminis, ſecunda vel at- G
tulerit aura? ſeſe ab amicis nonnulli aſ-
ſerunt derelictos, cum & in dubium ſit,
an aliquid in amicitiam ipſi perpatra-
rint: Fidos aliqui familiares dilapſo ha-
buiſſe tempore, præſenti autem conſpi-
cere dicunt, ſed etenim, vel ęquiuocum
hi de amicitia ſermonem inſtituunt, vel
iuuamen, cuius ergo amici fuere aſsūp-
ti, iam ceſſauit: Plurimos non ſolū con-
turbat,inconſolabili verum etiam com- H
mouet mœrore, improbis eòquod ho-
mines moribus meliori perſiſtere in
fortuna videntur, quam qui & candidū
retinent pectus, & niueum præſeferunt
animum, ſed vereor, ne dubitent,æthe-
reo ſceleſtos aliquid habere in domina-
tu,& bonos quidquam ſuſcipere in cæ-
citate. Alij quod vitijs lacrimoſè inſer-
uiant, maximè triſtantur: ſed noſcere hi
nolunt liberi, ex nemine, imperium ar- I
bitrij, niſi à ſemetipſis frænum excipe-
re: Hominum tandem adeo infinita exi-
ſtunt deſideria, vt non, niſi morte,finem
valeant deſumere; ſed tunc hi deſide-
rare ceſſabunt humana cum egreſſum
ex aura facient; ipſorum etenim optatis
cum cœlum fauet, diuerſa, quam quæ
habuerant in votis,excipiunt,dum bona
ex eo quia quæ putarant, peſſimæ con-
ſpexerunt exiſtere qualitatis. At vnde K
hoc experimur, & in noſtros irruit ani-
mos? Primis quidem è parentibus,pro-
prio non contenti namque de ſtatu, in
quo innocentiæ ipſos ſplendor ſummi è
dextera opificis indicus decorabat, ad
diuinitatem commigrare quæſiuerunt;
cum ad ipſius enim fuiſſent Iconē pro-
creati, non ampliùs figuram demonſtra-
re,ſed prototypū voluerunt,dij coquod

A de bono cognitionem habentes ac malo eſſe, per quam inſipienter optarunt. Sed enim cum ſeſe Numina contendiſſent, in peccatum ſunt prolapſi, inque Dei corruentes iram ex immortalibus mortales effecti, terræ dominatum relinquentes miſeram ſubiuere ſeruitutem, cum, & proprij ſudore vultus panem ſibi acquirere homo cogatur: & dolores in partu mulier experiri compulſa de B ſocietatis celſitudine, & de æqualitatis decore turbata, viri poſita ſub imperio fuit, ſibi ex eo quia diuinitatis inducere maieſtatem iudicans, proprij iacturam ſplendoris fecit. Vnde peccatorum cũ oporteat deſiderium perire, omnes indè calamitates in mundum, ac miſeriæ deueniunt; illumque facere homines caſum videntur, in quem, & Dædali filius triſti prolapſus letho; vt hic enim, C ex Creta, Duce genitore, alis cera confectis cum volatum ſuſcepiſſet, Apollineæ nitore facis allectus, audaci necnõ animo excitatus, altiorem (vt Poetæ in ſomnijs habent) petere gradum contẽdens, liquatis alis, pennisque diſſolutis æquoreum decidens in barathrum inſolentiæ pœnã dedit. ſic huiuſmodi euenit in caſibus. Iſtis, optimo iure, originem è mutationibus humanas excipere D miſerias, & mala (ni monumentis decipior) mihi videtur: cumque ſtatus perturbetur ordo maximæ conſurgunt ærumnæ, id verò ex moderatoribus ortum deſumere conſpicitur, dum & vigilantiæ non inſiſtunt, & ſegnitiem diligunt; Hi etenim inditam propter ſuperbiam ex natura, & auaritiam cum celſiores pedem inferre in dignitates, & in ſe arma concitant, & in Rempublic. E Illi dum alios honore præditos, & ſummo conſtitutos videant apice, ſeſe autẽ vili reputent in claſſi, ad ſeditionem animos acuunt; maxima plures potentia ſe cum deſtituros iudicent, ne infimo, (vt æſtimant) gradu perſiſtant, modos, quibus fortes deijciant è dominatu viros, meditantur, ſeſeque illorum quærunt in locum reponere: etenim dum plura cupiunt, quàm cœlum conceſſerit, & optimum deſiderantes, mala ſæpiùs inueniunt; F hoc enim accidit Sybaritis modo, qui alienos dum occupare agros exoptant, & illos contra, qui eos receperant inſurgunt, opprobriosè pulſi proprijs iacturam de bonis faciunt. Illo, hac de re, in caſu ciuium eſt perfecta congregatio, Diui ſecundum Thomæ ſententiam *lib.4. de reg. Princ. cap. 23.* Suus, ſi quilibet, vt ſtatus exiſtit, diſpoſitionem habet, ac opera conficit; cum G quis etenim, vel ſummus ſi habeatur dominator, vel ſubditus conceſſo exiſtit gradu contentus, &, vt ſuæ requirit cõditionis actio, patrat opera; optimo Reſpublic. permanere modo, & incolumis videtur.

Quapropter excelsè notatum fuit ab Oſorio *in lib. primo de Regis inſtit.* Omnẽ Reipubl. interitum indè venire, cum proprium quilibet, quod conueniẽs eſt, H non agit, negotium, ſed alterius; & munus deſumit ſibi, & officium; quemadmodum etiam conſcriptum extat *in cap. quod quidã 1. quæſt. 1.* Sibi ſtatutis propterea in terminis auidum continere animum debet quiſque eſſe contentus. *cap. per latum, diſtinct.* 90. Barbo. *in cap. 1. de conſtitut. num. 60. cum ſequent.* Decianus *in primo crimin. to. lib. 4. cap. 11. num. 1.* Prudenti vnde quidem exclamare monito cum Diuo Paulo decet. I *Maneamus omnes in illa vocatione, in qua vocati ſumus.* Optimum etenim vitæ genus, ac eo vigilanter ſeſe in ſtatu conſtituere, totius in quo ſpatium æui deduci oportet, maxima exiſtit ſolertia: difficultates namque abeſſe minimè poſſunt cum temerario quis auſu, concluſiſque oculis illum ſeſe præcipitat in ſtatum, graues ad quem illecebræ aduocarint. K quare, merito, propriæ luit pœnam inſolẽtiæ, dum, & ibi anguſtias reperit, vnde abeſſe putabat ærumnas: humanarum eòquod illa videtur haberi conditio, vt quemcumque lumina in locum vertamus, plurimas, quæ ſubſunt, inſpiciamus anguſtias, hæ vero eò magis mentem diſtrahunt, quo tali cognoſci non valeant forma, vt futura prolabi clarum

ſit:

A ſit. ſublunarium autem rerum luſus eruditè quidem, ac affabrè Auſonius in

Quod vitæ ſectabor iter? ſi plena tumultu
Sint fora, ſi curis domus anſia, ſi peregrinas
Cura domos ſequitur, mercantem ſi noua ſemper
Damna manent; ceſſare vetat ſi turpis egeſtas,
Si vexat labor agricolam, mare naufragus horror
Infamat, pœnaque graues in cælibe vita,
Et grauior cauſis cuſtodia vana maritis,
Sanguineum ſi Martis opus, &c.

Edil. explicauit. F

B Et meritò quidem nil conſpici miſeriùs in ſæculo valet, quàm incertum, in quo permanes, haberi ſtatum: vnicuique hac de cauſa incumbit, illum ſibi vitæ deſumere gradum, non, ex quo pœnitus abſint incommoda, ſed, minora veniāt: ſuum conſulere ingenium, proprias ad examen vires compellare, ac tandem ſub conſiderationem ponere quæ noſtra ſcripta conciue fuerunt Diodoro *lib.* 1. & 2. Vnde adduci Horatij verſus poſſunt in Arte Poetica, inuentionē quamuis ille circa ducat. G

———Verſate diu quid ferre recuſent,
Quid valeant humeri———

QVID

A F

QVID HOMO?

B CVM Primum de ſtatus na-
tura quidquam explicaſ-
ſem, diuerſaſque vnde
varias deſumit ſignifica-
tiones, oſtendiſſem, for-
mas, ad hominis deſcen-
dere ſubſtantiam putaui; nam hominem
eſſe, ac illius ignorare conſtitutiua, non
ſolum turpiſſima eſt ſegnities, propria;
ſed etiam negligi videtur eſſentia. Qua
C de cauſa, cum de ipſo tractatus inſtitue-
re debeam, eius deuenire ad definitio-
nem iudicaui, & Ariſtotelicam quam-
uis hanc per doctrinam, quam omnes
adhibent Academiæ, Rationale dicere
animal poſſem, vt maior tamen ipſius
circa eſſentiam occurrere nobis cogni-
tio valeat, nonnullas amplo deſumptas
modo ex Lullio decerpam: vtque cla-
riori, noſtro fiat explanatum, proprium
D quid, intellectui ratione, plures inde
adducere definitiones onerosum haud-
equidem exiſtimabo: Hæ autem neuti-
quam abſtractè, ſed ipſius è principijs
artis, ac è prædicamentis exciptuntur,
cum de ſubſtantia tale prædicetur (vt
aſſerit) prædicamentum, quod in Na-
tura cum ſubiecto conueniat, ac primã
per ſuæ regulæ ſpeciem, C, ſcilicet af-
firmat. Primo eſſe animal, quod circa,
E plures, quàm de alio, bonitates, ſpecie
quæ differant, prædicari valeant. Dein-
de in quo maiores inſint, quàm in alte-
ro, poteſtates: Cui, Tertio, incorrupti-
bilis inhæreat pars: Ex quo proprij mu-
nere organi, Quarto, intelligibiles effi-
ciantur ſpecies: Virtutes quod, Quinto,
adhibeat, & vitia; Liberalibus, Sexto,
artibus ornatum, & mechanicis: Plu-
res, Septimo, delectationes, quàm aliud
animal, contineat: Plurimas, Octauo, G
quas non aliud, concludat differentias:
Maiores, Nono, præſeferat, quàm quod-
libet, concordantias: Plures, Decimo,
cui contrarietates inſint quam alijs: ſua
in quo, Vndecimo, principia magis na-
tura exerceat, quàm in alio: Cum quo,
Duodecimo, cuncta Deo præſtant ſer-
nitium corporalia: Quod, Decimoter-
tio, ſublimiorem, quam aliud animal,
ad finem eligatur: Maior cui, Decimo- H
quarto, inſit, quàm alij, pulchritudo:
Plures in quo, Decimoquinto, conſpi-
ciantur, quàm in quolibet, qualitates:
Quod magis, Decimoſexto, ſuam va-
leat, quam aliud, mortificare naturam:
Quod ſit, Decimoſeptimo, ſubſtantia
plurimis compoſita, quam quæquam
alia, rebus. Quæ Decimo octauo plures
contineat, quàm alia quantitates ſpecie
differentes: Corporalibus, Decimono- I
no, ex qualitatibus conſtans, & ſpiritua-
libus: Pluribus quæ relationibus XX.
quàm alia, ſit compacta: Corporalibus
quæ Vigeſimoprimo, & ſpiritualibus
ſubſiſtens actionibus habeatur: Corpo-
ralibus quæ, Vigeſimo ſecundo paſſio-
nibus, nec non ſpiritualibus videatur
ſubſiſtens: Virtutibus, Vigeſimo tertio,
quæ & vitijs habituata exiſtat: Recto,
Decimo quarto, quæ permaneat in ſitu, k
dum ſedet, ac etiam, dum incedit, ſub-
ſtantia: Partem, Vigeſimo quinto, ali-
quam in ſe, tempore abſque ſucceſſio-
neque continens: In qua, Vigeſimo ſex-
to, anima collocetur ad inuicem, & cor-
pus: Humanam, Vigeſimo ſeptimo, ens
ſpeciem, exxet, multiplicans: Subiectũ
denique ſit, omnia in quo animalia con-
ſiderari ſubiecta valeant: Hæ verò largo
ha-

Digitized by Google

A habentur deſumptæ definitiones modo
è Lullio: Homo autem dum principia
omnibus excipit cũ rebus Microcoſmi
nomen ſortitur.

Vituperio autem dignam reputauit,
quæ ex Ariſtotele, definitionem Bapti-
ſta Van-Helmontius, ſuo de Venatione
ſcientiarum, in tractatu n. 35. cum ſe-
quentibus, quo mordicus in loco, ratio-
nale, hominem, haud eſſe animal de-
B monſtrare contendit, cum vltimo ex fi-
ne, ac deſtinationum proprietatibus ſu-
mi definitionem iudicet debere, prima
ex eo quod cauſarum cauſa ex Ariſto-
tele finis exiſtit; qua de cauſa indecens
eſſe opus iudicauit, ex ethnicis, qui ho-
minis creationem, finemque ob quem
in lucem vocatus, ignorant, definitionẽ
poſcere, nobis culpæ ducens Chriſtia-
nis huiuſmodi, euangelicam in verita-
C tem, ſectari opiniones: Vt propriæ ve-
rò afferat ſententiæ robur, Diui Anto-
nij Anacorytæ, quod Sanctus duxit Hie-
ronymus, affert exemplum, cui Fau-
num animal rationale loquens occurriſ-
ſe legitur, cum ipſum & colens, & ve-
nerans, Chriſtianorumque ac Naturæ
Deum cognoſcere optans, inſtãter pre-
caretur, vt cæleſte ſui ad iuuamen ſuo-
rumque Numen oraret; Ex quo primo
D certum (inde inſurgit) Faunum hunc,
hominem haud equidem fuiſſe, cum ex
Diui illius relatu, horrenda figura
monſtruoſoque animal vultu videretur,
non Cacodæmonem, ex eo quia nec il-
le, ſtellatas quamuis arces ſeſe aſcen-
ſurum putaret, humi pronus, maximam,
quæ ineſt, ob ſuperbiam, caderet: Fau-
num etiam non Hominem, aut Caco-
dæmonem Beatus Hieronymus appel-
E lat, ergo neutrum illorum habetur: vn-
de affirmare oportet: Faunum animal
rationale patrium loquens idioma exi-
ſtere: Hominem non huiuſmodi: plura
eòquod in dies monſtra videntur, ac
portenta, quæ ratione vtentes, artes ad-
hibeant mechanicas. Dei etenim ho-
mo tantum ad imaginem creatus om-
nium excluſione fuit: rationalia vnde
huius generis animalia noſtri ſimula-
cra, non autem Numinis ad Iconem F
videntur: Hominis hac de re definitio:
Quod ſit creatura, immortalem per ani-
mam, in corpore Dei ad honorem, &
gloriam viuens. Diuina vero abſque
imagine ſub conſideratione venire ani-
ma fermè haud valet. Illud Dei Regnũ
omnibus ſuis cum chariſmatibus inti-
mius animæ eſt, quam intima ipſamet
ſibi exiſtat. Hæc de Homine Van-Hel-
montij habetur ſententia. Qui G

Maxima cõmotus indignatione Phi-
loſophicos inuehitur in præceptores, qui
Ethnicorum dum imbuunt adoleſcen-
tes principijs, & ſic, ſecundum Stagy-
ritæ ſententiam, hominem definiunt, nec
Deum, nec ſemetipſos in eſſentiali co-
gnoſcunt ſubſtantia; vnde cum Gentilis
potiùs doctrinam ſequantur, quam An-
tonij, cuius, Paulus ille authoritate ſã-
ctos inter adductus; infirmę acquieſcũt
opinioni. Ipſius qua propter, ſecundum H
cadauer, non efficientis autem ex Crea-
toris intentione, finalique hominis de-
ſtinatione, ſubſtantiam ſunt meditati: ſi
alio enim egiſſet modo, proprio Sum-
mus Opifex è ſcopo declinaſſet, ſi ipſe,
cauſarum in creatione prima, finis ex-
tet; tali hominis igitur definitio forma,
efficientis è creatoris intentione, accipi
debet. Conſtitutiuam autem illius dif-
ferentiam, rationale, ſcilicet, brutis pro- I
cul dubio conuenientem eſſe affirmat,
cum vna prorſus definitione, atque cõ-
ſtitutiua extet indiuiduorum differẽtia.

Et ſuam licet (vt ipſi viſum fuit) ex
adductis explicarit circa hominis defi-
nitionem, ac eſſentiam Van-Helmon-
tius mentem: Quid Blettios circa ei aſ-
ſerendum exquiro, qui abſque qui ſine
capite videntur, ac vultu, & faciei reti-
nent in pectore partes? An homines ab- K
neget? Iſtos exiſtere habemus ex Mela
lib. 1. cap. 4. quod & confirmatum è Pli-
nio *lib. 5. cap. 8. & lib. 7. cap. 7.* ac Solino
cap. 53. Qui alios ceruicibus deſtitutos,
oculiſque in humeris defixis affirmat
adeſſe: Diuus etiam Auguſtinus *ſerm.
37. ad Patres in Heremo*: ſeſe, in Aethio-
pia, in quam, vt Euangelicæ ſpargeret
ſemen

A ſemen veritatis penetrarat, nonnullos
vidiſſe homines, qui capita cum nullo
retinerent modo, craſſos in pectore ocu-
los; cæteraque noſtris æqualia, demon-
ſtrabant membra; Hi autem haudqua-
quam dici monſtra valent, illis eòquod
in regionibus ortum ſæpè ſępiùs exci-
piunt, cauſaſque tali ſub ſyderum aſpe-
ctu conſtitutas, aliarumque diſpoſitio-
nes ad generationem concurrentium
habent: Id autem ob multiplicem pro-
B miſcuam ſeminis diuerſę ſpeciei confu-
ſionem, vbi variæ ſe virtutes formatri-
ces inuicem obturbant, euenire ſolet:
adde propter materiæ penuriam, & exu-
perantiam, ac receptaculi, quæ fœtus
continentur, ex parte: primarum nec
non ob aſſymetriam qualitatum, natu-
ræ interdum obliquitates inducentem,
quatenus in cauſa eſt, vt congruè facul-
C tates propria adminiſtrent munia; ex
imaginatione denique ſuperiores mon-
ſtrorum cauſæ producuntur; hæc autē,
ſæpiùs efformatricem facultatem ſuo
aberrare facit è ſcopo, abſurdaſque &
peregrinas, quas concipit, formas fœtui
inducit; ſi quidem, cum vnum ab alio
gignitur animal: quinque debent con-
currere, ſemini primum virtus efforma-
trix inhærens, quæ Opificis more totum
D membratim corpus delineat, ac effingit;
ipſa deinde, qua fœtus coaleſcit, ma-
teries, fœtus tertium, receptaculum, pri-
mæ, quartum; quæ ſenſu percipiuntur,
qualitates, caloris, nempè, frigoris, ſic-
citatis, humoriſque complexio, quarum
è temperatura ſalus dependet animan-
tium, ac integritas, quod rem quintum,
attingit, vt regionis ſalubritas, & incle-
mentia, ſyderumque vt dictum fuit in-
E fluxus; Quid autem in Pygmæis, quorū
haud altius cubito corpus videtur, qui
& Arietum, Caprarumque dorſis inſixi
fœcundi tempore veris turmatim Gruū
oua, pulloſque ſagittis confodere con-
tendunt? ſed quid ad hoc Van-Helmō-
tius? Nonnè hi noſtra diſcedunt à for-
ma? Diuus tamen Auguſtinus maximū
ingeniorum, & Africæ monſtrum hu-
iuſmodi populos anima vitam ducere,
intellectiua, & ratione affirmat vigere, E
vt homines exiſtunt *in lib. de Ciuitate Dei*
16. *cap.* 8. & Ariſt. *hiſt. anim. lib.* 8. *cap.* 12.
Plinius *lib.* 4. *cap.* 11. *lib.* 6. *cap.* 29. *&* 30.
& lib. . . cap. 2. Quod ſi de fide inſtru-
ctiones iſti deſumere valent: baptiſmatis
excipere lauacrum debent: nec aliquo
ipſis modo poteſt denegari. An quem
verò Diuus Antonius homunculum in
Satyri, ſiue Fauni figura conſpexit, cum
ex ipſo id peteret, baptiſmi abluere vn- G
da potuiſſet, dum & humanam retine-
ret loquelam, & rationalem, de noſtra
nec nō cognitionem haberet fide, cum-
que ipſum rogaſſet, vt & ad Naturæ, &
Chriſtianorum Deum, pro ſe preces
emitteret? Huic reſponſum quæſtioni
illud valet afferri, quod ex Diuo Au-
guſtino *de Ciuit. Dei lib.* 16. *cap.* 8. Quod
etſi quiſquis homo, animal ſcilicet ra-
tionale mortalem dum in lucem ſurgit H
corporis formam oculis ignotam, no-
ſtriſque longinquam è ſenſibus, colorē,
nec non, vel motum, ſonumue, aut quā-
libet vim, partemque, aut qualitatem
retineat naturæ, nullum fidelibus indu-
cere dubium valet; primo quin originē
ex parente ducat. Quapropter ſi Fau-
nus ille vitam aliquam exceperit è fœ-
mina, quæ cum bruto forſitan Venerem
exercuiſſet, aut è contra (vt eſt Eliani I
Hiſtor. Anim. lib. 6. *cap.* 41. ſententia; ex
quo habemus in Sitari Vrbe Hiroum
neterm intuliſſe adoleſcenti, ob Zelo-
typiam, paſtori, qui cum capræ in am-
plexu iruiſſet; coitumque adhiberet
humana ſyluanum ſpecie, capitis ta-
men cruribus procreauit; Hunnorum
quemadmodum Attila Rex canem, ac
mulierem dicitur ibi parentes excepiſſe)
& Orthodoxæ de Myſterijs Fidei rudi-
menta appræhenderet; Diuo ex Anto- K
nio baptiſmo nouam deſumere in ani-
mo formam equidem valeret ex homi-
ne eòquod vitę habuiſſe primordia vi-
deretur, vnde homo ſibi ad ſimilem
ſubſtantia, procreauit, nullo autem mo-
do beſtiam: pro comperto namque exi-
ſtit nec accidentia, nec figuram, nec
quantitatem variam efficere eſſentiam:
vnde

vnde Raphael Volaterranus ſeſe affirmat conſpexiſſe Alexand.6. Summi Põtificis diploma,mulieris circa Venerem, quæ, cum ſe cani admiſcuiſſet, caninam inde obtinuerat prolem, diſpenſantis. Accedit in dubijs, non eſſe à Fauno animal illud Pici filio, ac Latini patre, vetuſtiſſimo Aborigenũ Rege, prognatum: ipſe etenim Latij retinens dominium Faunos, Satyros, Panes,ac Syluanos, ruſticorum numina; procreaſſe vt teſtatum vult Ambroſ. Calep. *in verbo Faunus*: Ergo ex homine deſumit natalia, & proindè illius velut æditus è ſtirpe, homo,non autem Faunus debet nominari: Adde quod, iuxta doctrinam Torrebl. *lib.2. de monol. cap.33. à nu.*22. ad plures ſequentes; Et Satyri,& ſemihumana quibus figura ineſt, hominis retineant ſubſtantiam, & rationis exiſtant non expertes; cum nefando ex viri cum feris coitu nata fuiſſe amplexu valet affirmari. quapropter & eadem illis definitio,quæ cœteris conueniens eſt hominibus,præberi debet; quemadmodum etenim anima rationalis eſt, quæ diſtinctionem homines inter, ac bruta ponit: eòquod nulla forma exiſtit homo, qui ratione haudquaquam præditus extat, quique humanam haudquaquam retinet figuram, neutiquam rationalem cõcludere animam valet præſumi, vt eſt opinio Bald. *in l.2. in princip. C. de poſt. hered. inſt.* Quod ſi tamen non rarò externa vultus figura humanam præſeferat effigiem, nefaria cum ex hominis, brutique congreſſu procreata proles omni valet homo dici modo, externa ex eo quia oris ſpecies prædominatricem oſtẽdit ſeminis efficaciam, cuius formatricem ſequitur corpus facultatem: propria enim ratione, ſpecifica ſemen à natura tali membrorum figuræ determinatum habetur, vt notatum extat *in cap. ſi homo* 27. *quæſt.* 1. Ita nulla forma Fauni ratio,reliquorum inter humanitatem rationalium, ac ipſius eſſe diſtinctionem ponit: ſi enim abſolutè baptiſmum ſuſcipere non poſſet, conditione adhibita id valeret inferri, vt per Theologorum praxim in dies agi videmus, cum in lucem portenta veniunt, vt affirmatum fuit è DD. penès Dianã *reſol.*30. *p.* 9. *tract.* 3. Caranza *de part. cap.*17. *n.*31. Et hoc eòmagis,huiuſmodi procedere ſine conditione oportebat, humanum ex eo quia ipſi caput inerat, animæ in quo ſedes continetur, vertex enim non verò corpus luſtrali aſpergitur vnda. Qua de re affirmare neceſſe eſt, quod, cum humano proles capite decorata conſpicitur, latentis præſumptionem animæ rationalis præbet,ſoli nãque homini propria videtur facies, vt explicatum ex Andr. Laur. Anat. *lib.* 11. *cap.* 1. quod & in Fauno magis procedere videtur, humana ex eo quia præditus habebatur loquela.

Cuius ad confirmationem ſententiæ hic adnectere viſum, vel vmbra circũductum Van-Helmontium fuiſſe, cum Diui opera Hieronymi perlegeret, vel genuinam, vt proprium accommodaret intentum, ſub ſilentio præterire ſcripturam voluiſſe, Diui ſi namque Hieronymi verba ſub examen ponere contenderet, in genere, ſuæ oppoſita equidem opinioni, & aduerſa doctrinæ reperiret: Primo, ex eo quia ille in volumine, vbi Diui Pauli vitam deſcribit, Antonium refert, poſtquam Centhaurus occurrerit, quemdam vidiſſe homunculum,qui aduncis naribus, aſpera fronte, extrema, caprarum ad inſtar, corporis parte, palmarum, pro cibo, fructus ipſi deferebat, cumque Diuus fuiſſet, ex ipſo quiſnam eſſet? ſiſcitatus, hic contra. *Mortalis ego ſum, & vnus ex accolis heremi,quos vario deluſa gentilitas errore,Faunos, Satyros, Incuboſque vocat, eoſque colit, legatione fungor gregis mei, precamur, vt, pro nobis communem Deum depreceris, quẽ pro ſalute mundi veniſſe cognouimus, & in vniuerſam terram exiuit ſonus eius.* En quemadmodum homunculum Diuus Hieronymus illum, quem Helmontius Faunum,appellauit, ſubſtãtialis eòquod hominis forma ipſa exiſtit anima, vt in Clemen. *de ſumm. Trinit. cap.* 1. habetur; Quæ, cum fuerit è corpore ſeparata ca-

A daueris nomen cuique indit, & nō ho-
minis. *l. pumit. C. de caduc.* Rationalem
forma enim animam demonſtrat. *l. non
ſunt liberi, ff. de ſtatu hom. l. quæret aliquis,
ff. de verb. ſignificat.* Cumque hominis
autem haberet effigiem, qui Diuo An-
tonio Faunus occurrir, aliquā licet par-
tem, vel auctam præſeferret, vel dimi-
nutam ex iure attamen rationalem con-
tinuiſſe animam, verumque fuiſſe ho-
B minem præſumptio venit. *per d. l. non sūt
liberi*. Illius eòquod figura ex accidenti
magis, quam alia originem excipiebat
ex cauſa, quod nullo præbet modo, nec
hominis aufert ſubſtantiam. Bartol. in
l. ſtricta ratio tract. de alueo n. 14. Multos
adde, quod penès Philoſophos, Poetá-
rum figmenta, huiuſmodi, & inſomnia,
Faunos protuliſſe, videntur magis, quàm
verioris hiſtoriæ relata; nullo, accedit,
C quod medio poſſibile certè apparet Pe-
tro Caſſen. *lib. 1. de varietate anim. cap.* 1.
Quod talis adeò inſtrui Faunus poſſet,
vt neminis cum in ſocietate fuiſſet, nec
reliquis ſeſe verſaſſet cum hominibus,
eo, quo ſupra, vocem efformatet modo:
vulgi, qua de cauſa ex ore deſumpta
nartatio, ac populi decerpta ex rumore
videtut: Varia enim Antonio, multis in
caſibus ſpectra perhibentur apparuiſſe,
D ipſique non ſolum, alijs verum etiam
fuiſſe loquuta clarum extat penes Mart.
del Rio *diſquiſ. mag.* Dato autem, quod
hi ex Diabolo prognati Fauni fuerint;
equidem, ex eo quia nullam valet Dia-
bolus, vt generatio ſequatur, poteſtatē
habere, nec membra, quæ ſemen vt
eijcerent apta, retinet, filios ſuſcipere
non dicitur, cum ſemen in calore con-
ſeruare, ac mulieris demittere in vuluā
E humanum exiſtat opus, conſequens qua
de re, eſt, hominis Faunum è ſemine
prognatum, & eius ideò filius dicitur
magis, quam Cacodœmonis proles eſ-
ſe, velut inſtrumentum: eòquod illud
in re ſeſe habet, non autem, vt cauſa
quomodo conſideratum fuit è Scipione
Merc. *de offic. obſtectr.* & ex del Rio *in
diſquiſ. mag.* Nec ad opus facit, ſi vncæ
illi nares, frons caperata, caprarumque
pedes ineſſent, iſta eòquod nullum affe- F
runt vigorem, vt Fauni detur ipſi magis
nomen, quam hominis: hæc namque
accidentia exiſtunt, & nullo agere mō-
ſtruoſitas valet modo, quod ille homū-
culus, haud equidem homo poſſit eſſe;
quia neutiquam, ſi baptiſma expoſtu-
laſſet, repelli deberet. vnde nequaquā,
parua ex figura, nos inter, ac illum dif-
ferentia deuenit, ſuperiori dum vſus ra-
tione fuerit naturæ Deum cognoſcens, G
ac reparatorem; vt enim de cubitalis
menſuræ, pygmæis, Diuus Auguſtinus
loco ſup. cit. nullo modo baptiſmi dene-
gandum eſſe lauacrum, diſpoſuit; æquali
forma, & fortiori ex cauſa iſti, vel ho-
munculo præberi debebat, vel Fauno,
vt Van-Helmontij denominatio habe-
tur, nullam qua de re conſpicio repu-
gnantiam, cur Faunus ille hominis ex-
cipere nomen haud fermè poſſit, cum ea H
vocatus forma ex D. Hieronymo fuerit:
Secundo, eòquod non ſuperiori ſolùm
ratione præditus, ſed incarnationis etiā
quaſi de myſterio inſtructus exiſtebat,
optimamque de humani redemptione
generis ſcientiam retinebat, Apoſtolorū
nec non Euangelia, per quos Chriſti
ſonus vniuerſum exiuit in mūdum cal-
lebat. Suam demum eòquod ab homi-
ne (vt ex citato ad nos) originem ex- I
cepiſſe clarum eſt. Quapropter quam
cæteris præbemus definitionem homi-
nibus ipſi competere nulla dubium for-
ma, & nullum habere vigorem, quam
attulit Van-Helmontius conſiderationē
patet, cum illum affirmet Faunum, ſu-
perni minimè Numinis, at noſtri exi-
ſtere ſimulacrum, & memoriam quo-
niam, intellectumque voluntatem nec-
non, vt cœteri homines, includere vi- K
deretur: hæ autem Deo ſimiles nos ef-
ficiunt, & è brutis diſtinctos reddunt;
Accedit illìc fidei cognitionem, incar-
natum & circa Verbum, precum & cir-
ca vim fuiſſe, harū eòquod medio pec-
cata dælentur, & gloria deuenit; animę
immortalitas adhuc illi cognita homū-
culo, cum ſuum, rectè crederet poſt obi-
tum Diui Antonij ad Cœlorū Numen

A preces eſſe profuturas, magna inhærente Chriſti redemptioni efficacia: Dato autem, quod illa Van-Helmontij definitio bonitatem, vt infra videbimus ſub conſideratione concludat, efficiẽtis etiã ex Creatoris intentione, ac finali hominis deſtinatione conuenire videtur: ſi gloriam propter, omnes quia ſaluos fieri vult homines, eduxerit.

Helmontius autem, qui nos culpæ ducit, gentilium quod magis definitioni,
B quam Diuî, acquieſcamus, ac turpè affirmat eſſe opus, Ethnicorum, euangelicam aduerſus veritatem ſequi ſententias, in errorem incidit, cum homunculo illi Fauni tribuat nomen, & non hominis, contrarium enim Antonio monſtrum explicauit, quos deluſa nimirum gentilitas Faunos vocat, & Satyros: vnde cum id nos hominẽ appellemus vera vtimur definitione.

C Sub examen autem, hominis, quam attulit Van-Helmontius, definitionem ponam? an bonas iuxta regulas fuerit cõſtructa; cum per illam auſus fuerit hominis demonſtrare ſubſtantiam communem parum habẽs in cura definitionem, Philoſophorumque paruipendens doctrinas, & quidem non ſolùm genere denudatam, ac differentia, quamdam verum etiã verborum Philaſteriam eſſe
D illam reſpicio: vnde contradictionis auidum magis animum, quam aliquid noui auſum oſtendit: & vt me operi accingam.

Supra ducta definitio, vt homo, ſcilicet, creatura ſit immortalem viuens per animam in corpore, Dei ad honorem, ac Verbi, primi omnium cauſarum, exẽplaris ſecundum lumen, & imaginem, rectas contra regulas confecta eſſe vide-
E tur; Primo, Chriſtus eòquod Dominus verè in ſe hominis continere ſubſtantiã dicitur, & nulla tamen forma, in corpore creatura viuens poteſt nominari: vt eſt ſententia Scoti *in 3. diſtinct. 11. qu. 1.* D. Bonauen. *quæſt. 1. reſol. Theol. fol. 245.* Petr. Lombar. *in 3. diſtinct. 10. quæſt.* Vera namque huiuſmodi per ſe habetur definitio: Deus eſt homo, & è Catholica verò Fide prohibitum nobis euenit affirmare, quod ipſe creatura in corpore viuens exiſtat, Phyſicam debet. Se- F
cundo, per definitionem hominis eſſentia declarari, vt omnes, & præcipuè Sãcti Patres, ac Theologi explicarunt, non immortalis autem habito animi reſpectu: ſolùm cum immortalitas Deo, primo, ac per ſe conueniens eſſe videatur: Ipſe etenim vnus immortalis exiſtit, & incorruptibilis ens, quod interitum pati G
nullo modo valet, ſimpliciſſimum nam eſt, ac ſuum ex ſe recipit eſſe, nec dependentiam ab alio habet; cuius reſpectu corruptibilia valent omnia nominari; quamuis etenim, & anima rationalis, & Angeli immortalia ſecũdo modo entia dici debeant, proprij tamen eſſe cauſam ex ſe minimè ſuſcipiunt, ſed per aliud; ac ex alio ſunt, & poſſunt aliquãdo non exiſtere: quidquid enim ex alio H
dependet, ſi voluntarium permanet principium, ex illo equidem, cuius originẽ deſumpſit, è potentia, mutari, ac primæ à nutu cauſæ deponi ex ea valet eſſentia, in qua, ex ipſa fuerit conſtitutum: quædam verò nullã corruptionem ſubeunt forma, Creatoris ex eo quia voluntas, cum in eis aduerſum nil, ex quo poſſint corrumpi, conſtituerit, hoc nequaquam permittit; neque illa tali adnexit materiæ, vt ipſam extra nec ſubſiſtentiam I
habere, nec operationes facere valeant. Hoc autem in genere anima includitur rationalis, quæ nulla habita corruptione, perpeti è corpore ſeparationem poteſt; vt probatum fuit è Marſil. Ficin. *de immort. animæ lib. 6.* Tole. *de anima lib. 3. cap. 5. parte 16.* Piccolo *lib. 2. de humana mente*, & alijs penes Collegium Conimbricenſe *tract. de anima ſeparata è* K
corpore diſp. 1. art. 13. Et hac de re immortalis videtur, eòquod rationalis, ſi de immortalitate, à parte poſt, ſermonem habeamus, vt eſt Athanaſij doctrina in *Symbolo, verſ. 30.* Quod homo ex anima rationali ſubſiſtit, & alio loco *verſ. ſcilicet 35.* Anima rationalis, & caro vnus eſt homo.

Genus, Tertiò, ex quo debet homi-

A nis definitio componi proximum exiſtere, ac immediatum neceſſe, vt animal; non remotum autem, quale ſe corpus haberet; pari forma intrinſeca certè hominis pars, quemadmodum eſt rationalitas; non verò quidquam extrinſecum vt finalis videtur, & efficiens ipſius hominis cauſa, eſſe cogitur.

Supra relata, Quarto, nec phyſicè confecta, nec methaphyſicè conſpicitur
B definitio. Non primo, Phyſicis ex eo quia fieri ex partibus definitum, ac per eaſdem explicari oportet, ſed homo per Van-Helmontium ex anima nequaquã, & corpore conſtituitur, ſed potius eſt in corpore per animam creatura viuens, ergo aliquid è corpore, tamquam è loco diſtinctum ſeſe habere homo debet, cum ly, in, locum denotare clarum ſit, & ex anima ſeparatum, vt ex cauſa, ly, per, enim cauſam lucidè oſtendit: vnde tali
C modo haudequidem ex anima, & corpore quid compoſitum homo exiſteret, ſed ex aliquo alio, quod eſt maximè abſurdum, & vmbris dignum reputatur.

Non, ſecundo; Methaphyſicas eò quod, illius definitum, per partes minimè declarat, ſuppoſito enim, animam, & corpus hominis eſſe partes, nulla tamen ratione Methaphyſicas haberi certum eſt, cum neutiquam abſtrahere ex
D materia dicantur, confuſas tamen extare cognoſcimus. Id autem maximum eſt in Dialectica nefas.

Ex quibus claro patet modo minimè tutam Van-Helmontij haberi ſententiã communi cum è via deflectens aliqua ſe audaciæ nota dignum reddiderit.

His attamen procul reiectis: Tot cõtinet, ac tantas in ſe Animal iſtud, homo
E ſcilicet, dotes, vt iure, quidem, optimo Micocroſmi ſibi nomen deſumpſerit: omnia ex eo quia, vniuerſo quæ tibi explicantur in terrarum Orbe, & vaſtiſſimus ipſius concludit ſinus, in homine ad amuſſim conſpiciuntur: Paruus quade cauſa mundus, & vniuerſi exemplar dici ſiue (vt meliùs) Epitome optimè valet: Ipſius etenim conſtitutiua mundi correſpondentiam habere cum partibus videntur, vt illius namque tres F
ſit in partes diuiſio, elementaris nimirum, cœleſtis, & ſupra cœleſtis, ita ſuis, in quas reſecatus fuit, mundus, regiones exequare, capite ſcilicet thorace, ac inferiori ventre homo conſpicitur; hic autem, & quæ nutritioni mẽbra, & quæ generationi dicata præſefert; Elementari verò, in qua perpetua, & generationum voluitur viciſſitudo, & corruptionum, thorace, vitalis namque G
in eo fons caloris, & officina, cornimirum, exiſtit, homo correſpondet regioni. Cœleſtem, quæ Solem, caloris genitorem, luminiſque parentem, rutilantes necnon ſtellas concludit, partem capite æquipatrat, in quo meus, & noſtrum regunt corpus facultates propriã deſumunt originem: non ſolùm deniq; ſupra cœleſti, vel, (vt aliquorum in ſententia) ſimilis eſt Angelicæ: hac verum H
etiam ſimulacrum in parte homo, tàm ante criminis, quàm poſt lapſum, exiſtit. Mentem, Angelicæ ad ſimilitudinem naturæ habet, corpus ipſi viſibile ineſt, ac elementare, animaque cœleſtis; vegetandi potentiam, & nutriendi, qualis permanet in plancis, & in brutis ſenſus, demonſtrat, & cunctæ quemadmodum creaturæ, tàm quæ corporeæ ſunt, quàm quæ cœleſtes, diuino ſubijciuntur imperio, ac ditioni, pari etiam forma, & humanum corpus, & omnes animæ potentiæ regimen ex anima ſuſcipiunt. I

Adde quod, iuxta Paracelſi opinionem, qui cum nullo de his modo contentus exiſteret, ſuam altius extollere mentem quæſiuit, in ipſam, hominis Analogiam, extendens identitatem vnumque per mundum affirmans cunctas, ſuo, prolis inſtar, cum parente haberi: motum aſtrorum homo, terræ, K
aquæ, aeris qualitates, omnia vegetabilia, vniuerſa mineralia, cunctas conſtellationes, quatuor ventos, Draconis caudam, & Arietem, polarem axem meridionalem lineam, Orientem denique in ſe continet, ac Occidentem. Hæc autem Paracelſi tantum amplectũtur

A tur aſſeclæ. Notum attamen extat, qui-
buſdam membris corporis conuenien-
tiam cum ſtellis ineſſe: Cornimirum
Solis & calorem repræſentat, & vim;
Cerebrum frigidos, humidoſque Lunæ
influxus; maleficos ſplen Saturni radios;
Mercurij pulmo efficaciam; renes, ac
teſtes Veneris vigorem, Iouis hepar
alacritatem; fel tandem Martis demon-
ſtrat acerbum. Omnibus autem ex ani-
B mantibus diuinæ particeps ſortis fuit
effectus, vt affirmatum voluit in Py-
thagora Plutarchus, cœleſtis per quem
omnipotentiam conſpicimus artificis,
& percipimus: vt Mercurius enim Tri-
megiſtus aſſeruit in Pimandro, ſi per il-
la quæ terra ſubſtinet, Deum inquirere
contendimus in humani artificio cor-
poris noſtra verſetur conſideratio: Hac
vnde in meditatione iam immerſi quis
formoſæ conditor imaginis fuerit, quis
C oculorum pictor aures, nareſque con-
fecerit concauas? Quis labia conceſſit
ori, neruoſque tetendit, ac in ligamen
connectit? Quis venas explicauit, &
oſſa in corpore ſolida conſtituit? Quis
tenui carnem circumduxit membrana?
Quis digitos diſtinxit, & articulos?
Quis pedum fundamenta confirmauit?
Quis poros perforarit, & meatus con-
tendit aperire? Quis coegit ſplenem,
D atque complexit, pyramidiſque cordi
adduxerit figuram? Iecoris porrexit
fibras, pulmonum inſcripſit fiſtulas?
Quis aluo capacem præbuit ſinum,
quiſque honorandi membra in propa-
tulo poſuit? Quis laſciua ſub obſcuro
larere, videntumque ſub aſpectū haud
equidem venire voluit? Pici, qua de
cauſa, è ſententia puto eſſe affirman-
dum, quod in hoc præcipuè valeat hu-
E mana gloriari conditio, vt homini ex
nulla creatæ ſubſtantia, tellus, & ele-
menta ſeruitium præſtare non dedignē-
tur, defenſionem Cœlum adducat, in-
colume Angelicæ virtutes corpus red-
dere, bonumque adducere procurant,
bruta parent velocia, & vt famuli, ad-
ſunt: Qui Dei præfectus ſuper manuum
opera fuit, vt 8. conſpicimus in Pſalmo
l. iuſtiſſime, ff. de ædilict. edict. Cuius om- F
nia ſubiecta pedibus eſſe decreuit, *l. in*
pecudum, ff. de vſuris, & l. pecudum, ff.
de rerum diuiſione. Et cuncta denique
hominis ergo, Cœleſte Numen diuino
conſtruxit artificio, §. *in pecudum, inſtit.*
de rerum diuiſione. Quæ perfectam ante
reducta in formam hominis è Dei ma-
nibus creati ſub imperio, ac vt ipſius
obtemperarent iuſſis fuere iuxta Gene-
ſis relatum, conſtituta. Et ne maius G
temporis, quàm ſit neceſſe, in his con-
traham ſpatium, præclaram huius ope-
ris, & magnifici, & diuini excellentiam
ex eo maximè poſſumus inueſtigare,
quod homo ſuperni ad imaginem nu-
minis creationis in ſtatu fuerit conſtru-
ctus. in recreatione verò, cum Deum
humanam ſibi deſumens naturam ho-
mo redditus, adeò ſublimem dignita-
tis apicem aſcendit, vt diuinæ iam vni- H
tus perſonæ in diuinitatis admiſſus de-
corem fuerit. in reparatione autem qui
à Dœmone in captiuitatem per pecca-
tum adductus tanti emptus redemptio-
nis medio fuit, quanti Deusmet ipſe
fit. Glorificationis denique in ſtatu, adeò
eiuſdem homo Dei cōſtitutus eſt *Deus*,
vt abſque illo ſeſe beatum Deus ipſe
minimè ſentiat eſſe, vt notatum fuit è
Diuo Thoma *in opuſc. 50. in Didaci Ni-* I
ſeni, Monghe operibus adducto: Tanto ad-
de, quod ipſum amore proſequutus, vt
propriam decreuerit ei diuinitatem ad-
nectere, ac luce, qua illuminat om-
nem hominem venientem in hunc mū-
dum iter aperire, vmbraſque procul
fugare voluerit; in Dei tandem filium,
omnem illi poteſtatem Filium Dei per
renaſcentiam effici, tribuens, adopta-
re, vt benè conſideratum ingenioſiſſi- K
mo ex Van-Helmontio in demonſtra-
tione Theſis, fuit. Sed ne vana extol-
latur aura homo, ſublimiſque raptus
è formoſitate naturæ, cuncta, cum ſe
cœlis videat, terræque imperio deſtina-
tum, deſpiciat, faciles præbeat au-
res carminibus quæ noſtras admonent
mentes.

D.Bern.

A

D. Bern. *Vnde ſuperbit homo? cuius conceptio, culpa;*
Naſci pœna; labor vita; neceſſe mori?

Incertus *Diſciteque ò miſeri, & cauſas cognoſcite rerum,*
Quid ſumus, & quidnam victuri gignimus, ordo
Quis datus, humana qua parte locatus es in re?

Seneca *Nam gens hominum fertur rapidis*
Obuia fatis, incerta ſui.
Stygias vltro quærimus vndas.

Et

Iuſt. Lipſ. *Humana cuncta fumus, vmbra, vanitas,*
Et ſcenæ imago, & verbo vt abſoluam
Nihil.

QVID

A F

QVID RESPVBLICA?

B Enerale abſque dubio videtur, multiſque Reipublicę nomen accipitur modis, vt ſcriptum fuit ex Accurſio *in Auth. de hared. & Falcid. in princip. in verbo Reip.* & ibi Bart. *n.*2. *& in rubr. Cod. de iure fiſci lib.* 10. *num.*4. Pro totius ita ut imperij ſpatio ſæpius deſumatur, vt *in proœm. ff. vet. in princ.* vbi: *Omnem totius Reipublicæ noſtræ ſanctionem*. De quibus expoſitionem ver-C bis pro toto Accurſius Romano Imperio dedit, vt pari modo *in dicta Authen. de hared. & Falcid.* quo in loco. *Occupatis nobis circa totius Reipublicæ curas.*

Pro ſola, deindè, Vrbe Romana, & propria valet forma intelligi. *l. bona Ciuitatis, ff. de verb. ſignif. l. qui cum vectig. ff. eodem.* Bartol. *in l.* 3. *C. qui potiores in pignor. habean.* Iaſ. *in l. vt inter diuinum num.* 15. *C. de ſacroſanct. Eccleſ.* Oinoto. D *in §. rurſus n.*51. *inſtit. de act.*

Impropria, tertio, ratione, cuiuslibet pro ſignificatione Ciuitatis accipitur. *l. bona Ciuit. & l. eum qui vectigal, ff. de verb. ſignif. l.* 1. *C. de offic. eius, qui vicem alte. iuncta gloſa d. l.* 3. *C. qui potiores in pignore, &c.* Quo in loco Bart. & Bald. & idem Bart. *in rubr. Codicis de iure Reip. lib.* 11. *Gloſ. in l.* 1. *C. eodem.* Iaſon. *in d. l.* E *inter diui: & in l. ſi domus, §. ſi fundus, num.* 29. *ff. de leg.*1. & Bald. *in l.* 3. *C. ad Senatum conſultum Trebel.* Vnaquæque qua in parte Ciuitas Reipublicæ ſub appellatione abſq; dubio venire conſpicitur.

Quarto denique, ac vltimo, largo quamlibet in Rempublicam, Ciuitatem, Caſtrum, Pagumque Reſpublica modo accipitur; qua, præſenti in tractatu, forma nos intelligi volumus, iuxta Text. *in l. ſed etſi, §.* 1. *ff. de publica. & vectigal.* G Iaſon. *in dicta l. inter diuinum num.* 15. & *in dicta l. ſi domus, §. ſi fundus, num.* 29. Alex. *conſ.* 13. *nu.*4. *vol.*6. Vnumquemque quo in loco, pagum, caſtrum, & lata municipium ratione ſub Reipubl. reduci nomen in dubium haudequidem reuocatur. Et ita Ciuitas pro Republica viciſſim deſumitur; quo Alexander Magnus ſenſu, telluris dominium vniuerſæ auida complectens mente, communem, terrarum orbem, appellauit H Ciuitatem, ſua verò caſtra illius nominari arcem voluit, vt penes Plutarchum in Alex. extat, quod etiam Diuus protulit Auguſtinus in principio de Ciuitate Dei, vnam terreni Mundi Ciuitatem cum dixerit orbem, & homonymè ſæpiùs quoduis legitimum denotare imperium videtur: vt penes Ciceronem conſpicimus. quemadmodum etiam popularem, optimatumque comprǽhensũ I retinet ſtatum, vt explicauit Ariſtotil. *lib.*4. *politic. cap.*8. *& lib.* 3. *cap.*4. & petrus de Gregor. *de Republic. lib.* 1. *cap.*1. Duplici, quapropter forma ponere ſub conſideratione Rempublicam, vniuerſalem nimirum, & ſupremam, particularem alteram, valemus.

Summo, Prima enim, conſtat imperio, aliena abſque eoquod interueniat K recognitio: Maieſtatiſque tàm ſi popularium ſit, quàm optimatum, ius retinet, vel vnum regnum regi ſubiectum habetur; Hiſpaniarum ſicut dominium exiſtit, cuius haud quaquam Rex in ſuperiorem cognoſcit vllum, ſuiſque Imperator in rebus habetur; vt affirmat. Gomez *in §. fuerat num.* 5. *inſtit. de actio.* Afflic. *de feudis*, & alij nonnulli. Gallia-

rum

Google

A rum etiam Regem in ſibi ſuperiorem
cognoſcere à multis fuit probatum, &
præſertim ex Oldr. *conſil. 69. colum. 3.*
Igne. *in l. neceſſa. §. non alios 4.par.n.58.*
ff. ad Senatum conſulsum Sillan. & in l.do-
minati. n.3. C. de donat. Rebuff. *in l.vni-*
ca, C.de ſententijs:quæ pro eo Boer.*dec.*8.
Optimatum etiam circa Rempublicam,
quæ omnis ex recognitione immunis
conſpicitur, ſuam explicauit doctrinã:
B Bartol. *in l. hoſtes, ff. de capti. poſt limin.*
reuer. Bald. *in rubr. ff.de rerum diuiſione,*
*col.*4. Iaſon. *in l. ex hoc iure num. 27. ff.*
de iuſtit. & iure. & in l. cunctos populos 1.
*lectura num.*11. *C. de ſumma Trinitate,&*
*Fide Cathol. & conſ.*70. *col.*2. *lib.* 3. Rei-
publicæ verò quiſquam ius poſtremo, at
è ſuperiore, ſuſcipit, *tot.tit.C.de iur.Reip.*
Sabaudiæ ſicut Dux exiſtit, qui, ſubie-
ctus licet habeatur, & Vicarius nomi-
C netur imperij, omnia illius iura ſuo re-
tinet in dominio: vt eſt ſententia Iacob.
de Sancto Georg. *de inueſt. feud. col.* 1.
verſ. dubitat. Caſſan.*in Catal.glor.Mundi*
parte 12. *conſid.* 18. Et nonnulli retinent
imperij vaſſalli. Genuenſi, qua de cau-
ſa, Reipublicæ etiam competere viden-
tur,aliquo, etſi, Romano ſubiecta domi-
nio tempore extiterit,vt eſt teſtis,Liuius
*deciſ.3.lib.*8.& Plutarchus in Pauli Emi-
D lij vita: Cum Federici poſtmodum li-
beralitate, ac ſucceſſoris Henrici, ipſi
hæc remiſſa cognitio fuerit: vt ſcriptum
ex Bald. *conſ.*182. *lib.*5. Adde quod, cũ
illa Imperator Carolus V. moram feciſ-
ſet, aliquot per dies, in Vrbe, Romano
liberam eſſe voluit ex Imperio. Menoc.
*conſ.*2. *num.*52. Barba. *conſ.*38. *col.penul.*
verſ.præterea dicitur lib. 1. Vnde liberta-
tem conſequuta, & Imperij ſuum iura
E in commodum retinet. Bartol. *in l cun-*
ctos populos num.5. in fine, C.de ſum. Tri-
nit. & Fide Cathol. Auguſtiorem ex qui-
bus affirmari valet, ac latiorem, diuerſi-
tate obiectorum conſiderata, eſſe Rem-
publicam poſſe; non ſolum etenim in
Prouincijs, & Regnis nomen conſtitui-
tur Reipublicæ,in Vrbibus, verum etiã,
humilique apponitur dominatu, quem-
admodum de Romulo, qui vnius Mo-
narchiam Reipublicæ habuiſſe perhibe- F
tur, vt etiam intelligi Textus debet in
§. *ſumma, in proœmio inſtitut.iuris.*quo in
loco,ſtudioſis Trebonianus Reipublicæ,
ipſius excipere in partibus dominatum,
explicat. Quare debet conſequenter,
cum Reipublicæ ſub appellatione ve-
niant, quæ Prouincia,Ciuitas,Caſtrum,
& Pagus exiſtat videri, vt ipſius valea-
mus aliquid circa ſtatum in rei materia
diſſerere. Et Primo.

Prouinciam effici, & aliquã, ex alia, G
partem, per idiomata pœnitus diuerſa,
diuidi affirmamus: Huiuſmodi verò An-
glia, Gallia, Italia, & Alemannia non-
nullæque aliæ videntur eſſe: Proprio li-
cet nomine Italia ſolum debeat intelli-
gi. *l.notionem, §. continentes, ff. de verb.*
ſignif. Quæ Galliam vſque ac Siciliam
extenſionem deſumit, iuxta Gloſ. in
l. 1. *in Princip. in verbo Italiam, ff. de off.* H
præfect. Vrbis. Hæc etenim diuiſio gen-
tium fermè deuenit ex iure, *l.ex hac iure*
ff.de iuſtit. & iure.

Poſterior, ciuili præbetur ex Iure,
quæ ſequitur diuiſio: tranſactis enim
luſtris cum vnius plures Præſidis Ciui-
tates, vel Metropolitani magnum ha-
bentis territorium, ſub imperio conti-
nebantur, Prouinciam conſtituebant.
l. illicita, §. qui vniuerſitas, l. congruit, ff. I
de offic. Præſidis. Bartol.*in conſtit.qui ſint*
rebelles,in verbo Lombardia nu. 7. Cum
hoc tamen poſitum diſcrimen fuerit,
Gentium quod ex iure conſtitutæ Pro-
uinciæ nullo vniri modo, neque tolli,
nec ſingulæ valent duæ nomine inſigni-
ri. *§.ſed naturalia,inſtit.de iure natur. gen.*
& ciu. Bartol. *loco cit. n.*2. At ciuili, quæ
de iure fuerint conſtitutę tolli,vnionem,
ac ſuſcipere mutationem valent,vtcum-
que illi, qui poteſtatem retineat, in pla- k
citis aderit, *l. ſi eadem, ff. de offic.Aſſeſ.*
Bartol. *in l. vnica, C. de Metrop. lib.* 11.
*num.*8. *&* 10.

Canonico tertia Prouinciarum diui-
ſio ex iure prolapſa conſpicitur,quæ per
Archiepiſcopatũ illo efficitur caſu, plu-
res quo Ciuitates ſuos habẽtes Epiſco-
pos vni ſubiectæ Archiepiſcopo haben-
tur:

A tur : Prouincia etenim noſtros apud illa
dicitur pars, quæ decem ſub ſe poteſta-
tes, minoreſque totidem poſt ſe pote-
ſtates, vnumque Regem continet, ac
Metropolitanum, alioſque necnon ſuf-
fraganeos, & decem cōpræhendit Epi-
ſcopos, aut vndecim. *cap. ſcitote 6. qu 3.*
Hiſce attamen temporibus diuerſus in
obſeruatione tenor videtur. Quædam
namque maiori, nonnullæ, minori con-
tinentur ſub vno Rege Ciuitates, & Epi-
B ſcopi numero. Marcus *deciſ. 366. nu. 7.*
Canoniſtæ *in cap. ſi Ciuitas extra de ſent.*
excommun. in 6. Bartol. *in d. verbo Lom-*
bardia num. in princip.

Quarta denique, ac vltima, & diuiſio,
& conſtitutio, quæ fuit à Doctoribus ef-
formata, per vſurpationem efficitur, vel
conſuetudinem, ac ex præſcriptione
adhuc: noſtro quemadmodum nonnul-
læ ciuitates æuo, quæ minimè cognoſcūt
C ſuperiorem exiſtere videntur. Quælibet
enim ciuitas, quæ diſtinctum poſſideat
dominium, & diuiſum habeat territo-
rium, ſuperioriſque potentiæ, qui me-
rum teneat mixtum imperium; haud
equidem ſubſit, Prouincia nominatur.
Glo. *in l. vlt. C. de præſcript. longi tempo.*
Barto. *in d. l. vlt. C. de metropolit. lib. 11.*
Marius *deciſ. ſupracit. num. 15.* Cagnol.
D *in l. imperi. num. 262. cum ſequent. ff. de*
iuriſdict. omnium Iudic. Alex. *in l. 9. §. tu-*
tor ff. qui ſatiſdare cogantur num. 3. Du-
ctis, qua de cauſa, ex diuiſionibus cla-
rum nobis redditur quali, Prouincia, in-
telligatur forma, & magis dilucida ex-
plicatum fuit ratione à Barto. *in d. tract.*
qui ſint rebel. in verbo Lombard.

Cinium autem, vel communio, vel
multitudo, cōmodioris ergo vitæ quàm
E fieri valet, ciuitas exiſtit: hæc autem ha-
bitantium, qui propriam referunt ipſius
partem, frequentia componitur. Ca-
gnol. *l. 2. n. 24. ff. de orig. iuris.* ex ipſis,
qua de cauſa, ciuibus, cum eorum vnio-
ne, congregatione, ac numero conſtet,
denominationem ſumpſit. Apoſtill. ad
Bartol. *in tract. qui ſint rebell. n. 6. verſ. Ci-*
uitas. Cardin. *in clement. 1. in verſ noſtra*
Ciuitas, extra de ſepul. Et ſtricto licet mo-
do illa debeat Ciuitatis nomen ſuſcipe- F
re, quæ ſit Epiſcopo decorata, muriſque
habeatur circumducta, vt ex Doctorum
ſententia *in cap. ſi ciuitas, extra de ſent. ex-*
comm. in 6. Sola tamen efficere Principis
voluntas poteſt, vt quilibet locus, Epi-
ſcopum quamuis minimè retineat, &
mœnijs circumaggeratus haud fermè
perſiſtat; Ciuitatis excipiat nomen. Sed
enim notatum habeas, quod Summus
etſi Pontifex Epiſcopali deijciat aliquē G
ex dignitate, illa tamen titularis Ciuitas
proprium nō ex eo nomen amittit. Ma-
ximus cum autem Antiſtes, abſolutus
vel Princeps cuique aliquo inſcribat
modo, vel nomen indat Ciuitatis, loco,
ipſo Ciuitas è ſpatio efficitur; ſola enim
Principis eſt ſufficiens voluntas, vt Ci-
uitas, quæque pars valeat appellari, &
illius poſſit acquirere iura, ita ſcripſit
Innoc. *in cap. cum ab Eccleſ. extra, de offic.* H
ordin. clement. ſi Summus Pontif. de ſentent.
excom. Bart. *in l. vlt. n. 5. ff. de colleg. illic. &*
in conſtit. qui ſint rebelles in verbo Lom-
bardia nu. 5. & 6.

Attamen Stagyrita *in cap. 2. lib. Polit. 1.*
vniuerſalem conſtitutam voluit regulā,
vt, quam pluribus nimitū ex pagis con-
ſtare ſciamus, Ciuitatem exiſtere certū
ſit, illius namque continentur ſub appel-
latione ſuburbia, vt explicauit Bartol. I
in l. nam quod, §. ſi ita n. 2. ff. de penu lega.
ſæpiùs autem, & ipſius Ciuitatis ſitus, &
populus non rarò, illius ſub nomine vi-
dentur compræhenſa. Bald. *conſil. 327.*
nu. 10. in fine, verſ. ex quolibet lib. 1. Quo
vero, pro loco, in caſu ponitur, muro
terminos excipit iuxta Bartoli ſententiā
in l. vrbis n. 4. ff. de verb. & rerum ſignif.
& Oldrad. *conſ. 121.* Menoch. *conſ. 498.*
n. 34. Aliquod attamen Ciuitatem inter, K
ac vrbem ponitur diſcrimen; illa etenim
accolas concludit, hęc ædificia compre-
hendit. Qua de cauſa; nullo (dixit ille)
modo Ciceroni dubium, quin Romam
Vrbem, illiuſque accolas Ciues nomi-
naret; ſæpius tamen ſeſe inter ſe confu-
sè miſcentur, adeò quod pro Ciuitate
Vrbis nomen, vt affirmauit Quint. *lib. 8.*
cap. 6. Et pro Vrbe Ciuitatis accipiatur

A vox, vt explicatum, è Bartol. *in authen. quib. mod. natur. effic. legit. n.4. & in l. ſing. C. de ædific. priuat. & in l. præſcriptio, C. de oper. publ.*

Triplex autem, vt diſtinctionem Bartolus fecit, gradus Ciuitatis exiſtit; in *tract. de regim. Ciuit. & Ariſt. polit. 7. cap. 4.* Et primo quidem in magnitudinis gradu magnus, maior in ſecundo poſterior, maximus, in tertio, poſtremus habetur, qui imperfectus. Huiuſmodi verò magnitudinis gradus populi non ſolum, ac habitantium in numero, Ciuitatis verum etiam conſiſtere in potentia certum eſt iuxta opinionem Ariſt. *in d. lib. polit. 7. cap. 4.* & Scaini *lib. 4. cap. polit. 5.*

B

Primo atenim in magnitudinis gradu magna Ciuitas, & præcipuè in tertio ſuprema regimen non, niſi ſumma cum difficultate ſuſcipiunt; illa eoquod, vt dicit Plato 5. *de Repul. Dialog. n. 2.* Nullo ſui, hoſtium aduerſus, inuaſorumque rabiem valet modo inſurgere, talique ratione haud ſuum habilis ad munus, velut nimis parua, exiſtit, ita enim à Philoſopho *dict. in cap. 4* æſtimatur. Vt enim exigua valdè cymba minimè nauis pænitus appellari valet, ita primo parua in gradu, neutiquam ſufficiens videtur, vt poſſit ciuitas vocari, vt iam ductis eſt doctrina ex Authoribus: aptum namque ciuium exigit numerum ciuitas, vt proprij regimen ſtatus æquè valeat incedere, ac potentia conſeruari, imbecillis ad quod paruus eſſe numerus conſpicitur, vt cõſideratum à Scaino *in d. cap. 5. lib. 4. polit.* Meliùs cuiuſmodi Ciuitas populari excipit moderamen è dominatu, ac Democratico, quam Ariſtocraticus ſit, & Monarchicus, ſic firmatũ voluit Bart. *in tract. de regimine Ciuit. n. 16.* rationibus illa ductis ab ipſo in parte Romana, exemplum, de Ciuitate præbet, quæ primo cum in magnitudinis gradu exiſteret Reges iam in Tyrannidem conuerſos iuſtiſſimè à dominio eiecit, & populi maximum captauit è virtute iuuamen, iuxta Text. *in l. 2. §. ex actis, ff. d. origine iuris.* Et Piſarum, Senarumque Ciuitates hoc apertè declarant, in quibus, Ariſtocratica eòquod fuerat gubernatio, multi exorti rumores, ciuilia excitata, prælia, & ſeditiones enatæ.

C

D

E

F

Ciuitatis autem in tertio magnitudinis gradu conſtitutæ rectâ frænum tenere forma impoſſibile iudicauit Ariſto. 7. *Polit. lib. 4.* & Scainus *loco ſup. cit.* Maxima eòquod hominum multitudo neceſſariũ haudequidem recipere ordinem valet, cum quędam etenim, lex, ordinatio exiſtat, conſequens bonam legis poſitionẽ, optimam eſſe ordinationem (hic) reputauit: Diuinæ iſtud autem potentiæ tribuendum aſſerit; quæ verò parua de cymba, magnam circa etiam in exceſſu conſideratio: ineptæ namque nauigationis ambæ ad opus habentur, vt de Tholomæi Philopatoris, ac Syracuſij Hieronis perhibetur, & Siculis ſcriptũ ex Maurolico in Hiſtorijs.

G

Peſtilenti, adde, quod hę ſæpius morbo depreſſæ proprium deturpari decus, vident, & maieſtatem, cum difficili excipere curam forma valeant, vt Bizantina in dies de Ciuitate conſpicimus; quod ſi & arctos eſſe diſtrictus, & nimis anguſtos accidat, neceſſaria nec non iam in defectum abirent alimenta, fame, ingentem propter numerum, vitam relinquere compelluntur, vt demonſtrauit Fracchet. *in polit. ſeminar. diſcur. 34.* & Ariſt. *polit. lib. 7. cap. 5.* Quapropter euenit, vt quoduis, magnum licet ſit, Regnũ faciliori, quàm immenſa Ciuitas, & moderamen ſuſcipit, & ordinem laborioſa eòquod moderamen forma ea poteſt excipere, nec quidque neceſſarium ſit, adamuſſim valet obſeruari, vt explicauit enim *cap. 4.* Ariſt. Quis tàm exceſſiuæ multitudinis, & Dux, & præco, niſi ſtẽtorius, eſſet? Leuiori autem ſtudio in partes iam diſtractus poſſet regimen ſuſcipere, quàm adductus in vnum exercitus. Fracch. *qui ſupra fol. mihi 283.*

H

I

K

Huiuſmodi qua de cauſa in Ciuitatis regimine Monarchicum mage, quam Ariſtocraticum dominium, vel etiam Democraticum prodeſſe videtur: quod *in l. 2. §. nouiſſimè, ff. de orig.* iuris probatur cum ingenti eòquod auctum gloria Roma-

Digitized by Google

A Romanum fuiſſet imperium, pluresque
captæ fuerint Prouinciæ vnum peruenit
ad Principem ſummum, teſtiſque habe-
tur etiam. Bartol. *dicto in tract. de regim.
Ciuit. num.* 22.

Ciuitatis propterea, quę poſteriori
ſit magnitudinis in gradu moderamen
haud tàm deſudatè, quàm primi extat,
ac tertij, poſſe deſumi iudico; illius nam-
que ſufficientes multitudo vires habet,
B vt ciuili optima vitam ducat in ſocieta-
te forma, vt explicauit Ariſt. *in d. cap.* 4.
polit. lib. 7. Et meliori Ariſtocraticam per
prudentiam frœnum, quam alios exci-
piunt per dominatus, per Text. *in dicta
l.* 2. *§. deinde, ff. de origine iuris.* Cum Ro-
mana enim Ciuitas ad nõ infimum glo-
riæ, potentiæque perueniſſet verticem,
Senatores in regimine conſtituit, illiſq;
vt noſtris hiſce temporibus Venetiarum
C agit Ciuitas, omnis conceſſa fuit pote-
ſtas. Bartol. *in dicto tract. de regimine
Ciuit. num.* 2. Barba. *conſ.* 46. *vol.* 2.

Indè autem Caſtri nomen ad nos, al-
ta velut, ſeu fortis caſa muriſue, aut val-
lo exiſtat munita. Boer. *deciſ.* 212. *n.* 27.
vel etiam quaſi arcta nominetur moles,
fortilitij ex eo quia coſtructio nimis am-
pla eſſe nequaquam debet, vt paucorũ
valeat illi cura impendi. Abb. *in cap. tuæ
D in* 2. *notab. de clericis non reſiden.* Boer.
loco cit. nu. 28. quo in loco adducit Text.
in l. 2. *§. interea, de offic. præfect. prætor.*
Afri. *l. quicunque Caſtell. C. de fundis li-
motrophis lib.* 11. DD. *in cap. ſi Ciuitas de
ſentent. excomm. in* 6. Bartol. *in conſtitut.
qui ſint rebell. in ver. Lombardiæ num.* 4.
Marcus *deciſ.* 366. *num.* 28. *vol.* 1. Iſthoc
autem, & nullum ſæpius territorium,
diſtrictum, ac iuriſdictionem poteſt ha-
E bere. *l. per Prouincias, C. de ædific. priuat.*
Propinquæ quo in caſu Ciuitatis vide-
tur imperio ſubeſſe, miniſtroſque per
eiuſdem authoritatem ſuſcipere com-
pellitur. Bartol. *in dicta extrauag. d. n.* 4.
vbi Apoſtilla in ver. ponuntur afferens. Ia-
ſonem *in l.* 1. *in fine, ff. de iuriſdict. omniũ
Iudic.* Omnique ſuam præſtare operam
ad onera, quibus ipſa obnoxia exiſtit
Ciuitas, pro rata, cogitur; illiuſque ac-
colæ dominatricis ciues dicuntur Ciui- F
tatis. Abb. *conſ.* 89. *col.* 2. *lib.* 1. Contrario
tamen eſſe res conſpicitur in ſtatu, ſuum
ſi territorium, iuriſdictionemque à Prin-
cipe tributam retineat, vel è longa exci-
piat conſuetudine, quod minimè valeat
ſubijci Ciuitati; propria eoquod habeat
iura, iiſdemque priuilegijs, & authori-
tate, quibus alia vtatur vel Ciuitas, vel
Vniuerſitas, decoretur. Gail. *obſeru.* 62.
num. 2. *&* 3. *vol.* 2. *& obſer.* 61. *per totam* G
lib. 2. Abb. *conſ.* 62. *col.* 6. *num.* 12. *in fine.
verſ. ad idem lib.* 2. Accedit, quod ſi Prin-
cipis potentia diuiſum è Ciuitate Ca-
ſtrum fuerit, vel exemptum, ipſius haud
equidem ſub dominatum amplius venit.
l. ſi eadem, ff. de aſſeſſoribus. Bald *conſ.* 102.
num. 2. *lib.* 4. Noua, licet, ſi nequaquam,
ſeparatum condiderit caſtrum, eius in-
colæ, Ciuitatis vitam ducere ſub ſtatu-
tis debeant Alexand. *conſ.* 151. *num.* 4.
verſ. præſuppoſito ergo lib. 2. Quo autem H
funditus in caſu dirutum videatur, aut
euerſum, nouo abſque Principis & pri-
uilegio, & cõceſſione iterum haudequi-
dem coſtrui valet, cui namque noui
prohibita caſtri ædificatio, vetitũ etiam
habetur, vt & radicitus excuſſum exci-
tet. Boer. *deciſ.* 44. *num.* 5. Nouum, qua-
re, opus ei, qui reficit, debet nunciari,
nullo eòquod modo reſtaurare, ſed no- I
uum moliri dicitur ædificium, per fra-
ctum nam, etſi, caſtrum, antiquum redu-
catur ad gradum, noua tamen coſtru-
ctio, non equidem refectio nuncupatur.
Caſtrenſ. *conſ.* 247. *in princ. lib.* 2. Fundi-
tus vnde caſtrum euerſum, cum nulla
ſpes coſtructionis refulgeat, iura, quæ
antea retinebat nullo poſſidere conſpi-
citur modo, & omnia conſequenter
amiſſa dicuntur priuilegia. Alexan *conſ.*
43. *num.* 2. vbi allegat Text. *in l. ſi vſuſ-* K
fructus §. 6. *ff. quib. mod. vſusfruct. amitt.*
Nouam tamen ſi ædificationem fuerit
ſortitum primæua repetit priuilegia,
priſci eòquod admiſſum loco poſterius
fuit. Alexand. *conſ.* 193. *num.* 7. Fortui-
to adde, quod ſi dirutum euentu, vel tẽ-
porum iniuria, caſtrum fuerit, cum nul-
la domini culpa interueniat, ſi Principis

A faculţas habeatur, priſtinum ad ædifica-
tionis ſtatum antiqua recuperans priui-
legia duci valet. Gratian. *diſcept.* 432.
per totam. Nullum eòquod afferre dã-
num domino euentus debet; Hac autem
forma, vt denuò coſtructionem facerẽt,
ex Principe facultas illis fuit, qui Aet-
næ ab incẽdio combuſta retinebant ca-
ſtra dominis Anno 1669.

Pagus denique aut villa, ruralis exi-
B ſtit locus, pluribus qui compactus ędi-
ficijs nullis circumdatus muris, neque
foſſis, nec vllam communi iuriſdictionẽ
de iure habere: ſed Ciuitati, cuius in
territorio conſtructus, ſubeſſe, videtur;
Bartol. *in dicta extrauag.nu.3. verſ.villa.*
Is namque pagus nominari, aut villa po-
teſt, Ciuitatis qui extra muros conſpi-
citur excitatus. *l.1.C. ne ruſti. ad null.*
*obſeq. denouen. lib.*11. Bartol. *in l.1. §. ſi*
C *autem nu.1.ff. de operis no.nunciat.* Marc.
*deciſ.366. num.27. vol.*1. Et ſi Iuriſcon-
ſulti è ſententia *in l.83. §. qui fundum.*
ff. de legatis 1. ædificij in rure poſiti ſi-
gnificationem excipiat.*l.fundi appellat.ff.*
de verbor. ſignificat. Inde villici nomen
deſumptum, qui vt benè agrorum ſeſe
gerat in cultura, & fructuum recolle-
ctio non euaneſcat, præficitur, *l. ſi cum*
villi. ff. de inſtitut. actione. Et ſuũ quem-
D admodum nomen à villa villicus, pari
etiam forma è ciuitate ciuis excipit.
Hic varijs autem effici modis valet. Et
primo ex natiuitate; ille namque ciuis
propriè nominatur, qui ortum in Ciui-
tate ſortitur. *l.cines. C. de incolis lib.* 10.
Ipſamet enim eos natura eſſe origina-
rios voluit. Aretin. *conſ.77. num.1.*Me-
noch. *de præſumpt. lib.6. præſump.30.nu.*
16. Strictè, quæ de cauſa, cum res inter-
E petrationis exiſtit, originarij ſemper in
fauorem venit. Anchar.*conſ.77.in princ.*
Nacta *conſ.284. lib.2.num.3.& 4.l.ciues,*
vbi Bal. *C. de appellat.* *Gloſ. in l.1. ff. de*
tutorib. & curat. dat. Boer. *deciſ.13.n.24.*
Cum fauorabilis atenim exiſtit mate-
ries, omnes compræhenſi ciues eſſe
conſpiciuntur, qui nimirum ex priuile-
gio præſcripto ab incolatu, vel alia ef-
fecti ſunt ratione. Surd. *conſ.113. nu.9.*

Ciuis namque generale habetur no- F
men, pluresque ſub ſe ſpecies retinet
incluſas. Bald. *in auth. ſed omnino n.12.*
C. ne vxor pro marito. Luc. de Penna
*in dicta l. ciues num. 3. C. de incolis lib.*10.
Surd. *dicto conſ.113.num.*10. Illius adde
quod ij etiam priuilegijs gaudent, qui
vitales in ſuburbibus auras exceperunt.
l.qui in continentibus, ff. de verbor. ſignif.
Bart. *conſ.196. num.6. lib.* 1. Vt æquali
etiam ratione, qui primam in vicis, co- G
mitatibus, & villis Ciuitatis lucem hau-
ſerunt, ciuis excipiunt nomen. Zabarel.
in cap. Rodul. de reſcript. Crauuet. *conſil.*
499. *num.10.l.qui ex vico, C. ad municip.*
Bartol. *in l.3. C. de natural. liber. d.quam-*
uis in cap. Rodul fauorabili. hoc tantum in
cauſa efficaciam retinere Felinus affir-
marit: Illis nimirum in caſibus, qui lar-
gam admittere interpretationem vidẽ-
tur, qua è ſententia citatos clarum eſt H
diſſentire Doctores; originarijs adde
quod in filijs fortuitò, extra Ciuitatem
æditis, extenſionem iſtud patitur. Iaſon.
in l. huius, §. legatum, ff de legat.1.& conſ.
77. lib.3. Tho. *in compen. deciſ.p.2. verſ.*
ciuili: quo etiam in loco, horum, affert
interpretationis modum. Giurba *obſeru.*
76. per totam. Menoch. *loco cit. num.* 16.
& ſeq. Doctores vehit, quorum ſenten-
tia, originarium etiam illum ciuem di- I
ci, cuius, in ciuitate, genitor vitam ſu-
ſceperit, alia quamuis ille in parte pri-
mas attraxerit auras, affirmatur; Ipſe
tamen huius generis, non originarium,
ſed oriundum eſſe filium æſtimauit: vt
explicatum ex Alciat. *in l. qui in conti-*
nent. ff. de verb. ſignific. Talia ſed enim
originis iura nullo mutationem tempo-
re, vel reuocationem, aut etiam pati re-
nunciationem valent. *l. aſſumpt. in princ.* K
*ff. ad municip. l. orig. C. de municip. lib.*10.
Afflict. *deciſ.3844. n.2.*Menoch.*conſ.*80.
num.9. Tho. *loco cit.* Et illatam, ibi, de-
ciſionem refert, originis ciuitatis iura
nulla illo amitti forma ex ciue, inde li-
cet receſſerit, alioque propria duxerit,
huiuſmodi ratio deciſionis ipſo adduci-
tur ex Menoch. *in d.præſump.30.n.32.in*
fine, & de arbitr. iudic. caſu 584. Vt, ſci-
licet,

A licet, cùm aliquid naturale origo ha-
beatur, mutationem ſortiri neutiquam
poſſit. §. *ſed & naturalia, inſtit. de iur. na-
tur. gent. & ciu.* Giurba *dicta obſer. 78. n. 2.
propè fin.* Et originis, ac etiam incolatus
in loco ſubire quis onera compellitur.
l. 1. vbi Bart. *C. de municip. & origin.* At
maiorem cõtinere videtur originis cau-
ſa efficaciam. Gloſ. *in d. l. 1.*

Quamuis autem ducta exiſtant vera,
B ipſius tamen, & commoda originis &
iura poſſunt iacturam ſubire. Menoch.
dicta præſumpt. num. 31. Rota *deciſ. 327.
num. 5.* Giur. *dicta obſer. nu. 11.* ex conie-
cturis itaut probationem excipiat, cum
quis Ciuitatem deſerit. Maſcard. *conſil.*
534. Menoch. *præſumpt. 42. per totam.*
Alexand. *conſ. 34. num. 4. lib. 5.* & non-
nulli *in num. 14.* adducti, & nos in Re-
gno, Regis Ferdinandi *cap. 112.* habe-
C mus: per quod nobis clarum: Tacito
modo, vel expreſſo facta vnius, pluribus
ex Ciuitatibus electione, aſſumptoque
ibi munere, datam alijs renunciationẽ.
Giur. *dicta obſer. 78. num. 6.* Originarius
namque ciuis ipſa moram facere in Ci-
uitate, ac in ipſa domicilium debet ha-
bere, alijſque inſimul cum ciuibus one-
ra ſubire, vt valeat priuilegijs gaudere.
Ruin. *conſ. 200. num. 12. lib. 2.* Iaſon. *conſ.*
D 77. *col. vltim. verſ. ex prædictis lib. 3.* Ci-
uitatis ex eo quia nullo modo ſuſtinent
grauamina, ciuium ſub nomine haud-
equidem continentur. Bartol. *in tract. de
repræſalijs quæſt. 7. princip.* Quo affirma-
uit in loco, aduerſus Ciues repræſalia
conceſſa, neutiquam, in eum exerceri
ciuem poſſe, qui nullo modo in ciuitate
moram facit: vel onera, nec per ſe, nec
per alios in ipſa videtur ſubſtinere. Soc-
E cinus Sen. *conſ. 292. num. 4.* Ruinus *dicto
conſ. 200. nu. 12. lib. 2. & conſ. 120. lib. 4.
num. 7.* Textus licet ex diſpoſitione *in l.
vlt. C. de municip. & origin. lib. 10.* Ori-
ginarus autem ciuis, qui alio retinet ha-
bitationem in loco, vtrinque compelli-
tur grauamina ſoluere. Menoch. *de arbit.
caſu 584. num. 6.* Alicuius quiſquis enim
ciuitatis, & per domicilium, & per ha-
bitationem ciuis efficitur. Gloſ. *in l. edi-*
fic. ff. de verb. ſignificat. Decius *conſ. 550.* F
colum. 2. Rolan. *de lucro dotis quæſt. 22. nu.
21.* Bartol. *in l. ciues, C. de incolis lib. 10.*
Corn. *conſ. 189. n. 5. lib. 2.*

Triplici autem huiuſmodi conſtitui
domicilium differẽtia Menoch. affirmat
dicta præſumpt. 42. num. 6. Naturale ſci-
licet, ex Accidente, & Commune: Pri-
mum eſſe 4. ſub num. declarauit, quod
ipſa ex Natura exiſtit conueniens, pro-
priæ velut natiuitatis ergo, aut paterne. G
l. ciues. vbi Gloſ. *C. de incolis lib. 10.* De-
cius *conſ. 283.* Soccinus Sen. *in rubr. ff.
ſoluto matrim. num. 23. & conſ. 79. nu. 4.*
Poſterius quod aſſumptione obtinetur,
& habitationis nominatur domicilium
de quo nobis in præſenti verba. Soccin.
in cap. licet ratione num. 11. de foro compet.
Gaill. *obſer. 36. num. 3.* Menoch. *num 9.*
Quod multis equidem, vt propria exiſtit
voluntas, modis poteſt incola variare. H
Bart. *in l. aſſumptio, ff. ad municip.* Ruin.
conſ. 120. num. 5. lib. 4. Tiraqu. *de retract.
lignag. §. Gloſ. 2. num. 25. & 26.* Menoc.
loco ſupra cit. num. 11. illo quemlibet au-
tem loco dicimus conſtitutum, eius vbi
maior bonorum pars exiſtere, aut ſuæ
regimen familiæ habere, videtur. *l. ciues
7. C. de incolis lib. 7.*

Vltimum, ideſt, cum quis Romam
communis quæ nomen patriæ refert, I
domum traducere conſpicitur. *l. Roma. ff.
ad municip. dict. num. 11.* Quod eadem ra-
tione, qua & naturale, amittitur, & ac-
cidentale. Menoch. *ibi num. 16.* Præci-
pua verò forma tunc id euenit, cum
omnibus quilibet ſecum rebus, vel ma-
iori earum parte à loco diſcedit, aliud,
ex eo quia, vt domicilium reperiat, in-
tentum habere animum intelligitur; vt
ſupra citati explicarunt DD. & præci- K
puè Menoch. *dicta præſumpt. 42. nu. 14.*
Plures quo in loco affert decisionum
quamuis in compendio Tho. *in verbo
ciuilitas.* Ciuitatis haudquam ius amitti,
hac ex domicilij originis mutatione
declararit.

Electione, tertio, quis effici valet ci-
uis, cum alicuius, nimirum ciuitas ele-
ctionem in ciuem facit, ac nomen indit.

l. ciues,

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

A *l. ciues, C. de incolis lib. 10. l. aſſumpt. ff. ad municip.* Qui equidem & omnibus particeps redditur, & præeminentijs, quibus originarij fruūtur, rigoroſa eoquod forma ciuis ille nomen ſortitur. Bartol. *in l. numero 16. ad municipalem.* Quemadmodum enim natiuitate, ita etiam electione valet quilibet in ciuem ſuſcipi. *dicta l. ciues.* Bartol. *in l. ædific. ff. de verb. ſignificat. & l. ſi quis pro empto. ff. de* B *vſucapion. num. 34. & l. aſſumptio, §. filius, ff. ad municip.* Et ciuis eoquod nomen ciuilis exiſtit iuris, vt ipſum demonſtrare apparet, non autem naturæ: Hac de cauſa tàm ex priuilegio, quàm ex origine ciuem hoc decere nomē certum eſt. Bartol. *conſ. 62.* Alexand. *conſ. 157. nu. 13. vol. 2.* Bald. *in l. 2. C. de iure aureor.* Quo etiam, affirmat, in loco, genus, ciuis nomē exiſtere, ac non diuersè de originario, C quàm de electo ciue demonſtrari. Marſ. *conſ. 107. num. 7.* Bocr. *deciſ. 23. num. 21.* Menoch. *conſ. 160. num. 4.* Vnde iure quidem optimo ad munera, & ciuitatis commoda, vt ſi ex origine haberetur ciuis, debet admitti. Decius *conſil. 283. num. 10. & conſ. 458. num. 54.* Riminal. Iunior. *conſ. 23. nu. 173. & conſ. 56. n. 45.* Et ſi ad illa, quæ ipſius de Ciuitatis iure non ſunt, ſed aliundè prouenire vi- D dentur, hi neutiquam vocantur; puta ſi ciuibus priuilegia Princeps conceſſiſſet, nullo modo circa illos, qui ex gratia ciues, at origarios verſatur. Bartol. *in l. ſi marit. §. legis, ff. ad legem Iuliam de adult.* Quare prudenter quidem in Regij, huius Regni, Patrimonij tribunali ponitur in praxi, quod neutiquam, priuilegia ex Imperatoribus Zanclæis conceſſa ciuibus, ſuam exequutionem ha- E beant, & obſeruatoriales huiuſmodi ob priuilegia concedantur, cum de ciue per electionem ſuſcepto res agitur, ſecundum Menoch. *conſ. 1060. nu. 5.*

Per adoptionis medium, quarto, ciuis effici vnuſquiſque valet, *l. in adoptionem, C. de adopt. l. ciues, C. de incolis li. 10.* Legitimus, hæc autem, actus, ex quo reddi quilibet imitans naturam filius poteſt, qui neutiquam eo in ſtatu exiſtebat. *§. 1. verſ. adoptio,* vbi Gloſ. *inſt. de* F *adopt.* Huiuſmodi verò Ciuitatis iura tàm longo perdurant ſpatio, quā adoptio ipſa perſiſtit. *l. ſed ſi, ff. ad municip.* Primæ quamquam Ciuitatis iura nullo, adoptatus, modo amittat. *l. ordine, §. vlt. ff. ad municipal.* Menoch. *præſump. 30. nu. 20. lib. 6.* Tali quapropter admiſſus in adoptionem forma in adoptantis commigrat poteſtatem. *l. 2. & l. cum adoptiuus, C. de adoption.* Alexand. *conſil. 141.* G *num. 2. lib. 6.*

Manumiſſione, quinto, ciuis quiſque adipiſcitur naturam. *l. municip. ff. ad municip.* Qui datus enim in manumiſſionē fuerit, manumittentis tam ſequi originem debet. *l. ciues, C. de incolis lib. 10.* Gloſ. *in dicta l. municip. & in l. eius 27. ff. ad municipalem.* Quàm domicilij, ac etiam habitationis ſectat qualitates. *l. ciuis.* ibi Gloſ. & Bartol. *num. 7. §. liberti.* H *inſtit. de libert.*

Ciuis, ſexto, Principis per diſpoſitionem quiſque redditur: ille namque ius Ciuitatis, & Regni valet concedere nataliumque reſtitutionem, qua omnem depellit maculam, indulgere; vnde qui tali adoptati ratione videntur in ciues, cooptati, vel electi, regnicolæ, vel ciues, ad originarij ſimilitudinem, exiſtunt. *l. ciues 7. de incolis lib. 10* Petrus de Greg. I Tholoſ. *de reſcrip. lib. 1. cap. 30. num. 16.* Et ex eo quia manumiſſio libertatis datio extat. Et quamdiu quiſque in ſeruitute moram facit ſuperioris manui conſpicitur ſubeſſe, ac poteſtari. *§. manumiſſ. inſtit. de libert.* Conſequenti nunc inueſtigari ex cauſa debet, an qui Diaboli ſub dictione permanet infidelis aliqua ſuſcipiens baptiſmum in Ciuitate, K illius fiat ciuis, & priuilegijs, ac ſi originem indè ſumpſiſſet, valeat gaudere? baptiſmi eòquod per efficaciam peccati liberatus è iugo fuit. Quam circa rem illius, reſolutiuè, ciuem explico eſſe, in qua renatus fuerit, ciuitatis: nouus ex eo quia, baptiſmi per vigorem homo effectus. naturalem enim generationē, & ſpiritualem renaſcentiam inter, æquiparatio habetur. *cap. debitum, extra, de*

bap-

A baptiſmo . Quod ſi huiuſmodi adoptato conceduntur, & manumiſſo priuilegia, eò magis illi, qui baptiſmum ſuſcipit, neceſſe præberi, vt deciſum affirmat *Deciſ. in compen. Neap. in verb. ciuilitas.* Thorus, & Grat. *diſcept. forenſ.* 75 *n.* 16. Et non ſolum in temporalibus, verum etiam in ſpiritualibus, cum tamen abſit fraus, conceduntur. Caput. *deciſ.* 101. *num.* 2. *part.* 2. Gonz. *ad regulam Cancel.*
B 8. *Gloſ.* 9. §. 1. *num.* 108. *&* 113. Giur. *obſer.* 77. *in fin.* Verſuto ne quid iuuaminis fraus ducat. Valenz. *conſ.* 162. *nu.* 66. *&* 95. *n.* 23.

Si quis autem aliqua ortum exceperit, ex caſu, in ciuitate, ac itineris in medio ad lucem euectus in ea baptiſmũ habuerit, nullo ipſius acquirit iura modo, ſed illius, ad quam genitrix ire contendebat. Giur. *obſer.* 76. *num.* 2. re-
C iecta Gratian. opinione *dicta in quaeſ.* 75.

Capitis autem per diminutionem prioris quæ mutatio ſtatus extat, ciuilitas amittitur. *l.* 1. *ff. de minuit. capit.* Hæc verò triplex habetur. Maxima, per quã libertas ciuitatis iura, & familia iacturã ſubeunt. Media, ſolius cum ciuitatis, retenta libertate, fit amiſſio. Et Minima, ex qua neque ciuitatem, vbi moram facit, nec libertatem deperdit, at ſeſe
D aduerſus vel commutationem ſtatus, vel circa familiam excipit minorationem: vt cũ ille, quiqui iuris exiſtit, veluti per arrogationem, & mancipationem alieno ſubijcitur imperio. *l. fin. ff. de capit. diminut.* §. 1. *inſtit. de capit. dimin.*

Maximæ autem capitis diminutionis pœna, & aquæ, priſcis temporibus, erat, interdictio, & ignis. *l.* 2. *ff. de pœnis. l.* 3. F
ff. ad legem Iuliam peculatus. Gloſa *in d. l. amiſſio. in ver. introducti* Huiuſmodi autem pœna crimen transfugæ luebant. Gloſa *in dicta l. amiſſio*: & vt clariori explicabimus forma: Hiſce verò diebus triremium obtinuit locum punitio. Decian. vt ſententia *in tract. crimin. lib.* 8. *cap.* 17. *num.* 19. Clarus §. *fin. quaeſt.* 83. *num.* 6. *verſiculum.* Boſs. *de extraordin. crimin. num.* 3. Bald. *tract. var. tit. de liter.* G
diſpenſ. lib. 3. *n.* 2. *fol.* 94.

Per tacitam deindè renunciationem, vel expreſſam confectam ratione, ciuilitas è quolibet depellitur, cum ipſius in facultate illi renunciationem dare priuilegio, & quę tributa, electioni, perſiſtat. Menoch. *de arbitr. iudic. caſu* 584. *nu.* 13.

Poſtliminij atenim iure, vel per maximam amiſſa, vel per minimam Ciuitatis H
recuperari priuilegia valent. *l. eos, ff. de capti. poſt lim. reuer.* Qui ex hoſtibus namque aduenit in ciuilitatem retrogreditur. *l. retro, ff. eodem.* Poſtliminij etenim fictione, aſſiduam in ciuitate moram feciſſe, præſumptio habetur. Gloſ. *in dicta l. retro.* Demas, ni armis iam deuictus, hoſtium ſeſe dederit potentiæ. *l. poſtlimin.* 17. *ff. eodem.* Hoc nãque propterea conceſſum ius, vt qui ab I
extraneis, per iniuriam, detinebatur, cũ ſuos iterum fines attigiſſet, priſtinum recuperaret ſtatum. *l. poſtlimin.* 19. Huius autem generis priuilegium, omnibus cuiuſcumque ſexus exiſtant, & cõditionis, conceditur. *dicta l. poſtlim.* §. *poſtlimi.*

E K

Digitized by Google

A F

DE
STATV HOMINVM B G
IN REPVBLICA.
LIBER PRIMVS.
DE STATV VIRGINALI.

C PRinceps, qui vniuerſo in
terrarum dominatu con-
ſtitutus imperauit, bru-
tiſque, ac belluis frœnum
poſuit accola, homo, Pro-
toparens noſter Adam
fuit. Hic autem nequaquam putrido
ex limo, cum Solis calore iam deſicca-
tus exiſteret, quemadmodum ranæ, vt
Diodori ſententia: neq; ex ſe genitus, è
D nullo trahens originem Samij iuxta Pi-
thagoræ doctrinam: quinto neq; à mun-
di eſſe, vt Paracelſiſtæ in ſomnijs habue-
runt: vel cum ſeſe in vnum aggregaſſent
elementa, vt Marci Catonis, relatum, in
fragmentis de originibus eſt, compoſi-
tus. At immenſa Numinis æterni potẽ-
tia ex luto excitatus, vires, quas Creato-
ri placuit indere, ſuſcepit. Quæ autem
Deum, vt Spargiricæ fulcro artis tota
E ex orbis mole robur deduceret, atque
nobiliſſimæ creaturarum inferret, neceſ-
ſitas cogebat? Vanum quidem, & rabu-
lis conueniẽs aſſertum, Hominis atenim
ad eſſentiam, & animã, & corpus, ipſius
tamquam partes eſſentiales phyſicæ in-
ſimul concurrere certum eſt; illam ſcili-
cet vt formam, hoc vt materiẽ. Qua de
cauſa tota hominis eſſentia phyſica, non
ex anima tantum, vt falsò aſſeruit Fran-
ciſcus Georgius dogmate, ſed ex vtroq; H
dependet, quemadmodum nec vniuer-
ſa cuiuslibet quidditatis ſubſtantia pro-
uenire à forma conſpicitur; ipſius nam
& materia, vt i forma pars extat, & cœni
quamuis tantum fiat expreſſio; hominis
attamen corpus eiſdem protulit ex ele-
mentis, cœteris quæ animalibus vitam
præbuerunt, hæc autem ſubtiles magis,
præclaraſque hominis in coſtructione
qualitates, alijs quam in animantibus, I
retinebant: Ipſius autem perfectam ad
normam conſtituti, vitæ, in faciem, inſpi-
rauit afflatum, animãque præbuit Deus
viuentem: Hoc autem per ſpiraculum,
Sãcti nullo modo gratia Spiritus, vt Cy-
rilli fuit, ac Philyſtæi opinio Adæ infuſa
intelligitur, animæ: neque lux etiam ſu-
peraddita, vt Deum homini oſtenderet,
eſſe conijcitur: vt cæcè Georgius aſſe-
ruit: ſed humanæ ſubſtantiam animę ha- K
beri, cum Auguſtino, Chriſoſtomo, non-
nulliſque Theologis eſt affirmandum.
Nec vlla deduci exindè ſubſtantiã Dei,
eſſe animam, valet; vt rectè Auguſtinus
Cyrillum aduerſus argumentatur, ac vt
peſſima ſentiebant Carpocrates, & Mar-
cus Terẽtius Varro doctrina. Quaprop-
ter haudquaquam ex atomis, vel igne,
aut calore, vt Democriti, & Leucippi in

A plácitis, compoſitam: nec elementorum
ex mixtura:vel primis è qualitatibus co-
ſtructã, vt Empedocli libuit ſed ex Deo
creatam, hominiſque infuſam corpori
animam dicemus.

Perfecta itaque terreſtris in Paradiſi
delicijs, iam coſtitutus Adam in forma,
cunctorumque obtinens dominiũ, Aeuæ
ſuadela, Satanæq; dicto, factoq; recto ab-
errans è tramite, cum nulla vis extrinſe-
B cus impelleret, ſeſe, ſuoſque poſteros in
præcipitem dedit, ſuperniquc figuram
Numinis, quæ tùm in mentis, cùm volũ-
tatis luce, ac reliquarum partium oſten-
debatur, proprio deformauit auſu; qua-
re adeò cœca mentis caligo, cæterarũ-
que deprauatio facultatum fuit: vt ne-
que Dei ad Regnum, pertinentia, nouam
ante lucẽ amplecti, nec vllo modo pro-
bare, nec perquirere valeret.

C Si excelſæ atenim Trinitatis ad Ico-
nem exiſtere Numen vellet, cur ipſum-
met poſtmodum ex deformi terræ limo
artifici conſtruxit manu? An Trinitatis
imaginem terra continet? Quæ homini
pro forma, Deus, anima iã tributa è tuo
immortalis ore, tibi affinis, lucem ſorti-
ta; diuina ipſe figuram, includit, in fide
nuptias agit, in ſpiritu dotẽ retinet, An-
gelorum adibit ſocietatem, beatitudinis
capax, virtutum diues, ac rationis vide-
D tur, Quid ergo tàm illuſtre opus, quo
ſublimiùs nihil, cœno, quo nil oppro-
brioſiùs adnexit? Humanæ nonnè molis
cœleſti deſumere à corpore qualitates
decentiùs? Nequaquam; Ipſe, contra.
Aetherei enim generis excelſiora deſi-
derat ſuperbia, mortalium deijcere glo-
riam, quæ indè ſumpta, & in ruinã pel-
lere contendit: nec vllo aurum, & argẽ-
tũ, hoc ad opus, modo concurrere opor-
E tet, cum mage, ſi forma illinc deducta
de materiæ ſplẽdore, quam artificis ma-
ieſtate, dignitas erumperet, ſuum omne,
Deus, artificium voluit eſſe, vt nobis no-
tum, ſummis nil ad noſtri compoſitionẽ
è principijs, aut elementis opere haberi,
propriumque adeò corpus efformatum,
vt ſui reſpiciens originem homo, nil vi-
liùs exiſtere, ac imbecilliùs videret, cun-
ctiſque ſeſe temporum ſubiectum iniu- F
rijs conſideraret, ac indè magis erube-
ſcentiæ deſumeret eſcam, quam gloriæ.

Atenim ſi ea Deus ratione homini
terreo dedit originem ex limo, vt nemi-
nem ſe abiectiorem conſpiceret, quare
non ex nihilo immediatè produxit, cum
maiorem in ſe ille vilitatem, quàm qui
affinis beſtiarũ deformitati, vel (vt me-
liùs) frater, è terra, perſiſtit? Hoc adver-
ſus quæſitum: Nihili etiam, qui terram G
indè ortam in parentem cognoſceret,
nepotem eſſe affirmarem.

Sed profundiori, celſum Numen, cõ-
ſilio haud immediatam ex nihilo dedit
originem, vel, ne ſenſibilis per corporis
aduentum illo abeunte humani primor-
dia natalis iacturam paterentur, vel nè,
cum recta declinantem è via hominem
vellet corrigere ad nihilum reducere
compelleretur: ſed ex terra formauit, vt H
mitiorem ipſi afferens pœnam commi-
nari poſſet; væ tibi cum eodem, vnde
Veneris, gradum facies: te terram inue-
ni, ad terram denuò genitricem ne te
pudeat redire: vel, maturiùs, valet deni-
que promi: ea Deum ex cauſa terreo
coniunxiſſe animam cum corpore, vt,
præclaram quemadmodum imaginem
cõmixtus niſi habeatur Saturnus, oſten-
dere ſpeculum haudquaquam poteſt, ita I
diuinitatis Icon, puluere humanitati al-
ligato ſplendidiſſimum redderet in ani-
ma fulgorem, ipſiuſque met rationalis
animæ candor, propriè quam Deus ma-
ieſtatis eſſe ſpeculum voluit, radiantem
eius formam ex adiuncto demonſtraret
luto.

Suas, hìc, tamen rixas Theologus ad-
uehere poſſet, quo, Dei ad imaginẽ, pa-
cto confectus dicatur homo, Dei ſi tan- K
tum filius, naturalem perfectamque Pa-
tris repræſentat figuram? Quod ſi mini-
mè negari valet, quin artificialis, aut im-
perfecta ſaltem creaturis cum Deo ſi-
militudo habeatur, qua de cauſa; de
creatione, Diuus Auguſtinus, dixit in
tractatu: ſui hominem tantum ad figu-
ram, aliam non autem creaturam con-
ſtruxiſſe? Ergo magis homo, quàm An-
gelus

Digitized by Google

A gelus iſthac dignus eſt icone inſigniri. Huic reſponſum idem Auguſtinus præbet. *Non ad Angelum (*ibi*) hominem comparaui, ſed inferioribus creaturis, in ordine quarum ſolus homo eſt merito Princeps, ita nullâ alia, præter hominem eſt Diuina bonitatis imago.*

Aut alio affirmari modo poteſt, accidentaliter,& iuxta imaginis accidentia, magis Dei hominem ipſum ad ſimilitu-
B dinem exiſtere, quàm Augelum: ex eo quia, quemadmodum vnus Deus totus cunctô in orbe, cui regimẽ apponit virtute, qualibet nec non totus in parte cõſpicitur: pari modo anima toto, intellectiua, in corpore,& vnaquaque in parte tota cõſiſtit: ſed Angelus in Cœlo,quod ſuo commouet robore, nec totus in toto,nec totus in qualibet parte valet permanere, vni tamen,in quo nimirum pa-
C trat opera, determinatur loco.

Hæc autem,hominem inter,& Angelum ex eo patet,quia,vt ſuâ Deus oſtenderet miſericordiam, & procliuem in parcendo prudentiam, alio veniam homini modo,vario præbuit Angelo,ipſius dum natura non adeò corruptelç,vt generis humani fragilitas, haberetur obnoxia, tali de cauſa Dei Angelus miſericordia,vt rectò incedat tramite, indi-
D get,ne,ſibi auerſa gratia, in vitium dilabatur: humanus atenim animus firmiori etſi extet propoſito,peccatorũ attamen, quæ commiſſa, propter ſeriem, æterni magis numinis indulgentiam expoſcit; quare licet vterque Dei iuuamine indigeat, alſo tamen tribuitur Angelo miſericordia modo,alio homini: quod leue namque in homine vitium, ingentis in Angelo deformitatis reputatur: Clarum
E atenim habetur cœleſtium aliquot ſpirituum per ſuperbię peccatum luctuosè proprium amiſiſſe ſplendorem, & magnis deturbatos dotibus; vt excelſiori, quapropter, Angelus natura, eò maius incidit in præcipitium,ſui namque ipſe peccati author, homo autem Cacodæmonis agitatus è ſtimulo, ſceleris irruit in baratrum. Vt ad inſtitutum autem reuertar.

Primus, in quo ſuam poſt creationẽ permanſit Adam, ſtatus, Virginalis extitit; cœteris namque præſtantior,& ſu- F
blimior eſſe videtur, ac iucundior: magis eòquod expeditum aſtrorum ad imperium reddit animum:qui vxorẽ enim haud habet ſollicitè, quæ ſunt domini agit; vt Diui Pauli ad Corinthios prolatum. Plurimas autem coniugali conſpicimus in ſtatu miſerias, ac etiã ærũ-
nas, maioreſque frequẽter,quos in carnis delectatione permanere videmus, G
inuadunt anguſtiæ, quàm virginali quos in trãquillitate perſiſtere cognoſcimus: è ſacræ autem paginæ monumentis, cõiugali potius in ſtatu, Adam, quam virgineo peccatum commiſiſſe accepimus: & iure quidem optimo (vt ille in Apocalypſi vidit) nemo canticum, niſi qui ſeſe cũ mulieribus haud coinquinarat, dicere in Cœlis poterat. Stellarum quis H
etenim ſedes per virginitatem impleri, inficias ibit? *cap. nuptiæ quæſt.* 1. Vnde nonnulli de vitijs ad corpus trãſferentes, ſeſe in membris caſtrare non erubuerunt; illorum ex eo quia ignari,quæ Diuus adſcripſit Auguſtinus, exiſtunt; ille autem ſic de Sancta Virg. *cap.* 24. *Qui ſeipſos non in corpore, ſed in ipſa concupiſcentiæ radice caſtrantes cæleſtem, & Angelicã vitam in terrena mortalitate medi-
tantur.* Illa etiam prætereunt, quæ D. I
Hieronymus *lib. Iouinianum aduerſus* 1. *conſtituit*: ipſe autem Deum,vt infra, ſic loquentem affert. *Mihi inquit illi eunnchi placent, quos voluntas caſtrauit,non neceſſitas, libenter illos in meos ſinus recipio, qui ſe caſtrauerunt propter Regna Cœlorũ, & ob mei cultum noluerunt eſſe quod nati ſunt.* Et Author operæ imperfectæ in Matth. *homil.*32. relatus *in cap. ſicut* 32. K
*quæſt.*5. hæc. *Illa eſt glorioſa continentia, non quam transgredi non poteſt neceſſitas debilitate corporis; ſed quam complectitur voluntas ſancti propoſiti: illos itaque tenet neceſſitas,hoc autem coronat voluntas, iſtis enim dabit Deus locum in domo ſua.*

Solis,virginitas autem, vt Diua Hildegarda Griſios explicauit ad Monachos pag. 186. virtutem præfefert,dum

A fuis totum radijs mundum aſpergit: ſibi enim Deus virginitatem adiunxit, quæ, viri procul opera, illum genuit, qui & omnium regimen tenet, ac habenas; omnium verò moderamen, Dei, Omnipotentis vt Regis, è manu pendet; vnde quis neget & adiunctam illi virginitatē dominari; dum & Deus ex Virgine ortum habuit, & homo; tali modo in deaurato veſtitu circūdata varietate à tuis B adſtitit dexteris Regina; Diabolo autem virtuti diuinitatis adſiſtens, fulgenti certauit in opere, diuerſarum præcincta multitudine virtutum virginitas; Ipſam, eum ſiniſtra occaſum in parte Angelus fecerit, ſibi deſumpſit in Sponſam diuinitas, ſaluationiſque populum in Adam elegit, & ſuam nominauit dexteram: Hac verò de gente, virginitatē, quę maximum produxit opus, ſibimet adiunxit. C Quemadmodum ſuum enim per Verbū omnia Deus creauit, pari virginitas forma ſanctæ per diuinitatis calorem Dei progenuit filium, qua de cauſa fœcunditas procul è virginitate nullo abſuit modo: Vnde libro de Virginitate Athanaſius: *O Virginitas* (exclamat) *opulentia indeficiens, ò Virginitas templum Dei, & domicilium Sancti Spiritus, ò Virginitas margarita ſpecioſa, vulgo incoſpicua, & quæ* D *non, niſi à paucis, inuenitur, ò continentia amica Dei, & à Sanctis deprædicata, ò continentia apud multos odioſa, ſed apud dignos ſpectata, ò continentia mortem, & infernū profligans, & quæ ab immortalitate poſſidetur, ò gaudium Prophetarum, & Apoſtolorū gloriatio, ò continentia Angelorum vita, & Sanctorum corona. Beatus eſt, qui te tenet, beatus qui obdurat in tolerantia, quoniam panſillulum fatigatus multum in te gaudebit.* Qua de cauſa.

E Cum præſtantiori Virginitatis decor, quàm extet matrimonium, radio cunctorum perſtringat oculos, *cap. nupt. & cap. integ. 32. quaſt. 1. cap. quis ignoret etiā 32.* Optimo quidem iure Virginali de ſtatu mei, velut de laboris exordio, totiuſque operis initio nonnulla differere peraptum putaui.

Quolibet ergo Virginitas è concubitu puram immunis per continentiam exiſtit, & perpetua incorruptionis meditatio corruptibili habetur in carne, vt ex Diuo Auguſtino ſcriptum. F Hæc autem à virore, qui nil aliud, quàm ex cōcupiſcentiæ aduſtione venereas circa voluptates, eſſe immunem ſignificat, ex D.Thom. ſententia 2. 2. *quaſt.* 152. Vt huius autem quælibet ſuſcipiat Virgo cuſtodiam, & aduerſos contra inſultus vigoroſa prælietur: G fortiſſima velut decoris monumenta ſeruare tria compellitur, & primo in loco.

Sobrietas aduenit, qua ni Virgo appetitus conculcare feruorem pertentet, & parum de labore curans habeat, tanti maieſtatem fulgoris amittet; Baccho enim, & Cerere qui parcè vtitur Veneri pabulum ſubtrahit. quem illud lateat dictum? Sine Cerere, & Baccho friget Venus; cuius prolati ratio, hæc: H Cypridis flammas illorum vigor fouet, eſcas adhibet libidini, ac irritamenta luxuriæ miniſtrat; ſeminis enim copia, quæ aliā non cognoſcit, niſi ciborum abundantiam, & potionis qualitates, originem exardeſcens argines haudequidem patitur, aut limites: qua de cauſa *lib. 1. c. 14.* Ambroſius de pœnitentia explicauit. *Libido grauis ignis eſt, & ideò non demus* I *illi alimenta luxuria, paſcitur enim libido in conuiuijs, nutritur delicijs, vino accenditur, ebrietate flammatur.*

Si quis ergo illam in victu, potuque ſeruare temperantiam quærit; vt neque redundanti, neque ſua nimis calido ex natura, vel ſemifico vtatur cibo, ligna, & oleum, quibus tam ingēs excitari valet flamma, ſubtrahit. Qui tali autem ratione vitam inſtituere, ac illibatam retinere Virginitatem curat appetitum explere haudequidem debet; adeò tamen K illum compeſcat, vt infra ſatietatē conſiſtat: ſcimus enim ex pomi eſu, ac non ſeruata ſobrietate Adam ſuis cum poſteris in ruinam iuiſſe: nam ſi venenum illud, ſub formoſo aſpectu, nō deguſtaſſet, expers concupiſcentiæ fuiſſet, & bono perſeueraſſet in ſtatu. Gloſ. *in cap. 6. diſtinct. 35.* habitus vbi enim cibus, ibi mundi:

A mundi finis eſt confecta. *cap.6.diſtin.35.* Taliter autem ſplendenti ſub nomine concupiſcentia latitabat, vt boni dum ſcientiam, & mali Adam exquirit, propriam, innocentiæ in ſtatu, ignorantiam adinuenit; poſtquam verò deglutiuit parens pomum, oculos in miſerijs aperuit, ac in Aeuam libidinosè cœpit exardeſcere, illamque violare voluit, quã Deus in nudum deſtinauit adiutorium;
B ſecluſis hac de re oculis corruptæ punitionem virginitatis exceperunt, ac immortalitatis iacturam fecere, ſeruata vnde ſobrietate ſua deducitur cõſequi virginitatem trophæa. Vini enim vſus, ex quo flammæ creſcunt Venereæ plurimis è populis (vt notum) fuit interdictus, bibaceſq; horridas mulieres pœnas pati cogebantur: Plinium enim apud *lib.14. cap.23.* Ex Egnatio, qui Mecenium cum
C vxorem in vini potu depræhẽdiſſet enecare non dubitarit, pœnam legimus repulſam, cum patratum enim ob ſcelus è miniſtris alligatus Romulo coram duceretur, non ſolum impunitus domum redijt, cauſam verum etiam illi tribuit, vt legem his inferret verbis. *Si vinum biberit* (ſcilicet mulier) *domi vti adulteram puniunto.* Vnde hac, vinoſa mulier, lege, tamquam adultera exiſteret, puni-
D tionem excipiebat. Meritò igitur huius iuxta rigorem, propinquas iubebat, ſeſe inter fœminas deoſculari, vt, quæ bibiſſet vinum, cognoſcere poſſet: ipſius enim potus, & cupidini paſcua, & flammæ flammas ſuperaddit, luxuriemque laceſſit, ac, in fœminis præſertim, libidinoſa, quibus, ex ſe, natura. Optimo igitur iure D. Paulus ne vinum complectatur præcipit: in ipſo eòquod luxuries inſita,
E præclarumq; carnes abijcere Lyæumque repellere opus dixit. Nulla extat cauſa, niſi eòquod potus, eſuſque libidinis accendunt ignem: ipſius verò authoritatẽ ducit Accurſius *in l. quæ adulterium, in verbo intemperantiæ, C. ad legem Iuliam de adult.* & ante omnes Salomon *Prou. 20.* Luxurioſam eſſe rem vinum aſſeruit: D. quoque Hieronymus contra Iouinianũ adductus *in cap. lux diſtinct. 35.* Ventrem mero æſtuantem, cito in libidines deſpumare dixit. quod & confirmatum è F
Gloſ. *in dicta l. quæ adulter.* vnde prudenter quidem Proſp. *de vita contempl. lib.2. cap. 22.* affirmauit luxuriæ incitamenta, & pabula nimium vini potum præbere. Nonnè Lyæus Loth ad inceſtum cum filijs compulit. quod ſi alicuius eſt Ariſtotelis authoritas põderis *in lib. problem. 30. cap. 1.* Vinum, ſcripſit, ſopitas Veneris accendere ſcintillas potens. *& lib. 10.* G
dymnoſo: cap. 15. Athene. Ariſtophanem lac Veneris vinum appellaſſe reliquit, in ſtimulum ex eo quia illius vſus deſeruit.

Liberalis, eſt poſterius, occupatio, & aſſidua: hæc etenim illos abſumit ſpiritus, qui aduerſi poſſunt inſurgere, mentemque alijs ita fatigat curis, vt ſeſe diuersò conuertere quis non valeat. Frequenti autem labore, ac ſedulo excitã-
tur homines ſtudio; procul otium abij- H
ciunt, ex quo amor. Ipſe namq; pigros occupat, cum paſſio, vel animi otiosè viuentis morbus exiſtat, vt Theophraſti ſententia; ſereno etenim in homine, vlla nec ab exercitio deſudante Venereæ inſultant, ficto ſub aſpectu, voluptates: vnde ad inſtitutum Ouidius.

Otia ſi tollas periere cupidinis arcus,
Contemptæque iacent, & ſine luce faces. I
Addit.
Quàm Platanus riuo gaudet, quam populus vnda,
Et quã limoſa canna paluſtris humo:
Tàm Venus otia amat——

Mens etenim vna ſemper in parte adhærens, magno præbet materiem incendio: qua de cauſa, vt libidinoſæ procul ſint cogitationes, & incolume omni pectus è macula ſeruetur, quælibet, vnde
poſsit otium reſultare, deuitetur occa- K
ſio; vacuo eoquod in pectore regnat amor.

Pugnandi cum animi inſultibus, Tertium, conſuetudo, & victoriæ; quiſquis enim eò firmior euadit animo, & coſtantior, quò generoſiori obſtat niſu: Hic autem vt fructus laborum veniat geminas recurrere ad virtutes, caſtitatem ſcilicet, ac pudicitiam neceſſe, circa ipſum-

met

A met actum illa, per quam frænum excipit libido, verſatur: vt affirmauit D. Tho. 2. 2. *quæſt.* 143. Hanc amauit Imperator *in* §. *nouimus collat.* 6. *Auth. quibus mo. natura effic. liberi.* ac defendit *in* §. *fina.* Cui velut omni egenæ tutamine adduci defenſio debet. *cap. nec ſolo* 32. *quæſt.* 6. Iſtam aduerſus plurima veniunt, vt oſcula, cōtactus, amplexus, aſpectus exiſtunt, ac ſermones, aliaque, vt D. Tho. *loco cit.* ſē-
B tentia: non ſolum autem concubitus, adinuicē verum etiam debet effugi oratio, nec euitari minus ſermo, corporis quàm nudatio debet. Seneca *vero* 112. *in prouer. ſcripſit. Turpia ne dixeris: paulatim enim pudor per verba diſcutitur.* Honeſtæ vnde mulieres exterorū debent maximè aſpectum deuitare, affectus eoquod, & mores, animique diſpoſitio in ſermone deteguntur, vt explicatum ex Cicerone *de*
C *legibus*: pudicitia namque non modo in eo, ne ſcilicet quidquam peccati patret, ne turpem verum etiam ſuſpicionem afferat de ſe, conſiſtit ex Dione *lib.* 37. ſi præſentibus etenim violenti quis occurrere niſu compellitur, quid in futuris eſſe dicemus? Omni autem vigilantia, ſolertique præmuniri ſtudio aduerſos contra inſultus debet: vt Salomon *quarto prouerb. dixit.* Ad factum etenim ex
D dictis peruenimus. *cap. nec aliqua* 27. *qu.* 1. Gloſ. *in l. quod ait in verb. in ipſis rebus venereis, ff. ad legem Iuliam de adulte.* Noſtro igitur ſi caſtitatem in animo perſiſtere optamus, oculorum, auriumque frænemus inſolentiam, pectoris ne intimum, pulchro ſub colore venena penetrent: auditus enim, & viſus impudicæ rei conſuetudo, licentiam etiam operibus tribuere videtur: laſciuiam enim qui
E concludit in luminibus, animum quoque tali habere forma reputatur. libidinoſus enim oculus luxurioſi eſt nuncius cordis: vnde, bene, tactu non ſolum, affectu verum etiam caſtitas, & actu depopulatur *cap. nec ſolo* 37. *qu.* 5. Affectus atenim pater decora licet quiſque loquatur, ſermo exiſtit. Seneca *loco ſupra cit.*

Virgo autem, vt propriæ decorem conſeruet maieſtatis, virtutes, è quibus id poſsit obtinere, debet cognoſcere, & F primo, vt publicos diffugiat aſpectus platearumque multitudinem oportet: ac domi aſsiſtens lanificio, diuinæ vacet lectioni, capitis abijciat ornatum, comarumque horreat pompam, oculis non incedat erectis, dimiſſoque vultu, & crinibus ambulet: ne viles in ſe amores inducat, vel ſuæ cauſa ruinæ, aut aliorum exiſtat, inuerecundas conculcet alloquutiones riſu ſeſe abſtineat, ſi lentioque ſuam ornet diſciplinam, incurioſitate haud equidem ſuperflua extet, diuitijs neutiquam, & generis nobilitate innixa iactantem demonſtret animum: ipſius in ſermone magis pudoris fulgor, quàm eloquentiæ copia cognoſcatur: ita vt omnes, ea tacente, verecundiam, loquente prudentiam admirentur. Andetractrici probetur lingua? Maximum in illa dedecus, & nefas. Virgines inſuper ad omnes viri ingreſsus purpureo ſuffundi rubore decet; hominum affatus reſpuere per quam optimum. G H

Ex pudore autem Pudicitiæ origo: hæc vigil caſtitatis exiſtit cuſtos; nam ſi iacturam ipſa patitur, omnis concidere virtus conſpicitur, in ea etenim fœminei dominium decoris conſiſtit: vt aſſeruit Caſſan. *in catal. gloriæ mundi parte* 2. *conſid.* 12. Vnde iure quidem optimo Imperator *in l. ſi qua illuſtris C. ad Senatum conſ. orphic.* in cultu haberi pudicitiam neceſſe ſtatuit. *l. ita nobis C. de adulterijs* Taliter, vt mulier, ſuo quæ crimen patrarit in corpore, proprio haud parcere pudori dicitur *in l. palam in principio ff. de ritu nuptial.* Cui pudor autem ineſt mulieri, gratia ſupra gratiā annexa videtur: vt legitur Eccleſiaſ. *c.* 26. Diuus ita vt ad Thimotheum Paulus *cap.* 2. verecundia primū fœminas præcipit exornari, haud quaquam etenim erubeſcere meretricis eſt actus, vt videtur *in* 3. *Hieremiæ cap.* I K

Pudicitia vero, animi virtus, qua de actibus, qui nullum afferunt homini excordi ruborem, quis excipit erubeſcentiam, iuxta ſententiam. Auguſt. *lib. de Ciuitate Dei* 14. Ipſa enim excelſorū eſt decus,

Digitized by Google

A decus, humilium lumen, ignobiliũ ſplē-
dor, abiectorum formoſitas, mærentium
delicium, omnis augmentum pulchritu-
dinis, religionis dux, criminum excuſa-
trix, meritorum multiplicatio, & omniũ
Dei creatoris amica exiſtit: vt Cypria-
ni de duodecim abuſionibus laudes sũt;
& animi quoniam virtus pudicitia eſt,
nullo modo voluntatem contra poteſt
auferri, membris licet violentia induca-
B tur: deturpatum qua de cauſa licet cor-
pus inuitè fuerit, non ſolum pudicitia
conſeruatur, caſtitatis at etiam gemina-
tur meritum: vt beatæ Paſchaſio reſpō-
dētis Luciæ dictum: Inuictam ſi me iuſ-
ſeris violari, caſtitas duplicabitur ad cō-
ronam. Aliena enim neminem poteſt in-
ficere libido. *cap. ita ne 32 qu. 5*. Qua de
cauſa cum duplici habeatur pudicitia
modo, animi nimirum, & corporis: iſta
ſui extat integritas, & optimè illatã per
C violentiam poteſt iacturam ſubire. *cap.
ille 32. quæſt. 5.* Vnde corporali maximũ
ſuſcipere mœrorem de amiſſione pudi-
ca mulier debet. Gloſ. *in dicto cap. ille*: Ac
virtutis cum retineat illa excellentiam,
nulla eripi ratione: animo eòquod vix
adduci violẽtia poteſt. *in d. cap. ita ne.* Hęc
autem in Virginibus virginitatis, in reli-
quis pudicitiæ ſortitur nomen. *cap. nupt.
27. qu. 1.* Caſtitas verò in continentibus
D appellatur. *cap. hæc ſcripſimus 30. diſtinct.*
Qua de re & ſanctitate præcellẽs, & do-
ctrina D. Ambroſ. *lib. 2.* ſanctiùs, ac tole-
rabiliùs virginem conſeruare mentem,
quàm corpus, eſſe, affirmauit. vtrumque
vero, ſi haberi poteſt, præclariùs: valet
autem Virgo, per vim, corrumpi, adulte-
rationem pati nequit: adulterium namq;
dolo tantum committi videtur: *cap. in le-
E ctum 34. quæſt. 2. l. penult. ff. de adult. & in
cap. re vera 32. q. 5.* Nullum autem cor-
rumpi modo caro poteſt, ni & infecta
prius fuerit mens, hæc autem corruptio
ad ſcelus haudquaquam, vel æternã non
imputatur ad damnationem. Gloſ. *in di-
cto cap. re vera*; eòquod aliena minimè
inuitum libido polluit. *d. cap. ita ne*, ex D.
Auguſt. *de Ciu. Dei lib. 1. cap. 8. & cap. præ-
poſito d. qu. 5.* Quo etiam in loco Roma-
na adducit Lucretiæ exemplum, quæ li- F
bidinoſo quamuis coitu è Tarquinij Re-
gis filio cognita dicatur, nulla tamen
forma carnalis coniunctio, animarum
attamen diuerſitas attenditur: mulieris
hinc enim caſtiſſima voluntas, peſſimus
indè adulterantis animus conſideratur;
voluntas etenim, vt committatur nefas,
concurrere debet: vt idem Auguſt. *lib. de
duo. anim. cap. 10.* aſſerit. Nec è violento
auferri, vel è rabido eripi ſtupratore pu- G
dicitia poteſt. *cap. de pudic. d. qu. 5.* & Hie-
ronym. ſuper *epiſt. ad Roman. lib. 1.* dixit:
*Non poteſt fieri, vt niſi ſi quis mœchetur
prius in corde, mœchari poſſit in corpore*: &
quæſtionum Hæbraicarum *in lib. in Ge-
neſi ad cap. 12. Corpus mulieris non vis ma-
culat, ſed voluntas, in corpore enim pudici-
tia violari non poteſt, ſi mens inuiolata ſer-
uetur. cap. ad Deum, d. qu. 5.* quod & idẽ
confirmatum ab Iſidoro in Synonimis H
lib. 2. explicauit. *Non poteſt corpus corrũpi,
niſi prius animus fuerit corruptus, munda à
cogitatione anima caro non peccat: quia tunc
peccare dicitur, cum mens per delectationem
ſubigatur. cap. inter hæc ſciendum de pœnit.
diſput. 2.* Deturpatus enim mentis can-
dor cum fuerit, virginitas conſpicitur,
vt D. Hieronym. *in epiſt. ad Euſtach. de
virgin. cuſt.* explicauit. Hæc autem na-
turalis, quoniam qualitas exiſtit, vſque I
à iure, quod adſit, præſumptio, contraria
donec interuenire probatio videatur.
Maſcar. *de probat. concluſ. 1410. nu. 1. to. 3.*
Guazin. *in tract. ad defenſ. reor. defenſ. 4.
cap. 6.* Barb. *in collect. DD. in lib. 5. decretal.
de adult. & ſtupro tit. 16. cap. 1. n. 5. poſt fin.*
Farinac. *quæſt. 147. pract. crimin. nu. 135.
cum ſeq.* & Rota apud eumdem *deciſ. 74.
num. 6. part. 4.*

*QVOT VIRGINITAS IACTVRAM
ſubeat modis.* K

Cap. 1.

CVM de Virginitatis decore dixe-
rim, & conſeruationis modos, qui-
bus de ipſa ſit amiſſio, nonnullos ducã,
vt ea, quæ aduerſa exiſtunt, deuitare
virgines poſſint: Varijs autem formis
infici

A inſici eius pulchritudo,iuxta Canoniſta-
rum ſententiam,valet,qui duplicem eius
corruptelam;primam in mentem,in cor-
pore poſteriorem,eſſe declarant.vt legi-
tur *in can.32.q.5.* quo in loco Gloſa in
verbo quod autem: Illam circa,ea dicitur,
mente deformata,quæ ex negligentia,&
aſſenſu ſpontaneis in pollutionibus (illis
nempe,quæ nulla ex opera,ſopitoq; ſed,
aut vigili accidant corpore)deprauatur:
B irreparabili enim iactura,virginitatis de-
populatur virtus, propriam licet in cor-
pore integritatem contineat.*cap.propoſito*
*32.q.5.*Illa verò in corpore violata dici-
tur virgo,latentia quæ,oculiſque abdita
effracta retinet clauſtra . hoc autem du-
plici euenire poteſt ex cauſa; vel præter
intentionem ſcilicet , vel propria ex vo-
luntate . Primus etiam gemina ratione
modus haberi valet;caſu nimirum;vt in
C aliquod virgo incidat, ex quo clauſtrum
in virginale vi ingreſſo, mẽbrana effrin-
gatur , & adhuc tamen perſiſtere Virgo
dicitur:vt ex D.Auguſt.*lib.1.de Ciuit.Dei*
*cap.*18.& à D.Tho.2.2.*quæſt.*152.*art.* 1.
Ex quibus notauit *d.concl.*1410.Quod ſi
laſciuiens illum perfeciſſet actũ, menta-
lem procul dubio virginitatem dicitur
inficere . Et data opera nec non permiſ-
ſione,vt ſi ex obſtectricis , vel chirurghi
D miniſterio,ſanitatis ergo,virginale deua-
ſtatum fuerit clauſtrum,neutiquam cor-
rupta nominatur virginitas.

Propria verò corruptionem ex volũ-
tate illo virtus hæc pati valet in caſu,
quo vel ſua,vel aliena manu , alioue in-
ſtrumento virgineum quælibet violari
clauſtrũ permittit,aut penetratis ex qui-
bus clarè quidem percipitur, quod ſicut
virgo corpore intacta ſuæ ſplendorẽ vir-
E tutis ex voluntate valet amittere. *d.cap.*
propoſ.32.q.5. Pari,circa mentẽ , ratione
ipſammet corrupto poteſt corpore con-
ſeruare nitẽtem.*cap.reuerſa 32.q.5.*Qui-
uis quæ mente dicitur infecta iuxta illũ,
in quo reperitur,ſtatum,nominari virgo
poſſit,non autem quoad virtutem,cuius
facta iactura:vitiata verum corpore,quæ
integra mente habetur,dici poteſt:vt ex
Canoniſtis etenim accepimus,in corpo-
ris non ſolum integritate,mẽtis at etiam F
in munditia virginitas conſiſtit.Inde ac-
cidit,eam,quæ nullo ſortiri modo,pudẽ-
di ob arctitudinem,mulier penetrationẽ
valet,vt imperforatæ habentur; ſi cum
viro ſeſe commiſceat , virginem haud-
quaquam nominari: eius enim quamuis
loci ſeruet integritatem ; & imperfracta
illius reuertatur è libidine;virtutis atta-
men luce viduata,informem ob luxuriæ
actum, perſiſtit. G

Qua de cauſa duplex eſſe virginitas
videtur. Mentalis enim alia eſt, & ſpiri-
tualis,corporalis illa,& materialis.Prio-
rem circa nemo iudicium ferre,niſi cœ-
lorum poteſt Rector, qui cordium ſcru-
tator extat . De poſteriori ſuam acuunt,
& ſæculares leges, & Canoniſtæ ſeucri-
tatem:ipſius namq; ſub eas,cognitio ve-
nit: cum ex Natura enim indita qualitas
habeatur(vt dictum)vſq;ineſſe præſumi-
tur,& cui contraria libet permanere in H
ſententia probationis adducendæ onus
inhæret. DD.penes Barboſ.Guazzin. &
Maſcard.*loco ſup.cit.* Tali de cauſa puel-
læ,tum in delinquentis odium , tum etiã
ex eo quia naturæ illius concurrit in iu-
uamen præſumptio, danda eſt iuramẽto
fides.Farinac.*d.qu.*147.*n.*135. Menoch.
*lib.6.præſ.*89.Maſc.*de prob.concl.*1313.*n.*5.

DE SIGNIS, ET PROBATIONIBVS *corrupta Virginitatis.* I

Cap. 2.

QVæ autem violatæ virginitatis &
à Medicis , & à Iuriſperitis præ-
bentur ſigna iam colleximus,
ac in medium præſenti pro re adducere
minimè dubitauimus Et primo.

Cum hymen, quo virginale defendi- K
tur clauſtrum,effractum conſpicitur,de-
floratæ virginitatis habetur ſignum: hoc
autẽ nil aliud extat,niſi tenuiſſima quæ-
dam pellis, vel carnea membrana , quæ
digitos in pudendum prohibet penetra-
re: quæ ſi rupta clarum deturpatæ ſignũ
præbet virginitatis . hæc autem cum la-
cerata ſanguinem emittere videtur:vt ex
Riola *lib.2. Antopogra.c.*23.Stueri Piñeo

de

A ad nabon. virg. c. 5. Senner. *lib. p. 2. ſeſſ. 3. cap. 1. q. 1.* Primæua, tali de ratione, in lege, cum nupta primò virgo in concubitu ſanguinem, haudquaquam effundebat, linteumque inſperſum cruore nō appareret, in pollutam habebatur, & ſtatutis punitionem excipiebat, vt in *cap. Deutor. 22.* legitur; velut coitus ille neutiquam primus extitiſſet. Ab alio enim illo in caſu defloratā libidine, virginitaté fuiſſe reputatur. Farin. *pract. crim. q. 147. n. 148.*

B Qui tunc deformatæ virginitatis probationem venire affirmauit, dum in linteo ſtupratæ induſio, vel ſindone, in qua iacens in libidinis actu perſiſtit, ſanguinis conſpicitur purpuraſcere copia. Barboſ. *loco ſup. cit. n. 4.* Quæ habetur enim ratio hęc venit, eoquòd per lacerationem, ligaminumque in matricis collo nimis debilium ruptionem, dolores euenire; ac

C ſanguinem indubitatum, vt docent Petr. Graſ. Carre. ad Galen. *de loc. affec. diſp. 67. cap. 1.* Horat. Auger. *to. 2. epiſt. 1. c. 4.* Valeſius *de ſac. philoſ. c. 25.* Qua de cauſa, cum nullum huius apparēs haberetur ſignū, vetus eas lapidibus obrui lex mandabat.

Ex muliebrium deindè locorū inſpectione hoc adducitur ſignum à Seuer. Pin. *lib. 1. c. 9.* Illa enim cauitas, quæ dictas immediatè poſt carūculas, è quibus

D hymen coniunctis interius progrediendo conſtituitur, ſinus vocatur pudoris: hæc autē vt folliculo extat, & anguſtiori patet in Virginibus aditu ſiccaque habetur; in corruptis autem laxior conſpicitur, & humidior.

Tertium ex Codronch. *in 1. 1. de meth. teſtific. cap.* *affertur, ac ex vrinis deducitur.* Hæ autem mage tenuæ ſunt, & clara in Virginibus qualitate, quàm cæteris exi-

E ſtant in fœminis: ipſæ namque ob laxiores vteri vias, & hiulcas, ab excremētis, quæ commiſceutur, & craſſæ redduntur, & turbidæ.

Vocis, quartum, claritudo ſignum affert: ſuauiores nam, & iucundiores in virginibus modulos habet, in illis autē, quæ per concubitum deprauatæ, clarus ipſius amittitur ſonitus.

Ex Gagatis, aut Lapatij, quintum, ſuffimigio, ſi Plin. *lib. 36. cap. 19.* & Alberto F A fidem damus: Firmatum enim volunt, quod ſi illo ex lapide, aut hac ex herba ſuffimigia, cum pannis diligenter contecta mulier fumos excipit, ſua exhalatione, aut vapore ad os, vel nares aſcendente, corrupta exiſtet Virgo. Adde, quod ſi iam redactus in puluerem Gagas, & aquæ, aut vino commixtus, & in potionem tributus, vrinam vehementer conG I citat, & expellit, deturpatam oſtendit, ſin ex aduerſo, Virginem.

Et virginitatem quāuis ex dictis cognoſci ſignis poſſe medici affirmēt, haud taliter attamen certam, determinatamq; retinēt firmitudinem, vt indubitato poſſit modo, virginitatem circa, & deflorationem iudicium ferri. Propterea de primo tenuiſſimæ pellis, quę clauſtrū virginale, ſigno debet affirmati: quod vel raH D rò, hæc, vel nulla fuerit in virgine reperta, vt ſententia eſt Ludou. Vaſci *in tabul. Anato.* Fernel. *lib. 1. cap. 7.* Valeſ. *de ſac. Philoſ.* Qui nulla in vteri parte impedimentum exiſtere, in tutamen virginitatis, explicat: quod etiam aſſertum voluit Andr. Lauren. *lib. 7. de re anatho. cap. 12.* & Marcel. *dona. lib. 4. 15. de admirabili med.* Virginale hac de re, vt clauſtrū tegatur nulla tenuis opus eſt membrana, vel hyI I men, aliquid nec in defloratione frangitur, vuluæ ex eo quia in ore quidquam in virginitatis defenſionem, non reperitur; quod pati ab efflorat ore violentiam valeat: & Fontanel. *de pact. nuptial. parte 1. gloſ. 5. n. 62. & ſeq. fol. 83.* Fruſtum *ex c. 10. lib. 4. rer. iudic. fol. 787.* Annæ Rober. hoc modo, ad rem tranſtulit *At ſi de virginitate mulieris diſputetur conſtat ex mulieris, aut puellæ viſitatione, nihil quidquam certi, nihil veri deprehendi poſſe, quid enim vir-* K I *ginitas inani ſpecie iactatur: cur vt hoc cōmento mulieres continua fraude viros fallere conſueuerūt? Antiqui pelliculam eſſe crediderunt, quæ hymen diceretur, cuius ruptione virginitatis defloratio fieret; itaque vt virginitatis integritas noſceretur, exquirendum cenſebant, an pellicula illa integra, an vero rupta, & effracta eſſet. At nil propòni poteſt illo mendaci commēto fabuloſius, nihil*

E *abſur-*

Digitized by Google

A *abſurdius. Licet enim pellicula illa in pleriſ-*
que;non tamen in omnibus puellis reperitur.
Immo etiam in his ipſis,in quibus deprahen-
ditur,non tamen eadem in omnibus eſt , nec
ſimili tenore,aut eodem in loco. Quod ſi in ip-
ſa defloratione aliquando ſanguinem proſili-
re,aut erumpere contingat, hoc ; vel propter
nimiam vim coeuntis ; qui clauſtra primus
aperiat,vt ſanè prima coitio eſt acerrima,vel
aliundè procedit. Ridiculum enim eſt;ſi dica-
B *mus, vel pelliculam vllã rumpi neceſſe eſſe,*
vel ruptæ veſtigia quædã ſupereſſe ; ex qui-
bus certa virginitatis, vel integræ, vel cor-
ruptæ indicia proferantur. Sed cum olim pri-
ſcam credulitatem hic error occupaſſet, vir-
gineam illam membranam (Græcè hymen)
non ſine vi ſanguinea perrumpi, multæ,va-
riæque diuerſis in locis adhibebantur : falla-
ces deceptiunculæ,&c. Hæc relatus. Ad quæ
additur,quod,& ſãguis,qui primo emit-
C titur ex concubitu,& dolor, venarũ po-
tius ex ruptione, quam alia prouenit ex
cauſa,vt docent Valeſ. *de ſac. Philoſ. c.25.*
& Fortun. Fidel. *de relat. medic. l. 3. c. 1.*

Sanguinis ergo ſignum, nõ ea verum
eſt forma, vt vſque veniat contra virgi-
nem probatio,ſi illum nõ diffundat; nec
valet etiam viceuerſa Virgo,quæ cruorẽ
emittit,dici: abſq; ſanguinis enim copia
pati violationem virgo poteſt , vt expli-
D catum è Ioan. Fragoſ. *de arte meden. tract.*
de explanat. Torrebl. *lib. 2. de magia opera-*
trice cap. 19. de virg. reſtit. Viarum etenim
ſæpius laxitudo, & ex natura prouenire
poteſt,& ex accidẽte: abſque concubitu
namque accidere valet,vt menſtruoſum
ob fluxum in prouectioribus conſpici-
tur; coitum additur abſq; ſãguine,ſequi,
ſi benè mentulatus haudquaquam con-
greſſor habeatur , & annoſa exiſtat vir-
E go. Mercur. *lib. 6. var. lec. cap. 23.* Fortuna-
tus Fidel. *in loco ſup. cit.* Abb. *in cap. propoſ.*
de probat. Afflict. *dec. 236. n. 3.* Farinac. *de*
delict. car. qu. 147. n. 149. §. proba. Nec ali-
quo modo certa de virginitate probatio
adducitur, cũ ſanguis effundatur: quid-
quam ex eo quia procurari medicamẽ-
tum poteſt, quod non ſolum naturalem
adæquet,verum etiam exſuperet ſitũ : vt
explicauit Fidel. *loc. cit.* & Sanch. *de matr.*
lib. 7. diſp. 113. num. 10. Adde quod adeo F
partes illæ anguſtæ redduntur ex mor-
bo,vt nonnullæ habeantur fœminæ,quæ
vix poſſint ſeſe in Venerẽ cũ viris exer-
cere,ac affirmat Seuer. Pinne. *li. 1. de not.*
virg. cap. 5. & quod ex Deterean. allatũ,
parabolica potius extitit loquutio , quã
ſanguinolentus quod pãnus, qui cruẽtis
vndiq; ſparſus guttis, de virginitate poſ-
ſet aliquid probare;nam neque per hoc,
quod ſanguine ſit expers, dubiũ de vir- G
ginitate valet haberi , alio enim afferri
probatio debet modo : circa hæc Fidel.
loc. cit. & reliqui medicæ profeſſores ar-
tis: Non rarò eòquod fœmina, ſanguinẽ
haud emittens virgo eſſe,& cruorem ef-
fundens,corrupta, poteſt Fontan. *gloſ. 5.*
p. 42. n. 75. cum ſeq. probari autẽ clarè con-
ſpicitur,cum adeſſe criminis ſanguinẽ in
actu certum. Fontanel. *loco cit.* Quidquid
attamẽ ex dictis affirmetur,habere,quod H
ſacris hoc ſignũ in monumẽtis admiſsũ.

Nec poſterius verum affirmãt exiſte-
re Medici , vaſorum ex eo quia conue-
nientia,& anguſtia,hymeniſq; integritas,
neutiquam vnico,vel pauciori oblitera-
tur;ſed ampliationem patitur congreſſu:
medicamine,accedit,illas,quę virginita-
tis interuenire ad cognitionem debent,
arctari partes valere : vt eſt doctrina Fi-
delis *loc. cit.* Sanch. *de matrim. d. lib. 7 diſp.* I
113. n. 10. Ita enim nonnũquam accidit,
vt proprium licet amiſerit virgo deco-
rem,anguſta retineat attamen loca. Co-
dron. *dict. cap. 11. in method. teſtific.*

Nec aliquid pari modo efficaciæ,ter-
tium,habere ſignum poteſt,maiorẽ cum
ſupponant habere latitudinem , in cor-
ruptis,per quas vrina educitur,vias,quã
in virginibus,& libentius excerni Vene-
ris eòquod vſus non vrinę meatui, vteri K
at etiam collo ampliationem infert , vt
conſiderauit Fidelis *loco ſup. cit.*

Minorem tandem vim,quartũ,ex vo-
ce retinet ; adultæ namque potius hoc
ętati, corruptæ quàm virginitati conue-
nit: in grauiorem enim ſecundo muta-
tur in ſeptennio uox,ut Fidel. *loc cit.*

Nullam circa ſuffimigia denique fi-
dem tribuere Zacchias voluit *in quaſt.*

A *Medico. leg. lib. 4. tit. 2. quæſt. 3. nu.* 17. *&*
18. Quamuis enim in quibuſdam vera
eſſe valeant, non illico tamen à Virgini-
nitatis corruptione retinere vigorẽ con-
ſpiciuntur, at in queis frequens adhibi-
tus fuit coitus: ipſæ namque laxos cum
habeant meatus, huiuſmodi ex medica-
mine, violenta vrinæ cauſa, licèt nolint,
hanc emittere coguntur, quod, & deſu-
data, & nulla ſæpius euenire forma po-
B teſt in Virginibus; contraria cum cauſa,
viarum ſcilicet anguſtia, intereſſe videa-
tur. Hæc demum, ipſe cum Fidelis opi-
nione, haudquaquam includere vim ex-
perimenta declarauit.

Qua ergo agi ratione debet, vt Vir-
ginitatis cognoſcatur defloratio ſi tot, ac
tantæ fallaces conſpiciuntur ſolertiæ?
conſuerunt, hac de re, tali, & iuris con-
ſulti, & Canoniſtæ in caſu, obſtrectrici-
C bus de conſuetudine quæſtionem, pro-
prio enucleandam iudicio præbere. vt
videmus. *in cap. propoſu. de probatio. c. fin.
de frigidis, & malefic.* Tria verò ſub con-
ſiderationem ponere, magnitudinem
ſcilicet, colorem, & colligantiam hæ
compelluntur: de magnitudine, ſua prout
opinio, affirmauit. Zacchia *lib 4. tit. 1. qu.
2. n. 8. qu. Medic. legal.* Craſsiores in Vir-
gine caruunculas; & velut intumentes ha-
D beri, minores attamen in deturpata, &
magis flaccidas ob pęnis attritionem re-
periri; quoad ſecundum verò purpurei
illibata retinet, remiſſi coloris, & ad liuo-
rem tendentis deprauatæ habẽt; de col-
ligantia tandem, cohærentes in Virgine,
ſeparatæ in coeuntibus exiſtunt: hæc au-
tem in certiora veniunt. Mammarum
adde, quod inſpectio, & papillarum de-
bet ſub conſiderationem vocari: virginũ
E etenim haud laxæ illæ, at in ſe ipſas re-
collectæ ſolent videri, naturali, hæ au-
tem, ſuffuſcoque rubore decorari, nõ ve-
ro nigredine infici, aut informi debent,
colore, hoc namq; in corruptis accidit;
ſub examen etiam fœminæ ponitur ha-
bitudo Si gracilis nimirũ extet, vel pin-
guis, ſi patentia, vel hiulca, aut ex aduer-
ſo anguſta, & arcta genitalia ſint; vt ad-
uertit. Zacchia *loco cit.* penes quem lucu-
lentius virginitatis, & deflorationis ad- F
ducuntur ſigna.

Cum hoc autem negotium in curam
datur obſtectricibus, plurimas ineſſe
qualitates, & interuenire circumſtantias
oportet, quas inter præcipuas recenſuit.
Sanchez *de Matrim. lib. 1. diſput.* 113. *&*

Quæ prima venit eſt, vt peritiam in
arte, honeſtatem in vita, famam in no-
mine demonſtrent ne pecuniarũ vi cor-
ruptæ mendacia, circa relationes con- G
fingant. *cap. penult. de probat. & cap. fra-
terni de frigidis, & malefici:* Quæ nam ex-
ceptiones alios repellunt, teſtes, ipſorũq;
fidem reddunt eneruem obſtectricibus
etiam excluſionem afferunt, *cap. penult.*
Taliter, vt nullo ſi prudentia non excel-
lant, & honeſtate, modo, iſtud admittũ-
tur ad opus: Nobili quamuis genere cla-
reant, & arte. Bald. *in d. cap penult* Bar-
bo. *in collecta: in l. raptores virgi. 41. de Epi-* H
*ſcopis, & cleri. n. 5. in fine, ex Authorit. Be-
nedicti Aegid. in tract. de iure, & priuil. ho-
neſta. art 4. de Virgin. nu. 4.*

Secunda eſt, quod, nec florida exiſtãt
ætate, nec graues habeãtur annis; ſi pri-
mò enim, cum nil, vel parum de hoc ex-
perientiæ retineant, falſa poſſunt circa
rem affirmare. Si ſecundò, effætã ob ocu-
lorum aciem decipi valent; maxima, qua
propter, cum agatur de materie perin- I
duſtria quoq; adhibẽda cura eſt, & mul-
ta debet vigilantia imponi. Ioan. Andre.
*in capitu. fraterni nu. 4. de frigidis, & ma-
leficia:* & ibi Hoſtien. *nu.* 4. Anchara. *n. 3.*
Itaut, quoad ſolertia ſuppetit, in arte
peritiores qųrendæ ſunt matronæ. DD.
penes Sanch. *n. 2.* ſua, licèt in opere haud
excellentes habeantur.

Tertia venit, quod non ſolum de his,
quæ viſu captant, de quibus verum etiã K
faciant contrectationem iudicium affer-
re compelluntur. per Text. *in d. c. penult.
de probatio.* Ratio hæc: magni ex eo quia
cum ponderis exiſtat res, nil, quod ad
probationem conducat, negligi debet; vt
nota veritas reddatur, fraude namque, &
applicato medicamine arctiora effici pu-
denda valent, quod, vt patefiat, balnea
ſolent, calidaq; adhiberi lauacra, medica-

Digitized by Google

A minum quibus vis effringatur,& cum li-
queſcant ſciptica falſum haud lateat, &
verſutia deregatur;adeò quod bona ma-
tronarum exiſtet relatio,ſe diligenter,&
vidiſſe pudenda,& cõtigiſſe, quorum &
è tactu, & viſu vel corruptæ,vel integræ
virginitatis apparuit puella, vt deduci-
tur ex *d.cap.propoſ.de probat.*

Quæ,quarta, extat, vt matronarũ de-
poſitiones, iuramento, robur excipiant,
B per Text.*in d.c.fratern.de frig.& maleſic.*
Quo,eis,in loco animarum aperitur pe-
riculum, grauiſſima cum de re agatur;
huius autem relationes generis,iuramẽ-
to ſi deſtitutæ admitti neutiquã debent.
Gloſ.*in d. cap.fraternit. in verbo diſtrictè*,
& ibi Innocen. Hoſtien. Abbas, & alij
apud Sanch. *loco cit.nu.* 13.

Quinta occurrit,quòd earum,è Iudi-
ce,fieri electio debet,iudicum namq;po-
C tius,quàm teſtium exercent munus, Iu-
dicem vt,ad decidendũ,inſtruant.Felin.
in d.cap.penul.not. 7*.de prob.* Ipſę autẽ nul-
lo reſpui modo valent; proprio eòquod
teſtes nomine haudequidem appellãtur,
ipſarum atenim depoſitio,vel declaratio
iudicio magis inſeruit,quàm teſtificatio-
ni.Sanch.n.7. qui in ſequenti,diſtinctio-
nem inter peritas, quæ Iudicis opera ſe-
lectæ,ac è parte deſumptas,ponit.Primę
D namq; ſeruata ciuilis forma iuris abijci
poſſunt;cum ſcilicet recuſantis adhibea-
tur iuramentum. Poſteriores tamen mi-
nimè,ſi nouã non afferat,ſua ex notitia,
reluctans cauſam.Grat.*de expenſ.cap.*24.
*n.*27.& nonnulli apud Sanch.*n.*8.*in fine.*
itaut huiuſmodi probare cauſam repu-
gnans adſtringatur.*l.ſi quis teſti*, 13. *C.de
teſt.* Quo autem caſu obſtectrices pro-
priã, vt virginitatis haberetur cognitio,
E dederint relationem,poſſunt etiã hoc ad
opus alię conſtitui,quę cũ pudoris clau-
ſtra tangant,ſuum de virginitate iudiciũ
valeant afferre.Hoſtien.*in cap.fraternit* §.
licet autẽ de frig.& maleſ. Eo autem in lo-
co dat Iudicibus conſiliũ, vt peritiores,
pro viribus,adhibeant,ac diuerſas, pro-
pinquis necnon,ſi opus fuerit,è ciuitati-
bus aduocent peritarum,in propria, de-
fectu; quibus aduertant,vt diligenti ad-
ſpiciant ſtudio: an arcta ex medicamine, F
balneo ſcilicet adſtringenti, pudenda
exiſtant,aut ex natura,vel adhibita frau-
de,vt explicat Fidelis *de relat. Medic.* &
Rota Roman.penes Zacch. *dec.*60.

Quæ ſexta, eſt, vt geminæ opera ma-
tronæ vel ternæ interueniat,vt propriam
ducãt ſententiam; regula enim habetur:
in ore duorum,vel trium ſtat omne ver-
bum.*cap.in omni negotio,de teſt.* DD.apud
Sanch.*n.*16. Quamuis, cum illo vna in G
loco matrona reperiatur, vel obſtectrix,
& fama fulgeat moribus, ac peritia, ip-
ſius præſtari dictis fidem oporteat, qui-
bus iuramento firmatis ſtare pars cõpel-
latur: vt idem *n.*17 affirmauit. Demas,ni
res ardua;ſi tali namque modo, extat; vt
ad matrimonij ſcilicet diſſolutionẽ de-
ueniatur, vel punitio ſtupratori detur,
vnius quadquaquã dicto, Iudex cogitur
acquieſcere,maximam quamuis illa in H
arte peritiam retincat,alię enim propin-
quiori aduocari è loco debent,vt propè
*d.n.*17.finem ipſius eſt ſententia.

Septima, exiſtit, cum diuerſa perma-
nent obſtectrices in mente: ſi quædam
namq;incorruptum eſſe virgineum affir-
ment florem, nonnullæ deturpatum, eis
magis,qui virginitatis veniunt in fauorẽ
præſtari fidem neceſſe,quã aduerſis: vir-
ginitas etenim ſibi præſumptionẽ,quàm I
nõ retinet defloratio, cum ſit quid facti,
& nulla præſumi poſſit ratione, ſecundã
iucludit Petr.de Greg.*ſyntag.iur. l.*9.*cap.*
12.*n.*11.*arg.cap.preterea de teſt.* Sanch.*lo-
co cit.n.*20.Innoc.*in cap.*1. *de frig.& maleſ.*
Vt pari modo ſi aliquæ aſſererent frigi-
dis,Titium,eſſe qualitatibus,aliæ ad Ve-
nerem dicerent potentẽ, maior iſtis,quã
illis debet fides haberi,cum teſtium ve-
niat patitas.Corſet.*in ſingul. in verbo te-* K
ſtis,incipiens,duo teſtes deponũt, DD.apud
Sanch.*n.*20.Quod,ex limitatione Fuluij
Paccia.*de prob.lib.*2.*cap.*2.*nu.*13.*& lib.*1.
*cap.*50,*n.*60.Vigorem habet, cum dubia
res eſt in lance, vel corrupta claræ non
veniunt de virginitate coniecturæ; ſi hæ
namq;adſunt maior eis,qui fœminæ ad-
uerſus integritatem pugnant,quàm qui-
bus eam placet adiuuare fides prębetur.
Sanch.

Digitized by Google

A Sanch.& DD.per eum ducti propè *d. n.* 20.*fin.*qui etiam in *n.* 19. Marronarum ſub examen adduci peritiā voluit,ſi minori enim peritiores numero, videntur, & minus peritæ in maiori, porius illarū, & ſi pauciores extēt, dictis acquieſcere, quam iſtarum, licèt multitudine ſint ſuperiores,conuenit; ex peritia namq; ſuū teſtificationes vigorē deſumunr. Specul. affert,*tit.de probat.*§.*fin.n.*27. Abb. Felin. & nōnullos.Fontan.verò *loc.ſup.cit.n.*74.
B Iudicis arbitrio,cum de circumſtātijs,& conditionibus fiat conſideratio, remitti hoc voluit.

Octaua tandem, & poſtrema eſt, vt quamquam teſtificatio,relatio,& matronarum fuerit publicatio effecta, poſſint aliæ peritiores,ad veritatis cognitionem admitti, cum nullo ponat modo illa regula impedimētum,publicatis quod re-
C lationibus teſtes haud poſſint nouū ſub examen aduocari. Sanch.*n.*22.*cap.penul. de prob.*quod Paccian.*loco ſup.cit.*vim habere intelligit, cum nil poteſt imputari parti, cur peritiorum atteſtationes haud ante produxerit; cum ex officio tamen quæ de nouo adueniūt admitti à Iudice teſtificationes valeant, vt eſt doctrina Baldi,Abbatis,Felini, & aliorum penes Sanch.*dicti num.*22.*in fine.*

D *QVOT VIRGINITAS MODIS aliena deformetur ex libidine, ac punitionem violator excipiat.*

Cap: 3.

CVm autem corruptæ de virginitatis probationibus quidquā dixerim,circa modos,quibus illa valeat infici verba facere libet.

E Hi autem varij; & primo, Virginitas per deturpatorem dedecus pati fœminę voluntate, mutuoque tàm ipſius, quàm amaſij ardore poteſt: blanditijs deindè, perſuaſione, ac ſollicitatione: Vi tertio, ac violentia; Raptu, quarto, impetuoſo; Filtris denique incantamentis, & maleficijs,de quibus iam,ad rem, dicam ſingillatim, & primo:

Si ex ardenti puellæ amore,ac hominis, nullis è blāditijs,perſuaſionibus,aut lenocinijs deflorationem virginitas exceperit, publicationem, luxurioſi bonorum medietas,quę fiſci verſatur in vtile, ſubire debet,per Text.*in* §.*ſed eadem leg. inſtit de publ.iudic.* Afflict.*in conſtit.ſi quis rapere,rubr.*19.*lib.*1. *tit.de rapt. & violen. n.*9 Sed ſi humili extiterit violator fortuna,& ſanguine fuſtibus pœnā ſui ſceleris excipit,& relegatione. §.*itē lex Iulia:inſtit.de adult. verſ.ſed eadem leg Iulia.* Grammat.*voto* 4.*nu.*23. Roland.*conſ.*35. *n.*25.*lib.*2.Menoc.*de arbitr.lib.*2.*caſ.*288. *n.*10.Petr.de Greg *ſyntag.iur.li.* 36.*cap.*9. *de ſtupro n.*5. *verſ. ſtuprum in virginem.* Farin *de delict.carnis,q.*147.§ *ſtuprū n.*6. Cum vero ſine raptu ſequutum ſtuprum fuerit, in quinquēnij ſpatium relegationis pœna tribuitur.*ex cap.*65.*Reg.Alphōſi* 166.Hoc autem ex voluntate mutua nefas per patratum mixti eſſe fori conſpicitur,itaut,& ſæcularis ſub iudicis facultatem,& eccleſiaſtici ſceleſtus cadat. Farin.*loc.cit n.*53. ſed Bermo. ductus *loco cit.*è Farinac.adhibere diſtinctionem voluit in *tit.de publ.concub.rubr de ſtupro nu.* 40.*verſ.vlterius poteſt dubitari.*Quod ſcilicet, ſi hoc auſus fuerit clericus cōmittere,ab Eccleſiaſtico, laicus autem è ſæculari iudice punitionē ſubire compellatur. Menoch.*de arbit.caſu* 288. *nu.* 21. Quo habetur in loco, vt ſtupratorē Eccleſiaſticus clericum,ſæcularis laicū Iudex ad puellæ dotem, ob deturpatū virginitatis florem, ſuo pro arbitrio, cōpellat. mihi tamen hanc debere dotem cōſtitui,videtur,cum ſequuta ex vi illa,cōiunctio fuerit;ſi ſpōtè namq;habita,nullā è ſtupratore dotem dari neceſſe puto,vt reſoluunr Nauar.*Manual. confeſſ.cap.*12. *n.*16.Gomez *ad leg.Tauri* 80.*n.*10.Sāch. autē *de matr.lib.*7.*diſp.*14. *n.*11. Nil, vel parenti,vel tutori tribuendū,puellæ pro defloratione tali affirmat in caſu; nulla enim ducta fuit iniuria; ſuæ nam illa virginitatis domina exiſtit,& nuptiarum iacturam,cū indulgeat,pati poteſt Molina *de rit. nupt.lib.*10.*cap.*19.*n.*240.Leſſius *de iuſt.& iur.lib.*2. *cap.*10. *dub.*1. Nec vllo ſtuprator modo hanc peccati qualitatē ex-

F G H I K

A exprimere compellitur;ſimplicem ex eo
quia, vltra fornicationem, ſpecialē haud
continere deformitatem conſpicitur;no-
tabilis eoquod fœditas in ſtupro,ni ma-
gna inde iniuria ſequatur, adeſſe neuti-
quam videtur;ſed cum ſuum pręſtet cō-
ſenſum puella nil affertur iniuriæ; volū-
tario ergo in ſtupro ſpecialis minimè
reperitur malitia, & conſequenter nullo
ſtuprator modo illam explicare quali-
B tatem cogitur. Vaſq. *in opuſ. de reſtit. c. 3.*
§. 1. *dub. 1. n. 6.* Sanch. *loc. cit. n. 1.* Leſſius, &
Nauar *loc. adductis.* Adde quod, nec exci-
pere tale ſtuprum debere punitionem,
affirmarunt Gomez *loc. cit. n. 10.* Farinac.
dicta quaſt. 147. n. 53.

Adde quod pæna, vt dotis fiat conſti-
tutio, nequaquam infertur, patratum, cū,
poſtquam ſtuprum fuerit, ſuæ pari quali-
tati viro, matrimonij nexu, ſeſe mulier
C coniunxit: adeo, vt nullum exinde ſen-
ſerit damnum Diaz *pract. crimin. ca. 83.*
n. 7. Menoch. *loco cit. nu. 22.* Quo etiam
in loco modus, quo debeat, ex arbitrio,
puellæ dos, tàm in foro fori, quàm poli
aſſignari. tùm ſi matrimonio, ſtupratori
adnectatur, cùm ſi eo permanere in ſtatu
quærat, aut diſparis exiſterent conditio-
nis; explicatur. At enim ſi puella ſtuprū
perpeſſa, extet adhuc immatura, cū nul-
D lus interueniat raptus, arbitraria puni-
tionem excipere pæna compelli violato-
rem ſenſerunt. Clar. *in §. ſtuprum in fine,*
Viuius *deciſ. lib. 2. deciſ. 299. nu. 15.* vbi *In*
tantum quod finaliter, deflorans immaturā
virginem minimè quaquam puniri deberet
capitis pæna ſicuti ſi maturam ſtupraſſet. ac
Signor. *conſ. 207. nu. 3.* Hiſce autem die-
bus ad tractandos, opprobrioſè, remos
adſtringitur, cum de ſtupratotis qualita-
E te, ac puellæ interſit conſideratio; non-
nulli, & ſi Doctorum ordinariam debe-
re lethi pænam infligi, etiam ſi raptus
eo non concurrerit in crimine, cōtendāt,
quos afferrt Menoch. & videri poſſūt *d.*
l. 2. cent. 3. caſu 274. nu. 1. ſuum licet ad
libidinis actum præſtiterit fæmina con-
ſenſum; ex eo quia, tàm ſi doli capax,
quàm è contra, ex voluntate ab ſtuprum
veniſſe nullo præſumitur modo. Gomez
ad legem Tauti 80. num. 40. & in tract. de F
delict. cap. 1. n. 60. in fine Cabal. reſolut. cri-
min. caſu 20. nu. 7. cum ſequentib. Farinac.
loco cit. nu. 43. & 55. cum ſequent. Riccius
collect. deciſ. parte 4. collec. 1412.

At ſi rapta fuerit, ac violata, mortis,
huiuſmodi ſceleſto, adduci pæna debet;
prout habetur diſpoſitio, legis vnicæ. *C.*
de raptu virginum, & doctrina. Guid. Pa-
pæ *q. 555.* Bermon. *tract. de publico concu-*
bin. rubri. de ſtupro nu. 80. Franc. Cald. *l.* G
ſi curatorem, in verbo, vel aduerſus, dolo nu.
59. de in integ. reſtit. minor. Cum neuticā
impedimentū ponat, quod non proprio
ſtuprum nomine, ſed illius dicatur attē-
tatio. Menoch. *n. 7. &* 8. Cum verò, nul-
lo interueniente raptu, ſola vi priuata,
ſine armis nimitū, puellæ inficiatur vir-
ginitas; eo in caſu ſtupratorem aduerſus
pæna legis Iuliæ de vi priuata. *§. item lex*
Iulia inſtit. de publicis iudic. l. 1 & vlt. ff. de H
vi priuata l. 2. C. eodem infligitur. Si autem
publica vis, cū ſcilicet inferantur arma,
extitetit, eiuſdem legis de vi publica
punitio debet adduci. Menoch. *nu.* 11.
At ſi ſerua, nec dum viri potens habea-
tur virgo, paſſaque corruptionem aliena
ex libidine fuerit, legis Aquilię ad pænā,
nec non iniuriarum qui ſtuprum perpa-
trauit, obligatur. Menoch. *num.* 12. Cum
autem vi, & raptu id commiſſum ſcelus, I
pæna debet mortis vehi *d. l. vni: C. de rap-*
tu virgi. in §. & ſi quidem ancilla: Cū ta-
men exempta bonorum publicatio ve-
niat. Menoch. *loco cit. n. 13.* Si eius tamen
violator dominus fuerit, arbitraria pu-
nitionem excipere debet pæna. Meno-
ch. *caſu* 293.

Ad blanditias, perſuaſiones, promiſſa,
dolos, artes alioſq; ſtimulos, ſecūdo, trā-
ſeo, quibus induci ad ſtupri conſenſum K
poteſt puella: ſi eorum enim medio ſuā
expleuit libidinèm corruptor, ex eo quia
lenocinia, & id generis alia interpetrati-
uam deſumuntur in vim, vt dixit Tex. *in*
l. 1. C. de raptu virginum, & in l. raptores
C. de Epiſcopis, & clericis; Capitis debet
pæna tam grande nefas violator abole-
re, vt eſt ſententia. DD. pænes Farinac.
d. qu. 147. nu. 34. & 54. Perſuaſiones ete-
nim,

A nim, eadem, qua violentiæ, deſumuntur
forma *in d. l. 1. C. de raptu virginum l. 1.
§. perſuadere ff. de ſeruo corrupto*. Quis
namq; in fœminis conſtantiam, quis firmã
arguat fidem? an fortes in propoſito, ſuæ
tenaces mentis? Haud equidem. Hoc il-
lis ex natura: *in conſtit. ſi quis rapere rubr.
19. tit. de raptu, & violent. num.* 4. Afflict.
Additur, quod ad illa vocantur experi-
menta, quæ numquam deguſtare per-
B miſſum: vnde, & faciliori modo, libidi-
noſi, vt Venerem ſatient, inducuntur, cũ
jucundius id eſſe reputent, quod mini-
mè delibare potuerunt. Tiraquel. *in l.
connubiali 9. glo. 1. par. 9. n.* 117. Quo Hie-
ronymi authoritatem in loco ducit, cum
maiorem aſſerat in virginibus famẽ pati
luxuriem: nihil ex eo quia reputant exi-
ſtere dulcius, quàm id libare, quod nul-
lo tempore obtentum; Huic tamen con-
C trarium opinioni ſeſe demonſtrat Fari-
nac. *loco cit.* Hanc affirmans doctrinam in
practica neutiquam includere vigorem;
nam ſi efficaciam haberet, omne in ſe,
violentiam, continere, ſtuprũ videretur.
Tuſcus *concluſ. 710. nu. 3. vol.* 7. Boſs. de
*coitu damnato, & punibili nu. 66. verſic. ſed
aduertè*. Hanc autem ſententiam illo idẽ
aſſerit *n.* 55. in caſu procedere, cũ dotis
de aſſignatione agitur: præcipuè cum
D ſimplices haberentur promiſsiones, non
verò importunæ, extraordinaria ex eo
quia tunc locũ pœna exciperet, cũ vllus
adeſſe dolus neutiquã conſpicitur. Sãch.
de matrimo. lib. 7. diſput. 12. nu. 10. & ſequ.
Farinac. *d. qu. 145. nu.* 113.

Ad violentias, Tertio, deſcendo; ſi ſtu-
prum enim, abſq; raptu, impetu attamen
ducto, fuerit cõmiſſum, vitales deſeret,
capite in pœnam dato, corruptor auras;
E vt conſtituerunt DD. à Farin. *citati in d.
quæſt. 147. nu. 22. iuxta Gloſæ diſpoſitionem
in §. item lex Iulia, in verbo, ſine vi, inſtit.
de publicis iudic.* & Bartoli *opinionem in l.
1. §. qui puero ff. de extraord. crimin.* Idem
quamuis Farin. *in nu.* 28. Nonnullos af-
ferat doctores, quorum è ſententia licèt
in ſtupro vis, raptu abſente, concurrat,
haud quaquam debet mortis pœna duci:
ſed ex iudicis arbitrio dari punitionem
oportet, ſecundum Caſtrenſis doctrinã F
in l. raptores n. 4. C. de Epiſco. & Cleri. Si-
gnor. atenim *in conſ. 207. n. 3. verſic* in-
terdum; adhibere diſtinctionem voluit;
vel ſcilicet armis violentia illata; vel ex
aduerſo. Si primò, eo in caſu legis Iuliæ
pœna, de ui publica, venit, ſi poſtremò,
ſuam, in libidinoſum, efficaciam retinet
eiuſdem legis de vi priuata punitio. cui
acquieſcunt DD. opinioni penes Farin.
n. 30. Huiuſmodi autem violentia, tàm G
ſi arma in auxilium veniant, quàm ſi lõ-
gè ſint, virginis exerceri in corpore de-
bet; perſonale ex eo quia crimen exiſtit.
Bart. *in l licitatio, §. qui licitè, ff. de publ. ind.*
Taliter vt, ſi hæc, puellæ circa perſonam,
ducta minimè fuerit, at circa media, quę,
vt peruenirct amans ad intentum, obſta-
bant; ſi ſcilicet oſtiũ domus, in qua per-
manebat virgo per fractum, & poſtmo-
dum, ille, Venerem exercens, cum ea cõ- H
cubuiſſet, in ſtupro haudquaquã: ſed in
ingreſſu dicitur illata. Caſtren. *conſ.* 27.
n. 1. & 2. lib. 1. Baiard ad Clar. *in §. ſtuprũ
n.* 36 Farin *qu. 5. cit. n.* 31. Decian. *tr. crim.
lib. 8. c. 15. n. 3. &* 4. Sed ſi nulla ratione
deflorata indè puella euaſerit, at ſolũ de
ſtupro aliquid tentatũ deportationis ex-
cipere audax punitionem debet pœna
l. 1. §. qui puero, ff. de extraord. crim. Ac tali
modo qui hoc pertentarit, deflorationẽ I
circa neutiquam poteſt compelli. Barb.
*in collec. DD. in cap. ſi ſeduxerit, tit. de adul.
& ſtupro n.* 6. Farin. *n. 73. & ſeq.* Affl. autẽ
in conſt. ſi quis rapere n. 8. contraria perſi-
ſtit in ſentẽtia; cum velit: quod, & ſi cor-
rupta nequaquam virginitas habeatur,
vita in pœnam tamen, effectu non habi-
to, debeat auferri. *l. ſi quis non dicam ra-
pere, C. de Epiſcop. & Cler.*

Quid violento de raptu circa ſtuprũ,
quarto, dicam? niſi quod, & meritò, mor- K
tis cogitur pęnam corruptor ſubire. Ta-
lis ductum per *cap. Reg. Alphonſ.* 166. ex-
tat diſpoſitio, & eſt ſententia Boſſ. *de coi-
tu damn. & punib. nu. 66. verſ. ſed aduertè;
l. 1. in princ. in verbo capitis ſupplic. & in §.
ſin autem, & in § penes autẽ, C. de rapt. vir-
gin. l. raptores in princ. ibi: enim capitis mã-
datur ſuplicio plecti. C de Epiſcop. & Cleric.*

Mar-

Digitized by Google

A Marſil.*ſing.65*.Clar.*in* §. *ſtuprũ. verſ.ſed*
quæro quæ ſit pœna.Menoch.*de arbit.Iudic.*
caſ.291.n.1.lib.3.Gomez *ad leg.Tauri* 80.
n.36.Viuius *comm.opin.679.in verb.rap-*
tor n.7.Decian.*tract.crim.lib.8.cap.8.n.3.*
Farin.*d.qu.145.n.7*. Huiuſmodi autem
pœnam non ſolum raptores excipere,
complices verum etiã, ac delicti,vt rap-
tus ſequatur,fautores compelluntur. *l.1.*
C.de rapt.virg.Afflict.*in conſtit.Regn.Sicil.*
B *de rapt.virg.rubr.21.nu.1*. Decian.*loco cit.*
Qui vitam affirmat uiolenter amiſiſſe,
inſimul cum raptoribus, aurigam: curru
ex eo quia,ſciens,raptam aduehebat, ut
Farin.*in fin.d.n.7*.refert. Hoc autem illo
uigorem in caſu retinere intelligit *nu.2*.
Afflict.quo,ex complice, raptus tempo-
re,adhibita fuit opera , ut faciliori ſe-
queretur modo intentum . Adde quod
Sacri ex Conc.Trid.diſpoſitione *ſeſſ.24.*
C *cap.6.de reform*. Cuncti, qui auxiliũ præ-
ſtant,conſilium,ac fauoris auram,ut rap-
tus habeatur, excommunicationis miſe-
rè ſub gladium incidũt, & perpetuò in-
fames efficiuntur. Sanch.*d.lib.7.diſp.13.*
n.3.& 4. Bonac.*de matrim.qu.4.pun.18.*
n.9.verſ.primo.Farin.*d.qu.145. nu.21.&*
37.Quo firmum in loco reliquit ; opem
raptui,ex ſcientia tamen,& dolo, addu-
centes capitalem ſubire pęnam debere.
D bonorum autem, etiam,illi amiſſionem
perpeti compelluntur,qui ipſius in rapi-
næ actu auxilium præſtiterunt.Qui uerò
nil,ad hoc,operis duxere,at ſciebãt qui-
dem,ſed aperire noluerũt, mitiorem ex-
cipient Iudicis arbitrio,pœnam. Si rap-
tor atenim ſeſe , poſtquam raptus fuerit
ſequutus, matrimonio, cum amata con-
iunxerit puella , ordinariam delicti pœ-
nam haudequidem euitabit;ut eſt ſentẽ-
E tia Andr.*in conſtit.capital.* ſuo qui conſi-
lio Iberiæ Moderatorem,capitis cuidam
intuliſſe pœnam teſtatur, qui cum puel-
lę raptum feciſſet,illam duxerat in uxo-
rem : ipſi ſeſe adnectit Afflict.*in d.conſt.*
ſi quis raptor q.7.Carrer.*in pract. crimin.*
§.circa tertium 14. Marſil. autem *in conſ.*
63.Cephal.*conſ.67*.Boſſius *in pract.crim.*
tit.de rapt.mulier. nu.17. Gomez *ad legem*
Tauri 80.*n.7*.Baiard. ad Clarũ §. *raptus*
n.36. Decian. *tract. crimin.lib.8. cap.13.* F
n.48 ad fin.Cancer.*var.reſol.p.3. cap.11.*
nu. 19. & 20. Nullam iudicarunt infligi
pœnam raptori debere,qui rapta matri-
monium cũ puella contraxerit;nec rap-
tus ciuili è iure punitiones ipſos aduer-
ſus uim retinere : maiorem autem ueri-
tatis fulgorem huiuſmodi cõtinere opi-
nionem , quàm aliam reputo cum Barb.
in cap.ſi quis virginem 36.quæ.2 n.4. Qui
huius in fauorem doctrinę ducit Pegue- G
ram *in deciſ 42*.Fontanel.*de pact. nuptial.*
clauſ.7.gloſ.5.p.1.n.15.& Theſ.*deciſ.217.*
n.6.Optimè tamen raptor,cum perſona-
rum prius qualitas in conſiderationem
ueniat; dotem raptæ conſtituere , prout
extat Iudicis arbitrium,compellitur. ac-
cedit etiam,Trid.Conc.*loco ſup.cit*.diſpo-
ſitio,Valerijq;Reginal.*in praxi for.pœnit.*
lib.22.n.31.verſ de dot. Farinac.*d.q.145.*
n.57.Sanch.*de matrim.diſp.13.n.1.3.& 4.* H
Fontan.*loc.cit.n.16* Vllo autem adſtringi
modo non ualet,ut ſeſe in matrimonium
corrupta iungat cum puella,& ipſi dotẽ
afferat. Alternatiua tamen forma intel-
ligi Text. uerba debent *in c.ſi ſeduxerit,*
de adulter.& ſtupro.deſũpti ex c.22.Exod.
Quo in loco habetur diſpoſitio ; quod,
qui virgini non iam in matrimoniũ col-
locatæ,venereo ſeſe admiſceat,ſeductor,
concubitu,dotem illi dabit,& in vxorem I
deſumet; ſed ſi nulla pater forma fœmi-
nã tribuere violatori velit;regionis iuxta
morem, ipſe dotem afferre compellitur.
Adeòquod ſtupratoris habeatur in uo-
luntate: an eam ſibi uelit deſumere , in
cõiugem,uel dotare.Gomez *d.l.80.verſ.*
ſed his non obſtantibus n.8.Clarus *in* §.
ſtuprum verſ. Sed quæro. Fontanel. *de pa-*
ctis nuptiali. glo.5. par.1 nu.8. clauſ. 7. Si-
mili etiam ratione dotis (ultra illã, quæ K
debet,ut uirũ,ſibi ipſa inueniat,præberi)
æqualem, ut hominem poſſit deſumere,
ſupplementum facere cogitur.Couarru.
de ſponſal.parte 2. tit.6.§.8.nu.15.Abb.*in*
d. cap.ſi ſeduxerit n.4. & Fontanel.*loco cit.*
n. 16. Si raptor autem illam in vxorem
ſibi quærat ſuſcipere , ſua dum in pote-
ſtate perſiſtit,nullum poteſt matrimoniũ
uigorem habere.iuxta dicti cap Concilij
Trid.

Digitized by Google

A Tridentini formam. & Sanchez *de matrimon. diſp.* 13. *lib.* 17. *lib.* 7. Guttierez *de matrimon. cap.* 86. *n.* 24. Bonac. *in eodem tract. diſp. q.* 4. *punct.* 18 *in uniuerſ. tertiam doctrinam.* Cum parentes autem repugnantes uideantur, uel puella ipſa matrimonium cum raptore cõtrahere neutiquam uellet; eo in caſu dotis ad conſtitutionem ille compellitur. Farinac. *d. q.* 147. *nu.* 105. Fontan. *loco ſup. cit.* corrupta quamuis virgo ſuam ſtupratori dotem remiſerit; hi ex eo quia cũ iuris haudequi- B dem extet, dotis remiſſionem ullo nec facere modo ualet; quæ ſi confecta minime retinet efficaciam, neq; deturpatoris reſultare in iuuamen uidetur; ut dixit Baiardus ad Clar. §. *ſtuprũ n.* 117. Bartolom. de Vecchis *dub.* 104. *nu.* 25. *diſput.* 3. *de nouitijs ad religionem mittendis.* Illã autem dotis afferre ſummam adſtringitur, C quæ ſufficiens, ſi uirgo exiſteret illa uideretur. Couarr. *de ſponſalib. parte* 2. *tit.* 6. § 8. *n.* 15. Hoc autem eo procedit in caſu, quo ſtuprator ex puellæ matrimonio reiectus, eiuſdem haberetur conditionis, ut ipſa: ex eo quia ſi nullas poſſideret diuitias, & in miſerijs poſitus conſpiceretur, dum bona, quæ puellæ pro dote deſeruire poſſent, neutiquam retineret, ac etiam corporalem ſubiens pro crimine D pœnam ſtuproq; adnexas incurriſſet punitiones; pinguiorẽ licet peruenerit ad fortunam, dotis ad ſummam puellæ tribuendam, nequaquam compellitur; inflictam dum per pœnam loco ſolutionis dotis uenientẽ ſatisfeciſſe reputatur. Petrus Cabal. *reſol. crimin. caſu* 77. *num.* 29. Cum amaſius tamen ea puellæ ſtuprum intuliſſet ſub promiſſione, qua ſibi eam ducere in uxorem ſpoponderit, præcisè E matrimonio ſe cum ipſa ſtringere, fideq; datam ſi paris exiſtant conditionis, ſeruare cõgitur. Fontanel. *nu.* 31. At ſi inæquales in conditione habẽtur, uide Sanchez. *de matrimo. lib.* 1. *tit. de ſponſal. diſp.* 10. Qua uero data fides ratione, oſtendi probationibus valeat, Maceratam volue. *variar. reſolut. lib.* 1. *reſolut.* 28. At enim ſi honeſtæ non exiſtat ſtuprator vitæ, illam ſibi adiungere neutiquam debet compelli. Fontanel. *num.* 44. & 52. F De philtris, quinto, in operis coronidem, & id genus faſcinia me trahunt; hinc de ipſis eſt nobis ſermo. Quamuis autẽ nemo valeat ad amorem cogi, cum liberæ affectus voluntatis extet, & penitus ex voluntatis arbitrio dilabatur; vnde nemo pectore inuito credatur amare à Paulo Ghirlan. *de ſortileg. qu.* 3. *nu.* 18. & à DD. è Tiraquel. *in* 14. *lege connubia gl.* 1. *par. tic.* 4. *nu.* 17. *cum ſequen. traditis.* Pluri- G mos attamen; Doctores affirmant per locos, quempiam ex amatorio poculo, & incantatione, cacodæmonis adiuuamine, hac ex arte confectis, poſſe ad amorẽ adſtringi, & valore; fœminam huiuſmodi ſcelere, ad ſe trahere gentes, ac induceres, quali namq; modo perturbari, ac ad inſaniam vehi mens poteſt; ita etiam, ſilicet imaginatio moueri, vt aliquod amet obiectum, valet; rationemq; ex eo quia diſ- H ſoluit amor, ac intellectũ exagitat. Bald. *in l.* 2. §. *& complacuiſſet ff. de origine iuris.* Barbo. *in capitu. veniens ſub nu.* 5. *de ſponſal. & Matrimon.* Maſcard. *de probatio. concluſ.* 86. *n.* 20. Et quam ad formã exiſtunt medicamina, quibus, velut ex homine abſtracta mens reddi poteſt, ita etiam, vt ad amorem quis veniat pocula valent inueniri; vt probatum videtur I *in l. ſi quis aliquid* §. *abortionis ff. de pœnis,* *& in l. eorum C. de maleficis, & Mathemat.* Qua de cauſa cum philtris quiſquã poculiſq; alterius tentarit amatorijs virginitatem, mortis oportet, vt pœnam ſubeat; prout eſt diſpoſitio conſtitutionis Regni Siciliæ, amatoria pocula, vbi Afflictus *lib.* 3. *num.* 45. *ſi lethum* exinde concurrerit, aut dementia: cum nulla verò talem ob cauſam, & mentis deturpetur K claritas, & intellectus tranquillitas, forma, corpuſq; in ſua integritate permaneat, bonorum infligitur publicatio, & per anni ſpatiũ in carcere, ſceleſtus, detinetur; nocendi ex eo quia deſiderium, & voluntas neutiquam impunita debent per crimina progredi. Afflictus *loco cit.* Farinac. *de homicid. quaeſt.* 122. *par.* 5. *tit. de pœna pocula dantium n.* 112. *d. l. ſi quis aliquid* §. *abortionis ff. de pœnis.* At ſi ſortilegia,

A legia,& incantationes,vt veniret intentũ
adhibuerit,virginiſque animum,turpem
incitarit ad amorem, ſortilegij pœnam
debet punitionem excipere delicti, pro
vt qualitas eſſe cõſpicitur,ſceleſtus. Fa-
rinac. & DD. pro eo citati *d.quæſt.122.*
n.115. Diuerſis etenim, tenebrarũ dux,
illecebris, tartareo pugnans robore, ſti-
mulos addere intrinſecos, vt quis libi-
dinis ferueſcat æſtu, vehementiuſq; car-
B nalis deſiderium copulæ menti infigere
valet: vnde cum iam in præcipitem vo-
luntas attrahatur, & deturpato intelle-
ctus lumine,ſeſe libidini præbeat, Ama-
ſium, ſeductor ille, nititur proponere,ac
maleficijs vtentem explicate,& ad eum,
qui virginitatem tẽtet potius, quàm aliũ
conuertere ad hominem virginis mentẽ
poteſt. Additur, quod in illo exardeſcẽ-
tis in libidinem puellæ actu, quæ odio
C digna, & amore prorſus remota debent
eſſe,humanis aduerſarius generis aufert,
vt doctiſſimo,& luculento explicatũ fuit
modo ex Mart.del Rio *diſquiſ.magic.l.3.*
par.1.quæſt.3.ſect.2. per Text.*in d.l.eorũ,*
C.de malefic.& mathemat. vbi ſic Imperat.
Aut pudicos animos ad libidinem deflexiſſe.
Tali de re,cum, vt amorẽ procuret ma-
gica vtatur arte, pœnis, quæ coguntur
Magi ſuſcipere, plecti tentator debet.
D Petr.de Greg.*ſyntag.iuris lib. 34. cap.12.*
num.11. Cum autem quidquam,& cibo
commixtum, & potui, vt amor excite-
tur,coniunctum affertur, nec vllo modo
incantamenta in Virginis pudicitiã, ad-
hibentur, ſed tantummodò perſonæ,cu-
ius amor obtineri contendatur, aliquid
ſit applicatum, nullaque, vel in corpo-
re, vel in mente ſequuta fuerit deturpa-
tio, neutiquam, cum ſequutus iam effe-
E

ctus non fuerit, pœnam ſubire tentator F
compellitur. Farin.*n.117.* Afflict.*in con-*
ſtitut. mala.noxia, in §.poculum amatorium
n.1. rubr.42.p.2. At mihi debere puni-
tionem ſolo ex criminis auſu,adduci,ten-
tatorem contra,videtur. *l.1.§.omne autẽ*
ff.de iniurijs,l.ſed etſi 9.§.fin.ff.eodem. Ipſe
namque vt pudicitiam amitteret virgo,
inque libidem ſeſe daret præcipitẽ, cu-
rauit. *l.attentari,ff.eodem*, & Paulus *in l.1.*
ff.de extraordin.crim. ex arbitrio illi pœ- G
nam duci oportere, qui alienam tentat
honeſtatem, ſtatutum voluit.

Quamplures autem amatorijs legi-
mus, priſcis in monumentis, ſublatos
philtris fuiſſe; vnde: Alcidem tot victo-
rijs ouantem,ac trophœis,inimicorum
ſpolijs glorioſum, & fama ſublimẽ vna
ſubſtulit Deianira; quę, cum tunicam
ſanguine, ac Nexi Centhauri veneno
imbutam,in amatorium adduxerit phil-
trum, vitam tanto detraxit heroi: vt af- H
firmat Sab. *lib.6.enei.1.* Quamdamque
viro mulierem cum amatorium porre-
xiſſet poculum, vt ipſius conciliaret ſibi
amorem,violentam duxiſſe mortem,au-
raſque rapuiſſe vitales. Ariſtotel. *lib. 2.*
magn.moral. reliquit explicatum. Adde
quod Plinius *lib.2.cap.3.circa fin.* Litera-
rum monumentis amatorio L.Lucullum
poculo, quod ex Calliſtene ipſius liber-
to ductum, mente læſum primo,luctuo- I
sè deindè interemptum, tradidit: qua
de cauſa huiuſmodi flagitioſi generis
omni debent pœna exagitari, ne quid-
quam hoc in ſcelere alij pertentent.Hoc
autem virginali dictum ſufficiat de ſtatu
ad matrimonium progreſſum facere li-
beat.
K

DE SPONSALIVM, ET CONIVGII STATV.

IAM in Vniuerſi Terrarum Orbis conſtitutus imperio Adam, & virgineo decoratus fulgore deliciarum in Paradiſo exiſtebat, cùm Deus in ſe nullam continere bonitatem iudicãs, cum abſque ſocietate ſolitarium haberi, ſoporem immiſit, ac ipſius è corpore coſtam euellens, Euam ipſi adſimilem in adiutorium conſtituit, quæ non Dei ad imaginem, vt dixit Afflict. *in conſtit. legum aſperit. lib. 3. tit. de adulter. rubr. 42. num.* 8. Sed Adæ ſimilis procreata: licet enim, quoad principalem imaginẽ, quæ in hominis cõſiſtit eſſentia Deo ſimilis, minus principali tamen in figura, quæ in productione, ac procreatione permanet, diſſimilis: ex eo quia ſolus homo, quoad hanc, Numinis ad Iconem, ac ſimilitudinem ſuo ſe conſtitutum, in eſſe, valet affirmare: cum in eodem, in quo Deus ipſe, glorietur. nam vt cœlorum dominator à nullo principiũ, ita homo nullo excepit ab homine proceſſum: Eua tamẽ ex Adami coſta è Deo formata ex alieno deſumpſit originem corpore: vt ex Geneſi deducitur. ac explicauit Nauar. *in Manual. prælud 3. n.* 17 poſt D. Thom. ſententiam *par.* 1. *q.* 93. *art.* 4. Taliter vt illud Apoſtoli ad Corinthios 10. prolatum, vbi mulierem haudequidem eſſe Dei imaginẽ affirmat, nullo modo creatoris intelligi de Icone, quæ intellectualis eſt, iuxta naturã, debet: de illa tamen, quæ ſimilem Deo reddit hominem; ex eo quia vt omnia originem ex Deo ſuſcipiunt, ac ipſius exiſtunt auxilio. Pari etiam forma ex viro deſumpſit mulier originem, & ex ipſo confecta, vt Petrus Moz *de contract. tit. de nupt. in princ. n.* 2. *fol.* 166. Explicauit, quod, Dei cum imaginem neutiquam in ſe mulieres adſerant, velo debeant progredi contectæ, atenim per hoc minimè valet inferri, nullo modo, cum rationis reſpectus habeatur, Dei confectas fuiſſe fœminas ad figuram: ſed ex eo quia vir, omne, ipſius & in corpore, ac in operibus imperium, vt cætera etiam circa animantia retinet, quod nequaquã, ſupra reliquas, mulier habet: vnde, tali de cauſa, vir, non verò fœmina Dei ſimilitudinem conſpicitur demonſtrare; ipſa namque cum maris ſubiecta dictioni exiſtat haud, imaginem propter, conſtituta, ſed nudum in auxilium, videtur. Adæ enim ſocia, totiuſque humani generis propagatrix effecta: venit etiam, quod in auras fuerit educta, ne ſocietas, quæ nulla, ex coniugio, formæ robur exciperet minus firmitatis retineret, & conſtantiæ: Maxima inde ſupremũ Numen prouidentia talem deprompſit ſocietatẽ, vt aliquid vterque quod amore proſequeretur extra ſe videret; nec ſolum Dei ſapientiam cognoſcens ſummo veneraretur ſtupore, paternam verum etiam bonitatem ingẽti coleret humilitate, ac repræſentaret; hoc itaq; modo primæui hominum parentes, & humanæ, nec non ætheréæ participes domus, ac ſocij ſunt effecti: *Laduerſus*, C. *de crimin. expilata hæredit.* Fontanel. *de pact. nupt. clauſ.* 4. *gloſ.* 14. *p.* 4. *nu.* 131. *fol.* 370. *vol.* 1. Neutiquam, ergo, noſtri truncus

A generis, Adam inquam, Androgynus,
vtrumque ſexum,& ad conceptionis, &
ad generationis effectus aptum retinẽs,
extitit, geminamque maſculeã ſcilicet,
& fæmineam in ſe includens corpus na-
turam habebat,vt falſam, gentium inter
vmbras Plato protulit per ſententiam:
mundi reputans in exordio, & cum fœ-
minis viros fuiſſe coniunctos,ac poſtmo-
dum diuiſos: ipſius autem verba hęc:
B *Androgynon autem tunc quidem erat, vna
& ſpecies,& nomen,ex vtroque compoſitum
maſcula, & fæmina, nunc autem non vti-
que, ſed exprobrationi nomen inſeruit.* Hu-
iuſmodi autem fabulam ex Geneſis mo-
numentis illum compegiſſe, debet re-
putari;vnde tàm audaci acceſſit opinio-
ni, Tertio ſub Innocentio hæreſis, ex
cuius doctrina diſtinctos neutiquam fu-
turos eſſe ſexus,in peccatum ſi nulla ra-
C tione incidiſſet Adam, affirmatur; per
ſomnia enim, huius aſſeclæ,vtramq; pri-
mo in parente naturam perſtitiſſe dicũt,
ac in ipſo, priuſquam Euæ formatio ha-
bita fæminam incluſam,& ipſius è late-
re deſumptam,quam vt hominum geni-
tor vidit,& os de ſuis oſſibus, & propria
carnem appellaſſe de carne,aſſerũt: Has
ex Geneſis luce, trahunt tenebras; quo
in loco,prima conſpicitur fronte:Deum,
D & maſculum, & fœminam in principio
coniunctos creaſſe; cum ibi hæc: *Creauit
Deus hominem ad imaginem ſuam,ad ima-
ginem Dei creauit illum, maſculum, & fæ-
minam creauit eos*. & poſtmodum *cap. 5.
verſ. 1. Hic eſt liber generationis Adam in
die, qua creauit Deus hominem,ad ſimilitu-
dinem Dei fecit illum,maſculum,& fæminã
creauit eos,& benedixit illis, & vocauit no-
men eorum Adam in die, qua creati ſunt.*
E Ex quibus hæretica deducunt ſententia
primo in creationis ſtatu marem ſimul,
& fæminam extitiſſe Adam; ex eo quia
ſolus,abſque muliere,vitales aduenit ad
auras,quod in cœteris animantibus,quę
diſtincto in lucem educta in ſexu vario
accidit modo; ipſis etenim (vt ſentiunt)
ex Deo, vt in multiplicem diffunderen-
tur ſpeciem,facultas data; qua de cauſa
inconueniens (reputant) cum reliqua
vellet,in propagatione, ſuum extendere F
genus, ac propterea diſtinctos dederit
ſexus, nulla forma generatiuam homini
facultatem fuiſſe conceſſam,itaut neque
ſe in filijs multiplicem abſque adiuua-
mine reddere poſſet; conſequenter, igi-
tur deducunt,& generationis cauſam,&
concipiendi, Adam, ſua pro dignitate
continuiſſe paſſionem: ſed enim haud-
equidem illa miſeri cognoſcunt,quæ de
Animalium generatione Ariſt. *lib 4.c.4.* G
ſcripſit ita; *Quibus autem gemina habere
genitalia accidit,alterum maris,alterum fæ-
minæ, ijs ſemper alterum ratum, alterum
irritum redditur, cum per alimẽtum ſubin-
dè deliteſcat, quoniam præter naturam eſt.*
& ideò,conſultò,ignari ſeſe tenebris in-
uoluunt.

Vt ad inſtitutum autem reuertar, &
ad fucata,doloſè quidem,è ſacro Textu
detracta ſophiſmata;mirabilem,explico, H
hiſtoriam ita de primorũ creatione pa-
rentum loqui,vt primo illam per Epilo-
gum narret,maſculum,aſſerendo,ac fœ-
mineum ex æthereo formatum Numine
ſexum,& ampliori exindè forma depro-
mat,qua,& maris, & fœminæ homo ex-
ceperit naturam: nam cum peculiaris
quædam haberetur, qua fuerit creatus,
ratio, nullo modo, vt cœterorum gene-
ratio animalium oſtenſa,ipſorum demõ-
ſtrari productio debebat: ad rem etiam I
videnda, quæ pro tam abſurdæ opinio-
nis reſponſo Nicol. de Lyra *c.1.verſ. 27.*
conſcripſit. Illius verò inconuenientiæ,
ex qua omnia inter animantia ſolum ge-
neratiua, ſequi aſſeritur, orbum fuiſſe
Adam conſtitutum,hoc reſponſum: Fuit
ipſe quidem è Deo, ſed ita procreatus,
vt eius è corpore,& originem Eua deſu-
meret, & formam,ex quorum poſtea cõ- K
iunctione in terrarum orbe generatio.
Qua verò de cauſa tali,opus fuerit,mo-
do iſthoc procedi ad negotium explica-
tum fuit è D.Thoma *1.ſummæ par.q.92.
ar.1.* Quæ aptam nobis anſam tribuunt,
vt & tenebris, & riſu dignam illam re-
putemus eſſe ſententiam: quæ geminam
in ſe, tum naturam incluſiſſe, tum ſexũ
Adam,firmatum vult. Quis enim tã ex-
ocula-

Digitized by Google

A oculatam, cœcè, non videat incidere ſẽ-
tentiam? Nam quis Androgynus exiſte-
ret, nonnè opus, vt, vel in ſe reciperet,
vel in alium ſemen emitteret? Quid, ad
hæc, vana ferre? Quid inſolentia? Forſan
ſi muliebris, ac virilis noſtro in parente
ſexus, & in ſemet, & proprio generatio-
nem ſemine conſequi potuiſſet? O men-
tis deprauatæ vanitas, ò ſubdoli figmẽ-
tum ingeni!

B Helmontij accedit opinio, cuius mens
iſta, quòd ſcilicet nullo Dei finis modo
extiterit, vt carnales per amplexus, ar-
denteſque concubitus, ſed, ex Paracliti
opera, generatio haberetur, & quemad-
modum Chriſti, ex matre Virgine ortus,
ita ex incorrupta Eua, cum procul dolor
eſſet, hominũ exurgeret productio; hanc
verò lumine pœnitus denudatam con-
ſpicio ſententiam: Legimus etenim in
C Geneſi Adæ in auxilium fęminã ex Deo
conceſſam, non ſolum, vt hoc, ſimplici
forma fungeretur munere, ſed etiã ipſa
in ſocietatem, pro generatione veniret,
operamque in conceptione præſtaret, cũ
neutiquam ex ſe parens noſter, & hunc,
perficere, ac illum valeret effectum, vt
ſuperiori fuit explicatum in loco: Hac
de cauſa Deus, vt ſequi generis propa-
gatio poſſet, ambos vinculo ſocietatis
D coniunxit, ac in viuẽtium Protoplaſtos
efformauit. Adde quod ingens, hinc,
euenit abſurdum, quod ſcilicet ſi pecca-
ti Adam ſeſe neutiquam in deformitatẽ
dediſſet præcipitem, humanæ quidẽ na-
turæ coniungi Verbum voluiſſet, vt ſua,
Scotiſtæ, in ſententia retinent: finalis ete-
nim Incarnationis cauſa, & ſi fiat de ip-
ſius ſubſtantia conſideratio, non humani
ſolum generis fuit redemptio, ſed ipſius
E etiam operis excellentia; Chriſti enim
exindè magna prouenit exaltatio. Pri-
mo, qua de cauſa, in rationis ſigno, in
quo ad extra ſeſe communicare Deum
ſtatuiſſe intelligimus, & prędeſtinatus, &
volitus Chriſtus Dominus fuit. Vnde,
cum & homines, abſq; viri opera, & Eua
ex Virgine, Sanctique iuuamine Spiritus
natiuitas, & generatio ſuſcepta, & Chri-
ſti ex Paraclito, ac illabata MARIA or-
tus habitus eſſet, nullum intercedere F
hominem inter, ac Deum videbatur di-
ſcrimen, indecẽſque appareret confuſio.
Qua de cauſa, vt opus hoc, valdè quidẽ
inconueniens, (vt ipſius aduerſus dicta
deducitur) abeſſet, debemus affirmare,
omnes Deum voluiſſe vitales, hoc mo-
do, in auras, carnalem, ſcilicet, per co-
pulam, & amplexus, homines peruen-
re: Chriſtum verò è Spiritu Sancto, &
pulcherrima virtutum fulgore, omnique G
vidua labe ex Virgine, procul hominis
cum eſſet coniunctio, atque cõncubitus
in orbem progredi, cœleſti vt horridis
circumductum vmbris repleret lumine
mundum.

Quare: vt huiuſmodi finem quæſtio-
ni ponamus: ecce vobis D. Bonauenturæ
in 2. ſenten. lib. diſtin. 20. verba; vbi exqui-
ritur, qua primæui parentes forma, vt
hominum inſurgeret productio ſeſe po- H
terant habere, & ita quæſitum explana-
tur. *Quidam putant ad gignendos filios, pri-
mos homines in Paradiſo miſceri nõ potuiſſe,
niſi poſt peccatum dicentes, concubitum, ſine
corruptione, vel macula non poſſe fieri: ſed
ante peccatum nec corruptio, nec macula in
homine eſſe poterat, quoniam ex peccato hæc
conſequuta ſunt: ad quod dicendum eſt, quod
ſi non peccaſſent, primi homines, ſine omni
peccato, & macula, in Paradiſo, carnali co-* I
*pula, conueniſſent, & eſſet ibi torus imma-
culatus, & commixtio ſine concupiſcentia: at-
que genitalibus membris, ſicut cæteris, impe-
rarent, vt ibi nullum motum illicitum ſenti-
rent: & ſicut alia membra corporis alijs ad-
monemus, vt manum ori, ſine ardore libidi-
nis, ita genitalibus vterentur membris, ſine
aliquo pruritu carnis.* Hæc *enim lethalis
ægritudo membris humanis ex peccato inhæ-
ſit.* Genuiſſent *itaque filios in Paradiſo per* K
*coitum immaculatum, & ſine corruptione;
vnde Auguſtinus ſuper Geneſi* lib. 9. ca. 7.
*Cur nõ credamus primos homines ante pec-
catum genitalibus membris ad procreationẽ
imperare potuiſſe, ſicut cæteris in quolibet
opere ſine voluptatis pruritu vtimur? Incre-
dibile enim non eſt Deum talia feciſſe illa
corpora, vt, ſi non peccaſſent, illis membris, ſi-
cut pedibus, imperarent: nec cum ardore ſe-*

mina-

A *minarent, nec cum dolore parerent ; ſed poſt*
peccatum motum illum meruerunt,quẽ nup-
tiæ ordinant continentia cohibet. Infirmitas
enim prona in ruinam turpitudinis , excipi-
tur honeſtate nuptiali : & quod ſanis eſt of-
ficium,ægrotis eſt remedium. Emiſſi quidem
de Paradiſo conuenerunt, & genuerunt, ſed
potuerunt in Paradiſo eis eſſe nuptiæ honora-
biles , & torus immaculatus ſine ardore li-
*bidinis, ſine labore pariendi.*Hæc ille . Cui
B ſeſe opinioni R. P. Timothæus à Ther-
mis Reformatus Carmelita cōiunxit ſua
in Cron-Hiſtoria 1669. ædita *lib.* 1. *nar-*
*rat.*37. *in princip.* Ipſe autem ſuæ ſplen-
dor patriæ, ordiniſque decus, & inſtituti
lumen, Gallo ſimilis Hærculi , Aegiptio
pæne æqualis Mercurio , eo adducit in
loco Pererij in reſpōſis ad D.Thomam.

Ex his ergo dilucida patet forma , &
(vt ipſius ingenium eſt) ad contentionẽ,
C & vltra firmitudinem eſſe Van-Helmon-
tis doctrinam.

Vt ad noſtrum igitur, ſat in digreſſio-
nibus vagi reuertamus inſtitutum. Con-
iugalem,naturæ in lege, ſtatū, ac huma-
næ in creationis principio ſuam excepiſſe
originem affirmamus,at ex Deo,luctuo-
ſum priuſquam in hominum genus pec-
catum illapſum, fuiſſe conſtitutum, cum
Adam ex Numinis afflatu ſuis os ex oſ-
D ſibus, Euam, nominauit. *cap. vni. de voto*
in 6.vbi *Matrimonij vinculum ab ipſo Ec-*
cleſiæ capite, rerum omnium conditore ipſum
in Paradiſo,& in ſtatu innocentiæ inſtituē-
te vnionem , & indiſſolubilitatem accepit.
Et eo in loco.Gloſa *in verbo in ſtatu.*Vbi
in ſtatu innocentiæ,prius nimirum quàm
è noſtris peccatum parentibus commiſ-
ſum,quod ætherex, charitatis vinculum,
gratiæ ante legem,proprio ſacramentum
E rigore fuit,gratiamq;afferebat,vt in Do-
ctorum placitis, quæ affert Petrus Sotus.
de inſtit. Sacerdot.lect. 2.*de matr.è Triden-*
*tin.autem Concilio ſeſſ.*24.*de ſacramen.ma-*
trimonij: Nouæ inter ſacramēta legis re-
cenſetur. Hoc atenim illam confert gra-
tiam , quam antiqua demonſtrabant ſa-
cramenta .

Tale autem coniugium ex natura, in-
clinatione ſcilicet naturali, vt Reipubli-
cæ inde felicitas haberetur,fuiſſe conſti- F
tutum debemus extimare. per Tex *in l.*
1. *ff ſoluto matrimon.* Giur.*ſuper conſuetu.*
*Meſſanen. gloſ.*4 *parte* 1 *cap.*1.*nu.*1. Aegi-
dius *colum.de regimine Principis lib.*2.*c.*3.
Propria cùm homo ex natura, coniugale
magis, quàm Politicum extet animal; vt
Politic. 1. Stagyrita explicauit, & Moral.
Nicoma.8.*ca.*12.*circa finem*:vbi *Viro item,*
& vxori amicitia eſſe,natura videtur . Ho-
mo enim coniugale magis , quàm ciuile ani- G
*mal eſt.*Ipſi atenim ex natura inditum,vt
ſibi ſimilem procreare deſideret,ac pro-
ducere: illo ex eo quia perfectus dicitur
in caſu,quo alterum ſibi ad ſimilem,ge-
nerationis auxilio videt ſuſcepiſſe.Auer.
2. *de Anima controuerſ.*34. Sanch. *de ma-*
*tr.lib.*2. *diſp.* 2. *n.*2. Omne eoquod Rei-
publ.robur, & firmitas , priuata non mi-
nus è vita,quàm ex coniugij vinculo re-
tinet dependentiam , cum exindè maxi- H
mum,homines ipſi ſcilicet,rebus funda-
mentum emittantur, & iam diuerſa vagi
per loca mortales in vnum fuerint con-
ſtituti.iure igitur optimo ſolertes legum
latores primique vrbium cōditores ma-
trimonij ad auxilium, atq;coniugem in-
ter, ac vxorem amor perſiſteret mutuus.
proliſq;ad educationem ardenti conue-
nirent animo, plura iuſſerunt ſtatuta , &
primo: decretum intulit Auguſtus, vt il- I
lius iu bonis , qui nullo modo in Repu-
blica mulieri coniunctus vitam duceret,
ſucceſsionem populus haberet: vt refert
Tacit. *lib.*3. *Annal* & ipſius æuum ante
Plato.*lege* 34. *Dialo.*60.Obſeruari voluit,
vt ſi, cum quis huius expers conſortij,ac
etiam coniugij, vitam in Republica du-
ceret, quinque , ac triginta natus annis
exiſteret, in ſinguli quoq;anni ſpatium
(ſi de maxima cenſuerat) drachmis pu- K
niretur centum,nec vllo conſequi modo
illi,honores,permiſſum:quod ſi aliquem
neci dare in auſis haberet, cuilibet ipſū
aduerſus,inſurgere omni conceſſum for-
ma. in primis etenim orbis primordijs
non ſolum in opprobrium cedebat ma-
trimonia neutiquam inire,ſingali verum
etiam, præceptorum vi, ad id compelle-
bantur; ex eo quia,vt Diuus Thomas 4.
diſtinct.

Digitized by Google

A diſtinct. 26. qu. 1 artic. 2. explicauit; quemadmodum in corpore, vt vitæ habeatur ſubſtẽtatio neceſſarius exiſtit indiuiduo cibus, pari etiam forma ſpeciei ad conſeruationẽ debet generatio venire. Sãch. d. lib. 2. diſput. 3. nu. 1. Talẽ enim ob cauſam nuptiali marem fœminamque Deus caſtitate alligauit. cap. Deus 12. cauſa 31. quæſt. 1. Humani ergo conſeruatio generis, ac diffuſio, matrimonij pro fine habi-
B ta. Qua de cauſa Nazianzenus Carm. 2. de Virgin. coniugij laudes, poſt multa, quæ in medium adduxit, ita explicauit.

Sed quid ego externos verbis complector amores?
Quis grauibus claras inſtruxit legibus vrbes?
Oppida quis ſtruxit, quis doctas attulit artes?
Quis fora, quiſue domos impleuit, quiſque
C *paleſtras?*
Conniuijs epulas, armata bella coborte?
Quis cœtuſque Dei præconia magna canentes?
Quis ſine connubiis vitã, moreſq; ferinos
Depulit, & docuit proſcindere vomere terram?
Perſpice incũdæ, quæ nã ſint munera tedæ?
Quis ſophiam docuit, quis reperit abdita cuncta?
D *Quæ mare, quæ tellus, cœlumque volubile claudit?*
Quis plantas ſerere, & nauem committere ponto
Sulcantẽ gelidas rapidis aquilonib⁹ vndas?
Quis mare cum terris vndoſo tramite vinxit,
Et multùm inter ſe diſiuncta elementa ligauit?
Ac ne præſenti tantum prodeſſe putetur
E *Coniugiũ vita, non hic ſua commoda ſiſtit*
Nã merita illius multò maiora ſuperſũt.

Inditum autẽ ex natura homini deſiderium, vt ſuæ in procreatione ſpeciei inſiſtat, & filiorum ex ortu ad immortalem perueniens vitam perenne ſuæ monumentum memoriæ conſcendat. l. liberorum, §. fina. ff. de verbo. ſignificat. Quo explanatur in loco: ea nos de re liberos deſudato concipere niſu, ac tanto emittere labore, vt eorum ex propagatione, F & maximas in multitudines diffuſione in æterno illuſtre ſpatio noſtrum reddere mus nomen; & de legib⁹ Plato, humanum affirmauit genus immortalitatis peruenire ad gloriam, ſi per filios amplietur; ac nepotes. maximum autẽ imprudentiæ ſignum, ac fatuitatis exiſtit ſe perenni priuare nomine, quo ille viduus habetur, cui nullo filij modo, vel vxor curæ ſunt; lib. autem œconom. 2. Ariſtot. Im- G mortales aſſeruit, quamuis naturæ legẽ, via lethi, ſubeant, homines reddi, cum propriam, per ſucceſſiones, propagare ſpeciem contendant. vnde ad concubitum venire coguntur, qui cæteris eſſe in animalibus diuerſus conſpicitur, nam, ferueſcentem, vt expleant ſolum libidinem coitum exercere non deſinunt, cum variè hominum appetitus regimen exci- piat à ratione: qua de cauſa vituperio H digna ea videtur coniunctio, quæ legitimè conſtitutam vltra, mulierem noſcit, alteriuſq; verſatur in amplexu, propriam ergo in vxore gloriam inuenit homo, & prolis educationẽ optimo ſortitus modo, ſuccedere namq; haudquaquam poterat, amborum quin ſine interuentu filij bonis inſtituerentur moribus.

DE CONIVGIS FVTVRAE *Qualitatibus.* Cap. 1. I

AT enim perpetuũ ex eo quia matrimonij vinculum habetur, & per totum vitæ ſpatium ſuam diſtẽdens durationem, nulla, niſi mortis, diſſolui poſſit cauſſa, & adamantino perſtringatur nexu, haudequidem incauto debet pede incedere, cum alicui ſeſe puellæ mutuo K connectit amore, nec fœminam in virum præcipiti ruere audacia, honeſtum. vnde iure quidem optimo Indorum virgines, cum iam nubili extẽnt ætate, in publicũ à parentibus producuntur, vt concurrente multitudine (vt refert Cœlius lib. 38. cap. 31.) è iuuenum turba vnum ſibi deligant, quẽ virtute ſublimem eſſe ſciant, & moribus. Maxima verò perſcrutare dili-

A diligentia, vir præcipuè, cogitur, ſi animi tranquillitatem exoptat futuræ conditiones ſponſæ; ipſa enim præclaris decorata virtutibus, amabiles includens qualitates exiſtat: optimæ quis enim fœminæ viri enarrare gaudia valet? Beatus ille. An ipſorum numerus annorum non duplex? neutiquã: vt Eccleſiaſ. *penes 26. & cap. 30. legimus. Qui (autem) poſſidet mulierem bonam inchoat poſſeſſionem, adiutorium*
B *ſecundum illum eſt; & columna, vt requies, qui enim inuenit mulierem bonam, inuenit bonum, & hauriet iucunditatem à domino.* Habetur in Prouer. 8. *& in* 21. Peſſimæ conſpicere valemus detrimenta mulieris ita: *Melius eſt ſedere in angulo domus ſolitariæ, ac vilis, quàm cum muliere litigioſa in domo conniuij.* Tali ergo de cauſa plures interuenire in fœmina, multæq; à viro conſiderari circumſtantiæ debent. Quas
C inter prima eſt, vt;

Illam ſibi deſumat, quæ paris habeatur conditionis, & fortunæ; vt Plutarchi monitũ connubialibus venit in præceptis, cuius habetur in ſcriptis, quod illas ducere in vxores, minimè aptum eſt, mulieres, quæ genere magis præclaro, & diuitijs locupletiores, quã ſint viri, ſuperbiant; vetus enim prouerbium; æqualem tibi vxorem inquire. Qui autem ſeſe di-
D tiori ſeſe adnectit fœminæ dotis mancipium, non maritus debet appellari: graue namq; malum reputatur, vt ſuperior coniugi vxor extet, quapropter è Pictaco Philoſopho quidã ſciſcitatus, qualis electionem, in cõnubio, mulieris, vt quietum duceret vitam, facere cogeretur, excepit reſponſum: quod æqualem ſeligeret; cum expertus equidem (vt de ipſo Laert. *lib.* 1. teſtis eſſet quantas domum
E afferret, celſior viro vxor, perturbationes huius generis: ex eo quia is retinuerat vxorem, quæ, & peruerſæ erat naturæ, ac ſuperbæ, optimum præbuit conſilium. Vnde optimè quidem, & ſolito, vt ipſius ingenium eſt, ſale, petenti Priſco, diuiti cur ſe coniungere negaret? & tamen poſſet: hæc cecinit Martialis.

Vxorem quare locupletem ducere nolim
Quæritis? vxori nubere nolo mea.

Et inde monitum ſubdit. F

Inferior matrona ſuo ſit, Priſce, marito,
Non aliter fiunt fœmina, virq; pares.

Illud autem per comparationem, quã ſit deforme Ouid. in epiſt. Deianiræ oſtẽdit.

Quàm malè inæquales veniunt ad aratra iuuenci.
Tam premitur magno coniuge nupta minor.

Ideo Plautus in Aulularia maximè, incommoda, ſic dotis recenſet.

Hæ ſunt incommoditates, ſumptuſque in- G
tolerabiles,
Nam quæ indotata eſt in poteſtate viri manet,
Dotatæ mactãt, & malo, & damno viros
Laudant ſapienter factũ, & conſilio bono
Opulentiores pauperiorum filias, vt indotatas ducant.

Adde quod Chilonis placito, & conſilio (vt idem Laert. *lib.* 1. *cap.* 4. explicat) humilis debet mulier cõditionis, & mo- H
dico acquieſcens apparatui excipi, ne coniugis loco domina veniat. beneuolẽtiam etenim æqualitas gignit, & concordiam; vt ſcriptum fuit è Tiraquel. *in* 5. *lege connub. glo.* 1. *parte* 5. *nu.* 20. Barto. *in l. diuortio, & in l. penult. ff. de verbor. obligatio.* Diſparitas autem odij genitrix exiſtit. Menoch. *conſ.* 385. *nu.* 6. Qui eius in fine ſuam aperit ſententiã; cum iure quidem optimo dicat, ſummos Pontifices I
inæquales inter mulierem, & virum cõtracto ſeparationem poſſe inferre matrimonio, luctuoſus ne indè videatur exitus inſurgere; hoc autem illo vigorem in caſu habere certum eſt, quo verba de præſenti fuerint illata, non vero conſũpta extiterit coniunctio. DD. penes eumdem *loco cit. nu.* 4.

Hæc autem æqualitas non ſolum cõditionem circa, vel genus, ne cum nobilem, ſuam vltra ſtirpem deſumat, do- K
minos habeat, non cognatos; vt Cleobolus affirmauit, ætatis verum etiam, & dotis reſpectu debet conſiderari, de hac enim; *quem lateat maxima ſummam includere vincula dotem*? An ignotum viri potius ad emptionẽ, quàm aliud ad opus ingentem opulentiæ pompã deſeruire? Petrarcha enim dialogo 68. optimam tyran-

A Tymonidem, ſuperbam vocauit dotem; ex eo quia nil maius feminæ additur mali, quàm dos, & forma: prima etenim libertatis omnino tranquillitatẽ arripere conſpicitur, cumq; ingreſſum faciat ipſam expellit. Hinc Iuuenalis.

Intolerabilius nihil eſt, quã fœmina diues.

Catonis etiam additur conſilium: qui

Vxorem fuge, ne ducas ſub nomine dotis.

Ex eo quia, tũc, illius cõſtituitur ſeruus B magis, quàm Director: vt hoc autẽ clara in medium venire forma valeat. Marcus Aurelius, qui cùm iam adulteriũ commiſiſſe Fauſtinã depræhenderit ancipiti erat animo lethum ne inferret, vel repudium, & vndique ſuaſiones amicorũ vbique hortarentur familiares; Quid inquit ſi vxorem dimittimus, dotem (imperium ſcilicet in quod à ſocero admiſſus) reddemus: vt Capitolini relatum. C Erat ne Imperator an ſeruus? Coniux an mancipium? Malè circa Fauſtinæ honeſtatem audiebat, & tamẽ inferre (ob dotem) illi pœnam formidabat. Oculata igitur prudentia Legiſlator Lycurgus, vt Pluthar. *in Apophteg.* teſtis omnes, firmũ voluit, abſq; dote puellas in matrimoniũ collocari, quæ diuitijs nuda etenim fœmina ſeſe neutiquam in audaces extollet ſermones. Vnde, optimè quidem (vt D eſt relatum Antonij Menau *lib. de Turc. relig. & mori. 2. cap. 13.*) ſtatuere Turcæ ſolent, vt ſponſæ, quam expoſcit, patri pecuniæ vir ſummam tradat, nec ad cõiugem illa tranſeat dotata: ſed ex eo, priuſquam domum veniat, decoro exornetur cultu. Et Alexander ſapientiſſimè, Darij filiam Regni quamuis partem duceret in dotem, reſpuit, Barſynen Græcis inſtitutam literis recepit, vt Patric. *lib. 4.* E *tit. 6. de offic. Princip.* coſtatur. Horat. autẽ *lib. 3. carm. ode 24.* qualem Virginis dotẽ velit eſſe, ita explicat.

> *Dos eſt magna, parentum*
> *Virtus, & metuens alterius viri*
> *Certo fœdere caſtitas,*
> *Et peccare nefas, & pretium mori.*

Et Plautus in Amphit.

> *Non ego illam mihi dotem duco, quæ dos dicitur,*

> *Sed pudicitiam, & pudorem, & ſedatum Cupidinem,* F
> *Deum metum, parentum amorem, & cognatum concordiam.*

Quod illud Biantis dictum ex Auſonio confirmat.

> *Quæ dos matronis pulcherrima? vita pudica.*

At hæc licet noſtris hiſce temporibus debeant interuenire, diuerſum tamen ſ. G exceperunt in praxi vſum: quæ nihil enim dotis mulier affert, in mariti contemptũ cedit, ac opprobriũ; vt ſcripſit in Auth. *res quæ colum. 2. verſ. quero paruo tenenda & communia de legat.* Bartol. Tiraquel. *in 5. leg. connub. gloſ. 1. n. 8. in fin. ac in tract. ne ſtate conſil. mil. 22. n. 9. in princip.* quæ cum ſuam pedetentim augeant vim, iurgijs præſtant, diſſentionibus aliiſq; malis originem. Debeat ergo non nimis diues, non valdè miſera eligi ſponſa. H

> *Illud enim medium eſt, atque inter vtrũque probatur.*
> *Nec volo quod cruciat, nec volo quod ſatiat.*

Vt ſuo Martialis in Epigr. ad Flaccum; nam cum moderatè ad virum venit, ſatis extat dotata.

Aetatem verò circa, maximam ponere vigilantiam quiſque debet, vt amborũ veniat, quàm fieri valet, paritas, ſi habeat enim haudquaquàm adeſt, ſed inæqualis I habeatur ſuis vir in annis, ipſius vlterã mortis deſiderium, vt affirmatũ è Bart. *in l. mutianæ col. vlt. in prin. ff. de condit. & demonſtr.* Aliorum in amplexus irruens vxor, & concubitus maximè appetit: inualidi namque mariti dum ſub conſideratione vires ponit, externa exardeſcit libidine. Qua de cauſa omnis, vel in genere, vel in ætate diſparitas eſſe procul K debet: plurimum namque litigij ducit, anſamque tàm viro præbet, quàm fœminæ, vt iniectam nullo modo fidem ſeruare ſtudeant, vt eſt Aegid. Colum. *de Regim. Princip. li. 2. par. 1. cap. 12.* opinio. Nil quapropter, non rarò, amoris inæquales inter habetur: vnde vt *lege 6. connubia. gloſ. 1. p. 6. n. 28.* Tiraquel. protulit incõmodam viro ſeni vxorẽ eſſe Theognidis

A extat ſententia : & prudenter quidem ipſe : iuuenes eoquod coniuges imperiũ ſibi deſumunt in maritos ; cũ ſenis vxorem dominam ſponſi Euripides nominat. Ex aduerſo autem, vt Galeni authoritas *lib. de medicam. compoſ.* 1. Aniculam, & cano capite mulierem habere ſpectaculum moleſtiſſimum eſt. Hanc etiã ſuam præſtare operam ad infelicitatis ſtatum, inæqualem nimirum, inter con-
B iuges, ad ętatem aſtrorum ius conſpicitur. Si vir etenim Orientalem in quarta Lunam (quæ prima extat, ac tertia) in Horoſcopo retineat, iuuenta floridam ſibi vxorem deſumet : ſi autem in Occidentali (quæ ſecunda eſt, & quarta) veniat, grauem annis vel in ſenecta, vel in iuuentute mulierem excipiet. Fœmina verò ſi Sol in quartis ſedem retineat orientalibus, in iuuenta, vel in ſenectute
C iuuenem, cum in occidentalibus in ſenecta, vel in iuuentute virum ſortietur ſenem. At, ex eo quia libero dependentiã ex arbitrio connubium deſumit, nil in hoc aſtrorum, vigoris habet, opera. His poſthabitis. Ex generis inæqualitate, ſed magis ex diſpari annorũ numero valet cõiux ad donationem deuenire; adeò vt iuueni, vel nobili, ipſe, humili ſanguine, ac ſenex, vt hoc compẽſetur incommo-
D dum ad iſtam deſcendit, & validam iam exiſtere affirmarunt. Crauet. *conſ.* 51 *n.* 1. Franciſcus Beccius *conſ.* 79. *per tot. & in conſ.* 162. *n.* 4. *vol.* 2. Surd. *conſ.* 264. *n.* 6. *lib.* 2. Clarus *in §. donatio quæſt.* 9. *verſ. ſed pone.* Vincen. de Franch. *deciſ.* 428. *nu.* 4. Quę pleno iure nobili mulieri, vel iuueni in iuuamen tranſit, & acquiritur. ita, vt ſi ſecundas eommigret ad nuptias nullo illius matrimonij filijs conſeruare com-
E pellatur modo, vt dixit Ripa *in l. fœminæ n.* 44. *C. de ſecundis nupt.* In remunerationem eoquod facta donatio conſpicitur, & oneroſo acquiſita titulo. Bartol. *in l. ſi voluntate, C. de dotis promiſſione.* Io. Lopez *in rubr. de donat. inter virũ, & vxor.* §. 31. *per tot. &* §. 54. *verſ. & pro complem.* Pet. Diceg. *in reg.* 221. *in limit.* 11.

Quæ autem (vt ad inſtituta redeam) apta ætas videtur, vt recta matrimoniũ forma contrahatur, pubertas venit, quæ F
decimumquartum in maribus, in fœminis duodecimum pro ſede annũ obtinet. canonico enim hoc decretum ex iure habetur, vt matrimonio poſſit validitas inferri: per *cap. de illis* 2. *de ſponſal. impub.* Iſtos autem perfectum iam egiſſe curſum, eſſe certum debet; vt placuit DD. penes Dianã *p.* 3. *tract.* 4. *reſol.* 277. *& p.* 5. *reſol.* 16. Dempto ni ætati eorum adduceret malitia perfectionem, ſi pru- G
dentiam ſcilicet ad prolis iuuamen retineant. Diana *loc. ſup. cit.* Plato verò de Repub. legem intulit. Quod vigeſimo coniũgi matrimonio debeat mulier anno, vir autem in trigeſimo conſtitutus: & tandem *lib. de leg.* 6. Maturum nuptiarum tempus ſextum ſupra decimum, & vſque ad vigeſimum fęminæ; trigeſimũ, vel, ſupra trigeſimum, quintum, mari afferre conſtituit. Text. verò *in auth ſed ſi* H
poſt, C. de inoff teſtam. & §. cauſas, verſic. ſi pater, in authen. vt cum, de appell. cognoſ. & Gloſ. *in cap. de raptor. in verb. excuſata* 36. *q.* 1. Filiarum explicat nuptias nullo debere modo quintum, & vigeſimum annum vltra poſtponi: quorum elapſus cũ fuerit curſus, parentũ licet voluntas minimè interſit, ſeſe in matrimonium valẽt collocare : velut innuat id nuptui eſſe opportunum tempus .

Poſteriori debet loco, vt bonis origi- I
nem ex parentibus ſponſa exceperit, vir curare, illiuſque ſtirps omni extet labe carens ; filij etenim parentum perſæpe mores imitantur, & velut quidã morbi, generationis medio, vitia, vt pari modò virtutes, progreſſum ad natos faciunt; vt dixit Io. Faber *inſtit. de nupt.* qui monitum voluit, vt bona, pacifica, benignaque ducatur propagine vxor decorata, K
& fideli, cum ſæpius, non ſanguinis tantum maculas, morum at etiam turpitudinem ad poſteros tranſmittant, parẽtes. Tiraquel. *in lege connub.* 7 *gloſ.* 1. *p.* 7. *nu.* 1. & 2. Eorum eoquod exempla, operationes, & actus ita liberi pro imitatione deſumunt, vt, & ſemel ipſis præditi difficili animum immutent forma, & nõnunquã improbos, non raro, habitus deferant: cũ

longo

A longo per id mẽs verſetur ſpatio, in quo
vſum tenera homo inſtituit è pueritia.
Vnde ad hoc benè illud Horatij aptari
poteſt.

Quo ſemel eſt imbuta recens ſeruabit
odorem
Teſta diu ———

Et alio loco ad rem:

Fortes creantur fortibus: & bonis
Eſt in iuuencis, eſt in equis patrum
B *Virtus, neque in bellum feroces*
Progenium Aquilæ Columbam.

Quapropter Andr. de Laurent. adhibita
vitis comparatione ſic nos admonuit.

Sumere malleolum ſterili de vite caueto,
Nam genitrice mala filia peior erit.

Gloſa etiam *in l. quod ſi nolit, §. qui man-*
cipia, ff. de adilict. adict. & in l. quiſquis, in
verbo in quibus, C. ad leg. Iuliam maieſtatis,
hunc affert verſum.

C *Sæpè ſolet ſimilis filius eſſe patris.*

Adde, quod penes Matth. 7. & Luc. 6.
Nullo modo malam poſſe bonos pro-
ducere fructus arborem, nec aliqua, bo-
nam, forma in lucem trãſmittere malos.
Qua de cauſa ex trunco deducta in ho-
mines comparatione, ipſiuſmet, filius,
voluntatis eſſe præſumitur, vt genitor
exiſtit. *l. ſi operar. Iudic. ff. de opera liberto.*
DD. apud Tiraquel. *loco cit. n.* 8. Qua in
D parte, & parentum bonitatem, & animi
corruptelam filijs ineſſe reputatur. vn-
de, iure quidem optimo Cæſares, etiam
in rebellium filios cõſtitutas haberi pu-
nitiones voluere. *l. quiſquis, §. filij, C. ad*
leg. Iul. Maieſt. Vt omni, ſcilicet, hæredi-
tatis bono extent nudi, alienam admitti
ad ſucceſſionem haudquaquam poſſint,
perpetua premantur, & egeſtate, & mi-
ſeria, patris ipſos, vſque infamia comite-
E tur, nec vllum ad honoris apicem valcãt
peruenire; taliter denique ſeſe haberi
videant, vt ſolatium reputent mortem,
vitam verò tormentum, quę maiora fer-
re ſupplicia, quàm lethum ipſum, con-
ſpiciatur: ſed Cæſarea ipſis miſericor-
dia capitis pœnam remiſit, ac lenitas.
Huius autem punitionis ratio è Gloſa
præbetur. *in d. l. quiſquis, in verbo in qui-*
bus: ne parentibus nimirum ſimiles eſſe
ſtudeant. *d. l. quod ſi nolit: §. qui mancip. ff.* F
de adict. adicto. Improba enim genitorũ
facta in imitationem ſibi filij deſumere,
iudicantur. Et ſæpiùs enixè contendunt.
Decian *in tract. crimin. cap. 41. n. 18. lib. 7.*
tit. quando pœna hac læſæ Maieſtatis trãſeat
in filios: Nullo autem modo, hanc circa
punitionem impedimentum illa ponunt
ſtatuta: quod patris pro crimine haud-
quaquam filius pœnam ſubeat, & primũ
Calliſtrati *in l. crimen pater. 26. ff. de pœn.* G
deindè à Leone IV. *in cap. crimen 1. q. 4.*
& tot. tit. C. ne filius pro patre: ac id pluri-
bus ſacra monumenta locis vetitũ red-
dant, vt Zacch. 18. *Deuteron. 24. Regum 4.*
Paralip. 25. Vulgaribus namque hæc in
peccatis, decreta, pro quibus paternæ
põdus iniquitatis neutiquam filius per-
ferre debet, vigorem continent: ſed va-
riam atrociora crimina formam requi-
runt: vt dixit Petr. de Greg. *ſyntag. iuris,* H
tit. de crimin. læſa maieſt. q. 125. § 3. n. 101.
& Menoch *conſ. 99. n. 118. lib. 1.*

Quæ tertium venire in proſpectum
conditio debet, eſt, vt nimia, vxor, haud
pulchritudine præcellat, vel magis de-
formi, quàm perferri poſſit, vultu exiſtat:
ſi adeò formoſam enim præſefert faciẽ,
vt cæteras inter mulieres, velut inter
ignes Luna minores, emicet; alienam
incitat libidinem, vt Tertulliani habetur I
ſententia poſt libri de fœminarum cul-
tu, initium: pulchritudo namque talem
excepit ſortem, vt maximè omniũ per-
ſpicua fulgeat, ac amoris excitet affe-
ctus, vt è Plato: *lib. de pulchrit. 16.* expli-
catum: Vtque Xenophon inquit (eodem
apud Stobæ: *lib. de amore*: teſte) maiorem
habet pulchritudo efficaciam, quã ignis,
retineat: eum hìc tangentes tantũ vrat,
illa verò longinquos. Vnde Leucippe k
(Anto. & max. ſerm. de pulchritud. relato.)
acutiorem telo aciem, formoſitatem in-
cludere, ac in animam deſcendere fer-
ueſcentem affirmauit: elegantem, qua
de cauſa, fœminam felicitatis viduam
gaudio nominauit Euripides, & merito,
cum ex cunctorum deſiderio impudica
reddatur, & proprio ſæpius exoſa mari-
to, Zelotypiæ ob mordacitatem, veniat:

A in Prouerb. verò 11. fatuitate prædita, formoſa dicitur mulier. An pulchra humili vnquam animo habetur? An timida, & expauescens? Haudequidem. Hoc Menander adnotauit: ſuperbã, declarans, rem decoram eſſe, fœminam, quod etiam affabrè demonſtrauit Ouid. *lib. Faſtorum* 1. ſic;

Faſtus ineſt pulchris ſequiturque ſuperbia formam.

B Eòquod autem tranquillæ miniſter eſt coniugium ſocietatis, & omnes, mulierẽ inter, ac virum diffugi contentiones debent, & cum hæ à ſuperba vxoris natura deueniant, & ſæpiùs nimis formoſæ in maritum inſurgant: vt, & ſuperbiæ, & diſſenſionis euitentur cauſæ, magnæ repellat coniux pulchritudinis mulierem; Quis enim ſuperba moram facere cum vxore poſſet? Ab hac autem, vt aſpide, C quieti homo animi, cogitur declinare; vt Prouerb. 21. conſpicimus: Qua de re cum fœminæ ſuaptè natura diſtentę habeantur ſuperbia; vt affirmauit Alberic. *in l. aduerſus, C. de crimine expilatæ hæred.* Quo magis iudicare oportet ſuperbia, formoſas euehi? Vt huiuſmodi autẽ naturæ dominium ſupra viros habere ſẽper contendunt: vnde maximum coniugis dedecus muliebre permanere ſub D imperio, & ideo miſerorum ſortiti ſunt iſti nomen, vt refert Petr. à Bella *pert. in l. curata. C. de interdict. matrimon.* dum vxoris iuſſis pręſtare obedientiam compelluntur.

Adde, quod pulchritudinis donũ, ingentis non rarò cauſa ignominiæ, cæleſtis uelut fulminis curſus, repentinum quid inſpirat; ac ualdè breue: ut affirmauit Propertius, qui:

E *Nec forma æternum, nec cuiquam eſt fortuna perennis.*

Vnde lib. de Arte amandi 2. P. Naſo ita:

Forma bonum fragile eſt, quantumcunq; accedit ad annos
Fit minor, & ſpatio carpitur ipſa ſuo.
Non ſemper violæ, non ſemper lilia florẽt,
Et riget amiſſa, ſpina relicta, roſa.

Pulchræ etiam ipſe *lib. Triſt. 3. Eleg. 7.* taliter inſcriptionem compoſuit faciei: ne ſuperbiret:

Iſta decens facies longis vitiabitur annis, F
Rugaque in antiqua frõte ſenilis erit:
Injicietque manus formæ dãnoſa ſenecta,
Quæ, ſtrepitũ, paſſu non faciẽte, venit:
Cumque aliquis dicet fuit hæc formoſa, dolebis,
Et ſpeculum mẽdax eſſe querere tuũ.

Eleganriç autem breuitatem ſic in Hippolito Seneca expreſſit.

Anceps forma bonum mortalibus G
Exigui bonum breue temporis,
Vt velox celeri pede laberis:
Non ſic prata nouo verè decentia
Aeſtatis calida, diſpolias vapor,
Sæuit Solſtitio cum medius dies,
Et noctem breuibus præcipitat rotis
Langueſcunt folio lilia pallido,
Et grata capiti deficiunt roſæ:
Vt fulgor, teneris, qui radiat genis
Momento rapitur, nullaque non dies
Formoſum oris ſpolium abſtulit. H
Res eſt forma fugax——

Propterea, optimè quidem, Etheocles cuidam ſuperba, ob pulchritudinem, intumenti aura; non pudet te ſuperbire ob ſpeciem; quæ tibi elegans ad exiguum tempus commiſſa? Dixit Atenim Theophraſti, formoſitas, è ſententia nil aliud eſſe poteſt, quàm tacita mentium deceptio, & ſilens fraus, cum ſuas, abſq; verbis, perſuaſiones inferat: & hæc de I pulchritudine; quod vero ad turpem vultus attinet figuram, habe.

Mulier (vt ad contrarium deſcendã) non ita deformi debet aſpectu eſſe, vt aliorum etiam (& ſi non expoſcant) hominum appetat congreſſum: corruptos etiam arguere mores videtur; corporis cum lineamenta virtutis exiſtant ſigna, vt Philoſophi mens, & vitiorum: candidos autem raro in male diſpoſito mores corpore aſſerit Panormitanus exiſtere K *in cap. quia diuerſitatem in 1. notab. de conceſ. præbendæ*: Ac priuſquã ipſe huius eſſet opinionis, Medicorum Anteſignanus Raſis huiuſmodi protulit dictum *lib. ad Almanſo. 2. cap. 23.* Vbi; quibus facies fœda, celſos haud in eſſe mores poſſe affirmatur, *& 54. cap. peſſimos*, deformi è vultu, animi oſtendi habitus explicatur.

Ioan-

A Ioannes Ingegnerius Capodiſtriæ, accedit, Epiſcopus,qui naturali in Phiſyognomia deprauatos ex vultus deformitate mores compræhendit, & (vt ad noſtros properem) ex horrida faciei configuratione commiſi, Iuriſperiti,iudicium delicti deſumũt; fœda enim Phiſyognomia criminis aliquem, in genere, oſtendit reum;vt ſcriptum reliquit Farinac. *de indic. & tortu. qu.52.nu.165.& 166.* Me-
B noch. *de præſumptio.lib.1.quæſt.89 n.390. & quæſt.15. n 6 poſt Ariſtot.in Phiſyo. lib.*

Quid igitur in ancipiti agendum, ſi pulchra hinc perturbationum cauſa, & ſuperba,vitijs inde prædita informis habetur? In tanta ſententiarum controuerſia, & medio cum, velut in æquoris fluctu nauis, agitata mens exiſtit, elegantis magis reputo, quàm deformis fieri electionem debere; vt formoſa illinc exur-
C gere proles valeat. iuxta illud penes Maronem Iunonis promiſſum, quæ, vt Aenean vna cum claſſi fluctibus emergeret, Eolo ventorum arbitro præclarã, forma, Nympham ita ſpopondit.

Sunt mihi bis ſeptem præſtanti corpore Nymphæ
Quarum quæ forma pulcherrima Deiopeiam
Connubio iungam ſtabili, propriamque dicabo
D *Omnes vt tecum meritis natalibus annos*
Exigat, & pulchra faciat te prole parẽtẽ.

Maiori namque prædicti pulchritudine formoſa originem,auraſq; deſumunt vitales è genitrice filij, prout Horatij ſententia *lib.carm.1. ode 16.* fuit, ac Aegid. *column.de reg.Princip. parte 3.lib.2. cap.13.* Qui elegantia præſtantem perquiri vxorem debere affirmauit; & prolis ex eo
E quia, & viri ad bonũ hoc reſultare certum eſt; vt magni enim exiſtunt homines, ortum ſi à magnis deſumunt; pati etiam pulchri à formoſis nati: vultus autẽ præſtantia quid vtilis afferet? Multum quidem. Plurimum namque ipſam cõducere Maieſtati quis ibit inficias? Ita Heliod. *lib.2.*

Adde, nullo modo verò (vt ſuis multi afferunt in ſomnijs, & ita vellent) impudicum pulchris animum ineſſe, nam ſi F (vt ductis firmatum authoritatibus, deformitatis è contrario, habemus) præclaræ ſunt eleganti præditæ vultu mentis, cum aliqua libidinis voluptas in pectus ingrueret, vana expellere deſideria, & in honeſtas poſſent cogitationes deijcere,turpiaq;cupidinis iacula,cypridiſq; calcare flammas valerent, & lacera inde impudicitiæ vmbra, caſtiſſimum deſumere fulgorem;cum ex aduerſo id fœ- G dis accidat. dum ipſæ namq;in coniugis eſſe contemptu,ac ideo ſeſe videant peroſas alienos pellicere blanditijs animos incipiunt; immo proprium vltro corpus externæ offerunt libidini. Accedit,quod mariti ſæpiùs bona profuſè diſpergunt, hominum ex eo quia ad ſe trahere corda muneribus velint; qua de cauſa ita de illis apud Stobæ. *cap.5. Palladius.*

Neq; quod deforme eſt caret ſuſpicione H
Neque intemperans eſſe, quacumque formoſa eſt, ſolet,
Quædam enim eos, qui ob formam multa largiuntur.
Non ſequitur: multas vero eſt mulieres videre
Non pulchras aſpectu coeuntes inſatiabiliter,
Et ijs, qui eis vtuntur, multa gratis offerentes.

Addas his: quod in alienæ amplexus I mulieris, quæ pulchritudine præſtet, irruere vir exoptat; ſi deformi propria vultu exiſtat vxor. quapropter adulteria tali ſibi ex cauſa originem aſſumunt: vnde ſi hoc patrare nefas, vel haud poſſunt, vel non audent, cum in concubitu vxores premunt formoſas, cogitatione, in iuuenes feruntur, dum libidinosè illas deſiderant; quod grauia inter crimi- K na è Legibus recenſetur, ac Theologis indecens eoquod, ac in venereum ducitur mens obiectum, cum aliena ſolummodo in abſtracto elegantia conquiri deſiderio, & votis appeti debeat, ſi alterius quis formoſitatem in vxore habere ſedem vellet, vt, & coniugij ad munus, & ad opus ardentiori excitetur ſtimulo, vt affirmauit. Candid. *to.1.diſput.24. ar-*

tic.

Digitized by Google

A *tic.2.dub.* 14. *n.*16.& Dian.*parte* 10.*tract.* 11.*reſolut.*61.Huiuſmodi ex eo quia delectatio haudquaquam vetitum, ſed honeſtum dirigi ad finem videtur accedit, quod Hieronym. Gratia *in polit.Regular. to.* 1.*tract.*4.*parte* 2.*differ.*1.*dub.*2.*nn.*30. penes Dian.*in loco*,Syluestr.& Anton. *ex ſum.*ducto; nullam ineſſe culpam, dixit, alienæ quamuis vir è formoſitate mulieris voluptatem in concubitus (propria B cum vxore) actu deſumat; vt pari etiam ratione Prępoſiti fuit in placitis *in 3.parte qu.*6.*dub.*23.*n.*173.

Plurimum autem periculi haſce in ſe opiniones includere iudico, cum neutiquam poſſibile reputem, alienam poſſe quempiam, in abſtracto, votis inſequi pulchritudinem,tamquam ſi vxori adeſſet, & mulierem, in qua ipſamet ſedem elegantia retinet, minimè optare;hac de C cauſa lethale ob deſiderij diſcrimen raro procul eſſe peccatum affirmauit.Dia. *parte* 11.*tract.*8.*reſolut.*35. *in fine*.Quo in loco plenum aleæ opus prima perſiſtere in opinione haud vllo digna plauſu æſtimat. Qui formam enim deperit, licet abſque facinore, ſine teſte attamen,peccatum patrat D. Athan.apud Anto.*ſerm.* 85. dixit.

At enim laudibus ex eo quia dignam D reputant omnes mediocritatem, cuius ad conſequutionem Tiraq. vnumquęq; hortatur. *l.*2.*connubia.glo.*1.*parte* 2.*n.*70. Hac de cauſa ſponſę dum fieri delectus debet, medium oportet ſectari, nimiam ſcilicet pulchritudinem intet, ac deformitatem. Quod nec tam excelſum erigat ſeſe ad locum, nec humillima ponatur in ſede; illud autem, quod in medio ſitum, vt in Andr.Terent. explicauit,apE primè in vitæ curſu exiſtit vtile; ac maximopere commodum: ne quid nimis. Vnde qui talem, cæteros inter, ſtatum, eligere noſcit, omne tulit punctum, & perfectam cõtinere felicitatem videtur, in ſummo, eoquod maxima inſunt pericula. In extremo verò conuicia permanent.Propterea ſic Plautus in Pœn.

Modus omnibus in rebus optimus eſt habitus

Nimia omnia, nimium exhibent negotium hominibus. F

Quem ad effectum nulla relinquam ratione illa, quæ ſol Phaetonti Apollineũ aſcenſuro currum ita dedit monita: vt Ouid.*lib. Metam.*2.cecinit.

Altius egreſſus caleſtia tecta cremabis...
Inferius terras, medio tutiſſimus ibis.

Et optimo quidem iure intempeſtiuum omne ſuperfluum eſſe primo affirmauit Menãder in Epigram.Antiquus eoquod G ſermo extat: quod mellis nimium inbilem tranſit; & hac de re ſapienter fermè *lib. ſermonum* 1.*ſat.*1.ſic Horatius.

Eſt modus in rebus, ſunt certi denique fines,
Quos vltra, citraque nequit conſiſtere rectum.

Perfecti enim indagatrix, medij, ac mediocritatis habetur virtus, vt aſſeruit Ariſtot. *lib.Ethic.* 2.*cap.*6.Quod ſub Dedali monito iam cum filio ſeſe inuolutũ H dedente adumbrauit.Ouidius *lib.Met.*1.

Icare (ait)moneo, ne,ſi demiſſior ibis
Vnda grauet pẽnas,ſi celſior ignis adurat,
Inter vtrumque vola.--------

Omnẽ propterea mediocritas ad vſũ, viteque ornatum neceſſaria exiſtit, cunctiſque ſummam in rebus laudem meretur, cum exceſſus maius afferat damnũ, quam defectus. Magnæ ideo elegantiæ I ſpecimen, ac præclaræ: nec non ingentis aſpectus turpitudinis eijci omnino ab vxore debet; ſed,medio,eligendum iter, cum,nec extrema veniat deformitas,nec ſublimis vultus pulchritudo, immo ſi aliquid ipſi fœditatis ineſt, & virtutum radiarent, fulgores, magis in deſiderium impellit mentem. Nam.

Animus ſpectandus eſt, nil pulchritudo
Iuuat, cum quis mentem non bonã habet. K

Magis etenim ad coniugis bonum conducit; vt deformis extet vxor, ac honeſtis cateruata moribus; quam iucunda prædita ſpecie; at improbã retinens naturam, huiuſmodi autem eſſe circa ea debet,quæ temperantiæ ſpectare ad virtutem conſpiciuntur; iuxta ſententiam Aegidij *colum.de regim.Princip.part.*1.*lib.* 2.*cap.*13.Vbi dum conſiliũ præbet quie-

tis

A tis admonet; quod, alicui cum ſeſe qui-
libet puellæ coniungit, an Temperantiæ
colat virtutem, debeat perquirere, ho-
neſtatis ipſa enim pars dicitur: *vt 1. de
offic.* Cic. ſic *Hoc loco continetur id, quod di-
ci latinè decorum poteſt, cuius vis eſt, vt ab
honeſto ſeparari nequeat, nam quod decet
honeſtum eſt, & quod honeſtum eſt, decet,
temperantia enim prudentiæ conſeruatrix
eſt.* penes Ariſt. vero *Ethic.* 7. prudentiã
B) affirmatur è temperãtia ſeruari; omnem
eoquod prudentiæ ornatum intemperãs
abieciſſe conſpicitur, & bonę mentis lu-
men in ruinam dicitur dediſſe. Hoc autẽ
ſub nomen modeſtia extat incluſa, &
moderatio; ac generali non rarò voce
omni aduenir pro virtute, vel idẽ, quod
decorum videtur eſſe, quacumq; in vir-
tute importat, id verò in Temperantiæ
nomine, quod mediocritatẽ ſonat, pro-
C cul dubio reperitur, quæuis eòquod vir-
tus eſſe mediocritas videtur: quapropter
Italiæ ſplẽdor Pythagoras animæ illam
robur nominauit; virtutis dixit Socrates
fundamentum; bonorum omnium ap-
pellat decus Plato; & excellentiorum
munimen habituum Iamblicus vocat:
hanc autem, & ſobrietatis, & caſtitatis
peculiari forma virtutes demonſtrare
certum eſt: exindè inijcio, Temperan-
D tiæ vt renidentem fulgore ſibi prudens,
in ſponſãm deſumat, & probos magis
mores, quam formoſitatis coniungi op-
ret blanditijs.

Eòquod verò ex Aſtrologiæ regulis
vxoris explicantur, & viri qualitates;
ideò non ſuperuacaneum duximus eas
ab huius ſcientiæ obſeruationibus de-
ſumere: ac primo de vxore: Si Stellæ,
quibus ☽ applicatur corpore, vel radio
E ſint bonæ, bonas coniuges dant, malæ
malas. Experientia enim aliquando no-
bis, quodã in familiari noſtro demõſtra-
uit, ☽ applicationem bonam ſubito cũ
iam coniugio immaturę habebatur ęta-
tis, eiuſmodi non accepiſſe dum inſtaret
matrimonium, ſed qualem directio iu-
dicarat. Miſceri ergo radicis, & directio-
nis iudicium debet. Si ☽ ♄ applicat la-
boris amans erit, & tetrica: Si ♃ fami-
liam benè regens, & venerabilis: Si ♂ F
audax, & rebellis: Si ♀ formoſa, hilaris,
& lepida: Si ☿ quæſtuoſa, & vtilis viriq;
amans, & filiorum: ſed cum ♂ animoſa,
inſtabilis, variabiliſque. Debent etiã re-
gionum leges, & mores generali à con-
ſtitutione adnotari. Poſtremo de mariti
qualitatibus hæc; & ante omnia: ♄ ſoli
configuratus compoſitum, commodum
præbet virum, ac induſtrium: ♃ venera-
bilem, ac magnanimum. ♂ immorige- G
rum, ſtrenuum, à liberis alienum, ac vxo-
re: iucundum, ♀ & formoſum. Strenuũ
☿ victui conſulentem, & agilem; cum ♄
Venus ignauum, & in coitu frigidum,
at cum ♂ calidum ad coitum procliuẽ,
& adulterum: & tandem cum ☿ libero-
rum amantem: & hæc, Aſtrologicè, ſa-
tis. Ad inſtituta.

Quarto etiam loco ponere ſub conſi-
deratione, qui vxorem ſibi quærit deſu- H
mere, cogitur: an matrimonij haberi cõ-
tractio valeat, vel ex aduerſo: interueni-
re namque impedimenta ſolent, quæ
obicem illius vinculo ponunt, alia, quæ
diſſolutionem inferunt: quæ impediunt
hæc demonſtrant carmina.

Eccleſiæ vetitum, necnon tempus feriarũ,
Atque catechiſmus, crimen, ſpõſalia, votũ
Impediunt fieri permittũt facta manere.

Et primo Eccleſiæ in vetitum, ſpecia- I
le venit, vel Epiſcopi, vel Parochi, cum
alicuius dubium impedimenti habetur,
interdictum. Tempus deindè feriarum
ſolemnitatis, nõ verò matrimonij exiſtit
prohibitio. Catechiſmus illius demon-
ſtrat impedimentum, quæ infantem lu-
ſtrali abluendum aqua, dum catechiza-
ri videtur, bracchijs continet: hoc autẽ
Tridentini ex diſpoſitione Concilij vim
haud habere viſum fuit Pontio *lib.6.c.11.* K
n.3. & Diana *p. 3. in tract. 4. reſol.* 260.
Spiritalem eoquod ſolum in baptiſmi,
& confirmationis actu cognationẽ con-
trahi certum eſt: Multiplex exiſtere cri-
minis obex valet, vxori ſcilicet mors il-
lata, vel presbytero: alienę raptus ſpon-
ſæ: publico pœnitentia in aſpectu con-
iugiſq; ſecundũ intra gradum (Tridenti-
num poſt Concilium) vel ſponſæ adhuc
in

A inuita cum conſanguineis inceſtus. Huius autem vigor diuturnam ſublatus per conſuetudinem fuit ; vt explicatum ex Coninch. *diſp.30.dub.3.n.25. tit.de Sacr.* & Diana *dict.part.&. tract.reſol.259.* Religionis tandem ſimplex, aut caſtitatis votum venit ; ſolemne ex eo quia, contractum diſſoluit matrimonium.

Qualia verò ſint, quæ nexum dirimãt impedimenta hi demonſtrant verſus.

B *Error, conditio, votum, cognatio, crimen,*
Cultus diſparitas, vis, ordo, ligamen, honeſtas,
Si ſis affinis, ſi fortè coire nequibis,
Si ſponſam rapias, ſi clandeſtinus inibis,
Hæc facienda vetant connubia, facta retractant.

Ipſorum autem pro explanatione : circa ſubſtantiam error intelligitur, nam ipſi perpetuum in matrimonio cum hac C determinata perſona vinculum, & mutua poteſtatis translatio, copulæ ad vſũ, extat. Conditio ſeruitutem, in coniuge, nulla præcognitam forma demonſtrat; de ſolemni religioſę profeſſionis, voto, explicari certum eſt, non autem (Diui Ioannis Hieroſolymitani excepto) militari in ordine : aliud cognatio impedimentum triplex, vel naturalis, quæ duorum in ſanguine cõiunctio, cum inter ſe, D vel recta, vel tranſuerſali in linea, dependentia veniat: vel ſpiritualis, quæ baptiſmi, vel confirmationis, aut paternè, aut compaternè contrahi videtur in actu: legalis denique adoptionis ergo, adoptatum inter, ac adoptantem ipſiuſq; filias inicita *cap. vnico de cognat. legat.* Quod autem vinculum tollat crimen, adulterium eſt ; cum ea exagitetur mente alterius mors coniugis, vt illius poſt lethũ E inire matrimonium ſeſe inter Amaſij velit: aut futuri, promiſſo, connubij: vel ſi id altero coniugum viuente alienæ coſtituatur cum perſona ; cum vtriuſq; tamen cognitio matrimonij habeatur, quę videri poſsũt *in tit. de eo, qui duxit in matrim.* Cultus verò diſparitas illa eſt, cum fidelium quis addictus ritibus, ex aduerſo mulier exiſtat. Vis aut violentia, & metus, voluntati licet ſecundum quid

tii

obſtet ; ac internus formidantis adſit conſenſus, omnem aufert matrimonio F efficaciam. Ordo, priuſquam connubiũ fuerit initum, ſacer intelligitur. Ligamen, ſi viuam adhuc vxore ducente, vel conſumatum autem vel ratum, matrimonij vinculum adeſt. Connubium honeſtas etiam illius cum conſanguinea ſpõſalium cum quo, vel abſoluta, vel conditione indita, contractio fiat, adimpleta ſed enim poſtquam fuerit conditio, G non autem ante, irritum efficit ; vt videri poteſt *in cap. vnico de ſponſal. in 6. cap. ad audien. & ibi Abb. & de ſponſal. & matrim.* aut matrimonium poſt conſummationem quamuis haud fuerit ſortitũ, *cap. ſi quis de ſponſ. & cap. qui deſponſat. & cap. ſi quis 27. quæſt. 2.* Tridentinum autẽ poſt Concilium tantum vim habent diſſoluendi ſponſalia, ſi valida exiſtere videantur, & primo ſolum in gradu ſed H quartum verò incluſiuè matrimonium Naturalis. Affinitas autem coniunctio viri, & fœminæ inter cõſanguineos mulieris, necnon conſanguineos inter & coniugem, & carnali eorum commixtione, conſurgit: hæc autem dupliciter venire: vel matrimoniali copula, vel fornicaria, poteſt: ſi primo quartum vſq; ad gradum affert impedimentum, ſi ſecundo. Tridentini poſt Concilij ſtatuta vſq; I ad ſecundum incluſiuè tãtum extenſionem deſumit ; rato autem ex connubio nullo affinitas modo contrahi valet: ſed honeſtas. Dian. *par. 3. tract. 8. reſol. 5.* Si fortè coire nequibis ; viri vel mulieris ad copulam impotentia denotatur, tam ſi vnius ex parte, vel vtrorumq; concurrere videatur. Huius autem, vt, vel de perpetuo, vel temporali ſpatio experiẽtia veniat triennij cõceditur curſus. *cap.* K *laud. ibi de frig. & malefic.* Quod circa, Medicorum præſtari fides relationibus debet. Si ſponſam rapies ; nullum demonſtratur poſſe raptam inter, ac raptorem, quamdiu puella ipſius in poteſtate perſiſtat, matrimonium intercedere: vt Cõcilij diſpoſitio Trident. *ſeſſ. 24. cap. 6.* Tandem ſi Clandeſtinus inibis ; oſtenditur cum Parochi, ac teſtium abeſt præ-

ſentia

A ſentia videntur, nullam inhærere matrimonio efficaciam. Et hæc & de qualitatibus, & de impedimentis attigiſſe ſit ſatis: ad alia deſcendamus.

DE CONIVGII PRAELVDIIS.

Cap. 2.

CVm futuræ igitur ſponſæ illæ poſtæ ſub conditione fuerint qualitates, quæ debent in ipſa interuenire; ac

B benè ſit perpenſum, an, quæ matrimonio poſſent diſſolutionem inferre, adſint impedimenta futuri ad preludia connubij, quæ ſponſalia dicentur, deuenire oportet: ex ipſis enim principium deſumit coniugium Abb. *in cap. 1. n. 3. de ſpõſ.* Vt ipſorum inter moram ac matrimonij prudẽter quidem, vxorem dum quis accipere quærit, eius agnoſcat mores, & ſibi indicium formet, vt fuit in placitis.

C Ioan. Fab. *in rubr. inſtit. de nupt.* & vt carior ſpõſo reddatur puella, Pet. de Greg. Toloſ. *ſyntag. iur. lib. 8. cap. 3. p. 2. tit. de perſonis.* Duplici hęc autem contrahi valẽt forma: vel de futuro, & propriè ſponſalia nominantur, cum verbis nimirũ, venturum circa tempus connubij promiſſio iniicitur, in pubertate licet, qui contrahant, perſiſtere videantur, de quibus hic

D nobis inſtituitur ſermo: vel de præſenti, cum huius nimirum temporis quæ de præſenti exprimunt conſenſum, verbis coniugij fit contractio; hæc autem improprio ſponſalia nomine canonico vocantur à iure, coniugalis cum habeatur vinculi reſpectus, ipſius non verò exequutionis: eius namque obiecto futurum diriguntur ad tempus, at circa vinculũ de præſenti exiſtere certum eſt. Abb. *in*

E *cap. ſi inter virum, de ſponſ. & matrim. n. 2.* Ciuili autem ex iure, conſenſu ex eo quia vigorem deſumit, & non concubitu, matrimonij nomen excipit. *l. nuptias, ff. de regul. iuris.*

Addas etiam, duplici haberi poſſe ratione ſponſalia; publica nimirũ, & clãdeſtina. illa, quæ, cum teſtium interueniat, ac Parochi præſentia, ternæq; premittantur denunciationes contrahũtur, Tridentini prout Cõcilij diſpoſitio exi-

F ſtit. Hæc, quæ neutiquam præſente Parocho, vel non adhibitis teſtibus, & omiſſę cum fuerint denunciationes efficiuntur; bona propterea non reputãtur. ac huius generis Tridentinum Conciliũ ſponſalia nullum voluit retinere vigorẽ. *in ſeſſ. 24. de reform. tit. de matrim.*

Quadrupliciter igitur, per actiones, cõtrahi ſpõſalia demõſtratur, ſcilicet re, ac verbis, cum literæ interueniant, &

G conſenſus.

Et ut primo initium deſumãt ex modo, Re, ſponſalia contrahi videntur, ſi vel nuda interſit ſubarratio, quæ munerum extat miſſio, vel annuli fiat donatio. Et huius generis ex eo quia ſignum habetur æquiuocum; vt explicatum fuit è Sanch. *de matr. lib. 1. diſp. 22.* Quinq; hac de cauſa, circumſtãtias poſuit, ex quibus cognoſcere valeamus, annuli vtrum, ac

H donorum ſubarratio ſufficiens ſponſaliũ ſignum, & matrimonij exiſtat indicium, vel ex aduerſo: Cum nil primo anteceſſerit, ex quo de matrimonio præſumptio venire valeat, aut ſponſalibus, nequaquã vtriuſq; vel demonſtratio dici poteſt, aut indicijs talis eòquod annuli miſſio turpi oriri valet ex amore. Loci conſuetudinem poni, deindè, ſub conſideratione

I voluit: ſi huiuſmodi namq; traditio ſpõſalium ſignum ſit, vel matrimonij, regionis prout uſus habetur, illi ſubdere mẽtes quiſq; cogitur: ſi uerba Tertio præmiſſa fuerint, uel tractatus illius ex parte, qui annulum præbet, & ex muliere, quæ ſibi deſumit, expreſſum illius miſſio interuenire utriuſque uerbũ demonſtrat, & conſenſum: qua de cauſa cum de matrimonio uerba præceſſiſſe certũ ſit,

K matrimonium operatur, ſi de ſpõſalibus ſponſalia; ipſo eòquod facto conſenſum tacens præſtitit; cũ amicos inter, Quarto, contractum matrimonium fuerit, & artas ſponſus, ac iocalia, cum nil aliud exprimaut, futuræ mittit uxori, & ea non reijcerit puella, iam inita demonſtrãtur ſponſalia: talis eòquod miſſio mutuæ ſignum affert promiſſionis, cùm de contractu cum ſponſa qua ueniat cognitio,

A Quæ Vltimo, denique habetur loco cir-
cumſtantia eſt, ſi manus ad inuicem por-
rexerint, eo nam in caſu reciprocæ ſi-
gnum uoluntatis adeſt.
Hniuſmodi autem arrarum immiſſio,
aut donorum, debet è ſponſo, cuius con-
tracta ſponſalia fuerint ex conſenſu, fie-
ri; taliter ut ſi eius facta ex parentibus
fuerit, nullum haberi poſſit de ſponſa-
libus iudicium. Menoch. *de præſum. l. 3.*
B *p. 2. n.* 8. Maſcard. *de prob. concl.* 1024. *n.* 61.
Qui, ſolum ex hoc, doni, non autem ſpõ-
ſalium uenire præſumptionẽ, affirmauit.
Verbis deinde fieri contractionẽ cer-
tum eſt, cũ & uir, & mulier futuro pro-
miſſum de matrimonio faciunt: ut ſpon-
ſalia namque ualeant demonſtrari mu-
tuum adeſſe conſenſum oportet. *l.* 1 *ff. de*
ſponſal. & ratio adducta fuit è Sanch. *l.* 1.
diſp 5. *n.* 1. Matrimonij ex eo quia ſpon-
ſalium ſolemnitas præambulum eſſe ui-
G detur, ac præludium: in illo enim ambo-
rum, coniugis nimirum, & mulieris ad-
uenire uolũtas debet; mutua promiſſio,
in his, ac utrumque requiri uinculũ cer-
tum eſt. Sanch. *loco cit. n.* 2.
Literis, Tertio, necnon ſcriptis: cum
longinquo nimirum facientes in loco
moram uel eodem, epiſtolæ medio, aut
ſcripturæ propria exaratæ, uel ſubſcrip-
tæ manu, aut etiam per procuratores, uel
D nuncios, futuris, quæ contrahi debeant,
pacta inijciunt de nuptijs: interuenire ta-
men oportet, ut illa præditi ętate procu-
ratores, & qualitate habeantur, quæ, ut
alterius quiſq; ualeat conſenſum expri-
mere à iure uidetur exigi. Sanch. *lib.* 3.
diſp. 41. *ſub n.* 7. Huiuſmodi autẽ ſcrip-
tura, quæ iam partibus, uel à procurato-
ribus, amico, ac priuata è perſona ex-
preſſa, taleſq; ſubſcripta per contrahẽtes
E Notarioq; ut illius haberetur conſerua-
tiò tradita, cum ſuum iam effectum ha-
buerint nuptię, paratam retinet, tàm ſol-
uenda pro dote, quàm de reſtituendà,
cum pacto de non opponendo, & ad di-
ſcurſum pignora, exequutionem: ut ex-
plicat Giurb. 49 *obſer. per tot. & in cõſuet.*
Meſſan. gloſ. 1. *p.* 1. *cap.* 3. *n.* 32. *& cap.* 13.
p. 1. *n.* 24. Dicitq; licet *in* 24. *num. fin.* exe-
quutiuũ oppoſitoriũ hoc eſſe iudicium F
affirmet, ut Magnam pluries per Regiã
Curiam deciſum cõſpexit cum habitus
pacti, de non opponẽdo fuerit defectus,
haudquaquam in ſcriptura poſiti: ut eã
tamen, ex ipſis exaratam, uel ſubſcriptã
ſtipulentur, &, ut conſeruaretur, Notario
traditam omnibus cum pactis, in ſimili
neceſſarijs caſu, ualẽt partes cogi. Giur-
ba *dicta obſer.* 49.
Adhibito deniq; conſenſu ſponſalium G
efficitur contractio, cum de præſenti ſci-
licet per uerba puberes ineunt: internus
atenim ſufficiens haud fermè uidetur,
ſed ut uerbis, aut ſignis expreſſus ueniat
ea requiri debet ratione, qua motus fuit
Sanch *lib.* 2. *diſp.* 30. *n.* 1. Eoquod nimirũ
conſideratio de matrimonio fit, quod, ad
inſtar contractus, exiſtat, & cum ipſius
habeatur inter homines ſolemnitas, qui
nullo cordis penetralia modo ualent in- H
dagare, ſigno neceſſe eſt conſenſum ex-
terno recludi, ſi, ut Sacramentum, pro-
pria ex natura ſenſibilem requirere de-
monſtrationem uidetur: expreſſis quas
de cauſa, cum, uerbis conſenſus, uel ma-
nifeſtis oſtenſus nentiquam ſignis habe-
tur, nulla ualet ſponſalium ſolemnitas
ratione interuenire, ſi reciproca uolũtas
illorum debeat è ſubſtantia requiri.
Quadruplici etiam forma contrahi I
ſponſalia poſſunt; & primo purè cũ uir
nempè, ac mulier, puro, abſoluto, ſimpli-
cique modo futuro promiſſionẽ de ma-
trimonio inijciunt: adiecta ſecundo diei
cõſtitutione, ut ſi alicui, de matrimonio,
certum circa tempus, iniecerit uir pro-
miſſum: atenim ſi ex eo dependentiam
non habuerit, quin ſtatutum infra ſpatiũ
ſequuta coniugij fuerit contractio, aliàs
licita progredi ratione ad nuptias ualet; K
ut affirmat Abb. *in cap. de illis de ſponſal.*
Conditione, tertio, propoſita, cum ali-
quem in caſum ſcilicet deferuntur, aut
euentum, uel, ſi aliquid fuerit perpetra-
tum, aut ex aduerſo, ex cuius exitu uo-
luntatem exequi uelint, conſtituere ma-
trimonij ſortem uidentur: quod ſi eorũ
alter mentem immutet; pendens cũ ad-
huc extiterit conditio, & non in perfe-

ctionem

A extimenter adducta, nullam retinent ſpon-
ſalia ſimilitudinem, nec quidquam in-
cludere: ut huiuſmodi uidetur in con-
tractibus, obligationis conſpicitur, ut in
Gloſ. *cap. de illis, & in cap. ſuper eo, de cond.*
appoſ. Ea namq; conditionis exiſtit natu-
ra, ut contractus, proprio intuitu, ac pro
euentu, confecti ualorem ſuſpendat, *l. ſi*
ita ſtipulat. ff. de verb. oblig. Taliter ut quę
licitæ, ac honeſtæ ſint conditiones qua-
B litatis operantur, ut & Sponſalium con-
tractio, & matrimonij effectum haud-
equidem retineant, optatum niſi ad ter-
minum perueniſſe conditiones uidean-
tur, ipſius; qua de cauſa euentum con-
trahentes expectare compellūtur: priori
namq; tempore neutiquam ex pacto re-
cedere licitum. *l. qui balneum 9. & l. potior*
11. ff. qui potiores in pign. habean. & DD.
penes Sanch. *lib. 5. diſp. 6. n. 8.* Et tali mo-
C do futura licet in conditione, de præſenti
conſenſus per uerba exprimatur: ex quo
attamen fuit conditio appoſita de præ-
ſenti effectum haud ſuſcipit: ſed à pacti
euentu habere dependentiam uidetur;
quare futuro præſens æqualis redditur
conſenſus. Abb. *in d. cap. ſuper eo de cond.*
appoſit.

Triplex hinc eſſe conditionum genus
aduertendum, Gloſſ. iuxta communiter
D acceptæ ſententiam *in cap. fin. de cond. ap-*
poſ. Aliæ namque inhoneſtæ ueniunt, &
matrimonij aduerſus ſubſtantiam; ſi ſci-
licet ex matrimonij contractio fiat con-
ditione, ut tādiu perduret, nobili donec
ſponſa inuenitur genere, coniugij quo-
niam inſeparabilis exiſtit natura, ipſius
contra ſubſtantiam iſta eſſe uidetur con-
ditio: aut etiam ſi conſtitutum extat, ut
generatio uitetur; unde, cum prolis cō-
E cu bonum hoc dirigi clarum ſit, & po-
tentiæ, ut non copulæ obligationi op-
ponatur, ex eo quia talem qui adnectit
conditionem, ad concubitum nullo mo-
do accedere quærit, ac generationis de-
trimentum intendit, dum uirtualiter in
matrimonij ſubſtantia hanc ineſſe obli-
gationem deſquit, conſequens eſt, ut aduer-
ſatur coniugio, ac ipſius ſubſtantiæ, hoc
certè pactum dicatur: ut eſt D. Thomæ

opinio *in 2. 2. qu. 48. art. 1. ad 3.* Durand. F
2. ſent. diſtin. 29. q. 4. Sotique *de iuſtit. &*
iure lib. 2. q. 4. art. 4. Aut etiam cum illa
contrahitur conditione, ut adulterium
ſcilicet perpatretur, quæ mutuæ coquod
fidei, quam exquirit matrimonium, ob-
ſtare uidetur, nulla, & ſponſalia reddit,
& matrimonium, ut in *d. cap. fin. de cond.*
appoſ. ubi: *Si conditiones contra ſubſtantiam*
coniugij inferantur. cap. ſolet 32. q. 2.

Nonnullæ turpes exiſtunt, ac nullo G
poſſibiles modo, quę matrimonij haud-
quaquā ſubſtantiæ ſe aduerſas præbent,
ut ſi quis dicat; cum occideris, uel cœ-
los digito pertinges tecum contraham:
huius namque generis conditiones, irri-
ta neutiquam reddunt ſpōſalia, nec ma-
trimonium, ſed, uelut appoſitæ haud
eſſent, habentur, puroque modo abſque
conditione reputantur contracta fuiſſe
ſponſalia: ut *in d. cap. fin. de condit. appoſit.* H
Sanch *lib. 5. diſput. 15. & 17.* At enim ſi
turpes hæ conditiones pro licitis deſu-
mebuntur, ac honeſtis, iudicat *loco citato*
Sanch. talia uigorem continere pacta, &
aliorum, quæ honeſta, naturam ſortiri:
taliter, ut, cum adimpleta conditio fuerit
(quamquam turpis) quæ decens repute-
tur, proprium obtinebunt ſponſalia, uel
matrimonium, effectum.

Honeſtę quædam, ueniunt, ac futuri I
per uerba temporis explicantur, ut cum
uir dixerit; ſi Pater meus uoluerit, uel
centum dederit, tecum coniungam; quæ
cum adimpleta conditio fuerit, pura hæc
dicitur ſponſalia nouus abſque coquod
interuenire conſenſus debeat: excepto,
quod reuocationem paſſus prior fuerit,
vt contrario è ſenſu colligere uidetur
Sanch. *lib. 5. diſp. 8. num. 1. ex cap. unico de*
ſponſ. in 6. Sed ſi de præſenti per verba K
honeſtæ fuerint conditiones adiectę, ac
illarum priuſquam habitus euentus fue-
rit, reuocationem conſenſus perpetia-
tur, quamuis conditio adueniat, nulla
eſt purificatum matrimonium forma; qui
prior etenim in ſtatutis perſiſtere haud
voluit, vt purificet cogi debet. Gloſ. in
d. cap. ſuper eo, in verbo alieno de cond. appoſ.
DD. apud Sanch. *vbi ſup. cit. n. 1.* habeas:

A quod ſi perſonas inter, ſanguine coniunctas inita ſponſalia cum conditione fuerint, ſi Pontifex diſpenſarit, ſuum licet Summus Antiſtes cõſenſum præſtiterit, & noua non interueniat mentis ſponſorum expreſſio: haudequidem ad illius adimplementũ compelli diſſentiens debet: vt deciſum videtur à Rota penes Dian. *lib.6. poſt tract.8.deciſ.2.*

Miſſis, quarto deniq; arris, vel donis
B matrimonij, ac datæ pro ſymbolo fidei contrahi ſponſalia valent, vt ſupra dictũ; adiungo tamen, quod ſi ex illo, qui prior munera præbuit, impedimentum ponatur quin matrimonium contrahat, illorũ facere iacturam debet Petr. de Gregor. Toloſ. *ſyntag.iur ciuil.p.2.lib.8. ca.7.n.12.* Sed ſi primum accipiens contrariæ habeatur voluntatis, duplicatam facere donorum ſolutionẽ tenetur. *l.fin. C.de ſponſ.*
C *& arris.* Ad hoc tamen concurrere oportet, vt quinque ſupra viginti annis maior exiſtat; ſi ea namque ſit ætate minor, ad arre ſolummodo receptæ reſtitutionẽ compellitur. *l.mulier, C.eod.* Demas tamẽ, ſi, vel alterius id, vel vtriuſq; accidat ſine culpa Si nimirum eorum cuiuis mors intempeſtiua ſuperueniat: aut lex, quæ nuptias prohibet, obſtare videatur; uel ſi permiſſa tandem extet ſolutio. Petr. de
D Greg. *d.lib.8.p.2. n.12.l.3.& fin. de ſponſ.* Nec vllo modo ex arris quidquam eo ſibi in caſu valet puella deſumere, quo vir oſculum impegerit. Gloſ. *arris in l. arris, verbo defuncta, C.de ſponſ.* Gomez *ad leg.50.Tauri n.12.* His adde, quod ſi adiecta, dum contrahunt, pœna fuerit, nullum retinet vigorem: vnde ſi apponatur, & indè quis eorum audet recedere, pœnam ſoluere neutiquam diſſentiens
E adſtringitur, vt *in l.Titia, ff.de verb.oblig. cap.gemma de ſponſ.* Cum libera eoquod matrimonij habeatur natura, & ſponſalium, in eis haudequidem pœnæ ſtipulatio vigorem includit: iure quidem optimo abijci debet. Abb. *in cap.cit. gemma n.2.* Libero namque voluntatis conſenſui pœnarum conſtitutiones impedimẽtum ponunt. Sanch. *lib. 1.diſp.36.ac 37.*

Nec aliqua obicem afferre in parte, poteſt, arrarum quod amiſſio pœna exiſtat, tamen pro permiſſa veniat. *Cap.Deo* F
nobis, C.de Epiſc.& Cler. Magnũ eoquod, vt reſponſum fertur, arras inter, ac pœnas haberi diſcrimen videtur: vt extat Bart. doctrina *in d.l.Titia.ff.de verb.oblig.* Arra etenim cum ſuum à miſſione principium oſtendat faciliori tradi ratione, ſolet, quàm pœna: ipſa eoquod in promiſſione perfici cõſpicitur, Addas, quod, cum legalis arra extet, iuſta eſſe videtur: ſed pœna cum aliquid ex conuẽtione ſit, iniuſta, & matrimonij aduerſus libertatem tendens, dicitur Bart. *loco ſupr. cit. col.9.* Accedit, quod arra neutiquam culpam ſupponere conſpicitur, cum honeſta ſit conditio, è pœna verò noxam, apparet, ac maculam circa, dubitari. qua de cauſa cum hoc ſacram deturpet matrimonij libertatem nullo admitti modo debet. G

Opportunè iſto occurrit in loco, vt ſub examen vocetur; an, cum è ſponſo, illiuſque conſanguineis, ac amicis dona puellæ mittantur, quę ſponſalitij largitas, dicuntur. *l. 1. C.ſi nuptiæ ex reſcripto petan.* Mulieri acquiſita videantur, vel reſtitui viro, ipſiuſq; hæredibus oporteat, ſi matrimonij ſequutum fuerit intentum, vel ex aduerſo; & cum hoc ſub ancipiti ponatur lance diſtinctionem, Doctoribus, facere viſum fuit, & ita, iocalia inter, quæ auro, gemmiſque veniant decorata; feſtiuaſque veſtes, ac pretioſas, quotidianoſque ornatus, ac domeſticos diſcrimẽ apponunt: ac tali pro negotio aſſirmãt; quod ſi de animo donandi, cum illorum fiat miſſio, certa ſit cognitio, abſque vlla reuocatione tributa reputantur. nec aliquo repeti modo valent per Textum in *l.mater, C.de donat.ante nuptias* Bartol. in *l.penult. ff.ſoluto matrim.* In illis etenim, quæ pretioſa, irreuocabilem optimè habere vigorem donatio conſpicitur. Fontanel. *de pact. nuptial.clauſ.7.gloſ.3.par.6. n.76.* Surd. *deciſ.166.n.12.* Ludouiſ. *deciſ. 474.n.1.* Contraria ſi verò de voluntate conſtet, quod ſcilicet haudequidem donum facere ſponſus quærat; ſed ad vſum tantum munera concedat, vt eis ſeſe

H I K

ſpon-

A ſponſa decorata demonſtret, viro debẽt, ac ipſius reſtitui hæredibus, neq; vxoris, aut ſponſæ, ipſiuſque in acquiſitionẽ hęredum tranſire videntur. Fontan. qui ſupra *n. 74. l. commodata,* §. *ſicut, ff. commodat.*

Aut dubium in tali cauſa interuenit, & hoc Doctores in caſu varias deſcendere in opiniones contendunt; cum omnes tamen cõcordes in hoc ſint: vt pretioſis de rebus, ac feſtiuis nequaquam
B facta reputetur donatio, ſed tranſmiſſio dicatur, vt honeſtiori, ac magis decoro incedat ſponſa modo, & propterea marito, aut ipſius reſtitui hæredibus oportet. *l. vt certo,* §. *interdum, ff. commodati, l. ſed ſi vir bona 31. ff. de donat. inter vir. & vxor.* Rolan *conſ.* 10 *n.* 5 *.lib.* 1. Honded. *conſ.* 30. *n.* 14. *lib.* 2. Surd. *d dec.* 315. *n.* 1. & 2. Mantic. *de tacit. & ambig. conuent. lib.* 21. *tit.* 22 *n.* 5. & 6. Ciriac. *controu.* 120. *n.* 58.
C & 67. Ex quibus reijci donandi præſumptionem neceſſe, cum alia poteſt in contrarium haberi, nulla cum facta diſtinctio fuerit: vtrum ante, vel poſt conſumptum matrimonium fuerint iocalia miſſa veſteſq; donationis enim præſũptio minimè accedit. Clarus §. *donatio q.* 10 *n.* 3. Sanch. *de matrim lib.* 6. *diſp.* 25. *n.* 28. Immò, licet magnates inter, ac nobiles hæc mittantur munera: neutiquam
D tamen eo reputari donatio in caſu poteſt. Corn. *conſ.* 81. *lib.* 1. Honded. *d. conſil.* 30. *vol.* 20. Guttierez *pract. quaſt. lib.* 2. *q.* 19. *n.* 4. Gratian. *diſcept.* 189. *n.* 19. *cũ ſeq.* Surd. *loco cit. n.* 22. Si ſenex inſuper vir floridæ iuuenta puellæ, ac formoſæ, vel vxori huiuſmodi mittat iocalia, donatione illa conceſſiſſe minimè dici poteſt, ſi alia iuuentus forma fuerit compẽſationem ſortita. Honded. *d. conſ.* 30. *n.* 26. *l.* 2.

E Quod verò quotidianas, gregariaſq; ſpectare videtur ad veſtes irreuocabili ad ſponſam tranſeunt donatione, ac viro ipſiuſq; reſtitui hæredibus haud quidem debent. Afflict. *d. deciſ.* 315. *num.* 2. Menoch. *de arbitr. caſu* 218. *cent.* 3. *lib.* 2. Caſtiglia *deciſ.* 93. *n.* 9. Quo autem in caſu magni, paruique haberi valoris dicũtur veſtes, cum perſonarum conſideratio de qualitate fiat, Iudicis remiſſum arbitrio extat: vt dixit *loc. ſupr. cit. nu.* 5. F
Menoch. Dictas autem ſententias in illis etiam donis vim retinere certum eſt, quæ fuerint à viri conſanguineis miſſa; ipſiuſque allata contemplatione, cum neutiquam pretioſas inter; & quotidianas habeatur diſtinctio veſtes. Caſtiglia *dicta deciſ.* 93. *n.* 5. Clar. §. *donatio qu.* 10. *num.* 2. Theſaur. *quaſt. forenſ.* 5. *n* 4. *lib.* 3. Grat. *diſcep* 139. *n.* 3. Fontan. *clauſ.* 7. *gl.* 3. *p.* 6. *n.* 92. Cancer. *variar. reſol. lib.* 1. *cap.* 9. G
n. 194. Eòquod enim hæ viri tributæ reſpectu fuerint, ipſi, vel eius reſtitui hæredibus omninò debẽt. Doctores penes Giurb. *gloſ.* 4. *cap.* 13. *quaſt.* 1. *n.* 16. qui 17. *in num.* eodem, in rebus, quæ à Socero nurui præbentur, modo, voluit iudicium procedere, cõtraria ni obſtare locorum, in quibus perſiſtunt, conſuetudo videretur, cui animos ſubdere neceſſarium dixit cum DD. 21. adductis in num. Quo H
plura in loco ad nos de materia tranſmiſit; de quibus etiam in Sutorum Statu, vt ſuppetunt vires, agemus. Iam circa hæc ſatis, ad alia tranſeo: tractetur igitur.

DE EFFECTIBVS SPONSALIVM.

Cap. 3.

I
VT prudenter autem iſthoc quilibet in caſu, arduoque verſetur in negotio Sponſalium apponere effectus optimum reputaui, & cœtera inter, primo habetur, quod nullo ſponſus modo, aut ſponſa, cum inuitus alter ſit, alia poſſit cum perſona contrahere: admonitione ſed enim præmiſſa, Eccleſiaſtica debet cenſura compelli: vt inire matrimonium velit, vt *in cap. ex literis de ſponſ.* fit diſpo- K
ſitio, vt eſt doctrina Marc. Anton. *reſol.* 2. *ſub num.* 3. *verſ. tamen lib.* 1. Fontanell. *de pact. nupt. clauſ.* 12. *gloſ. vnica n.* 6. Menoc. *de arbitr. caſ.* 455. *n.* 1. & *conſ.* 786. *num.* 1. Seraphin. *deciſ.* 1112. *n.* 4. Tam ſi iuramẽtum illo adhibitum in caſu fuerit, vel ex aduerſo. Abb. iuxta ſententiam *in cap. ex literis n.* 3. Vtroque nam lethale in euentu ex eo patrari peccatum, eſt firmum,

cui

A cui leges tranſgredi placuit, *cap. iuramen.*
22. q. 5. Quo habetur in loco, nullum è
Deo, iuramentum inter, ac promiſſum,
diſcrimen poni: vtroque namque fidei
fractor in negotio criminis reus exiſtit,
maiori licet in noxa qui periurus; *cap. pe-*
nult. de iureiuran. Iuramento itaut non
confirmatis recedere à ſponſalibus lici-
tum haudequidem eſt, alia etſi, quæ in-
rata, ſuperuenire appareant. Abb. *in cap.*
B *ſicut 22. de ſponſal. n. 9.* Atenim libertatē
eoquod ineſſe matrimonio debere ne-
mo negat; pari oportet & ſponſalia mo-
do exiſtere. vnde præciſa nemo com-
pelli forma poteſt, vt in matrimonium
pertranſire ſponſalia faciat, & in perfe-
ctionem adducat; neutiquam enim tali
matrimonium in caſu efficaciam conti-
nere videretur, inuita quaſi voluntate
ſit confectum. Abb. *in cap. requiſiuit. n. 2.*
C Sanch. *de matrim. lib. 1. diſp. 10. n. 10. verſ.*
quarto limita Mantica *de tacit. lib. 3. tit. 17.*
n. 12. Gabriel. *conſ. 186. num. 7. lib. 1.* Et
exindè huiuſce matrimonia generis in-
felices ut plurimum, ac infauſtos ſortiri
exitus ſolent. Abb. *loco cit. n. 1.*

Secundò, quod de futuro ſponſalia,
carnalis cum copula, venereique interce-
ſerint complexus, de præſenti efficiatur:
ex eo quia conſenſus quamuis, non au-
D tem concubitus matrimonio perfectio-
nem adducat. *l. nuptias ff. de regul. Iuris.*
Hoc attamen ex coniunctionis actu ſuf-
ficienti voluntas exprimitur. conſenſus
prout *in cap. his qui fidem de ſponſ.* Hiſce
vero temporibus Tridentini per diſpo-
ſitionem Cōcilij nullo probus modo iſtū
habeatur effectus, rigoroſum namque il-
lo adeſſe matrimonium in caſu dicitur,
eius quo ſolemnitas, Parochi ſcilicet
E præſentia, nec non teſtium, adhibetur.

Tertio quòd, quamuis à ſponſalibus
de futuro affinitas haud equidem exci-
piat originem, publicæ tamen impedi-
mentum honeſtatis ſponſi cōſanguineos
inter, aut ſponſæ quartum vſque ad gra-
dum enaſci conſpicitur. *cap. iuuenis 3.*
cap. ad audientiam 4. de ſponſalibus. No-
ſtris autē diebus ex dicto Concilio Tri-
dentino *ſeſſ. 24. cap. 3.* Primo ſolùm in
gradu prohibitio euenit; de præſenti au- F
tem è ſponſalibus quartum extenſionem
vetatio ad gradum ſortitur; vt habetur
declaratio motu proprio Pij V. Anno
1568. vtq; in medium adducunt Na-
uarr. *in manuali confeſſ. c. 22. n. 57.* Sanch.
de matrim. lib. 7. diſp. 70. nu. 5. Farinac. *q.*
149. nu. 161. parte 5. Barboſ. *allegat. 51.*
num. 182. E ſponſalibus autem, quæ nul-
lam, ob metum, vel perſonæ errorem,
aut aliam ob cauſam, retinent efficaciā, G
neutiquam originem excipere impedi-
mentum valet. Valer. Reginald. *lib. 31.*
nu. 127. Barbo. *dicta alleg. 51. nu. 184.* Vt
pari modo è ſponſalibus oretenus, inte-
riori non autem interueniente conſenſu
factis, nil huius generis emergit Barbo.
n. 283. Sicuti ex illis, quæ mutua diſſo-
lutionem voluntate ſunt perpeſſa. Barb.
alleg. 55. n. 188. Sanchez *autem d. lib. 7. di-*
ſput. 68. Contraria perſiſtit cum Bonaci- H
na; in ſententia: inſuper conditionatis è
ſponſalibus, paſti priuſquam effectus ha-
bitus, ob conſenſus defectum, qui ſuſpē-
ſus vſq; ad conditionis terminum exiſtat,
impedimentum haud inſurgit. Barbo. *in*
collect. D.D. in Concil. Trident. ſeſſ. 24. cap.
4. Quo in loco ad ſatietatem pro mate-
ria luculenter ſententias adducit.

Quarto, quod ſi ſponſorum alter, nup-
tiarū antequam ad pompam fuerit de- I
uētum, è vita deceſſerit, ſponſaliorū, lar-
gitas reſcinditur, aut donatio, tacito eo-
quod modo illam continere videntur
conditionem, ſi matrimonium ſequatur.
l. cum veterem C. de donationibus ante nupt.
Dempto, niſi ſponſi adfuerit oſculū; illo
namq; in caſu dimidiam puellam partem
in lucrum ſuſcipiet, vbi impactum enim
oſculum fuerit, ſemel dicitur corrupta.
l. ſi à ſponſo C. de donation. propter nuptias. K

Quinto, quod de futuro ſponſalia, po-
ſteriorum de præſenti aduentu, quæ cum
alio contrahantur abſq; efficacia redduu-
tur, iuramento licet exiſtant confirmata.
cap. ſicut de ſponſal. vbi Abb. *nu. 1. & cap.*
ſi inter virum 31. de ſponſ. vbi *idem, nu. 9.*
Cū autē carnalis fuerit, ſequitur, copula
nullo per matrimonium de præſenti diſ-
ſolutionem patitur, modo illorum ce-
lem-

A lennitati. Quo autem ſponſalia, in euentu præceſſiſſe copula videatur, haud certè facit, vt ipſa in matrimonium de præſenti pertranſeat. Abb. *ibid. n. 2.* Sed quæ de præſenti habentur ſponſalia, ſubſequens neutiquam ſeparationem ſortiri per concubinum dicuntur, carnali, & ſi concubitu fuerit conſumatum. *dict. cap. ſi inter virum,* vbi Abb. *nu. 2. de ſponſ.*

D *QVIBVS MODIS SPONSALIA Diſſoluuntur.*

Cap. 4.

EXtremum quoniam vſq; ad vitæ ſpiritum ſeſe mutabilem reddere hominũ voluntas poteſt, & non raro ipſos contraxiſſe, aliquam ob cauſam, ſponſalia pœniteat, illorumq; diſſolutionem ardenti ſæpius deſiderio ij appetant: hac de cauſa optimum eſt, vt de illis habeatur notitia cauſis, quæ ſponſalia diſrumpere valeant, & reliqua inter.

C

Primò: cum ingreſſum in Religionem coniugum quis facit, tàm ipſius, quã ex eius, qui iam in ſæculo permanſiſſe videatur, parte, nullum iam haberi vinculum dicitur, vt per Henriquez *in ſum. lib. 11. de Matrim. c. 14. §. 3. in commen.* Guttierez *de matr. cap. 25. n. 1.* & Bonac. *in ſimili tractatu quæſt. 1. punct. 5. n. 1.* Sanchez *etiã circa idem diſput. 42. n. 5. lib. 1.*

D Si religionis atenim doloſè procurauerit clauſtris ſeſe immittere ſponſus quærat, notum habeat, quod nullo dirimi ſponſalia modo valent, neutiquam namque illi auxilium ferre fraus debet. *cap. ex tenore de reſcriptis.* Cum neutiquam vero dolus interuenit, nec fraus, & antequam elicita profeſſio fuerit, ſeſe à Religioſis diuiſerit, alia valet cum puella ſponſalia

E contrahere. Sanchez *loco cit. nu. 5.* iuramento licet confirmationem prima exceperint ſponſalia. Sanch. *diſput. 43.* Sed ſi ſponſalium, quiſquam, cum iuuene cõtractionem fecerit, & ex virginitatis decerpſerit florem ſub ſpe, nulla eſt ipſi licitum forma, vt ſeſe religioſorum numero adſcribat, cum deturpatæ in præiudicium puellæ id reſultare videatur. Sãch. *diſput. 44. nu. 3.* Addas quod, & ſi voto

F ſeſe adſtrinxerit, vt ingreſſum in Religionem faceret, haudquaquam in obligatione ponitur, ſed matrimonij cógitur ad ſolemnia deuenire. Sanch. *diſp. 4. n. 3.* Quo rationem in loco aſſignat; nempe, quia fortiſſimum illius propoſito Iuſtitiæ vinculum obeſt, grauiſſimiq; ſi voti habeatur implementum, reſultare proximi damnum videtur: valet attamen fœminæ poſt mortem ſuam exequi voluntatem,

G vt Sanch. *locis ſupremis citatis,* affirmat.

Secundo, ſi remotam progreſſum ad regionem ſponſus facit, haudequidem vigorem in ſe ſponſalia videntur continere. Glo. *in c. ſi quippe 45. cauſa 27. q. 2.* Sanch. *lib. 1. diſp. 34.* Bonac. *d. qu. 1. pun. 6. in fine.* per Tex. *in cap. de illis, de ſponſal.* Et ciuilis quamquam per iuris diſpoſitionem, temporis fuerit conſtitutio facta, cuius infra ſpatium, ſponſi reditum ex-

H pectare mulier compellatur, quod cum progreſſum fuerit tempus liberè valeat alio cum iuuene matrimonium contrahere; vt habetur diſpoſitio: *in l. 2. C. de ſponſal. & in l. 2. C. de repud.* Correctionẽ his attamen iuribus canonica illatã per ſtatuta certum eſt, cum nullo, in obligatione perſiſtere, ſpatio, puella debeat, vt ſponſi expectet aduentum, at libera, ſe alij adnectere, voluntate poſſit: fornica-

I tionis eoquod, ac libidinis, quod euitare quis debet, iam imminere videtur periculum. DD. penes Sanch. *d. diſp. 14. n. 6.*

Tertio, quod ſi contracta poſtquam fuerint ſponſalia in aliquam, vel corporis, vel animi deformitatem ſponſorum alter inciderit, in furorem, nempe vel amentiam, diſſolutio è ſponſalium vinculo aduenire poteſt; vt fuit in placitis

K Sanch. *d. lib. 1. diſp. 57.* Guttierez *in d. tractatu cap. 32. n. 3.* Bonac. *d. quæſt. 1. puncto 8. n. 9.* Cuccus *inſtit. mor. tit. 10. n. 63.* Aluarez de Velaſco *de priuileg. paupe. parte 1. quæſt. 14. nu. 6.* Cum illius tamen, qui ſeſe incolumi habet corpore adſit inſtãtia; ita hoc tamen procedit, vt, ſi, cum neutiquam alterius voluntatem deformitates retrahant, ſanus velit ſponſus matrimonium, aut ſponſa inire; conti-

neant

A neant illâ efficaciam. Sanch. *d. diſp.* 57. *n.* 5. Cui limitationem poſuit doctrinæ, vt neutiquã procedat, ſi aliquod ex carnali damnum copula, quæ adſit in coniugio, reſultare illi poſſit, qui iã in ægritudine conſtitutus reperitur, quam circa rem præſtari, medicorum relationibus fidem oportet: maximum eoquod enim ſalutis conſurgere detrimentum valet, neutiquam ad contrahendum compelli
B morboſus poteſt, ſuum quamquam valetudinarius præſtiterit conſenſum. Sanch. *loco ſupra cit.*

Quarto, per fornicationem ſponſi diſſolutionem pati ſponſalia valent, cum illis interuenitat querela, qui continenter ſeſe habuit. Menoch. *de arbitr. caſu* 455. *n.* 5. Guttierez *de matrim. cap.* 31. *n.* 1. Valerius Reginal. *lib.* 31. *prax. fo. pœnitentia. n.* 262. Coninch. *de matrimon. diſp.* 23. *dub.* 7. Bonac. *loco ſupra cit.*
C *n.* 1. Sanch. *diſput.* 55. *per totam cap. quemadmodum*: quo in loco Abb. *de iureiur.* Didacus *in Epitho. de ſponſ. parte* 2. *cap.* 5. *nu.* Qui eodem rem procedere modo aſſerit, aliena ſi cum fæmina libidinem ſponſus exercuiſſet; ſemper eoquod violationem fides excipit. Quãuis licet originem deſumat ex parte, cum nullo modo circa hoc impares vir iudicari, ac fæmina
D debeant. Menoch. *loco cit.* & Sanch. *n.* 4. Stuprum licet per vim perpeſſa fuiſſet ſponſa. Sanch. *n.* 7. Quod neutiquã euenire in viro poteſt, *vt nu.* 8. affirmat: his addas, quod non ſolũ fornicationis ergo, quæ ſuperueniens habeatur, impudicorum etiam per tactus, & quæ interſint oſcula, & amplexus diſſolutionem ſortiuntur ſponſaliã: libidinoſa enim his ſponſa ex actibus præſumitur, & inho-
E neſta, hæc autem ſola tantum retinent in fæmina uigorem, non autem in viro, vt eſt opinio Sanchez *n.* 5. Nec vllo modo fornicationis illo in caſu ad inuicem excipere compenſationẽ valent; vt ſponſaliũ habeatur effectus, maioris eoquod ignominiæ fornicaria ſponſæ libido, quã viri exiſtit. Tiraquel. *in L. connubia.* 1. *n.* 45. Quod etiam includit efficaciam, ſi ſpiritualis, nimirum hæreſis, fornicatio ſubſequatur.

Quinto ſponſalia per voluntarem vtraq; poſſunt, vinculo effracto, diſſolui. Coninch. *diſput.* 23. *dub.* 1. *nu.* 2. F
Leſſius *de iuſt. & iure li.* 1. *cap.* 4. *dub.* 12. *nu.* 57. Bonac. *punct.* 16. *nu.* 1. Sacramenti ex eo quia vis eo potuit in caſu remitti, quo illinc partis conſurgere vtilitas videatur, vt Sanchez *loco cit.* aſſerit. Illorũ & ſi ad confirmationem iuramentum interuenire certum ſit. Sanch. *diſp.* 12. *n.* 8.

Sextò venit, quòd licet vnius cum ſponſi ex parte contractio fit, de futuro, ſponſalium, per verba de præſenti, quæ intercedant cum alio, diſſoluantur, Leſſius *d. lib.* 2. *cap.* 4. *n.* 47. Menoch. *loco cit.* Coninch. *d. diſput.* 23. *dub.* 4. *n.* 2. Bonac. *d. qu.* 1. *punct.* 7. *à n.* 1. *cap. ſicut cap. ſi inter, & cap. de illis, de ſponſal.* Didacus *loco cit.* Fortiori ex eo quia vinculo, futura quàm faciant ſponſalia, perſtringunt. Sanchez *diſput.* 48. *n.* 1. *lib.* 1. Si alicuius tamen per impedimenti aduentum, irritum reddatur matrimonium, quod per verba de præſenti contraxit; priora neutiquam reditum ad ſponſalia facere, primaque ſponſalium contractionem, cum ſponſa exagitare compellitur, per ſponſalia eòquod, quæ tranſiſſe in matrimonium videntur, omnes perficiendi cura prima extinctæ obligationes dicuntur. Sanch. *loco cit. n.* 3. Iuramento etiam ſi confirmationem ante acta excepiſſent. Henriq. *lib.* 11. *de matr. cap.* 13. *nu.* 3. Atenim ſi matrimonij ſpe Virginem, cũ qua prima contracta ſponſalia, è ſponſo violatam, certum ſit, illam ſibi ſolutionem, cum poſterioris habuerit matrimonium coniungere compellitur, nõ ſponſalium vi, quæ iam vigorem amiſere; damni attamen; ac iniuriæ, quæ fuit illata ratione. Sanch. *loco ſuperius adducto nu.* 5. Demas tamen ni alio ſatisfactionem virgini adduxerit modo. G H I K

Septimo, vt Menoch. *in d. caſu* 455. *n.* 3. ſententia exiſtit: iuſta venire cauſa videtur, vt nullam retineant ſponſalia efficaciam, ſi maximo puellã odio proſequeretur ſponſus, vel ex aduerſo; tali adeòquod timor adſit ex cauſa, ne futuris homicidium ex nuptijs, aut adulterium,

A rium, litiſue, aut contentionum pertur-
bationes conſanguineos inter exurgat.
Hanc autem cauſam probam dixit Felin.
in conſ. 26. num. 20. & 21. Addas, quod his
matrimonio de præſenti ex cauſis (vt ip-
ſe aſſerit) carnalis cum tamen habitus
neutiquam concubitus fuerit, Maximus
ſeparationem inferre Antiſtes valet: vt
citatus, etiam de hoc doctrinam dedit
in conſ. 69. num. 44. & num. 66. & in conſ.
B 385. *n.* 7. Quæ neutiquam retinere vigo-
rem conſpiciuntur, dum qui Venereo
virginitatis arripuerit florem coitu, ac
iuramento confirmarat, ſe, ipſam in vxo-
rem eſſe ducturum, inimicitiæ, ac diſſen-
tionum cauſas in medium afferre vide-
retur, vt Romanæ in deciſione Rotæ af-
firmat habitum, quæ eſt 497.

Octauus, ex quo nullo ſponſalia vin-
culo detineri certum eſt, caſus exiſtit,
C cum nullo ſponſa modo ſtare promiſſis
nequit, puta ſi, ſummam dotis, ſpondens,
haudequidem præbere contendat: illo
namque in euentu cogi minimè iuuenis
valet, vt eam ſibi in vxorem deſumat,
debita cum abeſſe dos videatur. Abbas
in cap. quemadmodum de iureiur. Menoch.
d. caſu 455. *n.* 6. Vt pari etiam forma, ſi
quod matrimonij ad contractionem cō-
ſtitutum tempus fuerat, iam ſuum per-
D egiſſe curſum firmum ſit. Sanch. *de ma-*
trim. lib. 1. *diſput.* 54. Menoch. *loc. cit. n.* 8.

DIFFERENTIIS
inter Sponſalia, & Matrimonium.
Cap. 5.

Plurimæ ſponſalia inter, ac matri-
monium venire differentiæ viden-
tur, & alias extra occurrit.

E Quod primo per verba de futuro
ſponſalium fiat contractio, ſponſum nã-
que, ac ſponſam illos nominamus, qui
de futuro fidem ineunt, & promiſſa. c.
cap. penult. Quo in loco Abb. & Præp.
in cap. ex litteris, & cap. ſicut de ſponſal. Ti-
raquel. *in lege ſi vnquam gloſ.* 4. *nu.* 18. Vir
autem, & vxor, & conſequenter matri-
monium de præſenti conſtitutionem ex-
cipiunt. Sanch. *de matrim. lib.* 1. *diſput.* 1.
DD. penes Giurb. *ſuper conſuet. Meſſan.*
gloſ. 1. *n.* 2. Qua de cauſa quæ de matri- F
monio diſpoſitio verba facit, nullo circa
ſponſalia extenſionem patitur modo. *Lib.*
co iure, §. hoc capite, ff. de ritu nuptiarum.
Nec æternè, qui ſponſalia contrahit illã
incidere in pœnam conſpicitur, quam d
incurrere matrimonium contrahentes vi-
dentur. Gloſ. *in clement.* 1. *in verbo con-*
trahere de conſanguinit. & affinit. Tiraquel.
loco ſup. cit. n. 18. Alterius enim ſub ap- G
pellatione cōtineri haudequidem alter
debet. *cap. tertia loco, extra, de præſumpt.*
Ac propterea ſtatutum, dotis quod lu-
crum conceſſum viro vult, vigorem cir-
ca ſponſum neutiquam retinet. Bald. *in*
l. ſi donator. §. ſi quis indebitum in lectur.
antiq. ff. de condit. ob cauſam. Tiraq. *n.* 14.
Proprio namque, ac rigoroſo mariti vo-
cabulo homine ille poteſt, qui matrimoniũ
cum contraxerit, carnali conſummatione H
adduxerit copulam, vt habetur ſententia
Luc. de Penna *in l. final. in princip. C. de*
incolis lib. 10.

Cum iuſta, ſecundo, cauſa interue-
nit, diſſolutionem pati ſponſalia valent,
vt mutuo enim conſenſu vinculum ex-
cipiunt, pari, effractum reddi ligamen-
torum, forma poteſt, vt in *cap.* 2. *de ſponſ.*
Minimè tamen ex aduerſo matrimoniũ
efficaciam amittit, cum nulla diſrumpi I
ratione, ſola niſi morte, valeat: quos ete-
nim Deus coniunxit, homo ſeparare
haudquaquam debet.

Sponſalium, tertio, puberes inter, ac
impuberes haberi contractio valet, cum
illos ſolummodo coniugij alligare vin-
culum queat, qui, vt mulier, duodecimũ
attigerint, vel, vt vir decimumquartum
compleuerint annum; diuerſa namque
forma ætatis conſtitutio in ſponſalibus, K
quàm in matrimonio ſe debet habere,
vbi ſeptennis etenim iam peractus cur-
ſus, tam in fœmina, quam mare ſuffi-
ciens, vt interueniat, exiſtit, in matrimo-
nio autem nominatus, vt ſupra, numerus
annorum neceſſarius reputatur, quæ ete-
nim ratio? hæc ſolum eo quod in ſpon-
ſalibus illorum præberi conſenſus de-
bet, qui eadem adeſſe in ætate iudicantur.

A tur: ſed in matrimonio,conſenſu dempto, etiam potentia debet haberi, vt generationis conſequi effectus valeant. Gloſ. *in l.2.C.de his,qui veniam ætatis impetran.* Differentiam addas, & ſponſam inter, & vxorem venire: iſta etenim habito coitus reſpectu viri ſub poteſtate reperitur, ac debitum reddere iure quidem optimo compellitur; illa verò cum ſponſi neutiquam ſub ditione perſiſtat,
B inuito haud fermè animo comprimi valet. Tiraqu. *n.*23. Domicilij ex eo quod, ſecundo, ſponſa mutationem non facit. *l.ea quæ,ff.ad municip.* Vxor verò propriā debet relinquere ſedem, virique domicilium ſortitur, ac forum. *l.cum quædam puella, ff.de iuriſdict. omn. Iud.* Tiraquell. *n.*24. Giurba *loco citato n.*48. Viri quamuis ad domum, tranſitum nulla ratione fecerit. Velaſq. *deciſ.*175. *n.*23.& DD. penes Giurb. *d. nu.*48. Carnalis etiamſi
C copula ſequuta minimè fuerit. Gloſ. & DD. *in d.l. ea quæ,ff.ad municip.* Accedit, Tertio, quod nullo ſponſa modo ſponſum vt ſectetur, quocunque iuerit,compelli valet. Abb. *in cap. de illis n.* 4. per Text. *in l.*2. *C.de repudijs.* Tiraqu. *n.* 24. & Giurba *n.*49. *verſ. ſponſa*. Vxor autē coniugis, ex adamantino matrimonij vinculo, ſequi mutationes debet; vt il-
D lius palam obligatio habetur ex Rota in Senenſi matrimonio; coram rapta *n.* 1. Quo autem in caſu magno abſq; ſalutis detrimento virum ſequi vxor neutiquā poteſt, ipſius adimplere voluntatē haud certè cogitur: huiuſmodi habetur *ſum.* Syluestr. doctrina *in verbo vxor, num.* 8. *& ſum.* Angel. *n.*9. Sanch. *de matr. lib.*1. *diſp* 41.*n.*4. Eumdem namque periculū, vnde quis incidat in morbum, tetinet
E effectum, ac ægritudo ipſa, & tàm periculum, quàm præſens excuſationem præbet infirmitas, ne vxor virum penes habeatur. Quarto, quæ de futuro per verba ſpōſa eſt priuilegium ſibi aſſumit. *leg.*1. *C.quando Imperat.inter pupil. & viduam.* quod in ſponſa de præſenti per verba vario accidit modo. Afflict. *in conſtit. Statuimus n.*31. *rubr.*37.*lib.*1. Menoch. *de arbitr. in addit. caſu* 66. *nu.* 12. Giur. *n.*4. *in fine.*

Vniuerſalis conſtituta igitur ex Doctoribus regula; quod cum fauorabiles habentur cauſæ ſponſæ, vxoris, & ſponſus de futuro viri nomine continentur. F
l. non ſine, C.de bonis, quæ liberis. l.lex Iulia, ff. de fundo dot. Giurba *dicta gloſ.* 1. *n.*23. & eo in loco DD. per ipſum allati. Quo autem in caſu fauorem dicatur diſpoſitio iucludere, me Baldi remitto ſententiæ. *in l. vnica, C. de in ius vocando.* Sanch. *de matrim. d.diſput.*1.*n.*4. aliorumque 25. qui habentur in *num.* Et G
hęc in præſenti de matrimonij præludijs veniunt, ad ipſum accedam; agens.

DE MATRIMONIO, *& Coniugali Statu.* *Cap.* 6.

CVm iam in perfectionem ſponſalia fuerint adducta, Matrimonij quiſque ad ſolemnia properat. Triplici id H
autem nomine,quod variū euenit, Nuptiæ nempè Cōnubium dicitur,& Coniugium; ipſum verò: Maris coniunctio,ac fœminæ indiuiduam vitæ ſeruans conſuetudinem exiſtit. *§.*1. *de patr. poteſt. & l.*1. *ff. de ritu nupt.*

Et maris, primo, fœminæque dicitur coniunctio: non eoquod actualis ad copulam, & in actu ſecundo,ſed in primo, I
ac virtualis habeatur. eoquod rigorosē ad matrimonij nomen, de eſſentia, corporum haud requiri debet coniunctio, aut venerei vt amplexus interueniant neceſſe. qua de cauſa verum compellimur illud vocare coniugium, quod illibatam inter Virginem, ac Diuū Ioſeph Dauidicæ decus propaginis habitum; eſſentialem ex eo quia ſi ad perfectionē mutua debet obligatio adeſſe indiuiduā K
ad vitam; quæ expreſſa contrahentium voluntate, in qua implicita, & actualis ad matrimonij vſum inhæret obligatio perficitur. Conuenit tamen ne tacitus, actualiſque ad copulam habeatur conſenſus, & reciproca eoquod hoc in æthereo connubio reperitur obligatio, & implicitus adeſt conſenſus,conſequēs habetur,vt verè coniugij nomen ſibi deſumat;

A ſumat; firmiſſimum licet ob Virginitatis propoſitum nil cęleſtis Virgo matrimonij de cõſumatione curarum habuit: vt ex authoritate Sanctorum Patrum ſuam firmauere ſententiam. Sanchez *de matrim. lib. 2. diſput.* 28. *n.* 1. Couarru. *de ſponſal. par. 2. qu. 2.* Suarez *par. 3. quæ. 29. art. 3. diſp. 2. ſeſſ.* 1. An conſenſum vero, dum matrimonij fieret cõtractio, ad copulam Virgo præſtiterit, vel ex aduerſo; B noſtrum neutiquam ſpectat ad inſtitutũ: videri attamen debent D. Auguſt. penes Magiſtrum *in 4. diſtin.* 30. & D. Thom. *eadem diſt. 30. qu. 2. art. 1. qu. 2. ad tertium, & 3. par. qu. 29. art. 2.* & Sanch. exponẽs *diſp. 28. lib. 2.* Et maris quoniam coniunctio, ac fœminæ mutuum circa voluntatis amorem, ardoremque intelligi valet, coniugum nec non, qui contrahunt, conſenſum explicat, viſus eoquod circa C obedientiam verſatur, hæc debemus affirmare de cauſa: illibatæ, coniugium Virginis propriè in ſe matrimonij retinuiſſe vigorem.

Habetur etiam indiuiduam vitę conſuetudinem ſeruans, vt quod conſumationem ſortitum fuerit coniugium, diſſolutionem pati haudquaquam poſſe declaratur, quos enim arcto Deus vinculo coniunxit homo ſeparare minimè D debet: matrimonium autem, coniunctio præcipuè, quaſi matris munium, vocatur, & potius indè nomen deſumit, atque originem quam ex patre: certiorem, eo quod adhibet genetrix operam, ac maiora ſubſtinet onera laboreſq; & in magis deſudato, circa liberorum inſtitutionem, ac mores, quam pater faciat ſeſe habet exercitio *cap. fin. de conuerſ. coniug.* ipſius propterea vt valeat honor exurgere, laudeſque ſubdola mereatur, ma- E terque diligens: matrimoniũ appellatur.

Duplicem autem matrimonium diuiſionem ſortitur, aliud nam ratum dicitur, aliud conſumatum; primum illo habetur in caſu, quo per verba de præſenti, mutuo voluntatis conſenſu expreſſiſque ſignis cum adſit Parochus, & bini Teſtes in Eccleſiæ faciem fit contractio ſacri iuxta Tridentini diſpoſitionem Concilij, neutiquam tamen F ſequutam eſſe copulam neceſſe: huiuſmodi verò coniugium in conſumatum priuſquam tranſeat, per ingreſſum in religionem perfractum excipit vinculũ: ſolemnis tamen interuenire profeſſio debet: prout Tridentini habetur forma Concilij *ſeſſ. 24. de matrimon. can. 6.* Quo in loco ratum, & non adhuc conſumatum qui matrimonium dixerit minimè diſſolutionem pati, cum quis Religio- G ſorum ſeſe ſolemni profeſſione adiungit numero, damnatus exiſtit. Barboſ. *in 3. rubr. ff. ſolut. matrim. nu. 73.* Sanchez *de matrim. lib. 2. diſp. 18. n. 3.* Barboſ. in DD. collect. ſuper Concil. Trident. *d. ſeſſ. 24. de matrim. n. 2.* Carnalis & ſi copula, cũ de contrahendo facta: promiſſio fuerit præcedens exiſtat, quod & eumdem retinere vigorem hic in 12. aſſerit num. ſi H Diui Ioannis Hieroſolymitani, quæ verè extat religio, ſeſe quiſque per profeſſionẽ immiſerit ordini. Vario, atenim euenit modo, ſi aliorum militibus Religionum, Chriſti nimirum, Alcantaræ, Calatrauæque immixtus habeatur, ac ſimilium, ex Nauarræ ſententia *conſil.* 3. Sanch. *dicta diſp.* 18. Aliorumque DD. citato quos ille ducit in loco. Accedit quod etiam is damnatur, qui neutiquam I ſacrorum ordinum, vel Epiſcopatus per aſcenſum ratum dixerit non diſſolui. Sanchez *loco ſupra dicto n.* 9.

Poſterius autem conſumatum ſcilicet eo habetur in caſu, quo ad inuicem vir, & vxor mutuo intercedente ardore, nec non concubitu in actus irruũt venereos, quod nullã diſſolutionem pati formã valet. Tunc verò haberi conſumatio dicitur, cum in vaſe tam ſemen dimiſſum K permaneat, alione, ſequi ex quo generatio poſſit, modo eijciatur, ſuum licet mulier ſemen haudequidem dimiſiſſet. Sanch. *d. tract. diſp.* 21. An per copulam, verò, ac etiam concubitum qui violenter videatur extortus, conſumationem dicatur excepiſſe coniugium, inſpici Sanchez debet *diſp.* 21. Quali autẽ modo indiſſolubile conſumati vinculũ matrimonij ſit, & quæ inditum iure habeatur

I 2 tur

A tur per diſputationem explanat Idem 2.
in lib. diſp. 13. Quo etiam in loco rati,
conſumatique ſignificationẽ affert ma-
trimonij, dicitque, quod ex primo Chri-
ſti cum anima, indiſſolubilis, cum ve-
niat gratia, ligaminis vnio demonſtra-
tur: ex Poſteriori vero nulla diſſolubi-
lis forma, cum Eccleſia vnio, quæ aſ-
ſumptam conſtituatur per carnem oſtẽ-
ditur. Differentiæ autem dicitur ex illo
B ratio conſumati eoquod per matrimonij
operam, vna, & vir, & vxor caro eua-
dunt, quod in rato neutiquam euenire
conſpicitur.

Duplex autem, qui matrimonio in
eſſe debet, finis exiſtit; iucunda filiorum
alter procreatio, ferueſcentis alter libi-
dinis extinctio: taliter vt, ſi alio conſe-
qui modo prolis, & generatio valeret,
ac diffuſio, quàm carnalem per coitum,
C coniugalis ſeſe illicitum redderet, actus;
vt explicatum fuit ex Diuo Auguſtino,
& ingenij, & eloquentiæ monſtro *lib.* 5.
aduerſus Iulianum 12. Omni, hac de
cauſa, indagari ſtudio neceſſe, quali côiu-
ges ratione mutua ſeſe gerere opera de-
beant, matrimonij cum efficitur conſu-
matio, vt generationis haberi effectus
poſſint, ac interitum pati libidinis ardor
valeat.

D Et priuſquam de alijs, quidquam aſ-
ferre velim, petendi circa ius, ac red-
dendi aliqua de obligatione recenſebo.
Et hoc pro negotio vniuerſalis conſtitu-
ta venit regula, quod coniuges nimirũ,
vel ad inuicem, aut illorum quilibet cõ-
cubitum petere, ac reddere mutuo te-
netur amore. Demas, ni aliquo, de pe-
tendi iure illorum quiſquam, iacturam
fecerit impedimento, ac etiam, quod
E non reddatur, excuſatio interuenire con-
ſpiceretur. Varijs ergo formis petendi
amitti ius poteſt, quas in medium eru-
ditiſſimus affert Coctonius Franciſcanæ
Religionis Tertij Ordinis iubar, ſicu-
loſq; Anteſignanus inter Theologos, ac
Doctorum Coriphæus. *lib. controuerſ.* 5.
controu. 2. *cap.* 1. *de viro, & vxore n.* 16.
Et nos hunc adducere in locum operæ
pretium reputauimus.

Et Primo venit, quod, cum viro teſtes F
taliter deſint, vt nullam continere ad
conceptionem, efficatiam videatur, & in
fœcunditatem ſemen retineat, habile
quamuis ad vaſis penetrationem ac vt
concupiſcentiæ conculcetur ardor, ge-
nitale videatur membrum, ſeſe in mari-
tali exercere coitu non poſſit, Dia *p.* 11.
tract. 8. *reſol.* 31.

Quos, ſecundo, animi detinet defor-
mitas, ſi furioſi nempe ſint, nec non mẽ- G
te capti: libero ex eo quia non expoſcũt
voto, humanaue forma, tam corpor is
alieni vſus, quàm rerum deſerit.

Illi Tertio, quos dubium de matri-
monij valore, fatigat, petendi haudqua-
quam ius habent. Tex. authoritate *in cap.*
ſi dominus, de ſecundis nupt. & cap. inquiſi-
tionis, de ſententia excommunicat. Diſtin-
ctionem quo in caſu adhibere. Sanchez
nullo dubitauit modo *lib.* 2. *de matrim.* H
diſp. 41. Tali forma: vel vtrumque de
matrimonij iam contracti efficacia inua-
ſit dubium, vel ex aduerſo: cum Primò,
neutiquam eorum quilibet ad redden-
dum compellitur, vel venire poteſt, ma-
gnam ſi habere vim de coniugij valore
dubium conſpicit, noſcitq; non dum ad-
hibitam, vt illud ſuperaretur, diligen-
tiam fuiſſe, cum poſtremò, ſi ex eo, qui
haudquaquam in dubio perſiſtit, debi- I
tum priuſquam examen præmittatur,
petere qui dubitat ius velet; facultas
habetur, vt alterius conſcius dubij, qui
ex ambiguitate non eſt exagitatus, &
negare, ac reddere, ipſius prout fuerit
in placitis valet.

Qui adulterium, Quarto, committe-
re auſi ſunt: hæc etenim punitio rei ad
terrorem, ac innocentis ad opem infer-
tur: quo autem caſu adulterij ſint vtriq; K
coniuges in crimine, paria (vt mea opi-
nio habetur) delicta, mutua compenſa-
tionem excipere pæna, debent, & ipſo-
rum conſequenter ad inuicem remiſſa
iam æxtimantur crimina; ita vt ambo, &
petendi ius, & reddendi obligationem
retineant; cum nullum afferat impedi-
mentum, quod prius alter crimen, aut
ſæpius perpatrarit, vel etiam ſi publico
alius

A alius, oculto coniugum alter modo, aliena ope, Venerem exercuerit, cum vterque matrimonij fidem in contemptu habuiſse videatur. Diana *parte 3. tract. 4. reſolutio. 257. §. notanda, & parte 11. trac. 5. reſolut. 37.* Vt æquali forma, ſi cum aliquam de coniugis adulterio cognitionem vxor habuiſſet, libidineo alicui ſeſe miſcuiſſet concubitu, hoc procedit. Huiuſmodi ex eo quia ex coitu illatam B ſibi remiſiſſe iniuriam, petendique ius conceſsiſse, ſuoque tenunciationem fauori conſpicitur dediſſe, vt etiam excipere adulter, nullo autem debitum petere modo, ignotum ſi hoc extet mulieri, poteſt. Sanchez *diſp. 68. n. 4.*

Qui ſpiritualem, Quintò, ad inuicem iniuere cognationem coniuges, cum in baptiſmatis nimirum actu, vel confirmationis, communis qui ſit, vel alienæ perC ſonæ, filium, ſi nulla iuterueniat neceſſitas, tenuere. Hoc namque mutuam in caſu excipiunt priuationem, nec tale impedimentum, licèt interſit compenſatio tolli valet. Abb. *in cap. ſi uir. nu. 5. de cognat ſpiritu.* Vt pari forma, ſi quis id, ſciens, egerit, & alter nequaquam obſtet, ſed tamen permittat, coniugalis à petitione debiti priuati habentur. *cap. 3. 4. 5. & 6. & cap. ad limina 30. qu. 1.* Quod D alio euenit modo, ſi ex ignorantia, vel adhibita cum malities fuerit, alteriuſue in coniugis fraudem id committi certũ ſit. *cap. ſi vir de cognatio. ſpiritua.* Pontius *de matrim. lib 10. cap. 6.* Cum autem non ambo, ſed vnus tantum infantem leuarit, peccatum, cum petit ius, patrat, reddere quamuis alter compellatur. Nemo etenim ibit inficias, quod, prædictis licet ex cauſis petendi quis iuris facere E iacturam cogatur, aliqua tamen forma, vt incontinentiæ ſaltem euitetur periculum, petere tacitè debitũ poſsit. Diana *parte 9. tract. 8. reſolut. 32. §. notandũ,* At ſi coniugis alterius incontinentiæ, quæ iam imminere videatur, aut vir obſtare contendit, aut vxor, expreſſo petere modo valet. Diana è Soti ſententia *loco ſupra cit. & cap. de eo 5. cauſ. 30. qu. 1. ex Concil. Maguntinenſi cap. 10.* In quo ſtatutum fuit loco, quod ſi coniugum alter, vel ambo proprium ex induſtria filium ſacro ſuſceperint de fonte, illoque hoc egerint fine, vt coniugale nequaquam peti debitum poſſent, vel matrimonio inſidias ponerent, & aliquis eorum, vel præuaricator exiſtat, vel inſidiator hoc ſuperuixerit poſt opus, nullo contrahere alia cum perſona modo valet: ita Vgolinus *de matrim. cap. 20. n. 4.* Veracrux *in ſpeculo coniugat. par. 1. cap. 6. concluſ. 1.* Viualdus *in candelabro aureo parte 1. nu. 104.* Quos ducit, & ſequitur Sanch. *lib. 7. diſput. 6. nu. 8.* Vbi addit, quod ſi primum cum diſſolutionẽ paſſum matrimonium fuerit, ſecundas contrahat qui puerum leuarit nuptias validitatem illæ continent. Bonac. *de matrimo. quaſt. 3. punct. 14. nu. 17.* Idem affirmans coniugum cum alter filij habeatur patrinus, eum illo in confirmatione tenens animo, vt matrimonio ponat inſidias, euenire. Sed enim licèt qui filium ſacro ſubſtulerit è fonte, vel in criſmatis tenuerit actu peccatum, dum petit debitum, committat, vxor tamen reddere poſcenti compellitur. Glo. *in cap. noſſe in dicta cauſa, & quaſt. & in dicto cap. ſi vir.* Nauar. *in Manua. cap. 16. nu. 34.* & nonnulli apud Barbo. *in collect. d. cap peruenit cauſa 30. qu. 1.*

Qui affinitatis, Sextò, vinculum fornicaria, nec non voluntaria contraxerit ex copula coniugis cum conſanguinea, vel mulier cum viri conſanguineo, quartum vſque ad gradum, neutiquam ius petendi retinere videtur; Tridentini, vt eſt forma Concilij *ſeſ. 24. cap. 4. & cap. 1. de eo, qui cognouit conſangui. vxoris ſuæ.* Dempto niſi alterius hic efficiatur in fraudem concubitus *d. cap. ſi vir.*

Debet etiam hoc loco inſpici, an ex quibuſdam negari debiti redditio poſſit cauſis, ducta quemadmodum propter impedimenta petendi iactura conſpicitur de iure facta, & quidem valet: ſi ex coitu namque, in quo verſentur coniuges, aliquid, vel qui petit, aut qui reddit, excipere damni poſsit, vel moleſtiæ, aut proli accidere periculum, iure quidem

A dem optimo negatur congreſſus; vt eſt
ſententia Sanch. *lib.9. diſp.* 14. Qua de
cauſa cũ febri oppreſſus, vel is, cui vul-
nus illatum, vel contagioſus etiam ineſt
morbus, gallicum puta malum, aut le-
pram, debitum petit, neutiquam redde-
re cogitur mulier, cum ſalutis interſit
diſcrimen. eius quamuis, qui poſtulat,
aut illius, ex quo debitum poſcitur, in-
continentia imminere dubitetur. Diana
B *par.6.tract.7.reſol.64.& p.9.tract.8. reſol.*
32.in fine. Prolis addas, quod ſi damnũ
timeatur, vel cum in vtero perſiſtit non
adhuc in lucem demiſſa, ne abortum ſci-
licet ſequatur, vel ſi iam lac deſumit, ne
mammarum ſiccus reddatur humor, vel
ſi permaneat peſſimas ne qualitates ex-
cipiat, negari debitum poteſt; Plerique
vxori excuſationem debent, quin debitũ
reddat, nimia ſi filiorum oppreſſi mul-
C titudine videantur coniuges. Diana *p. 9.*
tract.6. reſol.3. Sed enim Taxeda nullã
excuſationem forma tribuere vult; cum
matrimonij fini, qui prolis eſt genera-
tio, impedimentum adducatur, vt 2.*in ea.*
lib.4.tract.1. controu.12. n.129. habetur.
An autem ex cõiugibus alter, ei, qui po-
ſcit, valeat debitum negare, cum in con-
trarium veniat crimen, ex quo petendi
priuationem de iure conſpicitur ſubiuiſ-
D ſe volue opera. Sanch. *lib.9.diſp.6.* Non-
nullas quo in loco, dubij circa reſolutio-
nẽ videtur afferre declarationes; vt pari
etiam forma doctiſſimus Ant. Coctonius
lib.5.controuerſ.2.cap.3.n.14.& 15.de vir.
& vxor.fol.mihi 615. Accedit, quod vi-
ro debitum negare mulier valet, ſi for-
ma, quæ legitima neutiquam extat, peti
concubitum certum ſit, licito eò quod
fieri modo, ac matrimonij ad finem, pe-
E titionem oportet; prolis autem huhc in
generatione conſiſtere non anceps; con-
iuges enim ius neutiquam ea retinẽt ad
copulam forma, ex qua minimè ſemen
profluere, vel haud conſequi generatio-
nis valeant effectus. Cocton. *d.c.n.1.nu.46.*
Et plurium ex eo quia debiti circa
petitionem, ac redditionem dubiorum
inſurgere capita valent, quę Medicorum
explanari è ſententijs debeant, hac de

cauſa cum eueniet caſus conſilium ex- F
poſci è Paulo Zacchia neceſſe *in quæſt.*
Med.leg.lib.7. tit.3. de debito coniug. Quo
in loco ſex materiẽ per quæſtiones tra-
ctat; & in primæ diſcurſu agit, quo in ca-
ſu, quantum, & qua debitum coniugale
forma cogitur quiſque reddere; circa il-
la in ſecundæ ſpatio ſermonem inſtituit,
quæ debiti à redditione viro poſſint ex-
cuſationem, ſui ex parte, præbere: mate-
riam in Tertia conſtituit, ex qua viden- G
tur cauſæ, vnde à debiti redditione, ſui
valeat ex parte, vxor excuſari: eas in
quarta poſuit cauſas, quę vel alteri con-
iugum, vel vtriq; quod exigant debitũ,
prohibitionẽ adducunt: de his in quin-
ta, verba facit, quæ debiti à redditione
alterius ex parte conſpiciuntur excuſa-
tionem inferre: ſub oculos denique in
Sexta ponit, quæ peccati cum labe in
matrimonij vſu coniuges interuenire, H
certum ſit. quibus ex locis modum pre-
ſenti veham in re, quo expoſci, ex con-
iuge, ac reddi matrimonij valeat debitũ,
vel ex aduerſo: vt in eiuſdẽ Zacch. *lib.3.*
tit.1.q.7.n.21.& d.in lib.7.tit.3.q.1.n.4.
cum pluribus ſequentibus habetur. Ac
primo in loco aptior; vt prolis fiat con-
ceptio modus extat, quod ſupina viro,
cum Venereo verſatur in cõcubitu, mu-
lier ſubiaceat: & ratio venit, faciliori eo I
quod forma ſuum expellere ſemen hoc
vir in ſitu poteſt, ac promptiori, fœmina
ſuo illud excipere, ac includere valet in
vaſe, cum nulla vtatur vi, vt proprium
emittat, ſuo ex eo quia diffundere in re-
ceptaculo debet ſemen, non autem in
alieno. *ſum.* Armil. *in verbo debitum con-*
iugale. Sanch. *de matrim.lib.9 diſp.16. n.1.*
Sed enim ſupino magis oportet à viro K
premi corpore, non autem prono, faci-
liori ex eo quia modo ſemen recipere
certum eſt: vt ex *ſum.* Angel. *p.1.n.25.*
& Syluestr. *p.1.n.6.* vtriſque *in verbo de-*
bitum coniugale. Cum ex hoc, vnde, ſit re-
ceſſus è modo, aduerſum aliqua parte
naturæ, actum reputauit Sanch. *loco cit.*
Mercurialis atenim *lib.de morb.mulierum*
q.1.cap.6.var.lect. Maximam, generatio-
nis ad effectum retinere aptitudinẽ re-

putauit

A purſuit coitum, ſi belluarū more à ter-
go videatur exerceri: ex Anathomiæ
namque demonſtrationibus conſtare ſi-
bi aſſerit, meliori ſemen, ac promptiori
modo in vtere vaſe recipi, vt etiam ha-
betur ſententia Lucretij *lib. 4. in fin.* vbi:

——Nam more ferarum
Quatrupedumque magis ritu, plerumque
putatur
Concipere vxores, quia ſic loca ſumere
B *poſſunt*
Pectoribus poſitis, ſublatis ſemina lumbis,
Nec molles opus ſūt motus vxoribus hilū.

Huiuſce autem generis doctrina non
ſolum è Sanch. *d. diſp. 16. n. 1.* ex ipſo ve-
rum etiam Zacchia fuit reiecta; ſitus tàm
ſi ad conſtitutionem, quàm ſi ad malam
fœtus, deformemque partus compoſi-
tionem reſpectus habeatur: vt *d. lib. 3. tit.*
1. qu. 7. n. 23. Cum tantorum attamē pax
C hominum haud perturbetur, Mercuria-
lis potius meæ apta opinioni, quàm alia
videtur ſententia; ex præſenti forſan eo-
quod modo cauſa mihi aduenit, ex qua
valeam aſſerere, primum, quo Adam co-
gnouiſſe perhibetur Euam, talem fuiſſe
concubitum, cum prædicta coitum exer-
cere forma belluas cerneret; illarū vnde
ad exemplum, ac ex naturali brutorum
doctus inſtinctu Venerem voluit exer-
D cere: quidquid verò habeatur in cauſa,
ſufficiens eſt, quod facilior conſequi ge-
neratio debet, vt licitus extet concubi-
tus; hoc eò magis autem venit, cum eum
factus ad finem receſſus fuerit, quo pro-
lis valeat procreatio ſuſcipi. Sanchez de
matr. d. diſp. 16. n. 7. Viuald. *in candel. aureo*
p. 1. tit. 17. rubr. de reddendo debito coniugal.
& ductus ideo modus culpam in ſe in-
cludere neutiquam conſpicitur, cum illa
E fermè ſit intentione adhibitus, vt, æqua
cum intercedat cauſa, & honeſta, valeat
exerceri ex Sanch. & Viuald. *loc. ſup. cit.*
Exempla vbi afferunt, cum nimirum, in
praxi ponitur, vt euitari poſſit, ne abor-
tus ſequatur, vel cum neutiquā licitum
videtur, vt corporis propter ægritudinē
ſolita coitus adhibeatur forma: hominis
adde quod magis ad iuuamē quam re-
ſultare in damnum videtur, tanta cum
neutiquam intereſſe membrorum agita- **F**
tio debeat, vt in cœteris habetur mo-
dis: & Doctorum quamuis nonnulli di-
ctum haudequidem peccato expertem
affirment eſſe concubitum: tertia tamen
Diana *in parte tract. 4. de Sacram. matrim.*
reſol. 204. Venialis minimè peccati limi-
tes excedere iudicauit, naturali cum in
vaſe confecta ſpectetur copula: ſed his
poſtpoſitis.

Poſterior valet eſſe modus cum ſupra **G**
latus coitum iam coniuges exercent, ta-
li namque ſitu difficili, adde quod nullo
ſæpiùs conceptionis poſſunt ad effectus
venire: vt explicatū è Zacchia *lib. 7. tit. 3.*
q. 1. n. 50. Vteri ex eo quia in collo femi-
nis effuſionem confici non anceps, vt di-
xit Rodor. à Caſtro *de natura mulieb. lib.*
3. cap. 5. Antica ſubter parte id perpatretur,
vel poſtica: ex naturali quamuis minimā
habere differentiā actu putauerint An- **H**
gel. & Sylueſt. *ſum. locis ſuper. ductis*, &
Zacch. *nu 52. qui 54. in num. finem propè*
affirmat: quod naturali quamuis parum
deuius exiſtat. huiuſmodi concubitus è
coitu, magnā attamen, finem matrimo-
nij circa, differentiam includit; nulla
eoquod vel difficili cōceptionis effectus
forma conſequi poſſunt.

Tertia tunc euenire cōgreſſus ratio-
ne valet, cum, ſi vtrique ſtent ſeſe Vene- **I**
reę commiſceant coniuges: ex illo enim
concubitu non ſolū generationi adduci-
tur impedimentum, vteri ex eo quia os
arctum è ſitu redditur, nec non extenſio-
nem patitur, haud parui, ac etiā momen-
ti damnum corpori videtur inferri, cum
debiles artus, multumque languidi per
agitationem efficiantur: Oribat. ex Ruſo
lib. 6. collect. cap. 38. Zacchia *n. 52. in prin.*
Illis hac de cauſa qui podagra laborant **K**
Medici, ne tali coeant modo, prohibent.

Quarto haberi coitus modo poteſt,
cum vtrique ſedentes extēt, vel cū alter
ſtet, alius autem ex aduerſo coniux; vltra
quod enim non parum includit laboris,
conceptionis etiam effectibus ponere
impedimentum conſpicitur; cum ſedeat
namque vxor internum vteri os [illegible] vas
perſtringi [illegible] eſt. opportuna nec nō
con-

Digitized by Google

A coniugij haberi neutiquam inſtrumenta
poſſunt;quod adhuc, ſi vir ſedere in cõ-
cubitu velit, accidere non dubium eſt,
cum verò ambo ſedentes perſiſtant ea-
dem augmentum excipere conſpicitur
incontinentia : vt explicauit idẽ Zacch.
num. 53. propè ſinem.

Quintus denique, ac vltimus coitus,
qui & omnes, in ſanitatis detrimento,
concubitus exuperat, & conceptionis
B repugnat effectibus ille venit; vt affir-
matum per Zacchiæ ſententiam *loco ſup.
cit. in fine num.* 53. Cum virum fœmina
ſubmittit, ac eum ſupergreſſa venereos
verſatur per actus: Auicennæ, ac Raſis
eo quod per doctrinas magnũ habemus,
hoc in negotio, periculum ineſſe quin
ſeminis conſequatur, extra vas, effuſio,
nec facili poſſit modo illius iaculatio
effici; quo autem in caſu hoc audeant
C coniuges operari, cùm nec mulier, vt
emiſſum excipiat, nec vir, vt concitatum
effundere valeat, habilis exiſtat, lethalis
rei ſunt peccati: Sanchez etiã aduerſus
lib. 9. diſp. 16. n. 3. neutiquam verum eſſe
(citatus) reputauit attractiuam inhęrere
matrici virtutem, & reddi conceptionis
capaces mulieres valere, vteri licet
clauſtra virile non intret membrũ: anile
nec non æſtimat affirmare, quod tumi-
D dus è procreatione venter puellæ reddi-
tus, vi ſeminis, fuerit, quod, cum ipſa
in balneo verſaretur, illos immiſerat vir
in latices: vel etiam quod grauidam ſe-
men illud virginem reddiderit, quod ex
cõiugata exceptum à viro, inſimul poſt-
modum libidinãtibus fuerit ſupra illius
vas demiſſum, veretri licet operâ non
adfuiſſet.

Quo autem in caſu infœcunditas cõ-
E iugibus inhæreret, certum ſit, vel etſi
prægnans vxor exiſtat, ſuperfœtationis
abeſſe periculum videatur ex naturali
tunc modo cum recedant, illicitus po-
ſitio quod habeatur, abſque peccato va-
let adhiberi coitus, generationis eo quod
impedimentum procul eſt, & quibuſcũ-
que debitum formis reddatur, vel etiam
petatur, matrimonij adducitur ſatisfa-
ctio fini, vt plurium in placitis Doctorũ

conſpicitur fuiſſe: Paulo attamen Zac- F
chiæ contrariã permanere in ſententiã
libuit; minimè namque mortali excu-
ſationem præbet ex culpa, talis cum na-
turali deuiatio ex forma ex coniugibus:
honeſta niſi videatur aduenire cauſa, ob
voluptatem exercetur, eaq; motus, ali-
quos iuxta Canoniſtas ratione fuit, qua
peccatum haudquaquam naturali abeſ-
ſe, affirmatur, ex coitu, cum ſolam ad-
hibetur propter voluptatẽ, qua de cauſa G
magis illicita exiſtit, ſi ob libidinis ar-
dorem cum ex ſe licita forma non ſit
exercetur. Nimium autem rigoris hæc
includere opinio videtur, cum neuti-
quam, etiamſi voluptatis cauſa vxor
cognoſcatur, veniale interueniat pecca-
tum; ut affirmat Veracrux *in ſpeculo p. 3.
art. 16. concl. 2.* & docent Pontius, Ioan.
Sancius, & Almainus, ac nonnulli penes
Dianam *d. tract. 4. p. 3. reſol. 2* 16. H

Ipſorum etiam debet notitiæ occur-
rere, an licitum habeatur, cum adhibe-
re concubitum inceperint, neutiquam
perfectionem adducere; ac etiam ſi iam
finem dederint ad inuicem ſemen com-
pellantur effundere; ita ut ſi minimè ab
utroque dimittatur, conſequi generatio
haud certè poſſit, & peccatum conſe-
quenter perpatretur? Et primò, ſi de vi-
to ſermonem inſtituimus, firmatiũ equi- I
dem aſſerere debemus, quod, ſi concu-
bitum incipit, & finem ſeminis miſſione
non infert, illicitum patrat actum: illa
enim regula, in qua ſemen uir neutiquã
immiſcet, fœcunditatem nullo retinet
modo: neque hac de cauſa coniugalis
dicitur congreſſus, cum ipſius finis pro-
lis exiſtat generatio: ſi ex aduerſo de
fœmina uerba facimus; affirmo, quod ſi
iam cœperit, & frigidæ ob qualitates K
Naturæ, iaculare neutiquam ſemen ua-
lueris, peccati haud ferme rea uidetur,
eo quod, cum ſtatuerit de copula nullã
Eccleſia prohibitionem confecerit, &
illarum tamen in concubitu ſemen mi-
nimè eijcitur ſecundum, potiori ſententia
debemus aſſerere, quod ſi frigiditas
ob naturam virili ſemen non adſpiſcebat
haudquidem in crimine perſiſtit: brè-

uerum

A uerum quod ſi, ueretri poſtquam facta extractio fuerit, exardeſcens mulier permanſerit, & irritata, ualet ſeminis emiſſioni manibus iuuamen inferre, illa cùm ad copulæ complementum diffuſio conducat, uirilique nec non cum ſemine ſortiatur mixtionem. Sanchez *diſp.* 17. *num.* 12. *lib.* 9. Diana *part.* 9. *tract.* 8. *reſolut.* 31. *quæſt.* 3. Coctonius *loco citat. nu.* 51. 52. *&* 54. *cum ſequent.* Dummodo tamen quod ſtatim, poſtquam concubitus

B finem exceperit, talis conſequi uideatur irritatio, ut copulæ paulò ante præcedentis dici continuatio poſſit. Cocton. *num.* 56. Quibus accedit, quòd, communis cum interſit conſenſus inceptæ ualent copulæ neutiquam perfectionem adducere, cum minimè tamen periculum habeatur, quod ſeminis extra uas fiat effuſio, & adſit cauſa, quæ cùm ue-

C niat, licet quidquam timeatur, id effici permittit: ut explicauit Coctonius *num.* 49. *&* 50. ex Diana *dicta reſol.* 204. *p.* 3. *tract.* 4. Sanchez *lib.* 9. *diſp.* 19.

Venerea corporum igitur ex cõmixtione maris opera, nec non mulieris effundi ſemen oportet: indita enim ex Natura eadem fœmina retinet, & generationis inſtrumenta, & emiſſionis quę uir: coitumque appetere uidetur; & am-

D plexus, nec non ſemen eiaculat; ipſius qua de cauſa generationis ad effectus maximoperè illud conducere, omninò, ac prolificum exiſtere, dicendum: Maris etenim, fœminæque inter naturam ſpecialis non intereſt differentia, ullo nec modo unius reputatur ſufficiens, ut generatio cõſequatur, ſemen exiſtere. Hic autem è Creatore conſtitutus ordo fermè, uidetur, utroque ut è ſemine,

E partiali quaſi è gemina cauſa, unius ortus principij, ac totalis emergere cauſa ualeat. Hæc autem ſemina, cum adſit iam concurſus, & ſeſe inter habeantur confuſa, & inſimul recepta, miſcentur, fœmineoque in utero conſeruationem excipiunt: quæ ibi foueri, nec non etiã detineri non ambiguum: innato unde calore latens ſeminis uigor, motum ſortiri, ac organorum compoſitio iam incipi uidetur, ut ingenioſè ſcriptum è F

Paulo Zacchia *quæſt. Medico-leg. lib.* 9. *tit.* 11. *quæſt.* 1. Peripateticos aduerſus.

Spumoſus autem humor, vitali refertus ſpiritu ſemen exiſtit; quod, illius opera, quadam ueluti ebullitione attolli, ac fermentatione uidetur: vtroque dimiſſum enim ex parente, ac puriori ſecretum è ſanguine, materiale fœtui principium, nec non formale confert: è ſemine, vero, aliud virile, fœmineum habetur alterum, & primum. cum in mu- G

lieris vterum iam fuerit deiectum, & conceptum principij cauſam, & efficientis includit rationem: poſterius autem ſubiectæ vim continet materiæ: Plurima ſed enim à cerebro ſeminis portio eſt, vniuerſoque à corpore, ſingulisq; illius, quæ nec ſolidæ, ſint, nec molles, partibus eſſe decidua conſpicitur; eoquod toto niſi à corpore deſcenſum haberet,

illius vi ſingulæ haudquidem corporis H

partes formam ſortirentur; ſimilia quãdoquidem è ſimili ortum excipiunt: vnde accidit, quod non effigie ſolum, ac faciei lineamentis fœtus, artuum verum etiam conformatione interiorumque complexione partium, ac temperie parentum referãt naturam: taliter vt, morbi, cum huius, aut illius languedine viſceris in prolem dimittantur, hæredita- I

rij ſæpè ſæpius effici valent: qui tamen, non quemadmodum arbor facit, & plãta, quæ incrementum recipit è ſemine, ac ſuo fructus proferre ſpatio videntur, inditi ſunt: quædam autem vitioſæ exiſtunt diſpoſitiones, quæ aliqua in corporis parte annexæ, illius humores generis ob ætatis progreſſum; aduocant. qui iam inſimul cumulati congeneres ſibi producunt morbos: nulla vero (hic eſt ta- K

lis doctrinæ locus) forma, vt audaci, & hæretica Sennertus affirmare ſententia, minimè dubitauit, parentum è ſemine anima extraducitur, ſi illius eoquod vigorem includeret aſſertum, conſequens haberetur, quod ex anima creationis alterius cauſa deueniret, alio, vt æquali modo è lumine accendi lumen conſpicimus: generati namque ſi anima gene-

Digitized by Google

rantis à facultate ſuum deſumeret eſſe, deberet, vel patris ab anima, vel genitricis, aut ex vtraque deſcendere; ſed nullum exiſtis verum habetur, ergo neutiquam animæ generatio parentum deduci poteſt è ſemine; ſui ex eo quia ex initio anima ineſſe diceretur ſemini, quod falſitate refertur apparet: Adde quod *in cap.* Moyſes 32. *quæſt.* 2. Diuo Auguſtino, reperimus, quod ſi anima è ſemine iã animato, alterius animæ opera, eſſe haberet, multæ interitum animæ paterentur, cum inaniter deciduo ipſius met ſeminis fluxu, in iacturam abirent; neceſſe qua de cauſa videtur, quod primum è parentum ſemine formam ſuſceperit corpus, & animæ poſt modum è Dei potentia fieret infuſio, quorum ex coniunctione homo exurgere conſpicitur: vt explicatum fuit ex Innocentio Tertio. *in cap. in quadam, de celebrat. Miſſarum.* cuius verba hæc. *Ad eſſe hominis duo principaliter exiguntur, videlicet corpus, & anima, ex quarum coniunctione verus homo ſubſiſtit.* Docto ſicut eloquio, & luculento, Sennerti contra doctrinam; argumenta inuehit. Zacchia *quæſt. Med. leg. lib. 9. tit. 1. quæſt. vlt.*

Tali ergo de cauſa, & ſacroſanctæ, nec non Catholicæ dogma fidei ortodoxæ explicat, vt quemadmodum ratione præditam, & immortalitate, indiuiduam ita exiſtere, nec vlla, dempto Deo, poſſe à cauſa produci animam credamus, vnde Sennerti ſi opinio, de ſeminis anima, vt rationalis eſt deſumitur, omni deijci niſu debet, ſi diſtinctione, qua vti Petrus Gaſſendus voluit, in Epiſtola ad Thomam Fienum, proba eſſe valet: duplici namq; humanã componi veluti ex parte animam certum exiſtit, alia nempe immortali, & intellectiua, corporea, quæ venit altera, & ſenſitiua, quæ velut diſpoſitio ad alliciendam, nec nõ ceu vinculis, detinendam intellectiuam omni exigitur modo in corpore; parentum quapropter ex facultate originem habere confirmat, cæterorum ex eo quia hæc animalium eſt animabus analoga, & ad corporis delineamenta ſufficiens exiſtit, ac, ipſius opera, Patris eſſe imago filius dicitur, qui ſuis idem parentibus debet, quod proprijs bruta genitoribus, iſta vero inferior nominatur pars, quæ extraduci à ſemine videtur; intellectualis at enim, & quæ immaterialis, pars ſuperior habetur, & rationalis extat anima, cùm è ſolius opera Dei ſuam cognoſcat creationem, ac in corpus diuinæ ad honorem potentiæ mittatur, ex nulla ſuam deſumit originem cauſa, nemini eoquod creaturæ talem tribui honorem, ipſius voluit creator: Hiſce de cauſis Danielis aduerſus doctrinam debet affirmari, quod nullo immortalis modo, & Dei ad Iconem poſſit ex homine anima produci, Prototypi ex eo quia ſimulacrum neutiquam fieri, proprij niſi è ſculptoris induſtria valet, at enim cum nemo propria exiſtere ſculptor poſſit, qui perfecta non cognoſcat illius imaginem, quem repreſentare cõtendit, forma, ideo qui Numinis ad ſimilitudinem fuit procreatus homo, & diuinam præſefert imaginem, nec Deum cognoſcit alio haudequidem in obiecto, nec verbo quidem valet exprimere; Hanc ergo cum omnes debeamus ignorantiam fateri, diuinæ ſculptor imaginis minimè poteſt homo haberi, nec aliam, quæcumque ſit iconem efformare, nulloque ſimulacrum illud modo, cuius in ſe pænitus, ac extra ſe ignarus exiſtit; transfundere valet, immediata licet ipſe, ac vera Dei habeatur Icon. Sed enim cum omne ſimile, aliquid ſibi æquale generare videatur, ſuo bene poteſt homo in ſemine humani figuram corporis indere, ac diuinæ imaginem ſimilitudinis demonſtrare; quapropter cũ in generatione verſetur, ſigillũ, vel ſui ipſius vmbram, neutiquam tamen Dei figurã, ac ſubſtantiam, quæ immortalis ſit, in ſemine inferre poteſt iſta enim ipſo ex luminum genitore, cum perfecta iam corporis habentur lineamenta, excelſa infunditur ſapientia: vt etiam aſſerit Tiraquel. *in lege 15. connubia glo. 1. parte 15. num. 153. & in l. ſi nunquam C. de reuocandis donatio. in princip. n. 17.*

Quo

A 10 Quo autem ſpatio animam dicatur
fœtus excipere, maxima exagitatur Iu-
riſconſultos inter, Philoſophos, Medi-
coſque varietate. Gaſſendi namque pri-
mò fuit opinio, quod in momento, quo
parentum ſemina,& excepta, & ſeſe cō-
plexa, mulieris nec non commixta in
vtero habentur, Deus adſit, qui animam
ex nihilo producat, ſemineæq; illi maſſe
(cum in ea parentū iam deſiuiſſet ani-
B ma) infundere gaudeat. Rodericus etiā
à Caſtro *lib. 3. de natura* mulierum *ca. 6*,
Rationalem reputat animā, tertij prius-
quam, quartique terminus menſis ad-
uentarit, afferri neutiquàm valere: Pau-
lus etenim, qui, & iuris peritus *in l. ſuū
heredem num. 2. ff de acquirenda hæredit.*
ac nonnulli Doctores à Cacchera *decis.
59 nu. 3. ducti.* Quocumque indifferenti
doctrina de conceptu aſſeruere, qua-
C drageſimo quod formam, & animam
die ſucipere certum ſit. Menochius at-
tamen *de arbitr. caſu 327. n. 3.* quem ad-
ducit Paulus Zacchias *quæſt. Medico-leg.
lib. 1. qu. 2. num* 44. Habet in ſententia
quadrageſimi quod perfecto diei curſu,
mari, ſexageſimi fœminæ rationalis in-
duci anima videatur: poſt Alciati autē,
& Quarantæ doctrinam poſtremè Ho-
mobonus *in reſponſ. quæſt. moral. parte 4.
D reſp.* 129. Quadrageſimo reputat in ma-
ſculi corpus, in fœminæ autem octuage-
ſimo immitti die ſummo animam ex
opifice; quæ cum habeatur infuſa, pro-
prias non ſubito ad operam functiones
reducit, ſolidum quoad, formata circum
inſtrumenta, conſiſtentiā, ni multo cor-
poris, & ætatis progreſsu ſuis neceſſaria
miniſterijs, quæ præſertim exiſtant diui-
nora, excipiat, & adipiſcatur.

E 11 Huiuſmodi autem animæ inſtrumen-
ta, vel prima, quæ ab vtero habeatur,
formatione, vel aliquo vitiata caſu ue-
niunt; & ipſius exinde, uel in iacturam
datæ, vel in diminutionem abeuntes re-
putantur operationes. At enim, vt eius
quidquam de eſſentia dicam: interior
ipſa eſt perfectio, cunctorum in nobis
motuum, ac functionum, quæ vel natu-
rales ſint, vel animales eſt cauſa, vera-
que hominis exiſtit forma; cuius diuer- F
ſis antiqui modis naturam exprimere
conati ſunt: nonnulli eoquod cæleſtem
affirmant eſſe ſpiritum, & ſuperiorem
dicunt eſſentiam, quæ incorporea, im-
mortalis exiſtat, ac inuiſibilis, cuiuſque
ab ipſamet ſolum, & intellectu, & men-
te compræhendi ſubſtantia poſſit: & de-
finitionum lib. D. Auguſtinus explica-
uit: quod anima creata, ſit, eſſentia,
nullique patens oculo, incorporea im- G
mortalitatis decorata fulgore, ac Dei
per quam ſimilis, nullam ſui, niſi Crea-
toris imaginem adducens: etenim lib.
de Anima Stagyrites; principium illam
eſſe affirmat, ex cuius opera & uitā no-
bis, & ſenſum, intellectum etiam, motū
afferri, ac ſubſtantiam certum ſit: & alio
aſſerit loco: quod primus exiſtat actus,
& corporis organici phyſici vitam reti-
nentis ſubſtantialis habeatur potentia: H
Ipſa vero, vna integra, ſingulis tota ſeor-
ſim in partibus manet, ſimplex venit, ac
indiuiſibilis compoſitionis, nullo autem
modo excretionis expers; primis orna-
ta facultatibus, & doribus instructa.

Tàm excelſæ verò ſubſtantiæ princi-
pes quatuor, è multorum ſententia fun-
ctiones adnumerantur è totidem poten-
tijs, vnius ex vi animæ originem habē-
tes; hæ autem, communis ſenſus & I
Imaginatio, Ratiocinatio, & Memoria,
quas, diuerſas per corporis partes ab
anima dimitti non dubium: ſentit enim,
& imaginatur, iudicium facit, & memi-
nit; ac etiam intelligentiam retinet, cu-
piditatibus frænum imponit, voluptatū
affert moderamen licentiæ, omnique
animalis qui ſit, motui regimen addu-
cit, viſum retinet, auditu eſt prædita,
olfactum habet, guſtum includit, tactū- K
que varijs omninò corporis membris
demonſtrat.

Multiplex illi nomen. Et primo Ani-
ma vocatur; mortuū eòquod ex ſe cor-
pus videtur animare. Spiritus, ex eo
quia ſpirare in corporibus auram con-
ſpicitur. Ratio dicitur, veri cum lumen
inter, falſique tenebras diuinitatis velut
radius diſcrimen apponat. Mens, præ-

Digitized by Google

A terita quoniam ſub cogitationem retrahit, ſæpius recenſet, ac in memoriã adducere non recuſat. Animus nominatur, homini namque animos indere videtur, ac fortitudinem. Senſus tandem, ac Intellectus; cum in ſe compræhendere ſenſibilia conſpiciatur, ac intelligibilia optimè dicitur. Hæc autem cum nullo prædita exiſtat corpore, maiorẽ neutiquam locum corporea licet habeatur

B magna moles, aut parua expoſcit: ſed, prout eſt, replet. Ac ſimplex cum ſubſtantia exiſtat nullum excipere augmẽtum poteſt, vel diminutionem: cunctas attamen, propriæ ſecundum eſſentiam naturæ continere perfectiones omni videtur in corpore, tàm ſi viri hoc ſit, quã infantis; nec productionem quidem ſortitur, ni eius demas concurſum cauſæ, quàm Ariſtoteles in gentium vmbris

C haud fermè cognouit, cum animæ ex nihilo productionem ex nullius facultate dependentiam habere in dubium ſit, quàm Numinis potentia; nec ex Angelo id effici valet, vt falſa Plotinus aſſeruit doctrina, & alio ex me fuit explicatum loco.

Qua verò Animæ ſedes in parte perſiſtere dici debeat, & præcipua vbi eius habeatur ſtatio, multas exagitatur per

D ſententias. Plurimi namque in capite ineſſe illam affirmarunt; in ſtomacho nonnulli poſuere; vt Helmontius. cuius opinioni, experientiæ prout tamen oſtẽdit, me adnecto; aliqui teſtibus præbuere, alioſque alij per locos diuiſere: vulgata quamuis Philoſophorum doctrina ſit, ut in corde illius inſtituatur domicilium, vt etiam eſt ſententia Gloſ. in *cap. 1. de Sacr. unction.* Omniũ ex eo quia

E cogitationum origo cordis eueniret ex fõte; huiuſmodi eſt mentis Ariſt. *lib. 2. c. 4. de gener. anim. & lib. 3. c. 3. de partib. animal.* quam amplexus fuiſſe Reuer. & per quam doctus M. Raphael Bonherba videtur *in tract. 4. de anima, & de partibus,* quas informat *dubit. 4. fol. 176.* Aduerſis qui conciliationem cum Aegidio affert doctrinis; affirmatque quolibet in animali quatuor ſpirituum haberi gradus;

Primus autem Vitalis, qui ſedem in corde retinet, Senſitiuus poſterior, qui poſſiſtẽtiam in cerebro excipit, Nutritiuus, tertius, qui proprium in epate domicilij habet, ac Generatiuus poſtremus, qui ex teſtibus originem deſumit; & huiuſmodi quamuis ſpiritus principalibus appropriati extent membris, ipſorum attamen fons, & radix è corde venit, in ipſo namque omnium, quæ vitæ pertinere ad opera videntur, defluere certum eſt, iuxta illud Porphenices Mariana. F G

Cor prius, ex illo quoniam deſcendit in artus
Vitalis calor, à pleno ceu flumina fonte,
Illic prima domus vitæ, poſtrema per illud
Diſcedens terris animus veſtigia ponit.

Nil autem ipſius, hoc in negotio, de immortalitate, in medium afferre mihi viſum, cum id non ſolum ex Catholicorum ſententijs, ex Ethnicis verũ etiam patens reddatur. H

DE MVTVA, CONIVGES INTER, *Fide ſeruanda.*

Cap. 7.

QVo dignum honore ſacrũ Matrimonij vinculum, coniugalis in quo caſtitas, & fides conſequẽter aſſeruetur, æſtimemus, Orthodoxæ non ſolum affectæ Religionis, ſuis demonſtrant ſentẽtijs, Priſci verum etiam, alioquin cœci, Naturæ oſtẽderunt lumine docti: qua de cauſa, optimè quidẽ ingenioſiſſimo, ac per quam eloquenti, Poetas inter ex Ouidio maximas meruit laudes. *lib. eleg. 3.* Icari filia Penelope, quæ, licet Vlyſſes viginti abfuiſſet errans per annos, & multis circumducta procis, & blandimẽtis alliceretur, & minis perterrefacta eſſet, caſtum ſeruauit animum: indè. I K

Penelope manſit, (quãuis cuſtode careret)
inter tam multos intemerata procos.

Quod etiam affabrè Proper. *lib. 2. eleg. 9.* ita explicauit.

Penelope poterat bis denos ſalua per annos

Vi-

A *Viuere tā multis fœmina digna procis,*
Coniugiū falſa poterat differre Mineru
Nocturno ſoluens texta diurna dolo
Viſura; & quamuis numquam ſperaret
Vlyſſem
Illum expectando facta remāſit anus.

Pręcipuo propterea modo coniugum commendatur prudentiæ, vt mutuam ſeruare fidem, ſi tranquillo velint eſſe animo, quærant, vt odij cauſæ, ac rixarum depellantur; ex eo quia, vt *lib. Economicorum* 1. Philoſophus *cap.* 4. explicauit; alienæ concubitu mulieris non exigui quidem momenti vxor afficitur iniuria, & diminutionem amor ſortiri, ac iacturam ſæpiùs videtur. hunc aurei per demonſtrationem annuli, quo ſponſalia cum vxore vir contrahit; aſtrotum vſque ad ſublimitatem Caſſaneus ſuper *conſuetud. Burgund. rubr.* 4. *colum.* 469. *num.* 16. erigit. Ipſius autem primo laudes pretioſa è metalli materie deueniūt: auri eòquod vt fulgor, & maieſtas omnium exuperat metallorum celſitudinē, coniugalis pari modo amor cuiuslibet euincere amoris debet flammas. Orbis ſecundo ob figuram, & rotundam propter formam: perpetuam namque inde matrimonij nexus, aperta forma, per durationem demonſtrat, ſoliuſq; vi mortis excipere finem poſſe illum, oſtenditur. Loci tandem ergo, in quo annuli fit à viro impoſitio, quarto nimirum in digito, qui annularis nominatur, & vt Phiſiologici reputant, quamdam continere venam dicitur, quæ cum corde correſpondentiam habeat. quod notatū fuit *in cap. fœmina* 30. *quæſt.* 5. *ad finem.* Vt vera patens extet, cordis ardore, fucata nō autem beneuolentia coniugum debere animos adnecti. Adde, quod vnus tantum in mutui ſignum conſenſus ponitur: vt certum ſit, vnici neceſſe viri ſub imperio mulierē haberi; & vnius perſtringi vxoris beneuolentia marem, explicetur: optimo eoquod iure coniugij exoſa redditur pluralitas Eccleſiæ, nec aliquo ex illa modo admittitur, Diuino eum iuri Euangelicæ necnon legi, & Naturali, & Ciuili, repugnare videatur: Nam vt Diuino initium ſumam ex iure: vnam in Mundi primordio prębuit in vxorem Deus Euam, ſingulumque dedit, plures quoniam haud efformauit mulieres, adiutorium: cum duos eſſe vna in carne oportere dixerit coniunctos, non autem plurimos; hærebit vxori atenim, maiori nō autem numero, explicauit, vt conſideratum fuit ex Diuo Hieronymo in Euangelio D. Matth. 1. *comment.* & D. Chriſoſtom. *homil.* 65. Euangelicæ coniugum pluralitas extat oppoſita legi; Chriſtus namque Dominus 19. in Matth. cap. Geneſis, protulit denuò ſingulariter verba vxori hærebit ſuæ, non autem ſuis, ac duo affirmauit in carne habebuntur, non autē plures. Naturali etiam, cùm nonnulla multiplicem horrere congreſſum bruta videamus, vt Menochij habetur ſentētia. *de arbitr. Iudic. caſu* 420. *nu.* 46. *cum plur. ſequent.* Ciuili tandem iure, Imperatorū ſtatutis. *in l. eum qui duas, C. de adulter. & l* 2. *C. de inceſt. nupt.* ac Pontificum *in cap. gaudemus* 8. *de diuort.* Vxorum deteſtata multitudo venit, ac prohibita, & polyſgamis debere pœnas infligi conſtituitur. qua de cauſa, cum omni coniugum pluralitas iuri aduerſa exiſtat, nulla Summus Antiſtes ratione mulierū circa multitudinem valet diſpēſationem inijcere; vt habetur doctrina Ledeſmæ de *matrim. quæſt.* 56. *artic.* 2. *concluſ.* 3. Valen. *tom.* 4. *diſp.* 10. *quæſt.* 1. *punct.* 3. Sanchez *de matrim. lib.* 7. *num.* 8. & aliquorum penes Bonacinam *de matrimon. q.* 3. *pun.* 10. *num.* 4. Hæreticam ideò prauitatem aduerſus, Inquiſitores Apoſtolica præfecti è ſede ius exercere valent, ac punitiones contra illum, velut de hæreſi iam ſuſpectum, inferre, qui duas, vel plures ſibi adnectit in coniuges: malam ex eo quia de ſacro matrimonij vinculo mentem conſpicitur habere. Menoch. *dicto caſu* 240. *num.* 114. & *lib.* 8. *præſumpt.* 6. *num.* 37. Nauarra *conſ.* 1. *de hæret. num.* 8. Farinac. *de delict. carnis quæſt.* 140. *n.* 24. Sæculares atenim Iudices, ipſorū pront arbitrium extat, cum perſonæ benè cōſiderent qualitates, debita valent punitione

A tione bigamum corrigere; adde quod capitis non rarò in diſcrimen quis adducitur, ſi plures, quàm duas, in vxores deſumat fœminas, turpius namque reiterationis ergo crimen redditur: vt fuit in placitis Grammatici *vot.*17.*num.*5.& Boſſ. *tract. crimin. tit. de coitu damn. n.*78. Quo autem in caſu geminas tantum acceſſerit ad nuptias, & honeſtæ habeatur vir conditionis, bonorum pars, vt

B merita ducatur pœna, in publicationem dabitur, & relegationē delinquens ſubire cogetur: ſed ſi vilis exiſtat qualitatis fuſtibus cædi oportet. Salicet. *in d. l. eum qui duas. C. de adult.* Aretin. *in tract. malefic. in verbo, che hai adulterato la mia donna, num.*65. Menoch. attamen *loc. ſup. cit. num.* 103. ſententia exiſtit: quod vltimi debeat pœnam ſupplicij ſubire, qui binas, matrimonio ſibi adiunxerit fœ-

C minas; hæc verò doctrina efficaciam in praxi retinet nullam, cum ad triremes condemnetur Sceleſtus, & in *num.*114. Canonici punitiones iuris, quæ debeant huiuſmodi aduerſus delinquentes infligi, in medium adducit, & 116. *in num.* illatas mulieres contra, quæ plures excipiant viros in coniuges, affert pœnas, & quæ valeant excuſationem aduehere, cauſas recenſet.

D Neutiquam verò huius generis ſceleſtorum in tutamen venire illa poſſunt exempla, quæ ſacris vndique in paginis conſpiciuntur, cum Prophetarum non nemo, & Patriarchæ quidam plurimas excepiſſe vxores legantur: diuinæ eoquod illud vel ex voluntatis conſenſu, vel reuelatione, vt prolis haberetur multiplicitas, & populi veniret augmentum, permiſſum exiſtebat: vt ſub conſidera-

E tione ponere libuit Couarru. *de ſponſal. par.* 2. *cap.* 7. §. 3. *à num.* 1. Sanch. *de matr. lib.* 7. *diſput.* 80. Baſil. Pont. *de matrimon. lib.* 7. *cap.* 49. Barboſ. *in collect. DD. in cap. eijciuntur* 32. *q.* 4. *n.* 1.

Non ſolum autem Polygamia vxorū exaſperat animos, pectora conturbat, & furias acuit, adulteria verum etiam in cauſas (vt ita dicam) venire cogit, ex quibus coniuges inter diſſentiones in- F ſurgunt, & odia; tali quapropter ex cauſa ſtatutæ adulterantes aduerſus iure quidem optimo pœnæ habentur; Cœlo id peroſum: vnde nonnullæ à Deo minę *in cap.* 20. *Geneſis num.* 3. Mortis quo in loco punitio, ex Numinis verbis Abimelech prædicta, in adulterijs eòquod nefas præcipitem ſeſe dare non dubitarat, Illud autem ſic. *En morieris propter mulierem, quam tuliſti.* & in Leuit. *cap.* 20. *num.* 10. Qua in parte alienæ in mœchū G vxoris, & proximi in adulterum coniugis conſtitutum mortis flagellum fuit: in 22. autem Deuteron. cap. ita: *Si dormierit vir cum vxore alterius, vterq; morietur, ideſt adulter, & adultera*: Vltra quod aduertere Chriſticolæ compellūtur, corporalem quod licet pœnā ſubire debeant, tartareas deijciuntur etiam ex Numinis æquitate in tenebras: Apoſtolus enim 1. *ad Corintheos cap.* 6. adul- H teris nullo patere modo ſydereum affirmauit regnum, nec poſſe huiuſmodi homines cœlorum tenere imperium dixit; *ad Hæbreos etiam cap.* 13. *Dei*, adulteros incurrere, iudicium addit.

Quamuis autem nonnulli naturæ velint ex iure, adulterium contra, prohibitionem defluxiſſe; cum Ciconeas, Columbas, Turtures, Elephantos, & pleraque affirment animalia ex adulterio I longe eſſe, qua ſunt in ſententia Plinius *lib.* 10. *cap.* 5. & 34. & Ariſtot. *lib. hiſtor. animal. cap.* 7. Verumtamen contrario eòquod in vſu ceterorum permanet animalium numerus ex naturæ inſtinctu, nullo modo in auſis habeo me, ductis, hac in opinione, adnectere; accedit, quod aduerſa potius opera vidi turtures concubitum adhibere columbaſq; quàm quod authores probatū eſſe vo- K lunt; Sed quidquid circa hoc in cauſa, ſufficiens exiſtat, quod naturali & ſi lege veniat permiſſum, diuino tamen, vt ſuperiùs patet, gentium, ciuili, Pontificio, ac locali certum eſt in deteſtatione, habitum ex iure adulterium. Nil circa diuinum afferam, cum ex dictis clarum ſit. De reliquis nonnulla ſubijciam. & gentium primo ex iure nō anceps quod

ve-

A vetitum ſit: plures eòquod leges in varijs conſtitutas locis fuiſſe ſcimus. & quamdam inter cœteras, in Tenedo habitam è monumentis accepimus; vt qui adulterij exiſterent, & mas, & fœmina rei, capitis cogerentur punitionem excipere: nec non habes, quod penes Athenæū Mugilis inſligebatur pœna, vel ſedes etiam expilabatur, (cuius nomen ſuplicij Paratilmos) quibus adul-
B terij fœditas cara, licitum accedit, quod viro erat huiuſmodi ſceleſtos tā in decoro depræhenſos in actu, ſanguinei pęna lethi hac detrudere ab aura. Petrus de Greg. *ſyntag. iuris lib. 36. cap. 6. nu. 22.* Lapidum ſub grandine in Iudæa mortē inueniebant adulteri; quod Saracenorū, vel Turcarum etiam in vſu eſt: vt habetur Boemij *de gentium moribus ſententia lib. 2. cap.* 11. Raphanis per obſcæna in
C Actide afficiebatur, qui alterius corruptionem vxori adulterio inferre auſus, vt illa ignominiæ nota dedecus excipiens ingens alienæ à coniugis amplexu ſobrium ſeſe haberet: quæ verò in adulterij depræhenſa crimine mulier, ad ciuium perueniſſet manus, in forum vi trahebatur, & iam ſaxo impoſita, vt è totius multitudine populi, & ſpectaretur, & affecta iniurijs abiret, Aſino ſu-
D per ponebatur; cumque per vniuerſæ ambitum Ciuitatis fuerit circumlata, eumdem, è quo diſceſſit, adducebatur in locum. Germanicas etiam apud gentes, adulteram exciſis crinibus, euulſiſque comis è domo vir expellere cogebatur, ac nudam corpore, totum verbere per vicum afficiebat vxorē: vt Tacit. *de morib. German.* & Boemius *de moribus gentium cap. 12.* ſcripſerunt. Lepreos
E nec non penes populos, qui mœchati per tridui ſpatium fuiſſet depræhenſus, cum vinctis incederet manibus, per cōpita ducebatur, ac totius per tempus vitæ infamia notatus populi expoſitus iurgijs, & contemptionibus permanebat: qua de cauſa iure quidem optimo *in l. miles,* & ibi Gloſſ. *in verbo infamem, ff. de his, qui notantur infamia:* qui reus adulterij, ſubitè infamiæ dedecus compellitur. Sed quid in Danais pœnarum?
F Ipſi enim huiuſce amatores criminis, denudata corporis parte, morti dedere in ſtatutis habuerunt: vt Saſſon. *lib. hiſt.* 5 refert de Denais. Locrenſes è Zeleuci Legiſlatoris ſancito adulterū oculo priuatum eſſe volebant; vt ſcriptum ex Valet. Maxim. *lib. 6. cap. 5.* & Greg. Toloſ. *ſyntag. iuris loco cit. n. 26.* Optimo etiam Aegyptij prudentiæ ductu, non ſolum
G quos in adulterij crimine depræhenſos noſcebant pœna virgatum plectere nitebantur, naſi verum etiam punitione caſtigabant, cum ei, qui liberæ corpus adulterij violare crimine auderet dēpta virilia eſſent: vt ex Diodoro Argyrino, vulgò, Siculo, & Boemio *de moribus gentium lib. 1. cap. 5.* monumentum habetur. Illos atemſim, qui tali ſeſe peccato fœdare non dubitarent, cæteris grauius commiſiſſe peccatum reputabāt Parthi,
H ac ſeueriſſimas inſligere pœnas haudquidem negligebant: teſte Iuſtino *lib. hiſtor.* 41. & in Gloſſ. *margin. in l. Codicillis* 91. §. *matre.* quo in loco Petrus Rauenna dictum allegat §. Vt probatū exiſtat fœdius adulterium, atrociuſque ipſius iniutia parricidij, & filij nece, crimen haberi, tàm ſi è muliere, quàm è viro perpatretur; læſæ adde, quod Ma-
I ieſtatis cum nefas, illud circa æquiparationem facere placuit nonnullis: vt Mar. Mantua *ſingul.* 117. Petrus attamen de Greg. *dicto lib. 36. cap. 6. nu.* 1. Falſi huiuſmodi ſcelus cum crimine, ſuppoſito ex partu, comparaſſe videtur; exinde namque adulterini deſumuntur pro legitimè procreatis; filijs nutritioneſque ipſis, ac ſucceſſiones, tamquam ſi exiſterent veri, conſtituuntur, ac ſæpius, cū
K ex hæreditate legitimi fuerint depulſi, huius filij generis, in propriæ dedecus familiæ admittuntur. Farinac. *de delict. carnis quæſt. 141. num. 3. & 4.* ac Tiraqu. *lege connub. 13. gloſ. 1. par. 13.* Quo in loco *ex cap. 1. diſtin. 81. & cap. quid in omnibus 32. quæſt. 7.* Maiorem, quam omnibus inſit criminibus, adulterij adhærere ſceleri deformitatem indicauit: horridiores adde quod, quàm in periuro

ſint,

A ſint, qualitates continet, vt in *num.*27.
affirmat.

Ciuilium, tandem, legum rigore vl-
timi pœnam ſupplicij, mortis nimirum,
adulteros contra, ſtatutam legimus fuiſ-
ſe, *in l. quamuis* 30. *§.fin. C. ad legem Iul.*
de adulter. §.item lex Iulia.inſtit.de public.
iudic. Atenim loco ſuperius ducto Me-
noch. à *nu.*30. examine diſcutit: an Iu-
liæ è Legis æquitate capitis inflicta pœ-
B na fuerit, vel alia, quæ mitior, conſti-
tuta? & opinionem ſibi eam deligit, qua
in Iudicis arbitrio pœnam perſiſtere af-
firmatur: vt 46. in num. Quo in loco iu-
ra, & rationes adducit, exempla nec nõ,
quibus res ſortiri probationem valeret;
cum perſonarum tamen qualitas, & mo-
dus, vel actio, prudenti ſub conſidera-
tionis trutina ponatur: an ſimplex ni-
mirum perpatratum fuerit, adulterium,
an illi ſcilicet, quæ virum non retineat,
C ſeſe vxoratus commiſceat? vel ſi nuptæ,
qui vxorem haud retineat, concubitu
adiungatur, vel ſi tandem peccãs vter-
que arcto matrimonij vinculo excepe-
rint ligamen? ex *l. inter ſtuprum* 101*.de*
verb.ſignif. Grauioris namque reus cri-
minis exiſtit, qui, cum coniugali perma-
neat in ſtatu, adulterium alterius cum
muliere committit, quàm qui ſolutus
D habetur. *cap. quemadmodum*, §. *ſunt* 32,
quæſt.7. Accedit, quod, neutiquam in
contemptu haberi aliæ debent circum-
ſtantiæ, ſi adulterij nimirum vltra nefas,
aut raptus, vel ſtuprum, inceſtuſue, aut
cum armis violentia, interuenire conſpi-
ciatur; prout conſiderauit Farinac. *de*
delict.carnis quæſt.141. *n*.13.*cum ſequent.*
per Texrũ *in l. ſi quis viduam, ff de quæſt.*
Quo in loco de adulterij crimine, quod
E intimul cum inceſto coniunctum, loqui-
tur: Ad mulieris pœnas, Et quidem,
adultera quæ reperiebatur, fœminã ad-
uerſus è legum ſeueritate impoſita exi-
ſtit punitio in *Authen. ſed hodie, C. ad le-*
gem Iuliam de adul. Sibi enim verberibus,
quæ adulterium ſectarit mulier, cũ pri-
mum fuerit affecta, in Monaſterij detru-
ditur clauſtra, & reſtitui viro debet, ſi
biennij ſpatium intra, illam ſibi reſtitui
expoſcat. quod ſi proprium, tempus, F
curſum terminarit, vel mors lethæas vi-
rum ad vndas immiſerit, capillis priua-
tur, & Monaſticum recipiens ordinem
in Repentitarum clauſtro (vt Panormi)
quo in loco huiuſce fœminæ generis aſ-
ſeruantur, vel alio, cuius natura id fe-
rat, vitales ducere auras cogitur; cum
ipſius tamen facta dotis diſtributio fue-
rit, prout dictæ Authen. extat diſpoſi-
tio, cuius ex vi, an correctionem exepe- G
rit. *l. quamuis*, explicat, & per quam di-
lucidè Farinac. exponit *loc. cit. num.* 21.
cum ſequenti.

Canonico verum à Iure adulterij cõ-
tra reos, Anathematis infligitur pœna:
vt in cap.intelleximus, extra, de diuor. Quã
vltra punitionem, vt pœnitentiam ſui,
adultera, criminis peragat monaſtico
admiſcetur ordini. *cap. gaudemus, de con-*
nerſione coniugat. DD. penes Farinaciũ H
*loco cit. num.*23. *&* 24.

Sed quid municipale ius irarum hu-
iuſmodi acuit in reprobos? An ſopitum
videatur? Neutiquam. Plurima elicuit
Italia, in adulteros decreta, quæ affert
Farinac. nec reliquit Menoch. *loc.ſup.cit.*
& Tiraquel. *in lege connubia* 13. *gloſ.* 1.
Et hoc in Siciliæ Regno in conſtitutio-
ne, quæ incipit, *Legum aſperitate leni-*
ta: illa fuit punitio in adulteros præfixa, I
quæ illo videri in loco poteſt; hæc au-
tem declarationem poſtmodum excepit
ex Rege Alphonſo per dicti Regni Ca-
pitulum 167. Cuius ad conſideratione
quilibet, cum euenerit caſus, valeat ac-
currere: Hiſce attamen temporibus pe-
cuniaria per totius ferè Italiæ partes, in-
fligitur in adulteros pœna: vt habetur
aſſertio. Farin. *dicta quæſt.* 141.*n.*69. Cui
ſubidere animos cõſuetudini dixit neceſ- K
ſe. Idē *n.*72. Omniũ qua de cauſa venire
ad notitiam oportet, quod ſi ſolutus cõ-
iugata Venerem cum meretrice exer-
cuerit, adulterij excuſationem à pœna
excipit: nulla quamuis meretrici præ-
beatur excuſatio, varias, quemadmodũ,
poſtquam ſeſe verſatis inter opiniones,
firmũ voluit Farin. *loc.cit.n.*85.

DE

A *DE MVTVA CONIVGVM Concordia.* *Cap.9.*

QVid in coniugum concordiæ laudibus mihi aderit eloquij? cum & rectum exindè familiæ regimen euenire, ac domus gubernatio videatur; ſi diſcordi enim animo vir perſiſtat, & vxor haudequidem rectas in- B cedere per vias æconomica valet prudentia: ſic enim Tiraquel. *in 5. lege connubia gloſ.1. par 5. num.*18. qui: *Nil eſt, quod matrimonio latè, & feliciter tranſigẽdo magis conueniat, quàm viri, & vxoris mutua amicitia, beneuolentia, & concordia:* quo etiam in loco Græco ex idiomate Homeri transferens, ita ducit ſententiã ex Odyſſea 6.

C *Nil enim hoc potius, & melius,*
Quàm cum concordes animos domum habitant
Vir, & vxor: Multi dolores inimicis
Gaudia autem amicis.

Phocilidis etiam præcepta Mileſij, qui concordiã nititur iniungere, ita veniunt.

Ama tuam vxorem; quid enim meliùs, aut iucundiùs,
Quàm cum viro mulier ſapit cara ſeneũam vſque
D *Et maritus ſuæ vxoris, neque cadat in medio diſcordiam?*

Vndè optimè Euripidis penes Medeam taliter iſtam explicauit ſententiã nutrix.

Quam maxima exiſtit ſalus,
Cum vxor cum viro non diſſidet.

Concordia ſed enim nil aliud exiſtit, quàm appetituum, diuerſorum, qui appetant, vnio, ac variorum in quidquam E cordium, conſenſus, vt Muſſonij namq; ſententia videtur apud Stobeum *ſer.*78. Nullæ, quæ diſcordias in ſe includere conſpiciuntur, honeſtæ veniunt nuptiæ, nec ſocietas, è qua certum ſit concordiam abeſſe; tota namq; domus diſcordes cum habentur, coniuges, capere non valet Philoſtrati, vt prolatum in Sophiſtis, de Bizantio eſt: inde profluiſſe adagium videtur.

Concordia fulciuntur opes, etiã exiguæ. F

Qua de cauſa eloquentiſſimus ille, non Romanorum, inquam, omnium verum etiam hominum hæc lib. de finibus malorum, & bonorum ad nos tranſmiſit. *Neque enim Ciuitas in ſeditione poteſt eſſe beata, nec in diſcordia dominorum domus, quo minus animus à ſe ipſo diſſidens, ſecumque diſcordans guſtare partem vllam liquidæ voluptatis, & liberæ poteſt, atque pugnãtibus, & contrarijs ſtudijs, conſilijſq; ſẽper* G *vtens nil quietè viuere, nil tranquillè poteſt. Et cap. Prouerb.* 21. *verſ.* 19. benè perſpicimus deſerta meliùs eſſe in terra, quàm rixis plena, & ira non vacua moram facere cum muliere, ac 25. in cap. præſtantius haberi dicitur, ſedem in domus angulo ſeligere, quàm in cõmuni domicilio cum muliere, quæ litiũ, contentionumq; amans: vnde iure quidem optimo 27. in cap. ſtillãtibus æquiparata perturbationes appetens fœmina, tectis, frigoris die, fuit: eoquod, quẽ- H admodum tẽpore illa pluuio haud valent iniurias depellere, ſic amari hæc minimè poteſt, cum detrimenti potiùs exiſtat, quàm alius cauſa.

Maximo quapropter inuigilare ſtudio coniuges debent, vt illibata, ipſos inter, permaneat cõcordia; beatus enim, qui ſenſata cum muliere habitat, bonæque vir mulieris beatus; hinc in Elegia I Catullus.

Sit magis, ò nuptæ, ſẽper cõcordia veſtras
Semper amor ſedes incolat aſſiduus.

In exemplum Eliſabetha, Ferdinandi, Regis Hiſpaniæ vxor veniat; quę adeò concordi, cum viro, perſiſtebat animo, vt, neminem ita Regni adminiſtrationẽ, ſuſcepiſſe dici valeat: Nil enim ad Regni pertinens negotia gerebatur, quod k ex vtriuſque ſtatutum, conſenſu, neutiquam fuiſſet, ac ex ipſis ſubſcriptũ, commune, Hiſpaniæ Regni, nomen habebatur, communi legationes voluntate conficiebantur, communique bella mouebantur auſpicio, nec ipſorum aliquis maiorem ſibi deſumebat authoritatem: ſed pari omnia factitabant imperio: vt Guicciar. *lib.hiſtor.6.* refert. Coniugum au-

A aurem diſſentio, vt aduerſa concordiæ,
totius perturbat domi ordinem, ex Diui
Auguſtini ſententia in *Pſal.* 35. Et nil
quemadmodum benigna iucundiùs re-
periri coniuge valet, pari forma nil in-
feſtam, crudelitate, mulierem poteſt ſu-
perare, ita Diogenes ait: ſumma enim
ſalus, cum vtroſque & virum, & vxorẽ
concordia vincit: horrida vero mors, cũ
diſſentio, & ira, & cõiugem à muliere, &
B ex viro fœminam ſeparat.

Cauſarum Princeps, vnde omnis di-
ſcordiarum, coniuges inter, euenit or-
tus, Zelotypia exiſtit: Fœminei namque
generis mentes maximè Zelotypiæ ſci-
mus ex morbo laborare: vnde querimo-
niæ, litigia, &, id genus, perturbationes
conſurgere firmum eſt; ideò Rex ille
Alphonſus, per quam ſtabili præditum
tranquillitate illud æſtimabat coniugiũ,
C quo capta oculis vxor eſſet cũ viro con-
iuncta: ita enim velut vnica ſubſtollitur
cauſa, fœminarum quæ animos videtur
exaſperare, furiaſque non parũ acuere;
quid enim tormẽtum maius, quæ rabiei
accenſior eſca in mulieres inſurgit? Quã
virorum, quãdo, cum amaſijs reſpiciunt
congreſſus: ita etiam Imperatoris eſt
ſententia. *in l. conſenſu, §. qua igitur.*, vbi
DD. C. *de repudijs*, quo in loco: *Quod*
D *maximè caſtas exaſperat.* & Gloſ. ea notat
in parte, quod nil habetur, vnde magis
aſper vxoris efficiatur animus, quã ex
ea, quæ viro ineſt, impudicitia; ipſa nã-
que ſæpius occaſionem præbet, vt, multę
non ſolũ interueniant rixæ, adulteria ve-
rum etiam ex fœminis committantur:
vnde viri, Martialis illud, fronti valeat
affigi.

Diſſimuletq; Deum cornibus ara frequẽs.

E Ipſæ namque propriæ dum quærunt in-
iuriæ compenſationem adducere ſua ia-
cturam de caſtitate cõſultò faciunt. Sur-
dus *de aliment. tit.* 7. *quaeſt.* 16. *n.* 51. Qui
maximi putat dedecoris, quod pudici-
tiæ integritatem ab vxore vir exigat, dũ
& ipſe libidinis ſeſe dederit licentię.
l. ſi vxor 13. *§. Iudex, ff. ad leg. Iuliam de
adulter.* Surd. *loc. cit. n.* 49. Ad hæc illa ſe
adnectunt, quæ penes Beroald. *in Apuleo*
lib. 8. *fol.* 108. haberi conſpicimus: pel- F
licis namque ille affirmat ex amore irã
in muliere accendi, ac vindictam in pe-
ctore volui, conſiliumque maritis præ-
bet, ne ita fœdus alienas in vxores cri-
men in exitiale illis odium conuertatur:
fœmina etenim ſuæ vicariam libidinis,
venereæque participem paleſtræ mulie-
rem ferre nullo modo poteſt, nec vult;
Intacto, qua de cauſa, corpore, ſi candi-
di habere pectoris vxorẽ deſideramus, G
nos perſiſtere oportet. *cap. ſi ducturi* 32.
quaeſt. 6.

Animi enimuerò Zelotypiæ ęgritudo
eſt, ex ipſo namque originem deducit,
cum timor mentem inuadat, quin alter
poſſideat, quod cum nemine velit eſſe
commune: ita ex Chriſippi ſententia;
illius autem qualitatis amans extat, vt
ſolus totaliter amato potiri obiecto ve-
lit, adeòquod ſi aliquis in amore ſuper-
ueniat, vtrumque odio proſequatur, de- H
generemque in rabiem efficiat flammã,
credulum vnde, ac omni peruium du-
bio illum Zelotypia reddit, cum timeat
fermè nequis partẽ illius excipiat, quod
totum à ſe contendat poſſideri: D. etiam
Chriſoſtomus in 2. *Matth. cap.* affirma-
uit: quod ſi vir Zelotypiam de vxore,
aut ipſa de coniuge habeant, omni, tur-
pis licet videatur: fidem præſtant audi- I
tioni: idoneum enim Amoris zelus factũ
reddit, vt verum eſſe reputetur.

Sed quid hęc intellectus firmitas Ze-
lotypia in ſe mali retinet? Quid? Furor
eſt, qui animum exagitat: tinea, quæ pe-
ctus corrodit: lues quæ mentem labe-
factat, pectus quaſſat, debileſq; & omni
deſtitutas vigore potentias efficit: rabi-
da, & interna bellua, quæ viſcera dila-
niat, cor deuorat, & quietem eripit: exo- K
ſa procella, quæ tranquillitatem ſub-
trahit, perturbationes aduehit, diſſen-
tiones immiſcet, & funera: dementia
tandem, quæ Zelotypos ad facinora,
quaſi vi, compellit. Vnde hac ex cauſa
Medeæ rabies, quæ alterius cùm amo-
re alligatum reputaret Iaſonem com-
munes dedit neci filios, ita Ouid.

Tingeret vt ferrum, natorum ſanguine, mater

Con-

A *Concitus à læſo fecit amore dolor.*
Ac etiam, Latinos inter, Homer. *Ecl.* 8.
*verſ.*47. *Maro.*
Sæuus amor docuit naturū sāguine matrē
Commaculare manus———
Inde Radamiſtus, maximo cum Zenobiam coniugem amore proſequeretur, ac è Romanis deuictus timeret ne ipſa in eorum perueniret manus, è furiarum accenſus facibus vulnus intulit lethale,
B ac vinculis iniectis Araxij ad ripam vſque perueniens fluminis tradidit amatā alueo vxorem, ne, mortua licèt haberetur, ex inimicis iniurias exciperet: vt teſtis eſt Tacitus *lib. Annal.* 12. *n.* 51.

Propterea cùm Zelotypia, ex amore, qui intenſus, ac velut furens exiſtat, originem deſumens omni adhærcat amanti, amentes potius inter, ac inſanos, quā alium in numerum, huiuſmodi recēſen-
C tur homines: vt Barboſ. *in cap. cum in iuuentute n.* 5. *de præſ.* Tiraquel. *de pœn. tēperan. cap.* 4. *n.* 1. Rationis etenim lumen Amor extinguit, iudicij præuertit æquitatem, prudentiæ deturbat moderamen, animum inficit, ac mētem euoluit. Bald. *l.* 2. §. *& eum placuiſſet, ff. de orig. iur.* Barb. *in cap. veniens ſub n.* 5. *de ſponſ. & matrim.* Maſcard. *de probat. concluſ.* 86. *n.* 20. Tali de re furoris exiſtit ſpecies amor. *cap. cū*
D *in iuuentute de præſum.* Carocc. *deciſ.* 124. *n.* 4. Boerius *deciſ.* 23. *n.* 75. Farinac. *q.* 98. *n.* 77. *&* 78. Taliter vt aliquid haberi nō poteſt, quod magis efficacē retineat violentiam, quàm ipſius rabies. Authen *quibus modis natur. effician. legit.* §. *illud collatio* 6. Gloſ. §. 1. *in verbo bacchetta, inſtitut. de ſucceſſ. ſublata.* Et iure quidem optimo leniori amantium delicta punitione caſtigantur. DD. apud Farinac. *d. quæſt.* 98.
E *n.* 81. Clar. §. *final. quæſt.* 6. *n.* 7. & in toto ſæpiùs excuſationem accipiunt. Riccius *in pract. fori Eccleſ. par.* 1. *reſol.* 424. *nu.* 8. Farinac. *de delict. carn. qu.* 136. *cap.* 1. *n.* 87. *& ſequent.*

Nulla verò maior haberi Zelotypiæ, coniuges inter, cauſa poteſt, quàm ſtudioſus corporum ornatus, & affectata cultura: vt Tiraquel. ſcripſit *in lege cōnub. nu.* 62. Tam ſi è marito eueniat, qui ſui amans corporis ornatui deditam, & F
voluptuarius alieno expoſitam amori, luxurioſamque reddit mulierem: vt explicatum fuit ex Plutarcho *in leg. connub.* quam ab vxore, cum viri habeatur diſſenſus; ſi coniugis enim poſthabitis admonitionibus, abiectiſque vetitis, proprius vltra quam ferat ſtatus, ſeſe fœmina ornet, coloreſque meretriciā decentes faciem adhibeat, ſuſpectam viri mētem reddit, alium quod ad finē pulchri- G
tudo illa fuerit procurata, vtque externorum animi ad amorem allicerentur, cōſtructa: vt relictum è Tiraqu. *in tertia connub. leg. gloſ.* 1. *p.* 3. *n.* 26. Superuacanea etenim ex ornamentorum copia, ſuos laſciuia, & ſenſualitas ducunt effectus, & damna; ſic poſuit ſub conſideratione Tertull. *de Pallio cap.* 9. Et illo maiores in caſu deſumit Zelotypia vires, quo nullum cum adhibeat mulier domi or- H
natum è domo egreſſum faciens luxurioſa decoratur, & vana veſtium curioſitate, non vt viro formoſa videatur: ſed vt alieno placeat oculo, tali eam incedere modo, ex impudentia omnes præſūptionem excipiunt: vt explicauit Barboſ. *voto deciſ.* 124. *lib.* 3. *n.* 15. Quo ſcriptum in loco reliquit: peccati quando reæ fœminæ habeantur, cum, propriæ vltra conditionis metam ornatū reddant cor- I
pus, & quo licitum extet in caſu, vel ex aduerſo. quod etiam non præteritis. Tiraquel. *in* 2. *connub. lege gloſ.* 1. *p.* 3. Moderatio autem debet cultui ineſſe, vt longè ſuſpicio ſit: ſordes inde procul, exceſſus abeat, vt laude ſit dignus, & Zelotypiæ furor expellatur. Tiraquell. *loco cit. poſt n.* 54. Si vir atenim, aut mulier, cum ſibi ornamētis formoſitatem addiderit, aliorum corda hominum propriam pellexe- K
rit ad cupidinem, nihil etſi damni exinde ſequi videatur, æterno exiſtit obnoxius flagello, tartareæque particeps ſedis efficitur: venenum eoquod attulit, vt, ſi vellet, quilibet ebiberet: vt Diui doctrina Hieronymi. Quæ autem ornamenta fœminarum? An veſtes & fuci? Haud equidem: ſed pudicitia, & mores. Tiraquel. *loco cit. n.* 9. Et nulla quemad-

A modum in moribus fictio eſſe debet,pa-
ri forma ſit è corpore procul: vt aſſeruit
Ariſtot.*lib. œconomico 1. cap.4. fin.* Huius
namque ornamenta generis hiſtrionum
potius , ac meretricum , honeſtæ quàm
mulieris , & viri decent aſpectum:adde,
quod veſtium qui ſeſe dedunt licentiæ
Dei manus inferre Sapientiæ videntur,
cum ipſius reformare opus, & aliam in-
ducere figuram contendant. Numinis
B forſan ignorãt quod naſcitur, opus eſſe,
quod mutationem patitur Cacodœmo-
nis : vt ad nos tranſmiſit Cyprianus *lib.*
de habit. virg.& Ambroſ.*in Hexam.* Sciat
autem fœmina, quod artificiali cũ vultũ
oblinir candore , ac excedenti ſuffunde-
re rubore nititur Summi picturam delet
Opificis.

Indè ſub oculos ponat vxor , veſti-
mentorum nec fulgorem , aut excellen-
C tiam formæ, aurique rantum valoris ad
ipſius laudes, habere maieſtatem, quan-
tum,quæ in rebus modeſtia ſit,ac hone-
ſtas, decorꝗue ſtudiũ vitę afferat;animi
erenim ſplendor, nõ corporis exoptatur
pulchritudo: vt in *lege quamlib.œconomic.*
2.cap.1. Ariſtoteles tulit,ac ex Tiraquel.
loco ſup.ducto benè perſpici poteſt.Debet
itaque mulierum circa ornamenta con-
ſideratio adhiberi, vt vigilanter quiſque
D meditetur: an ſtatus qualitati , & digni-
tati habeant correſpondentiam , vt re-
ctum de ipſis iudicium valeat elicere:cũ
talia enim vehunt præſens quæ exigat
conditio,& patriæ vſus expoſcat;mode-
ratè vitam ducere, virtutiſque perpatra-
re actus dicuntur,ſuo licet vt viro, cæte-
riſque placeant fœminis,adhibere cultũ
velint. Vnde ſi hoc agunt primum , ac
præcipuum conſeruandi amoris modum
E ponunt, & Zelotypiæ ſubtrahunt eſcam,
diſſenſionum quoniam , iratumque inde
cauſa: vt notauit D. Thomas ſuper Eſa.
cap.30. in fine. Modus alter, veſtium,cul-
tuſque vltra modetationem, vt firmum
coniugalis cõcordiæ vinculum excipiat,
mutuus exiſtit virum inter , ac vxorem
amor , & beneuolentia : neutiquã enim
amari coniuges valent, ſeſe niſi ad inui-
cem diligant : Seneca namque *nona ad*
Lucillum epiſtola, ſi vis amari, ama, dixit: F
Naturæ cum ex dictamine prohibitio
habeatur, illum ne, qui nos odio proſe-
quitur , amore complectamur , dum ex
aduerſo, eum, qui nos diligere videtur,
beneuolentia perſtringere cogimur:pru-
dens equidem amor operatur, vt aman-
tium corda vnico adnectãtur ligamine:
ipſe namque vitæ plurimum ad felicita-
tem confert : ſacræ quoniam inſtrumen-
tum amicitiæ , plurimique exiſtit cauſa G
boni;nil enim vel ciuitas,vel domus po-
teſt in perfectioné adducere, niſi & hu-
ius interueniat iuuamen, & opera : Ho-
merus autem in Iliade ſic.

Quicumq; bonus maritus,& prudens eſt
Suam vxorem amat,& curat.

Quam verò in ſe includat coniugiũ ne-
ceſſitatem, vt amor in opem adſit, ipſius
declarat lex matrimonij,ac natura: No-
ſter etenim Protoparens Adam , ſeu ve- H
riùs, per eius dicta,Deus hoc demõſtra-
uit : eòquod, iucundiſſimus poſtquã ſo-
por ille in artus fuerit immiſſus,Euaque
in totius vitæ ſociam fuerit allata; ecce,
inquit, de meis oſſibus os , & de carne
mea caro . patrem propterea relinquet
homo,& matrem ſuam, vxorique adhæ-
rebit , ac duo vna erunt in carne ; iſtud
enim amicitiarum ſumma eſt,iſtud finis:
cara ideò coniungi cum re vir debet, vt I
quid vnum cum illa reddatur.

Nulla verò maior haberi cauſa, vnde
conſurgat amor , poteſt , quàm ſi alius
moribus accommodati mores exiſtant;
nec aliud eſt,quod mag is arctum reddat
amicitiæ vinculum , niſi morum ſimili-
tudo:in quibus enim ijdem veniunt mo-
res , concordes efficiuntur voluntates ;
indè quis altero delectatur ; quod affir-
mat Philoſophus *in Politic.* 5. ac omnis, K
è cõtra, turbationis cauſa diuerſitas eſt.
Propterea Martialis diſſimili cum vxore,
ſuis eòquod ſeſe moribus aptare non
vellet,rixas miſcebat , propriam ita ex-
preſſit voluntatem.

Vxor vade foras , aut moribus vtere
noſtris.

Cum diuerſi autem animi habitus , vt
dilectionem concilient , neutiquam ſunt
apti.

A apti. Ariſt. *dicto cap. 4. œconomic. lib. 1.* Concordia enim à concordo venit; diuerſorum eoquod, nimirum, deſideria cordium in vnum coniungi facit; vnionē verò illo ſuſcipiunt in caſu mores, quo mariti, cuius paret imperio, ſubeſſe legibus mulier curæ habet; cum parentū etenim de domo egreſſum facit ipſorum amplius in facultate non eſt: ſed viri ſub ius tranſire videtur: vt Stobæum penes
B legimus *ſerm. 71. & 75.* Diuinas autem leges viri obedientiam rigoroſè ab vxore poſcere certum eſt; ipſius quoniam ſub poteſtate, ac dominatu perſiſtere illa cogitur: vt in *Geneſis 3.* cui additur D. Petri *epiſt. 1. cap. 3.* authoritas. Quo in loco ſubiectas affirmatur vxores viro eſſe debere. Priſcis propterea temporibus, dum ad nuptias ducebantur mulieres obductam velo faciem gerebant: vt
C illo ſeſe oſtenderent actu ſui iuſſis coniugis ſubiectas. *cap. fœmina 30. quæſt. 5. & cap. mulier 33. quæſt. 5.* Quæ matrimonij cum fuerint ligamine perſtrictæ viri trāſeunt in familiam. *l. quicumque, C. de re militari lib. 12.* Reputare hac de cauſa, vt Ariſtot. *cap. 1. lib. œconom. 2.* dixit, vxori benè compoſitæ conuenit, matrimonij per coniunctionem, ac etiam conſortij ſuæ in legem vitæ à Deo viri mores im-
D poſitos, quos æquo ſi perferat animo facili domus regimen excipiet modo; ſi ex aduerſo, magno non, niſi labore id agere poteſt. Hac de re ſi coniugis obtemperantē ſeſe reddit præceptis vxor, ingentes in domi cura ſudores haud patietur: vnde Ciuitatis quemadmodum obedire legibus viros neceſſe, pari mulieres forma promptum, alacremq; animum cōiugum præſtare ingenijs: vt So-
E cratis prolatum, compelluntur. Sed enim Aſtrologicis eòquod ab obſeruationibus aliqua pro coniugum conuictu afferuntur, optimum putaui præſenti aduehere in negotio, & ita: Quando viri, & mulieris luminaria ſe amica inuicem radiatione contuētur, & multò magis, ſi in mutua receptione reperiuntur, ſtabile vinculum, & conſtans deſignatur cohabitatio; & maiorem habet efficaciam, ſi
viri Luna, vxoriſque Sol tali ſe habent F
modo. Quando verò hoſtilitèr ſe aſpiciunt, aut ſunt in coniunctis, matrimonia dirimuntur, vel totalitèr, vel ſolo toro, vel animorum diſſidio. Si aphetæ aliqui, vel idem in vtriſq: benè configuratur, erit idem; ſed non ita conſtans. Similiter ſi malè non conſtans diffidium. Tempora diſſidij oſtendent oppoſitæ directiones, & progreſſiones aphetarum, præſertim luminarium. Conuictus etiam G
iucundus erit, & blandus, ſi luminaria concordant, & beneficè ſupereleuātur, aut configurantur; ſi maleficè, contentioſus, inuerecundus, inuidus. Si luminaria tandē diſcordant, & beneficè configurantur, conuictum pænè reſciſſum, redintegrant, placant, & blandum, reciprocumque reddunt amorem: Si maleficè dirimunt cum contumelia, & exe-
crationibus; addito ☿ etiam cum vociferationibus, improperijs, accuſationibus: addita ♀ adulterijs, & incantationibus, fœdatur etiam valdè à maleficis. Et hæc aſtrologicas iuxta regulas; quæ cum ſuum ex Deo vigorem ſuſcipiant, niſi eius concurrat voluntas ad perfectionem quidquam adducere neutiquā valent: ad alia. H

DE LEGIBVS AB VXORE ſeruandis. I

Cap. 10.

QVæ autem præberi à coniuge leges debent, ac præcepta, & præcipuo ab vxore ſeruari ſtudio neceſſe, vt æqua ſeſe, pro concordiæ acquiſitione, gerant prudentia, hęc veniūt.

Et ipſius inter prima exiſtit: vt domi ſe ipſa continere iret; mulier etenim, K
nec aliorum proſpicere vultûs, neq; ab alijs videri, præſertim quæ cultu ornetur eleganti, debet; vtrumque ad Venerem ſtimulus exiſtit: vt Theophraſti explicatum per ſententiam. Summā autem vxoris haberi laudem, ſi domi ſeſe vigilans contineat. Caſſan. *in Cathal. gloriæ mundi, p. 2. conſid. 25.* affirmauit per Tex.

in

Digitized by Google

A *in l.* 1. *C.de offic. diuerſ. indic*. Ad quod è
viro compelli mulier valet. Tiraqu. *in*
10. *lege connub. gloſ.* 1. *par.* 10. *num.* 31. Et
aliquando ſi mulier obediens nõ ſit, re-
pudijs exiſtit cauſa. Specul. *tit. qui filij*
ſint legitimi, §. 1. *verſ. quod ſi viro abſen-*
te, & Tiraqu. *loc. ſupra citatis.* Vnde Mo-
ſchouitarum penes gentes mos habetur:
vt nulla honeſtatis prædita, nec non pu-
dicitiæ decore mulier iudicetur;niſi quę
B domi concluſa permaneat. Taliter vt
nuſquã ex quacunq; abeat cauſa, egreſ-
ſum facere poteſt; proprijs etenim dum
in ædibus moras ducunt, & telas con-
ſtruunt, & fila nent, aliquid ſibi iuris, &
authoritatis non deſumunt: cum omnes,
qui domeſtici ſint,abſoluant ſerui labo-
res, verbera neutiquam à maritis perfe-
runt, amoris dum ſigna reputant, &
querelas plerumque conficiunt ſeſe vi-
C ris exoſas; vt teſtis extat Guagni. *in Mo-*
ſchou. deſcriptio. cap. 4.

Secunda, vt earum, impudicitiæ qui-
bus maculæ, conuerſationem fugiant;il-
lam eoquod vitare præſumptionẽ opor-
tet, qua illis quiſque ſimilis, dicitur, cũ
quibus tempus ducere optat. *l. eum qui,*
C.de Epiſcop. & Cler. Improbas namque
in ſe ille qualitates æſtimatur include-
re, malorum qui ſocietatem amat. Bald.
D *in cap. inter ſollicitud. extra, de purgation.*
canon. legimus enim in Prouerb. *cap.*
13. *Qui cum ſapientibus graditur, ſapiens*
erit, amicus ſtultorũ ſimilis efficietur. Quod
in 22. *cap.* conſpicitur. *Noli eſſe amicus*
homini iracundo, neque ambules, cum furio-
ſo, ne fortè diſcas ſemitas eius, & ſumas
ſcandalum animæ tuæ. Et Propheta pſ. 17.
Cum ſancto ſanctus eris, & cum viro inno-
cente innocens eris: & cũ electo electus eris,
E *& cum peruerſo peruerteris*. Qua de cau-
ſa eloquentiæ ſeptemfluus ille Nilus D.
inquam Hieronymus Domitillæ ſcribẽs:
Semper inquit, *in comitatu tuo graues fœ-*
minas habeas, mores enim, & ſtudia domi-
narum plerumque ex Ancillarum, & con-
comitantium moribus indicantur. Et iure
quidem optimo, qualiſcunque ſit, cuius
delectetur fœmina conſortio, ipſius af-
ficit, vel honore, vel vituperio ſtatum;

ſimiles quoniam retinere mores quili- F
bet præſumit. Et Euripides in Andro,
ſanæ haud fermè reputat mentis coniu-
ges, qui peſſimis præditas mulieres cõ-
ditionibus, vt ingrediantur ad vxores,
permittunt, plurimas enim tractant res,
quæ & dedecus nonnumquam afferunt,
& vituperium ducunt; vnde ſi tranquil-
litatem domi, & vxoris viri exoptant
modeſtiam, ac honeſtatem hoc vigilan-
ti curent prudentia. ſic Ariſt. *lib. œconom.* G
1. *cap.* 7. doctrina.

Vt œconomicam, tertia, circa nego-
tia curam gerat, quæ domi ſepta inter
exiſtunt: tale namq; dominium debet
coniugi permitti, prudenter in quo ſeſe
mulieri verſare conuenit: quædam eo-
quod fœminæ,cum vigiles hanc in rem
non incubuerint,omnia,quæ viri ſump-
tibus acquiſita, & labore, peſſum dare
non dubitarunt, ac prodigum de illis H
vſum habentes, in conſumptionem tri-
buere: quapropter Xenophontem pe-
nes *fol. œconom.* 521. probam domi ſo-
ciam eſſe coniugem legimus;non paruũ
ad viri felicitatem conferens augmentũ;
ſæpius etenim prodigæ opera fœminæ
in ruinam impelli virorum ſubſtantiam
proſpicimus: Hæc autẽ cum citatus du-
xiſſet, iſta viri affert in mulierẽ verba:
Ego tibi quæcunque ſunt intus, prodidi, tu I
item tecum in eandem collocaſti. Eius etiam
hinc emanat præceptum, ne contentioſis
ad inuicem colloquijs, quæ quiſque at-
tulerit, recenſeant, & plura ſe vterque
affirmet duxiſſe. at curent potius, vt per
quam ſolerti familiarem augeant modo
rem; bonorum verò adminiſtrationem
circa nulla debet vir forma imperium
ſubtrahere vxori: cum & ſocia, & domi-
na, ſicut coniux, habeatur. Qua de cauſa K
Plutarchus in moralibus affirmauit ita:
Vt corpus nil poteſt abſque animo, nec ani-
mus rectè valet, niſi corpore incolumi, ſic
inter vxorem, & maritum omnia ſunt cõ-
munia. Adde quod 3. Virgil. *in Ecloga*
verſ. 34. de illis non ſolum, quæ domi
continentur, quæ ad externam verum
etiam pertinent curam voluit præberi,
Menalcam dum inducit, qui nil ſeſe de
gregis

A gregis animalibus facere diſpoſitionem
poſſe aſſerebat, ſi aduerſo Damœtæ cã-
tu proſtratus,victas daret manus,patrem
quoniam domi, & nouercã retinebat,&

Biſque die numerant ambo, pecus alter,
& hædos

Accuratè diuiſa, coniuges inter, vnde
officia eſſe debent,ac munera; taliter vt,
quæ ad forum, ac rus pertinere videan-
tur, ciuilia nec non ſint negotia, viro
B tribui neceſſe; ipſius autem,quæ ſpectã-
re ad naturam, ſcilicet imbellem, domi
res mulieri conceduntur; quod in ob-
ſeruatione, haud negligant ponere, ſi
prudenter vitam ducere homines con-
tendunt; nec alterius effugere à labori-
bus coniugum quemque decet.ſæpè ve-
rò ſolent egreſſæ ad ruris negotia fæmi-
næ operariorum perfici curæ, ac ſibi pa-
tris familias induere vices; Menalcæ
C quemadmodem nouercã agere non pu-
debat: Viro autem domeſticæ ſtudium
ſummæ pænitus in vxoris manibus re-
linquere negligenter non connenit: in
illis præcipuè, quæ ad ſeruorum attinẽt
operas, quibuſue authoritatis indigen-
tia eſt; hoc igitur modo maiores coniu-
gum communio vires, in concordia,ex-
cipiet, firmas in dies inijciet radices,
mutuo dum cordis amore graue curarũ
D diſpertiunt pondus; vt è Hierocle in
œconomica ſcriptum.

Quæ quarta venit lex, mulieris circa
obſequia præbetur;ipſa namque vt ſub-
iectam ſeſe viro demonſtret, peccatique
pœnam à Deo conſtituram, ob Parentis
primæ audaciam,Euæ inquam,luat;obe-
diens viri exiſtere imperijs debet. Hanc
autem eiuſmodi eſſe ſubiectionem,haud
decet, quæ à filijs exigi videtur, ac ſer-
E uis; ſed vt in dominij maieſtatem con-
iugi ſubdita mulier dicatur; cum pari
forma ipſa mater familias, vti pater no-
minetur. *l.pronunciand.46.§.1.ff.de verb.*
ſignificat. Naturæ namque ordinem ſer-
uari neceſſe vnde venit,quod & ſeruitia
hominibus præſtare fœmina cogatur;
Diuo quemadmodum ex Auguſtino in
Geneſis quæſtionum libro, *quæſt.* 153.
ſumptum fuit capitulum eſt ordo 33.
*quæſt.*5. Mulieris eòquod tributus vir in F
caput fermè fuit. *cap. hæc imago cauſa,&*
quæſt. 5. *citatis*. Præeminentiæ qua de
cauſa cum reſpectus habeatur, & obſe-
quijs venerari maritum, & ſeruitijs dul-
citer amplecti vxor debet. Bald. *in l. ſi*
inuita. C.de nuptijs. Surd. *de alimen tit.*7.
*quæſt.*16. *num.* 22. Viris namque ſubie-
ctæ, illorum pœnè famulæ exiſtunt mu-
lieres. *cap.ſatis hinc dicta cauſa 33.quæ.5.*
Quis enim ambigar, & in ancipiti con- G
ſtituat, coniugum ſub cuſtodia, poſitas,
necnon tutela permanere fœminas, eo-
rumque ſub moderamine, vt potè pru-
dentiorum, quique maiori, & conſilio
polleant, & ratione creatas? iuxta illud
Prouerb. *cap.*11. quo in loco: *Qui ſtultus*
eſt, ſeruit, ſapienti. Vnde autem hoc il-
lis? ex imperfecta ſexus mulicbris natu-
ra originẽ ducit. & hac de re prudẽtiæ
dirigi ex æquitate imbecillẽ adeo men- H
tem decet dum & in ſociam viro mulier
tributa; mariti propterea ſub dominio,
cum ad obſequia, & coniugalia munera
reſpectus habeatur, ſubiectam dicere
fœminam oportet. *l. ſtatu liberos, §. ſi*
uis ſeruum, in verbo operari domino, ff.de
ſtatu libero, l.ſicut,&ibi Gloſ.*in verbo eſſe*
debet, ff.de opera libert. Surd. *loco cit.n.* 12.

An autem fabrilia circa opera vxor,
& artificialia, viri iuſſu, cogatur verſari? I
Hoc neutiquam agere negotium com-
pelli poſſe reputauit. Mar.Giurba *ſuper*
conſuetud.Meſſan.cap. 3. gloſ.9. p.1. num.
37.Taliter vt ſi nummorum aliquid ſibi
fuerit adepta, cum in mercatura,& alia
verſatur arte, proprio, non autem con-
iugis acquirit, vtili, communis cum di-
ſpoſitio iuris ſub conſiderationem ve-
niat; alter enim, liberæ per operam per-
ſonæ, cuiuslibet acquirere lucrum rei K
minimè poteſt. Doctores penes Giurb.
cap. 1. *Gloſ. 6. parte* 1. *num.* 56. *& dicta*
Gloſa 1. *num.* 37. Qui exempla caſus in
Textrice, Chirurga, Nutrice,Raccama-
ria, Obſtectrice, ac eiuſdemmet generis
fœminis offert: Rotæ adducit *deciſ.* 1.
num. 3. *&* 4. *de donation. inter virum,*
& vxorem: & Surd. *conſ.* 459. *num.*18.
Etſi, tempus eòquod mariti detractum
ſer-

A ſeruitijs, quæ nullo modo, negotia cum
tractaret mulier, præſtita fuere, aliquid
ex lucro dare coniugi adſtringatur. per
Tert. *in d.l. ſicut, ff. de opere libert. l. aſſid.*
C. qui potiores in pignore habeantur. Quod
eumdem retinet vigorem, ſi viri ob pe-
cuniæ operam lucri fœmina exceperit.
Giurb. *loco citato in fine dicti num.* 56.

Adde quod nulla etiam ratione ſerui-
tia, quæ nobilitatis in præiudicium re-
B ſultare conſpiciuntur, vxorem, vt ſeſe
in viri operetur commodum, cogunt.
Giurb. *dicto cap.*3. *gloſ.*9. *parte* 1. *nu.*38.
Nobilis, quo in loco, ſanguinis excuſa-
tionem præbet mulieri, quin viri ſerui-
tijs immiſceri debeat; demas attamen,ſi
graue ob paupertatis onus famulã con-
ducere neutiquam valent: Sanch. affert
*de matrim.lib.*6. *diſput.*6. *num.*14. Cum
ſui etenim ſplendor ſanguinis aliquod
C excipiat præiudicium ſeruilia minimè
opera marito adſtringitur fœmina præ-
ſtare: vt Giurba *loc.cit.n.*39. quapropter
nec molere, nec in ſordido coquinariæ
artis exercitio verſari tenetur. Tiraquel.
in lege 5. *connub. num.* 8. *& in prima lege*
*num.*27. Triennio accedit, quod lac præ-
bere filio haudequidem compellitur;
cum dedecus indè prouenire videatur.
Surdus *de aliment. tit.*7. *quaſt.*9. *num.*26.
D Tiraquel. *de nobilit.cap.*10. *num.* 78. DD.
penes Surdum *dicto tit.*7. *quaſt.*13. *nu.*2.
Quæ decora enim forma effici minimè
poſſunt, obligationem ad opus nõ po-
nunt: ſed ſi regionis hoc permiſſum red-
dat mos, illius ad obſeruationem qui-
libet fermè tenetur: matrimonij ex co
quia cum ſit contractio, mutuo ſe con-
ſenſu regionis iuxta mores alligari vi-
detur. Coctõ. *controuerſ.* 2. *de viro, &*
E *vxor.quaſt.*2. *num.*89. Et ſi vt lac iam
puero afferat nato, contraria licet ex
parte regionis veniat vſus, adſtringi mu-
lierem in quorumdam placitis fuerit.
DD. penes Surdum *dicta quaſt.* 13. *pro-*
*pè num.*2. *finem, & in num.* 3. Illas affert
rationes, conſpici ex quibus cauſæ va-
leant, vnde ad hanc ſubijciatur mater
obligationem: & hoc poſſit excuſatio-
nem ab onere ſuſcipere. Ad obſequia

verum, quæ præſtare vxor viro compel- F
litur, accedit, quod illum, prout eſt
domicilium, alium etiam ſi transferatur,
in locum ſequi tenetur. Gloſ. *in cap. vna-*
quaque, verbo ſequatur 13. *quaſt.*2. Giurb.
parte prima cap. 1. *num.*49. Coctõ. *dicta*
*controuerſ.*2. *num.* 71. *cum ſequent.* Cum
nullum ponat obicem, quod pactum de
non diſcedendo ſtatuto ex loco fuerit
iniectum: æqua enim ſi habetur cauſa,
nullam id retinet efficaciam. Abbas *in* G
*cap.*1. *num.*5. *verſ. & hoc verum, qui ma-*
trimonium accuſare poſſunt. Tiraquell. *de*
*legib. connub. lege prima, gloſ.*1. *num.* 37.
in fine, verſ. atque etiam. Simon de Petr.
*de interpetrat. vltim. volunt. lib.*4. *dubit.*8.
*num.*55. *verſ. intellige*. Cancer. *variar.*
*reſolut. lib.*3. *cap.*7. *num.*1. *verſ. niſi ali-*
qua. Capic. *deciſ.* 135. *num.*2. Vrſill. ad
Afflict. *deciſ.*307. *num.*7. *verſ. & melius.*
Huius etſi generis pactum firmum iura- H
mento redditum fuerit; vt probatum
voluit Abbas *loco citato num.*5. *verſ. nam*
ſi daretur. Sanchez *de matrim. lib.* 1. *di-*
*ſput.*40. *num.*3. *&* 4. quem refert, & ſe-
quutur Pontius *eodem tract. cap.* 20. *n.* 8.
*in fine. verſ. limitanda tamen lib.*12.

Maritus autem cum ad obſequia, &
ſeruitia ex vxore præſtita reſpectus ha-
beatur alimenta ei ſubminiſtrare com-
pellitur: nulla verò forma eoquod tri- I
buta dos fuerit. Abb. *conſ.* 39. *num.* 14.
*vol.*2. Hac de cauſa mulier etiam, quæ
dotem haudquaquam duxerit, è marito,
cuius perſiſtit in obſequijs, excipere
alimenta debet. Cinus, & Bartol. *in l.*
quod in vxorem, C. de negotijs geſtis. Quod
etiam vigorem habet, quamuis in ægri-
tudinem inciderit, & malæ perſiſtat va-
letudinis. Surdus *de aliment. tit.*4. *qu.*83.
num. 3. *cum ſequent.* Addas, quod eas, K
quæ neceſſariæ ad ſalutem ſunt, mede-
las afferre, ac pharmaca ſubminiſtrare
tenetur: Cinus, & DD. penes Surdum
*tit.*3. *quaſt.*5. *num.*4. *& tit.* 1. *quaſt.* 33.
num. 37. Quo in loco diſtinctionem fa-
cit. ſi dotem attulerit, vel ex aduerſo
vxor: præiudicium enim ſuę infert con-
ditioni vir, ſi omni denudatam re puel-
lam ducat in vxorem. Quod minimè
agit;

Digitized by Google

A agit; quin alimenta præbere teneatur coniux; at ipſum cogit Cocton. *d. controuerſ. 2. cap. 2. num.* 88. Vbi diſtinctionem adhibere voluit, cum neuriquam dote prædita mulier, diues exiſteret, vel ſi eius promiſſio, non autem ſolutio ab extraneo, aut ab ipſa etiam, vel è ſocero fuerit facta: 83. ad huc *in nu.* Quęſitum affert, an coniugi, quæ à domo recedat, vel carceribus ſit iniecta, præ- B ſtare vir alimenta compellatur, vt prolixitatem etenim, quam odi, vitarem, ſolerti perquirenda, in citato, relinquere lectori volui.

DE FAMILIAE IVRE: AC VIRI *poteſtate in vxorem.*

Cap. 11.

C PRimis in mundi exordijs viro, & Princeps fuit, in vxorem familiare conſtitutum Imperium; hoc autem ob patrati pœnam ſceleris, eiuſque tranſgreſſionem quod paſſum, in præcepti flagellum: omnia exhinc familiarum, ac Rerumpubl. prouenire initia, cum inſimul conuenirent multitudines, certum eſt, diuerſa quamuis extiterint forma; priori namque familia tempore fuit cō- D ſtituta, quàm Ciuitas, & Reſpublica. Prima propterea hominis ſocietas habita, familia: in diem velut, & præſentis cauſa vſus fuerit tributa; hæc autē Ciuitatis in ſeminarium venit: vt Ciceronis *lib. de offic. primo ſentent.* domus vnde iuxta naturam, præfixa extat ſocietas: ita *lib. Polit.* 1. Ariſt. Hoc autem familię nomen, ad res non ſolum, ad perſonas verum etiam ſpectare appareat. *l. pronū-* E *ciatio* 195. *§. familiæ, ff. de verb. ſignif.*

Et cum ad res, primo, refertur, hæreditatis nomen, ac bonorum importat: *l. finali, C. de verbor. ſignificat. & vt ex duodecim tabularum lege conſpicimus. Proximus agnatus familiam habeto. d. l. pronunciat.* §. 1. Quo hereiſcundæ familiæ in caſu accipi actio debet, quæ, vt hæreditatis fiat diuiſio, competere videtur. *§. quædam actiones, inſtit. de action. l.* 1. *ff. familiæ herciſcundæ.* Alex. *conſ.* 70. *nu.* 10. F *verſ. quoad ſecundum lib.* 6. *d. l. pronunciatio, §. familiæ, ff. de verbor. ſignific.* Gloſ. *in dicta l. final. C. eodem.* Cum ad perſonas autem ſecundò pertinet, ſæpius includit corpus, quod vel iure ipſorum proprio, vel cognationis compræhenſum, nomine, habetur. *l. final C. de verb. ſignificat.* Et iure quidem proprio, aut ex naturæ conditione, vel iuris extant ſubiecti. *dict. l.* 195. *§. familiæ, ff. de* G *verb. ſignific.* Guttierez *de iure men. lib.* 3. *cap.* 8. *verſ. familiæ.* Huiuſmodi autem familiæ appellatione ſeruos non ſolum contineri, liberos verum etiam, qui in patris familiæ facultate perſiſtunt compræhenſos haberi firmum eſt. *l. deteſtatio, §. familiæ, & dicta l. pronunciatio, §.* 1. *ff. de verb. ſignificat. l. qui adoptio, ff. de adoption.* Quam in claſſem & nurus, & H gener, propinqui nec non ex gradu in gradum veniunt: *l. fin. C. de verb. ſignif.* Quæ hunc ad ſenſum aliud eſſe nō poteſt, quàm perſonarum corpus, quæ priuata vnius ſub patrisfamilias poteſtate compræhenduntur: & mulierum quāquam liberi earum non perſiſtant in familia. *l. familiæ* 196. *§. fæminarum, ff. de verb. ſignif.* Vſum attamen omnes amplectuntur, qui viduam iam ſuperſtitem vocari matrem familias patitur. *l. pronū-* I *ciatum* 46. *§.* 1. *ff. eodem.*

Hac maritus, & vxor de cauſa, cum vnica proles habeatur, famuluſue, aut ſeruus integram dicuntur familiam conſtituere: ſufficientes namque hoc ad negotium conductitias eſſe perſonas mos probat, cum hiſce familiam temporibus quiſque valeat retinere, qui nulla etſi proles veniat, mulieri ſit adnexus, ar- K gumento. Gloſ. *in l. proſpiciend. §.* 1. *ff. de pœnis.* Roman. *conſil.* 152. *verſ.* 3. Philoſophi quamuis iuxta doctrinam *in Politic.* 1. *cap.* 1. Et vxor ad familiam, & maritus, aratorio necnon aptus labori debeat adeſſe bos, qui pro ſeruo pauperibus habeatur: hinc familiæ membrum paterfamilias extat. *l. familiæ* 146. *ff. de verb. ſignificat.*

Sed quis verum Patrisfamilias nomē

A exigit ? An vilis, & ſine liberis ? haud equidem; cui & coniux filijque ſubiecti exiſtunt, ac ſerui, hoc præbetur ; in ipſos autem poteſtatem retinet, & in muliere, primo, ipſa exercetur, quæ mitiſſima eſt ; naturali quoniam ratione vitę, familiæque coniuges inter, communio permanet : ideò tamen non tam rigoroſa eſt, cum neutiquam vxoris dici dominus vir illo imperio poſſit, quod in li-
B beros exerceri videtur, ac ſeruos ; ſed adeo vt ſubdita ipſi fœmina exiſtat, vt ſacræ monumenta paginæ demonſtrant: præeminentiæ quam retinet mas ratione, illi verò punitionem ducere, ſi leuē demas, nequaquam valet. Gloſ. *in l. ſi quæcumque* §. *final. ff. ad legem Aquileam.* Tiraquell. *in prima lege connubia. gloſ.* 1. *part.* 1. *num.* 22. Hondedeus *conſ.* 63. Zabarell. *conſ.* 9. Tuſcus *litter.* C. *concluſ.* 11.
C Qua de re cum leniter ipſam punit, verbera illo valet inferre modo, quo Ludimagiſter, diſcipulos, ac ſeruos dominus caſtigant ; dum ipſi miti ſubditos forma plectere poſſunt. *l. prima, C. de emendatione ſeruorum. l.* 1. *C. de emend. propinquor.* §. *ſi quis autem, Authen. vt liceat matri, & auiæ,* §. *final. inſtit. qui ſunt ſui, vel alieni iuris. l. reſpiciendum, ff. de pœnis.* Taliter, vt huiuſmodi leuis correctio conceſſa viro exiſtat; promiſſum licet fecerit ſeſe vxo-
D rem haud fore correcturum; id enim, cū bonos aduerſus mores fuerit conſtitutum, vigorem nequaquam retinet : delinquendi ex eo quia tali ratione occaſio præberetur. *l. ſi plagis, ff. de verb. obligation.* Abb. *in cap. extra miſſa de reſtitut. ſpoliat.* Farinac. *conſ.* 157. *num.* 15. *par.* 2. *fol.* 245. Gratianus *diſcept. forenſ.* 738. *num.* 71.

E Signatum atenim viro ſit, vt nimius in punitione minimè habeatur, ſi leni eoquod modo, & filij, & ſerui excipere punitionem debent, quo magis vltra terminos progredi neutiquam licet cōiugi, dum & vna caro, fœmina, & idem corpus, cum viro eſt; adde quod ſuam excepit ex coſta originem Eua, non autē ex pedibus, vt ſe, non vti ſeruam : ſed in ſociam demonſtraret efformatam. Ti-
F raquel. *in l.* 8. *connub. nu.* 12. Tyrāni adeo quod nomine inſigniuerit Tiraquellus maritum, qui ſeueriori, quam ipſius cōditio patitur, punitiones modo infert *num.* 11. per Text. *in cap.* 1. *de his, quæ vi, metuſue cauſa fiunt.* Ipſe autem ſummam dixit iniuriæ notam eſſe, quod vitæ ſocia, & neceſſarijs viro in rebus coniuncta vile ſicut mancipium tractetur, & ignominijs onerata dedecore afficiatur; ac ſacrilegij reum æſtimauit coniugem, G
qui manus opprobrioſè in mulierem inijcere minimè dubitaret ; Marci prout Catonis dictum exiſtit, dum, vt Plutarchus in eius vita refert: huiuſmodi affirmabat ipſe, marito, aliam non debere punitionem adduci, quàm quæ temerarijs diuini ſimulacri violatoribus infligatur. Verborum etenim ſuauitate, non verberum ſæuitie, amoris dulcedine, timoris non formidine, placido modera- H
mine, rigoroſo non imperio tractari mulierem oportet; ita enim lumen gentiū Apoſtolus *cap. ad Coloſſen.* 3. *Viri diligite vxores veſtras, & nolite eſſe amari ad illas.* Qui ſapientia namque præditus vir exiſtit mulieri neutiquam percuſſiones inferre geſtit: ex eo quia, vt Gellius primo explicauit libro, vel tolli coniugis vitium neceſſe, vel ferri; qui primum agit negotium commodiorem ſibi red- I
dit; qui poſterius meliori animum ornatu decorat : quid etenim è verberibus deuenire vtilis poteſt, quid emolumenti ? An magis indè virum fœmina proſequatur amore ? haudquaquam : infeſto immò illum odio ſibi reddet inuiſū, & deſperationis non rarò in baratrum conſulò irruit, dedecora nec non, prius minimè audita, patrat facta; in aliorum amentem enim trahitur amorem ; vt de K
Paſipha, Plutarchum penes, in moralibus, habemus : quæ Minois propter ſeueritatem horridos fermè in Tauri amplexus iuit. indè in Homeri Iliade præceptum : vt quilibet, prudentia cui adhæret, & morum probitas, maritus, propriam amare, ac illius peſſimam corrigere naturam inniti velit. Adde quod prout ex Tiraquello prolatum *loco citato*

num.

A *num.* 17. venit : lethum varijs compara-
re modis, vitaleſque arripere auras ita
malè acta coniux meditatur: vt ſunt quę
notauit. Gloſ. *in l. pater Seuerinam,* §. *So-
crus*: vbi Bartol. & Caſtren. *ff. de condict.
& demonſtr.* Vnde iure quidem optimo
conſtituta virum aduerſus, qui feritate
in vxorem vtatur, & graui eam verbere
afficiat, pœna fuit, immò id vigorem
habet, ſi leniter ipſam percutiat, cum
B nulla interueniat cauſa: tertia verò hanc
ob punitionem, propter nuptias dona-
tionis amitti pars debet, quæ idem im-
portat, ac tertia nuptialis pars largita-
tis, quæ fuerit è viro confecta: per Text.
in Authen. ſed nouo iure. C. de repudijs, &
in authen. liceat matri, vel auiæ, §. *ſi quis
autem propriam vxorem*. Sed ſi nuptiarū
ergo donationem haud attulerit, quarta
in totius ſubſtantiæ parte, dummodo
C quod treſcentum non exuperare aureos
videatur, punitionem excipit; quo autē
caſu hanc res familiaris excedat ſum-
mam, aureos in pœnam centum ſolue-
re compellitur, ad Text. *in l. penult.* §. *ſi
verò ſine culpa, C. de repudijs.* Farinac. poſt
Tiraquell. *de delict. carnis quæſt.* 143. *nu.*
187. §. *verberatio.*

Sed enim eòquod tātas vxorum per-
tinacia, vires hiſce deſumpſiſſe tempo-
D ribus conſpicitur, vel valet importuni-
tas perferri: taliter vt ſæpiùs malis non
ſolum verbis coniuges afficiant, ad ver-
bera verùm etiam procedant, & iurgia,
quibus victas dare manus per quam in-
decorum extat: vt dixit *in lege* 1. *connub.
num.* 19. Tiraquell. Vnde huius fœminas
generis, quæ in viros dominium ſibi de-
ſumunt, omni expertos laude, ac vitu-
perio dignas in num. 17. reputauit. Ac-
E cedit quod vniuerſum pænitus familiæ
vſurpantes regimen, viros inſtar ſeruo-
rum proprio ſubiectant dominatui, iuſ-
ſiſque obedientes eſſe cogunt, ac ſæpius
cum ipſos in contemptu habeant, ad vl-
teria perpatrare non erubeſcunt, nullius
cum frenum timoris earum cohibeat li-
centiam, nec vlla ipſas formido terreat;
itaut nonnunquam in maritorum vitam
inſurgere tentent. Hac, vigili, de cauſa
incumbant ſtudio viri, ne mulierum F
audacia in ſummum creſcat, & cū oc-
currere caſus videtur, Salomonis mini-
mè prætermittant monitum, *Duram ba-
culo percute*. Quis enim ſapiens, quis
prudentia obarmatus vxori neutiquam
regimen ponit? Liberam eam eſſe non
concedat, nec permittere, vt omne do-
mus habeat imperium, debet. Tiraquel.
in dicta l. 8. *num.* 7. *in fine*. Licitum ergo
perſiſtit, mulieris vt inſolentiam, dum G
æquam præbet cauſam, verberibus cō-
iux deprimat Farinac. *loco ſupra cit. num.*
181. Ne, ſi facili remittatur modo, pe-
iora labatur in facta, imperiumque in
virum ſibi vſurpare non dubitet. Abbas
in cap. quemadmodum, §. *illud autem n.* 15.
de iureiuran. Rolan. *conſ.* 27. *num.* 18. &
ſequent. volum. 3. Farinac. *conſ.* 157. *n.* 15.
volum. 2. & ibi poſt eum Rota *deciſ.* 39.
deciſ. 371. *vtrobique num.* 4. *in recent. de-
ciſ.* 155. *num.* 4. *deciſ.* 324. *num.* 8. *p.* 6. H

Quid autem grauiora dum commit-
tere delicta vxor audet viro agendum?
an propria ſcilicet illam punire autho-
ritate, ac mortem valeat inferre, non
verò magiſtratus potentia, ſi adulterij
comperiſſet ream? Nullo modo (vt pa-
tri licet) venereo quamuis in actu delin-
quentem deprædhendiſſet *ſ. l. nec in ea*, §.
vltimo, ff de adulter. verſ. idem autem. Sed I
ſi neci dederit ille coniugem: ex eo quia
nimis aſperum viſum fuit, æquo animi,
regimen ponere, dolori, ordinaria neu-
tiquam Legis Corneliæ punitione: ſed
leuiori caſtigatur per Text. *in l.* 1. §. *fin.
ff. ad Legem Corneliam de Sicarijs*: quo in
loco; *Sed in eum, qui vxorem deprehen-
ſam in adulterio occidit Diuus Pius leuiorē
pœnam irrogandam eſſe reſcripſit, & hu-
miliori loco poſitum in exilium perpetuum* K
*dari iuſſit, in aliqua dignitate poſitum ad
tempus relegari.* Doctores penes Farinac.
*de homic. tit. de marito occidente vxor adult.
quæſt.* 121. *p.* 2. *n.* 6.

Propriæ autem violatorem mulieris
inſimul cū ipſa neci dedere permiſſum,
vt etiam cum illam, nullà ducta mora, è
ſe repelleret: hoc atenim illo procedit
in caſu, quo vilis, abiectæque adulter

A conditionis exiſteret: ſed ſi grauis, aut honeſtæ corruptor ille qualitatis haberetur, ſanguineam vir mortem inferre minimè poteſt. Farinac. & DD. penes ipſum *loco citato num.* 64. *cum ſequen.* Paſcal. *de virib. patr. poteſt. parte prima cap.* 5. *num.* 29.

Huius verò Siculi ex Regno conſtitutione, quæ incipit: Si maritus vxorẽ, licitum coniugi venit; vt mulierem, &
B adulterum inſimul, tàm indecoro depræhenſos in opere, abſque punitionis formidine valeat morti dare, cum nulla interſit perſonarum qualitatis diſtinctio, tàm ſi vili exortus genere, quàm ſi nobili, maritalis extet violator thalami: Paſchalius *loco citato nu.* 33. *&* 34. Cum æquo autem percitus furore nõ fragrãti funus attulerit in ſcelere; ordinaria neutiquam pœna, vt homicida; ſed alia,
C quæ mitior ſit, luere crimen debet. Farinac. *loco ſupra citato num.* 63. Paſchal. *num.* 36. per Text. *in l. Gracchus*, §. *ſed ſi legis*, *C. ad legem Iuliam de adulter.* vbi: *Sed ſi legis authoritate ceſſante, inconſulto dolore adulterum interemit, quamuis homicidium perpetratum ſit, tamen quia nex, & dolor iuſtus factum eius releuant, poteſt in exilio dari*. An vero, & quomodo reus, qui ſic rabiem eſatiarit in conſcientiæ
D foro exiſtat? Videndus eſt Diana *trac.* 4. *parte* 3. *reſolut.* 223. & Leſſius *de iuſtit. & iure lib.* 2 *cap.* 9. *dubit.* 5 *n.* 16.

Quo atenim in caſu vir innoxiam depulerit è viuentibus mulierem, illam ſubire pœnam cogitur, quæ in Parricidas extat conſtituta. Farinac. *de homicid. tit. de marito occidente vxorem quæſt.* 120. *inſpect.* 3. *num.* 37. *cum ſequent. l.* 1. *ff. ad Legem Pompeiam de Parricidijs*. Nec do-
E tis vllo modo lucrum poteſt accipere, aut aliquid aliud, vxoris quod, pacto iniecto, vel ſtatuto, ex morte conueniret. *l. final.* §. 1. *ff. ſoluto matrim.* Paſchalius *loco ſupra cit. num.* 74. Antephatum adde, quod, longioris, quàm trahere coniux poterat vitæ ob præſumptionem, quæ in ipſum oritur, illius ſoluere maritus hæredibus compellitur. Paſchal. *num.* 84. *cum ſequent.* è Scipion. Rouiti *allegat.*

Veniat etiam, quod ſi, cum nulla mulieris intercedat culpa, è domo procul ipſam vir abicerit, alio dum retinet habitationem in loco, ſubminiſtrare alimenta compellitur: vt extat Iacobi de Aretio, Cini, Alberici, Baldi, Saliceti ſententia, & aliorum quos citat Surdus *tract. de alimen. tit.* 1. *quæſt.* 32. *num.* 17. F
Sed ſi eo adulteriũ in ſtatu mulier perpatrarit nullo accuſare modo illam vir poteſt, aut aliqua dotis lucrum facere de ſumma valet. Tiraquel. *leg.* 1. *nu.* 24. G
Dotẽ immò repetere vxor poteſt. Alexand. *conſ.* 78. *colum.* 1. *volum.* 5. Nacta *conſ.* 547. *num.* 15. Roland. *de lucro dotis quæſt.* 68. *num.* 4. *& conſ.* 14. *num.* 38. *volum.* 3. Surdus *loco citato num.* 21. Ipſius eòquod ex opera minimè deuenit, quin viro præſtare ſeruitia velit. Alexand. in *l. ſi cum dote*, §. *ſin autem in ſeuiſſimo*, *ff. ſoluto matrimon.* Tiraquel. *de retract.* §. 10. H
gloſ. vnica num. 14. Nacta *dicto conſ.* 547. *num.* 14. Quod tunc etiam ſuum retinere vigorẽ Surdus affirmauit *d. quæſt.* 32. *num.* 26. *& quæſt.* 17. *num.* 47. *tit.* 7. Cum propria coniux voluntate, aliquam ob contentionem, diſcedens, & poſtmodũ redire ad maritum quærens, ab illo neũtiquam excipiatur; ſed longè ſit expulſa: ducit Gloſam *in cap. ſignificaſti de diuortijs*. Aut etiam ſi, cum nec propria I
interſit, nec mariti culpa è domo abeat, ſibi alimenta rigorosè mulier poſcit. Surdus *num.* 33. per Text. *in d. l. ſi cum dote*, §. *ſin autem in ſeuiſſimo*, *ff. ſolut. matrim.* Quo autem in caſu adulterij propter crimen è domo abſit alimenta vir ſubminiſtrare minimè tenetur. DD. penes Surdum *dicto tit.* 7. *quæſt.* 16. *num.* 2. *& 16.* Cum tori attamen de ſeparatione, adulterij propter nefas illata fuerit K
ſententia. Barboſa *in repetit. rubricæ*, *ff. ſoluto matrim. in* 2. *parte num.* 47. Sanch. *lib.* 10. *diſp.* 8. *num.* 23. Quid verò debeat obſeruari dubia, dum adhuc in lance iudicium permanet; inſpice *loco citato eundem num.* 28.

Secunda vero, quæ marito ineſt, poteſtas venit, vt dotis vbi ſummam vxor, de qua promiſſum, non autem ſolutionẽ

fece-

A fecerit, valeat cöiugali è ſede longè de-
pelli. Abbas *conſ.* 85. *num* 1. Romanus
conſ. 5 17. *num.* 2. *colum.* 2. *in princ.* quod
probationem excipit *per cap. per veſtras
de donat. inter virum, & vxorem.* Surdus
de alimen. quæſt. 17. *num.* 21. Ex eo quia
vt neutiquam in obligatione, illo euen-
tu, perſiſtit, vt alimenta præbeat; pari
modo nec, vt propria ſecum in domo
retineat, alimentorum namque ſub no-
B mine habitatio, etiam, velut ſub genere
ſpecies compræhenſa videtur. Surdus
de aliment. tit. 2. *quæſt.* 3. *num.* 5. *fol.* 100.
Gloſ. *in cap. Epiſcopus* 10. *quæſt.* 2. *l. legat.
& final. ff. de alimentis, & cibarijs legatis:*
quod vigorem etiam habet, ſi dotis pars
fuerit viro ducta, non autem tota; pro
deficiente namque ſolutione alimento-
rum pænitus denegari ſubminiſtratio
poteſt. Surdus *dicta quæſt.* 17. *tit.* 7. *nu.* 3.
C & 4. Nec fieri equidem interpellatio
debet, ſi facta ex muliere dotis promiſ-
ſio fuerit, quamuis cum hoc ſpoponde-
rit extraneus negotium, priuſquam ex-
pulſio efficiatur, adeſſe interpellationẽ
oporteat. Alexand. *conſ.* 56 *nu.* 12. *lib.* 4.
Cum autem depellere noluerit, at ſecũ
habitationem inſimul habere permiſe-
rit, nec eius, quæ præſtaret obſequia,
recuſarit, alimenta ferre neceſſaria co-
D gitur: vt ſuperius explicatum, illis ete-
nim, qui nobis præſtant ſeruitia, expen-
ſas tribuere adſtringimur, *l. in rebus, §.
poſſunt, ff. mandati.* Romanus *conſ.* 440.
in principio. Atenim cum nulla, dotis
circa ſummam, facta promiſſio fuerit,
propria neutiquam è domo valet vxo-
rem expellere. Soccinus *regul.* 11. *in* 3.
fallen. iuxta Text. *in l. quòd ſi nulla, ff. de
Religioſis ſumpt. funer.* & plenè adnotata
E per Surdum *in dicto tract. de alimen. tit.* 1.
quæſt. 32. *num.* 11. *& ſequent.* Suæ id ve-
ro ducat imprudentiæ, quod cum ip-
ſam in coniugem accepit, dotem non
expoſtulauit. compelli qua de cauſa de-
bet, vt ſuorum ex fructibus bonorum
connubij ſubſtinere onera velit, & ne-
ceſſaria mulieri tribuere non effugiat;
vnde ſi è domo, cum nulla interueniat
cauſa, ipſam eiecerit, quartam propria
è ſubſtantia partem dare maritum ne- F
ceſſe: vt ſcriptum fuit ex Palatio *in re-
petit. capit. per veſtras de donatione inter
virum, & vxorem notab.* 3. *in princip. n.* 4.
Barboſ. *in rubrica ſolut. matrim. parte* 2.
num. 45. *in fine.* Ipſius ne culpa ſi puni-
tio non inferatur, audacter incedat.

Tertia, quæ viri adhæret authoritati
poteſtas eſt, vxoris vt vota, ſua prout
voluntas, irrita valeat reddere, non mi-
nori facultate, quàm quæ Prælato erga G
Religioſos, ac patri erga filios eſt: vt
habetur doctrina Villalob. *in ſum. tom.* 2.
tract. 34. *dub.* 21. Sanchez *in ſumm. tom.* 1.
lib. 4. *cap.* 34. *num.* 2. Ioan. dela Cruz *in
director. parte* 1. *precept.* 2. *art.* 2. *dub.* 10.
colum. 3. Aragonæ, & Raphaelis dela
Torre *in* 2. 2. *Diui Thom. quæſt.* 88. *illius
artic.* 8. *poſt quintam concluſ. iſtius artic.* 9.
diſput. 7. Soti *de iuſtitia, & iure lib.* 7.
quæſt. 3. *artic.* 1. Leſſij *in eodem tract. lib.* 2. H
cap. 40. *dub.* 83. Et conſequenti ratione
vir coniugis votum, quod & circa non
petitionem, ac debiti redditionem fa-
ctum fuerat, nullius efficaciæ reddere
valet; ſic opinio Sanchez *loco citato nu.*
10. *&* 11. Gloſ. *in cap. manifeſtum* 33.
quæſt. 5. Cum vota enim, quæ coniugali
præiudicium inferre videntur debito,
inijciuntur, vtriuſque requirunt coniu-
gis voluntatem. Syluester *in verbo vo-* I
tum quinto, parte prima. Sanchez *lib.* 9.
diſput 42. *nu.* 2. Quod ibi reſoluit etiam
vigorem includere, ſi ad vxorem reſpe-
ctus habeatur; ipſa namque mariti vo-
tum, cum conſenſum non præſtiterit,
irritum efficere poteſt: ſed ſi viri per-
miſſio ad coniugis votum interfuerit, &
nil de illa curans, ad voti perfectionem
peruenire mulierem vetauerit, ſe pecca-
ti reum demonſtrat, non vero fœminã; K
vt habentur quæ diſponit *dictum cap.* 11.
dicta cauſa 33. *quæſt.* 5. Quo autem caſu
coniux vterque communis cum con-
curreret voluntas, de caſtitate votum
iniecerit, nullo modo ipſorum quilibet,
abſque lethali crimine, vel petere de-
bitum valet, vel reddere. Syluester in
verbo connub. quæſt. 1. *in fine.* Nauar. *Ma-
nuali confeſſ. cap.* 12. *num.* 59. Sanchez

dicto

A *dicto lib.9. diſput.37. num.* 10. Vgolinus *de matrimon. cap.* 10. *num.3 . in fine.*vnde in tali euentu caſtitatis vxoriæ votum irritum non poteſt reddere maritus. Sãchez *loco citato diſput.40.num.*20. Peccati namque ſibi onus deſumeret, tàm ſi ad voti religionem, quàm ſi iuſtitiæ ad æquitatem oculos vertamus, cum pactum iam initum frangere vellet. bene tamen, quod ſi mariti ſine conſenſu abſtinentiæ patrarit votum fœmina, & indè pulchritudinis formoſitas horrida efficeretur, valet id reuocationem pati. Gloſ. *in dicto cap.manifeſtum 33. quaſt.5.* Vt pari forma, nec abſtinentiæ vigiliarum, & precum, quæ coniugalis ad redditionem debiti impedimẽtum ponunt, votum, obſeruare quilibet poteſt coniux. Nauar. *in Manual. confeſſ. cap.* 12. *num.*61. Sanchez *dicto lib.9. diſp.3. n.7.* C Matrimonij etſi antequam facta contractio fuerit, extet emiſſum. Syluester in *verbo votum,quaſt.*2. Nauarr. *dicto cap.*12. *num.*65. Habemus autem *in 3. num.cap.* quod *Vxor, quæ circa aliquod votum fecerit, & ſemel de ore eius verbum egrediens animam eius obligauerit iuramento, quo die audierit vir, & non contradixerit voti rea erit, reddetque quodcumque promiſerat: ſin autem audiens ſtatim contradixerit, & irritas fecerit pollicitatianes eius, verbaque quibus aſtrinxerat animam ſuã, propitius erit* D *ei dominus.* Et *in verſ.* 11. iſta. *Vxor in domo viri cum ſe voto conſtrinxerit, & iuramento: ſi audierit vir, & tacuerit, nec contradixerit ſponſioni, reddet, quodcumque promiſerat, ſin autem exemplo contradixerit, non tenebitur promiſſionis rea; quia maritus contradixit, ſi vouerit, & iuramẽto ſe conſtrinxit, vt per ieiunium, vel cæterarum rerum abſtinentiam affligat animã* E *ſuam in arbitrio viri erit ſiue faciat, ſiue non faciat. quod ſi audiens vir tacuerit, & in alteram diem diſtulerit ſententiam, quidquid vouerat, atque promiſerat reddet: quia ſtatim, vt, audiuit, tacuit; ſin autem contradixerit poſtquam reſciuit, portabit ipſe iniquitatem eius.* Hæc ille.

Quarta etiam habetur, ex qua marito conceditur, vt fugæ ſeſe dentis propria valeat authoritate mulieris ad capturam procedere, illam detinere per F Gloſ. *in cap.*1. *de coniug.lepros.* Baldi, & Caſtren. doctrinam *in l.*1. *C. vbi quis Decurio, vel Coartalis.* Afflictique *in Conſtitutione Regni Siciliæ*, quæ incipit; *Pacis cultum colum.4. verſ. an autem pater.* Tiraq. qui plures ducit *in prima lege connubia. num.*4. Illamque vt ſuæ punitionem audaciæ ſuſcipiat, carceri tradere. Gloſa *in cap. quemadmodum, & final. de iureiur.* G Debet hoc attamen ita ſe ipſo in negotio gerere, vt necis haudquaquam interueniat præiudicium. Imola *in d. cap. quemadmodum num.*14. Cum leuis autem interueniat cauſa vinculis minimè vxorem tradere viro permiſſum; at cum ſumma illa exiſtat: vt dixerunt Canoniſtæ *in dicto cap. quemadmodum*: Et leui, non atroci modo, cuius explanationem ducit. Farinac. *de delict. carn. quaſt.*143. H §. *verberatio, num.*207. Qui tunc leui punitionem, ac moderata fœminam excipere forma, dicit, aliquot ſi per dierum curſus quodam in cubili habeatur incluſa; cum cibi, decentiſque interueniat potus adminiſtratio; immoderato autem, atrocique modo cum in camera extet detenta, & alimenta neutiquam afferantur, vel compedibus vincta, manicisque, ac ferreis onerata videatur, vel I etiam ſi indecoro poſita in loco ſit; huius enim generis rigor, crudelitatis potius, quàm correctionis adipiſcitur nomen, ſummam etſi cauſam interuenire certum ſit. DD. *in dicto cap. quemadmodum*, & Farinac. qui veritatem huius inesse doctrinæ *in loco ſup. ducto* affirmauit.

Quæ nouiſſima venit facultas eſt, vt, quæ recuſat, ac nolit, comprimere vxorem vir poſſit: vt explicatum ex Baldo K *in l. raptores in fine, C. de Epiſcopis, & Clericis*: qui in *l. prima in* 2. *lectura, ff. de rei vendit. & in cap. iurauit colum.2. ad finem. verſ. item noto, extra de probation.* hoc vigorem intelligit habere, ſi viri traducta in domum ſit. Adde, quod cum in itinere exiſtant, venereo, quamuis repugnat, noſci mulier concubitu valet. DD. apud Tiraquell. *poſt leges connub. gloſ.*1. *num.*

Digitized by Google

A *num.* 23. Et hæc dicta præſens quoad negotium ſufficiant: ad alia gradum facio.

DE VIRI, DOTALES CIRCA RES, & contractus poteſtate.

Cap. 12.

B VXoris atenim cum non ſolum in corpore, viri ſuum poteſtas imperium exerceat, familiares verum etiã ad res, nec non contractus extenſionem patiatur; Hac de cauſa, cum de illa, quæ mulieris circa perſonam coniugi adeſt, facultate nonnulla dixerim, aliqua, vt ordinem ſecter, quæ ad res ſpectare videntur, & contractus, in medium adducere viſum fuit. Et vt ex præcipuo incipiam iure.

C Dotis certum eſt dominium præberi marito, per Text. *in l. doce ancillam*, C. *de rei vendicat.* Viro, propterea, tàm immobiles quæ ſint, res, quàm mobiles, ac in dotem ipſi tributas, cum æſtimatio interueniat, non vt earum ſciatur valor; ſed vt emptionem, eius ad voluntatem, faciat, in alienationem dare conceditur; huiuſmodi eòquod æſtimatio efficit, vt res pœnitus eſſe dotales ceſſent, ac velut ſi emptæ fuiſſent à viro, D habeantur Campeg. *de dote parte prima quæſt.* 40. *num.* 2. Gomez *ad legem Tauri* 50. *num.* 42. Doctores penes Marium Giurba *ſuper conſuetud. Meſſan. cap.* 15. *gloſ.* 1. *parte* 1. *num.* 28. Ex illis autem quæ nulla interueniente æſtimatione fuerint allatæ, vſumfructum ſolummodo poteſt maritus accipere. Giurb. *num.* 29. Menoch. *conſ.* 1140. *num.* 21. Viuius E *deciſ.* 518. *nu.* 15. Continuatum cum earum tamen dominium in vxore, diſſolutionem poſtquam patiatur matrimonium, perſiſtat. Giurba *loc. citat. in fine.* Conſentaneum enim rationi eſt, vt mulier eiuſdem arbitrio mariti, cuius ſeſe tradidit imperio proprias ſinat gubernationem res excipere: vt dixerunt Cæſaris *in lege hac lege*, C. *de pactis conuen.* Et iure quidem optimo, ſi viri minimè interueniat voluntas, & ſcientia, nil ipſorum in præiudicium, coniugij quoniã F ſuſtinent onera, valent vxores conficere. Corduba de Lara *in l. ſi quis à liberis, ff. de liber. agnoſcen.* Pinell. *in l.* 1. *part.* 2. *num.* 12. C. *de bonis maternis.* Vnde licèt contractus, mariti non interueniente conſenſu, conſtitutus, coniugis reſultate in vtile videatur, efficaciam tamen retinet nullam, vt Minoris contractus, & Eccleſiæ, ſolemnitatis cum ſeruata forma non fuerit: vt explicauere Iaſon, & G Paulus de Caſtro *in l. cum hi*, §. *eam tranſactionem, ff. de contract.* Quamquam DD. apud Tiraq. *in gloſ.* 8. *à num.* 6. *cum ſequen.* Contraria perſiſtant in ſententia; quo in loco Pupilli circa perſonam, Tutoris, Minoris, Ebrij, Prodigi, Eccleſiæ, ac filij familias contractui, qui eorum in vtile confectus, vigorem præbent, neceſſariæ quamuis interuenire ſolemnitates non videantur. H

An autem valeat vir, aut proximior, dum permiſſo in caſu venditionẽ vxor, vel non habens aptitudinem ad hoc, ipſi faciat, vel etiam permutet, aut etiã alio contrahat modo, ſuam authoritatẽ, quæ ex propria contrahentis facultate expoſcitur, præſtare? Vide Tiraquel. & DD. per eum ducti *in gloſ.* 8. *num.* 113. Negatiuam qua in parte narrat ſententiam 116. I vero in *num.* affirmatiuam amplectitur, & in 112. cautelam tribuit, huiuſmodi perſonis, quæ authoritatem retinentes cum illis contrahunt, quibus præbere habilitatem velint; vt iudiciarium ſcilicet decretum, propriam vltra voluntatẽ interponant.

Poteſtatem, & hæc ſecunda exiſtit, coniux habet, vt legitimus procurator mulieris, mandatum licèt non interueniat, ratique promiſſio exiſtat. *l. fin.* C. *de* K *pactis conuen.* Alexan. *conſ.* 185. *n.* 7. *col.* 6. Camil. Borell. *ſumma deciſ. tit.* 66. *nu.* 410. Miſinge. *obſeruat.* 53. *centur.* 3. Legis eòquod authoritate mandatum excipit, *l. maritus*, C. *de procur.* Omnia, tali de re vxoris negotia, procuratio etſi ac mandatum adeſſe neutiquam videatur, ex ſe tractare valet Gratian. *diſcept.* 514. *nu.* 24.

Cum

Digitized by Google

A Cum id generali ſuſcepiſſe forma ex ipſa reputetur: Rolan *conſ.64. n.*1.Gomez *ad legem Tauri* 50.*n*,20. Cœteris verò in bonis, mulieris quæ propria extarent, coniuncta velut perſona retinet actionẽ, cum cautio tamen de rathum habendo præſtita, pro ipſa, interſit. *dicta l.maritus C. de procurat.*.Gomez *loco cit. verſ. tertio poteſt.*Cunctis propterea in vxoris cauſis adhibita cautione admittatur; nullum quamuis præiudicium poſſit mulieri adduci, ſi ratificare minimè voluerit Alex. & alijs *in dicta l. maritus,C.de procurat.* & Bartol.*n.*1.*&* 7.ac ibi Mangrell.*in verbo procurator,*Alexand.*conſ.*83.*num.*3. *lib.6.* Quo autem in euentu coniugis tamquã procurator vir negotia tractat, & in rei veritate mandatum neutiquam retinet, efficaciam actitatum nullam includet, licet,eòquod maritus extat,& legitimus bonorum adminiſtrator, id agere valuiſſet. Bald. & Salicet. *in l.*1. *C.de procurat.* Tuſcus *concluſ.*95. *nn.*6. *litt. M.* Barboſ. *in d.l. ſi maritus* 21. *de procur.n.*7. Quod ſi nulla interueniẽte cautione fuerit admiſſus, litis eòquod ante conteſtationẽ petita non fuit, opponi haudquaquam exceptio hæc poteſt.Alexand.*d.conſ.*83. *num.*4. *lib.6.*

Alia, quæ tertia eſt, marito adhæret
D facultas, nimirum,vt, coſtante quemadmodum coniugio dotalium adminiſtrationem ſuſcipit bonorum, ita patronatus in iure ſolus valeat præſentare. Giurba *ſuper conſuetud. Meſſan. cap.*1.*gloſ.*2.*par.*1. *num.*38.Veram etenim dicitur poſſeſſionem habere, ac etiam, patronatus ex eo quia ius cum rerum vniuerſitate cõmigrare certum eſt. Paulus de Cittadinis *de iure Patron.artic.*3.6.*partis num* 78.*fol. mihi* 143.

E Poteſtatem denique retinet maritus, vt liberam tribuat vxori ad eleemoſynas pauperibus afferendas copiam: dotales namque circa res nullam facere diſpoſitionem poteſt mulier, ipſarum cum dominus exiſtat maritus. Gloſa *in cap. quod Deo*. & ibi Archidiac. 32. *quæſt.* 5. Nec etiam de paraphernalibus quidquam ex ſe præbere valet. Tiraqu. *de legib.connub. gloſ.*1. *n.*218. Nauar.verò *in Manual.confeſſ.cap.*17.*n.* 153. Octo in medium caſus adduxit, qui ad eleemoſynam, ſi vigorem illi velit vxor adeſſe, impellere poſſint,&,maxima cum primò,in neceſſitate permanenti auxiliũ exoptet præſtare; ſecundò, ſi regionis mos haberetur, panis, & vini eleemoſynam poſſe mulierem elargiri; tertio cũ, vt aliquod temporarium viri arceat detrimentum, id agat; ſi mente captus, G quarto, exiſtat maritus; ſi longè à domo quinto ſit, illam tamen eleemoſyna exuperare ſummam non debet,quam largiri ſolitus coniux fuerat; ſexto,cum quædam circa victum conſtituta quantitas videatur; de ipſa etenim, vt propriũ extat libitum, facere diſpoſitionem valet; ſeptimo, ſi propria retineat, bona paraphernalia ſub facultate reſeruata;ſi quid quam tandem, lucri,manualibus acquiſierit ipſa ex operibus, cum obſequia H tamen, quæ præſtare viro compellitur, minimè deferat; vnde cum aliquid propria poſſideat ex induſtria,eleemoſynam præbere neutiquam vetitum ipſi reddi poteſt. Bartol. *in l.Caio, ff. de aliment. & cibar. legatis.*

*DE DIVORTIIS, AC TORI ſeparatione.Cap.*13.

I

QVamuis autem nullam coniugij vinculum pati diſſolutionẽ poſſit, & ſola perſtringi à morte certum ſit; hominis enim opera ſeparari minimè illorum nexus debet, quos in vnum Deus iam coniunxit: plurimæ attamen exiſtunt cauſæ, matrimoniali quę coniuges, non circa vinculum, de quibus dictum ſuperiùs, at, quoad torum, K habitationemque è nodo ſeparant: de his præſenti verba faciam in re. Nil verò aliud exiſtit diuortium,iuxta Goffredi, ac Hoſtienſis doctrinam *in ſumm.eod. tit.* §.1. legitimo niſi confecta modo,virum inter, ac mulierem ſeparatio:an homo diuidit quos damnatos vult pœna, quos reatus accuſat,quos maleficiũ vinculis perſtringit,cum è coniugum mẽtis diuer-

A diuerſitate,qui varias diſtrahunt in par-
tes,dependentiam habeat? *l.1.& 2.ff. de
diuort.l.inter diuortium,ff. de verb ſignific.*
Neceſſarium itaque venit,vt diuortium,
non rarò intercedat. Petr.de Greg. *ſynt.
iuris parte 2. lib.9. cap.15.n.2.*

Et fermè diuortium coniugalis extat
prohibitio vſus,tàm circa torum, quàm
habitationem,competenti cum è Iudice
fuerit effecta: per ipſam etenim ita con-
B iugij exercitium inhibetur: vt nec mu-
tuo debitum reddere,nec commune ha-
bere domiciliū, nec reciprocis,quæ ma-
trimonialia ſint, officijs valeant ſeſe
complecti.

Quid tori autem ſeparatio? matri-
monij vſum circa, ſuſpenſio quoad torū,
& ita nominatur, perennis eoquod inter
coniuges diuiſio minimè habetur, nec
vllo modo hunc quoad vſum diuiſionē
C patitur matrimonium; cum alijs quoniā
ſeſe immiſcere prohibitū exiſtat. Viuius
*comm.opin.tom.1.lib.5.tit.12.n.27.*Sanch.
*de matr.lib.50.diſp.2.*Farin.*de delict. carn.
q.143.§.ſeparatio n.33.*Concil.Triden.*de
reform. ſeſſ.24.* Illud autem ſuſpenditur
vſque ad tempus, donec iam tori ſepa-
rationis cauſa locum dante ad intermiſ-
ſa redire coniuges, propria vt voluntas
eſt, poſſint,vel compellantur.

D Et nullius quamuis è legis diſpoſitio-
ne certæ veniat ſub aſpectum cauſæ, di-
uortij vnde origo habeatur, quæ præci-
puæ tamen eſſe valent,hæ videntur.

Et ipſarum equidem prima, quæ à
DD.in num.adducitur, adulterij extat,
vel ſi è viri opera, vel vxoris fuerit per-
patratum.*cap.1.2.& 3.32.q.7.* Clar. *in
§.adulterium n.12.verſ.alia quoq;eſt pœna.*
Sanch.*de matrim.lib.10.diſp.3.*Farin.*d.qu.*
E *143.§.ſeparatio n.9.* Quo in loco multis,
qui ſequuntur, ampliationem in nume-
ris facit: carnalem ſcilicet cùm non ſolū
fornicationem propter,verum etiā ſpiri-
tualem,puta hæreſim,ac idololatriam,id
conſequi dicat;ibi affert Clar. *in §.hære-
ſis n.13.verſ.item propter hæreſim.* Barbo.
*in rubr.ſoluto matr.p.2.n.18.in fin.*Sanch.
de matrim.lib.10.diſp.15.& 17. Qui hu-
iuſmodi communem eſſe DD.ſententiā
affirmat, & hoc non ſolum habitationis F
circa ſeparationem, coniugalis at etiam
quoad redditionē debiti accipitur. Lu-
douic.Baia *reſpōſ.caſ.conſcien.p.4. caſ.30.*
Taliter vt, cum nullum Eccleſiæ habea-
tur iudicium, propria valet quilibet cō-
iugum ex altero longè abire, authorita-
te, cum lapſus ille in hæreſim videatur.
quo in caſu hęretico,licet mulierem po-
ſcat,ipſa minimè debet reſtitui,viro. Fa-
rinac.*loco ſup.cit. nu.102.* Sanch. *d lib.10.* G
diſp.14.n.5.& 6. Indè autem in ſe maio-
rem id efficaciam continere,*n.103.*aſſe-
rit:eum,qui hæreſis deturpatus labe, al-
terum trahere in præcipitium nititur.In-
nocen.*in cap.2.in verb.traxerit,& in ver-
bo relig. extra de diuort.* Carnalem itaut
inter,& illam, ſpiritualis quæ habeatur,
fornicationem, vlla compenſatio forma
non præbetur: vt idem Farin. *in §. com-
penſatio,*dicit: An autem coniux aliū,qui H
hæreticus, & recōciliationem poſtmodū
ab Eccleſia obtineat,accipere compella-
tur, videri debet. Rebel.*de obligat. iuſtit.
part.2.lib.5. qu.4. n.36.*

Poſterior,quæ venit cauſa, in mulierē
ſæuitia extat: ipſa enim torum diuidit.
Abb.*in cap.extra miſſa n.4.de reſt.ſpoliat.*
Theſaur.*dec.130.n.1.* Sanch.*de matr.l.10.
diſp.18.n.4.*DD.penes Farin.*de delic. car.
q.143.§.ſæuitia n.129.*Eiuſmodi tamē eſ- I
ſe illam oportet, vt minimè reparationē
ſuſcipere cautionibus valeat. Farin. *loco
cit.n.130. & in §.cautio. n.224.* Sanch.*d.
diſp.18.n.3.*Si animo enim adeo feroci,&
crudeli vir extet,vt graues ortū excipiāt
virum inter,ac vxorem contētiones, im-
menſum accendatur odium, capitales
veniāt inimicitię, & vſque in offenſionis
timore vita ducatur, nec aliquid in mu-
lieris commodum cautio emolumēti af- K
ferat; eo caſu habitationem etiam circa
ſequi ſeparationē decet. Gabr.*conſ.161.
n.7.& 8.lib.1.*Barboſ.*in repetit.rubr.ſoluto
matrim.p.2.n.26.in fin.*Theſau *d.dec.130.*
& Farin.*d.q.143.§.cautio.n.225.*Sed enim
haud ſufficiens videtur, quod vxor ma-
riti alleget ſæuitiam: ſed, vt de illa pro-
bationes ducat,rei conuenit.Pariſ. *conſil.
54.n.14.lib.1.*Nacta *conſ.616. in prin.* Et

A Cum id generali ſuſcepiſſe forma ex ip-
ſa reputetur: Rolan *conſ.64. n.*1.Gomez
ad legem Tauri 50.*n*,20. Cœteris verò in
bonis, mulieris quæ propria extarent,
coniuncta velut perſona retinet actionẽ,
cum cautio tamen de rathum habendo
præſtita, pro ipſa, interſit. *dicta l.maritus*
C. de procurat..Gomez *loco cit. verſ. tertio*
poteſt.Cunctis propterea in vxoris cauſis
adhibita cautione admittatur; nullum
B quamuis præiudicium poſſit mulieri ad-
duci, ſi ratificare minimè voluerit Alex.
& alijs *in dicta l. maritus*,*C.de procurat.* &
Bartol.*n.* 1.*&* 7.ac ibi Mangrell.*in verbo*
procurator,Alexand.*conſ.*83.*num.*3. *lib.*6.
Quo autem in euentu coniugis tamquã
procurator vir negotia tractat, & in rei
veritate mandatum neutiquam retinet,
efficaciam actitatum nullam includet,
licet,eòquod maritus extat,& legitimus
C bonorum adminiſtrator, id agere valuiſ-
ſet. Bald. & Salicet. *in l.*1. *C.de procurat.*
Tuſcus *concluſ.*95. *nu.*6. *litt. M.* Barboſ.
in d.l. ſi maritus 21. *de procur.n.*7. Quod
ſi nulla interueniẽte cautione fuerit ad-
miſſus, litis eòquod ante conteſtationẽ
petita non fuit, opponi haudquaquam
exceptio hæc poteſt.Alexand.*d.conſ.*83.
*num.*4. *lib.*6.

Alia, quæ tertia eſt, marito adhæret
D facultas, nimirum,vt, coſtante quemad-
modum coniugio dotalium adminiſtra-
tionem ſuſcipit bonorum, ita patronatus
in iure ſolus valeat præſentare. Giurba
*ſuper conſuetud.Meſſan. cap.*1.*gloſ.*2.*par.*1.
*num.*38.Veram etenim dicitur poſſeſſio-
nem habere, ac etiam, patronatus ex eo
quia ius cum rerum vniuerſitate cõmi-
grare certum eſt. Paulus de Cittadinis
*de iure Patron.artic.*3.6.*partis num* 78.*fol.*
E *mihi* 143.

Poteſtatem denique retinet maritus,
vt liberam tribuat vxori ad eleemoſy-
nas pauperibus afferendas copiam: do-
tales namque circa res nullam facere
diſpoſitionem poteſt mulier, ipſarum
cum dominus exiſtat maritus. Gloſa
in cap. quod Deo. & ibi Archidiac. 32.
quæſt. 5. Nec etiam de paraphernalibus
quidquam ex ſe præbere valet. Tiraqu.
*de legib.connub. gloſ.*1. *n.*218. Nauar.ve- F
rò *in Manual.confeſſ.cap.*17.*n.* 153. Octo
in medium caſus adduxit, qui ad elee-
moſynam, ſi vigorem illi velit vxor ad-
eſſe, impellere poſſint,&,maxima cum,
primò,in neceſſitate permanenti auxiliũ
exoptet præſtare; ſecundò, ſi regionis
mos haberetur; panis, & vini eleemoſy-
nam poſſe mulierem elargiri; tertio cũ,
vt aliquod temporarium viri arceat de-
trimentum, id agat; ſi mente captus, G
quarto, exiſtat maritus; ſi longè à domo
quinto ſit, illam tamen eleemoſyna exu-
perare ſummam non debet,quam largi-
ri ſolitus coniux fuerat; ſexto,cum quæ-
dam circa victum conſtituta quantitas
videatur; de ipſa etenim, vt propriũ ex-
tat libitum, facere diſpoſitionem valet;
ſeptimo, ſi propria retineat, bona para-
phernalia ſub facultate reſeruata;ſi quid
quam tandem, lucri,manualibus acqui-
ſiuerit ipſa ex operibus, cum obſequia H
tamen, quæ præſtare viro compellitur,
minimè deſerat; vnde cum aliquid pro-
pria poſſideat ex induſtria,eleemoſynam
præbere neutiquam vetitum ipſi reddi
poteſt. Bartol. *in l.Caio*, *ff. de aliment. &*
cibar. legatis.

*DE DIVORTIIS, AC TORI ſeparatione.Cap.*13.

I

QVamuis autem nullam coniugij
vinculum pati diſſolutionẽ poſ-
ſit, & ſola perfringi à morte
certum ſit; hominis enim opera ſepara-
ri minimè illorum nexus debet, quos in
vnum Deus iam coniunxit: plurimæ at-
tamen exiſtunt cauſæ, matrimoniali quę
coniuges, non circa vinculum, de qui-
bus dictum ſuperiùs, at, quoad torum, K
habitationemque è nodo ſeparant: de
his præſenti verba faciam in re: Nil ve-
rò aliud exiſtit diuortium,iuxta Goffre-
di, ac Hoſtienſis doctrinam *in ſumm.eod.*
tit. §.1. legitimo niſi confecta modo,vi-
rum inter, ac mulierem ſeparatio:an ho-
mo diuidit quos damnatos vult pœna,
quos reatus accuſat,quos maleficiũ vin-
culis perſtringit,cum è coniugum mẽtis
diuer-

A diuerſitate,qui varias diſtrahunt in partes,dependentiam habeat? *l.*1.*& 2.ff. de diuort.l.inter diuortium,ff. de verb ſignific.* Neceſſarium itaque venit,vt diuortium, non ratò intercedat. Petr.de Greg.*ſynt. iuris parte* 2. *lib.*9. *cap.*15.*n.*2.

Et fermè diuortium coniugalis extat prohibitio vſus,tàm circa torum, quàm habitationem,competenti cum è Iudice fuerit effecta: per ipſam etenim ita coniugij B exercitium inhibetur: vt nec mutuo debitum reddere,nec commune habere domicilii, nec reciprocis,quæ matrimonialia ſint, officijs valeant ſeſe complecti.

Quid tori autem ſeparatio? matrimonij vſum circa, ſuſpenſio quoad torũ, & ita nominatur, perennis eoquod inter coniuges diuiſio minimè habetur, nec vllo modo hunc quoad vſum diuiſionẽ C patitur matrimonium; cum alijs quoniã ſeſe immiſcere prohibitũ exiſtat. Viuius *comm.opin.tom.*1.*lib.*5.*tit.* 12.*n.*27.Sanch. *de matr.lib.*5 0.*diſp.*2.Farin.*de delict. carn. q.*143.§.*ſeparatio n.*33.Concil.Triden.*de reform. ſeſſ.*24. Illud autem ſuſpenditur vſque ad tempus, donec iam tori ſeparationis cauſa locum dante ad intermiſſa redire coniuges, propria vt voluntas eſt, poſſint,vel compellantur.

D Et nullius quamuis è legis diſpoſitione certæ veniat ſub aſpectum cauſæ, diuortij vnde origo habeatur, quæ præcipuæ tamen eſſe valent,hæ videntur.

Et ipſarum equidem prima, quæ à DD.in num.adducitur, adulteriũ extat, vel ſi è viri opera, vel vxoris fuerit perpatratum.*cap.*1.2.*&* 3. 32. *q.* 7. Clar. *in* §.*adulterium n.*12.*verſ.alia quoq;eſt pœna.* Sanch.*de matrim.lib.*10.*diſp.*3.Farin.*d.qu.* E 143.§.*ſeparatio n.*9. Quo in loco multis, qui ſequuntur, ampliationem in numeris facit: carnalem ſcilicet cùm non ſolũ fornicationem propter,verum etiã ſpiritualem,puta hæreſim,ac idololatriam,id conſequi dicat;ibi affert Clar. *in* §.*hæreſis n.*13.*verſ item propter hereſim.* Barbo. *in rubr.ſoluto matr.p.*2.*n.*18.*in fin.*Sanch. *de matrim.lib.*10. *diſp.*15. *&* 17. Qui huiuſmodi communem eſſe DD.ſententiã affirmat, & hoc non ſolum habitationis F circa ſeparationem, coniugalis at etiam quoad redditionẽ debiti accipitur. Ludouic.Baia *reſpõſ.caſ.conſcien.p.*4. *caſ.*30. Taliter vt, cum nullum Eccleſiæ habeatur iudicium, propria valet quilibet cõiugum ex altero longè abire, authoritate, cum lapſus ille in hæreſim videatur. quo in caſu hęretico,licet mulierem poſcat,ipſa minimè debet reſtitui,viro. Farinac.*loco ſup.cit. nu.*102. Sanch. *d lib.* 10. *diſp.*14.*n.*5.*&* 6. Indè autem in ſe maio- G rem id efficaciam continere,*n.*103.aſſerit:cum,qui hæreſis deturpatus labe, alterum trahere in præcipitium nititur.Innocen.*in cap.*2.*in verb.traxerit,& in verbo relig. extra de diuort.* Carnalem itaut inter,& illam, ſpiritualis quæ habeatur, fornicationem, vlla compenſatio forma non præbetur: vt idem Farin. *in* §. *compenſatio,*dicit: An autem coniux aliũ,qui H hæreticus, & recõciliationem poſtmodũ ab Eccleſia obtineat,accipere compellatur, videri debet. Rebel.*de obligat. iuſtit. part.*2.*lib.*5. *qu.*4. *n.*36.

Poſterior,quæ venit cauſa, in mulierẽ ſæuitia extat: ipſa enim torum diuidit. Abb.*in cap.extra miſſa n.*4.*de reſt.ſpoliat.* Theſaur.*dec.*130.*n.*1. Sanch.*de matr.l.*10. *diſp.*18.*n.*4.DD.penes Farin.*de delic. car. q.*143.§.*ſæuitia n.*129.Eiuſmodi tamẽ eſſe illam oportet, vt minimè reparationẽ I ſuſcipere cautionibus valeat. Farin. *loco cit.n.*130. *& in* §.*cautio. n.*224. Sanch.*d. diſp.*18.*n.*3.Si animo enim adeo feroci,& crudeli vir extet,vt graues ortũ excipiãt virum inter,ac vxorem contẽtiones, immenſum accendatur odium, capitales veniãt inimicitię, & vſque in offenſionis timore vita ducatur, nec aliquid in mulieris commodum cautio emolumẽti afferat; eo caſu habitationem etiam circa K ſequi ſepatationẽ decet. Gabr.*conſ.*161. *n.*7.*&* 8.*lib.*1. Barboſ.*in repetit.rubr.ſoluto matrim.p.*2.*n.*26.*in fin.*Theſau *d.dec.*130. & Farin.*d.q.*143.§.*cautio.n.*225.Sed enim haud ſufficiens videtur, quod vxor mariti alleget ſæuitiam: ſed, vt de illa probationes ducat,rei conuenit.Parif. *conſil.* 54.*n.*14.*lib.*1. Nacta *conſ.*616. *in prin.* Et

Digitized by Google

A grauis quoniam exiſtit cauſa, & ardua,
plenam hac de re probationem, & illã,
quæ dilucida concludat forma, exigit
interuenire. Pariſ.& Nacta *locis citatis.*ac
DD.ducti è Farinac.*d. q.*143. §.*probatio,*
*& in conſ.*157.*vol.*2.Rota *dec.* 441. *nu.*2.
*q.*1.*recent.coram Greg XV.& Card.ſacrat.*
Huiuſmodi autem crudelitas, vt ad ſe-
parationem apta ſit, magna exiſtere de-
bet:vt explicauit Abb.*in d.cap.extra miſ.*
B *n.*4.*de reſtit. ſpol.* Si leuis etenim habea-
tur,& æqua interueniat cauſa, permiſſa
viro dicitur,vt ſuperiùs allatum, & dixit
Boer.*dec.*304.*n.*2.Menoch.*conſ.*31.*n.*21.
Decian.*tract.crim.lib.*9.*cap.*11.*n.*14.*verſ.*
*atrociter.*Pugnis quapropter cum verbe-
ra excepiſſet vxor, non autem baculo,
vel flagellis, aut alio, diro licet, inſtru-
mento,immoderata percuſſa dici forma
non poteſt.Bertaz.*conſ.*228.*n.*13. *&* 16.
C *lib.* 1. Occurrenti autem in caſu agnoſci
ex inſtrumẽto valet,ſi correctionis ergo,
doloſoue animo, ac odij ſtimulis illatæ
percuſſiones fuerint.Signor.*conſ.*63.*n.*8.
Riminald.*conſ.*174. *n.*40. *in fin.* Farinac.
*d.conſ.*157. *n.*9. Sed ſi autẽ baculo ictus
fuerint adducti,ſanguiniſque illinc effu-
ſio,cum certa equidem cognitio doloſè
percuſſam,non veniat,correctionis cauſa
ita malè actam præſumitur.Roland.*conſ.*
D 27.*n.*17.*lib.*3.Surd.*de alim.tit.*7.*q.*16.*n.*9.
Vnicus præcipuè ſi verberationis fuerit
actus,ex eo namq;ſæuitiæ venire indiciũ
non poteſt;ad vſum tamen, conſuetudi-
nem,verberandique frequentiam debet
reſpectus haberi.Bald.*conſ.*136.*col.*2.*l.*1.
Rolãd.*d.conſ.*27.*n.*12. Sanch.*de matrim.*
*lib.*10.*diſp.*19.*n.*16.*verſ.ſecundo exiſtimo.*
Farin.*loc.cit. n.*203. Vnicum licet actum
ſufficientẽ ad ſæuitiam exiſtere Maſcar,
E affirmat *de probat.lib.*2.*concl.*1018. *nu.*3,
Zabarel.*conſ.*9.*n.*1.*verſ.illo præmiſſo.*De-
bet hac de re ſub conſideratione Iudex
ponere, an ſæuitiæ vxor cauſam præbue-
rit. Pariſ.*d.conſ.*54.*n.*38.*lib.*4. Cuius re-
miſſum extat prudentiæ, vt cognoſcat,
an viri crudelitas illa talis habeatur, vt
æqua diuortij origo veniat. Menoch. *de*
*arbitr.lib.*2.*caſu* 134.*n.*5.Nacta *d.cõſ.*616.
*n.*7.& alij penes Farin.*loc.ſup.cit.*150. Et
ſi maritali ex thalamo vxoris expulſio F
ſæuitia dici valeat, videri Syluest. debet
Aldobrand.*conſ.*71.*n.*42.*&* 47. Farinac.
*n.*151.*loc.cit.* Qua in parte non credulita-
tem ſolum,verum etiam dementiã affir-
mat eſſe ſufficientẽ: vt pari modo ſi ali-
menta præbere vitæ neceſſaria coniux
nulla voluerit forma. Aldobra. & Farin.
loc. cit. Quo autem in euentu iuſtã ſepa-
rationis causã afferre minæ poſſint DD:
conſiderẽtur opiniones penes eumdem G
Farin.*n.*142.*& ſeq.* Vtriuſq;vbi ad partis
fauorem doctrinas affert.Sanch.attamen
*in d.lib.*10.*diſp.*18.*n.*15. Prudenti Iudicis
arbitrio iſtam remittit ſententiam; cum
ſub examen viri aduocetur qualitas: an
eiuſmodi ſit, vt minas, minandique in
exequutionem ponat, formas.

Qua tertio haberi ex cauſa tori ſepa-
ratio? ſodomitico ex vitio: vt affirmauit
Couarr.*de ſponſ.p.*2.*cap.*7.§.5.*n.*6.Clarus H
§.*ſodomia n.*7.*verſ.item propter crimen ſo-*
*domiticum.*Menoch.*de arbit.Iud. caſ.*286.
Barb.*in* 2.*par.rubr.ff.ſoluto matrim. n.*30.
Sanch.*d.lib.*10.*diſp.*4.*n.*13.Farin.*d q.*143.
§.*ſodomia n.* 83.*cum ſeq.* qui 87. *in num.*
ampliationem facit, quod tentatum etiã
ſi crimen ſolummodo fuerit,non autem
perfectum peti ab vxore thalami ſepa-
ratio valet: & vigorẽ id habere affirmat,
etiam ſi alia crimen illud cum perſona I
perpatratum; ex aduerſo,alia ſi cum fæ-
mina tam fœdum, omnique flagello di-
gnũ, ac peſſimum facinus mulier cõmi-
ſerit, petere diuiſionem tori vir poteſt:
vbi adducit Butr. Soccin. Archid.& Bel-
larmin. in locis per ipſum citatis.An ve-
rò vxoris conqueſtus cum nulla de ne-
fando ſcelere probatio interueniat,ſuffi-
cientem includat efficaciam, vt, quoad
torum, ex marito diuidatur. vide Ric- k
cium *deciſ.*71.*fol.*50.

Quarta, vnde matrimonij, torum cir-
ca,emanare ſeparatio valet cauſa, eſt; ſi
alicuius læſæ maieſtatis coniux criminis
conſcius nec per ſuã,nec per alius operã
id aperuerit: aut etiam ſi talis ipſe pec-
cati reus exiſtat,machinando: Cordoſ.in
praxi Iud. in verbo Sacramentũ matrimon.
*n.*26 per Text.*in l.conſenſu* 8 §.*ſi qua igi-*
tur.

Digitized by Google

A *tur. C. de repud. in verbo vel certè contra*
noſtrum imperium.

Quinta, *eadem ex l. conſenſu, §. ſupradic.*
habetur; ſi coniugis nimirum vitę multis
inſidias poſuerit fraudibus, alioq; ſimili
modo illum tradere letho vxor quæſi-
uiſſet: vt notatū exiſtit ex Couar. *de ſpōſ.*
p. 2. cap. 7. §. 5. n. 2. Theſ. *dec. 130. n. 3.* Gut-
tier. *canon. quæſt lib. 1. cap. 24. n. 8.* Caſum
quo in loco explanat in muliere, quæ
B maleficas viro ſupponere facturas non
erubeſcat: vel herbas ducere incantatas
audeat: aliaq; fœdiſſima cōmittere per-
tentet opera. Barb. *d. rubr. ſolut. matr. p. 2.*
n. 23. verſ. ſuccedit igitur ſecunda. Sanch. *d.*
lib. 10. diſp. 18. n. 6. Quod vigorē non ſolū
retinet in fœmina, quæ inſidijs, præcipi-
tio inuoluere coniugem velit, in marito
verum etiam ſi muliebri patraret vitæ
dolos Sanch. *n. 8.* & Farin. *d. q. 143. n. 155.*
C Ampliatio autem fit, hoc, vim includere,
cōſequuta effectum licet minimè fuerit
peſſima illa voluntatis libido, aliquē dū-
modo quod ad exteriorem actū ſit per-
uentum. Gloſ. *in cap. 1. in verbo inſidiatrix*
extra de diuortijs.

Sexta venit, cū aliquis a deſt morbus,
qui rationis lædat ſerenitatē: ipſe namq;
grauiſſima tori ſeparationis cauſa extat;
illo enim ex coniuge, quē furiæ agitent,
D damnum ſæpius excipere incolumis po-
teſt. Adde quod vitæ imminere periculū
non rarò ſolet. Sanch. *de matr. in d. lib. 10.*
diſp. 18. n. 18. Theſ. *dec. 230. n. 2:* Barboſ. *d.*
p. 2. n. 27. in fin. Alex. *in l. ſi cum dotē 23. §.*
ſi maritus ff. ſolut. matr. Cum demētita ve-
rò eſſet coniux oppreſſus, minus grauis
ex eo quia videtur cauſa; nullū ſepara-
tionis circa domicillum: ſed quoad torū
locum dabit: poteſt enim, cum periculū
E neutiquam interſit, eadē facere morā in
domo cū amente vxore. Bertaz. *conſ. 228.*
n. 18. cū ſeq. Prudentis ergo in iudicis ar-
bitrio huiuſmodi cognitionē morbi per-
ſiſtere oportet an talis ſit, vt ad ſepara-
tionē, tàm quoad torū, quàm habitatio-
nem circa, ſufficientiam habeat. Sanch.
loco cit. propè finē. Farinac. *d. q. 143. n. 138.*
Hoc autem non in furioſo tantùm viro
in, eiuſdem etiam formæ mulieres vigo-

rem includit: vt explicatū ex Farinac. de F
delict carn. q. 143. §. ſævitia n. 138.

Septima diuortij origo inde poteſt
haberi cum alteri coniugum, corpus in-
ficiens, morbus inhæret, ob quem timor
habeatur, quin infirmitas alium, qui ſa-
nus, inceſſat: Medicorum quoniam è
ſententia excipitur, incolumis quòd ve-
nerea non ſolum ex copula cum ægro
coniux, eadem verum etiam in domo
ex mora infectionis exponi periculo vi- G
deatur. vnde cum huius morbus gene-
ris inſit, diuortij emanat cauſa. Decla-
ratur exemplis caſus in maligna, & con-
firmata lepra, ferina in Phthiſi, & ca-
coctica, in Gallica etiam infirmitate,
dum tamen ad eam peruenerit magni-
tudinem, quæ medicorum ex iudicio
contagioſa valeat reputari, ac maligna,
cum non minorem ipſa contineat famā
quam lepra. quod & idem alijs eueni- H
re de morbis poteſt, ex quibus aliquod
non è praua tantum infecti coniugis re-
ſpiratione: ſed ipſius adde habitationis
malignitate, quæ putridis corrupta ſit
exhalationibus, damni appareat deſcē-
dere: hoc autem vltra quam declarent
medici; *13. in Leuitici cap. habemus*: quo
fermè, in loco iſthoc ſeparatio præcipi-
tur in caſu; & quamuis *in cap. ſi vxorem*
32. quæſt. 5. Textus ſit diſpoſitio: quòd I
nullo debeat mōdo fieri diuiſio, coniu-
gum ſi cuilibet morbus inſit, vel dolor;
de illo tamen hoc intelligi neceſſe; qui
diſplicentiam valeat, ac deformitatem
generare, non verò circa eum, qui ſano
poſſit excitare in coniuge infirmitatem:
vt affirmauit Nacta *conſ. 42. num. 2.* &
Sanch. *dicto lib. 10. diſput. 18. nu. 18.* Vel
ſi tam leuis exiſteret ægritudo, vt nulla
contagium formæ inducere alteri vale- K
ret coniugi; aliquod ex eo quia cum
periculum imminere corpori certum
eſt, debitum haud equidem, reddere
compellitur. Abb. *in cap. 2. de coniugio*
leproſorum. Nacta *loco citato num. 3.* Qui
licèt mordicus defendere contendat, ſa-
nam in obligatione mulierem perſiſte-
re, quod lepra oppreſſo debitum red-
dat marito, non autem ex aduerſo, vnā

A grauis quoniam exiſtit cauſa, & ardua plenam hac de re probationem, & illã, quæ dilucida concludat forma, exigit interuenire. Pariſ. & Nacta locis citatis. ac DD. ducti è Farinac. d. q. 143. §. probatio, & in conſ. 157. vol. 2. Rota dec. 441. nu. 2. q. 1. recent. coram Greg XV. & Card. ſacrat. Huiuſmodi autem crudelitas, vt ad ſeparationem apta ſit, magna exiſtere debet: vt explicauit Abb. in d. cap. extra miſ. n. 4. de reſtit. ſpol. B Si leuis etenim habeatur, & æqua interueniat cauſa, permiſſa viro dicitur, vt ſuperiùs allatum, & dixit Boer. dec. 304. n. 2. Menoch. conſ. 31. n. 21. Decian. tract. crim. lib. 9. cap. 11. n. 14. verſ. atrociter. Pugnis quapropter cum verbera excepiſſet vxor, non autem baculo, vel flagellis, aut alio, diro licet, inſtrumento, immoderata percuſſa dici forma non poteſt. Bertaz. conſ. 228. n. 13. & 16. lib. 1. C Occurrenti autem in caſu agnoſci ex inſtrumẽto valet, ſi correctionis ergo, doloſoue animo, ac odij ſtimulis illatæ percuſſiones fuerint. Signor. conſ. 63. n. 8. Riminald. conſ. 174. n. 40. in fin. Farinac. d. conſ. 157. n. 9. Sed ſi autẽ baculo ictus fuerint adducti, ſanguiniſque illinc effuſio, cum certa equidem cognitio doloſè percuſſam, non veniat, correctionis cauſa ita malè actam præſumitur. Roland. conſ. 27. n. 17. lib. 3. Surd. de alim. tit. 7. q. 16. n. 9. D Vnicus præcipuè ſi verberationis fuerit actus, ex eo namq; ſæuitiæ venire indiciũ non poteſt; ad vſum tamen, conſuetudinem, verberandique frequentiam debet reſpectus haberi. Bald. conſ. 136. col. 2. l. 1. Rolãd. d. conſ. 27. n. 12. Sanch. de matrim. lib. 10. diſp. 19. n. 16. verſ. ſecundo exiſtimo. Farin. loc. cit. n. 203. Vnicum licet actum ſufficientẽ ad ſæuitiam exiſtere Maſcar. affirmat de probat. lib. 2. concl. 1018. nu. 3. E Zabarel. conſ. 9. n. 1. verſ. illo præmiſſo. Debet hac de re ſub conſideratione Iudex ponere, an ſæuitiæ vxor cauſam præbuerit. Pariſ. d. conſ. 54. n. 38. lib. 4. Cuius remiſſum extat prudentiæ, vt cognoſcat, an viri crudelitas illa talis habeatur, vt æqua diuortij origo veniat. Menoch. de arbitr. lib. 2. caſu 134. n. 5. Nacta d. cõſ. 616. n. 7. & alij penes Farin. loc. ſup. cit. 159. Et

ſi maritali ex thalamo vxoris expulſio ſæuitia dici valeat, videri Syluest. debet F Aldobrand. conſ. 71. n. 42. & 47. Farinac. n. 151. loc. cit. Qua in parte non credulitatem ſolum, verum etiam dementiã affirmat eſſe ſufficientẽ: vt pari modo ſi alimenta præbere vitæ neceſſaria coniux nulla voluerit forma. Aldobra. & Farin. loc. cit. Quo autem in euentu iuſtã ſeparationis cauſã afferre minæ poſſint DD: conſiderẽtur opiniones penes eumdem G Farin. n. 142. & ſeq. Vtriuſq; vbi ad partis fauorem doctrinas affert. Sanch. attamen in d. lib. 10. diſp. 18. n. 15. Prudenti Iudicis arbitrio iſtam remittit ſententiam; cum ſub examen viri aduocetur qualitas: an eiuſmodi ſit, vt minas, minandique in exequutionem ponat, formas.

Qua tertio haberi ex cauſa tori ſeparatio? ſodomitico ex vitio: vt affirmauit Couarr. de ſponſ. p. 2. cap. 7. §. 5. n. 6. Clarus H §. ſodomia n. 7. verſ. item propter crimen ſodomiticum. Menoch. de arbit. Iud. caſ. 286. Barb. in 2. par. rubr. ff. ſoluto matrim. n. 30. Sanch. d. lib. 10. diſp. 4. n. 13. Farin. d. q. 143. §. ſodomia n. 83. cum ſeq. qui 87. in num. ampliationem facit, quod tentatum etiã ſi crimen ſolummodo fuerit, non autem perfectum peti ab vxore thalami ſeparatio valet: & vigorẽ id habere affirmat, etiam ſi alia crimen illud cum perſona I perpatratum; ex aduerſo, alia ſi cum fæmina tam fœdum, omnique flagello dignũ, ac peſſimum facinus mulier cõmiſerit, petere diuiſionem tori vir poteſt: vbi adducit Butr. Soccin. Archid. & Bellarmin. in locis per ipſum citatis. An verò vxoris conqueſtus cum nulla de nefando ſcelere probatio interueniat, ſufficientem includat efficaciam, vt, quoad torum, ex marito diuidatur, vide Ric- k cium deciſ. 71. fol. 50.

Quarta, vnde matrimonij, torum circa, emanare ſeparatio valet cauſa, eſt; ſi alicuius læſæ maieſtatis coniux criminis conſcius nec per ſuã, nec per alius operã id aperuerit: aut etiam ſi talis ipſe peccati reus exiſtat, machinando: Cordoſ. in praxi Iud. in verbo Sacramentũ matrimon. n. 26 per Text. in l. conſenſu 8 §. ſi qua igitur.

A *tur. C. de repud. in verbo vel certè contra noſtrum imperium.*

Quinta, *eadem ex l. conſenſu, §. ſupradic.* habetur; ſi coniugis nimirum vitę multis inſidias poſuerit fraudibus, alioq; ſimili modo illum tradere letho vxor quæſiuiſſet: vt notatū exiſtit ex Couar. *de ſpōſ. p. 2. cap. 7. §. 5. n. 2.* Theſ. *dec.* 130. *n.* 3. Guttier. *canon. quæſt lib.* 1. *cap.* 24. *n.* 8. Caſum quo in loco explanat in muliere, quæ
B maleficas viro ſupponere facturas non erubeſcat: vel herbas ducere incantatas audeat: aliaq; fœdiſſima cōmittere pertentet opera. Barb. *d. rubr. ſolut. matr. p.* 2. *n.* 23. *verſ. ſuccedit igitur ſecunda.* Sanch. *d. lib.* 10. *diſp.* 18. *n.* 6. Quod vigorē non ſolū retinet in fœmina, quæ inſidijs, præcipitio inuoluere coniugem velit, in marito verum etiam ſi muliebri patraret vitæ dolos Sanch. *n.* 8. & Farin. *d. q.* 143. *n.* 155.
C Ampliatio autem fit, hoc, vim includere, cōſequuta effectum licet minimè fuerit peſſima illa voluntatis libido, aliquē dūmodo quod ad exteriorem actū ſit peruentum. Gloſ. *in cap.* 1. *in verbo inſidiatrix extra de diuortijs.*

Sexta venit, cū aliquis adeſt morbus, qui rationis lædat ſerenitatē: ipſe namq; grauiſſima tori ſeparationis cauſa extat; illo enim ex coniuge, quē furiæ agitent,
D damnum ſæpius excipere incolumis poteſt. Adde quod vitæ imminere periculū non rarò ſolet. Sanch. *de matr. in d. lib.* 10. *diſp.* 18. *n.* 18. Theſ. *dec.* 230. *n.* 2: Barboſ. *d. p.* 2. *n.* 27. *in fin.* Alex. *in l. ſi cum dotē* 23. *§. ſi maritus, ff. ſolut. matr.* Cum demētita verò eſſet coniux oppreſſus, minus grauis ex eo quia videtur cauſa; nullū ſeparationis circa domicillum: ſed quoad torū locum dabit: poteſt enim, cum periculū
E neutiquam interſit, eadē facere morā in domo cū amente vxore. Bertaz. *conſ.* 228. *n.* 18. *cū ſeq.* Prudentis ergo in iudicis arbitrio huiuſmodi cognitionē morbi perſiſtere oportet: an talis ſit, vt ad ſeparationē tàm quoad torū, quàm habitationem circa; ſufficientiam habeat. Sanch. *loco cit. propè finē.* Farinac. *d. q.* 143. *n.* 138. Hoc autem non in furioſo tantùm viro in, eiuſdem etiam formæ mulieres vigorem includit: vt explicatū ex Farinac. de F
delict carn. q. 143. *§. ſænitia n.* 138.

Septima diuortij origo inde poteſt haberi cum alteri coniugum, corpus inficiens, morbus inhæret, ob quem timor habeatur, quin infirmitas alium, qui ſanus, inceſſat: Medicorum quoniam è ſententia excipitur, incolumis quòd venerea non ſolum ex copula cum ægro coniux, eadem verum etiam in domo ex mora infectionis exponi periculo vi- G
deatur. vnde cum huius morbus generis inſit, diuortij emanat cauſa. Declaratur exemplis caſus in maligna, & confirmata lepra, ferina in Phthiſſi, & cacoctica, in Gallica etiam infirmitate, dum tamen ad eam peruenerit magnitudinem, quæ medicorum ex iudicio contagioſa valeat reputari, ac maligna, cum non minorem ipſa contineat famā quam lepra. quod & idem alijs eueni- H
re de morbis poteſt, ex quibus aliquod non è praua tantum infecti coniugis reſpiratione: ſed ipſius adde habitationis malignitate, quæ putridis corrupta ſit exhalationibus, damni appareat deſcēdere: hoc autem vltra quam declarent medici; 13. *in Leuitici cap. habemus*: quo fermè, in loco iſthoc ſeparatio præcipitur in caſu; & quamuis *in cap. ſi vxorem* 32. *quæſt.* 5. Textus ſit diſpoſitio: quòd I
nullo debeat modo fieri diuiſio, coniugum ſi cuilibet morbus inſit, vel dolor; de illo tamen hoc intelligi neceſſe, qui diſplicentiam valeat, ac deformitatem generare, non verò circa eum, qui ſano poſſit excitare in coniuge Infirmitatem: vt affirmauit Nacta *conſ.* 42. *num.* 2. & Sanch. *dicto lib.* 10. *diſput.* 18. *nu.* 18. Vel ſi tam leuis exiſteret ægritudo, vt nulla contagium formā inducere alteri vale- K
ret coniugi; aliquod ex eo quia cum periculum imminere corpori certum eſt, debitum haudequidem, reddere compellitur. Abb. *in cap.* 2. *de coniugio leproſorum.* Nacta *loco citato num.* 3. Qui licèt mordicus defendere contendat, ſanam in obligatione mulierem perſiſtere, quod lepra oppreſſo debitum reddat marito, non autem ex aduerſo, vnā

A cum ipſo habitationem retineat, velut
ſi maius incommodum domicilio, con-
cubitu minimè interueniente, periculū
inſit, quàm in coitu, ex quo, licet mo-
mento perdurare videatur, perſtricti dū
habentur complexus, corpora coniun-
guntur, nec non membra ligantur dam-
num inſurgere maximum poteſt; Pau-
lus attamen Zacchia *in quaſt. Medico-leg.*
lib 9. tit. 10. *quaſt.* 4. *num.* 10. Contraria
B permanet in ſententia; ſola ex eo quia
expiratio, putrido quę anhelitu, ex infe-
cti ore, progrediatur in concubitu, ac
praui ſudores, qui ſimul admiſceantur,
ſufficientem habent vim, vt ſanum infi-
ciant, & ocyori, ac magis firma vehe-
mentia, corruptæ quàm domi vapores,
agant. Adde quod ipſummet ſemen de-
turpato ex viri corpore defluens, ac mu-
lieris in vterum demiſſum, nec non re-
C tentum, abſque dubio ipſam inficere
videtur; quotidiana etenim docemur
experientia vnico plurimos concubitu
homines, & bona vigoroſos valetudine
ſeſe fœminæ, Gallico laboranti morbo,
vnico adiungentes congreſſu, ac ex ad-
uerſo plures mulieres, dum coitū eiuſ-
modi, exercent cum homine ab ægritu-
dine infecto, illo deturpatas actu effici;
vt debitum hac de cauſa reddatur obli-
D gatio ceſſare, contagij cum imminet pe-
riculum, videtur, in coniuge, ex quo id
poſcitur. Sanchez *de matrim. lib. 9 diſput.*
25. *num.* 29. qui ſequenti in numero in-
columem compellit coniugem, alterius
vt, qui æger habeatur, propè domum,
habitationem conſtituat: ſeruitia enim
infirmo præſtari, neceſſe: immò in 31.
affirmat numero illum in benè valentis
domo debere alimenta excipere: Sylue-
E ſtrum ducit *in verbo lepra, quaſt.* 3. Ar-
mill. & alios. Addas, quod non ſolum
haſce propter cauſas, malum verum
etiam ob oris olfatum, ſi nulla medico-
rum peritia poſſit curationem ſortiri, to-
ri concedi ſeparatio debet, vt uoluerunt
DD. apud Riccium *deciſ.* 66. *per tot.*

Cum periculum verò ceſſat, ſi morbi
ſcilicet recedant, & circa torum, & ha-
bitationem priſtinum reduci ad ſtatum
coniuges debent, cum perpetuū etenim F
impedimentum neutiquam exiſtit, di-
uortium ita eſſe oportet: tàm longo ex
eo quia perdurare illud tempore decet,
quàm & infirmitas ipſa permaneat. Zac-
chia *quaſt. medico-lega. lib.* 9. *tit.* 10. *qu.* 3.
num. 2. Quid verò agendum, ſi recidiuę
timor habeatur? Inſpicias eumdem *loco*
citato num. 3. *cum pluribus ſequentib.* qui
agit ex quibus euenite cauſis ægritudi-
nis valeat diſpoſitio, longè quamuis G
abiuiſſe conſpiciantur; ac tractat, ſi
quando infirmitates ſint mites, æquam
poſſint diuertēdi cauſam inducere, præ-
cipua verò forma gallico de morbo, qui
vt hiſce familiatis temporibus, ac effi-
caciam per dies aſſumens, peculiaris ha-
betur.

Octaua exiſtit ſeparationis cauſa; cum
ex coniugibus alter, vt peccata cōmit-
tat, animam criminibus deformet, & H
mentis deturpet candorem, conſorti vi-
detur perſuadere: qua enim ratione, ad
hoc ut illa, quæ ineſſe corpori aſpici-
tur, infectio euitetur, diuortium extat
conceſſum, non diuerſo, immo potiori
modo permitti neceſſe, cum, ne anima
labefactetur, periculum adeſt: quis enim
ambigat corporis ipſam, valore, ſupe-
rare præſtantiam? Sanch. *dicto lib.* 10.
diſput. 17. *num.* 3. *& à num.* 6. Iuſtam af- I
fert cauſam, qua valet mulier diuertere
viri eſſe lenocinia, vt ad peccatum in-
citet. Burſatic. *conſ.* 218. *num.* 6. *volum.* 2.
Quod etiam vigorem habet, ſi procaces
in domo viros ingredi velit, ipſoſque
inſimul cum muliere ſæpiùs relinquat
aduerſa eius voluntate, quæ non rarò
querelas inferat, & precetur, ne hu-
iuſmodi patret coniux facinora; ut etiā K
quando neutiquam deberet vxor in ma-
riti habitationem admitti, niſi peccati
adſit conditio.

Vltima tandem cauſa eſt, ſi immen-
ſum coniuges inter odium, ac intenſæ
veniant inimicitiæ: rectam namque vt
inducant ſeparationem, includunt effi-
caciam. Crauetta *conſ.* 31. *num.* 4. Aldo-
brandinus *conſ.* 71. *num.* 25. Petr. Bar-
boſa *in dicta repetit. rubrica ſoluto matri-*
monio

A *mobilia parte 2. num. 32. verſ. item colligitur*: De odio quo in loco, ac rabie, quæ fuerit ex verborum allatione contracta, diſſerit, & Guttier. *canon. quæſt 24. nu. 6.* Vbi de implacabili contentione, quæ omnium ex bonorum lite, vel maiori eorum parte oriatur, agit. Capitale, qua de cauſa, cum odium interueniat nullo reſtitui modo vxor marito debet, cautionem quãuis de non offendendo præ- B ſtet, ſi timor adhuc mulierem teneat. Farinac. *loco citato num. 145.* Aliquam enim vim haudequidem illam includere iudicauit. Sanchez *dicta diſput. 18. num. 33.* Maleuoli ex eo quia intenſum animi odium, neutiquam immutare cautio poteſt. §. *fin. inſtit. de ſuſpectis tutoribus*.

His autē poſthabitis aduertere oportet, noſtris duas tantum ob cauſas tem- C poribus, quoad torum, & mutua ſeruitia ſeparationem permitti, adulterium propter ſcilicet, ac vitæ periculum: vt explicauit Barboſ. *collect. DD. in l. conſenſu 8. num. 13. in fine. C. de repudijs*, ex ſententia Soti, Geraldi, Rebellij, ac etiam Sanchez citato ductorum in loco. Taliter ut ſi, cum ſeparationem ſortitum fuerit matrimonium, cohabitationem circa, ſeſe religioſorum adſcribere D numero, ac ſacros excipere ordines coniugibus permittitur. Gratian. *diſcep. forenſ. 102. num. 24.* Sanch. *dicto lib. 10. diſput. 11.* Et hoc, de diuortio dictum ſatis.

DE FILIIS ALENDIS, AC DOTE *poſt diuortium reſtituenda.*

Cap. 14. & vltimum.

E CVm ſummam excepiſſet manum diuortium, fuit ex Imperatoribus, Diocletiano ſcilicet, ac Maximiano conſtitutum *in l. unica, C. de diuortio facto*: vt patris in poteſtate maſculi, penes matrem verò fœminæ, obtinerent educationem, aliqua, dempto, ni ex cauſa effici contrarium debere uideretur, cum Iudicis, negotium iſthoc, arbitrio commiſſum exiſtat per Textum F *in l. penultima, ff. vbi pupillus educari debeat. l. 1. & 2. C. eodem.* DD. apud Menochium *de arbitr. iudicum caſu 168. lib. 2. centur. 2. num. 1.* Sanchez attamen *de matrim. lib. 10. diſput. 20.* Taliter iudicium hoc uenire affirmat; ut primum uſque ad triennij curſum in matris facultate ſoboles permaneat, cum id autem ſpatium tranſierit, mores debeat ſub patre ducere; ciuilis prout G diſpoſitio iuris exiſtit. ſi aliam tamen ſententiam inferre (cum habitus ad circumſtantias reſpectus) minimè Iudex reputauerit; ſed enim in Authen. *ſi pater dictam poſt legem vnicam decretum inſpicimus fuiſſe*: quod, ſi propria pater cauſa diuortio præbuerit originem, ſuis proli expenſis educationem penes matrem afferre compellitur: ſed ſi, ex aduerſo, genitrix proprio ære ſub parentis facultate id agere cogitur: excipias H ni minorem vir habilitatem retineat, locupletem illo namque in euentu fieri educatio apud matrem debet. Velaſcus *conſult. 92. num. 10.* Sanch. *loco ſupr. cit. num. 2.* Nonnulli tamen huiuſmodi ex Authenticę diſpoſitione uidentur exēpti eſſe caſus: in ipſis enim contraria, in obſeruatione poni ratio debet. ac primo. ſi parens qui in diuortij cauſa in- I noxius extiterit infidelitatis obuoluatur umbris, ac è contra, ſons, Orthodoxæ ſit fidei ſectator; illo ex eo quia in accidenti Religionis concurrit fauor, ne infidelitatis in tenebris educationē proles excipiat, coniugi, ut enutriatur, fideli tribui neceſſe; diuortijs quamquā indè cauſam defluxiſſe certum ſit; Guttier. *canon. quæſt. lib. 1. cap. 24. num. 19.* K Secundo, cum uiri confectum ex culpa fuerit diuortium, & ſecundas mulier tranſegerit ad nuptias; ipſe fœtum adſtringitur educare: *vt dicta Authen. ſtatuit, in verbo, ad ſecundas nuptias non venientem.* Tertio cum, quæ diuortio præbuerit mulier originem, diuitijs abūdet, maritus autem ex aduerſo miſer, genitricem penes, ipſiuſque ſub diſciplina debent filij haberi; ac è contra, ſi opulentus

Digitized by Google

A lentus extet genitor, cauſamq; tribuat,
vnde diuortium dilabatur, cum pauper-
tate mulier grauetur, ipſi cura incumbit,
vt educationem liberi excipiant: ex eo
quia, correlatiui dum vir ſint, ac vxor,
impari minimè debent iudicium ſubſti-
nere. Sanch. *loco cit. n.*8.

Quo autem in caſu non iuris ex fa-
cultate, ſed ex facto perpatratum fuerit
diuortium, cum, æquo ſcilicet non inter-
B ueniente ritulo, ab altero coniux quili-
bet recedere voluerit, ſoboli tunc edu-
cationem proprijs expenſis afferre com-
pellitur. Innocen. *in cap. fin. num. vnico,*
verſ. ſi vero, & ibi Abb. *in fine de conuerſ.*
infidel. Sanch. *loco ſup. cit. n.* 9 Qui ſuum
huiuſmodi opinioni conſenſum neuti-
quam præbet, cum proprio ex eo quia
facto quis recedit, nulla dicitur forma
diuortium facere; nec pœnalis aliqua
C ratione lex, diſpoſitionem, circa diuor-
tium, eliciens, ad voluntarium, qui ſim-
plex, receſſum tranſit.

Sed etenim cum ex vtraque coniugũ
voluntate diuortium perpeſſum fuerit
matrimonium, vel neutriùs habita cul-
pa, vel ſi hæreſis de crimine ipſorum
vnuſquiſque damnationem exceperit, in
obſeruatione poni dictæ legis vnicæ vo-
luntas debet: quemadmodum affirmat
D Sanchez; vt puer nimirum trienni minor
ſpatio matrem penes, maior autem ſub
patris directionem, debeat permanere.
Surdus *de alimen. tit.* 1. *quæſt.* 14. *nu.*8. &
tit. 7. *q.* 13. *n* 18: Dempto quod alio, pro
Iudicis arbitrio, facta modo fuerit diſpo-
ſitio: illo ex eo quia in accidenti nil re-
cepiſſe mutationis reperitur: ſed cum
alterius tantum interueniente coniugis
culpa ſequutum fuiſſe diuortium certũ
E ſit; Idem 11. *in num.* reſoluit, quod, ſi fi-
lius, trienni quamuis ætate minor, ex cõ-
iugio, quod bona initum fide, nullam
poſt modum efficaciam retinere appa-
reat, fuerit ſuſceptus, communibus de-
beat expenſis alimenta ſibi deſumere; &
hæc de filiorum educatione poſt diuor-
tium habe. aliud ad membrum, dotis
nimirum ad reſtitutionem eodem in ca-
ſu tranſeo; explico autem quod,

Ex Doctoribus differentiam conſtitui F
diuortium inter; quod vxoris fuerit ex
culpa ſequutum, ac illud, Eccleſiç quod
interueniente iudicio mariti culpa mu-
tuam circa habitationem, torumque ſit
confectum; nemo inſcius eſt; ſi mulie-
ris etenim cauſa; cum ſcilicet ob adul-
terij crimen, vel habito Eccleſiæ iudicio,
propria vel authoritate, diuortiũ ſubeat
matrimonium, ac ex viri abeat ſocieta-
te (ſi nullam fieri cum eo reconciliatio- G
nem curauerit) dotis nullo efficimodo
reſtitutio debet. *cap. plerumque* 4. *de don.*
inter vir. & vxor. Viuius *comm. opin. to.* 2.
lib. 6. *tit.* 7. *n.* 3. Boer. *deciſ.* 338. *n.* 2 *l. conſen-*
ſu, §. *vir quoque,* C. *de repud.* Tiraquel. *poſt*
leges connub. gloſ. 8. *n.* 238. *fol.* 542. Sanch.
de matrim. d. lib. 10. *diſp.* 8. *nu.* 2. Cùm filij
tamen, primo nec ſuſcepti ex matrimo-
nio exiſtant, nec è ſecundo; ſi eo namq;
habentur in caſu, nil, ipſorum in præiu- H
dicium efficere mater poteſt, alterius vt
in vtile, non autem ipſorum, dotis acqui-
ratur ſumma Caſſan. *in conſuet. Burgund.*
rubr. 2. §. 1. *n.* 8. *colum.* 794. Nec etiam ſi
dotis de valore, fieri ex fideicommiſſo
reſtitutio deberet. Fontanel. *de pact. nupt.*
clauſ. 7. *parte* 11. *gloſ.* 3. *n.* 84. *fol.* 568. Boer.
loc. cit. n. 5. Aut ſi mulieris genitor vitalis
adhuc attrahat auras, nec ad extinctos
conceſſerit. Boer. *d. deciſ.* 338. *n.* 5. I

Huiuſmodi autem, quæ iuris è facul-
tate habetur, diſpoſitio, è Doctoribus,
ampliationem excipit; quod vigorẽ ſci-
licet includat etiam in donatione, quæ
fuerit, nuptias propter, effecta, vel in do-
tis lucro, quod ex pacto prouenire certũ
ſit. Clar. *in* §. *adult. n.* 12. Viuius *comm. opin.*
tom 1. *lib* 9. *tit.* 7. *n.* 3. *verſ. profecto.* Sanch.
d. lib. 10. *diſp.* 8. *num.* 21. Paraphernalibus
nec non in bonis, & in alijs omnibus ex- K
tenſionem recipit à Surdo *d. tit.* 7. *q.* 18.
n. 28: per Gibſ. *in cap. plerumq;* ipſam autẽ
complectitur Boer. *d. deciſ.* 338. Lupus
in rubr. de do. don. inter vir. & vxor. §. 20
n. 11. Quo in loco idem, arras circa, ex-
plicat Cancer. *var. reſol. lib.* 1. *cap.* 9. *n.* 69.
& *ſequen.* Menoch. *de præſump. lib.* 3. *q.* 8.
Sanch. *loco cit. n.* 10. Putatiua ſi nihilominus exi-
ſtere vxor viſa fuerit; cum nullã ſcilicet
ma-

Digitized by Google

A matrimonium efficaciam, ob affinitatis, vel conſanguinitatis impedimentum retineret; coniugij licet enim vinculum non adeſſe certum ſit, applicari tamen, viro, commiſſum propter ex coniuge adulterij crimen dos, nec fœminæ aliquo modo reſtitui debet. Clar.*d.§.adult. n.* 14.*verſ.ſed quid ſi aliquis.*Crauet.*conſ.* 205.*n.*36.Gloſ.*in d.cap plerumq;de donat. inter vir.& vxor.*Surd.*loc cit.n.*22. Quod
B etiam patitur extenſionem ex Claro *in d.§.adulter.n.* 14. Aliam etiam ſi ob cauſam, conſanguinitatis non verò, aut affinitatis ob impedimentum diſſolutionem exceperit matrimonium: ſi adulterium namque mulier perpatrauit, dotis reſtitutionem effici minimè oportet, at viri applicari emolumento conuenit. Gloſ.in *dict.cap.plerumq;*Gomez *ad leg.Tauri* 80. *n.*48. Conſiderationis ex eo quia venire
C ſub trutina præſens coniugij ſtatus, in quo adulterij fuit ſcelus cōmiſſum, debet. Clarus *num.ſup.cit.propè ſin.*

Hoc autem, vt dotis nimirum amittatur ſumma, non ſolum vigorem, patratum propter adulterij ſcelus, continet, venereum at etiam ob oſculum, & inhoneſtos amplexus, tactuſque procedit. Menoch *de arbitr.Iudic.caſu* 419.Surdus *dicta quæſt.*16.*n.*23.Clar.*loco cit.num.*16. Surdus *quis ſupra n.*32.*& ſeq.* Facti enim
D quis prœludia minimè haberi colloquia, tactus, oſcula, velit affirmare? Id hæc indicare dixit Angel.*in l.* 1.*ff.de extraordin. crimin.*Surd. *n.*36. Si extraneis etiam cū hominibus in balnei lauacrum deſcēderē non erubuerit.*l.fin.C.de repud.* quo in loco dotis facit mulier iacturā, ſi alienis inſimul cum viris ingreſſum in balneum faciat. Boſſius *de coitu damnato, & punitb. n.*56.Quod etiam aſſerit procedere An-
E gel. *in §.minores. Authen.de nupt.*Cū noctis, extra domum, iniqua mariti mente, vxor ſpatium conſumpſiſſet. *l. conſenſu, C.de repud.*vt æquali modo, ſi vt publica videret ſpectacula, cū nulla interſit coniugis facultas, vel inuita ipſius voluntate, ad conſtitutos eius generis actionibus, locos iuerit DD.apud Surd.*loco cit. num.*38.

Nullum atenim quæ iam diximus, vigorem illo includere in caſu certum eſt, F
nec amiſſionis dotis locum habebit, aliqua forma, punitio; quæ vir de mulieris adulterio cognitionem retinens concubitum cū ipſa exercuerit, ac propria minimè à domo expellere voluerit: eo namque conſenſu, adulterij remiſſa, & dotis pœna conſpicitur. Clar. *d. §.adulterium.n.*18. Nonnullæ etiam interuenire limitationes poſſunt, quas affert.*dict.* G
quæſt. 16. Surdus, & DD. ſupra allati. Qua de cauſa debet ad ipſos fieri recurſus, cum caſus adueniat. Prudens igitur maritus aduertat, vxoris ne commiſſum poſtquam fuerit adulterium, ſimile patret crimen: illo ex eo quia ex actu amiſſam ob adulterij nefas recuperabit mulier dotis ſummam, & donationis propter nuptias, lucrum faciet, ac reintegrationem, mutuum cum in concubitum oporteat venire, inſimul debebūt H
excipere. Rolan.*conſ.*10. *n.*4. *vol.*1. Petr. de Greg.Toloſ.*ſyntag.iur.lib.*46.*c.*6.*n.*14. Surd.*loc.cit.*Sanch.*d.diſp.*8.*n.*11.Theſau. *deciſ.*130.*n.*4. Adulterium etenim compenſationem adulterio deſumere affirmauit. Farinac.*d. quæſt.*143. §.*compēſatio n.* 69. Copioſa quo in loco forma compenſationis circa materiem plurima diſſeruit.

An permiſſum verò mariti hæredibus habeatur, vt viduæ, quæ dotem, ac donationem propter nuptias repetat, obiectionem commiſſo de adulterio matrimonij tempore, vel de ſtupro in viduitate faciant? videndus Boer. *d. in deciſ.* 338.*n.*7.*cum ſeq.*ac etiam Velaſc.*conſult.* 169. vbi diſtinctionem affert, ſi de hoc maritus cognitionem habuerit, & in iudicium ipſam deferre noluerit, vel ignarus extiterit, ac morti oppetijt, aut etiam K
ſi ſpatium, vt adduceret accuſationem, haudquaquam retinuerit.

Quo autem in caſu adulterij nō propter crimen, ſed aliqua, licita quæ ſit, ex cauſa diuortium perpeſſum fuerit, illatam per ſententiam, connubium, reſtitutio fieri circa dotem coniugi debet. *cap.mulieres, de donat inter vir.& vxorem, & de*

A *& de dote poſt diuortium reſtituen.* & ibi
Abb. Roland à Valle *conſ.50.n.4. vol.1.*
Barb. *in rubr. ſoluto matrim. p.2.n.39. cum*
ſequen. Taliter vt, cum vxoris in morte
ſit noxius vir: decedente hac, illa, ex au-
ra nullam in extinctæ dote, aut ipſius in
lucro accipere actionem valet. Roland.
loco cit. Alexand. *in l. ſi cum dotem, §. ſin*
autem n.10. ff. ſolut. matrim. Vbi enim re-
ſtitutionem de dote fieri neceſſe, poſt-
B quam tori ſequuta ſeparatio fuerit, cun-
cta, & acceſſoria conſequenter, & prima
dependentia ex cauſa nullam habere
ſubſiſtentiam poſſunt. Seraph. *dec.* 1308.
num. 2. Adde, quod vltra dotis ſummã
omne lucrum, & quæ matrimonij tem-
pore fuerint acquiſita, reſtitui debent, ſi
nuptialibus contracta ſocietas fuerit in
tabulis: Cuiuſmodi Meſſanenſium, exi-
ſtit conſuetudo: ipſi enim conſtituunt,
C vt, in lucem poſtquam educti habeantur
filij, bona inſimul confundantur, ac tri-
partita exiſtant: omne namque in ma-
trimonij ſpatio acquiſitum emolumen-
tum, commune inter coniuges perma-
net; qua de re copioſa nobis ſcripta re-
liquſt Giurba *in gloſ.3. cap.1.* Gomez *ad*
legem Tauri 50. num.69. Velaſc. *conſult.*
103. Spino *de teſtamen. gloſ.* 18. *num.* 4.
Text. & Gloſ. *in cap. ſignificauerit de don.*
inter vir. & vxor. vbi Abbas, & cœteri
D Canoniſtæ.

Beneficium verò tali competit in ca-
ſu marito, ne ſcilicet vltra proprias con-
ueniri debeat, vires. per Text. *in l. mari-*
tum 13. ff. ſoluto matrim. l. patronus 17. *&*
l. non tantum 20. ff. de re iudic. Abbas in
dict. cap. mulieres, de don. inter vir. & vxor.
num. 1. Demas tamen putatiuo ni de ge-
nere (de quo ante) matrimonium habea-
tur; vt ſcriptum fuit à Bellen. *in additio.* F
ad eumdem in d. cap. mulieres, litt. B. Tunc
enim dilationis annus, vt dotis reſtitu-
tionem faciat præberi nullo valet mo-
do. Giurba *ſuper conſuet. Meſſan. gloſ.* 15.
cap. 15. *num.* 4. Renunciationem attamen
tali dare priuilegio neutiquã decet ma-
ritum, cum inductum fuiſſe certum ſit,
vt debita viro adeſſet reuerentia: bonos
etenim aduerſus mores huiuſmodi re-
ſultare videretur renũciatio; vt ait Text. G
in l alia, §. eleganter, ff. ſolut. matrimon. vbi
Barboſ. *n.25. & 28.* Bart. *n.9.* Alex. *nu.4.*
Franc. *deciſ.* 164. *n.13.* Paſchal. *de virib.*
patr poteſt. par 2. cap.9. n.13. Giurb. *c.13.*
gloſ.6. n.40. Etiam ſi vel ab vxore, vel
ipſius hæredibus ad hoc vir compella-
tur. *l. etiam, § licet, & l. maritum, ff. ſoluto*
matrim. Afflict. *deciſ.* 222. Surd. *de alimen.*
tit.8 priuil.84. nu.1. Roland. *conſ.28. n.7.*
vol.1. Nec vllam includet vim, licet iu- H
ramento cõfirmationem exceperit. DD.
penes Giurb. *in conſuetud. Meſſanen. dicto*
cap.13. gloſ.6. parte 1. num.40. & 41 fol.
mihi 606. Aut iacturam de illo vir be-
neficio facit, ſecundas cum ad nuptias
ipſum conuolaſſe appareat. Fontanell.
de pact. nuptial. clauſ.7. par.1. gloſ.3. n.83.
Demas ni dos, de qua effici reſtitutio
debeat, vinculata (vt dicitur) exiſteret,
& alteri, qui fideicommiſſus, fuerit re- I
licta. Idem *in eodem loco clauſ.7. parte* 11.
gloſ. 3. num. 83. Hæc autem, vt noſtræ
potuete vires in medium adduxi, ac tã
circa ſponſalia, & matrimonium digeſ-
ſi. nunc verò ipſorum ad effectus, natos
ſcilicet gradum facere non oneroſum
ducam, eorumque de ſtatu agam; cum
cœleſte, ad opem Numen venire non
dedignetur.

E K

DE STATV FILIORVM.

A EX ſacro, indiuiduoque Matrimonij nexu filij enaſcuntur, illiq; ſoli tali ſeſe nomine decorare merentur, qui ex viri, vxoriſq; coniunctione producuntur. *l. filium, ff. de his, qui ſunt ſui, vel alieni iuris, l. Senatoris filium, & l. liberos, vbi gloſ. ff. de* B *Senatoribus, l. finali, ff. de iure deliberandi,* Alexander *conſ. 2. & 3. volum.* 1. Intrigliolus *de ſubſtitutionibus cent. 3. quæſt. 64. n. 5.* Menochius *præſumpt. 78. num.* 12. Ita vt in legibus, ſtatutiſque, filiorum voce baſtardi nullo intelligantur modo, *Gloſ. in l. fin. ff. de iure deliberandi*, Tuſcus *litt. F. concluſ. 373. num. 22.* Bartolus *conſ. 229. num. 1.* Mantica *de coniecturis vltimarum voluntatum lib. 8. tit. 7. nu. 40.* Surdus *conſ.* C *89. n. 36.* Natta *conſ. 537. n. 40.* Tamen, quoniam filiorum nomen Naturæ ſub imperio, non iuris adſcribendum, ideò non illis tantum, qui ex coniugali vinculo nati procreantur, verum etiam quibuslibet quacunque productis coniunctione dari nulla vice inconueniens aliqui arbitrantur, *l. tutelas, ff. de capitis diminutione, l. pronunciatio, ff. de verborum ſignificatione,* Hondedeus *conſ. 95. num. 94.* D *in lib.* 1. Non inutilitèr ergo hic de quorumcunque filiorum ſtatu, pauca, nec iniucunda quidem ſcribenda eſſe putaui. Ideo.

Plures filiorum ſpecies enumerantur, illorumque ſtatus multiplici recenſetur ratione; eorum namque alij legitimo, naturalique coniugio nati, licitoque ſuſcepti nexu, ac ſacramētali vinculo procreati ſunt, hique proprio filiorum nomine vocandi iudicantur, *d. l. filium, ff. de his, qui ſunt ſui, vel alieni iuris.* Naturales E alij tantum, ſed nullo legitimæ coniunctionis vinculo intercedente geniti, largo modo ſunt illi, qui extra matrimonij ſepta in lucem æduntur, ac ſpeciali, ſtrictoque modo illi ſumuntur, qui ex ſoluti, ſolutæque congreſſu recepti habentur. *Cap. is liberi 32. quæſt.* 4. cum quondam de permiſſo concubinæ amplexu F exiſtentes nati erant, de quibus extat. *tit. Inſt. de naturalibus liberis*; cum qua ſacer matrimonij nexus eſſe potis erat. *l. 1. iuncta authentica ſequenti*, C. *de naturalibus liberis.*

Legitimo alij tantum nomine includuntur, qui duplici explicantur formâ, nam adoptiuorum alij, alij arrogatorum numero declarantur.

Alij denique ſpuriorum caterua circumligantur, quorum appellatio cunctos, qui non vxorio ex coitu producti, G nec concubinarum congreſſu enaſcuntur ſuſcepti, comprehendit Bartolus *in l. finali col. 1. ff. de indignis*, ceu Adulterini, Inceſtuoſi, Sacrilegi, Nepharij, cęterarumque ſordium receptacula vidētur, Gamma *deciſ. 322. num. 2. Surdus de alimentis tit. 1. quæſt. 10. num. 30.*

DE FILIATIONE PROBANDA. H
Cap. 1.

PRiuſquam igitur de vnaquaque eorum ſtatus conditione aliquid libem, de probandis filijs, quædam attingere magnum operæ pretium cenſui, nā qui filiationis in ſtatu ſe eſſe contendunt, meritis probationum argumentis tales eſſe oſtendere certè debent, nam cum qua-

A qualitatis effectus demonſtrant, vt quid
cuique competere cenſeatur, illam præ-
cedentem eſſe neceſſe eſt, *l. delictis*, §. *ſi
extranei*, *ff. de noxalibus actionibus*, *l. Ti-
tius*, *ff. de teſtamento milit. l. 2. & 3. ff. de
auro, & argento legato.* Talitèr vt ſi proba-
tum non habuerit intentum auſis decū-
bere oportet. Maſcardus *de probat. concl.*
786. Filiationis qualitates igitur ante
ſunt probandæ, Rolandus *conſ. 32. num. 1.*
B *vol. 1.* Ruinus *conſ. 57. num. 4. vol. 5.* ſiue
actoris, ſiue conuenti vices ille gerat, qui
filium, omni vi, ſe certat eſſe. Angelus *in
l. liberorum, ff. de his, qui notantur infamia;*
namque vt aliquis vti talem ſeſe admiſsū
gaudeat, prius talem eſſe claro probare
modo equidem debet. Bartolus *in l. non
ignorat, C. qui accuſare poſſunt*, licet in in-
tegra filiationis poſſeſſione permaneret.
Maſcardus *de prob. concluſ. 786. n. 3.*

Probatione igitur multiplici filiatio
C poteſt oſtendi, quamquam euidens cer-
taque non adducatur vis argumētorum,
per *Text. in l. filium, ff. de his, qui ſunt ſui,
vel alieni iuris, l. Lucius. 47.* & ibi Gloſa,
& Bartolus *ff. de probationibus, l. quia ſem-
per, ff. de in ius vocando:* imò patris reſpe-
ctu minimè poſſibili probari poteſt mo-
do Cinus *in d. l. filium*, Bertrand. *conſ. 26.
num. 1. vol. 2.* Surdus *conſ. 1. nu. 28. vol. 1.*
Ideò cum indubitatis, certiſque demon-
D ſtrationibus filiationis prætenſiones non
valeant oſtendi, ad coniecturarum, præ-
ſumptionumque arma, Doctoribus de-
ueniendum, Iudicis arbitrio remittenda
viſum eſt. Bald. *in l. non ignorat, C. de his,
qui accuſare non poſſunt*. Alexander *conſil.
95. num. 17. lib. 6.* Menochius *de Arbitr.
Iudicum caſ. 86. num. 2. lib. 2.* Princeps ta-
men coniecturæ, quæ huius deueniunt in
probationis fauorem, in medium affe-
E rendæ videntur, & quidem.

Princeps illa tenetur, quæ ex viri,
vxoriſque commercio, propria degen-
tium in domo ortum ſortitur; ſupremum
namque robur habet regula, ex *Text. in
dicta l. filium*, quod filius ille ſit, qui ex
huiuſmodi viro, & coniuge originem,
lucemque traxerit, *l. ſi vicinis. C. de nup-
tijs*: ille enim veri nomine filij dignus
æſtimatur, cuius partes iuſtæ agunt nup- F
tiæ, *l. quia ſemper, ff. de in ius vocando.*
Quamquidem præſumptionem ſibi ius
vindicat, nam indubitata claritudine,
circa patris actionē filiatio noſci nequit,
dicta l. Lucius, ff. de condit. & demonſtrat.
Et ideò quamuis, ex coniugij vinculo,
nulla probationis euidentia dilucido af-
ferri modo poſſit, vt illum eſſe certè fi-
lium nuſquam dubitetur, tamen quædā
iuris præſumptio oritur, nullumque de
iure contrariorum obicem admittens, G
mordicus pugnat. Vaſquez *controuerſ.
illuſt. lib. 1. cap. 48. num. 22.* Menochius
*lib. 3. præſumpt. 1. num. 46. & lib. 6. præ-
ſumpt. 54. & de arb. dicto caſu 86. nu. 19.*
Maſcardus *de probationi concluſ. 788. nu. 1.*
qui etiam ſuam ſeruare aciem oſtendit,
ſi talis filiatio (quoad Patris perſonam)
genitricis aſſenſu non confirmetur. Abb.
in cap. per ſuas num. 3. & 4. de probationib.
Curtius *conſ. 31. num. 3. Tex. in l. penult.* H
§. *mulier grauida de probationibus.* Ideo ſta-
tim, ac clarum eſſe conſtat aliquem tali-
bus ex coniugibus vna commorantibus
prognatum fuiſſe, probaram eſſe filiatio-
nem, haud quidquam dubium ducitur,
per *text. in d. l. filium*; ex cuius veritate
coniecturæ, non ſolum quaſi veram filia-
tionis poſſeſſionem, verum ipſam eiuſdē
proprietatem cognitam eſſe aſſerere nō I
veretur. Menochius *loco ſupra cit.* & Pa-
riſius *conſil. 10. num. 2. & conſ. 13. colum. 1.
lib. 2.* Paleotta *de notis. & ſpurijs cap. 29.*
Potiori namque iure proprij viri filium,
quam adulteri prolem illum eſſe nemo
in dubitationem ibit; quamuis pro certo
habeatur vxorem conceptionis tempore
congreſſum cum mœcho non reſpuiſſe,
l. miles, §. *functo, ff. ad legem Iuliam de
adulterijs, l. Titius, ff. de Carboniano edicto,*
Doctores primus Gabriel *concluſ. 14. de* K
probationibus, Menochius *dicto caſu 89.
num. 20. & dicta præſumpt. 53. nu. 2. lib. 6.*
tanquam honeſtiori iure præſumi poſſit,
quod in incertum vſque diſtrahitur. *Abb.
in cap. intelleximus de adulterijs.* Talem
verò præſumptionem ceſſare nemini ob-
ſcurum eſſe video, ſi infra conceptionis
tempus, certa mariti abſentia proſpicia-
tur.

A tum ad *l. filium*, Curtius *in l. 1. §. idem Iulianus, ff. de liberis agnoſcendis*, *l. 3. §. ſi mater, ff. de Carboniano edicto*, Alexander *conſ. 78. num. 7. lib. 7.*

Poſterior ex impoſita per parentes filij nominatione, aſſurgit qui vt ex legitimo, naturalique coniugio ſuſceptum filium vocitantes, ac multis in modis optimè pertractantes id expreſsè indicabant, Rolandus *conſ. 22. num. 26. lib. 3.* B Surdus *dicto conſ. 1. num. 47.* Seraphinus *deciſ. 1282. num. 2.* Maioremque vim habebit cum per aſſiduas reiteratæ fuerint vices iſtius modi parentum nominationes. Rolandus *loco citato nu. 27.* Pariſ. *dicto conſ. 10. num. 56. lib. 2.* Menochius *d. caſu 89. nu. 81.* Niſi talis nominationis coniectura tertij in præiudicium reſultaret, quia in eo caſu nullum talis probatio vigorem continet, vt teſtatum volunt C Iaſon. *in conſ. 81. col. 1. num. 3.* Tiraquel. *de vtroque retract. §. 1. gloſ. 16. num. 8. verſ. ſed quia multo plus eſt*. Natta *conſil. 473. num. 24. in fine vol. 2.* Baldus *conſ. 180. num. 30.* Alio namque modo non potentiori nixu cuique eſſet allaborandum, talium nominationum ortuumque oſtentationibus ad eos excludendos, qui legitimam verè ſucceſſionem ſibi vindicarent, nouos in medium afferre filios, D vt benè demonſtrat Iaſon *d. conſ. 81. n. 2. verſ. dico, quod iſta aſſertio, & nominatio, & conſ. 106. nu. 2. lib. 1.* Gratian. *conſ. 140. num. 44. lib. 1.* Natta *dict. conſ. 473. n. 24.* Surdus *conſ. 552. num. 21. verſ. tamen hoc procedit.* Hanc etenim probabilem nominationum coniecturam, in ſolum nominantis præiudicium, non autem in tertij damnum erui debere neminem, vt opinor, latet. Modeſ. Romanus *diſcept. 562.* E *num. 77. verſ. præterea, & ſequen.* Maſcard. *de prob. concluſ. 790. nu. 7.* Quo in loco per plurimos limitationum, ampliationumque recurſus procedens de hac filiationis probabilitate diffusè diſceptat: debita igitur acrimonia celſum Petri Antonij de Petra ingenium, *in tract. de fideicomm. quæſt. 11. num. 258.* diſtinctionum armis vti cenſuit, ſcilicet, vel huiuſcemodi nominationem in iudicio factam fuiſſe conſtat, aut extra illius terminos prolatam F certum eſt. Primo caſu talem filiationem probatam videri vnicuique, patens aſſerit valore. Text. *in l. 1. de confeſſis.* Bartolus *in l. 1. §. item per contrarium nu. 3. ff. de liberis agnoſcendis*. Dũmodo tamen principale fuerit intẽtum filiationis effectus, præſentia filij ſimul exiſtente, aut illo planè abſente, confeſſio namque nullo præſentiæ partis habito reſpectu, ſuum non amittit vigorem, citat enim Alciat. G *conſ. 6.* Secundo in caſu cum confeſſio extra iudicij clauſtra ſuã exceperit propalationem, altera idem vti diſtinctione, hoc nempè modo non dubitat: vel iſtam confeſſionem de aliquo vt filio, principali vt intento, talis eueniret effectus, factam fuiſſe controuerſum non eſt, vel incidenti, fortuitoque euentu prolatam adiudicant. Primi caſus vi filiationem rectã probatam lance exiſtimat, vt con- H cluſio. Cinus *in l. non nudis in 4. quæſt. C. de probationibus*. Propterea autem verba tunc prolata dicuntur, cum alij, quam ſoli nominato apponere illa non licet, Ruinus *conſ. 63. prope finem*, & cum principali forma prolata verè dici poſſint nobis explanat, Alexander *conſil. 181. num. 1. vol. 7.*

2. Sed cum talis filij nominatio extra iudicij imperium, aut incidenti forte, aliquam propter cauſam cuilibet appoſita I fuerit; in tali caſu Doctorum ſententiæ indiſtinctè ſtatutum volunt, talem nominationis coniecturam in tertij præiudiciũ egredi haudquaquam poſſe. Gloſ. *in cap. per tuas de probationibus*. Cinus *in d. l. non nudis in 2. quæſt. in principio, C. de probat.* Confeſſio namque enunciatiuo, ac perfunctorio, quæ facta modo videtur alicuius myſterij abſẽte arcano, vllam pro- K bationis vim non ſuſcipit, Baldus *in d. l. non nudis, & in l. non epiſtolis, C. de probat.* & rationem in medium profert Petra *nu. 263.* Quia cum ſub naturæ vexillum filiatio ſit reducta, ideo ſola nominationis probatio eam omninò non efficit. Iaſon. *in conſ. 102. col. 2. in 2. fundamento vol. 4.* optimè tamen, quod quamuis filiatio à natura proſpiciatur, ſuſcepta

Digitized by Google

A quod nulla poſſibili via dilucidari poteſt, hac de re indiciorum, præſumptionumque adiuuamine cenſetur deſumenda probatio, vt voluit expreſsè Aemilianus *conſ.94. num. 11. verſ. non obſtant modo.* Decerni ergo debere puto, quod aſſertũ voluit Petra *in num. 266.* Quod ſola nominatione quis filium ſeſe declaratum non intelligat, nec illum in quaſi libera filiationis poſſeſſione conſtitutum videri, B niſi publico factam fuiſſe in iudicio, vel extra eius limites talem ob effectum pronunciatam ſit indubitatum. Decius *in cap. per tuas num.8. de probation.* Menochius *loco ſupra cit.* Viuius *commun. opin. lib.2. concluſ.124. in principio*. Sed ſi alicuius perſona in teſtamento ex hæreditate excluſa fuerit, quia illius priuationis actum præſupponere habitum claret. *l. decem, ff. de verb. obligat.* Talis habito exhęredationis reſpectu ſit, vt ab illo, C qui ex hæreditate depulſus fuit, integra quaſi filiationis poſſeſſio obtineatur; optimo quidem iure iudicij pendente lance cum hærede ſuper verificatione quanam cauſa illa ſit ſequuta exhæredatio; interim tamquam filio debent alimenta ſubminiſtrari. Menochius *præſumpt. 35. nu.5.* Surd. *de alim. quæſt. 112.n.4.& ſeq.*

Quæ tertio ſuccedit loco eſt illa, cuius origo ex tractatu deſumitur, nempè cum D aliquis vti filius optimo tractatu, & exiſtimatione dignus habitus fuerit, ex iſta namque patris tractatione, quaſi in certam filiationis poſſeſſionem ille ponitur, & afferẽdæ onus probationis partem in contrariam in aduerſarij perſonam trãſfertur, vti communi opinione Doctores affirmant *in d. cap. per tuas de probat.* Alexander *conſ.88. num.3. vol.7.* Rolandus *conſ. 49. num. 13. vol. 4.* Menochius *de* E *arbit. caſ.89. num.58.& dicta præſum.35. num.33.* & Surdus *in dict. conſil. 1. nu. 46. vol.1.* Illi autem actus, quorum ob virtutẽ quis verè dici poſſit vti filius debitas habere tractationes diffuſo enumerantur modo à Petra *in dicto tractatu de fideicomm. quæſt.11. ſub num.419.* Et primum igitur ſeſe oſtendit ille actus, qui ex gaudij, lætitiæque oſtentationibus F propria in domo publica factis expreſſione deuenit per illum, qui exortum infantem ſuum eſſe dicebat. Secundo explicatur modo poſterior actus, lactatio ſcilicet, quæ illi proprio tanquam filio adhibita fuerit; eo tamen differens modo, vt ea non lactetur ratione, qua lactari extranei ſolent. Iaſon. *dict. conſil. 102. col.1. in fin. volum. 4.* Tertiam occupat ſedem talis vti filij educatio, atque alimentorum ſubminiſtratio, dum aliquis G huiuſmodi iuuenem proprijs tenet in ædibus, & profusè alimenta, quæque illi neceſſaria videntur, porrigit, omnia denique filijs à parentum amore fieri nõ inſueta, vt demonſtrat Caſtrenſis *conſil. 181. col.2. verſ. item illud tractare in prima parte.* Inter cæteras namque actuum oſtentationes, quæ à parentibus erga filios demonſtrari ſolent, illa potius recenſetur, neceſſaria ſcilicet alimenta H propria in domo minimè abnegare, per Text. *in l. quidem cum filium 132. ff. de verbo. obligat.* Nacta *conſil. 235. in col. 2.* Guglielmus de Benedictis *in cap. Raynutius in 3. parte, in verbo quia filium ex eo ſuſcipiens ſub nu. 14. de teſtament.* Pariſ. *dict. conſil. 10. num. 61. colum. 2.* Quarto conſpicitur loco alter actus puerum, hoc eſt ad gymnaſia demittere, proprijſque æris expenſis magiſtri labores meI rita lenire mercede, ex hac namque tractatione dicitur aliquis vera filij tractatione teneri, vt protulit Baldus *in d. cap. per tuas num.5. de probat.* Nacta *dict. conſ. 235. col. 2.* illumque ad elucubrandas ſtudiorum dulcedines mittendo, Gozadinus *conſ. 13.* Guglielm. de Benedictis *loco ſupra cit. num. 14.* Quintam ſibi vindicat probationem ille actus, ex quo aliquis vti filius æſtimari putatur, ſi ille veK ſtium ornatus, tegmentorumque commoda vice ab alijs differenti domeſticis ſe habuiſſe comprobet, vel ſicut cæteris faciebat paterfamilias filijs, oſtẽdat Baldus *in dict. cap. per tuas num. 5. de probat.* Nacta, & Guglielm. de Benedictis *loco ſupra cit.* Sextus tunc pedem infert actus, cum in libro, in quo natales filiorũ dies conſcribuntur, iſtius nomen à parente

inclu-

includatur, vt recté aſſerit Baldus, &
A Nacta *ſupra cit.* Idem Baldus *in l. neque natales, col. 2. in principio, C. de probation.*
Adeo tamen, vt ex iſtius ſcriptionis auctoritate, qui ab illo in filium ſcriptus fuerit, quaſi in filiationis poſſeſſione cõſtituatur, & illi plena eſt fides adhibenda, donec aliquid, quod robur habeat, in contrarium afferatur, ac ſi ipſas inter partes aliqua exhibita fuerit confeſſio. Septimam adducit manum actus ille: cũ
B quis, ideſt, patris è poteſtate liberus exiſtit, nempè cum è parente ſit emancipatus, quia iſtorum actuum demonſtrationes nulli alij conueniunt perſonæ, quàm filio. Bartol. *in l. 1. §. item per contrarium ſub num. 3. ff. de lib. agnoſcendis, l. quidam cum filiũ in principio 132. in verbo emancipauerit, ff. de verb. obligationibus.* Nacta *d. conſ. 235. col. 2.* Ruinus *conſ. 52. nu. 7. vol. 5.* Octauum igitur actum tutoris da-
C tio prebet, nam illum, qui ſub tutoris imperio ſit conſtitutus, clarè conſtat vti filium fuiſſe tractatum, ab huius tutelæ datore, huiuſmodi nempè actus potiori iure proprium decet filium, quàm extranei perſonam. Socinus *conſ. 89. verſ. pro hac concluſione vol. 1.* Nona procedit vice actus ille, qui iuuenem vti filium tractari demonſtrat, cuius ortum efficit legitimatio, quæ aliquo ex ſuperiore
D fuerit impetrata in illius perſonam talis vti filij habiti, vt ſcriptum reliquit Gozadinus *conſ. 12. num. 22. in 9. fundam.* cuius quidem actus oſtenſio; petitio ſcilicet, quæ in alicuius legitimationem, vti filij fuerit effecta, mixtam nominationis formam recipit, vt teſtatur Ruin. *conſ. 36. vol. 1.* Legitimatio namque impetrata, præambuli, neceſſarijque rationem antecedentis habet, & ita quaſi fi-
E liationis poſſeſſionem ſatis probare non eſt obſcurum. Bald. *conſ. 96. nu. 47. vol. 3. cum ſequentibus.* ſed Alciatus *conſil. 495. nu. 3.* Rolandus *dict. conſ. 89. nu. 39. vol. 1.* & Menochius *conſ. 301. num. 2. vol. 4.* Explicant, atque confirmatione roborant, quod talis legitimatio, quæ de tali vti filio fuerit facta ex parente, ſufficientem non habet probationem, vt quis filij nomine donetur, ſed neceſſe eſt debere ex F
alia parte conſtare, quod legitimatus illius filius indubitatè fuerit, qui legitimationem in ludibrium, & vituperationem non ſumpſerit, ſed laborioſè impetrarit. Decimum ſumimus actum ex illa inſtitutione, quæ alicui vti filio facta videtur, nã per iſtius inſtitutionis demonſtrationem plena quis ratione proprij admodum filij tractatus dicitur, nullum namque veri aſpectum retinet, aliquem
vti filium debitis inſtitui formis, niſi verè G
ram filij perſonam gerat. Aemilius *conſil. 94. num. 9.* Gozadinus *d. conſ. 12. nu. 23.* Baldus *in cap. tranſmiſſæ num. 4. verſ. ſed numquid ex inſtitutione probetur filiatio extra, qui filij ſint legitimi.* Quia quo quis hæreditatis poſſeſſor inſtituatur, actum efficit, qui ſoli appropriatus filio cenſetur, imò nominationem, tractatumque in ſe continére demonſtrat. Soccinus
conſ. 89. num. 4. vol. 1. Vndecimo ſeſe in- H
gerit loco actus ille, qui ex contraria inſtitutionis parte conſurgit, ab hæreditatis nempè depulſione, vt ſuperius dixi, quia cum pater familias aliquem filij vice habitum ex hęreditate abdicauerit, actum elicit, qui nulli, niſi filio conueniens, decenſque videtur, atque ideò per hanc ab hæreditate depulſionem filiatio præſumptiuè probari valet. Bartol.
in d. l. 1. §. item per contrarium ſub num. 3. I
ff. de liberis agnoſcendis, per Text. in l. quidam cum filium 132. in principio, in verbo exhæredauerit, ff. de verb. obligat. Nacta *dicto conſ. 235. col. 2.* Soccinus *conſil. 89. num. 4. vol. 1.* Ruinus *dict. conſil. 53. n. 7. vol. 5.* A priuatione etenim habitum præſupponi vulgatis iuribus neminem fugere arbitror. Duodecimo, ſe demonſtrat propugnans agmine actus, qui ex eiuſ-
dem nominis, qua parens ſeſe vocari fa- K
tetur, impoſitione deducitur, per hanc enim præſumere poſſumus talem illius eſſe filium viri, vt benè videtur per Iaſonem *in l. neque profeſſio num. 3. in fine verſ. aduerte etiam, C. de teſtam.*

Quartum, quæ affert vigorem probatio, minimè ducitur prætereunda: hanc enim cõmunis populi opinio, viciniſque adſtan-

A adſtantium in ædibus perſonarum aſſertio conſtituit, talique modo per diffuſam latè vocem, ac per commune omnium iudicium, clarè per teſtium affirmationes probandum, quia optima per teſtes forma probata remanet filiatio, vt ſucceſſionis effectus conſequatur. Alberic. *in l. filium num. 6. verſ. item probatur, ff. de his, qui ſunt ſui, vel alieni iuris.* Alexander de Neuo *in cap. peruenit. num. 9.* qui filij ſint legitimi. Ruinus *conſ. 51. nu. 18. lib. 1.*
B Menochius *dicto caſu 89. num. 86.* Cæſar de Graſſis *deciſ. 6. num. 2.* qui filij ſint legitimi: Maſcardus *de probationib. concl. 791.* Quoniam in his, quę difficilem ſortiuntur probationem diffuſa Famæ vox recta comprobat trutina, præcipuè autē ſi aliarum adminiculo pręſumptionum, quæ ei adiunctæ fuerint, iam fulciatur. Maſcardus *loco ſupra cit.* Menoch. *nu. 92.*
C Quæ Famæ profuſio, cum à quodam totius populi teſtimonio exoriatur, quemadmodum in omnibus minimè pellitur probationibus, ita pro iuſtificanda filiorum probatione totis debet viribus inſectari. Surdus *conſil. 1. nu. 56. gloſ. in cap. Michael, verſ. conſtiterit de filijs Presbyterorum, cap. per tuas, in verbo communiter. de probationibus*; per communem namque omnium opinionem fama probata recenſetur, quæ in huius materiæ tracta-
D tione ſuam habet ſufficientiam, velut difficilis probationis. Ruin. *conſ. 51. nu. 18. in principio vol. 5.* etiam ſi ſolitariè fuerit deſumpta, ac tractatus inde procul abſit. Iacobus Buttrigal. *in l. quidam, ff. de probationib.* Butrius *in cap. tranſmiſſæ col. 2. verſ. quandoque adeſt ſola communis opinio, &c. qui filij ſint legitimi.* Alexand. *conſ. 51. ſub num. 2. verſ. item ſi probentur vol. 1. & conſ. 90. num. 6. vol. 6.* Tali
E nempè modo, vt ab iſta communi hominum opinione onus in cōtrarium probandi partem in aduerſam transferatur, eo quod talem ſimili opinione reputatio quaſi in integra filiationis poſſeſſione constitutum ponit. Ruin. *d. conſ. 51. n. 13.* Soccinus *conſ. 89. num. 6. vol. 1.* Iaſon. *in l. neque profeſſio in principio, C. de teſtam.* Burſat. *conſ. 89. n. 3. & 6.* Nacta *conſ. 73. nu. 14.* Eoque maiorem habebit vim iſta,
F de qua ſupra diximus, famæ probatio, ſi cum antiquis eſſe nobis minimè lateat. Alexand. *dict. conſ. 90. nu. 1. & 7. vol. 6.* Nacta *d. conſ. 235. num. 6.* Alexand. *dicto conſ. 51. num. 4.* Maſcardus *concl. 791. n. 9.* Hoc autem certum ſit, quod communis populi opinio eſſe debet, non alicuius partis, quæ à tota ſeiuncta ſit gente, vel aliquorum, qui non longè adſtarent, ſed omnium plenè auctoritate conſtituta, vt
G nobis explicat Butrius *in d. cap. tranſmiſſæ in 3. notab. nu. 4.* qui filij ſint legitimi. Nec vllam ducet probationem cum ſolius auditionis tantùm adfuerit confirmatio, ac victa cadit cum contraria ex parte aliqua particularis præſumptio ſeſe demonſtrat. Grat. *conſ. 43. n. 59. vol. 2.* Neque etiam talis probatio aliquem habebit valorem, cum à parentibus firmata deuenerit contradictio, talem ſcilicet,
H vt filium tractatum, alterius eſſe patris, & non illius, quem æſtimarat. Ruinus *conſ. 52. n. 6. in fine vol. 5.* Nec iſtiuſmodi famæ probatio plenam de filiatione probanda fidem impertit, vt non obſcurè demonſtrat Iaſon. *in d. l. neque profeſſio*, & Alciatus *conſ. 6. num. 19.* Maſcard. *loco cit.* Neque ad plenum alicuius tertiæ perſonæ, cui nec omninò conueniat pręiudicium, ſecundum Abbatis ſententiā
I *in dict. cap. tranſmiſſæ, qui filij ſint legitimi.* Contraria tamē opinione diuerſum ſenſiſſe videtur Butrius *ibidem*, & Præpoſitus *ſub num. 9. verſ. quandoque adeſt ſola communis opinio*, & iſtud reſpectu materiæ, quæ ſubiecta fuerit, quam difficilis eſſe probationis cunctis eſſe patens intelligo.

Quintus modus, quo probata euenit
K alicuius filiatio excitatur ex ſententia, quæ filiationis in fauorem patris interfiliique perſonam ſit lata, etiamſi aliorum præiudicium hominum reſultet, Doctores penes Maſcardum *de prob. concl. 744.* Dummodo iſtius ſententiæ prolatio ſuper filiationis intento data videatur. *l. ſi quis à liberis, §. ſi parens, ff. de liberis agnoſcendis.* Nacta *conſ. 473. n. 6.* Qui eodem pacto procedere teſtatur in ſententia lata

ſuper

A ſuper bonorum poſſeſſionem, ſi in filia-
tionis fauorem pronũciata minimè fue-
rit, Gloſæ, & communi DD. auctorita-
te nixus, *in l. 1. C. quorum bonorum.* Ali-
tèr eſſet procedendum, ſi lata fuerit ſen-
tentia de alimentis, tali vti filio ſubmi-
niſtrandis ad illud vſque tempus, quo
filiationis poſſeſſio pẽdens permanſerit,
iſto namque in caſu nullum affertur præ-
iudicium quæſtioni de vera filiatione in
B diſceptationem adducta. Maſcardus *loc.
cit. num. 3.* Non diſſimili forma probari
poſſe conſpicitur per verba enunciatiua,
quæ antiquis in iſtrumentis reperiantur,
etiamſi tertiam contra perſonam reſul-
tare videantur. Crauetta *de antiquitate
temporis in 1. part. nu. 12. verſ. memorata
concluſio. Alexand. conſ. 90. col. 3. verſ. ex
his eſt reſponſum vol. 6.*

Sextam concedamus illæ probarioni
C ſedem, quæ è ſimili vultus aſpectu, vel
è conſentanea effigie parentis ad linea-
menta referente per Doctores eruitur, vt
rectè ſentijt Bartolus *in l. Gallus de liber.
& poſthum.* & Iacobus Beluis *in l. 1. C.
quorum bonorum.* Pro certo habentes, aſ-
ſimiles filiorum viſus è cauſæ naturalis
potentia originem ſemper trahere, ab il-
la ſcilicet facultate, quæ tanquam effor-
matrix operantum in ſeminibus reſidet
D genitorum, cuius vis vti temperamenti
ratio habetur maiorem graduũ per con-
uenientiam, quos primæ parentum qua-
litates in ſe concluſos retineant, natis ip-
ſis talem impertit formam, vt ſimili pa-
rentes æmulentur effigie, & ita, vt eorum
ſententia demonſtrat, ſimilem alicui fa-
ciem habere, non parui eſſe momenti
æſtimant, vt valida filiatio præſumptio-
ne oſtendatur, ac non inutilem afferre
E probationem illius filiũ dici natum de-
bere, cuius effigiem propria repræſen-
tat in facie; huius namque aſſimilatio-
nis effectus, nulli alij cauſæ, quam for-
matrici paterni ſeminis facultati ducitur
tribuendus, cui nempè maiori aſſimilari
modo ille conſpicitur, huius eſſe filium
dici debet Baldus *conſ. 390. li. 2.* Decian. F
conſ. 1. num. 117. lib. 3. Tiraquellus *in le-
ge 7. connub. num. 52. cum ſequentib.* Quo
in loco plures Doctorum auctoritates,
hanc mordicus defendentum opinionẽ
affert in medium, plurimorumque ca-
teruatus exemplorum vi hanc firmare
penitùs opinionẽ contendit; ducit enim
inter cætera Garamantum vſus, ac reli-
quorum, qui filios propriæ aſſimilantes
faciei cognoſcunt: naturali cum cauſa G
efficiatur, vt adſociantis conuenientia
temperamenti, quod in ſeminibus extat
incluſum, ſimile à ſimili generet, & pro-
ducat. Gratianus *diſcept. 567. num. 58.*
Quia genitor in ſeminis effuſione geniti
formam adducit; ſemen etenim, vt ge-
nerationis conſtructor formam in ſe af-
fert, quam hunc ad effectum idoneam
demittere poſſit in materiem. Gratianus
ex Argentaria *in dicta diſceptatione 567.* H
num. 65.

Reperiuntur tamen aliqui ex Docto-
ribus, qui huic ſeſe aduerſari probatio-
ni minimè verentur; adiudicant enim à
ſimili ſobolis aſpectu nullo modo effici,
quin ab eo præſumatur, eius talem eſſe
filium, cuius ad ſimilationem proprio
defert in ore, qui autem huius generis
defendunt ſententiam, acritèrque in eius
propugnationem deueniũt ſunt Gabric- I
lis *concluſ. com. lib. 1. concluſ. 14. nu. 7. tit.
de præſumptionibus.* Ruinus *conſ. 53. nu. 9.
volum. 5.* Menochius *de arbitrar. Iudicum
lib. 2. cent. 1. dicto caſu 89. num. 97.* Ma-
ſcardus *de probationibus concluſ. 792. n. 10.*
Statutum autem eſſe volunt talem vul-
tus ſimilitudinem è matris cauſa cõcep-
tionis tempore cogitantis excitatam de-
uenire. ita Barrolus *in d. l. Gallus, ff. de
liberis, & poſthumis num. 14.* Mohed. *de- K
ciſ. 1. alias 19. num. 1. tit. qui filij ſint legi-
timi.* Ruinus *loco ſupra cit. nu. 19.* Maſcar-
dus ibidem *num. 7.* Gratianus *d. diſcept.
567. num. 32.* Quorum dictis ſeſe immi-
ſcet Theocriti authoritas Idill. 7. ca-
nentis.

Impiæ enim mulieris animus ſemper apud virum alienum,
Et faciles quidem partus ſunt, ſed liberi nequaquam ſimiles patri.

Verum-

Digitized by Google

A Verumtamen cum tot diuerſis in ſententijs varios ſeſe præbeant Doctores ad Philoſophorum aſſertiones recurſum facere non dedecens mihi videtur, qui triplici modo ſtatutam eſſe volunt ſimilitudinem, primam ſecundum ſpeciem, ſecundum ſexum alteram, & tertiam ſecundum effigiem, de qua in præſenti ſermonem inſtituimus, cuius ſcilicet demonſtratione ſui viſus lineamentis, aut maternæ, paternæue faciei, aut vtriuſque B aſpectui ſimilem ſeſe reddat; quodque maiorem affert admirationi materiē (in humana præſertim ſpecie accidit) plures per vices aui, biſaui, triaui, cæterorumque aſcendentum ſimilem, propria F forma effigiem adducat, illius Siculæ exemplo, aut Elienſis, vel Bizantinæ Ciuitatis cultricis fœminæ, quæ ab Ariſtotele, & Plinio dicitur filiam in lucem ædidiſſe, non patris Aethiopis, ſed illius, quæ Aethiopis mater fuerat ſimilia per trahentem lineamenta; & de illa ex Græcia muliere, quæ cum de adulterio poſtulationem excepiſſet, nigro corpore filium generaſſe dicitur, ac inuentum G eſt quarto iam ex Aethiope gradu prolem ſuam habuiſſe originem, vt Plutarcus nobis explanatum reliquit *lib. de fatu*: vnde Lucretius.

Fit quoque, vt interdum ſimiles exiſtere auorum
Poſſint, & referant pro auorum ſæpè figuras,
Propterea quia multa modis primordia multis
Miſſa, ſuo celant in corpore ſæpè parentes,
Quæ patribus patres tradunt à ſtirpe profecta,
C *Vnde venus varia producit ſorte figuras,* H
Maiorumque refert vultus, vocesque, comaſque.

Ac plures per vices (quod mirabilius mihi eſſe videtur) nullam, nec parentibus, nec proauis; aſſimilantem ſuo refert vultu formam, ſed alicuius planè extranei aſpectum viri, vt multorum auctoritate exemplorū videri poteſt apud Gratianum *dicta diſcept.* 567. *num.* 41. *cum ſequent.* & de illorum eleganti puerorum D effigie, quorum alter cum ex Aſia eſſet, Trans Alpes alter prognatus, vt ex Plinij teſtimonio relictum habemus in tractatu de generatione animalium *lib.* 7. *cap.* 12. euenit, vt illos Thoranius propter mirandam inter eorum vultus ſimilitudinem, quaſi vno partu productos Antonio vendiderit, & cum ille querelas in eū quaſi in dolū adductus intereceſſiſſet, diſertè expoſuit id eo maiori dignum E eſſe admiratione, in tam longinqua terrarum, regnorumque diſtantia, quo ſimiliores vultu eſſent, velut ex eiuſdem genitricis vtero ortum habuiſſent; & inter innumera, quæ habetur de C. Pompeo afferam, qui tam ſimilem Vibio ingenuæ ſtirpis, Publicioque libertino vultum præſeferebat, vt commutato ſtatu in illis is, in eo illi ab omni cultum poſſent exigere: quocumque enim vel Vibius, vel Publicius graderetur ampliſſimi ſpeciem demonſtrabat ciuis; quod certè à caſu ludibrium, quaſi hæreditarium ea fuit in familia: ex eo quod illius pater adeò menogeni fuit ſpecie propinquus, vt, & ferox animo, & armis valens tale neutiquam à ſe poſſet nomen ſordidi hominis repellere; in qua m etiā fortuitam incidit iniuriam P. Scipio, qui I cum à viris decoraretur, geſtis, & nobilitate præſtare, in deridendum Serapionis nomen impactus, eo quod talis victimario nominis propriam ſimili forma communicaret faciem; referunt ſæpè ſæpius nati ſuo aſpectu ſimulacri, vel adamatæ imaginis formam, vt de illius mulieris fœtu in monumentis extat, quæ filiam corpore pelis obſito genitam dedit, eo quod proprio in cubiculo Diui Ioannis K Baptiſtæ imaginem è pellis camellinæ tegmento circumdatam, quaſi inceſſanter intuebatur, vt ex Damaſceni operibus nobis reliquit Pereus *lib.* 24. *de monſtris*, & poſt eum à Paulo Zachia excepimus *quæſt. medicoleg. quæſt.* 4. *lib.* 2. *tit.* 5. *num.* 9. conſpicitur etiam è Galeni ſcriptis è cuiuſdam mulieris partu puerum exceptum, qui non proprij genitoris effigiem,

A figiem, figuramque repræſentabat, qui difformè fuerat viſu, at pulcherrimæ imaginis oſtendebat ſpeciem, in quam illius fœminæ conſors eo tempore, quo congreſſus accidit, oculos vertere mandarat: multa denique reperirentur adducenda exempla, quæ apud eundem Gratianum *loco ſupra cit.* inueniuntur, ni vitare ſermonis prolixitatem inſtituerim.

Attamèn vt de filiorum effigie parentum B aſpectus, referente mihi, ſit ſermo: varia circa hanc rem Philoſophorum placita fuerunt, Empedocles enim penes Cenſorinum talem dedit doctrinā, quod ſi paritas caloris, parentum in ſeminibus habeatur, marem ſimilem patri propriū referre viſum, ſed ſi frigidus dominium obtinet, fœminam, quæ indè naſceretur, matri ad ſimilem vultum demonſtrare; Attamèn ſi ex patre calor, ex ge- C nitrice verò frigus proueniat, natum ſimillimo patrem aſpectu certè repræſentaturum; tandem ſi ex genitoris parte frigus, & ex matris perſona calor effundatur naſciture formam puellæ maternā explicaturam effigiem; Anaxagoræ etiam ſententiam eundem apud Cenſorinum extat, prolem illi ſimilem parenti figuram adducere, qui majorem ſeminis copiam effuderit; idem ſuis aſſerit Hippo- D crates dictis: cum plus ex viri parte, quā ex fœminæ perſona conferatur ad generationem, genitum patri magis, quàm matri aſſimilari, cum verò pluris copia F ſeminis è muliere ſit collatum, illi aſſimilem natum fore, Parmenides verò talem retulit opinionem; quod ſi dextera ex parte ſemen in vtero purgatum remanſerit, patris ſimilitudinem allatura proles iudicetur, ſed ſi contraria illud morabitur in parte, in læua ſcilicet perſtiterit, matris adductura erit ſoboles vultum, Stoicorum verò à ſententia id patris, aut matris exſuperanti ſemini at- G tributum videtur, cum ſeminis vi facilè reddatur effigies, quod toto ex corpore, & animo ſit deciduum; huius autem opinionis Plutarchus extat relator. Hanc itaque vtrāque cauſam, vt ex eius ſcriptis apparet, Lactantius Firmianus vno colligatam nodo coniunxiſſe reſpicitur, cum ſcriptum reliquit. *Cum ſemina inter ſe permixta coaleſcunt, ſi virile ſuperauerit, patri ſimilem prouenire, ſiue marem, ſiue fœminam; ſi muliebre præualuerit, proge-* H *niem cuiuſque ſexus ad imaginem reſpondere maternam, id autem præualet è duobus, quod vberius fuerit, alterum enim quodammodo complectitur, ac concludit. Hincque plerumque fieri ſolet, vt vnius tantum lineamenta præſendant, ſi verò æqua fuerit è patris ſemine permixtio, figuras quoque miſceri, vt ſoboles illa communis, aut neutrum referre videatur, quia totum ex altero non* I *habet, aut vtrumque, quia partem de ſingulis mutuata eſt.* Hæc ille. Sed Epicurus ſuam affert ſententiam per Lucretium, vt habemus ex 4. eius lib. Vbi hæc.

Ex commiſcendo, cum ſemen forte virile
Fœmina conuulſit ſubita vi, corripuitque,
Tum ſimiles matrum materno ſemine fiunt,
At patribus patrio. Sed quos vtriuſque figuræ
Eſſe vides iuxtim, miſcentes vulta parentum,
Corpore de patrio, & materno ſanguine creſcunt,
E K *Semina quom Veneris ſtimulis excita per artus*
Obuia conflixit conſpirans mutuus ardor,
Et neque vtrum ſuperauit eorum, nec ſuperatum eſt.

Enimuerò ſi mas ex victoris paterni ſeminis dominio, ſuum habet ortum, fœmina verò ſi è ſuperantis genitricis ſeminis imperio, lucem ſortitur, ac ſimiles eorum figuræ illorum ex dominatione ſeminum habet originem, conſequens neceſſariò debet eſſe, ſimilem patri effigiem marem eſſe adducturum, fœminam verò maternas æmulaturam formas; plures attamen per vices conſequitur, quod maris vultus genitrici ſeſe aſſimiletur, ac fœmina paternam repræſentet ſpeciem, frequentiùs verò neutrum alterius aſpectum nata demonſtra-

A bit proles. Iſto nempè modo ſemper fi-
liorum procreationem ſiue fœminei, ma-
ſculei, ſiue generis proles fuerit, neceſ-
ſariò eſſet opus conſequi; at quid aſſe-
rendum, cum vno, eodemque partu ge-
mina enaſcatur proles, cumque altera
maris, altera fœminæ ſexum afferat; an
ad exſuperantem ſeminis vim deuenien-
dum? Ideò nullo modo videtur præcisè
ad vtriuſque ſeminis victoriam faciendũ
B eſſe recurſum; & ita non indecens reſpi-
citur plerumque imaginationis vim eſſe
adiungendam, eo quod obiecti viſibilis
repræſentatio immediato ſpectatur in
loco, & ideò maiorem afferat vim, ac
propriori contingat modo, animique pe-
netrationem ſortiatur, ſimilem proptèr
modum, quo ſolet exiſtere, ſeſe autem
attingere mutuò per intimarum partium
attactum nemo negabit: videtur enim
C ſpeciei repræſentatio rei externæ imagi-
ne, quæ habito crebro ſenſus interuen-
tu, ſuam fecerit impreſſionem, & ima-
ginatricis vim facultatis, in ea mouerit
reſidente, ita excitare appetitum, ſpiri-
tuſque illi adſeruientes, vt ijdem etiam
ſpiritus factæ impreſſionis tramitem ſæ-
piùs inſectentur, illumque propria per
corporis partes adſociatione deferant,
ac tali modo, vt ſi ſeminis occurrat ex-
D cretio, qui per hoc temporis ſpatium
adfluunt, & illum commotum aduocãt,
variaque concurrunt ratione, omnem
illius compoſitum, cunctaſque illius par-
tes ſpeciali afficere modo, ac ſuæ im-
preſſionis participes illas reddere aſpi-
ciuntur, & ita dum conſequenti vice in
ordinem ponuntur, propriarum ſedium
locos in fœtus conformatione adeunt,
ipſius veſtigium impreſſionis, ſeu imagi-
E nis concomitatione, ſimilitudinis con-

cludant vim: qua de re confici poteſt in- F
dè, vt prolis aſpectus, maſculeo ſeu ſub
ſexu, fœminea ſiue ſub ſpecie illa conti-
neatur, paternam referat formam, ſi ge-
nitricis imaginatio, quæ ad viri effigiem
ſeſe transferat, vehementiori, ac poten-
tiori fuit robore, quàm coniugis extite-
rit imaginatio, vel cõtraria ex parte ma-
tris adducet ſpeciem, ſi vis imaginatiua
genitoris ad mulierem relata, firmior ha-
bebitur, quàm fœminæ poſſit eſſe, aut G
mixtum ex vtriuſque vultu exportabit
viſum, ſi parentum imaginationes æqua-
li inter ſe referant modo, vel ex eis neu-
trum repræſentabit, ſi eorum imaginatio
varias diſtracta in cogitationes reperie-
tur, neque viri mens propriam mulieris
perſonam, nec fœminæ meditatio con-
iugis figuram pro obiecto ſibi ſumpſerit.

Iſta ergo de cauſa emanare aliquando
poſſe videtur, ſimilis cum alicuius Ico- H
nis, vel ſimulacri forma prolis effigies,
maximoperè cum alieni viri lineamen-
tis, vel cum alienæ fœminæ aſpectu con-
ſentanea pignoris ſimilitudo: Quo qui-
dem argumento præteritis temporibus
ab ignominia, comparatiſque pœnis re-
ſeruata quædam mulier fuit, quæ niger-
rimo filium corpore ab vtero demiſit,
proprio velut cum mancipio cõgreſſum
habuiſſet: at in illius fauorem propugna- I
tum, quod ideò tali natum aſpectu pe-
periſſet, eo quod quando cum viro ha-
bebat rem, eius imaginatio ad Aethio-
pis perſonam fuiſſet relata; qua de re
iuxta citatorum ſentẽtias Doctorum ſæ-
piùs in caſu reperitur, vt vis alicuius
adulteræ imaginatiua ad mariti perſonã
relata proprium patris viſum referẽtem
generet filiũ, vnde vulgatos ingenioſiſ-
ſimi Thomę Moro verſiculos retinemus. K

Dum gignit uxor quatuor
(Quod eſſet admodum tui
Secura) diſſimiles parit,
Sed vnus omnium hic puer
Tui refert imaginem,
Quòd mater hunc dum concipit
Solicita de te plurimum
Te tota cogitauerat,
Ne tu ſubindè incommodus,

Velut-

A *Velutque Lupus in fabulam* F
Superueniret interim.

Tantas enim vires imaginatiua potentia continet, circa fœtus efformationem, vt maxima dignas admiratione in eo mutationes efficiat, non ſolum in vultus efformatione, corporiſque diſpoſitione, ſed etiam ſæpè ſæpiùs, nec rarò quidem aliquas ei addidiſſe, vel dempſiſſe partes comperiatur, vt conſtat ex
B Daniele Saherto *cap. 14. de viribus imaginatiu.* qui profert in medio huiuſmodi exemplum: duas ſcilicet mulieres ſimul in platea colloquentes, opera cuiuſdam à tergo improuiſo venientis greſſu fœminæ, frontes interſe colliſiſſe, quod poſt factum cum earum aliqua grauidũ exoneraſſet vterũ, gemina filiarum corpora frontibus ad naſi vſque principium carneo colligatis nodo peperiſſe, quæ ta-
C li modo per decenni annorum ſpatio cõiunctis vitam duxerunt membris: refert etiam, fœminam quamdam, cum Gallinarum gregem, quæ ex India delatæ fuerant, vidiſſet, animo proſternatam, ac maxima fuiſſe affectã admiratione, partuſque tempore prolem in lucem ędidiſſe, quæ plurimis faciem incrementis morbida è carne porrectus deformatam habebat, ac multi colores, vt Galli ſo-
D lent Indici afferre maculas exportabat in vultu, & quæ maiori digna ſunt ädmiratione, plura ex Halmontij operibus exẽpla conſpici poſſunt, qui *tit. de iniectis materialibus num. 9.* narrat, quamdam fuiſſe mulierem, quę cum è ianuæ rimis vidiſſet militem, qui Martis in conflictu è manibus vnam perdiderat obtruncatã; ſubito animi percurſa horrore ſobolem auris orbam vitalibus genitã dedit, quæ
E vnam tantum retinebat manum, alteram verò, ſanguine fœdatam, non habebat; adducit etiam de alia muliere, quę cum pugnacem proſpexiſſet virum, qui victus alimenta mendicato petens modo ſiniſtram ſolum adducebat manum, alteram tamen, quam ferrea inſtrumenti bellici pila fregerat, detruncatam, cruoremque adhuc ſtillantem omnium oculis præponebat: paruo poſt indè tẽporis tranſacto interuallo filiam demiſit ex aluo, quæ cum dextera vidua eſſet manu, & eius quidem humerus ſanguineis adhũc guttis conſperſus intueretur, per Chirurgi operam de vulnere per naturæ percuſſionem excepto ſanari debuit; vltimo denique loco alterum exponit de muliere, quæ cum quidam capite damnatus ad ſupplicium duceretur, ad verticis de- G
truncandi ſpectaculum deſiderans concurrere, ſtatim ac perfectam punitionis pœnam dereliquerit, partus dolores ſentijt aduenientes, maturumque detulit fœtum, cuius collum ſanguine vndique emanans cõſpiciebatur, caput vero nullo repertum loco fuit.

Si tot ergo portenta, & tanta ſpectandorum opera, vis imaginatiua in cauſas poteſt adducere; minimè negandũ cen- H
ſeo prolis effigiem ex illa iuxta excogitatæ formam perſonæ non potis eſſe formari; optimo itaque de iure per ſolius argumentum ſimilitudinis filiationis in fauorem probationes ferri nequeunt, ſed cum alijs adiungenda cẽſetur præſumptionibus, vt teſtatum volunt Mohed. *dicta decif. 1. alias 19. num. 2. tit. qui filij ſint legitimi*, Doctores apud Maſcardum *de probationibus concluſ. 792. num. 9.* In I
illo namque caſu, in quo ſingulæ nullam habere poſſunt coniecturæ ſufficientiam ad filiationis veritatem comprobandam, tamen vnito agmine rectam ſortiuntur probationem. Burſaticus *conſil. 88. nu. 7. in fine.* facit namque vulgata regula, *quæ ſingula non poſſunt, &c. l. 2. in principio ff. de curatione tutorum*, quo in loco Gloſa inquit, quod duarum adductio præſumptionum plenum probationibus ro- K
bur tribuant, cum alijs coniunctæ iudicijs apparent. Petra *de fideicom. quæſt. 11. num. 641. & ſequenti.*

A *DE FILIIS LEGITIMIS & Naturalibus. Cap. 2.*

CVM probata ſupradictis modis euenerit filiatio ad illam probationem omninò deueniendum. cenſeo, quod iſti nempè filij legitimo ſuſcepti fuerint modo, cum Iaſonis ſententia in *conſ.* 106. *col.* 2. *vol.* 1. affirmet, quod iſta quaſi filiationis poſſeſſio, ex his, quas B attuli ſuperiùs præſumptionibus, & coniecturis, validè firmata non habet vim probandi, quin iſte talis, cuius filiatio vera eſt, legitima ſuſceptus fuerit ratione, alio probanda illa eſt modo, illum ſcilicet matrimonij nexu exiſtente procreatum, atque vitales prolatum ad auras, aut per conſequentis matrimonij robur, vel ſi per Principis reſcriptum C vti talis habitus fuerit: vel cum aliquis propriam offert curiæ ſeruitio perſonam: Nam huius legitimæ filiationis qualitas per allegantis argumenta omnimodè comprobanda eſt, ſiue actoris, conuenti ſiue gerat vices. Nacta *conſ.* 473. *n.* 11. *in fine.* Burſaticus *dicto conſ.* 85. *num.* 5. Eo quod ſemper huic, qui ſe ex naturali, ac legitimo parentum matrimonio natum eſſe contendit, debent vſque comprobationes etiam afferri ſe tali dignum D nomine. Abb. *in cap. tranſmiſſæ, qui filij ſint legitimi.* Ruinus *conſ.* 52. *num.* 3. *in fin. vol.* 3. Nacta *d. conſ.* 473. *&* 421. Magnam enim habent inter ſe differentiam, quod quis alicuius filius ſit, & quod legitimè natus dicatur. Burſat. *conſil.* 384. *num.* 2. *vol.* 4. Neceſſe igitur eſt vltra filiationis probationes, legitimi ortus demonſtrationes in medium afferre. Ruin. E *conſ.* 63. *vol.* 2. Ac tali modo neceſſarium ducitur, debere propriam inter matrem, & eum, quem ille proprium dicit patrē, vinculum matrimonij exiſtens oſtendere. Iaſon. *d. conſ.* 106. *col.* 2. Alex. *conſ.* 74. *num.* 1. *vol.* 2. Nacta *dict. conſ.* 421 *& dicto conſ.* 473. *num.* 32. *in fine*. Quo in loco communi opinione teſtatum vult, quod aliquis legitimi è nexu matrimonij prognatus nullo præſumatur modo, & quod neceſſarium ducitur iſtam legitimam comprobare prognationem; niſi talis F matrimonij exiſtentia, & colligatiō demonſtretur: quāuis plurimæ adſint Doctorum ſententiæ, qui omni contendunt vi, tunc probatam haberi legitimam talis filij enaſcentiam, cum rectis fulcita comprobationibus iſtius euenerit filiatio; cæterorum enim inter aſſertiones eſt illa Alciati *conſ. vlt.* Crauett. *conſil.* 186. Ruin. *conſ.* 169. *num.* 38. *vol.* 3. Quo in G loco addit etiam, quod cum quis filij donatur nomine legitimo, naturalique procreatus matrimonio, intelligi debet per Textum *in l. & facto, §. ſi quis rogatus, ff. ad treb.* Ad rem etiam ſpectant, & apta ſunt, quæ in ſeriem ponit Decius *conſ.* 54. *num.* 3. *in fine.* & quæ Cinus *in l. filium, ff. de his, qui ſunt ſui, vel alien iuris.* Imò Præpoſitus *in cap. lator num.* 6. *qui filij ſint legitimi*: aſſerit, quod quislibet legitimo natus matrimonio dicitur, & H qui contrariam tuetur partem rectis cōprobationibus roborare debent inceptū ex Nacta *conſ.* 537. *num.* 40. concluſionē infert, quod ſtatim ac mulier, & eius vir aliquem ſuum eſſe filium aſſerunt, legitima procreatum ratione intelligatur per *dict. l. filium, &c.*

Has autem Doctorum ſententias, vt concordes reddat, deuenit Petra *de fideicommiſſ. quæſt.* 11. *à num.* 472. plurium I in conſiderationem caſuum adducens euentus; quos inter principem ſibi vindicat locum caſus ille, & eſt: Quod ſi ille talis, qui legitimo ſeſe modo genitum contendit, eſt quaſi in recta filiationis poſſeſſione, ac legitimæ illius comprobationis in dominio, tunc minimè oportere ducitur, vt demonſtrationes afferat, quæ talem ſeſe eſſe probent, per K Gloſam *in d. cap. lator, in verbo probare. extr. qui filij ſint legitimi.*

Deindè ſuccedit: quando quis vti filius legitima prognatus vice agit, tunc debet probationes afferre, quæ ſufficientes reputentur ad oſtendendum talem illum eſſe, qualem ſe æſtimari contendit; iſtoque modo non ſolum veram cōprobare filiationem, ſed illius etiam legiti-

gitimum debet modum afferre, vt loqui-
A tur Ruinus *in conſ. 63. vol. 2.* Gratianus
conſ. 62. nu. 9. vol. 2.

Tertio loco deuenit, cum quidam
aliquem conuenit, & ex eo petitiones de
aliquo tribuendo excipit, ea ſibi tanquã
Sillanij filio, & hæredi minimè neganda,
iſto caſu, qui tale ſuſcipit intentum, ſeu
actoris partes agat, ſiue conuenti vices
excipiendo gerat, talem ſeſe eſſe debitis
oſtendere tenetur probationibus, Abb.
B *in d. cap. tranſmiſſæ.* Ruinus *d. conſ. 52. n. 3.*
Nacta *dict. conſ. 421. & dict. conſil. 473.*
Canoniſtæ *in cap. perueniт, qui filij ſint le-
gitimi.*

Quartum occupat locum caſus ille,
cum rebus in antiquis ſumus, inſtru-
mentaque palam afferuntur, quæ dicunt
quem alicuius filium hominis eſſe, tunc
ſufficienti roboratum probatione vide-
tur, eum legitima procreatum, etiam ge-
C nitura ratione fuiſſe. Alexand. *conſ. 51.
vol. 1.* Nacta *conſ. 235. vol. 2.* Cephal.
conſ. 137. n. 45.

Quintum infert pedem ille caſus, cum
poſſeſſionis agitur in ſtatu, iſto enim
euentu faciliori videtur modo filiationis
in fauorem adductas probationes, quod
legitima talis ſit ſuſceptus ratione, ad
quod quaſi filiationis poſſeſſio ſufficiens
reputatur, quia in poſſeſſorij allatione
D iudicij probatio ſemipleno adducta mo-
do non inepta debet adiudicari. Alciat.
conſ. 625. num. 2. & ſequent. à qua opi-
nione diſſentire cernitur Gratianus *conſ.
vlt. num. 29. vol. 1.* cum afferat, quod in
cuiuſcumq; iudicij adductione, quę etiam
ſummariè afferatur, perſonæ legitimitas
afferri debet, Doctores *in l. fin. C. de Edi-
cto Diui Adriani tollendo.*

Sexto nobis occurrit ille caſus, cum
E ſcilicet principali intuitu, in quo deciſo-
rio iudicio de filiatione, ac de legitimo
eius modo quæritur, tali namque in ca-
ſu nullam ineſſe probationis ſufficientiã,
quaſi integræ filiationis, & eius legiti-
mitatis poſſeſſioni; nam opus eſſet, vt di-
uerſo alio modo illa eueniat probata, aſ-
ſerunt Baldus *in cap. per tuas col. 2. verſ.
item hac operatur hæc quaſi poſſeſſio filiatio-
nis, de probationibus,* Iaſon. *in l. neque pro-* F
*feſſio num. 2. C. de teſtamentis, & conſ. 102.
col. 3. in quinto fundamento vol. 4.* Bartol.
in l. non nudis in 2. lectura, C. de probation.
cõtraria equidem in opinione mordicus
ineſſe, ac pugnare videntur illi, quorum
opinionem ſequitur Decius *conſ. 54. n. 3.*
aſſerunt enim ſufficiens robur continere,
quaſi integram filiationis poſſeſſionem,
quia ſub articulo de filiatione, apto com-
probari modo legitimam eiuſdem gene- G
rationem apparet, Bartolus *in l. filium de-
finimus, ff. de his qui ſunt ſui, vel alieni iu-
ris,* Doctores penès Petram *nu. 482.* qui
in *num. 483.* concordes reddere DD. co-
gitur, vt huius nouiſſimæ opinionis vis
ſupra cæteras præualeat, quo in loco nõ
ſolum videtur concurrere ſimplex, quaſi
filiationis poſſeſſio per tract. vel nomi-
nationis demonſtrationes, ſed etiam alias
adiectio coniecturæ deueniat, famę ſcili- H
cet, vel confeſſionis è parentum ore de-
latæ, primæ vero in caſu, cum de alimen-
tis ſubminiſtrandis actio deferretur, vel
antiquis reperiretur in monumentis, &
alio modo in *n. 484.* Quod primæ opi-
nionis vis ingreſſum habere debeat in eo
caſu, cum circa hæreditatem, ac bona
eius agitur, qui filium in integra quaſi
filiationis poſſeſſione conſtitutum reddit,
alio vero modo agendum, ſi de bonis, I
quæ fideicommiſſi tutelæ ſunt relicta,
tractetur, vel de alterius hæreditate, quæ
apud conſtituentem reperiebatur, fiat
quæſtio, affert Alciatum *conſ. 201. nu. 57.
in fine, per text. in l. fideicommiſſum, ff. de
condit. & demonſtrat.*

Septima inſpicitur vice caſus ille, cum
ſcilicet incidenti ſorte de filiatione, ac de
legitimo eius modo habeatur interroga-
tio, iſto enim in occurſu non inſulsè pro-
babit, cum quis eſt in quaſi filiationis K
poſſeſſione, vt inquit Baldus *conſ. 180.
num. 3. in 3. part.*

Octauam obtinet ſedem ille caſus, cũ
quis alicuius filius in obtenta quaſi filia-
tionis poſſeſſione firmum habere ſtatum
manibus, pedibuſque certat, iſto namque
in euentu non inſufficientèr probare ad
hoc intentum videtur illa, quaſi filiatio-
nis

A nis poſſeſſio, quæ à tali retinetur, vt clarè declarat Didacus *in tit. de ſponſalibus in 2. parte cap.*8. §.3. *num.* 6. *in principio*, & Alciatus *præſumpt.*38. *in* 3. *caſu.*

Nono in ſeriem concurrit ille caſus, cum ſcilicet pręparatorijs in iudicijs reperimur, tali enim in accidenti plenam faciet probationem, quaſi filiationis poſſeſſio, quæ vel per tractati, vel per nominationis cōiecturas comprobata euenerit. B Cephal. *conſ.*87, *num.* 48. *& conſil.* 137. *num.*8.

Decimus inter alios ſeſe inferre vult ille caſus, cum à filio alimenta petuntur ſubminiſtranda, iſto autem in euentu pleno comprobaſſe modo creditur, quaſi filiationis poſſeſſio, quæ illis modis, qui ad hoc neceſſario requiruntur intentum, demonſtrata cenſeatur, & confirmata adiudicetur. Alciat. *d. præſumpt.*38. Didacus *loco ſupra cit.* C Caſtrenſis *conſil.*434. *in principio in prima parte*. Cephal. *conſ.* 82. *num.* 48.

Enimverò quas contra filiationem, ac legitimum eius modum adduci poſſint, comprobationes habe. Et

Primò euenire videtur illa, cum ſcilicet conceptionis tempore longè abſens vir fuerit, vt ſi per duorum annorum curriculum in abſentiam perſtitiſſet; poſteaque cum domum fuerit regreſſus filium D duobus ab inde annis repererit ſuſceptum, *l. filium* 6. *ff. de his, qui ſunt ſui, vel alieni iuris*, quæ viri abſentia duplici eſſe poteſt modo, vel eo quod vxor longinquas in partes abſens fuerit permoratus, vel ſi, licet propria exiſtens in patria, vinculis tamen in carcere colligatus reperiretur, & quia nullum hominibus à natura natiuitatis terminum cōE ſtitutum eſſe reperitur, neque partus ab ea tempus aſſignatur ab Ariſt. 4. *de generatione Animalium.cap.*6. *& proble.ſect.*10. *problem.*30. *cap.per tuas, de probation.* Ideò hoc eſt proſpiciendum tum ex Medicorum, tum ex Iuriſperitorum operibus, quid nobis intelligendum ſit de tempore, quod hominis congruum ſit ortui. Et primum de illis, qui priuſquam ſeptimus perfectus menſis, ortum ſunt ſortiti, & Concennatius illos, qui *Singul. quæſt.*4. *n.*4. *lib.*2. infra tertij, vel quarti F menſis ſpatium vitam attraxerunt, dicit minimè dubitandum eſſe legitimos, Eſdræ ſectans auctoritatem *lib.*4.*cap.*6.*verſic.* 21. vbi hæc leguntur. *Et prægnantes immaturos parient infantes trium, & quatuor menſium, & ſuſcitabuntur.* Et Torreblanca *lib.*2. *de Monol. cap.* 43. *num.* 16. aſſerit fœtus, qui poſt quinti menſis curſum auras exceperint, materno exorti ab vtero, eſſe viuaces, his planè verbis. G *Poſtquam autem fœtus à quinto menſe egreditur, ſi naſcatur, vitalis eſt in quocunque tempore, quia iam perfectus eſt.* Et è medicorum caterua Auicenna *lib.*1. *de anima cap. vlt.* Cardanus *contradict. medit. lib.* 1. *tract.*3. *contradict.* 8. ac plurimorum demonſtrationes exemplorum Schenchius adducit *lib.*4. *obſeruat. tit. de partu.* Quarum opinionum impugnator ſententias improbauit Zachia *quæſt. medic. leg.* qui H reſponſiones Concennatio, & Auicennę, cæteriſque Doctoribus, has pro viribus defendentibus opiniones adducit, quapropter in *n.* 12. communem ſancit opinionem; quæ veriſſima videtur, nec vlla controuerſia obſcuta, prolem ſcilicet, quæ ante ſeptimi curſum menſis, enata fuerit, nec legitimam, nec vitalem eſſe, citat enim, vt hanc roboret opinionem, I Hippocrat. authoritatem *in lib. de carne, & ſeptimo partu.* Ariſtot. *in lib.*7.*de Hiſt. Animalium.* Galenum *de Septimeſtri partu* claſſe 1. *l. inteſtato*, §. *finali, ff. de ſuis, & legitimis hæredibus.* Paulum *in l. vxoris abortu num.*3. *ff. de poſthumis hæredibus inſtituendis.* Iaſonem *in l. quod dicitur, ff. de lib. & poſth. num.* 13. Soccinum Senenſem *in l. cum auus num.* 110. *de condition. & demonſtrat.* Cagnolum *in l.* 1. *ff. ſi certum petatur nu.*188. Maſcardum *de prob.* K *concluſ.* 1146. *num.*2. *tom.* 3. Ideò aborti nomine donatur, & æqualis illi ſit, qui nunquam vitam habuit enaſcens. Tiraquellus *in l. ſi vnquam, Gloſ. ſuſceperit liberos num.*20. *C. de reuocandis donationib.* Surdus *conſ.* 347. *num.*9. *tom.* 3. Et iſta de cauſa Zachia *loco citato à num.* 20. *cum ſequen.* differit de Lunarium, Solariumq;

men-

A menſium curſu, vt benè explanatam
Gloſæ nobis rediret ſententiam *in d.l.in-
teſtato, ff. de ſuis, & legitim. hæredib.* Illos
verò, qui ſeptimi in menſis curſu ortum
habuere leges vitales, ac legitima ſu-
ſceptor generatione exiſtimarunt. *l. ſep-
timo menſe, ff. de ſtat. hominum*, & ibi Bart.
num. 1. *l. inteſtato*, §. *fin. ff. de ſuis, & leg.
hæredibus*. Alexander *in l. Gallus nu.* 21.
ff. de liberis, & poſth. Tiraquell. *in d. l. ſi*
B *vnquam in dicta Gloſa ſuſcepe lib. nu.* 205.
C. de reuocand. donationibus. Menoch. *de
Arb.l.*2. *centur.* 1. *caſ.* 89. *num.* 34. *&* 37.
Quibus arrident Philoſophorum, & Me-
dicorum ſententiæ, vt Platonis illa 5. de
Republica eſt. & Ariſt. *Hiſtor. Anim.li.*7.
*cap.*4. & Plin. *lib.*7. *cap.*5. Galen. *lib. de
ſeptimo partu*. Feradius *conſ.*55. Rationes,
quarũ vi ſupra citati Patres fuerint mo-
ti, doctiſſimo, vt eius mos eſt, adducit
C modo Zacchia *dict. lib.*1. *tit.* 2. *quaſt.* 3.
Ac tali modo, quod ſi vxor per duorum
menſium ſpatium abſens permanſerit,
longèque fuerit à marito, & ſeptimum
infra menſem ſobolem in lucem ædidiſ-
ſet, præſumi poteſt illam ex marito fuiſ-
ſe, & non ex alio ſuſceptam, cum ſep-
timi in menſis curſu pariendi vires ha-
buiſſet. *l. ſeptimo menſe, ff. de ſtat. homin.*

Hippocrates autem, illis, qui octaui
D curſu menſis perfecto ſunt enati, vitam
longè denegat ad futuram *in lib. de carn.
circa fin. & lib. de octimeſtri partu in princ.*
quos non ſolum in vitalium numero Iu-
riſconſulti non reponunt, ſed nec etiam
enatos dici poſſe affirmant DD. penès
Giurbam *ſuper conſuetud. Meſſan. cap.* 1.
*Gloſ.*4. *part.* 1. *num.* 37. & Zacchiam *dict.
lib.*1. *tit.* 2. *quaſt.* 4. Vbi etiam rationes
in medium profert, quibus oſtendit,
E quia octimeſtris partus vitalis non repe-
riatur, nec in enatorum numerum poſſit
aggregari; quærit enim an ex natura, vel
ex aliquo, quod ſuperuenit, accidenti
habeatur, vt proles illa vitalis minimè
ſit, & qua de re, quę in ſeptimo exori-
tur menſe ſit vitalis, vt in *num.* 16. *cum
ſequent.* docto pertractat modo, & in *fin.
num.* contendit, quod, quæ in octauo
excipitur ſoboles menſe, illa ſit ratione,

qua ſeptimeſtris partus habenda. F

De partu autem, qui in nono, & de-
cimo ſuſcipitur menſe, tractationem in-
ſtituit Zacchia *in dict. lib.* 1. *tit.* 2. *quaſt.* 5.
Quo in loco aſſerit tali modo natos, vi-
tales, ac legitima receptos generatione
habendos eſſe, ac præcipuè illos, qui de-
cimi ſpatio menſis in lucem eueniſſe vi-
deãtur, qui longior, quàm haberi poſſit,
naſcendi terminus iudicatur. *l. Gallus.
ff. de lib. & poſth.* & ibi Bart. *num.* 12. Ca-
gnol. *in l.* 1. *ff. ſi certum petatur*. Paulus G
in l. final. num. 2. *C. de poſthum. hæredibus
inſtituendis.*

Et denique *in* 6. *quaſt.* benè idem
Zacchia examinauit de partus enaſcẽtia,
qui ſcilicet vltra decimi menſis termi-
num, ideſt vndecimo, duodecimo, ac de-
cimotertio menſe, fuerit productus; de
primo concluſionem intulit in *n.*16. hu-
manum partum per paucorum ſpatium H
dierum, qui decimum ſupra menſem ex-
cedant, ventris in clauſtro cõtineri poſ-
ſe, adeò quod decem ſupra menſes tot
non exſuperet dierum numerus: quia
Gloſ. in §. *vnum ſiquidem*. *Auth. de reſt.
& ea, quæ par.* aſſeruit prolem in vtero
concluſam poſſe per deno mẽſium pro-
greſſum, binorumque dierum decurſum
retineri, & Gloſ. *in l. Gallus, ff. de liberis,
& poſthum.* non firmatum dedit quis die- I
rum numerus eſſe deberet, ſed paucos
vltra denum menſium ſpatium commo-
rari potis dixit: De reliquis tamen, qui
à dicto decem menſium termino egre-
diuntur, velut de aliquo portentoſo, cer-
tam non prębet regulam, ſed ſtatutum
contendit, non cunctos, qui in duode-
cimo, & decimotertio menſe, ac vltra
in lucem æduntur, legitima procreatos
generatione dici poſſe: licet penès Giur-
bam *loco cit. num.* 53. plura extent exem- K
pla de aliquibus, qui in decimotertio, ac
decimoquarto menſe orti ſunt.

Secundo procedit loco; ſi probata
mariti habeatur impotentia, quæ per to-
tũ conceptionis tempus permanens fue-
rit. Rota apud Coccinum *deciſ.* 7. *nu.* 1.
quæ prouenire poteſt, aut ex minoris,
aut ex maioris ætatis defectu, nam non
ſuffi-

Digitized by Google

A ſufficiens coeundi ſolum potentia exiſti-
matur, ſed etiam potentem ad generã-
dum opus eſt adeſſe naturam, nam licet,
qui pubertati ſunt contigui, aptitudinem
habeant ad coeundum, nulla tamen ra-
tione ad generationis effectum conueni-
re poſſunt, quouſque concoctum, per-
fectumque ſemen emittere valeant. Zac-
chia *quaſt. medic. leg. lib. 3. tom. 1. quaſt. 2.*
num. 18. In illis tamen, quibus ſenectu-
B ti inſunt labores, impedimentum habe-
tur, tam ex parte ſeminis, quod frigi-
ditatem contineat, & ſpiritibus deſtitu-
tum reperiatur, ſed etiam ex omnium
vaſorum parte, ac tum ex virtute, quę
concoquendi, cum ex illa, quæ expel-
lendi vim habet, quia hæc natiuo deſti-
tutæ calore comperiuntur, ſine cuius ad-
iuuamine, nec vllo modo ſemen conco-
qui valet. Maſcard. *de probat. concl.* 788.
num. 43. quo in loco Ariſt. & Auicennæ
C auctoritate innixus aſſerit, quod ſemini
in primæ ætatis, & in ſenectutis ſpatio
nulla virtus, quæ ad generationem illud
aptum faciat, ineſt, eo quod non poteſt
benè concoqui, neque iaculari, imò nec
vllo poteſt modo à natura produci, ne-
que virilia membra erectionẽ excipiunt,
atque ſuum non valent munus exequi; vt
benè indagauit Paulus Zacchia *dict. quæ.*
D *medic. leg. ſub num.* 24. & in Sylua nup-
tiali reperitur, quod qui ſexagenariæ
metam ætatis attingunt, nullam conti-
nent aptam ad generandum potentiam.
Paleottus *de notis, & ſpurijs cap.* 24. *num.* 3.
Petra *de fideicommiſſ. quæſt.* 11. *num.* 76
prope finem. Menochius *de arbitr. Iudic.*
caſ. 89. *num.* 65. Hac ideò re cum certè
viri cõſtet ſenectus minimè præſumi po-
teſt filium ab eo fuiſſe conceptum, cum
E pateat mulierem conceptionis tempore
congreſſum ſæpius cum Amaſijs adhi-
buiſſe, proptèr eam, quæ habetur, im-
potentiam, quia ex defectu naturali ha-
beatur, tum apparenti, cum abſcondi-
to, nempè ſi genitalibus ſit orbus, ſi il-
lius membrum ſit flaccidum, aut nimia
paruitate exiguum, vel notabili magni-
tudine, vel ſupra fidem craſſum, vel te-
nuè, aut contorto extabit modo, vel de-
terrimi fuerit coloris, aut rugis vndique F
perfuſum, vel ſi nullos habeat teſtes, qui
vel nimis parui ſint, vel ſitum à Natura
datum non teneant; quibus omnibus è
rebus tàm coeundo, quàm generando
impotentem reddi hominem demõſtrat.
Zacchia *dict. lib.* 4. *tit.* 1. *quaſt.* 3. *in princ.*
quæ verò nobis occulta extant, ſunt par-
tium intemperies, vt Cerebri, Cordis,
Hepatis, tàm ſi nimiam frigiditatem,
quàm ſi caliditatem concludat ingentẽ, G
nam ſi nimia polleat frigiditate ſemen,
generando impotens reperitur, aut ſi
generationi aptum, cruditatem, tenuiſ-
ſimoſque retinet ſpiritus, ſi caliditate
validior inuenitur, ipſos quaſi deuorat
ſpiritus, vt benè explicat loco cit. Zac-
chia. Quo in loco cæterarum qualitates
intemperierum explanat, tàm mares,
quàm fœminæ ſterilitate ſeſe reddãt in-
fœcundos. Tertiò, propter illam impo- H
tentiam, quæ à morbo proueniat, per
Text. *in l. filium cum definimus, ff. de his,*
qui ſunt ſui, vel alieni iuris, & per l. ſi pa-
ter, §. finali, ff. de adoptionib. & arrogat.
quia deſumi nõ poſſunt præſumptiones,
quod iſte talis cõceptionis tempore po-
tentem ſeſe habuiſſet ad coitum, vt re-
ſpondit Barboſa *conſil.* 68. *in fine volum.* 4.
aliter enim eueniret, ſi infirmitas talis nõ
fuiſſet modo, vt ab ea impedimentum I
habere potuiſſet Guglielm. de Benedict.
in cap. Raynutius in 3. *part. in verbo quæ*
filium ex eo ſuſcipiens vol. 1. *de teſtamentis.*
aut ſi viro nimia ineſſet frigiditas, vel
aliquod maleficium illum redderet im-
peditum. Guglielm. de Benedictis *vbi*
ſupra. Nam licèt iſti tales apto reperian-
tur ætatis tempore, inhabiles tamen ad
munera Veneris exercenda redduntur,
quod frigiditatis vitium, ſiue impedi- K
mentum, tàm ex natura euenire poteſt,
quàm è morbo deduci, maleficio tamen
affecti nullo modo ad coitum apti eſſe
poſſunt, aut ſi malorum applicationes
fiant medicamentorum, vel per auxilium
adiuuantiſque artem Dœmonis eueniat,
quas circa res tractationẽ inſtituit Zac-
chia *lib. & tit. ſupra cit. quaſt.* 5.
Quæ impotentia haberi poteſt reſpe-
ctiuo

A ctiuo modo, ſcilicet, ſi ex coniugibus vnus, alterius habito reſpectu, nullam ad cocundum contineat potentiam, aut ad generandum non habeat valorem, ſed ſi aliarum reſpectus habeatur perſonarum, ad vtrumque aptiſſima ſit eius natura effectum. Zacchia *loco ſup. cit. n. 1. quæſt. 6.*

Tertiò in aciem adducitur loco illa probatio, quæ euenit, cum præſente B conceptionis tempore, matrem cũ adulteris congreſſum habuiſſe, cumque illis complexus miſcuiſſe carnales, ac ſi demonſtretur frequentiori vice illam ab alienis cognitam viris fuiſſe, quàm à proprio fuerit conſorte; iſto enim in caſu adulteri filium illum eſſe præſumitur; & non proprij coniugis, vt prætendit Pariſ. *conſ. 10. num. 33. & ſequen. vol. 2.* Alciatus *de præſumptionibus præſump. 37.* C *num. 11.* Maſcardus *concluſ. 788. num. 11.* Et eo maiori vi, ſi adulteri perſona, iuuentute, ac robore præſtans fuiſſet, coniux autem ſenectute, ac debili oppreſſus ætate. Surdus *dicta deciſ. 83. num. 19. & 20.* quia ceſſat diſpoſitio Text. *in l. miles, §. defuncto, ff. de adulterijs.* Præcipuo autem modo, ſi dicti mater nullo retenta impedimento ad vagandum fuiſſet, nec propria in domo cum ſuo viro cõ-D morationem habuiſſet, ſed aliqua exiſtens in domo è mariti libera imperio, eo in loco externos admiſiſſet viros, dum conceptionis tempus permanens fuiſſet, quia ex ea conceptione filius exceptus, cum è vulgo productus nominetur, certam patris perſonam minimè oſtendere valet. *l. vulgo conceptis,* vbi Gloſa, & Bartolus *ff. de ſtat. hominum, §. in inſtit. de nuptijs.* Nacta *conſ. 205. num. 2.* Alexan. E *conſ. 157. num. 3. lib. 1.* & alij penes Farinacium *deciſ. 289. n. 2.*

Hac ergo de cauſa Doctores circa illius examinationem quæſtionis verſantur: quid ſcilicet decernendum de partu illo, qui ex muliere, ſtatim poſt primi deceſſionem coniugis, cum altero nuptias inſtituentis, poſt decem menſiũ perfectum ſpatium fuerit exceptus: debetne primi filius, qui à vita deceſſerit viri; an ſecundi adhuc viuentis, qui nouis acceſſit nuptijs? Surdus poſt Alciatũ, F *in deciſ. 83. num. 11.* medicorum iudicio explicandam reliquit huiuſcemodi quæſtionem. Qua de re ab excelſo Pauli A Zacchiæ ingenio *quæſt. medic. legal. lib. 3. tit. 5. quæſt. 5.* nobis expectandum, quod ferri debet iudicium, quibus iſtis, quæ conſequuntur coniecturis, cauſam decidi debere vult; & primo loco, ſi coniux antecedens ex longæ ægritudinis laboribus mortem habuerit, vel ſi per G vnius menſis ſpatium, vel per decem ſupra menſem dies morbo fuerit impeditus, filius, qui poſt illius mortem ortũ ſit ſortitus, ſecundi conſortis eſſe præſumitur, per Text. *in l. filium, ff. de his, qui ſui vel alieni iuris,* quia longi per morbi exiſtentiam fuit extenuatus, per illud ſaltem tempus, quo hic permanſerit morbus, & conſequenter facultas ad generandum, vt ſuperius explicatum, nullas habebat vires. Secun- H dò verò, ſi ille primus vir ſenectutis elaborabat morbo, & præcipuè ſi ſexagenariæ, vel maioris attingebat metam ætatis, ſecundus tamẽ iunioris eſſet tempore, vel ſit contraria vice, filius ille ex eo, qui validiori erat ætate, iudicandus erit potiùs, quàm illius, qui ſeniori fuiſſet perſona, Surdus *dicta deciſ. num. 18.* eo quod maior in iuniore, quàm in ſe- I niore præſumptio habere poteſt. Tertiò, ſi maritus per longum temporis interuallum à mulieris congreſſu abſtinens perſtitiſſet, validis licet viribus, & ætate fuiſſet, ceu per octo, aut plurium curſum annorum perſeueraſſet, incolumi vſque mulieris exiſtente perſona, nec illa è morbi alicuius excurſu, qui ſterilem poſſet illam efficere, fuerit oppreſ- K ſa; iſto caſu filium ſecundo ex viro ſuſceptum fuiſſe, nemo ibit inficias. Quartò, ſi certè demonſtraretur, è muliere, quæ è vita exceſſerat, virum odio ſemper habitum, ſimulque coniugalis flammas amoris in illorum pectoribus extinctas, vel ſi contraria ratione priorem plurimo infectatum ex illa fuiſſe ardore, ſecundum verò ſtomachatam fuiſſe coniugem,

comperiatur, tunc præſumptiuè iudi-
candom illius eſſe filium, cuius perſona
pluris ab vxore diligeretur, quia odium
A inter matrimonij nexu coniunctos, gene-
rationis poteſt impedire effectū. Quinto
ex dierū demonſtratione, quorū habea-
tur certitudo, nimirū ſi puer circa noni
menſis finem in lucem dimittatur, ex ſe-
cundo ſuſceptus marito eſt reputandus,
ſi tamen circa illius principium aliā cō-
iecturarū adiuuamine deſumenda oſten-
B dit, differentia ſcilicet ſexus, quæ die-
rum coniuncta numero vim habet, nam-
que ſi pignus, quod noni circa menſis
principium vitæ fuerit expoſitum, fœ-
minei ſit generis, priore ſuſceptum fuiſ-
ſe è conſorte cenſeatur, ſi verò circa il-
lius finem ortum habuerit, quia adhuc
ſuſpenſo remanet iudicio, alię coniectu-
ræ ſunt conquirendæ, quod ſi proles
C maſculini fuerit generis, & circa noni
finem menſis enaſcatur, è poſteriore vi-
ro habita putari debet, ſi verò circa il-
lius principium ab illo, qui prior fuerat,
marito producta eſt credenda. Sexto ex
effigiei ſimilitudine, cuius demonſtra-
tio in iſto caſu magnum robur afferre
putauit, eo quod veram exiſtimat illorū
ſententiam, qui hunc ſimilitudinis effe-
ctum imaginationis potiùs tribuunt, quā
ſeminis valori, inter monſtra reponens
D illos, qui ex imaginationis cauſa effigiē
recipiunt; quidquid ſit caſu, fert opi-
nionem, quod vis imaginationis propriū
habere debeat locum; namque vel vita
defuncti memoriæ repræſentatio, vel
noui amoris, qui de poſteriore ardor,
habetur: maximam (vt ipſe iudicat) na-
turali figuræ alterationē adducere poſſe
cenſetur, ita vt natus ad ſimilem illi du-
cat formam, cuius fortaſſe filius non
E extiterit, ſecunda verò, quia nullam
continere veritatem videtur, deſeritur.
Octaua tandem, etſi dubia, & fallaci ſit
probatione, attamen ſimul cum his con-
iuncta præſumptionibus ſufficiens repu-
tatur, ſcilicet, ſi mulier cum à primo
concepiſſet viro, multis, quæ ſuperue-
niebant, affligebatur accidentibus, ac
poſterioris tempore mariti, nullos per-
tuliſſet labores, iſto caſu illa ſoboles, F
quæ progenita fuerit ſecundi cenſenda
eſt mariti.

Quarta apparet vice illa probatio,
cū ſcilicet alieni ſuppoſitio partus obij-
ciatur, quæ potens eſt, vt coniecturis
probetur Bartolus *in l. poſt contractum,*
col. 1. *C. de contrahenda emptione*, quas à
Maſcardo *de probat. concluſ.* 1147. Fari-
nacio *de falſis, & ſimulat. quæſt.* 150. *part.*
10. Menochio *de præſumpt. præſump.* 24. G
lib. 5. & Boſſio *de partu ſuppoſito*, excipi-
mus, & equidèm primo loco venit illa,
quæ ab vxoris ætate deſumenda eſt, nē-
pè ſi aptas ad conceptionem vires non
habuiſſet, ſi quinquageſimi terminum
anni contigiſſet, Accurſius *in l. ſterilis*
in principio, in verb. quinquagenaria, ff. de
actionibus empti. Secunda, ſi longo in-
fœcunda fuiſſet ſpatio, ac ad illud vſque
tempus, quo filium ędidiſſe explicauit, H
perduraſſet. Tertia, ſi fœmina, quę pro-
lem in vtero geſtare dixerit, nullo mo-
do ventrem ab alijs inſpici indulſerit,
nec partus hora vllæ præſentes adſtite-
rint perſonæ, nec filius in cuſtodiam
datus. Quarta ex teſtium affirmatione,
qui partus ventrem inuoluere mulieres
vidiſſe deponant, vel ſi lintea, quibus
vteri fingebat illa tumiditatem, apparē-
tia proſpexiſſent. Quinta, ſi mulier poſt- I
quam vir defunctus vita fuerit, prægnā-
tem ſeſe eſſe nullo modo dixerit. Sexta,
ſi proles genitorum diſſimilem aſpectui
formam repræſentaret. Septima, per cō-
munem aſſertionem, ac publicam, quæ
haberetur famam. Octaua, per matris
confeſſionem, quæ alijs adiuncta repe-
riretur præſumptionibus. Nona, ex cō-
muni reputatione, quæ teneretur è vul-
go. Decima, per integram teſtium fidē.
Vndecima, ſi pro certo haberetur in- K
fantem illum alia ex muliere ortū fuiſſe
ſortitum, moxque illius fœminæ, quæ
ſuum eum diceret, familiari traditum
fuiſſe, vt ſupponeret, conſtet. Duodeci-
ma, ſi illa ab Vrbe ſeſe elongauerit, &
extra Ciuitatem pergens ad agrum ſe
conduxiſſet, nullam, quæ adiuuaret, ſe-
cum ducens obſtetricem, nec res ad

puer-

A puerperium neceſſarias habens. Decimatertia, ſi ſuppoſitionis cauſa cuiuſdã vtilitatis intuitu proueniret. Decimaquarta, ex impotentia, quæ ad coeundum, in coniuge erat, aut aliquod morbi impedimentum, aut ingruens ſenectus. Decimaquinta, cum occulto modo, ad venerem infantis onere leuandũ, illa ſe habuit.

Accuſatio verò, quæ de ſuppoſitione B partus habbri poteſt, nullo temporis interuallo excluditur, nec obſtat, ſi è vita deceſſerit, nec ne illa, quæ partum adduxiſſe ſuppoſitium iudicatur, ita intelligendus, *tit. Cod. in quibus cauſ. ceſſet. longi temp. præſcriptio, & tit. quibus non obijcitur longi temp. præſcriptio, l. omnes, & l. ſi non. C. de præſcript. 30. vel 40. annorum.* Et licèt mulier, quæ partum ſubiecit, alias emigrarit ad auras, & aliqua illius C compos criminis ſuperuixerit, illicò de patrato crimine recognoſci poteſt, ſed ſi nemo reperiatur, qui punitionis capax reddatur, cum temporis aduentus, quo pubera ſit ætas, adſit, ſuppoſitij partus cognitio afferri debet, *l. licet 2. ff. de Carbon. edict.* Et hæreditariorum corporalis poſſeſſio bonorum illi, qui verè filius æſtimatur tradenda eſt. *l. 1. ff. eodem.* Cum duci debeat de bonis reſti- D tuendis ſatisdatio, illo tempore præſtãda, quo demonſtratum fuerit talem verè filium non eſſe, ſed ſi ſatiſdatio non tribuatur, ſi extraneus ille ſit, qui talem adduxit cõtrouerſiam in bonorum poſſeſſionem ſimul cum illo admittatur, *d. l. 1. §. iubet, ff. eodem.* Et licet extraneus, qui mouit controuerſiam, ſimul in bonorum admiſſus fuerit poſſeſſionẽ, ex bonis tamen defuncti viri, minimè E debet alimenta excipere, nec ex illis quidquam diminuere. *l. de bonis, §. qui pupillo, ff. eodem.* Pupillo verò alimenta ſubminiſtrari, & neceſſaria debent afferri, ac expenſæ pro modo facultatum tribui. *d. l. de bonis, §. non ſolum.* Attamen ſi ille, qui de probando filiationis ſtatu, controuerſiam impuberi mouet, vnus ex defuncti liberis fuerit, tam ſi ex impuberis parte ſatisdatio addicatur, quàm ſi aliter, vnanimiter ad bonorum F poſſeſſionem ſunt illi ſimul admittendi. *l. ſed & ſi is, ff. eodem.* Donec maturum pubertatis tempus adueniat, quo in ſui defenſionem, impubes iam pubes effectus, probationes adducere poſſit, *d. l. 1. §. ſi mater, ff. eodem.* Niſi alia efficiendum ratione Iudici videatur, ſi expediens ſit pupillo filiationis adducendi cognitionẽ, ac ſecus, quin illius cognitio vſque ad maturum pubertatis tempus differatur. G *l. Carbonianum, Si ergo ſaluam* Cum ſummam oleret ſtultitiam, filiationis cognitionem vſque ad pubertatis tempus deferre, & clarè illius incommodo, cui conſultum eſſe velit, nam illud temporis interuallum vſque ad pubertatis aduentum in pupilli fauorem introductum conſtet, ne illius ſtatus, habito defenſionis defectu, in periculum deducatur, ſed ſi illa probatio eius cõmodo fieri poſſet, eo quod H præſentes teſtes eſſent, in iſto caſu nullo modo videtur producendus, & Diuus Adrianus reſcripſit, vt conſtat *in dicto §. cauſæ.* Ita vt ad hoc conſtitutus Iudex ad impuberis petitionem, de filiationis ſtatu ſuam ferre ſententiam, etiamſi adhuc impubertatis tempus perduret. *d. l. Carbonianum, §. ſi duo, ff. eodem.* At ſi cum pubertatis tempus aduenerit, Iudicis lata fuerit ſententia minimè illius eſſe fi- I lium, ſtatim è bonorum poſſeſſione debet excludi, eaque veris tradenda filijs, vel illis, ad quos attinet, conſignanda. *l. Carbonianum, §. cauſæ, ff. eodem.* Sed ſi inceptum non obtinuerint intentum; & poſtquam puer è vita deceſſerit, vt à patre ſubſtituti, propriam, vt ſuppoſititij partus ream in iudicium deferrent matrem, quia ſecundis impugnationem tabulis adducere ſunt viſi, ideò quod in K eis ipſis relictum fuerit, ab indignis tanquam eſt auferendum. *l. cum ſecundis tabulis 16. ff. de ijs, quibus vt indignis.* Suum verò denique non habent locum ſuppoſiti partus, quæ afferri poſſunt præſumptiones, ſi probatum euenerit, quod mulier prægnans fuerit, quod quo probetur modo videndus eſt, Maſcard. *de probat. concluſ.* 1208. & Doctores ſu-

A pracitati, & Text. *in l. 1. ff. de ventre inſpiciendo*. Per duas ſcilicet, aut tres, quæ ducantur obſtetrices, quęque peritiſſimè ſe habeant in arte, ac incorruptę ſint fidei, quia peritia eſt artis adhibenda. *l. ſemel, C. de re militari lib. 12.* At ſi miſſæ obſtetrices enunciauerint mulierẽ onuſtum habere ventrem, tunc vt puerperij exitus videatur, ad prægnantis cuſtodiam ventris aliqui ſunt admittendi, B adde quod poteſt à muliere Iudex ſciſcitari, an prægnantem vterum habeat, vel non, cui tenetur interroganti reſpõdere, *d. l. 1. §. ex hoc reſcripto*, quod ſi ad illius præſentiam venire abnuerit, vel nullo modo reſponſiones dare voluerit, pœnis, Iudicis arbitrio adiungendis, aduenienduм, reſponſioneſque dandas cogi poteſt. *d. §. ex hoc reſcripto*. Et ſi minimè indulſerit, tunc obſtectricum opera, honeſtæ in domo perſonæ, illius C venter, Iudicis iuſſu eſt inſpiciendus; nec tali opere æquo adueniat animo, iniunctis poteſt ad hoc adſtringi pœnis; *d. l. 1. §. notandum eſt.* Qua autem ratione ventri adhibenda ſit cuſtodia, & quæ facere mulier teneatur, proſpici poſſunt in toto tit. *ff. de ventre inſpiciendo.*

DE SVCCESSIONE FILIORVM *Legitimorum, & Naturalium.*

D *Cap. 3.*

QVoad ſucceſſionem, quæ filijs legitima, naturalique ſimul generatione prognatis conuenit, ſciendum eſt, tales filios vtriuſque bonis parentis ab inteſtato æquali modo ſucceſſionem habere, cum non ſolum aſcendentes, & collaterales, at etiam vlterioris gradus excludantur, ſiue ſui E iuris filij ſint, ſiue adhuc in poteſtate maneant, ſiue maſculei, vel fœminei ſint ſexus, nam inteſtatæ cauſa ſucceſſionis ſexus ſublata fuit differentia, per Text. *in l. maximum vitium, C. de liberis præteritis*, §. 1. iuſſit de hæreditatibus, quæ ab inteſtato deferuntur; Caualcanus *deciſ.* 25. *num.* 48. *part.* 4. Bardellus *conſil.* 4. *num.* 10. Riminaldus Iunior *conſ.* 677. *num.* 7. *& conſ.* 749. *num.* 23. Caballus F *conſ.* 33. *num.* 1. *vol.* 2. Surdus *conſil.* 45. *num.* 12. *& conſ.* 384. *num.* 13. Gratianus *diſcept.* 586. *num.* 53. Quos in capita ſucceſſionem habere aſſertũ dedit Giurba *ſuper conſuet. Meſſan. cap.* 8. *gloſ.* 5. *p.* 1. *num.* 5. ſiue ex eodem, ſiue ex diuerſo prognati ſint coniugio. *l. cum alijs, C. de ſecundis nuptijs.* Tuſcus *littera S. concluſ.* 861. *num.* 16. *& concluſ.* 685. *nu.* 10. Gratianus *diſcept.* 581. *nu.* 5. Baldus *conſ.* 37. G *vol.* 4. Octobonus *deciſ.* 99. *&* 133. quia pari, ex natura, in gradu reperiuntur. Boet. *conſ.* 27. *num.* 24. ſicuti affectione. Giurba ex Surdo *conſ.* 27. *num.* 6. *loc. ſup. cit. num.* 5. *propè finem*. Adeò quod ſi ex primo duo excepti fuerint liberi matrimonio, ex ſecundo verò tres habiti, ſi è poſterioribus vnus è vita deceſſerit, poſtquam parens alias emigrarit ad auras, alij duo ex vtriuſque latere coniun- H ctionem habentes, triplicem ſortientur probationem, & illi duo ex primo ſuſcepti, coniugio duplicem captabunt. Giurba *loco cit.* Sed ſi ex defuncto filio plures extare nepotes comperiatur, debent ſuis cum Auunculis in ſtirpes, non verò in capita ſucceſſionem habere. *l. 2. C. de ſuis, & legitimis hæredibus*, Doctores penès Giurbam *num.* 7. Mantica *de tacit. lib.* 6. *tit.* 6. *num.* 26. Baldus *conſil.* 30. *&* I *vol.* 4. Quia in defuncti patris locum repræſentatiuè deueniunt. Francus *deciſ.* 259. *num.* 15. Quemadmodum ſi nulli exiſtant filij, ſed ſolummodò nepotes reperiantur, in diſpari numero debent in ſtirpes, non verò in capita ſucceſſionem habere. *l.* 2. *C. de ſuis, & legitimis*, §. 1. *Aut. de hæred. ab inteſt.* Giurba *nu.* 9. *qui in num.* 10. ad cæteros illam extendit deſcendentes, qui ſi ex teſtamento fue- K rint vocati, in eo caſu in ſtirpes, & non in caſu in capita non in ſtirpes debent ſucceſſionem obtinere.

Si verò primi, ſecundique acceſſiones coniugij, huius iuxta Regni conſuetudines fuerint celebratæ, quod natis filijs bona triplicem diuiduntur in partem, & eo caſu illa tertia, quam ex primo habuit coniux matrimonio, quę cum ſecun-

A ſecundi viri bonis cōfuſa fuit, poſt illius
mortem debet inter filios, qui ex primo,
& ſecundo ſuſcepti fuerunt matrimonio
diuidi, vt perſonarum numerus habe-
tur. Craſſus §. *ſucceſſio ab inteſtato quæſt.*
17. num. 1. Cum verò primum coniugiũ
ſecundum ius commune fuerit habitũ,
& mulier cum adhuc incolumes filij re-
periantur, cum dote, & dotario ad ſe-
cunda vota, iuxtà eas, quæ in Regno
habentur, conſuetudines progreſſum
B faciat, cum defuncta eſt vita, filij, qui ex
poſteriore matrimonio ſuſcepti ſunt,
ſucceſſionem in dote ſortiuntur, quę na-
tis filijs inter coniuges communis facta
fuit; cum filiorum ex primi nexu ma-
trimonij exceptorũ legitima prius fuerit
deducta, cui nullo modo poſſunt gemi-
næ matris nuptiæ præiudicium afferre:
Doctores penès Giurbam *d. cap. 8. gloſ. 4.*
nu. 4. In dotario tamen filij, qui ex pri-
C mo ſunt orti matrimonio ſucceſſionem
habere debent. Giurba *loco cit. num.* 5.
Denique vel primum coniugium iuxtà,
quæ in Regno inueniuntur conſuetudi-
nes, & poſtmodum genitrix ſimul cum
ſua tertia ad ſecũdas acceſſiſſet nuptias,
ſecundum leges, & iura communia, cum
vitam defungitur huius tertiæ partis
maternæ, filij, tum qui ex primo habiti
ſunt matrimonio, cum qui ex ſecundo
D excepti ſunt coniugio, ſucceſſionem in
capita habere debent. Giurba *loco citato*
num. 16.

DE FILIIS LEGITIMATIS. Cap. 4.

LEgitimorum, & naturalium nomi-
ne includuntur non ſolùm illi, qui
ex nuptijs, & perdurante matrimonij
E tempore originem habuerunt: per Tex.
in l. filium definimus, ff. de his, qui ſunt ſui,
vel alieni iuris, l. Senatoris filium, l. liberos,
& ibi Gloſa *ff. de ſenatoribus, l. finali, ff. de*
iure deliberandi, l. qui ſemper, §. pater, ff. de
in ius vocando l. 2. §. legitimi, ff. de excuſat.
tutorum. Abb. *conſ. 85. num. 5. vol.* 1. Cra-
uetta *conſ. 991. nu.* 57. Menochius *lib. 4.*
præſumption. præſump. 78. num. 12. & præ-
ſumpt. 89. num. 40. conſ. 266. nu. 34. & de F
arbitrarijs caſu 89. num. 19. licet vxor
adulterij rea fuerit. *l. miles, §. defuncto, ff.*
de adulterijs. Caſtrenſis *in l. 3. ff. de liber.*
& poſthumis. Contra quos nullam ha-
bere ſufficientiam, quæ è parentibus ha-
beatur confeſſionem, confirmatum vult
Text. *de Patre in l. 1. §. ſi quis, ff. de Car-*
boniano edicto. l. ſi poſthumus, §. finali, ff.
de liberis, & poſthumis, de matre proba-
tionem affert Text. *in l. finali, §. final. ubi* G
Gloſ. ff. de probat. Surdus *deciſ. 83. num.* 8.
Etiamſi ex putatiuo in lucem æditi fue-
rint matrimonio; cum ſcilicet alicui ex
coniugibus, vel ambobus minimè no-
tum fuerit. *cap. tum inter 2. qui filij ſint*
legitimi. Nam legitimum acceptandos in
locum certum eſt filios, qui ex illo ſunt
ſuſcepti matrimonio, quod iuſto, vel fa-
cti, vel iuris errore parentes nullitèr cō-
traxerunt. Couarr. *de ſponſalib. p. 2. ca. 8.* H
§. 1. num. 1. Gabriel. *concluſ. 4. num. 14.*
lib. 6. Menochius *lib. 4. præſumpt. 77. à*
num. 3. Vt etiam illi, qui ex parentibus
ante latam diuortij ſententiam, ortum
ſunt ſortiti: qui publicè, bona fide, ma-
trimonium contraxerunt, licet inter il-
los impedimentum exiſteret, cuius cauſa
poſtmodum per latum Eccleſiæ iudiciũ
matrimonij habita fuerit ſeparatio. Co-
uarr. *loco ſupra cit.* Coſta *de facti ſcientia,* I
& ignorantia centur. 1. inſpect. 38. num. 3.
Baſilius Pontius *de matrimonio lib. 11.*
cap. 8. & nu. 1. Doctores penes Giurbam
ſuper conſuetud. Meſſan. cap. 1. gloſ. 4. p. 1.
num. 65. Sed etiam illi, qui per ſubſe-
quentis matrimonij valorem, aut per re-
ſcriptum, quod ex Principe habeatur,
vel per propriæ oblationem perſonæ,
quam aliquis curiæ faciat ſeruitio, inter
legitimos habendi ſunt filios, circa pri- K
mos extat Text. *in cap. tanta, qui filij ſint*
legitimi. Gomez *ad l. Tauri 50. à num.* 55.
Gabriel. *lib. 6. concluſ. 1. tit. de legitima-*
tione. Mantica *de coniectur. vlt. vol. lib. 11.*
tit. 12. Peregrin. *de fideicommiſſ. art.* 24.
Barboſa *in rubr. ſoluto matrimonio. par. 2.*
num. 109. Petrus de Gregor. *ſintag. iuris*
part. 3. lib. 45. cap. 6. Giurba *dicto cap. 1.*
gloſ. 4. part. 1. nu. 115. Etiamſi inter con-
tra-

Digitized by Google

A trahentes inæqualitatis ratio habeatur. Menoch. *conſ.* 18. Peregr. *de iure fiſci l.* 3. *tit.* 17. *num.* 1. Fachinens *controuerſiarum lib.* 3. *cap.* 53. Riccius *coll.* 107. Vel ex aliquà, quæ concubinæ in vicem non habeatur, fuerint excepti. Peregrin. *d. art.* 24. *nu.* 53. Crauett. *de pract. cam. imperl. lib.* 2. *concluſ.* 141. *conſid.* 1. *num.* 12. At etiam ſi illorum natiuitas euenisset, cum nuptiæ debitis non adhuc eſſent modis B plenè celebratæ. Petrus de Greg. *ſint. iuris p.* 2. *lib.* 10. *cap.* 4. *num.* 2. Tiraquell. *in l. Bones, §. hoc ſermone limit.* 3. *num.* 8. vel ſi matrimonium in mortis articulo, vel ab aliquo, decrepita qui in ætate reperitur celebretur. Theſaurus *dec.* 96. *à num.* 3. Viuius *commun. opin.* 304. *num.* 10. Mantica *dict. lib.* 11. *tit.* 13. Menochius *dict. conſ.* 108. *nu.* 21. *& conſ.* 350. *n.* 3. Sanchez *de matrimonio lib.* 7. *quæſt.* 105. C *à num.* 4. Imo ſi matrimonium alia ex parte validum clandeſtina ſeſe habuerit ratione. Sanchez *lib.* 3. *diſcept.* 44. Nam etiamſi denunciationum habeatur omiſſio, nec matrimonij vires nullam reddit, nec agit, vt proles illegitima ex pta generatione teneatur. Rota penès Farin. *deciſ.* 71. *num.* 11. *part.* 1. Imò ſufficiens eſſe pro certo habetur, quod matrimonium ratum ſolummodò ſit, licèt conſummatum non fuerit. Pontius *de matrim.* D *cap.* 1. §. 2. *num.* 16. Et iſta talis legitimatio, quæ per ſubſequentis matrimonij celebrationem habet, vſque ad illud tempus, quo natiuitas accidit, retrotrahitur, Tiraq. *de Iure primog. quæſt.* 34. *num.* 34. Mantica *dicto lib.* 11. *tit.* 12. *num.* 18. Rolandus *conſ.* 100. *num.* 14. *vol.* 2. Surdus *conſ.* 309. *num.* 24.

Ac tali modo, quod tales filij per E ſubſequentis robur matrimonij vero, & proprio modo legitimorum in ſtatum recipiantur. Surdus *de alimen. tit.* 8. *priuil.* 67. *num.* 5. 8. *&* 10. Pontius *de matrimonio lib.* 11. *cap.* 11. *num.* 2. Antonius Gabrielis *comm. opin. tit. de legitimatione concluſ.* 1. *num.* 18. Roland. *dict. conſ.* 100. *num.* 37. *vol.* 2. Theſaurus *deciſ.* 196. *n.* 4. *in fine.* Peregrin. *d. art.* 24. *n.* 18. Menoc. *conſ.* 225. *num.* 6. *& conſ.* 227. *num.* 9. cum nec matrimonij contractio haberi F cum vel intento, vel pacta ne, qui haberentur filij, non legitimi reddantur. Giurba *loco citato num.* 118. Surdus *d. priuil.* 67. *num. vltimo.* Quibus etiam inuitis legitimatio euenit. Pontius *dicto* §. 3. *num.* 22. Et ideò eius conſtituuntur hæredes. Tiraquell. *in l. ſi vnquam, in verbo ſuſceperit liberos num.* 64. *C. de duobus.* Gomez *in l.* 9. *Tauri num.* 90. *col.* 2. Ac etiam à G feudi ſucceſſione minimè excluduntur, quia nullo modo, ab agnatis, & ab illis, qui legitimo procreati ſunt matrimonio, differentiam habent. Feudiſtæ *in cap.* 1. §. *naturales, ſi de feudo controuerſ. inter dominum, & agnatum*, vbi Andreas, & Aluarote. *num.* 8. Afflictus *notab.* 5. *num.* 3. *& num.* 25. *in fine.* Clarus *in §. feudum, quæſt.* 82. *num.* 5. Tiraquellus *de iure primogenitorum quæſt.* 35. *num.* 35. Boherius H *deciſ.* 123. *num.* 4. Gabrielis *dicta concl.* 1. *num.* 22. Mantica *d. tit.* 12. *num.* 22. Peregrinus *dicto artic.* 24. *num.* 9. Menoch. *de præſumpt. lib.* 4. *præſump.* 81. *num.* 9. *& conſ.* 16. *num.* 27. *conſ.* 174. *nu.* 13. Spino *de teſta. gloſ.* 15. *princip. à num.* 107. Nec non in Eccleſiaſtica emphiteuſi ſucceſſionem habere poſſunt. Tiraquellus *loco citato num.* 55. Gratian. *diſcept.* 653. *num.* 56. *&* 27. Niſi verba, quæ de inueſtitura fuerint habita, natiuitatis tempus in- I ſpicerent, vtpotè ſi conceſſio pro ſua met perſona, & pro hæredibus, qui ex ſuo corpore ſunt legitimè deſcendentes, facta fuerit: Menochius *conſ.* 56. *num.* 20. *vol.* 1. Paſcalitis *de viribus patriæ poteſtat. par.* 2. *quæſt.* 4. *n.* 64. Admittuntur etiam ad maioratuum ſucceſſiones, illiſque ſecundis filijs debent præferri, qui ex iiſdem genitoribus ortum habuere illo tempore, quo legitimum adhuc perdurans K erat matrimonium. Tiraquel. *d. quæſt.* 34. *in princip.* Menochius *conſil.* 16. *num.* 14. Excludunt etiam ſubſtituti perſonam. Decianus *in cap. cum iniunctis num.* 28. *de electione.* Boerius *dicta deciſ.* 159. *num.* 20. Burſaticus *conſ.* 17. *vol.* 1. Gabriel. *conſil.* 21. *vol.* 1. Ioannes Baptiſta Laderchius *conſ.* 24. Ioſeph de Ruſticis *in l.* 1. *cū annus, ff. de condit. & demonſtrat. lib.* 2. *cap.* 16.

Niſi

Niſi teſtatoris verba tali modo eſſent
A prægnantia, vt ex eo facilè colligi poſſet,
illius mentem fuiſſe, vt eos tantum in
ſucceſſionem vocaret; qui ex legitimo
procreati matrimonio eſſent, ac vt illos
excluderet, qui legitimati reperirentur,
Baldus *conſ.* 365. *vol.* 5. Roland. à Valle
conſ. vltima num. 16. Theſaurus *deciſ.* 197.
& filius additionator.

Quid autem dicendum, ſi antequam
talis filius per ſubſequentis robur ma-
B trimonij legitimum receptus eſſet in ſta-
tum, alij filij ex legitimo procreati ma-
trimonio nati haberentur, an iſti à pri-
mogenitura ſint excluſi, aut ex ſucceſ-
ſione feudali, vel maioratus depulſi per
dictum filium, qui per ſubſequentis ma-
trimonij valorem fuit legitimatus? Pro
cuius reſolutione quæſtionis Doctores
affirmant, quod iſte talis per ſubſequẽs
matrimonium legitimatus nullo modo
C ſucceſſione excludat ſecũdos natos, qui
ex legitimo ſunt procreati matrimonio,
& inter cæteros Alexand. *conſ.* 25. *nu.* 2.
vol. 1. Tiraquellus *dicta quæſt.* 34. quo in
loco iſtam, & contrariam examinat opi-
nionem, ac videnda ſunt opera Couarr.
in dict. cap. 8. *§.* 2. *num.* 28. Gomez *ad le-
gem Tauri* 12. *num.* 63. & Ioſeph Cumia
*in cap. ſi aliquem, de ſucceſſione feudorum,
in verbo maioratu, num.* 34. & præſertim
D *nu.* 65. Quo in loco diſtinctionem affert,
ſi feudum in larga ſumptum forma, &
hæreditarium eſſe comperiatur, de quo
genitor in ſuis filijs cum Regis aſſenſu
diſponere poſſit, tunc iſto caſu, primo-
genitus ille, qui fuerit legitimatus an-
teponitur illo ſecundogenito, qui priùs
illius legitimationem, ex legitimo ſu-
ſceptus fuerit matrimonio; attamen ſi
feudũ eo Principis pacto, ac prouidẽtia
E eſſe videatur, vt iſtius pacti valore nullo
modo in illorum præiudicium, qui à pri-
mo acquirente in ſucceſſionem fuerint
vocati, diſponere poſſit; hoc in caſu ſe-
cundogenitus, qui ante primogeniti le-
gitimationem ſit natus illi præfertur, quã
diſtinctionem acritèr impugnat cum
Bamba *car. in cap. naturales ſi de feudo de-
functi milit. in prima quæſt.* Paſcalius de

viribus patriæ poteſtatis parte 2. *num.* 36. F
circa finem. Quo in loco voluit, quod fi-
lius primogenitus, qui legitimatus fuit,
anteponatur ſecundogenito, qui eius
ante legitimationem natus eſt, illis mo-
tus rationibus, quæ ab illo adductæ ſunt
videndæ, tamen in iſta controuerſia tu-
tior eſſe videtur Tiraquell. *dict. quæſt.* 34.
opinio illa, quæ ſcilicet primogenitum
legitimatum (niſi conſuetudo contrario
vigeret modo) in ſucceſſionem admittit; G
excludit verò illum, qui ex legitimo na-
tus matrimonio, ante primogeniti legi-
timationem, in lucem æditus fuit, vt in
nu. 47. & 48. concluſit. Ac etiam ſi ta-
lis, antequam legitimi nati eſſent filij,
legitimationem excepiſſet, nempè ſi pa-
ter, & concubina ſoluti erant, & ex il-
lorum commiſtione procreatus fuiſſet
baſtardus, at poſtea genitor cum illa
matrimonium contraxerit, & ex illo ma-
trimonio alij nati ſint filij, tunc iſto in H
caſu ille primogenitus, qui ante contra-
ctum matrimonium natus, illis præfe-
rendus eſt filijs, qui matrimonij tempo-
re legitimè ſunt generati. Tiraquellus
dicta quæſt. 34. *nu.* 48.

Tales etiam filij, qui fuerint legiti-
mati, potentes ſunt abſque controuerſia
promotionem ad ſacros ordines habe-
re, ac electionem ſortiri, vt ad Epiſco-
patum euehantur. Menochius *d. conſ.* 16. I
num. 3. & *conſ.* 799. *num.* 12. *vol.* 8. Tira-
quellus *loco citato num.* 55. Caſaneus *in
conſuetud. Burgundiæ rubr.* 8. *§.* 3. *num.* 6.
Boetius *dicta deciſ.* 199. *num.* 4. Paſcalius
dict. cap. 4. *num.* 58. At minimè in Car-
dinalis dignitatem erigi poſſunt, vt de-
cretum voluit Sixtus V. conſtit. 59. in-
cipiens *Poſtquã verus*, vt referũt Sayr. *de
cenſuris lib.* 6. *cap.* 10. *nu.* 24. *cum ſequen.*
Ac etiam nullo modo ad retractum ad- K
mittuntur. Tiraquell. *de retract. tit.* 1.
§. 1. *gloſ.* 8. *num.* 10. Per ipſorum etenim
natiuitatem illæ reuocantur donationes,
quæ eorum ante ortum factæ reperiun-
tur, per Text. *in l. ſi vnquam. C. de reuoc.
donat.* Ioannes Baptiſta Lupus *de legitim.
& naturalib. comment.* 4. *§.* 4. *num.* 38. Si-
cuti eodem modo quærelas afferre poſ-
ſunt,

ſunt, inofficioſam circa donationem,
A quæ fuerit facta antequam illorum ha-
beretur legitimatio. Tiraquell. *in d. l. ſi
vnquam, in verbo ſuſceperit liberos nu. 71.
& de primogenitis dict. quæſt. 34. num. 56.*
Qua de re ſuitatis iura poſſedunt, atque
legitimi illius efficiuntur hæredes, ac
ſucceſſionem habent contra teſtamentũ,
quod genitor tulit, ac illud confringũt.
Ioannes Baptiſta Lupus *dict. comment. 4.*
§. 2. *num.* 8. & 10. Trentacinq. *reſolut.* 1.
B *num.* 16. Ac tandem eo habentur modo
in omnibus, ac ſi generationem, & or-
tum illo tẽpore ſortiti fuerint, quo exi-
ſteret matrimonium, *cap. tanta, qui filij
ſint legitimi.* Quamuis etiam tales filij geni-
ti ex Clerico fuiſſent, qui cum eſſet in
minoribus aliquod poſſideret beneficium,
at poſtea cum baſtardi genitrice matri-
monium contrahens, quod nullo modo
H contrahere prohibebatur, licet benefi-
C cij amittat poſſeſſionem, & matrimonij
inerat validitas. Menochius *conſ. 74. n. 4.
cum ſequent. & conſ. 225. num. 27.* Vin-
centius de Franchis *deciſ. 47. n. 4.* Spino
in ſpeculo teſtam. gloſ. 16. principali à n. 93.
Fachineus *controuer. lib. 3. cap. 52.* Etiamſi
ſuſceptos eſſe conſtet à militarium ordi-
num perſonis, ac ex commendatoribus,
quia per ſubſequentis matrimonij valo-
rem ipſi legitimationem excipiunt, de
D quo tamen videnda ſunt opera. Couarr.
dicto caſ. 8. §. 2. *num.* 30. Molina *de pri-
mogen. lib.* 1. *cap.* 2. *num.* 6. & Rodericq.
*in compendio quæſtionum regularium reſol.
76. num.* 3. Aut ex Monacho, vel monia-
li, circa illud tempus, quo probationis
annus perdurãs extiterit, geniti fuerint.
Menochius *dict. conſ.* 174. *num.* 8. & 225.
num. 18. Peregrinus *dict. artic.* 24. *nu.* 49.
Suſaius *de ſubſtit. quæſt.* 409. *num.* 104.
E & quod maiorem habet vim, etſi in lu-
cem æditi fuiſſent ex parentibus, qui
ſimplici caſtitatis voto aſtricti reperi-
rentur. Lara *in l. ſi quis à liberis in princ.
num.* 93. *ff. de liber. agnoſcendis.* Leſſius
de iuſtitia, & iure lib. 2. *cap.* 19. *dub.* 51.
num. 57.

Primo, per reſcriptum Principis,
quod ab illo excipiatur, naturales legi-
timum acceptantur in ſtatum. §. *illud ta- F
men aut quib. mod. nat. effic. leg.* Qui ta-
men minimè eo ſunt in loco acceptandi,
quo illi, per ſubſequentis vires matri-
monij ſunt legitimati, exiſtunt, nam qui
per ſubſequentis matrimonij nexum le-
gitimati adſunt, verè ſunt legitimi. *cap.
tanta, qui filij ſunt legitimi*: attamẽ, qui
per reſcriptum, quod ex Principe obti-
neatur, legitimatur nullo modo verè le-
gitimus dici poteſt, ſed fictè vocatur.
Iaſon. *in l. ſi is pro emptore, ff. de vſu- G
capionibus à num.* 256. *vſque ad num.* 285.
Doctores apud Tiraquellum *in verbo ſu-
ſceperit liberos num.* 96.

Secundo, quia ille à Principe legiti-
mationem excipiens nulla ratione ex
Patris teſtamento maiorem habere po-
teſt partem, quam aliquis ex filijs, qui
legitimo, & naturali prognatus ſit gene-
ratione, cum minor portio fuerit relicta
l. commun. §. *ſimili. C. de naturalibus liber.* H
§. *& quoniam varie. Aut quibus modis ef-
ficiuntur ſui.* Baldus *in cap. per tuas circa
medium extra de maioritate, & obedientia.*

Tertio eo quod illa in diſpoſitione,
quæ de filijs legitimo ex matrimonio
procreatis, ſeu legitimè natis fit, nullo
modo includitur ille, qui legitimationẽ
per Principis reſcriptum excepit. De-
cius *conſ.* 155. *num.* 7. & 425. *num.* 4. I
Soccinus Iunior *conſ.* 63. *nu.* 16. & *nu.*
num. 25. Cephal. *conſ.* 111. *nu.* 6. & *conſ.*
681. *num.* 14. Bartolus *conſ.* 75. Iaſon. *d. l.
ſi quis pro emptore num.* 272. *de vſuca-
pionibus.*

Quarto, quia in feudorum ſucceſſio-
nem à Principis poteſtate legitimatus
minimè locum habere poteſt, vt volue-
runt Doctores *in l. Gallus, §. quid ſi tan-
tum de liberis, & poſthumis.* Alexander K
conſ. 23. *col.* 3. *verſ. ad prædictorum confir-
mationem lib.* 1. Doctores penes Tiraqu.
de iure primogen. quæſt. 34. *num.* 49. Eo
quod legitimatus nulla ratione iura pri-
mogenituræ ſuſcipit.

Quinto, quia minimè comprehen-
duntur in illis diſpoſitionibus, & con-
ditionibus, quæ circa illos verſantur fi-
lios, qui legitimi, & naturales reperiũtur,

Sforza

Digitized by Google

A Sforza *in tract. de compendioſa ſubſtit. p. 6.*
cap. vltimo ſub num. 5. Cephal. *conſ.* 186.
num. 71.
Sexto. quia iſti tales, qui à Principe
legitimati exiſtunt, eo intentu legitima-
tionem excipiunt, vt legitimorum, & na-
turalium defectum ſuppleant filiorum.
§. ſi quis verò non habens, & §. licet in au-
thentica, quibus modis naturales efficiantur
legitimi. Bartolus *in auth. item ſi quis, C.*
de naturalibus liberis. Adeò quod ſi per
B Principem legitimationem obtinēt, abſ-
que eo quod de legitimorum, & natu-
ralium exiſtentia filiorum vlla fiat men-
tio, iſta legitimatio ſubreptitia videtur
eſſe, ac nullum continere in eorum præ-
iudicium valorem. Baldus *in l. cum filius*
ff. de teſtament. militum. Tiraquellus *in d.*
l. ſi vnquam in gloſa donatione largitus nu.
310. Hondedeus *conſil.* 89. *num.* 30. Licèt
aliorum habito reſpectu effectuum hu-
C ius legitimatio robur habeat. Ruinus
conſ. 68. *col.* 3. *verſ. ſola.* Tiraquellus *loco*
ſupra cit. nu. 316. Sicuti legitimatio, quæ
ante legitimorum natiuitatem filiorum
debito fuerit facta modo, minimè reddi-
tur inualida, ſed per illam cum legiti-
mis concurrere valent legitimati. Barto-
lus *in l. ex facto col. 2. ff. de vulgari.* De-
cius *conſ.* 307. *num.* 13. Tiraquellus *in d.*
gloſa donatione largitus nu. 281. Soccinus
D Iunior *conſ.* 142. *num.* 30. *vol.* 1. Nec ſi
ex plena Principis poteſtate habita di-
ſpenſatio fuiſſet, & ex certa ſcientia cũ
obſtantium derogatione, quia illo caſu
poteſt omnibus baſtardis legitimationē
præbere, etiam legitimis exiſtentibus, ac
illos in bonorum ſucceſſione æquales
reddere legitimis. Alexander *conſ.* 187.
num. 11. Iaſon. *conſ.* 68. *vol.* 4. *lib.* 3. Ruinus
conſ. 87. *num.* 1. *vol.* 3. cum priùs tamen
E legitimorum habita fuerit mentio. Ga-
brielis *concluſ.* 6. *num.* 6.
Septimo. eo quod tales in legitima-
tionem excepti, nullum afferunt legiti-
mis in ſua legitima præiudicium, facta
etiam de illis mentione, niſi illorum
conſenſus fuerit per citationem inter-
ueniens. Baldus *in l. nam ita. Diuus, ff.*
de adoptionibus. Curſius Senenſis *conſ.* 18.

Niſi interueniens eſſet Principis pote- F
ſtas; nam iſto in caſu natalia poteſt re-
ſtituere, ita vt ſimul cum legitimis con-
curſum poſſit legitimatus habere, ac
omnia legitimorum iura conſequi va-
leat. Ruinus *dicto conſ.* 68. *nu.* 2. *& conſ.*
87. *num.* 17. Alexander *dicto conſil.* 187.
num. 11. Cùm verò Princeps poſſit ali-
quod inferre tertio præiudicium, legiti-
mationem baſtardo tribuens: vide Pere-
grin. *de fideicommiſſ. tit.* 23. Quo in loco G
de clauſulis, quæ in legitimatione fue-
rint appoſitæ in illorum fauorem, qui ab
inteſtato veniunt, vel tertij, agit à *n.* 75.
cum pluribus ſequent.
Octauo. quia pro hac legitimatione
eius, qui legitimationem excipere de-
bet, conſenſus requiritur, *§. illud autem,*
Auth. quibus modis naturales efficiantur le-
gitimi; ſed filij per ſubſequentis celebra-
tionem matrimonij, etiamſi inuiti ſint, H
legitimationem excipiunt. Saluianus
conſ. 3. *num.* 40. *verſ. ſed vlterius cogi-*
tanti. Hondedeus *conſ.* 72. *nu.* 46.
Nono. quia legitimatus per ingrati-
tudinem, quæ ab illo erga patrem fue-
rit oſtenſa, de legitimitatis excidit ſtatu.
Iacobus Aemilianus *conſ.* 96. *n.* 8. Quod
alitèr euenit in illis, qui per ſubſequens
matrimonium legitimationē habuerint.
Surdus *de Alimentis tit.* 8. *quæſt.* 67. *nu.* 4. I
Azorius *inſtitut. moral. cap.* 14. *quæſt.* 13.
verſiculo poſtremo.
Decimo. quia tales legitimati nullo
modo legitimè nati dicuntur. Curſius
Sen. *conſ.* 16. *num.* 7. & ſecundum ſer-
monis proprietatem, minimè filiorum
appellatione continentur; attamèn qui
per ſubſequentis matrimonij valorem
legitimati reperiuntur, verè legitimè na-
ti dicuntur. *cap. tanta, qui filij ſint legi-* K
timi.
Vndecimo. quia in legitimũ excepti
ſtatum per ſubſequentis vires matrimo-
nij; ad honores officiaque parentibus
debita admittuntur, & ab Eccleſiaſticis
miniſterijs non excluduntur. Sanchez
in Decalogo lib. 8. *diſp.* 7. *num.* 19. Bona-
cina *de irregularitate diſp.* 7. *qu.* 2. *pun.* 3.
num. 8. Riccius *deciſ.* 159. *nu.* 5. Caualca-

Digitized by Google

nus *deciſ.* 32. *num.*6. Garzia *de beneficijs part.*7. *cap.*1. *num.* 18. *per Text. in d. cap. tanta.* Illi verò, qui per Principis reſcriptum legitimationem exceperunt, omninò depellũtur. Doctores penes Eſcobar. *part.*1. *quaſt.*4. §.6. *ſiue* 8. *num.*18.

Duodecimo. quia illi, qui tali modo legitimationem obtinent, nullam in ſe nobilitatem continent, vt voluit Baldus *in cap. per tuas, verſ. quaero in honoribus de maioritate, & obedientia.* Alexander *in l. ex facto,* §. *ſi quis rogatus col. vltima, ff. ad treb. quia adhuc infamis remanet, arg. tex. in cap. naturales, tit. ſi de feudo fuerit controuerſia inter dominum, & agnatum.* Quo in loco ideò, in feudum ſucceſſionem non habet, quia feudum eſt honor, & beneficium; attamen qui per ſubſequẽtis contractionem matrimonij legitimati fuerunt, nobilitatis in ſe continẽt ſplendorem, nec maculam in ſe aliquam retinent. Alexander *d. l. ex facto.* Baldus, & alij *in dicto cap. naturales, ſi de feudo fuerit controuerſia inter dominum, & agnatum.* Tiraquellus *de nobilitate c.* 15. *num.*21.

Decimotertio. quia illi, qui per ſubſequentis matrimonij valorẽ legitimationem obtinent, ſucceſſionem habent in primogenitura, cum illi poſtponãtur, qui poſt eorum legitimationem, originẽ habuerant, vt ſuperiùs explicatum fuit. at iſti, qui per Principis reſcriptum in legitimum excepti fuerunt ſtatum; non dant excluſionem illis, qui poſt ipſorum legitimationem ſunt enati; nam qui per Principis poteſtatem legitimantur, nullo modo in feudi ſucceſſionem admittuntur, vt æquali modo minimè ſucceſſionem habent in emphiteuſi Eccleſiaſtica, quæ à parente pro ſe, & ſuis liberis accepta fuerit, in quam benè ſuccedere debent, qui per ſubſequens matrimonium legitimationẽ ſuſceperint, Tiraquellus *loco ſupra cit. n.*55.

Decimoquarto. legitimitatis exceptus in ſtatum per ſubſequentis matrimonij celebrationem, querelas de officioſa donatione afferre poteſt, vt ſupra dixi, quod nullo modo agere poſſunt illi, qui ex Principis reſcripto legitimationem habuerint. Baldus *in l.* 1. *col. penultima, verſ. item quaero vtrum filius, C. de iure fiſci lib.*10. Tiraquellus *loco citato num.*56. *& num.*71.

Decimoquinto. quia legitimationem accipientes infames nominantur, vt illi, qui illegitimi reperiuntur. Baldus *in l. generalitèr,* §. *cum autem, C. de inſtitut. & ſubſtitut.* Attamèn tales minimè iudicãtur: vel ſunt illi, qui per ſubſequentis matrimonij contractionem legitimi redduntur. Tiraquellus *d. num.*56.

Decimoſexto. legitimati per ſubſequentis matrimonij valorem, fœminas excludunt ſtante maſculorum exiſtẽtia, vt ſtatutorum diſpoſitio eſt; id tamen alia ratione legitimatis nõ ſuccedit. Tiraquellus *in l. ſi vnquam, in verbo ſuſceperit liberos num.* 67. *& de iure primogen. dicta quaſt.*34. *num.*57. Quo in loco affirmat per ſubſequens matrimonium legitimatos dici illos, quos de legitimo procreatos matrimonio eſſe conſtet, etiã in ſtricta, ac ſtatutaria materia.

Decimoſeptimo. eo quod per legitimatos ex reſcripto, quod ex Principe habitum ſit, nullo modo bonorum ſocietas inter coniuges contrahitur, matrimonij defectu, quia legitimatio filiorum, legitimos tantùm illos perfacit, non tamen illos de legitimo procreatos matrimonio, nec legitimè natos reddit. Bartolus *conſ.*75. *lib.*1. Iaſon. *in d. l. ſi is, qui pro emptore num.*252. *& ſequent. ff. de vſucapionibus.* Alexander *conſ.*2. *num.*2. *vol.* 1. Attamèn per illos, qui per ſubſequentis vires matrimonij legitimationẽ habent, rectè bonorum ſocietas inter coniugum perſonas habetur contracta. Giurba *conſ. Meſſan. cap.*1. *gloſ.*4. *par.*1. *num.*112.

Decimo octauo. quia illi, qui ante legitimorum natiuitatem legitimationẽ exceperunt, ſi poſteà legitimi ſint prognati filij, nullo modo patri ſuccedere poſſunt: quia huius habito reſpectu ſucceſſionis legitimatio reuocata iudicatur. Dinus *in l. ex facto, ff. de vulgari, & pupillari.* Talis namque legitimatio donatio-

A tionis habet nomen, eo quod patris ſimul, & Principis donum ſit. *Authent. item ſine legitimus, C. de naturalibus liberis, & in §. ſi vero iis qui ſolummodò. Authent. quibus modis efficiantur ſui.* Adeò quod vti donatio propter ingratum erga patrem animum reuocationem patitur, ita & legitimatio retrahi per ingratitudinẽ poterit. Baldus *in cap. 1. §. ſi filij, tit. ſi de feudo fuerit controuerſia inter dominum, & agnatum,* & vt dictum fuit ſupra in nona

B differentia. Attamèn illi, qui per ſubſequentis contractionem matrimonij legitimationem capiunt, poſſunt ad ſucceſſionem cum filijs ex legitimo matrimonio ante, vel poſt eorum legitimationẽ procreatis concurrere; vt dicit Baldus *in l. cum quis, C. de naturalibus liberis, & tex. in l. Diui. C. eodem.* Bartolus *in l. ex facto in principio, ff. de vulg. & pupill. per tex. in dicta l. ſi quis, & in §. Authent.*

C *quibus modis naturales effic. legit.* Nec vllo modo eorum legitimatio per ingratitudinem reuocationẽ pati poteſt. Surd. *de alimentis tit. 8. quæſt. 67. nu. 4.*

Decimonono, quia donatio, quæ à patre naturali facta fuerit ante, vel poſt filij naturalis legitimationem, quæ per Principis reſcriptum euenerit, in donatarij præiudicium nullo modo reuoca-

D tur, cui ius ante fuit quæſitum; vt *not. in l. Gallus §. & quid ſi tantum, ff. de lib. & poſthumis, cap. quamuis de reſcript. in 6.* Adeò quod non poteſt illa, in illius detrimentum reuocationem pati. *§. licet, Authent. quibus modis natur. effic. legitim.* Quia talis legitimatio ſuum obtinet interitum, quoad ipſius legitimantis perſonam, non verò quoad tertiæ perſonæ præiudicium, *§. filium verò, in Authent.*

E *quib. modis naturales effic. legit.* Tiraquel. *in lege ſi vnquam, verb. ſuſceperit liberos num. 64. cum pluribus ſequent.* Sed illi, qui per ſubſequentis matrimonij nexum legitimantur, illam donationem, quę pręcedens fuerat, reuocabunt beneficio legis *ſi vnquam,* vt dixit Tiraquell. *loco cit. num. 71.* vt voluerunt Salicetus, & Angelus *in l. ſi totas, C. de inoff. donat.*

Vigeſimo, quia vt tales filij legitimationem excipiant, non ſolùm paternæ

F voluntatis aſſenſus debet interuenire, ſed etiã Principis gratia requiritur, qui nimirùm concedat, vt pater filiorum legitimationem ab ipſo petat; quod ſi non potuit obtinere intentum, debet per teſtamentariæ voluntatis ſuæ declarationem facere: vt ſcilicet filij ſint eius legitimi hæredes, ac ſucceſſores, quo vita defuncto, filijs legitimatio, quæ à Principe po-

G ſtulantibus, ab illo ipſa conceditur, ſi tali modo illi placitum fuerit, *§. ſi verò in Authent. quibus modis natur. effic. legit.* Attamẽ pro legitimatione filiorum, quam per ſubſequẽs matrimonium tribuatur ſola patris voluntas ſufficientiam habet in matrimonij contractione. *Cap. tanta, qui filij ſint legitimi.*

Tertio modo legitimatio habetur per propriæ oblationem perſonæ, quæ Cu-

H riæ ſeruitio fiat; de qua extat *tit. in Auth. quibus mod. nat. effic. legit. l. communium rerum 9. C. de natur. lib. & l. ſi quis naturalem 3. C. eodem.* Aut propter ingreſſum, quod in Religione habeatur, à Ponte *conſ. 16. & 17.* Couarr. *in epit. de Sponſal. lib. 2. cap. 8. §. 7. ſub num. 4.* Roder. Suar. *alleg. 25.* Tiraquellus *de priuileg. piæ cauſæ 151.* Surdus *de alimentis tit. 7. quæſt. 1. num. 42.* Quæ quidem legitimatio per

I hunc modum habita, quamuis hodie in vſu non reperiatur, vt affirmant Trentacinq. *variarum reſolut. lib. 1. tit. de legitim. reſol. 3. in principio.* Paleottus *de nothis, & ſpurijs, cap. 45. num. 6. conſ. 9.* Couarr. *de ſponſalibus parte 2. cap. 8. §. 7. nu. 4.* Quo in loco iſtam, inquit, legitimationem, quę per propriæ oblationem perſonæ curię ſeruitio fiat, iam iuiſſe in obſoletum. Perez *ad tit. 2. lib. 3. ordin. pag. 95. col. 2. in principio.* Quo in loco explanauit quo-

K tidiano vſu ceſſationem pati: *dictæ legis communium rerum diſpoſitionem.* Rebuff. *ad leg. Galliæ in proemio gloſ. 5. num. 67.* Caſaneus *in conſuet. Burg. de ſucceſſ. de baſtard. rubr. 8. §. 3. num. 11. prope finem,* & quomodo ſuccedebat, diſſerit *loco cit. num. 12. cum ſequent.*

Attamèn, vt legentium curioſitati ſatisfaciam, aliqua de tali re in ſeriem

A adducere in onus exceptum non reputabo. Et primò, quod conſentiens oblatæ perſonæ voluntas haberi oportebat, vt hic legitimationis effectus obtineretur, ac vt legitimus Patri filius exiſteret, etiamſi ille ſuſceptos legitimo, naturalique haberet natos matrimonio. Nicolaus de Vbald. *de ſucceſſ. ab inteſtato 6. ſpecie, quinto modo legitimandi.* Qui additum vult iſtius filij perſonam per oblationem vtcumque factam, admittendam
B eſſe ad illorum ſucceſſionem bonorum, quæ infra territorium, ac iuriſdictionem illius Principis, cuius curiæ oblationem propriç ille fecerit perſonæ, inueniatur; non verò ad bona admitti: Petr. de Gregorio *ſintag. iuris p. 2. lib. 11. cap. 4. n. 3. in principio, verſ.* 1. Deindè quod iſti tales filij per dictam oblationē legitimati, in ſolius patris bonis legitimè ſucceſſionem habent, non verò alijs filijs, vel co-
C gnatis ſucceſſores inſtituuntur. Barboſa *coll. DD. in l. communium rerum 9. C. de naturalibus liberis nu. 1. quaſt. 3.* Alexand. *conſ. 13. vol. 2. lib. 1.* Quod ſi defuncto vita genitore natus Curię propriæ oblationem perſonæ faceret, illo caſu legitimum excipiebatur in ſtatum; ſi legitimæ prolis defectus haberetur, nam ſi legitimi aderant filij, nullo modo legi-
D timari poterat. *§. ſi quis verò non habens. Authen. quib. mod. natur. efficiuntur legit. coll. 6.*

Quarto, quod cum cæteris legitimis, & naturalibus filijs ſucceſſionem habebant; attamèn minimè habere maiorem poterant portionem, quam vnus ex dictis legitimis, & naturalibus habuiſſet, cui minor bonorum pars dabatur. Perez *ad tit. 2. lib. 5. ordinat. pag. 95. col. 2. in*
E *principio.* Barboſa *loc. cit. num. 13.* Quinto, quod ſi ille, qui curiæ ſeruitio propriam obtulerat perſonam, ſine liberis è vita decedebat, eius mater in tertia bonorum parte ſucceſſionē habebat, Curia verò in reliquum admittebatur; etenim ſi mater minimè viuens adeſſet, in bonorum ſucceſſionem, & in reliquis bonis cognati, & ſi illius cognatus propriam ad curiæ ſeruitium offerebat perſonam omnia bona, etiam paterna, quæ F
Curiæ deuolui debebant, obtinebat; & licèt eo caſu mater ſuperſtes extaret ad omnium ſucceſſionem bonorum, habita paternæ excluſione ſubſtantiæ, quæ ex illo eſſent conquiſita, cum cæteris habebat, *d. l. communium rerum 9. §. ſi verò, C. de naturalibus liberis.*

Tanta etenim tranſactis temporibus hominum penuria, qui curiæ ſeruirent, aderat, vt huiuſcemodi allicerentur præmijs: Iure igitur optimo nullo modo noſtris hiſce temporibus, hoc in vſu admittitur, quia vlla dictorum hominum habetur penuria. G

DE FILIIS LEGITIMIS TANTVM.

Cap. 5.

Legitimorum, & naturalium habito filiorum defectu, vt familiæ nomen conſeruationem ſortiatur, in illorum vicem legitimi à Iure liberi conſtituti fuerunt, vt patrem eſſe cupienti dulce filiorum nomen à Cæſarum poteſtate conceſſum deuenit, vt illis aliquod ducere poſſint adiuuamen; dignum etenim habitum fuit, à lege auxilium petere, qua licitū nobis eſt filios habere adoptiuos, ac noſtris prouidere permittitur rebus; Hac igitur de re, qui filios à natura minimè ſortiuntur, à Iuris poteſtate ſolatij ergo obtinent. *l. 1. ff. de adoptionibus.* H I

Adoptio autem eſt legitima extraneę perſonæ in filium, vel nepotem aſſumptio; extranea verò perſona, hunc quoad effectum, illa dicitur, quæ nullo modo in poteſtate exiſtit; carens enim eſt illo coniunctionis gradu, ad quē per adoptionem admittitur. Bonacina *de matrim. quæſt. 3. punct. 5. §. 3. num. 2. tit.* 1. Quæ quidem adoptio duplici recenſetur ratione; altera eſt perfecta, quæ arrogatio appellatur; altera imperfecta, quę adoptio in ſpecie, ſiue ſimplex nominatur. Illa eſt, quando filius familias, qui in ſacris reperitur paternis, adoptionem ſubit, quæ interueniente magiſtratus præſentia, ordinariā habentis poteſtatē, K

effici

A effici debet, *l. 1. C. de adoptionibus*, nec
ſufficientiam haberet, ſi aliquis, Notarij,
ac teſtium habito interuentu, quemdam
ſibi adoptaret in filium. *l. adoptio, C. eodem*,
Azorius *moral. lib. 2. cap.* 28. Hæc verò
adoptio duplici effici poteſt modo: pri-
mo à paterno, vel materno auo: ſecun-
do à quibuslibet perſonis; & hac de re
cum filius familias in adoptionem auis
tribuitur ſupradictis, eius patre eman-
B cipato exiſtente, multos producit effe-
ctus. Quos inter primus eſt, quod om-
nimodè naturalis poteſtati patris deſinit
ſubeſſe, ac ſub poteſtatem, familiamque
adoptantis commigrat parẽtis, & quid-
quid ab eius induſtria euenit conquiſi-
tum, nullo modo naturalis patris, ſed
adoptantis in vtile parentis adipiſcitur.
adde, quod nulla ratione habet ius in
naturalis patris ſucceſſionem admitti ab
C inteſtato, *l. cum in adoptiuis, §. ſi verò 6.
de adoptionibus*. Attamen minimè, eam
propter cauſam, valet patrem impunè in
ius vocare. Surdus *de alimentis titul. 1.
quæſt. 2. num. 4.* Secundo, quod in adop-
tantis bonis paternis ſucceſſionem ha-
bet cum alijs, etiam liberis, qui legitimi,
& naturales reperirentur, *dicta l. cum in
adoptiuis*. Tertio, quod ſenatoria, quàm
adoptans poſſideat parens, dignitas, in
D adoptati perſonam filij commigrationẽ
facit. *l. Senatoris filium, cum l. ſequenti, &
l. liberos, ff. de Senatoribus*. Quarto, quod
adoptans pater, adoptatum potis eſt fi-
lium corrigere. *argum. tex. in l. 1. C. de
emend. prop.* Quinto, quod nulla valet
ratione adoptiuus filius adoptantis per-
ſonam patris, impuni quidem forte in
iudicium adducere, *l. adoptiuum, ff. de
in ius vocando*. Sexto, quod legalis con-
E tracta affinitas inter adoptantis perſo-
nam, & adoptati vxorem comperiatur,
quæ vſque diſſoluta, quamuis euenerit
adoptio, perdurat, licet primum, ſecun-
dumque gradum non excedat, *cap. ita di-
ligere 30. quæſt. 3. cap. vnico de cognatione
legali*.

Cum verò filius familias naturali à
genitore alicui traditur in adoptionis
effectum, extraneo, iſto caſu dictorum
primus effectuum nullo modo ſequitur,
F eo quod minimè è patris naturalis po-
teſtate liberus exiſtit, nec omninò in ab-
ſolutam commigrat adoptantis poteſta-
tem; reliquos tamen effectus nomine
operatur excepto.

Sunt etenim hic in adoptiuo aliqua
notanda filio, quòd licèt ille filius, vel
arrogatus, vel adoptatus exiſtat, ſub fi-
lij nomine tamen haudquaquam com-
prehenditur; niſi ſpecialis eorum fiat
G expreſſio. Angelus *in l. cum in adoptiuis,
col. 2. C. de adoptionibus*. Hinc euenit, quod
ille filius, qui in adoptionem fit admiſ-
ſus, nullo modo feudorum ſucceſſionem
conſequi poteſt. *cap. 1. §. ſi quis adoptiuus,
ſi de feudo defuncti, &c. in vſibus feudo-
rum*, quàmuis tranſactis temporibus cõ-
trarium fuerit conſtitutum. Tiraq. *n.* 19.
Nec vlla ratione in ſtatutis, in quibus
H ſtricto eſt facienda modo interpretatio,
ſub filiorum nomine ſunt contenti: *arg.
tex. in l. liberorum* 220. *ff. de verborum
ſignificatione*, nec ſub quacunque alia,
quæ de filijs haberi poſſit, diſpoſitione
adoptiui comprehenſi reperiuntur. Ale-
xander, & Socin. *in l. adoptiuum, ff. de in
ius vocando, d. l. cum in adoptiuis, §. ſed ne
articulum, C. de adoptionibus*: quos iure
quidẽ optimo Caius *§. ſi is eſt inſt. lib. 1.*
I in filij adoptionem electos, ad filiatos
nominauit. Baldus *cap. cũ iniunctis extr.
de teſt.* quo in loco tales filios dicit abu-
ſiuos. Ideò nullo modo ſui heredes pa-
tris exiſtunt. Iaſon. *in l. Gallus, §. ſi eius
col. 3. ff. de liberis, & poſthumis*, ex illa
dictione, quaſi quæ in proprietatem de-
notat, §. 1. *inſtit. quibus modis teſtam. in-
firmentur*. Et ideò ſi ſtante ſtatuto, quod
fœmina, per maſculorum exiſtentiã, ex-
K cluſionem habeat, per adoptiuos haud
quaquam excluſionẽ patitur filios, Ripa
in l. ſi vnquam, C. de reuocand. donationib.
Nec intelligitur compræhenſus in con-
ſtitutione illa, quæ filiorum auxit legi-
timam. Gloſa *in §. 1. in verbo quales, in
Authen. de hæredibus, & falcidia, & in §. 1.
in verbo hoc obſeruando in auth. de triente,
& ſemiſſe*. DD. penès Tiraquellum *in l.
ſi vnquam, in verbo ſuſceperit liberos n. 5.*

Vt

A Vt æquali modo per adoptionem nulla
vice reuocationem patitur donatio, *diſ-
put. l. ſi vnquam, C. de donationibus.* Nam
textus verba *ſuſceperit liberos*, intelligi
de filijs debent, qui legitimo, & natu-
rali ſuſcepti fuerint coniugio. Caſtrenſis
*in l. 2. in fine, C. ſi in fraudem patronorum,
& conſ. 433. col. 1. verſ. preterea, lib. 1.*
Alexand. *conſ. 40. col. vltima, verſ. nec pu-
to lib. 4.* & alij penes Tiraquellum *loco*
B *ſupra citato n. 2. & n. 5.* Rationem in ter-
tio affert numero, qui aliter vſque in
donantis voluntate reperiretur qualicū-
que tempore placitum illi fuerit diſſti-
pere, & retro donationem trahere, quæ
ante ab ipſo facta inueniretur, quod
nullo modo eſt permittendum, vt perfi-
ciatur, *arg. text. in l. nec ei. §. 1. ff. de adop.*
Niſi adoptio ante donationis tempus
facta exiſteret. Tiraquellus *d. loco n. 22.*
C vel niſi talis adoptio interuenientibus
donatarij precibus fuiſſet effecta. Idem
num. 23. Nec aliqua ratione fidcicom-
miſſum purificant, ſi quis nulla filiorum
habita procreatione decedens, ad bono-
rum reſtitutionem adſtringeretur. *l. fi-
deicommiſſum, ff. de condit. & demonſtrat.*
& licèt poſt adoptionem legitimi, & na-
turales ortum habeant filij, adoptio ta-
men minimè reuocationem patitur, ſed
D legitimatus cum legitimis, & naturali-
bus liberis ad ſucceſſionem admittitur,
adoptiuo patre ab inteſtato decedente,
l. ſi te parens, C. de ſuis, & legitimis hæred.
Tiraquellus *loco citato, num. 274.* Nec in
duodecim filiorum numero debet com-
putari, habito intuitu, vt patri conce-
datur immunitas, quæ ob filiorum nu-
merum ab Imperatoribus parenti fuit
conceſſa, *in l. ſi quis, C. de decurionibus,
lib. 10.* vel vt excuſatus à tutelæ da-
E tione deueniat. *l. ſecunda, §. adoptiui, ff.
de vacat. munerum, §. 1. verſ. ſed adoptiui,
inſtit. de excuſat. tutorum.* Nec ſi ab ex-
tranei perſona ſuſceptus in adoptionem
fuiſſet, illius teſtamentum prætéritionis
cauſa nullum reddit, *d. l. cum in adopti-
uis, §. ſed ne articulum,* & ibi Baldus, &
alij, *C. de adopt. & §. item non aliter inſti-
tuta, eodem tit.* Cui nullo modo genitor
alimenta ſubminiſtrare tenetur ex ſen- F
tentia Gloſſæ in *§. ſed ad ea omnia, inſtit.
de hered. quæ ab inteſtato deferuntur*; licet
contraria ſit in ſententia Speculatori in
*tit. qui filij ſint legitimi §. 1. verſ. quid de
adoptatiuo:* Nec ei legitimæ præberi de-
bentur rationes. Baldus *in dict. l. cum in
adoptiuis col. 32. verſ. iſtam ergo.* Aretinus
*in l. ex facto in principio col. 9. ff. de vulg.
& pupill.* & quamuis adoptati, vel arro-
gati filij transferantur in adoptantis, vel G
arrogantis perſonam omnia, quę illi cō-
petunt iura, & è contra, non tamen iu-
ra generis, ac ſanguinis, quæ à natura
præbentur, in alterius perſonam tranſ-
migrant. Aegid. Bellarminus *conſ. 33.
num. 3.*

DE ARROGATIS, ET ADOPTATIS.
Cap. 6.

H ARrogatio eſt legitimus actus, per
cuius vim homo ſui iuris exiſtēs,
etiam Paterfamilias, interueniente Prin-
cipis auctoritate, ſub arrogantis patris
poteſtatem, ac familiam, commigratio-
nem facit, eiuſque legitimus conſtitui-
tur filius.

Cuius effectus ſunt. primò, quod ar-
rogatus cum omnibus liberis, ſi aliquos
in poteſtate habere inuenitur, propriiſ- I
que bonis, in arrogantis ius parentis
tranſictionem facit, adeò vt ab Arroga-
tore potis ſit alteri perſonæ in adoptio-
nis admiſſionem tribui. *l. ſi paterfamilias
15. ff. de adoptionibus.* Secundò, quod
arrogator, ad arrogati filij ſucceſſionem
ab inteſtato emorientis admittitur, ſi
auus ille ſit, qui arrogationem fecit, vt
ſupra dictum fuit. Tertio, quod contra-
riò arrogatus in arrogatoris parētis ſuc- K
ceſſionem, tàm ex teſtato, quàm ab in-
teſtato habet, adeoquod, ſi nulla habi-
ta cauſa, prætermiſſus ſit, vel ex hære-
ditate depulſus, non ſolùm omnia bona,
quæ arrogatori detulerat parenti, ſunt
ipſi arrogato integrè reſtituenda, ſed
etiam quarta bonorum arrogatoris por-
tio debet ab illius hæredibus tribui, ad
cuius condictionis conſequutionem ex

A *l. Diui Pij habet, vt in §. impuberem de coll. bonorum, & in l. Papinianus, §. ſi quis impubes, ff. de inofficioſo teſtam.* ac etiam minimè cognitam, neque poſtulatam ad hæredes tranſmittit; *l. ſi arrogator 22. ff. de adoptionibus; §. ſed & ſi inſtit. de adop.* Quanta autem hæc quarta bonorũ portio debeat eſſe, nobis explanat. Gloſſa *in dicta l. 22. in verbo quartam partem*, inquam vſque ad pubertatis tempus arrogãs pater ſubſtituere valet arrogati perB ſonam; cum priùs bona ipſius arrogati propria excludantur, *d. l. ſi arrogator.* Cæterum ſi eius integritati commiſſum extat, vt reſtitutionem quandoque faciat, nullo modo fideicommiſſus admittitur; attamèn circa bona, quæ ſupra quartam ſunt, locum habebit; *d. l. Arrogator 22. ff. de adopt.* Quartò, quod arrogati perſona vlla ratione minimè valet ab arrogante emancipari, niſi cognita C fuerit cauſa. quod ſi parens effecerit, debet bona, quæ arrogati propria ſunt filij, & quartam ſuorum portionem illi relinquere. *§. item, inſtit. de adoptionib.* & generali modo arrogatio omnia ſortitur ſpecialia, quæ ſuperiùs de filij perſona adoptiui dicta ſunt.

Arrogatio autem ab adoptione differentiam habet, & prima circa ſtatum reperitur differentia; ille namque in D adoptatum ſumitur filium, qui alterius extat in poteſtate, ille verò arrogatur, qui ſui iuris exiſtit, vt paterfamilias, *§. adoptio, inſtit. de adoptionibus.* Secundò. adoptio poteſt coram quolibet magiſtratu effici, eo quod illo caſu præſumitur, parentem optimum pro filio deſumere conſilium, cum nullus inueniri poſſit amor, qui paternum ſuperet ardorem. *l. fin. C. de cur. furioſ.* Arrogatio-E nis verò actus minimè fieri poteſt, niſi adhibita Principis præſentia, qui benè conſideratis honeſtate, vtilitate, Arrogatoris ætate, affectione, fortuna, conditione, moribus, & alijs, quæ in *l. paterfamilias, §. fin. cum duabus legib. ſequen.* explicantur, & in *l. 2. & l. arrogationes, C. de adoptionibus*, poteſtatem concedit arrogandi. Tertiò, arrogatio conſenſum requirit expreſſum arrogantis, & arro- F gandi; adoptioni verò tacitus ſufficiens eſt conſenſus eius, qui cum in adoptionem ſcientèr admittatur, nullam affert contradictionem. *l. fin. C. de adoptionib. l. in adoptionibus, ff. eodem.* Qua de re infans nullo modo in arrogatum deſumi poteſt, licèt in adoptatum recipi valeat. *l. etiam infantem, ff. de adopt.* Quartò ille, qui ab extraneo in adoptionem eucheG tur, ſui iuris extat, nec ſub adoptantis poteſtatem parẽtis tranſitionem facit. Attamèn arrogatus vna cum bonis proprijs, ac ſimul filij arrogatoris iuriſdictioni ſubmittitur, *d. l. ſi paterfam. ff. de adoption.* Quintò. adoptati perſona ſucceſſionem habet in adoptãtis bonis parentis ſolùm ab inteſtato decedẽtis, nec ad aliquã bonorũ partem inteſtato pater ille tenetur; ſed Arrogator etiam in teſtamento arrogati perſonam inſtituere H obligatur, vel quartam illi bonorum partem dare, vt ſuperiùs dictum fuit. Sextò, in adoptionem plures admitti poſſunt, arrogari autem vnus tantùm valet, niſi iuſta ex cauſa. *d. l. ſi paterfam. §. fin. ff. de adoption.* Septimò. adoptans nullam tribuere cautionem obligatur, ſed pupilli arrogator debet ſatiſdationẽ præſtare ſe venientibus ab inteſtato integrè pupilli bona reſtituturum, ſi hic I emigrarit de vita in ætate pupillari, & ſi talis in arrogationem admittatur pupillus, curatoris neceſſe eſt interuenire auctoritatem; licèt antea contrarium ſeruatum fuerit, vt placitum deuenit Modeſtino *in l. quod nec curatoris 8. ff. de adopt. l. fin. C. de author. præſtanda §. 2. inſt. quibus modis tutela finitur.*

DE HIS, QVI ADOPTARI, vel arrogari poſſunt. K
Cap. 7.

IN adoptionem admittere, & admitti valent omnes, qui ſpeciali modo, vel à Lege, vel à Natura minimè vetantur, *l. etiam cæcus 10. l. adoptio 16. de adoption.* Quia adoptio in illis locum habere potis eſt perſonis, in quibus natura etiam admit-

A admittitur. *d.l. adoptio 16. ff. eodem*. Et
primò manifeſtè explicatur in Iure,
quod quamuis fœminæ nullius perſonã
in adoptionem admittere poſſint. §. *fæminæ, inſtit. de adoptionibus. l.nam etſi fæminæ 21.ff.de adopt. l. mulierem 5.C.eodẽ.
l. ſi ſuſpecta 29. §. nec abſens, ff.de inofficioſo teſtam.* Niſi gratia Principis intercedente: quia nullos in poteſtate filios
habent. §. *cæteri inſtit. de hæred. qual.& differ. d.§. fæminæ l.4. §. ad teſtamenta de*
B *bon. poſſ. contra tab.* Ipſæ tamen in adoptionem admitti poſſunt. *dicta l. nam & fæminæ 21. vbi Gloſ. ff. de adoption.* Quãuis nullo modo arrogationem ſubire, niſi per Principis gratiam poſſint. *d. l. mulierem 5. C.de adopt.* Secundò, ſerui perſona à Domino adoptionem conſequi
poteſt, immò & libertatis adoptionẽ obtinere, ſi in actis filij nominationem ha-
C bet, §. *finali inſtit. de adopt.* Tertiò, neque abſentis, neque diſſentientis perſona in arrogationem admitti poteſt. *l. neque 24. ff.de adopt.* Quartò, neque filij illegitima procreati generatione. *l. legem C. de natur.liber. & §. & nos non latuit in auth. quibus modis natur. effic. legitimi. §. generalitèr. auth.quib.modis efficiantur ſui.* Tiraquell. *in l. ſi vnquam, in verbo donatione largitus num.295, propè finem*; etiam
ſi naturales eſſent. Henricus Bucerius
D *in diſput. de iure vniuerſo claſ.1. diſp. 11. num. 13.* Namque illud, quod vno modo alicui prohibitum euenit, minimè
per aliam admitti debet viam, ſi autem
in talibus perſonis admiſſa perueniret
adoptio, omnes patris in ſucceſſionem
ferri valeant. *l. legem Anaſtaſij 7. §. in poſterum, C. de naturalibus liber. §.3.auth. quibus modis naturales efficiãtur ſui.* Quintò, neque alienæ libertus perſonæ, alio
E vero modo in proprio ſuccederet liberto, *l. ſi paterfamilias 15. §. fin. ff.de adop.*
nec æquali modo extranei ſeruus in
adoptionem admitti valet, alitèr etenim
procedit in proprio: quia ſi in adoptionem admittitur, libertatem illo conſequitur caſu. *Inſtit. de adopt. §. apud Catonem*. Sextò, cœcus in adoptatum ſuſcipi, & alium valet ſuſciperet, *l. etiam 9. ff. de adopt.* Septimò, infans in adoptio- F
nem admitti valet. *l. etiam 42. ff.eodem.*
Octauò, qui ſemel in adoptionem ſuſceptus fuit, minimè ampliùs valet in
illam admitti, *l. qui liberat 12. ff. eodem.*
Nonò denique minimè in adoptionem
admitti poſſunt iterum illi, qui fuerunt
in adoptionem admiſſi, ac poſtmodum
emancipati, vel alicui in adoptatos dati filios. *d.l.adoptare, §. cum ff. eodem.*

DE HIS, QVI POSSVNT, NEC NE arrogare, vel adoptare. G

Cap. 8.

QVia adoptio, & arrogatio imitationes deſumunt, à natura, hac
de re illi, qui in adoptionem,
vel arrogationẽ aliquem ſuſcipere deſiderant, adoptandorum, vel arrogandorum perſonas plena ſuperare debent H
pubertate, illorumque maiores eſſe,
l. ſi pater 15. §. in arrogationibus in fine, ff. de adoptionibus. Ars etenim cum Naturæ opera imitetur, euenire nõ poteſt,
quod qui pater eſt, minor ſit, quã filius
ætate; hac ergo de cauſa, qui in adoptionem aliquẽ ſuſcipit, adoptato debet
filio annorum decem, & octo maior eſſe.
l.40. ff. de adopt. Secundò, minimè poteſt aliquis plures in arrogationem, ſed I
vnum tantùm ſuſcipere, niſi iuſta extet
cauſa; ſi ſcilicet nimia opum abundantia polleat. *d. l. ſi paterfam. §. in arrogat.*
vbi Accurſius. Tertio, qui minori eſt,
quàm annorum ſexaginta ætate, nullo
modo aliquem arrogatum deſumere
poteſt in filium, eo quod maiori niſu liberorum incumbere generationi, niſi ex
morbo, aut ex valetudine iuſta præberetur cauſa, vel ſi arrogandi perſona K
ſanguinis coniunctione cum arrogatore
ſit adſtricta. *d. l. ſi paterfam. §. in arrogationibus, ff. eodem.* quia vt ibi dixit Gloſa per affectionis cauſam, ſuſpicionem
remouet. *l. non ſolum, §. de vno, ff.de rit. nuptiarum.* Quartò illi, qui ſacris decorati extant ordinibus, aliquem in adoptiuum ſuſcipere filium valent: quia ex
natura generando aptas excipiũt vires,

& il-

Google

A & illud voti ſolemnis, ac ſacrorum ordinum impedimentum ex accidenti deuenit, in Religioſis verò aliter procedendum duco. non quia potentiam ex natura conceſſam non habent: ſed quia nullam habent hæreditatem, in quam adoptatos admittant filios: & quia nullo penitùs indigent ſolatio filiorum loco temporalium. Abbas *in cap. 1. de cognat. legali.* Azorius *inſtit. moral. part. 2. lib. 2. cap. 18. quæſt. 6.* B Quintò, nequeunt fœminæ, niſi ex Principis poteſtate conceſſum id eueniret, vt deperditorum leniretur memoria filiorum; *§. fœminæ, inſtit. de adoptionibus, l. mulier, C. eodem.* & licèt aliquem in adoptionem, vel arrogationem ſuſcipiant (habita ex Principe diſpẽſatione) nulla tñ ratione, nec adoptati, nec arrogati perſonam ſub propria retinere valent poteſtate; eo C quod ſicut legitimos, & naturales minimè ſub ſuo habent imperio, ſic etiam neque fictitios continere poſſunt: quia reſcripta, ſecundum ius commune, interpretationem ſortiri debent, niſi aliud expreſſo modo permittāt, Gloſa *in §. minorem, inſtit. de adoptionibus.* Sextò, nullo modo ſerui aliquem in adoptionem admittere poſſunt: quoniam adoptio eſt iuris ciuilis actus, ſerui autem pro nullis de iure ciuili æſtimantur. D *l. quod attinet, ff. de regulis iuris.* Septimò, abſentiũ perſonæ, nec per litterarum medium, nec per procuratoris legationem aliquẽ in adoptionem deſumere ſunt potis. *l. poſt mortem 25. §. neque, ff. de adoptionib.* Octauò, tutor, vel curator nulla ratione in adoptionem, vel arrogationem illum valent ſuſcipere, cuius tutela, vel curam in adminiſtrationem illis data fuerit: E *l. nec ei, ff. eodem.* Niſi poſt illud tempus, quo adoptandi, vel arrogandi perſona vigeſimiquarti curſum anni cõpleuerit, vel cum priuilegium à Principis poteſtate obtinuiſſent, in adoptionem, vel arrogationem illum deſumendi, vel poſtquam reddita ſunt adminiſtrationis computa. Bartolus *in d. l. nec ei, ff. eodem.* Vel tandem ſi vitricus tutor ſit, vel curator ſui priuigni exiſtat, & illum in adoptionem, vel arrogationem deſumere velit, ſpeciali modo Principis F obtento reſcripto, *l. nonnunquam 32. §. num, iuncta Gloſa, ff. eodem.* Nonò, qui vnum, vel plures exceptos habeat liberos, nullo modo alium in adoptionem valet deſumere, ſummo niſi diuitiarum cumulo ſit pollens. *d. l. nec ei, §. præterea ff. eodem.* Et iſto in caſu cautio danda erit, ſi impubis in arrogationem deſumatur perſona, *Gloſa in dict. §. præterea.* G Decimò, qui vxorem nullo modo habet, aliquem in adoptatum ſuſcipere valet filium. *l. & qui xxx. ff. eodem.* Si tamen aptitudinem teneat, vt filios valeat è muliere habere. *Gloſ. in d. l. & qui in principio.* & in adoptionem admittere quis aliquem valet nepotem, quãuis minimè filium habeat procreatum. *l. adoptare 37. ff. eodem.* Et ſi nepos, in adoptionem, quaſi ex filio procreatus admittatur, conſentientem legitimi, & H naturalis filij voluntatem adeſſe requiritur, *l. cum nepos 6. ff. eodem.* Ad hoc vt vita defuncto adoptante, in filij perueniat poteſtatem. *Gloſa in d. l. cum nepos, in verbo exigitur.* Vndecimò, ſpadones, qui ex naturæ vi nullum ſortiri generationis effectum poſſunt, filios obtinere nequeunt adoptiuos, de quibus actum diffusè fuit infrà, de Muſicorum ſtatu, I quo in loco de ſingulis Caſtratorũ ſpeciebus plenè dictum fuit, nec vlla ratione hoc in tractatu illorum facere mentionem neceſſe videtur.

DE SVCCESSIONE FILIORVM Adoptiuorum, & Arrogatorum, & eorum Patrum.

Cap. 9.

K ISTam circa ſucceſſionem retinemus *Text. in l. penult. C. de adoptionibus* quo in loco tàm de ſucceſſionis effectu, quæ tàm ex parte naturali, quàm ex adoptiuo emoriente deueniat. Primò autem, ſi extraneo legitimum, & naturalem filium in adoptionis admiſſionem perſonæ dediſſet, iura naturalia nullo ſuſtolluntur modo, attamen taliter filius

A ſuo remanet in ſtatu, quaſi in alienam minimè tranſlatus fuiſſet familiam; qua de cauſa integra filio permanent iura: ſiue ſint ad querelas de inofficioſo afferendas teſtamento: ſiue ad alias omnes ſucceſſiones tàm ab inteſtato, quàm ex inteſtato, quæ ad cæterorum perſonas liberorum ſunt delatæ. §. *omnia igitur in dicta l.cum in adoptiuis penultima,C.eod.* Si tamen ex naturali genitore emancipato naturalis filius auo, vel proauo

B conceſſus fuerit, vel ſi, cum in poteſtate inueniretur, illi in arrogationem dediſſet. tunc talis filius, qui in adoptionem, vel arrogationem admiſſus fuit, ſi à naturali genitore nulla de ipſo mentio fiat, ſed habita fuerit præteritio, minimè illi permittitur, quod contra parentis hæreditatem inofficioſi querelas douet; Attamèn Arrogatori, vel adoptanti patri ſucceſſionem tàm ex teſtato,

C quàm ab inteſtato habeat, illique de inofficioſo querelas tribuere permittitur, niſi auus, vel proauus arrogatum, vel adoptatum filium emancipaſſet. iſto namque in caſu iterum ad naturalis poteſtatē patris regreſſum facit, eoquod, propter emancipationis cauſam, adoptio, quæ in quacumque effecta fuerit perſona, diſſolutionem patitur, per *d.l. penul. §. ſi vero, C.eodem.*

D Attamen, ſi in adoptionis admiſſionē extraneæ conceſſus fuerit perſonæ, illo caſu patris naturalis ex teſtato decedētis, ſucceſſionem ſortitur; ac ſimili modo adoptiuo parenti, ſi in illius reperiretur adoptione; ſed ſi ab adoptantis poteſtate liberus extitiſſet, adoptantis voluntati remiſſum permanet, quidquid illi bonorum velit eſſe relictum; cum propriæ potiùs liberalitatis cauſa, quàm

E ex legitimo adſcriptionis vinculo proueniat, quod illi aliquid relinquat, *dict. l. 10. §. ſed ne.* Quæ ampliationem excipiunt, vt ea, quæ de filij perſona, etiam in nepote, pronepote, ſiue maſculi, ſiue fœminæ exiſtant, admiſſionem habeāt, *dicta l. penult. §. quæ in filio, C. eodem.* Filij tamen, qui arrogati reperiantur, in ſolis arrogatoribus ab inteſtato ſucceſſionem excipiunt, ſicuti etiam filij ex F legitimo, naturalique procreati coniugio, & ex teſtato admittuntur; eoquod ſi teſtator filium præterijſſet arrogatum, quamuis filius minimè teſtamentū nullum valeat declarare, neque de inofficioſi querelas adducere ſit potis, conditionem tamen ex Diui Pij lege habebit, vt ad quartæ bonorum partis conſequutionem admittatur, vt ſuperiùs explanatum fuit; *l. Papinianus 8. §. ſi quis* G *impubes, ff. de inoffi. teſtam.* Quod nullo procederet modo, ſi ille qui in arrogatum deſumptus fuerat filium, ex arrogantis poteſtate liberus extitiſſet, cum cauſæ cognitione, illo namque in caſu ei integrè propria debent reſtitui bona, & ſi minimè cognita emācipationis fuerit cauſa, vltra propriorum reſtitutionem bonorum, quartam è bonis arrogatoris portionem illi tribuendam certū H eſt. *d.l. penul. §. fin. C. eodem.* Nec vlla procedunt ratione in rebus feudalibus, niſi alio modo ſucceſſionem in feudo haberet; vel eoquod proximus illi eſſet agnatus; vel niſi à Principe tali fuiſſet arrogatus modo, vt etiam in feudi ſucceſſionem admitteretur: ſecundum Feudiſtas *in cap. adoptiuus*, ſi de feudo defuncti fuerit controuerſia, in vſibus feudorum. Ac vt meliori ſuo loco agemus I ratione.

Patres autem adoptiui tali modo in adoptiuorum ſucceſſionem admittuntur, quod aut adoptans paternus, vel maternus auus fuerit, & iſte ab adoptati filij ſucceſſione minimè depellitur; aut extranei fuit perſona, & nullo modo filij adoptionem defuncti ſuſcipiunt; attamen illius naturalis parens.

Arrogator autem pater generaliter in K arrogati filij ſucceſſionē recipitur, quod primo limitationem patitur, quod non procedat, quando arrogati perſona, cū pubertatis tempus adeſt, è vita decedat, illo caſu alij agnati, vel cognati eius in ſucceſſionem admittuntur; Secundo, cum arrogatus ex arrogatoris poteſtate diſſolutus extitiſſet. Tertio, ſi fratres, vel ſorores, qui vtrique adiuncti

eſſent, exiſterent, eoquod iſti tales vna cum arrogatore in capita in arrogati ſucceſſionem debent excipi, ſecundum Doctores *in authen. defuncto,* C. *de bonis, quæ liberis*.

DE FILIIS NATVRALIBVS tantùm. Cap. 10.

NAturalium nomine filiorum, quod largo deſumatur modo, illi omnes extant incluſi, qui extra matrimonij nexum fuerint procreati. ſpeciali verò, ac ſtricta ratione illi comperiuntur, qui ex ſoluti, ſolutæque coniunctione originem habuerint. *cap. liberi 32. qu. 4.* ibi naturales autem filij dicuntur ingenuarum concubinarum filij: de quibus hic ſermonem inſtituemus; nam de alijs agetur, cum de ſpurijs in ſequenti titulo tractabitur. & quamuis ius ciuile ſtrictiori hoc ſtatuerit vice, cum eos ſolummodo intelligat naturales, qui ex concubina, ab aliquo, maritali affectione, propria retenta in domo, vtroque ſoluto exiſtente geniti reperiantur, vt in §. *ſi quis autem defunctus. Authent. quibus modis naturales effic. legitimi. Authent. de triente, & ſemiſſe,* §. *& hoc dicimus.* Surdus *de alimentis tit. 1. quæſt. 9. num.* 10. Per ius tamen canonicum ſtatutum euenit, vt ſufficiens ſit, quod inter illos in concubinatu exiſtentes matrimonij eſſe poterat vinculum: nec pondus ducit, quod minimè concubina, propria retenta, fuerit in domo, vt dixerunt Crauetta *conſ. 166. ſub num. 8.* Iaſon. *conſ. 51. per totum volum. 3.* & pleniſſimè Hondedeus *conſ. 66. num. 6. vol. 1.* Immo ſi ex ſtupratæ virginis, & humilis conditionis cōgreſſu ille fuerit generatus, naturalis nominatur: nam cum huiuſmodi perſonæ coniunctio neque accuſatione, neque punitione digna reputatur. *l. quæ adulterium,* C. *de adulterijs, & l. ſi vxor,* vbi Doctores *ff. eodem.* Crauetta *dict. conſ. 166. num. 6.* licet contraria eſſe in opinione voluerit Natta *conſ. 421. vol. 2.* Maſtrill. *deciſ. 52. vol. 2.* Aliter verò eueniret, ſi ex virgine per vim ſtuprata fuiſſet procreatus. Aluares Velaſcus *conſultat. 29. num. 4.* vt æquali modo ille, qui ex coniugati, & ſolutæ congreſſu fuerit procreatus, naturalis equidem filius eſt, nec adulterinus dicitur, velut generatus ex coitu, damnatione, ac pœna minimè digno. Crauetta *loco citato.* Alexander *conſ. 139. in fine vol. 1.* Surdus *conſ. 337. n. 1. vol. 3.* Vrſillus *deciſ. 96. num. 2.* Gozadinus *conſ. 21. num. 5.* Gratianus *diſcep. 35. num. 26. cum ſequent.* Contraria tamen eſſe certat in ſententia. Decius *conſ. 306. num. 27.* quem adducit Gratianus *loco ſupra cit.* Non eodem ſeſe haberet modo, ſi genitus ex coniugati, & viduæ congreſſu reperiretur quia talis coniunctio damnatione, ac punitione certè digna eſt, vt placuit Peregrin. *conſ. 62. per totum vol. 5.* Caballus *reſolut. crimin. centuria prima, caſu 32. num. 5.* In dubio verò præſumendum eſt aliquem naturalē potiùs, quàm ſpurium eſſe, vt explanat Iacobus Barreſius *in conſ. 117. per totum.* Quali autem ratione probationibus cōfirmari poſſit concubinatus, vidēdus eſt Maſcardus *de probationibus concluſ. 342.* & quæ debent in caſu eſſe, vt mulier alicuius ſit dicta concubina, reuolue Surdum *de alimentis tit. 1. quæſt. 9.*

Hac igitur de re vidēdum primo eſt, quando, & quali modo iſti filij, qui naturales tantùm ſunt in parentum ſucceſſionem admittantur, ac pro talis reſolutione quæſtionis dupliciter diſtinguendum eſſe cenſeo; aut enim patris ſucceſſionem habere prætendunt, aut matri. Primo caſu, aut pater condidit teſtamentum, aut ab inteſtato emortuus fuit, ſi pater teſtamentum effecit quatuor in diſtinctionem afferendi ſunt caſus. Inter quos primus eſt, quod ſi Pater ſolos naturales filios reliquerit, tranſactis temporibus tres dare poterat vncias, hiſce verò diebus totam valer illis hæreditatem tranſmittere, §. *diſcreti 4. Auth. quibus modis naturales efficiuntur ſui. Authent. licet.* C. *de naturalibus liberis,* §. *ſi vero filios, &* §. *fin. col. 7. conſtit. 1.* Secūdus eſt, ſi cum alijs filijs, qui ex legitimo, naturalique ſuſcepti fuerint coniu-

Digitized by Google

A gio, naturales tantùm etiam reliquerit
nullo modo naturalibus filijs, eorumque
matri vnius vltra pretium vnciæ tribue-
re poteſt; & ſi mater ſola extiterit nul-
la ratione permittitur, vt illi dimidiæ
plus vnciæ ſit relictum, *l. ſi mater 2. C. de
naturalibus liberis.* Molina *de iuſt. & iure
tract. 2. diſput. 166. num. 2. verſ. ſecunda
conclusio.* Mantica *de coniecturis lib. 3.
tit. 15. num. 17.* Adeò vt ſi maiorem bo-
B norum partem matri, aut naturalibus
tantùm filijs dederit, aut legauerit, il-
lud legitimo procreatorum coniugio fi-
liorum ſit effectum. *d. l. mater, §. quid-
quid, C. eodem, §. diſcretis, nouella* 89. Sed
ſi naturalis filius ex legitimis, & natu-
ralibus fuerit liberis vulgaritèr ſubſtitu-
tus; illis repudiantibus in totius hære-
ditatis admittetur ſucceſſionem, Bartol.
in l. is qui bonis, ff. de vulg. & pupillari.
C Peregrinus *de iure fiſci lib. 3. tit. 18. n. 42.*
Gomez *ad l. Tauri 9. num. 5.* Tertio, ſi
pater aſcendentes cum filijs naturalibus
tantùm habuerit, iſto caſu octo illis va-
let vncias relinquere, & quatuor paren-
tibus, pro legitimæ ratione præbebit,
dicto cap. diſcretis, nouella 89. Quarto, ſi
nec aſcendentes, nec deſcendentes le-
gitimi, & naturales extiterint, ſed ſolù-
modo vxorem, & naturales tantùm fi-
D lios habuerit, iſto caſu, dicendum eſſe
videtur, quod relicto vxori illo, quod
forſitan ex ſtatuto dare adſtringebatur,
vel ſecundùm diſpoſitionem. *Auth. præ-
terea. C. vnde vir, & vxor.* Illud, quod
ſuperfluum eſt naturalibus relinquere
filijs valet. Et ſi nil relictum ex natura-
li genitore iſtis naturalibus filijs, inſtitu-
tionis titulo, fuerit, etiam in illis caſi-
bus, in quibus illos potis fuerat inſti-
E tuere, nullum illis remedium aduerſus
patris teſtamentum conuenit; quia quã-
uis genitor aliquam bonorum partem
illis valeat relinquere, nullo modo ta-
men id agere tenetur. *Authen. licet, C. de
naturalibus liberis, quibus etiam legitima
non debetur. Gloſ. in l. 1. ff. de bonorum
poſſeſſ. extra tabulas, in verbo naturales.*
Giurba *conſ. Meſſan. cap. 4. Gloſ. 1in. 101.
fol. 334.* Gomez *ad legem Tauri num. 11.*

Cum excepta ſint, & alimenta, & do- F
tes, quæ alimentorum ſuccedit in locũ.
Bartolus *in auth. ex complexu, C. de inceſtis
nuptijs. Auth. licet, C. de naturalib. liberis.*
(ibi, huiuſmodi enim naturales filios pa-
ſci boni viri arbitrio neceſſe eſt) *Gloſa
in l. ſi quis à liberis, ff. de liberis agnoſcen.
§. vtrum.* Ac tali modo, quod non poſ-
ſit vlla ratione genitor contrarium per
teſtamentum ſtatutum relinquere. Surd.
dicta quaſt. 9. num. 2. neque per ſtatutum G
decerni valet, ne illis neceſſaria ſubmi-
niſtrentur alimenta. Menochius *conſil.
60. num. 8.* Surdus *loc. cit. num. 3.* & de
filia naturali dotanda, dixit Bartolus *in
l. fin. col. 2. verſ. idem dico in dote, ff. de his
quibus vt indigni,* DD. apud Surdum
loca ſupra cit. num. 6. Et licet in illis caſi-
bus, in quibus prohibitum euenit patri
naturali aliquid bonorũ filijs relinquere
naturalibus, nullum attamen hoc locum H
habet, ſi placeat nepotibus ex illis ex-
ceptis, totam dimittere ſubſtantiam, tàm
ſi ex legitimo, & naturali ſuſcepti fue-
rint coniugio, quàm ſi naturales tantùm
exiſterent, habito vero legitimæ ac na-
turalis ſobolis defectu. *l. cuidam, C. de
naturalibus liberis.* Eoquod incapacitas,
quæ in filio reperitur, nullo modo in
nepotis perſonam extenſionem facit,
Gomez *ad dictam l. Tauri 9. num. 5. cum* I
ſequentib. Surdus *conſ.* 177. Peregrinus
de iure fiſci lib. 3. tit. 18. num. 27. Quan-
do autem naturalis genitor hac ex inte-
ſtato à vita emigrarit, trium eſſe caſuum
diſtinctionem faciendam cenſeo; ac pri-
mo, cũ genitor vna cum naturalibus li-
beris alios legitimo, naturalique ſuſcep-
tos coniugio habet, illo caſu naturales
tantùm nullam ſuccedunt in bonorum
partem, attamen à legitimis ſecundum K
ſubſtantiæ quantitatem per integri iudi-
cium viri perpendendam, alimenta ex-
cipere debent, *dicto cap. diſcreti, nouella
89. Authẽ. licet, C. de naturalibus liberis.*
Secundo, cum parens minimè retinet
legitimos, & naturales, ſed ſolummo-
do naturales tantùm, ac legitimam ha-
bet coniugem, iſto caſu propter Sacra-
menti Matrimonij honorem, naturales
nullam

Digitized by Google

A nullam in ſucceſſione habent partem: attamen ex defuncti heredibus illis ſunt alimenta ſubminiſtranda. Tertio, cum neque legitimi, & naturales habentur filij, neque legitima extat vxor, tunc naturales tantùm, prout illorum fuerit numerus, cum propria ſolùm genitrice in duabus tantùm vncijs in paterna ſucceſſionem habere debent ſubſtantia. *dicta Authen. licet. C. de naturalibus liber. §. ab inteſtato. d. §. diſcreti. §. ſi vero filios, & §. final. coll. 7. conſtit. 1. quib. mod. natur. efficiuntur ſui.*
B Et ſi forſan ex naturali tantùm libero, legitimo, naturalique ſuſceptus coniugio filius extaret, iſte talis auo ab inteſtato emoriente, nulla ratione in illius ſucceſſionẽ admittitur, *l. fin. C. de naturalibus liberis.*

Matris verò in ſucceſſionem naturales tantùm excipiuntur, ac ſi ex legitimo
C progati eſſent matrimonij nexu, *l. 2. ff. vnde cognati, l. 1. §. 3. ff. ad Tertullianum:* etiam ſi ſpurij, & vulgò ſint quæſiti, *dicta l. 1. §. 1. ff. eodem. §. nouiſſime inſtit. de ſen. conſ. orficiano.* Verumtamen ſi alij ex legitimo, & naturali coniugio filij extitiſſent, tunc iſti æquali modo ſucceſſionem habent, *l. ſi qua illuſtris 5. C. ad ſen. conſ. Orficianum.*

Licet illuſtris eſſet genitrix: namque
D naturales tantùm in eiuſdem ſucceſſionem excipiuntur, non verò ſpurij, neque vulgò quæſiti, *d. l. ſi qua illuſtris,* & non ſolùm matri, ſed alijs etiam per maternam lineam aſcendentibus naturales tantùm ſuccedere certum eſt, non ſolùm ab inteſtato decedentibus, verùm etiam teſtatis; adeo vt ſi genitrix, vel auus maternus, illos in hæreditatem admittendos minimè inſtituerit, vel ſine iuſta cauſa ex hereditate illos depulerit que-
E relas inofficioſi afferre illis competit iuxta Gloſam *in d. l. ſi qua illuſtris.* Gomez *ad dictam l. Tauri 9. num. 12. l. ſi ſuſceptũ. §. de inofficioſo. ff. de inofficioſo teſt.* Attamen quoque in feudo materno nullo modo ſucceſſionem obtenturos affirmamus, *cap. naturales, ſi de feudo defuncti fuerit controuerſia inter dominum, & agnatum in vſibus feudorum.*

Iuſtum etenim eſſe pro certo habe- F
tur, vt quali modo filij naturales in parentum ſucceſſionem, ita quoque parẽtes in liberorum hereditatem admittantur. *Authen. licet. C. de naturalibus liberis,* (vbi de his ſucceſſio.) Quia ſucceſſio, quæ ab inteſtato eſt, in reciprocum habetur, & in illa æqualis obſeruari debet modus, ſi quis namque alterius in ſucceſſionem excipi minimè poteſt, ſuam alter in ſucceſſionem non admittitur. G
Bartolus *in Authen. quibus modis natural. efficiuntur ſui. §. filium vero, verſ. nullum tamen coll. 7. l. fin. C. de legit. hæred.* Hac de re ſi filius teſtatus emortuus fuerit, totam ſimul hæreditatem naturali tranſmittere patri valet, niſi filios ex legitimo, & naturali ſuſceptos matrimonio tenuiſſet; eo quod illo caſu patri vnius vltra pretium vnciæ minimè potis eſt relinquere, vel ſi genitricem habeat ei H
legitimè rationes dare obligatur: ſi verò nulla ratione teſtamentum condiderit, tunc naturalis genitor ex illo tantũ in duabus vncijs ſucceſſionem habet, niſi filius legitimos, & naturales deſcendentes reliquerit, vel vxorem habuerit legitimam, eoquod tali in caſu naturali patri egeno ſolummodo alimenta ſubminiſtrari deberent. *Gloſa in dicta Auth. licet. C. de naturalibus liberis.* K

Et generali modo eſt dicendũ, quod quemadmodum illæ perſonæ exiſtentes, quando de naturalis patris hæreditate tractatur, naturali excluſionem donant filio: Ita iuſtum eſſe pro certo habetur, vt eædem naturali excluſionem tribuant genitori, quando de ſucceſſione agitur à naturali danda filio, multoque magis quod filius propter alienum excluſionẽ patitur delictum, genitor verò debet K 3
propter proprium, quod patrarat, expelli.

Attamen ſi de genitrice in ſucceſſionem excipienda tractatur, ſi ex teſtato decedat filius legitimæ, tunc rationes ad minus relictas præbere adſtringitur, ſi nullo modo prognatos habuerit filios, ſed ſi inteſtatus, ac ſine liberis emortuus fuerit, cum ſola matris perſona ſit ſu-

per-

A perſtes, illo caſu parens in omnibus ſuc-
ceſſionem excipit bonis. Quando verò
etiam naturalis exſuperet genitor, tunc
pater in duabus vncijs, & mater in reli-
quis decem ſucceſſionem habere de-
bent. ſi tamen ſimul cum eis fratres, &
ſorores exiſterent, ac cæteri haberentur
coniuncti, illo caſu parens in duabus
vncijs, genitrix verò cum liberis in re-
liquis decem in capita in ſucceſſionem
B vocantur, iuxta ſententiam Saliceti in
*dicta Auth. defuncto. C. ad ſen. conſ. Ter-
tullianum.*

In hoc naturalium ſtatu filiorum plu-
ra ſpecialia adnotanda occurrunt, & in-
ter cætera tanquam præcipua eueniunt:
Primo. quod iſti tales filij naturales do-
nationi ex diſpoſitione *Text. in l. ſi vn-
quam, de reuocandis donationibus.* Nullo
modo reuocationem dare poſſunt. vt eſt
C ſententia Oldradi *conſ.* 178. Bartoli, &
Caſtrenſis *in l. cum acutiſſimi, C. de fidei-
commiſſis.* Doctores penes Tiraquellum
*in dicta l. ſi vnquam, in verbo ſuſceperit
liberos num.* 66. Secundo. quod ſtante
diſpoſitione ſtatuti, vt fœmina per ma-
ſculum excluſionem patiatur, nullo mo-
do locum habebit, ſi mas naturalis tan-
tum reperiatur. Bartolus *in d. l. cum acu-
tiſſimi col. 2. verſ. quæro numquid natura-*
D *les*, & ibi etiam Barbatia *in repetitione
col. 98. verſ. quærit hic.* Baldus, Tiraqu.
loco ſupra cit. num. 59. Tertio. quod ſi
teſtamentum minori conditum extaret
perfectione, nulla ſuſtineri valet ratio-
ne, ex priuilegio legis hac conſultiſſi-
ma, §. *ex imperfecto, C. de teſtam.* prætex-
tu quod fuiſſet factum inter liberos na-
turales tantum. Doctores apud eundem
Tiraquellum *loco citato num.* 66. Quarto.
E quod minimè naturali genitori cauſam
tribuunt, vt priuilegium propter duo-
decim filiorum numerum obtineat. Ti-
raquellus *num.* 61. *loco citato.* Quinto.
quod nulla vice in adoptionem ſumi
poſſunt, vt ſucceſſionem excipiant. *l. le-
gem. C. de naturalibus liberis, §. & noſtrum
latuit, in Authen. quibus modis natur. effic.
legitimi, & §. generaliter. in Authen. qui-
bus modis naturales. ffic. ſui.* Nè per alium
id habeant modum, quod per alteram F
illis viam minimè conceſſum euenerat.
Sexto. quod ſunt potis paternum te-
ſtamentum nullum, vel inofficioſum de-
clarare. Gomez *ad legem Tauri* 9. *n.* 12.
Septimo. quod illis ius conuenit dona-
tionem à matre conditam in reuocatio-
nem trahere ex diſpoſitione *Tex. in l. ſi
vnquam, C. de reuoc donationibus.* Tiraq.
in verbo ſuſceperit liberos nu. 62. Octauo.
quod in illorum fauorem teſtamentum G
à matre cõfectum valet ſubſtineri prop-
ter diſpoſitionem legis hac cõſultiſſima
§. *ex imperfecto, C. de teſtamentis.* Tira-
quellus *loco citato num.* 63. Nono. quod
parens illis tutorem poſtulare obliga-
tur. *C. qui per tutores.* Tiraquellus *n.* 63.
ac eis valet exemplariter ſubſtituere.
Guglielmus de Benedictis *in cap. Rainu-
tius, in verbo ſi abſque liberis lib.* 2. *nu.* 12.
Decimo. quod ſi illorum genitrix em- H
phiteuſim pro ſe, & filijs ſuis excepe-
rit, in emphiteuſim habere ſucceſſionẽ
poſſunt, ni ea illuſtris exiſteret. *l. ſi qua
illuſtris, C. ad Sen. conſ. orficiano.* Imola
*in cap. in præſentia col. 2. verſ. quid autem,
extra de probationibus.* Vndecimo. quod
nullo modo in ſacris eſſe paternis repe-
riuntur. §. *vlt. inſtit. de nuptijs, §. ibi in-
ſtit. nuptijs, inſtitut. de patria poteſtate*, &
hac de re illos genitor in tutoris tutela I
non præbet. *l. naturali, ff. de confirmando
tutore.* nec ante actum diſrumpit teſta-
mentum, quod è patre conditum fue-
rit. *Gloſa in l.* 1. *in verbo naturales*, & ibi
Bartolus *ff. de bonorum poteſt. contra tabu-
las*, DD. apud Tiraquellum *loco ſup. cit.
num.* 68. Duodecimo. quod in illis, quæ
naturalia comperiuntur, naturalis filius
pro legitimo habetur, eoquod natura
nullam inter legitimos, & ſimul natu- K
rales, ac naturales tantum facit differen-
tiam, §. *ſi quis vero non habens. Authen.
quibus modis natural. efficiuntur legitimi.*
§. *ſi quis erga filios. Authen. quibus modis
natur. effic. ſui.* cum pari affectione am-
bo teneantur. Ancharanus *conſ.* 225. *col.
pen.* Quo in loco naturalis proles, quoad
fœdus à natura conſtitutum, legitimæ
habetur in loco, qua de re filius natu-

ralis

A talis patris defenſionem, vt ſuæ ipſius
perſonæ ſuſcipere debet, ac tenetur.
Baldus *in l. cum acutiſſimi col. 2. verſ. quæ-*
ro quod ſi per ſtatutum, C. de fideicommiſſ.
Ac ideò ſi naturalis filius naturalẽ ene-
cet genitorem, aut ſi occidatur ab illo,
parricidij pœnam ſubeunt. Baldus, &
Bartolus *in l. parentes, ff. de in ius vocan-*
do. Decimotertio. naturales filij nullo
modo impunè patrem naturalem in ius
B vocare valent: eoquod ſicuti ex legiti-
mo, naturalique ſuſcepti liberi coniu-
gio patri reuerentiam tenentur exhibe-
re, *dicta l. parentes, ff. de in ius vocando.*
ita & naturales illos colere obligantur.
Decimoquarto. quod tales filij natura-
les purificant, faciunt conditionem, ſi
ſine filijs, dummodo quod valeat fidei-
committentis coniecturari voluntas, de
quibus intellexerit filijs, dignitate, &
C voluntate illius, qui fideicommiſit con-
ſiderata, *l. ex facto 7. §. ſi quis rogatus,*
ff. ad Sen. conſ. Trebellianum. Decimo-
quinto. quod naturales coniunctorum,
& conſanguineorum cõtinentur ſub no-
mine, velut illi, qui ex eodem originem
ſortiti ſunt ſanguine. Bart. *in l. pronuncia-*
tio, ff. de verborum ſignificatione, & in l.
fin. C. eodem. cum de parentela eſſe com-
periantur. Aretinus *in l. quod dicitur, §.*
D *quid dicitur col. 2. ff. de acquirenda hæredi-*
tate. Decius *conſ. 565. col. 2.* & hac de
re in relictis conſanguineis, & parenti-
bus, ac per alia naturalitatem nomina
demonſtrantia, iſti filij naturales com-
prehenduntur, exiſtentibus tamen legiti-
morum defectu, Peregrinus *de fideicom-*
art. 2. num. 89. nullo modo vero ſpurij.
Alexander *conſ. 144. num. 3. lib. 7. & in*
§. ſi quis rogatus num. 86. dictæ legis ex fa-
cto, ff. ad S. C. Trid. Decimoſexto. iſti
E naturales nulla ratione de domo, nec de
familia patris naturalis recenſentur,
quando pro agnatione accipitur, cum
de agnatione minimè ſint, cum ſuperius
dictum fuit, neque vlla ratio nobilitatis
habita fuiſſet: quia iſti tales degeneres
ſunt, nec aſcendentium, & familiæ no-
bilitas cum illis cõmunis efficitur. Bart.
in l. 1. col. 4. verſ. pone ex eodem, C. de di-
gnitatibus lib. 12. Tiraquellus *de retractu*
F *§. 1. gloſ. 8. num. 4. & 6. & de nobilitate*
cap. 16. num. 10. Baldus *in cap. innotuit,*
col. 5. de electione. quo in loco expreſſis
verbis explicat, baſtardos ex nobilibus
ſuſceptos nullo modo nobiles eſſe: quia
putrido è ſanguine deſcenſionem habẽt.
ſed noſtris hiſce temporibus largo mo-
do, & communi vſu in domo, caſata,
& familia naturalium patrum includũ-
tur, ac illorum deſumunt arma, nulla
G per mediũ ducta barra, vt placuit Caſ-
ſaneo *in Cathalogo gloriæ mundi p. 11. conſ.*
15. verſ. nec poteſt portare. Sed ſimplici
modo, quali ratione legitimi, & natura-
les filij excipere ſolent, vt voluit Bart.
in tract. de inſignibus, & armis n. 11. Guid.
Papa *queſt. 580.* Quo in loco communis
habita vſus ratione nomen, & arma du-
cunt familiæ, quod etiam in ſpurijs am-
plum fecit Soccinus Senen. *conſil. 102.*
H *num. 8. vol. 3. & in nothis, & baſtardis.*
Corneus *conſ. 169. col. vlt. vol. 3.* Paleot.
de nothis, & ſpurijs cap. 60. num. 5. Deci-
moſeptimo. licet ſuperiori loco iſti na-
turales filij minimè ſub agnatione, &
cognatione paterna comprehenſionem
habuerunt, de materna tamen nullum
euenit dubium; quia de illius agnatio-
ne, & cognatione minimè ſint, dummo-
do ex damnato congreſſu non fuerint
I procreati, eoquod genitrici, & per li-
neam coniunctis maternam ſuccedunt,
ac mutua inter ipſos datur ſucceſſio,
l. Modeſtinus, ff. unde cognati. Crauett.
conſ. 138. Hac de re in diſpoſitionibus
de parentibus, affinibus, agnatis, co-
gnatis agentibus, cæteriſque ſanguinis
reſpicientibus coniunctionem includun-
tur. Tiraquellus *d. §. 1. gloſ. 8. num. 3. &*
K *4.* Bart. *in d. l. pronunciatio, §. familiæ, ff.*
de verborum ſignific. in l. cum quidam, §.
quod dicitur in fine numero 30. ff. de acqui-
renda hæreditate. Decimo octauo. quod
iſti naturales nullo modo duas detrahe-
re valent ex fideicommiſſo quartas, ſed
ſecundum textus diſpoſitionem *in l. iubemus, C. ad S. C. Conſ. Treb.* vt differunt An-
gelus, & Doctores penes Peregrinum
de fideicommiſſ. art. 8. num. 7. Decimo-
nono.

A nono. quod iſti naturales cum agnatis paternis ſucceſſionem actiuam, vel paſſiuam, non excipiunt: quia ſic progna-ti nullum cognationis cum patre, agnatiſque paternis, ius deſumunt. *l. commun. C. de natural. lib. §. filium. in auth. quibus modis efficiantur ſui.* Mantica *de coniectur. vltim. volunt. lib.* 8. *tit.* 12. Vigeſimo. naturales nullo modo fruuntur beneficijs. *Authen. reſque*, C. *communia de legatis.* B Baldus *in dicta authen. num.* 7. gemina ratione. prima, eoquod genitor naturali filiæ dotem dare minimè adſtringitur. *l. vxorem, ff. de legat.* 3. Secunda, eoquod nulla vice legitimæ rationes naturalibus debentur filijs, quæ quidem opinio Peregrino minimè arriſit *in artic.* 42. *n.* 38. *de fideicomm.* & rationibus per eum illò in loco adductis. Quamobrem ſtatutum vult, filiam naturalem per fideicommiſ-C ſum, ſeruato de fideicommiſſarijs rebus modo valere ſibi dotem accipere, adducitque ad huius cõfirmationem opinionis, Iaſon. *in dicta authen. col. penult. in ſeptima limitatione*, & Petrum Antonium de Petra *de fideicommiſſis quaſt.* 8. *n.* 464. Quo in loco reſtringit, vt dos prædicta, poſtquam filia è vita deceſſerit, debeat fideicommiſſario reſtitui: eoquod cum alimentorum præbeatur in locum, quæ D cum iſtæ naturalis filiæ vita terminatur, ita etiam, & dos. Alba *conſ.* 44. Vigeſimoprimo. quod vaſſalli contributionem dare adſtringũtur pro filia naturali proprij Domini matrimonio cum viro legitimo, & naturali coniungenda, quemadmodum pro conſtituenda legitimæ, ac naturali filiæ dote obligantur. Boer. *deciſ.* 427. *num.* 18. Sed contraria fuerunt in ſententia DD. penes Maſtrillum E *deciſ.* 85. *num.* 26. Petrus de Gregorio *de conceſſ. feudorum parte* 7. *quaſt.* 8. *nu.* 8. Vigeſimoſecundo. quod filij naturales, bonis paternis fiſci in poteſtatem adductis, minimè in portionem vocetur, quin hæreditario iure in genitoris admittantur ſucceſſionem. Peregrinus *de iure fiſci lib.* 5. *tit.* 1. *num.* 42. Vigeſimotertio. quod talibus naturalibus filijs ſuper feudi rationibus vita militia debetur.

F Petrus de Gregorio *in tract. de vita militia quaſt.* 4. *ampliat.* 6. *num.* 8. cum in alimentorum ſucceſſit locum, quæ etiã ſuper feudo illi dare debent. Doctores penes Maſtrillum *dicta deciſ.* 85. *num.* 2. Quod aliter in illius naturali nepote euenit, cui neque alimenta, neque vita militia per patruum ſubminiſtrari debent, vt refert deciſum fuiſſe in Conciſtorio, idem Maſtrill. *loco citato nu.* 30. G Attamen cum cauſa inter nobiles Barones acta reperiretur, qui vaſſallorum eſſent domini, quibuſque honor ſeruari deberet, in vaſſallagij decorem ſtatutũ voluit Conciſtorium, nepoti alimenta ſuper feudo ſubminiſtrari debere, ac tertiatim illi eſſe ſoluenda, prout feudales exciperentur fructus, vt habetur penes Maſtrillum *dicta deciſ.* 85. *nu.* 39. *cum ſequent.*

H Quod ſi ad Eccleſiaſtica vertamus oculos beneficia, ſacroſancta Tridentina Synodus decreuit *in cap.* 15. *de reformatione ſeſſ.* 25. Nullo modo Clericorum filijs, qui ex legitimo haud procreati matrimonio reperiantur, licitum eſſe in illis Eccleſijs, in quibus illorum genitores, aliquod, vel obtinuerint, vel retineant eccleſiaſticum beneficium, quandocunque etiam diſſimile habere I beneficium, nec aliqua ratione in dictis Eccleſijs illius adminiſtrationem excipere, aut penſiones extrahere ſuper bonorum fructibus, quæ ab illorum genitoribus vel in præſenti deſumantur, vel alio percepti ſint tempore. quo de re egit Barboſa, qui per plurimos numeros extendit, reſtringit, ac explanat prædictam diſpoſitionem, ad quem incidenti caſu recurrendum eſſe cenſeo. K

DE

A

DE FILIIS SPVRIIS, eorumque ſucceſſione:
Cap. 11.

SPuriorum ſub nomine, quod generale eſt, omnes illi comprĕhendũtur, qui extra matrimonium, & concubinatum prognationem ſunt ſortiti: ac qui ex damnato congreſſu originem habuerunt. (B) illi namque qui à Virgine in lucem æduntur; cum talis congreſſus, qui ſtuprum vocatur, punitione dignus ſit, vt ſuperiùs, cum de Statu Virginali egimus, dictum fuit. illi etiam, qui ex vidua ſunt ſuſcepti: namque ſi aliquis ad viduam, honeſta viuentem ratione acceſſum habeat, ambo ſtupri rei habentur, & eadem pœna, qua Virginum ſtupratores mulctantur, viduarum puniuntur ſtupratores. (C) includuntur etiam illi, qui ex coitu cum conſanguinea habito enati ſint: nam qui ad deſcendentem in infinitum congreſſum habeat, (& filij ex hoc excepti coitu) nefarij dicuntur. vel qui ad collateralem, vſque ad quartum gradum, conſanguineam luxurioſè accedit, inceſtus crimen patrat; pro quo reis, eſt impoſita, authenticorum iure, pœna, confiſcationis bonorum, ac perpetui exilij, amiſſioniſque, (D) vel officij, vel dignitatis, quæ ab illo retinerentur. quod ſi vilis fuerit perſona, fuſtigationis pœna mulctari debet; attamen verior eſt opinio, quæ aſſerit iſtos eadem, qua adulteri pœna, eſſe affligendos. & ideò mortis, ac bonorum confiſcationis pati debent punitionem, per *Text. in l. adulterum cum inceſtu, ff. ad l. Iuliam de adulterijs*, & ſupra relatæ pœnæ, (E) ex Authenticorum Iure impoſitæ, locum obtinent, cum quis inceſtas contraxiſſe nuptias comperiatur: eoquod iſto in caſu aliqua datur excuſatio, ſed *dicta legis adulterium*, diſpoſitio procedit, & remanſit incorrecta, cum aliquis ad conſanguineã acceſſum habeat, nulla matrimonij exiſtente ratione; quo in caſu nullo modo excuſationem habere poteſt, vt probat *Text. in l. fin. ff. de cond.* Abſque cauſa verò cum in adulterij pœnam non ſit mors conſtituta, vt in Statu (F) Virginali explicaui; hac de re inceſtus pœna Iudicis arbitrio erit impingenda. Menoch. *de arbitr. caſ. 502.* Recenſentur etiam illi, qui ex coitu cum Sacerdote ſequuto ſunt procreati: vel ex Religioſis, Religioſæue congreſſu excepti ſint: vel coniugato ex viro; vel ſi ex coniunctione inter dominam, & ſeruum ſequuta ſint orti, quorum crimen capite luitur, (G) per *Text. in l. vnica. C. de mulieribus, quæ ſe proprijs ſeruis cõmiſcuerunt*: vel ex coitu tutoris cum pupilla, aut è curatore cum adulta adhibito, cuius punitio peccati deportationis, confiſcationiſque bonorum eſt. *l. vnica, C. ſi quis eam cuius tutor fuerit*, corruperit. etiamſi congreſſus ille poſt tutelæ, vel curationis tempus ſequutus fuiſſet. *l. qui pupillam, ff. ad legem Iuliam de adulterijs*. Simili modo, ſi (H) ex commixtione Chriſtiani, ac alienæ ſectæ mulieris, æditi in lucem fuerint cuius pœna congreſſionis, caput expoſcit, *per Text. in l. nequis 5. C. de Iudæis.* Hiſce tamen temporibus fuſtigationis pœna in Regno plecti ſolent; Ita etiam illi, qui ex Poligamia ſint excepti, cuius punitio Iudicis arbitrio remittitur, ac infamiam ſubeunt. *l. 2. C. de inceſt. nupt.* Qui etiam adulterino procreati (I) ſunt ex coitu, qui pœna dignus eſt, vt ſuperiùs explicaui. Cuncti ergo tales filij ſpuriorum ſub appellatione compræhenſi includuntur, quaſi modo illi, qui ex ſoluti viri, ſolutæque congreſſu meretricis in lupanari exiſtentis ſunt prognati, qui ſpeciali modo vulgò quæſiti nominantur. Materiam igitur in sũma reſtringens, dico ſpuriorum ſub nomine, adulterinos, inceſtuoſos, ſacrilegos, (K) nefarios, & vulgò quæſitos comprĕhendi. Gamma *deciſ. 322. num. 2.* Surdus *de alimentis tom. 1. quæſt. 10. n. 3.* Hac de re generali ratione ſpuriorum ſub appellatione in præſenti ſtatu habendus erit ſermo de omnibus, & quibuſcunque filijs, qui extra matrimoniũ, ac verum concubinatum fuerint procreati, & regulam conſtituimus. Primo.

Digitized by Google

mo. quod ſpurij neque ex patre, neque
A ex alijs paternam per lineam deſcendẽ-
tibus ſucceſſionem obtinent, niſi per
ſtatutum, aut conſuetudinem alia cau-
tum fuerit ratione. Baldus *in l.* 1. *C. de*
iure aureorum annulorum, contra Bartol.
& alios tenentes hoc ſtatutum non va-
lere. Secundo. quod ſpurij in matris
ſucceſſionem, & aſcendentibus mater-
nis, ac ſi legitimi eſſent, admittuntur,
tàm ex teſtato, quàm ab inteſtato dece-
B dentibus, vt ſupra dictum fuit, niſi ge-
nitrix illuſtris reperiretur. namque in il-
luſtris ſucceſſionem parentis ſolummo-
do excipiuntur, cum legitimorum, &
naturalium defectus habeatur filiorum.
l. ſi qua illuſtris 5. *C. ad Sen. conſ. Orfic.*
Si tamen tales ſpurij ex his geniti fue-
rint; quos inter impedimentum matri-
monij dirimens inueniebatur, neque ab
inteſtato, neque ex teſtato matris in
C ſucceſſionem accipiuntur: eoquod ex
damnato, punibilique orti ſunt coitu,
lege humana. Gomez *l.* 9. *Tauri n.* 13.
Surdus *de alimentis tit.* 7. *quæſt.* 15. *in fin.*
etiam quod genitrix illuſtris non exiſtat.
quod extendit Surdus *deciſ.* 249. licèt
iſta parens nullos habere liberos com-
periatur. Barboſa *in coll. DD. in l. codicis*
de inceſtis nuptijs. Authen. ex complexo.
Et pari modo ſpuriorum genitores in
D eorum hæreditatem non includuntur,
ſed ſolummodò cum neceſſitas vrgeat
mutuo alimenta ſubminiſtrare debent,
& fœminis eſt dos præſtanda. *cap. cum*
haberet; de eo, qui duxit in matrimo-
nium, quam polluerat per adulterium;
licèt aliquo Sacerdote beneficium ha-
bente ſint procreati: Paleott. *de nothis, &*
ſpurijs cap. 47. *num.* 8. Couarr. *de ſpon-*
ſalibus cap. 2. *& cap.* 8. §. 6. *num.* 11. Me-
E nochius *conſ.* 60. *num.* 6. *& conſil.* 32.
num. 46. Bartolus *in auth. ex complexo de*
inceſtis nupt. Quam iuris canonici æqui-
tatem, non ſolùm in regionibus Eccleſiæ
ſub poſſeſſione extantibus, ſed etiam in
Imperij iuriſdictione ſuum ſeruare dixit
rigorem. Bartolus *loco ſupra cit.* Tuſcus
litt. B. concluſ. 287. Molina *diſput.* 167.
Surdus *de alimentis dicto tit.* 1. *quæſt.* 10.
num. 7. *&* 27. Immo in vniuerſo terra- F
rum Orbe. Paleottus *loco citato num.* 48.
Quibus non ſolùm genitor alimenta
ſubminiſtrare, ſed etiam illius hæredes
tenentur: eoquod hoc onus in tertios
etiam bonorum poſſeſſores deſcendit.
Molina *de primogenitis lib.* 2. *cap.* 15. *nu.*
43. Cæuallos *com. contra com. quæſt.* 786.
Paleottus *dicto tractatu cap.* 43. Riccius
coll. 1099. Francus *deciſ.* 178. Quod etiã
procedere dixit Coler. *de aliment. lib.* 1. G
cap. 3. *num.* 21. *&* 22. *ſiue ſui, ſiue extra-*
nei ſint hæredes, immo donatarij, vt con-
ſuluit Cæphal. *conſ.* 498. *num.* 16. Molina
dicto cap. 15. *num.* 11. Quod quidem ali-
mentorum, vel dotis præbendæ onus,
clericum etiam ex beneficij redditibus
in ſubſidium, comprehẽſum habet Ma-
ſtrill. *deciſ.* 244. *num.* 21. Marta *de iuris*
diſtinctione quæſt. 2. *cap.* 20. *num.* 18. Sed
contraria ex parte exiſtit Pij V. conſtitu- H
tio incipiens, *Quæ ordine*, anno 1571.
ædita, quæ vetitum eſſe vult Clericis, &
Sacerdotibus bonorũ aliquid filijs ſuis
ſpurijs relictum dare, etiamſi legitimis
reſtituti eſſent natalibus; & idem Pon-
tifex in altera bulla præcedentem expli-
cauit diſpoſitionem, tàm de beneficia-
libus bonis, quàm de patrimonialibus
bonis eſſe. Roſantelli *deciſ.* 35. Quemad-
modum contrario modo ſpurij adſtrin- I
guntur alimenta parentibus præbere,
Menochius *de præſumptione lib.* 3. *qu.* 29.
num. 16. Molina *diſput.* 228. & quamuis
aliqui Doctores aſſerant, tales nullo mo-
do alimenta excipere debere, ſi propria
arte, vel operibus, aut alio modo com-
moda ratione vitam ducere valeant.
Molina *diſput.* 113. *num.* 3. Maſcardus
de probat. concluſ. 1159. *num.* 36. & alij
penes Giurbam *ad conſuet. Meſſ. cap.* 12. K
gloſ. 6. *num.* 52. *part.* 1. Hoc attamen cum
Viuio *deciſ.* 4. *num.* 52. procedere arbi-
tror, ſi in dedecus illis minimè reſultet,
quæ alimenta præbenda ſunt, diuitijs,
qualitatibuſque, ac dignitatibus filio-
rum, & patris inſpectis, Gomez *ad legem*
Tauri 10. *num.* 10. Gratianus *diſcept. fo-*
renſ. 112. Cæuallos *com. contra com. quæſt.*
780. *cap.* 774. *num.* 21. Vltra verò ali-
men-

Digitized by Google

A mentorum metam parentes nullo modo
ſpurijs bonorum aliquid relinquere, do-
nare, legare, aut quocunque acquiſi-
tionis modo, in eis bona, vel illorum
partem tranſmittere non poſſunt. Clar.
in §. teſtamentum, quaſt. 31. *num.* Et ſi
forſitan illud reliquiſſent, vel donaſſent,
quod alimentorum excedit metam, ſi
aperto modo illis tributum fuerit, ſcrip-
tis hæredibus (ſi fortè inueniantur) &
B ſi non reperiantur, ab inteſtato venien-
tibus tranſmittitur. Gomez *ad legem* 9.
Tauri num. 21. Quibus, duorum infra
menſium ſpatium, petere non curanti-
bus, fiſci deueniunt in poteſtatem, *l.* 1.
C. de naturalibus liberis. Nec moræ ad-
mittitur purgatio ex notatis per Crauet.
in conſ. 166. *num.* 15. Paſcalium *de vi-
ribus patriæ poteſt. part.* 2. *cap.* 1. *num.* 41.
in fine. quam legis diſpoſitionem in om-
C nibus locum habere ſpurijs affirmauit
Duegnas regula 366. *num.* 3. quod ſi ali-
quis rationem præ oculis optat habere,
adeat Bartolum *in l. hæreditas, C. quibus
vt in indignis*, & Gomez *ad dictam legẽ
Tauri dicto num.* 21. Quibus in locis cõ-
ſpicitur: quare minimè ſit fiſco appli-
candum, ſi tamen clam, occultoque mo-
do aliqua pars fuiſſet à genitore relicta,
iudica aliquem capacem inſtituẽdo hæ-
D redem ſecreta illum rogaſſet ratione: vt
hæreditatem, vel quotam ſpurio reſti-
tutam daret filio. illo caſu ſi ſcriptus
hæres ſpurio reſtituiſſet filio hæredita-
tem, in facti pœnam hæreditas ab ipſo
arripitur, ac fiſco datur applicata. *l. po-
ſtulent. §. fin. ff. ad Treb.* Quapropter
hæredem, qui delictum patrauit ad ta-
citum commodandum fideicommiſſum
de hæreditate reſtituenda hæreditarijs
E expoliauit bonis, *l. cum quidam* 17. *§. in
in tacito, §. Diuus Pius, verſ. in tacitis, ff.
de vſuris.* cuius verba ſunt: *In tacito fidei-
commiſſo omne emolumentum hæredi, auſe-
rendum, & fiſco præſtandum Pius reſcrip-
ſit.* Et illo caſu, ſi ſpurius nullo modo
talis conſcius fuerit accommodationis,
alimenta debet è fiſco percipere. Surd.
de alimentis tit. 1. *quæſt.* 31. *nu.* 36. Ali-
tèr verò eueniret, ſi eius culpa fuiſſet.

Et ſi nullam accommodauerit fidem, & F
nulla ratione reſtituerit hæreditatem,
illo caſu hæreditaria bona illum penes
comprobat permanere. *Text. in l.* 3. *§.
ſi quis palam, ff. de iure fiſci, & l. in tacitis,
ff. de legatis* 1. Si tamen hæreditatis par-
tem reſtitutam dederit, ſiue minimè to-
tam, fiſcus ſolummodo illam reſtitutam
habebit partem. *l. hæres qui tacitam, ff.
de his, quibus vt indignis.* Alexander *in
l. ex pacto, ff. de vulg. & pupill. qui in §.* G
Iulianus. Bartolo cõtrariam tenenti ſen-
tentiam, reſponſionem dedit; ſed quia
cum hæreditas occultè ſpurio relicta
fuiſſet filio, probanda ex coniecturis vi-
detur, hac de re aliquas, velut præci-
puas hìc ſubiungam. De quibus omni-
bus vide Farinac. *in frag. crimin. in ver-
bo fiſcus.* Et prima. ſi teſtator, qui hæ-
reditatem ſpurio deſiderabat relinque-
re, magnam cum ſcripti hæredis perſo-
na fiduciam, & parentelam tenuiſſet: H
adeò quod maximam fidem in hærede
poneret, quæ quamuis ſolitariè ſumpta,
nullam habeat ſufficientiam, alijs tamen
iuncta coniecturis multum valet. Man-
tica *de coniect. vltim. volunt. lib.* 10. *tit.* 4.
Secunda. ſi in paternorum poſſeſſione
bonorum filius ſpurius, vita hæredis du-
rante ſit: vel poſtquam deceſſerit, titu-
lo lucratiuo. Peregrinus *de iure fiſci lib.* 3. I
tit. 19. *num.* 5. *verſ. item fraus.* Corneus
conſ. 310. *col.* 1. *vol.* 1. Tertia venit. ſi
genitor in teſtamẽto minimè ſpurio ali-
menta reliquiſſet præſtanda: vel filiabus
dotem non dederit, cum illi conceſſum
eſt. illo caſu præſumi debet non nihil
illi bonorum relinquere voluiſſe, & ta-
li modo præſumendum tacitum eſſe fi-
deicommiſſum iudicauit. Mantica *loco
ſupra citato num.* 10. Aliæ inueniuntur
coniecturæ, quæ penes Peregrinũ con- K
ſpici poſſunt, cum occurrens euenerit
neceſſitas.

Inſtitutus, qui relictam hæreditatem
ſeſe ſpurio reſtituturum promiſit, nulla
ratione promiſſis ſtare tenetur: ſed illam
pro ſe retinere valet, vti verus hæres à
teſtatore inſtitutus. Couarr. *in epit. de
ſponſalibus parte* 2. *cap.* 8. *§.* 5. *num.* 9.

A Molina *de iuſtitia,& iure tom.*1.*diſp.*169.
colum. 5. Eoquod talis promiſſio contra
legem data inuenitur, & vti talis nullã
exindè reſultare facit obligationem. *l.*
iuris gentium, §.*prætor aut ff. de pen.*

Et ne omni penè auxilio tales ſpurij
denudati remanerent, excogitati per
DD. modi, ſeu cautelæ habentur, qui-
bus valeant parentes illis hæreditatem,
vel quotam bonorum relinquere.ac cæ-
B teros inter Cepolla *in tract. cautelarum*,
caut. 38. Tuſcus *in littera C. concluſ.*163.
Thomas Ferretrius *in tract. cautelarum*,
caut. 41. & Baldechinus *in verbo Pater*
naturalis, & quæ præcipuè ſunt infra vi-
debũtur. Et prima ab Angelo,& Baldo
tradita fuit, *in l. ſi quis hæres inſtituatur*,
ff. de hæredibus inſtituendis. Scilicet vt
ſpurius ſub iſta, inſtitutionem excipiat,
conditione, ſi legitimationem habebit.
C Secunda eiuſdem Baldi *in conſ.* 36. vbi
inquit: genitorem ſpurium inſtituere
potis eſſe, cum capax fuerit, vel cape-
re valeat: & ſi nunquam fuerit capax,
inſtituat: & vniuerſales ſibi hæredes
ſubſtituat filios dicti ſpurij quandocun-
que orituros, qui eidem ſuperuiuant
ſpurio: & ſi liberos non haberet ſuſcep-
tos, ſubſtitutum habeat, qui teſtatori
placeret. Tertia eſt eiuſdem *in conſ.*72.
D *lib.*5. vt nimirum genitor ſpurium inſti-
tuat, cum capax inueniatur,& pro tem-
pore illum curatorem hæreditati faciat
iacenti. cum tali diſpoſitione:quod mi-
nimè teneatur rationem reddere,neque
cautionem præſtare. Quarta habetur ex
Corneo *in conſ.* 217. *lib.* 3. vt alicuius
Rex Prouinciæ, vel Regni inſtituatur,
quouſque perſonaliter ad adeundam
hæreditatis poſſeſſionẽ teſtatoris ſe con-
E tulerit in domicilium, ac interim ſpu-
rium gubernare, vti, & frui dicta hære-
ditate, vt de re ſua propria,poſſe.quam
cautelam aſſerit datam fuiſſe ex An-
chonæ Doctoribus teſtatori cuidam.
eoquod ſpurius à Patre curator, & gu-
bernator dari iacenti poſſit hæreditati.
Baldus *in d. l. ſi quis hæres, ff. de liberis*
inſtituendis. Quinta data fuit à Bartolo
in l. ſi is, qui duos, ff. de lib. legatis quam
etiam præbet Giurba *ſuper conſuet. Meſſ.* F
vt ſpurius in alicuius ſocietatem inclu-
datur,& poſtmodum genitor inſtitutum
det ſocium hęredem capacem.illo nam-
que caſu hæreditatis medietas ſpurio
danda erit filio, *l. ſi ſocietas, ff. pro ſocio*,
Cepolla *ſupra dicta caut. in* 7. Tiraquel.
de retractu lignani. §.26. *gloſ.*1. *num.* 33.
quam Peregrinus *de iure fiſci*, veram eſſe
iudicauit *in lib.* 3. *tit.* 18. *num.*95. *in fine.*
ſi ſocius cum teſtatore coniunctionem G
habeat: alioquin fraudem inueniri prę-
ſumendum erit. Sexta. vt genitor hære-
ditaria bona ſua vendat alicui, ex quo
poſt aliquid temporis ſpurius redimat
filius. Septima. vt genitor per donatio-
nem inter viuos bona ſua, cui voluerit,
præbeat, & poſtmodum donatarius per
aliam inter viuos donationem, ſpurio il-
la tribuat filio. Octaua. vt parens ſpu-
rio inſtitutionem det, & illi onus impo- H
nat, vt hęreditatem ſcilicet alicui capa-
ci reſtitutam præbeat, vt dixit Angelus
in l. in tempus, ff. de hæredibus inſtituend.
& in l. 2. *C. eodem*. inquiens: quod ſi
ſubſtitutus hæreditatem ſibi capere no-
luerit. illo caſo hæreditaria bona ſpuriũ
penes onere grauatum permanebant.
Nona. vt pater, Dei propter amorem
legatum ſpurio conficiat, cum illum ta-
men minimè ſpurium nominauerit. De- I
cima, vt aliquem bonorum inſtituat hę-
redem; ac illi onus imponat, vt ſpurio
illa reſtituat: iſto namque in caſu hære-
ditas grauatum penes ſucceſſorem per-
manebit. nec vllo modo ex fidelcom-
miſſo tenetur illam ſpurio reſtituere; ſi
tamen id ipſi placuerit optimè ſpurio
valet illã præbere: eoquod de proprio
largiri videtur: cum verò proteſtationẽ
fecerit, quod de ſuis donauerit bonis. k
Cepolla *dicta cautela* 31. *vt ſupra.*

Iſtæ attamen cautelæ, quæ ſupra tra-
ditæ ſunt,non omnes veræ apud Docto-
res eſſe reputantur. & prima quidem ex
Aretino impugnationem excepit *in con-*
*ſil.*142. *num.* 30. Eoquod nullo modo à
teſtatoris facto pendet, ſed ex Principe
legitimante. at illa conditio quodam-
modo impoſſibilis reputatur à Baldo *in*

l. cam

A *l. eam quam num.*48. *col.* 11. *C. de fideicom.*
Vel procedere debet, cum inhabilitas,
nulla ratione, neque verbis, neque per
certam relationem exprimatur, ſed ſuã
habere cùm poſſit, ſi celatis, occultiſ-
que verbis ordinata fuiſſet conditio. Se-
cunda à Corneo *in conſ.* 217. minus tuta
exiſtimatur: eoquod genitori ſuum ob
vitium vetitum euenit ſpurio filio relin-
quere, hac de re additio illa, cum fue-
B rit capax, minimè reuelabit. adde, quod
honorati habilitas debet inueniri, cum
teſtamenti tempus adeſt. Baldus *in d. l.*
eam quam, C. de fideicommiſſis col. penult.
l. ſi alienum, §. extraneis, ff. de hæredibus
inſtituen. ita etiam teſtandi habilitas te-
ſtamenti tempore eſſe debet. *l.* 1. *§. ſi fi-
lius, ff. de leg.* 3. Tertia fuit à Caſtrenſi
reiecta *in conſ.* 467. *viſo puncto num.* 3.
verſ. conſtat enim lib. 2. Eoquod fraus re-
C cluditur, ex quo doli remiſſio futuri
ſpurio facta, fraudẽ aperit Tuſcus *lit.* S.
concluſ. 417. *num.* 48. Quarta. minimè
contradictionibus carens eſt, & præci-
puè per Caccialupum, qui inter conſi-
lia Cornei 217. contrariam abſolutè de-
fendit ſententiam. vbi ille inquit: cau-
telam tanquam in legis fraudem pro-
curatam nullum habere vigorem: & ſi-
cuti minimè valet ſpurius inſtitutionem
à patre habere, ita nulla ratione pater-
D na poteſt adminiſtrare bona. & ita Bar-
tolum conſuluiſſe dicit. Quinta. magis
tuta eſt, ſi effecta fuerit coniunctæ per-
ſonæ à patre, vt iudicauit Peregrinus
loco ſupra citato in dicta 5. *cautela*. Sexta.
nullo modo pro vera excepta fuit à Bar-
tolo *in l. ſi is qui num.* 4. *ff. de vulg. & pu-
pill.* fraudis cauſa, quæ apparens vide-
tur. Caſtrenſ. *dicto conſ.* 467. *nu.* 3. Tuſc.
dicta concluſ. 163. *litt.* C. Septima. falſa
E omninò eſt: eoquod prohibitum euenit
ſpurio acquiſitionem facere per dona-
tionem inter viuos à genitoris donata-
rio. *l.* 1. *C. de natur. liberis.* illa namque
ſecunda donatio in ſpurij perſona è pa-
tris donatario facta, in remunerationis
locum facta cenſetur, quæ nulla ratione
in ſpurio euenit permiſſa. Alexander
conſ. 54. *lib.* 7. *in principio*. Tuſcus *dicta*
litt. S. concluſ. 417. *num.* 49. Octaua. ne- F
que ſubſtentari poſſe demonſtratur, vt
explicauit Peregrinus *de iure fiſci tit.* 18.
lib. 3. *num.* 92. quam etiam reprobauit
Imola *in dicta l. in tempus*. Sed loquun-
tur, cum in ſubſtitutionem aliqua eſſet
admiſſa perſona, cui difficilis eueniret
acquiſitio: ſed quotieſcunque ſubſtitu-
tionem habet perſona, quæ nulla habita
difficultate poterat acquirere, ſubſten-
tabilem eſſe iudicauit. Peregrinus *dicto* G
num. 92. Nona. Baldo nulla ratione ap-
paruit vera. *in l.* 3. *in principio, ff. de lib.
& poſthum.* Tuſcus *dicta concl.* 417. *n.* 11.
Decima ſubſtentabilis eſt: eoquod mi-
nimè vetitum ſpurio euenit, ex alia ac-
quirere perſona, niſi ex genitore. Spe-
culator *tit. de ſucceſſ. ab inteſtato. verſ. ſed
quid ſi pater* §. 1.

Ego tamẽ geminas infraſcriptas clau-
ſulas veras eſſe iudico. Et prima eſt. vt H
genitor in teſtamentum ſpurio det ali-
menta relicta, & poſtmodum ſibi ami-
ciſſimum, ſibi in hæredem ſubſtituat. qui
hæres, poſtmodum patre vita defuncto
hæreditatem ſpurio valet donare. ac nil
mirum: ſpurij namque indigni paternæ
donationis ſucceſſores ſunt, ex *Authen.
licet. C. de natur. lib.* & nullo modo ſuc-
ceſſionis paternæ indigni, & incapaces,
quæ alium peruenerit ad hęredem, cum I
ampliùs minimè paterna hæreditas di-
catur, ſed illius, qui hæredis habuit in-
ſtitutionem, qui eam adiecit. Gloſ. *in §.
vltimo, in Authen. quibus modis naturales
efficiantur ſui.* Speculator *in dicto tit. de
ſucceſſ. ab inteſtato* §. 1. *verſ. ſed quid ſi
pater.* Bartol. *in l. ſi is qui num.* 3. Alex.
conſ. 51. *num.* 2. *vol.* 2. Peregrinus *de iure
fiſci tit.* 18. *num.* 104. Gomez *ad dict. l.* 9.
Tauri num. 18. *verſ. ſecundo*. Secunda K
eſt. vt ſpurius in vniuerſalem ſit inſti-
tutus hæreditatem, cui in cohæredem
præbeatur amiciſſimus (à quo tutus ſit,
quod ſequens euenerit reſtitutio) iſto
namque in caſu, vt ſuperiùs fuit expli-
catum, hæreditas palàm fuit ſpurio re-
licta, quæ fiſco nullo modo acquiritur.
illi attamen cohæredi, qui facta acquiſi-
tione totam valet hæreditatem ſpurio
inter

Digitized by Google

A inter viuos, aut quouis alio titulo tranſ-
mittere, vt quiſque de re propria valet.
l. in re mandata. C. non dati. Et ita ratio
militat ſupradicta, quod hæreditas nul-
la ratione patris ampliùs dicitur, atta-
men hæredis.

Non vetitum tamen ſpuriorum de-
uenit genitori, legitimæ prolis habito
defectu, in hæredem inſtitutum ſumere
nepotem, qui naturalis, aut legitimus
B filij ſui ſpurij, ſit filius. dummodo ta-
men, quod inſtitutio iſta minimè ſit ef-
fecta, patris ſpurij, ſed habito nepotis
intuitu. Pinellus *in l.3. num.20.cum ſe-
quenti. C. de bonis maternis.* Gomez *ad d.
l.Tauri 9. num.17.* Couarr. *de ſponſalibus
part.2. cap.8. §. 5. num.13.* Cotta *in me-
morab. in verbo nepos fol.* 601. Menoch.
de præſumptionibus lib.4. præſump.96. Pa-
leottus *de nothis cap.53. num.3.* Mantica
C *de coniect. vltim. volunt. lib.8. tit.5. n.15.*
Surdus *conſ.177. a num. 1. & num.* 18.
cum ſequen. Quo in loco, latè, quod auus,
ſiue vniuerſali, ſiue particulari titulo, aut
per fideicommiſſum valet relinquere
nepoti ex filio ſpurio ſuſcepto. Gamma
deciſ.136. Cabed. *deciſ. 135. part.1.* vbi
quod licet genitor minimè inſtitutionẽ
ſpurio dare filio valet, poteſt attamen
in hæreditatem nepotem ex ſpurio ſu-
D ſceptum filio admittere. Surdus *de alim.
tit.1. quæſt.13. num. 5. & 9. & titul. 5.
quæſt. 7. num.* 14. Peregrin. *de iure fiſci,
dicto lib.3. tit.18. num.44.* Molina *de iuſt.
& iure tract. 2. diſp. 167. n.12. concluſ.9.*
Quo in loco addit talem inſtitutionem,
etiam ſi ſpurius genitor adhuc viuens
exiſtat, cenſendam eſſe non eius reſpe-
ctu effectam, ſed nepotis ex illo ſuſcep-
ti. Barboſa *in l.1. part.4. num.76. ff. ſo-
E luto matrim.* Vbi, quod auus legitimis ex
ſpurio ſuſceptis filio nepotibus relictum
donare valet quidquid ipſi placuerit, cũ
legitimorum tamen filiorum defectus
habeatur. alitèr contrario procedendum
erit modo. Cald. Periera *de nominat.
Emphit. quæſt.19. nu.38. cum ſequentibus.
& num. 49. & poſt quæſt. forenſ. conſ.39.
num.16.* Et in dubio, ſi nullo modo ap-
parens fuerit, cuius contemplatione in
inſtitutionem ſit admiſſus nepos, pro F
inſtitutionis validitate iudicandum eſſe
arbitrantur. DD. penès Clarum *§. teſt.
quæſt.32. num.2. in fine*. Hac autem de
vita emigrante ab inteſtato auo, mini-
mè ſucceſſionem excipiunt, vt æquali
modo non admittuntur ſpurij. Crauet.
conſil. 184.

Quæ ſuperiùs dicta, limitationem pa-
tiuntur in nepote ſuſcepto ex filio, qui
inceſtuoſo, nefario, & damnato coitu G
ſit procreatus: eòquod nihil bonorum
ex auo illi valet relinqui. Baldus *in l. ſi
quis inceſti circa medium. C. de inceſtis
nuptijs.* Alexander *in l. Gallus. §. quod ſi
is col. penul. verſ. ſecundo limita ff. de lib.
& poſthum. &* alij quos citat Tiraquell.
de iure primogenitorum quæſt.12. nu. 14.
DD. penès Paſcalium *de virib. patr. pot.
part.1. cap.2. num.* 48. Vt eodem modo
neque filijs clericis, qui ex ſpurio ſu- H
ſcepti fuerint filio, aliquid donatur. Boe-
rius *deciſ. 127. num.* 8. Quo in loco dif-
ferentiam conſtitutam eſſe vult, inter
ſpurios filios, iuxta perſonarum intuitũ,
ex quibus originem duxerint.

In iſto vero ſpuriorum ſtatu, plura
notatu digna nobis ſeſe offerunt. & pri-
mo loco. quod vaſſalli nullam prorſus
retinent obligationem contribuendi in-
ter ſe, vt ſpuriam domini ſui filiam in I
matrimonium collocent, ſicuti adſtrin-
gerentur pro naturali tantùm filia: vt
voluit Iacobus de S.Georgio *in tractatu
feudorum fol.27. col.3. verſ. ſed & reſtat.*
Boerius *deciſ.127. nu.4.* Secundo. quod
nullum habet valorem ſtatutum: quod
ſpurios, nefarios, inceſtuoſos, vel ſacri-
legos ad paternam excipiendam ſucceſ-
ſionem habiles reddit. Bartolus *in l. te-
ſtamenti factio. ff. de teſtamentis.* Et ratio, K
quare ſpurius inſtitui minimè poſſit, in
promptu habetur: eoquod ex teſtantis
procedit turpitudine, qui actus agentis
propter turpitudinem reprobatus, nullo
modo per ſtatutũ aliquod permitti po-
teſt. *Authen. vt nulli Iudicum coll.9.* Ad-
de, quod æquiparatur actui, qui diuino
à Iure prohibitus euenit. *Cap. ex parte de
conſuetud.* & aduerſus Ius diuinum nulla
ratio-

Digitized by Google

A ratione valorem habet, quod alitèr ſuc-
cederet in alijs ſpurijs, qui per ſtatuti
fauorem habiles effici poſſunt: eòquod
ſicut lex ſpurium ad genitricis habilitatq;
ſucceſſionem, ſi illuſtris non reperiatur,
ita etiam valent per ſtatutum ad patris
ſuccedendum habiles reddi, cæteri filij
ſpurij: quia ſucceſſiones de iure ciuili
ſunt. *L. obuenire, ff. de verborum ſignific.*
Boërius *dicta deciſ.* 127. *num.* 50. Tertio
B quod in ſtatuto, ſeu diſpoſitione Capi-
tuli Regni huius de compromittendis
cauſis coniunctas inter perſonas, nulla
vice ſpurij locum habent. Alexander
conſ. 60. *num.* 8. *vol.* 2. *& in conſil.* 144.
vol. 7. *& in l. ex facto, §. ſi quis arrogatus,*
ff. ad Sen. conſ. Trebell. Raphael verò
Fulgoſius *in conſ.* 129. *col. penult. verſ. in*
in propoſita quæſtione, reſponſum dedit:
naturales ſub hoc ſtatuto eſſe compræ-
C hendendos non loquitur tamen expreſ-
ſo de ſpurijs modo; aſt ego dico, quod
vt iſti ſpurij nullo modo admitti valent
in retractu de re, quæ vel à genitore, vel
cęteris ab aſcendentibus, vel à conſan-
guineis vendita fuerit, vt diſſeruit Tira-
quellus *de retractu* §. 1. *gloſ.* 8. *in principio*
num. 6. *&* §. 26. *in principio.* eòquod nul-
la ratione de familia, & agnatione ſunt,
ita etiam minimè ſub illo ſtatuto com-
præhenſi reperiuntur; ſed vt concordijs
D contraria reddatur opinio, facienda eſt
diſtinctio cum P. Fregoſio *de regim. Chri-*
ſtiana Republica par. 1. *lib.* 3. *diſp.* 4. *n.* 196.
col. 2. *verſ. ex quibus.* Quod ſi inter per-
ſonas ex linea deuenientes paterna tra-
ctatur, minimè ſub illo ſtatuto, de com-
ponendis cauſis inter perſonas coniun-
ctas, compræhenſi intelliguntur: & pari
modo nec ad illarum rerum adminiſtra-
tionē, quæ per tales eſſent alienatæ per-
E ſonas. ſed ſi coniunctas inter perſonas
ex matris parte, vel ad retrahendum
rem à matre, & ſuis conſanguineis agi-
tur. illo caſu admitti valent ad retractū,
& ſub ſtatuto, de cauſis compromitten-
dis, compræhenſi remanent; Doctores
penès Franciſcum Mariam Prati *in ad-*
ditionibus ad Paſcalium de viribus patr. po-
teſtatis, in annot. cap. 1. *p.* 2. *fol.* 46. *verſ.*
quid dicendum. Tiraquellus *in d. tractatu* F
de retract. §. 1. *gloſ.* 8. *nu.* 8. Quarto: quod
ſicuti nullo modo naturales tantùm ad
feudi ſucceſſionem, neque ad maioratū
admitti valent, ità multo magis admitti
non debent ſpurij ipſi, qui illis odioſio-
res ſunt. Bambacarius *in repetitione c.* 1.
§. naturales, ſi de feudo fuerit controuerſia
inter dominum, & agnatum. Gregor. Lo-
pez *in l.* 2. *tit.* 15. *part.* 2. *in Gloſa verbo,*
vino el hijo maior. Prato *loco ſupra citato in* G
principio; ac pari modo reſponſum dan-
dum erit cum ſupradicta diſtinctione, ſi
de humando filio ſpurio in maiorum
ſepulchro tractatur, in quo ſepeliri ſoliti
ſunt omnes illi, qui ex familia deſcen-
dentiam habent; nam ſi ſepulchrum ad
paternos aſcendentes, vel deſcendentes
pertineat, minimè in illo ſepeliri valet,
Doctores apud Pratum *loco. ſupra citato,*
verſ. an autem filij: eòquod ſpurij in pa- H
tris familia minimè includuntur. alitèr
verò eueniret, ſi ſepulchrum è genitricis
linea poſſideatur, eòquod quemadmo-
dum quoad matris perſonam ſpurij tan-
quam legirimi reputantur, ſimili ratione
debent ad ſepulturam admiſſionem ha-
bere. Quinto. filia ſpuria minimè in
Abbatiſſam electionē ſortiri poreſt, ha-
bito diſpēſationis Summi Pontificis de-
fectu: vt teſtantur Ioannes Mouacc. *in* I
cap. indemnitatibus num. 4. *& ſequenti de*
elect. in 6. & Petrus Gambatus *in tract.*
de auctoritate legati nu. 302. Nec tali ab-
ſente diſpenſatione ſacros ad ordines
ſpurij promotionem habere valēt. *cap.* 1.
& 2. *de electione in* 6. *& cap. cum in cun-*
ctis, & cap. innotuit de electione. Ac ex
omnibus eccleſiaſticis beneficijs depel-
luntur, Hippolitus de Marſil. *ſingul.* 163.
in cap. baſtardi. Nec promotionem ad K
Epiſcopatus dignitatem habere poſſunt.
Lambertingus *de iure patronatus parte* 1.
lib. 2. *artic.* 11. *quæſt.* 6. *in principio n.* 12.
Nec vllo modo in Cardinalium Colle-
gium admitti valent, nec minùs in Au-
ditores Rotæ Romanæ potis ſunt eligi,
Ludouicus Gomez *in Regul. Cancellaria*
de triennali poſſeſſ. quæſt. 2. *ſub nu.* 2. Pa-
ſcalius *de virib. patria poteſt. part.* 4. *cap.* 2.
num.

Digitized by Google

A perſtes,illo caſu parens in omnibus ſuc-
ceſſionem excipir bonis. Quando verò
etiam naturalis exſuperet genitor, tunc
pater in duabus vncijs, & mater in reli-
quis decem ſucceſſionem habere de-
bent. ſi tamen ſimul cum eis fratres, &
ſorores exiſterent, ac cæteri haberentur
coniuncti, illo caſu parens in duabus
vncijs, genitrix verò cum liberis in re-
liquis decem in capita in ſucceſſionem
B vocantur, iuxta ſententiam Saliceti in
*dicta Auth. defuncto. C. ad ſen. conſ. Ter-
tullianum.*

In hoc naturalium ſtatu filiorum plu-
ra ſpecialia adnotanda occurrunt, & in-
ter cætera tanquam præcipua eueniunt.
Primo. quod iſti tales filij naturales do-
nationi ex diſpoſitione *Text. in l. ſi vn-
quam, de reuocandis donationibus*. Nullo
modo reuocationem dare poſſunt. vt eſt
C ſententia Oldradi *conſ.* 178. Bartoli; &
Caſtrenſis *in l. cum acutiſſimi, C. de fidei-
commiſſis.* Doctores penes Tiraquellum
*in dicta l. ſi vnquam, in verbo ſuſceperit
liberos num.* 66. Secundo. quod ſtante
diſpoſitione ſtatuti, vt fœmina per ma-
ſculum excluſionem patiatur, nullo mo-
do locum habebit, ſi mas naturalis tan-
tum reperiatur. Bartolus *in d.l. cum acu-
tiſſimi col. 2. verſ. quæro numquid natura-*
D *les*, & ibi etiam Barbatia *in repetitione
col.* 98. *verſ. quærit hic.* Baldus, Tiraqu.
loco ſupra cit. num. 59. Tertio. quod ſi
teſtamentum minori conditum extaret
perfectione, nulla ſuſtineri valet ratio-
ne, ex priuilegio legis hac conſultiſſi-
ma, §. *ex imperfecto, C. de teſtam.* prætex-
tu quod fuiſſet factum inter liberos na-
turales tantùm. Doctores apud eundem
Tiraquellum *loco citato num.* 60. Quarto.
E quod minimè naturali genitori cauſam
tribuunt, vt priuilegium propter duo-
decim filiorum numerum obtineat. Ti-
raquellus *num.* 61. *loco citato*. Quinto.
quod nulla vice in adoptionem ſumi
poſſunt, vt ſucceſſionem excipiant. *l. le-
gem. C. de naturalibus liberis, §. & noſtrum
latuit, in Authen. quibus modis natur. effic.
legitimi, & §. generaliter. in Authen. qui-
bus modis naturales effic. ſui.* Ne per alium

id habeant modum, quod per alteram F
illis viam minimè conceſſum euenerat.
Sexto. quod ſunt potis paternum te-
ſtamentum nullum, vel inofficioſum de-
clarare. Gomez *ad legem Tauri* 9. *n.* 12.
Septimo. quod illis ius conuenit dona-
tionem à matre conditam in reuocatio-
nem trahere ex diſpoſitione *Tex. in l. ſi
vnquam, C. de reuoc donationibus.* Tiraq.
in verbo ſuſceperit liberos nu. 62. Octauo.
quod in illorum fauorem teſtamentum G
à matre cōfectum valet ſubſtineri prop-
ter diſpoſitionem legis hac cōſultiſſima
§. *ex imperfecto, C. de teſtamentis.* Tira-
quellus *loco citato num.* 63. Nono. quod
parens illis tutorem poſtulare obliga-
tur. *C. qui per tutores.* Tiraquellus *n.* 63.
ac eis valet exemplariter ſubſtituere.
Guglielmus de Benedictis *in cap. Rainu-
tius, in verbo ſi abſque liberis lib. 2. nu.* 12.
Decimo. quod ſi illorum genitrix em- H
phiteuſim pro ſe, & filijs ſuis excepe-
rit, in emphiteuſim habere ſucceſſionē
poſſunt, ni ea illuſtris exiſteret. *l. ſi qua
illuſtris, C. ad Sen. conſ. orficiano.* Imola
*in cap. in præſentia col. 2. verſ. quid autem,
extra de probationibus*. Vndecimo. quod
nullo modo in factis eſſe paternis repe-
riuntur. §. *vlt. inſtit. de nuptijs, §. ibi in-
ſtit. nuptijs, inſtitut. de patria poteſtate*, &
hac de re illos genitor in tutoris tutelā I
non præbet. *l. naturali, ff. de confirmando
tutore.* nec ante actum diſrumpit teſta-
mentum, quod è patre conditum fue-
rit. *Gloſa in l. 1. in verbo naturales*, & ibi
Bartolus *ff. de bonorum poteſt. contra tabu-
las*, DD. apud Tiraquellum *loco ſup. cit.
num.* 68. Duodecimo. quod in illis, quæ
naturalia comperiuntur, naturalis filius
pro legitimo habetur, eoquod natura
nullam inter legitimos, & ſimul natu- K
rales, ac naturales tantum facit differen-
tiam; §. *ſi quis vero non habens. Authen.
quibus modis natural. efficiuntur legitimi.
§. ſi quis erga filios. Authen. quibus modis
natur. effic. ſui.* cùm pari affectione am-
bo teneantur. Ancharanus *conſ.* 225. *col.
pen.* Quo in loco naturalis proles, quoad
fœdus à natura conſtitutum, legitimæ
habetur in loco, qua de re filius natu-

ralis

A talis patris defenſionem, vt ſuæ ipſius
perſonæ ſuſcipere debet, ac tenetur.
Baldus *in l. cum acutiſſimi col. 2. verſ. quæro quod ſi per ſtatutum, C. de fideicommiſſ.*
Ac ideò ſi naturalis filius naturalẽ enecet genitorem, aut ſi occidatur ab illo,
parricidij pœnam ſubeunt. Baldus, &
Bartolus *in l. parentes, ff. de in ius vocando.* Decimotertio. naturales filij nullo
modo impunè patrem naturalem in ius
B vocare valent: eoquod ſicuti ex legitimo, naturalique ſuſcepti liberi coniugio patri reuerentiam tenentur exhibere, *dicta l. parentes, ff. de in ius vocando.*
ita & naturales illos colere obligantur.
Decimoquarto. quod tales filij naturales purificant, faciunt conditionem, ſi
ſine filijs, dummodo quod valeat fideicommittentis coniecturari voluntas, de
quibus intellexerit filijs, dignitate, &
C voluntate illius, qui fideicommiſit, conſiderata, *l. ex facto 7. §. ſi quis rogatus, ff. ad Sen. conſ. Trebellianum.* Decimoquinto. quod naturales coniunctorum,
& conſanguineorum cõtinentur ſub nomine, velut illi, qui ex eodem originem
ſortiti ſunt ſanguine. Bart. *in l. pronunciatio, ff. de verborum ſignificatione, & in l. fin. C. eodem.* cum de parentela eſſe comperiantur. Aretinus *in l. quod dicitur, §. quid dicitur col. 2. ff. de acquirenda hæreditate.* Decius *conſ. 365. col. 2.* & hac de
D re in relictis conſanguineis, & parentibus, ac per alia naturalitatem nomina
demonſtrantia, iſti filij naturales comprehenduntur, exiſtente tamen legitimorum defectu, Peregrinus *de fideicom. art. 22. num. 89.* nullo modo vero ſpurij.
Alexander *conſ. 144. num. 3. lib. 7. & in §. ſi quis rogatus num. 36. dictæ legis ex facto, ff. ad S. C. Trid.* Decimoſexto. iſti
E naturales nulla ratione de domo, nec de
familia patris naturalis recenſentur,
quando pro agnatione recipitur, cum
de agnatione minimè ſit, cum ſuperius
dictum fuit, neque vbi ſedo nobilitatis
habita fuiſſet: quia iſti tales degeneres
ſunt, nec aſcendentium, & familiæ nobilitas cum illis cõmunis efficitur. Bart.
in l. 1. col. 4. verſ. pone ex eodem, C. de dignitatibus lib. 12. Tiraquellus *de retractu §. 1. gloſ. 8. num. 4. & 6. & de nobilitate cap. 16. num. 10.* Baldus *in cap. innotuit, col. 5. de electione.* quo in loco expreſſis F
verbis explicat, baſtardos ex nobilibus
ſuſceptos nullo modo nobiles eſſe: quia
putrido è ſanguine deſcenſionem habẽt.
ſed noſtris hiſce temporibus largo modo, & communi vſu in domo, caſata,
& familia naturalium patrum includũtur, ac illorum deſumunt arma, nulla G
per mediũ ducta barra, vt placuit Caſſaneo *in Cathalogo gloriæ mundi p. 11. conſ. 15. verſ. nec poteſt portare.* Sed ſimplici
modo, quali ratione legitimi, & naturales filij excipere ſolent, vt voluit Bart.
in tract. de inſignibus, & armis n. 11. Guid.
Papa *quæſt. 580.* Quo in loco communis
habita vſus ratione nomen, & arma ducunt familiæ, quod etiam in ſpurijs amplum fecit Soccinus Senen. *conſil. 102.* H
num. 8. vol. 3. & in nothis, & baſtardis.
Corneus *conſ. 169. col. vlt. vol. 3.* Paleot.
de nothis, & ſpurijs cap. 62. num. 5. Decimoſeptimo. licet ſuperiori loco iſti naturales filij minimè ſub agnatione, &
cognatione paterna comprehenſionem
habuerunt, de materna tamen nullum
euenit dubium, quin de illius agnatione, & cognatione minimè ſint, dummodo ex damnato congreſſu non fuerint I
procreati, eoquod genitrici, & per lineam coniunctis maternam ſuccedunt,
ac mutua inter ipſos datur ſucceſſio
l. Modeſtinus, ff. unde cognati. Craneta
conſ. 138. Hac de re in diſpoſitionibus
de parentibus, affinibus, agnatis, cognatis agentibus, cæteriſque ſanguinis
reſpicientibus coniunctionem includuntur. Tiraquellus *d. §. 1. gloſ. 8. num. 3. & 4.* Bart. *in d. l. pronunciatio, §. familiæ, ff.* K
de verborum ſignific. in l. cum quidam, §. quod dicitur in fine numeri 30. ff. de acquirenda hæreditate. Decimo octauo, quod
iſti naturales nullo modo duas detrahere valent ex fideicommiſſo quartas, ſecundum textus diſpoſitionem *in l. iubemus, C. ad Sen. Conſ. Tr.* vt differunt Angelus, & Doctores penes Peregrinum
de fideicommiſſ. art. 8. num. 16. Decimo-
nono.

A nono. quod iſti naturales cum agnatis paternis ſucceſſionem actiuam, vel paſſiuam, non excipiunt: quia ſic proguati nullum cognationis cum patre, agnatiſque paternis, ius deſumunt. *l. commun. C. de natural. lib. §. filium. in auth. quibus modis efficiantur ſui.* Mantica *de coniectur. vltim. volunt. lib.* 8. *tit.* 12. Vigeſimo, naturales nullo modo fruuntur beneficijs. *Authen. reſque*, C. *communia de legatis.*

B Baldus *in dicta authen. num.* 7. gemina ratione. prima, eoquod genitor naturali filiæ dotem dare minimè adſtringitur. *l. vxorem, ff. de legat.* 3. Secunda, eoquod nulla vice legitimę rationes naturalibus debentur filijs, quæ quidem opinio Peregrino minimè arriſit *in artic.* 42. *n.* 38. *de fideicomm.* & rationibus per eum illò in loco adductis. Quamobrem ſtatutum vult, filiam naturalem per fideicommiſ-

C ſum, ſeruato de fideicommiſſarijs rebus modo valere ſibi dotem accipere, adducitque ad huius cõfirmationem opinionis, Iaſon. *in dicta authen. col. penult. in ſeptima limitatione*, & Petrum Antonium de Petra *de fideicommiſſis quæſt.* 8. *n.* 464. Quo in loco reſtringit, vt dos prædicta, poſtquam filia è vita deceſſerit, debeat fideicommiſſario reſtitui: eoquod cum alimentorum præbeatur in locum, quæ

D cum iſtæ naturalis filiæ vita terminatur, ita etiam, & dos. Alba *conſ.* 44. Vigeſimoprimo. quod vaſſalli contributionem dare adſtringũtur pro filia naturali proprij Domini matrimonio cum viro legitimo, & naturali coniungenda, quemadmodum pro conſtituenda legitimæ, ac naturali filiæ dote obligantur. Boer. *deciſ.* 427. *num.* 18. Sed contraria fuerunt in ſententia DD. penes Maſtrillum

E *deciſ.* 85. *num.* 26. Petrus de Gregorio *de conceſſ. feudorum parte* 7. *quæſt.* 8. *nu.* 8. Vigeſimoſecundo. quod filij naturales, bonis paternis fiſci in poteſtatem adductis, minimè in portionem vocẽtur, quin hæreditario iure in genitoris admittantur ſucceſſionem. Peregrinus *de iure fiſci lib.* 5. *tit.* 1. *num.* 42. Vigeſimotertio. quod talibus naturalibus filijs ſuper feudi rationibus vita militia debetur.

Petrus de Gregorio *in tract. de vita militia quæſt.* 4. *ampliat.* 6. *num.* 8. cum in alimentorum ſucceſſit locum, quæ etiã ſuper feudo illi dare debent. Doctores penes Maſtrillum *dicta deciſ.* 85. *num.* 2. Quod aliter in illius naturali nepote euenit, cui neque alimenta, neque vita militia per patruum ſubminiſtrari debent, vt refert deciſum fuiſſe in Conciſtorio, idem Maſtrill. *loco citato nu.* 30.

F

G Attamen cum cauſa inter nobiles Barones acta reperiretur, qui vaſſallorum eſſent domini, quibuſque honor ſeruari deberet, in vaſſallagij decorem ſtatutũ voluit Conciſtorium, nepoti alimenta ſuper feudo ſubminiſtrari debere, ac tertiarum illi eſſe ſoluenda, prout feudales exciperentur fructus, vt habetur penes Maſtrillum *dicta deciſ.* 85. *nu.* 39. *cum ſequent.*

H Quod ſi ad Eccleſiaſtica vertamus oculos beneficia, ſacroſancta Tridentina Synodus decreuit *in cap.* 15. *de reformatione ſeſſ.* 25. Nullo modo Clericorum filijs, qui ex legitimo haud procreati matrimonio reperiantur, licitum eſſe in illis Eccleſijs, in quibus illorum genitores, aliquod, vel obtinuerint, vel retineant eccleſiaſticum beneficium, quandocunque etiam diſſimile habere

I beneficium, nec aliqua ratione in dictis Eccleſijs illius adminiſtrationem excipere, aut penſiones extrahere ſuper bonorum fructibus, quæ ab illorum genitoribus vel in præſenti deſumantur, vel alio percepti ſint tempore. quã de re egit Barboſa, qui per plurimos numeros extendit, reſtringit, ac explanat prædictam diſpoſitionem, ad quem incidenti caſu recurrendum eſſe cenſeo.

A *DE FILIIS SPVRIIS,*
eorumque ſucceſſione.
Cap. 11.

SPuriorum ſub nomine, quod gene-
rale eſt, omnes illi comprehendũ-
tur, qui extra matrimonium, & concu-
binatum prognationem ſunt ſortiti: ac
qui ex damnato congreſſu originem ha-
B buerunt. illi namque qui à Virgine in
lucem æduntur; cum talis congreſſus,
qui ſtuprum vocatur, punitione dignus
ſit, vt ſuperiùs, cum de Statu Virginali
egimus, dictum fuit. illi etiam, qui ex
vidua ſunt ſuſcepti: namque ſi aliquis
ad viduam, honeſta viuentem ratione
acceſſum habeat, ambo ſtupri rei ha-
bentur, & eadem pœna, qua Virginum
ſtupratores mulctantur, viduarum pu-
C niuntur ſtupratores. includuntur etiam
illi, qui ex coitu cum conſanguinea ha-
bito enati ſint: nam qui ad deſcenden-
tem in infinitum congreſſum habeat,
(& filij ex hoc excepti coitu) nefarij di-
cuntur. vel qui ad collateralem vſque
ad quartum gradum, conſanguineam
luxurioſè accedit, inceſtus crimen pa-
trat; pro quo reis, eſt impoſita, authen-
ticorum iure, pœna, confiſcationis bo-
D norum, ac perpetui exilij, amiſſioniſque,
vel officij, vel dignitatis, quæ ab illo re-
tinerentur. quod ſi vilis fuerit perſona
fuſtigationis pœna mulctari debet; atta-
men verior eſt opinio, quæ aſſerit iſtos
eadem, qua adulteri pœna, eſſe affli-
gendos. & ideò mortis, ac bonorum
confiſcationis pati debent punitionem,
per *Text. in l. adulterum cum inceſtu, ff. ad
l. Iuliam de adulterijs*, & ſupra relatæ pœ-
E næ, ex Authenticorum Iure impoſitæ,
locum obtinent, cum quis inceſtas con-
traxiſſe nuptias comperiatur: eoquod
iſto in caſu aliqua datur excuſatio, ſed
dicta legis adulterium, diſpoſitio proce-
dit, & remanſit incorrecta, cum aliquis
ad conſanguineã acceſſum habeat, nulla
matrimonij exiſtente ratione; quo in
caſu nullo modo excuſationem habere
poteſt, vt probat *Text. in l. fin. ff. de cond.*

Abſque cauſa verò cum in adulterij pœ- F
nam non ſit mors conſtituta, vt in Statu
Virginali explicaui; hac de re inceſtus
pœna Iudicis arbitrio erit impingenda.
Menoch. *de arbitr. caſ.* 502. Recenſentur
etiam illi, qui ex coitu cum Sacerdote
ſequuto ſunt procreati: vel ex Religioſis
Religioſæue congreſſu excepti ſint: vel
coniugato ex viro: vel ſi ex coniunctio-
ne inter dominam, & ſeruum ſequuta
ſint orti, quorum crimen capite luitur, G
per *Text. in l. vnica. C. de mulieribus, qua
ſe proprijs ſeruis cõmiſcuerunt*: vel ex coi-
tu tutoris cum pupilla, aut è curatore
cum adulta adhibito, cuius punitio pec-
cati deportationis, confiſcationiſque bo-
norum eſt. *l. vnica, C. ſi quis eam cuius
tutor fuerit*, corruperit. etiamſi congreſ-
ſus ille poſt tutelæ, vel curationis tem-
pus ſequutus fuiſſet. *l. qui pupillam, ff. ad
legem Iuliam de adulterijs*. Simili modo, ſi H
ex commixtione Chriſtiani, ac alienæ
ſectæ mulieris, æditi in lucem fuerint
cuius pœna congreſſionis, caput expo-
ſcit, *per Text. in l. nequis* 5. *C. de Iudæis.*
Hiſce tamen temporibus fuſtigationis
pœna in Regno plecti ſolent; Ita etiam
illi, qui ex Poligamia ſint excepti, cu-
ius punitio Iudicis arbitrio remittitur,
ac infamiam ſubeunt. *l.* 2. *C. de inceſt.
nupt.* Qui etiam adulterino procreati I
ſunt ex coitu, qui pœna dignus eſt, vt
ſuperiùs explicaui. Cuncti ergo tales
filij ſpuriorum ſub appellatione com-
præhenſi includuntur, quaſi modo illi,
qui ex ſoluti viri, ſolutæque congreſſu
meretricis in lupanari exiſtentis ſunt
prognati, qui ſpeciali modo vulgò quæ-
ſiti nominantur. Materiam igitur in ſũ-
ma reſtringens, dico ſpuriorum ſub no-
mine, adulterinos, inceſtuoſos, ſacrile- K
gos, nefarios, & vulgò quæſitos com-
prehendi. Gamma *deciſ.* 322. *num.* 2.
Surdus *de alimentis tom.* 1. *quæſt.* 10. *n.* 3.
Hac de re generali ratione ſpuriorum
ſub appellatione in præſenti ſtatu ha-
bendus erit ſermo de omnibus, & qui-
buſcunque filijs, qui extra matrimoniũ,
ac verum concubinatum fuerint pro-
creati, & regulam conſtituimus. Pri-

mo. quod ſpurij neque ex patre, neque
A ex alijs paternam per lineam deſcendẽ-
tibus ſucceſſionem obtinent, niſi per
ſtatutum, aut conſuetudinem alia cau-
tum fuerit ratione. Baldus *in l.* 1. *C. de*
iure aureorum annulorum, contra Bartol.
& alios tenentes hoc ſtatutum non va-
lere. Secundo. quod ſpurij in matris
ſucceſſionem, & aſcendentibus mater-
nis, ac ſi legitimi eſſent, admittuntur,
tàm ex teſtato, quàm ab inteſtato dece-
B dentibus, vt ſupra dictum fuit, niſi ge-
nitrix illuſtris reperiretur. namque in il-
luſtris ſucceſſionem parentis ſolummo-
do excipiuntur, cum legitimorum, &
naturalium defectus habeatur filiorum.
l. ſi qua illuſtris 5. *C. ad Sen. conſ. Orfic.*
Si tamen tales ſpurij ex his geniti fue-
rint; quos inter impedimentum matri-
monij dirimens inueniebatur, neque ab
inteſtato, neque ex teſtato matris in
C ſucceſſionem accipiuntur: eoquod ex
damnato, punibilique orti ſunt coitu,
lege humana. Gomez *l.* 9. *Tauri n.* 13.
Surdus *de alimentis tit.* 7. *quæſt.* 15. *in fin.*
etiam quod genitrix illuſtris non exiſtat.
quod extendit Surdus *deciſ.* 249. licèt
iſta parens nullos habere liberos com-
periatur. Barboſa *in coll. DD. in l. codicis*
de inceſtis nuptijs. Authen. ex complexo.
Et pari modo ſpuriorum genitores in
D eorum hæreditatem non includuntur,
ſed ſolummodò cum neceſſitas vrgeat
mutuo alimenta ſubminiſtrare debent,
& fœminis eſt dos præſtanda. *cap. cum*
haberet; de eo, qui duxit in matrimo-
nium, quam polluerat per adulterium;
licèt aliquo Sacerdote beneficium ha-
bente ſint procreati: Paleott. *de nothis, &*
ſpurijs cap. 47. *num.* 8. Couarr. *de ſpon-*
ſalibus cap. 2. *& cap.* 8. §. 6. *num.* 11. Me-
E nochius *conſ.* 60. *num.* 6. *& conſil.* 32.
num. 46. Bartolus *in anth. ex complexo de*
inceſtis nupt. Quam iuris canonici æqui-
tatem, non ſolum in regionibus Eccleſiæ
ſub poſſeſſione extantibus, ſed etiam in
Imperij iuriſdictione ſuum ſeruare dixit
rigorem. Bartolus *loco ſupra cit.* Tuſcus
litt. B. concluſ. 287. Molina *diſput.* 167.
Surdus *de alimentis dicto tit.* 1. *quæſt.* 10.
num. 7. *&* 27. Immo in vniuerſo terra- F
rum Orbe. Paleottus *loco citato num.* 48.
Quibus non ſolùm genitor alimenta
ſubminiſtrare, ſed etiam illius hæredes
tenentur: eoquod hoc onus in tertios
etiam bonorum poſſeſſores deſcendit.
Molina *de primogenitis lib.* 2. *cap.* 15. *nu.*
43. Cæuallos *com. contra com. quæſt.* 786.
Paleottus *dicto tractatu cap.* 43. Riccius
coll. 1099. Francus *deciſ.* 178. Quod etiã
procedere dixit Coler. *de aliment. lib.* 1. G
cap. 3. *num.* 21. *&* 22. *ſiue ſui, ſiue extra-*
nei ſint hæredes, immo donatarij, vt con-
ſuluit Cæphal. *conſ.* 498. *num.* 16. Molina
dicto cap 15. *num* 11. Quod quidem ali-
mentorum, vel dotis præbendæ onus,
clericum etiam ex beneficij redditibus
in ſubſidium, comprehẽſum habet Ma-
ſtrill. *deciſ.* 244. *num.* 21. Marta *de iuris*
diſtinctione quæſt. 2. *cap.* 20. *num.* 18. Sed
contraria ex parte exiſtit Pij V. conſtitu- H
tio incipiens, *Quæ ordine*, anno 1571.
ædita, quæ vetitum eſſe vult Clericis, &
Sacerdotibus bonorũ aliquid filijs ſuis
ſpurijs relictum dare, etiamſi legitimis
reſtituti eſſent natalibus; & idem Pon-
tifex in altera bulla præcedentem expli-
cauit diſpoſitionem, tàm de beneficia-
libus bonis, quàm de patrimonialibus
bonis eſſe. Roſantelli *deciſ.* 35. Quemad-
modum contrario modo ſpurij adſtrin- I
guntur alimenta parentibus præbere,
Menochius *de præſumptione lib.* 3. *qu.* 29.
num. 16. Molina *diſput.* 228. & quamuis
aliqui Doctores aſſerant, tales nullo mo-
do alimenta excipere debere, ſi propria
arte, vel operibus, aut alio modo com-
moda ratione vitam ducere valeant.
Molina *diſput.* 113. *num.* 3. Maſcardus
de probat. concluſ. 1159. *num.* 36. & alij
penes Giurbam *ad conſuet. Meſſ. cap.* 12. K
gloſ. 6. *num.* 52. *part.* 1. Hoc attamen cum
Viuio *deciſ.* 4. *num.* 52. procedere arbi-
tror, ſi in dedecus illis minimè reſultet,
quæ alimenta præbenda ſunt, diuitijs,
qualitatibuſque, ac dignitatibus filio-
rum, & patris inſpectis, Gomez *ad legem*
Tauri 10. *num.* 10. Gratianus *diſcept. fo-*
renſ. 112. Cæuallos *com. contra com. quæſt.*
780. *cap.* 774. *num.* 21. Vltra verò ali-
men-

Digitized by Google

A mentorum metam parentes nullo modo ſpurijs bonorum aliquid relinquere, donare, legare, aut quocunque acquiſitionis modo, in eis bona, vel illorum partem tranſmittere non poſſunt. Clar. *in* §. *teſtamentum*, *quæſt.* 31. *num.* Et ſi forſitan illud reliquiſſent, vel donaſſent, quod alimentorum excedit metam, ſi aperto modo illis tributum fuerit, ſcriptis hæredibus (ſi fortè inueniantur) & B ſi non reperiantur, ab inteſtato venientibus tranſmittitur. Gomez *ad legem* 9. *Tauri num.* 21. Quibus, duorum infra menſium ſpatium, petere non curantibus, fiſci deueniunt in poteſtatem, *l.* 1. *C. de naturalibus liberis.* Nec moræ admittitur purgatio ex notatis per Crauet. *in conſ.* 166. *num.* 15. Paſcalium *de viribus patriæ poteſt. part.* 2. *cap.* 1. *num.* 41. *in fine*, quam legis diſpoſitionem in omnibus C locum habere ſpurijs affirmauit *Duegnas regula* 366. *num.* 3. quod ſi aliquis rationem præ oculis optat habere, adeat Bartolum *in l. hæreditas, C. quibus vt in indignis*, & Gomez *ad dictam legẽ Tauri dicta num.* 21. Quibus in locis cõſpicitur: quare minimè ſit fiſco applicandum, ſi tamen clam, occultoque modo aliqua pars fuiſſet à genitore relicta, iudica aliquem capacem inſtituẽdo hæ- D redem ſecreta illum rogaſſet ratione: vt hæreditatem, vel quotam ſpurio reſtitutam daret filio. illo caſu ſi ſcriptus hæres ſpurio reſtituiſſet filio hæreditatem, in facti pœnam hæreditas ab ipſo arripitur, ac fiſco datur applicata. *l. poſtulent*. §. *fin. ff. ad Treb.* Quapropter hæredem, qui delictum patrauit ad tacitum commodandum fideicommiſſum de hæreditate reſtituenda hæreditarijs E expoliauit bonis, *l. cum quidam* 17. §. *in in tacito*, §. *Diuus Pius*, *uerſ. in tacitis, ff. de uſuris*, cuius verba ſunt: *In tacito fideicommiſſo omne emolumentum hæredi, auferendum, & fiſco præſtandum. Pius reſcripſit.* Et illo caſu, ſi ſpurius nullo modo talis conſcius fuerit accommodationis, alimenta debet è fiſco percipere. Surd. *de alimentis tit.* 1. *quæſt.* 31. *nu.* 36. Aliter verò eueniret, ſi eius culpa fuiſſet.

Et ſi nullam accommodauerit fidem, & F nulla ratione reſtituerit hæreditatem illo caſu hæreditaria bona illum penes comprobat permanere. *Text. in l.* 3. §. *ſi quis palam, ff. de iure fiſci, & l. in tacitis, ff. de legatis* 1. Si tamen hæreditatis partem reſtitutam dederit, ſiue minimè totam, fiſcus ſolummodo illam reſtitutam habebit partem. *l. hæres qui tacitam, ff. de his, quibus vt indignis*. Alexander *in l. ex pacto, ff. de vulg. & pupill. qui in* §. G *Iulianus*. Bartolo cõtrariam tenenti ſententiam, reſponſionem dedit; ſed quia cum hæreditas occultè ſpurio relicta fuiſſet filio, probanda ex coniecturis videtur, hac de re aliquas, velut præcipuas hic ſubiungam. De quibus omnibus vide Farinac. *in frag. crimin. in verbo fiſcus*. Et prima. ſi teſtator, qui hæreditatem ſpurio deſiderabat relinquere, magnam cum ſcripti hæredis perſo- H na fiduciam, & parentelam tenuiſſet: adeò quod maximam fidem in hærede poneret, quæ quamuis ſolitariè ſumpta, nullam habeat ſufficientiam, alijs tamen iuncta coniecturis multum valet. Mantica *de coniect. vltim. volunt. lib.* 10. *tit.* 4. Secunda. ſi in paternorum poſſeſſione bonorum filius ſpurius, vita heredis durante ſit: vel poſtquam deceſſerit, titulo lucratiuo. Peregrinus *de iure fiſci lib.* 3. I *tit.* 19. *num.* 5. *verſ. item fraus*. Corneus *conſ.* 310. *col.* 1. *vol.* 1. Tertia venit. ſi genitor in teſtamẽto minimè ſpurio alimenta reliquiſſet præſtanda: vel filiabus dotem non dederit, cum illi conceſſum eſt. illo caſu præſumi debet non nihil illi bonorum relinquere voluiſſe, & tali modo præſumendum tacitum eſſe fideicommiſſum iudicauit. Mantica *loco ſupra citato num.* 10. Aliæ inueniuntur K coniecturæ, quæ penes Peregrinũ conſpici poſſunt, cum occurrens euenerit neceſſitas.

Inſtitutus, qui relictam hæreditatem ſeſe ſpurio reſtituturum promiſit, nulla ratione promiſſis ſtare tenetur: ſed illam pro ſe retinere valet, vti verus hæres à teſtatore inſtitutus. Couarr. *in epit. de ſponſalibus parte* 2. *cap.* 8. §. 5. *num.* 9.

T 2 Mo-

A Molina *de iuſtitia,& iure tom.*1.*diſp.*169.
colum. 5. Eoquod talis promiſſio contra
legem data inuenitur, & vti talis nullā
exindè reſultare facit obligationem. *l.
iuris gentium,* §.*prætor aut ff. de pen.*

Et ne omni penè auxilio tales ſpurij
denudati remanerent, excogitati per
DD. modi, ſeu cautelæ habentur, qui-
bus valeant parentes illis hæreditatem,
vel quotam bonorum relinquere.ac cæ-
B teros inter Cepolla *in tract. cautelarum,
caut.* 38. Tuſcus *in littera C. concluſ.*163.
Thomas Ferretrius *in tract. cautelarum,
caut.* 41. & Baldechinus *in verbo Pater
naturalis,* & quæ præcipuè ſunt infra vi-
debūtur. Et prima ab Angelo,& Baldo
tradita fuit, *in l. ſi quis hæres instituatur,
ff. de hæredibus instituendis*. Scilicet vt
ſpurius ſub iſta, inſtitutionem excipiat,
condictione, ſi legitimationem habebit.
C Secunda eiuſdem Baldi *in conſ.* 36. vbi
inquit: genitorem ſpurium inſtituere
potis eſſe, cum capax fuerit, vel cape-
re valeat: & ſi nunquam fuerit capax,
inſtituat: & vniuerſales ſibi hæredes
ſubſtituat filios dicti ſpurij quandocun-
que orituros, qui eidem ſuperuiuant
ſpurio: & ſi liberos non haberet ſuſcep-
tos, ſubſtitutum habeat, qui teſtatori
placeret. Tertia eſt eiuſdem *in conſ.*72.
D *lib.*5. vt nimirum genitor ſpurium inſti-
tuat, cum capax inueniatur,& pro tem-
pore illum curatorem hæreditati faciat
iacenti. cum tali diſpoſitione:quod mi-
nimè teneatur rationem reddere,neque
cautionem præſtare. Quarta habetur ex
Corneo *in conſ.* 217. *lib.* 3. vt alicuius
Rex Prouinciæ, vel Regni inſtituatur,
quouſque perſonaliter ad adeundam
hæreditatis poſſeſſionē teſtatoris ſe con-
E tulerit in domicilium, ac interim ſpu-
rium gubernare, vti, & frui dicta hære-
ditate, vt de re ſua propria,poſſe.quam
cautelam aſſerit datam fuiſſe ex An-
chonæ Doctoribus teſtatori cuidam.
eoquod ſpurius à Patre curator, & gu-
bernator dari iacenti poſſit hæreditati.
Baldus *in d. l. ſi quis hæres, ff. de liberis
instituendis*. Quinta data fuit à Bartolo
in l. ſi is, qui duos, ff. de lib. legatas quam
etiam præbet Giurba *ſuper conſuet. Meſſ.* F
vt ſpurius in alicuius ſocietatem inclu-
datur,& poſtmodum genitor inſtitutum
det ſocium hęredem capacem.illo nam-
que caſu hæreditatis medietas ſpurio
danda erit filio, *l. ſi ſocietas, ff. pro ſocio,*
Cepolla *ſupra dicta caut. in* 7. Tiraquel.
de retractu lignani. §.26. *gloſ.*1. *num.* 33.
quam Peregrinus *de iure fiſci,*veram eſſe
iudicauit *in lib.* 3. *tit.* 18.*num.*95. *in fine.*
ſi ſocius cum teſtatore coniunctionem G
habeat: alioquin fraudem inueniri præ-
ſumendum erit. Sexta. vt genitor hære-
ditaria bona ſua vendat alicui, ex quo
poſt aliquid temporis ſpurius redimat
filius. Septima. vt genitor per donatio-
nem inter viuos bona ſua, cui voluerit,
præbeat, & poſtmodum donatarius per
aliam inter viuos donationem,ſpurio il-
la tribuat filio. Octaua. vt parens ſpu-
rio inſtitutionem det, & illi onus impo- H
nat, vt hęreditatem ſcilicet alicui capa-
ci reſtitutam præbeat, vt dixit Angelus
*in l. in tempus, ff. de hæredibus instituend.
& in l.* 2. *C. eodem*. inquiens: quod ſi
ſubſtitutus hæreditatem ſibi capere no-
luerit. illo caſo hæreditaria bona ſpurij
penes onere grauatum permanebant.
Nona. vt pater, Dei propter amorem
legatum ſpurio conficiat, cum illum ta-
men minimè ſpurium nominauerit.De- I
cima, vt aliquem bonorum inſtituat hę-
redem, ac illi onus imponat, vt ſpurio
illa reſtituat: iſto namque in caſu hære-
ditas grauatum penes ſucceſſorem per-
manebit. nec vllo modo ex fideicom-
miſſo tenetur illam ſpurio reſtituere; ſi
tamen id ipſi placuerit optimè ſpurio
valet illā præbere: eoquod de proprio
largiri videtur. cum verò proteſtationē
fecerit, quòd de ſuis donauerit bonis. k
Cepolla *dicta cautela* 31. *vt ſupra.*

Iſtæ attamen cautelæ, quæ ſupra tra-
ditæ ſunt,non omnes veræ apud Docto-
res eſſe reputantur. & prima quidem ex
Aretino impugnationem excepit *in con-
ſil.*142. *num.*30. Eoquod nullo modo à
teſtatoris facto pendet, ſed ex Principe
legitimante. at illa conditio quodam-
modo impoſſibilis reputatur à Baldo *in*

l. cam

A *l. eam quam num.* 48. *col.* 11. *C. de fideicom.*
Vel procedere debet, cum inhabilitas,
nulla ratione, neque verbis, neque per
certam relationem exprimatur, ſed ſuã
habere cùm poſſit, ſi celatis, occultiſ-
que verbis ordinata fuiſſet conditio. Se-
cunda à Corneo *in conſ.* 217. minus tuta
exiſtimatur: eoquod genitori ſuum ob
vitium vetitum euenit ſpurio filio relin-
quere, hac de re additio illa, cum fue-
B rit capax, minimè reuelabit. adde, quod
honorati habilitas debet inueniri, cum
teſtamenti tempus adeſt. Baldus *in d. l.*
eam quam, C. *de fideicommiſſis col. penult.*
l. ſi alienum, §. *extraneis, ff. de hæredibus*
inſtituen. ita etiam teſtandi habilitas te-
ſtamenti tempore eſſe debet. *l.* 1. §. *ſi fi-*
lius, ff. de leg. 3. Tertia fuit à Caſtrenſi
reiecta *in conſ.* 467. *viſo puncto num.* 5.
verſ. conſtat enim lib. 2. Eoquod fraus re-
C cluditur, ex quo doli remiſſio futuri
ſpurio facta, fraudẽ aperit Tuſcus *lit.* S.
concluſ. 417. *num.* 48. Quarta. minimè
contradictionibus carens eſt, & præci-
puè per Caccialupum, qui inter conſi-
lia Cornei 217. contrariam abſolutè de-
fendit ſententiam. vbi ille inquit cau-
telam tanquam in legis fraudem pro-
curatam nullum habere vigorem: & ſi-
cuti minimè valet ſpurius inſtitutionem
D à patre habere, ita nulla ratione pater-
na poteſt adminiſtrare bona. & ita Bar-
tolum conſuluiſſe dicit. Quinta. magis
tuta eſt, ſi effecta fuerit coniunctæ per-
ſonæ à patre, vt iudicauit Peregrinus
loco ſupra citato in dicta 5. *cautela*. Sexta.
nullo modo pro vera excepta fuit à Bar-
tolo *in l. ſi is qui num.* 4. *ff. de vulg. & pu-*
pill. fraudis cauſa, quæ apparens vide-
tur. Caſtrenſ. *dicto conſ.* 467. *nu.* 3. Tuſc.
E *dicta concluſ.* 163. *litt.* C. Septima. falſa
omninò eſt: eoquod prohibitum euenit
ſpurio acquiſitionem facere per dona-
tionem inter viuos à genitoris donata-
rio. *l.* 1. *C. de natur. liberis.* illa namque
ſecunda donatio in ſpurij perſona è pa-
tris donatario facta, in remunerationis
locum facta cenſetur, quæ nulla ratione
in ſpurio euenit permiſſa. Alexander
conſ. 54. *lib.* 7. *in principio*. Tuſcus *dicta*
litt. S. *concluſ.* 417. *num.* 40. Octaua. ne- F
que ſubſtentari poſſe demonſtratur, vt
explicauit Peregrinus *de iure fiſci tit.* 18.
lib. 3. *num.* 92. quam etiam reprobauit
Imola *in dicta l. in tempus*. Sed loquun-
tur, cum in ſubſtitutionem aliqua eſſet
admiſſa perſona, cui difficilis eueniret
acquiſitio: ſed quotieſcunque ſubſtitu-
tionem habet perſona, quæ nulla habita
difficultate poterat acquirere, ſubſten-
tabilem eſſe iudicauit. Peregrinus *dicto* G
num. 92. Nona. Baldo nulla ratione ap-
paruit vera. *in l.* 3. *in principio, ff. de lib.*
& poſthum. Tuſcus *dicta concl.* 417. *n.* 11.
Decima ſubſtentabilis eſt: eoquod mi-
nimè vetitum ſpurio euenit, ex alia ac-
quirere perſona, niſi ex genitore. Spe-
culator *tit. de ſucceſſ. ab inteſtato. verſ. ſed*
quid ſi pater §. 1.

Ego tamẽ geminas infraſcriptas clau-
ſulas veras eſſe iudico. Et prima eſt. vt H
genitor in teſtamentum ſpurio det ali-
menta relicta, & poſtmodum ſibi ami-
ciſſimum, ſibi in hæredem ſubſtituat. qui
hæres, poſtmodum patre vita defuncto
hæreditatem ſpurio valet donare. ac nil
mirum: ſpurij namque indigni paternæ
donationis ſucceſſores ſunt, ex *Authen.*
licet. C. de natur. lib. & nullo modo ſuc-
ceſſionis paternæ indigni, & incapaces,
quæ alium peruenerit ad hęredem, cum I
ampliùs minimè paterna hæreditas di-
catur, ſed illius, qui hæredis habuit in-
ſtitutionem, qui eam adiecit. Gloſ. *in* §.
vltimo, in Authen. quibus modis naturales
efficiantur ſui. Speculator *in dicto tit. de*
ſucceſſ. ab inteſtato §. 1. *verſ. ſed quid ſi*
pater. Bartol. *in l. ſi is qui num.* 3. Alex.
conſ. 51. *num.* 2. *vol.* 2. Peregrinus *de iure*
fiſci tit. 18. *num.* 104. Gomez *ad dict. l.* 9.
Tauri num. 18. *verſ. ſecunda*. Secunda K
eſt. vt ſpurius in vniuerſalem ſit inſti-
tutus hæreditatem, cui in cohæredem
præbeatur amiciſſimus (à quo tutus ſit,
quod ſequens euenerit reſtitutio) iſto
namque in caſu, vt ſuperiùs fuit expli-
catum, hæreditas palàm fuit ſpurio re-
licta, quæ fiſco nullo modo acquiritur.
illi attamen cohæredi, qui facta acquiſi-
tione totam valet hæreditatem ſpurio

inter

Digitized by Google

A ratione valorem habet, quod alitèr ſuc-
cederet in alijs ſpurijs, qui per ſtatuti
fauorem habiles effici poſſunt: eòquod
ſicut lex ſpurium ad genitricis habilitat
ſucceſſionem, ſi illuſtris non reperiatur,
ita etiam valent per ſtatutum ad pãtrĩ
ſuccedendum habiles reddi, cæteri filij
ſpurij: quia ſucceſſiones de iure ciuili
ſunt. *L. obuenire, ff. de verborum ſignific.*
Boerius *dicta decif.* 127. *num.* 50. Tertio:
B quod in ſtatuto, ſeu diſpoſitione Capi-
tuli Regni huius de compromittendis
cauſis coniunctas inter perſonas, nulla
vice ſpurij locum habent. Alexander
conſ. 60. *num.* 8. *vol.* 2. *& in conſil.* 144.
vol. 7. *& in l. ex facto,* §. *ſi quis arrogatus.*
ff. ad Sen. conſ. Trebell. Raphael verò
Fulgoſius *in conſ.* 129. *col. penult. verſ. &*
in propoſita quæſtione, reſponſum dedit:
naturales ſub hoc ſtatuto eſſe compræ-
C hendendos non loquitur tamen expreſ-
ſo de ſpurijs modo; aſt ego dico, quod
vt iſti ſpurij nullo modo admitti valent
in retractu de re, quæ vel à genitore, vel
cęteris ab aſcendentibus, vel à conſan-
guineis vendita fuerit, vt diſſeruit Tira-
quellus *de retractu* §. 1. *gloſ.* 8. *in principio*
num. 6. *&* §. 26. *in principio.* eòquod nul-
la ratione de familia, & agnatione ſunt,
ita etiam minimè ſub illo ſtatuto com-
D præhenſi reperiuntur; ſed vt concordijs
contraria reddatur opinio, facienda eſt
diſtinctio cum P. Fregoſio *de regim. Chri-*
ſtianæ Republica par. 1. *lib.* 3. *diſp.* 4. *n.* 196.
col. 2. *verſ. ex quibus.* Quod ſi inter per-
ſonas ex linea deuenientes paterna tra-
ctatur, minimè ſub illo ſtatuto, de com-
ponendis cauſis inter perſonas coniun-
ctas, compræhenſi intelliguntur: & pari
modo nec ad illarum rerum adminiſtra-
E tionẽ, quæ per tales eſſent alienatæ per-
ſonas. ſed ſi coniunctas inter perſonas
ex matris parte, vel ad retrahendum
rem à matre, & ſuis conſanguineis agi-
tur. illo caſu admitti valent ad retractũ,
& ſub ſtatuto, de cauſis compromitten-
dis, compræhenſi remanent; Doctores
penès Franciſcum Mariam Prati *in ad-*
ditionibus ad Paſcalium de viribus patr. po-
teſtatis, in annot. cap. 1. *p.* 2. *fol.* 46. *verſ.*
quid dicendum. Tiraquellus *in d. tractatu* F
de retract. §. 1. *gloſ.* 8. *nu.* 8. Quarto: quod
ſicuti nullo modo naturales tantùm ad
feudi ſucceſſionem, neque ad maioratũ
admitti valent, ità multo magis admitti
non debent ſpurij ipſi, qui illis odioſio-
res ſunt. Bambacarius *in repetitione c.* 1.
§. *naturales, ſi de feudo fuerit controuerſia*
inter dominum, & agnatum. Gregor. Lo-
pez *in l.* 2. *tit.* 15. *part.* 2. *in Gloſa verbo,*
vino el hijo maior. Prato *loco ſupra citato in* G
principio; ac pari modo reſponſum dan-
dum erit cum ſupradicta diſtinctione, ſi
de humando filio ſpurio in maiorum
ſepulchro tractatur, in quo ſepeliri ſoliti
ſunt omnes illi, qui ex familia deſcen-
dentiam habent; nam ſi ſepulchrum ad
paternos aſcendentes, vel deſcendentes
pertineat, minimè in illo ſepeliri valet;
Doctores apud Pratum *loco ſupra citato,*
verſ. an autem filij: eòquod ſpurij in pa- H
tris familia minimè includuntur. alitèr
verò eueniret, ſi ſepulchrum è genitricis
linea poſſideatur, eòquod quemadmo-
dum quoad matris perſonam ſpurij tan-
quam legitimi reputantur, ſimili ratione
debent ad ſepulturam admiſſionem ha-
bere. Quinto. filia ſpuria minimè in
Abbatiſſam electionẽ ſortiri poteſt, ha-
bito diſpẽſationis Summi Pontificis de- I
fectu: vt teſtantur Ioannes Mouacc. *in*
cap. indemnitatibus num. 4. *& ſequenti de*
elect. in 6. & Petrus Gambarus *in tract.*
de auctoritate legati nu. 302. Nec tali ab-
ſente diſpenſatione ſacros ad ordines
ſpurij promotionem habere valẽt. *cap.* 1.
& 2. *de electione in* 6. *& cap. cum in cun-*
ctis, & cap. innotuit de electione. Ac ex
omnibus eccleſiaſticis beneficijs depel-
luntur, Hippolitus de Marſil. *ſingul.* 163.
in cap. baſtardi. Nec promotionem ad K
Epiſcopatus dignitatem habere poſſunt.
Lambertingus *de iure patronatus parte* 1.
lib. 2. *artic.* 11. *quæſt.* 6. *in principio n.* 12.
Nec vllo modo in Cardinalium Colle-
gium admitti valent, nec minùs in Au-
ditores Rotæ Romanæ potis ſunt eligi,
Ludouicus Gomez *in Regul. Cancellaria*
de triennali poſſeſſ. quæſt. 2. *ſub nu.* 2. Pa-
ſcalius *de virib. patriæ poteſt. part.* 4. *cap.* 2.

num.

A *num.* 18. *&* 19. qui in n. 20. inquit, Quod iſtiuſmodi baſtardi Hyeroſolimitanorũ militum habitum poſsũt deſumere: quo in loco plura circa hoc affert decreta, ac diſtinctionem facit. ſi ſint magni nobilis filij, &c. eòquod infamia facti, & iuris infames exiſtunt. Azor. *in ſumma de naturalibus liberis*. Propter quod turpes nominantur perſonæ. Baldus *conſil.* 70. *vol.* 1. Et iure minimè dicũtur omni exceptione maiores: adeòquod illi, qui per
B vnicum teſtimonium, qui ſpurius ſit, aliquid probatum eſſe voluerit, nullo modo illi iuramentum tribuitur ſuppletorium. Romanus *in l. admonendi de iure iurando*, & in deteriori ſtatu reperiuntur, quam ſint naturales. Crauetta *conſ.* 138. *col.* 2. Hac de re ea, quæ nullo modo naturalibus conceſſa filijs eueniunt, multò magis non debent ſpurijs concedi. Af-
C flictus *in cap.* 1. *§. naturales in principio, ſi de feudo fuerit controuerſia inter dominum, & agnatum*. Rolan. *conſ.* 79. *vol.* 2. Quãobrem ſicuti naturales in feudo ſucceſſionem non excipiunt, multo minus & ſpurij. Rolan. *loco citato num.* 40. *in fine*. & optimo quidem iure ab omni expulſionem habent dignitate. Baldus *in l.* 5. *ff. de liber. & poſthum.* Roland. *num.* 51. Immo nec Notarius eſſe valet, vt ſcripſerunt Doctores penès Roland. *nu.* 52.
D Sexto. ſpurius, qui patrem enecat, punitionem habet ex diſpoſitione *legis Põpeiæ de parricidijs*: Afflictus *de feudis, tit. ſi de feudo fuerit controuerſia inter dominũ, & agnatum, in verbo gloſa vnica num.* 5. *fol.* 436. Septimo. quod licet ſpurij filij in paterno ſucceſſionem nõ habent feudo, vt ſuperiùs fuit explicatum, in materno tamen vna cum legitimis admit-
E tuntur, niſi genitrix illuſtri exiſtat gradu, quamuis ille accuſabili ſit natus ex coitu. Afflictus *loco citato a num.* 7. *cum ſequentibus*. Octauo. quod ſpurij fratres vno ex patre, geminiſque ſuſcepti concubinis, adinuicem in ſucceſſionem non admittuntur iuxta ſententiam Speculat. & Ioan. Andreæ *in tit. de ſucceſſ. ab inteſt. §.* 1. *verſ. quid de natus*. Sed optimè inter ſe ſucceſſionem habent ſpurij, qui

vna ex concubina, ac duobus procreati F
ſunt genitoribus: quia cognationem habent, quæ per ſpurietatem nullo modo perditur, ſed tantùm agnatio, vt in *§. vulgo, inſtituta de ſucceſſ. cognatorum*. Afflictus *loco ſuprà citato num.* 6. Debitoque iure nulla ratione ſpurij ad Regni ſucceſſionem excipiuntur, nullum ponentibus obicem, quæ in contrarium adduci poſſunt, exemplis, vt refert Toloſanus *de Republica lib.* 7. *cap.* 8. *per totũ*. G
Quo in loco examinat, num ſpurij in principatus ſucceſſionem valeãt admitti: ac rationes, exemplaque pro vtraq; militantibus parte adducit. attamèn in numero decimo ſtatutũ vult nullo modo ſucceſſionem excipere debere, etiam ſi in legitimorum locum ſint admiſſi, vt in num. 12. ſcripſit: quia de regia minimè dicuntur propagine, & familiæ inficiunt decorem, peſſimis tanquam mori- H
bus præditi, ac degeneres efficiuntur. *cap. ſi gens Anglorum* 56. *diſt.* Hac de re arma, & domus inſignia ſibi deferre minimè valent. Bartolus *in l.* 1. *C. de indignis lib.* 12. *& in tractatu de inſign. & arm.* Sed noſtris hiſce temporibus cõtrarium in praxi adhibetur, prout de natutalibus explicatum fuit filijs: eòquod ſpurij arma ducunt familiæ, quamuis inciſa in medio barra, quæ à ſiniſtra incipiat, & I
ad latus dexterum terminet, ad ſignificandum non ex legitimo, dexteroque, ſed ex infelici, ſiniſtroque, ac damnabili originem habuiſſe concubitu. Toloſanus *ſintag. iuris vniuerſ. lib.* 45. *cap.* 6. *num.* 6. *& in num.* 8. obſtupet, quare à nobilibus permiſſum eueniat, vt ſpurij arma, inſigniaque nobilientis defe- K
rant familiæ.

A
DE FILIORVM OBSEQVIIS ERGA Parentes præſtandis, eorumque obligationibus, & reuerentia.
Cap. 12.

PRinceps liberorum erga parentes
obligatio impoſita fuit à primæuo
gentium iure, & ex naturali ratione fuit
obedientia conſtituta. §. 1. *inſtit. de iure*
B *naturali gentium, & ciuile*, à quibus prę-
ceptionem habemus, vt Deo, parenti-
bus, & patriæ obedientiam præſtemus.
l. 2. *ff. de iuſtitia, & iure*: etiamſi fuerint
emancipati. Soccinus *in l. ſicuti num.* 7.
C. de in ius vocando. Vnde, & naturali
genitori eadem præſtanda obedientia
eſt, qualis & legitimo, *l. parentes natura-
les, ff. de in ius vocando*. Et non ſolum per
naturale gentium, atque ciuile ius ad
C obedientiam obligantur præſtandam,
ſed antè omnia ex Diuino Iure illis in
Decalogo poſitum fuit præceptum, vt
parentem honorēt, ac obſequia præſtan-
do, colant: & punitionem, quæ contra
inobedientem eſt conſtituta, legimus in
21. *cap. Deuteronomij num.* 18. quò in lo-
co extat: *Si genuerit homo filium contuma-
cem, & proteruum, qui non audiat patris,
aut matris imperium, & coercitus obedire
D contempſerit, apprahendent eum, & ducent
ad Seniores Ciuitatis illius, & ad portam in-
dicij, dicentque ad eos: filius noſter iſte pro-
teruus, & contumax eſt, monita noſtra au-
dire contemnit, comeſſationibus vacat, &
luxuriæ, atque conuiuijs: lapidibus eum ob-
ruet Populus Ciuitatis, & morietur, vt au-
feratis malum de medio veſtri, & vniuer-
ſus Iſrael audiens pertimeſcat*. Et velut à
Deo maledicti hominis cadauer, eodem
E lapidationis die humi condi mandaba-
tur. In honoris præcepto non ſolùm ge-
nitor, ſed mater etiam comprehenſio-
nem habet: *Honora patrem tuum, & ma-
trem tuam, vt ſis longæuus ſuper terram*.
Exod. *cap.* 20. *num.* 12. & Eccleſiaſtes
cap. 3. ſunt filius honorans matrem com-
paratus Theſaurizanti: & iterum *nu.* 11.
*Benedictio patris firmat domos filiorum, &
maledictio matris eradicat fundamenta*, &
ex Exodo *cap.* 21. *num.* 17. *Qui maledi-* F
xerit patri ſuo, vel matri morte moriatur: &
D. Paulus ad Epheſios *cap.* 6. *num.* 1. *Filij
obedite parentibus veſtris in Domino: Ho-
nora patrem tuum, & matrem tuam, vt bo-
num ſit tibi, & ſis longæuus ſuper terram*.
Quæ obligatio tanta eſt, vt in omnibus
rebus, quæ licitæ, & diaphoræ ſint, il-
lis obedientiam præſtare, tàm de diui-
no, quàm de poſitiuo Iure filij tenentur:
dicta l. 2. *ff. de iuſtitia, & iure* 4. Fede- G
ricus de Senis *conſ.* 191. *in principio*. Qui
non ſolùm obſequialia parentibus ope-
ra præſtare obligantur, ſed etiam artifi-
cialia, eorum tamen abſente dedecore.
Surdus *de alimentis tit.* 4. *quæſt.* 29. *nu.* 4.
Bartolus *in l.* 1. *C. de mendicantibus lib.* 10.
l. qua actione, ff. ad legem Aquiliam. Giur-
ba *in conſuet. Meſſan. cap.* 7. *gloſ.* 13. *p.* 1.
num. 41. Quapropter valent parentes ad
talia præſtanda opera filios cogere. Mo- H
lina *de iuſtitia, & iure tract.* 2. *diſp.* 228.
§. 3. Quod ſi nati illis opera præſtare
denegauerint, iure optimo parens ſub-
miniſtranda eis alimenta detrahere va-
let. *l. ſiquis à liberis*, §. *ſi parens, ff. de
liberis agnoſcendis*, DD. *in l.* 1. *C. de leg.*
Alciat. *conſ.* 243. *num.* 6. Sed ſi actionis
iure filius excipit alimenta, nullo modo
in obligatione reperitur, vt patri operà
præſtet. Anna *conſ.* 54. *num.* 2. Giurba I
loco citato in fine d. num. 41. nec etiam ſi
in ſacris paternis filius non inueniatur.
Fragoſius *lib.* 1. *de regim. Reipub. Chriſt.
diſp.* 2. §. 10. *num.* 283. Qua pro re pro-
cedit diſpoſitio, *l. nullum, ff. de obſequijs
à liberis, & libertis præſtandis*: eòquod
per emancipationis actum exemptionē
habuit à iure ciuili, & ad obſequialia
tantùm adſtringitur opera, ac optimè
quidem Gutierez *de iuram. par.* 1. *cap.* 5. K
Diſtinctionem adduxit, emancipato fi-
lio, qui ſeruilia præſtet opera genitori,
ſalarium ab ipſo conſtitui debere, quod
filio patris exiſtenti in poteſtate dene-
gandum eſſe affirmauit Didacus Perez
in lege prima tit. 2. *lib.* 1. *ordinamentorum
colum.* 63. *verſ. offert ſe*. Et ratio habetur:
eòquod filius parentis ad vtile acquiſi-
tionem facit, & illius mandata exequi

A tenetur, abſque vlla ſalarij ſpe; alitèr
enim ab extranei perſona minimè dif-
ferret, qui abſente ſalarij lucro ſeruitiũ
non præſtat: ſed Pater Diana *tractat.4.*
*Miſcell. p.4. reſol.66. fol.*182. Mercatoris
filium, patris bona in adminiſtrationem
habentem, ſalarium expoſcere poſſe iu-
dicauit: eòquod tali in caſu non ſolùm
paternis ex bonis, ſed etiam filij ex in-
duſtria lucrum proueniat. ideò inter
B profectitia partim, inter aduentitia ve-
rò partim bona connumerandũ ipſi eſſe
viſum fuit; & ita genitorem obligauit
tantumdem filio tribuere ſalarium, quã-
tum extraneæ deberet perſonæ: quod ſi
filius id ex parte nullo popoſcerit mo-
do, propter reuerentiam; vel timorem
genitoris, occulta ratione illi permiſit
compenſationem pro cõcurrentis debi-
ti ſalarij quantitate, ſumere poſſe: ad-
C ducit Layman *in theologia morali lib. 3.*
ſect.5. tract.4. cap. 8. num. 6. poſt Leſ-
ſium, Nauarrum, Lopez, & Angelum.

Nec licitum eſt filijs patrem afficere
iniuria, ſuam ſuſcipiendo defenſionem,
cum genitor leniter, ſed licito modo fi-
lio deportaret offenſionem, *l. 2. C. de pa-*
tria poteſtate: vt legitur *in Prouerbijs cap.*
13. *num.* 24. *Qui parcit virgæ odit filium*
ſuum: qui autem diligit illum inſtanter eru-
D *dit*: *& cap. 29. num.* 15. *Virga, atque cor-*
rectio tribuit ſapientiam. puer autem, qui
dimittitur voluntati ſuæ confundit matrem
ſuam. Namque iniuria, quæ ex parẽ-
tibus deuenit, iniuriam impigendi ani-
mo lata non ſumitur, ſed emendationis
cauſa. *l. 1. de emendatione propinquorum.*
Fuga igitur potiùs conſulere ſibi filius
obligatur: exiſtente Alexandri Magni
exemplo; qui cum, ſtricto è genitore
E gladio, infeſtaretur, nulla vi reſtitit, nec
aliquam intulit offenſam. fugæ autem
ſeſe præceps tradidit, vt Plutarchi re-
latio in Alexandro habetur. adeòquod
ſi filius aduerſus patrem, ſuam ſtricto
enſe deſumeret defenſionem, & genito-
rem vellet percutere, ſi pater filij in
occiſionem irrueret; parricidij minimè,
pœnã ſubiret, vt intellexit Bartolus in
l. vt vim num.4. ff. de iuſtitia, & iure.
Carrerius *in pract. crimin. §. homicidium* F
num. 173. Decianus *tract. crimin. lib. 9.*
tit. 18. *num.* 13. Sed ſi alio modo filius in
propriæ vitæ defenſionem inſurgere nõ
poſſet, niſi genitori vitam auferendo, ac
armis illatam expellendo vim; illi cer-
tè, cum inculpatæ moderatione tutelæ
permiſſum euenit à Theologis, & Iuriſ-
peritis genitori occiſionem inferre. in-
ter Theologos eſt Hurtad. *de iuſtitia, &*
iure, diſput. 10. *difficult.* 6. Caſtillus *dicto* G
tract. lib. 2. tract. 1. diſput. 10. dub. 2. n. 30.
Inter Iuriſconſultos Farinaceus *qu.* 125.
num. 111. *& quæſt.* 120. *num.* 186. *&* 88.
tit. de homicidio. Menochius *de arbitr.*
lib. 2. centur. 4. caſu 356. *num.* 35. *&* 47.
Et ratio videtur, eòquod quamuis pa-
rentibus per leges caſtigationis conceſ-
ſa euenit moderatio; illa tamen mode-
rato; non verò exceſſiuo permiſſa datur
modo per *Text. in l. vnica, C. de emend.* H
propinquorum, l. in ſuis 10. *ff. de liberis, &*
poſthumis, l. 3. & vltima, C. de patr. poteſt.
Et hac de re, liberi parentibus caſtiga-
tionem vice moderata adducentibus,
nullam obijcere valent reſiſtentiam.
Bartol. *in l. 3. ff. de iuſtitia, & iure*: eò-
quod iure vtuntur ſuo, & nullam illis
faciunt iniuriam. *d. l. 3. C. de patria poteſt.*
Quod alio ſuccedit modo, ſi parentes
omnem humanitatem depellentes, for- I
mamque, ac modum per leges conſti-
tutam prætereuntes, filios ita in huma-
na tractarent ratione, vt illis nihil, niſi
mors ſit expectanda: illo namque in ca-
ſu propriam arripere defenſionem illis
permittitur; ſed leges præterea incul-
patæ defenſionem tutelæ concedentes
nullam de filijs diſpoſitionem dederũt,
ſed generali conceſſerunt modo, cum
inculpatæ moderatione tutelæ ſuam aſ- K
ſumere defenſionem licitum eſſe: *d. l. 3.*
ff. de iuſtitia, & iure; l. ſcientiam 45. §. qui
cum aliter 4. ff. ad legem Aquiliam l. 2. & 3.
C. ad legem Corneliam de Sicarys. Vlricus
Vnnius *in Collegio criminali diſp. 8. n. 4. 11*
Vbi dicit, filium impunè quidem, patri
necem adducere cum inculpatæ mode-
ratione tutelæ valere; Quod ſi fortè mo-
dum in propriam excipiendo defenſio-
nem

Digitized by Google

A nem excediſſet, exceſſus vtique illam debet excipere punitionem, quam homicidij rei ſortiuntur, per illa, quæ à Farin. *dicta quæſt.* 120. *num.* 190. explicata fuerunt. Debent igitur cauere genitores ne in filijs iracundiam excitent, ſed illos aſſuetos in diſciplina, & Domini correctione reddere. ſectantes in hoc Doctoris gentium Pauli conſilium dicentis ad Epheſios *cap.* 6. *num.* 4. *Et vos Patres nolite ad iracundiam prouocare*
B *filios veſtros, ſed educate illos in diſciplina, & correptione Domini.*

Valet etiam natus bannito necem inferre genitori, ſi Reipublicæ damna ducat, tranquillumque eius perturbet ſtatum, ſi aliud auertendi damni remediũ non inueniretur, de Caſtill. *de iuſtit. & iure lib.* 2. *tract.* 1. *diſput.* 10. *dub.* 1. *n.* 15. Decianus *tract. crimin. lib.* 7. *cap.* 39. *n.* 8. Doctores penès Dianam *tract.* 7. *miſcell.*
C *part.* 8. *reſol.* 42. *fol.* 324. Sed contraria mihi in ſententia magis eſſe placeret. eòquod non per hoc, quod genitor bannitus reperiatur, pater eſſe deſinit: iura enim ſanguinis nullo modo vnquam valent depelli. *l. ius agnationis* 34. *ff. de pactis. l. conſanguineos* 8. *ff. de regim. iuris.* Et iure quidem optimo Bondinus *de Repub. lib.* 1. *cap.* 4. Veneti Senatus decretum, velut impium, vituperatione af-
D fecit, quo bannitus Ciuitati, famæ, & bonis reſtitutionem habuit: eòquod genitori eadem punitione damnato capitis obtruncatione intuliſſet necem; ſed meritò licitum eſſe iudico, genitorem enecare, ſi patriam aduersùs ipſe veniret: *l. minimè* 35. *ff. de religioſ. ſumptibus funerum*, eòquod magis publicis patriæ bonis, quàm genitori debemus. *l.* 4. *§. qui filium, ff. de re milit.* Quod verum eſſe
E arbitror, quando patria alio modo in ſui defenſionem inſurgere minimè poſſet, quàm habita patris morte ex Cicerone 3. *officio.* æquali modo cenſeo eſſe decernendum, ſi genitor non ſolùm rebellionem contra patriam cogitet, ſed etiam aduerſus Regem committat: eòquod per proditionis, & rebellionis medium agnationis iura, & cognationis deperduntur. *l. poſt liminij.* §. *filius, ff. de cap. poſt limi. reuerſis.* Carrerius *practica*
F *crimin.* §. *homicidij num.* 142. Cepolla *conſ.* 5. *num.* 26. Ancharanus *conſil.* 75. *col.* 2. *verſ. item ille. Gloſ. in l. liberto, ff. de obſer. à liberis præſtandis.* Cùm atrocius reputatur patriæ patri necem inferre, quàm potiùs naturali: doctiſſimus Fernandez de Caſtro *in libro cui titulus eſt Portugal conuencida, ſeſſ.* 3. *fol.* 117. Quæ
G cauſæ, quamuis excuſationem de iure ciuili præbeant, de iure tamen canonico nullum habere poſsũt locum. Gloſ. *in cap. accipimus de homicidio, & in cap. ſignificaſti eodem tit.* Decianus *tract. crim. lib.* 9. *tom.* 2. *cap.* 18. *num.* 9. *in fine.* Et ſi ſuperiùs dicta locum excipere dicimus, ſi aduerſus patriam, vel Regem aliquid genitor patratum vellet, multò magis locum ſuſcipere contendimus, ſi contra
H Religionem dolis veniret inſtructus: namque ſi filio licitum eſt patrem, aduerſus humanum Principem aggreſſus molientem enecare: multò magis permiſſum erit, ſi contra Diuinum Regem inſtabit, qui Rex Regum, & Princeps Principũ, vt notatum eſt per Decianum *loco ſupra citato num.* 8. *in fine.* Ita etiam cum genitoris præcepta æternam aduerſus ſalutẽ intentum haberent, filius parenti obe-
I dientiam præſtare non obligatur. Diuus Thomas 2. 2. *quæſt.* 101. *art.* 4. & cp in loco Gaetanus: eòquod propoſitum in Euangelio Matthæi 10. *num.* 37. habemus Chriſtum protuliſſe: *Qui amat patrem, pluſquam me, non eſt me dignus:* & Lucæ *cap.* 14. *num.* 26. *Si quis venit ad me, & non odit Patrem ſuum, & matrem ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus.* Quemadmodum in atrocioribus genitori obedientiam præſtare minimè adſtringitur,
K *l. liber homo, ff. ad l. Aquiliam.* Nec vllo modo mandanti, vt matrimonium concludat D. Thomas *in addit. ad* 3. *partem ſumma quæſt.* 47. *num.* 6. Scotus 4. *ſenten. diſtin.* 29. *quæſt.* 1. *art.* 4. Giurba *ſuper conſuet. Meſſan. cap.* 9. *gloſ.* 4. *p.* 1. *fol.* 246. *num.* 5. vt pari modo filiæ obligationem imponere nullo modo pater poteſt, vt matrimonij contractionem faciat illa

A recuſationem dante DD. apud Giurbã
loco ſupra cit. num. 3. verſ. proinde, cui
addo Dianam *part. 4. tract. 4. miſcellan.*
reſolut. 132. fol. 218. Qui notandum eſſe
explicat: quod licet filij paterno abſen-
te conſenſu, matrimonium inire licito
poſſint modo, recuſantibus imò paren-
tibus; illicitum verò cenſuit matrimonij
habere contractionem, parentibus nulla
ſatisfactis ratione, niſi cum liberi timo-
B rem haberent, parentes iniuſto impedi-
turos modo illius matrimonij coniun-
ctionem: vel quando legitima adſit oc-
cultandi cauſa: vel ſi multum parenti-
bus conducat, vel alonius celebratio
habeatur matrimonij: tali in caſu filij
lethali ſub culpa obedientiam, genitori
illud præcipienti, ac volenti præſtare
tenentur. ſi tale ſcilicet propter matri-
monium maximas tranquillare potuiſ-
C ſent inimicitias parentes: eòquod iſto in
caſu potiùs paternæ ſubuentio neceſſita-
tis dicitur, & filius obedientiam præſta-
re obligatur. Nauarra *in ſumma cap. 14.*
num. 15. Scotus *quæſt. 4. concluſ. 3.* & alij,
qui ſunt adducti per Giurbam *loco citato*
num. 5. in fine, & num. 6. Adeòquod ſi
poſtmodum filius nulla ratione paternã
ſequutus fuerit voluntatem, præceptum
contrahendo matrimonium, pater mi-
D nimè perpetuò illum odio proſequi de-
bet, nec proprio ex colloquio, atque
conuerſatione illum expellere; ſed op-
timè valet per aliquod temporis ſpatiũ
in ſpreti pœnam præcepti eum expelle-
re. Diana *dicta part. 4. reſol.* 182. Vt æqua-
li modo hac de cauſa liberos ex hære-
ditate minimè poſſunt abigere, neque
debitã illis dotem negare: eòquod ma-
trimonium ipſis non conſentientibus
E contraxere. ac tali de cauſa omnes ab-
rogatæ ſunt leges ciuiles, quæ patribus
filiorum exhæredationem permittebãt,
ſi illorum abſque conſenſu nupſerint.
Spino *in ſpeculo teſtamentorum gloſ. 20.*
principali ex num. 66. Sanchez *de matrim.*
lib. 4. diſp. 24. Barboſa *ſuper Concil. Trid.*
ſeſſ. 24. de reformat. cap. 1. num. 3. qui in
num. 4. affirmat nullam habere vigorem
ſtatutum illud, quod filijs vetat, ne ma-

trimonij contractionem faciant, cum F
parentum conſenſus abſit. nec vllo mo-
do pœnas ab illo impoſitas valere, aſſe-
rit, velut per ius canonicum abrogatas.
Maſtrill. *deciſ.* 163. Molina *de ritu nupt.*
lib. 2. different. 7. num. 9. cum ſequentibus
& cæteri Doctores, qui ab eo in *d. n. 4.*
ſunt adducti, & habetur diſpoſitio Sac.
Concil. Trident. *in dicta ſeſſ. 24. de refor.*
cap. 1. ſtatuens, damnandos illos eſſe, qui
falsò certum volunt, quod matrimonia G
ex filijs familias abſque paterni conſen-
ſus interuentu contracta, ſint irrita, &
quæcunque parentes illa rata, vel irrita fa-
cere. ac ne tanta in clara materia plura
in medio adducam, videndi ſunt DD.
adducti à Barboſa *loco ſupra citato in n. 2.*
3. & 4.
Filij etiam ergà parentes amorem
debent præſeferre, illamque illis præ-
ſtare pietatem, quam parentes eorum H
ergà perſonas præſtitere. *Authen. licet in*
fine, C. de naturalibus liberis, cum teneãn-
tur ad antidora, *l. ſed ſi lege, §. conſuluit,*
ff. de petitione hæreditatis; & illis mutuã
reddere vicè beneficia obligantur, ut
Diuus Paulus ad Timoth. ſcripſit *1.*
cap. 5. num. 5. Iſtã de re ſicuti genitor fi-
lijs alimenta ſubminiſtrare tenetur, iſte
etiam parenti obligatur dare filius. *l. fin.*
§. ipſum autem, C. de bonis, quæ liberis, l. I
filius, C. de patria poteſtate l. 1. & 2. C. de
alendis liberis, l. ſi quis à liberis, ff. de liber.
agnoſcendis. Adeòquod ſi parentibus de-
trahant neceſſaria, homicidij exiſtunt
rei; vt in Prouerb. legimus *cap. 28. &*
in cap. ſi quis, diſt. 30. Tales filij in excom-
municationem incurrunt: etiamſi pa-
ternis in ſacris minimè inueniantur. *l. ſi*
à liberis, §. ſed dubium, vbi DD. *de liber.*
agnoſcendis, l. legatum, ff. de capitis diminu. K
Eòquod per emancipationem nullo tol-
litur modo obligatio. *§. in teſtibus, inſtit.*
de teſtament. nec ſanguinis iura depellũ-
tur: *l. iura ſanguinis, ff. de regulis iuris.*
Immò iterum paterno ſub imperio valet
reduci, Surdus *tit. 8. priuil. 65. num. 5.*
Intrigliol. *ſingul. 139. num. 1. lib. 1.* Et nul-
lo modo à patre iterum in emancipa-
tionem poteſt admitti, abſque eo quòd
Prin-

V

A Principiis reſcriptum habeatur. Surdus *priuil.66. num. 4.* Intrigliolus *loco citato num.6.* Paſcalius *de viribus patriæ poteſt. part.2. cap.3. num. 59.* Et ſi legitimatus ad primæuum reducatur ſtatum, nec iterum in legitimationẽ excipi valet. Surdus *priuil. 67.* Intrigliolus *num. 7.* licèt pater bannitus reperiatur. Bartolus *in l. ſi quis à liberis, §. ſed utrum, ff. de liberis agnoſcendis.* Surdus *de aliment. tract. 1.*
B *quæſt. 17. num. 18. circa finem* rationem in medium adducit in *num. 19.* Quod ſi genitor ſit impius, legumque contemptor; pater attamen eſſe nullo modo deſinit: cum ſubminiſtranda illi ſint alimẽta; etiam ratione reuerentiæ, ac obſequij, quæ filius genitori etiam ſcelerato, & impio exhibere tenetur. *l. libertos, ff. de obſeq. liber.* & quamuis banniti ea, quæ de iure ſunt ciuili amittant; minimè
C tamen perdunt illa, quæ ad naturale, vel gentium ius ſunt pertinentia. Bartolus *in l. amiſſione, §. qui deficiunt, ff. de capitis diminutione.* Surdus *loco citato num. 20.* Sed ſi Reipubl. inimicus pater inueniatur, filius illi minimè obligatur alimenta ſubminiſtrare. Alexander ad Bartolum *in l. ſi quis à liberis, §. ſed utrum, ff. de liberis agnoſcendis.* Tiraquel. *de pœnis obtemperandis, cau. 20. num. 11.* Hic de
D re catholicus filius patri alimenta præbere debet hæretico. Surdus *quæſt. 19. num. 13.* Adeò quod Iudex competens filium cogere valet, vt parenti alimenta deferat, ſi tali reperiatur in facultate, vt neceſſaria illa dare poſſit alimenta, & an ſit eccleſiaſticus aduerſus laicum filium: vide Surdum *tit. 8. priuil. 9.*

Pro qua genitori ſubuentione præſtanda conceſſum euenit filio egreſſum
E ex Religione facere, vt alimenta ducat genitori, qui cum in ſumma reperiretur neceſſitate, illius indigeret auxilio. Tamburinus *in Decalogo cap. 1. §. 5. num. 6.* Coctonius *controuerſ. lib. 5. controuerſ. 31. cap. 11. de parentibus, & liberis num. 56. fol. 619.* Paſcalius *parte 2. cap. 3. num. 62.* Quòd ſi egenum deſeruerit genitorem, Religionique ſeſe adſcripſerit, mortale patrat peccatum. Diuus Thomas 2. 2. *quæſt. 86. art. 3.* Surdus *dict. tit. 1. quæſt. 27.*
F *num. 12.* Iure optimo ingratum erga parentes filium a ſucceſſione, præſtandiſq; alimentis valet priuare pater. *Authen. ut cùm de appell. cognoſcit. l. ſi quis à liberis, §. idem Iudex.* vbi *Gloſ. ff. de liberis agnoſcendis.* Malè etenim de ſua ſentit fama, qui genitorem dereliquit, & maledictus per Deum eſt, qui ludibrijs matrem afficit, vt legitur in Eccleſiaſtico *cap. 3. num. 18.*
G

DE PARENTUM ERGA FILIOS obligationibus.

Cap. 13.

TRes præcipuè liberos erga parentum extant obligationes. Prima ſcilicet alimenta illis præbere neceſſaria, & illos benè educare. Secunda, illis inſtructiones dare. Tertia, illorum conſulere neceſſitatibus. Prima obligatio naturali ex Iure habet dependentiã, & quodammodò cum cœteris communis inuenitur brutis, quæ naturæ ex inſtinctu, proprijque amoris impulſu hæc proli tribuunt, & velut propriorum parti viſcerum, adferunt nutrimenta, meritò quidem, naturali iuri annexum fuit ciuile, *tot. tit. C. de alendis liberis, & tot. tit. ff. de liberis agnoſcendis,* ac etiam Canonicum *per cap. ſi quis dereliquerit, diſtin. 30.* Hac de re Sabellici iuxta ſententiam dicentis: Arctiori vinculo homini non iungitur, quàm eo, quo parentes liberis: multa enim volumus patriæ, multa parentibus, multa demum multis, ſed filiorum cauſa omnia volumus, per ferrum, per flammas, ſi filiorum charitas expoſtulet; nec nullius incolumitas ſuauior, nullum funus acerbius, magiſque luctuoſum. Et meritò, eò quod filij pars viſcerum ſunt parentum; per illos etenim iterum enaſcuntur, & quaſi perpetuantur. *l. liberorum 220. §. fin. ff. de verborum ſignificatione.* Ideò plus pater amoris erga filios, quàm propriam circa perſonam habet. *l. finali, C. de curat. furioſi. text. in l. 1. ſi quidem,*

ff. de

A *ff. de eo, quod metus cauſa*: & ibi Gloſa: Adeòquod per nullius vim legis alimenta iure naturali ſubminiſtranda poſſunt auferri: Baldus *in l.1. §.ius naturale, §. col.finali, ff. de iuſtitia, & iure*: Mantica *de coniecturis vltimarum voluntatum lib.11. tit.22. num.41.* Peregrinus *de fideicommiſſis art.36. num.146. & art. 38. num.14.* Hondedeus *conſ. 95. num. 73. vol.1.* Paſcalius *de viribus patriæ poteſtatis part.2. cap.3. num. 4.* Nec aliquo ca-
B ueri valet ſtatuto, ne genitor alimentorum filio præſtandorum in obligatione reperiatur. Menochius *conſ.60. num.81.* Roſius *tit. de alimentis præſtandis num.7.* Ceuall *com. contra com. quæſt. 780. num. 247.* Gomez *ad l.Tauri 40. num.57.* immò nec ſic introductam vigorem habere cõſuetudinem affirmat *loco citato n.4.* Nec vllo modo per pactum inter patrẽ, filiumque iuramento confirmatum, ne
C ille alimẽta ſubminiſtrare teneatur, vim continere voluerunt Iaſon. *in Authen. quod locum num.7. C. de collationibus.* Cranetta *conſ.189. num.1.* Surdus *de alimentis tit.1. quæſtione 1. num.8. & 18.* Gomez *ad l. 22. Tauri num.12.* Intrigliol. *ſingul. 136. lib.2.* Peregrinus *dicto articulo 36. num.146.* Paſcalius *loco ſupra citato nu.4.* Barboſa *coll. DD. in l. ſi patrem 4. C. de alendis liberis num. 2.* Licèt filij ampliùs
D in ſacris non reperiantur paternis, Surdus *dicto tit.1. quæſt. 1. num. 20.* Vel ſi banniti ſint: Paſcalius *de iur. patr. poteſt. dicta parte 2. cap.3. num. 8.* Hondedeus *dicto conſ. 95. num. 76. vol.1.* Viuius *deciſ. 523. num.8.* Intrigliolus *loco citato num.3.* Surdus *dicto tit.1. quæſt.1. num.7.* Barboſa *loco citato num. 5. & in num. 6.* affirmat: filium Catholicæ Fidei ſecta-
E torem hæretico ex genitore alimenta excipere debere: vel qui immorigeratus, patrique obſequens minimè ſit: Tuſcus *littera A. concluſ. 287. num. 12.* Paſcalius *dicto cap.3. num. 21.* Corduba *in l. ſi quis à liberis, §. idem Iudex nu. 53. ff. de liberis agnoſcendis*: Giurba *conſuet. Meſſan. gloſa 13. parte prima cap.7. nu.6.* qui in ſequentibus numeris extendit in filio, qui vxorem duxerit; atque illius coniuge, ac filijs; maximè ſi patris ex F
voluntate deuenerit, vt cum illa coniungeretur: Alba *conſ.241. num.8.* & ſi fortè filius patris abſente conſenſu aliquam ſibi ſumpſerit in vxorem; quod adhuc illi, eiuſque vxori alimenta præbere genitor obligatur: ex Nacta *conſil. 270. num.5. & 6.* Peregrinus *de iure fiſci lib.3. tit. 18. num. 63.* Quamuis indigno nupta viro filia reperiatur: eius namque ſecundum neceſſitatem alimenta dare G
genitor adſtringitur: Pontanus *de alim. cap. 5. ad finem*: Surdus *in ſimili tractatu tit.1. quæſt.6. num. 24. cum ſequentibus.* Molina *de primogenitis lib.2. cap.16. nu.2.* Qui Giurba *loco citato* ampliationem facit in filio, qui Religioni fuerit adſcriptus. & ſubextendit in *n. 12.* genitorem illi alimenta ſubminiſtrare adſtrictum eſſe, quamuis è Monaſterio profugus fuerit, & bona Monaſterio renunciaſſet: H
vel ſi fuerit è Religione depulſus. quod ſi pater in Religioſorum numerum ſeſe contulerit, adhuc liberis alimenta præſtare tenetur, vt Monaſterium ipſum ex introgreſſi bonis genitoris illius filios alere compellitur, vt aſſerit id *num. 13. ampliatione 6.* & non liberis tantùm: at etiam cœteris rectam deſcendentibus per lineam: ex Surdo, Trentacinque, Rebuffo, Molina, cæteriſque Doctori- I
bus, per eum citatis in *num. 15. ampliat 8.* licèt ex prædefuncti filio, ſpurius adhuc viuens nepos extiterit: Franens *deciſione 686.* Thoru *in compendio deciſionum littera A. in verbo alimenta num. 71.* Giurba *loco citato num. 15. in fine.* qui in *nu. 16.* idem aſſerit procedere, vt nepoti ex prædefuncti filio, ſecundogenito vitamilitia competat: licèt filius erga patrẽ ingratum oſtendiſſet animũ, & in *n. 18.* K
in prodigo extendit filio, qui ex parte debeat alimenta ſuſcipere, quãuis portionem, quæ fuerit ex genitore dtta perdiderit.

Quæ quidem alimenta paternarum habito reſpectu facultatum, ac attenta ipſorum qualitate filiorum debent ſubminiſtrari: Pariſ. *conſil. 98. num. fin. vol. 1.* Capicius *deciſ. 154.* Couar. *de ſponſalibus parte*

Digitized by Google

A *parte* 2. *cap.*8. §.6. *num.* 7. Gamma *dec.*
225. *num.* 1. Nec excuſari alimentorum
præſtatione poteſt genitor, ſi aſſerat fi-
lium exercere militiam poſſe: vel alia
victum quærere poſſe ratione. ſed vi-
dendum tempus eſt, quo alimentorum
fit expoſtulatio, ſi filius vnde victum
poſſit excipere habeat, vel non. Aldo-
brandinus *conſ.*28. *num.* 26. Crauetta
*conſ.*199. *num.* 1. *verſ. tamen diligentius.*
B Quo verò in loco debeant aliméta præ-
ſtari, Iudicis remiſſum extat arbitrio: *l.* 1.
§. *& ſolet: ff. vbi pupill. educare val.* &
ſæpius aſſignari eo in loco ſolent, vbi
alendus ortum habuit, ac petitionis té-
pore inuenitur: Corneus *conſ.*281. *nu.*4.
*lib.*4. Surdus *tit.*4. *quæſt.* 14. *num.* 27. *&*
quæſt. 15. *nu.*4. Menochius *de præſump-*
*tionibus lib.*4. *præſumpt.*177. *num.* 54. *&*
de arbitr. caſu 170. *num.* 15. Et debent
C extra domum præſtari, ſi educandus ho-
ſtilitèr ſeſe haberet cum illo, qui alimen-
ta ſubminiſtrare adſtringebatur: Cardin.
Perictra *de poteſtate nominandi cap.*1. *n.*38.
Cabed. *deciſ. Luſit.* 178. *parte prima*. Et
quamuis patriæ ſit vis poteſtatis, vt fi-
lius compellatur, ne paternam extra do-
mum vitam ducat: Gloſa *in* §. *tuum, inſt.*
de patr. poteſt. Pinellus *in l.* 1. *parte prima*
num. 53. *C. de bonis maternis:* Attamen ſi
D pater ad ſecundas progreſſum fecerit
nuptias, & filij ex dicto ſecundo adſunt
matrimonio, qui filij primi matrimonij
ſuperuiuentis cauſa de ſucceſſione pri-
uati euenirent: tali in caſu genitori de-
negata euenit educatio, vt voluerunt
Fontanella *de pactis nuptialibus clauſula* 5.
*gloſ.*8. *parte* 1. 1. *num.* 29. Pegnera *dec.*95.
& Rouitus *deciſ.*8. Adde, quod ſuſpicio-
nes, quæ aduerſus binnubam genitricé
E vigorem habent, locum etiam in patre
obtinent, vt voluerunt Ioannes de Gar-
ronibus *in Rubr. C. de ſecundis nuptijs, nu.*
93. *pæna* 39. Corneus *in l. iubemus, C. ad*
Trebell. Boerius *deciſ.*195. *num.*4. *in fine.*
Riccius *coll.* 35. 15. *parte* 8. Danza ad
Grammaticum *deciſ.* 55. *nu.*6. Carliuali
*de iudicijs tom.*2. *in Apologia contra Boni-*
tum fol. 408. *num.* 16. additi ad Capi-
ciumlatro *deciſ.*12. *num.* 13. Immò aliqui
affirmarunt, maiorem eſſe contra nouer- F
cam, quam aduerſus vitricum ſuſpicio-
nem: eòquod minimè reperitur in iure,
victricos priuignis inſidias conſtruere,
quemadmodum agunt nouercæ: *Text.*
in l. ibi Nouercalibus de Cinmentis, ff. de
inofficioſo teſtam. Giurba *ad conſuet. Meſſ.*
*cap.*7. *gloſ.*7. *parte prima num.* 10. Hac de
re, ſi teſtator filium apud nouercá edu-
cationem ſuſcipere præcepiſſet; nouer-
ca vtique compelli minimè poteſt, ſimul G
cum priuigno vitam ducere, odij cauſa,
quæ mutuo in illorum pectoribus ar-
det. Montanus *de titulis Reg.* 9. *nu.*273.
Surdus *tit.*4. *quæſt.* 14. *num.* 4. Secundo.
nimiam propter genitoris ſæuitiam, quã
pater erga filium, illiuſque malos mo-
res oſtendat, Doctores penes Giurbam
loco citato num. 11. vt ſi filio ſpectantia di-
lapidet bona *conſ.*83. Vel ſi ægrotanti fi-
lio medici operá nullo modo appoſuit: H
Pegnera *deciſ.*97. *num.*3. *Authen. ſi rixas*
pater diſſeminet: Peregrinus *conſ.*89. *n.*4.
Tertio. ſi genitor filij matrem nulla ha-
bita cauſa enecaret: Cumanus *conſ.* 83.
*num.*2. Quo in caſu pater è propria li-
berum poteſtate filiũ reddere compel-
litur: Giurba *loco citato num.* 12. Paſca-
lius *parte prima cap.*2. *num.* 100. *fol.* 23.
Quarto. cum filius formoſam, vel iu-
uentute florentem haberet coniugem: I
Surdus *de alimentis tit.*4. *quæſt.* 15. *nu.*33.
Caualcanus *num.* 304. *& deciſ.*17. *nu.*8.
parte 4. Intrigliolus *ſingul.* 142. *num.* 9.
Giurba *loco ſupra citato num.* 13. Quinto.
cum filio placeret paternam extra do-
mum vna cum vxore, ac filijs commo-
rationem facere: Giurba *num.* 14. Sep-
timo. cum lis magna inter filium, ac ge-
nitorem orta reperiretur. Corneus *conſ.*
281. *num.*4. *volum.* 3. Burſat. *loco citato* K
*num.*2. Surdus *tit.*4. *quæſt.* 14. *num.* 27.
Giurba *num.* 27. Octauo. ſi inter fratres
aliqua ortũ habuiſſet inimicitia: Viuius
deciſ. 523. *num.*38. Giurba *num.* 18. Et
denique, ſi aliquo modo patris culpa
reperiretur, ne filius paterna commora-
tionem faceret in domo: quod in ea illi
denegaſſet alimenta; vel ex illa eum
abieciſſet: vel aliam propter cauſam,
quæ

Digitized by Google

A quæ Iudicis arbitrio ſit optimè conſide-
rata. Giurba *loco citato num.*20. Alexan.
*conſ.*178. *num.*7. *vol.* 6. Paſcalius *de vi-
ribus patriæ poteſt. parte* 2. *cap.*3.*num.*88.
Et ſi filiusfamilias nolit alimenta ex ge-
nitore deſumere, honeſtumue quærere
vitæ genus velit, nullo modo pater illi
ponere valet impedimenta minimè filij
operibus indigens, quin alium profici-
ſcatur in locum per ea, quæ dicit Pinel-
B lus *in l.* 1. *parte* 2. *num.* 55. C. *de bonis
maternis*, Sanchez *de matrimonio lib.* 17.
*diſput.*39. *num.*6.

Alimentorum circa præſtationem eſt
notandum; quod Iudex circa modum
aſſignandi alimenta filio, dum lis per-
manens exiſtat, quem pater ſuum eſſe
filium negauerit, ſummario debet mo-
do informationem præmittere: & ſi præ-
ſumptio ſit pro filio aliena, debet pro-
C nunciare, vt interim alimenta filio præ-
ſtentur. Alexander Trentacinquius *var.
reſolut. libro* 1. *tit. de alimentis*, *reſolut.* 1.
num. 48. Et ſi argumenta præſumpta ex
probatione ſint à patre, lite pendente,
ſubminiſtrata minimè poſtmodum re-
petuntur, ſi plenariam habuerit cogni-
tionem, illum eius filium non eſſe, quem
vti patrem ad aliméta compellebat præ-
ſtanda, Couarr. *practic. quæſtionum cap.*6.
D *num.*8. Cord. de Lara *in l. ſi quis à liberis*,
§. *ſi vel parens num.*39. *&* 54. *ff. de liberis
agnoſcendis.*

Quibus vero de cauſis excuſationem
pater habeat, vt deneget filijs alimenta
notatum fuit à Giurba *ad conſuet. Meſſan.
cap.*7. *gloſ.*13. *parte prima à num.*23. *cum
pluribus ſequentibus fol.* 443.

Quod verò ad filiorum ſpectat edu-
cationem, ex eo præcipuè pendet, vt
E primo inſtructionem habeât, quid Deo,
patriæ, ac reliquis præſtare debeant ho-
minibus. ſecundo, vt fidei rudimentis
erudiantur, ſicut præcipit Aegidius Co-
lumna *de reg. Principum lib.* 2. *part.* 2. *c.*5.
ex rationibus per illum in eo loco ad-
ductis, ac vt optimis imbuantur mori-
bus, vt in *cap.*6. ac tertio, vt liberalibus
tradantur diſciplinis, ſeſtantes in hoc
parentes, Eccleſiaſticum præceptum
dicentis: *Filium habes erude illum*) cum F
filiorum eruditio, tanquam pietatis offi-
cium ad parentes ſpectet: per *Textum
in l. qua pater filio* 2. *ff. famil. herciſcunda.*
Hac de re genitor valet compelli ad ex-
penſas filio ſubminiſtrandum, ac ad li-
bros pro ſtudio emendum, ſecundum
Gloſ. nota. in l. Macedoniani, *C. ad Sen.
conſ. Macedonianum*: Et licèt multi ex hac
recedant opinione, qui talibus ab ex-
penſis parentes excuſent. magis tamen G
eſt communis illa DD. qui filiorũ ſta-
tuunt in fauorem, vt ſaltem genitor co-
gatur ad expenſas pro primis gramma-
ticalibus litteris adminiſtrandis, Paſca-
lius *de vir. patriæ poteſtat. parte* 2. *cap.*3.
*num.*16. Hac de re Bartolus *in l. quidam
cum filium*, *ff. de verborum obligationibus*:
filium poſſe à genitore depoſcere, vt
impenſas faciat neceſſarias in conducẽ-
do magiſtrum; quod ſequitur Iaſon ibi- H
dem *num.* 33. maximè ſi filius bonæ ſit
indolis, & genitoris conditio, ac ſub-
ſtantia toleret: illo namque in caſu non
ſolùm pro liberalibus adipiſcendis arti-
bus pater obligatur, ſed etiam pro iuris
prudentia, medicinaque acquirenda:
Surdus *de alimentis tit.*4. *quæſt.*16. *nu.*6.
in fine. ſed *in tractatu eodèm tit.*4. *quæſt.*6.
*num.*8. explicauit iſtud in ſtudijs neceſ-
ſarijs locum habere, ſine quibus homo I
ſecundum conſuetudinem, & conditio-
nem ſuæ perſonæ vitam ducere non po-
teſt; aliter verò procedit in diſciplinis,
quæ ad benè eſſe appræhenduntur, af-
firmans ita Bartolo placuiſſe *in l. prima*,
§. *nec caſtrenſe in fine*, *ff. de collect. bonorũ.*
Sed Surdo reſponſionem donat Cutelli
de donat. tract. 1. *diſceptat.*2. *particula* 11.
*num.*27. fauore enim ſtudij validitatem
habet donatio inter patris, filijque per- k
ſonam facta, vt communis eſt DD. opi-
nio *in l. prima*, *ff. ſoluto matrim.* quos re-
fert Segur. *in repet. l. vnum ex familia*,
§. *ſi fraudem num.*128. *& ſequentibus*, *ff.
de legatis* 2. Rebuff. *in tractatu de priuilegi.
Scolariorum priuil.*90. Barboſa *in l. prima*,
ff. ſoluto matrimonio in 7. *parte num.* 29.
Cutelli *de donationibus tract.*1. *diſcurſu* 2.
particula 11. *fol.* 324. Quo in loco agit,
quali

Digitized by Google

A quali in caſu poſſit genitor compelli, vt expenſas filio pro ſtudio ſubminiſtret: nec vllo modo cæteris cum fratribus obligatur conferre, nec in legitimæ portionem connumerare. Garzia *in tract. de expenſis, & meliorationibus cap.* 4. *n.* 1. *& ſequentibus.* Paſcalius *de viribus pat. poteſt. p.* 1. *c.* 4. *n.* 33. Immo ſi apud patrem bona filij aduenticia reperiantur, quidquid tamen pro filio expendit in ſtudio, pro-
B prijs de bonis derogaſſe præſumitur, ac donandi animo tribuiſſe Barboſa *loco cit. n.* 29. Niſi de contraria genitoris voluntate aliqua claro modo appareret demonſtratio; Crauetta *conſ.* 125. *n.* 8. Nec filius emptos à patre libros cum alijs fratribus ſuccedens, confert, ſed præcipuos, retinet illos *per tex. in l. qua pater cum gloſa ff. fam. herciſc. & in l. filia cuius C. eodem.* Paſcalius *p.* 2. *cap.* 3. *nu.* 18. qui
C *in n.* 19. Studij fauore concedit fideicõmiſſum euertere, atq; bona quæ reſtitutioni eſſent ſubiecta alienare poſſe: citat Curtium Iuniorem *in auth. res quæ n.* 43. *& ſeq. C. communia de legatis.* Nullo modo ponente obicem diſſenſu. Antonij de Padil. *in repet. eiuſdem Ant. nu.* 91. eo quod ſupradicta opinio verior extat; & defenſionem habet. Horat. Lut. *in tract. de priuileg. ſcolar. priuil.* 7. Quo vero ad
D filiorum ſtatum prouidendum, dicimus: patrem obligationem habere, vt dotem filiabus præſtet: tam ſi in matrimonio collocare ſe velint: quàm ſi in monaſterio ingreſſum facere illis placeat, ſecundum patriæ morem, & iuxta familiæ cõſuetudinem. Bartolus *in l.* 1. *§. ſi parens ff. ſi à parente quis fuerit manumiſſus; & in l. fin. §. vtramq; C. de dotis promiſ.* Quo in loco inquit Imperator (quibus cautum
E eſt paternum eſſe officium dotem, vel ante nuptias donationem pro ſua dare progenie) & quamuis hæc ante nuptias donatio non ſit amplius in vſu, cogi attamen poteſt genitor Iudicis officio; ſicuti in conſtituenda filiabus dote, ita etiam ad donationem propter nuptias filio faciendam, vt matrimonium concludat. Cutelli *de donationibus tract.* 2. *diſcurſu* 1. *ſpeciale* 5. *n.* 13. *cum ſequentibus.*

Minimè obſtante quòd propter nuptias F donatio abolitionem fuerit paſſa. conſuetudo nãq; iſta nullo modo derogauit donationẽ, ſed permiſit: Paſcalius *de viribus patr. poteſt. p.* 2. *cap.* 7. *n.* 86. Qua facta minimè obnoxius eſt amplius ad ſoluendam dotem reſtitutionis in caſu. Cutelli *loco cit. n.* 16. *prope finem.* Maſtrilli *deciſ.* 46. Pro qua genitor cogendus foret, cum filius alio modo vxorem non reperiret: Paſcalius *loco cit. n.* 86. & Cutelli *d. n.* 16. *in fine.* Nec legitimæ ſupra G rationes donare obligatur, cum ſi ad ſeſe obligandum compelleretur, pro concurrenti præſtandæ dotis ſumma, ſe obligare teneatur. Cutelli *n.* 19. Quo modo vero genitor minimè ſe obligando, neq; donationem nuptiarum cauſa faciendo pro dotis reſtitutione, quæ fuerit à filio receptã, in obligatione reperiri cenſetur, diſſerit. Paſcalius *loco ſupra cit. à nu.* H 80. Maſtrilli *deciſ.* 46. Quo in loco diſtinctionem facit: de filio emancipato, vel qui in ſacris conſtitutus paternis reperiatur: quamuis Cutelli *loco cit. n.* 18. & optimè, affirmet iſtam ſolam adeſſe differentiam, quod ſi filius paterna è poteſtate liber exiſtat: illo caſu genitor in ſubſidium, ideſt excuſſo filio tenetur: ſi vero in poteſtate inueniatur obligationem habet inſolidum: & ratio extat; eo I quod genitoris obligatio cum à lege prouenitat, hac de re neceſſaria, ac propterea ſubſidiaria; ſi filius proprij iuris exiſteret.

Simili modo parens tenetur filio. ſacerdotalem eligenti ſtatum, patrimoniũ exhibere conſtitutum, vt ſacros ſuſcipiat ordines; vtq; Deo ſeruitium præſtet. Giurba *ad conſ. Meſſ. cap.* 3. *gloſ.* 4. *p.* 1. *n.* 16. Marta *de ſucceſſ. p.* 1. *quæſt.* 25. *ar-* K *tic.* 1. *n.* 20. Barboſa *de officio, & poteſt. Epiſcopi p.* 2. *alleg.* 20. Fontanella *de pactis nuptialibus clauſ.* 5. *gloſ.* 1. *p.* 5. *n.* 65. Hæc etenim cauſa neceſſaria eſt, vt pater cõpelli poſſit, ſicut Dianæ ſententia eſt *part.* 8. *tract.* 6. *reſol.* 91. Sanchez *de matrimonio lib.* 4. *diſp.* 26. *n.* 5. Gutierez *lib.* 2. *pract. quæſt. qu.* 65. *n.* 7. Nam ſicuti genitor obligationem habet [illegible]

A pro monacatu constituere, quemadmodum si in matrimonium ſeſe collocare voluiſset, pari modo pro Sacris excipiẽdis ordinibus patrimonium filio, donationis in locum propter nuptias, præbere debet. Neq; maior haberi debet fauor in carnali filiæ matrimonio, quàm in spirituali filij, vt explicauit Cutelli *de donationibus tract. 1. diſcur. 2. particula 12. nu. 8. & 19. fol. 364. tom. 1.* & velut bona pro dote fidei commiſso ſubiecta pari B alienationem poſsunt, aſsignãda monaſterio pro filia in illo collocanda, ita etiam pro ſuſceptione ſacrorum ordinũ affirmat. Gamba *loco cit. n. 17.* Sanchez *loco cit. nu. 7.* Auendagnus *conſ. 17. nu. 4.* Adeo quod donatio, quæ filio pro clericatu ſuſcipiendo fuerit facta, eumdem habet vigorem, ac ſi filio ſacrorum pro ſuſceptione ordinum fuiſſet effecta: DD. C penes Cutelli *loco ſupra cit. n. 12. verſ. in contrarium* ex ſententia Iaſonij *in l. licet filiæ ad medium num. 7. C. de collationibus.* Dummodo quod clericus alicui ſeruitiũ præſtet Eccleſiæ, vt reſoluit. Caldas *de reſt. in integrum in verbo lætis, nu. 107. verſ. poſſit verè.* Gratianus *diſcept. forenſ. cap. 231. n. 24. tom. 2. fol. 118.* Si vero talis donatio, vel patrimonij conſtitutio in legitimam computari debeat, vel minimè: & an retrodonari: vel cedi valeat, D diſputationem facit idem Cutelli *loco cit. à n. 18. cum ſequentibus*, & an ſi concedat ſuum legitimæ, fraudem habere præſumatur. Vide Giurb. *cap. 4. gloſ. 5. p. 1. n. 29.* Adde quod ſi pater vſusfructus renunciationem filio minimè feciſſet, pro bonis ab illo donatis, adhuc fraude plena præſumenda eſt donatio, ac in fraudẽ facta, vt gabellarum haberetur exemptio. Cutelli *de donationibus* E *tract. 1. diſcur. 2. particula 9. nu. 12. à verſiculo. amplia tertio. cum duobus numeris ſequentibus.* Quod alio eueniret modo ſi remiſſus filio eſſet vſusfructus, qui nullo modo publicanorum in præiudicium remiſſus dicitur. citat. Dianam *reſol. mor. tit. de immunitate eccleſiaſtica reſol. 43. & 69. miſcel. tract. 2. reſol. 22.*

Quo vero ad aſſignandam filijs legitimam, quamuis pater nullo modo teneatur, & filij minimè illo viuente poſſint expoſcere, vt confirmarunt DD. penes F Giurb. *in conſuet. Meſſ. cap. 4. gloſ. 3. p. 1. n. 4. cum ſequentibus.* Paſcalius *de iuribus pat. poteſt. p. 2. cap. 4. nu. 20.* Quando tamen genitor in religione ingreſſum fecerit, ad legitimam filio aſſignandam poteſt compelli. Giurba *loc. cit. n. 31.* qui etiam ampliationem facit in matre *in n. 32.* Atq; etiam ſecundò debet iudæi filio ad catholicam fidem conuerſo aſſi- G gnari. Giurba *n. 33.* Tertio in vita debet aſsignari legitima, ſi pater bona ſua diſpergeret, DD. penes. Giurbam *nu. 34. paſc. loco cit. n. 22.* Quarto ſi genitor condemnationem habuiſset, vt bannitus cum confiſcatione bonorũ fuerit, Giurba. *n. 35.* & DD. eo in loco per eum adducti.

DE PARENTVM POTESTATE H

in liberos, & eorum bona, ac de patriæ poteſtatis effectibus.

Cap. 14.

ANtiqui legum latores Romani, politicæq; principes vitæ, tantam in liberos parentibus poteſtatem conceſſerunt, vt nullo modo aliquo, ſiue le- I gum, ſiue Iudicis expectato auxilio, illos enecare, ac ex hæreditate depellere vetitum eueniebãt: quod Romuli lege his conſcriptum verbis habemus. (*Parentum in liberos omne ius eſto, relegandi vẽdendi, & occidendi*) quam legem regiã nominauit. Petrus Faber *ſemeſtrium lib. 2. cap. 24.* Quibus etiam duodecim tabularum lege in filios vitæ, necisq; ac tèr illos vendendi tributa fuit poteſtas Alex. K ab Alex. *dierum genial. lib. 6. cap. 10. verſ. inſuper filios* Aſinius *in prax. Iudiciorum, de modo in ciuilibus procedendi cap. 2. nu. 16. cum ſequentibus.* Viuandus Pighius *in annalibus magiſtratuum, & prouinciarum populi Romani lib. 3. fol. 150. verſ. vẽdendi* Ioannes Solorlatius *de parricidij crimine lib. 2. cap. 7. l. fin. verſ. quis enim C. de curat. furioſi.*

Cum

Digitized by Google

A Cum hæc attamen poteſtas, parenti-
bus manu propria liberos occidentibus
fuerit permiſſa, potius pro inhibitione
deſeruiebat, naturalem erga filios prop-
ter affectum. & vix aliquis reperiebatur
genitor, qui vocatus fuiſſet in ius, quod
filio necem intuliſſet. hac de re minimè
fuit neceſſe id expreſſo prohibere mo-
do: cum id vetitum ex natura deueniat;
quæ ſuprema parentum poteſtas quãuis
præteritis ſæculis aliquam limitatio-
B nem, ac reſtrictionem fuerit ſortita, in-
terpretationeq; molita fuerit, vt mode-
rata ſolummodo correctione illos pu-
nire valeant, non tamen ſæuo in illos,
atq; atroci procedere modo conceſſum
fuit, per Iura *l.* 3. *&* 4. *C. de patria pote-
ſtate l. vnica C. de emendatione propinquorũ*,
Menochius *de arbitr. caſu* 364. cum, vt
dixit iuris conſultus *in l. Diuus ff. ad l.
pompeiam de parricidijs*, paterna poteſtas
C in pietate non in atrocitate debeat vi-
gorẽ habere. Cum iſta œconomica cor-
rectio patri, ac matri familias indiſtin-
cta conceſſa fuerit ratione; & vt dixit.
Diuus Auguſtinus, *& gloſ. in cap. duo* 23.
quæſt. 4. cuiq; genti idonea, & accom-
modata reperiatur: vt non ſolum Epi-
ſcopo plebem moderanti, ſed etiam
pauperi domum, diuiti familiam, patri
prolem, marito vxorem, Iudici prouin-
D ciam, regi populum dirigenti, ac deniq;
omnibus, qui obſequium alicui, ac reue-
rentiam præſtare tenentur; poteſt hæc
œconomica cõpetere correctio: vt quos
ad vitæ decora domeſticæ laudis exem-
pla non prouocant, ſaltem correctionis
medicina compellat. *l.* 1. *C. de emend.
propinquorum*; non tamen per iuriſdi-
ctionis viam, nec in Iudicij forma, ſed
de facto, moderatoq; puniendo modo,
E ad correctionem moribus adferendam:
vt p uniuntur filij ex parentibus. *l.* 3. *&*
4. *C. de pat. poteſt.* mulier à coniuge. Me-
nochius *caſu* 364. frater minor à maiore.
Bartolus. *in l. fin. n.* 13 *ff. de collegijs illici-
tis*. Monacus ab Abbate. *Abbas in cap. fin.
n.* 2. *de regularibus*. Clericus ab Epiſco-
po. Surdus *conſ.* 172. *n.* 14. Diſcipulus à
magiſtro *l. ſed ſi quacumq;* §. *fin. ff. ad l.
Aquilam l. item quæritur* §. *item.* Iulianus F
ff. locati. Seruus à Domino. *l.* 2. *ff. de his
qui ſunt ſui, vel alieni iuris.* Vaſſallus à
Barone *l. fin. C. de agricolis, & cenſitis lib.*
11. Ancilla mercenaria à domina. Alex.
conſ. 75. *vol.* 3. Libertus à patrono *l. præ-
tor* 7. §. *præterea l. non ſolum* 11. §. *quam-
quam ff. de iniurijs*. Et omnes à Rege.
Olibanus. *de iure fiſci cap.* 9. *n.* 28. *cum ſe-
qu.* Si maiori namq; punitione dignus
reputatur filius, nullo modo à patre, ſed G
ex iudice habita cauſæ cognitione pœ-
nam excipere debet. ac tali modo intel-
ligendus eſt iuris conſultus *in l.* 2. *ff. ad
legem Corneliam de ſicarijs*. Pinellus 2. *p.
Rub. C. de bonis maternis num.* 18. Cuia-
cius *lib.* 4. *obſeruationum cap.* 12. *& lib.* 6.
cap. 17. Solorzanus *de crimine parricidij
d. lib.* 2. *cap.* 8. Non adeo tamen poteſtas
hæc reſtrictionem paſſa fuit, in genitore;
quin eiuſdem poteſtatis iure licitum nõ H
eſſet. Primo. filiæ in adulterio ac rebus
in venereis domi ſuæ depræhenſæ necẽ
adducere. dummodo quod vtrumq; fer-
ro, propriaq; manu (patrono, patroniq; fi-
lio excepto) morti daret *l. patri* 20. *ff. ad
legem Iuliam de Adult.* Pinellus *loco cit. nu.*
19. Couarru. *de ſponſalibus p.* 2. *c.* 7. §. 7. *n.*
3. Decianus *tract. crimin: tom.* 2. *lib.* 9. *cap.*
15. *n.* 14. Leſsius *de iuſt. & iure lib.* 2. *cap.*
9. *dubit.* 4. *fol.* 88. Secundo etiam filium I
nimiæ paupertatis, ac intolerabilis cau-
ſa egeſtatis, victus conquirendi, ſine ven-
dere *l.* 2. *C. de patribus qui filios diſtraxe-
runt*. Couar. *lib.* 3. *var. reſol. cap.* 14. *nu.* 4.
Aſcanius clemens *de pat. poteſt. cap.* 6. *per
totum* Paſcalius *in ſimili tract. parte* 1. *cap.*
1. Molina *de iuſt. & iure tract.* 2. *diſp.* 37.
verſ. ſciendum eſt. Burſatius *conſ.* 16. *n.* 63.
in 1. Tiraquellus *de retractu lignag.* §. K
26. *gloſ.* 1. *n.* 16. *&* 17. Surdus *de alimen-
tis priuil.* 28. Marta *de iuriſdictione p.* 4.
centuria 1. *caſu* 90. *nu.* 1. *&* 6. Azorius *in-
ſtituta morali p.* 3. *lib.* 8. *cap.* 6. Leſsius *de
iuſt. & iure lib.* 2 *cap.* 5. *dubitat.* 4. *n.* 17. *fol.*
44. Ita tamen quod emptor qualicumq;
tempore ſolutum ei fuerit pretium, vel
prẹſtans oblatum fuerit mancipium, filiũ
parenti reſtituere teneatur. vt diſponi-
tur *in l.* 3. vbi DD. *C. de patribus qui filios*

diſtraxerunt. Paſcalius *loco cit. nu.6. in fine*
Adeo quod ſi ad pinguiorem peruene-
nerit fortunam, ad illius redemptionem
obligatum ſe intelligat; & cogi poteſt.
Baldus *in cap. ex reſcripto de iure iurando.*
Paſcalius *loco cit. n.9.* Quam quidem pa-
rentibus poteſtatem de iure etiam diui-
no permiſſam fuiſſe legimus in Eſdra
cap.5. lib. 2. vbi *filij noſtri, & filiæ noſtræ*
multa ſunt, accipiamus pro pretio eorũ fru-
B *mentum, & comedamus, & viuamus*, &
non ſolum ad venditionem, ſed ad pi-
gnorationem, permutationemq; exten-
dunt etiam doctores penes Paſcalium
loco cit. n. 10. & 11. Quam poteſtatem ge-
nitrix, & pater, qui propria filium è iu-
riſdictione liberauerit, nullo modo reti-
nent. Paſc. *loco cit. nu. 12. & 13.* neq; in
filio clerico illam valent exercere *idem*
num. 15. Sed iſta patris poteſtas minimè
C noſtris hiſce temporibus in vſu treperi-
tur. immo ſanguinolenti nominantur qui
illa vtuntur *d. l.2. C. de patribus, qui filios*
diſtraxerunt. quod ſi forſitan illam adhi-
berent, nullo modo pluries, quam ſemel
filij venditionem facere, neceſſitate co-
gente parribus permiſſum euenit; cum
tranſactis ſæculis teruendere illos vale-
rent: vt correxit ius cæſareum *in l. 1. &*
2. C. de patribus, qui filios diſtraxerunt.

D Valent etiam parentes impuberes fi-
lios religioni offerre, non formalem qui-
dem ad ingreſſum, in ordine ad profeſ-
ſionem, ad materialem tamen pro edu-
catione: quia illa in ætate parentum ſub
poteſtate ſubiecti reperiũtur, qui ſpecia-
li ratione poteſtatem retinent illorum
oblationem religioni facere abſente ip-
ſorum conſenſu *cap. auditis 30. queſt. 1.*
Diana *parte 1. tract. 15. reſol. 56. & p.4.*
E *tract.4. reſol.42.* Poſt vero pubertatis tẽ-
pus minimè tenentur: eò quod in illis,
quæ ad animæ ſtatum ſpectantia ſunt, fi-
lij ſui iuris exiſtunt. Franciſcus Maria
Prato *in addictionibus ad Paſcalium de*
pat. poteſt. ad num. 22. & hac de re, vt in-
quit. Diana *d. reſol. 56.* ex Suarez. *tom. 3.*
de religio. lib. 5. cap. 9. dub. 4. mortale pa-
trant peccatum parentes, qui filias in
monaſterio ingreſſum facere cogunt, vt
eo in loco ſæculari maneant in ſtatu, vſq; F
ad nubendi occaſionem; niſi forte bre-
ue ad tempus neceſſitate ſic exigente,
eo quòd cuſtodia, illa recuſante nimium
habet rigorem, ac excomunicationis in-
currunt pœnam à Conc. Trident. *prola-*
te ſeſſ. 25. cap. 18. In quoſlibet, qui filiam
ad ingreſſum in monaſterium faciendũ,
vel ad habitus religioſi ſuſceptionem
diſiunctiuè. & iure quidem optimo, eo
quod ſemel ingreſſæ, ob verecundiam, G
vel monialium propter preces habitus
ſuſceptionem faciunt inuitæ. quẽadmo-
dum eamdem excommunicationis pœ-
nam ſubeunt ſi ingredi volentibus po-
nant impedimenta ex diſp. Trident. *con-*
cil. loco ſopra cit. Quod intelligi debet ſi
uis fuerit adhibita: & parentes in obli-
gatione reperiuntur, in diuerſionis caſu
temporale damnum, tam filijs, quam
monaſterio illatum compenſare. licet H
propter euenturæ incertitudinem vtili-
tatis nullo modo integra fieri debeat
reſtitutio, vt explicat Tamburinus *lib.*
5. decalog. cap. 2. §. 5. Si tamen rationabili
abſq; cauſa tantum diſſuaderent, mini-
mè ad reſtitutionem obligati reperiun-
tur; ſed aduerſus charitatem crimen pa-
trant: eo quod filios maximo euerterent
ex bono, proprium, quod illis competit,
contra officium. Molina *tom. 5. de iuſt.* I
tract. 4. diſp. 51. & alij apud Tamburi-
num *loco cit. n. 5.*

Eadem quoq; ratione dicendum eſt
parentes carnale circa matrimonium ius
habere. non poſſunt quidem parentes
pro filijs impuberibus promiſſionẽ face-
re, ac ſponſalia contrahere. ſimiliq; mo-
do ſuauibus valent medijs illos ad ma-
trimonium perſuadere, inducere, ac ad-
ſtringere, deliberatoq; modo ad matri-
monium illos ingerere, ad iſtud potius, K
quàm ad illud: & prohibere certum cõ-
iugium, ad quod præſtatus fuerit con-
ſenſus ob datam fidem; præcipuè ſi mi-
nimè ſit dignum. ſed filij non ſolum va-
lidam faciunt contractionem, inuitis pa-
rentibus, vt alio dictum eſt loco, ſtatu-
tumq; fuit à Conc. Trident. *ſeſſ. 24.* ſed
etiam nullo modo crimen patrant, ſi
ſal-

A ſaltem parentum abſente conſilio ma-
trimonij contractio habeatur. quamuis
minimè voluntatem adimpleant, niſi
quatenus ad aliud charitas compelle-
ret; vt declarauit Giurba ſuper coſue-
tud. Meſſan. *cap. 3. gloſ. 4. p. 1. n. 5. & 6.* &
nos latè ſuperius de filiorum obſequijs
erga parentes diffuſe diximus.

Conceſſum etiam euenit genitrici: vt
filiorum valeat operas locare: vt artem
B aliquam poſſint ediſcere iuxta doctrinã
Lucæ de Penna *in l. quicumq; nu. 3. C. de
ſeruis fugitiuis. lib. 11.* Vincentius de An-
na *ſingul. 336. lit. M.* vbi ita obſeruare
uidiſſe teſtatur.

Quartus paternæ poteſtatis effectus,
vel potius vtilitas, habetur, vt quæſita,
per filium, qui paterna reperiatur in po-
teſtate, bona, patris in vtile acquirantur,
habita tamen iuſta peculiorum genera
C diſtinctione, quę quatruplici recenſetur
ratione. Caſtrenſe, quaſi Caſtrenſe, Ad-
uentitium, & Profectitium. Caſtrenſe,
illud eſt, quod filio bellum ſectanti fuit
ſubminiſtratum, cuiuſq; ipſe acquiſitio-
nem fecit; & bona ſiue mobilia, vel im-
mobilia militari empta ex pecunia. quaſi
Caſtrenſe eſt illud, quod filius extra mi-
litiam quidem acquiſiuit, ſed militiæ ad
ſimilitudinem, vt ex artium liberalium
profeſsione: publicorum adminiſtratio-
D ne officiorum; ſacerdotiorum fructibus,
cauſarumq; patrocinijs *l. fin. C. de in of-
fic. teſt.* Aduocati namq; militare etiam
dicuntur, *l. aduocato C. de aduoc. diuerſ.
iudiciorum*; & hoc illa eadem retinet pri-
uilegia, quæ ſuperioribus tribuuntur:
quia quod ad caſtrenſe ſpectat peculiũ;
vel quale illud eſt, pleno ſibi acquirit
iure filius; tam quo ad illius proprieta-
tem, quàm quoad vſum fructum. taliter,
E vt etiam de illo, patris abſente conſen-
ſu, teſtamentum condere poſſit, *l. fin. C.
de in offic. teſt.* Aduentitium eſt, quod
filio non ex patris aduenit ſubſtantia,
ſeu paternis poſſidetur è bonis, ſed aliũ-
de habetur; vt pote à genitrice, vel
alijs ex cognatis, aut etiam extraneis;
vel ex ſucceſſoribus, liberalitateq; for-
tunę obtenta. vt ſi filius teſaurum inue-
niret, vel etiam ex operibus non libe- F
ralibus, ſed mechanicis, aliquid acqui-
reret: Baldus *in l. vltima C. de in offic. teſt.*
& quod filius per ludum tam licitum,
quàm illicitum adipiſcetur. Bonacina
*tract. 2. de reſtit. diſp. 2. queſt. 3. punct. 2.
num. 11.* Aut ex pecunia genitori furti-
uè ſublata; licèt obligetur damnum inde
emergens, aut ceſſans lucrum patri, uel
fratribus, compenſare. Bonacina *queſt.
16. punct. 1. num. 1.* Huius tamen lucri
vſus fructus ad genitorem ſpectat. idem G
Bon. *nu. 8. verſ. 3.* Iſtud etenim pecu-
lium quoad proprietatem ipſi filio fa-
milias, quoad vſum vero patris in vtile
acquiritur. *l. cum oportet C. de bonis, quæ li-
ris.* Niſi cum filius ea inſtitutus fuerit
conditione, vel ei aliquid cum prohi-
bitione fuerit donatũ, ne genitori quæ-
ratur vſus fructus. *Auth. excipitur C. de
bonis, quæ liberis.* Vel ſi pater ſimul cum
filio ſucceſſionem habeat in fratris ipſius H
filij bonis, qui vlla prole habita è vita
deceſſerit. ſecundum diſpoſ. *Aut. defun-
cto C. ad ſen. conſ. Tertullia: Authent. item
hæreditas C. de bon. quæ liberis.* Item neq;
cum genitor propter dilapidationem, fi-
deicommiſſariam filio hæreditatem re-
ſtituere ante tempus cogitur *l. Impera-
tor 50. ff. ad ſen. conſ. Trebell.* & in cæte-
ris caſibus, in quibus genitor vſus fru-
ctus priuationẽ habet, quos notat Glo- I
ſa *in §. igitur liberi, in verbo vſum fructum
§. ſi vero cum de hæredibus ab inteſt. col. 9.*
Inſt. per quas perſonas nobis acquiritur
verſ. vſum fructum, & Gloſa *in auth. idem
eſt in his C. de bonis quæ liberis, & apud*
Angelum Aretinum *d. §. igitur liberi*, &
apud Paſc. *parte 1. cap. 3.* vel ſi genitor
furioſus extet, iuxta Bartolum, Baldum.
& Caſtrenſem *in l. cum hæres ff. de acqui-
renda Hæreditate* Nec, ſi mentis eſſet cõ- K
pos, in illis, quæ filio, per Principem,
fuerint donata *l. cum multa*; & ibi DD.
C. de bonis quæ liberis; Nec Iudęus pater
in filij Chriſtiani bonis partem habet.
cap. indecorum 28. queſt. 3. vel ſi lex bona
liberis deferat contendente patre illorũ
matrimonium ſine cauſa diſſoluere.
Anth. idem eſt C. de bonis, quæ liberis §.

quia

Digitized by Google

A *quia vero, vt nulli Iudic. coll.* 9. Nec vllo
modo feudalibus in bonis, DD. penes
Paſcalium *de patria poteſt. cap.* 3. *parte* 1.
num. 102. ſortietur attamen ſuper iſtis
bonis commoditatem. Idem Paſcalius
num. 103. Neque in bonis, quæ ipſo ex
patre donata fuerint filio, qui maiori
exiſtat in ætate. Cutelli *de donationibus*
tract. 1. *diſcurſu* 2. *particula* 8. *num.* 1.
Profectitium eſt illud, quod ex patre,
B vel paternis ex rebus aduenit filio: vt ſi
genitor nummorum ſummam ad nego-
tiandum filio tradat; vel conſanguinei
contemplatione patris illi tribuant: &
hoc peculium totum in patris vtile, tàm
quoad proprietatem, quàm quoad vſu-
fructum acquiritur. *dicta l. imo oportet.*
Deducto tamen labore, ac induſtria fi-
lij, quæ aduentitia inter bona connume-
rantur. per ſingularem doctrinam Bar-
C toli *in l.* 1. §. *nec caſtrenſe, col.* 3. *ff. de coll.*
bonorum.

Aduentitia itaque, ac profectitia bo-
na quando filiusfamilias paterno ſubia-
cet imperio; neque in emancipationem
miſſus reperitur, nondum peculij bona
profectitij, cuius plenam retineat admi-
niſtrationem, nullo habito patris cõſenſu
dare prohibetur. *l. filiusfamilias* 7. *ff. de*
donationibus, l. contra 29. §. *ſi filiusfami-*
D *lias, ff. de pactis, l. ſi filius* 14. *C. de dona-*
tionibus, l. 1. §. 1. *ff. quæ res pignori obligari*
poſſunt. Mantica *de tacitis, &c. lib.* 13. *tit.*
17. *num.* 9. Schenadiuinius *in* §. *aliæ au-*
tem num. 48. *inſtit. de donat.* Niſi aliquà
exiſtat donandi, liberalitatemque exer-
cendi ratio, aut eximia diffulgens extet
dignitate, *dicta l. filiusfamilias* 7. §. *primo*
verſ. nonnunquam. Mantica, & Schena-
diuinius *locis ſupra citat.* Vnius ad Treu-
trerum *vol. poſteriori, diſput.* 20. *quæſt.* 13.
E Alprectus *ad quatuor inſtit. libros parte* 1.
diſput. 18. *aſſertione* 7. *litt. D.* Sed etiam
aduentitij bona peculij, quæ aliundè illi
extrinſecus aduenerint, aut ex liberalita-
te fortunę, vel propria quæſita fuerũt in-
duſtria; in quibus patri, quamdiu viuẽs
fuerit, vſusfructus, emolumentũ, aliudué
quidpiam iuris habeat quæſitum, quæ
etiam inter viuos donare diſtrahere, pi-
gnori dare, vel hipothecæ tradere illi F.
per iura vetitum euenit. *l. fin.* §. *filius*
autem, C. de bonis, quæ liberis. Clarus *in*
§. *donatio, quæſt.* 6. *num.* 7. Oſaſcus *deciſ.*
94. Aprectus *deciſ.* 241. Boerius *dec.* 7.
num. 13. *& deciſ.* 6. Miſingerius *ſingulari.*
obſeruationum centur. 6. *obſeruat.* 3. Non
quia minimè poterit ea donatio, & alie-
natio alia fieri abſque parentis, in cuius
poteſtate reperiatur, præiudicio, quæ fi-
lio ex indè alienationibus in pauperta- G
tem adducto, inopiaque, ac egeſtate de-
preſſo proprijs è bonis alimenta ſubmi-
niſtrare, ac neceſſaria vitæ præſtare co-
gatur; Quid enim à filio proprietatem
alienare prohiberet, cum ſaluus patri ſit
vſusfructus? Aut quid præiudicij illo
caſu imminens patri poſſit euenire, ſi in-
teger, nec vllo modo diminutus illi ad-
huc ſupereſt vſusfructus? ad tradita per
Sicardum *in l.* 2. *num.* 9. *C. de vſufructu* H
& habitatione. Sed eoquod, vt habentur
expræſſa Iuſtiniani verba *in d. l. fin.* §. *fi-*
lijs autem, præſtantius eſt iuueniles co-
arctare feruores, ne cupidinis prædam
luctuoſum ſentiant exigem, qui poſt
diſperſum matrimonium illos manet; cũ
enim parentibus, vt Iuſtinianus loqui-
tur, eis alimenta ſubminiſtrandi, iuxta
legum, & naturæ diſpoſitionem iniun-
cta ſit neceſſitas: quare ad ſuarum con- I
dictionem rerum exoptant proſilire, hoc
eſt, qua ipſe poſſit neceſſitate vrgeri, vt
nedum illius, quam retinet proprieta-
tis, venditionem factę, vel alio quouis
titulo diſtrahere compulſus conſpicere-
tur, vt edocet Sabaudię lumen Antonius
Faber *de erroribus Pragmatic. decade* 43.
error. 6. Vnde euenit, vt in donatione,
ſiue inter viuos, ſiue mortis propter
cauſam, quam filiofamilias in aliquem K
quempiam collatam eſſe placeat, geni-
toris; cuius ipſe ſuppoſitus inueniatur
poteſtati, conſenſum adhibere neceſſe
eſt; nedum habita præiudicij ratione,
ſed potiùs (vt Doctores loquuntur) ad
filij perſonam reintegrandam, qui ſic
lege ceſſante donationem nullo modo
facere poteſt. atque ita paternus ille
conſenſus ad actus ſolemnitatem exigi-
tur,

Digitized by Google

A tur: quia filio ordinatio efficitur, vt poſt
alios habet Couarr. *in Rubr. decretal. de
teſtamentis parte 3. num. 6. ad fin.* Clarus
in dicto §. donatio quæſt. 6. num. 5. Rolan-
dus à Valle *conſ. 89. num. 5. & ſequenti
vol. 4.* Paſcalius *de viribus patr. poteſtat.
parte prima, cap. 6. num. 111.* Neque mo-
rituro teſtamentum condere licitum eſt
filio, habito etiam patris conſenſu. *l. 3.
§. fin. C. qui teſtam. facere poſſunt. l. qui in
B poteſtate, ff. de teſtamentis. §. 1. inſt. qui-
bus non eſt permiſſum facere teſtamentum.*
quod ex alterius voluntate nullam ha-
bere debet dependentiam, ſed ex diſpo-
nentis arbitrio. *l. illa inſtitutio, & l. cap-
tatorias de hæredibus inſtituendis.* Et quia
teſtamẽtorum formula publicum ad ius
eſt ſpectans. *l. 3. de teſtamentis,* priuato
ex parte nulla ratione valet remitti. *l. ius
publicum ff. de pactis.* Quamobrem volens
C filius aliquid bonis de aduentitijs relin-
quere, illud per donationis modum
cauſa mortis, habito patris conſenſu ef-
ficiat. *l. filius familias, §. penultim. ff. de
donationibus.*

11. Quinto genitor filiofamil. facultatem
concedit, vt in iudicio tàm in agendo,
quàm in ſe defendendo compareat, cum
ſuo nomine nullo modo id agere poſſit.
*l. non ſolum, §. neceſſitate, C. de bonis, quæ
liberis, cap. fin. de iudicijs in 6.* Sed in
D hoc, vt veritas magis patens exiſtat
Bartoli diſtinctione vti debemus *in l. fin.
§. neceſſitate, C. de bonis, quæ liberis* Nem-
pè, aut in iudicio de rebus agitur, vel
de actionibus, quæ genitori pleno iure
per filium acquiruntur, vt profectitia
ſunt, & iſto caſu filius nullo modo age-
re valet, non habito patris conſenſu, eò-
quod nullam retinet actionem. *l. ſi pupil-
lis, §. videamus, ff. de negotijs geſtis.* licèt vt
E coniuncta perſona valeat agere. *l. ſed
hæc, ff de procurat.* Aut verò actiones apud
filium permanent; verumtamen earum
exercitium ad patrem attinet, ac iſto in
caſu facienda eſt ſubdiſtinctio: aut ge-
nitor præſens exiſtit, & tunc eius habe-
ri debet conſenſus: vel abſens inuenitur,
periculumque agendi circa dilationem
habeatur; vel habito reſpectu interitus
actionis, vel cõmodi perſonæ intuitu, & F
illo caſu agit filius minimè patris expe-
ctato conſenſu, Iudicis officio, extraor-
dinarioque adiutus iudicio. *l. ſi longius,
ff. de iudicijs, l. cum filiusfamilias de rebus
creditis.* Vel actiones pleno iure apud
filium permanent, & tunc è filiofamil.
paternus obtinendus eſt conſenſus, *l. mi-
les, §. 1. ff. de caſtrenſi peculio*; cuius qui-
dem Bartoli opinio eſt, quod patris con-
ſenſum, cum aguntur controuerſiæ, ſi
filius ex iure antiquo agere velit, haberi G
debeat. in defendendo tamen filiumfa-
milias maiorem poſſe indiſtinctè patris
abſente conſenſu, ac ſui defenſionem
adducere. & iſto intelligi debent modo
verba Text. *in l. 3. §. ſed vtrum, ff. de mi-
noribus 25. ann. & l. cum ex contractibus
57. ff. de iudicijs.* Eòquod omnibus ex
cauſis filiusfamilias in obligatione re-
peritur. *l. filiusfamilias 38. ff. de actioni-
bus.* mutuo votoque excepto. *l. 1. ff. ad* H
Sen. conſ. Macedonianum; ob expreſſam,
quę ex lege habetur, prohibitionem.
l. 2. ff. de pollicitationibus: pro rebus atta-
men caſtrenſibus, vel quaſi, nullo mo-
do patris requirẽdus eſt conſenſus, cum
pro illis vti paterfamilias filius exiſtat.
*l. 2. ff. ad Senſ. conſ. Maced. l. 3. §. is au-
tem eodem tit.* vt pari modo habilitatem
habet in rebus, in quibus patri vſum-
fructum excipere prohibitum euenit, I
eòquod in iſtis filiofamilias 25. maiori
annorum, patris abſente conſenſu agere
minimè vetitum eſt. *l. fin. §. neceſſitate,
C. de bonis, quæ lib.* Si minori verò ſit in
ætate, curator dandus erit bonis, *l. fin.
§. ſin autem in ſecundo, C. eodem.* Sed ſi
pater minimè vſumfructum habet, eò-
quod non vult, nempè quia, vel repu-
diauit, vel reiecit, iſto in caſu ſi de re-
pudiatione conſtet, nullo modo exigi K
eius conſenſus debet. ſi verò minimè
conſtet; tunc genitor, vel requirente fi-
lio, ſi actoris perſonam agat, vel requi-
rente aduerſario, ſi conuenti vicem fa-
ciat, in iudicium venire compellitur, ta-
lique modo intelligi debet. *d. § neceſſi-
tate, d. l. fin. C. de bonis, quæ liber.* crimi-
nalibus autem in iudicijs, ſi publicè ſe
ha-

A habeat, agere, & conueniri filiusfami-
lias poteſt, nullo habito conſenſu: *l. in-
ter liberos, §. penultimo, & l. filium, ff. ad le-
gem Iuliam de adulterijs, l. poſt legatum, de
his, quibus, vt indignis*: & ſi priuato con-
ueniatur in delicto, ſui defenſionem pa-
tre inconſulto ſuſcipere valet: *l. noxali
33. l. quoties 34. l. etſi condemnatus 35.
ff. de noxal. actionibus*. Pro priuato ve-
rum, vti pro iniuria, contumeliaque mi-
nimè præſente patre agit, niſi illo ab-
B ſente, vel præſente, nec vllo modo vin-
dicante, ſimulque vili exiſtente in ſtatu,
filio vero in dignitate conſtituto, vt ait
Vulpianus *in l. ſed ſi vnus 17. §. filiofam.
ff. de iniurijs, & fam. ſis libellis*. Hinc
euenit, quod pro iniuria filio allata
querelas adducẽdi actio genitori etiam
nomine proprio competit: *l. iniuriarum
actio*, & ibi Gloſa, & DD. *de iniurijs*;
eoquod iniuria, quæ filio fit, genitori
C facta iudicatur: *in l. perſonam, ff. de pactis*,
Gomez *var. reſolut. tom. 3. cap. 6. num. 4.
de iniurijs*: pro ciuili autem iniuria, quæ
ex lege Cornelia ortum habet, pro qua
nullo modo pater, niſi nomine filij agit:
*l. lex Cornelia, verſ. item quæritur, & l. pa-
ter, ff. de iniurijs*. Qua de re genitor, quã-
uis inſcius ſit filius, valet iniuriarum re-
miſſionem facere: Gomez *loco cit. num. 6.*
Boſſius *in tit. de pace num. 16.* Surdus
D *deciſ. 89. num. 12.* Si tamen iniuria leuis
exiſtat; ſi vero grauis, & atrox reperia-
tur, *dictaque lege Cornelia*, vel publico
deſcendens crimine; iſto in caſu debet
etiam filij, tanquam principaliter offen-
ſi conſenſus adeſſe, vt illius fiat remiſ-
ſio: vt inquit *in dicta l. lex Cornelia, §. il-
lud, ff. de iniurijs* Vulpellus *in tract. de
pace, quæſt. 8.* Frãchus *deciſ. 705. part. 4.*
Paſcalius *de viribus patriæ poteſt. parte 1.*
E *cap. 10. num. 6.*

Sextò nullum haberi poteſt inter pa-
tris, filijq; perſonam litigium. *l. lis nulla,
ff. de iudicijs* niſi de Caſtrẽſibus, vel qua-
ſi bonis agatur, in quibus pro emanci-
pato habetur, *d. l. lis nulla, iuncta gloſa,
ff. eodem*. Vel in caſibus, in quibus ge-
nitor compelli valet à filio, vt eum factis
liberet è paternis: vel cum filius alimẽ-
ta expoſcit à patre: *l. ſi quis à liberis, ff. de* F
liberis agnoſcendis: vel ſi filius cum geni-
tore litem ageret non ſuo, ſed nomine
alieno, iudicia tutorio, curatorio, vel
procuratorio: *argum. l. quæſitum 16. ff. de
in ius vocando*. Quo in loco dicitur libe-
rum procuratorio nomine matronam
ſuam poſſe abſque venia in ius vocare,
& in illis caſibus notatis à Gloſa *in l. Si-
lenones, C. de Epiſcopali audientia, vel in
caſu l. Imperator 50. ff. ad Sen. conſ. Treb.* G
cum pater fideicommiſſ. relictorum, diſ-
ſipator eſſet bonorum. quo in caſu per-
miſſum euenit filio Iudicis officium im-
plorare, vt pater ad aſſignandam filio,
quia ali valeat, legitimam coſtringi poſ-
ſit. Pinellus *in 3. parte l. 1. C. de bonis ma-
ternis*. Paſcalius *de virib. patriæ poteſtat.
parte 4. cap. 10. num. 32.* Vel ad bona
quæ fideicommiſſo reperiantur ſubiecta,
reſtituenda. Paſcalius *num. 35.* In om- H
nibus tamen cauſis, in quibus lis inter
patris filijque perſonam poſſit inueniri,
debet veniæ haberi imploratio. *l. finali,
C. de in ius vocando l. 4. §. parentem, &
l. parentes, ff. eodem*: quæ ſatis dicitur
conceſſa, ſi Iudex vocare permittit: &
ſi condemnatus pater inueniatur, nullo
modo filij ad inſtantiam valet in carce-
res detrudi, nec exequutio paternis in
bonis fieri vltra quam facere valeat, ne I
indigeat deducto. *l. inter eos, ff. de re iu-
dicata*: taliter vt Vincentius de Franchis
deciſ. 162. per totam: inſtrumenti exe-
quutionẽ denegat aduerſus patrem agi
poſſe. Paſcalius *de viribus patriæ poteſtat.
parte 2. cap. 9. num. 21.* Quod etiam in
ſocero, qui patris habetur in locũ, extẽ-
ſionẽ ſortitur: *l. res iudicata, § Socer quo-
que, ff. ſoluto matrim.* tam ſi mariti, quam
vxoris ex parte ſit. Paſcalius *loco citato*
num. 21. Quod priuilegium nullo modo K
renunciari poteſt. Giurba generalitèr
deciſ. 42. cum ſpecialis immo ſpecialiſſi-
ma debeat renunciatio eſſe DD. penès
Giurbam *dicta deciſ. 42. num. 29.* etiamſi
pro ratho à Socero promiſſo tractetur.

Septimo. pater poteſt filiumfamilias
etiam recuſantem, ac apud aliquem per-
manentem, repetere, vindicare, & vt
ad

A ad ſe veniat compellere, *in l.* 1. §. 1. *ff. de*
rei vindicatione: Gloſa *in* §. *ius autem, inſtit. de patr. poteſt. tot. tit. ff. de liberis ex-*
hibendis: pro cuius exhibitione crimina-
lis Iudex eſt adhibendus; quo exhibito,
ſi in quo loco debeat educationem ex-
cipere, altercatio erit facienda, ciuilis
Iudex pronunciabit; prout ſtatutum fuit
à Domino Duce Alburquerque, Prore-
ge huius Regni, ad relationem D. Petri
Guerrera de Zembrano, Conſultore di-
B gniſſimo, in cauſa educationis, mei, ex
filia, nepotis, filij Principis Terræ Veriæ
Generis mei, primogeniti, per Textum
in l. prima.

Octauo. pater aduentitia filiorum
bona ipſis etiam inuitis in adminiſtra-
tionem valet deſumere. *l.* 1. *C. de bonis*
maternis, l. cum oportet, §. *non autem, C. de*
bonis, quæ liberis, §. 1. *inſtit. per quas per-*
ſonas nobis acquiritur. Cuius maior eſt in
C filij bonis authoritas, quàm tutoris in
pupilli bonis non habetur. Crauetta
conſ. 74. *num.* 1. Pinellus *in l. prima de bo-*
nis maternis parte 2. *num.* 67. Adeòquod
in re dubia ſuper illis tranſactionem fa-
cere valet. Alexander *conſ.* 171. *in fine*
vol. 2. Doctores penès Paſcalium *de vi-*
rib. patriæ poteſt. parte prima cap. 2. *nu.* 3.
& iudicij abſente decreto, mobilia filij
D minoris bona alienare potis eſt. Paſca-
lius *loco citato num.* 5. *qui à num.* 6. expli-
cat, ac reſtringit ſupradicta: ad quem
occurrente neceſſitate recurſum facien-
dum cenſeo, qui in n. 10. è debitoribus
filij exactionem facere valet, illoſque
liberare poteſt. citat Nactam *conſ.* 543.
num. 1. *lib.* 3. cui optima ratione fit ſo-
lutio. Giurba *ſuper conſuetud. Meſſ. gloſ.* 3.
cap. 7. *num.* 13. *fol.* 410. exactamque va-
E let pecuniam conſumere, proprioſque
in vſus conuertere; cautione tamen ad-
hibita de facienda quantitatis exactæ, fi-
nito vſufructu, reſtitutione. Nacta *loco*
citato num. 27. & ſi fortè genitor aduen-
titia filiorum bona in locationem dede-
rit, obligantur filij locationi ſtare, illã-
que pro rata ſumere: ſimili modo cadu-
citatem remittere poteſt pater canonem
ab emphiteuta recipiendo. Hondedeus
conſ. 55. *ſub num.* 98. *vol.* 1. Itemque F
delatam infanti filio hæreditatem ſubi-
re. *l. ſi infanti, C. de iure deliberandi*: ac
pro illo ad integrum reſtitutionem ex-
poſcere. Aſcanius *de effectib. patr. poteſt.*
effect. 12. *num.* 18. Inſuper pro filio amiſ-
ſa in ludo bona poteſt repetere. Paſcal.
dicta parte 1. *cap.* 6. *num.* 84. an autem
valeat pro filio compromiſſionem, do-
nationemque remunerationis cauſa, fa-
cere, videndus erit. Pinellus *in* 3. *parte* G
dicta legis prima num. 57. *conſ.* 59. & an
vt bonorum filij adminiſtrator, etiam
filij conſenſum habere debeat: triplex
inuenitur pro huius reſolutione opinio.
prior conſenſum filij, qui tamen non ſit
infans, aut abſens, requirendum eſſe
dicit, Gratianus *diſcept.* 365. *num.* 52.
Menochius *conſ.* 229. *num.* 37. aliter pro
nullo proceſſum, ſententiamque haberi
aſſerit Raudenſis *conſ.* 19. *à num.* 142. H
vſque ad num. 170. *vol.* 1. neque conua-
lidationem habet proceſſus, ac ſenten-
tia ex filij ratificatione ſubſequuta. Vã-
tius *de nullitate defectu mandati num.* 44.
Barboſa *l.* 3. *num.* 8. *ff. ſolut. matrimonio*.
Secunda. filij conſenſum habendum eſ-
ſe denegauit, ex Bartol. *l.* 1. *col. prima*
C. de bonis maternis, & ibi Bald. *num.* 8.
quod procedit, ſi filius iuſtam contra-
dictionis faciendæ cauſam retineat. Pi- I
nellus *p.* 2. *n.* 66. Tertia. diſtinctionem
adhibet. ſcilicet aut pater ad proprieta-
tem agit; & illo in caſu filij exigitur
conſenſus. aut ad vſumfructum: & tunc
nullo modo filialis adhibenda eſt volun-
tas. Giurba *ſuper conſuetud. Meſſ. gloſ.* 3.
parte prima cap. 7. *num.* 62. qui amplia-
tionẽ facit nedum filij exigatur conſen-
ſus, ſi quod filio debitum ſit pater ex-
poſcat; ſed exprimere etiam debet ſe K
adminiſtratorio procedere nomine. Pi-
nellus *loco citato num.* 64. & 65. Meno-
chius *conſ.* 332. *num.* 18. Crauett. *diſcep.*
395. *num.* 7. Fabius de Anna *conſil* 17.
num. 51.

In illis tamen bonis, in quibus pater
minimè vſumfructum retinet, nullo mo-
do filij adminiſtrator eſſe poteſt. Grat.
diſcept. 76. *num.* 9. Menochius *de recupe-*

*randa poſſeſſione remed.9. num.*86.Giurba
A *cap.7. gloſ.5. parte prima num.* 13. Vnde
euenit, quod in feudalibus, in quibus
formalem non retinet vſumfructum ad-
miniſtrator legitimus, haud eſt, DD. pe-
nès Paſcalium *dicto cap. 2. parte 1. n.86.*
Quamuis habita commoditatis ratione,
quam in filij feudo genitor perſpiciat il-
lius adminiſtrationem, ſi velit, ſumere
poſſit: Vincentius de Franchis *deciſ.* 10.
B *num.* 9. Aponte *conſ.* 19. *num.* 28. ſed
Paſcalius *in cap.3. dictæ partis primæ ſub
num.9.* Diſtinctionem adhibet, nimirum
quando pater vſumfructum propter ho-
minis prohibitionem non habet; eòquod
tali in caſu nulla ei competit ſuper fru-
ctibus commoditas; quando autem ve-
titus ille per ius eſt, illum obtinebit, mi-
tius namque cum lege, quàm cum ho-
mine tractatur: *l. Celſus, ff. de arbitris.*
C & multò magis cum hominis vetatio, ne
patri vſusfructus quæratur filiorum ſeſe
haberet in fauorem: Maſtril. *deciſ.* 82.
num.6. & ſeq.

Nono. ſolus pater, qui filios in po-
teſtate habet, pupillariter valet ſubſti-
tutionem dare: *l.2. ff. de vulg. & pupill.*
§. 1. *inſtit. de pupill.* Et hac de re à geni-
trice, quæ nullo modo filios in poteſta-
te retinet, minimè fieri poteſt, vt notant
DD. *in d.l.2* Spino *de teſt. gloſ.23. n.* 19.
D Qui optimum in modum explicationem
facit *Text. in l. ſi mater, ff. eodem*; talitèr,
vt ſi pupillaris ſubſtitutio in libertate fi-
lio exiſtenti, vel à matre, vel ab extra-
neo fiat directè, valorem habere non
poteſt; attamen in fideicommiſſi vim
ſubſtinetur: Gomez *in primo tomo variar.
reſolut. cap.4. de pupill. ſubſtitutione nu.6.*
Guglielmus de Benedictis *in Rep. cap.
Rainutius de teſtamentis, in verbo ſi abſque*
E *liberis num.* 36. *& ſequentib.* & aliquando
talis ſupradicta pupillaris inſtitutio, vt
patris teſtamentum cenſetur; aliquando
vt filij teſtamentum reputatur, vt meliùs
illius expediens eſt conſeruationi. Ra-
ſcalius *de viribus patriæ poteſt. part.1. c.9.
num.6.* Talitèr, vt ſi ſtatuto cautio datur,
quod filio ab inteſtato emoriente, mater
certam bonorum portionem ſortiretur,
ſi pupillariter illi ſubſtitutionem pater F
faciat, genitrix omni ex parte excluſio-
nem habebit, Bartolus *conſ.* 8. *num.* 1.
vol.1. quem ſequitur Polidorus, Ripa
*obſeruat.*51. *num.* 5. Eòquod ex teſtato
filius deceſſiſſe dicitur, cum pupillaris
ſubſtitutio, vt filij teſtamentum ſeſe ha-
beat: *l.2. ff. de vulg. & pupill. l. Papinia-
nus, §. ſed nec impuberis, ff. de inofficioſo
teſtam.* Intrigliolus *de ſubſtit. centuria* 1.
quæſt. 37. *num.7. & quæſt.* 75. *num.* 4. G
centuria 2. Menochius *conſ.*1065. *nu.* 6.
*& de præſumpt. lib.4. præſumpt.38. num.7.
& præſumpt.47. num.* 1. Mantica *de con-
iectur. lib.5. num.* 7. *&* 12. non minus
quàm ſi teſtatus deceſſerit filius: §. *igitur
inſtit. de pupill. ſubſtitut.* Surdus *conſ.*240.
num. 1. Hondedeus *conſ.* 75. *n.24. vol.* 1.
Ripa *dicta obſeruat.*51. *num.6.* Quamuis
ordinis habito reſpectu patris teſtamen-
tum ſit: *l. Patris, & filij, l. & ſi plures,* §. H
ad ſubſtitutos, ff. de vulg. & pupil. Surdus
*conſ.*220. *num.*10. Rolandus *conſ.*69. *nu.*
25. *vol.1.* Marta *voto* 8. *num.* 57. Talis
ſubſtitutionis effectus habentur. Primò,
quod qui pupillariter ſubſtitutionem
habet, in patris admittitur ſucceſſionē,
licèt hæreditatem pupillus minimè adi-
uerit, eòquod tacitam vulgarem conti-
net: *l.4. ff. de vulg. & pupill.* Secundò,
per talem ſubſtitutionem, non ſolùm I
pupillo in maternis, at etiam in alijſque
bonis ſucceditur: *l. ſed ſi plures* 10. §. *ſi
ex aſſe, ff. eodem.* Tertio, excluſionem
dat matri, cæteriſque materna ex linea
aſcendentibus, quamuis hoc filius nul-
lo modo efficere valeat; cum obligetur,
matrem, reliquoſque linea ex materna
aſcendentes, vel in hæreditatem admit-
tere, vel expreſſo modo (habita cauſa)
ex hæreditate depellere: *cap.* 1. §. *finali* K
de teſtam. in 6. Quemadmodum ex legi-
tima genitricem pupillaris excludit; ita
l. Papinianus, §. *ne impuberis, ff. de inoffic.
teſtam. l. Lucius, ff. de vulg. & pupill.* Vi-
uius *deciſ.*397. *num.*14. Surdus *dec.*273.
*num.*3. Afflictus *deciſ.*310. Amatus *var.
reſolut. reſolut.* 25. *num.* 1. Menochius
conſ.62. num.42. lib. 4. *de præſumpt. præ-
ſumpt.*39. *num.*11. Intrigliolus *de ſubſtit.*
cen-

A *centuria* 1. *quæſt.* 90. quæ ſub compen-
dioſa ſubſtitutione, generalibuſque eius
verbis compræhẽſionem habet: eòquod
expreſſa habetur Gloſa *in l. precibus de
impub. & alijs ſubſtitut.* Cancer. *de ſubſt.
cap.* 1. *num.* 9. Afflict. *deciſ.* 38. & 367.
Mantica *de coniect. iuris vltim. volunt. lib.* 2.
tit. 14. *num.* 21. *lib.* 5. & *tit.* 8. *lib.* 7. *n.* 12.
tit. 3. *num.* 12. & *tit.* 11. *num.* 14. an vero
per tacitam pupillarem excludatur ma-
B ter à legitima, & bonis pupilli, viden-
dus eſt Cancer. *variar. reſolution. cap.* 1.
de ſubſtit. num. 19.

Decimò, patris in poteſtate facultas
reperitur, vt filijs, qui in ſacris inue-
niuntur paternis, tutorem tribuat, §. 1.
de patria poteſtate, & ex lege duodecim ta-
bularum, vti quiſque legaſſet ſuper fa-
milia tutelave ſua, ita res eſſet: *l.* 1. &
l. tutor incertus de teſt. tutela; lege verbis
C 120. *de verborum ſignif.* quo fit, vt ma-
tres nullo modo valeant in teſtamento
dare tutores, patronoſque filijs: nec ex-
traneus, eòquod liberos minimè reti-
nẽt, quos illorum dent in poteſtate: *di-
cta l.* 1. *ff. de teſtam. tutela;* §. *permiſſum,
inſtit. de tutelis*: Salicetus *in l. vltima in
principio, C. quando mulier tutela officio
fungi poteſt*: Sed ſi forſitan dati fuerint,
neceſſe eſt, vt à Iudice confirmationem
D habeant; *l.* 1. 2. & 4. *ff. de confirm. tutor.
l. qui tutelam* 28. §. *fin. C. de teſtam. tutel.*
Neceſſaria præcedente inquiſitione, *l.* 4.
de teſtam. tutela, l. 2. *ff. de confirmando tu-
tore, l. mater, C. de teſtam. tutela, l. fin.* §.
fin. ff. qui petunt tutores. Vnde datiui no-
minantur Doctores penès Gratianum,
diſcept. 680. *num.* 2. & *per totum*. Nam
quando teſtamento tributi tutores nul-
lo modo iuris authoritate ſubſiſtere poſ-
E ſunt, recurſum ad confirmationem fa-
ciendum eſſe certum eſt; ſi æquum, ac
expediens iudicetur, vt pupilli ſimiles
excipiant tutores, *l.* 1. & *ſequenti*, de cõ-
firmando tutore: eo modo, quo curator
ex patre in teſtamento datus debet con-
firmationem excipere: *l. prima*, §. *final.
ff. eodem*: & ſi inutilitèr tutorem præbue-
rit, confirmatio abſque vlla inquiſitione
facienda eſt: *l.* 1. §. & *ſi quidem*, & *l. ſi fi-*
lio 6. *ff. eodem*: quod etiam in curatore, F
procedit, qui inutiliter datus fuerit in
teſtamento, ſed confirmatus exiſteret,
cui remiſſa ſatisdatio habetur. quem-
admodum omnibus teſtamentarijs tu-
toribus, & confirmatione approbatis, &
à patre relictis, minimè ſatisdatio ab il-
lis exigitur: eòquod iam ex patre ele-
ctorum pleno modo exploratam præſu-
mitur fidem fuiſſe: *l.* 3. *ff. de confirm. tu-
tore*, §. 1. *de ſatiſd. tut.* §. *fin. de tutelis, l. de* G
creatianibus de Epiſcopali audientia: ab aliis
vero danda eſt in confirmatione cautio,
vt pupilli res incolumis illi reſtituatur;
l. tutores à patre 5. *de confirmando tu-
tore.*

Nõ deſunt filijs etiã vtilitates, quas
patria mediante poteſtate, recipiunt, &
prima habetur illa, quæ ex Senatu Cõ-
ſulto Macedoniano fuit conceſſa, qui
nullo modo mutuo ex contractu in obli- H
gatione reperiuntur, hac de re, ad fa-
ciendam pecuniæ mutuò receptæ reſti-
tutionem, paterno abſente conſenſu mi-
nimè compelli valent: *tot. tit. ff. eod.* &
C. ad Sen. Conſ. Maced. Gomez *var. reſol.
cap.* 6. *nu.* 2.

Secunda eſt, quod proprio abſente
conſenſu paternis è ſacris liberari mini-
mè valent: §. *generaliter, quib. mod. natur.
effic. ſui, coll.* 7. *l. nec auus in fine*, & *l. iube-* I
mus, C. de emancipatione liberorum. Quem-
admodum nulla vice parentes ad emã-
cipandum filios compelli valent: §. *final.
quib. mod. ius patr. poteſt. ſoluitur: l. non po-
teſt, de adopt.*

Tertia denegat parenti, dicere, nullo
modo poſſe filium ex ſe non habitum:
l. nec filium 9. *C. de patr. poteſt.*

Quarta facultatem dat, qua velut
domini bonorum patris eo viuente vi- K
dentur, in quibus poſt genitoris mortẽ
continuatam habent poſſeſſionem; tàm
iurium ciuilium, quàm huiuſce Regni
Capituli vigore de continuanda poſſeſ-
ſione in hæredem: de quibus apud Pet.
de Gregorio *ſintag. iuris part.* 2. *lib.* 12.
cap. 9. habetur.

Digitized by Google

A DE PATRIAE POTESTATIS
ſolutione.

Cap. 15.

SAcra Patris poteſtas multis in mo-
dis ſolutionem ſortitur, & amitti-
tur; ſolutionem habet, emancipatione,
quæ per ius hominemque fit: lex enim
B pluribus ex cauſis filio paterna è pote-
ſtate liberationem dat, abſque eo quod
patris interueniat miniſterium: Frãchus
deciſ. 546. *num.* 17.
Primo. per dignitates à filio ſuſcep-
tas, non quæ vulgares habentur, ſed
quæ notatæ inueniuntur *in l. fin. C. de de-*
curionibus lib. 10. *vtpotè Senatoriam, l. fin.*
C. de Conſulibus lib. 12. *& in conſtitutione,*
conſtitutio, qua de dignitatibus in authent.
coll. 6. *§. filius familias, quibus modis ius*
C *pat. poteſt. ſoluitur: l. fin. de decurionibus,*
lib. 10. Inferiores verò minimè diſſoluũt.
Secundo. cum filius ſacerdotij habet di-
gnitatem. Intrigliolus *centur.* 2. *feud. ar-*
tic. 1. *num.* 113. quamuis Azorius *lib.* 2.
verſ. ſecundo quæritur, affirmet, clerica-
tus, militiæ, doctoratuſque cauſa nulla
ratione patria è poteſtate filium libera-
tionem habere, quod alio euenit modo
in ſacerdotio: Minado: *ad conſtitutionem*
D *in aliquibus not.* 2. *a num.* 87. *vſque ad nu.*
95. Tertio. cum filius Epiſcopali con-
ſtitutus eſt in dignitate. *Authen. ſed Epi-*
ſcopalis dignitas, C. de Epiſcopis, & clericis.
Crauetta *conſ.* 96. *num.* 2. Carauita *ad*
pragm. Regni Neapolis, tit. ad Macedonian.
§. 12. *num.* 44. Quarto. deportatione, vel
damnatione ad mortem patriæ ius po-
teſtatis diſſolutionem patitur. ſi ad pri-
ſtinum tamen ſtatum reſtitutus fuerit,
E genitor illam poſt liminij iure recupe-
rabit, §. *cum tutum, inſtit. quibus modis*
ius patr. poteſt. ſoluitur. Quinto. propter
captiuitatem in iuſto bello; cum ſcilicet
pater, vel filius iuſto in bello captiuus
permanſerit: §. *ſi ab hoſtibus, inſtit. eodẽ.*
Sexto. per ingreſſum ad Religionem fi-
lius paterna è poteſtate liberationẽ ex-
cipit: Gloſa *in l. ſi ex cauſa*, §. *Papinia-*
nus, ff. de minoribus. Iaſon. *in l. patre fu-* F
rioſo num. 46. *ff. de his, qui ſunt ſui, vel*
alieni iuris, & in l. qui ſe patris num. 17.
C. vnde liberi: Boerius *deciſ.* 121. *nu.* 11.
& 12. Carauita *pragm. Regni Neapol. tit.*
ad Macedonianum §. 12. *num.* 45. Rolan-
dus *conſ.* 35. *num.* 19. *vol.* 3. Nepita *ad*
conſuet. Catanenſem tit. 9. *num.* 50. Septi-
mo. municipali ſtatuente lege, vt con-
iugatus filius pro patrefamilias habea-
tur. vt extat Panormitana, Catanenſis, G
ac Neapolitana conſuetudo: illo nam-
que caſu filius patris è poteſtate libera-
tur, etiamſi illo inuito, vel inſcio ma-
trimonij contractionem faciat. Molina
diſput. 229. Et ſolummodo ipſe, non ta-
men vxor patria liberationem habet è
poteſtate. Franchus *deciſ.* 546. *num.* 16.
Gratianus *diſcept.* 382. *num.* 23. Eòquod
talis ſtatutoria lex nullo modo extẽtio-
nem in parentibus habet, nec vllo mo- H
do illos compræhendit: eòquod de iure
communi filia in matrimonium colloca-
ta, nulla ratione patria è poteſtate libe-
ratur: *l. ſi vxorem* 5. *C. de conditionibus*
inſertis l. fin. C. de bonis, quæ liberis: qua
de re viuente genitore minimè teſtamẽ-
tum condere potis eſt. Porrius *in §. ſed*
ſi pater. inſtit. quibus modis ius pat. poteſt.
ſoluitur. Et ideò quidquid matrimonij
extra vinculum adipiſcitur, aut perdo- I
nationis, legatiuè medium, patris, &
nullo modo viri acquirit in vtile: *dicta l.*
ſi vxorem 5. *C. de conditionibus inſertis, l.*
fin. C. de bonis, quæ liberis. Octauo. cum
pater auo filium in adoptionem tribuit:
vt ſuperiùs de filij adoptiui ſtatu expli-
catum fuit. Nonò. cum pater nepha-
rias, inceſtaſque abſente Pontificis di-
ſpenſatione, contrahat nuptias: tunc
etenim filij legitimi, ſi qui reperiuntur, K
huiuſcemodi poſtquam nuptiæ carnalẽ
per complexum, conſumationem habe-
bunt, ſui iuris fiunt, ac inſuper confi-
ſcata parentum bona illis applicantur:
Authen. inceſtus, C. de inceſtis nuptijs. Co-
uarr. *epitom. parte* 1. *cap.* 6. §. 8. *num.* 20.
Decimo. patris propter hæreſim diſſol-
uitur: deſinunt namque filij parentum
in poteſtate eſſe, ac etiam ſi adhuc ab

A Eccleſia damnati minimè fuerint: *cap. 2. §. fin. cum gloſa finali de hæreticis in 6.* Vndecimo. cum pater filium expoſuerit: vel ad expoſitionem præſtiterit conſenſum: vel illi alimenta denegauerit neceſſaria,propriamque amittit poteſtatem,non quoad oneroſa tamen, vt alendi, dotandique habetur obligatio.*cap. 1. de infantibus expoſitis, l. necare 4. ff. de liberis agnoſcendis.* Barboſa *de officio, & poteſtate Epiſcopi, allegat.* 51. *num.* 145. *&* B 146. vt æquali modo legalibus in emãcipationibus, emancipatus filius non omnibus in rebus exemptionem patria è poteſtate ſortitur, vt ſenſerunt Baldus *in l. apud hoſtes, C. de ſuis, & legitimis hæredibus*: qui aſſerit filium in illis, quę ſibi vtilia ſunt libertatem habere, non vero in odioſis, & quæ damnum filio adferre poſſunt, vt vxorato de filio affirmat C Crauetta *conſ. 96.* Gomez *ad legẽ Tauri 47. num. 3.* & in filio, qui profeſſionem in Religione fecerit:Surdus *conſil. 462. num. 17.* Velaſcus *deciſione* 108. *num.* 5. Cancerius vero diſtinctionem adhibuit *in 3. reſolut. cap. 20. num. 26.* dicens, quod aut lex in fauorem, priuilegiumque filij, eum aliqua ex cauſa emancipat, & tunc non in fauoralibus, attamen in odioſis ius patriæ poteſtatis D tollitur. ex Baldo, Suarez, & alijs ſupra citatis. Eòquod ius commune priuilegium, priuilegiato minimè tollit: *l. 3. §. ſi emancipato, ff. de contract.* Aut vero lex, aut ſtatutum filio particulari, aliqua ex cauſa,nullo modo priuilegiũ dare intendit, ſed legem condere circa emancipationem, vt facto aliquo pro emancipato habeatur: tunc quoad cõmoda, & incommoda pro emancipato habetur. Gomez *ad dict. legem Tauri 47.* E *num. 3.* Decius *in l. qui ſi patris num. 3. C. unde liberi.* Cancer. *n. 31.* Hac de re filius dignitate,vel matrimonio emancipatus, ex ſtatuto ſolummodo in fauorabilibus, non vero in odioſis emãcipatus dicitur. Surdus *conſ. 461. nu. 17.* Et denique patrem emancipare filium dicimus,ſi eum paternam contra pietatem malè afficiat. *l. vltima, ff. ſi apparenter manumittatur:* *Gloſ. in §. vlt. inſtit. quibus modis ius patriæ poteſtatis ſoluitur.* F

Emancipatio vero, quæ ab homine deuenit, vel tacito, vel expreſſo modo agitur, forma tamen ſeruata, quæ tradita eſt in §. *noſtra inſtit. quibus modis ius patr. poteſt. ſol.* nec ex alio, niſi patre ab ipſo, qui præſens ſit, expleri poteſt nec per procuratorem, neque per nuncium facta valida habeatur; *l. poſt mortem §. fin. ff. de adop.* Iaſon. *in l. Gallus num. 7. ff. de* G *lib. & poſt.* ac etiam Bartolus, & Alexãd. *n. 7.* Caſtrenſis *n. 2.* Soccinus *num. 7.* Niſi ſpeciali modo ad emancipandum fuerit procurator à genitore conſtitutus: Bart. *in l. poſt mortem §. fin. ff. de adopt.* Caſſaneus *ad conſuet. Burgundiæ rubr. 6. §. 3. num. 5. & 6.* Garauit. *ad pragmatic. Regni Neap. tit. ad Macedonian. §. 12. n. 9. & 10.* vel ratificatio fuerit ſequuta: Tuſcus *lit. E. concluſ. 109.* H

Et quamuis in emancipatione tàm patris, quàm filij conſenſus requiratur, non ſufficiens vero vnius habetur, niſi requiſitis interuenientibus ſolemnitatibus, quas more ſuo doctiſſimus aperuit Giurba *ſuper conſuet. Meſſan. cap. 3. gloſ. 3. gloſ. 8. p. 1. à n. 27. vſque ad n. 35.*

Tacita vero emancipatio iudicatur, ſi genitor filio facultatem dederit,vt mortis cauſa donationem faceret: *l. tam his,* I *ff. de donat. cauſa mortis.* Tuſcus *lit. E. concluſ. 111. n. 1.* & addit Tiraqu. *de retractu, trac. 1. §. 2. gloſ. 9. n. 67.* tacito modo emãcipatum cenſeri filium, ſi rem ab ipſo alienatam pater eius nomine retrahat: vel ſi filius, qui in tutorem à matre datus fuerit, confirmatus ex patre deuenerit, longoque temporis ſpatio tutelam geſſerit: Afflictus *deciſ. 183. num. 2.* Carauita *loco ſupra cit. nu. 57.* Vel ſi genitor K filium per decenni, aut viginti annorum ſpatio diuerſo habitare in domicilio permiſerit: & ille, ſciente ac tolerante genitore,vti patrem familias ſeſe gereret: hoc namque in caſu paternis è ſacris iam liberatus videtur, & quidquid adipiſcitur,ſuo non patris vtili acquirit: *l. 3. C. ad Maced. l. 1.* & ibi Gloſa, & DD. *C. de patr. poteſt.* dũmodo ſe pro-

pria

Digitized by Google

A pria ſolutum è poteſtate alleget. filius:
Bartolus *in l. poſt mortem ad fin. ff. de adop.*
Doctores penes Giurbam *loco ſupra cit.*
*n.*41. Quo in loco *in n.*42. quærit; an
hæc præſumpta emancipatio filium in
omnibus ſui conſtituat iuris? ac in *n.*45.
quærit: vtrum fieri valeat quoad vnicum
actum emancipatio? ac diſtinctionem
facit inter emancipationem, quæ à Iure,
& quæ ab homine fuerit habita. Nam
primo in caſu affirmat, in ſecundo verò
B denegat. & an generalitèr facta per tē-
poris breuitatem emancipatio ad vnicū
actum facta præſumatur? differit ipſe
Giurba *in fine dicti capituli 3. gl.*7. *p.*1.

Vtraque verò in emancipatione, ho-
minis nempè, ac iuris, caſus habentur,
in quibus valet filius denuò patria redu-
ci ſub poteſtate. Et primo. emancipa-
tus ab homine ſub poteſtate retrahitur,
C ſi neceſſaria patri alimenta ſubminiſtra-
re denegauerit, ſi illi alimenta præbere
in obligatione reperitur: *Giurba loc. cit.*
*nu.*17. & ſpontè, minimè, coactè facta
emancipatio fuerit: Surdus *de alimentis*
*priu.*65. *n.*41. Secundo. ſi genitorem vel
facto, aut verbis affecerit iniuria, valet
iterum à patre proprio redigi ſub impe-
rio, ac emancipatione priuatus exiſtere.
Surdus *loco cit. n.*8. Giurba *n.*20. Et gene-
rali modo mihi videtur ex omnibus illis
D caſibus, in quibus poteſt genitor filium
ex hæreditate depellere, ex iiſdem va-
lere denuò ſuam in poteſtatem illum
reuocare.

Sed ſi filius à lege, vel ſtatuto legiti-
mationem exceperit, quamuis ingratum
erga patrem animum oſtenderit, nullo
modo antiquo ſub patris iure poteſt re-
duci: ſicuti ex illo emancipatus reuoca-
E tur. Menochius *conſ.*807. *n.*46. Ita etiam,
filiam, vel filium contracti cauſa matri-
monij emancipatos, nullo modo patriā
reincidere in poteſtatem; aſſerit Giurba
*loco cit. n.*22. *in fine*; contraria licèt ſint in
opinione DD. ab ipſo aduerſa pro parte
citati. quemadmodum ſi Iudicis iuſſu
pater iniquo animo filium propria li-
berauerit è poteſtate, ad illam minimè
amplius reducitur, quāuis coactè emā-
cipationis cauſa ceſſauerit. Surdus *loco* F
*citato n.*48. Giurba *n.*23. *qui in n.*24. ex-
plicat hoc nullo modo procedere, ſi mo-
nacus licito modo ad ſæculum regreſsū
faceret: illo namque in caſu patriam ite-
rum reuocatur ad poteſtatem, ac ſi Re-
ligionem haud fuerit introgreſſus. Me-
nochius *conſ.*184. *n.*12. Gratianus *diſcep.*
96. nu. 25.

Plura habentur beneficia, quæ filius
emancipationis cauſa cōſequitur, ac in- G
ter cætera dulcem acquirit libertatem,
ſuique iuris exiſtit, teſtandique deque
ſuis diſpoſitionem faciendi facultatibus,
& ad libitum de illis diſponendi pote-
ſtatem habet, ſuo etiam vtili, tàm pro-
fectitia, quàm aduentitia pleno iure bo-
na retinet; proptioque filios habet ſub
imperio, vt meliori modo dixit Giurba
*in d. cap. 3. gloſ.*8. *parte* 1. *n.*2.

Ac etiam filiusfamilias, qui ſacris è H
paternis diſſolutus non reperitur, ſi vna
cum patre ſeſe obligauerit, vel vti fidei-
iuſſor durante patria poteſtate interceſ-
ſerit, inſolidum à creditoribus valet cō-
ueniri: *l. tam ex contractibus, ff. de iudicijs.*
Et ſi ex patria liberatus fuit poteſtate,
aut emancipatione, vel patris morte in-
tercedente, ſi paterna ex hæreditate ſe-
ſe abſtinuerit, vel cum legis, & inuen-
tarij beneficio eam exceperit, beneficio I
deducto ne egeat: & quod cum eo gau-
dere debet; adeoquod ad aliud minimè
adſtringitur, niſi in quantum valeat per-
ficere deducto ne egeat: per *Text. in l.*2.
ff. quod cum eo, Caſtrenſ. *in l.* 2. *C. eodem.*
Giurba *deciſ.*43. *n.*4. pauperioris in pre-
iudicium creditoris; Idem *deciſ.*42. *n.*2.
Iſtud namque ſpeciale conceſſum filio
deuenit ſtatus intercedente mutatione;
quod aliter ſuccedit in alijs, qui priui-
legium, ne conueniantur, habent; niſi K
in quantum poſſint efficere, vt in viro,
& coniuge, in nuru, ac genero; eòquod
illo caſu creditorum attenditur pauper-
tati, qui miſerior inueniatur: Giurba
*deciſ.*44. *num.*3. Qui Giurba citato loco
ampliationem facit in Clerico, qui ca-
pitulo Odoardi munitus exiſtit; nam
quando creditor maiori ſeſe habet in

pau-

Digitized by Google

A pauperſtate tali beneficio ille nullo modo gaudet: eòquod ordinata charitas originem à ſe ipſo excipere debet: *l. præſes, C. de ſeruitutibus, & aqua*; quibus expreſsè beneficijs, libero modo renunciare valet: Giurba *deciſ.* 44. *n.* 7. Carau. *ritu* 164. *n.* 7. Alitèr verò ſuccederet, ſi generali ratione omni legum beneficio, & auxilio renunciationem dediſſet; nam tunc minimè ſequitur, quòd filius renũ-
B ciaſſe iudicetur beneficio, quod cum eo cum expreſſo modo haberi debeat renunciatio: Nacta *conſ.* 590. *n.* 15. Giurba *dicta deciſ.* 42. *n.* 20. Rolandus *conſ.* 13. *nu.* 10. *lib.* 1. *& conſ.* 17.

Sed ſi dolum in contrahendo meditatus fuerit filius dictæ legis ſecundæ; *C. quod cum eo nullo modo gaudet beneficio.* Giurba *deciſ.* 13. *n.* 1. Iaſon. *in l. qui cum ſe patrem* 10. *n.* 2. *ff. de re iudic.*

C Qui talis dolus præordinatus debet eſſe ad finem ne ſolutio fiat, ac vt decipiantur creditores: Giurba *deciſ.* 43. *n.* 7. Et ſi obligationis tempore filius beneficio, deducto ne egeat, renunciationem dederit, nullo modo beneficio, quod cum eo, renunciare iudicatur: Giurba *deciſ.* 45. *nu.* 14. & in terminis diffuſa ratione: Gratianus *diſcept. cap.* 79. *per totũ.* Talitèr vt filius, qui beneficio, quod cũ eo gaudere deſiderat, neceſſaria ratione illi ſunt requiſita, per Giurbam adducta *deciſ.* 43. *num.* 21. Videlicet, quòd primo contractus eo tempore celebratus exiſtat, quo filiusfamilias habebatur. Secundò. quod tradita pecunia paternam tranſire debeat in vtilitatem. F
Tertio. quod ſui iuris illo tempore exiſtat, quo beneficium, vel patris propter mortem, vel emancipationis cauſa, vel ſtatuto mediante, depoſcitur: *l.* 2. *ff. & C. cum eo: l.* 1. *&* 2. *C. eodem*: Giurba *loco cit.* Iſtud quidem præcipuum eſſe debet. G
nam ſi adhuc quando contéditur patria ſub poteſtate reperitur, inſolidum ſimul cum genitore creditoribus obligatur, & beneficium, quod cum eo, nullo modo retinebit. Pariſ. *conſ.* 94. *n.* 12. Cautelam præbet Giurba igitur in *nu.* 23. quod filius curet, vt ſacris diſſolutionem habeat è paternis: eòquod illo in caſu non H
inſolidum, ſed deducto, ne egeat, conuenitur. allegat ibi Baldum *in l.* 51 *ſi ex alio, C. cum eo*; quę equidem emancipatio illicò minimè fieri debet, ſed aliquo temporis habito interuallo, ne fraudis inducetur ſuſpicio. Idem Giurba *n.* 24. Gratianus *diſcep.* 799. & caueat filius ne paternam indiſcreto modo adeat hereditatem.

DE

A F

DE STATV SVTORVM,

B ET ALIORVM, QVI AD LANIFICIVM pertinent. G

POſtquam primæui Hominum Parentes præcepto vetitum è diuino deguſtarunt pomum, rubor eos inceſſit, ſuamque cognoſcentes nuditatem, tegmenta ſibi conſuere cogitarunt; vnde ficus deſumptis C folijs, vt pudenda velarent, vireſcentes ſibi frondes appoſuere: nam ſtatim de pellicientem lætalis arboris eſcam conglutiere, mutua interius inflammati libidine, inſolitoſque pudendorum motus paſſi, turpem reſpexerunt membrorum nuditatem, ad opportunum recurrentes remedium perizomata, quaſi circum cingulum ſibi deſumpſerunt in velamen. Qua de re primus veſtimentorum inuentor Adam extitit; & Eua poſtmodum ad illius ſimilitudinem ſibi tegmina captauit: vnde D. Aleimi Auiti *lib. 3. in Geneſi cap. 1.* verſus extant. H

Frondentes diffuſa comas, qua protinus Adam
Humentem capiens raſo de cortice librum
Aſſuit, & viridi ſolatur veſte ruborem;
Induitur ſimili mulier lacrymabilis arte.

Putantes forſitan ex virẽtibus indui folijs, ſuam ſemper ætatem vernaturam. Sed quid Deus? vt eos à ſuo depelleret errore folijs exuit virentibus, tunicaſque illis fecit pelliceas, indumentorũque inuicem dedit. Sed cur mortuorum ex animalium pellibus, illis tegmenta confecit? Huic quæſito Gregor. Niſſenus in vita Moyſis talibus reſpõdet verbis: Vt foris pelle beluina vterentur, E qui in ſua beluina cupiditate animum deformarant: & qui aſpirauerant ad diuinam naturam ſuperbiendo, intelligerent ſe peccando degeneraſſe in beluam. Sed meliori in modo Orig. *Homil. in Leuit.* & D. Auguſtinus *lib. de Geneſ. contra Manichæos cap. 21.* dixerunt; Pelliceas illis mortuis ex animalibus detractas feciſſe tunicas, vt ſuæ eos mortis, quam peccando incurrerant monitos redderet, ac immortalitate ſpoliatos, mortalitatemque indutos iam eſſe: vtque toto ætatis tempore præ oculis I mortis memoriam retinerent pelles incedendo ſonum faciebant.

Poetæ verò, ac Gentiles, Mineruæ Iouis filiæ, ſcientiarumque tutelari Deæ lanificij, veſtiumque inuentionem conceſſerunt; qui nihil aliud ſignificare voluerunt, quàm Sapientiam ipſam, quæ hominum in capite dicitur inueniri: Sapientia namque conſiderauit, quod ſingula quæque naſcentium corpora propria quædam retinebant munimenta: k quibus naturam ſuam ab incommodis tutarentur: nam cortex arborem ambit, penna volucrem tegit, ſquama piſcem operit, lana ouem induit, pilum iumenta, feraſque veſtit, concha teſtudinem continet, quibus etiam arma ad ſeſe tutandum fuerunt indita: videmus enim à ſui primordio illis in defenſionẽ dari,

A vt ſunt ſpinæ, cornua, dentes, aculei, cæ-
teraque matre à Natura illis in tutamē
data; ſolus etenim homo inermi, nudo-
que oritur corpore, nullamque ad fri-
goris arcendas iniurias habens defen-
ſionem, aliquod ſibi aptum adinuenire
debebat remedium; meritoque ſolers
hominum ingenium lanificij artem re-
perit, vt ſuis miſerijs, neceſſitatibuſque
conſuleret: Hinc prouerbium illud vul-
B gatum habetur, quod ingenioſa pau-
pertas omnes excuderit artes; nā ſi ho-
mo minimè veſtiretur, illius dies in de-
fectum abirent: veſtes namque humanā
ad ſubſtentationem habentur neceſſa-
riç: *l. legati, ff. de alimen. & cib. legatis,*
l.legatum, ff. de aditu legat. l.verbo victus,
ff. de verborum ſignif.

Pro certo igitur habetur lanificium,
& vtilitate, & honeſtate præcellens eſ-
C ſe. immò nobiliſſimis è matronis Regia
è ſtirpe procreatis in vſu adhibitum, ac
præ manibus exceptum fuiſſe, vt habe-
tur monumentum. Alexan.ab Alexand.
*genialium dierum lib.*4. *cap.*8. *f.mihi* 198.
his fermè verbis loquitur: *Neque omit-*
tendum quondam vxores viris, & matres
filijs tunicas, togaſque facere, eaſque acu,&
licio, ac tellis intexere conſueſſe: ſummoſ-
que Imperatores, ac Duces à neceſſarijs ſæpè
D *veſtes contextas induiſſe; quare Alexander*
Macedo, & Auguſtus Octauius domeſticis
tunicis ab vxore, matre, & ſorore, ac nep-
te confectis vſi ſunt, quas veteri more in
atrio domus cum clientibus Romanis inte-
xebant.

Quod etiam apud Græcos neceſſariū
hoc humanç vitç artificium maximo re-
ceptum fuit in honore, ac ſumma exi-
ſtens pro laude; quippè quod antiquo
E tēpore nobiles mulieres ſumma in æſti-
matione artificium hoc habuere: ac la-
nam conficiens mulier excellentis pudi-
citiæ, probitatiſque ſignum oſtentabat.
& optimo quidem iure ſacris in litteris
commendatur, cum extet in Prouer.31.
Quæſiuit lanam, & linum, & operata
eſt conſilio manuum ſuarum., ſtragula-
tam veſtem fecit ſibi. & ante. manum
ſuam miſit ad fortia, & digiti eius ap-
præhenderunt fuſum.

Qua de re fœminæ domi colum, la- F
nam, telam, linum, fuſumque in exer-
citio ponere debent, quod munus eſt
pudicis, caſtiſque matronis conueniens.
Vnde maximam ſortita eſt laudem An-
na vxor Thobiæ, quæ textorium opus
in horas quotidie frequentabat. vt in
2. *cap.* Thobiæ legimus, & propterea
Diuus Hieronymus inſtitutiones Virgi-
ni præbens Demetriadi: *Habeto inquit,*
lanam ſemper in manibus, vel ſtaminis pol- G
lice fila deducito, vel ad torquenda ſubteg-
mina in alueolis fuſi vertantur: & alio
loco ad Lœtam de inſtitutione filiæ: *Diſ-*
cat, & lanam facere, tenere colum, ponere
in gremio calathum, rotare fuſum, ſtamina
pollice ducere. Qua de re morem habuere
conſtitutum Romani, vt lanata in pellç
nouiter nupta conſideretur puella. vt Fe-
ſtus Pompeius refert quod lanificij mu-
nus coniugi ſeſe fore pręſtituram ſpon- H
deret; adde quòd Quirites ipſi ad
æreum Caiæ Cçciliæ ſimulacrum in M.
Anci templo ſitum, colum, lanam, fu-
ſumque tāquam pudicitiæ, ac muliebris
induſtriæ certa monumenta confixere,
vt à Marco Varrone, ac Plinio accepi-
mus *lib.8.cap.*48. Plutarchuſque *in pro-*
*blemat.cap.*29. ſcriptum nobis dedit. Me-
ritò igitur à peccato excuſari puellas in
feſto ſuentes, vel alio modo laborantes, I
ſi ad fugandum otium hoc faciunt, &
ne ad domus feneſtras ſe conſpiciendas
exhibeant, aſſerit Homobonus *de bonis*
in conſult.caſuum conſcientiæ. vol. 1. *parte* 2.
*reſp.*33. & Syluester *in verbo Dominica,*
*quæſt.*5. *dicto* 3.

Nec ſilentio prætereeam Penelopis
Vlyſſis Coniugis maximam in pudicitia
ſeruanda ſolertiam, quæ vt ex Homero,
ac Ouidio habemus ne procorum libi- K
dinem ſatiaret, diem telas intexendo cō-
ſumabat, quas nocturno poſtmodum
tempore diſtexebat.

Sed quid referam de Lucretia Tar-
quinij Collatini vxore, quæ ſerò noctis
tempore lanę dedita exercitio lucubrā-
tes inter Ancillas ædium in medio con-
ſidens inuenta fuit à Conſorte. quod
probitatis in ſignum conſiderari voluit

Digitized by Google

A Liuius *lib.*1.ab Vrbe *condita propè finem:* de qua Naſo *lib. Faſt. ſecundo,* dixit. F

Inde cito paſſu petitur Lucretia; cuius
Ante thorum calathi, lanaque mollis erat:
Lumen ad exiguum famula data penſa trahebant, &c.

Nonnè idipſum Helena artificiũ apud Homorum exercuit *lib.*4. *Odiſſaa, & Iliados, & lib.*5. *eiuſdem Odiſſaa.* Mercurius Caliſo Nimpham Atlantis filiam texentem adinuenit? Et de Serena Regina vxore Stiliconis Claudianus in Epigr. nonnè dixit proprijs intexiſſe manibus coniugi Zonam cum cecinerit?

Et medium te Zona liget variata colorum
Floribus, & caſta manibus ſudata Serena.

B Quapropter Accurſius *in l. ſi paterno, in verbo magiſtris,* C. *de negotijs geſtis,* ſcripſit proprium eſſe mulierum ſuere, & texere, *& in l.cum quaeritur,* §. *lana, in verbo in lana ff. de legatis* 3. dixit mulieres lanam, & linum appetere, natura ad id eas prouocante, quod maximè deceat.

Talem Auguſtus Imperator artem filiæ, ac nepotibus perſuaſit, veſtibuſque C illorum manibus conſtructis veſtiebatur, vt ſupra dixi. vt Suetonius meminit. Et vti Carolus Magnus (Baguino teſte, in compendio de Francorum geſtis) circa liberorum educationem curã etiam adhibuit: vt optimis diſciplinis mares fœminæ lanificij arte imbuerentur. Sed vt profanas prætercam ſub ſilentio hiſtorias, ſufficiens ad huius artis decus mihi videtur, Cœli moderatricẽ, D Telluris dominam, Vniuerſique Orbis Imperatricem in medium illabatã Virginem afferre; quæ, vt Epiphanius tradit, dum ante coniugij tempus in templo exiſtebat, ac poſtmodum lanæ, ſericique ad texturam incubuit.

Lanificium ergo per Platonis ſententiam *lib. ciuil.* duas in partes diuiditur, indiſcretoriam ſcilicet, & concretoriam.

Diſcretoria eſt carminatio, qua in longum, latumque protrahitur, ſiue deducitur ſtamen retorto fuſo, velut nunc E rota.

Concretoria texturæ opus ſortitur, in ſtaminis, ac ſubtegminis plicatione: at Caſſanæus *in Catalago gloriæ Mundi,* quadruplicem illius facit differentiam. nam ex lana quædam, alia ex ſerico, multa ex pellibus, plura tandem ex lino, ſeu canape vel ex pilo. Ars iſta acum, fuſũ, pecten, ſubulam, calamiſtrum, girgillũ, & alia adhibet inſtrumenta, vſumque G retinet floccorum, filtrorum, ſegorum, funium, matularum, & ſportarum, quę ex ſtaminibus, vel viminibus contexuntur, vt placet eidem Caſſanęo *parte* 11. *conſider.*41.*in catal. gloriæ mundi.* Qui ſecundum materiei, ac exercitij dignitatem, opifices præfert.

Veſtimentorum nomina, quæ hac ex arte conficiũtur plura extant, quæ ſcripta inueniuntur. *lib. orig.* 19. Iſidori Epiſcopi Hiſpalenſis *a cap.*21. *vſque ad capitulum* 27. Ad quem lectori in occurrenti neceſſitate faciendus eſt recurſus. H

Huic perneceſſario exercitio ars fullonica, atque ſartoria, ſiue ſutoria deſeruiunt. de quibus pauca, quæ in iure poſſunt occurrere, dicenda eſſe decreui. Et primò quidem nonnulla de fullonibus, ſiue tinctoribus libanda mihi ſunt, cuius artis inuentio Nitiæ Megarẽſi tribuitur, vt teſtatur Polid. Virg. *de inuentoribus lib.*3. *pap.*6. *fol.* 54. I

Fullones autem illi ſunt, qui iuxta ſententiam Gloſæ *in* §. *in ſumma, inſtit. de mandato in verbo fulloni, & in* §. *qua de cauſa, inſt. de loc. & cond.* perluunt, ac tingunt panna, ac etiam ſuperflua eleuando poliunt, quibus ſi nulla, neque conſtituta, neque promiſſa mercede ad poliendum data fuerint veſtimenta, mãdati competit actio: *dicto* §. *in ſumma inſt. de mandato.* Sed ſi pacto fuerit conſtitutum, ſe tantum, quantum decens eſſet daturum, illo caſu actio præſcriptis verbis fulloni tribuitur. §. *qua de cauſa, inſtit. de loc. & cond. l. ſi tibi polienda* 24. *ff. de præſcriptis verbis.* Si verò mercede conſtituta locati præbetur actio: omnibus K

bus

A bus iſtis in caſibus fullo culpam debet præſtare, & quod imperitia exceſſerit: nam culpæ imperitiam eſſe numerandã Celſus tradidit, quodque per imperitiam exceſſum commiſerit fullo, in culpa reperitur: *l. ſi quis fundum* 10. §. *Celſus ff. locati*. Non debet etenim quis opus efficere, in quo vel ſciat, vel intelligere debeat imperitiam ſuam tertio dãnum adducturam: *l. idem Iuris in fin. ff. ad l. Aquiliam*, §. *imperitia, inſtit. tit. eodem.*
B Sed ſi fullo amiſerit veſtimenta, & illorum dominus valeat à poſſeſſore depoſcere: nulla tamen ratione id agere velit, poteſt aduerſus fullonẽ locati actione dirigi: ſed ſi facili modo illa ſibi poſſit vindicare, fullonis expenſis id agere potis eſt: ſed ſi aliter non poſſet, Iudex fullonem condemnabit, compellebitque dominum actionem in rem fulloni
C tribuere. *l. cum pluribus* 63. §. *veſtimenta tua, ff. locati*. Adeò quod ſi fullo veſtis pretium domino ſoluere nullo modo poſſet, actio furti aduerſus furem datur domino: eòquod hoc in caſu ad ipſum pertinet, rem ſaluam habere, licèt fullo in ſolutionis parte reperiatur: §. *fulloni, inſtit. de oblig. quæ ex delicto*. Si verò ſolutionem facere valeat: illo caſu fulloni actio furti à domino aduerſus
D furem conceditur: *ex diſpoſ.* §. *ſupra cit. & ibi Gloſa in verbo poſſunt.* Quod ſi dominus veſtem recuperauerit, fullo poteſt pretium repetere pro veſtis amiſſione ſolutum: *l. ſi fullo* 2. *ff. de condictionibus ſine cauſa*. Speculator *in* 1. *de exequ. ſententiæ*, §. *ſex. verſ. decimo.*

Si fullo veſtimenta, vt poliret, exceperit, & ea mures corroſerint, ex locato ſoluere debet: eòquod huic remediũ rei ponere debuit: & ſi fullo pallium,
E vel veſtes permutauerit, & alij alienum dederit, actione ex locato obligatur, quamuis per eius ignauiam id acciderit: *l. item quæritur* 14. §. *ſi fullo, ff. loca. & conduct.* Sed ſi fullones, aut farcinatores aliena recepiſſent veſtimenta, vt meliorem commodarent in modum, & illa poſt modum aut vendiderint, aut pignorauerint, vel pro vſu proprio deſumpſerint, furtum patrant: *l. fullo, vel ſarcinator, ff. de furtis.* DD. penès Farin. *de furtis quæſt.* 169. *n.* 8. *fol.* 32. F

Fulloni, qui perenniter effluentem artem ſuam, circa fontem, exercet, veritum eſſe poteſt, ne aquam contineat, neue illam ſpurcitijs deformatam reddat: per Textum *in l. apud Trebatium* 3. *ff. de aqua pluuia arcenda, gloſ. in l. aquiſſimum*, §. *fin. in verbo diuerſoria, ff. de vſufructu.* Simili modo, ſi aliquis fulloni domus legauit vſumfructum, nulla ratione valet in illa fulloniam artem exercere: *l. æquiſſimum* 17. §. *fin. ff. de vſufr. & quemadmodum quis, &c.* G

Statutum etiam fullonibus extat, ne lanas, vel murice, vel purpureo colore pro priuatorum ciuium vſu tingant: per Text. *in l. vellera* 3. *C. de veſtibus Holloberis lib.* 11. *tit.* 8. Et hæc ſatis de fullonibus. H

Poſt fullonis ſtatum aliqua de ſutoribus, ſiue ſartoribus remanent dicendæ: talem enim artem primæui mortalium parentes ficus folia conſuẽdo exdocuere, vt ſupradixi: & poſtmodum Deus pelliceas faciendo tunicas, adhibuit. & iure quidem optimo omnes in vetuſtate, ac nobilitate præcellit: eòquod ſummus rerum opifex illam exercere minimè dedignatus eſt: vt conſideratũ fuit I
per Caſſaneum *in Catal. gloria mund. par.* 11. *conſid.* 34. *in verba Bracherij, & conſiderat.* 41. *circa finem*: quamuis Plinius *lib.* 7. *Nat. hiſt. cap.* 56. Boetium, omniũ primum ſutoriæ huius artis inuentorem dicat extitiſſe.

Eadem peritia, quæ cæteris artium profeſſoribus, vt neceſſaria requiritur in ſutore, ac ſartore debet haberi: ſi veſtem namque alicui deuaſtauerit, li- K
cet dominus illam ſutoris ad perſuaſiones, qui bonam eſſe oſtenderet, induerit, ac eam detulerit, poteſt etiam contra ſutorem ad ſoluendum veſtis pretiũ conſurgere, vt deciſum fuit per Giurb. *obſer.* 9. *per totum.* Taliter, vt ſi artis periti deformatam, peſſimeque confectam tam in longitudine, quàm in latitudine veſtem fuiſſe, teſtentur, illorum dictis

A ctis ſtandum eſt : per Textum *in l. 1. ff. de ventre inſpiciendo, l. ſemel. C. de re mil. lib.* 12. Maſcar. *de probat. concluſ.* 65 3. *n.* 1. & alij penes Giurbam *loc. cit. n.* 2.

Quando autem veſtis recto, ac ſecundum artis regulas, modo fuerit perfecta, & dominus nulla ratione mercedē tribuere voluerit: illo caſu hipotheca ſutori conceditur in veſte. Merlinus *de pignoribus, & hipothecis lib.* 3. *qu.* 5. *nu.* 25.
B Immò illi veſtis retentio competit, donec ſtatutum mercedis pretium ſoluatur. vt deciſum fuit in Rota Senenſi *deciſ.* 60. *examin.* 56. *nu.* 17. *verſ. ſutor.* Merlinus *d. quæſt.* 5. *n.* 29. Baldus *in l. fin. C. commod. facit tex. in l. huius enim* 6. *ff. qui potiores in pignore habeantur*. Eòquod fauorabilior habetur retentio, quàm actio. Menochius *conſ.* 22. *n.* 51.

Quærit etiam Diana *tract.* 4. *reſol.* 176.
C *part.* 4. An quis poſſit licitè emere à ſartoribus fragmenta ex veſtibus ſuperantia, & ſi iuſtè ipſi ea ſibi retinere poſſint: & pro negatiua ſententia adducit Villalob. *in ſumma tom.* 2. *tract.* 25. *difficul.* 13. *num.* 6. pro affirmatiua verò Sanchez *in opuſ. tom.* 1. *lib.* 1. *cap.* 7. *dub.* 3. *num.* 4. aſſerentem, ſi fragmenta, quæ ſuperſūt, etiam eſſent magna, licitum emere à ſartoribus, non autem ab eorum famu-
D lis ex præſūptione diminutæ, iuſti pretij, mercedis, quibus recompenſatio conceditur. quod non militat in famulis, vel eorum in apothecis laboratoribus: at ille primam ſectatur opinionem non improbando Sanch. doctrinam.

Confectis itaque veſtibus nulla vice mulier virili veſte indui poteſt, nec vir fœmineam ſibi veſtem aſſumere valet: vt ex Deuter. 22. *n.* 5. habetur: Nec vl-
E la vice perſonatus hiſtrio cum ſacris, vel veſtalibus veſtibus prodire valet; per *Text. in l. minima, C. de Epiſcop. audiētia, §. fin. de Epiſcop. & Cler. col.* 9. Abominabilis etenim penes Deum fuit, qui hæc faciebat. Sed ſexus quilibet, ac dignitas idoneas ad ſe regendum habere debet veſtes, iuxta Regionis mores; veſtibus etenim plura data ſunt priuilegia, ipſæ namque humanæ ad iuuamen vitæ neceſſariæ habentur, & F

Primo quidem veſtis debitoris in obligatione nullo modo reperitur: Bald. *l. obligatione* 6. *in lectura antiqua in fine.* ibi: Notandum, quod veſtis debet dimitti debitori, *ff. de pignoribus*; Boerius *deciſ.* 204. *n.* 38.

Secundo. veſtes bonis cedenti nulla vice debent negari. Maranta *pract. p.* 6. *art. vlt. n.* 29. Menoch. *de adipiſcen. remed.* 3. *num.* 140. Mantica *de tacit. lib.* 11. *tit.* 4. G
nu. 15. Muta *in pragm. tit. de eff. bonorum* 17. *n.* 19. Quod etiam procedit pro his, quas debitor obligationis tempore habebat. Mantica *d. n.* 15. Quamobrem exequutio ſuper debitoris veſtibus denegata euenit creditori, vt dixit Menoc. *d. loco n.* 21. *&* 26. Quo in loco regulam dat. quod ea omnia, quæ in obligatione minimè veniunt, in eis exequutio nullo modo fieri poteſt: Odofred. & Bella H
Pertic. *in l. exequutores, C. quæ res pignor. oblig. poſſunt*. Quod ſolummodò quotidianis in veſtibus locum habet, vt voluit Iaſon. *in §. item Seruiana num.* 63. *inſtit. de actionib.* Monac. *de exequut. in veſtibus cap.* 2. *n.* 22. Nec vllo modo huiuſmodi veſtes tacito modo in hipothecam datæ pro loherio cenſentur, velut inuecta, & illata: eòquod ibi permanſuræ minimè dicuntur: propterea in I
hipotheca nullo modo cadunt, vt latius comprobat Monac. *in dict. tract. de exeq. in veſtibus cap.* 5. *à num.* 11. *ad* 16. Trentacinq. *variarum. reſol. lib.* 3. *tit. de locato reſolut.* 2.

Tertio. quod nulla habita ratione alimentorum, & etiam cum præſtanda alimenta ſunt, debentur veſtes filijs, *l. legatis* 6. *ff. de alimen. & cib. legatis.* Surdus *de alimentis tit.* 4. *quæſt.* 2. *in prin.* K
Immo victus appellatione veſtes etiam continentur. *l. victus* 43. *ff. de verborū, & rerum ſignif.* Quorum nominatione calceamenta incluſa etiam eſſe certum eſt: *l. argento, §.* 1. *ff. de auro, & argento legato*. Menoch. *de arbitr. caſ.* 170. *n.* 30. & quod veſtium nomine veniāt, ponitur *in l. quos nos, §. verbum viuere, ff. de verb. ſignif.* vbi Alciat. & alij. Surd. *d. quæſt.* 2.

Quar-

Digitized by Google

A Quarto. licèt fuerint alimenta remiſſa, vel renunciata, veſtes vtique nullo modo in remiſſione continentur. Bartol. *in l. legatis in principio, ff. de alim. & cib. legatis, per text. in l. cum his, §. qui tranſigit, ff. de tranſact.* Eòquod vbi de remittendis alimentis agitur, materia odioſa habetur, in qua ſtricta ſit interpretatio; quòd aliter euenit, vbi de alimentis tractatur debendis; eòquod fauorabilis extat materia, ac interpretatio amplo
B modo fieri ſolet. Bartol. *in tract. de alimen. nu. 2.* Menochius *de arbitr. dicto caſ. 170. nu. 27.* Surdus *qui ſupra n. 30.*

Quinto. veſtes quolibet anni curſu confici debent, cui tradenda ſunt, etiamquod nulla exiſtat neceſſitas. Bartolus *in l. pecunia, ff. de alimen. & cib. leg.* Pro hyemali enim tempore veſtes Kalendis Septembris, pro æſtiuo autem Kalendis
C Aprilis, vt diſpoſitio habetur per *Text. in l. 1. C. de mil. veſt. lib. 12.* Quod autè hoc in caſu notandum eſt, quo veſtes hyemales, ac æſtiuæ fieri debeant caſu. Surdus *dicto tract. 4. quaſt. 17. n. 4. f. 159.* Quæ qualitati perſonarum cōdecentes, conuenienteſque debent eſſe, Addit. *ad Cappellam Tholoſ. 88. in fine.* Surd. *tit. 4. quaſt. 18. n. 36.*

Sexto. quod ſi quis immunditias, aut
D ſpurcitias ſuper veſtes progredientium deiecerit in obligatione illas in duplum emendare, inuenitur *l. 1. ff. de is, qui deiecerit, vel effuderit.* Et dominus, qui illā colit domum, iſtam ad emendationem obligatur, ſi per ſeruos immunditiæ fuerint ſuper aliquem deiectæ, eòquod illius habitator tenetur: *Cepolla de ſeruit. urbanor prad. cap. 68. in l. 1. §. hac in factum actio*; quod vigorem habet, cum
E locus ille, vbi materies illa fuit deiecta; ſeſe ita haberet, vt per eum continuè iter fieri ſoleat, vel in eo aliquandiu fiat conſiſtentia *in d. l. 1.* & parum attinet ſi publico, vel priuato ſit loco domus, ſufficiens ſolummodo habetur; vt per eum iter facere ſoliti ſint Ciues: loca namque, per quæ aſſiduè progreſſus fieri ſolet, eamdem habere debet ſecuritatem ſecundum diſpoſitionem Vulpiani *in d. l. 1. §. ſumma.* Cæterum, ſi vulgus aliquo F temporis ſpatio per illam viam haud progrederetur, vel tranſiret, & tunc tēporis id immunditiei deiectum, vel effuſum fuerit, cum adhuc ſecreta eſſent loca, & modo per illam inciperent progredi, edictum nullo modo locum habere voluit idem Vulpianus *in fine dict. §. ſumma.* Quod non ſolùm ad Ciuitates, & vicos, ſed etiam ad vias, per quas G continuè fiat iter, ſpectans eſſe Paulus ait, *l. hoc edictum 6. ff. eodem.* Sed ſi nocturno tempore proiecta fuerit immunditia, inquit Labeo, nullum habere locum hoc edictum: *l. 6. §. Labeo ait, ff. eod.* vbi etiam Baldus.

Locum attamen habet hoc edictum, ſi quid pendens effuſum ſit. *d. l. 1. §. quod cum.* Quali verò in caſu domi dominus, H vel illam colentes ad emendationem damni, quod veſtibus inferatur, obligentur, determinatum extat per Textū *in l. ſi vero 5. ff. eodem, §§. ſeqq.*

Septimo. veſtium nominatione tàm ex lino, quàm ex bombice, ac ex lana conſtructę veſtes intelliguntur: *l. veſtis, §. 1. de auro, & argento legato.* Simon de Pretis *de interpret. vltim. volūtatum lib. 4. interpr. 1. lib. 11. n. 4.* Menoch. *de praſūp. lib. 4. praſump. 161. n. 13.* Contentę etiam I ſericæ, ac aureæ reperiuntur, ſi huiuſmodi generis teſtator habeat veſtes: *dicta l. veſtis. §. 1.* Menochius *d. praſum. nu. 23.* Niſi per ſtatutum prohibitio lata eueniret, ne eas illi, cui legatæ fuiſſent ferre valerent. Soccinus Sen. *conſ. 10. col. 2. lib. 1.* Cui præſtanda eſt æſtimatio in veſtium locum nullo modo permiſſarum: Cremen. *ſingul. 65.* Et ita lata earum K nomenclatura exiſtit, quod etiam tapetes, faſces, crurales, ac ceruicalia ſunt contenta: *l. argumento, §. tapeta, ff. de auro, & arg. legat.* Immo etiam culcitræ. Menochius *dicta praſumpt. ibi num. 17.* Vt æquali modo & calceamenta, & illa, quæ caput contengunt, comprehenduntur; Alex. *conſ. 5. col. vlt. lib. 1.* Menoch. *loco ſupra cit.* Et quod plus habetur etiam tela, quæ adhuc in pectine exiſtens eſt, ſi formam telæ contineat, ac etiam veſtis,

Digitized by Google

A ſtis, quæ nullo modo conſuta apud ſu-
torem reperiatur, Menochius *d.præſum.*
ibi num.22. & n.10. Bartol. *in l.ex facto.*
§.rerum, ff.de hæred. inſtituend. Tiraquel.
lege connub.gloſ.2.n.12. Ac etiam feſtiuę
compræhenduntur veſtes: ſi perſonæ di-
gnitas, & regionis mos ferat, & poſtu-
let. Menochius *n.31.* Surdus *deciſ.150.*
nu.9. Bartolus *in l.liberorum, §.vltimo, ff.*
de leg.3. Eſt etiam hic notandum. quòd
B quando Principis in ingreſſu publica ex
pecunia veſtes rectoribus dati ſolent, ad
ipſius Principis honorem, & vt obuiam
decoro modo illi progrediantur, perfe-
cto ingreſſu debent Reipublicæ reddi,
vt eſt Gloſ. *in l. id veſtimentum, ff.de pe-*
culio · illæ namque veſtes ob ingreſſus
intentum comparatæ videntur; quo fi-
nito, ac ceſſante reſtitui debent; cum
accommodatæ cenſeantur, vt ornatiori
C modo publicè Principis ad conſpectum
rectores appareant: vt de feſtiuis veſti-
bus, quæ vxori à marito fuerint datæ:
notant DD. *in l. ſi vt certo, §. interdum,*
ff. commod. & Ioann. Lup. *in rubr. de do-*
nat. inter vir. & vxor. §. 6. & in dubio
occurrentia inſolitæ veſtes huius mini-
ſterij cauſa tali ratione donatæ, accom-
modatæ iudicantur: *argum. Tex. in l. vxo-*
ri, ff. de auro, & argento leg. & notat Ol-
drad. *conſ.11.* Immò cum aliæ coniectu-
D ræ deſumi poſſunt, dictæ veſtes nulla
vice donatæ præſumuntur, & in *l. ſi cum*
aurum, ff. de ſolut. nec aliquo modo præ-
ſumi poteſt donatio; eò quod id Ciuitas
agere minimè valet, *vt in l. præſes, C.de*
tranſit. & in l. ambitioſæ, ff. de decretis ab
ord. faciendis. Cui concluſioni doctrina
illa poteſt accommodari; ſi veſtes nam-
que lugubres viduæ ob viri mortem
dantur, & illa ſecundas tranſeat ad nup-
E tias, veſtes hæredibus coniugis redde-
re debet: vt notatur à Ioann. Lup. *in d.*
rubr. §. 11. num.3. ac per Surdum *de ali-*
mentis tit.4. quæſt.2.n.20. Quod intelli-
git vigorem habere in quotidianis, vel
vilibus, non vero in feſtiuis, & pretioſis:
eòquod illæ videntur ab hæredibus non
donatæ, ſed conceſſæ, vt honoratior ad
mariti decus incedat, niſi contraria ſit

conſuetudo: Eòquod viduitatis cauſa F
ceſſante, ita etiam ſimul ceſſari debet
vidualium veſtium donatio: vt probat
Tiraquell. *in cap. cum ceſſante fol.4.n.11.*
Opportuna hic ſeſe offert examinanda
quæſtio: vtrum ſcilicet veſtes, & iocalia
è ſponſo miſſa, ſuiſque conſanguineis
ſponſę, ac eius hæredibus acquirantur;
an verò pro ipſo viro, vel eius hæredi-
bus debeant remanere. hac in contro-
uerſia duas in cōtrarias opiniones DD. G
reperiuntur, &

Prima eſt Bartoli *in l. ſi plures, §. in*
arrogato num.4. ff.de vulg. & pupill.inſtit.
Quo in loco aſſerit veſtes, donaque pre-
tioſa ſponſæ à ſponſo, ſuiſque conſan-
guineis miſſa ſponſo acquiri, & ſi eius à
parentibus donantur ipſius in filij legi-
timam debent computari, hanc ſequū-
tur opinionem. Corneus *conſ.65. vol.3.*
Cagnol. *in l. contractus n.38. ff. de regul.* H
iuris. Alciat *de præſumpt. reg. 1. præſ.18.*
Decius *in l. vt liberis, C. de collat.* Ripa
in l. fœminæ, C. de ſecundis nuptijs. Rota
in antiq. deciſ.43. Capr. *conſ.235. vlt.dub.*
vol.2. Gratian. *deciſ.101.* Intrigl. *ſing.90.*
num.11. part.3. Roland. *conſ.50. volum.1.*
Mantic. *de tacit. & ambig. lib.23. tit.2. nu.*
27. & lib.21. tit.6. num.10. Gratianus
diſcept forenſ. cap.189. num.3. & ſequent.
Clar. *in §. donat. quæſt.10.* Caſtig. *deciſ.* I
42. n.2. Fontan. *de pact. nuptial. gloſ.3.*
clauſ.7. part.6. num.92. Moder. ad Surd.
deciſ.118. num.3. Coſta Sicul. *conſil.36.*
num.12. Caſtig. *deciſ.93. n.12.* Ludouiſ.
deciſ. Roman.453. Fontan. *loco cit. clauſ.7.*
gloſ.3. par.6. num.94. Franc. *deciſ.195.*
Giurba *ad conſuet. Meſſan. cap.13. gloſ.4.*
n.16. & Luna *conſ.36. diuerſ. Sicul.*

Secunda opinio ex Baldo habetur in
l. cum te. n.3. verſ. non obſtant, C. de donat. K
ante nuptias, in qua mordicus defendit:
quod veſtes, ac dona, quæ ſponſæ à viri
conſanguineis mittuntur, nullo modo
ſponſo, verum etiam ſponſæ, ac illius
hæredibus tribuuntur; Baldumq; æquo
animo ſequuntur: Angelus *in l. ſi ſeruus*
communis, ff. de donat. inter vir. & vxor.
Farin. *deciſ.548.* Menoc. *de præſum. lib.5.*
præſump. 26. num.24. & 25. Anna pater

ſing.

A *ſing.* 157. Giurba *ſuper conſuet. Meſſan. cap.* 13. *gloſ.* 4. *num.* 16. Vincent. de Frãc. *deciſ.* 503. Roland. *conſ.* 10. *num* 89. *lib.* 1. Fontan. *d. clauſ.* 7. *part.* 6. *num.* 70. In veſtibus verò, quæ à Socero nurui donantur duplex habetur opinio, altera Rolandi *dicto conſ.* 10. *num.* 11. Peregrin. *conſ.* 99. *num.* 3. Gratian. *diſcept.* 189. *n.* 3. Maſcard. *de probat. concluſ.* 563. *num.* 1. Surdus *deciſ.* 166. qui aſſerunt, quod B miſſæ veſtes, ac dona ſponſæ, non verò ſponſi acquirantur in vtile. Altera eſt Sanchez *de matrim. lib.* 6. *diſp.* 15. *quæ.* 4. Mangil. *de imputat. quæſt.* 28. *num.* 24. & DD. per eos adductorum, qui contrariam totis viribus opinionem ſubſtinet, quod ſcilicet illæ ſponſo, non autem ſponſæ acquirantur. Quod pari modo procedit in veſtibus, ac donis viri fratribus ſponſæ miſſis, quas coniugis tantùm eſſe dixerunt. C Gloſa *in l. vt liberis, verſ. ſponſos, C. de collat.* Bald. Roman. Salic. Fulg. Iaſ. quos refert Lupus *in rubr. de donat. inter vir. & vxor.* §. 44. *in princ.* Mangill. *de imput. quæſt.* 24. *n.* 7. Notandum tamen eſt, quod prædictæ DD. opiniones in re dubia procedunt: nam ſi clarè donãdi deliberatus animus appareret, nulla eſſet agitanda quæſtio, vt dixit præter adductos DD. Menoch. D *de præſumpt. lib.* 3. *præſumpt.* 26 In re autem dubia faciendum eſſe recurſum ad coniecturas cenſeo: quarum prima eſt: quod illæ veſtes ſponſæ tantùm ſunt cõuenientes: muliebrem namque cultum decent, vt voluerunt concorditèr Bart. *conſ.* 11. *num.* 2. & 3. *lib.* 20. Maſcard. *de probationibus, concl.* 563. *n.* 6. Menoch. *de præſumpt. præſump.* 26. *num.* 7. Luna *dicto conſ.* 36. *num.* 18. Theſaur. *quæſt. forenſ.* E 15. *num.* 5. Fontan. *dicta gloſ.* 3. *num.* 95. Peregrin. *deciſ.* 83. *num.* 11. Mantica *de tacit. & ambig. lib.* 13. *tit.* 21. *nu.* 29. Hodiern. ad Surd. *dicta deciſ.* 118. Quos ſectatur Guttier. *lib.* 2. *par.* 1. *qu.* 120. *n.* 14. Qui addit hanc coniecturam vt ſufficientiſſimam deſumi, cum dictæ veſtes, ac dona non alia ex cauſa, niſi ex vrbanitate mittuntur, vt ſuſtinent Mantica *de tacit. & ambig. lib.* 21. *num.* 29. Pereg.

deciſ. Patavin. 83. *num.* 11. Menoch. de F *præſumpt. lib.* 3. *præſumpt.* 26. Fontanella *dicta clauſ.* 7. *gloſ.* 3. *parte* 5 *num.* 95.

Secunda coniectura eſt, ſi veſtes, ac dona ſponſæ fuerint datæ priuſquam in coniugis domum fuerit adducta, vt admittunt Taſſon. *ad pragm. de antefat. verſ.* 5. *obſeruat.* 2. *num.* 9. Thor. *in* 3. *parte ſui compend. in verbo donatiua miſſa à ſponſo ſponſæ.* Reg. Rouit. *dicta deciſ.* 13. *nu.* 14. & hoc procedit, quamuis veſtes, ac dona miſſa magno fuerint pretio, ac valore. G

Tertia, cum nobiles inter perſonas, ac antiqui ſãguinis agitur, vt per Giurb. *ſuper conſuetud. Meſſan. cap.* 13. *gloſ.* 4. *nu.* 12. & latè Sanchez *de matrim. lib.* 6. *diſp.* 13. *num.* 19. Gratian. *diſcept.* 189. & Surdus *deciſ.* 166. *num.* 31. Et quamuis per DD. inter vſualia, ac feſtiua dona, & veſtes diſtinctio adhibeatur, Luna tamen *in conſ.* 36. & Fontan. *clauſ.* 7. *gloſ.* 3. H *part.* 6. *num.* 90. *tom.* 2. & Mantica *de tacit. & ambig.* omnia ſponſæ acquiri dicunt. Quod magnum habebit vigorem, ſi mulieris dos opulenta, & magnifica fuerit, vt voluerunt Bartol. *conſil. ciuil.* 59. *num.* 31. & Sanchez *de matrim. lib.* 6. *diſput.* 21.

Quarta coniectura ex loci conſuetudine oritur, cum ſcilicet mos habetur, I vt tàm ex parte ſponſi, quàm ex mulieris conſanguineis veſtes, & dona inuicem mittantur, vt habetur in Menoch. *de præſump. præſ.* 26. Luna *conſ.* 36. *n.* 18. Roland. *conſ.* 70. *n.* 12. *lib.* 1. Giurba *loco cit.* & Hodiern. ad Surd. *deciſ.* 118. Sanchez tamen *diſp.* 25. *nu.* 13. hæc profert verba: vnde eadem ratione cenſetur donare, ſi quid vltra conſuetudinem mittat: quia eo ex caſu conſideratur liberalitas: allegat Rom. & Corneum, quos K refert, & ſequitur Barboſa *in l. qua dotis, ff. ſolut. matrim. n.* 81.

Quinta coniectura deſumitur: cum ſponſa poſt habitas veſtes, & dona, alia ſponſo munera miſit; eòquod mutua remuneratione inuicẽ compenſata videntur dona, vt benè ſcripſit Camil. Borel. *in ſua ſumma deciſ. lib.* 3. *tit. de donatione*

inter

Digitized by Google

A *inter virum, & vxorem num.* 110.
Obitèr hìc notandum venit, ſartores
nullo modo peccare; ſi in diebus feſtis
conficiant veſtes deſeruientes pro pro-
peris ſponſalibus, vel pro aliquo fune-
re. & interdum excuſantur, cum me-
dium noctis feſto die laborare cogun-
tur, vt prommiſſas perficiant veſtes, vt
ſcripſit Layman *in Theol.moral.lib.4.tr.7.
cap.7.* Diana *par.4.tract.4.reſol.62.*

B Verum enimuerò, eòquod ad Reip.
Regitores attinens eſt, vt ſubditorum
facultates conſeruent, ac tutentur, vt
dixit Albericus *in l. ſi dominus, ff. de his,
qui ſunt ſui, vel alieni iuris*. Debent ve-
ſtimentorum luxui moderationem po-
nere, ſi nullo modo de toto valent ex-
pellere: immò Eccleſiaſtici Antiſtites
timendo excomunicationis gladio po-
pulum ne tàm pretioſas ſibi veſtes de-
C ſumat, compellere valent: vt peccati
deuitetur incentiuum. Ad quam conſti-
tuendam normam non parum laborauit
Vrbanus V. ad quem ſcripſit Franciſcus
Petrarca *lib.7. epiſt. Sen.* 1. tali forma.
*Audiebam circa habituum honeſtatem mul-
tam te curam, multumque ſtudium impen-
dere; laudabam. nam quis oculus pati po-
teſt hæc ludibria, quæ noſtra ætas infelix ſi-
bi finxit, dum formoſa vult videri manibus
ſe deformans ſuis, ac turpiſſimè dehoneſtās.*
D *Quæ ſtomachum monſtra hæc conſpecta non
quatiant, cornuti calcei, pennati vertices,
caudata cæſaries, & in tricam contorta, fron-
tes virorum muliebriter diſcriminali ebur-
neo ſulcatæ, laſciuioſa veſtis, verecundiæ
inimica, ventres aſtricti fidiculis, & affli-
cti pro vanitate; patientibus miſeris, quod
Beati olim pro veritate paſſi ſunt*, cum ſe-
quentibus. Poſſunt ergo, ac debent Ec-
E cleſiarum Paſtores luxum veſtium pro-
hibere; vt Tiraquell. *de leg. connub. fol.*
207. Præpoſitus *in cap. cum ceſſante de
appell.* Muta *in cap. 90. Regis Federici nu.*
12: Baldus *in proœm. Gregor. in p. Rex
pacificus ſub num.*34. Quo in loco valere
vult ſtatutum Epiſcopi, nè mulieres vtā-
tur veſtibus exceſſiuis, & ſuperfluis, nam
immoderata lædunt Remp. Quam ad rē
apta eſt excellens diſputatio Ioan Andr.
in cap. ea, quæ fiunt, de reg. iur. lib. 6. & F
Alciat. de Roſat. *in l. factum, ff. eo tit. &
in 2. parte ſtatutorum quæſt.*197. Quo in
loco dicit, quod tàm habito peccati,
quàm ſcandali reſpectu, poteſt ſtatutum
effici, quod mulieres nullo modo vnio-
nes portent, vel fucatis ſeſe induant ve-
ſtibus, ac ſummum in modum exceſſi-
uis, & dicit Alberi.: hoc non ſolum in
veris, & pretioſis vnionibus, & indu-
mentis, verum etiam in fictis locum ha- G
bere: eòquod fictæ vniones licet nullo
modo verarum nomine comprehendā-
tur, inſpicientium tamen oculos faſci-
nant, & ita limitationem patitur, & in-
telligenda eſt doctrina Bartol. *in l. 1. ff.
de fonte*: talique modo refert, ac ſequi-
tur Boer. *in apoſt. & ad Dinum in cap. cæ-
terum eſt de regul. iuris lib.6.* Item exceſ-
ſiuas execrans veſtes. Bald. *in cap. iura-
uit de probat. in fine*, dicit: quod prodi- H
ga, & magnifica veſtimenta, modernus
adduxit abuſus. Hac de re tales veſtium
abuſus ad moderationem ſunt reducen-
di, *in l. 1. ff. vbi pupill. educa. deb.* & no-
tatum extat per Bald. *in ſupradicto proœ-
mio Gregor. in parte Rex pacificus num.*24.
Ad idem ſpectare poteſt, quod notatur
à Ioanne Rebuff. *per text. ibi. in l. fortiſ-
ſimis 1. notab. in verbo debet eſſe, C. de mi-
lit. veſte lib.* 12. Quo in loco dicit, quod I
etiam ſi per ſtatuta nullo modo prohi-
beatur: de iure tamen exceſſiuo pretio
veſtes nullo modo duci debent, & idem
adnotat Flor. *in l. & ſi quid, §. mancipiū,
ff. de vſufruct.*

Adde quod veſtes immoderatæ, &
exceſſiuæ non ſolùm in aduocatis debēt
reprobari, vt notat Specul. *in tit. de ad-
uocatis, §. ſequitur per totum capitulum*;
verum etiam generali ratione tàm in K
Clericis, quàm in Laicis expelli de-
bent, & velut aliquid excedens debent
tàm ex Eccleſiaſticis, quàm è Sæcula-
ribus Iudicibus deuitari: nā caſus mix-
ti fori extat, vt notat Gloſ. *in clemen.* 2.
de vita, & honeſtate Clericorum: & me-
ritò Vigilantiſſimus Præſul Fr. Michael
Angelus Bonadies, qui nunc in Cathe-
drali Eccleſia Catanenſi paſtoralem cu-
ram

Digitized by Google

A ram exercet, ſuis conſtitutionibus Synodalibus ſancitum voluit ſuo 26. *decreto de vita & honeſt. & habitu Cleric.* vt in habitu decente incedant, pallium nigri coloris habeant, veſtes ad talos ſint vſque dimiſſę, & ſi ſerica ſint, tamen non multa arte laborata, non ex holoſerico villoſo, aut opere Damaſceno, quæ vellutum, & damaſcum vulgo appellant, galerum modeſtiori forma elaboratum, caligas omninò nigras geſtandas eſſe,

B decreuit; calcei verò nigri ſint amota omni ſericarum roſarum luxuria; manicas ne apertas habeant. linea collaria, & pulſus parua, ſimpliciaque habenda ſint. vetuit etiam illis ſæcularibus veſtibus indutos incidere.

Exceſſus etenim hiſce noſtris temporibus circa ſuperfluum veſtimentorum luxum committuntur, & poſtquam grauiores effectæ fuerint impenſæ in bom-

C bicinis, holoſericis, ac phryghijs, vnuſquiſque pretioſis veſtibus emendis, immobilia vendere bona, & ad vſuras recurſum facere ſolent, prout ſingulos in dies huius in Sicaniæ Inſula experitur. in qua non ſolum proceres, magnates nobiles, diuiteſque, maximas in veſtibus impenſas faciunt, verum etiam plebei, ac mercenarij ſumptuoſis in veſtimentis plurimum æris dilapidant. & po-

D tius famis tyrannidem perpetiuntur, quàm gregarias proprios ad vſus veſtes deſumant: qua de cauſa ſæpè numerò ad dilationes recurſum facere ſolent nobiles; ad luctuoſam bonorum ceſſionem plebei. talique modo facultates deficiũt vt cera calente Sole, vel admota flamma liqueſcit: qua de re oculatiſſimus, excellentiſque prudentiæ Rex, Ferdi-

E nandus Quartus pluribus in capitibus veſtimentorum luxum prohibitum reddidit, vt à cap. 86. vſque ad 89. conſtat; ita etiam plures pragmat. ſanctiones tàm per Regum, quàm per Proregum imperium fuerunt conſtitutæ, qui ſuperfluis ſumptuum expenſis moderationem ponere deſiderabant; ſed proh dolor! nihil obſeruatum fuiſſe adhuc vidimus; immò in maiorẽ cupiditas hæc licentiam

excreſcit: & faxit Deus, vt pro ſuſti- F
nendis impenſis hominum occiſiones, furtorum crimina, venerea quoque execrandæ libidines nullo modo patrentur, cum ingens animarum detrimentum, populorum pernicies, Deique reſultent offenſæ. Putant forſitan, quod tales vexationes minimè à regitoribus valeant effici. ſed in errorem cæci cadunt: eò quod non ſolùm poſſunt, & debent huiuſmodi facere prohibitiones, verùm G
etiam contra inobedientes valent pœnas ſtatuere per ea, quæ dicit Bartolus *in l. inficiendo, §. infans, vel. vltim. ff. de furt.* Muta *ſuper cap. Regis Federici* 89. *num.* 2.

Et ne forſitan hoc nouum videatur, hic exempla tàm Ethnicorum, quàm Chriſtianorum Principum ſubnectam; & primum nonnè Tacitus Imperator viris omnibus holoſerica vti veſte prohi- H
buit, vt teſtis extat Vopiſcus? Dionyſius etiam Syracuſanus nonnè adeò exoſam habuit omni in cultu luxuriam, vt nocentibus, qui aliquo damnandi erant ſuplicio, veniam daret, ſi pretioſarum fures eſſent veſtium? Et antiquas apud Syracuſas nonnè lege vetitum fuit, nè ſerico quis, vel auro, ſuperuacaneiſque veſtibus vel ornaret, vel vteretur, niſi confiteri voluerit ſe mœchum, aut cyne- I
dum eſſe, vt ſcriptum reliquit Atheneus lib. 12. cap. 6. Et optimè Lyſander cum à Dionyſio eiuſdem Inſulæ Tyranno pretioſiſſimas pro filiabus veſtes accepiſſet, illas ei remiſit, metuens ne caſti filiarum ſpiritus, vanitate ac inconſtantia contaminati permanerent, teſte Plut. Tiraquell. *in 3. legum connub. gloſ.* 1. *parte* 1. *num.* 9. Et Macedones ſolis meretricibus floridas geſtare veſtes, auro- K
que mundo ſibi ornamenta conficere permittebant, putantes huiuſmodi veſtes, & ſimilia ornamenta nullo modo mulieribus eſſe conuenientia, quæ pudicitiam amarent, vt refert Clem. Alex. *pedag.* 2. *cap.* 10. & Lycurgus, vt habetur in ſcriptis Alexand. ab Alexan. *dierum gen.* 5. *cap.* 18. ex Plutarcho. Nonnè vna tantum veſte, illaque abſolutè

A iuuenibus vti permiſit, & nullum à cæteris diſcrimen habente totumque per annum illos indui voluit. Quid hiſce noſtris temporibus eſſet, ſi adhuc ſeuerus ille viueret Legumlator? Aut Lacedemonum Reſpub. exiſteret? Qui officiales habuerunt conſtitutos (vt Federicus IV. in cap. 86. cum ſequentibus fecit) qui ſingulos in dies veſtimentorum inſpectionem curarent, ſi quid fortè in illis aliquod à decenti, iuſto, ac permiſſo veſtium ornatu alienum inuenire- B tur, vt benè habetur ex Aliano 14. *var. hiſtor. cap.* 7. & apud Rebuffum *ad conſt. reg. de panno, auro, & argento num.* 31. Legimus Philippum pulchrum Galliæ Regem varias circa veſtes conſtituiſſe leges. & inter illas habetur: ne quis ſerica ſibi deſumeret veſtimenta, ſed tantùm veſte ex lana confecta vteretur, C cuius vlna viginti, & quinque ſolidorũ pretium non excederet.

Quid de prudentiſſimo, ac bellicoſiſſimo Gallorum Hercule Carolo V. referam? Qui per plures Imperiales conſtitutiones tàm in Germania, quàm in Belgica ſanciuit: vt ſericarum vſus veſtium exerceretur, perſonarum tamẽ ratione, facultatumque bonorum, ac dignitatum habito reſpectu. Mirum ergo non eſt, ſi Reges, Proregeſque Si- D cani has eaſdem leges protulere. Mirum etenim debet eſſe, cum vndique conſpicitur, quæ in populo habẽtur inobedientia, & accolarum temeritas in ſuperiorum præcepta, quæ illorum in vtilitatem emanarunt, illa paruipendẽdo, miniſtrorumque incuria, è quibus in contumaces ſanctioneſque ſpernentes, minimè punitiones cuibrantur: nam E luxus ille familiares, poſtquàm opes in defectum abiuerint, ſumptuoſam iuuentutem ad facinora incẽdent: immò turbulentos iuuenum ſpiritus commouebit, vt meditatis ſceleribus res nouas ſibi acquirent, vt protulit Salluſtius in Catilina, & Ariſt. 1. 5. polit. *Fiunt, inquit, in Rep. mutationes cum homines ſua conſumunt prodigè viuentes; hi enim tales res nouas quærunt.* Et vereor ne ea, quæ

F apud Strabonem leguntur ſer. 4. ex Pytagora prolata videantur: Primum ſcilicet in Ciuitates luxuriam ingreſſum facere, deindè ſaturitatem, poſtea contumeliam, ac poſtremò exitium deuenire.

Melius itaque, ac vtiliùs eſt huiuſmodi leges ad inferendam veſtibus moderationem non edicere, quàm prolatas nullo modo obſeruationem ſortiri. ſæpè numero etenim huius generis edicta G cum contemptu excipiuntur, difficilique modo exequutioni committi valẽt; inobedientia enim ſi ſemel impunita perſiſterit, & in contumeliã tranſire cæperit, magis ſecurum, ac inſolentem faciet luxum, vt Tacitus dixit *lib.* 3. *Annal.* vbi: *Tot à maioribus reperta, tot quas Diuus Auguſtus tulit, illa oblinione, hæ (quod flagitioſius eſt) contemptu abolita ſecuriorem luxum fecere.* Qua de re in H dubium venire optimè poterit, num tolerabilius malum ſit moderatus luxus, quàm prohibitio, quæ in vigore non perſiſtat, vel cum ſatius eſt diſſimulare: namque vt itidem Tacitus protulit: *Si prohibita impune tranſcenderis, neque metus vltra, neque pudor eſt.* Debent ergo Principes prouidere, potius proprio exemplo, quàm ſtatutis luxui moderationem ponere, parſimoniam namque, I quam nullo modo ſumptuariæ leges introducere potuerunt, ſolo ſuo exemplo Veſpeſianus Imperator introduxit, vt refert Tacitus ibidem, Moli. *de Hiſp. primog. orig. lib.* 1. *cap.* 2. *num.* 22. *& ſeq.* nam vt illud vulgò decantatum habetur prouerbium.

Regis ad exemplum totus componitur Orbis.

K Nulla tamen ratione inculpanda eſt regitorum impotentia in compeſcendã ſubditorum ſuperbiam: ſed potius dãnanda eſt illorum contumacia: cum & antiquorum monumenta, & recentiorum ſcripta querelis in exceſſiuum veſtimentorum luxum, qui nulla fuerit ætate compreſſus, plena reperiantur. Vnde & Diuus Bernardus inquit: Quid de habitu dicam, in quo tam non calor,

A lor, ſed color requiritur, magiſque cultui veſtium, quàm virtutum inſiſtitur? Pudet dicere. vincuntur in ſuo ſtudio mulierculæ. & poſt aliqua; vix iam in noſtris Prouincijs inuenimus, quo veſtiri dignemur. Et Diuus Chriſoſtomus *hom. 39. in Gen.* Quali igitur venia dignandi ſunt, qui & in veſtimentis multam vanitatem oſtendunt, & vt vermiũ texturas geſtent ſolliciti ſunt: & quod
B grauiſſimum.in his ſuperbiunt? &c. Quo enim ſuplicio non ſunt digni, qui modis omnibus dant operam, vt ſericis, & auro intextis induantur, & poſt ſe pompam trahunt in foro? &c. Et idem *homil. 50. in Matth.* Quare, inquit, ipſe F timeo tempus veniat, in quo adoloſcentes apud nos veſtibus, atque calceamẽtis ſine pudore aliquo mulierum vtantur. Illud autem diſſerendum eſt, quod iuuenum parentes cum indifferentem hanc rem recenſeant, non increpent, non expoſtulent. Quamobrem optimè protulit idem *hom. 1. de Lazaro.* Corporis enim, ac veſtium fragrantia arguit intus latere animum graueolentem, & G immundum. Cui illa Laert. *lib. 5.* adiungitur: Vide ne fragrantia capitis fœtorem vitæ præſtet.

A F

DE AGRICVLTVRA,

B ET AGRICOLARVM STATV. G

CVM Adami Parentis noſtri in mentem veniſſet maledictum à Deo propter inobedientiam latum: vt ſcilicet proprij ſudore vultus pane veſceretur, ac miſeræ frontis labore corpori deberet æſcam tribuere; ſeſe primum, & vna
C poſtmodum cum Cain filio ad telluris culturam deuouit. vt etſi maledicta terra in ipſorum eſſet opere, culturæ tamen vi aliquem vitæ alendę idoneum redderet fructum, & ne famis pondere oppreſſi luctuoſum vitæ ſuæ finem ponerent, hoc adhibuere exercitium, & ideò ars iſta velut prima, & hominum ſuſtentationi perapta, Reipublicæ neceſſaria eſt; ſine qua aut duci nullo modo
D vita poteſt, aut difficili ratione illius curſus ageretur; hac de re de Agricultura, ac eius dignitate, & ſtatu aliqua in medium proferre non iniucundum laborem iudicabo.

Tantus enim erga mortales ſummi rerum opificis amoris ardor, ſolers cura, & cœleſtis fuit prouidentia; vt ſi de nihilo cuncta efformarit, creata verò ſub caducitatis imperio noluit perma-
E nere: nam non ſolum à Mundi ortu Paradiſũ voluptatis proprijs plãtauit manibus: uerum etiam terrę uirentem herbam emittere, pomiferiſque arboribus fructus proprio in genere producere iuſſit. ut pro uirorum ſubſtentatione in æſcam haberentur. & ne temporis curſu perirent, (ad ſimilitudinem patris familias, qui non ſolum in bonorum acquiſitione curam habet: uerum etiam de conſeruatione prouidet) ſeminalem illis dedit uigorem, ut herba ſuum iuxta genus æderet ſemen, ac fructiferum lignum ſuam ſecundum ſpeciem ſecundum ſemen uoluit habere: facultatemque propagandi, ac uim cuncta obtinuerunt animantia; qua de re uegetabilium animæ tot, ac tanta humillimis in plantis efficere uidentur mirabilia. H
Plantas, uirgas, arbores, proprijs folijs, flore, odore, ac fructu, ſemineque, & ſuis qualitatibus, ac figuris in totum, & nulla ex parte aberrantes ad omnimodã genitorum ſimilitudinem, erigunt, excitant, ac exornant. quarum certè rerum quæque omni ex parte ingentem obſeruantibus adducere poteſt admirationem, ac ſtuporem. quæ licet tam ſumma exiſtat, generatrici nihilominus I
ęquiparata potentiæ nullo reputatur in pretio; Videmus enim hiſce in plantis diuinam propè uirtutem animam continere, quæ ipſiſmet ex plantis ualeat ſemina producere, in quibus aliæ continentur animæ: quarum ui tot nouæ plantarum ſeries eamdẽ retinentes formam, virtutemque producuntur, & conſurgunt: ac ex illa parua, minimaque materia creſcunt, ſecundumque ſum- K
mi Dei benedictionem in multiplici augentur numero, cuius virtute illarum conſeruatur ſpecies; Qua de re ex tam admirabilibus effectibus auſus fuit Empedocles aſſerere plantas, omnes Animæ functiones in ſe retinere, appetitũ ſcilicet, ſenſum, dolorem, voluptatem, ſimulque cum Democriti ſententia mẽtem, cogitationeſque habere: immò

Ma-

A Manichæi nullo modo erubuerunt ra-
tionalem illis tribuere. taliter vt florem
tollere, ac fructum ex illis decerpere,
homicidij crimen perpatretur. ſed in
errorem incurrunt (ſicuti illi, qui plan-
tis animam denegarunt, aſſerentes ani-
matas nullo modo eſſe: quia naturæ ex
inſtintu, non verò animæ ductu dirigã-
tur: niſi conſiderare velimus participa-
tiuo modo cum ratione diuina viuere,
B ex qua omnis entium prouenit cogni-
tio: tali namque modo non ſolum ho-
mines, verum etiam omnia vel impreſ-
ſa tantùm ratione: vel impreſſa, & ex-
preſſa, ſeu elicita creſcũt, & viuũt. & ita
quoq; plantæ veluti ratione, vel aliundè
operante perdurant, prout conſideratũ
fuit à Campanella in Atheiſmo triũ-
phato: ex eo quia vtilia ſibi nutrimenta
deſumunt, ac noxia expellunt, ſeſe cor-
C ticibus induunt, oſſibus confirmant; fi-
bris, ac ſuccum per venas, tanquam ip-
ſarum ſanguinem emittunt, fructus pro-
ducunt, prolemque procreant ne pe-
nitus moriantur. ſed ſemen remaneat, in
quo tanquam ſubſtantiali in portione
ipſorum ſimili viuant, folia in illarum
defenſionem ad frigus, caloremque ni-
mium arcendum emittunt: ſpinas verò
contra voraces beluas, quæ illas deglu-
tire cupiunt, efformant. Vndè caſta-
D neæ glirorum morſus echinis retinent,
frumentum contra paſſeres ariſtas ha-
bet, omniaque certa quadam admira-
tione digna forma operiuntur, quæ non
ex caſu, ſed ex natura deuenit, & ſecun-
dum Phyſicorum ſententiam, intelli-
gentia non errante.

Sed quidquid ſit in cauſa, Ego, ſecun-
dum Ariſtotelicam doctrinam affirman-
dum eſſe iudico; ipſe enim quamuis in-
E ter animalia plantas nullo modo conſti-
tuerit: vegetatiuam tamen illis animam
tribuit; cum verò in anima quinque re-
periantur facultates, nutritiua ſcilicet,
ſenſitiua, appetens, mouens, & intelli-
gens; nutritiuam ſolùm plantis conceſ-
ſit: ex eo quia in eis vitalis, ſed non ſen-
tiens anima reperitur, areſcente nam-
que planta, eiuſdem vitale lumen ſimul
cum anima in defectum abiſſe confiten-
dum eſt: vt quemadmodum vegetatiua F
ex anima incrementa recipiunt, ac vi-
uentes exiſtunt; & illa extincta omnino
perire dicimus; ſi enim vitã retinent, ani-
mam quoque illis concedere nullo mo-
do inconueniẽs reputatur: eoquod abſ-
que vita minimè intelligi poteſt, ſi ani-
ma namq; nil nutrimẽtorũ excipere va-
let; verum etenim illud philoſophicum
habetur principium, quo quæuis planta G
vegetatur anima.

Quæ quidem anima non ſolum in ip-
ſa permanens eſt planta, verum etiam
ex traduce à progenitoribus per ſemina
transfunditur: ac propterea ſui ipſius
multiplicationem facit, ſeſe communi-
cando eiſdem in corporibus ſemine,
quod intra ſe generat, viuentibus: ma-
teria nimirum ad id è natura producta,
& elaborata: vt indè noua promat indi- H
uidua, ad habendam ſpecierum perpe-
tuitatem, cuius inſtar malè, ac hæreti-
cè iudicauit Daniel Sanertus humanam
ſe habere animam.

Et quia cum plantæ anima corporea
exiſtat, aliud intelligi minimè poteſt,
niſi quædam ſubſtãtia per plantã infuſa,
quę veluti ſpiritus, aut flammulę in mo-
dum valdè tenuis pura, & actuoſa repe-
riatur: quæ vel habito alimenti defectu I
languida fiat, vel propter nimiam hu-
moris abundãtiam putrida euadat. Quę-
libet enim planta animam retinet; qua
vitam, nutrimentum, augmentumque
ſortitur, ſibique ſimilem generat. Cui
tres inſunt facultates. Altrix ſcilicet, quę
alimenta viuentis in ſubſtantiam con-
uertit, illiuſque ad conſeruationem in-
cumbit. Auctrix, quæ ad acquirendam
abundantioris quantitatis vim operam
præſtat. Generatrix, quę ad ſpeciei con- K
ſeruationem inſiſtit.

Quatuor prima ſub ſe habet pediſſe-
quas, Attractricem nempè, Retentricem,
ac Expultricem, quibus aliqui Segrega-
tricem addunt. Prima. ſibi alimenta de-
ſumit. Secunda. eadem retinet debito,
donec modo elaboretur. Tertia. illud
alterat, ac viuenti reddit idoneum. Vl-
tima

tima verò, ſupervacua, & ad nutritionẽ ſuperflua depellit, & eijcit; hac de re, talis quoque ſubſtantia, vel anima etiã in ſemine debet reperiri; ſeminis ergo anima, vt pars totius habetur, quæ tunc agere incipit, cum receptaculo ſibi idoneo fouetur: & nulla hominum habita cultura in illis Mundi primordijs terra fructus vi Diuinæ benedictionis producebat: nec vllo modo plantæ in ſylueſtres, domeſticaſque diuidebantur: eòquod omnes iucundos, neque corruptioni ſubiectos adferebant fructus, iuxta illud Ouidij Metamorph. 1. fictitium,

Ver erat æternum, placidique tepentibus auris
Mulcebant Zephiri natos ſine ſemine flores;
Mox etiam fruges tellus inarata ferebat;
Nec renouatus ager grauidis canebat ariſtis;
Flumina iam lactis, iam flumina nectaris ibant,
Flauaque de viridi ſtillabant ilice mella.

Sed proh dolor! iſta telluris fœcunditas, à ſummo, optimoque Deo tributa, quam breui tempore perdurans extitit? ſubitoque gaudium, ſolatiumque in labores commigrarunt, ac ærumnas; peccati etenim cauſa maledictionem omni humano in opere ſortita eſt tellus, ac in ſpinas, tribuloſque germinauit: Qua cauſa Protoplaſtus de voluptatis Paradiſo expulſus, vt illam operaretur terram, de qua fuit ſumptus, miſeriem, vilitatemque ſuam cognoſcens, in quã peccati cauſa dilapſus fuit, propriumque miſerum, & inopem ſtatum contẽplans, naturamque ſuam, corruptam, fœdatamque, & conſeruationis indignã ſentiens. cum terræ fructus in defectum abire, nec niſi plantarũ ex cultura capere ſibi poſſe conſpexiſſet victũ, meditari cœpit, vt alimenta ſibi primum deſumeret, artes deindè commentus iuxta Ariſtotelis ſententiam, *lib. 7. cap. Polit.* Qualique modo vitæ ſuæ neceſſitatibus mederi potuiſſet cogitans, telluris ex cultura æſcam ſibi accipere orſus, Dei ſecundum iudicium: vt pane proprij ſudore corporis veſceretur; eòquod ipſius propter culpam euenit, vt ipſi tellus, ac ſuis poſteris abſque ferreis labore minimè correſponderet. inculta namque, horridam, ſterilemque meſſem, lappas, tribuloſque in fœcundo è gremio erat paritura; qua de re deploranda Patris noſtri indigentia, illam ferro ſollicitare inueſtigauit, multiſque blanditijs fructum emittere coegit, & ab ipſa edoctus natura, deciduoque è ſemine commonefactus, ex quo nulla habita cultura, noua erumpebat planta, in vnum ſemina colligere aggreſſus eſt: ac illa ſub cura tenens ingratæ ſtato tempore telluri committere cœpit, vt ex venturis fructum recollectionibus faticato corpori, ſuiſque comparare victum poſteris valuiſſet; Hinc prima Philoſophia (ex Halmontij ſententia) ſuum ex Agricultura ortum excepit. curſu namque temporis ſecundos, triſteſque perpendens prouentus, aſtrorum decreta, & rerum qualitates exagitare, illarumque naturam ſub obſeruatione ponere cœpit. & poſtmodum iteratis ex obſeruationibus Aſtrologiæ ſcientia proprium ſortita eſt exordium: necnon ſeminum vires, ac ſerendi modos recenſendo, illiſque perpenſis incrementum Agricultura deſumpſit. primis namque temporibus illius poſteri recentiora ſemina inſerere, quæ optima eſſe iudicarunt, cœpere, bima verò mediocria, trima etiam rarius vtilia: quæque vlteriora erant, ſterilia fuerunt reputata, & experta: illa namque tenuis ſubſtantiæ, quæ ſeminis in anima exiſtit, ſeminaliſque vis paulatim diffluit, in languorem abit, ac demum in nihilum euaneſcit, vt notatum fuit per Theophraſtum 8. *hiſtor. cap. 11.* & hac de cauſa generoſæ ſtirpis, plana, & ſolida eſſe debent, quæ nullo modo curuilio corroſerit, transferri etiam de loco ad locum debent, campeſtre ſcilicet montana ducendum in arua, & in cãpeſtria montanum eſt vehendum, & quæ deterioribus

de

A de regiohibus ad molliores,placidioreſ-
que traſportandum.

Secundo . ſementis idoneum adno-
tandum eſt tempus. quod præcipuè du-
plicitèr ſe habet : autumnale ſcilicet, ac
hybernum ; Primum ab Heſiodo vſque
ad Coſmicum Pleiadum occaſum , re-
cenſetur , vt notatum fuit à Virgil.*lib.* 1.
Georg. vbi

Ante tibi Eoa Atlantides abſcondantur,
B *Gnoſſiaque ardētis decedat Stella coronæ,*
Debita quàm terris committas ſemina,
quamque
Inuitæ properes anni ſpem credere terræ.

Hybernum verò ante ęquinotium extat,
ac Heliacum Syrij vſque ad occaſum
producitur, vt benè patet :

Candidus auratis aperit cum cornibus
annum
Taurus, & aduerſo cedens canis occidit
C *aſtro.*

Hoc tamen tempus iuxta regionum
climata variatur. ſub æquatore enim
bis ſerunt, biſque in anno colligunt: cũ
duplicem habeant æſtatem, poſtque
Solis receſſum ab æquatore arant,atque
ſerunt, inque illius occaſum metunt: in
Aegypto verum parum tropicos extra.
poſtquam Nili ſequuta fuerit inundatio
Septembris ſeminant in menſe ; inque
D Aprilis ſpatio colligunt. in locis , quæ
Septemtrioni ſubiacent , in Martij , &
Aprilis menſe ſeminant , Iulij autem in
fine in horreis aggregant : eòquod lon-
gi dierum ſunt curſus : quapropter ci-
tius meſſes maturæ efficiuntur, ſimul
cum hiſce noſtris Regionibus, vt in
Moſcouia, Polonia. at in Italia videtur,
quarta ſub autumnali ſemina telluri
tradimus, cũ Sol in ♎ fine,ac in ♏
E permanens eſt, Iunij verò in fine colli-
gimus.

Quæ ſemina reſpecta conditione de-
bent intelligi. quæ namque robuſta
ſunt,vt hyemalem perpeti rigorem poſ-
ſunt. illa ergo maturo ſerenda ſunt tem-
pore, quod dum frigus obſtat per hye-
mem, ne ſurſum herbeſcant, validiori
modo ſubtus radices emittant, è quibus
poſtea emergunt, cuiuſuis ſunt generis
triticum, & hordeum, quod etiam tar- F
diori, quam triticum tempore ſeri de-
bet: Quæ verò habentur imbecilliora,
vt nulla hyemem ratione valeant ferre,
breuique poſſint maturari prouentu,tar-
dè mandari terræ debent, cuius generis
extant, quæ apud nos Tuminiæ nomi-
nantur, quæ menſium trium ſpatio per-
fectæ habentur, priuſque frigidis, &
aquoſis in terris debent ſeri ; poſtmodũ
tamen calidis, apriciſque committi lo- G
cis oportet : Quod quidem ſolum curæ
debet eſſe Agricolę, vt pinguè habea-
tur : Virgilius namque ait *lib.* 2. *Georg.*

Nigra ferè, & preſſo pinguis ſub vome-
re terra,
Et cui putre ſolum, namque hoc imitatur
arando
Optima frumentis.

Solum verò pinguè redditur primo fi-
mo ; ſtercorationes etenim ſummoperè H
ad agriculturam laudantur, vt ex ruſti-
cæ rei authoribus conſtat: ita enim Mar-
cus Cato *cap.* 13. iubens dicit : *Sterqui-*
linium magnum ſtude, vt habeas ; ſtercum
ſedulo conſerua. cum exportaueris ſpargito,
& comminuito, per Autumnum euehito:
Varro etiam *lib.* 1. *cap.* 13. inquit: *Secun-*
dum Villam duo habere oportet ſterquilinia,
aut vnum bifariam diuiſum, alterum enim
in partem ferri oportet è Villa nouum fimũ, I
ex altera veterem tolli in agrum: & in cap.
38. dixit : *Qui auiaria conducunt, ſi caueat*
dominus ſtercus, vt in fundo maneat, mi-
noris conducere, quam ſi accedat : Bonam
enim terrã ſtercus facit meliorem,vitio-
ſæ pluris feret adiuuamini, meritoque
in l. fundi 18. *ff. de actionibus empti*:cum
venditur fundus, eius etiam pro cauſa
conſtitutum accedit ſterquilinium. vt
reſpondet Vulpianus : & illum,cui ouiſi K
datus fuerit vſus vti ad ſtercorandum
agrum poſſe conſpicitur, in §. *ſed ſi pe-*
corum, inſtit. de vſu, & habitatione. vnde
habemus *Tex. in l.* 7. §. *planè, ff. quod vi,*
aut clam. Quo in loco agitur, interdi-
ctum, quod vi, aut clam, de fimo lo-
cum nullo modo ſortiri, ſi quid agrico-
landi cauſa fuerit effectum, poſito quod
melior pro agro impinguando effectus
exti-

Digitized by Google

A extiterit, licet prohibitum, per Interdictum, quod vi, aut clam aliquis fecerit: fimus enim cum pinguedo ſit, eius è commixtione cum terra, euenit illud, quod Columella *lib.* 2. *cap.* 1. dixit, vt iterum tellus reuiuiſcat, nouamque repubeſcat in ætatem, experſque ſenectutis, ac laſſitudinis reddatur, ſalis vigore, qui animalium in excrementis, cæteriſque putrefactis rebus exiſtit.

B Secundo. Stipularum è combuſtione pinguis tellus redditur: ex cineribus namque ſalem continentibus, cuius corpuſcula illas contexentia eo ſunt vigore, vt denſiſſima valeant in corpora penetrare, cauſatur: vt terræ ſoliditas, & ſcrabities corrodatur, ſordeſque auferantur, ac denique à ſuperfluis purgata, fertiliſque tellus reddatur: dicente Poeta:

C *Sæpè etiã ſteriles incendere profuit agros,*
Atque leuem ſtipulam crepitantibus vrere flammis.

Eòquod quidquid ſalis in rebus inuenitur, excernatur. glutine ſcilicet, quo perſtringitur diſſoluto, ac aptum fiat, vt humore ſubeunte ſoluatur, ac etiam combibatur, & proindè prolem emittere plantæ facillimè poſſint, vt patet ex adducto Poeta, dum ſubijcit:

D *Siue inde occultas vires, vt pabula terræ*
Pinguia concipiunt....

Corpuſcula namque ſalis occulta educuntur, ex quibus tellus humore ſuperueniente pinguè plãtarum concipit alimentum, quod videtur, dum pergit Poeta:

.....ſiue illis omne per ignem
Excoquitur vitium, atque exudat inutilis
humor.

E Taliter, vt corpuſcula illa ſegregata idonea redduntur, vt pluuio commixta humori valeant in plantas penetrare. Nil mirum ergò ſi cum tantas è ſtipularum combuſtione recipiant vtilitates Agricolæ, illarum fures duplici pretio reſtitutionem facere adſtringuntur, vt per Legem Salicam conſtitutum fuiſſe legimus *tit.* 4. *de furtis diuerſarum rerum.*

F Cauere tamen debet in ſtipulis comburendis Agricola, ne ventoſo tempore, nullaque poſita diligentia ignem immittat; ſi flamma enim vlterius progreſſum faceret, viciniſque damnum intuleit, tunc damni ad compenſationem ille tenetur: Marſilius *in l.* 1. *in princip. num.* 115. *ff. de ſicarijs; Text. in cap. ſi quis aggreſſus. & ibi Gloſa in verbo reddat dãnum de iniurijs, & damn. datis.* Farinac. *de var. ac diuerſ. crimin. quæſt.* 110. *n.* 54. G *compil.* 5. *cap.* 2. *& num.* 143. *cap.* 3. Sed cum ignem immittendi tempus adeſſet, tàm circa locum, quàm alias ad circumſtantias omnem adhibuerit diligentiam, nè longius ignis progrederetur: ſi his poſtmodum adhibitis diligentijs exorta tempeſtate, ac ventorum vi progreſſum ſuum vltra ignis fecerit, ac damnum vicinis attulerit campis, de iſto fortuito H incẽdio nullo modo tenetur iuxta DD. ſententias apud Farinac. *dict. quæſt.* 110. *cap.* 3. *num.* 141. Rolandus *conſ.* 95. *num.* 22. *lib.* 2. Et æquali modo etiam ad ſoluendum damnum obligaretur, ſi laboratorum, famulorumque culpa fuerit ſequutum, vt optimè dixit Grat. *deciſ.* 3. *num.* 9. Quamuis contraria extet opinio per ea, quæ ſcripta ſunt à Fabio Monteleone *in pract. arbitr.* qui vult, domi- I num excuſari culpa, & negligentia laboratorum, qui illius iuſſu in agro laborabant, ac operabantur, ſi flammas ad ſtipulas comburendum immittentes dãnum vicinis adduxerint; illo caſu minimè damni ad compẽſationem dominus tenetur: Farinaceus verò *loco ſuprà citat.* plures differit per limitationes, cum dominus pro damno illato ſeruorum, famulorumue culpa obligatur, ad quem K occurrente caſu recurſum quiſquis faciat.

Tertio ipſum ante ſationis tempus tellurem arando: prima namque agrorum cultura extat aratio, vt ſcripſit Cato. *cap.* 21. Duplex enim præcipua arationis cauſa eſt; prior vtilitatis, vt præciſa, inuerſa, ac ſublata æſtiuo tellus feruore exiccatur, ac diſſoluitur, taliq; modo illa, quæ in ſe irretita continet ſalis cor-

A corpuſcula, ſiuè fœcunditatis ſemina, diſſoluantur, nihilque impediat quin ſuperueniente à pluuia alimentatiuum tranſire valeat in ſuccum. Hac enim cauſa efficitur, vt non modo hyberno, vel etiã veris tempore aratrum valeant ruſtici exercere: verum etiam deinceps ipſos per calores iterare, ac terziare poſsint, vt ſcilicet perfectiori vice pulueruléta coquat maturis ſolibus æſtas, vtq; etiam ante hyemem proſit quatenus tellurem B quoque adurere, ac exſoluére penetrabile frigus valeat. Poſterior quod inde inutiles herbæ, in quibus poſsit alimentum conſumi, radicitus extirpantur, & euellantur, ex quo euenit, vt non ſolum aratro, quod æſtate adhibetur, ad interimendas herbas, conducat, dum herbarum radices ſurſum conuerſæ humores carent: ſed etiam, quod hyemali exercetur tempore, dum eaſdem ſicci frigoris C vehementia exurit: optimè igitur huius Siciliæ Regni ſolertes moderatores ſuis ſanctionibus *in prag. de ſeminerio* §. 11. quod ex eo quia ex agrorum cultura prouenit vbertas, & à deſidia ſterilitas, cum fruſtus tempore, quo aratur colligi, tellusque futura ad ſemina præparari videatur *l. diuortio* §. *non. ſolum ff. ſoluto matrim.* præparamenta etenim ſicut actus iudicantur. Caſsaneus *in catal. gloriæ mũ*-D *di p. 11. conſid. 37. nu. 9. in fine.* conſtitutum voluere Ciuitatum, Terrarumque Regni Iuratis hanc incumbere curam, vt dictæ prouideant culturæ, ad noualia inuigilent facienda; taliter, vt Burgenſes certam frumentorum, hordeorumque in noualibus ab ipſis anno præcedenti factis quantitatem ſerentes, immunitatem, ne de perſona valeant moleſtari, conſequuntur, tam pro ſeminis tempore, quod E à Kalendis Octobris incipit, inque Ianuarij Kalendas deſinit. quã pro recollectionis tẽpore, quod à Iunij principio decimum quintum vſque ad Auguſti diem permanens eſt; nec etiam illorum boues, ac aratoriæ Vaccæ, ſimiliaque hunc ad vſum deſeruientia animalia, & inſtrumenta hunc ad effectum ſpectantia, etiam pro Regiæ Curiæ, Bullari, aut quocumque priuilegiato debito, niſi ad F terragiorum, vel ſuccurſorum ius ad ſeminerij cauſam à creditoribus data ſpectet. Simili modo minimè pro cauſis, in quibus deſterratio fieri debet, deſterrari valent; *vt in* §. 10. diſpoſitum fuiſſe legimus: pariter agriculturæ neceſsitate cõſiderata leges vetant cõmunes, ne illam exercentes agriculturæ tempore moleſtentur, *l. colonos nunquam. C. de Agrico*-G *lis, & cenſitis lib.* 11. publiciſque ab oneribus liberos eſſe volunt, vt explicauit Luca de Penna *in l. 1. C. eodem* Neque ad gabellarum ſolutionem Agricolæ pro rebus ad agriculturam pertinentibus tenebantur *l. vniuerſi* 5. *C. de vectigalibus, & commiſſis.* ipſiſque agrorum propter culturam nonnullã cõſtituuntur ſpecialia, vt exiſtunt *in l. fin. C. de ſeruit. &* H *in l. fin.* §. *item Sabin. ff. de aqua pluuia arcenda.* Ita nec pro qualicumque munere, etiam cum belli tempus adeſt: nec ab agricultura reuocari, neque diuerti poſſunt, neq; agrorum inſtrumenta pro belli ſeruitio debent occupari. & minus illorum perſona ex agriculturæ munere valet diuerti, ne publica impediatur vtilitas, quæ in annonæ tributione conſiſtit, ſine qua haud iure mundus poſſet I exiſtere, rationabilique periret ex cauſa *l.* 1. & DD. C. *de Agricolis, & cenſitis lib.* 10. quodque boues aut aratra, cæteraque Agriculturæ conuenientia inſtrumenta, capi pro exequutione, vel pignorari non poſſunt, habemus *tex. in l. exequutores, & l. ſequenti, cum aut. ibi poſita, & corpore vnde ſumitur C. quæ res pignori obligari poſſunt.* Immo dicit *tex. in dicta Aut.* quæ Incipit (*Agricultores circa rem* K *ruſticam occupati dum villis inſident, dum agros colunt, ſecuri ſint, in quacumque parte terrarum, ita, vt nullus inueniatur tam audax, vt perſonas, boues, & agrorum inſtrumenta, aut ſi quid aliud ſit, quod ad agrorum operam ruſticam pertineat, inuadere, aut capere, aut violenter auferre præſumat, ſi quis autem huiuſmodi ſtatutum auſu temerario violare præſumpſerit, in quatruplũ ablata reſtituat, infamiæ notã ipſo iure verè incurrat Imperiali animaduerſione nihilo*-

A *ominus puniēdus. &c.* quamuis pro ruſtici penſione prædij, quæ tacitè præſente domino in prædium vehuntur, tacitè in hippoteca reperiri cenſentur, vt potè cauſa priuilegiata. *l. certi, C. locati*, vel ſi pacto conuento placuerit, vt inſtrumenta agriculturæ cauſa parata, etiam eſſent obligata. *l. debitor, C. locati*. Petrus de Greg. *ſintag. Iuris lib. 23. tit. 9. nu. 10. p. 3. tit. de actionibus fol. 95.* Aratra, ſeruique aratoris, aliæq; res agriculturę de-
B ſeruientes, haud quaquam in obligatione conueniunt, *l. exequutores Aut. Agricultores. C. quæ res pign. oblig. poſſunt. p. 6. arti. ult. n. 31.* Bartolus *in dicta l. exequutores*, & ibi Baldus *n. 1.* Quo in loco idē accidere legimus de alijs ad agriculturam neceſſarijs inſtrumentis, vt ligones, aliaque ex ferro confecta. Mantica *de tacitis lib. 11. tit. 15. nu. 34.* Gomez *in §. itē*
C *ſeruiana num. 10. inſtit. de actionibus* Gabri. *de regulis iuris vol. 2. num. 31.* Pacificus de Saluiano. *inſp. 3. cap. 5. nu. 46.* Gaeta *de credito. cap. 4. quæſt. 5. num. 95.* Giurba *deciſ. 40. num. 12. verſ. poſt hæc ſcripta*, vt de iumento ad moliendū conſtituto, Gaita *loco cit. num. 63.* & de fœno Ciriaci *controuerſ. 19. n. 43.* Eoquod ruſticum inſtrumentum pro armenti pabulo eſt ad agriculturam neceſſarium, *l. quæ-*
D *ſitum §. cellarium, ibi fœnum, ſtipulas, ff. de fundo inſtructo*: adeoquod nullo modo in illis exequutio valet conſumi. *d. l. exequutores*, ibi DD. & Gloſa, Menochius *de arbit. caſu* 378. *nu. 1. cum ſequen.* Tuſcus *litt. R. concluſ. 73.* licèt publicum exiſtat debitum. Corneus *conſ. 155. n. 1. lib. 1.* Carpanus *ad Stat. Mediol. cap. 251. nu. 7. litt. E.* taliter, vt priuilegij huius renunciatio, quamuis expreſſa fuerit
E nulla ratione valeat. Gaita. *d. cap. 4. qu. 7. nu. 555.* nec vllo modo tacita in hipoteca, velut inducta, cōpræhenſa reperiuntur, Gomez, & Pacificus *locis ſupra citatis.* Licet alia non poſſideret debitor bona. Cinus, & Salicetus *in d. l. exequutores*: eo quod priuilegium publicam ad vtilitatē agricolis conceſſum fuit: ne fructuum induceretur ſterilitas. Menochius *d. caſu* 378. *nu. 10.* Neguſant. *de pign. par. 2. nu.*

42. Qua de cauſa iura fouent, ac adiuuāt Agriculturam. Corneus *conſ. 155. nu. 1. lib. 1.* Trentacinq. *variar. reſol. de exequut. rei iudicatæ concluſ. 2. nu. 3. verſ. ego non diſcederem*. Cui publicæ vtilitati nulla vice, per contrahentes pacto conſtituto valet aliquid derogari. *l. ius publicū ff. de* F
pactis. Trentacinq. *loco cit. num. 1.* Bene tamen quod aratorijs in iſtrumentis non adhuc ad Agriculturam deuotis, valet fieri exequutio. Menochius *dicto caſu* G
378. Quod verum eſt, quando penes alium, qui agricola minimè ſit, nec illud valeat exercere. Monach. *cap. 6. num. 29.* Nec vllo modo priuilegium hoc, ſine pragmatica in animalibus agriculturæ non idoneis, ac idoneis, locum habet. Trentacinq. *loco cit. nu. 5.* Plurima etiam habentur priuilegia Agricolis ruſticitatique conceſſa: quæ leguntur ex Caſſaneo *in Catalogo gloriæ mundi parte* H
11. conſid. 37. & penes Menochium, & Forza locis infra citandis: & primo quidem, quod ſi præfixum intra tempus minimè ab Agricola bonorum poſſeſſio fuiſſet petita, pro alicuius parentis ſui hæreditate conſequenda, ei nullo modo obeſt. *l. penult. C. qui admitti ad bonor. poſſeſſionem poſſunt.* Secundò haud in punitionem, ſicut alij incurrunt, cum Prætoris album corruperint: *l. ſi quis id, quod, §. in ſeruos ff. de iuriſdict. omnium iudicum.* I
vbi Iaſon. *in 7. colu.* explanat, ac perſtringit. Tertiò, quod ab Agricolis pro mutuatis, vel bladis pecunijs, nullo modò pro modio octaua, vel pro ſolido ſiliqua recipi valeat: nec in pignus terra è creditore, vel boues, aut ruſticana inſtrumenta detineri valent. *Aut. ad hæc & in corpore Aunde ſumitur C. de vſuris.* Quarto illorum in teſtamentis quinque ſufficientes habentur teſtes. *l. fin. C. de* K
teſtam. & ibi Iaſon. Quintò valent, ſicut milites peremptoriam poſt ſententiam, exceptionem opponere, vt notatur *in l. 1. C. de Iuris, & facti ignorantia.* Sexto. in rei prohibitæ venditione minimè prætium amittit, ſed illi conceditur, vt res ſit reſtituta. *l. vnic. C. non licere habitatoribus Metrocomiæ lib. 11.* & notat *gloſ. in*

l. quem-

Digitized by Google

A *l. quemadmodum, in verbo emptor.* C. *de Agricolis, & cenſitis lib.* 11. Septimo, quod vti dominorum tributarij nulla ratione ab illis poſſunt compelli, vt debita ſoluant tributa *l. colonos C. de Agricol. & cenſitis lib.* 11. Octauo, quod ſi res in fœcunda ab eis ad culturam fuerit reducta, illo caſu nulla vice dominus poterit deceptionem prætendere per illa, quæ ſcripta extant à Bartolo *in l. 2. C. de omni agro*
B *deſerto lib.* 11. & iſto in caſu de temporali perpetuam illam facit, licet aliter prohibita eſſet alienari. *cap. ad aures de rebus Eccleſiæ non alienandis.* Nec ipſi penſio, vel cenſus poteſt augeri. Guglielmus de Benedictis. *in cap. Raynutius in verba, & vxorem nomine Adelaſiam nu.* 983. Nono potiori modo iuris ignorantia magis in ruſticis, quàm in alijs præſumitur. Baldus *in l. 2. C. de fideicommiſſis.* Alex. *in l. iuſte, ff. de acquirenda hæreditate nu.* 36. Capic.
C *deciſ.* 159. *num.* 22. Granat. *deciſ.* 76. *n.* 10. *& ſeq. tex. in l. cum de indebito* §. 1. *ff. de prob.* Quo in loco in hoc minores, mulieres, milites, ac ruſtici æquiparantur: ruſticis etenim iuſtam excuſationis cauſam tribui affirmat. Surdus *deciſ.* 237. *num.* 3. *per tex. in l. ſi quis in graui,* §. *ſi cõtractus ignorans ff. ad Sillanianum.* quod aliter euenit, in iuris naturalis, gentiũue
D ignorantia: nullimodè namque hoc prætextu ruſtici, nec ipſo iure, nec reſtitutionis ope excuſantur. Bartolus *in l. 1. nu.* 6. *C. vnde vi. tex. in canon. turbatur,* §. *item ignorantia* 1. *quæſt.* 4. *l. 2. C. de in ius vocando*: nec aliqua ratione ſagaces ruſtici eximuntur. Gloſ. *in l. Athletæ* 8. §. *de ruſticis ff. de excuſat. tutorum.* Curtius *in l. ſi quis id quod num.* 36. & ibi Oſorius *nu.* 39. *ff. de Iuriſdictione omnium Iudi-*
E *cum.* Qui noſtris hiſce temporibus indubio non ſolum ſagaces, verum etiam ſagaciſsimi præſumuntur. Tiraq. *de nob. cap.* 2. *num.* 57. Maſcardus *de probat. tom.* 1. *quæſt.* 8. *num. fin. & tomo tertio concluſ.* 1286. *nu.* 6. Surdus *loco cit. nu.* 11. Hac de re prudentis arbitrio Iudicis ruſticæ perſonæ qualitas, & ſagacitas remittitur, iuxta actum, ſuper quem iudiciales verſantur coniecturæ. Surdus *nu.* 10. Præci-

puè ſi ſæpius in vrbe commorationem facere ſolitus eſſet, vbi è peritioribus F
conſilia petere potuiſſet. Surdus *loco cit. num.* 6. *per tex. in l. bonorum ff. de bon. poſ-ſeſſio.* Tiraquellus *in tract. de pœnis temperandis cauſa* 11. *nu.* 20.

Decimo ſi ius ignorans nullo modo ſe detulit, per tex. *in l. 2. ff. de iure fiſci.* ſi haud quaquam quod oſtendere debebant, palam fecere *l. 1.* §. *vlt. ff. de edendo*; quibus ope reſtitutionis ſuccurritur, Menochius *de Arbit. caſu* 144. *num.* 40. G
cauſa cognita *l. in cauſæ* 1. §. *cauſa cognita*; cum de minoribus habeatur conſideratio, ſi iuſtam ruſticitas excuſationis cauſam præbeat. Menochius poſt Ripam *locis ſupra citatis.* Vndecimo, excuſatio ruſtico à vera contumelia, multaque datur *l. 2. ff. ſi in ius vocatus non ierit,* vbi Bartolus *nu.* 13. quem ſequitur Ripa *loco cit. nu.* 229. Menochius *nu.* 49. Duodecimo,
ſi citatus, & verus contumax exiſtens, H
compareat: appellans namque auditur, quamuis Iudici pro Tribunali ſedente minimè comparuerit iuxta *Tex. in l. diuer. ff. de reſtit. in integrum.* Sforza Oddus *de reſtit. in integrum, parte* 1. *qu.* 9. *arti.* 6. *num.* 33. Decimotertio, ſi ſuam violenti modo rem occupauerit; *pœnam leg. ſi quis in tantam, C. vnde vi ignorans.* iſtius è pœna legis excuſatur, DD. penes Sforzã
num. 34. Niſi Iudici alia procedendum I
via videatur: ſi ruſticus nempe conſultò non vero repentinè inuaſerit, aut ſi ſagax, aſtutuſque ruſticus ſit: vel ſi clam non vero palam fuerit ingreſsus: vel denique ſi alienam rem, non vero propriã aggreſsus, vt bene ſublimitatum fuit à Sforza *in d. nu.* 34. Decimoquarto, à preſumpta vſurarum fraude, iuris operante ignorantia, eximitur à culpa. Iaſon. *in l.*
ſi quis id quod nu. 32. *ff. de iuriſd. omnium* K
Iudicum. Menochius *loco cit. num.* 47. & Sforza *nu.* 35. Decimoquinto, cum poſitiuas aduerſus leges contraxerit, quarũ pœnas nullo modo valet ruſticitas præcauere, Sforza. *n.* 36. Menochius *nu.* 13. Decimoſexto, ruſticus releuatur ab onere probandi ſe debiti ſolutionem feciſſe: ſed eius hæc probare de-

A bet aduerſarius, ſeſe ſcilicet debitum nõ
receipiſſe: Menochius *n.*41. Sforza *n.* 37.
Decimoſeptimo. in ſententia contra ſe
lata. ruſticus ob contumaciam alium ad
Iudicem appellare poteſt: DD. *in l.* 2.
§. *vlt. ff. quis in ius vocatus non iret*: &
ratio adducitur à Menochio *nu.* 52. Eò-
quod appellatio ob veri contumacis in-
obedićtiam denegatus. ſed ruſticus nul-
la forma verus contumax dicitur. ergo
B poteſt appellare. Decimo octauo. ſi ru-
ſticus nulla ratione declinatoriã oppo-
ſuerit exceptionem, ante conſenſum in
Iudicem, illam conteſtatam poſt litem
opponere valet, DD. penes Menochiũ
n. 63. & penes Sforzam *n.* 38. Decimo
nono. ſi confeſſionem illicò ſui ad vo-
cationem reuocauerit: eòquod valet il-
lam ex interuallo reuocare. *L.error.C.de
iuris, & facti ignorantia.* Vigeſimo. ex-
C cuſatur à pœna ruſticus, ſi Iudicis præ-
cepto minimè optemperauerit. Nacta
*conſ.*598. *num.* 7. Sforza *num.* 42. Alij
etiam caſus reperiuntur apud Menoch.
& Sforzam locis ſupra citatis: qui accu-
ſationes, & excuſationes præbent ruſti-
co, quos ne me longitudini deuouerẽ,
ſilencio prætererire arbitraui.

Hoc ſolummodo adnectere non in-
congruum cenſui: per Agriculturæ ſci-
D licet exercitationem nobilitatis iacturã
non fieri, quamuis mecanica ſit ars; vt
dictum fuit per Tiraquellum *de nobilita-
te cap.* 32. Eòquod nihil vberius homi-
neq; libero Agricultura dignius eſt; qua
de cauſa nil admirationis adducere de-
bet, ſi nobilium plurimi tale complexi
fuerint exercitamentum, vtque Plinius
*lib.*18. *cap.* 3. præteritis de temporibus
ſermonem inſtituens ait (*tunc manibus
ipſorum Imperatorum colebatur*:) Vnde
E Quintus Curtius, Caius Fabritius, Ca-
ius Marius, Curius Dentatus, Portius
Cato, Seranus, & Romanorum alij ho-
noribus præfulgentes, nobiliſſimã hanc
artem exercuere. quos Dictaturæ poſt-
quam, & Conſulatus faſces depoſuiſsẽt
agrorum operam dare culturæ, terram
occare, ſemina diſpenſare, arbores in-
ſerere nullo modo nec piguit, nec pu-
duit. Tali ratione Diocletianus Cæſar, F
Attaluſque Rex iſtã ſeruauere: quod ſi
ante iſtos oculos vertimus. Nonnè vni-
uerſale poſt diluuium, ac Protoplaſtũ,
Noe Agricola fuit? terramque fatigare,
vineamque plantare cœpit. Eſau quo-
que Agricola non extitit? Saul Rex in
Iſraelis Regem electus non ab agricul-
tura ſe recipiebat, bouesque ſequebatur?
vtque penes Caſſaneum habemus *in Ca-
tal. gloriæ mundi parte* 11. *conſider.* 37. & G
Petrum de Gregorio *de Republica lib.* 4.
*cap.*8. & Tiraquellum *de nobilit. cap.* 32.
tot, tantique Cæſares, ac Reges, Prin-
cipeſque proprijs tellurẽ manibus non-
nè voluere fuerunt ſueti? Et Ozias bel-
li inter curas Agriculturæ deuotus ex-
titit: vt 2. Paralip. 26. habetur: vbi ho-
mo quippè erat Agriculturæ deditus.
Sed quid moror? Turcarum nonnè
Imperatores victum ex horto accipiunt, H
cum ſic narrat Leonicenus Turcarum
*hiſtor. lib.*2. *cap.* 20. dicens; *Eſt quoque
Imperatoris palatio hortus maximus, &
amœniſſimus, cuius qui curam gerunt Ro-
ſtangieber, hoc eſt, Hortolani vocantur,
ſuntque eorum* 200. *iuuenes à* 10. *vſque ad*
20. *Horum eſt officium paſtinando, & ri-
gandò hortum colere, & inundare, ſtipen-
dia in dies donantur, trium, vel quatuor
aſprorum, & veſtitu annuo: qui primus* I
*fructum vbi maturauit, Præfecto obtulerit
Imperatori exhibendum, is mille aſpris do-
natur. Hortulanorum præfectus Baſtandgi
Baxià vocatur, cuius ſtipendium eſt* 200.
*aſprorum ſingulos dies. Hic reliquis Eunu-
chis dignitate minimè æquipollet: ſed ſolum-
modo ſeruus eſt Imperatoris. Fructus, qui
ex horto iſto colliguntur ab Hortulanorum
præfecto venduntur: pecunia ea Imperatori
offertur, nec alium ad vſum adhibetur, quã* K
*vt cibaria pro ipſius Imperatoris menſa inde
cõemantur: lucrum enim è fructibus terræ
acceptum, honeſtum, & diuinum iudicat
Imperator, quippè quod non ex ſubditorum
grauaminibus, ſed ex diuina benedictione
colligatur. ideoque vetat ex ea pecunia, quæ
ex vectigalibus, decimis, & exactionibus
conquiritur, cibaria pro ſua menſa compara-
ri.* Hæc Leonicenus.

Et

A Et vt denique finem imponam, agriculturę bonum habetur exercitiũ, quod ſectari nobilis, aut plebeius paterfamilias, hic proprijs manibus, ille mercenariorum medio valeat: camporum etenim liberæ, tranquillæque, ac innocentiori vitæ conueniens exiſtit; vnde Seneca Tragicus de hac loquens ait:

Non alia magis eſt libera, & vitio carens
Ritusque melius vita, quæ priſcos colat,
B *Quàm quæ relictis mœnibus ſyluas amat.*

Summumque in modum ab Horatio laudatur, qui vrbem faſtidiens dixit, *epiſt. lib. 1. ep. 10.*

Noniſtne locum potiorem rure beato?

Mænanderque, vt Hobæus narrat, ſolitus erat dicere: omnem vitæ fœlicitatem in agricultura conſiſtere:

Et ſanè virtutis, & vitæ magiſter
Ingenuæ, cunctis hominibus ager,
C *Si quibus indigeas, curam habeto pinguis*
agri,
Agrum enim ferunt copiæ cornu eſſe.

Qua de re vt vitæ tranquillitas, & necesſitatum adiuuamen obtineatur, nullus magis quam campus fidus eſſe amicus poteſt, ipſe etenim, nunc Frumenti, nunc frugum, nunc vini, modo lignorum opẽ ſubminiſtrat: ipſe homines ab otio tollit, vitijſque procul conſtituit, ac tandem D omne illud agit, quod ardentior parentis amor efficere valeret; & hoc euenit ab Anphidis dicto confirmatum: vbi;

Eſt ſane viuendi pater hominibus ager,
Et ſolus nouit abſcondere paupertatem
Vrbs autem planè theatrum eſt in felicitate palam
Scatens.

Et ad iſtius roborationem ſententiæ diſtinctius in Ariſtophane legitur, quid E fructus, & auxilij ab agro procedat, qui abſque dubio in defectum ob anni ſterilitatem veniens haud penitus cultorem fallet.

Odi Ciuitatem, & rus meum deſidero,
Quod nunquam mihi dixit; I carbones emptum
Acetum, obſonium, oleũ, non enim opus eſt,
Sed ipſum omnia producebat, nec emendum erat
Quidquam.

Et sũmoperè ex Tullio laudatur *off. l. 1.* F dicente: omnium rerum, ex quibus aliquid exquiritur nihil agricultura melius; nihil vberius, nihil dulcius, nihil homine libero dignius: & eo digna eſt, vt Marcus Curius Romanus eques ſumma excellentia illam ſuſcipere minimè fuerit dedignatus, qui vt idem de ſenectute explicauit: *Cum de Samnitibus, & Sabinis, & de Pyrrho triumphaſſet, in hac vita conſumpſit extremum ætatis.*

G Sed credendum eſt, Agriculturam non ſolùm à ſeruitute liberos, verumetiã à reddẽdis nummis exemptos homines requirere. cum hoc enim exercitium alienis agitur expenſis minimè ad vtilitatem conducit: & ideò benè Horatius *epiſt. ode 2.* cecinit;

Beatus ille, qui procul negotijs,
Vt priſca gens mortalium
Paterna rura bobus exercet ſuis H
Solutus omni fœnore.

Quoque magis intereſt, tãta ſpe Agricolam facit, vt diuitem proximum in annum ſeſe exiſtimet: vt Stobæus Philemonis authoritate in *ſerm. 51.* dixit; *Agricola ſemper in proximum annum diues eſt.*

Sed neſcit miſer, quod inter os, & offam plura interuenire poſſunt, Catone dicente: *Nunc ita aiunt in ſegetibus, &* I *in herbis bona frumenta eſſe, nolite ibi nimiam ſpem ponere.* Et ex Ouidio *lib. 5. Metam.* habemus.

——Terras tamen increpat omnes
Ingrataſque vocat nec frugum munere digna.
Trinacriam ante alias; in qua veſtigia damni
Reperit; ergo illic ſæuam ferueñtia glebas
Fregit aratra manu pariliq; irato colonos,
Ruricolaſq; boues leto dedit aruaq; iuſſit. K
Fallere depoſitũ vitiataque ſemina fecit.
Fertilitas terræ latum vulgata per orbẽ
Sparſa iacet: primis ſegetes moriuntur in herbis;
Et modo Sol nimius nimius modo corripit imber,
Sideraq; ventiq; nocent auidaq; volucres,
Semina iacta legunt, lolium, tribuliſque fatigant

Tri-

Triticeas meſſes, & inexpugnabile gramẽ.

A Moniti ergo eſſe debent Agricolę, ne ſpem in rebus quantumuis proximis, ac vicinis reponant, eſt enim ſpes omnium rerum fallaciſſima, & minima earum rerum pars, quas ſperamus ex ſententia ſuccedit. cum ſciamus ſpem multos decepiſſe, & inſperata magis ſæpè, quàm quæ ſperantur accidere: vnde Cicero *de orat. 3.* inquit: *O fallacem hominum* B *ſpem, fragilemque fortunam, & inanes noſtras contentiones, quæ in medio ſpatio ſæpè franguntur, & corruunt, aut ante in ipſo curſu obruuntur, quàm portum conſpicere potuerant*; ſpes enim vigilantis ſomnium eſt, quod nihil ad perfectionem reducit iuxta illud:

Qui praeunt vigiliĩ ſomnia vana vocãt.

Et quod putatur complecti è manibus labitur. vt ex Baldo *in rubr. C. ſi quis aliquem teſtari prohib. col. 13. verſ. præterea*: C habemus ſpem ſæpè ſapientiſſimos fallere, ita vt lethargum patiantur illuſarum mentium morbum. Ideò damnum non dicitur habere, qui lucri futuri ſpẽ perdidit. *l. Proculus, ff. de damno infecto*: & Bald. *conſ. 182. col. 2. lib. 1.* Dicit, quod qui perdit lucrum nondum factum, ſed quod eſt tantum in fieri, damnum pati non dicitur, licèt paratus ad lucrum eſſet. per Text. *in l. ſi pecuniam in princip.* D *ff. de condit. ob cauſam*. Propterea cum multa accidere poſſint, quæ fructus ad maturitatem, & effectum peruehire impediant; ideò frumentum in herbis non pluris æſtimatur, quàm in herbis valeat, conſiderata qualitate præſenti, non autem futura, quæ nondum apparet; *arg. l. in lege, ff. de contrahenda emptione*: Bald. *conſ. 132. col. vltim. l. 3. & conſ. 292. col. 3. l. 5. & in rubr. C. de vſuris col. vltim. verſ.* E *tertio quaro*.

Agricultura ergo duplicem ſortitur diuiſionem in ruralem nempè, ac in hortenſem. Ruralis circa camporum, & montium culturam verſatur. Hortenſis agrorũ ad ſpeciem, & fructum ſtudet.

Agricola terræ medicus apta, & pulchra ratione dicitur: eòquod terræ qualitates debet cognoſcere, Xenophonte dicente: *Aiunt eum, qui rectè culturus eſt* F *agrum, priùs terræ ingenium cognoſcere oportere: ex eo quia nec verò terra omnia ferre poſſunt, nam natura ipſa has leges impoſuit locis*: alia namque macra inuenitur, alia pinguis, alia mediocris exiſtit, & quæ macra, alia omninò ſterilis, alia fœcunditatis capax eſt; hac de re leges, quæ agriculturam conſtituunt, agros commiſceri iuſſere, vt qui in fœcundũ faſtidiret fertili ſpoliaretur: legimus G enim *in l. quisquis 6. C. de omni agro deſerto lib. 11.* ſic Imperatores dixiſſe: *Quiſquis conductor fuerit inuentus poſſeſſor fundi fertilis, qui ex publico vel templorum iure deſcendit huic ager iungatur inutilior.* Quod ſi fortè ſterilia, fœcundaque poſſideret prædia, nullo modo ſterilibus renunciare, ac fertilia valet retinere. *l. qui vtilia ſupra tit. eodem*. Immò ſteriles, fertileſque poſſidens tributarios H fundos, ſi fœcundos alienauerit, & ex hoc minimè ſoluendo ſit factus, ad fertilium, ſteriliumq; tributa emptor obligatur. *l. ſi quis 2. C. eodem*. Ita vt fertilis tellus cum macra, & infœcunda ſemper erit adiungenda: *l. 1. C. eodem*. Quod ſi ſteriliis ager ad culturam fuerit redactus, haud quaquam penſio, ſiue canon illa ex melioratione augeri poteſt; *l. ſi quis 16. C. de omni agro deſerto lib. 11.* nec aliquo prætextu valet dominus deceptionem quærere per illa, quæ ſcripſit Bartolus *in dicta l. 2. C. eodem*. Et ex tẽporali perpetuus redditur; quãuis alia vice prohibita eueniret alienatio: *cap. ad aures de rebus Eccleſiæ non alienandis*; vbi Barbatia, & facit Text. *in l. fin. C. de alluuionibus*, & Text. *in cap. 1. de in integrũ reſtit.* Quo in loco minimè de factis expenſis, ac laboribus, ſi poſſeſſiones reddiderint meliores, debent defraudari. K

Quæ duplices artes, quatuor agnoſcunt principia: ſolem nimirum, aquam, terram, agricolamque, ſiue colonum, vtilitatemque ſimul, & amœnitatẽ pro fine habent.

Agricolę, qui agrum colũt, & ob agrũ colendo dicti ſunt, eorum olim ſpecies

mul-

A multiplices erant, quamuis non omnes
in vſu ſint; nam alij adſcriptitij dicuntur,
qui per alicuius ſcripturæ monumentũ,
vel ſolo ſunt aſtricti. Huius autem aſtri-
ctionis fides duabus ex obligationum
ſpeciebus fieri ſolet; vel ſcripturæ, ſeu
confeſſionis expreſſione, vel apud acta
depoſitione. cenſiti alij nominantur, qui
ſunt illi, qui ad perſoluendas cenſuum
rationes ſunt adnotati, *vt in l. coloni C.*
B *in quibus cau. colo. vel cenſ. lib. 1. 12.* & iſti
eodem pacto debent ſecundum Hoſtien.
conſtitui, quo, & adſcriptij ſolent; tene-
buntur enim dictis obligationibus pro-
mittere ſe receptum non relicturos ſo-
lum, & pro accepta certum ſoluturos
fore cenſum terra. & tamen aliqua in-
ter iſtos differentia intercedit. cenſitus
enim eſt ille, qui ex adſcriptione nomi-
natur, quamuis Azorius dixerit illum di-
C ci cenſitum debere, qui certos per an-
nos, ad ſtatutæ rei ſolutionem ſeſe obli-
gauerit, vt *in l. 1. C. in quibus cau. colo. uel*
cenſi. lib. 2. & huic opinioni videntur ma-
gis arridere Hoſt. & Glo. *in d. l. 2.* quæ
tamen exponit, quod aliquando largo
modo accipiatur, ita, vt adſcriptitiũ hoc
ſolum nomine compræhendi videatur.
quo in loco videre poteris alias de ho-
rum verborum ſignificatu exceptiones.
D Ex his alij perpetui vocantur: & illi
ſunt, quos diligentis, ac ſtudioſi prodi-
toris induſtria, ad agrum proprium ex-
colendum perpetuò acquiſiuerat: anti-
quo enim tempore ſtatutum permane-
bat, vt quibus aut paupertas, aut corpo-
ris infirmitas ad labores inualidos red-
debat, ingruente famis tempore certi
publicis expenſis redditus aſſignaren-
tur: & quoniam tunc temporis, aliqui, &
E firmo corpore, infirmos ſeſe eſſe ſimu-
lantes publicorum partem redditúum
fraudulenter percipiebant: ac tali modo
quibus non ficta erat miſeria diminuti
redditus eueniebant; & exiguæ daban-
tur partes; effectum, vt ſi quis propria
iſtiusmodi ſimulatores, ac rapaces, de-
tegebat induſtria, inque publicum pro-
debat, illos, ſi liberi fuiſſent ſuos ad ex-
colendum perpetuò agros deferebat: ſi
autem ſeruitute compediti extabãt, pri- F
mus eorum dominus illorum ſeruitio
priuabatur, inque delatoris imperium
commigrabant, vt C. *de mend. val. l. vni-*
ca l. 1. lib. 11.

Multi coloni appellantur conditio-
nales, qui hoc modo ſunt conſtituti: vt
per triginta annorum ſpatium ſine ali-
qua controuerſia agro ſeruiant colendo,
vt in *l. cum ſatis ſordemaqui C. de agri. & cenſ. lib. 12.* &
huiuſmodi, cõſuetudo Bononiæ reperi- G
tur. ſecũdũ Azor. ſẽtẽtiã minimè placere
videtur, vt ſolo temporis curſu ij ſcripti
efficiantur: eo quod ſola cauſa minimè
ſufficiens eſt. *d. l. cum ſcimus.* & ideo ne-
ceſſarium cenſetur ſecundum ipſius ſen-
tentiam, quod primo loco præcedens
ſit, vel per ſcripta, vel ſine ſcriptis pro-
miſsio: promittat ſcilicet perpetuo ſe
in fundo permanſurum excolendo, &
poſtmodum ſtatuti per temporis ſpatiũ H
per triginta ſcilicet annorum curſum,
permaneat in agro. Hoſtien. verò de-
monſtrat, quod prioris loci ſententia de-
uenit confirmata: in *c. indicatum, de im-*
munit. Eccleſiaſt. & in c. 3. de Iud. & pro-
fecto Hoſtien. ſententia eſt magis litteræ
illius conſentaneo *d. l. cum ſatis, & d. c. 2.*
& videtur hanc tenere Bar. & Gl. *in d.*
c. 2. & aduerte, quod in loco not. intelli-
gere debes ſufficientem triginta anno- I.
rum lapſum eſſe, quando velut aſcripti-
tij, & obligati ſolo permanſerint: nam
tunc ex tanti temporis curſu antece-
dens, præſumitur obligatio. *arg. l. cum de*
in rem verſo. ff. de vſuris. & ita loquitur
Tex. *in d. l. cum ſatis.* alio eueniet modo,
ſi tanquam noſtri temporis coloni, per
triginta annorum curriculum ſteterint,
eoquod tali occaſione nulla conquiritur
obligatio, arg. *l. fin. ff. quemadmod. ſeru.* K.
amit.

Alij vero dicuntur inquilini, qui ſe-
cundum aliquorum ſententiam à colo-
nis minimè differunt, arg. in eis. *in l. dif-*
finimus C. de agri. & cenſi. Azor. attamen
contrariam tenere opinionem videtur;
quia proprio. coloni nomine conditio-
nalis intelligitur, qui propria ſimul cum
familia colendo habitat in fundo, nec
lon-

A longè ab illo valet recedere : ſed inqui-
linus eſt ille , qui etſi moram facere in
fundo teneatur, in ſuburbio tamen com-
moratur, & in eo minori poteſt obliga-
tione adſtringi. quaſi in alia ſubvrbij
parte domum extrahendo habitator eſſe
valeat,hoc enim nullo modo colono de-
cens æſtimatur, Hoſt. Abb. *in d. c. indi-
catum* . Certò credit hoc deuenire ca-
piendo hoc inquilini nomen ſtricto mo-
B do : ſed largè capitur pro eo , qui noſtrã
ad certum vſque tempus domum colit,
pretij etiam debitas afferendo ſolutio-
nes, vt comprobarut in *c. propter ſterili-
tatem*,§. *verum de locato.*

Alij originarij nominantur,qui ex co-
lono, & condictionali enaſcuntur . & ſe-
cundum aliquorum ſententiam in ipſo
ſolo : aliter originarius non eſſet . ſed
Azor.contrariam tenet opinionem: ſuffi-
C ciens enim eſt , quod eius pater fundum
dicto modo recepit excolendum , & ad
Tex. *d. l. cum ſatis*:dum dicit, ſi ibi nata-
lem ſortitus fuerit diem haud quaquam
inſufficiens cenſetur. aliter contra domi-
num fraudes conſtrui valerent:quia mu-
lier prægnans , alium commigraret in
locum, & ſibi ſobolem in lucem æderet,
& huic ſententiæ arridet. Ab. *& idem nu-
mero in d. l. cum ſtimus* ; & videtur Tex.
D *indicio in d. l. cum ſatis in* 1. *reſpon.* C. *eo-
dem.* At prædicta ſunt intelligenda, cum
dicta ſoboles ex muliere prognata vi-
detur . nam alio ſuccedit modo, ſi libe-
ra omninò eſt: partus enim in hoc ven-
tris conditionem ſequi debet. de qua re
conſpice , quod inuenitur. *in l. fin.* C.
eodem.

Alij denique ſimplices, & liberi voci-
tantur coloni,qui ſub certo pecuniæ pre-
tio, annua mercede perſoluendo prædia
E excipiunt colenda ; ſecus etenim abſque
certo pecuniarum numero locationis
ratio non haberetur, *l. ſi merces ff. loc.* Ex
his autem alij partiarij, alij ad nummum
conducti dicuntur, vt in quotidiano cul-
turæ vſu verſentur . De his igitur in ſe-
quentibus erit ſermo inſtituendus.

DE AGRICOLIS LIBERIS F
*aliena rura , & terras colentibus in
affictu .*

Cap. 1.

SIue nummorum numerum , certam
ſiue mercedem in ſpecie tales adfe-
rant coloni,pro locatæ rei affictu condu-
ctores dicuntur coloni : eoquod ſolutio
in pecunia , vel frumento , aut alia qua-
G uis ſpecie facta,nullo modo illos diuer-
ſificant, quin coloni minimè ſint . Alex.
conſ. 32. *nu.* 3. *lib.* 1. Nec de locationis
ſubſtantia eſt, quod merces in pecunia
numeratas,ſiue in alia qualibet ſpecie,
vel materia fiat ſolutio , vt tenent. Cor-
raſ. *miſcell. lib.* 2. *cap.* 11. Pinellus *in Ru-
brica de reſcindenda vendit. parte* 2. *cap.* 3.
& n. 28. Cuiac. *tract.* 8. *ad Africanum ad
l. & hac diſtinctio ff. locati* . Velaſcus *de
H iure emphiteutico quæſt.* 20. *n.* 5 .Menchac.
lib. 3. *quæſt. vſufrequen. cap.* 53. Picardus
inſtit. de locat. & conduct. in principio, &c.
Cum enim quis rem ſuam alteri ad vtẽ-
dum, fruendũque certo pretio , ac mer-
cede conſtituta tribuit , locator dicitur.
qui verò illam proprium ad vſum reci-
pit, conductor vocatur. ſed tamen inter-
dum contrarium per caſum euenit : vt
qui pretium pro fundo dat , conductor
I verò qui recipit illud , nominetur . vt *in
l.* 2. *in principio ad legem Rodeam de iactu* ,
& alias frequenter ; vt fuit eo in loco è
Budæo notatum; veteres namque loca-
tionis, & conductionis verbo indifferen-
ti modo vtebantur ; *l. veteres , & ſeq. de
contrahenda emptione.* Picardus *loco citato.*
Cuiacius *lib.* 2. *obſeruat.* 28. Petrus de
Greg. *ſyntag. iuris lib.* 27. *in principio.* Stra-
cha *de mercatu tom.* 1. *tit. de nauibus parte
K 3. in principio.*

Talis locationis , conductioniſque
effectus eſt : vt dominus , qui rem loca-
uit ad illam tradendam , patientiam-
que eius vſus , & fruitionis conductori
præſtandam teneatur ; Conductor verò
ad pretij ſolutionem conſtituto tempore
domino faciendam obligetur , Gomez
de locat. & conduct. cap. 3. *nu.* 1. Namque
ſicu-

A ſicuti in rerum emptione, ac venditio-
ne tria; vt neceſſaria debent requiri; res
nempè, numerata pretium in pecunia,
partiumque conſenſus; *l. 1. & per tot. ff.*
& C. de contrahenda emptione. Ita ad lo-
cationis, venditioniſque ſubſtantiam
eadem neceſſario debent adeſſe: §. 1.
per tot. tit. inſtit. tut. & tit. ff. & C. de loc.
& conduct. Cancer. *var. reſol. cap. 14. n. 1.*
de locat. & conduct. Secundo. quod con-
B ductor alteri locatam ſibi rem locare
valet, niſi alitèr per prohibitionem ve-
titum: *l. nemo, C. locat. l. ſi ſibi, ff. eodem:*
de modo æquè idoneo, & ad eundem
vſum locatio fiat: *d. l. nemo, & tex. in l.*
æquiſſimum. §. fin. ff. de vſufructu. Molin.
de iuſtit. & iure tract. 2. diſp. 489. num. 1.
Pro cuius ſolutione fructus, conducta in
re, nati tacita in obligatione in domini
fauorem exiſtunt. *l. ſi in lege, §. poet.* ibi
C DD. *ff. eodem.* Neguſ. *de pignorib. p. 2.*
vol. 4. nu. 136. etiam eius abſente ſcien-
tia, Trentacinq. *reſol. 5. num. 2. verſ. hoc*
quod dicitur. Adde, quod locatori pro-
hibere poteſt, ne factam ante ſolutionē
fructus per conductorem exportentur.
Menochius *de adipiſcenda rem. 3. n. 116.*
Secundi verò res conductoris, quæ ſe-
cũdo ſit locatori obligata, in primi obli-
gatione locatoris haud exiſtit: *d. §. ſi*
D *colonus*, cũ perſonali actione primo nul-
la ratione locatori obligetur. Si verò
pretium locatori ſoluiſſet ab omnibus
eſt liberatus, licèt ſi conſtitutum ante
tempus tributa penſio fuiſſet: *l. ſolutum,*
§. ſolutum, ff. de pignoratitia actione. Go-
mez *loco cit.* Cancer. *num. 3.* Quo in lo-
co, ſi neque primus, neque ſecundus
fecerit ſolutionem conductor, ſi primus
excuſſus ad ſolutionem impotens repe-
E riatur; valet ſecundus conueniri, & ad
penſionem primo locatori in primi ſub-
ſidium faciendam compelli, iuxta ſum-
mam, quæ in ſecunda ingabellatione
fuerit ſecundum inter locatorem, & cō-
ductorem conuenta, iuxta Text. *in l. ſo-*
lutum, §. vnde ſi dominum, ff. de pignorat.
actione. Quod ſi pretij ſolutionem haud
faciat conducta ex re depelli, ac termi-
nari poteſt, DD. penes Cancer. *d. nu. 3.*
Molina *de iuſtit. & iure tract. 2. diſp. 489.* F
Oſaſcus *conſ. 4. num. 47.* & poſt Boerium
deciſ. 309. num. 5. aduertit Cancer. *nu. 7.*
quod locator poſtquam conductorem
expulerit, debitam ab eo penſionem pe-
tere nullo iure prohibetur: eòquod fa-
ctam per compulſionem nullũ ſibi præ-
iudicium infert, quin tranſacto pro tem-
pore debitam expoſcere valeat penſio-
nem, ſed ſolummodo futuram ſibi exi-
gere ei vetatur, an tamen propria ex au- G
ctoritate talis permittatur expulſio, vidē-
dus eſt Velaſcus *de iure emphiteut. quaſt.*
21. num. 2. Carocius *de locato part. 8. tit.*
cauſa recuſationis quatuor, quaſt. 14. Alex.
Trentacinquius *reſol. 4. num. 12. verſ. ter-*
tio nota. Molina *loco citato diſput. 499. in*
fine.

Tertio. licet pro vſu proprio locato-
ri, vt conductorem conducta valeat è re
depellere, per Text. *in l. ædem 3. C. de* H
loc. & conduct. Couarr. *pract. quaſt. cap.*
30. num. 30. Nauarra *in manuali cap. 17.*
num. 193. Ceuall. *com. contra cōm. quaſt.*
756. num. 413. Agricola tamen, ſiue
colonus ſupradicta pro cauſa. conducto
ab agro expelli minimè poteſt; Leſſius
de iuſtitia, & iure lib. 2. cap. 24. dub. 7. nu.
34. Quo in loco ſupradicta in vrbanis
tantùm habitãdi ratione idoneis locum
habere, non verò in prædijs, aut agris I
ruſticis reſoluit euenire: Gomez *de loc.*
& conduct. num. 6. Eòquod Text. ſupra
citatus loquitur tantùm in ædibus, & ſic
vrbano de prædio, & etiam, quia priui-
legium in ſe continet, quod extendi mi-
nimè debet; ac tertio, eòquod in alimē-
torum partem ducitur habitatio: vt te-
net Baldus *in dicta l. ædem col. penult. in*
medio, & Gomez *loco citato in fine*: opti-
mè tamen colonus, vel agricola valet K
depelli, ſi malè ruſtico in prædio ſeſe
habuerit, minimè laborandò boni viri
arbitrio. Velaſcus *de iure emphiteutico*
quaſt. 23. Molina *dicta diſp. 499. num. 12.*
verſ. quartus: vtpotè ſi arbores cædat, ſi
agri debitis temporibus culturæ non in-
ſiſtat: Azor. *inſtit. moral. parte 3. lib. 8.*
de locato cap. 8. verſ. quarta cauſa: ſed ſi
colonus, nulla habita cauſa è re locatæ

Cc poſ-

A poſſeſſione fuerit expulſus, contra dominum ipſum eijcientem actione ad intereſſe dirigi poteſt; Surdus *deciſ.* 131. *per text. in l. ſi in lege, §. colonus, verſ. item ex conducto, ff. locati*, Velaſcus *conſul.* 76. Sed ſi per tertij perſonam fuerit deiectus, aduerſus dominum aget ſolummodo, vt interdictum ſibi (vnde vi) cedat, quo tertium contra inuehi iure ſibi ceſſo poſſit. Menochius *de recuperanda poſſeſſ. remedio* 17. *num.* 111. Barboſa *in collect.*
B *Doctorum in l. ſi de fendo* 15. *C. de locat. & conduct. num.* 4. vbi etiam notat, quādo locum habet. Text. *in l. ſi quis in tātum, C. vnde vi*, tàm aduerſus locatorē, quàm contra tertij perſonam. In omnibus enim caſibus, in quibus locator colono ſtare nullo modo compellitur, intereſſe præſtare debet conductori, vt valeat illum poſtmodum expellere. Bartolus *in l. emptorem, C. locati*. Guttierez
C *in l. nemo poteſt, num.* 44. *ff. de leg.* 1. Couarr. *variar. reſolut. lib.* 2. *cap.* 15. *verſ. primum.* Neguſant. *de pignorib. parte* 2. *membr.* 1. *nu.* 7. & 8.

Quarto. quod quamquam ſucceſſor particularis extet, nullo modo colono ſtare obligatur, per Text. *in l. emptorē, C. de locat. & conduct.* Nonnulli tamen caſus habentur, in quibus licèt talis habeatur, locationi tamen ſtare tenetur. &
D eſt in illo, qui primo propria ſeſe offert in cauſa in M. R. C. diſcuſſus inter me, & Marchionem Sanctæ Marinæ, qui ex fideicommiſſo in poſſeſſione ſucceſſit feudorum Crixiuna, & Bruca, mihi anno 4. Indict. à Marchione Marinei maritali nomine D. Anna Pilo, & Bologna pro annis quinque ingabellatorum; & ſtante dictæ D. Annæ funere ſucceſſionem habuit dictus Marchio Sanctæ Marinæ
E D. Ioſeph Solima, poſſeſſionemque Iunij menſe 8. Ind. fuit adeptus; qui pro iſto vltimo anno me dictorum è conductione feudorum expellere prætendebat. excipiebam quod ipſe quamquam ſingularis eſſet ſucceſſor, tenebatur vtique prædictæ ſtare ingabellationi; ex eo quia dicto in fundo noualium factæ reperiebantur in anno prædicto octauæ: & antequam ipſe in ſucceſſionē feudi veniſſet pro anni nonæ ſeminerio, multæque aliæ expenſæ, quæ fuerunt in incartamento probatæ. Quo in caſu locum habere debebat diſtinctio à Maſtrill. relata *in deciſ.* 5. vbi dicit, quod cum locatio modicum ad tempus eſt (prout iſta ſe habebat) quæ pro anno nonæ erat duratura, & factæ fuerint expenſę (prout factę reperiebantur) tàm prædictis pro noualibus, quàm alijs pro ſuccurſis inquilinis datis, dictus Marchio colono ſtare obligabatur, vt etiam deciſū fuiſſe refert Caualcanus *deciſ.* 44. & deciſum etiam fuit per Surdum *deciſ.* 40. Tum etiam eòquod cauſæ illæ, pro quibus gabellam continuare tenetur, & valet à locatore, vel ſingulari ſucceſſore conductor ad illius perſeuerātiam compelli; eędem operantur, vt ſingularis ſucceſſor locationi ſtare obligetur, correlatiuorum ratione, quorum eadem eſſe debet iuris diſpoſitio. *l.* 1. *C. de expreſſis lib.* 11. cum ibi notatis per Baldum: eòquod ad imparia minimè debet adiudicari. Decius *conſ.* 45. *num.* 21. Rolandus *conſ.* 69. *num.* 26. *vol.* 4. Sed prædicta propter noualia poteuram ad perſeuerandum pro illo anno cogi, in quo ſeminari debebant, per Text. *in l. qui fundum, ff. locati*. Soccin. Iunior *conſil.* 120. *num.* 3. *vol.* 3. Burſaticus *conſ.* 101. *nu.* 8. Gabrielis *conſ.* 68. *nu.* 4. *vol.* 1. Caualcanus *dicta deciſ.* 44. *num.* 29. Molina *de primogenijs Hiſp. lib.* 1. *cap.* 21. *num.* 3. 4. Surdus *deciſ.* 264. *n.* 31. *fol.* 604. Paſcalius *de viribus pat. poteſtatis*. Baldus *in l. emptorum nu.* 7. *verſ. ſed pone*. Colonus *C. locati*: quem refert Surdus *deciſ.* 43. *num.* 12. Rouitus *Prag.* 1. *de locato, & conducto num.* 26. qui allegat Monaldum *conſ.* 25. *vol.* 1. *parte* 4. *cap.* 6. *nu.* 32. Pari ergo modo cogi dictus Marchio debebat, vt prædictæ ſtaret gabellationi pro anno præſenti, in quo factæ fuerunt expenſæ: vt ex DD. ſupracitatis conſtat. ſed autem M. R. C. attento aduocatorum numero, ex parte Marchionis pro patrocinio aduectorum, iudicauit, quod poſſeſſionis litteræ meam ad inſtantiam im-

(Right margin letters: F, G, H, I, K)

A impetratæ minimè ſigillarentur, & Marchio idoneam fideiuſsionem præſtare teneretur de damno, & intereſse, Tribunalis arbitrio liquidando: quo elapſo termino, & nullo modo tali præſtita fideiuſsione, litteræ prædictæ expenſis ad inuicem compenſatis ſigillentur.

Ex qua interlocutoria iudices exiſtimarunt dictum Marchionem præcisè locationi ſtare nullo modo obligari, ſed
B cauſatiuè: nempè ſi ſummam non haberet, vt ſolutionem faceret de intereſſe, & damno; forſitan moti authoritate Peregrini *de fidecom. quæſt. . . artic. 40. à nu. 90.* Quo in loco examinat, an fideicommiſſarius locationi ab hærede grauato factæ ſtare teneatur: & poſtquam in *nu. 101.* reſponderit affirmatiuè, diſtinctionem tamen dedit: an per modicum, longumue temporis ſpatium fuerit facta
C locatio, quæſtionemque conductoris in fauorem reſoluit, *in num. verò* 105. quæritur an fideicommiſſarius locationi præcisè ſtare tenetur: an verò cauſatiuè, nēpè niſi ſolutionem de omni conductoris intereſse, ac damno fecerit. cuius deciſionem quæſtionis ex his deſumendam aſſerit; quæ de vxore leguntur in *l. ſi filia familias, §. ſi vir in quinquennium. ff. ſoluto matrimonio*, & diſtinguit ſecundum
D diſpoſitionem *dicti §. de locatione* ad modicum tempus, per annum nempè, vel per triennium, aut quinquennium: primo in caſu valorem habere conductionem. in ſecundo fraude, vel culpa ceſsante valere iudicauit, contrario à ſenſu pro conductore, quod nullo modo fideicommiſſarius, ſi fraus, vel culpa locatoris ex parte valeat excogitari, obligetur; & ita eoquod locatio hæc per annum erat duratura, nec vlla ratione po-
E terat fraus excogitari, debebant vtique meum in fauorē decidere dictum Marchionem cogēdo, vt prædictæ ſtaret cōductioni. aliam tamen ſequi voluere ſententiam; ex vxoris paritate, quæ nulla vice precisè ſtare colono, ſed cauſatiuè tenetur, ſi ſcilicet mariti hæredes è conductoris damnis, & intereſſe recuſet releuare; & tamen debebat ſententia hæc militare, ſi locatio quatriennalis eſſet, vt F
diſponitur in *d. §. ſi vero*, & in diſtinctione locutus fuit. Peregrinus non vero in annuali, & vltima; iſte enim pro temporis paruitate, vt ſupra dixi, ſtare locationi obligabatur. Nec vlla forma DD. loquuntur habita conſideratione, ſi iſti pro anno factæ, aut non fuerint expenſæ: ſed ſolummodo quatriennalis, vel quinquēnali erant ſimpliciter loquuti; taliter, vt meum debebant in fauorem interloqui: G
ſed vis in aduocatorum perſuaſionibus, non autem in iuribus, rationibuſque allegatis conſiſtebat; ideò non æquo animo ea oportet ferre, quæ pro voluntate habentur.

Secundo. ſucceſsor omnis iudiciariā per ſententiam locationi fideicom. modicum ad tempus factæ omnimodè ſtare tenetur: eoquod neceſsaria eſt translatio. Tiraquellus *de retract. connent. §. 1.* H
Gloſa 3. n. 20. Benintendi *deciſ. 54.* nam quicumque Iudicis è ſententia, quid acquirit, neceſſarius appellatur ſucceſsor: eoquod miſsio, quæ ſententiæ in exequutione fit, habetur neceſsaria. Surdus *d. deciſ. 4. nu. 2. 3.* niſi fuerit in fraudem facta locatio. Abb. *conſ. 164. nu. 7.* Podam. *deciſ. 82. nu. 7.* Surdus *num. 13.* Cancer. *variar. reſol. cap. 14. nu. 45.* vel niſi prædeceſſoris ex perſona ſuccede- I
ret, ſed per iuris illius priuationem, & extinctionem. Mantica *de tacitis, & ambiguis lib. 5. tit. 10. nu. 27.* ſucceſsor namque ſingularis, qui locatæ in plenum ius rei minimè ſuccedit, colono ſtare compellitur. Francuhs *deciſ. 216. nu. 2.* Rota apud Pacificum *poſt tract. de Saluiano interdicto deciſ. 105. num. 11.* Mantica *loco ſupra citato num. 25.* aut locator iniuſtus rei poſſeſſor fuiſſet, à quo fuerit per ſen- K
tentiam res ablata, DD. penes Peregr. *d. artic. 40. nu. 101.*

Tertio ille, qui per ſucceſsionem dignitatem acquirit, in prædeceſsoris locatione ſtare adſtringitur, licèt illius hæres haud exiſtat: eoquod principalis contractus in obligatione ſucceſsorem ponit. DD. penes. Manticam *loco ſupra citato nu. 38.* Niſi quæ in dignitate habe-

tur ſucceſsio, per electionem fuerit ſe-
A quuta. Purpuratus *conſ.*424.*n.*4. Ex qui-
bus, & infra dicendis aſſerendum eſt:
ſucceſſorem in Epiſcopatu haud qua-
quam illi ſtare locationi tenetur, quæ
fuerit à prædeceſsore facta; ſi nomine
proprio epiſcopatus fructus, & reditus,
vel beneficiatus beneficij locauerit. Bar-
boſa *de officio, & poteſt. Epiſcopi par.*3. *al-
leg.* 94. Niſi cum ſummi Pontificis di-
ſpenſatio interueniſset; locatio illa tot
B per annos fuiſſet effecta: ſucceſſor nam-
que pro annis nō completis colono ſta-
re obligatur. Mandoſius *de ſignatura gra-
tia tit.de indulto locandi.* Riccius *reſol.* 971.
num. 4. vel niſi annus inchoatus inueni-
retur, & labores, ac expenſæ fuiſſent fa-
ctæ, & ita re haud integra exiſtente, vt
ſupra fuit explicatum, vtpotè ſi facta eſ-
ſent noualia. Anni enim curſus tunc in-
cipit, quando fiunt noualia; eoquod tūc
C fructus colligi videntur, cum futura ad
ſemina tellus præparatur, vt dicit Caſ-
ſan. *in cat.gloria mundi parte* 11.*conſid.*37.
*n.*9. *in fine.* Riccius *loco ſupra cit.* Gratia-
nus *diſcept.*606. *nu.*9. Genuenſis *in prax.
cap.*97.*num.*3. DD. penes Barboſam *lo-
co cit. num.*3. Hoc namque in caſu etiam
compelli conductor poteſt, vt in loca-
tione perſiſtat. Bonacina *de contractibus
quæſt.*7. *parte vltima num.* 10. Aut ſi lo-
D calis conſuetudo exiſteret, vt in prælatura, vel beneficio ſucceſſor colono ſta-
re obligaretur. Riccius *dict.reſol.*93.*n.*7.
Franciſcus Marcus *deciſ.*144.*p.*1.

Illis etenim in caſibus, in quibus co-
lono ſtare ſucceſſor teneretur, poteſt à
conductore de nouo exigere, quidquid
ex illo anticipato tēpore ſuo fuerit an-
teceſſori ſolutum. Barboſa *loco ſup.citato
nu.* 5. Et ſi certè ſtare haud certè com-
E pellebatur, penſionem tamen recepit,
ipſi præiudicium non infertur annum vl-
tra, pro quo ſolutio fuerit accepta. Surd.
*deciſ.*33.*num.*1.*&* 9. *& deciſ.*264.*nu.*13.
Put. *deciſ.*180.*p.*1.

Defuncti hæredes prælati nullo mo-
do de euictione adſtringuntur. Barboſa
loco citato num. 12. Si verò adhuc viuens
permanſerit Prælatus, & de Epiſcopatu
vel renunciationem dederit, aut alia ex F
cauſa liberam ſui beneficij dimiſſionem
faciet. eo caſu illius hæredes, aut fide-
iuſſores de euictione obligabuntur. Bar-
boſa *dict.num.*12. Vel ſi tanquam libera
beneficialia bona locationi, vel fideiuſ-
ſioni pro dictæ locationis euictione fue-
rint data, Doctores penès Barboſam
*dict. num.*13.*&* 14. vbi in *num.*15. regu-
lam prabet: quod illis in caſibus, in
quibus Prælati ſucceſſor minimè ſtare G
colono tenetur, neque conductor illi
obligatur, vt æqualitas inter illos ha-
beatur.

Quarto. cum res locata pro contra-
ctus locationis obſeruatione aut ſpecia-
li, aut generali modo fuiſſet à locatore
hipothecata. hoc namque in caſu poteſt
conductor ſucceſſori obſtare; locatum
detinendo rem; atque excipiendo loca-
tam rem ſibi in hipotheca datam, in lo- H
cationis contractus ſecuritatem fuiſſe.
Gomez *variar.reſol. cap.*3. *num.*9. Theſ.
*deciſ.*13. Riccius *coll. deciſ. par.*4. *collect.*
1440. Velaſcus *conſult.* 76. Gratianus
diſcept. 47. *num.*25. *& deciſ.*99. *num.* 6.
Surd. *conſ.* 103. *num.* 10. Cancer. *de loc.
& conduct.cap.*14. *num* 41. Quod etiam
locatoris iuramentum operatur. Barb.
loco infra cit. num. 21. optimè tamen,
quod ſingularis ſucceſſor intereſſe con- I
ductori offerendo expellere illum valet:
Velaſcus *loco cit. nu.*5. Gratia. *d.dec.*99.
*num.*41. Aliter verò eueniret, ſi locatio-
nis in contractu rei locatæ inalienabili-
tas fuiſſet prommiſſa, ac pro tali obſer-
uatione res eadē fuiſſet in hipothecam
conſtituta; hoc namque in caſu præcisè
colono, ac locationi à venditore factæ
ſtare tenetur. Molina *de primog.diſp.*490.
*num.*7. Barboſa *in coll. DD. in l.emptorē.
C.locati n.* 16. *in fine.* K

Quinto. in locatione per tutorem fa-
cta, pupillus matura in ætate cōſtitutus,
illi ſtare colono tenetur, cui fuerit res à
tutore locata: eòquod tutor plenum ad-
miniſtrandi ius ei conceſſum à lege reti-
net. Surdus *deciſ.* 299. *num.* 2. Gomez
*de loc. & conduct. tom.*2. *cap.*3.*nu.*8. Grat.
*diſcept.*37.*n.*13. Mātica *de tacit.& ambig.
lib.*5.

A *lib. 5. tit. 10.* Bartolus *in l. ſi filiusfam. §. ſi vir, verſ. aut habebit plenam adminiſtrationem, ff. ſoluto matrim.* Angelus *conſil. 245. num. 6. verſ. item locationis.* Gozad. *conſ. 78. num. 11. & 17. verſic. non obſtat.* Vt æquali modo officij ſucceſſor, ac adminiſtrationis, ratam habere tenetur locationem, quæ fuerit à prædeceſſore facta, *cap. querelam, cum Gloſſa ibi Prælati vices ſuas.* Mantica *num. 24. loco ſupra* B *citato.*

Sexto ille, qui ius à fiſco recipit, locationi ſtare compellitur *l. vlt. verſ. Papinianus, ff. de iure fiſci.* Peregrin. *de iure fiſci lib. 8. tit. 4. num. 33.* Velaſcus *de iure emphiteutico quæſt. 29. num. 28. verſ. ad ſextum.* Couar. *variar. reſolut. lib. 2. c. 15. num. 9.* Taliter, vt ſi ſucceſſor, aut ius ab illo habens conductorem eijciat, omni ſibi quæſito commodo priuatur. Mantic. C *loco ſupra citato num. 28.* Quo in loco rationes aſſerunt fiſci ſucceſſor colono ſtare teneatur, illumque depellere nullo modo valeat, niſi rei fiſcalis emptor, cauſam à fiſco habeat, colonus autem ab alio, qui fiſcum obligare haud equidem potuit. Mantica *nu. 29.* Fiſcus autem in bonis ex delicto confiſcatis, nulla vice colono ſtare adſtringitur. Pereg. *loco citato num. 40.* Gomez *de loc. & cond.* D *num. 10.* Mantica *de tacit. lib. 5. artic. 9. num. 6.* Aliter verò ſi bonorum ex publicatione ſuccedit: eò quod hæredi æquiparatur. Mantica *loc. cit. n. 5.*

Septimo, qui rem obtinuit pacti vigore de retrocedendo, colono ſtare compellitur: nam tacitè ex venditoris voluntate facta videtur locatio, prout explicauit Mantica *num. 34.* & DD. per eum citati. Surdus *deciſ. 264. num. 11.* E Cancer. *variar. reſolut. d. cap. 14. nu. 49.* Succeſſionem enim ex vi ſupradicti pacti retinens, emptoris locationem ratam cogitur habere, ſi omni procul fraude fuerit illa facta locatio. Carocius *de loc. & cond. tit. de ſucceſſ. quæſt. 12.* Giurba noſter *deciſ. 98. num. 8.* Rota penès Pacificum *de Saluiano interdicto, deciſ. 106. à num. 1.* vbi in *num. 2.* reſoluit, quod emptor pacto habito de retrouendendo colono ſtare adſtringitur; vt pari vice F creditor, qui Iudicis ex ſententia in re debitoris ſucceſſionem habuit. Alba. *conſ. 108. num. 6.* Gratian. *diſcept. 37. à num. 4.* Giurba *dicta deciſ. num. 7.* quo in loco limitationem dat, quando fraus, doluſque ſimul locatione concurrit. Surdus *deciſ. 40. num. 2. qui in num. 3.* rationem adducit; eò quod quicunque ius per Iudicis ſententiam acquirit, neceſſarius eſt ſucceſſor: miſſio enim, quæ ſententiæ in exequutione fit, dicitur ne- G ceſſaria: quemadmodum in poſſeſſione immiſſus dicitur, qui colono ſtare compellitur. Rota apud Pacificum *dec. 105. num. 30.*

Octauo, fideicommiſſarius locationi grauatum per hæredem factæ ſtare cogitur, vt ſuperius dixi ex Pereg. *quæ. 40.* Fuſarius *de ſubſt. quæſt. 526. nu. 1.* Quo in loco rationem reddit: eò quod fideicommiſſarius ſucceſſor exiſtit neceſſa- H rius: & grauatus hęres plenam habet adminiſtrationem. Hac de re ille, cui ex neceſſitate fuit reſtitutio facta, locationi ſtare cogitur. Fuſarius *loco cit. n. 3.* Peregrin. *num. 102.* Vbi ampliationem facit tàm ſi vniuerſale, quàm ſi particulare fideicommiſſum extet: & ſiue locator hæres primo grauatus, ſiue grauatus fideicommiſſarius fuerit, alteri re- I ſtituere tenetur: maximè dum locatio ad modicum tempus eſt: quas debebāt doctrinas Iudices conſiderare, prædicta in cauſa inter me, & Sāctę Marinæ Marchionem, qui ex fideicommiſſo in feudis mihi locatis ſucceſſionem habuit, quibus haudquam perluſtratis proceſsūm modo, quo ſupra fuit interloquendum, quo maximè doleo.

Nonò, vxor locationi à marito factæ K ſtare adſtringitur. *l. filiofamil. §. ſi vir, ff. ſoluto matrim.* Maritus namque, vel illius hæredes, ad omne conductoris intereſſe ſoluendum obligantur; & hac de re vxor, vel eius hæres fideiuſſionem de viri, vel hæredis indemnitate debent præſtare. & propterea cauſatiuè colono ſtare compelluntur, niſi indemnes virum, vel illius hæredes voluerit ſeruare.

Pe-

A Peregrin. *d. art. 40. num.* 105. *DD. in d. §. ſi vir.*

Decimo. particularis ſucceſſor, aut emptor, qui emptionis, aut quo ius habuit in rem, tempore donatam, vel emptam rem alteri fuiſſe locatam ſciebat. tunc locationi à donante, vel vendente factæ obligatur ſtare: ex eo quia ius, quod venditor, locator, vel donans retinebat, emiſſe, vel recepiſſe videtur. B Surdus *deciſ.* 225. *num. 6. & deciſ.* 264. *num.* 7. Burſat. *conſ.* 201. *num.* 5. Emptor namque, ſiue donatarius locationi dicitur conſentire eò ipſo, quo venditam emit, vel donatum rem à venditore, vel donante recipit, à quo rem locatã fuiſſe noſcit. Surdus *deciſ.* 264. *n.* 9. Gratian. *cap.* 27. *à num.* 17. Cancer *var. reſolut. dicto cap.* 14. *num.* 47. Ceuallos *queſt.* 756. *à num.* 44. Licèt contrariam Barboſa opinionem teneat. C *in d. l. ſi filiofam. §. finali, ff. ſoluto matrim.*

DE HIS QVAE FACIENDA SVNT ab Agricolis conductoribus.

Cap. 2.

PRimum, quod Agricolæ ante oculos vſque habendum eſt præceptum, D quodque præcipuo ſectandum intento eſt, quod nullo modo ipſis perferendum, vt deſidioſè tempus conteratur, ac inuigilare debet, villicum, qui villæ præeſt, regimini inertem diffugere vitam: nam eoquod tãmquam domini partes agat, ſi amator ſit pigritiæ, illi qui ſub eius imperio commorantur, peiori erunt natura. cum Xenophon dicat in ſua œconomica. *fol.* 540. *Sub hero ignauo, famulos, vel* E *natura bonos, numquam putauerim aliquid poſse comprehendere; ſub ſolerti vero, vel ignauos, alioquin caſtigatos, facilè poſſe erudiri.* ac tali vice, quod agricolæ diligentia præſtantiori, ac ſolerti debet eſſe modo. namque vti tali conſtitutus loco, ſuis exemplum operarijs præferre debet, qui facilè illius imitabuntur geſta, & diligentiores euadent; nam, vt ſupra relatus Xenophon. explicauit. *Attentos operi qui cupias alios reddere, ipſum in primis circumſpectum, rebuſque inſtantem eſſe oportebit.* F De illis enim Tacitus inquit. *Supra ſeruos ingenium.* Eo quod diligentiæ regimine omnia, quæ alicuius reſident ſub ditione, perficiuntur, vt Menãdri fuit ſententia. Nec de Ruſticalium exercitationũ cognitione dominus ignarus eſse debet: nam ſi illorum nullam poſsideat notitiam, facilè à ſeruorum operariorumque aſtutia deceptus manebit. G conueniens enim ducitur in illis rebus, quas quiſque exercet, & in quarum incumbit, ſtudium plurimum valoris habendum; eoquod hæc ruſticana ars ingenij exercitationem requirit: iſti enim hoſtis inſtar acerrimi, otium opponitur, ac ſimul ſegnities obſtat; cum otium contra induſtriam, ſtudiumque certare aduerſa planè ratione videatur; vt Valerij Maximi ſententia fuit *lib.* 8. H *cap.* 8. qua de cauſa, qui agrorum ſectatur culturam, quies ſibi non deſidia ſit. cum ab alijs luditur, ipſe ſancti aliquid honeſtique tractabit; vt ſcripſit Seneca in Epiſtolis. totis itaque neruis incumbat ad benè, & adſiduè colendum, adhibita omnimoda ſedulitate. Ex optima namque Agrorum cultura vbertas habetur, vt ſupra fuit dictum ex Caſſan. *in Catal. gloriæ mundi parte* 11. *conſid.* 37. I Taliter, vt ſi deficiat in cultura, penſionis remiſsionem petere illi vetatur. *l. ſi vna* 17. *§. cum quidam ff. locati. vbi Gloſa in verbo remiſſio*; eoquod commodum, de quo puniſitionem debet habere, nullo modo excipiendum eſt ei, *l. ſiue hereditas* 23. vbi Bartolus *ff. de negotijs geſtis, nam tex. in l. ex conducto, §. cum quidam ff. eodem.* Penſionis remiſsionem ſi fuerit ager cultus, tribuit. Hac de re quando K ſterilitas agricolæ conductoris culpa prouenit; eoquod idoneo non ſeminauerit modo: vel negligens in cultura fuerit: vel malis agrum herbis minimè purgauerit; vel debitam haud quaquam adhibuerit diligentiam locator, penſionis remiſsionem illi poteſt denegare. Velaſcus *de iure emphiteutico qu.* 27. *num.* 39. Surdus *deciſ.* 87. Marta *vot. deciſ.* 1.

na.

A *nu.* 18. Molina *de Iuſtitia, & Iure diſpenſ.* 495. *nu.* 13. Azor. *inſt. morali lib.* 8. *c.* 10. *quaeſt.* 2. eoquod ideo fructus in defectum abiuere; quia nullam agro culturam tribuit conductor. Gloſa *in d. §. cum quidam, in verbo coluiſti, verſiculo, vel ideo in fine, l. ſi merces, §. conductor. ff. eod.* vbi debet curæ eſſe conductori; quod ruſticæ operæ ſuo quoque tempore fiāt; aliter nullo modo penſionis remiſsio

B datur, hac ex cauſa. Salicetus *in dicta l. ſi vno col.* 1. ſcriptum reliquit, debete iudicem conſiderare; an fundus, vel aget bonam habuerit culturam, vt conceſſa eueniat remiſsio. Nemizanus *conſ.* 90. *num.* 16. Boſſius *in tit. de remiſſione mercedis conductoris num.* 29. & 81. Quo in loco exemplum de illo ponit, qui minimè ſulcos fecit, vt aqua, ſi ſuperflua foret, decurrere potuiſſet, à qua nimiam

C propter eius abundantiam damnū fuerit ſequutum. Rolandus *conſ.* 86. *nu. vltimo.* Menochius *de arbitrarijs caſu* 76. *in fine* Burſaticus *conſ.* 11. *nu.* 31. Hac de cauſa, quando operariorum culpa euenit ſterilitas, iudicant Syluester *in ſumma in verbo locatio quaeſt.* 17. & Velaſcus *de iure emphiteutico quaeſt.* 27. *nu.* 41. Rebel. *de obligationibus Iuſt. parte* 2. *lib.* 14. *qu.* 8. *num.* 5. & 6. leuem ſimiliorum culpā

D ſufficientem eſſe, vt remiſſio conductori denegetur, vt obligatio à locatore contrahatur damnum locatis in rebus illatum compenſandi; & non ſolum remiſſio mercedis non datur, verum etiam ſi per inexpertos famulos deterior factus fuerit fundus, iſta de culpa domino eſt obligatus, *l.* 1. *C. de mancipijs, & colonis lib.* 10. Corſetus *ſingul. in verbo colonus,* Carocius *de locato, & conducto tit. de dolo, & culpa nu.* 17. *parte* 2. vt euenit pariter

E denegata, ſi haud quaquam agrum conductor ſeminauerit; ſi fortuitum per incendium, vel alterius labis cauſa fuiſſe omnino fructus deuaſtatos conſtiterit. Velaſcus *de iure emphit. quaeſt.* 27. *n.* 42. Sed ſi nimia ex pluuia, vel aquæ ſterilitate deperdita fuerint ſemina, minimè ſemen reiterare, iterumque ſeminare obligatur, ſi congruum lapſum fuerit tempus; nullibi enim in iure cautum legimus; bis proijci ſemina debere. Surdus *deciſ.* 87. *num.* 5. Ita, vt nullam habeat culpam Agricola, ſi illa quæ nec tenebatur, nec facere debebat, minimò fecit, Aretinus *conſ.* 111. *col. fin.* Crauet. *conſ.* 63. *num.* 9. Secundo. memor debet eſſe Agricola, vt locatione terminata, prædia, vel quemcumque agrum in locationem datum eo relinquat in ſtatu, in F

quo contractu locationis tempore exiſtebat, Menochius *conſil.* 13. *num.* 1. *vol.* 1. Petrus de Vbaldis *in tract. Societ. par.* 11. *quaeſt.* 9. *vol.* 5. Quo in loco refert, quod ſi conductor ſeminatum receperit prædium, eodem modo finita locatione debet illum reſtituere. Surdus *deciſ.* 131. *num.* 4. Marta *in votis nouiſſimis deciſiuis, voto* 149. *num.* 5. Talitèr, vt antiquus colonus nulla ratione, vltimo affictus anno, fundum ea forma laſſum reddere G

poteſt, vt in vltimo affictus anno, ſequēti conductori ſolitos haud producat fructus. *l. & hac conductio, §. cum fundum,* vbi Bartolus *num.* 3. *ff. locati, Gloſa in l. penultima, ff. de vſufruct. legat.* Caſtrenſis *in l. prima, & hac diſtinctio, §. cum fundum, ff. de loc. & conduct.* qui aduerſus colonos concludit; qui vltimo in anno adeò prædia erodunt, vt ſequentis anni fructus minimè ſolita in quātitate, H

ſed pauciores colligantur; nempè ſi bene vineam non putant, plura vitium capita, ſeu palmites relinquendo, vt vberiores emittant fructus; ex quo ſequitur, quod ſequenti in anno pauci recipiātur è vinea prouentus; & æquè ſi agri pars ſeminari, pars quieſcere deberet, totus attamen ſeminaretur, ita vt ſequenti in anno ineptus, tamquam laſſus, ac ſtipulaſcens ad ſeminandum reddatur. Tira- I

quellus *de retract. conuent. §.* 1. *gloſ.* 4. *nu.* 18. Antonius Gomez *variar. reſol. cap.* 3. *nu.* 21. Ioſeph Ludouiſius *deciſ.* 62. *nu.* 1. *& ſequen. par.* 2. Vincentius de Franch. *deciſ.* 96. *par.* 1. *num.* 1. Marta *dicto voto* 149. *num.* 2. Quo in loco dicit, quod conductor vltimo in anno terras non ſeminatas, prout recepit, reſtituere teneatur; ac in illa ferè quantitate prout habuit K

Digitized by Google

A huic aliter ad intereſſe ſolutionem obligatur. Marcellus Cala *de modo articulādi num.121. fol.74.* itaut minimè conductori licet partem, quam vacuam relinquere debebat, reſtipulare: ſiue ſequēti in anno denuò ſeminare. Surdus *dicta deciſ.131.* Ex eo quia reiterata ſatione ſterilis ager euadit, nec ſequenti in anno fructus poteſt adferre; & ſi ad noualia faciendum primo ingreſſus fuiſſet
B anno, conductor, ac tertiam terrarum partem vnica in portione coluit; ſic vltimo in anno tertiam aſſignare partem, nouo vnica in portione conductori debet; eodem modo, ac forma, qua ipſe eo tempore, quo noualia in ſua fecit conductione, recepit. per DD. in locis ſupra citatis. Et ſi forſitan ædificia in rure exiſtentia deteriorem duxerit in ſtatum, illorum ad reſtaurationem conductor, vel illius hæredes tenentur: *l. cū*
C *conductorem 29. C. locati.* Eòquod talia debet illa reſtituere, qualia locationis tempore habuit. Gloſa *in d. l. cum conductorem 29. in fine.*

Cauere tertio debet, ne finito locationis tempore, locatā rem omnino reſtituere domino recuſet. Si lite namq; à locatore, vel hæredibus conteſtata pro re locata reſtituenda, diffinitiuam vſque ad ſententiam expectet: non ſolum rem lo-
D catam, ſed etiam æſtimationem victrici parti ad inuaſoris alienæ poſſeſſionis ſimilitudinem præbere cogitur. *l. conductores 34. C. de locato, & conducto l. non abs re, C. unde vi.* Sed ſi rem, condemnatoriam ante ſententiam, reſtituerit, æſtimationis in pœnam non incurret. Menochius *de recuperanda poſſeſſ. remed. 11. num.23.* Vt pari modo ſi actione ex locato ad rei reſtitutionem diffinitiuam
E poſt ſententiam ageret locator. Barboſa *in collec. DD. in d. l. conductores C. eodem,* & iſto in caſu valet conductor dominij exceptionem locatori opponere. Bartolus *in l. non abs re, C. unde vi.* Quod alio ſuccederet modo. Si ex lege ſi quis conductionis titulo ageret. *C. de loc. & conduc.* eoquod prius rei dominium debet reſtituere. Cancer. *variar. reſol. cap.14.*

num.84. Niſi noua conductori cauſa ſuperueniſſet, quamuis rei reſtitutionem facere compelleretur. Menochius *d. remed. 11. num.24.* Velaſcus *conſultat. 42. & conſult. 195.* Aut ſi vtilium; ac neceſſariarum ratione impenſarum, quæ locata facta fuerint in re, illam reſtituere noluerit: vt tenet. Gloſa *in l. colonus, & in l. cum fundum, de vi, & vi armata, & in l. penult. ff. locati.* Sæpius namque accidit, vt pro expenſis locata in re factis G retineri ipſa res valeat. Gloſa *in l. ſi non ſortem, §. ſi centum,* & ibi Iaſon *num. 11. de condict. indeb. DD. penes.* Menochium *loco ſupra cit. à num.7. vſque ad 10.* Vel ſi id recuſauerit: eoquod finitum adhuc tempus non eſſet, ac penſio iam ſoluta fuiſſet, quod ſentit Menochius habita præſentis non vero futuri temporis ratione: vel ſi hoc iudicij cauſa iam contra ipſum locatorem commoti eueniret. vt in facto conſuluit idem Menoch. H *num.23.* Quo in loco plures affert rationes ad excuſationē renitenti conductori ab æſtimationis pœna afferendam; & denique in hærede conductori ſuccedente, qui ſi locatam rem in hæreditate repertam haudquaquam reſtituit, excuſationem habuit. Menochius *loco cit. n.28. in fine.* niſi rem fuiſſe in locationem datam ſcirent. Menochius *num.52.* Sed quāuis poſt finitum locationis tempus in re I conducta ſciente, ac tolerante domino perſiſtat; tàm ruſtico, quàm vrbano in prædio reconduxiſſe cenſetur; per Text. *in l. item quæritur, §. qui impleto, ff. locati.* Hanc tamen ruſticum inter, ac vrbanum prædium differentiam conſtituunt, quod vrbano in prædio facta recenſetur recōductio pro tempore, quo finitam poſt conductionem in domo remanſit, & nonnius erit, vt ſolutionem pro habitationis K rata faciat pretij, quod primo conuentū fuit in contractu ex diſpoſitione *dicti §. qui impleto, in verbo vrbanis:* in ruſticis verò per vnum cēſetur annum facta reconductio, licèt maioris prior conductio temporis fuiſſet, vt in *d. §. qui impleto, verſ. quod autem diximus vſque ad finem.* Differentia verò inter vrbani, & ruſtici

A ruſtici prędij reconductionem aſſignatur ibi per Gloſam, & Bartolum *num.* 10. & poſt alios notatur à Ioan. Bapt. Coſta *conſ.69. n.8.*

Quæ quidem tacita reconductio facta præſumitur cum omnibus qualitatibus, vinculis, & acceſſorijs ipſo in cōtractu, quæ mera ex partium voluntate dependent, velut pignus, hipotheca, ſolutionis terminus, & ſimilia, *d. §. qui* B *impleto*: ſed ſi cautionis vincula, & alia ſi tertij è voluntate dependentiam haberent, aliter eueniet; eòquod talia eius in præiudicium repetita in reconductione nullo modo iudicatur, vt notatum eſt per Bartol. & DD. *in d. §. qui impleto*. Quemadmodum ſi pro obligato ad tempus quis fideiuſſit, & poſtmodum prorogetur, nullo modo fideiuſſor in obligatione reperietur: niſi prorogatio C eius voluntate fuerit facta. Angelus in *l. legem, C. de loc. & cond.*

Et hac de re ſi conductor, qui contractus vigore obligatus ad mercedis ſolutionem exiſtebat; & ita via exequutiua eum aduerſus potuiſſet procedere, ac ad carcerationem tacita pro reconductione deuenire; haudquaquam valet contra illum via procedi exequutiua, & ad carcerationem perſonæ deue- D niri; eòquod nulla vice guarentigia repetita cenſetur: ex eo quia tacita in relocatione minimè repetita iudicantur, illa, quæ certam requirunt formam, ob quod nec iuramentum tacita in reconductione repetitum cenſetur: vt dixit *quæſt.* 100. *num.* 3. *&* 12. eòquod pro forma in iuramento debet interuenire, vt certa iurans proferat verba, quibus iuret, ſuiſque tangat manibus ſcriptu- E ram, vt per Innocent. *in cap. & ſi Chriſtus de iure iurando*. Couar. *in cap. quamuis pactum in principio in 6. de pactis.* & ad materiam meliùs videndus erit Cancer. *in cap. 14. de locat. & conduct. à num.* 57. *vſque ad* 69.

Quando prōmiſſam conſtituto tempore ſolutionem debet locatori afferre; ne ab illo propter non factam ſolutionē portionis indè expellatur. Velaſcus *de iure emphiteutico quæſt.* 21. *num.* 1. Rebuff. F *in tract. exceptionum num.* 880. Antonius Gabrielis *lib.* 3. *comm. opin. tit. de locato concluſ.* 3. *num.* 2. Seraphinus *de priuilegijs iuramenti, priuil.* 13. *num.* 20. Mantica *de tacitis, & ambig. conuent. lib.* 1. *tit.* 13. *n.* 25. Leſſius *de iuſtitia, & iure lib.* 2. *cap.* 24. *dub.* 7. *num.* 32. Et ob iuramentum de facienda penſionis ſolutione, vnius tantum termini defectus, habetur ſufficiēs, vt indè poſſit expelli. Gratianus *diſcept.* G *forenſ. cap.* 9. *num.* 7. Licèt quod pactum habeatur de non expellendo conductore, donec locationis tempus ſit perdurans. Si enim penſionem locatori minimè affert meritò eijcitur, nullum ponente obicem pacto. Velaſcus *loco cit. nu.* 4. *quæſt.* 21. Garocius *de locato quæſt.* 14. *n.* 4. Menochius *de præſumpt. lib.* 3. *quæſt.* 38. *& lib.* 6. *quæſt.* 10. *num.* 2. etiam ſi ſolutio minima in ſumma in defectum abiuiſſet. H Alexand *conſ.* 105. *num.* 19. *lib.* 3. Nec etiam cenſetur facta relocatio, ſi in locatione penſionis defecerit. Menochius *præſump.* 85. *lib.* 3. *num.* 34. Crauet. *conſ.* 83. *num.* 3. Gratianus *loco cit. num.* 12. Si verò ad longum tempus fuerit locatio facta, illo caſu locator expellere cōductorem nullo modo ante biennium valet. Si primo in anno gabellæ, ſeu penſionis non fuerit facta ſolutio, ſi res cō- I ducta ſit Eccleſiaſtica, ſi verò prophana, & ſæcularis per trinam de ſoluendo ceſſationem deijcitur. Boerius *deciſ.* 234. *num.* 3. Velaſcus *de iure emphiteut. quæſt.* 22. *num.* 5. Cabedo Luſit. *deciſ.* 92. *p.* 1. *num.* 4. Et ratio habetur: eoquod in cōductore ad longum temporis ſpatium, vtile tranſit dominium. *l.* 1. *ff. ſi ager, vect.* Duegna *regula* 240. *limit.* 2. Pinell. K *in l.* 1. *parte* 3. *num.* 63. *C. de bonis mater.* Couar. *var. reſol. lib.* 2. *cap.* 16. *nu.* 1. Velaſcus *quæſt.* 20. *num.* 19. *& quæſt.* 29. *n* 2. *&* 5. Mantica *lib.* 5. *tit.* 4. *nu.* 7. ac iſta locatio cum emphiteuſi æquiparationē habet. Pinellus *loco citato nu.* 64. Velaſc. *dicta quæſt.* 29. *num.* 6. Leſſius *de iuſtitia, & iure lib.* 2. *cap.* 24. *dub.* 1. *num.* 47. qui 7. *in dubit. num.* 33. per biennium eſſe expectandum aſſerit omni in locatione

A vltra biennium facta : eòquod ciuili in
iure minimè apertè conſtat , ſtatim de-
bere conductorem expelli , ſi penſionis,
aut affictus ſolutionem haud fecerit; ſed
DD. ita colligere contrario à ſenſu le-
gis ædes:quo in loco minimè depellitur
conductor , qui penſionis fecerit ſolu-
tionem . Qua de re nil mirum eſſe de-
bet, ſi locatio iſta emphiteuſi aſſimilata,
efficiat ne conductor , niſi tranſacto biē-
B nij ſpatio poſſit eijci : ſicut nullo modo
valet emphiteuta depelli . Gomez *de
locat. & conduct. tom.* 2. *cap.* 3. *n.*6. Vela-
ſcus *dicta quaeſt.* 22. *num.*7. Vel cum ab-
ſens conductor inueniretur; & legitimo,
ſtatutoque tempore facere deſineret: eo
quod hoc in caſu excuſationem habet .
Trentacinq. *reſol.*4. *num.* 11. quo in loco
intelligit cùm locatio cum prommiſſio-
ne de non expellendo fuerit facta. Mo-
lina *diſp.*499. *de primog.*

C Si verò ſubconductor penſionis haud
fecerit ſolutionem : illo caſu primo ex-
cuſſo, illoque minimè ſummam ſoluen-
te , depelli quoque valet . Cancer. *dicto
cap.* 14. *num.* 3. *vbi num.* 4. poſt Oſaſcum
conſ. 4. *num.* 47. *& ſequent.* reſoluit; quod
ſi primus conductor penſionē haud ſol-
uerit domino , ac rem locauerit , poteſt
ſecundus expulſionem pati: niſi debitas
primum per conductorem velit penſio-
D nes ſoluere . Molina *dicto tract.* 2. *diſput.*
489. & poſt Boerium *deciſ.* 309. *num.* 5.
idem Cancer. aduertit *in num.* 7. Quod
locator poſtquam conductorem expule-
rit , debitam ab illo penſionem valet
expoſcere : immo & ante actas petere,
ex expulſione enim nullum ſibi præiu-
dicium infert , quod præteritas penſio-
nes , ſed tamen quod futuras petat ſo-
lutiones .

E An verò talis expulſio propria ex
auctoritate , an Iudicis facienda ſit iuſſu
à locatore, diſcutiunt Velaſcus *d.qu.*21.
*num.*2. Carocius *de locato, & cond. part.*8.
*tit. cauſa recuſſationis quaeſt.*14. Trētacinq.
dicta reſol. 4. *num.* 12. *in verſ. tertio nota.*
Didacus à Britto *in cap. propter ſterilita-
tem, §. verum, num.* 28. *&* 29. *de locat.
& cond.* Molina *d. diſp.*499. *in fine.*

Quinto . nulla vice debet omnes ca- F
ſus fortuitos audacter in ſe ſuſcipere, il-
liſque renunciare;ſtante enim renuncia-
tione illis denegata , penſionis deuenit
remiſſio . Pinellus *in l.*2. *C. de reſcinden-
da venditione parte* 1. *cap.*3. *num.*26. Ve-
laſcus *de iure emphiteutico quaeſt.*27. *n.*37.
Carocius *de loc. & cond. tit. de remiſſ. mer-
cedis quaeſt.* 8. *num.* 109. Excepto quod
ager , vel ſubſtantia periiſſet : eòquod
illo caſu agricola , ſiue colonus à fa- G
cienda penſionis ſolutione, excuſationē
habet , quamuis fortuitum in ſe caſum
ſuſceperit . Surdus *deciſ.* 336. *num.* 55.
Nec inſolitos , qui rariſſimè contingunt
caſus , compræhendit . Pinnellus *loc. cit.
num.* 29. Mencha vſufrequenti *lib.* 3. *cap.*
54. *num.* 6. Velaſcus *dicta quaeſt.* 27. *num.*
36. Ceuallos *quaeſt.* 702. Molina *de iuſt.
& iure diſput.*495. *verſ. dubium eſt.* Man-
tica *de tacitis , & ambiguis lib.*5. *tit.*8. *n.*3. H
& 18. Eòquod fortuitorum ſub com-
præhenſione caſuum,inſoliti haud equi-
dem includuntur . Crauett. *conſ.*95. *n.*2.
*& conſ.*294. *verſ. in quibus locis* . Surdus
*conſ.*326. *num.* 52. Quo in loco amplia-
tionem facit, etiamſi iuramentum inter-
uenerit , ac etiam ſi fortuiti caſus tàm
cogniti , quàm incogniti fuerint ſuſcep-
ti . Gratianus *diſcept. cap.*195. *nu.*8. *&* 9.
Caſus verò inſolitos , & inopinatos tra- I
dit , Menoch. *de arbitr. Iudicum caſu* 80.
fol. 237. Quo in loco quinque refert
DD. opiniones : & prima ex Bartolo
habetur *in l. ſeia, §. medico , ff. de annuis
legatis* ; qui in ſolitum opinatus fuit ca-
ſum illum eſſe, qui millenario, in anno-
rum ſpatio ſemel tantum occurrit;quem
ſequuti ſunt Iaſon. *conſ.* 107. *col.* 3. *verſ.
tertio reſpondetur* , & cæteri DD. in *n.* 7.
citati, & quoque Nacta *conſ.*66. *ſub n.*6. K
Secunda Cornei , à quo in *conſ.*120. *l.* 4.
affirmatur . inſolitum illum eſſe caſum,
qui omnem præter cogitationem,ac ve-
riſimilitudinem accidit, quamuis è pru-
dentiſſimo repræſentari poterat viro .
Tertia eſt eiuſdem Cornei *in conſil.* 23.
lib. 2. *col. penult.* Quo in loco , inſolitus
ille dicitur caſus: qui per centum anno-
rum curſum ſemel poteſt ſuccedere , vt
etiam

A etiam dicit *Ripa de peſte, in rubr. de priuil.*
contract. num. 101. Burſaticus *conſil.* 16.
num. 73. & idem Menochius *conſ.* 37. *nu.*
14. Adeòquod ille caſus dicitur inſoli-
tus, qui communiter euenire, aut veri-
ſimiliter accidere nulla vice poteſt. Ale-
xand. *conſ.* 107. *num.* 16. Alciatus *reſp.*
157. *num.* 6. Abb. *conſ.* 1. *nu.* 4. Crauet.
conſ. 95. *num.* 2. Quarta Soccini Senen-
ſis *in conſ.* 123. *num.* 4. *lib.* 4. qui inſolitũ
B illum eſſe caſum aſſerit; qui quadtagin-
ta per annos ſemel accidit. Denique
ipſe Menochius Iudicis arbitrio eſſe re-
mittendum concludit, qui qualitatibus,
ac fortuiti caſus perpenſis circumſtan-
tijs, de illo, qui ſolitus, vel inſolitus
ſit, iudicium feret; quo in loco citat
Tiraquell. *in l. ſi vnquam, in verbo omnia,*
C. de reuocandis donation. & Velaſcum *de*
iure emphiteutico quaeſt. 27. *num.* 33. cui
C addo Beccium *conſ.* 82. *n.* 23. *vol.* 1.

Sterilitas vero grauis eſſe debet, vt
conductori fiat remiſſio, quæ fortuitos
propter caſus fuerit ſequuta, & qualis
digna remiſſione iudicetur. habetur pe-
nes Menochium *de arb. Iud. cap.* 76. quo
in loco ſex affert opiniones; & primo cũ
tertiam fructuum partem in perditio-
nem iuiſſe certum eſt. Secundo. cum ia-
cti ſeminis collectio minimè haberi po-
D teſt. Tertio quando fructus expenſis ex-
tractis, ad ſoluendam penſionis medie-
tatem conducta pro re debitam ſufficiẽ-
tes haud equidem ſunt. Quarto. cum co-
lonus impenſis deductis, nil ex fundo,
agroue vtilis percipit. Quinto. vulgi ſtã-
dum eſſe opinioni aſſerit, ſi ſcilicet com-
muni hominum voto, magnam fuiſſe in
anno ſterilitatem probetur. Sexto. deni-
que Iudicis arbitrio remittendum eſſe
E determinauit; cum ſit habita eorum con-
ſideratio, quæ tertia in opinione dicta
fuere. Si fructus ſcilicet ſufficientes mi-
nimè ad ſoluendum expenſas, ac penſio-
nis medietatem fuere. Gomez. *tom.* 2.
cap. 3. *num.* 18. Corneus *conſ.* 128. *col.* 1.
vol. 2. Pariſ. *conſ.* 38. *vol.* 1. Surdus *conſ.*
34. *n.* 7. Theſaurus *decif.* 108. Gratianus
decif. 222. Mantica *de tacit. & ambig. lib.*
5. *t.* 8. *nu.* 30. Ceual. *quaeſt* 57. Ioſeph

Ludouiſ. *in concluſ.* 12. *nu.* 13. Gamma F
decif. 42. *nu.* 1. Maſcardus *de prob. con-*
cluſ. 1333. *nu.* 4. *cum ſeq. & concl.* 1339.
num. 1. Velaſcus *de iure emphiteutico dicta*
quaeſt. 27. *nu.* 24. Burſaticus *conſ.* 193. *nu.*
27. Berous *conſ.* 143. *nu.* 22. *&* 24. *vol.* 1.
Atque ſi fundus culturam nec ne rece-
perit, vt ſuperius dictum fuit; & ſi om-
nia ad Agriculturam neceſſaria fuerint
acta. Salicetus *in l. ſi vno col.* 1. *ff. locati.*

Cum vero fructus ſupradicto non G
correſpondet modo, & remiſsio fieri
debet: tunc fructus qui expenſis dedu-
ctis ſuperabundant dandi ſunt: ſed illi
qui dimidij ad ſolutionem deſiderantur,
in ſumma, quæ pro ſoluenda medietate
deficit computari debent; iuxta opinio-
nem, ſecundo in loco, poſitam à Menoc.
caſ. 77. Ipſe verò hac relicta opinione, &
& illa, quæ remiſſionem in totum aſſerit
eſſe faciendam, illa fructuum quantitate H
recepta computata, Iudicis arbitrio re-
mittit. vt tenuit Barbatia *conſ.* 21. *col. pen.*
in principio lib. 2. & Couar. *pract. quaeſt.*
cap. 20. *num.* 1. & Velaſcus *de iure em-*
phiteutico quaeſt. 27. *nu.* 24. Verum enim-
vero cum telluris vno in conductionis
anno ſterilitas euenerit, in altero vero
ſequuta fuerit vbertas; tunc præcedentis
anni ſterilitas cum ſequentis, fœcundita-
te compenſatur. *l. licet certis* 8. *C. locati.* I
Velaſcus *d. quaeſt.* 27. *num.* 45. *à num.* 23.
Barboſa *in l. diuortio* §. *fin. num.* 6. *cum ſe-*
quent. ff. ſolut. matrim. Leſſius *de Iuſt. &*
Iure lib. 2. *cap.* 24. *dub.* 3. *num.* 19. Gra-
tianus *decif.* 222. *nu.* 6. *& diſcept. forenſ.*
195. *num.* 14. Riccius *parte* 6. *coll.* 1487.
Mantica *d. lib.* 5. *tit.* 8. *num. vltimo.* Quæ
equidem compenſatio non ſolum cum
antecedenti, vel ſubſequenti anno, ve-
rum etiam interpolata, pro toto affictus
tempore fieri debet. Velaſcus *loco ſupra* K
cit. Carocius *de loc. & conduct. quaeſt.* 8. *nu.*
49. *tit. de remiſſ. mercedis.* Taliter, vt cõ-
penſatis omnium annorum fructibus,
deductiſque expenſis computum fieri
debet. Si ad omnium affictus penſionum
faciendas ſolutiones ſufficientes exiſtãt.
Sed ſi minimè ſufficiunt: tunc remiſsio
de penſione fit pro aliqua parte. Gomez

 di-

A *dicto cap.3.num.*18.*in fine.* Velaſcus *dicta*
*quaſt.*27. *num.*45. Molina *de Iuſt. & iu-*
*re diſp.*495. *nu.*16.

Sexto.curet ne re abutatur conducta,
ac in illa malè incipiat verſari: propter
malam namque verſationem, & abuſum
vltra quod ad ſoluendum intereſſe tene-
tur.*l. cum conductorem* 29. *C. de loc.& con-*
duc. Expelli quoque conducta è re valet.
l. quaro, §. *inter locatorem ff. locati*, ibi, *&*
B *vt oportet coluerit. l.adem C. codē* vbi DD.
quæ iura non ſolum vrbana in re condu-
cta, ruſticis verum etiam in rebus,ac im-
mobilibus procedunt. Alex. *conſ.* 129.
*lib.*2. Auth. *qui non*, *C. de ſacroſanctis Ec-*
cleſiis, vt ſcripſit Leſsius *de iuſtit. & Iure*
*lib.*2. *cap.* 24. *dubit.* 7. *num.* 36. ac etiam
in emphiteuta, vt ſcribunt DD. *in l. di-*
uortio, *ff. ſi fundum*, *ff. ſoluto matrimonio.*
Iaſon. *conſ.* 17. *col.* 1. *lib.* 1. Ruinus *conſ.*
C 58. *num.*5. *lib.*1. *& conſ.* 4. *in fine lib.*2.
Quemadmodum fructuarius, qui malè
in proprietate verſatur, vſufructu priua-
tus exiſtit. *l. æquiſſimum*, §. *fructuarius*,
ff. de vſufructu. Ruinus *d. conſ.* 93. *in fi-*
ne. Alex. *conſ.* 118. *nu.*4.*lib.*5. Ita etiam
fundo ſpoliatur vaſſallus, ſi malè ſe in
illo verſando deteriorem reddiderit.
Baldus, *& cæteri in cap. Federicus*, §. *qui-*
cumque de pace tenenda.

D Vt vero talis expulſio locum habere
valeat, tria debent requiſita concurrere,
quæ ſcripta reliquit. Menoch. *de Arbitr.*
*Iudicum caſ.*78.*à nu.*5. Et primo quidem
requiritur; quod ipſa deterioratio in
proprietate, non vero ipſis in fructibus
reperiatur. Alex. *conſ.* 118.*num.*10.*lib.*5.
Secundo, quod,vel dolus,& lata leuiſue
culpa fiat; de leuiſsima enim non tene-
tur. Tertio, quod rei deterioratio de-
beat, vt locata è re poſsit conductor ex-
E pelli, eſſe notabilis; modica etenim
haud equidem ſufficit. Alex. *conſ.* 118.
*nu.*10.*lib.*5.

Quanta vero eſſe debeat deteriora-
tio, vt locata è re poſsit expulſionem
pati conductor, prudentis arbitrio Iudi-
cis decernendum reliquit. Menochius
*loco ſupra cit. nu.*7. *& ſequent.* quæque fa-
cienda remiſſio, vel non,danda,& vtrum
totam ſoluere teneatur conductor pro
tempore futuro penſionem,videri debet F
Molina. *de Iuſt. & Iure diſput.* 499. Di-
dacus Britto *in cap. propter ſterilitatem*, §.
verum num. 13. Nauarra Manuali *c.* 117.
num. 194.

Septimo. abſtinere ſe debet ſecundo
ne conductori poſt completam locatio-
nem, pro re locata moleſtiam, ſiue liti-
gium inferat: ſi hoc enim fecerit priua-
tus, acriter ceſus,exilij pænam incurret. G
Si vero miles decem auri libras pro illa-
tæ moleſtiæ punitione ſoluet. vt diſpo-
nitur. *in l. ne cui*, 32. §. *quod ſi quis C. de*
locato, & conduc. eoquod rei dominus il-
lam iterum ipſi dare in locationem non
compellitur,niſi pactum de re denuò lo-
canda ſit conſtitutum *ex diſpoſitione tex.*
in d. l. Ne cui quamuis eamdem offerat
penſionem, quam ſecundus obtulit lo-
cator. Gloſa *in dicta l. ne cui,in verbo pa-* H
cta, aut maiorem. Gomez *var. reſol.cap.*3.
tom. 2. *num.* 5. & ſi forſitan minimè ſuf-
fragari crediderit. Tex. *in l. congruit*, *&*
l. fin. C. de locat. prædij ciuilis lib. 11. No-
ſcere debet illarum legum diſpoſitio-
nem, minimè priuatorum, ſed fiſcalibus
in rebus locum habere. eoquod ſpecia-
les, iſtis in conductoribus, vigorem ha-
bent, cum etiam inuiti ad perſeueran-
dum in locationibus cogi poſſunt. Go- I
mez. *loco ſupra cit.* Vincentius de Fran-
chis *deciſ.*406.*parte* 2. *per totam*; ſicut di-
xit Riccius. Eoquod conductores fiſca-
les, ius re in conducta retinent, quod
cæteris minimè datur conductoribus,ni-
ſi per lōgum temporis curſum ſint. Gra-
tianus *diſcep. forenſ. t.*2. *cap.*357. quo in
loco à principio comprobat nouum an-
tiquo præferri conductorem, quamuis
eamdem vellet oblationem facere, niſi
de re Eccleſiaſtica locata tractaretur; in K
qua nouo antiquus debet anteponi:
quemadmodum fiſcalis in conductione
rei. eoquod Eccleſiæ adminiſtratores
æquitatem debent præ oculis habere,
quæ fuit conſiderata. *dicta in l. congruit*
maximè: cum illi nullum inferatur dam-
num, cum eadem à primo, quæ à ſecun-
do fuit oblata portio, adducatur. Gra-
tia-

Digitized by Google

A tianus *loco cit num.*42. Ceuallos *com. contra com. quæſt.* 36. *à num.* 61. *& à nu.*68. reſoluit *dicta legis congruit. diſpoſitionem* locum etiam in re Eccleſiæ habere: citat Barboſam *in l. filio familias*, §. *fin. nu.*41. *ff. ſoluto matrim.* Manticam *de tacit. & ambig. lib.*5. *t.*3. *nu.*27.

Nec vlla vice debet vrbana inter, & ruſtica prædia fieri diſtinctio, vt arbitratus fuit, Cartarius Genuenſis *deciſ.* 97. B *num.* 7. eoquod tutiſsima ſententia extat: quod vtriuſque in locatione recens antiquo præfertur conductori. vt per Ioan. Franciſcum à Ponte conſtat *conſ.* 23. *in fine*: & Fabium de Anna *conſ.* 77. *num.* 11. *quos refert, & ſequitur* Gratianus *dicta diſcept.* 357. *num.* 31. Immò quamuis rem antiquus meliorem reddidiſset in modũ, adhuc nulla ratione ſecundo anteponitur. Velaſcus *de iure* C *emphit. quæſt.* 21. Fabius de Anna *loco cit. num.*29. & Gratianus *num.* 33. A qua opinione receſsit. Riccius *deciſ. Curiæ Archiepiſcopalis Neapol.* 181. Qui iudicauit dictæ legis congruit, diſpoſitionem locum in re Eccleſiæ minimè habere; nec alitèr dominio, liberam de re diſpoſitionem faciendi, ac locandi, & ſimul poteſtate priuaretur. taliter, vt ſi hoc admitteretur Prælati, cæterique omnes de rebus ſemel tantum locatis, quaſi ſpo- D liarentur: nam qui primum conductorẽ ſibi antepoſitum vidit, haud quaquam ad conducendum accederet. ac ita viliſſimo conducta res pretio primum penes conductorem vſque permaneret: & hac de cauſa cum Francho *dict. deciſ.*406. arbitratus eſt maximum eſſe in Eccleſiæ re onus, quod ſemel rem locando, nunquã colonum tantundem offerentem expellere valeret. ac ideò Prælato, rectoribuſ- E que innitis minimè æquitatem ſeruare coguntur: mihi tamen prima verior apparet opinio, nullum namque recipit damnum Eccleſia cum eamdem à primo, quam ſecundus obtulit, penſionem habet, ſemperque augmentum oblatum ex alio conſequitur.

Hic obiter eſse notandum cenſui, quod rerum fiſcalium conductor ſi arbores cædit, ad quatruplam damni ſolutionem obligatur. Menoch. *de arbitr.* F *Iudicum caſu* 574. *num.*6. Quod alitèr in re priuati euenit, pro qua ſimplicem damni ſolutionem tantum facere tenetur.

DE COLONIS *Emphiteuticis.*

Cap. 3. G

EMphiteuticarij coloni illi ſunt, qui rem ad meliorandum, perpetuò fruendum excipiunt, annua pro domino retenta penſione. aliter vt emphiteuſis contractus eſt, qui ſolùm conſtat conſenſu, quo agitur, vt directo retento dominio, vtile in emphiteutam transferatur. qui directi in recognitionem dominij annuam ſoluit penſionem: & hac de re ſcripturam interuenire neceſſe eſt. H *l.* 1. *C. de iure emphiteutico*, Clarus §. *emphiteuſim quæſt.*4. Aluarez, Velaſcus *de iure emphiteutico quæſt.* 17. *num.*2. Surdus *deciſ.*10. *num.* 2. Gratianus *diſcep. forenſi cap.*188. *num.*1. Mantica *de tacit. & amb. lib.*22. *tit.*2. *num.*8. *& tit.* 6. *nu.* 12. niſi per conſuetudinem alio obſeruatum fuiſſet modo. Molina *de iuſtitia, & iure tract.* 2. *diſp.*447. *num.* 5. Maſcardus *de* I *probat. concluſ.* 603. Soccinus Senenſis *conſ.*169. *num.*12. *verſ. ſed ad hanc obiectionem lib.*2. & quamuis olim locationis ſub nomine compræhenſa extabat emphiteuſis. vt in *l.*1. *ff. ſi ager vect.* ex diſpoſitione tamen *d. legis* 1. diſtinctus habetur contractus: quemadmodum emphiteuticarius contractus venditio minimè eſt, diuerſus attamen, diuerſumque ſpeciem conſtituens, Thom. Velaſc. *alleg. iuris tom.*1. *alleg.* 28. *num.* 28. Re- K bellius *de obligat. iuſtit. part.*2. *lib.*9. *qu.*1. *ſect.*1. *num.*4.

Contractus itaque nominatus eſt, vt per Sarment. *ſelect. lib.* 3. *cap.* 2. *num.* 5. *in princ.* qui motus eſt ex verbis Text. in *dicta l.*1. ibi: *Conceptionem item, definitionemque habere propriam*: quaſi vt contractus ſit nominatus, & nomine concipiatur

A tur proprio. Velaſcus *de iure emphitent.*
*quæſt.*6. Molina *de iuſtitia, & iure trac.*2.
*diſput.*447. *num.*3. Qui licèt multis in
modis differentiam à locatione habeat;
vt notatum fuit per Bartolum *in conſil.*
161. Maximè tamen diuerſificatur: quod
propter ſterilitatis cauſam nullo modo
emphiteutæ, ſicuti conductori fit remiſ-
ſio. *l. quicumque, C. de feudo patrim. lib.*11.
Petrus Gregorius Toloſanus *ſintag. iuris*
B *lib.*25. *cap.*1. *num.*7. *in fine. fol.*165. Ne-
que emphiteutica diminutionem pati-
tur penſio, ob peremptam emphiteuti-
cæ rei portionem, dummodo quod ali-
quid paruum etiam ſuperſit. Clarus in
dicto §. *emphiteuſim quæſt.* 8. *num.* 8. Ve-
laſcus *de iure emphiteutico quæſt.*27. Tunc
verò liberatur, ſi tota res perierit: eò-
quod non emphiteuticario, cui nil per-
manſit reliquum: ſed rei domino, qui
C quod fatalitate ingruebat, licèt nullus
intercederet contractus, fuerat habitu-
tus, imputetur: vt extat *in d. l.* 1. *C. de*
iure emphiteutico. Talitèr vt ſi omninò
fuerit ager deſtructus, itaut culturam
deinceps excipere minimè poſſit, haud
tenetur emphiteuta penſionem ab eo
tunc debitam ſoluere: ſed res omninò
in proprietarij damnum perit. Iaſon. in
*l. quominus num.*147. & 150. *ff. de flumi-*
D *nibus*. Tiraquell. *de retract. lignag.* §.34.
*gloſ.*1. *num.* 4. & 5. & quoniam in ſolis
rebus, non tamē in mobilibus cōſtituitur
emphiteuſis. Mātica *lib.*22. *tr.*6. *n*4. Hac
de cauſa ſi alicui oliuetum, aut vinea in
emphiteuſim fuerint conceſſa; ſolum, in
quo vineæ, vel oliuetum fuerit plantatū
eſſe conceſſum intelligitur; & ideo li-
cèt vinea, vel oliuetum perierint, nullo
modo tamen emphiteuſis erit extincta,
E ſed conceſſio remanet in ſolo, Mantica
*loco cit. nu.*7.

Tales vero emphiteutici coloni: vel
Eccleſiaſtici ſunt, qui ſcilicèt Eccleſiæ
rem in emphiteuſim colunt: aut laica-
les, qui nullam inter ſe differentiam ha-
bent; niſi quod illi annuum ob canonem
non ſolutum infra triennis ſpatium ab
emphiteuticatæ rei poſſeſſione depellū-
tur, §. *emphiteuta cap. potuit* 4. *de loc. &*
conduct. Iſti vero minimè, niſi triennis F
curſu completo. *l.* 2. *C. de iure emphiten-*
tico. Ceual. *com. contra com. quæſt.*14. *nu.*1.
Clarus *in* §. *emphiteuſ. quæſt.*8. *in princi-*
pio. Ac etiam eoquod in rei Eccleſiaſticæ
conceſſione plures, quas infra referam
requiruntur ſolemnitates: in ſæculari au-
tem quilibet de ſua re moderator, & ar-
bitrer exiſtit *l. in re non data. C. mandati.*
Propterea illa ſunt videnda, quæ emphi-
teuticis permittuntur, & negantur co-
lonis: vt ſciant, quod emphiteuticarijs G
in rebus dominium habeant, quidue pro
illis facère teneantur, & quid in directi
domini præiudicium agere illis vetitum
eueniat.

Et primo poſſunt emphiteuticis in re-
bus facta alienare melioramenta; dum-
modo quod prius directus moneatur
dominus, an velit illa emere, pretium
enunciando, quo ab illis, qui emere illa
velint, fuerit oblatum; & ſi directus do- H
minus ſeſe nolle emere dicat, vel duos
per menſes minimè reſpondeat. illo caſu
ea vendere valent: aliter ſi domino di-
recto inſcio, vel tempore inexpectato, il-
lorum venditionem facere præſumpſe-
rit, Iudicis authoritate depelli ex em-
phiteuſi valet. *cap. potuit* 4. §. *emphiteuta*
de loc. & conduct. & ibi Gloſa *in verbo*
expelli, & DD. & præcipuè Didacus
Britto *in d. cap. potuit l. fin. C. de iure em-* I
phiteutico. Quod etiam in eiuſdem em-
phiteuticæ rei alienatione vigorem ha-
bet. Clarus *in* §. *emphiteuſim quæſt.* 13.
Tuſcus *litt. E. concluſ.* 207. Mantica *de*
*tacit. & ambig. lib.*22. *tit.*28. Surdus *dec.*
39. *num.*10. *dicta l. fin. C. eodem*: & do-
minus alienanti emphiteutæ aſſenſum
præſtare compellitur, ſi ille, in quem
translatio fieret, habilis ſit, & domino
inimicus non exiſtat: Maſtrill. *deciſ.* 55. K
*num.*9. Camillus Borrellus *ſumma deciſ.*
*tit.*33. *num.*281. Quo præſtito conſenſu
primus venditor emphiteuta à canoni
ſolutione remanet liberatus, ſecunduſ-
que poſſeſſor ad illius præſtationē obli-
gatur: *l. fin.* §. *neceſſitatem. C. de iure em-*
phiteutico: DD. penes Maſtrillum *dicta*
*deciſ.*55. Quo in loco Speculatoris aſſi-
gnat

A gnat rationem: coquod prior minimè
poſſeſſionem habet, ſed ſecundus; immò
inquit, quod licèt emphiteutá perſonaliter
obligatus reperiatur, ſi minimè tamen
ipſe fructus percipit, ſed alter nullo
modo cenſum ſoluere compellitur;
eòquod illius obligatio habito rei emphiteuticæ
fructuum percipiendorum
reſpectu, fuit facta; quæ ceſſare quidẽ
videtur, quando cum domini conſenſu
B fuit alienatio facta, Couarr. *variar. reſol.
lib. 3. cap. 7. num. 6.* Caſſaneus *in conſuet.
Burgundiæ rub.* 11. *§.6.* Tamen quamuls
poſterior emphiteuta cum proteſtatione,
quod nullo modo primus liberatus
cenſeretur, fuerit admiſſus. Maſtrill.
loco ſupra cit. num. 9.

Subemphiteuta verò vẽditionem rei,
quam emphiteuta directi cum conſenſu
domini ei ſubemphiteuticauit, venditio-
C nem facere volens, ſi primus emphiteuta
directo ius domino, ſibi penſionem
reſeruando, tranſtulerit, illius conſenſũ
ſecundus expoſcere cogitur emphiteuta;
ſi verò nulla ratione vtile dominium
à ſe primus abdicauerit; illo caſu poſterior
ſub emphiteuta è primo conſenſũ,
qui illi rem ſubemphitenticauit, requirere
tenetur, vt reſoluit Velaſcus *de iure
emphiteutico quæſt.* 13. *num.* 12. Camillus
D Borrellus *in ſumma deciſ. tit.* 33. *nu.* 136.
Menoch. *conſ.* 338. *num.* 16. *& de præſumptionibus
lib. 3. quæſt.* 102. *num.* 22.
Ruinus *conſ.* 143. *num.* 9. *lib.* 1. Mantica
de tacitis, & ambig. lib. 22. *tit.* 28. *num.* 4.
qui vtile etiam quod habet dominium,
in alium transferre, nullo primi domini
habito conſenſu valet. Gloſa *in §. adeo,
instit. de locato.* Cuius opinionis contrarium
ſe demonſtrat Mantica *loco citato
E num.* 14. Quo in loco rationes pro ſua
roboranda opinione affert, quæ occurrente
caſu poſſunt videri: ſed ſi duo extent
directi domini, quorum alter fuerit
requiſitus, ſed alter nequaquam pro
domino non requiſiti parte, locum caducitas
habebit: Gratianus *diſcept.* 36.
num. 14. Vt pari modo priuationis pœna
ſolummodo in ea parte, quæ irrequiſito
domino fuit alienata locum habet,
alia namque rei emphiteuticæ pars, quæ F
alienationem paſſa minimè fuit in commiſtionem
incidit. Menochius *conſ.* 325.
num. 76. Maſtrill. *deciſ.* 199. *nu.* 8. Grat.
diſcept. 36. *num.* 18. Surdus *de alimentis
tit.* 9. *num.* 28. *&* 68. Riccius *coll.* 1246.
parte 4. *verſ. infertur ſexto, cap.* 1. vbi Baldus
in principio, & Afflictus *num.* 35. *de
vaſſallo, qui contra conſtitutionem, Lothar.
feudum alienauit,* Riminaldus Senenſis
conſ. 429. *num.* 50. Ruinus *conſ.* 48. *n.* 12. G
verſ. idem in emphiteuta lib. 2. Tiraquell.
de retract. lignag. §. 23. *gloſ.* 1. *num.* 25.
Curtius Senenſis *conſ.* 70. *num.* 9. Corn.
conſ. 67. *num.* 10. *lib.* 2. Nacta *conſ.* 479.
Rolandus *conſ.* 17. *num.* 11. Nam rationi
par eſt, vt quis talem habeat punitionem,
quale fuit delictum: Clarus *in §.
feudum, quæſt.* 31. *verſ. ſed pone, argumento
text. in cap. ex parte, in verbo alienare extra
de feudis.* H

Cui quidem ſuperiùs traditæ regulæ,
vt nimirum emphiteuta, qui emphiteuticæ
rei directo inſcio domino alienationem
fecerit, ab emphiteuſi cadat, pluribus
in modis limitationes poſuit. Mãtica
dicto lib. 22. *tit.* 28. ex quibus illas
tantum accipiam, quæ rebus in ruſticis,
communiterque vrbanis poſſunt adaptari.
Et primò. ſi à colono emphiteuſis
inſcio fuerit alienatio facta; & ideò ſi I
hæres emphiteutæ fundum vendiderit
emphiteuticum, quod ſui iuris eſſe putabat,
propria non priuatur iuriſdictione.
Gamma *deciſ.* 91. *num.* 1. Gratianus
diſcept. 24. *num.* 17. *& ſequenti.* Velaſcus
de iure emphiteut. quæſt. 38. *num.* 15. Borellus
ſumma deciſ. tit. 33. *num.* 94. Taliter,
vt dictus, qui alienationi reuocationem
dare prætendit, debet hæredis
ſcientiam probationibus demonſtrare;
ex eo quia cum ille in ius alterius fundi K
emphiteutici ſucceſſionem habuerit, illius
qualitatem omninò ignorare præſumitur,
*l. vltima, ff. pro ſuo, l. qui in alterius,
ff. de regul. iuris.* Rolandus *conſ.* 66.
num. 19. *lib.* 1. Quod ſi publicè notum
eſſet rem emphiteuticam exiſtere; illo
caſu nullam hæredi præberi excuſationem
iudicauit. Afflictus *in cap.* 1. *num.* 9.
de

A *de controuerſ.domi. & agnat. de vſib. feud.*
Secundo. ſi fuiſſet alienatio facta cum
conditione, ſi ſuum dominus præſtaue-
rit conſenſum; ſi illum namque minimè
dederit, res alienata nulla vice extat, ſi
verò alienanti concesſerit, nullum pœ-
na retinet vigorem. *l. ſi quis locuples, ff. de*
manu. teſta. l. pecuniam quam, ff. ſi certum
petatur. Quod procedere ait debere
Mantica *num.* 19. Franchus *deciſ.* 267. *à*
num. 22. Freccia *de ſubfeudis lib.* 1. *§. pri-*
B *ma auctoritas num.* 23. Menochius *conſil.*
28. *num.* 10. Gamma *deciſ.* 147. Teſau-
rus *deciſ.* 169. Borellus *loco citato nu.* 88.
& 90. Riccius *coll.* 526. *parte* 3. ſi rei
traditio facta minimè fuerit: ſed ſi rei
tradiderit poſſeſſionem, fraudiſque oriri
poſſit ſuſpicio. Meritò iure ſuo alienans
emphiteuta priuatus intelligitur. Man-
tica *n.* 20. vt pari modo, ſi ſaluo directi
domini iure venditio, ac traditio rei
C fuerit facta, DD. penes eumdem *n.* 21.
habita etiam clauſula: non alitèr, nec
alio modo. Mantica, & Doctores in
num. 25. *citati*. Tertio. ſi venditio cum
legis commiſſoriæ pacto, vel aditionis
in diem eſſet facta; vtroque namque in
caſu conditione purificata ipſo iure cō-
tractus diſſolutionem patitur, ac domi-
nium retro in venditorem transfertur,
quod alio eueniret modo, ſi iam ſuum
D contractus effectum eſſet ſortitus. Man-
tica *loco citato num.* 30. Gamma *deciſ.* 5.
Surdus *deciſ.* 220. *num.* 38. Riccius *coll.*
1704. *limit.* 5. *parte* 5. Borellus *loco citato*
num. 78. Galdas Pereira *de extinct. emph.*
cap. 6. *num.* 36. *& cap.* 7 *num.* 9. *& cap.* 13.
num. 25. Taliter, vt venditio, quæ re-
ſcinditur vigore *l.* 2. *C. de reſcind. vend.*
nullo modo à re facit emphiteuta cade-
re. Molina *de iuſtitia, & iure diſput.* 459.
E *num.* 16. Quarto, cum emphiteuta rei
venditionem fecit, nec verè illam tra-
didit: ſed per conſtituti clauſulam, cum
directi domini iuris reſeruatione; eò-
quod ſolis verbis, minimè vero facto,
ac rei ipſa fuit traditio effecta; hac de re
vtilis eſſe debet reſeruatio; quod aliter
eueniret, ſi ipſa eſſet omiſſa. Riminald.
conſ. 285. *num.* 165. citatus à Mantica

num. 33. *loco ſupra citato* Clarus *§. emphit.* F
quæſt. 13. *num.* 3. Riccius *collect.* 1515.
parte 5. Surdus *loco citato nu.* 67. *& quæſt.*
26. *num.* 65. Quinto ſi alienatio per de-
fectum ſolemnitatis nullam habuiſſet
ſufficientiam. Alexander *conſ.* 76. *nu.* 4.
& 5. *lib.* 7. Marſilius *ſing.* 28. & cæteri
Doctores penes Manticam *nu.* 38. *citati*:
Soccinus *reg.* 153. *verſ. tertius fallit*: Ti-
raquell. *de retract. §.* 1. *gloſ.* 1. *num.* 6.
Surdus *deciſ.* 51. *num.* 18. *& deciſ.* 220. G
num. 40. Borellus *dicto art.* 33. *num.* 91.
Gratianus *diſput.* 36. *num.* 15. Velaſcus
conſult. 17. *num.* 15. Sexto ſi dotis prop-
ter cauſam emphiteutica res data fuerit
inæſtimata, aut illa æſtimatione, vt rei
valor cognoſcatur: non verò illa æſti-
matione ſit æſtimata, quæ ad emptionē,
venditionemque facit. Mantica, & Do-
ctores *in num.* 39. *&* 40. *citati*. eòquod
alienationis prohibitio, locum etiam H
ex cauſa dotis obtinet Merlinus *de pign.*
& hip. lib. 2. *quæſt.* 8. *num.* 72. *cum ſequ.*
Septimo valet emphiteuta directi abſ-
que domini licentia emphiteuticam rem
inter eos alienare, qui fuerunt in inue-
ſtitura compræhenſi: quando ſcilicet
emphiteuſis pro ſe; & filijs, ac deſcen-
dentibus conceſſa reperiretur. Talis nā-
que alienatio inter illos permiſſa intel-
ligitur; qua de re fratres, qui paternam I
ſucceſſionē habere in emphiteuſi, valent
inter ſe abſque eo quod dominus requi-
ratur rem diuidere DD. penes Manti-
cam *num.* 45. *verſ. ſecundus caſus*. Ceual-
los *quæſt.* 435. *num.* 1. Gamma *deciſ.* 243.
num. 6. *&* 7. Gratianus *dicta diſcept.* 36. *à*
num. 1. Quod aliter euenit, ſi inter ſo-
cios, quibus inſolidum res fuerit emphi-
teuticata diuidatur. Mantica *loco citato*
verſ. verum duo ſub num. 45. quo in loco K
plures de tali diuiſione caſus extant no-
tati ad numerum *vſque* 50. licèt fuerit
à Mantica permutatio conceſſa ſub *nu.*
69. Octauo, poteſt ſuper fructibus, non
vero ſuper ſolum cenſum conſtituere: vt
deciſum refert corā Decano de Rubeis,
idem Mantica *num.* 50. ac etiam vſum-
fructum valet conſtituere. Gamma *deciſ.*
299. Surdus *de alim. quæſt.* 8. *priuil.* 43.
nu.

A *nu.*6. Gratianus *diſcept.* 47. *num.* 5. An vero ſub oblatione illam ponere, vel donare poſsit, largo tractat modo idem Mantica *in num.* 51. *cum ſequentibus*, & *num.*56. vſque ad numerum 69. & Merlinus *de pignoribus, & hippot. lib.* 2. *quæſt.* 6. *num.*20. & *lib.* 1. *quæſt.* 3. Franchus *deciſ.*226. *num.* 1. Gamma *deciſ.*28. *num.*2. & *deciſ.*214. Surdus *deciſ.*93. *num.* 10. & *ſeq.* & *deciſ.*160. *num.* 1. & *deciſ.*173. *nu.* B 12. Gratianus *diſcep.*43. *num.*7. quæ ſequuta obligantis morte, finitur hippoteca, ſecundum regulam. *l. vectigali fundo ff. de pignoribus.* Gratianus *diſcep.*188. *num.* 40. Niſi directi conſenſus domini acceſſerit, minimè vltra hippotecantis mortem extenſionem habet. Farin. *deciſ.* 183. *num.* 13. Nono valet (abſque vero traditione ſequuta) cum conditione rei emphiteuticæ venditionem facere. Tiquellus *de retrac. lignag.* §. 1. *gloſ.*2. *num.* C 23. & 32. Decimo, poteſt promiſsionem de re abſque directi domini licentia vendenda: Tiraqu. *loco cit. num.* 44. *ad finem:* Caldas Periera *de extinct. emphit. cap.* 5. *in fine.* Quemadmodum ſi rem pacti vigore retrouendatita vt minimè res tranſacta, ſed reddita dicatur. Gratianus. *diſcept.*180. *nu.*20. Caualcanus *deciſ.* 360. *num.* 5. vndecimo poteſt rem abſque eo D quod caducitatis pœnam timeat donare, Maſtrill. *deciſ.* 128. quem refert Riccius *coll.* 176. *parte* 1. *verſic. tertio.* Poteſt duodecimo, rem ſupra emphiteuticam, abſque eo quod habeatur domini conſenſus, conſtituere ſeruitutem. Camillus Borellus *in ſumma deciſionum t.* 33. *à nu.* 51. Gratianus *diſcept.* 43. Surdus *de alimentis tit.* 4. *quæſt.* 10. *à num.*6. & *deciſ.* 286. *num.*12.

E Valet decimotertio, ſi fiſci emphiteuta ſit, emphiteuticam rem domino irrequiſito alienare; niſi prohibitum illi fuerit in conceſsione *l.* 1. *C. de fundis patrimonialibus lib.* 11. Gammat *deciſ.*242. *n.* 2. Peregrinus *de iure fiſci lib.* 5. *tit.* 5. *nu.* 40. Gratianus *diſcep.*36. *nu.* 38. Velaſcus *de iure emphiteutico quæſt.* 13. *nu.* 1. & *qu.* 48. *in fine.* Decimoquarto ſi loci conſuetudo exiſtit; vt nulla è domino petita licentia; poſsit emphiteutica de re fieri F alienatio, tunc domino irrequiſito rei alienationem faciẽdo, tutus exiſtet. Rodoanus *de rub. Eccleſiæ non alienandis tit. de cadacit. ob rei alienationem num.* 13. *fol. mihi* 582. ac etiam ſi ſolita res eſſet alienationem, abſque vllo directi domini conſenſu faciendi. Menochius *conſ.* 1. *n.* 131. Caldas Periera *de extinctione cap.* 7. *num.* 17. Decimoquinto Menochius reſoluit, quod quando lis dominum inter, & emphiteutam pendens eſt, emphiteuticis ſuper bonis poteſt alienatio fieri. G Bellet. *diſquiſitione clericali parte prima tit. de clerico debitore,* §. 4. *nu.* 17. *in principio.*

Quod ſi dominus, aut extraneus quicunque emphiteutam expellere de re emphiteutica velit: *legis remedium ſi quis in tantam C. vnde vi. directum contra dominum, vel extranei perſonam.* Illi cõceditur. Farinaceus *de furtis quæſt.* 175. *nu.* 25. & 26. *cum ſeq.* H

At ſi emphiteuta ob iuris proprij conſeruationem directum expellit dominum, aliam non incurrit pœnam, niſi quod emphiteutici iuris amiſsionem patiatur; ſed ſi animo priuandi ſua proprietate dominum id agit, in pœnam æſtimationis proprietatis incurrit. Gloſa *in dicta l. ſi quis in tantam verſ. è contrario.* DD. penes Farinaceum *loco cit. num.* 38. I

Sciendum eſt autem emphiteutico colono, quod non ſolum abſque directi licentia, & conſenſu domini, præter caſus, alioſue ſimiles ſupra adductos, emphiteuticam rem vendere, vt ſupradictum fuit; verum etiam neque illam permutare valet. Clarus *in* §. *emphiteu. quæſt.* 17. Mantica *de tacitis, & ambiguis d. lib.* 22. *tit.* 28. *num.* 69. *cum ſequentibus,* K & *lib.* 25. *tit.* 4. *num.* 9. Borellus *ſumma deciſ. tit.* 33. *num.* 379. vbi *in num.* 109. dicit, quod in illa prælationis non procedit ius, nec per tranſactionem in aduerſarium aliquo nempe dato, vel retento poteſt transferri. Gratianus *diſcep. forenſ. tom.* 3. *cap.* 476. *num.* 10. Ioſeph Ludouicus Peruſ. *deciſ.* 35. *n.* 7. Nec vllo modo

Digitized by Google

A cenſui ſupponere, de quo an verum ſit, pluribus in hac re factis diſtinctionibus: ab Ouidio *de amicis in repet. cap. potuit 6. de locato, & conducto.* Intrigliolus *ſuper bulla de cenſibus quæſt.* 28. *num.* 1. *&* 7. Seraphinus *deciſ.* 794. *num.* 9. *cum ſequ. & deciſ.* 290. *ſub num.* 12. Gratianus *diſcept.* 43. *num.* 20. *& diſcept.* 202. *num.* 26. *cum ſequentibus.* Nec alicui emphiteuticam rem, pleno iure ſibi tantùm reſeruato, quod aliquam in B fructibus, vel pecunia faceret quotannis penſionem, vllo modo valet conferre. Rodriquez *de annuis redditibus lib.* 1. *quæſt.* 3. *nu.* 6. *verſ. infertur*; Nec aliqua ratione potis eſt compromittere, abſque eo quod habeatur domini conſenſus. Tuſcus *litt. F. concluſ.* 207. *num.* 32. Ouidius *loco ſupra cit. quæſt.* 94. Nec ſi Eccleſiaſtica ſit emphiteuſis, poteſt inter coniuges communicari. Gamma *deciſ.* 50. *num.* 30. neque C inter ſocios: Giurba *ſuper conſuet. Meſſ. cap.* 1. *gloſ.* 2. *parte* 1. *num.* 19. aliter vero eueniret, ſi laicalis extet res, quæ poteſt inter coniuges comunicari. Giurba *loco cit. nu.* 24. Debet item cauere, ne ſe emphiteutam eſſe deneget. ſi ſcienter enim de mendacio conuincitur, in caducitatis pænam incurrit. Surdus *de alimentis quæſt.* 26. *tit.* 9. *num.* 11. niſi litis ante conteſtationem ſe pæniteat. Gratianus *di-* D *ſcept.* 109. *à num.* 17. Ouidius *de amicis loco cit. quæſt.* 88. *nu.* 14. *vbi nu.* 12. limitationem facit ſi negatio à procuratore generalis vigore mandati, aut ſi ex ignorantia fuiſſet effecta.

Minimè debet emphiteuticarius colonus prætermittere, ac negligenter ſe gerere in canonis ſolutione, emphiteutica pro re debiti; ex eo quia ſi per biennium rei eccleſiaſticæ, vel per triennium E laicalis emphiteuticatæ ſolutionē haud fecerit, in commiſſum cadit, & rem ſimul cum melioramentis amittit, vt ſupra dictum fuit, etiam ſi penſio minima, reſque ſummi exiſtat valoris. Tiraquellus *de iudicio in rebus exiguis verſ.* 51. Surdus *de alimentis d. tit.* 8. *priuil.* 61. *num.* 23. *& tit.* 7. *quæſt.* 17. *num.* 23. *&* 24. Mantica *dicto lib.* 22. *tit.* 27. *num.* 13. Molina *de iuſt. & iure diſcep* 453. *verſiculo dubium etiam eſt.* Ouidius *de amicis loco ſupra cit. quæſt.* 7. Niſi aliquo ab extraneo fuerit etiam penſio ſoluta. Surdus F *deciſ.* 286. *nu.* 7. Si ab illius extranei perſona dominus, id exigerit, quod aliter eueniret, ſi recipere noluiſset. Camillus Borellus *d. tit.* 33. *num.* 330. Gratianus *diſcept.* 8. *num.* 7. *&* 8. aut ſi tali ſit colonus in paupertate, quod canonis ſolutionem facere minimè poſsit. Riccius. *coll.* G 588. *parte* 3. Mantica *de tacitis dicto lib.* 12. *tit.* 27. *num.* 54. Surdus *de alimentis tit.* 1. *quæſt.* 18. *n.* 37. Borellus *d. tit.* 33. *nu.* 66. aut ſi in loco, in quo fieri debebat legitimi perſona domini ad recipiēdam ſolutionem haudquaquam inueniretur, licèt optimè faceret, ſi ad nomen directi domini penſionem deponeret. Carocius *de depoſito parte prima, excuſat.* H 4. *num.* 11. Gratianus *loco cit. num.* 19. vel niſi fructus ſingulo biennio percipiebantur; eoquod debet per quatriennium ceſſare (ſi eccleſiaſtica) vel per ſex annorum curſum (ſi laicalis res extiterit) Mantica *loco cit. tit.* 27. *num.* 36. Directus tamen dominus nullo modo auctoritate propria poterit emphiteutam expellere: ſed iudicis requiritur mandatū: in honeſtum namque eſt, ſi propria in cauſa dominus iudicet. DD. penes Fari- I naceum *de furtis qu.* 175. *num.* 30.

Circa laudimia verò, quæ pro venditæ rei ſummæ debentur ſincerè, ac integrè debet illa emphiteuticus directo ſoluere domino colonus, iuxta veram pretij rei venditæ quantitatem: nam ſi verum occultauerit pretium, vt minus pro laudimiorum iure tribueret; ſi de mendacio, ac fraude conuinctus extiterit, poterit à domino compelli, vt iura- K mentum de pretij manifeſtatione deferatur. Surdus *conſ.* 371. *num.* 8. Velaſcus *de iure emphitentico quæſt.* 8. *nu.* 11. Quod ſi præſtito iuramento adhuc in mendacio perſiſtere comperiretur: idem eſſet, ac ſi minimè denunciaſſet, ac in commiſſum incidit. *l. finali C. de iure emphitentico.* Velaſcus *quæſt.* 28. *n.* 6. Gamma *deciſ.* 116. *num.* 4. *& deciſ.* 117. *nu.* 13.

Sur-

A Surdus *dicto conſ.* 371. *num.* 8. Caldas
Periera *de extinctione cap.* 13. *num.* 24.
Quod quidem laudemij ius, non ſolũ
ex venditionis contractu, verum etiam
ex datione in ſolutum, tribui debet
Franchus *deciſ.* 50. *num.* 2. *& deciſ.* 277.
Theſaurus *deciſ.* 82. Riccius *collect.* 582.
parte 3. Afflictus *deciſ.* 468. *num.* 2. *& de-*
ciſ. 369. Borellus *dicto titulo de laudimijs*
35. *à num.* 37. Gratianus *diſceptat.* 544.
B *num.* 25. Surdus *conſ.* 287. *num.* 47. *& de-*
ciſ. 248. *num.* 3. Ita ex venditione habi-
to pacto de retrouendendo: Theſaurus
deciſ. 75. *&* 97. Borellus *loco citato n.* 72.
Et ſi alium per contractum fuiſſet re-
trouenditio prommiſſa, debet pro re-
trouenditione ſolui laudemium, DD.
penes Borellum *n.* 73. Quemadmodum
dotis cauſa; ſi emphiteutica res æſtima-
ta, data fuerit ea æſtimatione, quæ ad
C venditionem fieri ſolet. Velaſcus *conſ.*
113. Cabedo *deciſ.* 104. *num.* 5. *parte* 1.
pro locatione, quæ ad longum tempus
efficiatur. Cabedo *deciſ.* 92. *num.* 9. Cal-
das Periera *de emptione cap.* 16. *num.* 33.
propè finem. quemadmodum in remiſſio-
ne, quæ inter ſocios fit, Guid. Papæ
deciſ. 411. DD. penes Borellum *nu.* 50.
qui in *n.* 52. locum habere affirmat in
extraneo dotante: quod aliter eueniret
in parte. Velaſcus *conſult.* 113, *num.* 18.
D Borellus *num.* 58. Ita etiam debet lau-
demium præſtari, ſi perfectam poſt vẽ-
ditionem partes ab actitatis diſcedant.
Borellus, & DD. *nu.* 74. Sed pro con-
tractus cãcellatione laudemium iterum
nullo modo præſtari debet. Idem *n.* 75.
Adde, quod etiamſi ſeruitutis fiat ven-
ditio. Franciſcus Marcus *deciſ. delfinali*
608. nec non in emphiteuticæ rei diui-
ſione, quæ inter cohæredes fiat; quam-
E uis res vni fuerit applicata, pretium ve-
rò alter accepiſſet. Camillus Borellus
ſumma deciſ. tit. 33. *n.* 41. *&* 43.

Laudimium autem emphiteutici co-
loni ſoluere nulla ratione debent, ſi vẽ-
ditio ſit inualida. Antonius Faber in
Cod. ſuo ſibſtit. de iure emphiteutico definit.
28. Immò ſi directus dominus laudimij
percepiſſet iura, illa, ſiue à principio
nulla fuerit venditio, ſiue poſt factum F
nulla fuerit declarata neceſſaria ex cau-
ſa ab ipſo contractus principio exiſten-
ti, ex qua debebat contractus diſſolui,
reſtituere tenetur. aliter eſſet, ſi id ſu-
peruenienti accideret ex cauſa. Periera
de extinctione cap. 16. *num.* 67. Amodeus
de Ponte *de laudimijs quæſt.* 39. Camillus
Borellus *deciſ. ſumma tit.* 35. *nu.* 38. Nec
vllo modo conditionali ex venditione;
niſi poſtquã acciderit conditionis euen- G
tus. Surdus *deciſ.* 305. *num.* 18. Borellus
loco ſupra citato dicto num. 70. Neque ſi
res minimè tradita fuiſſet. Surdus *deciſ.*
31. *num.* 18. *& deciſ.* 200. *nu.* 3. vt æqua-
li modo ſi emphiteuticæ rei vſuſfructus
venditionem feciſſet, Gamma *dec.* 299.
Barboſa *in l. vſufructu num.* 14. *ff. ſoluto*
matrim. vt neque cum hæredes inter fie-
ret diuiſio: Gratianus *diſcept.* 36. *num.* 5.
Surdus *deciſ.* 305. *num.* 30. Borellus *loco*
citato num. 42. vel ſi re nullo modo di- H
miſſa, fuerit tranſactum. Farinaceus
deciſ. 765. *num.* 1. Tiraquellus *de retractu*
lignag. §. 1. *gloſ.* 14. *num.* 63. *&* 69. Ne-
que cum emphiteutica res purè dona-
tur, præſtari debet laudimium. Borel-
lus *dicto tit.* 35. *à num.* 61. Alitèr verò
ſuccederet, ſi ob cauſam fieret donatio.
Borellus *loco ſupra citato*. Neque quando
altera cum re immobili fit permutatio: I
Doctores apud Borellum *loco ſupra cita-*
to num. 78. Quod per diuerſum eueni-
ret modum; ſi mobili cum re fieret per-
mutatio: Borellus *num.* 79. Neque ſi pu-
blicum ob vſum rei efficiatur venditio.
Borellus *n.* 49.

Cauere præterea debent non ſolum
iſti, verum etiam alij coloni, & condu-
ctores, ſiue ſimplices, aut partiarij ſint:
ne fructiferas arbores audeant ſuccide- K
re. de conductore, eſt Text. *in l. in frau-*
dem, §. *conductor*, *ff. de iure fiſci*. Tuſcus
litt. A. concluſ. 481. *in num.* 2. *de colono*,
l. ſi merces, §. *culpa*, *ff. locati*, *l. in duobus*,
§. *colonus*, *ff. de iureiurando*, *l. ſi colonus*,
ff. de arbor. fert. ceſ. Menochius *conſ.* 130.
num. 4. *de partiario.* Speculator *tit. de loca-*
to, §. 1. *in l. fun. verſ. illud autem*, & ibi
Baldus *in addictionibus*: Talitèr vt ſi hu-

A ius generis coloni hoc agere præſump-
ſerint, iuſtam domino illos expellendi
cauſam tribuent. Bartolus,& Cumanus
*in l. diuortium, §. ſi fundum, ff. ſoluto ma-
trimonio.* Ruinus *conſ.*58.*num.*3. *& conſ.*
881.*num.*1. *conſ.* 43. *&* 206. *vol.*2.Cla-
rus *in §. emphiteuſis, quæſt.*26. Rolandus
*conſ.*49.*num.*14.*vol.*1. Paſcalius *de viri-
bus patriæ poteſtatis parte* 4. *cap.* 6. *nu.* 47.
Caſtill. *de vſufructu cap.* 25. *num.*3. pa-
B tem enim caſum conſtituunt, arborum
inciſio, domorumque deuaſtatio: *l. &
eleganter, §. non ſolum, ff. de dolo,l.æquiſſi-
mum, §. fructuarius, ff. de vſufructu*: &
quemadmodum qui conducta, vel em-
phiteutica in re domum deuaſtauerit;
cum res deteriori ſit in ſtatu, indè valet
expelli, commodoque velut ſi ſtatutam
haud ſoluiſſet penſionem, priuatus exi-
ſtit: *Auth. qui rem, C. de ſacroſanctis Ec-
C cleſijs*: vbi Baldus *nu.*2. Salicetus *in fine,*
Iaſon. *in principio, & num.* 4. Eadem ra-
tione, qui arborum ſucciſionem fece-
rit, puniri debet. Conbul. *in tractatu de
emphitent cautela* 13. *in princip.* Eòquod
talitèr ſeſe habendo, ac abutendo rebus
finalis emphiteutici contractus cauſa,
ceſſat, quæ ad facienda melioramenta
obligat emphiteutam; hac de re cauſa
in contractu expreſſata ceſſante, debet
D & ipſe contractus reſcindi; Cagnolus in
*dicta Authen.qui rem num.*14. ex eo quia
cum grandium, ac fructiferarum fit ar-
borum per emphiteutam inciſio, dete-
riorare dicitur. Borellus *in l.in fraudem,
§. conductor, ff.de iure fiſci.* Dynus *in l.di-
uortio, §. ſi fundus, ff. ſoluto matrim.* quo
in caſu minima etiam ſufficiens habetur
deterioratio. Nacta *conſ.* 481. *num.* 14.
Thobias Nonius *conſ.*58.*num.*19.Quãta
E verò hæc arborum inciſio, vt deterio-
ratio dicatur, eſſe debeat, iudicis arbi-
trio remittẽdam eſſe cognitionem. Me-
nochius *de arbitr.iudicum caſu* 78.*n.*8.

Si illas tamen plantauerit emphiteu-
ta, quæ nullo modo de earum inciſione,
vel corripi, vel puniri valet; vt placuit
Gratiano *diſcept.*21.*num.*31.Alexander,
& Bartolus *in l. in fraudem, §. conductor,
ff. de iure fiſci.* Quo in loco inquit, quod
licèt emphiteuta grandes, fructiferaſque F
incidendo arbores, emphiteuticã per-
dat rem, ac iure ſuo cadat, hoc tamèn
haud equidem procedit, cum illas em-
phiteuta plantauerit: ſed hæc doctrina
contra meliorationem tendit, hac de re
debet conſiderari: ex eo quia contraria
eſt opinio Gratiani *dicta diſcept.*21.*n.*33.
Arbores verò, quæ ex tellure ventorum
violentia fuerint auulſæ, plantantis de
iure ſunt. Surdus *deciſ.*28.*num.*23. G

Sed tamen, ſi in fructiferas ſucciderit
arbores, nullo modo rei deterioramen-
tum adduxiſſe dicitur. Rolandus *conſil.*
49. *num.*20.*vol.*1.Seraphinus *dec.*1356.
*num.*3.vt pari modo minimè deteriorat,
ſi aliæ ſubſtituantur arbores, Paſcalius
loco citato num. 51. Rolandus *nu.*20.Bar-
boſa *in l. diuortio,§. ſi fendum num.*18.*ff.
ſoluto matrimonio*. Ludouicus Peruſinus
*deciſ.*94. Corbula *de emphiteuſi rub.ob rei
deteriorationem num.* 28. Qua de cauſa ſi H
oliuetum euellerit, vineamque ibi plan-
tauerit, in commiſſum non incidit em-
phiteuta. Velaſcus *deciſ.*50. Riccius *col-
lect.* 62. neque ſi arborum, pro domo,
fundoue reficienda, inciſionem faceret.
Ludouiſius *deciſ.*8. *nu.*9. Arbores enim,
quæ ad lignandi vſum ſolitæ ſunt exci-
di, illam deteriorem in ſtatum haud-
quaquam ponere, dixit Carocius *de* I
locat. parte 4. *tit. de recuſatione quæſt.* 7.
*num.*20.*&* 24. Paſcalius *loco cit.num.*55.
Caualcanus *deciſ.* 44. *num.* 52. *parte* 2.
Eòquod ligna, vt fundi fructus habẽtur;
l. diuortio, §. ſi fundum, ff. ſoluto matrim.
Tuſcus *litt. A. concluſ.* 481. *num.* 3. Me-
nochius *conſ.*13. *num.*15. Alexand. *conſ.*
118. *in principio lib.*5. Hac de cauſa illis
ad comburendum proprio pro vſu vti
poteſt; ſi alia hunc ad effectum ligna
minimè habuerit, Florianus *in l. arbori-* K
bus num. 1. *ff. de vſufructu*; quemadmo-
dum ſyluarum conductor, arbores grã-
des à laborerio, dummodo quod fru-
ctiferæ non exiſtant, iterumque rena-
ſcantur, valet incidere. Alexander *loco
citato num.*4. *& ſequent. verſ. ſecundo pro-
batur*. Tuſcus *loco citato nu.*7.

Iſta poſt arborum materie dicendum
occur-

A occurrit; quod ſi ex ventorum furia illę
deiectæ ad terram fuerint, ad fundi do-
minum, non verò ad vſumfructuarium
ſpectant; per Text. *in l. Proculus* 23. *§. ſi*
arbores, ff. de vſufruct. Quo in loco di-
ſponitur, dari vſufructuario proprieta-
rium aduerſus actionem ad illum cogē-
dum, tales vt arbores, ſi vſufructuario
incommodum afferant, indè tollat, vel
itineri ponat impedimentum; talitèr vt
B ſi tollere proprietarius tenetur ſuas eſſe,
non proprietarij, erit dicendum: vt ar-
gumentatur Gloſa ibi *in verbo vento:*
Quod aliter eueniret, de arboribus, quæ
fuerint propter vetuſtatem collapſę, quæ
in fructuarij ius venire debent, velut na-
turaliter prouenientes: nam cum arbo-
res demortuæ propter vetuſtatem ſunt,
idem eſt, ac ſi naturæ cauſa illud acci-
deret, cum vetuſtas æquiparetur natu-
C ræ: ſed ſi propter accidens euelluntur,
nullo modo ad fructuarium, ſed ad pro-
prietarium ſpectabunt. Gratian. *diſcept.*
21. *num.* 5.

Vſufructuarius tamen deciduis arbo-
ribus ventorum vi euulſis, pro commo-
ditate, ac vſu villæque refectione vti
poteſt. Florianus *in l. arboribus* 13. *de*
vſufructu. Quemadmodum ſi maritus
pretium deciduis ex arboribus ventorū
D pulſu eiectis dotali in fundo, mulieri re-
ſtituere tenetur, per Text. *in l. diuortio,*
§. ſi fundum, ff. ſoluto matrimonio. Gratia-
nus *dicta diſcept.* 21. *nu.* 14. *&* 15. Eòquod
marito in fructu minimè cedunt; merito
autem Caſtrenſis *in d. l. diuortio, §. ſi fun-*
dum num. 6. ſolummodo conceſſit, quod
ſi proprio pro vſu neceſsè habeat, & ſi
vetuſtæ ſint, valet illas incidere, ac alias
illarum in locum plantare, exciſæque
E illius erunt. *l. agri de vſufructu.* Et quo
in caſu abſque culpa, & facto mariti ce-
ciderunt, ad intereſſe nullo modo te-
netur; neque illas proprij iuris facit,
poſtquam in fructu non erant. Et hac
de re dotem augeri, pretiumque reſtitui
debere, ſi proprium conſumpſerit in
vſum, vel eius dolo alię defecerint.
Quod ſi alitèr eſt, nullo modo eum te-
neri dixit. Gratianus *loco ſupra cit. n.* 17.

pretiumque rei loco ſuccedere: cum F
dos quid vniuerſale ſit: quo in caſu in-
trare ſubrogationem ſtatuit. Text. *in l.*
ſi rem, & partium de petitione hæreditatis;
alitèr ſingulari in re; *l. venditor* 21. *ff. de*
hæreditate, vel actione vendita.

Præſenti in occaſione notabilis, vtilis,
ac propè modum neceſſaria quæſtio mi-
hi videtur examinanda, nè de cætero
Eccleſiarum Prælati, ac Regium Patri-
monium tot, tantaque damna, quę paſſi G
ſunt, ſufferrent; quæ conſiſtit. an Ec-
cleſiaſticæ res, quæ Abbatis, vel Epi-
ſcopi ſunt de menſa, ſuper quibus Ca-
tholica Maieſtas ius patronatus habet, à
Prælatis pro tenui annuali redditu, cum
minimè conſtet de neceſſitate, ac vtili-
tate Eccleſiæ, pariterque nullo Inuictiſ-
ſimi Regis tanquam patroni conſenſu
interueniente conceſſæ, de iure ſubſti-
neantur, & valeant? H

Priuſquam ad quæſtionis reſolutionē
deueniatur, debet, ſecundum commu-
nem Doctorum ſententiam, emphiteu-
ticam conceſſionem propriè alienatio-
nem eſſe, cum ipſius ſpecies habeatur:
taliter vt iura, quæ de alienatione di-
ſpoſitionem faciunt, locum in conceſ-
ſione ad emphiteuſim habent. Text. *in*
cap. nulli liceat de reb. Eccleſ. alien. vel non.
ibi (Verbum autem alienationis condu- I
ctionem, donationem, venditionem,
permutationem, perpetuumque emphi-
teuſis contractum ſub ſe compræhēdit.)
Quod comprobatur per Text. *in l. final.*
C. de reb. Eccleſ. alien. vel non. ita etiam
dixit Surdus *conſ.* 245. *num.* 7. Abbas
d. cap. nulli liceat eodem tit. num. 1. Coſta
Sicul. *conſ.* 7. *num.* 4. *Barb. collect. decret.*
lib. 3. *de rebus Eccleſ. alien. vel non, tit.* 13.
cap. nulli. num. 17. *in fine*. Caualcanus K
deciſ. 46. *num.* 42. Flor. de Men. *in addi-*
ctionibus ad Gam. deciſ. 16. *num.* 3. Caldas
Perierà *de extin. emphit. cap.* 8. *num.* 33.
Vgol. *de poteſt. Epiſ. cap.* 14. *§.* 4. *num.* 2.
Aloyſ. Ricc. *Cur. Archiep. Neap. deciſ.* 32.
num. 1. His tali modo, & ex præmiſſis,
regulam conſtituimus: omnes emphi-
teuticas conceſſiones his omnibus defi-
cientibus, quæ illarum ad validitatem

debent

A debent concurrere, inualidas omninò
exiſtere; certiſſimum enim de iure ha-
betur, Eccleſiaſticorum bonorum alie-
nationem omni iure vetitam euenire;
niſi duo copulatiuè adſint concurrentia;
cauſa nimirum ſimul cum neceſſitate
coniuncta. cuius connexionis tanta ex-
tat vis, & efficacia, quod vnum, altero
non concurrente, ad validitatem con-
tractui adducendam, nullam habeat ſuf-
B ficientiam. Text. *in cap. ſine exceptione
12. quæſt.* 2. Caualcan. *deciſ.* 46. *nu.*33.
Seraphin. *deciſ.*278. *&* 508. Alexander
*conſ.*17. *lib.*4. *num.*6. *& conſ.*70. Intrigl.
*deciſ.*45. *num.*21. Surdus *conſ.*245.*nu.*2.
Illa eadem ratione; quod ſi plura in cō-
tractum eſſent obſtantia, vno ſublato
impedimento, reliqua permaneant. Idē
Surdus *loco citato*, vbi adducit Text. in
l. vim paſſam, §. *præſcriptione: ff. de adult.*
C Crotus *conſ.*61.*num.*3. Quemadmodum
nullo modo vnum aduerſus impedimē-
tum, diſpenſationis valorem habet cō-
ceſſio, ſi aliud minimè tollatur. Text.
in l. quando, Cod. de inoff. teſtam. Vbi te-
ſtandi facultas inhabili conceſſa nullo
modo taliter permiſſa iudicatur, vt te-
ſtando neceſſariæ omittantur ſolemnita-
tes, quamuis libera conceſſa eueniret
facultas. Taliter, vt regreſſum ad inſti-
tuta faciendo; cum cauſa vna, & ſolem-
D nitas ad emphiteuticam rei Eccleſiaſticę
conceſſionem copulatiuè debeant adeſ-
ſe; quamuis vna verificetur, & alterius
habeatur defectus, nullus ipſo iure con-
tractus exiſtit.

Cuius cauſæ (vt illam aggrediamur)
ad quatuor præcipuè ſtatus fit à Docto-
ribus reductio: vt dixit Camil. Borell.
in ſumma deciſ. de rebus Eccleſ. non alien.
Et primo. ad neceſſitatem reducitur,
E quæ validiſſima, & extrema eſſe debet;
nempè quod æs alienum vrgeat. *Cap.
ſicut* 12. *quæſt.*2. *Auth. ius porrectum, C.
de ſacroſanct. Eccleſ.* Secundò. ad vtilita-
tem, quæ euidenti, ac manifeſto modo
apparere debet; ita vt Eccleſiæ condi-
tio illo ex actu patenti, ac aperta for-
ma, tàm alienationis tempore, quàm
poſt meliorem, ac locupletiorem pona-
tur in ſtatum. Iſtiuſmodi enim in con- F
ceſſionibus, vt rectè procedatur, non
ſolùm præſens, alienationis ſcilicèt, ve-
rum etiam futurum inſpicitur tempus,
habita ad illius euentum conſideratio-
ne. Riccius *tit. de alien. rerum Eccleſ. re-
ſolut.*14. Coſta *dicto conſ.* 70. *num.* 12.
Barb *collect. decret. parte* 2. *cap. ſine ex-
ceptione num.* 5. Bald. *conſ.* 156.*circa me-
dium*, *verſ. præterea, lib.*1. Barbat.*conſil.*
40. *num.* 1. *parte prima*. Rota *deciſ.* 40. G
*num.*1.*parte* 1. Idem Riccius *in praxi fo-
ri rerum Eccleſiæ in principio, verbo cauſa.*

Ita vt ſi res, quæ præſens in tempus
inculta, & infæcunda exiſtit, ex qua
propter temporum calamitatem, te-
nues percipiuntur redditus, futuro tem-
pore maiorem ſit redditura fructum, nul-
lo modo vendi, vel concedi modico pro
pretio valet. Caualc. *deciſ.* 46. *nu.* 142.
& 143. Adde, quod nullo modo vtilis H
dicitur alienatio, vbi Eccleſia tantum
accipit pretij, quantum dimiſit: vt cen-
ſuit Rot. *in luc. bonorum vendit.* Februar.
1613. quorum Reu. Patriarca Pamphi-
lio impreſſa per Farinac. ita referente
Barboſa *coll. decr. parte* 2. *cap. ſine exemp-
tione num.* 2. 4. *&* 50. Propterea reſti-
tutio Eccleſiæ conuenit de eo, quod
minimè futuro pro tempore fuerit con-
ſideratum illa præuidendo, quæ tempo- I
ris curſu inferre damnum potuerant; nā
tunc caſum culpa præcedit. Bald. *l. verum*
§. *ſi loclupl. ff. de minor.* Nacta *conſ.* 748.
num. 41. Afflic. *deciſ.*87. *nu.*30. Caualc.
*loc. cit. nu.*268.

Stabilium in alienatione bonorum,
non ſolum præſentis damni ratio, verum
etiam futuri, quod accidere poteſt, re-
ſpici debet. Coſt. *conſ.*70. *num.*12. Ter-
tio. ad pietatem, quæ ad pauperum ali-
menta reſpicit, ac ad captiuorum redēp- K
tionem, vbi alio modo prouideri mini-
mè poteſt. *l. ſancimus C. de ſacroſanc. Ec-
cleſ.* Barb. *de iure Eccleſiaſtico vniuerſ. cap.*
30. *nu.* 18. Quarto. ad incommoditatem,
vt aliquod nempè damnum euitetur,
quod Eccleſiæ rei propter retentionem
poteſt euenire, ac per alienationem va-
let euitari. *d. cap. ſine excep.* 12. *quæſt.* 2.

Me-

A Menoch. *de arbitr. iudicum lib. 2. Cent. 2. caſu 277. num. 6.*

Ad ſolemnitatem verò, ac validitatem alienationi, vel conceſſioni, de qua agitur, inferendam, plurima ſimul iuncta requiruntur; adeoquod vno ceſſante inualida exiſtimetur. Et primo dotantis conſenſus patroni debet adeſſe: ſecundum ſententiam Lamb. *in tract. de iure patro: lib. 3. art. 7. num. 1. per totum*, vbi
B adducens opinionem. Abb. Innoc. Ioan. de Imol. & aliorum ęſtimat. Quod, quamuis laicus exiſtat patronus, conſenſus tamen ſaltem de honeſtate debet haberi, non ex alio capite, niſi ex eo quod iuxta ex cauſa Patronus vbi facta videtur alienatio, illi, & contradictionem, reuocationemque valet inferre. Et ita recenſet Rocchus de Curt. & alij ab ipſo citati *in tractatu de iuris patr. verſ. hono-*
C *rificum, num. 10.* Taliter vt cum patroni in rei Eccleſiæ alienatione deficiat conſenſus, de iſtorum ſententia, non inualidus redditur actus à principio: ſed inſufficientem poteſt declarare. quoties contra factum, ſine ipſius conſenſu alienationem, patronus reclamauerit.

Quorum opinio illa in alienatione locum habere videtur, vbi nullum patronus incommodum ſenſit; & caſus habetur in eo, qui Eccleſiam ſimpliciter, &
D abſolutè dotauerit, abſque eo quod ius reſeruauerit; in iſto enim ratione reuerentiæ, ac honoris, ipſi ab Eccleſia tribuendi de honeſtate conſenſus requiritur, minimè autem in illo, qui Eccleſiam dotauit, ſibique patronatus reſeruauit ius, habito de aliquibus non paruæ conditionis iuribus intuitu: vt extat caſus inuictiſsimo in domino Rege, qui velut
E patronus omnes cathedrales Eccleſias Epiſcopatuum Regni Siculi dotans, ſibi ſede vacante ſuccedendi ius, ſpoliumque ab Epiſcopo relictum acquirendi reſeruauit, & alias ſubſidiarias penſiones è fructibus debendas excipit, vt in dies in obſeruatione eſſe videmus; in iſtis etenim habita damni ratione, quod fortè in rei Eccleſiaſticæ alienatione poſſet euenire, conſenſus de neceſsitate requiritur.

Hoc idipſum ex ratione præcitatis ab F
authoribus ad honeſtatis fundandum intuitum adducta colligitur; dicūt enim de honeſtate, non autem de neceſsitate conſenſum requiri: eoquod nullo modo iuri patronatus iſtorum præiudicium infertur: ergo vbi aliquod illa ex alienatione patronis adducitur præiudicium; non de honeſtate, verum etiam de neceſsitate debet conſenſus adeſſe, cum ipſius de intereſſe tractetur: & ita ſenſit. Camil. Borell. *in collect. dec. tit. 32. de* G
Iure patronatus num. 141. vbi. Poſſunt patroni reuocationem iuris patronatus alienationibus per capellanos legitima abſente cauſa, nec ipſorum patronorum concurrente conſenſu factis dare: & hac de re: poteſt ſeſe patronus opponere, ne Eccleſiæ res diſsipētur, ac nullam propter cauſam diſtrahantur, cum ipſis præcipuum hoc onus incumbat, prout expoſuit Innocen. *in rubr. de iure Patrona-* H
tus nu. 1. Anchar. *conſ. 122. num. 5. verſ. item ius patroni.* Barboſa Collect. DD. *in 2. parte decret. cap. filius 31. num. 30.* Et iure, eoquod per bonorum Eccleſiæ carentiam Patronatus ius amitteretur, iterumque illam dotare compelleretur idē Barbo. *de iure patronatus num. 253.* Qua de re alienatione ſequuta ſemper valet patronus illius diſtractionem vrgere; vt dixerunt præcitati DD. quibus adde I
Caſtrenſ. *conſ. 437. viſis omnibus in fine lib. 1.* Tuſc. *in littera alienatio concluſ. 272. num. 65.* Caualc. *dec. 17. & 63. nu. 33. & 64. parte 2.* Adde quod ſi Eccleſiæ, cuius alienantur bona ad laicorum ius patronatus attineant, eorumdem conſenſus huiuſmodi in alienationibus, debet requiri, vt dicit Barbo. *in tit. de iure Eccleſiaſtica vniuerſo lib. 3. cap. 30. nu. 9. in fine:* vbi quamplures adducit. K

Secundo. Summi Pontificis decretum, iuxta extrauagantis ambitioſæ diſpoſitionem, quæ cum omnibus notiſsima exiſtat, Doctorum authoritate nullo modo indiget.

Tertio tractatum, ſaltem vnum, diſcuſsionem ſcilicet, quæ allatis rationibus, pro, & contra efficitur, verum huiuſmodi

A iuſmodi bonorum alienationem facere
ſit neceſſe: Barbo. *loco cit. nu.* 30. Couar.
lib. 1. *variarum reſol. cap.* 17. *num.* 1. Vaſ-
quez *de redditibus dub.* 3. Bonac. *varior.
trac. tit. de alien. bonorũ Eccleſiaſ. diſp.* 2. *qu.
vnica parte* 4. *num.* 1. Suarez *de Relig.
tom.* 4. *tract.* 8. *lib.* 2. *cap.* 57. *num.* 8.
Alex. *conſ.* 17. *lib.* 4. *num.* 50. vbi adducit
Tex. *in cap. cum Apoſtolica, & cap. tuam,
de his, quæ fiunt à prælatis, &* 12. *queſt.* 2.
B *cap. ſine excep. & cap.* 20. *de rebus Eccle-
ſiæ non alien. nu.* 6. Qui tractatus expreſſo
maioris partis capituli conſenſu, corro-
borationem debet habere, licèt ſingula-
riter præſtetur. Idem Vaſquez *d. dub.* 12.
num. 42. Bonac. *dicto puncto* 4. *nu.* 2. *ad-
ducti* à Barboſa *loco citato numero quarto.*

Nec aliqua in parte obicem poneret,
ſi prædicto de contractu, illa fuerant in
inſtrumento verba enarrata, nempè (ha-
C bito ſæpè ſæpius, quæ de ſolemnitate re-
quiruntur) illa enim verba enunciatiua
nullo modo præcisè tractatum probant.
Alex. *dicto conſ.* 17. *lib.* 4. *num.* 6. vbi ad-
ducit Bart. *in l. fin. ff. de caſtren. pec. &
in autent. ſi quis in aliquo, C. de edendo, &
in l. ſciendum ff. de verbo oblig. pernotata
in l.* 1. *C. de fide Iuram. & Iuris haſt.e fi-
calis lib.* 10. Arg. *l. doli verſ. diuerſorum ff.
de nouat.* benefaciunt notata per Inno-
D centium *in cap. cum iure de officio delegati,
& in cap. quoniam contrarium de probatio-
nibus*. Quorum opinione conſiderata,
infallibilis traditur regula, quod ſemper
ex ſe, ac ſeparatim, de tractatu debet in-
ſtrumentum fieri, ab inſtrumento em-
phiteutico, vel alienationis. Paulus
de Caſtro *conſ.* 38. *incipiente ſuper qua
quatuor. vtrum viſo ſtatuto, lib.* 20. Specul.
in tit. de locat. §. 2. *verſ. & ſi res, iuncto
verſ. præcedenti de his, quæ fiunt à Prælatis.*
E Nec ex notarij affirmatione, quæ in-
ſtrumenti in fine fuerit facta (quod ſci-
licèt contractus cum cauſa, & ſolemni-
tate fuerit ſtipulatus) cauſæ cognitionẽ
infertur interueniſſe: eoquod iuxta ve-
ram, realem, rationabilem, communem-
que ſententiam, relationi à notario fa-
ctæ, nulla præſtanda eſt fides, habito
præcipuè reſpectu, quod impoſsibile

erat hæc omnia eodẽmet tempore, ac F
inſtrumento interuenire. & hac de re
optimè fuit conſtitutum, quod tractatus
iſti, iſtaque cauſæ cognitio, inſtrumenta
alienationis rei Eccleſiaſticæ, ſaltem
per vnum, vel geminum diem debeant
præcedere. Caualc. *deciſ.* 45. *num.* 30.
Gram. *deciſ.* 79. *num,* 10. 11. & 17. Rol.
conſ. 15. *num.* 11. *vol.* 1. *& conſ.* 7. *nu.* 16.
Crauet. *de antiquit. temp. in* 2. *parte cap.*
104. *num.* 5. Crot. *conſ.* 339. *num.* 34. *vol.* G
3. Felin. *conſ.* 42. Bal. *conſ.* 376. *vol.* 1. Io-
nal. *conſ.* 48. Eò magis, quod verba illa
in contractu enunciata, per quæ de-
monſtratur ex Eccleſiæ neceſſitate, vel
commodo illius ſtipulationem proceſ-
ſiſſe nullam retinet ſufficiẽtiam; eòquod
talis cauſæ aſſignatio minimè propter
inſtrumentum requiritur: itaut de ſcrip-
turæ ſolemnitate ſit: ſed ipſam propter
alienationem: *Caual. deciſ.* 46. *num.* 125 H
& adducit *in cap.* 1. *de contract. num.* 75.
Aliter abſurdum reſultaret; quod nimi-
rum quis ſola ex neceſſitatis aſſertione,
quamuis ipſius neceſſitatis, commodi-
tatiſque cauſa minimè ſubſit, alienatio-
nem facere poſſit: Idem Caual. *dicta de-
ciſ.* 46 *num.* 12. Bartolus *in l. finali de Ca-
ſtren pec. num.* 6. Pręcipuè ſi partes ſo-
lemnitati in contractu enunciatę, renun-
ciationem facere nequeunt: Bartolus *in* I
l. ſciendum, ff. de verbor. obligat. vbi po-
nit exemplum in minore, fiſco, & Ec-
cleſia. Hac de alio conſtare modo cau-
ſæ de veritate debet, quàm per aliena-
toris affirmationem: iſta etenim à veri-
tate, non verò à contrahentium volun-
tate dependentiam habere: Caual. *dicta
deciſ.* 46. *num.* 125. *vſque ad numerum*
129. Quæ omnia cum è mera diſpoſi-
tione habeantur, quæ à ſua ratione, vt K
anima è corporis moderatione regula-
tur: ſecundum diſpoſitionem Text. *in l.
ſi vnquam, in verbo liberis num.* 45. *C. de
reuocand donat.* Tiraquel. *in tractatu, quod
ceſſante cauſa num.* 513. Menoch *conſ.* 40.
num. 17. Omnibus his, quæ illorum ad
validitatem requiruntur, ceſſantibus, de
iure nullum habere vigorem apparent
iuxta vulgatiſſimam iuris regulã; quod
nem-

A tempore conſtante cauſa ceſſet effectus : *&c. adigere quamuis, de iure patronatus.* Tiraq. *loco citato num.* 25. & Menoch. vbi ſupra *nu.* 18. Quo in loco edicti ratione ceſſante, ceſſare quoque videtur edictum ; & conſequenti ratione alienationes prædictas, bonorumque Eccleſiæ emphiteuticationes de iure, nullam habere validitatem cenſendum eſt : ſi cauſa nimirum neceſſitatis, vel vtilitatis ; aut pietatis,
B incommoditatiſue in illis minimè interueniat ; pariterque ſi cum vna ex iſtis, tractatus, decretum Pontificis, patronique conſenſus minimè copulatiuè interfuerit ; Ac ſimili vice Prælato horum habito defectu ad illas deuenire, prohibitum extat ; Bart. *de offic. & poteſt. Epiſc. parte* 3. *alleg.* 95. *num.* 68. Menoch. *de arb. Iud. caſu* 433. Præcipuè ſi perpetuum ad tempus emphiteuſis exiſtat ; quæ contra
C iuris formam reputetur, ratione amiſſionis ſpei aliud ſuper ea conquirendi ; validitatem de iure non habet, cumque omnibus eius qualitatibus corruit. Idem Barbo. Menoch. *conſ.* 39. *à num.* 1. vbi adducit Text. *in cap.* 1. *qui feudum dare poſſunt. cap.* 1. *§. item ſi Epiſc. quibus modis feudi amittantur in vſibus feudorum ; cap. ſuper rebus Eccleſ. non alienand. & cap.* 2. *de feudis.*

D Nec vllo modo Pontifex (eſto quod eius adeſſet decretum) cauſæ valet ſupplere defectum, ſi verè de illa euidenti modo non conſtiterit. Gemin. *conſ.* 48. *num.* 9. Ipſa eademmet ratione, ex eo quia iuris ex neceſſitate debet verificari conditio, ſub qua Pontifex ordinauit poſſe ad alienationem deueniri ; quod alienatio ſcilicet Eccleſiæ ad vtilitatem, vel neceſſitatem concernat ; prout fuit
E expoſitum ; qua minimè verificata, decretum nullum ex ipſo iure eſt conſtitutum, cum illa è qualitate intrinſecam dependentiam, cum illa connexionem habeat, velut anima cum corpore : Immò Summus Vrbis Antiſtes qualitatem illam veram exiſtere præſumpſit ; & hac de cauſa decreti ad conceſſionem deuenit : quæ ſi ceſſaret illam nullo modo conceſſiſſet. Ruinus *conſ.* 68. *num.* 5. *l.* 1. Taliter vt cõtra Pontificis decretum, ſi minimè fuerit verificata cõditio ; in decreto adiecta, cuius vigore ad illud fuit deuentum, contraria probatio in parte admittitur ; nullam ſcilicet, vel neceſſitatis, vel vtilitatis cauſam fuiſſe, inualidumque redditur decretum, & nulla declaratur alienatio. Caualc. *dicta deciſ.* 46. Fulgineus *in notat. de contractibus emphit. quæſt.* 22. Nullum ponēte obicem, quod
G talis exequutores decreti, talem declarent alienationem, euidentem in vtilitatem ſucceſſiſſe ; probata enim læſione, ſemper Eccleſia, vel patronus talem vrgere poterit alienationem. Rodoan. *de rebus Eccleſ. non alien. rub.* 19. *num.* 155. Surd. *conſ.* 249. *num.* 22. Itaut cum cauſa falſa probetur, decretum ſimul cum alienatione nullum habent vigorem : nec tali ex alienatione dominium transfer-
H tur. quã de cauſa reuendicatio contra poſſidentem Eccleſiæ conceditur. Abb. *conſ.* 41. *vol.* 1. Vbi talis conceſſio reperitur irritata, non obſtante Pontificis confirmatione ; pariterque apud Deciũ *in conſ.* 142. Obſeruatum à nobis fuit quamdam emphiteuticam conceſſionẽ Innocentij VIII. authoritate corroboratam, cum de læſione conſtiterit, irritatã fuiſſe.

I Maximè ſi manifeſto modo conſtiterit res ad emphiteuſim conceſſas, per ſe, propriaque ex natura, quam retinent, abſque eo quod aliqua hominis adhibita fuerit induſtria, nullo modo inutiles, ſyluoſas, ſteriles, aquoſas, inundatas, ac infructuoſas eſſe ; pro quibus alienatio tractatu præcedente permittitur ; quod nullam Eccleſiæ, ſi apud Eccleſiã permanſerint, vtilitatem afferant. Barb.
K *loco citato num.* 20. vbi adducit Authent. *præterea, C. de ſacroſanct. Eccleſ. cap. hoc ius §. perpetuò, & cap. œconomus* 10. *quæſt.* 2. *cap. ſine exemptione ; & cap. terrulas* 12. *quæſt.* 2. *cap.* 2. *ad aures de rebus Eccleſ. non alienandis.* Cum ergo euidenter appareat nulla ratione alieno ære oppreſſum rectorem exiſtere, nec aliquam Eccleſiæ, vel ædificandi, vel reſtituendi, aut alia neceſſaria faciẽdi, vt requiritur,

A necessitatem inesse: ac pariter, cum de patroni consensu, Pontificis decreto, atque omnibus ad ea requisitis, vt adnotauimus, nulla extet euidentia, debet concludi; nullum prædictas concessiones vel valorem, vel robur habere. Caualcan. *decis. 45. num. 33.* vbi adducit Gugliel. *de rebus Ecclesiæ non alienandis, centur. 112. quæst. 22. num. 4. & centuria 459. nu. 11. 12. & 13.* Immò esto, quod
B hæc omnia cessarent, irrita solum esse debet ex enormissimæ læsionis capite, quam adueniente ex temporum qualitate substinet Ecclesia; eòquod res ad emphiteusim concessæ annuum præter canonem, centuplum, vt in diem videmus, reddunt fructum; ac præcipuè in integrum restitutio competit Ecclesiæ pro recuperatione rei, super qua tàm exiguus in illius damnum, ac præiudi-
C cium fructus percipitur. Camill. Borel. *in summa decis. tit. de emphiteusi nu. 283.* Simili modo, & Regi legitimo pro suo interesse, qui Minori, Ecclesiæ, ac Reipublicæ assimilatur. Sforz. Oddus *de restit. in integrum quæst. 3. art. 14. nu. 88.* Didacus *variarum resolut. cap. 13. nu. 19.* Grammaticus *super constit. Regni, tit. de restit. Reipubl. num. 40.* Nullum ponente obicem, quod ex illarum possessoribus
D rerum immemorabili ex tempore fuerit assignanda præscriptio. Idem Sforz. *loco citato quæst. 16. art. 10. nu. 51.* Ruinus *cons. 68. n. 29. lib. 1. & cons. 193. nu. fin. 18.*

Ex eo quia læsionis ratione lex obstat, nec iustam præbet causam inualido præscribendi titulo, quamuis millenaria existeret. Alexand. *cons. 75. viso themate n. 12. vers. ex his patet responsum vol. 2.* Menoch. *cons. 3. num. 499. vers. non ob-*
E *stant quintum.* Caualc. *decis. 28. num. 21.* Eò magis, ex eo quia prædictæ concessiones à primo sui exordio nullum habebant valorem; cum factæ fuerint de rebus, quæ nec poterant, nec debebant concedi, in detrimentum damnumque Ecclesiæ, ac patroni, nulla existente causa, nullisque interuenientibus solemnitatibus, quæ nullitas titulum ad non titulum reducens, à sui initio facit, quod F
talium possessoribus bonorũ, nullo modo præscriptio etiam per mille annos, currat. Crauet. *cons. 146.* Roman. *cons. 1. num. 53. & 57.* Adde, quod si talis daretur præscriptio in malè possidentibus Ecclesiæ bona, occasio etiam in peccato, ac excommunicatione persistẽdi daretur. quod nullo modo erat à superioribus permittendum. hac de causa etiã immemorabilis præscriptio debet omninò excludi. Crauet. *dicto cons. 146.* Ca- G
ualcan. *decis. 28. num. 26. & decis. 27. nu. 24. cum pluribus sequentibus.* Vltra quod nullo modo in Regno in tertijs etiam possessoribus conceditur præscriptio. Debet igitur concludi isto ex potissimo capite prædictas concessiones inualidas, ac reprobabiles à iure esse.

Nullum ponente obstaculum successorum in prælatura taciturnitate, Mini- H
strorumque Regis, à quibus ratione ignorantiæ nullo modo tacitus datus fuit consensus, nec vlla vice aduersus eos potest præscriptio currere. Caualc. *decis. 27.* Et hanc propter causam minimè affirmari valet successores Prælatos, Regisque Ministros per canonis receptionem rata reddidisse instrumẽta, ignorabant etenim læsionem, actusque nullitatem, & bonorum Ecclesiæ inuestitu- I
ram. Caualc. *decis. 45. num. 23. & decis. 46. num. 99.* Nulla in parte obstante, quod temporis ex antiquitate omnia solemnia interuenisse acta præsumeretur. & ita omnes necessarias solemnitates tàm ex parte patroni, quàm ex Pontificis parte, ac rei ad emphiteusim concessæ, aduenisse iudicetur; tali namque ex temporis antiquitate nullo modo causa præsumitur, aliter tituli iustifica- K
tio, ac substantia præsumeretur: vt consideratum fuit per Nattam *cons. 102. nu. 42.* Mascard. *de probat. conclus. 13. 22. num. 28.* Caualc. *decis. 29. num. 10. & 15. & decis. 3. num. 81.* Rotam Nouis. *decis. 65. num. 23.* Et licèt iuxta quorũdam sententias, solemnitas ex temporis antiquitate præsumeretur, talis opinio de iure ciuili procedit; alitèr enim euenit

A nis in iure canonico. cui præſenti in
cauſa ſtandum eſt. Arat. *in l. ſciendum*
num. 12. *ff. de verb.* Gabriel. *de præſump.*
concluſ. 1. *nu.* 76. Menoch. *lib.* 3. *præſump.*
num. 91. Maſcard. *dicta concluſ. num.* 25.
Caualc. *deciſ.* 46. *num.* 16. Et conceſſio,
quod etiam de iure canonico vigorem
haberet, ac procederet ſolummodo in
illius Prælati, qui contraxit præiudiciũ,
& habentis ius, cauſamque ab eo, non
B tamen in tertij præiudicium procedit,
patroni ſcilicet, atque ſucceſſorum in
prælatura, qui nullam, vel cauſam, vel
dependentiam alienante à Prælato ha-
bent. Rota Lucchen. *deciſ.* 52. *num.* 25.
Menoch. *conſ.* 1. *num.* 79. Cephal. *conſ.*
441. *num.* 27. Gabriel, *de præſumpt. con-*
cluſ. 1. *num.* 54. Afflict. *deciſ.* 53. Cacche-
ranus *deciſ.* 173. *num.* 3. Maſcard. *dicta*
concluſ. 1322. *num.* 26. Menoch. *dict. præ-*
ſumpt. 132. *num.* 91. Succeſſor namque
C in prælatura nullam ab anteriore Præla-
to cauſam habet, verum etiam ab Ec-
cleſia; vt fuit conſideratum à Peregrin.
& Caualc. *dicta deciſ.* 44. *num.* 6. *& de-*
ciſ. 46. *num.* 18. Tanto magis ex eo quia
ſucceſſores nullam de qualitate, ac alie-
nationis forma notitiam habuere; quã-
uis omnia ſolemnia, & neceſſaria inter-
uenerint. Cephalus *d. conſ.* 316. *nu.* 14.
& conſ. 441. *num.* 79. Caualcanus *dicta*
D *deciſ.* 46. *num.* 19. *parte* 1. Probari nam-
que debet ſcientia. *l. verius, ff. de probat.*
Eò magis, quia de maximo præiudicio,
patrono, & Eccleſiæ illato, agitur. Ga-
briel. *de præſumpt. concluſ.* 1. *num.* 53.
Caccheranus *deciſ.* 173. Caual. *deciſ.* 56.
num. 21. *parte prima, & deciſ.* 29. *nu.* 15.
parte 2. Præſumptio verò ex homine,
non autem ex iure habetur; & ita vana
eſt, cui nullo modo ſtare prudentes cõ-
E pelluntur. Nacta *conſ.* 264. Caualc. *dicta*
deciſ. 56. *num.* 42. *parte prima, & deciſ.* 29.
num. 15. *parte* 2. Et claro modo omni-
bus de præiuditio, patrono, & Eccle-
ſiæ illato conſtat; quod à cunctis immẽ-
ſa ex fructuum perceptione, ac emphi-
teutici canonis tenuitate conſpicitur. &
hoc equidem damnum ſemper oſtendi
probationibus valet; & quod nullo mo-

do Eccleſiæ vtiles fuere tales conceſſio- F
nes. Rodoanus *de rebus Eccleſiæ non alie-*
nandis, quæſt. 20. *num.* 164. Quibus om-
nibus vnitim concurrentibus, debet in-
dubitatam inferri per doctrinam: Regẽ,
& Eccleſiam poſſe prædictarum nullita-
tes conceſſionum intentare, ac ad pri-
ſtinum reſtituere ſtatum; parique modo
minimè poſſeſſores audiuntur cum in
excommunicationis ſtatum exiſtere iu-
dicentur, ſecundum intentionem Caual.
deciſ. 45. *num.* 38. Quo in loco caſum G
exemplificando dicit. quod iſti ſemper
in excommunicatione perſtiterunt, ſunt,
ac erunt, vſquequo bona prædicta non
faciant ad Eccleſiam regreſſum: & ſaltẽ
propter exorbitantes rerum emphiteu-
ticarum iuualidè conceſſarum introitus
augeri debet penſio, & non tali ratione
exiguos dari prouentus. Gregor. Lopez
l. 26. *gloſ.* 3. *à principio tit.* 28. *parte* 3. Ti-
raquell. *de retract. tit. ad finem num.* 94. H
Barbo. C. *de iure emphiteutico num.* 26.
vbi dicit, quod aucta re emphiteutica
debet etiam augeri penſio.

Reliquum eſt, vt ſolummodo articu-
lus diſcutiatur; an iſti ad fructuum re-
ſtitutionem teneantur? & dicimus, quod
abſque vlla diſpenſatione tenentur ma-
læ fidei ratione, in qua videntur conti-
nuare, ſcientes res ab ipſis poſſeſſas eſ-
ſe de rebus Eccleſiæ; eòquod per tàm I
exiguam canonis ſolutionem illam re-
cognoſcunt in dominam, illarumque
poſſeſſionem habere ſine ſolemnitati-
bus, cauſiſque ad illam requiſitis no-
ſcunt; quibus minimè concurrentibus
debet vna cum fructibus ab inueſtituræ
die perceptis rei effici reſtitutio. Fulgi-
neus *de contract. emphit.* Præcipuè ſi em-
phiteuſis conceſſio perpetuum ad tẽpus
fuerit: nam illo in caſu bonorum debet K
reſtitutio fieri vna cum fructibus, dam-
nis, intereſſe, ac expenſis inueſtituræ
ex die, non autem à mota lite percep-
tis. Caualc. *deciſ.* 45. *num.* 66. Soccin.
conſ. 29. *dubit. vlt. vol.* 1. Grammaticus
deciſ. 744. Afflict. *deciſ.* 93. *num.* 2. Alex.
conſ. 90. *in fine vol.* 2. Riminal. Iun. *conſ.*
5. *num.* 4. *vol.* 1. Immò ad melioramen-

A ta eſſe obligatos concludimus; iſta enim velut facta in loco Eccleſiæ inualidè conceſſo, illius ad vtilitatem cedunt, quæ nullo modo tenetur illa reſtituere, tanquam alieno in ſolo facta; quamuis illa de propria facientis pecunia facta eſſe conſtaret. Surdus *conſ. 333. n. 44.*

Debet itaque concludi ex iſtis, ex quibus Salernus *in allegat. impreſſis in cauſa territory Sambucà num. 8.* qui antefactas tales conceſſiones eſſe annullandas dicit;
B & præcipuè ex eo, quia extat S. C. M. ordinatio mandantis, ac dicentis: *Y en quanto à las Pierras, que el Obiſpo ha dado a cenſo, ſin mi licencia por ſer à mi miſma coſa cargo procuratias os encargo hagaes ſalir la nullidad de los contratos por todos caminos.* Et debet etiam videri id, quod ſcriptum extat penes Rubeum parte 7. *deciſ. recent. deciſ.* 129. *num.* 16. & penes Merlinum *deciſ.* 710. *n.* 16.
C

DE COLONIS PARTIARIIS.

Cap. 4.

PArtiarius ille dicitur colonus, qui alienum agrum ſolummodo communi pro damno, & commodo excolit, aduerſus quem actio pro ſocio competit: ex eo quia partiarius colonus ſocius
D nominatur *l. ſi merces, §. vis maior,* & ibi DD. *ff. locati.* Ruinus *conſ.* 190. *num.* 15. *& ſequentibus* Ruinus *conſil.* 151. *num. in lib.* 4. Et ſimili modo ſocietatis contractus interuenit appellatur, quando infœcundus ſterilis, ac infructuoſus fundus alicui ad meliorandum adferendus, ſub partis fructuum præſtatione conceditur. Ruinus *dicto conſ.* 190. *num.* 13. *&*
E *ſequentibus cum num.* 30. & impropriè modo ſocium eſſe cenſeo, vt colligitur ex *dicta l. ſi merces, §. vis maior,* ibi, *quaſi iure ſocietatis,* cum illa *quaſi* dictio improprietatis demonſtrationem faciat *l.* 22. *ff. de inofficioſo teſtamento, l. ſi pateris §. qui duos, ff. de adoptionibus,* quoniam ſocietas alterius eorum ſequuta morte diſſolutionem patitur. *l. actione, §. morte, & l. nemo, ff. pro ſocio.* Sed contracta locatio, vt certæ fructuum portionis ſit
F ſolutio ad hæredes progreſſum facit, ſecus ſi certa fuerit merces conſtituta. Baldus *in l. certi iuris num.* 6. *C. de locat. & cond. & in l.* 1. *num.* 13. *C. de fruct. & litis expenſis.*

Ita vt partiarius colonus nullo modo ex locatione, verùm etiam ex vi ſocietatis in obligatione reperitur. Doctores *in dicta l. merces, §. vis maior, ff. locati,* & præſertim Bartolus, Baldus, Paulus à
G Caſtro, & Fulgoſius. Signorel. *conſ.* 84. *num.* 3. Ruinus *dicto conſ.* 190. *num.* 19. Quamuis contractus iſte ſit impropriè modo ſocietas, eòquod vtili actione pro ſocio, aut præſcriptis verbis erit agendum: vt inquit Azor. *in ſumma, C. de locat. & conduct. num.* 9. Aliter verò eueniret, ſi certa fructuum quantitas quolibet anno ſolui deberet, atque confuſo in genere eſſet præſtanda, vt
H decem nimirum, tritici ſalmæ, vel quinque, ſeu fructus alterius, eo quod innominatus erit contractus. Bartolus in *dicta l. merces, & in d. §. vis maior, n.* 10. *& in l. ſi apes, §. primo, ff. de furtis.* Paulus de Caſtro *in dicto §. ſi vis maior, ff. de loc. & conduct.* Verum, ſi determinata in genere certa fuerit quantitas promiſſa, veluti pars tertia fructuum ex fundo, cuius culturæ ſtuduit, excipienda, par-
I tiarius nominatur colonus, & inter ipſum, & dominum ſocietas contracta intelligitur. *dicta l. merces, §. ſi vis maior,* & ibi Barb. *num.* 9. *& in dicta l. ſi apes, §. primo, verſ. an partiarius, ff. de furt.* quæ etiam tacito modo contracta intelligitur. Ruinus *conſ.* 191. *num.* 81 *& ſeq. lib.* 4. Cui receptorum pars fructuum, pro adhibita induſtria, & cultura eo-
K nio conceſſa. Oſaſcus *deciſ.* 8. *num.* 9. *l. prima,* & ibi Bartolus *ff. de fruct. & litis expenſis, l. fructus,* & ibi Bartolus *ff. ſoluto matrimonio.* Ex hac de cauſa propter impenſas, quæ fuerint ab ipſo factæ, tacitè inducitur hipotheca, argumento *l. liberandis, cum l. ſequenti, ff. qui potiores in pignore habeantur,* & *l. prima, quibus modis pignus, vel hipotheca tacitè contrahitur.* Vnde partiarius colonus, donec fructus,

qui

A qui ſibi debentur, percipit, fundi cul-
turæ valet inſiſtere, Abb. *in cap. 1. nu. 3.*
de reſtit. in integrum. Itaut partiarius co-
lonus à ſingulari ſucceſſore expulſionẽ
nulla ratione pati poteſt. Iacobus Butr.
quem refert Bald. *in antiqua repetitione*
in dicta l. merces, §. 1. & l. idemque, §. vlt.
ff. pro ſocio. Licèt contraria fuerint in ſẽ-
tentia. Romanus *conſ.* 309. & Alexand.
in l. ſi filiofam. §. ſi vir, num. 17. verſ. ſed
contrarium, ff. ſoluto matrim. Cephal. *conſ.*
B 181. Oſaſcus attamen *deciſ. 82. ad finem,*
opiniones diſtinguendo conciliat, dicẽs:
Aut agitur de fructibus pendentibus, qui
mox ſunt colligendi, & tunc pro ſumptibus
culturæ, & induſtria pars coloni proindè
haberi debet, ac ſi percepti fructus eſſent:
argum. l. penult. ff. de teſt. mil. cum alijs à
Tiraquello adductis de retract. lignag. gl. 7.
§. 1. num. 44. & Couarr. variar. reſol. l. 1.
cap. 3. num. 3. Aut agitur de fructibus fu-
C *turi temporis, pro quibus ſumptus non ſunt*
facti, nec opera, nec induſtria eſt adhibita:
& tunc quoad eos partiarius non obtinebit:
quia nullum habet ius, neque detrimentum
vllum patitur. Cagnol. *in l. 2. num. 221.*
de pactis inter emptorem, & venditorem.
Et Oſaſcum ſequutus fuit Surd. *dec. 52.*
num. 12. & videri debent Vincentius de
Franchis *deciſ. 334. parte 2.* Velaſcus *de*
iure emphiteutico quæſt. 30. Gratianus *di-*
D *ſcept. 37.* Menoch. *de arbitrar. caſu 215.*
num. 2. Hac de cauſa valet in fundo mo-
ram facere, donec debitam fructuum
portionem ſibi datam ſentiat, eòquod
exceptio, quæ auctori obijci poteſt, ſuc-
ceſſori quoque obſtat: *l. in venditione,*
ff. de actionibus empt. l. fluminum, §. ady-
citur de damno infecto, l. etiam, ff. de iure-
iurando cum ſimilibus.

Differentia partiarium inter colonũ,
E & illum, qui nummis colit, habetur:
eòquod iſte omnes, vtilitati ſuæ, fructus
excipit. Partiarius verò diuiſionem fa-
cit, nempè pro illa parte, circa quam
facta fuit conuentio. Signorel. *conſ.* 84.
Romanus *in l. diuortio in principio num. 7.*
ff. ſoluto matrim. Adde, quod partiarius
colonus, tamquam ſocius, acceptum
damnum, lucrumue ſimul cum domino
commune habet: ſimplex verò, qui nũ- F
morum ſummam exſoluendo colit, om-
ne, & lucrum, & damnum ſibi recipit:
dicta l. merces, §. vis maior, ff. de locat. &
conduct. Quo in loco Bartolus expreſſũ
modo notum reliquit. Quod ſi partia-
rius minorem ea, quam ſeminauerit, fru-
ctuum quantitatem accipiat, debet ex
præcepto partẽ domino tribuere, quod
etiam ſcriptum reliquit Bald. *in l. licet*
num. 10. C. de locato, & conduct. Afflict. *in* G
cap. 1. §. rurſus, col. 2. circa medium, quibus
modis feud. amitt. Simplici etiam colo-
no, qui annuam reddens penſionem agri
inſiſtit culturæ, debet ſuperueniente
propter ſterilitatem penſionis remiſſio
fieri, vt ſuo loco dictum fuit: ſed par-
tiarius nullam partis fructuum remiſſio-
nem accipit. Quare, ſi ipſe multas in re
faciat expenſas, & percepti fructus nul-
la forma expenſarum attingunt medie- H
tatem, nihil debet ei remitti, illa ſcili-
cet ratione: quia ſocius eſt, ac ſocieta-
tis ex natura damni, vtiliſque particeps
effici debet: *dicta l. ſi merces, §. ſi vis ma-*
ior, ff. de locat. & conduct. Bald. *in l. licet,*
num. 10. C. eadem.

Partiarius in conſignanda fructuum
medietate domino, nulla ratione ſemen
deducit: per Text. *in cap. tua nobis, verſ.*
verum ſi ad Deum de decimis: eòquod ſi- I
nè fructuum, & expenſarum deductio-
ne, ſuam conſequi debet fructuum por-
tionem: colonus etenim de proprio ſe-
men pro agro ſerendo exponere obli-
gatur: quapropter Innocentius *in dicto*
cap. tua nobis regulam extrahit: quod fun-
dum ad inferendam culturam ad partem
fructuum accipiens, nullo modo ſemen,
vel alias deducit impenſas, niſi alia pari
pactum diſpoſitio extaret. Surdus *deciſ.* K
201. num. 3. vbi adducio Abbatem di-
centem, ruſticum ſemen de proprio po-
nere debere, ſi aliter actum ſenſit: &
Bald. *in l. 1. num. 9. quæſt. 7. ff. pro ſocio,*
& Cinum poſt Iacobum Aretio: Eòquod
tacita forma actum fuiſſe conſpicitur,
colonum ſemina ſpargere, aliaque ſuis
expenſis facere debere, & hac de re mi-
nimè deduci debent. Velaſcus *de iure*

em-

A *emphiteutico quaſt.* 32. *num.* 9. Menochius
de arbitr. caſu 215. *num.* 2. Iſta namque
ratione debita fructuum pars colono
aſſignatur. Surdus *deciſ.* 794. *num. primo.*
Et quamuis fuerit è domino facta fundi
venditio, ex qua, licèt nihil expreſſis
verbis dictum fuerit, pendentes etiam
fructus venditi videntur. *l. Iulianus,* § *ſi*
fructus, ff. de action. empt. Valet colonus,
non ſolùm quoad dominicam, verum
B etiam quoad colonicam portionẽ perſonali
actione repetitionem à domino
facere venditore. DD. penes Surdum
dicta deciſ. 294. *num.* 6. niſi emptor factæ
emptionis tempore fundum ad partem
excolendum, traditum fuiſſe ſciret.
Teſaurus *deciſ.* 55. *nu.* 4.

Præſenti in tractatu dicendum circa
ſeminis materiam occurrit; vtrum ſcilicet,
ſi colonus nullum ſua ex parte ſe-
C men ad ſerendum habens, illud ab alio,
vel pecunias ad ſeminis emptionẽ mutuas
recipit, an talis, vel ſeminis, vel
pecuniarum creditor ſoli domino in ſolutione
accipienda præferatur? pro cuius
caſus reſolutione, DD. quidam aſſerunt:
ſeminis creditori contra ſoli dominum
prælationem dari: alij contrariũ
affirmant. Primæ opinionis propugnatores
fuere. Mantica *de tacitis lib.* 11. *tit.*
D 23. *nu.* 11. Pacificus de Saluiano *inſpect.*
3. *cap.* 2. *num.* 524. Qui extenſionem etiã
facit in pecunias, pro ſemine habendo,
mutuas dante; qui mutuum enim ſemẽ
dedit, cauſam in fructuum productione
præſtitiſſe videtur; atque ſimul cũ prælationis
priuilegio erit hipotheca. Paſcalius
de viribus patriæ poteſtatis parte 4.
cap. 6. *num.* 65. Carocius *de locato, & cond.*
tit. de deformit. quæſt. 5. *verſ. circa prælationem
num.* 2. Decianus *conſ.* 50. *lib.* 3.
E Caſtilla *deciſ.* 10. *nu.* 6. Teſaurus *quæſt.*
forenſ. 29. *num.* 6. Gaita *de credito cap.* 4.
num. 557. Nepita *ſuper conſuetud. Catan.*
tit. 35. *conſuet.* 1. *num.* 35. Amatus *reſol.*
3. *num.* 75. Fructus namque nullo habito
ſemine ortum ſortiri minimè potuiſſent;
cum abſque ſemine, haud equidẽ
ſerere colonus, neque fructus ex agro
percipi potuiſſent. Pro parte autem ſoli
domini defenſionem adducunt. Decianus
conſ. 50. *lib.* 3. Felicianus *de ſo-* F
ciet. cap. 27. *num.* 77. Caualc. *deciſ.* 27.
num. 23. *&* 37. *parte* 2. Peregrinus *conſ.*
80. *nu.* 1. *vol.* 3. Laſarte *de decimis vend.*
cap. 19. *num.* 71. *&* 72. Muta *ſuper conſuetud.
Panorm. conſ.* 84. *num.* 14. Caſtilla
dicta deciſ. 10. *ad finem.* Eòquod is retinet
in ſpecie priuilegium, cuius vigore
ipſi fructus in ſpecie hipothecati exiſtunt:
ex eo quia ſua ex re locata percipiantur:
l. ſi ventri, §. *in bonis, ff. de pri-* G
uilegijs creditorum, l. ſi in l ge, §. *ſi colonus,*
ff. locati, l. in prædys, ff. in quibus cauſ. pign.
vel hipotheca tacitè contrahitur, ac ſine
agro, ipſiuſque ſolo incrementum nulla
ratione ſemina poſſunt excipere. Giurba
obſeruat. 93. *num.* 3. *& obſeruat.* 103. opinionẽ
veriſſimam eſſe iudicat per Text.
diſpoſitionem in l. qui ſcis, ff. de vſufructu:
vbi: *Quia omnes fructus non iure ſeminis,*
ſed iure ſoli percipitur: & in §. *alieno fun-* H
do: ibi: *Quoniam in percipiendis fructibus*
magis corporis ius, ex quo percipiuntur, quã
ſeminis, ex quo oriuntur. Et eò magis vigorem
partiario in domino hæc habet
ſententia, qui præcipuè ſuam habere
debet portionem, nulla expenſarum habita
conſideratione, quas de ſuo partiarius
tenetur facere colonus: Quibus citatis
in locis, etiam diſputationem facit
de prælatione directum inter dominiũ, I
vtilemque, & ſeminis. Et vtrum talis
creditor ſeminis alijs anterioribus creditoribus
præferatur; qui negatiuè reſponſum
donat; niſi ille ante de ſpeciali
rei hipotheca fuiſſet cautum. Teſaurus
quæſt. forenſ. 29. *num.* 9. *&* 10. Cancer.
variar. reſolut. cap. 14. *de locato num.* 94.
& vt in num. 8. dictus Giurba affirmat,
qui ampliationem facit in *num.* 8. aſſe-
rens; idem euenire in pecunia, vt vul- K
gus dicit, de Maſſaro à Mercante credita:
cum Nepita loco ſupra citato diſſentiatur.
Vel ſi manus iniectionem ſibi
ſeminis creditor reſeruaſſet ex diſpoſitione
Ritus Regni huius 192. *num.* 8.

Videndum etiam præſenti in tractatu
eſt: ſi colligendis ſuper fructibus eſſet
impoſita gabella: an illa è colono partiario

tiario Eccleſiæ, vel clerici fundo perceptis tribui debeat? & debere præſenti in quæſito diſtinctionem afferri exiſtimo: Aut loquimur de fructibus Eccleſiæ: vel clerico ſua pro medietate debitis. aut verò de parte, colono pro ſua induſtria tangente: vt diſtinctionem attulit Menochius *de arbitr. Iudicum caſu* 551. *à num.* 25. vbi ſcripſit in *num.* 35. Colonum illa pro parte, quàm Eccleſię præſtare compellitur, immunitatem habere; cum Eccleſiæ bona præſtiti dicuntur fructus: citat Macabrunum *conſ.* 18. & Fidericum de Senis *conſ.* 111. *num.* 10.

Quoad partem verò colono debitã, etiam diſtinctionem adhibere iudicauit, cum ſcilicet immunitas, quæ perſonalis ſit domini perſonam reſpicit: hoc in caſu cum priuilegium nulla vice de perſona ad perſonam debeat commigrare, minimè ad colonos debet extendi pro portione ad illos attinente. adducit Abbat. *in cap. ex parte de decimis*, *gloſſam in clementina prima de decimis.*

Cum autem immunitatis priuilegiũ etiam Eccleſiæ bonis tributum exiſtit, multæ adſunt ab ipſo adductæ opiniones: quarum prima nullo modo priuilegium partiarios ad colonos, quoad partem ex re Eccleſiæ ad excolendum tradita, illis tangentem aſſerit extenſionem habere; quam opinionem ſex, vltra viginti DD. eo in loco citati defenderunt; ibique rationes adducit, quibus ad hanc ſubſtinendam opinionem fuerint compulſi. Secunda opinio Eccleſiaſticis in bonis partiarijs immunitatẽ conceſſit, quã ſexdecim DD. citatos pro hac acriter propugnaſſe aſſerit in *num.* 46. rationeſque iſtam roborantes opinionem adducit.

Prima opinio magis probabilis, ac vera viſa fuit. Teſauro *deciſ.* 116. quo in loco totis viribus illius defenſionem ſuſcipere conatur, contrariorumque rationibus reſponſionem dare contendit, & ſuam his confirmat rationibus. Et primo. quod ſeparatorum ſeparata debet eſſe ratio: ſed fructus, qui partiarijs à colonis ipſorum colonorum ſunt, & quid temporale: ergo pro illis ad gabellę ſolutionem teneri debent; ac eò magis, quia illis, qui fructus percipiũt, imponitur. Abb. *conſ.* 40 *nu.* 7. Roland. *conſ.* 66. *num.* 29. *lib.* 1. Crauetta *conſil.* 497. *num.* 5. *lib.* 3. Secundo. quod fructuum Eccleſiaſticorum emptores, pro illis gabellarum ſolutionem facere tenentur. Bertacchinus *de gabellis parte* 7. *quæſt.* 7. ergo partiarij coloni pro fructuum ad ipſos ſpectantium rata, eam ſoluere obligantur. Tertio. mouetur, eòquod immunitatis priuilegium ſtricti eſt iuris, hac de re ſtrictam ſortiri debet interpretationem. Quarto. DD. authoritate, qui hanc ſubſtinẽt ſententiam, quo in n. 8. citauit.

Enimuerò, ſi Eccleſiaſticæ perſonæ proprijs ſumptibus, ſuiſque famulis velint prædia excolere; illo caſu à gabellarum ſolutione immunitatem habebũt; vt iudicatum refert idem Teſaurus *loco ſupra citato in fine dicta deciſ.* 116. Mihi verò è ſupradictis colligendum videtur, quod aut gabellæ à venditoribus, aut ab emptoribus, aut ab ijs, qui fructus colligunt, præſtari debent; primo caſu, ſi dari à venditoribus debent: eòquod partiarij coloni portionem colonicam ſibi ſpectantem emere videntur, pro expenſarum, ac laborũ pretio ab eis præſtandorum, vt ſupra dictum fuit, immunes eſſe debent venditores; eòquod priuilegiati, ac emptores; quia ſolutionẽ facere Eccleſiaſtico pro prædio minimè obligantur; ſed ſolummodo ſua pro negotiatione, à qua cum immunes ſint, velut in gabellæ ſolutione minimè compræhenſi, haud moleſtari debent. Alexand. *conſ.* 37. *col. penult. lib.* 4. Natta *conſ.* 409. *num.* 5. Quamuis laicorum eſſent coloni: Oſaſcus *dicta deciſ.* 83. *ſi ab emptoribus*; huiuſmodi equidem coloni pro fructuum exactione ab eis pro expenſarum, gabellarumq; pretio emptorum gabellæ ſolutionem facere compelluntur, licèt ab Eccleſiaſtico illorum emptionem feciſſent. Archidiaconus in *cap. vltimo de cenſibus lib.* 6. Bertachinus *de gabellis part.* 7. *quæſt.* 7. & ita ſua pro

rata

Digitized by Google

A rum in obligatione reperiantur: ſi verò à fructuum collectoribus exigẽda, idem eueniet; eòquod ſui collectionem pretij faciunt: Abb. *conſ.* 40. *num.* 7. Rolandus *dicto conſ.* 66. *num.* 29. *lib primo.* Crauet. *conſ.* 497. *num.* 5. *lib.* 3.

DE

DECIMIS AB AGRICOLTORIBVS

B *ſoluendis.*

Cap. 5.

Diuino de Iure cum clarè decimarũ ſolutionem eſſe conſtet, hac de cauſa illarum ad oblationem haud quaquam piger debet eſſe Agricola: vt Exodo *cap.* 22. Eòquod omnes telluris decimæ, ſiue de pomis arborum, ſiue C de frugibus domini ſunt, illique ſanctificantur: vt ex Leuitico nobis præcipitur; non quia illorum indigus ſit; nam ipſius ſunt omnia, nec vllius rei eſt egenus: vt ipſe ait per Prophetam in *Pſalmo* 49. quo in loco ita: *Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos; quoniam meæ ſunt omnes feræ ſyluarum, iumenta in montibus, & boues. Cognoui omnia volatilia Cœli, & pulchritu-* D *do agri mecum eſt.* Verum in ſupremi ſignum domini, non ad præmium, ſed ad honorem inferendum, tribuuntur. Can. *decimæ* 16. *quæſt.* 1. *capitulo tua, tit. de decimis.* Hac de cauſa de omnibus, & quibuſcumque terræ fructibus oblationem fieri debere ſtatutum fuit per Cœleſtinum tertium *in cap. ex parte* 21. *de decimis.* Moneta *de decimis cap.* 4. *num.* 1. Riccius *in praxi fori, reſolut.* 109. Suar. *de Relig. tom.* 1. *tract.* 2. *lib.* 1. *cap.* 34. *n.* 1. E *&* 4. Decimæ igitur tripliciter diuiduntur: In prædiales nimirum, perſonales, & mixtas: hoc autem in loco de prædialibus tantum ſermo erit habendus. & illæ ſunt, quæ ex fructibus dari debent, vt ex vino, frumento, & alijs frugibus *cap. primo de decimis.* ad quarum ſolutionem omnes adſtringuntur, ac velut debitum valent exigi: *cap. Parochianos* 5. *de decimis, cap. tua nobis, cap. grauem, tit. eodem, cap. decimæ, & cap. ſtatuimus* 16. F *quæſt.* 1. *Can. quæ oblationes* 12. *quæſt.* 2. Vel rei vindicatione per Eccleſiam, quę tanquam illarum domina exiſtit: *cap. moderamine*, & ibi Gloſa, *in verbo vendicant* 16. *quæſt.* 1. vel conditione ex canone, ex qua contra ſolutionem facere debentem perſonalis ortum habet actio. Abb. *in cap. tua in* 2. *colum. penult. de decimis.* Quamuis clericorum prædia G etiam patrimonialia exiſtant. D. Thomas 2. 2. *quæſt.* 87. *artic.* 4. Sotus *de iuſt. & iure lib.* 9. *quæſt.* 4. *artic.* 4. Couar. *variar. reſol. lib.* 1. *cap.* 17. *num.* 8. *verſ. primo. hinc conſtat.* Riccius *in praxi rerum fori eccleſiaſtici decif.* 605. *in* 1. *editione, alias* 429. *in* 2. *editione.* Gloſa *in cap. nouum genus* 2. *de decimis.* vbi: *Sed de prædijs proprijs ſiue patrimonialibus, clerici debent ſoluere decimas.* Adeoquod ſi clericus, vel religioſus poſt duos non ſoluit menſes, vel H ſolui prohibeat, vel vſurpat, ab omni adminiſtratione, quam habet, vel officiorum, aut beneficiorum debet ſuſpendi, vt ex Concilio Viennenſi habetur; quod ſi ſæculares ſint, & ſoluere noluerint, ea monitione prius facta debent excommunicationis pœna puniri. *cap. omnes decimæ* 16. *quæſt.* 7. *cap. peruenit* 5. *tit. de decimis.* Rebuffus *de decimis quæſt.* 12. *n.* 8. K *&* 15. Riccius *decif.* 195. *num.* 6. *parte* 4. Moneta *de decimis cap.* 8. *num.* 69. Azorius *inſtit. moral. parte* 1. *lib.* 7. *cap.* 14. *qu.* 10. Concilium Tridentinum *ſeſſ.* 25. *cap.* 12. Qui ſi in contumacia, excommunicationiſque ſententiam contemnentes, decimas retineant, poteſt ſæcularis poteſtas iudicis, aduerſus illos implorari, talique modo ſolutionem facere compelluntur. *cap. poſtulaſti* 21. *de homicidio.* Quibus K etiam ne fructuum ex fundo collectionem faciant, valet interdici ab eo, cui illorum decima dari debet, nec illos exportent, niſi propria perſona, vel illius procuratore præſente, ſi timeat ſe decima ab illo defraudatum iri. Speculat. *in tit. de decimis in fine*, & ibi Additionatores. Couar. *variar. reſol. cap.* 17. *num.* 8. Velaſcus *de iure emphiteutico quæſt.* 30. *num.*

A *num.* 15. Camil. Borel. *summa deciſ. tit.*
19. de decimis num. 78. Moneta *loco cit.*
*num.*4. Addo, quod iſti tales, qui deci-
marum ſolutionem facere recuſant, ec-
cleſiaſtica priuari debent ſepultura. *cap.*
probibemus 19. de decimis, ac eo modo pu-
niri debent, velut ſi tributa offerre de-
negent, & controuertant, aduerſus quos
plures conſtitutas fuiſſe pœnas legimus
in cap. ſi tributum 11. *quæſt.* 1. Talem enim
B decimarum ſolutionem quemlibet ad-
uerſus detentorem, detentaſque res eſſe
conſequendam, legimus in Gloſa *in cap.*
tua in l. 2. de decimis. Quo in loco decimæ
etiam tanquam onus rei poſſeſſorem
adurget. Borel. *ſumma deciſ. d. tit.* 19. *num.*
63. Coſta *de portione ratæ quæſt.* 40. *nu.* 11.
Hac de cauſa fundi poſſeſſor præteritis
pro decimis poteſt ab illo, cuius intereſt
conueniri. Capicius *deciſ.* 20. *à num.* 26.
C Caſſaneus *in conſuet. Burg. rub.* 4. §. 6.
nu. 5. Vincentius de Franchis *deciſ.* 107.
n. 21. Velaſcus *de iure emphiteutico qu.* 17.
num. 18. Tiraq. *de retrac.* §. 6. *gl.* 1. *num.* 7.
& integro modo illorum ſolutio abſque
expenſarum deductione fieri debet. Ca-
mil. Borel. *in ſumma deciſ. tit.* 19. *de deci-*
mis. Moneta *in ſimili tractatu cap.* 6. *quæſt.*
4. *num.* 28. vbi *in num.* 29. extenſionem
facit ad decimas mixtas, *& num.* 30. ne-
D que prædialibus ex decimis deduci de-
bent ſemina. *cap. tua il ſecondo de decimis.*
Menochius *de arbitr. caſu* 215. *num.* 2.
Gamma *deciſ.* 150. *nu.* 1. *& deciſ.* 232. *n.* 1.
Lerola *in praxi Epiſcopali parte* 1. *in ver-*
bo decima §. 9. Barboſa *in l. fructus n.* 15.
ff. ſoluto matrimonio. Summa Armilla *in*
verbo decimæ, §. 2. Viuianus *deciſ.* 4. *num.*
14. Moneta *d. cap.* 6. *num.* 30. Franciſcus
Marcus *deciſ. Delphin.* 198. *nu.* 1. *parte* 2.
E Ac tali de cauſa partiarius colonus pro
ſua portione in ſoluendis decimis ex-
penſas minimè deducit. Velaſcus *de iure*
emphiteutico quæſt 32. *num.* 2. Menochius
de arbr. caſ. 215. *num.* 2. Surdus *deciſ.* 294.
num. 1. Moneta *loco ſupra cit. nu.* 40. Tali-
tèr, vt integra ratione, ac nulla facta
illarum diminutione, debet fieri ſolutio
priuſquam ex fructibus, expenſarum,
tributorum, cenſuum, aliorũq; fiat de-
ductio. Leſsius *de iuſt. & iure lib.* 2. *cap.* F
39. *dubio* 3. *num.* 16. Couar. *variar. re-*
ſol. lib. 1. *cap.* 17. *num.* 13. Statim, ac ete-
nim tribui debent, integrè illarum ſolu-
tio facienda. Rota apud Farin. *deciſ.* 541.
in fine parte 2. *in nouiſſimis, & deciſ.* 469.
num. 1. *eadem parte prima.* Integræ verò
tunc ſoluuntur decimæ, cum omnibus
de recollectis decimæ partis fit oblatio.
Borellus *loco ſupra citato nu.* 46. Rebuffus
de decimis qu. 4. *num.* 1. & Agricultores G
toties illas debent ſoluere, quoties fru-
ctuum collectio per anni curſum habe-
tur. Ab. & DD. *in cap. ex parte, il ſecon-*
do de decimis. Viuianus *in rationali ff.* 3.
iuris Pontificis fol. 267. Alagona *in compen-*
dio iuris canon. fol. 468. Ximenez *in con-*
cord. par. prima, & 2. Antonius de Augu-
ſtino *coll.* 3. *decretalium lib.* 3. *tit.* 17. *cap.* 5.
Itaut ſi multoties idem ager, per anni
lapſum, fructus producat, toties deci- H
marum fieri debet ſolutio. Rebuffus *di-*
cto tract. quæſt. 8. *num.* 7. Moneta *eodem*
tract. cap. 4. Azo. *inſtit. moral. parte prima*
lib. 7. *cap.* 24. *qu.* 12. Reginaldus *in praxi*
fori pœnitentialis lib. 19. *num.* 98. Niſi alio
modo per conſuetudinem fieri ſoleret:
plurimum namque poteſt circa decima-
rum ſolutionem, exactionemque por-
tio, & quantitas, quam attendendam eſ-
ſe aſſerunt. Couar. *d. cap.* 17. *num.* 2. Re-
buf. *dicta quæſt.* 13. *n.* 46. *&* 54. Moneta I
cap. 5. *nu.* 87. Taliter, vt valere conſue-
tudinem dicant, quod eodem ex præ-
dio alia Eccleſia maiores, alia minores
percipiat decimas. Rota *coram Card.*
Pamphilio in Conch. 11. *Iuly* 1591.

Decimarum etiam ſolutio ſtatim fru-
ctibus recollectis eſt facienda; itaut ſi
facta non ſit, & pereant, ſoluere deben-
tis ſubſunt periculo. Rebuf. *dicto tract.*
de decimis quæſt. 12. *num.* 1. *&* 2. Guido K
Papa *conſ.* 70. vbi etiã intelligit (ſtatim)
ideſt, quando citius valeant ſolui. Gloſa
in cap. cum homines 7. *in principio.* Riccius
in praxi reſol. 252. *num.* 1. taliter, vt il-
larum ſolutionem retardantes mortale
patrare peccatum, dixit Marcheſ. *de com-*
miſſionibus parte prima cap. 15. *ſub nu.* 17.
Campan. *diuerſorium iuris canon. rub.* 12.

A *cap.13. nu.* 155. Neque ſi tempus dilap-
ſum fuerit, & illarum ſolutio minimè
facta eſſet, ius illas petendi amittitur, vt
reſolutum fuit *in deciſ.* 25. *Rotæ in anti-
quis*, adducta à Camil. Borel. *loco ſupra
citato nu.* 28. Nec vllo modo, vt loquun-
tur DD. penes Borel. *num.* 49. ſi præ-
diales exiſtant, præſcribuntur. Couar.
variar. reſol. lib. 1. *cap.* 17. *ſub n.* 9. Cardi-
nalis Pariſ. *conſ.* 25. *num.* 7. *vol.* 4. Ac
B etiam decimarum partes, nimirum ſi
pro decima, vigeſima, vel trigeſima
fructuum portio tribuatur. Guidon Papa
deciſ. 284. Couar. *var. reſol. lib. primo cap.*
16. *num.* 9. Pariſ. *dicto conſ.* 25. *nu.* 21. DD.
penes Borel. *num.* 53. Decimarum nam-
que diminutio habito Epiſcopi conſen-
ſu fieri procul dubio poteſt, ſi & tempo-
ris accedat interuallum, quod illum ro-
borant. Decianus *in cap. venerabilis. de
C confirmatione vtili, vel inutili.* Licet ille,
qui hanc allegat præſcriptionem, pro-
bationes afferendi onus habeat. Paleot.
in deciſ. 471. *num.* 1. *lib.* 3. *vol.* 3. Ac etiam
decima immemorabili præſcriptione
hominum excedente memoriam, præ-
ſcribitur, ſi titulus ante Lateranenſe
Concilium allegetur. Borel. & DD. *per
eum citati num.* 55. eo quod ſupradictum
poſt concilium nullo modo laicis deci-
D mandi ius conceditur. Gomez *variar. re-
ſol. tom.* 2. *cap.* 15. *n.* 15. *prope finem.* Mo-
neta *de decimis cap.* 5. *num.* 57. Suarez *de
Relig. tom.* 1. *trac.* 2. *lib.* 1. *cap.* 25. *& cap.*
29. *num.* 10. Rebuffus *in ſimili tract. quæſt.*
10. *num.* 17. *& quæſt.* 13. *num.* 38. 39. *&*
78. Couar. *dicto lib. cap.* 17. *nu.* 5. *&* 6.

Summus verò Pontifex poterit à de-
cimarum ſolutione, quem voluerit exi-
mere. Suarez *de relig. tom.* 1. *tract.* 2. *lib.*
E 1. *cap.* 18. *num.* 1. *& cap.* 19. *n.* 3. Rebuf-
fus *qu.* 5. *num.* 28. *& dicta qu.* 13. *nu.* 103.
Couar. *var. reſol. cap.* 17. *nu.* 9. quæ qui-
dem exemptio aut realis erit, aut perſo-
nalis; ſi realis, nempe territorijs, ac re-
bus facta conceſsio; eòquod territoriale
priuilegium reſpicit, nullo modo fit de-
cimarum ſolutio, illoque partiarij etiam
coloni gaudent, quod aliter euenit, ſi
perſonalis eſt; eòquod ſolutionem face-
re coloni obligantur. Borellus, & DD. F
in num. 3. *n. citati.* Hac de cauſa exempti,
ac priuilegiati ne decimarum ſolutionē
faciant de agris, quos proprijs manibus,
vel ſumptibus colant, minimè ſoluunt:
ſed illorum coloni eas debent offerre.
Tamburinus *de iure Abbatum tom.* 1. *diſp.*
15. *quæſt.* 18. *nu.* 5. Suarez *de relig. to.* 1.
trac. 2. *lib.* 1. *cap.* 19. *nu.* 13. & ratio habe-
tur, eòquod tale priuilegium perſonale,
non autem reale exiſtit, & arrendatarios, G
ſiue talium prædiorum, aut fructuum
emptores commigrare minimè poteſt.
Seraphin. *deciſ.* 827. *num.* 2. vt ſimiliter
ob conſuetudinem ab omnium decima-
rum, tàm prædialium, quàm perſona-
lium ſolutione poſſunt exemptionem
clerici habere, habita etiam patrimo-
nialium bonorum ratione, vt affirmauit
Bald. *de præſcriptionibus* 5. *parte principa-* H
li quæſt. 7. Couarr. *dicto cap.* 17. *num.* 8.
Moneta *dicto cap.* 6. *num.* 96. Ad intro-
ducendam verò conſuetudinem, vt de-
cimarum fiat ſolutio, decennij ſpatium
ſufficiens habetur. Moneta *cap.* 4. *n.* 102.
Achill. *deciſ.* 3. *num.* 8. *de decimis.* Puteus
deciſ. 17. *num.* 5. *lib.* 1. quando duas paro-
chiales inter Eccleſias agitur Rota in
Calagolitana decimarum coram Taua-
lerio *deciſ.* 289. Aliter verò euenit, ſi I
parochialem inter Eccleſiam, & alte-
ram, cui reſiſtit agatur; illo enim caſu
immemorabilis, aut quadragenaria cum
cum titulo neceſse eſt interueniat con-
ſuetudo DD. *in cap. fin. de conſuetud.* Re-
buf. *dicta quæſt.* 13. *num.* 83. Rota *ſupra
citato* penes Farin. *parte* 2. *in nouiſſimis.*
pariterque vniformes haberi debent ſo-
lutiones, vt ex illis poſsit conſuetudo
induci. Rota apud Farin. *dec.* 499. *n.* 2.
parte prima. Quo in loco etiam aduertit K
nullam habere ſufficientiam, ſi à non-
nullis ſingularibus perſonis particulari-
bus pro bonis tranſactionum vigore, &
locationum fuerint certum ad tempus
factæ.

Priuilegium ne decimarum ſolutio
fiat, ſi Eccleſiæ nouum eſse incipit, po-
teſt reuocationem pati, propter pro-
prietatum, quæ nimium creuerint, ex-
ceſ-

A ceſſum: Rebuff. *de decimis quaſt.14. num.* 55. & de pacificis poſſeſſoribus *nu.* 141. Gabriel. *commun. opin. tit. de iure quæſito, concluſ.6. num.*25. Canoniſtæ *in cap. ſuggeſtum* 19. *de decimis.* Surdus *de alimentis tit.1. quæſt.44. num.22. & deciſ.* 236. *nu.* 122. Menochius *conſ.*136. *num.*9. & 34. Velaſcus *conſult.*58. *num.* 6. Itaut iſtiuſmodi exemptio nullum afferrit tamen illis, qui poſt eam plurima adepti ſunt bona. Barb. *deciſ.*118. Lancellottus Gail. B *conſ.*25. ne illorum cauſa cæteri, quibus integrè ferre onera conuenit, multum in modum grauentur, vt intelligit Abbas Gloriosus *reſp.* 1. *parte* 3. *num.* 192. Quando etenim ita ſe habet immunitatis conceſſio, quod cæteri ſubditi, quos immunium onera neceſſe eſt ſubire, nimiam recipiunt læſionem, illo caſu prouidere illis Princeps debet, ex his quæ adducit Abb. *in cap. peruenit num.* 17. *de* C *immunitate Eccleſiaſtica in cap. accedens, num.*8. *de præſcriptionibus verſ. ex his inferturi*, quo in loco voluit, quod ſi per immunitatis priuilegium, quod fuerit à Principe conceſſum, graui modo Vniuerſitati læſionem afferre contigit, eo quod forſitan multi ex priuilegio exemptionem habent, alijque non immunes multa excipiunt grauamina; quod illo caſu Principis remedium pro immuni- D tatis reuocatione debet implorari. quod etiam voluerunt Imola *in l. ab omnibus ff. de legatis.* Nacta *conſ.*63. *num.*19. *vol.* 1. & Boſſius *tit. de Principe n.* 164. Superueniente namque ex cauſa, poteſt è cõceſſo priuilegio recedi. Caldas Periera *in reſponſo pro Duce Paſſirana num.* 8. Si tale immunitatis priuilegiũ fuerit gratioſè à Principe conceſſum. Gozadinus *conſ.*5. *num.*27. & *conſ.*14. *num.*8. Meno- E chius *conſ.*123. *num.* 39. Rolandus *conſ.* 66. *num.*8. *vol.*2. Afflict. *deciſ.*128. Alitèr verò ſuccederet, ſi onerosa ex cauſa fuerit immunitatis priuilegium conceſſum; iſto namque in caſu, ſuperueniente ex læſionis cauſa aliorum ſubditorũ, nullam pati reuocationem poteſt. Nacta *conſ.*397. *à num.* 13. *vol.* 2. Crauetta *conſ.*294. *colum. penult. verſ. non obſtat,* vel 2. Menochius *conſ.*156. *nu.*34. Quali autem in caſu enormem dicatur pri- F uilegium afferre læſionem, talis ad Principem attinet declaratio. Abb. *in cap. ſuggeſtum num.*4. *de decimis*, vel cui ipſe commiſerit.

Habentes igitur, ne ſoluant decimas priuilegium, ſi vel ad emphiteuſim, vel ad partem conducunt, aut accipiunt prædia aliena, pro quibus decimæ dari debent, de illis eas offerre obligantur, G eo quod priuilegium illud nullo modo conductis in agris extenſionem habet. Alagona *in compendio iuris canon. fol.*465. & alij, quos refert Antonius de Auguſtino *in collect. ſuper* 1. *Decretalium lib.*3. *tit.*26. *cap.* 6. Rebuffus *de decimis quæſt.* 14. *num.* 54. Moneta *dicto tract. cap.*5. *quæſt.* 10. *num.* 11. Campanella *in diuerſorio iuris canon. rubr.* 12. *cap.* 13. *num.* 155. Canoniſtæ *in cap. dilecti* 8. *de decimis.* H

Nec vllo modo ſubſequens priuilegium poſt conuentiones inter partes factas, ſi nulla iſtis de conuentionibus conceſſo in priuilegio facta fuerit mentio, illis præiudicium affert; potiori namque iure ſtandum cõuentionibus, quàm priuilegio erit. Canoniſtæ *in cap. ex multiplici* 3. *de decimis.* Viuianus *in ration. lib.*3. *iuris Pontificij, fol.* 259. Alagona *loco citato fol.*494. Antonius de Auguſti- I no *in dicto lib.* 3. *tit.*26. *cap.* 17. & poſt Concilium Lateranenſe ſub Alexandro Tertio *part.* 13. *cap.* 11. Quemadmodum, cum ſecundo in priuilegio conceſſo, nulla de primo alij conceſſo, facta fuerit mentio; ſubreptitiè etenim conceſſum videtur; quod Principis in priuilegijs vitiat Suarez *allegat.*8. *num.*7. & *alleg.*9. *num.* 10. & *alleg.*28. *n.* 11.

Qua de cauſa Sacra Congregatio cẽ- K ſuit bona, & prædia, quæ à laicis poſſeſſa, decimarum ſolutioni erant obnoxia, ad Regularium Monaſteria ſimul cum onere ſuo commigrationem facere, ac propterea regulares obligatos eſſe decimas ſoluere, quemadmodum laici, priuſquam bona ipſa in Monaſterij poſſeſſionem tranſiuiſſent, ad illas compellebantur; dictiſque regularibus

A nullo modo allegata priuilegia suffra-
gari voluit: ſed ſpeciale priuilegium po-
ſterius adeſſe debere Sacro Conc. Trid.
cum indiuidua derogatione capituli, *nuper 34. de decimis*, vt fuit deciſum Fir-
mana ſub 14. Decembris 1630. 3. Au-
guſti 1658. Ciuitatis Plebis. 24. No-
uembris 1657. Camerienſi 15. Nouem-
bris 1659. *& cap. finali §. certum in 6. &*
Clementina 1. *de decimis*. firmis tamen
B manentibus tranſactionibus deſuper fa-
ctis Sacr. Congreg. Cardinalium in cau-
ſa decimarum Regni Poloniæ 17. Iunij
1645. cuius decretum S. Maria Innocen-
tij Decimi 17. Iulij eiuſdem anni confir-
mauit.

Et ſupradicta etiam procedunt, vt
cenſuit Sacra Congregatio Cardinalium
in vna Callien. 1. Septemb. 1629. vigo-
rem habere etiam in Monialibus, quę ad
C prædiales decimas ratione prædiorum
nouitèr acquiſitorum tenentur: quę dum
à Laicis poſſidebantur, obnoxia deci-
marum ſolutioni erant, quæ ſimul cum
ſuo transferunt onere; nec poſſe prætenſam
quaſi poſſeſſionem vllo modo ſuf-
fragari Monialibus, niſi immemorabilis
cum priuilegio, ſanata eſſet.

Valet etiam præteritis ſuper decimis
fieri tranſactio; eò quod poſſunt velut
D debitum pecuniæ reputari; *cap. ſuper eo*
de tranſact. De futuris tamen tamdiu
tranſactio valuerit, quamdiu tranſigens
vitam duxerit: *cap. 13. & cap. veniens de*
tranſact. Pro futuro enim tempore de
neceſſitate adeſſe debet Pontificis au-
thoritas; niſi cum alia permutatæ fuerint
Eccleſia: *cap. ad quæſtiones de rerum per-*
mutatione. Quemadmodum robur ha-
bere conſuetudinem de non integra de-
cimarum ſolutione facienda, DD. affir-
E marunt; ex eo quia quidquam pro de-
cima tribuendo, præceptum Dei de ſol-
uendo adimpletur. Panorm. & Innocen.
in cap. aliquibus de decimis. Vt æquali vice
poteſt laicus decimam in quota præſcri-
bere, vt integra ratione illarum non fiat
ſolutio, vt ſupra dictum fuit, *cap. com-*
miſſum, cap. dilectis, & cap. in aliquibus de
decimis. Guid. Papa *quæſt. 284.* Hoſtien.
in ſumma de decimis.

DE

SERVITVTIBVS RVSTICORVM

Prædiorum.

Cap. 6.

Rei ruſticæ conuenit ſeruitutes ha- F
bere, & præſtare: vt facilius ru-
ſtica tractentur negotia. hac de re pau-
ca in præſenti de illis dicenda ſe offe- G
runt.

Et quamuis ſeruitutum ſpecies tres
habeantur, perſonalis nempè, realis, &
mixta; hic tamen de reali eſt agendum,
quæ à re præſtari debet rei, & ab vno
alteri prædio tribui. hæc autem realis
ſeruitus: eſt ius aliena in re prædio do-
minanti inhærens, ipſiuſque vtilitatem
reſpiciens, ac alterius prædij ſeruientis
libertatem diminuens. Bartolus *in l. 1.* H
ff. de ſeruitutibus. Realis nominatur, eò
quod à re, rei debet præſtari; vel quia
conſtitui abſque re nullo modo poteſt:
nemo enim realem ſeruitutem ſine præ-
dio acquirere poteſt, neque ſine illo de-
bet. ad prædiorum itaque vtilitatem, &
dominorum commoditatem neceſſitas
perſuaſit, vt tales conſtituerentur ſerui-
tutes, ſine quibus nullo modo hæc realis
ſeruitus poteſt conſtitui. *l. quoties 19. ff.* I
de ſeruitutibus, l. ſitus, §. fin. ſi ſeruitus
vindicetur. Hac de re talis ſeruitus non
modo ad perſonam, verum etiam ad rem
in quemcumque tranſeuntem reſpicit.
l. via conſtitutis 23. ff. de ſeruitutibus ruſtic.
prædior. Et propterea pro vtilitatis ra-
tione, diuerſo modo ſeruitus habebitur.

Prima namque itineris eſt, ius nimi-
rum eundi, ambulandi ue hominis per K
vicini fundum; non autem iumentum,
aut vehiculum ducendi. Secunda actus
eſt, & idem extat, quod iter, niſi quia
actum habens, poteſt etiam onuſtum iu-
mentum agere, vel currum ducere per
fundum, non verò lapides, aut ligna
trahere; latitudinem duæ iſtæ ſeruitutes
habent, quam valent oſtendere vicini.
quod ſi minimè determinatum, oſten-
dant,

A dant; à Iudice terminatur. *l. certo generi, ff. ad legem Aquiliam.* Tertia via, & eſt
illa, per quam quis vltra prædicta valet
per alterius fundum lapides, ac ligna
extrahere; adeò tamen ne fructus lædat:
eòquod verba ſunt ciuili modo intelligenda. *l. qui ſella 7. de ſeruit. ruſtic. præd.*
cum ſemitaque itinere anguſtior eſt, quaſi ſemi iter, annumeratur. *l. quãtum 157.*
de verb. ſignif. cuius latitudo ſi nulla vice
appareat, modo conſueto dari legitima
B debet. *d. l. certo generi 13. §. 1. & l. latitudo, ff. de ſeruit. ruſt. præd.* Legitima verò viæ
latitudo indirecta octo pedum, vbi verò
flexum habet, ſexdecim eſſe debet. *l. via latitudo 8. ff. eodem.* Partes autem anguſtiorem, aut latiorem valent illam conſtituere. *l. via 23. ff. eodem.* Dũmodo quod
tam anguſta non exiſtat, vt vehiculi capax minimè ſit: eòquod tali modo iter
eſſet. *d. l. via conſtituta 23. ff. eodem.* Quarta eſt aquæductus; & eſt ius, ſiue facul-
C tas aquæ per alterius fundum ducendæ,
aut etiam illius quærendæ. *l. 1. & l. labeo 17. ff. de ſeruit. ruſt. præd. §. ruſticorum, inſtit. eodem.* Tali namque abſente ſeruitute
nullo modo Prætoris edictum permittit
aquam ducere, quæ alieno habetur in
loco, abſque illius, ad quem aquæ vſus
pertinet, voluntate, & conſenſu. *l. aquam 4. C. de ſeruit. & aqua.* quemadmodũ qui
D ab alio aquęductum obtinuerit, minimè
illo inuito, qui primus conceſſionem fecerit, valet alteri permittere. *l. Lucio, de aqua quotidiana, & æſtiua, & l. & mea 14. de ſeruit. ruſt. præd.* niſi poſtquam prædij
ſui fines aqua fuerit ingreſſa. *l. 1. § illud, ff. de aqua quotid. & æſtiua:* & hanc habens
ſeruitutem, per quamcumque (à principio quidem) ſibi placuerit fundi partẽ,
aquam ducere valet; ſed poſtquam per
E aliquam exportare cœperit, alius electionem facere ipſi vetatur. *l. fin. ff. de aqua quotid. & æſtiua:* proprijſque expenſis fiſtulas, aliaque inſtrumenta, per quę aqua
ducitur, reficere obligatur; eòquod qui
ſeruitutem præſtat, nihil efficere, verum
etiam pati compellitur. *l. quoties 20. ff. de ſeruit.* quibus verò modis duci aqua debeat, conſtituitur à Paulo: *in l. ſi prius 17.*
§. 1. de aqua pluuia arcenda, & in l. prima §. fin. ff. de riuis, dicente: *Nam conſuetudinis ſit, vt qui aquam habeat per ſtratum lapidem ducat; illa autem, quæ ferè in conſuetudine eſſe ſolent: vt per fiſtulas aqua ducatur; etiam ſi nil comprehenſum in ſeruitute conſtituenda, fieri poſſunt; ita tamen, vt nullum damnũ domino fundi ex his detur.* F
Debet etiã notari, quod ſeruitus aquæductus nulla ratione valet alijs concedi,
cum præiudicium prioribus inferatur, ſi G
aqua minimè omnibus poterit ſufficere.
l. Imperatores 17. ff. de ſeruit. ruſticor. præd.
quemadmodum priuilegium quod vni
conceſſum euenit, alteri cõcedi minimè
permittitur. *l. decurionibus, C. de ſilentio, lib. 12.* Sed ſi pro omnium vſu habebit
ſufficientiam, & primo conceſſionario
nullum inferet præiudicium, valet etiã
ſupra illius riuulum duci; dummodo
quod nullum riuo Inferiori afferat nocumentum. *d. l. 3. § fin. de aqua quotid. &* H
æſtiua. Quinta ſequitur aquæ hauſtus,
ius nimirum, aquam, ex fonte, vel ciſterna vicini prædij, pro ſui vtilitate fundi,
ac hominibus in eo laborantibus haurire. *l. ergo 5. ff. de ſeruit. ruſt. præd.* quæ ruſticorum prædiorum ſeruitus eſt, *l. prima §. in prædijs, ff. eodem;* & aquam hauriendi
ius non homini, ſed fundo ineſt, *l. ſi mihi 20. §. fin. ff. eodem:* taliter vt ſolummodo vicino prædio, illiuſque domino cõ- I
ceditur: *dicta l. ergo 5. ff. eodem.* prædiorumque poſſeſſores ſequitur. *l. prima, §. permittitur, de aqua quotid. & æſtiua, l. ſi in publico, §. ſine permiſſu de aqua pluuia arcenda.*

Qui verò aquæ hauſtus retinet ſeruitutem, iter etiam habere intelligitur.
l. 3. §. fin. ff. de ſeruit. ruſtic. & qui iter
ad ciſternam, vel fontem habet, hauſtum K
quoque ex iuris interpretatione retinere conijcitur. *d. l. 3. §. fin. ff. eodem.* taliter, vt de fonte hauriendo interdictum
competit illi, cui haurire, purgare, vel
fontem reficere prohibetur, & iter ad
hauriendum vetatur. *dicta l. 3. § fin. ff. eodem.*

Habetur alia etiam ſeruitus, quæ inferioris domino fundi patientiam tri-

buit;

A buit, nempè vt aquam superiori è fundo manantem, & per suum progressum facientem toleret. ac triplici modo inferior superiori loco seruitutem præstare dicitur, lege scilicet, natura, & loci vetustate, quæ semper ad minuendas litium causas, semper habenda sunt pro lege, vt dixit Paulus *in l. 2. ff. de aqua pluuia arcenda*. Prima duplici forma esse potest, vel priuata, vel publica. Lex B priuata eo in casu dicitur adesse, cum inter partes fuit conuentum, quæ legis ad instar inter conuenientes erit seruanda, *l. prima. §. si conuenerit, ff. de possess. l. legem quam dixisti, C. de pactis, §. fin. instit. de seruitutibus, & l. semper in stipulationibus, ff. de regulis iuris.* Hac de causa si tali modo fundus vicino seruitutem præstet, & propterea recepter aquas de aqua pluuia arcenda actio cessabit, si vltra modum haud afferat nocumentum, C *l. 2. §. fin. ff. de aqua pluuia arcenda*. Publica verò est, cum agrorum in diuisione id factum fuisse constat. *l. quod Principis 23. ff. eodem.* ac etiam si publica authoritate opera immittédæ aquæ causa fuerint facta; quę nullo modo in aquę pluuiæ actione vertuntur. *l. 2. §. Cassius, & dicta l. Principis ff. eodem.* Secunda nimirum natura seruitutem interdum D rebus præstare dicitur, cum ex agri natura hominis opera, & magisterio absente, aqua è superiori ad inferiorem decursum facit, ac nocumentum affert: quod cum superioris terræ pinguedinis commodo ad inferiorem decurrentis debet compensari. *l. 1. §. denique, & §. item verus, & §. sed etsi vicinus, de aqua pluuia arcenda.* Nam secundum naturæ dictamen esse dicitur, illum, qui incom- E modum recipit, debere etiam commodi sentire vtilitates, *l. secundum naturam, ff. de regul. iuris, l. vni. §. pro secundo, C. de cad. tollendis.* Tertia, manufacti vetustas operis arguit seruitutem; si antiquitùs illud fuerit constructum, illiusque memoria minimè extet, eòquod pro lege habetur. *l. prima, §. denique, & l. 2. in principio, & in dicto §. item Varus, & dict. §. Cassius de aqua pluuia.* Talis autem

operis constructionis probatio sequitur, si non tantum testes se illius constructionem vidisse affirment, verum etiam si ab alijs, qui de illa tenuerint memoriam, audiuisse, neque rigorosè, vel ad liquidum constructionis dies exquiritur. *l. 2. §. idem Labeo, ff. eodem.* de quibus omnibus scripsit Tolosanus, *syntag. iuris partis primæ de rebus lib. 4. c. 17.* Habentur etiam aliæ rusticæ seruitutes; calcis nimirum excoquendæ, arenæ fodiendæ, pecoris appulsus ad aquam, ius pascendi, & lignandi, & plereque apud Cepol. *de seruit. rustic. prædiorum.* F G

DE SERVITVTVM

Amissione.

Cap. 7.

TRiplici modo prædialis seruitutis fit amissio, nempè, aut ratione H rei, aut ratione personæ, aut ratione illius, quod agitur. Et primo, tunc rei ratione amittitur, cum res, cui seruitus, vel præstari debet, vel conuenit, deperit. *l. tertio generi, ff. de seruitutibus rusticorum prædiorum*: quod si res ad pristinum regressum faceret statum, denuò seruitus restituitur, atque præstari debet. *l. si locus 14. ff. quemadmodum seruitus amittatur.* Secundo vero in casu, ratione personæ, seruitus amittitur, cum I concedens nullo modo perpetuum in re ius retinuisset: resoluto namque datoris iure, acceptoris etiam ius dissolutionem patitur. *l. si is, qui via 11. §. 1. quemadmodum seruitus amittatur.* Vt æquali modo is, qui prædio suo seruitutem sub conditione fuerit stipulatus, ac pendente conditione prædium alienauerit, præ- K stare illam non tenetur: eòquod illo in casu promissio à quo incipere non potest, recedit: *l. existimo 98. & l. si sub vna, §. fin. ff. de verb. oblignat.* Ex eo quia fundus illius in iure esse desinit, & alieno fundo nemo, vel acquirit, vel imponit seruitutem. *l. si quis duas, §. 1. ff. communia præd.* Vltimo. tunc rustica seruitus amittitur, cum eius permissione,

A cui præſtari illa debetur, prohibita euenit, & ſit vetita. *l. ſi precario, ff. communia prædiorum*; ac tacito modo illam remittendo. *l. vnus ex ſocys 34. ff de ſeruit. ruſticor. prædior. l. vnica, ff. de remiſſionibus.* Adde quod etiam per confuſionem prædiorum, ſeruitus illorum amittitur. *l. prima, ff. quemadmodum ſeruitus omittatur. l. ſi cum ſeruitus 15. ff. eodem*: ac etiam illam haud quaquam per temporis ſpatium à iure conſtitutum, adhiben- B do. *l. 4. §. ſi viam, ff. de vſu capionibus.* Per decem ſcilicet inter præſentes: inter abſentes verò per viginti annorum ſpatium. *l. penultima, & final. C. de ſeruitutib. l. fin. C. de præſcript. longi temporis*: habita diſtinctione, quæ tradita fuit à Caio *in l. hac autem iura, ff. de ſeruitutib. vrb. prædiorum.*

C *DE REBVS AGRICVLTVRAE ſeruientibus: Arboribus fructibus, ac frugibus furto ſubtractis.*

Cap. 8.

LEgem tulit Iuſtinianus: quod ſi Agricola fodiendi tempore ſarculum, aut ligonem furto alicui ſubtra- D xerit, & poſtmodum illius nomine fuerit conuinctus, pendat per ſingulos dies à furto admiſſo ſiliquam vnam, pholaſue duodecim. & qui putationis tempore, meſſiſuè meſſoriam ſurripuerit falcem: aut lignationis interuerterit ſecurim; & ſic de ſimilibus tenetur; & alio loco: *Si quis tintinnabulum bouis, aut ouis, aut alterius cuiuſuis animalis ſubtraxerit, fueritue conuinctus, flagellatur, vt fur: ſi* E *verò & animal deperditum fuerit, fur tintinnabulum id quoque præſtato, ſimiliter furantes aratrum, vel vomerem, vel iuga, puniuntur pro numero dierum, ex quo furtum admiſſum eſt per ſingulos dies pendentes pholas duodecim. Alteni plauſtri, vel anectores, vel exuſtores duplam eius extimationem pendunt.* & in Conſtitutione Federici §. *Agricultores de ſtat. & conſuetud. in extrauag. pheudorum*: vnde *Auth. Agricultores, C. quæ res pignor. obligari poſ-* F *ſunt*: Diſpoſitum, & conſtitutum fuiſſe legimus; vt nullus tam audax inueniatur, vt perſonas, boues, & agrorum inſtrumenta, vel ſi quid aliud ad ruſticam agrorum operam pertinens inuadere, aut capere, aut violenti modo auferre præſumat; & ſi quis hoc agere auſus fuerit, in quadruplum ablata reſtituere, ac infamiæ notam ipſo iure ſubeat. Imperiali animaduerſione ni- G hilominus eſt puniendus; quæ verò ſint fundi inſtrumenta. vide Vulpianum in *l. inſtrumenta fundi 8. ff. de fundo inſtructo.*

Ille verò, qui alienas arbores furtim, animoque contractandi, & iniuriandi cædunt, *legis Aquileæ actione pro damno reſtituendo tenentur, & actione legis 12. Tabularum, & furti*, vt reſponſum legimus dediſſe Paulum *in l. prima, ff. de arb.* H *furtim ceſſis*, & Vulpianum *in l. furtim caſæ 7. ff. de arboribus furtim ceſ.* vbi: *Furtim caſæ arbores videntur, quæ ignorante domino celandique eius cauſa cæduntur; aliter enim fieri poteſt, vt ſine furto quis cædat.* Qua de re ſi per vim illas inſcio domino cædit, in iſtam haudquaquam incidit actionem. *l. faciendo, §. fin. ff. eodem.* Sed bonorum vi raptorũ actio- I ne tenetur. *l. 2. ff. de vi bonorum raptorum, aut quod vi, aut clam, l. prima, §. quid ſit, ff. quod vi, aut clam, l. competit, ff. eodem.* Quod ſi nouellas arbores cædua in ſylua quilibet ſecuerit, legis Aquiliæ actione obligatur. hac namque in actione potius damnum, quod paſſus fuit dominus, quàm cædentis lucrum inſpicitur; ſicuti qui fruges meſſuerit immaturas, & acerbos collegerit fru- K ctus eadem tenetur lege: nam illi, qui maturos auferunt fructus, furti actione tenentur; vt diſtinguit Vulpianus *in l. ſi ſeruus ſeruum 27. §. ſi oliuam immaturam, ff. ad legem Aquileam*: hæc verò actio furtiua domino eſt conueniens. *l. 1. ff. de condictione furtiua.* Qua de re ſi à ſolo ſeparatim inueniantur, nullo modo talis actio competit colono, verum agere contra dominum ex conducto poteſt,

vt

A vt aduerſus furem inuehatur; & tunc liberatus exiſtet dominus; ſi actionem ceſſerit colono. Valet attamen ante ceſſionem vtili conditione furtiua agere, cum fur locupletiorem ſeſe demonſtret. Bart. *in l. cum fundus, §. ſeruum ſuum, ff. ſi certum petatur.* Caſtrenſ. *in l. cum in plures, §. meſſem, ff. locati.* Carocius *de locato, & conducto de condict. furtiua p. 2.* Quo in loco tàm de partiario, quàm de B ſimplici colono, qui nummis conduxit, intelligit: quandoque tamen ſciendum eſt ex Text. diſpoſitione *in l. 2. ff. de arb. furt. caſ. eos.* qui arbores, ac præcipuè vites cædent, velut latrones, illorum pœna eſſe caſtigandos: arboris namque appellatione vites etiam, hederæ, arundines, ac ſalices comprahenſæ intelliguntur. *l. vitem 3. ff. eodem.* Ille autem cædere dicitur, non ſolum qui ſuccidit, vt C arbor prolabatur, verum etiam, qui animo ſecandi eam percutit, licet minimè cadat: cingere verò eſt deglabrare, quod nihil aliud ſignificat, quam ramos putare, ac vltra modum excorticare, corticemque deuellere. Gloſa *in l. cædere, ff. eodem.* Qui autem palmites, aut malleolos, non dum radicibus emiſſis, aut firmatis è ſolo euulſerit, vel ſucciderit, arborum furtim cæſarum actione mini- D mè tenetur; cum proprio modo illa, quæ non dum radices confixerit, & firmatit, arbor non fit; *dicta l. vitem 3. §. ſed ſi quis, ff. eodem.* Oleæ verò ſtirpem ſiue ductis radicibus, ſiue non adhuc emiſſis, arborem eſſe aſſeruit: Vulpianus *in dicta l. vitem, §. ſtirpem*: tàm ſi domeſtica, quàm ſi ſylueſtris exiſtat. Gloſa ibi *in verbo ſtirpem*: Quod ſi plures vnam furtim ſucciderint arborem, omnes aduerſus actio in ſolidum competit: E vt ſi plurium ſit in dominorum poteſtate arbor, vnica omnes plectuntur pœna. *l. ſi plures 6. ff. eodem*: ſiue proprijs manibus, ſiue alienis illius ex mandato, ac iuſſu fuerint euulſæ arbores. *dicta l. furtim, §. ſi autem quis, ff. eodem.* Sed ſi totis euulſa fuerit arbos radicibus, penituſque extirpata: legis Aquiliæ contra extirpatores actio tribuitur; *l. furtim, §. ſi quis, ff. eodem.* Quando verò facien- F da erit damni æſtimatio, ſucciſi pretium arboris debet deduci, & id, quod pro damni complemento deficit, duplici pretio à ſuccidente debet ſolui. *l. facienda 8.* vbi Gloſa *ff. eodem.* In hoc autem Siciliæ Regno pragmaticarum ſanctiones exiſtunt; ne oleæ, neque ſycomori ſuccidantur ſub pœna in illis contenta.

De fructuum verò, frugumque furto iſta erit adhibenda diſtinctio, quæ ad- G notata fuit per Vulpianum in *dicta l. ſi ſeruus ſeruum 27. §. ſi oliuam, ff. ad legem Aquileam.* Quo in loco ſi fructus, ac fruges immaturæ exiſtant, legis Aquiliæ actione furans tenetur. quod ſi maturæ fuerint, diſpoſitio pœnæ à Lege Aquiliæ ſtatutæ non procedit, verum furtiua obligatur actione, præcipuè ſi maturæ adſint, excepto quod eas in terram, vt effunderentur, proiecerit; eòquod illo in caſu lucrandi ceſſat ani- H mus. Gloſa *in dicto §. ſi oliuam. ff. ad legem Aquileam*; aliud namque damnum, aliud verò furtum eſt; eòquod cum rei corruptione fit damnum, furtum autem cum amotione habetur; vt in Summario per Baldum fuit notatum. Conceſſum etiam venit Agricolæ, vt à ſurripientis poſſe valeat auferre. *l. ait prætor, §. ſi debitorem, ff. quæ in fraudem credito-* I *rum*: fructuumque furem captum ad Iudicis conſpectum adducere: *l. interdum, §. qui furem, ff. de furtis.* nullo tamen modo illum retinere, vel alio modo grauare poteſt. *l. non eſt ſingulis, ff. de regul. iuris.* Licet ſi telo fur ſui defenſionem auſus fuerit ſuſcipere, valeat per fundi dominum occidi. *l. itaque, ff. ad legem Aquileam*: vt ſuam tueatur perſonam. *l. ſed etſi 5. ff. ad legem Aquileã.* K Quod ſi ſolummodò fructus ab aliquo fuerint collecti, eoque in loco comeſti, illa obſeruanda eſſe iudico, quæ in Deuteron. *cap. 25.* ſcripta exiſtunt, vbi hæc: *Ingreſſus vineam proximi tui, comede vuas, quantum tibi placuerit, foras autem ne efferas tecum.* Nec vllo modo ita auidi eſſe debent Agricolæ, vt ſpicas, racemoſque colligant, veteremque pauperi-

Digitized by Google

A peribus, ne ſibi accipiant, eo quod ſcriptum eſt Leuitic. *cap.* 19. *Cum meſſueris ſegetes terræ tuæ, non tondebis vſque ad ſolum, ſuperficiem terræ, nec remanentes ſpicas colliges, neque in vinea tua racemos, & grana decidentia congregabis: ſed pauperibus, & peregrinis capienda dimittes.*

Libet hic notare de illis, qui frugibus, vel ſegetibus damnum inferunt: quod ſi quis lolium, aut auenam alienam in ſegetem immiſerit, non ſolum valet accuſari actione de vi, aut clam, tàm à domino, quàm à colono, ſi locatus fuerit fundus, verum etiam actione in factum; quod ſi colonus contra illum ageret, cauere debet, ne de cetero agat dominus. *dicta l. ſi ſeruus ſeruum*, §. *inquit lex*, *ff. ad legem Aquileam*; vt æquali modo, ſi quis alienum frumentum in flumẽ effuderit, Legis Aquileæ actione tenetur. *dicta l. ſi ſeruus ſeruum*, §. *ſi quis*. Quemadmodum qui arenam, vel aliquid aliud frumento miſcuerit, vt difficilis eueniat ſeparatio, de corrupto compellitur. *dicta l. ſi ſeruus ſeruum*, §. *item ſi quis.*

A F

DE STATV PASTORVM.

B G

A Lter Adę filius, Abel ſcilicet, quietiorem eligēs vitæ ſtatum; paſtoritiam ſectatus eſt; ſuprema cuius excellentia longa equidem oratione celebrāda mihi eſ-
C ſet, ni & materiæ vaſtitate oppreſſus, & verborum expoliatus copia, me ipſum tam ſummum ad opus ineptum æſtimarem: ſed prout vires mihi ab arte ſubminiſtrantur, pauca de illius decore in medium afferre non temerariæ mentis auſus putaui, & quidquid eius circa curam, ac animalium de materia occurrant, non inutilem explanare operæ
D iudicabo.

Paſtorum ergo ſtatus tanta inter cæteros maieſtate refulget, vt nullum vel ęqualem, vel ſuperiorem arbitrer: nam licet camporum inter mapalia, miſeraſque verſetur in modos; tamen ſi alicuius artis nobilitas, vel è primorum ſplendore hominum, vel è vetuſtate rutilat decorata: hęc ſupra cæteras auitos extollit honores. Quę enim ſcientiarum ſuperbia, quę ingeniorum ſublimitas
E ita ſeſe in altum euehet, vt iſtius exſuperet lumina? Deus namque ſub cuius dextera vniuerſę regimen terrę continetur, huiuſcemodi artis vnum ſeſe oſtendere non erubuit. Quis enim inficias ibit, vtque à Cœlo deſumat honores exercitatio principē infra reliquas locum ſibi vindicet? Verbum autem humana obuolutum in [illegible] (vt Ioan. 10. cap. 1.) Ego ſum inquit Paſtor bonus. Victas dent manus cuncti, qui tum otiginem, cum aſſeclas iactant, mortalis vitæ ſtatus; vt etenim homines Deo, tellus Cœlo, cętera auro metalla, gemmæ cedunt adamanti, ſic & huius fulgor cęteros obumbrat ſplendores.

Nam, & ſi Numinis decus poſt habeam, plures emergunt in eius ornatum H
luces: Romani etenim Antiſtitis incircumſcripta potentia, formidanda Regis authoritas, paſtorali virga, ſydereo tāquam ſtegmate ornantur. Primns autem cùm Paſtoris nomine ouium curam gerere glorientur, & quamuis aſtracta deſumptū vice illud eſſe dicere quis poſſit, probato vtroque tamen modo paſtorem ipſum nominare non error; tabe I
namque infectas diſgregat, ad optima carpendum paſcula compellit, ac cæleſte dirigit oues ad iter. Secundus rebelles, rapaceſque deijcit è grege lupos, qui mitiores inter inquieto ſpiritu clades, cædeſque miſcent. Quod ſi alicui velimus iudulgere propugnanti, quod hoc per ingenij acumen, minimè verò per praxim valeat demonſtrari: Ieſſęos inter greges Dauid oſtendemus, qui li- K
cet à Samuele in Regem vnctus (vt Regum 1. cap. 16. n. 13. ſcriptum extat) adhuc tamen opilionicam exercebat: nec vile ducebat in pretium, quod quāquam regio decoratus eſſet ſplendore, ouium turmas, pecudumque cateruas ad amœnos montium colles educeret ad paſcendum. Et nonnè Iacob filij, qui Iſraelitici Principes populi extitere, delicia-

A liciarum loco mbutana ad pabula pecudes conducere, deſumebant? Quod Geneſis 46. optimè videtur. Nonne Tullus Hoſtilius Rex Tertius Romanorum in adoloſcentia ruſtico patronatus oues pauit, vt refert Valerius *lib. 3 c. 4.* Et Maximinus Senior Imperator Romanus Thrax in pueritia nonne fuit opilio? vt refert Capitolinus: ſed quid de Carolomaño Caroli Martelli filio, & B Caroli Magni patruo dicam? qui monachus factus, Abbatis iuſſu rurſus in Galliam Regni conſtituendi gratia profectus eſt: obedientiæ erga Abbatem tantæ fuit, vt Greges eius loci iuſſus paſceret; vt teſtatur Volat. *lib. 11. Antrop.* Idemque teſtatur de Iohanne Antonio Campano, qui agro paſcendiſque ouibus ab initio à Patre relegatus fuit, deindè verò Epiſcopatum Aretinum eruditione C ſua meruit.

Enimuerò ne per exempla in longius diſtrahar; vnum, quod firmius meum roborabit intentum afferam: Imperatorum ſcilicet, diademata, Regum ſceptra, purpurea Principum tegmina, gemmiſque oculatos dominantium torques vileſcere, ni Paſtorum nomine decorentur, vt doctè, ac ſublimem in modum Petrus de Greg. de Republ. *lib. 2. c. 8. num. 12.* ſcripſit. *Princeps rectiſſimè di-* D *ctus Paſtor populorum, & populus ſimilis ouibus, quæ indigeant paſtore, & quæ ſeipſas regere non debent, nec illis tutum ſit ſuo arbitrio viuere.* Præterea, quod talis ars dominij nomen ſortitur à Deo, cum Ille primis dixerit hominibus, (vt in Geneſi conſpicitur.) Dominamini beſtijs terræ. Ac denique ſummam offerens vim euenit comprobatio: naſcente ſcili- E cet Cœlorum Dominatore neminẽ ad illius adorationem, niſi paſtores, vocatum, legimus, quos & Angeli dignos illo reputarunt honore, & Deus è proprij viſus non expulit fruitione. De tanto igitur ſtatu acturus hanc inſtituo tractationem: ſub qua non ſolum opiliones comprehendi volumus: ſed omnes eos, qui quorumcumque animalium ad cuſtodiam, curam habent. qui tot ſunt, quot animalium genera ad cuſtodiam traduntur, & ſecundum animalium eis ad paſcendum traditorum nomina, ſuum quoque aſſumunt. F

Animalia igitur pluribus alteri poſſunt in modis tradi. Primo, conſtituta mercede. Secundo, ad partem, nempe ad ſocietatem. Tertio, per locationem pretio conſtituto. Quarto, gratis commodando. Quinto, venditione, aut numerata pecunia, aut ad tempus. Primi aut in die, aut in menſe, aut annuo tem- G pore ad animalia cuſtodienda curam habent: & hi tales mercenariam habere dicuntur artem. Taliter vt, velut artifices, ſi in aliquo propter imperitiam patrarint culpam, eodem teneri modo, ac ſi aliquam commiſiſſent culpam, vt traditur *l. ſi fullo, & fundimus l. 10. §. vlt. ff. locati*, eo quod tanquam artifices conduxere. itaut ſi animalia in cuſtodiam tradita, in- H ſuetum fuerint dimiſſa in locum, damnumque à feris ſint ſortita, ſequutum ſoluere damnum equidem teneatur. Baldus poſt Cinum *in l. 3. in fine C. de epiſcopali audientia.* Speculator. *in t. de locato, §. poſtquam, verſ. quod ſi locaui.* Crauetta *conſ. 293. in fine.* Corneus *conſ. 28. num. 9. lib. 3.* Qui enim alicuius ratione officij tenetur, debet probationem afferre, nullam ſequutam fuiſſe culpam, vt excuſationem habeat. Bartolus *in l. ſi* I *quis ex Argentarijs, §. 1. ff. de edendo*, qui de caprario conductore loquitur: conſuetudinemque adfuiſſe illa eo in loco, in quo ſequutum fuit damnum, dimittere. Boerius *conſ. 8. col. 1. num. 8.* culpam non habitam, vt de morte furto, vel animalium amiſſione minimè teneatur. Corneus *dicto conſ. 28. lib. 3.* eo quod ſi nullo modo probauerit culpam abfuiſ- K ſe, nullam habere poteſt excuſationem. *l. ſi quis ex argentarijs, §. penul.* & ibi Bartolus *ff. de edendo.* Baldus *conſ. 476. n. 5. lib. 1.* Corneus *conſ. 136. col. 1. in fine lib. 1.* Ruinus *conſ. 33. col. 4. verſ. ſecunda principaliter lib. 4.* Adde, quod non ſolum culpam haud quaquam habitam demonſtrare compellitur, verum etiam perẽptorum identitatem animalium oſtende-

Digitized by Google

A re, vt eadem ſint, quæ ad cuſtodiendum
excepit. Ioan. Andreas *in cap. audiitis de
præſumptionibus.* Iaſon *in l. 1. in fine C. de
bon. poſſeſſ. ſecundum tabulas.* Alex. *conſ.
118. col. fin. vol. 1.* Corneus *conſ. 144 nu.
12. lib. 4.* Fortuito verò de caſu, quod
ipſius abſente culpa, euenit, nullo mo-
do tenetur *l. qui mercedem*, & ibi Caſtren-
ſis *ff. locati l. cum duobus* § *damna ff. pro
ſocio*, taliter vt ſi adhibita diligentia, lu-
pi raptus ſequatur, fortuitos inter caſus
B debet annumerari. Corneus *d. conſ. 28.
in principio lib. 3.* ac Alex. *in conſ. 158.
per totum lib. 1.* Dicit probari animal di-
uino periiſſe iudicio, ſi mortui corium
animalis præſentetur, ac idoneos perte-
ſtes fide dignos omnique maiores ex-
ceptione probetur; qui nec familiares,
neque coniuncti, nec domeſtici paſtoris
exiſtant, & quando Paſtor ſui excuſatio-
nem quærit adducere, illo in caſu, qui
C abſque illius culpa minimè ſolet con-
tingere, vtpotè ſi furtum, vel anima-
lium ſua exceptorum in cuſtodia, ac ſi-
milia ſucceſſerint; tunc probato interi-
tu, vel amiſsione minimè abſoluitur, ni
etiam probationem afferat animal ſine
culpa periiſſe, aut non inueniri; prædi-
cta namque amiſsio, quæ fuga, vel fur-
to fuerit ſequuta, iuris inſert præſump-
tione culpam contra illum, apud quem
D res amiſſa reperitur fuiſſe; adeò
quod ſi culpam abfuiſſe non probet, de-
cumbere neceſſe eſt, cum doloſa præſu-
matur amiſsio; quando verò propter ani-
malis conſignationem conuenitur, ſeſe-
que purgare prætendit illius amiſsionem,
propter caſum allegando, qui regulari-
ter illius abſque culpa ſolet contingere:
iſto in caſu euentum probare ſufficit pa-
ſtori; quod ſi dominus illum culpam ad-
E miſiſſe dicat, debet probationibus illam
patefacere: cum præſumptio habeatur,
animal abſque ipſius culpa periiſſe, vt
ſcriptum eſt, per Saluianum *in conſ. 29.
num. 2. vol. 1. relatum* à Maſcardo *de pro-
bationibus conclus. 239.* Eò quod lex præ-
ſumit culpam in illis haberi, quæ, vt
plurimum ſolent euenire; aliter autem
eſſe illis in caſibus; eò quod qui alterius
culpam, aut dolum allegat, debet pro- F
bationibus confirmare, aliter ab inceptis
decumbere oportet. *l. creditor, C. de pi-
gnoratitia actione, l. ſi quis argentariis* §
penult. ff. de edendo. Saluianus *conſ. 4. num.
8.* Purgata igitur culpa remanet, ſi con-
trarium nullo modo probatur. Baldus
in l. ſi quis fundum in principio ff. locati.
Cuſtos attamen debet probare animalia
ſuo abſque dolo fuiſſe abacta, vt legi-
tur *in dicta l. ſi quis fundum 10.* § *Impera- G
tor ff. locati.* Vbi ita reſcriptum fuiſſe ab
Antonio teſtatur Iulianus hiſce verbis.
*Cum grex eſſet abactus, quem quis condu-
xerat, ſi latrones citra tuam fraudem
abegiſſe probari poteſt, iudicio locati reſur
præſtare non cogeris.* Idem dixit Accurſius
in l. cum ita § *fin. in verbo hæredis, ff. de
legatis 2.* Si ex facti qualitate appareat
culpa. Bartolus *in dicta l. ſi quis fundum*
§ *Imperator num 1.* Sufficiens ergo eſt
animaliū cuſtodi, vt caſum probet, quo H
demonſtrato, à pœna excuſationem ha-
bet; quamuis ſuum non abfuiſſe dolum
haud quaquam probauerit: caſu nam-
que clarefacto, qui contrarium aſſerit,
onus dolum probandi habebit. Baldus
in dicta l. cum ita § *ſpecies nominatim,
verſ. in ea gloſa ff. de legatis 2.* Quod ſi
Paſtor animalium pelles attulerit, quam-
uis ex illarum demonſtratione de inte- I
ritu conſtet; attamen niſi mortalitatis
caſum etiam, aut alium fortuitum pro-
bet, nullam habebit excuſationem; &
iſtud priuati ratione officij, quo obliga-
tus ad cuſtodiam reperitur. Maſcardus
conclus. 265. num. 7. Cuſtodem namque
non ſolum de dolo, aut lata culpa, ſed
etiam de leui obligatum eſſe voluerunt.
Bartolus *in l. quod Nerua ff. depoſiti.* Co-
uarruuias *conſ. 318. n. 6.* Gratianus *conſ. K
94. num. 30. lib. 2. l. qui mercedem ff. locati.*
Adde quod mercede accepta de leuiſsi-
ma teneri aſſerit. Cumanus *conſ. 318. n.
6. lib. 4.* Cui aduerſantur opinioni, Grat.
dicto conſ. 94. nu. 52. Villalob. *com. opin.
litt. D. num. 64.* Et ratio habetur, eò quod
in contractu gratia vtriuſque confecto,
dantis nimirum, ac recipientis, prout in
cuſtode mercede accepta eſt, nullo mo-
do

A do recipiens, niſi lato de dolo, leuique
culpa, non autem de leuiſsima obliga-
tur. *l. diuiſio*, C. *locati l. ſi vt certo*, §. *nunc*
videndum ff. commodati. Viuius *com. opin.*
192. *num* 5. Bonifacius *in tract. de fur-*
tis, §. *vel etiam vſus num* 60. *& num.* 71.
& 76. Et illi nulla præſtatur fides affir-
manti furto animalia ſubtracta; niſi tàm
in agendo, quàm in excipiendo proba-
tionibus clarum id reddiderit. Corneus
B *dicto conſ.* 318. *nu* 4. vbi de communi te-
ſtatur DD. opinione. Bolognettus *in l.*
actionibus num. 89. Maſcardus *de prob.*
concl. 829. *num.* 1. *& num.* 9. quamuis
talis cum iuramento facta fuiſset aſser-
tio: ſi hoc namque admitteretur; viam
aduerſus animalium dominos aperire-
mus. Corneus *dicto conſ.* 318. *nu.* 4. *&* 5.
lib. 4. Niſi cum iuramento aliæ concur-
rerent coniecturæ. Corneus *loco citato nu.*
C 5. *verſ. poſſunt tamen concurrere tales con-*
iecturæ. Ita vt dolo in Paſtore exiſtente,
non autem culpa, iuramentum contra
illum in litem, ad rei valorem probandũ
adducitur. Cum. *conſ.* 318. *num.* 7. *&* 8.
lib. 4. Quo in loco ſcripſit, eo in caſu
dari, cum is, apud quem ablata exiſte-
bat res aliquo reperitur in dolo, aliter
eueniret, ſi minimè in dolo eſt, at in cul-
pa: eo quod iſto in caſu iuramenti medio
D in litem rei valor haud quaquam com-
probatur: debet attamen, aut dominus
oſtendere, aut Iudex id arbitrari. Plo-
tus de in litem iurando *num.* 396. *& nu.*
549.

Cuſtodis culpam non adfuiſſe pro-
batur: Primo, ſi vna cum Domini anima-
libus, propria, vel abacta, vel mortua,
aut denique perdita fuiſſent. Petrus de
Vbaldis *in tract. de duobus fratribus parte*
8. *principali quæſt.* 14. *nu.* 15. *verſ. Sed*
E *poſito ſine præiudicio*, & contrarium
præſumitur, ſi eius animalia permanſe-
rint, illa vero domini fuerint deperdita.
cap. 22. & ibi Abbas *num.* 4. *extra de depo-*
ſito. Nacta *conſ.* 131. *lib.* 1. Maſcardus *con-*
cluſ. 108. *num.* 1. *& num.* 40. Secundo,
cum ſolito, & conſueto in loco poſita
fuiſſe animalia probauerit, ex quo ſi
fuerint ſubacta, nullo modo tenetur in
culpam: etenim haud quaquam incurrit F
ille, qui id, quod facere conſueuit, per-
agit. *l.* 3. *ff. ad Macedonianum*, *l. pignus*, C.
de pigneratitia actione l. qui ſit fugitiuus, §.
apud Labeonem, ff. de edelict. edict. Gratia-
nus *conſ.* 94. *nu.* 40. Menochius *de præ-*
ſumptionibus lib. 5. *præſ.* 31. *num.* 2. *in fine.*
Maſcardus *de probat. concluſ.* 467. *n.* 20.
& num. 21. Tertio, quando vigilantem,
& ſolertem eſse Paſtorem conſtet. Grat.
dicto conſ. 94. *nu.* 40. Maſcardus *de pro-* G
bat. concluſ. 829. *num.* 13. Quarto, cum
pro certo habetur, quod furtum abſque
cuſtodis prorſus culpa ſucceſserit, ac tali
modo fortuito euenerit caſu. *l. quæ for-*
tuitis, *l. ſi nulla*, *& l. pignus* C. *de pignori-*
bus l. 4. C. *locati cum dicto conſ.* 318. *nu.*
1. *&* 2. *lib.* 4. Grat. *dicto conſ.* 94. *num.*
38. *lib.* 2. *& conſ.* 95 *num.* 8. Quamuis in
ſe periculum ſuſcepiſset. Grat. *dicto conſ.*
94. *nu.* 31. *cum pluribus ſequentibus lib.* 2. H
Licetque fortuitum ad ſe caſum ſpecta-
re domino promiſiſſet. Grat. *dicto conſ.*
94. *nu.* 42.

DE PASTORIBVS PARTIARIIS, ſiue Socijs.

Cap. 1.

PArtiarij Paſtores illi ſunt, qui forte, I
vel capitali excepto fœtus ex tra-
ditis in partem animalibus procreatos,
finito ſocietatis tempore diuidunt; aut
illi, qui tradita etiam animalia in ſocie-
tatem, & in capitale ſuſcipiunt. itaut
maturato ſocietatis termino, & anima-
lia, & illorũ fetus diuidere inter ſe debẽt,
iſtoque modo propriè dicitur ſocietas: &
actio pro ſocio competit inter illos. *l. cum*
duobus impropriè vero, quando anima- K
lia pro capitali accipiuntur, & alter in-
duſtriam, ac laborem infetat; lucrique
tantum fiat diuiſio. Societate autem ter-
minata, capitale ante omnia dominus
habebit, & de lucro medietatem conſe-
quitur, animalia verò conferentis peri-
culo ſubeſſe debent, quemadmodum ſi
labor amittatur, & induſtria, eius peri-
culo, qui illas poſuit, eueniet, & con-
tractus

Digitized by Google

A tractus exiſtet innominatus. vt dono, vt
facias. & actione præſcriptorum verbo-
rum agitur. *l. ſi tibi rem ff. de præſcrip.*
verb. Gloſa *in l. ſi paſcenda, in verbo com-*
pellatur, C. *de pactis*: talis autem Paſtor
partiarius culpam debet præſtare. *dicta*
l. ſi paſcenda, §. ſi in coeunda, & ibi Gloſa
ff. eodem l. cum duobus, §. damna ff. pro ſo-
cio. licet *gloſ. in l. 1. C. pro ſocio*: aſſerit
Paſtorem operas in aliquo ponentem,
B nullo modo teneri de capitali: neque
diſcordes oſtenduntur. Summa Angeli-
ca *in verbo Societas dubio* 10. Sylueſtrina
in verbo Societas prima num. 6. & Societas
2. *nu.* 7. Nauarra *manuali cap. 17. n. 291.*
Quam tutatur opinionem Soccinus *conſ.*
265. *lib. 2. per totum.* Facchineus *contro-*
uerſ. lib. 2. cap. 95. Mantica *de tacitis, &*
ambiguis conuentionibus lib. 6. tit. 6. n. 21.
Qui approbare conſpicitur diſtinctionē
C illam: an opera æqualia ſint capitali, vel
non. Cynus verò *in dicta l. 1. C. pro ſocio.*
Profert, quod aut capitale præſtitas an-
te operas perijt, & illo in caſu commu-
ne debet eſſe damnum; ne claudicare
contractus videatur. vel perit, ſeu poſt
exhibitas operas damnificatur: & illo in
caſu periculum totum immittentis eſt,
de quo Molina *de iuſtit. & iure diſp.* 146.
num. 1.

D Tertia opinio contraria extitit, *dictæ*
gloſæ in l. 1. C. pro ſocio Immò quod ille,
qui operas ponit in damni capitale ha-
biti partem reſarcire obligetur, quam
grauiſſimi DD. defenderunt: Baldus
in multis locis in dicta lege prima, vt colli-
gitur *in num.* 14. *& ſub num.* 21. Quam-
uis aduerſa in parte à Soccino allegatū
fuerit *in dicto conſ.* 265. & hoc apertiùs
voluit *in l. ſi patruus in vltima quæſtione.*
E *C. commun. vtri Iud. & in l. ſi paſcenda*
num. 2. *C. de pactis*, Gloſa *in cap. plerique*
14. *quæſt.* 3. Hoſtienſ. *tit. de vſuris, §. vlt.*
Et quod iſtiuſmodi pactum valeat effi-
ci, ſuſtinet Angelus de Peregrin. *de ſo-*
cietate parte prima ſub nu. 12. *&* 13. Quā-
uis contrarium affirmet, ſi pactum haud-
quaquam fuerit appoſitum. Faber *in §.*
1. *inſtit. de Societ. num.* 4. Rota Genuen-
ſis 139 *per totum.* Corneus *conſ.* 24. *nu.* 3.
lib. 1. Rub. *conſ.* 103. Alexand. *conſ.* 118. F
num. 4. *lib.* 1. & latius *conſ.* 131. *lib.* 5. *per*
totum.

Pro qua opinione extat Text. expreſ-
ſus *in l. cum duobus, §. damna ff. pro ſocio.*
Quo in loco habetur: quod ſi animal
æſtimatum fuerit tributum, & illud, aut
latronum furto, aut incendio periſſum
fuerit; debet in communi damnum ha-
beri. & idem eueniret, ſi è contrario
æſtimatum haud fuerit; ille etenim, qui G
operam ponit, de damno in capitali ſuc-
ceſſo tenetur, non ſolùm quod animalis
fuerit æſtimatio facta, verùm ex eo quia
capitale pro communi lucro fuit in ſo-
cietate poſitum, neque quantitatis in-
certitudo obligationem aufert; cùm ea
per teſtes, aut alijs in modis valeat
probari.

Baldus verò *in l. 1. num. 27. & ſequen.*
C. pro ſocio differentiam facit: ſi animal H
naturaliter pereat, vt in partu, aut ob-
ſenium, aut aliquo caſu fortuito, adeò-
quod ſi naturali ordine pereat, damnum
pro ſolo domino habebitur; at ſi fortui-
to moriatur: idem aſſerit *in l. cum duobus,*
§. in coeunda, ff. pro ſocio, & ſequi eum
videtur Cornel. *in dicta l. ſi paſcendo nu.*
98. per Tex. *in l. ſi id quod, §. item Celſus,*
ff. eodem. Verum Barb. *in addit.* ad Bal-
dum *in dicta l. prima, C. pro ſocio, in ver-* I
bo caſus fortuiti, dicit, nullam reperiri
differentiam duos inter iſtos caſus, aut
naturalem nempè, aut fortuitum; &
propterea veriorem eſſe Baldi opinio-
nem, *in dicta lege ſi paſcenda*, in diſtincto
modo volentis damnum, tàm in vno,
quàm n alterutro caſu, communem eſ-
ſe debere: aliamque Baldi opinionem
maxima ſine difficultate tranſire nullo
modo poſſe: Adde quod Petrus de K
Vbaldis *in tract. de duobus fratribus quæſ.*
24. falſam eſſe dicit, ac probat. Text.
in dicta l. ſi id quod, §. item Celſus, ff. pro
ſocio. Quo in loco facta fuit diſtinctio:
an res fuerit in ſocietate poſita, vel non,
neutiquam verò, ſi naturali modo, vel
ſocietatis pereat occaſione. quotieſcun-
que autem ſocietatē reſpicit, ſocietatis
damno perit.

An

Digitized by Google

A An verò effici pactum poſſit, quod
animalia tradat dominus æſtimata, &
quod integrum permaneat capitale, ac
vt quolibet anno mortua debeant pe-
cora cum illius anni fœtibus compen-
ſari: reſolutionis in conſideratione de-
bet animaduerti, quod traditio illa
ouium cum æſtimatione facta, emptio,
ac venditio cenſetur: argum. *l. æſtimata,*
ff. ſoluto matrimonio, l. plerumque, §. ſi an-
B *te matrimonium, ff. de iure dom.* & in ter-
minis tradit Angelus de Peregrin. *in*
tract. de ſocietate parte 2. num. 19. verſ.
quinto caſu, & Baldus *in l. paſcenda, C. de*
pactis, vbi Cornel. Paulus de Caſtro, &
Decius *num. 16.* Alex. *in fine*, tradit Am-
broſius de Vignate *in tract. de vſuris in*
cap. ſalubriter, ante numerum 189. & eſt
Tex. expreſſus *in l. cum fundus 3. ff. lo-*
cati, vbi Pomponius ait: *Cum fundus lo-*
C *catur, & æſtimatum inſtrumentum colonus*
accipiat, Proculus ait id agi, ut inſtrumen-
tum emptum habeat colonus, ſicuti fieret cũ
quid æſtimatum in dotem daretur.

Quo in caſu talem Doctores faciunt
conſiderationem: quod ſcilicet domi-
nus, qui pecora tradit æſtimata, medie-
tatem paſtori vendere, iudicetur, ac fi-
dem illi facere pro medietatis pretio
debet; & tunc vendita pro medietate,
D dominium in paſtorem transfertur, ac
vterque pro medietate periculum ſubit
per regulam Text. *in l. pignus, C. de pi-*
gnoribus, & in terminis eſt Text. *in l.*
cum duobus, §. damnum, ff. pro ſocio, vbi
DD. & tradunt Baldus, & Paulus de
Caſtro *in dicta l. ſi paſcenda*, vbi Iaſon
num. 2. & Decius *num. 16.* & Vignate
loco ſupra citato. Nec vllo modo impedit,
quod ex ſupradictis Doctoribus aliqui
E vigorem hoc habere dicunt in animali-
bus groſſis, non verò de minutis; cò
quod ex rationis identitate idem dici
debet: vt benè notat Angelus de Pereg.
loco citato num. 14. in fine. Quod habetur
non ſolum cum facta extat, verum etiã
cum non præcedit æſtimatio: ac totius
dominium gregis penès illius dominum
permaneret: ac per conſequens omne
ad ipſum ſpectaret periculum, paſtorq;
tantummodo iſta in ſocietate induſtriam F
poſuiſſet, prout tali modo ſocietas co-
pulari valet: per Text. *in l. prima, & l.*
ſocietas, ff. pro ſocio, § de illa inſtit. eodem.
Corad. *de contract. quæſt. 88. concluſ. 6.*
verſ. & quod ſit ſocietas, & Sotus *de iuſtit.*
& iure lib. 6. quæſt. 6. art. 1. Iſto etiam
caſu prædictum licitum erit pactum, cũ
perituræ oues minimè ex ipſius paſtoris
bonis, verum etiam ex fœtibus ipſi, ac
domino competentibus reſarciendæ ve- G
nirent. valet etiam pacto effici, vt paſtor
pro lucri dimidio ad ipſius domini ca-
pitalis conſeruationem concurreret, ſe-
cundum doctrinam Corrad. vbi ſupra
quæſt. 97. in quarto caſu: quo in loco di-
ſtinctionem facit: quod aut paſtor obli-
gatur ex pacto, perituras oues fœtibus
tantum in eius tangentibus parte reſar-
cire; ac iſto in caſu illicitum eſſe pactũ
dicit. aut verò prædictam ad reintegra- H
tionem de fœtibus, tam ipſi paſtori,
quàm domino communibus, tenetur; &
iſto in caſu licitum erit pactum. eòquod
neuter plus iuſto alterutrum grauat, cũ
non ſolum paſtor, verum etiam domi-
nus iuſtam ad reintegrationem contri-
buant.

Ac fortioribus in terminis optimum
eſt, quod ſcripſit Lupus *in cap. nauigãti*
de vſuris comment. 3. §. 1. num. 26. fol. mi- I
hi 98. à tergo: quo in loco dicit, ſocie-
tatis contractum vigorem habere, quo
quis alicui pecora cum pacto credit:
quod omnes ipſorum fœtus, integra
ratione, ad dominum attinerent, vſque-
quo totius capitalis reintegratio fuerit
facta, & poſtmodum in communi peco-
ra habeantur: eòquod dicto in pacto, li-
cèt de gregis fœtibus capitale reinte-
gretur, non tamen de ſpectantibus ad K
paſtorem, qui ſuam in ſocietate indu-
ſtriam confert: ſed omninò de illis ex
conuentione ad illum, qui gregem in
ſocietate continet attinentibus: peco-
raque illa in ipſius dantis dominio, eiuſ-
que tantum periculo valent perire. ad-
ducit ibi Laurentium Rodulphum, Am-
broſium à Vignate *in dicto cap. ſalubriter*
num. 178. Antonium Florentinum in

ſum-

A *ſumma, tit. de vſuris, cap. 39. num. 37.*
Crauettam *conſ. 145. num. 12.* Nauarrā
*Manuali confeſſ. ſub ſeptimo præcepto cap.
17. num. 26.*
Ex quibus infertur, quod etiam ſi in
caſu ſumus; quo pecudum medietas,
æſtimatione minimè obſtante, haudqua-
quam data, ſeu paſtori fuerit vendita,
nec ipſius dominium trāſlatum in ipſū,
totum autem penes dominum remanſe-
B rit: quod etiam ipſo in caſu euenit, cū
ex pacto paſtor ad ouiū, quæ perijſſent,
reintegrationem, ex proprio teneatur.
Ex fœtibus attamen communibus; nec
vllo modo in caſu, quo cunctę perijſſét
oues; talitèr vt ſi nulli haberentur fœ-
tus, ex quibus valeant reintegrari, haud-
quaquam paſtoris periculo perijſſent,
nec ad aliquid ille vi ſupradictorum
obligaretur, conſequens eſt, quod pro
C licito pactum habeatur; neque poſſe ad
mutuum reduci, ſine quo minimè tribui
valet vſura: ex Text. *in cap. conſuluit de
vſuris*, Abb. *in cap. Nauiganti nu. 6. tit.
eodem.* Archid. *in cap. 1. num. 14. quæſt. 7.*
Ac eadem ex ratione deducitur; iſto
ex pacto nullo modo ſaluum conſeruari
dici poteſt, cum ſi in totum illa perijſ-
ſent, domini perijſſent periculo.
Sed quid per contrarium, ſi effectum
D fuiſſet per pactum, quod nullo modo
de peremptionis ouium caſu teneatur,
ſed periculum, ac damnum aduerſus
dominum debeat remanere? Hoc du-
bium examinat Mantica *de tacitis, &
ambiguis conuentionibus lib. 6. tit. 5.* Quo
in loco pactum examinatur, vt ſi amit-
tatur pecunia, immittentis ſit periculo?
Et n. 5. Iſtam de pecunia quæſtionem,
ad paſtoralem adaptare poſſumus ſocie-
tatem, in animalibus pro capitale tradi-
E tis, vt in *l. cum duobus*, §. *damna, ff. pro
ſocio.* Et poſtquam pleriſque argumentis
pro negantium, ac affirmantium addu-
ctis opinione differuit, diſtinctionis fœ-
dere pugnantes conciliare nititur opi-
niones à n. 19. Quo in loco conſiderat;
quod etſi pecuniæ periculum in ſocieta-
te collatæ, ad eum, qui contulit ſpectat,
aliud tamen iuxta deduci poteſt ratio-
ne; nam ſæpius contigit, quod ſit mi- F
nor induſtria, quàm alterius eſt pecunia:
hac de re illum, qui pecuniam confert,
lucri damno, quod ſupereſt, deducto,
dimidia pro portione fieri participem.
Et ſi quando perierit ex ſorte; dimidij
pro parte damnum alterum ſentire ſo-
cium æquum eſſe æſtimauit. quod ſi al-
terius induſtria taliter ſit pretioſa, vt pe-
cuniæ ab alio collatæ correſpondeat; il-
lo caſu iuri, ac æquitati congruum eſſe G
affirmat, lucrum ſumptibus, conſump-
tiſque rebus deductis eſſe commune, ip-
ſiuſque ſortis damnum ad eum, qui pe-
cuniam, vel animalia contulit, ſpectare
dicit; eòquod ille etiam, qui induſtriā
contulit, ſuas perdit operas. Gloſa in
l. ſi non fuerit, in verbo ſolus, ff. pro ſocio.
Petrus de Vbaldis *tract. de duobus fratri-
bus parte 5. num. 30.* Couarr. *var. reſol.
lib. 3. cap. 2. num. 2. verſ. prima concluſio.* H
Immò ex Couarr. ſententia idem di-
xit Mantica, quod ſi induſtria vnius ex
ſocijs, ac opera pecuniæ ab altero col-
latæ reperiatur æqualis, ac nullum ſu-
perſerit lucrum, ſors ipſa, quæ inter ſo-
cios extat, debet æquali modo diuidi
ea ratione; ex eo quia ſocius eiuſdem
æſtimationis operas, propria ſine culpa,
perdidit; ſi alitèr namque ſeruaretur, in-
conueniens, ac inæqualitas inter eos ha- I
beretur, quòd cum paria contulerint ſo-
cij, totum vnus, operas perdendo, amit-
teret, alter verò ſortem habendo indi-
minutam, integrum reciperet. Quod
nullo modo lex, ac ſocietatis tolerat
natura. *dicta l. ſi id quod, & §. idem Cel-
ſus, & l. cum duobus, §. quidam ſagariam,
ff. pro ſocio,* Gloſa *in l. prima, C. eodem.*
Abb. *in cap. per veſtras num. 8. verſ. dicit
tamen poſtea de donat. inter virum, & vxo-* K
rem. Iaſon. *in §. ſequens num. 45. inſt. de
actionibus.* operę namque pretium, ac
æſtimationem recipiunt, quæ pecuniæ
loco ſubrogantur. *dicta l. cum duobus, §.
ſi in oecunda, ff. pro ſocio*, Soccinus *conſ.
265. num. 2.* Couarr. *dicto lib. 2. cap. 2.
ſub num. 2.* Quæ opinio ſecundum ali-
quos vigorem habet, locumque obti-
net, ſi pecuniæ periculum ad vtrumque
per-

Digitized by Google

A pertinere ſocium conſtet; nam ſi ex iuris, aut pacti diſpoſitione, ad eum, qui pecuniam contulit, ſpectat, illa nullo modo communis eſſe debet: ac iſta de ſe, nec aliqua ipſius pars ad alterum, qui operas præſtauit pertinebit. Lupus *in dicto cap. per veſtras not. 6. §. 12. nu. 9.* Angelus de Perig. *de duobus fratribus,* vt æquali modo ſi operæ nulla ratione ſorti correſpondent, verum etiam pecuniæ
B interuſurio, ſors immittentis erit, neque ille, qui operas præſtitit partem obtinebit aliquã. Mantica *loco citato num. 22.* Nam eo valet in caſu pactum, vt ille, qui operas præſtat, de capitalis amiſſione minimè teneatur, cum operæ illi habentur correſpondentes. Caſtrenſ. *conſ. 55. num. 3. lib. 2.* Pro quo erit ſatis, ſi amittantur operæ. Et meritò nullo modo duo pati debet damna, operum ſcilicet amiſſarum, ac rei pro capitali traditæ. Man-
C tica *num. 23. cum ſequenti.* talique modo pactum validum eſſe affirmauit in *n. 25.* ſi factum ſit, vt ſortis periculum ad dantem, non verò ad recipientem, qui operas præſtabit, pertineat; eòquod ſi capitale amittatur, immittentis erit periculum, & paſtor tantum operas perdiderit: Quomodo ſeruata dicitur æqualitas, quæ maximè debebit in ſocietate
D attendi? *l. ſi non fuerit, §. 1. ff. pro ſocio. §. 1. in l. de ſocietate.* Ruinus *conſ. 182. ad finem, verſ. ſed ſi actum eſſet lib. 1.* quemadmodum poteſt pacto conueniri, vt periculum commune habeatur. Mantica *loco cit. num. 6.*

Examinat enim Mantica *d. lib. 6. tit. 6.* pactum an valeat, vt qui operam præſtat, ſortis etiam periculum excipiat; & ſic, an partiarius paſtor, qui ſolum operas præſtare promiſit, poſſit etiam ſe
E per pactum obligare: vt ſi animalia pereant, ſuo cedant damno? Nullumque tale pactum vigorem habere dici debet, iſthæc namque ſocietas, Leonina eſſet, eòquod ex ſocijs vnus totum ſentiret damnum, ac lucrum. poſtea diuidendũ inter ipſum, & dominum eſſet, qui nullum vel damnum, vel periculum vult ſentire: Ac tali modo damni, & lucri æqualitas diſpar eſſet; quod nullo modo conuenit in ſocietate, *l. non fuerit, §. Ariſto, ff. pro ſocio.* F

Adde quod iſta ſocietas in vſurarum fraudem ſimulata debet præſumi. Ioan. Andreas *in cap. plerique 14. quæſt. 3.* Gloſ. *in l. prima, ff. pro ſocio.* Caſtrenſis *in conſ. 55. num. 3. & ſequenti lib. 2.* Abb. *in dicto cap. per veſtras num. 8. de donat. inter virum. & vxorem.* Natta *conſ. 403.* Couar. *variar. reſolut. lib. 3. cap. 2. nu. 3.* G
insuper iſta in ſocietate duplex conſequeretur damnum partiarius, nempè amiſſarum pecudum, operarumque præſtitarum iacturam, vt ſcribit Salicetus in *Authen. ad hæc num. 12. verſ. interdum is de vſuris.* Abb. *in dicto cap. per veſtras num. 8. de donat. inter vir. & vxor.* Sed Mantica *in dicto ſuprà citato num. 11.* putauit, quod non obſtat, vt tale periculum contra ſocietatis naturam ſit: *l. ſi non fuerit in principio, ff. pro ſocio:* eòquod H
pactum pro portionis æqualitate æquale debet eſſe, vt Bal. *in l. antiqua nu. 11. C. ad Velle.* declarat, & probat ex *§. eadem leg.* Dicit tamen, quod tunc hoc procedit, cum ei qui pecuniam confert, minor lucri pars ſub quotæ nomine cõcedatur.

Vt æquali modo Iudicis arbitrio erit illud pactum remittendum, per quod tàm animalia immittens, quàm paſtor, qui præſtandas promiſit operas ſe adinuicem ad peremptionis animalium pro capitale poſitarum periculum obligarunt, habito ad induſtriam, & operam reſpectu, ſecundum ſubſequutum effectum: iniuſtum namque eſſet, ſi tanta fuiſſent opera, & induſtria, quod damnum de capitale diligens ſentiret partiarius: ſi verò damnum ſalarij certi, quod exortum eſt, ſit maius, quàm induſtria fuerit operantis; iſto caſu in cõmuni à ſocijs excipi debet, prout conſiderauit Mantica *loco citato à nu. 21. cum pluribus ſeqq.* K

Videndum nunc erit, quam nàm partiarius paſtor communibus in animalibus præſtare teneatur, & de qua obligetur culpa? Et quamuis regulariter ſit

 dicen-

A dicendum ſocium communi in re, eamdem præſtare in ea diligentiam debere, quàm proprijs in rebus haberi oportet. *l. cum duobus*, §. *venit*, vbi Gloſa *ff. pro ſocio*, *l. ſocius ſocio*, *ff. eodem*, §. *fin. inſtit. de ſociet.* Verum eòquod hac ex regula difficilitèr omnes definiri caſus poſſunt; hac de re debet animaduerti differentia inter fraudem, dolum, fortuitumque caſum, ac culpam haberi, cuius in latam,
B leuem, ac leuiſſimam diſtinctio fuit facta, DD. & Gloſa *in l. certo*, §. *nunc videndum, in verbo culpa, ff. comm. & in l. contractus, ff. de regulis iuris; & in* §. *præterea, inſtit. quibus modis re contrahitur obligatio, in verbo debet*; alijque in latiorem, latam, leuem, ac leuiſſimam diuiſerunt, vt Bald. *in l. quæ fortuitis num.* 7. *C. de pignorat. act.* & alij demum in latiſſimam, latiorem, latam, leuem, ac leuiſſimam; vt Bart. *in l. quod Nerua n.* 8.
C *ff. depoſit.* Farinac. *de pœnis temperandis quæſt.* 88. *n.* 57. *& ſeq.*

Fraus dicitur, quando aliqua ſimulatione habita fides decipitur; vt per Bald. *in dicta l. quæ fortuitis num.* 8. *C. de pignor. actione*. & ideò Decianus *in lib.* 5. *cap.* 5. *in tract. crimin. rubr. de fraude num.* 1. Fraudem nominat malitioſum actum, qui de permiſſo tendat ad prohibitum, & nil aliud eſt, quàm deceptio aliquem
D circumueniens.

Dolus, calliditas, fallacia, vel machinatio, quæ ad circumueniendum, decipiendum, aut alterum fallendum fuerit adhibita. *l. prima*, §. 1. *ff. de dolo.* cum aliud agatur, aliud ſimuletur. Bartolus *in l. quæ fortuitis num.* 10. *C. de pignorat. actione.*

Latiſſima idem eſt culpa, quàm verus dolus habetur. Bartolus *in dicta l. quod*
E *Nerua num.* 10. *&* 11. *ff. depoſiti.* Salicet. *in verbo ſi nulla num.* 4. *verſ. latiſſimam, & num.* 7. *C. de pignorat. actione.* Doctores penès Farinaceum *dicta quæſt.* 881. *num.* 57.

Latior idem eſt culpa, quàm præſumptus ſit dolus, hac de re Bart. *in d. l. quod Nerua*, dicit, quod præſumptiua ſit machinatio, quæ ad decipiendum, ac fallendum alterum ſit effecta. F

Lata culpa indiſcreta eſt deuiatio, ſeu incircumſpecta diligentia, quam omnes, qui eiuſdem profeſſionis, & conditionis exiſtunt, adhibent communiter. *l. lata culpa, ff. de verb. obligat.*

Leuis autem eſt, cum illud minimè præuidetur, quod valet à diligenti præuideri. Bart. *in dicta l. quæ fortuitis n.* 37. *& in dicta l. quod Nerua num.* 62. Qua de re cõmuniter dici ſolet, ſi illud agere, vel non agere omittat, quod ſolers G paterfamilias proprijs faceret in rebus. *l. prima*, §. *is quoque*, *ff. de actionibus, & obligationibus.*

Leuiſſima eſt, minimè facere, quæ diligentiſſimus quilibet effeciſſet, quæ culparum minima dicitur, vt per Bart. *in dicta l. quod Nerua num.* 27. *ff. depoſiti*, Text. *in l.* 1. §. *is quoque*, *ff. de actionibus, & obligationibus*, *l. hæredes*, §. *non autem*, H *ff. familiæ herciſcundæ*, §. *fin. inſt pro ſocio.* Qua de re materiam reſtringendo dico; latiorem eſſe culpam, rebus in alienis eamdem haud quaquam adhibere diligentiam, quam in proprijs nauaret; latam illa non operari ſolertia, qua omnes, proprias dirigunt actiones; leuem illam non ponere induſtriam, quam quiſque diligens exercuiſſet; leuiſſimam illam non habere diligentiam, quam diligen- I tiſſimus quilibet adhibuiſſet.

Fortuitus verò caſus ille eſt, quem humana minimè præuidere poterat prudentia, *l. quæ fortuitis*, *C. de pignoratitia actione*, *l. ſi ea res. ff. de actionibus empti.* Qui fortuiti caſus duplicem accidere ſolent in modum; alij enim Naturæ, hominis alij facto ſuccedunt. Socium igitur de fraude, & dolo teneri certum eſt, prout etiam de leuiſſima, & latiori cul- K pa, cum hæ dolum paritèr arguant, obligatur, vt ſupra dixi: immò etiam de lata, & leui compellitur, vt probat Text. *in l. ſocius ſocio, ff. de pro ſocio.* De leuiſſima verò nullo modo adſtringitur, tàm ſi in omittendo, quàm in committendo habeatur. §. *fin. inſtit. de ſocietate.* Bald. *in dicta l. quæ fortuitis n.* 41.

Fortuito autem de caſu nemo regu-

lariter

A lariter tenetur, & ſic nec ſocius ſocio, niſi tantùm ſuæ portionis, quam in ſocietate habet reſpectu. *l. cum duobus*, §. *damnum*, & §. *quidam ſagariam*, *ff. pro ſocio*. Enimuerò, eòquod ſupradicta ſæpè in partiario fallit regula; hac de cauſa partiarium ad paſtorem libet particulariter deuenire: & primo, exemplum habeatur, quod aliquod animal de illis, quæ tradita partiario ad cuſtodiam B in ſocietate fuerunt, emoritur; Dominus nullo modo animal dolo, vel partiarij paſtoris culpa mortuũ fuiſſe probat. Nec minus iſte caſum fortuitum, & ſuam non adfuiſſe culpam oſtendit: an tali in caſu partiarius paſtor damnũ domino reſarcire teneatur? & quamuis paſtorem aduerſus valeat. Tex. allegari *in l. ſi quis ex argentarijs*, §. *fin. ff. de edendo*, iuncta Gloſa *in l. ſi quis damnum*, §. C *Imperator*, *ff. locati*, *& in l. final ff. de iuſt. reorum*. Eòquod talis cum animal ſua ſub cuſtodia eſſet, illiuſque exceptio ſit fortuito in caſu, non autem ſua in culpa fundata, ſi hunc minimè probauerit, debet condemnari per iura ſupra allegata. Text. *in l. quoties*, §. *qui dolo*, *ff. de probationibus*, *l. cum ita*, §. *ſtatim*, & §. *ſpecies*, *ff. de leg. ſecundo*, & *l. ſi creditor*, *ff. de pigneratitia actione*, §. *fin. inſtitut.* D *quibus modis recontrahitur obligatio*. Sed eòquod ob variorum caſuum contingẽtiam modo paſtor cõdemnatus eſſe poteſt, modo abſolutus; hac de cauſa eſt dicendum: quod interdum conuentus paſtor vult ſe excuſare propter caſum, qui regulariter non ſolet abſque culpa, vt furtum eſt, contingere. *l. cum duobus*, §. *damna*, *ff. pro ſocio*. animalium in cuſtodia traditorum fuga, &c. *l. bonæ fidei*, E *ff. de rei vendicat*. Et in tali caſu concorditer DD. conueniunt, vt paſtor, qui caſum allegat, non ſolum illum probare, verùm etiam debeat oſtendere illum propria ſine culpa eueniſſe. Franciſcus de Alberg. & Baldus *in l. ſi creditor*, *ff. de pigrorat. actione*. Angelus *in l. fin. de cuſtodia reorum*, & vt ſupra mercenarijs dictum fuit de paſtoribus. Et ratio habetur: eòquod amiſſio animalium, vel per furtum, vel per fugam habita, ſemper culpam adeſſe demonſtrat, qua de re partiarius paſtor ſuccumbens remanere debet; niſi amiſſionem ſine culpa fuiſſe demonſtrauerit; Maſcardus *concl. 367. num. 5.* Menochius *de præſumption. lib 5. præſump. 3. num. 128. & ſequen. & lib. 6. præſumpt. 61. num. 30.* Farinac. *quæſt. 89. num. 15. & quæſt. 31. num. 19.* F

Secundus conſiderari valet caſus in eo, qui allegat amiſſionẽ ob caſum, qui regulariter abſque culpa ſolitus eſt accidere, ſequutam fuiſſe, hoſtium nempè, ac latronum incurſum, aquarum impetum, & ſimilium; prout mercenario de paſtore fuit exemplificatum. In iſtis etenim caſum comprobare iudicatur, & qui culpam aſſerit præceſſiſſe, illam debet comprobare. Taliburſque in terminis loquitur Text. *in dicta l. creditor*, *& in* §. *fin. inſtit. quibus modis recontrahitur obligatio*. & ſic Maſcardus, & Menochius *locis ſupra citatis* conuenire videntur. G H

Tertius, magis dubius exiſtit caſus; cum ſcilicet amiſſio propter euentum, qui tàm culpa, quàm abſque culpa ſolet euenire, contingit. Ac in iſto indifferens lex habetur, nempè non magis culpam abfuiſſe, quam non præſumitur, de quo duo ſolent exempla figurari, de morte nempè animalium ad cuſtodiam partiario ſocio datorum, ac hominum carceribus incluſorum funere. Angelus *in dicta l. fin. ff. de cuſtodia reorum*. aſſerit probandi onus ad carceris, animaliumque cuſtodem pertinere; ex eo quia ipſorum, in cuſtodia, munus conſiſtit. Baldus etiam *in dicto* §. *ſpecies*, ſcriptum reliquit: quod is, qui publici ratione officij ad cuſtodiam tenetur, vt Argentarius, vel priuati officij, vt cuſtos partiarius, nullo modo excuſatur, ſi ſolum probet interitum, niſi etiam animalia peſte, vel naturali mortalitate, aut alio non culpoſo modo extincta demonſtret: licet ſeſe remittat ad *dictũ* §. *Imperator*, & *ad d.* §. *damna*. ad idem allegari duæ ſolent Gloſæ *in dicto* §. *fin. inſtitut. quibus modis recontrahitur obligatio, & in dicta l. ſi cre-* I K

A *creditor, ff. de pignoratitia actione*, & de cuſtode ſic docuit Maſcardus *concl.* 264. & nos ſupra diximus, & de carcerario Farinac. *dicta quæſt.* 31. *num.*44. Sed animaduertendum eſſe cenſeo, veram huius tertij caſus deciſionem ab intelligẽtia dictarum Gloſarum, ac iurium ab ipſis allegatorum pendere; Gloſæ igitur prædictæ de Argentario loquuntur, qui publici ratione officij ad cuſtodiam tenetur; hac de cauſa optimè Doctores
B inferunt. quod ſi carceratus mortuus reperiatur, illius mors cuſtodis culpæ debet adſcribi, niſi cuſtos ipſe propria id ſine culpa eueniſſe probauerit, & eſt Text. *in dicta l. finali, ff. de iuſtitia reorũ*, Farinac. *dicta quæſt.* 31. *num.*44. Quamuis etenim vel culpa cuſtodis, aut non, euenite potuiſſet; attamen eòquod publicum per ipſius officium cuſtodia præcipuè ſit adhibenda, comprobare debet
C modis, & formis, de quibus Farinac. *loco ſupra cit.* ſcripſit illius mortem abſque ipſius culpa ſequutam.

Quantum verò ad animalia; Gloſæ prædictæ partiario imputandum eſſe ſocio volunt. per Text. *in l. ſi quis damnũ*, §. *Imperator, ff. locati*. Verum etiam eſt animaduertendum, citatum Text. de animalibus non mortuis, ſed abigeatis
D loqui, de quibus non ſolùm ratione ſibi iniunctæ cuſtodiæ, cuſtos cauſam præſtare tenetur, verum etiam eòquod furtum per abigeos factum ipſius culpa eueniſſe præſumitur. Hac de re non ſolùm partiarius paſtor debet amiſſionem probare, ſed inſuper id abſque propria culpa contigiſſe: & hoc eſt quod placuit Maſcardo *dicta concluſ.* 264. *num.* 1. quæ ratio prorſus in morte nõ procedit: qua
E re meliori modo Petrus Vbaldus, & Cynus affirmarunt ſufficiens eſſe: quod partiarius paſtor mortem probet animalis: vt expreſsè ſcripſit Franciſcus de Alber. *in dicta l. ſi creditor.* qui de morte animalium loquens aſſerit: vigorem habere, ſi paſtor ſolùm animalis interitum demonſtret, cum abſque ipſius culpa id eueniſſe, ſit potius iudicandum. *l. quoties*, §. *qui dolo, ff. de probationibus*, & habetur *in dicta l. ſi creditor*, *& in dicto* §. *damna*. Talitèr vt ad probandum facit F Bartoli doctrina *in dicto* §. *Imperator*: quod cum ex facti qualitate nulla ratione apparet culpa; vt animalium in morte habetur, nequaquam debet cuſtos probare ſuam abfuiſſe culpam; aduerſario attamen domino, qui illius culpam aſſerit extitiſſe, demonſtrare incumbit. *l. ſi quis fundum*, §. *Imperator*, *& l. ſi res pupillaris, ff. de adminiſtr. tutorum*, Decian. *reſp.* 29. *num.* 14. *lib.* 1. G

Nec aliquo modo impedit, ſi dicatur, illum, qui mortem allegat, ſuam fortuito in caſu intentionem fundare: ſed ſimpliciter mortem probando caſum non confirmare ſententiam; quare incœptis debet ſuccumbere. Gloſa *in dicta l. ſi quis ex Argentarijs*, §. *fin.* eòquod reſponſum dari valet, hoc partiario in paſtore animalium mortem ſimpliciter allegante vigorem habere, quod nulla ratione H ſufficiens eſſe aſſerunt DD. quin potiùs amiſſio, vt primo in caſu, culpam arguit, vnde probare mortem, & ſic amiſſionis debet modum, vt dixit Cynus in *dicta l. ſi creditor.* Aliud enim eſt amiſſionem, aliud mortem probare. Amiſſionis autem probatio nullo modo ſufficit: eòquod partiarij ſequutam fuiſſe culpam præſumitur; alitèr verò eſt in morte; ex I eo quia regulariter ſine culpa ſolet contingere, quæ ſufficiens eſt, ſi demonſtretur. Iacobus Butrius *in dicto* §. *Imperator, in dicta l. ſi creditor.* dicens: Quod vel partiarius paſtor ſimpliciter amiſſionem probat, & eo in caſu debet cedere: aut illius modum etiam demonſtrat, & tunc ſi talis modus etiam præſumptiuè culpam excludat, vt ipſa mors extat, debet excuſationẽ paſtor obtinere; ſatis enim K partiario eſt, vt mortem probet. licèt ſufficiens minimè ſit amiſſionem probare: vel pellem ſimpliciter oſtendere: vt dixit Maſcardus *dicta concluſ.* 264. *n.* 7. & nos ſupra *de Cuſtode mercenario*. Poſſent enim (vt mei fecerunt his annis præteritis vaccarum cuſtodes) animalium venditionem facere (cum ſibi pellem reſeruaſſent, quam poſtea, vt vaccarum

carum

A carum probarent mortem, oſtendebant·) Debet ergo naturalem demonſtrare mortis cauſam, ſi teſtes, qui mortuum viderint animal, habeantur, nullo habito (ne domini decipiantur) violentæ mortis ſigno.

DE LOCATIONE *Animalium.*

B *Cap. 2.*

Tertius modus, quo alteri tradi ſolent animalia, extat per locationem, cum in mobilibus etiam locatio poſſit haberi. Mantica *de tacitis, & ambiguis conuent. lib. 23. tit. 2. n.7. fol.384.* tàm in perpetuum, quàm ad tempus. *l. prima, ff. ſi ager vectigal, vel emphiteuſis pet.* Toloſanus *ſyntag. iuris lib.27. cap.*
C *1. num.3.*

Pro huiuſce tractationis intelligētia, præmitti debet: quod conductor de dolo, lata, leuique tenetur culpa, non autem de leuiſſima, vel de caſu. *l. videamus, cum duabus ſequentibus, ff. locati, l. in iudicio, C. eodem.* Itaut ſi equus alicui conductus ſit mortuus in itinere, an conductoris culpa extinctus præſumatur? taliter vt ipſi onus incumbat probandi, eum
D ſua ſine culpa, mortuum fuiſſe: vel potius naturali peremptus morte præſumatur. ita vt ſi locator conductoris culpa eum periiſſe prætendat, oſtendere ipſe debeat? Huiuſmodi reſpondet dubio, Cancerius *variar. reſolut. cap. 14. de locat. & conduct. num.52.* naturali extinctum morte equum præſumi. Talitèr vt locator conductor culpam demonſtrare teneatur, propter quam equus
E fuerit mortuus. probando ſcilicet quod nimium eum onerauerit in modum: vel eò quod alium applicauit equum ad vſum, non verò ad illum, pro quo eum conduxit: aut ſi magno illum in itinere affecerit labore: aut plus iuſto ad laborem compulit. vt eſt Text. *in l. qui inſulam 33. S. qui mulas, ff. locati.* aut ſi tali equum percuſſerit modo, vt eam ob cauſam vitam perdiderit, vt notat Bart. *in l. prima, C. de curſu publico*: rationem aſſignauit Cancer. *variar. reſol. in nu.53.* F
Ex eo quia culpam, vel dolum allegans, illum probare tenetur. *l. dolo, C. de dolo malo, l. quoties, S. qui dolo, ff. de probation.* Baldus *in l. ſi pecuniam, S. ſed ſi acceperis, ff. de condict. cauſa dati.* Gomez *de locato num.22.* Tuſcus *litt. C. concluſ. 606. n.15. & ſequenti.*

Ad practicam verò caſum reducendo conſuluit *in num.54.* debere conductorem probare, equum, quem conduxit, G
tali obiiſſe in loco, ac illum eſſe, quem à tali conduxit. quod per ſigna, colorem, ac ſimilia optimè probatum eueniet: vt ſcriptum reliquit Iaſon. *in l. nam hoc num.12. C. vnde legit.* Menoch. *de præſumptionibus lib.6. præſumpt. 15. num. 27.* Alexand. *conſ.119. num.3. lib.2.* Ruinus *d. conſ. num.3. lib.5.* Soccinus *conſ. 127. num.29. lib.3.* Quæ ſigna cum probata euenient, roborata conductoris erit in- H
tentio, qui identitatem oſtendere compellebatur. Carocius *de locato, & conduc. parte 2. tit. de dolo, & culpa nu.5.* Tuſcus *loco ſupra citato.* Ita vt ſi locator contendere vellet; allegando ſcilicet poſſe alios eiuſdem coloris eadem ſigna retinentes inueniri equos, pluralitatem ipſe adſtringatur probare. Menoch. *loco citato num.28. in fine.*

Quod ſi caſu acciderit equum in iti- I
nere aliquem in morbum incidere, illū debet hoſpiti conſignare, vt diligentèr priſtinæ reddatur ſaluti. qua adhibita diligentia ſi poſtea moriatur, nullo modo conductoris culpa ille dicatur peremptus. Baldus *conſ.22. lib.3.* Coſta in *memorab. in verbo Scolaris*, Carocius *de locato parte 2. de dolo, & culpa nu. 5.* Tuſcus *dicta concluſ. 606.* Quod ſi tardè fuiſſent adhibita medicamina eodem K
habenda ſunt in loco, ac ſi minimè fuiſſent effecta. Alexand. *conſ.183. n.5. lib.7.* Et ſi fortè antequā iter finiret mortuus concideret, debet conductor teſtes adhibere; quos ad futuram rei memoriam ſupradicti equi mortem, extincti ſigna, & qualitatem adducendo faciet examinare, vt ſupra dictum fuit: talis

etenim

Digitized by Google

A etenim teſtium examinatio in illo, vbi caſus euenerit, loco, etiam abſque eo quod partis facta fuerit citatio, benè comprobat, atque etiam plenam facit fidem; cum id competenti coram Iudice agatur, ſecundum Bartoli doctrinam in *l. 2. C. de naufragijs lib.* 11. Cancerius *loco ſupra cit. num* 56.

Quod ſi vltra locum conductor deſtinatum equum aduexerit, quamuis
B furti actione minimè tenetur, ad maiorem tamen penſionem præſtandam erit obnoxius. Bartolus *in l. item quæritur, §. impleto, ff. locati.* quem in propoſito ſequitur Ioan. de Platea *in §. placuit, col. 2. num. 4. inſtit. tit. eodem.* quod vigorē habet, etiamſi equus fuiſſet taxatiuè ad talem vſque terminum locatus. Tuſcus *concluſ.* 553. *n.* 12. *litt. F.*

Primo. equorum ſcire etiam condu-
C ctór debeat, quem adhibere modum, ac inſtrumenta, quibus conductum agere debet equum, nè ſi ex percuſſionibus decedat, ad ipſius teneatur pretium, quod notauit Bartolus *in dicta l. 1. C. de curſu publico lib.* 12. Si illum namque vt ocyus ambularet, fuſte, ligno, aut lapide percuſſiſſet, ac illa ex percuſſione aut mortuus, aut deterioratus equus fuerit, ad conductoris periculum affe-
D rit ſpectare: ex eo quia minimè illum fuſtè, ligno, aut lapide percutere debet. Antonius Corſetus *in ſingularib. in verbo conductor accipiens*, aliquis conduxit equum; debet attamen illum flagello, vel calcaribus percùtere: eòquod tali modo percuſſus, & deteriorē adductus in ſtatum, nullo modo ad damni compenſarionem conductorem obligat: eoquod licitam adhibuit rationem cum il-
E lum percuteret. Bartolus *loco citato in fine.* Carocius *de locato parte 2. de dolo, & culpa num.* 7. Sed Alex. *in additionibus ad* eumdem Bartolum *littera* B. iudicauit: quod ſi equus ex calcarium percuſſione fit mortuus, qualitas inſpici debet. Si talis nimirū ipſe erat, qui ſoleret equitare; nam ſi minimè ſolitus eſſet equitationē exercere, puta in Monacho, Bartoli procedit doctrina. quod ſi ad equitationē ſuetus exiſteret, & bonus equi- F
tator iudicauerit ad equi pretium teneri, licèt ille calcaribus percuſſus mortuus fuerit, procedunt adnotata per Baldum in *l. quæ fortuitis in materia leuis culpæ de pignoratitia acti ne.* Quo in loco affirmat dixiſſe, quod non ſolum de leui, verùm etiam de leuiſſima, & de dolo teneatur. Nam perſonarum qualitas debet ad culparum genera referri. *l. fiſcus de legatis 3. & in l. inter artifices* G
de ſol.

Secundo debet equorum conductor curare: quod ſi benè conductum non gubernauerit equum, ſolitaſque illi nō dederit præbendas; ſi id ob macer effectus fuerit, ad eius deteriorationem obligatur. per Text. *in l. animalia* 18. *C. de curſu publ. lib.* 12. vbi Gloſa. Adde, quod piger, ac debilis ad ambulan- H
dum euadet. Bartolus *in d. l. Animalia num. 2. C. eodem.* Enimuerò, ſi danda equo præbenda graui conſtabit pretio, minimè tantùm impendere conductor tenetur, quantum daret ſi minimo pretio, vel iuſta venderetur ratione. Bartolus *loco citato num. 3. in fine*: tenetur enim conductor bonos facere ſumptus. Hippolytus Bonacoſa *de equo qu.* 62.

Tertio. debet cauere, nè ad vecturā I
animal conductum nimio, & vltra modum, onere grauet. Nam ſi impoſito ex onere redditus deterior fuerit, hac ex leui culpa ad intereſſe obligatur. Bartol. *in l. publicos, C. de curſu publico lib.* 12. Eòquod animal ſecundum conſuetum debet onerari. quod ſi tali modo granatum deceſſerit, nullam de intereſſe conductori obligationem imponet. Corſetus *in ſingularibus, in verbo onus.* Stracca *de Nautis parte 3. num.* 13. quia cum K
conſueta faciat, excuſari debet. Baldus *in l. nemo deinceps in fine. C. de ſacroſanctis Eccleſ.* Saluian. *conſ.* 26. *n.* 5.

Quarto. poteſt caſus occurrere; quod ſi animal reſtitutionis tempore deterioratum domino videatur, & id è conductore accipere nollet, quid facere hoc in caſu debet? Tali dubio Speculator occurrit. *tit. de locat. & vendit. §. cum dicen-*

A *dicendum num.* 4. *fol.* 262. & aſſerit, quod conductor, ſi locator animal accipere minimè voluerit, debet illud eoram teſtibus domino præſentare, ac ei, vt ſibi recipiat perſuadere. quod ſi recuſet, illud locatori debet remittere, nec futurum in periculum ſpectabit ad conductorem; locator namque dominus illum cum proteſtatione recipere propter æſtimationis incertitudinem debebat: ne B ſimpliciter accipiendo aliquod ſibi præiudicium inferret: DD. penes Carociū *loco ſupra cit. n.* 11.

Quinto. Speculator *in dicto tit. de loc. & cond. &* §. *iam dicendum in n.*6. aliam examinat quæſtionem, quam debent tàm conductores, quàm locatores ſcire. & caſus habetur: quod quis alicui equū ad vecturam per annum locauit, nempè vncijs duabus, & quandocumq; emor- C tuus fuerit equus decem pro illius æſtimatione ſoluat; decedit tandem equus, & ex eo quia nihil fuit inter annum ſolutum, prommiſſam poſcit conductor mercedem quolibet ſoluendam in menſe: An pretium dare conductor teneatur? reſponſum præbet negatiuum: ſed ſolummodò quod equi pretium, ex quo ille mortuus eſt adferre teneatur. per Text. *in l. habitatores*, §. 1. *ff. locati.* quam- D uis fuerit diſpoſitum per pactum, quod mortuo equo ad mercedem etiam obligetur, velut iniquum etenim neutiquam ſeruari, ac reſcindi debet. arg. Text in *l. ſi quis cum aliter*, *ff. de verb. oblig.*

Sextus euenit caſus; numquid vitioſi conductor equi valeat locatorem aduerſus agere ad intereſſe? diſtinctionem facit Carocius *loco ſupra citato num* 13. Quod aut locatus fuit equus vitioſus E certus (iudica talem equum) & illo in caſu omne ad intereſſe, ac damnum obligari affirmauit; ſed ſi locatus incertus fuerit (puta vnum de equis, quos malos, ac bonos locator poſſidebat) & malum ſcienter conductori conſignauit, & illo etiam caſu omnes locator ad expenſas in equitatione factas obligatur, vt idem terminauit; citat Antonium Archiepiſcopum Florentinum in eius ſumma §. 6. *col. prima*, *tit. de ſpecie furti*; & Hippolytum Bonac. *de equo quæſtione* 95. F

Septimus accidere poteſt caſus; cum animal ad vecturam alicui fuit locatum, ac vectorinus, vel famulus datus fuit, qui ſimul cum locato animali aufugit. Vtrum ad intereſſe conductor teneatur? Carocius *de locato parte* 2. *de vectorino fugitiuo*, reſolutionem dat. quod ſi vectorinus minimè fuiſſet miſſus, de animalis cuſtodia ſolùm conductor obligatur; vectorini attamen de fuga eum animali nullo modo tenetur. allegat Bartolum in *l.* 1. §. *quemadmodum*, *ff. de liberis agnoſcendis in l. ſi vt certo*, §. *ſideme in fine*, *ff. commodati.* Pariſ. *conſ.* 156. *nu.* 25. *&* 26. *lib* 4. Bonacode famulo *quæſt.* 189. Quid autem erit dicendum de vectorino, qui fuit ad cuſtodiam miſſus, ſi conductor cum animali aufugiat; an ille ad reſtitutionem domino teneatur? H Dicendum erit, quod vectorinus, cui ad cuſtodiam fuit datum animal, quiq; conductorem aſſociandi, idemque animal domino reconducendi curā habuit, mercede, pro huiuſmodi conuentione obſeruanda, recepta ad intereſſe, ac damna domino tenetur, quod ipſius animalis pretium erit. Alexan. *conſ.* 67. *num.* 2. *lib.* 2. Ruinus *conſ.* 141. *num.* 9. *in fine lib.* 1. Riminaldus Senenſis *conſil.* 297. *num.* 12. *lib.* 2. quos ſequutus fuit Gratianus *diſcep. for.* 677. *n.* 1. I

Octauo. debet animalium conductor ſcire, quod ſi pro penſione notabiliter iniuſta locat animalia mortale patrat peccatum, vt dixit Nauarra *in Manuali confeſſ. cap.* 17. *num.* 260. Vbi etiam exemplificat. Cum Agricola ad ſoluendam cogitur mercedem pro tempore, K quo laborare ſua ſine culpa, ſed cauſa domini, aut caſum fortuitum contra eum, vel animalia contingentem, aut poſt mortem, vel naturale, aut fortuitum damnum ſine dolo, aut leui eius culpa eueniens ad eorum cogit æſtimationem: eòquod hæc non conductoris, at domini ſubſunt periculo. niſi paciſcatur Agricola, vt quocumque eueniret

A ret modo periculum eſſet commune; vtrique dato ei ob hoc iuſto pretio, vel debitâ facta penſionis dimiſſione, quam (explicat) hoc ſine pacto iuſtam eſſe: Peccatum etiam ſciat locator patrare, ſi nulla intentione habita vltra debitum ab Agricola petendi; contingente abſque eius culpa damno, paciſcitur, ne diutius boues exerceat, vt damni dimidij quoque modo ſuccedentis ad agricolam attineat, nulla ob id facta penſionis B remiſſione: binas aſſignauit rationes; & primo ex eo quia abſque eoquod ſuâ declaret intentionem decedere poteſt, vel mutata voluntatem valet, ac poſtea ipſe, vel eius hæredes Agricolæ vexationē dare. Secundo, ex eo quia ſcandalū dat ſecretam eius voluntatem neſcientibus. Hæc Nauarrus affert *loc. cit. num.* 260. Vt æquali modo illicitum, ac C vſurarium exiſtet pactum, quo ſit cum Agricola conuentum pro certa tritici, vel pecuniarum annua ſolutione, tunc minimè de animalium deterioratione, ac morte obligatur; Agricolæ attamen damno pereunt, etiamſi ſolum deteriorationis ſuſciperet periculum, mortis autem caſum recuſauerit. Lupus, qui plures citat *in cap. Nauiganti, de vſuris commentar. 3. §. 1. num. 27. fol. 98. à tergo*, & Laurentius Rodulphus *in cap. conD ſuluit quæſt. 23. num. 37.* dicit, quod illa pro parte cuius cauſa damnum ipſius remanet periculo, poteſt licita ratione locatoris lucrum exigi, alitèr diuerſimodè eueniret; ac exemplum ponit, velut, ſi fuerit conuentum: quod locator, & conductor, æquali vice de dāno participes reddantur, & illo caſu locator nullo modo lucrum poterit excipere, niſi pro periculi ſui rata, iudica pro diE midia; ſi totum enim lucrum ſibi exigeret illicita faceret forma. Antonius Florentinus *in ſumma tit. de vſuris cap. 41. num. 49.* Crauetta *conſ. 45. n. 3.*

Nonus occurrit caſus, cum conductor pro vnius itinere diei ſuo commodauerit equum amico, & hac ex commodatione mortuus fuerit equus; domino, ſi culpa caſum præceſſit, obligatur. Bartolus *in l. ſi vt certo. §. nunc vi-* F *dendum ff. commod.* aut ſi culpa ordinata extat ad caſum, eòquod tunc fortuito de caſu conductor tenetur, *l. ſi is cui ff. de actionibus, & obligationibus, l. verum, ff. de furtis.* Doctores penes Crauettam *conſ. 247. num. 6. propè medium.* Tunc ad caſum culpa dicitur ordinata, cum quis caſum illum tali modo faciēdo facilè cogitare potuit euenturum, vt ex Cortico *conſ. 12. col. fin. verſ. non itaque* G *lib. 4.* Aut quando principali caſum illū reſpicit intuitu. *l. penultima in fine. ff. de iure dotium. l. fin. §. fin. ff. de his, quæ in fraudem creditorum*: Aut ſi culpa, ipſius caſus proxima fuerit cauſa Bellarminus *conſ. 22. col. 2. circa medium, verſ. & quia non datum.* Crauetta *loco citato num. fin.* ſed ſi conductoris culpa remota ſit, ad exſoluendum vtique damnum non tenetur. Tuſcus *dicta concluſ. 606. n. 20.*

Decimus habetur, ſi conductor, qui H certo pro loco equum à locatore excipit, ſi omnia ex illo latrones auferentes equum inſimul ſint furati, ad illius reſtitutionem certè non obligatur. *l. ſi quis fundum, §. Imperator, ff. locati.* Quo in loco fortuiti periculum caſus ad locatorem ſpectare diſponitur: & facit Tex. *in l. ſi fundus, §. fin. cum l. ſequenti, ff. locati.* Tuſcus *loco citato num. 21.* Adde, I quod ſi locator anticipatum recipiat ſalarium, debet illum reſtituere conductori. *l. qui operas, ff. locati.* Tuſcus *n. 22.* Neque probandi onus conductor habebit ſua ſine culpa equum fuiſſe ablatum: eòquod locator culpam allegans, illam debet comprobare; quod eſſe verum aſſerit. Tuſcus *nu. 23.* ſi per conſuetum ac rectum iter fuerit profectus, alitèr minimè: citat Felinum *in cap. poſtulaſti de foro competenti.* Vt æquali mo- K do ſi ſolitum vltra locum equum adduxiſſet, quod licèt abſque furti incurſu cum de equo locari ſolito tractetur, facere potuiſſet, vt ſupra dictum fuit: Eòquod tacitè reconductus iudicatur. ſi equus attamen fuerit conductori ablatus, adhuc in obligatione conductor exiſtit: eòquod tacitè credendo reconductio-

Digitized by Google

A ductionem culpam commiſit; hac de re vel ad reſtitutionem, vel ad æſtimationem equi obligatur: eòquod finita locatione rem locatam reſtituere côductor adſtringitur, & nullo modo reſtituens ad intereſſe, ac ad quantum fuerit in litem iuratum compellitur. *l. videamus, §. qui vitiloſas, & l. ſi cui, §. qui ferrum, ff. locati.* Immò etiam ad vecturam tenetur. Tuſcus *dicta conclus. 606. in fine litt. C.*

B Vndecimus habetur, ſi cum conductor equum domino reſtituerit, ille paucos poſt dies mortuus ſit, ſi dicat locator, quod conductoris culpa mortuus ille fuerit, duo debet comprobare extrema: quod ſcilicèt locationis tempore locatus eſſet, quodque cum facta reſtitutio fuiſſet, infirmus repertretur, ac debent coram dicto de cauſa ſcientiæ C etiam interroganti cõfirmare teſtes; alia enim ratione minimè probaret; & illo caſu debet conductor abſolui. Tuſcus *litt. V. concluſ. 36. num.* 4. qui citat Alexand. *conſ.* 182. viſo proceſſu in principio; & per totum *lib.* 7. Tuſcus *litt. C concluſ.* 481. *n.* 4. & 8.

DE ANIMALIBVS *Commodatis.*

D *Cap.* 3.

QVartus modus, quo tradi animalia poſſunt, commodatio eſt, quæ inter contractus, qui recontrahuntur, annumeratur. *§. item, inſt. quibus modis recontrahitur obligatio.* & nil aliud eſt, niſi quando quis mobilem, vel immobilem rem, alteri tacitè, vel exE preſsè determinato tempore ad vtendũ tradit, & committit, *l.* 1. *&* 2. *ff. commodati l.* 1. *C. eodem. cap.* 1. *extra de commodato:* Antonius Gomez *variar. reſol. tom.* 2. *cap.* 7. *de commodato in principio.* Mantica tamen ſuam præbuit deſcriptionem. quod bonę fidei contractus ſit, qui gratuita rei traditione ita perficitur, vt vſus certus, non autem dominium in accipientem transferatur, eademque ſpecies poſt tempus reſtituatur, Petrus F autem de Greg. *ſintag. iuris lib.* 23. *cap.* 1. de commodato ſuccincto modo, ac in ſpecie reliquit definitum. quod ſit rei alicujus idoneas inter perſonas ad certum facta vſum, vel tempus gratuita conceſſio. Qua de re ſi alium ad vſum, vel certum vltra tempus commodato vtatur commodatarius equo furtum patrat; eoquod illo, inuito domino, fit vſus. *l. qui iumenta, ff. de furtis; l. ſi vt* G *certo* 5. *§. nunc videndum, & §. idemque, & §. planè, ff. commodati, vel contra: Qui alter re commodata vtitur, non ſolum commodati, verum furti quoque tenetur. §. furtum autem in fine, inſtit. de obligat. que ex delicto naſcuntur.* Vbi dicitur. *Qui iumenta ſibi commodata longius duxerit, aliove modo inuito domino vſus ſit furtum facit.* Menochius *de arbitr. iudic. lib.* 2. *caſu* 298. *num.* 1. *l. ſi vt certo* 5. *§.* H *idemque, ff. commodati.* Adde, quod neque illum alteri commodare abſque furti nota poteſt, quemadmodum neque ſuum conuertere in lucrum. *l. ſi pignore* 56. *§. eum, ff. de furtis.* Petrus de Greg. *ſintag. iuris lib.* 37. *cap.* 1. *num.* 8. *in medio* qui etenim ſibi commodata duxit longius iumenta, vel inuito domino alio fit vſus modo furtum patrat. *l. qui iumenta,* ibi Gloſa *ff. de furtis.* Quod ſi iudicauerit commodatarium ſic dominum perI miſſurum, idque ipſo non inuito efficere, nullo modo furti, ſed commodati actione tenebitur: æſtimatio namque illa culpam efficit, quod ſcilicet minimè iudicare debuerat illud fore dominum permiſſurum. *l. qui re* 78. *ff. de furtis.* Quando verò credulitas hæc probabilis dici valeat, aut nullam excuſationem, vel condemnationem habeat, Iudicis K arbitrio cõmodatarius relinquitur. Menochius *de arbitr. iudicum caſ.* 298. *n.* 2. Vel ſi nullo modo equum commodans ad vecturam dare conſuetus eſſet. Farin. *de furtis quæſt.* 169. *parte* 1. *n.* 7. *fol.* 31. *à tergo.*

Quod ſi ad eum applicauerit vſum commodatarius equũ pro quo accepit, ſi deteriorem adductus fuerit equus in

ſtatum,

A ſtatum, nulla eius habita culpa, nihil obligatur præſtare. *l. cum qui* 10. *& ſi commodauero* 23. *ff. commod.* vbi Pomponius ad Sabinum ita ſcripſit. *Si commodauero tibi equum, quo vteres vſque ad certum locum, ſi nulla culpa tua interueniẽte in ipſo itinere deterior equus factus ſit, non teneberis commodati, nam ego in culpa ero; qui in tam longum iter equum commodarem, qui eum laborem ſuſtinere non potuit.* Mantica *de tacitis, & ambiguis lib. 9.* B *tit. 1. num.* 14. Commodatarium verò ad culpam, & diligentiam præſtandam teneri, Quinti Mutij ſententia fuit, quam Vulpianus tradidit *in l. ſi vt certo loco* 5. §. *commodatum, ff. commodati.* At ſi fortè æſtimatum præbuerit dominus animal, omne à conductore periculum erit præſtandum, qui ſe æſtimationem præſtaturum recepit. *dicto* §. *commodatum, verſ. & ſi forte.* Talis namque æſtimatio ſuũ C operatur effectum, vt ſi animal commodatarij periret culpa, ſine commodantis probatione pretium ſoluere cogatur. ac etiam ſi fortuitò perijſſet caſu, pretium ſoluere commodatarius tenetur; hoc namq; tacitè inter partes videtur actum: ex eo quia alitèr nil, vel parum efficeret æſtimatio. Gomez *variar. reſol. to. 2. cap. 7. de commodato num.* 1. vbi etiam ex D DD. per eum citatis Theoricam, notauit & doctrinam, quod in contractibus, in quibus de leuiſſima quiſpiam tenetur culpa, rei æſtimatio inter partes poſita operatur, vt fortuito etiam de caſu recipiens teneatur; ſi verò de leui ſolummodò culpa ſit, operatur æſtimatio, vt de leuiſſima etiam compellatur. Allegat Text. *in l. cum duobus*, §. *damna, ff. pro ſocio, & in l. prima, ff. de æſtimat. act.*

Maximè verò intereſt, an commoda- E tio ſpontè facta, vel accipientis rogationibus. ſi vltrò enim de dolo tantum commodatarius tenetur, ſi tamen rogatus de leuiſſima etiã culpa tenetur, cum eius tantum gratia id fuerit factum; alitèr ſi vtriuſque cauſa id fuerit effectum ob leuem tantum culpam adſtringitur. Mantica *de tacit. & ambig. lib. 9. tit. 2. n. 7. vſque ad decimum.* Eòquod leuiſſima illa eſt culpa, vt dicitur ſecundum Bartolũ F *in l. in rebus* 18. *ff. commod.* quando illud minimè agitur, quod à diligentiſſimo patre familias efficitur.

Fortuito verò de caſu nullo modo commodatarius tenetur. *l. & quidem, C. de commodato*; niſi conuentio, æſtimatio, vel præcedens aliud culpa inducat. Bartolus *in l. ſi vt certo* 5. §. *nunc videndum num.* 1. nam ex conuentione legem contractus accipiunt. Bartolus *loco ſupra* G *citato num.* 3. Debet autem omnem commodatarius diligentiam in commodati equi cuſtodia adhibere. *l. ſi vt certo loco* 5. *paragr. cuſtodiam, ff. commod.* Ac in illis etiam, quæ rem ſequuntur commodatam ſuam debet exercere vigilantiam. Iudica ſi commodata equa fuerit, quam pullus comitabatur, pulli etiam cuſtodiam debet commodatarius habere. *dicta l. 5. paragr. vſque adeo, ff. eodem.* H *dicta l. 1. C. de commodato.*

Cum verò commodatio commodatarij facta fuerit gratia, dimidium præſtare tenetur, impenſarum equi, velut cibaria, *l. in rebus, paragr. poſſunt.* & ibi Bartolus *ff. commodati.* Aut curanda pro valetudine, vel pro fuga perquirenda, & pro reducendo ad dominum: vt de ſeruo exemplificauit Mantica *dict. lib. 9. tit. 2. num. 6.* Adeòquod commodatarius I cum eo, qui cõmodauit contrario agere poteſt iudicio. vt *in dict. parag. poſſunt.* & infra dicam.

Duplicem contra commodatarium actionem oriri dixit Mantica *loco citato num.* 10. Quarum vna principalis habetur, altera ſecundaria. Prima rei commodatæ ad reſtitutionem dirigitur. *l.* 1. *paragr. is quoque, il primo, ff. de actionib. & obligationibus. l. 2. in principio, ff. ſi cer-* K *tum petatur, & in paragr. item is, inſtit. quibus modis recontrahitur obligatio.* quæ quidẽ reſtitutio naturali oritur ex vinculo. *cap. ius naturale* 1. *diſtinct.* Talitèr vt ſi deteriori ſit reddita in ſtatu, reſtitutura nullo dicitur modo; ni quod intereſt, præſtetur. *l. ſi mihi* 3. *paragr. ſi reddita, ff commodati.* & hac in actione, ſicuti in cæteris bonæ fidei iudicijs iuramentum

A mentum in litem præſtatur. *dicta leg.3.*
§. in his, ff. eodem quæ minimè debiti
prætextu eſt recuſanda. *l. finali, C. com-*
modati. cuius verba. *Prætextu debiti re-*
ſtitutio commodati non probabiliter recuſa-
tur. vbi gloſa, quæ commodato in equo
caſum figurauit, qui debiti prætextu
nullo modo valet à commodatario reti-
neri. Hac de re Iudicis ad officium per-
tinet, vt habita ratione loci, ac tempo-
B ris, vbi, & quando effici debebat, red-
datur commodatum. *l. ſicut certo loco, ff.*
eodem: niſi magnas commodatarius im-
penſas commodato pro equo fecerit, aut
debitum ſit liquidum. Secundaria verò
intelligitur obligatio, quæ doli, & culpæ
ratione contrahitur. Mantica *per leges in*
num. 11. allegatas. Quo in loco etiam ex-
plicat, quod ſi res in rerum natura ob
dolum, vel commodatarij culpam eſſe
C deſierit, ad integram eius reſtitutionẽ
commodatarius debet condemnari, per
Text. *in l. commodati, §. vltim. ff. com-*
modati.

Obligatio etiam contra commodan-
tem oritur; *Vt non poſſit intempeſtiuè cõ-*
modata vſum rei a commodatario auferre.
l. in commodato, §. ſicut, ff. eodem. eòquod
petere commodans debet, vt ad eum
commodatarius vſum, ad quem com-
D modauit vtatur commodato. *dicta l. 5.*
§. idemque, ff. eodem. Vel ſi dolum admi-
ſerit, itaut remaneat commodatarius
deceptus: nam reſarcire damnum tene-
tur. *l. in rebus, §. item, ff. eodem*: ac etiam
ad impẽdia per commodatarium facta,
ſi modica non ſint, obligatus intelligi-
tur. *dicta l. in rebus, §. poſſunt.* & ibi Bart.
Abb. *conſ. 85. num. 3. lib. 2.* Similiter cõ-
modati actio contraria competit. Vt cõ-
E modans rem in ſui poteſtate reuerſam,
aut æſtimatione acceptam commodata-
rio reddat. *l. in commodato 17. §. rem, ff.*
commod. vbi Bartolus *in ſumma,* cuius §.
verba ſunt. *Rem commodatam perdidi, &*
pro ea pretium dedi: deindè res in poteſta-
tem tuam venit, Labeo ait contrario iudicio,
aut rem te mihi præſtare debere, aut quod
à me accepiſti reddere. Hac de re debet
commodatarius cauere, vt repertam

poſcat rem à domino. *l. ſi is 13. ff. eodem* F
aut eius æſtimationem, vt in *dict. §. rem,*
l. ſi vt certo, §. 1. gloſa in dicta l. ſi is in
principio, l. rem 21. ff. eodem. vbi Gloſa
hanc reſtituendi electionem remiſit cõ-
modanti, cum ſuo damnificari ex bene-
ficio minimè debeat non obſtante quod
pretium, ſeu æſtimationem recipiendo
vendidiſſe videatur, & ſic neceſſe, rem
tradere, haberet, nam propoſito in ca-
ſu, non res, at culpa fuit æſtimata, itaut G
in accipientis electione tamquam verio-
rem Gloſa remiſit *in verbo reddere.*

Debet inſuper noſci, ad commoda-
tarium equi mortem interdum attinere;
vt ſi alicui commodatus fuerit equus, vt
ad villam iret, qui poſtea iuit ad bellũ;
dicta l. 5. §. interdum. Quod ſi fuerit
commodatus, vt ad bellum iret, & eo
in loco fuerit mortuus, tunc periculo
commodantis equus perit. *d. l. 5. §. plane,* H
ff. commodati.

Quando verò equum furto ſublatum
aſſerit commodatarius fuiſſe, ipſi fides
non præſtatur, niſi probauerit. *l. ſi cre-*
ditor, C. de pignoratitia actione. Cumanus
conſ. 318. num. 4. eòquod furtum non
præſumitur. Alexand. *in l. Prætor ait n. 5.*
vbi etiam Iaſon. *num. 11. ff. de edendo.*
Pariſ. *conſ. 156. num. 2.* Maſcard. *de pro-*
bat. lib. 2. concluſ. 729. Licèt iſtud iura- I
mento comprobaſſet, Corneus *dict. conſ.*
318. num. 4. & 5. lib. 4. Ni ſimul cum
iuramento aliæ habeantur coniecturæ: vt
per Corneum *loco citato, verſ. poſſunt ta-*
men concurrere tales coniecturæ.

Quod ſi fortè poſt animalis reſtitu-
tionem, infra triduum emoriatur: nam
commodatarij culpa extinctum præſu-
mitur: niſi contrarium eueniat probatũ.
Alex. *conſ. 187. lib. 7.* & videri debẽt ca, K
quæ in conductionis materia ſcripſi in
11. *notab.* examinauit etiam Maſcardus
in concl. 633. Quando verò commoda-
tus equus naturaliter, non verò commo-
datarij culpa mortuus cenſeatur, quo-
modo comprobetur: ac etiam probandi
modo, quo demonſtratur equum furto
ſubtractum, diſſerit *in concl. 364.*

A

DE ANIMALIBVS VENDITIS,
& redhibitis, eorumq; emptoribus, ac venditoribus.

Cap. 4.

QVintus denique modus ſequitur,
quod alteri animalia per vendi-
tionem traduntur, vel nume-
B rato, vel ad tempus pretio. in qua ma-
teria redhibitoria in curijs de edilictio
edicto; vel quanti minoris vertitur con-
trouerſia. hæc de re nonnulla practica-
bilia, & inde verſantia, velut de fre-
quenti tradere iudicaui: vt venditorum
fallacijs occurratur, emptoribuſq; ſuc-
curratur deceptis. *l. prima, §. cauſa hu-
ius edicti, ff. de edilictio edicto*. iumenta
namque, aut animalia quæcunque ven-
C dentes quid morbi, aut vitij animalia,
quæ venduntur, habeant, patefacere
tenentur. quod ſi nulla fecerint forma,
licitum emptori ad libitum erit quæ-
cunque fuerint empta redhibere: quod
nihil aliud eſt, niſi efficere, vt ea rurſus,
quæ vendiderit, habeat dominus, ac
pretium emptori dare obligetur. *l. red-
hibere 21. ff. eodem*. Venditoribus ergo
morbum, vel vitiũ animalis, ſi ſit, emp-
D toribus denunciandi onus imponitur.
*l. præcipiunt 37. & l. ædiles aiunt 38. ff.
eodem.*

Multa ædiles ipſi hoc circa ædictum
animaduerti voluere, quæ fuerunt à
Vulpiano, cæteriſque Iuriſconſultis cō-
ſiderata, qui de eo ſcripta relinquentes
verba fecerunt. Primo igitur ſanciuere,
vt morbus, de quo loquitur edictum, vt
ſuum habeat effectum, talis eſſe debet,
E vt & à venditore facilè tegi, & ab emp-
tore difficilitèr valeat cognoſci. Quod
ſi venditor minimè morbum cælauerit,
emptorque facili modo, & abſque im-
pedimento illius potuit habere cogni-
tionem, edicto nullum eſſe locum ſta-
tuere. qua de cauſa, ſi morbus, ac vi-
tium patens habeatur, & facili ratione
diſcerni ab emptore valeat; nullo modo
huius edicti virtute animal redhiberi
permittitur. per Text. *in l. 1. §. ſi intel-* F
*ligatur, & in l. quæritur, §. ſi nominatim,
ff. eodem.* quod etiam notatum reliquit
Farinac. *conſ. crim. 54. lib. 1. num. 11.*
Et ea ratio ex iure habetur. eòquod cũ
edictum hoc tollendæ fraudis cauſa fue-
rit emanatum; ſi patens morbus exiſte-
ret, haudquaquam ſubeſſe fraus poſſet;
cum ſcienti, ac volenti nulla vice fraus
confici poſſit: emptor enim animalis co-
gnoſcens morbum, actionem, quam G
contra illum pro redhibitoria, intentare
potuiſſet, remittere videtur, eius ex
morbi cauſa, ædicti ſtante diſpoſitione.
qua de re cum ſuam remiſerit actionẽ,
nullo modo erit amplius illi dandus re-
greſſus: vt diſpoſitum eſt in *l. quæritur,
§. ſi venditor, ff. eodem.* Hac de cauſa de
morbis, qui manifeſtam præbent intuẽ-
tibus ſignificationem: vel qui facilè etiã
ratione, ac abſque magna difficultate, H
inſpicienti valent innoteſcere, hoc ædi-
ctum non loquitur. Idcircò externi om-
nes morbi, qui ſeſe inſpicientium ocu-
lis explicant, nulla forma locum red-
hibitioni, vt ſuperiùs dixi, dabunt; præ-
ſumendum namque eſt morboſum co-
gnouiſſe animal emptorem. illudque
pro tali, paruo etiam pretio emiſſe, ob
morbum, quem habuiſſe cognouit: er-
go cum ſciens morboſum emerit ani- I
mal, nullo modo emptum poteſt red-
hibere.

Animaduertendum inſuper volunt
morbum, aut vitium, de quo ædictum
loquitur, talem eſſe debere, vt anima-
lis vſum, ac miniſterium impediat: vt
notatum eſt *in dicta l. prima, §. ſed ſcien-
dum, ff. eodem.* Leuis enim morbus, aut
vitium, ex quo nullum, aut minimum
reportat animal incommodum, ob quod K
minus habile ad vſum euadit, nulla eſt
habendus in conſideratione. nec equi-
dem locum obtinebit ædictum. *l. ob quæ
vitia, §. fin. & l. idem Offilius, ff. eodem.*
Tiraquellus *de iudicat. in rebus exiguis
num. 10.*

Tertio. dupliciter conſiderare mor-
bum debemus, aut vitium: aut ſcilicèt
circa corpus, vel animum: circa corpus

nam-

A namque nil apud Sabinũ aliud eſt morbus, niſi cuiuſque corporis contra naturam habitus, qui ad id eius vſum faciat deteriorem, cuius cauſa natura eius corporis ſanitatem nobis tribuit, vt eſſe definitum legimus *in dict. l. prima, §. ſed ſciendum, ff. eodem*. Cepolla *de adilicto adicto in l. prima n. 8. fol. 6.*

Circa animum verò, vitium habebitur, ſi calcitroſum, aut pauidum, vel B retrogradum animal exiſtat; hoc namque potius vitium, quàm morbus erit iudicandum. Inter morbum autem, & vitium differentia conſtituitur. Morbus namque temporalis imbecillitas eſt; vitium verò perpetuum exiſtit corporis impedimentum: vt per Modeſtinum *in l. inter ſtuprum, §. verum eſt, ff. de verbor. ſignificatione*. Adde quod alia inter morbum, & vitium extat differen- C tia. Morbus namque propriè ad corpus, vitium verò ad animum attinet. pro qua facit Text. *in l. ob quæ vitia, ff. de adilictio adicto, & in l. paciſci, ff. de pactis*. Iſta de re morboſum nullo modo eſſe dicitur animal, ſi vitium habeat, ex eo quia morbus tantummodò in corpore conſiſtit. Cepolla *dicta l. Labeo num. 7. ff. de adilictio adicto fol. 6. qui in §. ſed ſciendũ num. 27.* indicauit quoad ædilium edi- D ctum nullam inter morbum, ac vitium haberi differentiam. illud namque, quod vitium, eſt morbus; & è contra, quod morbus, eſt vitium. Defectus etenim, ſeu paſſio in corpore vitium nominatur, & morbus; hac de re tollendæ cauſa dubitationis, aſſerit, ne dubitaret aliquis, an ædictum, quando vitium, vel morbus eſſe dicitur, competeret, fuit vtrũque poſitum, vt idem in vtroque eſſe E denotaretur, quando ſimplici ratione morbus accipiatur. aliter euenit, ſi verbum, animi, adiungitur: tale namque vitium ſpecificatum à vitio, vel morbo corporis habet differentiam.

Clariſſima igitur forma *in l. prima, §. interdum, & in l. ob quæ vitia paragr. 1. & l. tandem, §. in ſumma, & l. animi, ff. eodem*. Animalia ex animi vitijs nullo modo redhiberi poſſe deciſum. Cepoll. *loco citato in fine dicti n. 27.* niſi venditor F ipſe prommiſiſſet, & ad hoc ſe obligaſſet, per Text. *in l. ob quæ, ff. eodem.* vbi *Animi autem vitium ita demum præſtabit venditor, ſi prommiſit, ſi minus non.* quanti minoris verò actionem emptori competere, dicit Gloſa *in verbo ſi minus d. l. ob quæ*; vbi: *Ob quæ vitia negat redhibitionem eſſe, excepto tamen dat actionem.* ædilitia etiam actione venditor tenetur, ſi certum emptorem fecit, animi vitium, G cum adeſſet, non haberi. *dicta l. ob quæ, in verbo in ſumma*: vt æquali modo hoc etiam tenetur ædicto, ſi pauidum, & & calcitroſum animal exiſtat; quamuis hoc animi ſit vitium. *l. Bouem 43. ff. eod.* Cepolla *in d. l. ob quæ vitia, §. animi autem, & in d. l. Bouem, ff. eodem*. Quemadmodum ſi nominatim venditor excceperit, nolle ſe aliquo de morbo teneri, de reliquis verò ſanum eſſe dixerit, vel prommiſerit: ex eo quia benè de cæte- H ris tenetur, illi ſtandum eſt, eòquod conuenit. *l. quæritur 14. paragr. ſi venditor, ff. eodem.* Quod ſi ſpeciatim exceptus morbus non fuerit, omnibus attamẽ inſpicientibus patens erat: illo caſu minimè venditor tenetur, eo modo, ac ſi nominatim fuiſſet morbus exceptus. ad eos enim morbos, ac vitia ædilitij pertinere ædictum ait Cælius cum aliquis I ignorauit, vel potuit ignorare. *d. l. quæritur 14. paragr. ſi nominatim, ff. eodem.* Talitèr vt ſi venditum animal mortuum infra triduum fuerit, illiuſque cadauer putridum, ac marcidum fuerit repertũ, venditionis tempore infirmum præſumitur extitiſſe: vnde ædilitium locum habere dixit ædictum. Maſcardus de *probat. concluſ. 92.* Et etiam ſi factam poſt venditionem ſtatim, vel paruo ex tem- K poris ſpatio morboſũ appareat animal, tale contractus tẽpore preſumitur fuiſſe. Ludouic. *deciſ. 118.* & DD. penes Maſcardum *loco ſupra cit. num. 2. fol. 103.* Vitium namque præceſſiſſe præſumitur, ſi animal infra triduum emoriatur, ex breui etenim temporis interuallo morbum venditionis tempore fuiſſe præſumendum eſſe aſſerit. Maſcard. *concl. 615. num.*

A *num.*8. Imola, & Alexand. *in l. ſi quis
cum aliter, ff. de verb. oblig.* Alex.& Bar-
tolus *in l. ſi quis in rixa, ff. ad legem Cor-
neliam de ſicarijs.* Ripa *in tract. de peste,
verſ. medicorum auxilio num.* 141. Boerius
deciſ. 323. *num.*12. Licetque Ioan. Andr.
ad Speculat. *tit. de emptione, & venditio-
ne in addit.* incipiens de illo, qui vendi-
dit bouem, quæ eſt, ſuper n. 34. requi-
ri velit, vt aliqua compareat cauſa, ex
B qua morboſum apud venditorem ani-
mal præſumatur; vtpotè quod repertum
fuerit putridum iecur: vel quid ſimile
morbi retineat. quod etiam velle vide-
tur Frigo *ſingul. ſingul.* 110. ſupradicti
verò Doctores cõtrarium videntur vel-
lè: Vt etiam nullo habito ſigno: ſed ſo-
lum ex eo quia infra triduum è vendi-
tione recurſum, animal iudicatur extin-
ctum ex morbo, quem ante venditionẽ
C habebat, ac tali modo ad venditionis
1 damnum perire oportet; niſi animal or-
ta infra illud triduum ex cauſa mortuũ
fuiſſe probauerit, ſi herbas ſcilicet ve-
nenoſas comediſſet: vel fuerit vltra
modum fatigatum: aut aliquod ſimile.
vt etiam cenſet in terminis Ludouic. *di-
cta deciſ.* 118. *parte* 2. Sed Cancer. *var.
reſol. cap.* 1. *de minoribus viginti quinque
annis num.* 185. *in fine, &* 186. cum opi-
D nione Ioann. Andreæ tranſiuit, quę tam-
quam verior ſibi viſa; nullis namque
morbi ſignis ante venditionem præce-
dentibus, haud æquum videtur, vt ma-
gis præcedenti animal, quam exorto, &
introducto poſt venditionem morbo ex-
tinctum fuiſſe affirmet; prout quotidie
in hominibus experitur, quos hodie in-
columes, videmus, & cras repentino
corripiuntur, & enecantur morbo. &
E ita cenſuiſſe affirmat Bologn. Caualcan.
deciſ. 7. *num.* 21. *parte* 2. aſſerentem ex
Decio, Stephano Beltrando: quod non
infectum eſt, nullo modo infirmum, vt
ſanum, & ſuperueniente mortuum infir-
mitate præſumitur. qua propter aperi-
ri, ac inſpici à veteranis, ſiue mareſcal-
chis debet cadauer, ſi eſſent aliquo mo-
do infecta venditionis tempore inteſti-
na, quorum relationibus velut in arte
peritis erit ſtandum. reſque à Iudice F
debet definiri. Gratianus *diſcept. forenſ.*
19. *num.* 19. Rota in Romana ſocietate
apud Zacchiam *de ſocietate deciſ.* 10. *nu.*6.
Maſcardus *de probat. concluſ.* 632. *per tot.
vbi in num.*9. Quòd potius in dubio ani-
mal ex morbo, quàm alia ex cauſa mor-
tuum præſumitur, quotieſcunque illicò,
ac ex celeritate perit, Baldus *conſ.* 499.
vol. 5. Bonacoſa *in tract. de equo quaſt.*
213. qui in *n.* 8. intelligit: quando oc- G
culta decedit ex cauſa, quæ in inteſtinis,
& viſceribus habetur, nec aliquis mani-
feſtæ ſuſpicionis liuor exterius apparet.
alitèr verò, quando Mareſcalchi mor-
bum antiquitus viguiſſe teſtarentur. ex
*L. quaeritur, §. ſi autem vitio veſſica, & L.
qui clauum, verſ. iecur, & pulmo, ff. de adi-
lictio adicto.* DD. penes Maſcardum *lo-
co ſupra cit. n.* 8.

Erit inſuper hìc de vitijs, ac morbis H
animalium videndum, vt noſcere faci-
lè poſſimus, quo in caſu morboſum, &
in quo vitioſum exiſtat, quique grauis,
aut leuis habeatur morbus: grauis enim
periculoſus dicitur morbus, qui facili
modo animal ad mortem valeat ducere;
& ex hac ratione Iuriſconſulti grauem
nominant morbum, ex quo quis medi-
corum iudicio eſſet periturus. Maſcard.
de probat. concluſ. 1170. *num.* 27. *&* 31. I
vol. 3. leuem autem omnem ſanabilem
vocare licet morbum, niſi difficilis cu-
ratu ſit. Morboſum verò animal primo
dicitur; primo, ſi lingua careat, eòquod
bladum benè comedere non poteſt in
l. ſi cui lingua, ff. de adil. adict. & ibi Ce-
polla *num.* 8. *fol.* 40. Cum lingua verò
animal caret impedimẽtum habet, quin
maſticationem perficere minimè valeat;
qua propter iure tale animal poterit K
redhiberi. Secundo. cum equus caſtra-
tus extat; cum tali namque modo inue-
nitur, debilior euadit. & quamquam
iuxta Cepollæ ſententiam *in l. adiles aiũt
38. §. iumentorum, ff. de adilictio adicto;*
nullo modo ementi redhibitio compe-
tat, non tamen ex empto denegatur ac-
tio. alitèr euenit, ſi venditus mulus ſit,
qui propter caſtrationem debilis nulla

forma

Google

A forma redditur. Cepolla *loco citato nu.6.* ac etiam eòquod haud quaquam eſt ad generationem aptus. *dicta l. ædiles,§.ſed enim ſunt,ff.eodem.* Caſtrati enim illi sũt, quibus teſtes fuerunt amputati; caſtrare namque nil aliud, quàm amputare, vel recidere ſignificat. Cuiacius verò generalius accipit, *ff. de liberis, & poſthumis,* qui aſſerit caſtratos omnes illos eſſe, qui arte aliqua, priuantur virilitate; ſiue hoc exciſione, vel contuſione,

B aut colliſione ſuccedat. Tertio. ſi animal ſit luſcum, aut luſcitioſum. Cepolla *in l. idem officium, §. idem, ff. eodem.* Differentia inter luſcum, & luſcitioſum animal intercedit. Luſcitioſum namque illud eſt, quod debilem oculorũ aciem habet, ex Plauti ſententia *in Mil. glor. act. 2. ſcæna 3.* qui ſic dicit.

Sc. *Mirum eſt lolio victitare te, quàm vili tritico.*
C Pa. *Quid iam?* Sc. *quia luſcitioſus.* Pa. *va verbero,*
Aedepol tu quidem
Cæcus, non luſcitioſus,

Luſcum verò, qui altero priuatus eſt lumine, vt ex eodem Plauto in Trinum *Act.2. ſcæn.4.* patet in infraſcriptis carminibus.

Le. *Oculum ego effodiam tibi,*
D *Si verbum addideris.* Sc. *hercle quia dicam tamen,*
Nam ſi ſic non licebit, luſcus dixero.

Quod etiam ex Diui Hieronymi authoritate in tranſlatione loci Exodi confirmatur, *cap.21. verſ.26.* qui luſco vtitur pro eo, cui erutus eſt oculus.

Vt æquali modo ſi noctalops eſſet, qui neque matutino, veſpertino neque tempore videret: Medici autem eſſe volũt,

E ſi minimè interdiù videat, nocte autem maximè, vt refert Mercurialis in prælectione de oculo affecto. *cap.1* ex Galeno *in Iſagog.* dicente. *Nyctalopes vbi interdiu non cernant, noctu conſpiciant.* & ex noſtris Alciatus *in l. inter ſtuprum, §. verum eſt, ff. de verborum ſignificatione.* Cepolla *in dicta l. idem officium, §. idem de hydropico num.5. fol.41. à tergo.* Quarto, ſi claudum animal ſit, morboſum dicitur: eòquod vel propter breuitatem F aut cruris inæqualitatem, alteriuſue pedis, ambulandi vſus impeditur. *l. qui clauum 12. ff.eodem,* & Cepolla *in d.leg. §. is cui, num.4. fol. 44.* quod aliquando vno claudicat pede, quandoque ambobus, ac etiam ſi pedem referat ſuſpenſum, vel illum in terra firmet; hac de cauſa locum redhibitoria obtinebit, ſtatim ac inſignis læſio appareat. regula Textus ſeruata *in l. ob quæ vitia, §. idem ait, ff. eodem.* G quod ſcilicet eo in caſu locum redhibitoria obtinebit, in quo inſignis læſio videatur, ita ut ex læſionis paruitate, aut magnitudine iudicare quis poteſt morboſum, haud nõ eſſe animal; cum nihil Textus obſtet *in l. item claudus 13. ff. eodem.* Quinto, ſi varicoſum animal ſit, ſanum minimè dicitur. *l. varicoſus 50. ff. eodem.* propriè autem varicoſum haud vocatur, ſi ambulans vti ſtultus debaccharetur; varis etenim H ægritudo tibiarum eſt. Gloſa *in dicta l. varicoſus.* Varis ergo vena tumens, ac dilatata eſt, luxuriante ex craſſo, ac melancholico ſanguine in cruribus, & coxis exiſtente. præcipuè etiam aliquando circa teſtes, & alibi eſt, vt conſtat per Aetium *ſermon. 14. cap. 14.* Pareum *lib. 11. cap.20.* Sexto. ſi equa ſit imperforata, vel clauſam habeat vuluam, appellatur morboſa; eòquod nullo modo I ad ſemen recipiendum, & conſequenter ad generationem apta minimè eſt; cum equinum penetrare membrum nõ poſſit. hac de re morboſam Cepolla dixit *in l. quæritur, §. mulierem, ff. eodem.* ex Vulpiano *in dicto §. mulierem.* vbi ſanam non videri conſtat, in huius enim ante vuluæ oſtiolum, membrana eſt à natura contexta, quæ ingreſſum genitali prohibet. & non ſolũ propter quod K non admittat equum erit morboſa, verũ etiam quod alijs noxia morbis erit. Septimo. quod clauum retinet, morboſum eſſe dixit. Vulpianus *in l. qui clauum, ff. de ædilitio edicto.* Clauus etenim plures valet morbos denotare. Et primo quēdam vueæ oculi tunicæ, quæ adeò interdum prominet, vt foras proſilire videatur.

A tur. qua de paſſione ſcripſit Galenus in
lib. de oculis cap. 11. in introductione cap.
15. in fine. Secundo. orbiculatum in pe-
dis planta vlcus eſt, quod callum con-
traxit. vt idem Galenus *in definit. Medic.*
ſcriptum reliquit. Tertio, clauus dici-
tur quidam, in certa eius parte, capitis
dolor, vt notauit Petrus Floreſta *obſeru.*
lib. 9. obſeruat. 62. Quartò. clauus rotũ-
dus candidi coloris tumor vocatur, cla-
B uorum non diſſimilis capitibus, qui vni-
uerſo naſcitur in corpore, pedibus ta-
men eſt familiaris. Aetius *ſerm. 14. cap.*
87. quod è morbo loqui propriè vide-
tur Vulpianus; cum addat, qui clauum
habet veluti polypoſus, morbo ſublacet,
conſtat enim polypum tumorem in na-
ribus eſſe. qua de re aſſerit, quod tàm
ille, qui tumorem clauum dictum ha-
bet, quàm qui tumorem polypum ap-
pellatum retinet, morboſus eſt, vt eo in
C loco Gloſa intellexit.

Octauo aliquod podagrico laborat
morbo, in ijs etiam diebus, quibus eo
vacat, morboſum non ſanum dicitur
l. qui tertiana 53. ff. de ædilic. edicto; ſa-
nus etenim haud quaquã erit, qui mor-
bi expectat terrorem. Cepolla *in dicta l.*
qui tertiana num. 3. Morbus autem iſte
tunc in equis dignoſcitur, quando ſci-
licet minimè ſeſe regere ſuper pedes,
D neque progreſſum facere valet: humi
tamen iacens quidquid apponatur, re-
ſpuit, os calidum habet humiditate ca-
rens, palatumque ſolito altiorem, teſtes
alternatim dependent; ac foras pœnis
egreditur, ac dirigitur, pedibus hæret
firmus in ſtabulo, magnam propter pe-
dum caliditatem, prout ſcripſit Aſſyr-
tus *de medicamentis equorum lib. 1. cap. 54.*

Nono. ſi bulſoſus erit equus, qui
E pulmonoſus vulgariter appellatur mor-
bus, de quo ſcripſit Aſſyrtus *de medica-*
minibus equorum cap. 7. fol. 20. lib. 1. Qui
ſi inueteratus in equo exiſtat, difficili
modo; immò nullo tempore ad priſti-
num reduci valet ille ſanitatis ſtatum,
adeòquod ſi bulſoſum equũ fuiſſe duo
dicant teſtes, duo autem negarent, quod
bulſoſus potius ſit præſumitur, quam

non. Alex. *conſ. 184. nu. 4. lib. 2.* Si depo- F
nentes verò pro morbo ſint arte periti.
Alex. *d. conſ. 148.* qui dicant ſic equum,
dum viuens erat, cognouiſſe; & cum
excoriatus mortuus fuerit deglubitus.
Maſcardus *de probat. concl. 637. n. 4. & 5.*
Hac de cauſa redhibitoria, ac emptoria
competit actio: diſponitur namque per
ius commune, quod occultum propter
omne vitium redhibitoria concedatur.
Bonacoſa *in tract. de equo quæſt. 17.* Ma- G
ſcardus, qui alios citat *n. 5. & 6.*

Decimo. ſi mula, quæ transiungi
minimè poteſt, ſi eo nata ſit ingenio, aut
corpore, vt alterum non patiatur iugũ;
ſanam haudquaquam eſſe dixit Caius
in l. ædiles 38. §. quæſitum, ff. de ædilic. edicto.
Alitèr autem ſuccedit, ſi adeò nõ
ſit nata, vt minimè transiungi valeat.
ſed ſi iugum fortè mularum fuerit ven-
ditum, quarum altera vitioſa extitit; il-
lo caſu non ſolùm prò vitioſa, veniam H
etiam pro vtraque agendum actione,
quanti minoris, *dicta l. ædiles, §. ſi fortè.*
quo in loco ratio habetur, nempè cum
vno ſint ambæ pretio venditæ; nullo
modo illud erit ſeparandum. quod ali-
tèr eueniret, ſi diuiſo fuerint emptæ
pretio. Cepolla *in dicto §. ſi fortè. nu. 4.*
§. cum autem in d. l. ædiles.

De vitijs autem animi iam ſupra fuit I
dictum, per Text. *in l. Bouem, ff. eodem.*
Remanet nunc ſciendum, quod iumen-
ta etiam ſana poſſint propter ornamen-
torum vitium redhiberi. *dicta l. ædiles,*
§. non ſolum. Cepolla *num. 3. & 8. qui*
dictum §. non tantum; procedere intelli-
git, ſi venditor ornamenta dare nollet,
alitèr eſſet ſi vitioſa tribueret, qua pro
materia videri debet. quod ſi venditor
ornatum oſtenderit equum, eumque K
ſimpliciter vendiderit, ornamenta etiam
vendidiſſe intelligitur. *l. ædiles aiunt in*
principio. & ibi Gloſa *in verbo ornamen-*
ta, Bartolus *in l. eum qui §. non ſolum n. 1.*
ff. de furtis. Iaſon. *in l. de quibus num. 87.*
ff. de quibus. Quo in loco dicit, quod
equo vendito, non ſolum ſella præſtari
debet, ſed etiam ornamenta dari, qui-
bus duos antea per dies ornatus ambu-
lare

Digitized by Google

A lare viſus fuit. Cepolla *in dicta l. ædiles,*
Vt æquali modo ſi equa fuerit vendita,
vel vacca, pullus etiam, ac vitulus ven-
ditus intelligitur. Baldus *in cap. transla-
to num. 3. in fine de cenſ.* Iaſon *in l. hu-
iuſmodi*, §. *legatum num. 22. de legatis* 1.
quod erit intelligendū, niſi alitèr conij-
ci ex coniecturis poſſit, vtpotè ex con-
trahendi forma, & pretij modicitate.
Mantica *de tacitis, & ambiguis lib.4.tit.9.*
B *num.27. & 28.*

Tempus autem infra quod, tàm cir-
ca ornamenta, quàm de redhibitoria,
vel quanti minoris conſtitutum extat in
l. ædiles 38. & in l. ſciendum 19. §. *con-
temptus ff. de ædilictio edicto*. Niſi alium
in modum per loci conſuetudinem, eſ-
ſet diſpoſitum, aut partes illud abbre-
uiarent, vel producerent. Cepolla in
dicta l. ſciendum, §. *tempus*. Quo in loco
C rationem adducit; quare ſex per men-
ſes actio durat redhibitoria: quanti mi-
noris autem per annum, & ex quo tem-
pus currere incipiat. ſub n.3. differit.

Quando verò ad tempus animalia
traduntur, ſolet ſuper eis vel expreſsè,
vel tacitè, manus iniectio reſeruari, &
aliquando neque expreſsè, neque taci-
tè reſeruatur. expreſſa manus iniectio
reſeruata efficit, quod nulla facta diſcuſ-
D ſione, poteſt venditor à cuiuſcunque
poſſeſſoris manibus, etiam ſi per mille
iuerit perſonas, nullis principalis emp-
toris, ac venditoris diſcuſſis bonis, rem
venditam habere. Cumia *ſuper ritu ca-
pituli 97. num 12.* per Text. *in l. ſi Titius,
ff. de ſeruit. exportan. l. ſi fundum, ff. de
contrahenda emptione.* Quæ etiam expreſ-
ſa dicitur; licet non fuiſſet in contractu
reſeruata: fuiſſet attamen pactum appo-
E ſitum, quod vendita res obligata ſpe-
ciali modo pro pretio exiſtat: eòquod
talis res alienari minimè poteſt. Cumia
loco citato num. 14. Ac etiam ſi vendita
res adiecto fuerit pacto; quod nullo
modo valeat alienationem dominus fa-
cere: per tale namque factum reſeruata
manus iniectio ſupponitur, DD. penes
eumdem Cumiam *n. 14.* & 15. Cum
verò fuerit manus iniectio tacitè reſer-
uata, oportet, vt venditor, antequam F
ſe contra tertium dirigat, diſcuſſionem
contra ſui debitoris bona faciat, qui cū
ſolutionem adferre non poſſit, venditam
ſupra rem tacitæ manus iniectionis vi-
gore ſeſe valet dirigere, licèt plures
tranſierit per emptores; eòquod realis
eſt manus iniectio, remque penes quē-
cumque perſiſtentem ſequitur, Docto-
res, & Leges penes Cumiam *loco citato
num.3. & in fine num. 7. & in 4. notab.* G
ac talis iniectionis virtute, omnibus alijs
anterioribus præfertur creditoribus,
quamuis eſſent priuilegiati, & cum res
adiudicatur, quæ manus iniectionis vir-
tute accipitur, pro eo debet adiudicari
pretio, quo exequutionis tempore va-
luerit, non autem pro quo fuerit ven-
dita. Cumia *n.17.*

Sed quid erit dicendum, ſi venditum
animal fœtus penes tertium repertos H
habuerit, an in hipotheca, ſicuti & vē-
ditum animal conueniant, diſtinctionē
facit Merlinus *de pignoribus lib.2.quæ.51.
tit.1. à num. 48.* dicens, quod quando
fœtus apud tertium nati ſunt, in quem
fuit à debitore facta animalium aliena-
tio; illo caſu nulla oritur hypotheca;
per Text. *in l. Paulus*, §. 1. *in fine, C. de
partu pignor. & in l. prima, verſ. placuit,
C. in quibus caſibus pign. tacitè contra.* Vel
fœtus fuere penès debitorem concep- I
ti, & ſunt apud tertium producti; hoc
in caſu hipotheca iam tempore cōcep-
tionis contracta tertium tranſit in emp-
torem. per Text. *in l. ſi conuenerit*, §. *ſi
fundus in fine, ff. de pignorat. actione.* Ne-
guſantius *de pignoribus parte 2 membr. 2.
num.25. verſ. iſtud tamen limitatur.* Idem
verò Merlinus *in num. 50.* indiſtincto
modo tenet obligationem fœtus ani- K
malium in principalium vtile hipothe-
catos eſſe debere, quamuis nec penès
debitorem nati, neque ſint concepti;
eòquod principalium obligationē ani-
malium ſufficientem eſſe iudicauit, vt
ea omnia ex eis deriuantia in hipotheca
veniant; citat Gaitam *de credito cap. 4.
quæſt. 7. num. 429. cum ſequentibus.* Eò-
quod partus viſcerum genitricis pars,

Ll dici-

Digitized by Google

A tur. qua de paſſione ſcripſit Galenus in
lib. de oculis cap. 11. *in introductione cap.*
15. *in fine.* Secundo. orbiculatum in pe-
dis planta vlcus eſt, quod callum con-
traxit. vt idem Galenus *in definit. Medic.*
ſcriptum reliquit. Tertio, clauus dici-
tur quidam, in certa eius parte, capitis
dolor, vt notauit Petrus Foreſta *obſeru.*
lib. 9. obſeruat. 62. Quartò. clauus rotũ-
dus candidi coloris tumor vocatur, cla-
B uorum non diſſimilis capitibus, qui vni-
uerſo naſcitur in corpore, pedibus ta-
men eſt familiaris. Aetius *ſerm. 14. cap.*
87. quod è morbo loqui propriè vide-
tur Vulpianus; cum addat, qui clauum
habet veluti polypoſus, morbo ſubiacet;
conſtat enim polypum tumorem in na-
ribus eſſe. qua de re aſſerit, quod tàm
ille, qui tumorem clauum dictum ha-
bet, quàm qui tumorem polypum ap-
pellatum retinet, morboſus eſt, vt eo in
C loco Gloſa intellexit.

Octauo aliquod podagrico laborat
morbo, in ijs etiam diebus, quibus eo
vacat, morboſum non ſanum dicitur
l. qui tertiana 53. *ff. de ædilict. edicto*. ſa-
nus etenim haud quaquã erit, qui mor-
bi expectat terrorem. Cepolla *in dicta l.*
qui tertiana num. 3. Morbus autem iſte
tunc in equis dignoſcitur, quando ſci-
licet minimè ſeſe regere ſuper pedes,
D neque progreſſum facere valet: humi
tamen iacens quidquid apponatur, re-
ſpuit, os calidum habet humiditate ca-
rens, palatumque ſolito altiorem; teſtes
alternatim dependent, ac foras pœnis
egreditur, ac dirigitur, pedibus hæret
firmus in ſtabulo, magnam propter pe-
dum caliditatem, prout ſcripſit Aſſyr-
tus *de medicamentis equorum lib. 1. cap.* 54.

Nono. ſi bulſoſus erit equus, qui
E pulmonoſus vulgariter appellatur mor-
bus, de quo ſcripſit Aſſyrtus *de medica-*
minibus equorum cap. 7. fol. 20. lib. 1. Qui
ſi inueteratus in equo exiſtat, difficili
modo; immò nullo tempore ad priſti-
num reduci valet ille ſanitatis ſtatum,
adeòquod ſi bulſoſum equũ fuiſſe duo
dicant teſtes, duo autem negarent, quod
bulſoſus potiùs ſit præſumitur, quàm

non. Alex. *conſ. 184. nu. 4. lib. 2.* Si depo- F
nentes verò pro morbo ſint arte periti.
Alex. *d. conſ.* 148. qui dicant ſic equum,
dum viuens erat, cognouiſſe; & cum
excoriatus mortuus fuerit deglubitus.
Maſcardus *de probat. concl. 637. n. 4. & 5.*
Hac de cauſa redhibitoria, ac emptoria
competit actio: diſponitur namque per
ius commune, quod occultum propter
omne vitium redhibitoria conceditur.
Bonacoſa *in tract. de equo quæſt. 17.* Ma- G
ſcardus, qui alios citat *n. 5. & 6.*

Decimo. ſi mula, quæ transiungi
minimè poteſt, ſi eo nata ſit ingenio, aut
corpore, vt alterum non patiatur iugũ;
ſanam haudquaquam eſſe dixit Caius
in l. ædiles 38. §. quæſitum, ff. de ædilitio
edicto. Alitèr autem ſuccedit, ſi adeò nõ
ſit nata, vt minimè transiungi valeat;
ſed ſi iugum fortè mularum fuerit ven-
ditum, quarum altera vitioſa exiſtit; il- H
lo caſu non ſolùm pro vitioſa, veniet,
etiam pro vtraque agendum actione
quanti minoris, *dicta l. ædiles, §. ſi fortè.*
quo in loco ratio habetur, nempè cum
vno ſint ambæ pretio venditæ, nullo
modo illud erit ſeparandum. quod ali-
tèr eueniret, ſi diuiſo fuerint emptæ
pretio. Cepolla *in dicto §. ſi fortè. nu. 4.*
§. cum autem in d. l. ædiles.

De vitijs autem animi iam ſupra fuit I
dictum, per Text. *in l. Bouem, ff. eodem.*
Remanet nunc ſciendum, quod iumen-
ta etiam ſana poſſint propter ornamen-
torum vitium redhiberi. *dicta l. ædiles;*
§. non ſolum. Cepolla *num. 3. & 8. qui*
dictum §. non tantum; procedere intelli-
git, ſi venditor ornamenta dare nollet,
alitèr eſſet ſi vitioſa tribueret, qua pro
materia videri debet. quod ſi venditor
ornatum oſtenderit equum, eumque K
ſimpliciter vendiderit, ornamenta etiam
vendidiſſe intelligitur. *l. ædiles aiunt in*
principio. & ibi Gloſa *in verbo ornamen-*
ta, Bartolus *in l. eum qui §. non ſolum n. 1.*
ff. de furtis. Iaſon. *in l. de quibus num. 87.*
ff. de quibus. Quo in loco dicit, quod
equo vendito, non ſolum ſella præſtari
debet, ſed etiam ornamenta dari, qui-
bus duos antea per dies ornatus ambu-
lare

A lare viſus fuit. Cepolla *in dicta l. ædiles*, Vt æquali modo ſi equa fuerit vendira, vel vacca, pullus etiam, ac vitulus venditus intelligitur. Baldus *in cap. tranſlato num. 3. in fine de cenſi.* Iaſon *in l. huiuſmodi*, §. *legatum num.* 22. *de legatis* 1. quod erit intelligendũ, niſi aliter conijci ex coniecturis poſſit, vtpotè ex contrahendi forma, & pretij modicitate. Mantica *de tacitis, & ambiguis lib.* 4. *tit.* 9. B *num.* 27. *&* 28.

11 Tempus autem infra quod, tàm circa ornamenta, quàm de redhibitoria, vel quanti minoris conſtitutum extat in *l. ædiles* 38. *& in l. ſciendum* 19. §. *contemptus ff. de ædilitio edicto*. Niſi alium in modum per loci conſuetudinem, eſſet diſpoſitum, aut partes illud abbreuiarent, vel producerent. Cepólla in *dicta l. ſciendum*, §. *tempus*. Quo in loco C rationem adducit; quare ſex per menſes actio durat redhibitoria: quanti minoris autem per annum, & ex quo tempus currere incipiat. ſub n. 3. differit.

Quando verò ad tempus animalia traduntur, ſolet ſuper eis vel expreſsè, vel tacitè, manus iniectio reſeruari, & aliquando neque expreſsè, neque tacitè reſeruatur. expreſſa manus iniectio reſeruata efficit, quod nulla facta diſcuſ- D ſione, poteſt venditor à cuiuſcunque poſſeſſoris manibus, etiam ſi per mille fuerit perſonas, nullis principalis emptoris, ac venditoris diſcuſſis bonis, rem venditam habere. Cumia *ſuper ritu capituli* 97. *num* 12. per Text. *in l. ſi Titius, ff. de ſeruit. exportan. l. ſi fundum, ff. de contrahenda emptione.* Quæ etiam expreſſa dicitur; licet non fuiſſet in contractu reſeruata: fuiſſet attamen pactum appo- E ſitum, quod vendita res obligata ſpeciali modo pro pretio exiſtat: eòquod talis res alienari minimè poteſt. Cumia *loco citato num.* 14. Ac etiam ſi vendita res adiecto fuerit pacto, quod nullo modo valeat alienationem dominus facere: per tale namque factum reſeruata manus iniectio ſupponitur, DD. penes eumdem Cumiam *n.* 14. & 15. Cum verò fuerit manus iniectio tacitè reſeruata, oportet, vt venditor, antequam F ſe contra tertium dirigat, diſcuſſionem contra ſui debitoris bona faciat, qui cũ ſolutionem adferre non poſſit, venditam ſupra rem tacitæ manus iniectionis vigore ſeſe valet dirigere, licèt plures tranſierit per emptores; eòquod realis eſt manus iniectio, remque penes quęcumque perſiſtentem ſequitur, Doctores, & Leges penes Cumiam *loco citato num.* 3. *& in fine num.* 7. *& in* 4. *notab.* G ac talis iniectionis virtute, omnibus alijs anterioribus præfertur creditoribus, quamuis eſſent priuilegiati, & cum res adiudicatur, quæ manus iniectionis virtute accipitur, pro eo debet adiudicari pretio, quo exequutionis tempore valuerit, non autem pro quo fuerit vendita. Cumia *n.* 17.

Sed quid erit dicendum, ſi venditum animal fætus penes tertium repertos H habuerit, an in hipotheca, ſicuti & vẽditum animal conueniant, diſtinctionẽ facit Merlinus *de pignoribus lib.* 2. *quæ.* 51. *tit.* 1. *à num.* 48. dicens, quod quando fætus apud tertium nati ſunt, in quem fuit à debitore facta animalium alienatio; illo caſu nulla oritur hypotheca, per Text. *in l. Paulus*, §. 1. *in fine. C. de partu pignor. & in l. prima, verſ. placuit, C. in quibus caſibus pign. tacitè contra.* Vel I fętus fuere penès debitorem concepti, & ſunt apud tertium producti; hoc in caſu hipotheca iam tempore cõceptionis contracta tertium tranſit in emptorem. per Text. *in l. ſi conuenerit*, §. *ſi fundus in fine, ff. de pignorat. actione.* Neguſantius *de pignoribus parte* 2. *membr.* 2. *num.* 25. *verſ. Illud tamen limitatur.* Idem verò Merlinus *in num.* 50. indiſtinctè modo tenet obligationem fætus ani- K malium in principalium vtile hipothecatos eſſe debere, quamuis nec penès debitorem nati, neque ſint concepti; eòquod principalium obligationẽ animalium ſufficientem eſſe iudicauit, vt ea omnia ex eis deriuãtia in hipotheca veniant; citat Gaitam *de credito cap.* 4. *quæſt.* 7. *num.* 429. *cum ſequentibus.* Eòquod partus viſcerum genitricis pars,

Digitized by Google

A dicitur; & quia partus ventrem ſequitur: & quidquid pignori accedit, pignus exiſtit. *l. ſi conuenerit* 18. §. *ſi nuda, ff. de pignoribus.*

Venditores denique cauere debent, ne vno de territorio ad aliud animalia transportent ad vendendum, abſque patente, ſeu teſtimoniali fide officialium locorum, à quibus venditor, vel procurator ad vendendum recedit, quæ à B Capitaneo, vel Iuratis loci illius, à quo extrahuntur, ſubſcripta eſſe debet. Si tali namque fide, ſeu patente non habita, extrahuntur ad vendendum animalia, impoſita incurritur pœna in Pragm. Regni *ſub tit. de pœna vendentum animal. ſine patente*, vt contra venditorem, velut furem procedatur, ac talia contra ementes animalia, emptorum ad amiſſionem, & pretium animalium, quę fiſco appli- C centur, agatur: quæ pragmaticalis diſpoſitio fuit à Muta ampliata ſuper pragmatica prædicta *num. 2. cum ſequentibus.* quamuis fuerint permutata, eò quòd talis venditioni permutatio eſt ſimilis per DD. penes eumdem citatos: & etiam ſi fuiſſent donata, dicitque tàm domeſticis, quàm ſeluaticis in animalibus vigorem habere. allegat Nactam *conſil.* 147. & Surdum *conſ.* 247. *lib.* 2. Tàm ſi viua, quàm extincta ſint, nec perfecta D venditione; cum tranſportatio ad vendendi effectum ſufficiens habeatur: neque venditoribus ſuffragatur, ſi paratos eſſe dicat ad fideiuſſionem præſtandam, & de adducendo patentem, ſeu fidem officialium loci, à quo exportatis cum animalibus receſſerunt, propria ipſorum venditorum eſſe teſtificantes, ex eo quia Pragmatic. eos ipſo facto ſtatuit in pœnam incidiſſe, vt aduerten- E dum eſſe aſſerit Idem Muta *loco citato in fine dicti num. 9.*

DE PASCVIS ANIMALIVM, eorumque hipotheca, & de dato damno ab illis. F

Cap. 5.

PLuribus paſcua in modis ab animalibus ſumuntur. aut iure nimirum ſeruitutis, aut iure proprio, vel per emptionem, aut damnum inferentia. ſerui- G tutis iure, quādo illorum dominus actiuam habet alieno in fundo animalia paſcendi ſeruitutem. *l. item ſit 3. & l. pecoris 4. ff. ſeruitutibus ruſticorum prædiorū, l. vt frui, ff ſi vſusfructus petatur.* Seruitutis namque iure non habito, nulla ratione licet alieno in fundo paſcere animalia. *l. qui ſeruandorum* 15. §. *fin. ff. de præſcriptis verbis.* Talitèr vt domino fundi facultas animalis retinendi cō- H ceditur, donec illius dominus, contra quem agere valeat, ſciat. Speculator *tit. de actionibus,* §. 5. *num.* 59. Paulus de Caſtro *in l. hoc amplius,* §. *de his, ff. de dāno infecto.* Baldus *in l.* 2. *C. de ſeruis fugitiuis.* Surdus *in tract. de alimentis tit.* 8. *priuil.* 62. *num.* 3. Quo in loco licitam pro pabulo retentionem eſſe dicit; hoc namque in caſu quædam pignoris ſpecies fundi domino conceditur, vt hu- I iuſmodi de animalibus propria ſibi pignus authoritate conſtituat; donec eius agnoſcatur dominus ad effectum, pro damno dato, contra ipſum agendi, *l. quintus Mutius* 39. *ff. ad legem Aquileā.* Alciatus *de præſumpt. reg.* 1. *præſump.* 50. *num.* 3. Gratianus *diſput.* 80. *num.* 2. Cui ab animalium domino expenſæ detentionis tempore factæ reſarciri debent. *l. prætor ait* 9. §. *fin. ff. de damno infecto.* K Petrus de Gregor. *ſyntag. iuris lib.* 4. *cap.* 15. *num.* 7. Sed maturius procederetur, ſi ad Iudicem illud reduceret, ne eius lædatur iuriſdictio, cum pignora capere iuriſdictionis extet ſpecies, Colerius *in cap. illud num.* 23. *de præſumption.* quamuis Clericorum ſit ſecundum Auendagnum *de exequendis mandatis parte* 1. *cap.* 4. *num.* 30. & *cap.* 13. *num.* 27. & *par.* 2.

A *cap. 14. num. 13.* Guttierez *pract. quæſt. lib. 1. quæſt. 4.* Ceuallo *com. contra com. quæſt. 897. num. 620.* Thom. Gramm. *in conſ. in conſ. ciuil.* 102. Suadentes, ac ſimul iſtam corroborantes opinionem, ex eo quia cum rei onus eſt impoſitum ſecularis mandare poteſt Iudex, vt in re fiat exequutio; quæ ſuo in territorio, ac iuriſdictione habetur, nullo habito reſpectu an res ſæcularis, vel Eccleſiaſti-
B cæ perſonæ ſit, Bartolus *in l. Imperator, ff. de publicanis.* Contrariam verò opinionem eſſe cum Diana tenendam cenſeo *reſol. 72. primo tract. parte 4.* Quod ſcilicet Clericorum animalia Eccleſiaſticũ ad Iudicem ducuntur, è quo deliberari debet, vt damnum ab eorum animalibus illatum ſoluant, qui hac pro opinione citat Lopez *par. 7. tit. 15. leg. 24. verſ. el ganado*, & Sanchez *opuſ. tom. 3. cap. vni-*
C *co dub. 31. num. 2.* Qui omnibus hanc viribus defendit opinionem. præterea videndus erit Barboſa *in collect. Doctorum in lib. 1. decretalium tit. 2. cap. Eccleſia Sãctæ Mariæ de conſtit. num. 6.* obligatur attamen ſeſe in expenſis, quæ fiunt, cuſtodes ponendo, contribuere: ex eo quia onus ratione magis rerum, quàm perſonæ impoſitum videtur. & hac de re, clerici animalia, quæ perſonaliter cuſto-
D diuntur habentes, contribuere obligãtur, & quando caſus euenerit, poſſunt clerici ad huiuſmodi collectam cogi, & ſæcularis Iudex excõmunicationis abſque metu ipſos valet ad ſoluendum cõpellere, vt dixit Auendagnus *dicta p. 2. cap. 14. num. 13.* Damnum verò, aut pœnam ab animalibus adductam, debet ſecundum regionis morem illorum dominus tribuere, quod attendi ante om-
E nia debet, per Text. *in l. 2. C. de noxalib.* Quo ceſſante, commune ad ius erit recurrendum; conſideratis nempè modis, quibus illatum fuit damnum; ſi conſulto enim, & vt dicitur, à guardia fatta, fuiſſet datum, illo caſu duplo cum nomine pœnæ damni ſolui debet æſtimatio. Auendagnus *dicto lib. 2. cap. 13. n. 3.* Si verò nullo modo appenſatè: ſed tamen fortuito damnum aberrantia de-

diſſent animalia, teneri vtique ad æſti- F
mationem dominum, aſſerit idẽ Auend. *loco ſupra cit.* Quod ſentit, ſi culpam dominus commiſerit, animalia ſine cuſtodia dimittendo, per Text. *in l. interdum, §. ſerui qui, ff. de publicanis.* Pœna autem ab animalium domino ſoluenda, ſi alio modo non ſit diſpoſitum, damnum paſſo applicatur, cui iniuria fuit facta. Ioan. de Platea *in l. 1. de paſcuis publ. lib. 11.* quod ſi malo dolo id fecerit, ad exhi- G
bendum compellitur per Text. *in l. Iulianus, §. glans, ff. ad exhibendum*: Si autem per ſe animalia ſine domini facto agro paſcuntur, in alieno; contra illum actio in factum datur *dicta l. qui ſeruandorum, §. ſi glans, ff. de præſcriptis verbis, l. fin.* & ibi Gloſa, & Baldus *C. ad legem Aquileam.* ſi tamen maturis in ſegetibus datum fuerit damnum, pro præſenti, nõ H
autem ſuperueniente iudicatur ex tempore. Baldus *conſ. 182. col. 2. lib. 1.* Crauetta *conſ. 40. num. 10.* eòquod multa poſſunt accidere, vt accipiatur vtilitas. Auend. *loco cit. n. 2.*

Dominus verò animalia ſuo reperta in agro valet ſine illorum damno expellere. *l. quintus, §. quamuis, ff. ad legem Aquileam.* illa etiam longiùs expellendo, nè faciliùs ad inferendum reuertã- I
tur damnum. Bald. *conſ. 546. circa finẽ lib. 4.* Quod ſi fortè tali ab expulſione deperdantur animalia, minimè deperditorum ad damnum obligatur; præcipuè cum fuerit dominus certioratus, vt expulſa ſequeretur animalia. Bald. *dict. conſ. 146. per totum lib. 4.* Sed in expellendo modus erit ſeruandus, ſi percuſſione namque, aut conſulto illa vehementius egiſſet, damnumque fuerit ſortitum Legis Aquileç erga animalium K
dominum actione tenetur, per Textum *in l. quintus Mutius 39. ff. ad legem Aquileam*: vbi: *Quintus Mutius ſcribit; equa, cum in alieno paſceretur, in cogẽdo, quo prægnans erat, eiecit; quærebat dominus eius poſſit ne cum eo, qui coegiſſet, lege Aquilea agere, qui equetam eyciendo ruperat? ſi percuſſiſſet, aut conſultò vehementius egiſſet, viſum eſt agere poſſe.* Si verò non te-

 tigit,

A tigit, illo caſu in factum actione tenetur. *l. ſi Boues* 54. *ff. eodem*. Gloſa *in dicta l. quintus Mutius in fine*. Itaut in expellendo ſeſe, vti dominus, debet agere, ac ſi ſuum deprehendiſſet animal, quoniam ſi ſequatur damnum, actiones de pecoris paſtu habet, vt in *dicta l. qui ſeruandorum in fine, ff. de præſcriptis verbis*. Hac de re, qui alienum in ſuo deprehenderit agro animal, nullo modo illud po-
B teſt includere, neque agere, quam quaſi ſuum, debet: ſed vel abigere ſine damno, vel dominum, vt illud contineat admonere. *l. quamuis 4. ff. ad legē Aquileam*. Sed ſi animalia fuerint in ſaltibus, ac paſcuis immiſſa, illicò Regis fiſco animalia applicantur, ſi eorum dominus ius non habeat paſcendi; ſi tamen curā paſcuorum habens ad paſcendum conſenſerit grauem patietur pœnam, vt di-
C ſponitur in *l. ſi quis ouium, C. de fundis, & ſaltibus rei dominicæ lib.* 11. non ſolùm autem priuatis, verum etiam nec militibus ea licet in paſcuis dimittere, per Text. *in l. 2. & 3. C. de paſcuis publicis, & priuileg. lib.* 11. Eòquod nemini fundos ingredi alienos ſine ſeruitutis iure, inuito domino, licet, *cap. omnes leges 1. diſtinct. l. per agrum* 11. *C. de ſeruitut. ruſtic. prædiorum.*

D In hac damni materia ab animalibus facti, hoc in Siciliæ Regno ſtatutum peruigilantiſſimos regitores habemus, *in Pragmat. tit. de ſeminerio*, §. 15. ne pro animalis captu, & pidagio vltra vnius tareni pretium pro quolibet ſaluaticorum capite ſoluatur, neque pro quouis domeſticorum capite carolenū excedatur, quod alienis depræhenſum fuerit in agris. & hoc à primo Septem-
E bris die, ad Martias vſque Kalendas perdurans habetur; pro reliquo verò anni curſu, pro cuiuſuis ſaluatici capite caroleni ſolui debet pretium, pro domeſticis verò, & laboratoribus granos quinque dandos conſtituit, nulla ſequacium habita ratione. Illis verò minimè conceditur, vt ſaluaticum ſibi animal appropriare quocunque ſub prætextu valeant, etiam vt dici ſolet, per ſcarnaggio. Iſtud namque illo euenit in ca- F
ſu cū Principis alicuius in paſcuis fuerit deprehenſum. *dicta l. ſi quis ouium, C. de fundis, & ſaltibus rei Dominicæ lib.* 11. Non verò in priuatorum hominum paſcuis; Petr. de Gregorio *ſyntag. iuris lib. 1. cap. 15. num. 7. dicta l. quamuis, ff. ad legem Aquileam*. vt declarauit Toloſanus *loco citato*, dicens: non licere includere, vt ſuum pecus faciat.

Quod verò iure carcerationis illorū, G
ac pro victu ſubminiſtrando, carcerarijs competit; eſt, quod vltra granos quinque pro quolibet animalium capite, ſequacibus exceptis, accipere minimè poſſunt; per ſingulos dies naturales, in quibus illa incluſa perſtiterint, in carcere. quod ſi antequam animalia ducātur ad carceres, illorum domini fideiuſſionem offerrent: vel pignus baiulis, cuſtodiſque: vel ipſorum feudorum, vel
territoriorum dominis; præſtarentque H
de animali ad omne mandatum præsētando, illam reſpuere minimè poſſunt; neque animalia ducere ad carceres. Papus *lib. 18. cap. fod. arreſt. tit. 9 arreſt.* 1. Toloſanus *loco citato*. Quo in loco ita deciſum fuiſſe Pariſijs affirmat, *dicta l. quamuis*, quam explicauit Toloſanus *loco citato*, dicens; Non licebit, ſi dominus damnum offerat. Nec vlla ratione I
animalia, quæ per tranſitum depaſcuntur in trazzerijs, ac vijs ordinarijs in ius alicuius per tranſitum, illum poſſunt excipi iuxta Text. *in cap. 1. §. fin. de pace tenenda in vſibus feudorum tit. 27. lib. 2.* Cui accedere poteſt id, quod à Toloſano *in dicto cap. 15. num. 8.* ſcriptum extat, paſcuorum dominum animalia pro dāno illato retinere nulla ratione poſſe: neque damnum à domino animalium K
petere, ſi per tranſitum, neceſſitate compulſus, equum in itinere, vel vicinis pauit in pratis. facit namque licitū neceſſitas, quod prohibitum alio eſſet modo. *cap. quod non eſt licitum 4. de reg. iuris in 6.*

Habetur etiam aliud dānum, quod à quatrupedibus fit, pauperies nūcupatū, de quo extat titulus *in nono lib. digeſtorū tit. 1.*

A *tit.* 1. ſi quadrupes pauperiem feciſſe dicatur. Quorum appellatione maiora comprehenduntur, animalia. quemadmodum pecudum appellatione veniunt minora; vt ex Celſo *in l.* 2. *ff. ad legem Aquileam*. diſtinctum habemus. Accurſius tamen quadrupeda inter, ac pecudes diſtinctionem haudquaquam ponit, cum eadem iudicauerit eſſe *in dicta l.* 2. *in verbo vel pecudum*. Prior autem ſententia ſermonis ad proprietatem pertinet. Secunda verò ad legis mentem; propter cuius intuitum ea, quæ de pecudibus damnum afferentibus fuerunt
B conſtituta, ipſamet ratione cæteris in quadrupedibus obtinent. *l. quemadmodũ* 39. §. *hac actione*, *ff. eadem*.

Pauperies autem à DD. nuncupatur damnum, quod abſque iniuriandi animo fuerit illatum, hoc eſt ab animali,
C quod iniuriã feciſſe nullo modo poteſt dici; ex eo quia ratione caret. §. 1. *inſt. ſi quadrupes pauperiem feciſſe dicatur*, *l.* 1. §. 1. *ff. eodem*.

Duplex autem actio de pauperie habetur. directa ſcilicet, ac vtilis; directa illa nominatur, quæ non ſolùm ex mente, verum etiam ex legis duodecim tabularum verbis expreſſo modo conceditur. vtilis autem non ex verbis illius, attamen ex legis mente per Iuriſconſul-
D torum, prętoriſue interpetrationem deducitur. Illa verò actio ad noxalis inſtar actionis animalis contra quadrupedis dominum competit (vtilis tamen cicuri etiam pro animali, non autem quadrupede conuenit) quod aliquod attulit damnum, iudica ſi bos cornupeta aliquem, aut ſi calcitroſus calce percuſſerit equus, vel nimiam propter ferociam
E mulæ quid adduxerit detrimentum. *l.* 1. §. *ait*, *ff. eodem*: ſed ſi propter aſperitatem, aut loci anguſtiam, vel mulionis culpam, aut ſi plus iuſto animal oneratũ, onus in aliquem euerterit, iſto caſu de pauperie actio ceſſabit, & damni iniuria agitur. *dicta l.* 1. §. *ait prætor in fine*. Hæc tamen inquiſitio, an ſcilicet directa, vel vtilis actio exiſtat, parui eſt, vel nullius momenti; nam idem quis per vtilem, quod per directam conſequitur actionẽ. F
l. actio 49. *ff. de negotijs geſtis*. Vt hæc autem de pauperie actio tribuatur, quinque debent adeſſe: ac primo. quod animal damnum afferens cicur exiſtat, aliter iſta ceſſat actio. Secundo. ſi Leo, vel Vrſus à domino fugiat, ac pauperiem alicui, vel damnum adduxerit, ad nihil dominus tenetur: eòquod poſt Vrſi fugam nullum retinet dominium; neque illum dare amplius pro noxa poteſt.
Tertio. hæc actio non procedit, ſi animal G
abſque domini culpa mortuum ante litis conteſtationem fuerit. Quarto. vigorem non habet, meum ſi animal fuerit ab alieno inuaſum, ac ſui defenſionem ſuſcipiens inuaſorem occidit; illo caſu nullo modo nec occiſi æſtimationem ſoluere, animalis, nec illud pro noxa dare teneor: cum etiam circa animalia defenſio naturali iure locum obtineat.
Quinto, tàm noxales, quàm de paupe- H
rie neutiquam conſcientiæ in foro ante Iudicis ſententiam locum habent. qua de re cum ſeruus, aut animal alicui, ſine domini culpa, damnum intulerunt, poterunt, ante ſententiam, ne capiantur, abſcondi. Diana *parte* 5. *tract.* 4. *reſol.* 52. niſi poſt Iudicis ſententiam. Leſſius *de iuſtitia*, *& iure lib.* 2. *cap.* 9. *dub.* 17. *n.* 19. Leges namque ciuiles minimè ante ſen-
tentiam obligant: eòquod ad externum I
ſolummodo forum pertinere videntur, neque alitèr vſu receptę. Leſſius *loco cit. nu.* 119.

Quod ſi equus fuerit commodatus, & cum commodatarius cum alijs inſimul æquitaret, illorum vnus in commodatum irruens animal conductorem deiecit, & equi crura fregit, nulla tali in caſu, commodatarium aduerſus, com-
modanti actio competit; ſi tamen æqui- K
tantis culpa id fuerit effectum, ipſe dato pro damno, non autem equi dominus remanebit obnoxius. *l. fin. ff. ad legem Aquileam*.

Quemadmodum ſi duo in cliuo plauſtra multis grauata coſcenderent, & cũ prioris muliones, poſterius vt faciliori modo à mulis traheretur, ſubleuarent,

ſupe-

Digitized by Google

A ſuperiùs retro cœpit attrahi: cumque muliones, qui plauſtorum in medio reperiebantur, exceſſiſſent, poſteriùs à priore concuſſum retrogradum iuit, dānumque dedit; hoc in caſu nulla cum illorum domino actio habebitur: ſed in homines, qui conuerſum ſuſtinere potuiſſent plauſtrum, inuehi lege Aquilea poteſt; ſi muliones, qui ſuperius ducebant, ſua ſe ſubduxiſſent ſpontè, & indè

B effectum eſſet, vt mulæ onus minimè retinere valerent, ac nimio traherentur pondere: ſed ex eo quia ille damnum dicitur inferro, qui quod ſuſtineret ſua, vt damnum faceret, voluntate dimiſit; at ſi eoquod aliquid mulæ pertimuiſsēt, & muliones pauore, ne opprimerentur plauſtrum deſeruiſſent; illo caſu non cum hominibus, ſed cum mularum domino eſſe actionem eſt dicendum: ſi autem neque animalia, neque homines

C illa reperirētur in cauſa, ſed mulæ onere graueſcente retrocederent, vel, cum id trahere conarentur, cecidiſſent; & hac de re plauſtrum recedens nullo ab illis modo, quo fuiſſet conuerſum, onus valeret ſuſtinere, neque cum mularum domino, neque cum hominibus actio haberi poteſt. illud quidem certum ſit, quod qualicumque modo res eueniſſet, nulla ratione cum poſterioris plauſtri

D domino agi poteſt; ex eo quia ipſius plauſtrum vi retroductum fuit, vt diſponitur in *l. ſi ex plagis 53. §. in diuo, ff. ad legem Aquileam.*

Animalis autem damnum dantis dominus vltra ipſius valorem neutiquam ſoluere tenetur; hac de re illud pro noxa conſignans, erit liberatus. *l. prima, ff. ſi quadrupes pauperiem feciſſe dicatur.* adeòquod ſi meum animal tuum in pa-

E ſcuis occiderit, debet alternatiuè ſequi condemnatio, vel animal pro noxa tradere, aut pretium, ſeu tui demortui animalis valorem ſoluere debeo, *l. prima digeſtorum, & l. 2. C. de noxalibus.* Alitèr verò euenit, ſi meum animal vitioſum eſſe ſciebam, nec illi cuſtodiam poſui: hoc vtique in caſu in me culpa eſſe videtur, ac tali modo haudquaquam ſuf-

F ficiens eſt animal tibi pro noxa tradere, ſed etiam in ſolidum teneor. Abbas *in cap. ſi bos, de iniurijs, & damno dat.* quod extenſionem habet, ſi meum aliquem vulnerauerit hominem animal, eumque debilem reddidit; licet enim de vulnere minimè teneor, ad impenſas tamen factas, & ad operas per vulneratum omiſſas, in obligatione reperiar. Romanus *conſil. 278.* hic dominus vbi

G apoſtilla dat *concor. in verbo factas, l. ex hac lege 3. ff. ſi quadrupes pauper. feciſ.* dicatur, vbi: *Et operarum amiſſarum, quaſque amiſſurus quis eſſet, inutilis factus.*

Brutum verò animal ita poteſt delinquere, vt punitione ſit dignum, vt teſtatur Guid. Papa *deciſ. 238.* ſe vidiſſe porcum, qui puerum occiderat, ſuſpenſum. Tuſcus *lit. A. concluſ. 332. num. 2.* Diuino etiam iure legimus conſtitutum bruta morte damnari animalia, ſi hominem

H interfeciſſent: & bos, qui aliquem cornu enecaſſet, lapidibus legis vigore obruebatur, vt Exodo *cap. 21.* habetur. *Si bos cornu percuſſerit virum, aut mulierem, & mortui fuiſſent, lapidibus obruetur, & non comedantur carnes eius, dominus quoque bouis innocens erit. quod ſi bos cornupeta fuerit heri, & nudiuſtertius, & conteſtati ſunt dominum eius, nec recluſerit eum, occideritque virum, aut mulierem, bos lapidibus*

I *obruetur, & dominum occident. quod ſi pretium fuerit ei impoſitum, dabit pro anima ſua quicquid fuerit poſtulatus, filium quoq; & filium ſi cornu percuſſerit, ſimili ſententiæ ſubiacebit. ſi ſeruum, ancillamue inuaſerit triginta ſiclos argenti dabit domino, bos verò lapidibus obruetur.* Et paulò infra. *Si bos alienus alterius bouem vulnerauerit, & ille mortuus fuerit, vendent bouem viuum, & diuident pretium: cadauer autem*

K *mortuum inter ſe diſpertient.*

Quod ſi Agaſo equum in diuerſorio duxerit, qui mulam ibi permanentē offecit, & mula calcibus Agaſonis crura fregit; hoc in caſu valet Agaſo contra mulæ dominum pauperiei actione agere. *l. agaſo 5. ff. ſi quadrupes paup. feciſſe dicatur.* Et etiam ſi mulio imperitiæ cauſa, vel propter imbecillitatem ab infir-

mitate

A mitate cauſatam, haud retinere mulas potuit, & illæ damnum intulere, Legis Aquileæ actione tenetur. *L. idem iuris eſt 8. ff. ad legem Aquiliam.*

Reliquum eſt, vt de animalium hic tractetur hipotheca. cum ſcilicet dominus paſcua, pro eorum alimentis, emerit; an paſcuorum dominus hipothecam ſuper animalia, quę paſcua ſumpſerunt, & ius retentionis habeat, ſi eo reperiantur in loco, vbi paſcuntur, quid ſi extra B locum?

Iſtam habemus quæſtionem vltra cęteros; à doctiſſimo Mario Giurba enucleatam *in deciſ. 40. & obſeruat. 93.* & à Mario Muta *in pragm. Regni Siciliæ t. 55. de prohibita macellatione animalium.* Quo in loco præcitati patres pro concluſione affirmant, locatorum ſcilicet dominum paſcuorum hipothecam cum prælatione in animalibus, quæ paſcua ſūpC ſerunt, habere. per Text. *in l. huius enim, ff. qui potiores in pignore habeantur.* Menochius *de recuperanda poſſeſſion. rem. 11. num. 8.* Adde, quod ſi in eo reperiantur loco, in quo vendita ſumunt paſcua, retentionem animalium, illorum domini concesserunt: *l. in ſumma*, vbi Salicetus notat, *C. de pignoribus tanquam in vecta, & illata in fundo rustico.* ſciente D domino, *L. certi iuris, C. locati, l. licet, ff. quibus ex cauſis pign. contrah.* DD. penès Giurbam *dicta deciſ. 40. num. 9.* Quod ſi extra paſcendi locum animalia reperiantur, eam retinendi actionem denegarunt. Bartolus *in l. ſi non ſortem, §. ſi centum, ff. de condict. indebiti.* Surd. *conſ. 183. num. 18.* Menochius *loco citato n. 6.* Immò nec exequutionem experiri eadē aduerſus animalia poteſt; nam pragmaE ticam eorum expignorationem pro paſcuis concedētem Giurba intelligit *n. 8.* vigorem habere, ſi paſcui reperirentur in loco: Hipothecam tamen ſemel acquiſitam paſcuorum dominus retinebit, quamuis eius abſque conſenſu amota, & aliunde fuerint deportata, Doctores penes Giurbam *n. 10.* Qua de cauſa exequutionem in ſubſidium conceſſit idem Giurba *dicta obſeruat. 93. num. 15.* Licet apud tertium exiſtant; quo in loco citat Gloſam *in l. exequutores, C. quæ res pign. obligari poſſunt.* Cum prælationem ſupra F omnes anteriores habeat creditores, etſi expreſſam ipſi habeant hipothecam: eò quod paſcuis mediantibus fuerunt animalia conſeruata, vt DD. penès eumdem *n. 18.* Et eò magis procedet, ſi paſcuorum dominus manus iniectionē ſibi reſeruaſſet, in contractu: quamuis animalia extra paſturæ locum exiſtent. G Giurba *n. 19.* immò etiam doti, per Tex. *in l. interdum, & l. huius, ff. qui potiores in pignore habeantur.* Amatus *reſolut. 3. num. 23. cum ſequentibus.* Giurba *dicta obſeruat. 93. à num. 21. cum ſequentib.* quo in loco aduerſam tenentibus opinionem reſponſum affert.

Muta verò *ſupra citato in loco* poſſe in animalia, licet paſturæ extra locum exiſtentia, fieri expignorationem: ex eo H quia Comitis Oliuarez pragmatica præteritum loquitur per tempus, nempè *ſumpſerunt*, quæ verba tempore, quo fieri debet expignoratio, ſupponunt, animalia paſturæ in loco haudquaquam eſſe: qua de re affirmat, quod conſtito de paſcuis, quoquo modo ipſa per animalia receptis expignorationi locus erit, ac tantò magis hæc Mutæ opinio debet vigorem habere, ex eo quia in I venditarum contractu herbarum manus reſeruatur iniectio, ac expignoratio ab emptore facienda, conceditur aduerſus animalia, quamuis alibi exiſtentia ſint, vt in dies obſeruatur.

DE DOMINORVM PRIVILEGIIS *Animalia habentium.*

Cap. 6. K

VT homini generis, cæteraque animalia propriam ſortirentur propagationem, ac ne tanta illorum occiſione, quaſi in perditionem tribueretur, gentiumque prouiſum foret neceſſitatibus prouida regentium ſolertia, & ordinata prudentia, cuius opera maxima ſortita eſt Inſula hæc animalia, conſtituit,

A tuit, vt qui propagandæ, cumulandæque illorum ſtirpi curam darent, plurimis gauderent priuilegijs.

Et primo illi, qui viginti paſturæ vaccas habent; immunes pedeſtri è militia erunt. quemadmodum, qui treſcentum de paſtura poſſiderent, equeſtri facti ſunt à militia exempti; & licet animalia per ſanctiorem temporis gubernij Ill. Marchionis Ieraci, triginta in B primo vaccarum numerus, in ſecundo verò quadringenta requirebantur; in pragmatica tamen Ill. per Marchionem de los Velez nouiſſimè ædita in anno 1646. ſub die 10. Octobris 15. Ind. in *tertio tomo pragm.* §. 5. fuit numerus diminutus. Secundo, animalium dominis, illorumque famulis conceſſa fuit aduerſus fures, & abigeos poteſtas, vt propria eos caperent authoritate iuxta *inſt.* C *in l. capitalium, §. famoſos, ff. de pœnis*: & ad illius Ciuitatis Iudicem, cuius in territorio fuerint capti fures, adducere, ſi feudum tamen cum mero, & mixto imperio minimè ſit, eius Baro demaniales vicinioris Ciuitatis ad carceres, captos mittat fures. *l. interdum* 5. 8. §. *qui furem, ff. de furtis.* Farinac. *de furt. quæſt.* 167. *part.* 5. *num.* 93.

Quod ſi longinquo fuiſſet in loco fur captus, vel abigeus, nullo modo eo in D loco vltra viginti, & quatuor horarum ſpatium valet detineri; taliter vt ſi per longioris temporis ſpatium detineretur, in priuati carceris crimen incurritur, neutiquam obſtante, quod permiſſa è principio fuiſſet captura. Paris de Put. *de ſyndicatu in verbo captura cap.* 8. *num.* 2. *&* 4. DD. penes Farinacium *de carcerib. & carceratis quæſt.* 27. *num.* 24. Tertio, tributa illis facultas fuit, in tugurijs do- E mibus, ouilibuſque prohibita arma, præterquam ſcopettonem, ac ſtillettum detinendi, alia ſine licentia, vel Deputationis apodixa; vt facilius latronum ſequi poſſet captura, vt in *dicto* §. 6. *in fin.* & iure ex eo, quia bannitum cauſa occidendi licitum eſt arma ferre. Bartolus *in l. pediculis de auro, & argento legato,* DD. penes Menochium *de arbitr. iudic.* *caſu* 394. *num.* 78. Licet ruſticis armo- F rum fuerit vſus ademptus. *cap.* 1. §. *ſi quis ruſticus, de pace tenenda in vſibus feudorū.*

Quarto, impunitatem habent, vitulos tàm pro vſu proprio, quàm pro vēditione ſex pro centenario quolibet occidendi, nulla obſtantibus in parte talē prohibētibus occiſionē pragmaticis: obſeruata tamen forma *in dict.* §. 7. contenta. Quinto, agrorum graſſatorum, & captiuantium conſanguinei, qui quin- G quaginta paſturæ vaccas retinent, exilij ante publicationem haudquaquam in exfractationis comprehenduntur banno, à Regno, aut à loco, in quo perſiſtentes reperiuntur: vt eſſe diſpoſitum legimus *in dicta pragmatica* §. 8. Sexto, nec vllo modo poſſunt boues, pro delictis confiſcari, læſæ Maieſtatis Diuinæ, & humanæ crimine dempto, in primo H capite commiſſo *d.* §. 8. Septimò, vaccæ non poſſunt pro debito etiam priuilegiato in exequutionem capi, quamuis Regiæ Curiæ, vel Bullaris extet, præterquam pro ſuccurſorum, terrægiorūque, ac pro herbagiorum debitis, illarumque vaccarum pretio, quod fuerit ab emptore vēditori pro ſolutione prōmiſſum, vt ſupra dixi de Animalibus venditis, & videndus erit Muta ſuper Pragmat. Regni. Octauo, fuit Commiſ- I ſarijs, ac Delegatis prohibitum, ne expignorata permiſſo in caſu vendant animalia extra Ciuitates, ac terras, quarum in territorio tàm principali pro debito, quàm pro eorum dictis fuerit expignoratio facta, vel demaniali in Ciuitate, loco, vbi expignoratio fuit facta, viciniori *dicta pragm.* 1. §. 13. Muta *loco citato num.* 3. Nono, creditorum pretij anima- K lium fauore fuit emptoribus prohibitū, ſic aliud in territorium animalia tranſportent, quorum pretium non dum fuerit domino ſolutum, abſque eo quod cōceſſa fuerit animalium à dominis licentia criminali ſub pœna; imponitur etiam officialibus modus, quo gerere ſeſe debeant in caſu, quo tales proptium in territorium prædictis cum animalibus confugiſſent. *in dicta pragm.* §. 8. *tit.* 20.

A Addo quod propria illa authoritate creditores capere, vbicunque reperierint, poſſunt, ac perſonæ ſeſe opponentes nullo modo punitionem diffugient per dictam pragmaticam conſtitutam in §. 21. quod ſi ad locum confugerint, in quo priuilegium ne refugientes quocunque pro debito poſſint moleſtari reperiantur, [illegible] minimè gaudent pro debito ex animalium pretio venditorum contracto, vt ex §. 23. habetur. Decimò,
B ſtiuilia quoque mandræ haudquaquam pro quocunque debito, etiam ſi priuilegiatum fuerit expignorari poſſunt: vt R. C. debitum, decimæ, [illegible] eſſet, licet pragmaticæ beneficio fuiſſet per illos renunciatum. Muta loco ſupra citato num. 13. Talia niſi ſtiuilia penes aliquem reſeruata, non verò præſentem inuenirentur ad vſum. Muta loc. cit. d. n. 13. in fin.
C qui citat Menoch. de adipiſc. poſſ. conſ. 378. num. 17. Vndecimo, neque vnquam inutilia poſſunt animalia reſeruari quorum pretium, nondum fuerit eorum domino ſolutum, ſub pœna in pragm. contenta §. 22. Valent etiam boues cum pacto vendi ne macellentur. Muta loco citato num. 14. Pretio tamen ſoluto, bouinaq; inutilia ſint animalia; illo caſu optimè licentia macellandi ſeruatis ſolemnitatibus in pragmaticis diſpoſitis conceditur.
D Burgius de modo procedendi ex abrupto quæſt. 19. num. 102. Muta loco cit. d. n. 14. propè finem. prout non paucæ habentur prohibitiones, ne animalia non ſolùm bouini generis, at etiam ne ouini macellentur: vt in toto tit. de prohibita macellatione animalium tom. 1. vbi caſibus occurrentibus recurrendum erit.

E *DE ABIGEIS.*

Cap. 7.

ILli propriè Abigei dicuntur, qui ex paſcuis, vel armentis pecora ſubtrahunt, & aliquo deprædantur modo, abigendique ſtudium, velut artem, ſectantur. de armentis equos, vel de gregibus oues abducentes. l. 1. §. 1. ff. de abig.

F Hac de re non ſemper illi, qui animalia furantur, ſunt Abigei: ſi quis namque errantem detinuerit equum, vel equum in ſolitudine perſiſtentem non animo abigendi, retinendi [illegible] animo abducentis, fur, non abigeus dicitur. Pennis Caballus reſol. crim. caſu 60. nu. [illegible] Farinac. de furtis quæſt. 167. nu. 3. Abigeatus crimen [illegible] decem, quatuor vel quinque porcos, aut ex groſſis quinque
G animalibus acceperit. l. 3. ff. eodem. Sed ſi minorem de minoribus numerum receperit, fur, non autem Abigeus erit: niſi [illegible] vel iſtorum pecus frequenter receperit. dicta l. 3. §. qui ſæpius, ff. eodem, [illegible] 16. §. quantitas, ff. de pœnis. Eos igitur abigeos eſſe dicere debemus, quibus alienis animalibus, vel [illegible] inſidiari & ex animalium [illegible] abducere [illegible] vſitatum eſt: ſic enim tradit Iuſtinianus in §. [illegible]
H Iſtud equidem crimen publici non eſt iudicij, ex eo quia magis furtum debet appellari: vt ait Marcellus in l. 2. ff. de Abigeis. Hac de re, & cum inſcriptione poteſt intentari. l. vnica, C. eodem, Gloſſa in d. l. 2. in verbo item noto. Et iſto in crimine pragmaticali vigore diſpoſitionis principaliter poteſt fiſcus agere. Muta deciſ. 40. n. 38.

I Multifariam abigeorum pœnas conſtitutas fuiſſe legimus. nam aliquando mortis pœna, vbi frequentius hoc committitur crimen, habetur: l. 1. vbi Gloſſa ff. de abigeis. Peguera deciſ. 29. n. 7. Cum verò tam ſæpiùs frequentatum non eſt, ad triremes abigeus ad tempus condẽnatur. d. l. 1. ff. de abigeis. Perſonæ tamen reſpectus, vel ad qualitatem conſideratio debet haberi. Mitiori namque modo puniri honeſta debet perſona, quàm
K qui vilior exiſtit: ex eo quia illi, non ad mortis pœnam, nec ad triremes condẽnantur: ſed relegari, aut adminiſtratione priuari debent. d. l. 1. verſ. quamquam autem, Caballus reſol. crim. caſu 160. nu. 7. Farinac. loco cit. num. 118. Quod ſi abigeatus crimen cum gladio, aut ferro fuerit commiſſum; eſſe beſtijs abigeum tradendum iubet. Text. in d. l. 1. §. 1. in

A *ſint, verſ. ſanè.* vbi: *Sanè quicumque gladio abigunt, non iniquè beſtijs obijciuntur:* quam pœnam Peguera *loco cit.* eſſe limitandam honeſtioribus in perſonis aſſerit: cum pœnæ ex perſonarum conditione, ac rerum qualitate diligenter ſint dandæ; ne quid vel duriùs, vel remiſſiùs, quam cauſa expoſtulet, conſtituatur. *l. Pedius. ff. de incendijs ruina, naufrag.*

B Aduerſus tamen fautores, receptatores, vel abigeorum occultatores. Calliſtratus *in l. 3. ff. de abigeis.* per decennium relegationis pœnam his conſtituit verbis. *Receptatores abigeorum epiſtola Diui Adriani ita cauetur, vt extra terram Italiæ decem annis relegentur.* Farinac. *loco cit. num.* 114. Caballus *dicto conſ.* 160. *nu.* 10. Non adeò verò grauiter puniuntur, qui porcum, aut capram, veruecemq; adduxere; ſicuti qui equum, aut bouē, C aliudue groſſum animal ſint furati plectuntur; *dicta l. 1. §. 1. verſ. ſed ſi porcū, ff. eodem.* Doctores penes Farinacium *loco ſupra citato num.* 120.

Excepto, quod vnum, alterumque pecus arripere ſoluerint: illo namque in caſu velut abigei puniri debent. *dict. l. 3.* F *§. qui ſapius, ff. eodem,* vbi: *Qui ſæpius abigerunt, licet ſemper vnum, vel alterum pecus ſurripuerint, tamen abigei ſunt:* & vt ſupra dictum fuit: Abigeorum autem pœna non ſolum ſibi locum vendicat, quando à paſcuis, & ſylua, verum etiã ſi à ſtabulo, domoue animalia abigeantur. *dicta l. 3. in principio, verſ. eum quoq; ff. eodem.* vbi: *Eum quoque coercendum, qui à ſtabulo abegit domitum pecus. non à ſylua, vel grege.* DD. penes eumdem Farinac. G *loco ſupra cit. n.* 113.

An quando abigeata penès aliquem reperiuntur animalia, inditium ad torturam ſit? ſcripſit Muta *in deciſ. 49. per totam.* Furti etiam obligatur actione, qui alterius equum, vel aſinum furandi ſurripuerit animo, ac in ſuas duxerit, vt illas cooperiret, equas. *l. ſi quis vxorem,* H *§. ſi quis aſinum, ff. de furtis,* vbi: *Si quis aſinum meum coegiſſet, & in equas ſuas dumtaxat captum admiſiſſet, furti non tenetur, niſi furandi quoque animum habuerit.*

D I

E K

DE VENATORVM STATV, ET VENATIONE.

PRima, quam Adamo Deus tribuit, poteſtas, ſupremum cuncta in animantia imperium fuit. qui ei ſupra terræ beſtias, maris piſces, cœlique volatiles dominium dedit; bruta enim ante parentum lapſum innoxia, & manui obedientia erant, illoſque Deus omnium, quæ vel in terris, vel in aquis viuebant, Principes conſtituerat: vt Damaſcenus inquit *lib. 2. de fide cap.* 11. quorum quippè regimine Dei factus ad imaginē homo, hoc eſt Dominus, & quaſi creaturarum Deus dicitur; in eo, vt ait Baſilius Dei relucet imago, qui facultate eſt præditus cæteris pro poteſtate iubendi.

Poſt verò inobedientæ lapſum feritatem abiicere, indomitoſque mores paulatim capeſſentia, rigida ſunt animalia effecta. hac de re cum ad manum parentia minimè reperiantur, illa venatione, aucupio, & piſcatione capi neceſſe fuit, maximoque labore illorum obtinere dominium: illa enim ſola capientium occupatione fiunt, §. *feræ*, §. *ſingulorum de rerum diuiſione*, *l. quod in littore, ff. de acquirendo rerum dominio*, *l. prima in principio*, *ff. de acquirenda poſſeſſione*. Grauetta *conſ.* 518. *num.* 18. Facchineus *lib.* 1. *controuerſ. cap.* 1. *verſ. atque ita*. Quod equidem ſuper animalibus imperium ex naturali, ac gentium iure ortum excepit, ſimulque ipſo cum humano genere fuit æditum, §. *ſingulorum*, *inſt. de rerum diuiſione*, *l.* 1. *ff. de acquirendo rerū dominio*. Cuncta ergo animalia, quę terra, mari, ac in cœlo captantur, feræ nimirum, volucres, piſceſque in capientiū transeunt poteſtatem. *dicta l.* 1. §. *omnia*, *ff. eodem*: naturali namque ratione id, quod nullius in poteſtate reperitur, occupanti conceditur, nullo habito diſcrimine, ſi beſtiæ, ac volucres proprio capiantur in fundo, an alieno: *l. quod enim* 3. *ff. eodem*. Poſtquam enim fuerint appræhenſæ, illius procul dubio fiunt, cuius in poteſtatem peruenerint. §. *feræ*. *inſtit. de rerum diuiſione*, *dicta l. quod in littore* 9, *ff. de acquirend. rerum dominio*. Talitèr vt iſtiuſmodi ius, venandique poteſtas ipſo natum fuerit cum homine, nec magis Regibus, quàm ſubditis, ac inferioribus, diuitibus, pauperibuſque habetur commune. ex eo quia omnes, quod venatione capiunt, proprium faciunt: *dicta l. quod in littore* 9. *ff. eodem*. Iſta igitur de cauſa ex eo quia venari hominibus proprium exiſtit, nullo modo ab Imperatore, vel Rege, cęteriſque inferioribus prohiberi poteſt Principibus: illa enim, quæ de gentium iure ſunt, minimè abſente cauſa valent Principes auferre. Felinus *in cap. quæ in Eccleſiarum de conſtitut.* Hac de re nulla ratione venationē valet hominibus Princeps interdicere. quod ſi hoc faceret, violentiam ſubditis inferret; vt notauit Hoſtienſis *in cap. non eſt de voto*. Afflictus

A *in Conſtitutionibus Regni Siciliæ lib.3.con-*
ſtitut. ſcire volumus. Peccatum itaque
Princeps patrat, ſi abſque cauſa ius vio-
laret. Rodericus Suarez *in l. quoniam in*
prioribus, *C. de inofficioſo teſtamento*, *fol.*
mihi 65. Hoſtienſis *in cap. non eſt de deci-*
mis. Grammaticus *deciſ. 67. nu.* 11. Præ-
poſitus *in cap. ius naturale*, *diſtinct.* 1. &
ratio redditur à Doctoribus. Eòquod
licet Deus leges Principum ſubiecerit
imperio, ea tamen, quæ de gentium iu-
B re ſunt, neutiquam ſuppoſuiſſe videtur.
Baldus *in cap. primo*, *qui feuda dari poſ-*
ſunt in vſibus feudorum. Principatus nã-
que haudquaquam gentium iure potior
exiſtit. Iaſon. *in l. quò minus in tertio no-*
tabili, *ff. de fluminibus*, *& conſ.1.col.1.in*
*fine vol.*1. Roland. *conſ.9. lib.2.*

Et cum gentium de iure habeatur
venatio, minimè per Principem tolli va-
C let: vt fuit ſententia Decij *in conſ.* 197.
col. 2. Iaſon. *in conſ.* 119. *col.* 1. *in fine*
*vol.*4. Afflictus *dicta conſtit. ſcire debemus*
in fine. Non ſolum autem per Principis
vetitum venatio haud prohiberi poteſt;
verum etiam neque abſolutam propter
conſuetudinem, vel ſtatutum, quæ gen-
tium contra ius ſuum non ſortietur ef-
fectum. Abbas *in cap. fin. de conſuetud.*
Rocchus de Corte *in cap. fin. de conſuet.*
*fol.*45. Valet attamen venatio (ſi iuſta
D habetur cauſa) ex Imperatore, ac Re-
ge in perpetuum, ab inferioribus verò
dominis ad tempus prohibita exiſtere,
nec vlla forma naturalia ex hoc iura
tolli dicuntur; ex eo quia neutiquam il-
lam præcipiunt, ſed venationem per-
mittunt: Imperator autem (iuſta exi-
ſtente cauſa) poteſt naturali è iure per-
miſſum prohibere. Gloſa *in cap. qui ve-*
natoribus, 85. *diſtinct.* Caietanus *in opu-*
E *ſculo* 17. *cap.* 12. *verſ.*4. Syluester *in ſum-*
ma, *in verbo venatio*, Medina *de reſtitut.*
quæſt. 12. *fol.* 45. & præcipuè cum pu-
blicæ ob vtilitatis intuitum, moderato-
que modo id fiat. Sotus *de iuſtitia, & iu-*
*re lib.4. quæſt. 6. artic.*4. Non ſolum au-
tem Principes nullum cognoſcentes in
ſuperiorem, verum etiam inferior qui-
libet Princeps prohibitam valet vena-
tionem reddere, ſtrictiori tamen mo- F
do, quàm ſupremus faciat Princeps id
agat; qua de re Diana *parte 3. tract. 6.*
reſol. 18. Cuiuſdam ſuſcipit defenſionẽ
magnatis, aduerſus quem neſcio quis
Religioſus contrariam tenens ſententiã
murmurationes inuehebat.

Iure igitur optimo prudentiſſimi hu-
ius Siciliæ Regni Proreges ſuis ſanctio-
nibus, & pragmaticis prohibitum eſſe
decreuerunt, ne quislibet Attagenas, G
ſiue Franculinas, retibus, canibus, la-
queis, vel alio modo, præterquam cum
rapinæ auibus capere poſſet, leporeſq;
niſi canibus, non captaret, ſub pœna
eo in loco poſita: ſtatuerunt etiam ne à
Martij primò ad Auguſti vſque kalen-
das Perdices, vel Attagenas, licet cum
auibus rapinæ auderet aliquis capere.
Poteſt enim venandi, aucupandi, pi-
ſcandiſque facultas reſtrictionem pati. H
Sotus *loco citato col. penultima.* Iacob. Re-
buffus *in l. vnica*, *C. de venatione ferarũ.*
Decianus *reſp.* 22. *num.* 22. *vol.* 4. Ro-
ſantell. *controuerſ. feudal. tom. primo, cap.*5.
concluſ. 94. *§. nemo retia*, vbi Doctores
tit. de pace tenenda. Caſſaneus *in conſuet.*
Burgundiæ rubr. 17. *§.* 7. Grammaticus
deciſ. 67. Nacta *conſil.* 313. *num.* 104.
Crauetta *conſ.* 317. Bouadilla *in ſua po-*
litica lib. 6. cap. 16. num. 138. Leſſius *de* I
iuſtitia, *& iure lib.2. cap.5. dubitatione* 7.
Fachineus *controuerſiar. iuris lib. primo*,
cap. 1.

Vnica etiam in pragmatica de Ve-
natorum pœna in loca, rura, vineas, &
ſegetes alienas) cauſa venandi) eſſe
vetitum legimus ingreſſum: ſicut etiam
iſtiuſmodi pragmaticam Neapoli exta-
re teſtatur. Grammat. *deciſ. 67. pro con-*
ſeruanda venatione, DD. *in l. vnica*, *C.* K
*de venatione ferarum lib.*11. *l. qua vulgo*,
ff. de ædilictio edicto. Argumentumque
Muta deſumit in eiuſdem Regni prag-
matic. è minori ad maius dicens. quod
ſi ſolus tranſitus alienos per fundos (ni-
ſi ſeruitutis iure) minimè permittitur;
quanto magis concedi non debet vena-
tio: alienum etenim in fundum abſque
domini voluntate ingrediens, iniuriarũ
affi-

A aſſumitur pœna. *l. iniuriarum*, §.*penultim. ff. de iniurijs*, Gloſa *in l. Diuus de ſeruitutibus ruſticorum prædiorum*, *& in l. 3. §. primo, ff. de acquirendo rerum dominio*. Doctores penes Rolandum *dicto conſ. 9. lib. 2. num. 23*. Prohibendi autem ius legitima obtinetur præſcriptione. Ripa *in l. quo minus num. 133. ff. de fluminib.* Caſtrenſis *dicto §. 7. num. 4. DD. in tit. quæ ſint regalia, verſ. piſcationem*. Cancer. *variar. reſolut. lib. 2. cap. 2. à num. 75. cũ*
B *ſequentibus*. Tiraquellus *de nobilitate cap. 37. num. 150*. Marta *de iuriſdict. parte 1. cap. 23. num. 25. & 4. parte centuria 1. caſu 57. num. 3*. Quæ illo in caſu currere incipit (cum iſta meræ naturalis extent facultatis) quando prohibitionem iudicialiter, vel extra factam ſuſcipiens, illi non repugnat. Iaſon. *in dicta l. quo minus num. 155*. & Ripa *num. 14*. Brunus *conſ. 56. num. 6*. Crauetta *conſ. 111. num.*
C *22*. Alexand. *conſ. 194. num. 7. lib. 2*. Rolandus *conſ. 97. num. 7. lib. 3. & conſil. 52. num. 11. & 22. & conſ. 21. num. 13. & ſequenti lib. 2. & dicto conſ. 9. lib. 2. num. 13*. Quo in loco explicat, quod ſimili ex prohibitione, cui nulla fiat contradictio, ius venationem interdicendi acquiritur; citatque Iacobum de Sancto Georgio *in inueſt. feud. in verbo, & cum venationibus col. 1*. Vbi cautelam
D terrarum dominis præbet, vt prohibitiones proclamata per pœnalia faciat eòquod ſi minimè obſtent ſubditi, & à venando talia per bannimenta deſiſtãt, terræ dominus in quaſi prohibendi poſſeſſione conſtituitur. quod ſi longa per tempora ſubditi acquieſcant, tale prohibendi ius præſcriptum à domino eſſe dicitur per notata, *in l. 1. & 2. C. de ſeruit. & aqua*. quod ſcilicet longiſſimum
E temporis ſpatium, triginta nempè annorum eſſe debeat; vt prohibendi ius acquiſitum dicatur. Rolandus *d. conſil. 9. num. 15*. Quo in loco dicit; opinionẽ Iacobi de Sancto Georgio vigorem, locumque habere, vbi homines ipſi huiuſmodi proclamantibus longiſſimum per tempus paruerint: ex eo quia illo caſu ius prohibendi acquiſitum domini habebunt, per notata à Baldo *in l. lapilli in tertia quæſtione, ff. de rerum diuiſione*, F
Gloſa, & Doctores *in l. qui luminibus, ff. de ſeruitutibus ruſticorum prædiorum*. Sed ſi alios peruicinos, quàm prohibitos per ciues, in venando perſeuerauerit vniuerſitas, poſſeſſorio etiam in articulo obtinebit. Crauetta *conſ. 643. num. 5. & conſ. 658. num. 62*. Menochius *de arbitr. caſu 160. num. 11*. Ripa *in dict. l. quo minus num. 133*. & Rolandus *dict. conſ. 9. num. 15. & 16*. Quo in loco ſubditis cau- G
telam præbet, vt venationis, proclamationumque habita notitia ſubito ſeſe opponant, & appellent: ſed ſi verbis id agere non poſſunt, valent etiam factis contradicere ad venationem, prohibitiones aduerſus, proclamationeſque euntes.

Quatuor in canonico, ciuilique iure venatorum ſtatus in ſpecies diuiditur, vt legimus in Gloſa *cap. qui venatoribus 86. diſtinct. & in cap. 1. de Clerico venatore*. Prima illa eſt, quæ vi hominis ra- H
pit, ac ſubmittit: iſtam enim nequiſſimam exercentes venationem, ſacra in Scriptura Venatores nominantur: vt in Geneſi cap. 10. *Nembrot ipſe cœpit eſſe potens in terra, & erat robuſtus venator coram domino*. & idem adducitur *in cap. non eſt, diſtinct. 6*. Quæ cum ad bellicam ſpectet diſciplinam, venatio, ſuo I
in loco tractationem ſortietur: Adulatio ſecunda vocatur, cum quis nimirum blandis, voluntatem, bona, & auxiliũ, verbis extorquet. *cap. donare 86. diſtin.* Imola poſt Gloſam *in Clementina ne in agro, §. porrò de ſtatu Monachorum, & in cap. nonne, 37. diſtinctione*. de qua etiam alio tractabitur in loco. Arenaria tertia dicitur, quæ gentilium temporibus vſu fuit recepta; & habebatur, cum quis K
indomitis cum beſtijs manus conſerebat, illas corporeo ſubiectans vigore. quod ſi pretio fuerint athletæ conducti, notam ſubibant infamiæ. *l. 2. §. eos, ff. qui notantur infamia, l. ob cauſam, §. ſi ea, ff. de teſtibus, l. hæ demum, ff. de opere libertorum*. Si autem vt corpus exerceret ſuum, ad certamen quis deſcendebat, nullo

A nullo modo infamis, at multa dignus laude reputabatur. *l. athletas, ff. de his, qui not.infam.* Menochius *de arbitr. Iudic. caſu* 413. *num.* 8. Quæ iſto in Siciliæ Regno, venatio rariſſimè exercetatur, ac vulgo, Gioco del Toro, nuncupatur; adeòque moderatè proceditur, quod probabilitèr, aut rarò, aut numquam notabile ſequutum fuerit damnum, vt mors, membrorum ruptura, vulneraq; B inflicta, & alia id genus in agitantium euenerint perſona: quo in caſu licito licitè exerceri modo poſſe iudicauit Nauarra *in Manuali Confeſſorum cap.* 15. *num.* 21. Quo in loco Pij V. Bullam Anno 1567. æditam declarauit, & tamen euidens mortis eſſet periculum (illud licet ob exercendam corporis virtutem agant) nullo modo licitū erit, vt ſeſe ad illud exponat, quamuis for- C tis, robuſtuſque habeatur athleta. Abb. *in cap.* 1. *de Clerico venatore*. An verò Tauros agitare, illoſque ſine peccato liceat videre ludos, inſpice Nauar. *loc. ſupra citato à num.* 18. Menoch. *loco ſupra citato num.* 9. Quarta illa eſt, quæ in ſyluis, ſaltibus, aquiſque feras occidendo, & aues piſceſq; capiendo exercetur, iſta enim natura ſua permiſſa exiſtit: vt ſcriptum fuit à Caſſaneo in D *Cathal. gloria mundi parte* 11. *conſid.* 50. Menoch. *loco citato num.* 10. Quæ quidem animalium venatio triplicē ſortitur diuiſionem; quadrupedum prima eſt, quę propriè dicitur venatio, auium ſecunda eſt, quæ aucupium nominatur, circa piſcium tertia verſatur capturam, & verè piſcatio appellatur. Petrus de Greg. *ſyntag. iuris lib.* 39. *cap.* 10. *in principio.* His ex tribus prima Principes, nobileſ- E que perſonas, velut Deorum inuentum reſpicit Menoch. *loco ſupra citato nu.* 11. Tiraquellus *de nobilitate cap.* 37. *nu.* 138. *fol.* 402. Petrus de Gregorio *loco ſupra citato num.* 8. *cum ſequentibus*. Optimi enim Principes, vt ſaluberrimam, optimamque rem, ex qua robuſtius corpus, fortiorque redditur animus, venationem exercent, cum vtile opus, ſanitatique, ac membris exiſtat, vt Horatius *in epiſt.* 18. *lib.* 1. *ad Lollium* ſcripſit in F qua omnia, quæ ad bellum eſt neceſſe, vt interueniant, adhibentur. Tiraquellus *num.* 141. Taliter, vt vix earum in venatione illorum quidquam, quod inter bellandum accidunt, videatur abeſſe, maximarumque etiam rerum meditationi præbeant materiem Plinio dicēte ad Tacitum: *Mirum eſt, vt animus agitatione, motuque corporis excitetur, nā & ſyluæ, & ſolitudo, ipſumque illud ſilen-* G *tium, quod venationi datur, magna cogitationis incitamenta ſunt*. Hac de cauſa, virilis, ac digna extat exercitatio, non immeritò itaque Lacedæmonij, Creteſes, ac Perſæ maximam in venationem curam poſuere, cum venatione, curſuque pueros exercitarent: vt Xenophon, & Plato ſcriptum reliquere. Romani etiam ſepiùs, frequentiuſque Principes operam venationi dabant, & ſupra cæ- H teros illam Antonius Pius exercuit: quē alijs neglectis laxamentis venationi, piſcationiſque legimus indolſiſſe. Traianum nonnè ab ingruentibus quoque negotijs his animum laxaſſe exercitamentis Plinius ſcribit dicens: *Quæ enim remiſſio tibi, niſi luſtrare ſaltus, excutere cubilibus feras, ſuperare immenſa montium iuga, & horrentibus ſcopulis gradum inferre, nullius manu, nullius veſtigio adiu-* I *tum?* Sed quid de Cæſare dicam, vt veteres omittam, qui dicere ſolebat: *Venationem virilem eſſe, ſaltationem muliebrem, ſeque voluptate, quamuis alia poſſe, venatione non poſſe.*

Enimuerò ſuum venatio habere debet modum, ne Principum animos ita venationi deuoueatur, vt optimæ R. P. negotijs horæ deſtinatæ inutilitèr ſumā- K tur, & vtinam Chriſtiana in R. P. tales non inuenirentur Principes. vltra quod enim in ſummam immoderata venatione R. P. ſæpiùs perniciem deuoluunt, ſuam certè ſalutem in magnum ducunt diſcrimen; dum ſeſe enim venationi diutiùs occupant, quàm honeſta poſtulet recreatio, negotiantium tempus atterunt præiudicio: cum venatio enim Principibus ad animi recreationem cōceda-

A cedatur, vt vegetiorem ſolita ad negotia, & munia reddant animum, minimè debet in abuſum conuerti: ad Principes ergo animi recreatione venantibus poſſunt applicari Virgilij ſcripta 1. Georgicorum.

Nunc captare feras laqueo, nunc fallere viſco,
Atque etiam magnos canibus circumdare ſaltus,
B *Inſidias auibus moliri, incendere vepres.*

Laudibus itaque, ac vituperio rectè venationem poſſumus afficere, habito ad hominum labores, ac ſtudia reſpectu. Illa verò, quæ hominum animos reddit meliores, laude iudicatur digna, quæ autem illos eneruat, vituperium excipiet: vt Plato de Regibus *Dialogo 7.* ſtatuit: Nonnè Ludouicus Landgrauius Thuringiæ, in venatioue à via oberrans,
C apud lignatorem pernoctans, ſe Landgrauij præfectum venatorum eſſe dictitans, Ruſticus ſtomacosè multa de Lãdgrauij aſſiduis venationibus, & improbis allicijs loquutus, acerbiſque dicterijs in illum inuectus; dignum etiam infernalibus ignibus eſſe aſſeruit: quæ ſcommata Princeps per totam noctem patientiſſimè tulit. Summo verò mane collaudato lignatore, gratiſque diſceſſit: &
D in poſterum vitam ſuam à venationibus retraxit, & emendauit, vt refert Cyriacus Spangenburgius *in venatorio diabolo.* Meritoque aliqui, ratione perſonæ, quibus prohibita euenit venatio, excipiuntur. Et primo, Epiſcopis venationi ſeſe addicare licitum haudquaquam eſt. *cap. primo, diſtinct. 34.*

Quod ſi honeſtæ ob recreationis cauſam, vel ob tuendam valetudinem id
E agerent: indecens minimè illis eſſe iudicauit Abb. *in cap. 1. de Clerico venatore,* & Syluester *in ſumma, verbo venatio.* Menochius *loco ſupra citato num. 13. caſu 413.* Quæ dubia in cauſa recreationis ergo præſumitur ſuſcepta. Anan. *in dicto cap. de Clerico venatore,* Alexand. *conſ. 72. num. 13. vol. 2.* Menoch. *conſ. 221. n. 51. & de præſumptionibus lib. 5. præſum. 3. n. 116.* Secundò, nullo modo licita venatio Clericis eſt. Camillus Borellus *in ſumma deciſ. tom. 1. tit. 11. num. 42.* Periculoſas neque venationes, aut clamoſas aprorum veluti, & cum armis, valent ſectari *dicto cap. 1. & ſequenti diſtin. 34. cap. 1. de Clerico venatore.* Diaz *in pract. cap. 50.* Syluester *in ſumma in verbo venatio num. 2.* Quod ſi contra prohibitionem necarint animalia, neutiquam illa conſcientiæ in foro reſtituere tenentur. Couar. *in regul. peccatum num. 3.* Sebaſt. de Medicis *de venatione parte 1. quæſt. 7. num. 12.* Nauarra *de reſtitut. cap. 1. & num. 290.* Menoch. de *arbitr. dicto caſu 413. nu. 19.* F G

Qua de cauſa Nicolaus Pontifex in *dicto cap. 1. diſtinct. 34.* Lacfredum venationi deditum corripit, ac reprehendit, & Diuo ex Hieronymo venatorem, addidit, numquam ſeſe Sanctum fuiſſe legiſſe: cuius dicti poteſt eſſe ratio: ex eo quia miſerandam in animalibus carnificinam exercentes, plurimum ſæueritatis aſſumunt, mentemque omni è pietate alienam induūt. Pinedo in Iob *cap. 16. verſ. 10. num. 3. & 7.* Ferdinandus Salazar *in prouerbijs cap. 12. verſ. 27. num. 123.* Quo in loco venatori per ſimillimos fraudulentes homines, ipſamque venatoriam artem multis & fraudibus, & dolis eſſe coniunctam dicit. Martinus del Rio *in adagijs ſacris, adag. 13. per totum.* nec moueri debemus D. Euſtachij ſanctitate, quam Gloſa *in dicto cap. 1. diſtinct. 34.* adducit: optimè nāque reſolutum habemus, quod venationi deſeruiens nullam in ſe continet ſanctitatem. Qui tamen venator ſemel fuit, peracta iam pœnitentia ſanctus effici valet. Abb. *in cap. 1. verſ. & pro illa de Clerico venatore.* Petrus de Gregorio *ſintag. iuris lib. 39. cap. 10. num. 13.* Meritò igitur talis venationis voluptas damnabilis in Clericis eſt; qui quieti, contemplationi, ſacrarumque ſtudio litterarum debent eſſe iugiter intenti. Eo tamen damnabilior, quando Eccleſiæ bonis, ac pereuntium fame pauperum canes impinguent, quæque ſacris iam labentibus ædificijs, clericiſque ſtipendia dari debebant, H I K

A hebant, diuinò cultu diminuto, impijs, venatoribuſque tribuuntur Clericis, *cap. Eſau 86. diſtinct.* qui venatoribus enim aliquod afferunt, nullo modo homini, nequiſſimæ autem arti donant; ſi homo namque tantum, & non venator eſſet, illi vtique quidquam non donaretur. in eo igitur vitium, non natura honoratur: vt ait D. Auguſtinus in *Pſal. 102. ad verſus faciens miſericordias*, relatus in *cap. venatoribus 8. & ſeq. diſtin. 86.* B & iterum in *Pſalm. 147. & in cap. qui vident ſe, eadem diſtinctione 86.* vbi: *Qui vident venatorem, & delectantur, videbunt Saluatorem, & contriſtabuntur.*

Clericis verò piſcationem licere, nemo ibit inficias, cum Apoſtolorum habeatur exemplum, quos ad ſe Chriſtus Saluator piſcatores vocauit: vt conijcitur ex Euangelijs: Salzedo ad Bernardum Diaz *caſu 100. lit. A. verſ. piſcatio.* C Iacobus de Graſſ. *deciſ. parte 2. lib. 3. cap. 3. verſ. ſexta.* Marta *de iuriſdict. parte 4. centuria prima, caſu 57. num. 22.* Menochius *de arbitr. dicto caſu 413. num. 5.* Petrus de Gregorio *ſyntag. iuris dict. lib. 39. cap. 10. num. 14.* Quemadmodum æſtimauit Diana *tract. 6. part. 3. reſol. 49.* Recreationis cauſa eſſe Clericis venationem licitam, dummodo quod clamoſa omninò, ſed modeſta exiſtat, cum D retibus nempè, aut laqueis, vel aliquibus agatur canibus. Adde quod, ſi clamoſa omninò eſſet, ac rarò recreationis cauſa fieret, mortale minimè peccatum, dixit eſſe; quod aliter eueniret, ſi frequenter fiat, citat Valerium *in differentijs vtriuſque fori, verſ. peccatum, differ. 29.* Rebellium *lib. 1. quæſt. 14. num. 10.* Menoch. *loco citato num. 16.* Modus ergo venandi prohibitam, exercendamque facit E venationem. Petrus de Gregor. *loco ſupra cit. num. 15.*

Quæ autem ſunt de Clericis dicta, in Monachis, Religioſiſque cæteris vigorem habet, quibus prohibita extat venatio, per Tex. *in clement. in agro, §. porrò in venatoribus de ſtatu Monachorum.* Pœna verò, quæ ſacris à Canonibus tales contra venatores fuit conſtituta, notatur à Menochio *loc. ſup. cit. nu. 17.* quo in loco dicit menſibus duobus Presbyteros ab officio, Diaconos verò omni munere ſuſpendi, per Text. *in cap. 1. de Clerico venatore*, & ibi Doctores, qui etiā pœnæ Subdiaconus ſubijcitur: in Clericis autem minoribus conſtitutis in ordinibus arbitrariam eſſe iudicauit pœnā vna cum Ioan. de Anan. *in dicto cap. 1. de Clerico venatore*, & Diaz *in pract. canon. cap. 61.* G Temporis ratione illicita, immò peccatum, Laicis etiā venatio eſt, *in cap. an putatis, diſtinct. 86.* vbi ex D. Ambroſio *in homil. 33. de quadrageſima* habetur: quod etiam laicis ieiunij quadrageſimæ tempore, venatio ſit prohibita. illo enim tempore in Eccleſia debent homines conuenire, argum. Text. *in cap. non oportet, 33. quæſt. 4.* Laici enim H impediuntur, feſtiuo ſi tempore venationi operam dent, præcipuè ſi ob lucrum, & quæſturam fiat; ſi ob recreationem namque ageretur, opus eſſet liberale, & pariter liceret pro tempore, vt docent Angelica, Syluestrina, Tabiana, & Armilla ſumma, quas refert Azorius *parte 2. quæſt. 7. cap. 27.* & hac de re *in cap. licet de ferijs.* Piſcatio feſtiuis conceditur in diebus. Enimuerò I Granad. *in 2. 2. D. Thomæ contr. 3. tract. 12. diſput. 4. ſect. 7. num. 65.* ex Nauarro, Medina, & Lopez docet: Ferarum venationem ſeruile opus haudquaquam eſſe, nec feſto in die prohibitum, quamuis propter lucrum fiat, ac illam ſolummodo piſcationem ſeruilem eſſe, quæ retia deferendo, remos agendo, ſimileſque exercendo labores fit: ſed Filliuccius *tom. 2. tract. 27. cap. 9. nu. 172. & ſequent.* in hoc diſtinctionem adhibet, K affirmans venationem, piſcationemque ob recreationem adhibitam, quæ induſtria eſt ob lucrum poſita, & ſimilia liberum accedere ad opus exiſtimauit; ſed aliter euenire, ſi venatio, ac ex officio piſcatio agatur, iudicauit, quæque in corporis poſita eſt defatigatione; cui aſſentiri videtur Diana *parte 4. tract. 4. reſol. 222. fol. 263.* Nauarra verò, *in Manuali confeſſ. cap. 13. num. 11.* Mortale

pa-

A patrare peccatum venatorem cenſuit, ſi
feſtiuis in diebus, non audito ſacro, ad
venationem iret, quod nullo modo eue-
nit, ſi ante illud audiret, quamuis quę-
ſtus cauſa venaretur; ex eo quia minimè
ſeruile opus eſt, neque de quinque pro-
hibitorum non ſeruilium. immò nec lu-
crandi finis valet efficere, vt ſeruile ha-
beatur: ſed tamen ſecundum Suarez
tom. 1. de Relig. lib. 2. de diebus feſtiuis
B *cap. 28. num. 5.* illa ex conſuetudine,
quæ hac in parte videtur præualuiſſe,
Laici feſtiuis etiam temporibus abſque
peccato animalium exercere venationē
haudquaquam poſſe.

Venatio etiam ratione modi, quo ve-
natores vtuntur, rete ſcilicet, euenit
prohibita. *cap. 1. §. ſi quis ruſticus de pace
tenenda, & eius violatoribus.* Guid. Papa
quæſt. 248. & Cepolla *de ſeruitutib. cap. de
venatione num.* 21. Luc. de Penna *in l. 2.*
G *C. de paſcuis publicis lib.* 10. de quo modo
extat pragmatica in hoc Regno *ſub tit.
de prohibita venatione*. Nec vllo modo
niuis tempore, aut eo in loco, vbi nix
eſt, tàm cum retibus, & canibus, quàm
ſine, venationem licet exercere: ex eo
quia hæc animalium venatio prædicto
vetita exiſtit tempore. dictam etiam per
pragmaticam nidacium venatio falco-
D num agi minimè poteſt, antequam vi-
geſimus Aprilis dies tranſeat. prout
diſpoſitum, vetitumque in ea fuiſſe le-
gimus. debeat etiam aduerti, quod quā-
uis conſtituti habeantur modi, quibus
licita ratione venatio, vel aucupium,
exerceri poteſt; ſemper attamen prohi-
bitus etiam alius non expreſſatus cen-
ſetur, quo facilè, ac magna in quanti-
tate animalia capiuntur. de quo Rebuf-
fus videatur *in l. vnica, C. de venatione*
E *ferarum lib.* 11. Venatio etiam loci ra-
tione prohibetur; venatori etenim ali-
quem in locum domino præſente inter-
dicitur, ingreſſus; ſi in eo, domino con-
tradicente venari prętenderet, per Text.
*in l. 3. §. 1. ff. de acquirendo rerum domi-
nio*. Grammaticus *decis.* 67. *num.* 9. Va-
let enim dominus prohibere ſua nequis
intret in nemora. *l. Diuus, ff. de ſeruitut.
ruſticorum prædiorum*, & ingredientem F
aduerſus iniuriarum competit actio. *l.
iniuriarum, §. fin. ff. de iniurijs, §. apum,
inſtit. de rerum diuiſione.* Gratianus *diſcep.*
139. *num.* 18. Licet enim directo modo
haudquaquam poſſit venatio prohiberi,
incidenti tamen ex occaſione vetari op-
timè poteſt. Gloſ. *in dicta l. Diuus, ff. de
ſeruit. ruſtic.* ingreſſumque facere volē-
ti poteſt à domino reſiſti. *l. quemadmo-
dum circa principium, ff. ad l. Aquileam,* G
& notat Gloſa *in l. 3. §. planè, verſ. iure
prohiberi, ff. de acquirendo rerum dominio.*
Omnibus igitur ex illicitis modis infra-
ſcripta poſſunt dubia in medio proferri.
Et primo.

An contra ſtatutum venationis pro-
hibens exercitium mortale patret pec-
catum venans? ex eo quia cum prohibi-
tio publicam reſpiciat vtilitatē, ne ani-
malia penitus deſtruantur ſuum habere H
debet effectum: huic dubio reſponſio-
nem dat Auendagnus, quod ſi materia,
ſupra quam lex diſponit humana, vti-
litatem R. P. neceſſariam reſpicit, re-
gulariter tranſgreſſio mortale obligat
ad peccatum. adeòquod attenta mate-
ria, ſuper qua fuit vetitum prolatum,
erit arbitrarium, quando ad peccatum
obliget, nec ne; ſi autem prohibitio ſu-
perleuis, paruique præiudicij re, prout I
iſta venationis eſt, cadit, tàm ſi popu-
lorum ex ſtatuto abſque Regis confir-
matione orta prohibitio ſit, quàm ſi ſę-
cularibus è Iudicibus fuerit emanata
præceptio, læthale non obligat ad pec-
catum; ex eo quia materia, ſiue prohi-
bita venatio, neque diuino, neque ca-
nonico iure vetita reperitur; citat Tur-
recremata *in cap. qui venatoribus, & cap.
Eſau diſtinct.* 86. Addens, quod quando K
legis trāſgreſſio ſæcularis mortale obli-
get ad peccatum, Sylueſtrum debemus
in ſumma conſulere, *de inobedientia*, ac
Imolam *in cap. cum contingat de iureiurā-
do*, & Felinum *in cap. nam, & concupi-
ſcentiam de conſtitut. num.* 13. Aſſerit au-
tem in dubio ex lata ſæcularium legum
prohibitione mortale minimè induci
peccatum debere; ne multiplicatus ad-

A uerſas animas laqueus cenſeatur. Adde quod modica etiam pro re peccatum admitti non debet. Gloſa *in cap. Cappellanus de ferijs.* Iaſon. *in l. defuncto nu.24. ff. de officio aſſeſſorum*, & omninò videndus eſt D.Thomas 2.2. *quæſt.*108.*art.*4. *&* 1. 2. *quæſt.*69. *art.*4. Cum pro comperto habeatur numquam Reges, Iudiceſque ſæculares ità regulariter fuiſſe interpretatos, vt huiuſmodi in legibus B talis contineatur obligatio; ex eo quia principali intuitu pœnas reſpiciunt tẽporales, quas infligere, ac tollere tranſgreſſoribus poſſunt, *cap. facta.* 4.*diſtinctione*, *l.*1.*ff. de iuſtitia, & iure*: non autem ſpirituales, quas neque adducere, nec tollere tranſgreſſoribus poſſunt; qua de cauſa probabiliorem iudicauit opinionem. Nauarra *Manuali Confeſſ. cap.* 23. *num.*55. Humanas leges etiam præ- C cipientes (ſæculares præſertim, quæ tẽporariam conſtituunt pœnam) nullam in dubio ad peccatum obligationem ponere, quatenus illius leges ſunt, qui eam ſtatuit pœnam: alitèr autem eueniret ſi legislatoris intentio ad peccatum obligare tranſgreſſorem fuiſſet; quo in loco hac pro tuenda ſententia plures adducit rationes. præcipuè verò in venationis materie ad mortale obligari D peccatum tranſgreſſores non debent; cũ pœna contra illos expreſſa exiſtit, qua ex impoſitione Regis mens mortale nolens ad peccatum obligationem inducere, colligitur. Nauarra *loco ſupra cit. num.* 55. *&* 56. quamuis à Principe ſortitum confirmationem ſtatutum fuiſſet.

Et conceſſo, quod prohibitionem tranſgrediens venator minimè peccaret; E videamus an ſaltem conſcientiæ in foro pecuniarias pœnas impoſitas teneatur ſoluere, ac debeat Confeſſarius venatori præcipere, vt illarum ſolutionem faciat, ex eo quia fuerit contra prohibitionem venatus? Reſponſum eſt, eòquod pecuniaria ipſo iure conſcientiæ in foro, pœna non obligat; hac de re minimè venator ſolutionem facere, neque præcipere Confeſſarius debet. Gloſa *in cap. Fraternitas* 12. *quæſt.*2. Felinus F *in cap. primo de conſtitut. col.* 2. Couarr. *in* 2. *&* 4. *parte, cap.* 6. §. 8. *num.* 10. Quod ſi venatoris ex declaratione Confeſſor illum nouerit pro ſoluenda pœna ſententiatum fuiſſe, debet, vt ſolutionem faciat, mandare; eòquod tali in caſu iuſta mediante ſententia obligatoria conſcientiæ in foro pœna eſt: vt fuit notatum à Diuo Thoma 2.2. *quæſt.* 42. *art.* 3. & Felinus *in dicto cap.* 1. *de* G *conſtitution. in* 2. *limitatione*, & Gloſa *in cap. fraternitas, & in cap. audiuimus de ſimonia.*

An ſaltem verò capta fiſco animalia, vel pauperibus diſtribuere, tamquam illicitè venata, compellatur? tres hoc in dubio diſtinguẽdi poſſunt caſus euenire. quorum primus eſt, quando publico in loco prohibitionem, vetitoſque contra modos animalia capiuntur; H iſto in caſu impoſitam ſubit pœnam. ſuam tamen venationem, captaque facit animalia venator: tum ex eo quia minimè lex diſponit, vt capta in pœnam animalia perdantur: tum etiam, quia ſpecialis ſuper facto, quod in commercio erat hominum, fuit pœna impoſita. eòquod ſua ex natura legitimus venatio, licituſque immò & naturalis eſt actus; at ille, qui legis contra prohibi- I tionem, quæ animalium pœnam ſtatuit, actum exercet, non ſemper nullum conſtituit actum: vt notatur per Baldum *in l.* 2. *C. de ſacroſanct. Eccleſ. l. qui fundum*, §. *qui ſciens, ff. de vſucapione pro emptore*, & Paulum *in l. ſi ab eo ff. de vſucapionibus*. Præpoſitum *in capit. ius naturale diſtinct. prima.* Quod nullo modo procederet, ſi quis aduerſus morem, vel ſententiæ, priuilegijque pro- K hibitionem venaretur: iſto enim in caſu venata neutiquam venatoris erunt. Secundo. cum animalia in alterius fundo, contra domini voluntatem capiuntur, qui ſuum in fundum ingreſſum venatori prohibuit, vel expulſionem poſt ingreſſum dedit; domino fundi conueniunt, illiſque venator carere, dominoque reſtituere debet, per Text. *in l. Dinus* 16. *ff. de*

A *ff. de ſeruitute ruſticorum prædiorum.* Gloſa verò *in dicta l. Diuus* affirmauit, quod per Text. *in §. feræ, inſtit. de rerum diuiſione, l. fin. §. ſed cum, C. de furtis*: animalia ita capta venatoris fiant: ſed Gloſa *in dicto §. feræ tenet contrarium*: debet autem pro Gloſarum concordia, illa diſtinctio adduci, qua Doctores, & inter cæteros Florianus *in dicta l. Diuus* vtuntur: ille enim ſic ſe explicat: quod B ſi fundus in venatione, vel aucupio cõſiſtebat; tunc ille, qui venationem, vel aucupium prohibente domino exercet, debet venata reſtituere, & vigorem habet. Gloſa *in dicto §. feræ*. Sed ſi minimè in venatione, vel aucupio conſiſtit; tunc venatoris erunt capta. & procedit diſpoſitio Gloſæ *in dicta lege Diuus*, allegatur Text. *in lege venationes, ff. de vſucapionibus, & l. vſufructuarium, ff.* C *de vſufruct.* Videndus etiam erit Grat. *diſcept. for. 139. num. 22.*

An verò poſſit venator in fundo retineri, vſquequo venationem domino reſtituat. Gloſa *in dicto §. feræ*, videtur ſentire quod ſic: *in l. vero Diuus*, dicitur quod non; at dominus iniuriarum aget actione, ſi eo ingreſſus fuerit prohibente venator. *l. iniuriarum actio, ff. de iniurijs, l. 3. §. primo, ff. de acquirendo rerum* D *dominio*. quæ poſterior opinio tanquam vera fuit à Bartolo, & Cino ſequuta *in l. prima, §. omnia, ff. de acquirendo rerum dominio*. Talis namque retentio contra ius ſit, quod feras occupantis fieri permitteret, caſu dato, quod ſuam haud faceret prœdam, licita minimè tamen liberi detentio hominis erit; immò iniuriarum actio competit retento. Gratianus *dicta diſceptatione 139. nu. 20.* E *& ſequenti*, cum perſonæ captura iniuriam adducit, Baldus *in l. per diuerſas num. 14. C. non dati*. Rolandus *conſ. 20. num. 10. lib. primo*. Gratianus *loco citato num. 21.*

Quarto dato caſu, quod venator, aut piſcator in ſyluis, aut in alieni fluminis gurgite ſua non faciat animalia capta, ſed ſi animalia è ſyluis egreſſa, in quibus eſt venatio prohibita, publicum, communemque iuerint in locum: F videamus an iſtis publicis in locis poſſit exerceri venatio? & an ſyluæ dominus poſſit venatorem accuſare?

Pro cuius explicatione tres diſtinguere caſus debemus. quorum primus habetur; quando quis nemus, aut ſylua, in qua ſub vetatione, vt quis ibi non venaretur degebant, ingrederetur, ibique arte vteretur, ac tecnis, quibus G per terrefacta è ſyluis, nemoribuſque ſolitis fuerint animalia egreſſa, & publicos iuerint ad montes: iſto in caſu, qui tali vtitur fraude, eaſdem ſubire debet pœnas, ac ſi prohibitis venaretur in locis: ex eo quia in vetitis venari, ac indè in publicum ſequi capit, quamuis permiſſio modo eorum exercuiſſet venationem; at animalium fuga pro ſufficienti non habetur, niſi etiam fuerit ſequuta captura, vt ſuum pœna excipiat H effectum, per Text. *in l. ſi creditores, §. fin. ff. de priuileg. creditorum*, notat Bartolus *in l. cum ita, §. 1. ff. de fundo inſtructo*. Debet itaque præſumi illius eſſe nemoris animalia capta, ex quo ſuam arripuerint fugam; licet poſtea proximo, ac vetiti vicino fuerint excepta in loco. Secundus habetur; cum venator ſe vetitas propè ſyluas conſtituit, I & ea poſuiſſet eſcam in parte, vel clamore, quoad illuc veniendum induci poſſent, animala pelliceret, illaque prouocata vetito à loco in permiſſum venientia, fuiſſent à venatore capta; eo in caſu debet eamdem venator pœnam ſuſcipere, ac ſi venatus in prohibito fuiſſet. argum. Text. *in l. 2. §. idem ait ſi odore, ff. ne quid in loco publico*. Quo in loco probatur, quod ſolus odor K in alienum immiſſus, remouet, atque pro illo eadem datur actio, ac ſi in alienum corporaliter immitteretur. Tertius extat caſus, cum animalia ſolo naturali ex inſtinctu abſque venatoris calliditate, ac aſtutia è vetito fuerint egreſſa loco; tali in caſu, licito ſeruato modo, poſſunt venari, & hac de re ſua-

A facit illa. Quod ſi vetitum iterum in
locum fecerint regreſſum, nullo modo
abſque domini, aut cuſtodum volunta-
te, ac permiſſione illa inſequi valet:
quod ſi eorum in ſequelam vetitum
iuerit in locum in pœnam ab ædicto
conſtitutam incidit. pari modo, pari-
que dicendum erit ratione, ſi loco in
publico, vbi venari potuerat, venatio-
nem inceperit; fugienſque animal ve-
B titum iuerit in nemus, nullo modo ve-
nator illud inſequi valet; quod ſi fuerit
auſus ſtatutariam ſubit pœnam; ſi ve-
rò ſauciatum animal permiſſo remane-
ret in loco, capientis, non autem vul-
nerantis erit, §. *illud, inſtitut. de rerum
diuiſione*, niſi à vulnerante perſequatur,
l. naturalem 5. §. *illud*, *ff. de acquirendo
rerum dominio*. æquali forma, ſi animal
alieno repertum in laqueo, antequam
C fuerit à domino appræhenſum capientis
fit, nec domino cum ſuum factum non
fuerit, reſtitui debet: ex eo quia non
dum id è laqueo ſumpſerat. ſi autem
illud laqueis irretitum, & illorum do-
mini effectum, aliquis ad fugiendum di-
miſiſſet, actione in factum laqueorum
domino tenetur. per Text. & ibi Gloſſ.
in l. laqueum 55. *ff. de acquirendo rerum
dominio*. Debet autem venator cauere
D ne foueas in itineribus, aut loco pu-
blico faciat, aut laqueos ponat, ſi in
foueam enim, aut laqueum aliquod in-
ciderit animal, *Legis Aquileæ actione*; *ac
quod vi, aut clam*. *l. ſi alius*, §. *præterea*,
ff. quod vi, aut clam. illius domino te-
netur: vbi extat: *Si foſſam feceris in ſyl-
ua publica, & bos meus in eam inciderit,
agere poſſum hoc interdicto: quia in publi-
co factum eſt*. Excepto quod hoc prius
E domino denunciaſſet, vel ſi conſueto
in loco, vbi defigi, vel effodi ſolent fa-
ctum id fuerit, *l. qui foueas, & ſequenti*,
& ibi Doctores *ff. ad legem Aquileam*.
Cepolla *de accuſat. in tract. de ſeruit. ru-
ſticor. præd. num.* 12.

Quinto inſurgit dubium, an cum ve-
natio in ſyluis, ac nemoribus nouitèr à
Rege, aut inferioribus dominis, vel à
Populo, cuius in territorio ſunt, pro- F
hibitis reſeruata, valeat exerceri?

De Regijs nil occurrere ambigui
poteſt, quin nouas, ne quis ibi vene-
tur, conſtituere valeat defenſas, vt ex
Caietano *ſumma habemus in verbo venatio, verſ. fin.* Si Dux autem, vel Marchio,
aut quilibet vaſſallorum dominus no-
uam, ne in ea venari quis quis poſſit,
conſtituere defenſam voluiſſet, ſi mon-
tes populi ſint, ac pro illo, non pro G
domini vſu, deſeruiant; illo caſu nullo
effici modo poteſt; neque ad pœnam
obligat prohibitio; immò lethale pa-
traret peccatum Dux iuxta doctrinam
Hoſtienſ. *in cap. non eſt de decimis*; nul-
la obſtante in parte, quod omnis à Ro-
ge iuriſdictio cum mero, & mixto Im-
perio fuiſſet conceſſa. Si verò publicam
propter vtilitatē fuiſſet prohibitio ædi-
ta; illo in caſu pœna obligationem H
transgreſſori ponit. Rebuff. *in l. vnica,
C. de venatione ferarum lib.* 11. Cum
autem populus ipſe ſua ex voluntate
aliquod per temporis ſpatium in aliqua
territorij parte prohibere venationem
voluiſſet; iſto in caſu ſolo ſi banno, &
decurionum ordine, qui populum re-
præſentandi poteſtatem habent, vetita
fuerit, huiuſmodi bannum vigorem
nullum habebit: ex eo quia mera ve- I
nandi facultas, quę cuique de populo
competit, minimè ab illis tolli poteſt,
excepto quod tale bannum, ſiue prohi-
bitio fuerit ſpeciali modo à Principe
confirmata; iſta enim confirmatione le-
gis uim obtinebit. ex Baldo *in l. ex pla-
cito, C. de rerum permutat. col.* 3. & Iaſone
*in l. more maiorum, ff. de iuriſdict. omnium
Iudicum*.

Sexto euenit: an uenatores damnum K
à canibus, equis, famuliſque ſuis fa-
ctum ſoluere teneantur? & an pecca-
tum, illud permittendo, patrent? hoc
explicatum eſt dubium à Nauarr. *Ma-
nuali Confeſſ. cap.* 17. *num.* 125. quo in
loco, ſi damnum reficere noluerint, ac
etiam reſtitutione ſequuta peccatum
dicit committere; ut æquali modo ma-
gnates

A gnates in peccatum incidunt prohiben-
tes, ne feræ, quæ incluſæ non ſunt, à
dominis prædiorum, quibus nocent, oc-
cidantur: etiamſi propoſitum de dam-
no reſtituendo habeant, & id exequan-
tur; eòquod licèt huiuſmodi per propo-
ſitum, ac reſtitutionem, à peccato, quod
non reſtituendo committeret, excuſetur,
non tamen à peccato, quod aut damni-
ficando, aut aliena inuitò domino ca-
B piendo patrat, excuſatur: aliud nam-
que damnificare, aliud illatum non re-
ſarcire damnum, peccatum eſſe dicit,
ac ideò, qui de hoc excuſationem reci-
pit, ab illo neutiquam excuſatur. qua
de cauſa, qui per feras, vel domeſtica
animalia nocet prædijs proximi, eo in-
uito mortale patrat peccatum; quamuis
cumulatiſſima forma poſtea damni fiat
reſtitutio. & conſequenter peccatum
C etiàm committit, qui cum notabili ter-
tij præiudicio illicitum detinens colum-
barium alimenta non poſſidet, neque
ſatos circa illud agros habet, vt oppor-
tunis poſſint columbæ temporibus nu-
triri. quod tamen, quando lex non ha-
betur, quæ illa prohibeat retinere, &
conſuetudo retinendi eſſet, fallit, ita
Nauarr. *l. co citato.* qui illum etiam pec-
care iudicauit, qui ſuo in columbario
D ſemina pro eſca ſpargit, & arte vtitur,
qua ex alienis columbæ venirent cum
obligatione columbas domino reſtituē-
di, niſi materiæ paruitas, illi excuſatio-
nem daret.

Sæpè inter venatores litigium, ſeu
querela de furto animalium pro vena-
tione deſeruientium occurrit, ex quibus
etſi leuis ſit diſcordia, magna tamen
odia generantur, tàm inter nobiles, quā
E ignobiles inter perſonas; idcircò nōnul-
la ſupra furtorum materiam prædicto-
rum animalium erunt videnda. Habe-
mus etenim Regis Fiderici capitulum
115. hac diſponens de re, ac per quod
Muta ſcripſit in 2. *tomo*, quo in loco di-
ſpoſitum eſſe legimus, talia furantes
animalia, canes nimirum, braccos,
cernecos leprarios, aueſque rapinæ,
illorum eſſe domino reſtituenda, iden- F
titate probata per modum, quo ſuis in
controuerſijs vſus fuit Contrius *nu.* 54.
etiamſi priſtinam antequam ſe in liber-
tatem receperint per arbores cum get-
tis, ac ſonalijs volarent; quod eſt ſi-
gnum, auem illam dominum habere: &
hac de re proprio reſtituenda erit do-
mino. Nec falconem dictis cùm ſona-
lijs, & gettis occidens excuſabitur; de-
bebat namque præuidere, tali ſignarum G
forma falconem dominum habere: ex
ſignis etenim cognoſcitur ſignatum, vt
in *punct.* ait Surdus *conſ.* 61. *num.* 28. *&*
29. *lib. primo.* Muta *loco citato num.* 12.
Sed ſi abſque ſonalijs, alijſque fuerit ſi-
gnis errans, tunc ſi ex aliquo excepta
ruſtico auis, eius morietur in poſſe, ex-
cuſanda vtique illius erit ſimplicitas; ac
de venatoriæ auis morte, non tenetur,
vt dixit Auendagnus *in* 10. *dubio, tract.* H
venationis, per Text. *in l. naturalem, ff.*
de acquirendo rerum dominio. Et caſus, ſi
diſputandus, altercanduſque contige-
rit, erit videndus in Bartolo *in tractatu*
de Falcone, quo in loco pro, & contra
quæſtionem examinauit; benè verum,
poſtquam fuerit probatum auem illam
dominum habere, illi reſtituere tenetur,
non obſtante, §. *feræ diſpoſ. inſtit. de re-*
rum diuiſione. Vbi regulariter diſponitur, I
quod quoties priſtinam ſe receperit in
libertatem, domini euadens cuſtodiam,
occupanti conceditur, dominique eſſe
deſinit, nec furati dominus animalis in
illius vindicatione, aut recuperatione
furi expenſas in alendo factas reſtituere
tenetur. Muta *loco citato num.* 5. & an
tranſacto triennio poſſit animal vendi-
cari diſcutit *in* 4. *ampliatione, ac in capit.*
64. Regis Iacobi tomo primo. Quod ſi ca- K
ſus acciderit, quod falco volans aliquo
firmiter ſtare cæperit in loco, ſoli domi-
no, ac pedeſtri alienum, vt illum acci-
piat, licet introire.

Reliquum nunc eſt, vt pauca de
piſcatione pro materia dicantur: quam
quiſque tàm in mari, illiuſque littore,
ac portibus, quàm publicis in flumini-
bus

A bus valet exercere : vt in §. *flumina*, *inſtitut. de rerum diuiſione habetur*: Publici namque iuris, ac Regis illa exiſtunt. & hac de re piſcandi ius gentium iure cunctis eſt commune. *l. nemo*, *ff. de rerum diuiſione* §. 1. Si flumina verò fuerint regalia, eorum in littoribus commune, vt in mari ius habetur. §. *equidem de rerum diuiſione*, quod in cæteris etiam in fluminum littoribus locum ha-
B bet, *d.* §. *flumina eodem.* niſi priuatarum fuerint perſonarum. *l. iniuriarum actio*, §. *fin. ff. de iniurijs.* Aut ſi piſcationis ius alicui fuiſſet à Principe tributum, *l. ſiue ſit maris*, *ff. eodem*, *dicto* §. *fin. ff. de iniurys*, vel ſi piſcandi ius fuiſſet præſcriptum; nemo enim præſcripto piſcari poteſt in loco, ſi præſcriptio talis cum poſſeſſione ſit immemorabilis : ex eo quia tali præſcriptione publica reſtringuntur
C loca. *l. hoc iure*, §. *ductus aquæ*, *ff. de aqua quotidiana*, *& æſtiua*: Cum autem conceſſa piſcandi facultas euenit, retium etiam vſus conceditur; niſi aliquam afferat perniciem, quæ iuſtam prohibitionis cauſam præbeat. Gratianus *diſceptatione* 755. *num.* 38. Iaſon. *conſ.* 119. *col. fin. verſ. non obſtant ergo lib.* 2. Purpuratus *conſil.* 392. *num.* 6. *lib.* 1. Priuatorum etiam in lacu, vel piſcina pro-
D hibita vetante domino redditur piſcatio. *dicta l. iniuriarum*, §. *fin. ff. de iniurijs l. prima*, §. *ſi priuata*, *ff. vt in flum. publico nauig. lic.* ac piſcatorem aduerſus furti datur actio. Petrus de Gregorio *ſyntag. iuris lib.* 37. *num.* 14. Vetitum etiam eſt piſcatoribus noctis tempore in mari accenſo lumine piſcari, ne ad lucem nautæ ſeſe dirigentes, quaſi ad aliquem appulſuri portum in de-
E ceptionem ducantur. ac tali modo naues, & eos, qui in illis reperiuntur in periculum adferant, piſcatoreſque illorum bona execrãdam ſumant in prœdam, *l. ne piſcatores* 10. *de incendio, ruina, naufragio.* Petrus de Gregorio *ſyntag. iuris lib. primo*, *cap.* 4. *num.* 3. *parte* 3. *fol.* 431.

Prohibitum etiam piſcatoribus extat, Taxum, aliaſque venenoſas herbas F
fluuiorum in aquam proijcere, vt piſces faciliùs capiant. immò punitione ſunt digni, tum ex eo quia huiuſmodi piſces nociui eſſe ſolent, ac illorum ex cibo infirmantur homines. Andræas de Iſern. *in conſtitution. Regni Siciliæ cap. de venditore veneni lib.* 4. Auendagnus *de exequendis mandatis parte prima*, *cap.* 19. *num.* 30. *verſ. octauo infertur*, & à Plutarcho *in præceptis connubialibus num.* 4. G
Hac de cauſa punitionem debent excipere : ex eo quia piſces inficiant, illoſque nullo modo ad menſam habiles ducant. Et hæc, quæ damnatur, medicata fuit dicta piſcatio per Cœlium Rhod. *lect. antiq. lib.* 28. *cap.* 21. componitur enim herbis quibuſdam, velut è Tapſo Barbato, iuxta ſententiam Auicennæ *lib.* 2. *tract.* 2. *cap.* 480. Si modo apud ipſum eamdẽ habet vox illa Me- H
hezeheregi ſignificationem. quod puto, eoquod cum eo concordat, quod explicauit Ariſtotel. ex quo Brugerin. *de re cib. lib.* 18. *cap.* 7. quod piſcibus herba Verbaſco mors inferatur; talique modo à Phœniciç cultoribus captentur. hoc etiam, herba quadam efficacis odoris, quam moram appellant, helieboroque, aut eſcis quibuſdam in aquas proiectis efficitur : cuius generis eſca I
illa eſt, quæ rotundæ ex Ariſtolochiæ radice, ſimul cum calce commixta ſit, ad quam auidiſſimè piſces concurrunt, ſtatimque exanimati ſupernatant. Plin. *lib.* 25. *cap.* 8. Vnde facillimè piſcatorum ſumuntur in prœdam alitèr ijſdem medicaminibus penitus occidũtur, præcipuèque baccis quibuſdam, quas occultas dicunt Orientales; his etenim, non ſolum piſces extra ſe trahi, ſed etiã, K
vt explicaui, exanimari probat Lodronchius *in tract. de bac. Orient. & antim.* Plura alia medicamenta, hanc ad piſcium captationem idonea penes Bruyerin. *loco citato* inuenies : Sed vt cætera piſcationum genera nihil in ſe vitij continere videntur, eo, de quo meminimus excepto, ſic illa, quæ percutiens,

quæ-

A quæque turbolenta, ex perturbandis aquis poteſt nominari vna ex parte, & poſtrema, quæ medicata vocatur, ex alia, nullo pacto vitio nudæ ſunt, ſuſpectæque aliquo modo habentur; percutiens quidem, ac turbulenta ex eo quia tranquillas perturbent aquas: medicata verò eoquod illa, quæ iſtum ad vſum adhibet medicamina prauam ſępè ſæpiùs retinent naturam, vt dictæ bacB cæ, omne Tithymallorum genus illudque, præcipuè quod ex Plinio *lib.* 26. *cap.*8. Platiſphyllus, vel Corymbites, vel Amygdalites vocari traditur, ac peculiari ex qualitate necem piſcibus affert, lactuca ſelnatica, vel caprina, de qua idem Plin. *lib.* 20. *cap.* 70. Mora, herba, Helleborus, Verbaſcus, & id genus alia. Qua de re vtrumque piſcationis genus vetari facili modo debet, C ac præcipuè hoc poſtremum, quod maiorem habet vim in riuis, & aquis, vel exiguo, vel debili excitatis motu; quamobrem omninò piſcatio hæc pro ſuſpecta debet haberi. Tum etiam ex eo quia non ſolùm piſces peſſimæ qualitatis, ac veneniferi redduntur, & ad cibum non ſolùm inutiles, ac nocui: verum etiam eòquod ex fluminum inficiationibus bibentia mortem excipiũt animalia. vt in huius Regni Pragmat. *tit.* D 65. *de flumina inficientium pœna colligitur*; & optimo quidem iure ibi obtruncationis manus pœna fuit aduerſus tranſgreſſores inflicta: & licet Baccius talem aquarum inficiationem impoſſibilẽ credat: eòquod aqua omnis qua ad potum vtimur motum habet, propter quẽ ad malam veneni qualitatem excipiendam apta minus redditur, cum prior E aqua, quæ fuit infecta defluat è continuo, qui motus quo eſt maior, eò magis à venenatione ſecuros reddet homines; experientia tamen contrarium nos docet; conſtat enim Solonis conſilio Plitim amnem elleboro infectum, ex quo Circi bibentes ingentem in alui fluxum lapſi mœnia deſerere coacti ſeſe Athenienſibus dedidere, vt Schenkius *lib.* 7. *obſeruat. tit. de aquis, vel natura, vel arte venenatis*. Adde quod Mithri- F dates Ponti Rex, fontes, ex quibus bibere debebant Romani veneno infecit, vt Appian. Alex. in Mithridatis bello narrat: vnde Lucanus *lib.* 4. *de bello Pharſal.*

O fortunati, fugiens quos barbarus hoſtis
Fontibus immiſſo ſtrauit per rura veneno.

Cui aſtipulatur Ouid. Met. *lib.*7.*fal.*25. dicens. G

Conſtat & in fontes vitium veniſſe, lacuſque,
Milliaque incultos ſerpentum multa per agros
Erraſſe, atque ſuis fluuios temeraſſe venenis.

Enimuerò vt pragmatica ſuum habere poſſit rigorem, plura è Iudice fore animaduertenda iudico. Dato enim, quod infici, ſeu venenari flumina, & H fontes poſſint, debet attamen de modo, alijſque conditionibus requirendis cõſtare; ſi aqua nempè inficiata, paruum, aut nullum haberet riuulum. atque ſi eius aluus neque ita magnus, neque profundus eſſet, ſi potentiſſimam, ac exitialem venenum efficaciam haberet, quæ ipſi potuiſſet aquæ miſceri: Iure igitur optimo fuit in Regni pragmatica conſtitutum ne à 15. Aprilis die vſque I ad Nouẽbris primum infici poſſint flumina: ex eo quia illis parui momenti aquæ inſunt. A Nouembris tamen primo, vſque ad decimum Aprilis diem euenit conceſſum: aqua enim hiſce temporibus fluminum alueos, gurgiteſque replet. vnde læthalis veneni uis violentum propter curſum in illis reſidere minimè poteſt. neque infectionem fluuius curſus velocitatis ergo patitur; K cum autem facillimum ſit, non omnes prædari piſcatorem piſces poſſe, non erit etiam impoſſibile corruptis quin à piſcibus vitium contrahat aqua. Debet igitur omninò hæc interdici piſcatio; ac tantò magis eòquod alij piſcandi modi exiſtunt. Quidam enim per filum hamis, vel funiculum calamis alligatum piſces captant, & iſta hamatoria dici-

A tur piſcatio. Quidam autem retium, naſſarum, ſagenarum, verriculorum, plagularum, fragularumque, ac huius generis rerum adminiculo maria turbant, & hæc reticularia, ſeu retiaria nuncupatur. Sariſſis quidam, ac fuſcinis, alijſque armis euibratis exercentur, quæ fuſcinalis nominatur. Quidam baculis piſcibus inſidiant, queis illi concuſſi, ac ementati facilè in piſcatoris prædam veniunt, & iſta percutiens appellatur.

Quidam etiam igne piſces decipiunt, quæ fuit dicta igniaria, quæ præter tonnariæ tempus, vel eas propè poteſt exerceri; eòquod illo in loco eſt prohibita piſcatio, ignis namque nocturno accendi tempore non valet, vt ſolita, per banna, dum tonnariæ habentur vetatur, per Text. *in l. ne piſcatores, ff. de incendio ruina, & naufragio*. Muta *in dicta pragmatica de pœna inficientum flumina tit. 65. num. finali*. E

DE

[A] [F]

DE ARCHITECTVRA,

ET ARCHITECTORVM STATV.

[B] [G]

EX Mũdi principio ſibi architecturam cũ originem agriculturæ deſũpſiſſe neminem latet, vnde priſci poſtquam victũ ſibi, veſtiumq; tegmina comparata videre mortales, [C] vt ſua è ferarum, temporumque iniurijs corpora defenderẽt, rigidique inclementiam aeris euitarent, caſas conſtruxère; aliqui ex hirundinũ edocti nidibus de limo, virguliſque cõfecta ſibi ædificia erexerunt, ſub montibus alij ſpeluncas effodere, furcis nonnulli rectis, virgiſque texere interpoſitis, luteis quidam ſole arefactis glebis ſibi receſſus moliri, mapalia plures con- [D] ficere cœperunt. & vt imbrium, caloriſque arcerent offenſas, tutique à belluarum inuaſionibus eſſent, ex arundinibus, vel alga erigenda ad tuguria materiem deſumebant, ne amplius ferino viua ſepeliri viderent corpora buſto.

Enimuerò tantam poſtmodum ædificiorum inuẽtum in ſuperbiam creuit, vt, iam pauca moles iugera reliquerint aratro; vnde non ſolum neceſſitatis ergo, [E] verum etiam ad oſtendendam fauſti põpam, ædificia, turres, ac templa è ſolo ad ſydera excitantur, & arces, quam ob exceſſiuam ædificationem, ferreum paupertatis iugum ſubire ſunt coacti. Qua de re Leonina prouidendum eſt à Principe vigilantia, tali ne domorum magnificentiæ, ita ciues certent, vt ad miſerrimum egeſtatis redigantur ſtatũ: neceſſarium itaque eſt, vt publicis in ædibus ratio habeatur, ne amplo, ſuperboque modo habitando patrimonium ſibi, & commeatum coarctẽt; ac tali de cauſa Princeps, & R. P. ſibi moderamen debent imponere ne curiam, aulam omniaque ſupra maieſtatem, habentes, ciuium æmulationem accendant: ipſorum enim exemplo ſubditorum reguntur, & componuntur actiones: [H] debent ergo ædificijs modum Princeps definire, vt conſtitutũ à Traiano fuiſſe legimus; ne domorum altitudo ſexaginta vltra pedes ſeſe ad auras erigeret; quapropter Seuerus, & Antonius, balneum ædificare quærenti, in talem reſcripſerunt modũ *in l.prima, C. de ædificijs priuatis. Et balneum, vt deſideras extruere, & ædificium ſuperponere potes, obſeruata tamen forma, [I] qua cæteris ſuper balneum ædificare permittitur, ideſt vt cameratis ſuperinſtruas, & ipſum concameres, nec modum vſitatum altitudinis excedas*. Per legem enim, ſtatutum, vel conſuetudinem valet induci, ne certam vltra formam, & modum extollantur ædificia. Gomez *ad legem Tauri* 46. *num.*6. Theſaur. *deciſ.*216. *n.*1. Menoch. *de arbitr. caſ.*156. *nn.*4. *& de præſumpt. lib.*6. *præſumpt.* 29. *num.* 10. Molina *de iuſtitia, & iure tom.* 3. *tract.* 2. *diſp.* [K] 709. *num.* 1. Textor namque nobis reliquit, Cleopem Aegypti Regem in Pyramidis conſtructione Arabicis confectis lapidibus viginti annorum conſumpſiſſe ſpatium, in qua tantum profudit pecuniæ, vt nimio deiectus ſumptu, filiam, quam habebat formoſiſſimam publicæ exponere libidini, vt victum quæreret fuerit coactus. Quid ergo priuatis eue-

A niet cum tantæ regionis Princeps ob ædificandi ſuperbiam talem ad miſeriã fuerit coactus?ſed tamen iſtud conſtruẽdi ſtudium maximum non debet conſtringi in modum:prudens enim Architectus conſulere debet; vt publicis inſtaurandis operibus, temporum iniuria, vel vetuſtate collapſis attendatur; eòquod inuidiæ non caret ſuſpicione, qui antiqua prędeceſſorum ædificia,per quę
B ſuum Aeternitati nomen cõſecrare ſtuduerunt, ſarta tecta non tuentur: ſed illa vna cum auorum memoria, & famã perire, collabi, ac peſſumire patiuntur. Traianus etenim priuatis parcus licèt in molibus, in publicis attamen, & antiquis ſuam oſtendit magnificentiam, vt in Plinij habemus panegyrico.

Architectura igitur eſt ſcientia pluribus decorata diſciplinis, & varijs orna-
C ta eruditionibus, cuius probantur opera cuncta iudicio, quæ cæteris perficiũtur artibus: Hæc ciuilis ars eſt,quæ politicis de rebus tractat, & perfecta dicitur Philoſophia; quæ vrbes peperit:diſſipatoſque in vitæ ſocietatem homines reuocauit, illoſque domicilijs, coniugijſque copulans ex feris, agreſtibuſque mites reddidit: quæ legum inuentrix, morum, ac diſciplina magiſtra,virtutum
D indagatrix, vitiorumque fuit expultrix: vt habemus è Toloſano de R. P. *lib.* 18. *cap.* 1. *num.* 5. *fol.* 171. Huic Geometria, cumque Aſtrologia medicina ſubancillantur: Geometricis enim inſtrumentis, regulíſque vtitur, ac menſuris, quibus Architectus areas mente complecti: ac per lineas, quadrataſque trigonas, ac ſimiles metiri valet per figuras; de vmbrarum rationibus per horologiorum
E ſtilum tractat. hac de re annexam habet Aſtrologiam, aeris etiam bonitatem,ac inſalubritatem conſiderat, vt ædificia conſeruandam ad habitantium ſalutem optimo conſtruantur in loco.

Sex Architecturæ partes habentur; Præceptio ſcilicet, Diſpoſitio, Eurithimia, Simetria, Decorum, & Diſtributio. Iniunctio, ſeu Præceptio nihil aliud eſt, quam conficiendarum rerum compræhenſio. Diſpoſitio eſt diſtincta erigendarum partium poſitio, ac figura operiſque Idea, quæ triplex eſt: Altera Ionographia, quæ eſt leuis operis demonſtratio:altera Orthographia,quæ eſt recta frontis ædificandi operis delineatio, ſiue imperfecta forma: altera denique Scænographia dicitur,quę laterum, ac totius operis partium perfectus eſt Archetypus, qui ſæpè ligno, ſæpè verò coloribus repræſentatur. Eurithimia eſt operis venuſtas, & poſitura. Simetria eſt conueniens inter partes proportio. Decorum eſt emendatus operis proſpectus. Diſtributio eſt decens inſpectio circa operis, ac facultatum ædificantis conuenientiam: eoquod ex Chriſto penes Lucam habemus *cap.* 14. *num.* 28. *Quis ex vobis volens turrim ædificare, non prius ſedens computat ſumptus, qui neceſſarij ſunt, ſi habeat ad perficiendum? ne poſteaquam poſuerit fundamentum, & non potuerit perficere, omnes, qui vident, incipiant illudere ei dicentes: quia hic homo cæpit ædificare, & non potuit conſumare.*

Operationum Architectus eſt Princeps; operatur enim, & vt meditatus fuit, ſingulis, commiſſum donec abſoluerint, quod commodum eſt, mandat operarijs; vt ex Plutarcho, de Regno habemus, & ex Ariſt. *moral. cap.* 32. Architectus ille eſt, cuius præſcripto ſe fabri ad domi extructionem accingunt:cui deſeruiunt, eiuſque miniſtri ſunt, Cementarij: qui lapides è fodinis trahunt; marmoraque poliunt, ac ſcindunt, inque columnarum formam, figuraſque, ac imagines diſtingunt, pauimentiſque ædificijs, rectiſque libellam ad formam, ad perpendiculum includunt; illi etiam adſunt,qui pinſant, frangunt, efformãt, ac etiam lateres, tegulaſque ex argilla compoſitas decoquunt. Lignarij etiam fabri ſuam præſtant operam Architecto, qui trabes reddunt enodes, poliunt,diſponunt, & commiſcent, ſcalas, vel rectas, aut lumacis adſimilitudinem,feneſtras, ianuaſque componunt: aſſeres,& reticulatas, piceataſque colligationes, vt cum terra commixtæ fœno impleantur

A tur, ordinant. ſuum etiam adferunt Architecturæ fabri ferrarij munus, qui clauos, virgas ferreas, peſſulos, clatra, ſerras, cancelloſque præbent, aliaque alijs inſtrumenta fabris, vt malleos, pinalleolos, dolabras, ſecures, ſcalpra, mullos, rotabula, cultros, axias, forcipes, terebras, terebella, & ſimilia ducunt: vt legimus penes Petr. de Gregor. *ſintag. Artis mirabilis lib. 30. cap. 6.*

B Duplici Architectura forma diuidi valet; publicum ſcilicet, ac priuatum circa opus. Publicum vel defenſionis, vel religionis cauſa erigitur; defenſionis muri, turres, propugnacula, & id genus alia exiſtunt.

Ciuitatis muri ſancti dicti ſunt, ac inuiolabiles. *l. ſanctum 8. ff. de rerum diuiſione*, & ſicuti per diuini diſpoſitionem iuris nullius habentur in bonis, *l. 1. §. 1.*
C *ff. eodem, §. ſanctè, inſtit. eodem.* ita nulla Principis habita licentia minimè habitari poſſunt: ne inimicis forſitan inuadendi aperiretur aditus. *l. 3. ff ne quid in loco ſacro*. Qui Principis eſſe debent ſub cura, & ſi illi placuerit, valet decernere, vt Ciuitas muribus, vel non cingatur, ſemper habito ad loci, ſubditorūque qualitatem reſpectu; nullo modo enim Principis nō interueniente autho-
D ritate, aut licentia, vel nouos conſtruere, vel collapſos renouare muros alicui permittitur. *l. omnes 11. C. de operibus publicis. d. l. ſanctum, §. fin. de rerum diuiſ.* Quorum ad tuitionem Eccleſiaſticæ obnoxiæ ſunt perſonæ. Bouadill. *in ſua polit. lib. 2. cap. 18. num. 300.* Vt æquali modo illorum ad reparationem, vel cōſtructionem; etiamſi Eccleſia ſit, obligatur. *l. ad portus 6. C. de operibus public.*
E Lucas de Penna *in l. fi. col. 2. poſt gloſam, C. de exactoribus tributorum lib. 10. l. de bis, C. de Epiſco. & Clericis.* Petr. de Gregorio *ſintag. iuris lib. 2. cap. 29. n. 3.* DD. apud Bouadill. *loco cit. num. 102. fol. 847.* Ciuitatum nāque muri communem ad ciuium tutelam conſtruuntur; hac de re ad eorum omnes cuſtodiam compelli optimo quidem iure poſſunt, *cap. 2. de immunitate eccleſiaſtica.* Ad omnes etiam, in uiolatos illos tenere, attinet, & in uiolantes conſtitutæ in *l. fin. ff. eodem*: pœnæ F
debent infligi. quo in loco Pomponius admonet: *Si quis violauerit muros capite puniatur, ſicuti ſi quis tranſcenderet admotis ſcalis, vel alia qualibet ratione; nam Ciues Romanos, alia, quàm per portas egredi non licet, cum illud hoſtile, & abominandū ſit, & in l. qui perforauerit 11. ff. ad legem Iuliam*: peculatus decernit Vulpianus eum, qui muros abruperit, vel ex illis G
quidquam abſtulerit peculatus teneri actione: notum etenim nobis eſt Remulum occiſione Romulum punire iuſſiſſe: ex eo quia muros tranſcendere fuerit auſus, de quo Lucanus.

Fraterno primi maduerunt ſanguine muri.

Debet autem R. P. Gubernator curare, ne cum perfecta murorum conſtructio fuerit, illos propè priuata erigantur H
ædificia; dirui tamen haudquaquam debent moles antiquitus factæ: vt notatum fuit ex Alberico *in l. ſacras, §. muros, ff de rerum diuiſione*. Si muri tamen diruti Principis authoritate fuerint, illo non conſcio reſtauratio minimè conceditur. Bartolus *in dicta l. ſacras, §. muros, ff. de rerum diuiſione*, Faber *in l. ſi ſeruus, C. de pœnis.* Afflictus *in conſtit. Regni Sicil. cap. caſtra, & munitiones lib. 2.* Iaſon. *in l. quominus, ff. de flumin. num. 24.* Si turrium I
verò, propugnaculorumque fieri deberet conſtructio, Principem debet Architectus conſulere; vt ſi hoſtili caſtra vellet ponere in loco, vallo ſtatim circumducat, ac foſſa, eo quamuis breue ad tēpus conſidere voluerit in loco; hęc enim caſtrenſis numquam vana fuit diligētia, ſemperque repentinas, improuiſaſque aduerſus irruptiones tuta extitit. cuſto-
dias etiam, collocent ac ſpeculatores, K
quaſi vicino (& ſi longo abeſſe putent ſpatio) ſint hoſtes in loco quod ſi cum aduerſæ non immineant acies diutius illa in parte caſtra ſit habiturus, vel ſi vaſtandæ regionis cauſa moram faceret, locus minimè humidus, ac morboſus eligendus; impura enim, fœtidaque aeris temperies morbos progignit, ac pe-

Oo 2 ſtem,

A ſtem, firmam plurium lædit valetudinē, & vitam nonnullis quoque aufert; ac iſta de cauſa exercitus, & numero diminuitur, & viribus: Tali enim ratione apud Xenophontem Cambyſes cætera inter, quæ futuro Principi Ciro, ad bellum feliciter gerendum præbuit documenta, illud fuit: et ſumma caueret diligentia, ne caſtramentationis initio in ægritudinem incideret exercitus. illi verò ſciſci-
B tanti, quo hoc poſſet aſſequi pacto reſpondit. *Si quo in loco diutius ſis futurus diligentia tibi eſt adhibenda; primum vt caſtra in ſalubri loces, id quod niſi neglexeris facilè aſſequeris.* Homines autem explicare conſueuerunt, qui morboſi loci ſint, & qui ſalubres; de vtriſque enim certiſſima ducunt tùm corpora, tùm colores teſtimonia, voluerunt nempè DD. aeris intemperiem iuſtam aliquo non
C morandi in loco eſſe cauſam: & reſidētia hunc propter effectum intermiſſa excuſationem delinquentibus præſtabit. Pariſ. *de reſignat. beneficiorum lib. 5. 3. qu. num* 246 Hoſtienſis *in ſumma de coniugijs ſeruorum num. 5. in fine.* Maſcardus *de probat: concluſ. 20. num. vltimo, par. prima.* iſta etiam ratione peſſimum ob aerem poteſt emptus redhiberi fundus. *l. etiam in fundo, ff. de ædilitio edicto.* minoriſq;
D reſtitutio prædij aduerſus, fundiue alienatorem conceditur. Ripa *de peſte p. 3. partic. 1. num. 3.* Adde quod moniali ob malum monaſterij aerē de ſuo ad aliud tranſitus permittitur: vt eſt ſententia Thomæ Actij *de infirmitatibus cap. 41. n. 6. parte 1.*

Aeris bonitatem quoad ſui ſubſtantiā percipimus cum tenuis, ac purus exiſtit, qui ex Auicenna dignoſcitur 2. 1. *doctr. 2. cap. 11.* & Iſaac *lib. 5. Theorem. cap. 2.*
E Si frigoris citò impreſſionem accipiat, ac ſtatim calidus efficiatur; cum recedente ſcilicet Sole refrigeratur, & illius in ortu quam primum calefiat. Secundo ex ventorum perflatione conſpicitur ſalubrior nam illorum ex agitatione redditur aer: ex eo quod aer, qui motu caret craſſior, magiſque putridus euadit, & ſuffocans redditur. talis erit, celſis qui vndique concluſus mōtibus nullū à ventis motum in ſe poteſt recipere: vt ſcripſit Galenus *de boni, & mali aeris cōditionibus, & ſignis.* optimo igitur iure Fortunatus Fidelis *lib. de relationibus medicorum* 1. aeris ſalubritatem latiori in ſitu conſiſtere iudicauit; ventis etenim vndique perflantibus vix noxij colligi vſquam vapores poſſunt. Ariſtot. quoque *in cap 9. lib. 7. Politicorum*, ſuam dat normam Architecto: *Vt Ciuitas poſitionem*
G *ſortiri debet, ad quatuor inſpiciendo. primum ſcilicet ad ſanitatem: ad ortum enim Solis vrbes conuerſæ, & ad eos ventos, qui indè emanant maiorem retinent ſalutem. Secundo loco, illæ, quæ ad Boream poſitæ ſunt; hæ namque ad hyberna potiores inueniuntur. In reliquis vero, vt ad res ciuiles, & ad bellica negotia opportuno ſeſe habeat modo, vt ſit facilis ciuibus aliena in arua, vel loca egreſſio, inimicis autem diffi-*
H *cilis agreſſus, ac difficilis eueniat vrbis circumdatio: debet itidem habere aquarum, ſtagnorumque affluentium, maximè quæ ex natura habentur, vſum. quod ſi quæ naturalis eſt in defectum abeat, ex arte comparandæ ſunt, ſcilicet pluuia ex aqua ciſternæ, & lacus, qui magnam aquarum copiā in ſinu accipiant, comparentur: itaut ſi aliquādo cingeretur obſidione, nullo modo aqua ciuibus deeſſe poſſit; diſtinguendus etiam*
I *eſt aquarum vſus, ſi omnes per æquales minimè ſeſe habeant, nec multa illarum abundantia reperiatur; aliæ namque ad ciborum vſum, aliæ ad potum, alias ad indigentias aliæ deſeruiunt. Loca vero munita non pari modo vtilitatem ciuitatibus adferunt, vt arx ad vnius, vel paucorum dominationem: in populari autem viuendi modo, loci æqualitas debet haberi, in optimatum vero domi-*
K *nio neutrum iſtorum oportet adeſſe: ſed magis loci plures inacceſſi ad vtilitatem, ſecuritatem, ac tutelam Ciuitatis habendam priuatarum domorum formam, inextricabiles aditus, inſcrutabileſque latebras, ex quibus, niſi conſueti, vix poſſint euadere, & debent facere partes aliquas, & loca Ciuitatis, non vero totam vrbem penetrabilem.*

Quibus ex verbis clarè conſtat, in ciuitatibus ædificandis, & arcibus, quæ
ſeruari

Digitized by Google

A ſeruari debeant ex Architecto præcepta: Cœli enim ex aſpectu ſalubrior, cum ad Orientales, nouus cum ad Occidentales eſt ſitus plagas, redditur aer; minus autem, cum Auſtrales reſpicit oras; nocumenti habet, minuſque Auſtralibus Boreales extant ſalubriores locis; è Solis namque radiationibus, purior, tenuiorque aer enadit: hac de re quanto magis è Solis illuſtrationibus locus ab-
B eſt, eo deteriorem habere qualitatem erit iudicandum, Sol enim Auicenna, & Iſaac ſupra citatis dicunt in locis eſt, qui rarificat aerem.

Notiſſimũ nempè cuique extat quadruplicem in diuiſionem cæli aſpectum, quatuor ad ipſius inſtar, vel mundi partium variari; vniuerſum enim hunc mũdi globum in quatuor ęquales diuiſerũt Methamatici partes, quarum vnicuique
C nonaginta dedere gradus, cum totius ſpherarum circuli trecẽtas, ac nonaginta in portiones, quas gradus appellant partitionem fecerint; Prima orientalis ex Oriente Sole pars nominatur. Secunda Meridionalis extat, ex eo quia Sol ea perueniens in parte meridiem conſtituit, medium ſui curſus iter complet. Occidentalis tertia dicitur: propterea quod maxima cœli fax illo diem
D terminat in loco. Quarta demum Borealis, è Borea vento inde flante vocatur, vel Septemtrionalis quibuſdam dicitur è Polaribus Aſtris, quæ ſeptem appellantur Triones: eoquod ſepteno cõſtant numero, quæ alijs cum viginti minoribus coniunctæ maioris Vrſæ figurã efformant.

Et quamuis, cum voluerit, ciuitatem poſſit homo fundare, ſyderum tamen
E inſpici debent aſpectus, fixa quatuor in angulis ponendo, Leonemque in cœli medio, aut horoſcopo, angulorumque dominos in bono luminarium aſpectu collocando, Solem aphetam, vel aliquẽ ponderoſum faciẽs temporis dominum planetam: optimus ad hoc erit bono in ſitu Saturnus, ſi omnes illi luminaria, & Planetæ applicentur; eoquod maximam ſignificat Ciuitatis durationem, quodque Regum, populorumque diuitiæ, honores, ac arma ſint illi ſeruitura. Bonus F
æquali modo, ac potens Iuppiter erit; leues enim Planetas omittere neceſſe, parui quoniam Indices temporis extãt. Mars bono cum Satellitio, & dignitate in ſitu victricem reddet Ciuitatẽ; Anomaliorum quoque traditas iſtis eſt propitia rebus.

Debet itaque animaduertere Architectus ne in fundanda R. P. aphetas faciat luminaria; ex eo quia illam Regum G
ſubijciunt, potentiæ, ſed Saturnum potius cum ſigno ſibi conueniente ſeligat, communiaque in angulis habeantur ſigna, & in bono eorum ſtatu ad mundũ, & ad Solem, dignitateſque domini põderoſos etiam Planetas, quibus applicentur luminaria, debet aphetas facere, & ſicuti primus Iouis, atque Solis triangulus in Regno laudatur, ita in R. P. tertius, qui Saturnus, & Mercurius eſt, H
commendatur: præcedentem in cunctis Lunationem, vt Geneſi congruat R. P. conſideret, ſitumque perpendat; aqueas enim in maritimis, ſiccas, bouinas, equinaſque in terris, vel prout Ciuitatis magis conuenit vitæ, figuras eligat. Conſiderandum etiam Architecto eſt, ne in quibus ædificia ſunt conſtruenda, ſtagnorum, paludumque inficiantur alitu, I
& ne profundo ex aliquo ſpecu perniciosam exhalante auram, prauam, vt ſupra fuit dictum, impreſſionem excipiãt.

Quod autem Religionis attinet ad cauſam, diligens debet Architectus videre: vt idoneum ſacræ ædes locum in Ciuitate habeant, taliſque ſit, qui ſupra eminentiam, ſubque fori conſtructionem teneat, quod omni purum eſſe mercatu debet: vt Ariſtot. *Politic. cap.* 10. *lib.* 7. k
præceptum reliquit. & obtenta poſtmodum ab Epiſcopo licentia pia conſtruatur moles: vt tradit Hoſtien. *in ſumma tit. de ædificatione Eccleſiæ, S. cuius authoritate, num.* 13. *circa finem, poſt cap. nemo de conſecrat. diſtin.* 1. Quod ſi ſemel ſacra incepta fuerit ædes, illã inchoator perficere compellitur. Hoſtien. *in ſumma loco citato num.* 3. *circa finem*. Goffredus

in

A *in ſumma ſuper de conſecrat.Eccleſ.num.*5.
& 21. *de ædificijs Eccleſ.*compulſi autho-
ritate *Authen.* §. *ſi quis ædificationem,&* §.
ſi quis autem noluerit, tit. de Eccleſijs. Quo
in loco, qui templi ædificationem in-
choauerit, aſſumptum perficere opus,
infra tempus ibi, conſtitutum, obliga-
tur: ad Eccleſiam autem, cuius cœpta
fuit, & non dùm terminata conſtructio,
fugientes, ſi ad illius erectioné Epiſcopi
B interuenerit authoritas, Eccleſiaſticâ
gaudent immunitate: ſi ædificium auté
fuerit derelictum, ad illud confugientes
haudquaquam tuti erunt, quod Iudicis
decernendum arbitrio relinquitur; ſi té-
poralis, aut in perpetuum habeatur de-
relictio: vt optimè ſcriptum fuit à Ma-
rio Itala *de immunitate eccleſiaſtica cap.* 4.
§ 4. *num.* 15. *&* 24 Eccleſiam enim ædi-
ficandi, vel dirutam reſtaurandi ſpes,
C efficit, vt nulla forma immunitas amit-
tatur. Farinac. *qu.* 28.*n.*70.Itala *d.cap.*4.
§.3.*num.* 13.

Priuati Architectura operis eſt, cum
priuatorum commodo ædificiorum fit
cõſtructio, licet Reipublicę interſit ædifi-
cijs ornari ciuitatem. *l. prætor ait* 20. §.
hoc interdictum prohibitorium, ff. de noui
operis nunciatione. l. 2. *C. de ædificijs pri-*
uatorum.

D Conſtituitur ergo Regula, vt ſua in
re vnuſquiſque, prout ſua voluntas eſt,
moles valeat extollere, dummodo quod
expreſſa non habeatur in contrariũ pro-
hibitio. *l. ſtatuas* 7. vbi Doctores *C. de*
Religioſis ſumptibus funerum: cum propria
de re moderator, arbiterque vnuſquiſq;
exiſtat. Gloſa *in l. prouincias in verbo ſui*
dominij, C. de ædificijs priuatis, iuxta re-
gulam in l. altius, C. de ſeruitutib. & aqua.
E Hondedeus *conſ.*81. *lib.*1. *l. cum eo, l. Im-*
peratoris, ff. de ſeruitutib. vrb. præd. l. in
ædibus, C. de ſeruitutibus. l. proculus, ff. de
damno infecto. Menochius *de arb. caſ.*156.
*num.*3. *& conſ.*298. *num.*24 Franc. *deciſ.*
223. Excepto quod alterius ad æmula-
tionem haud fiat. *l. opus nouum, ff. de ope-*
ribus publicis, cap. Piſanis de reſtit. ſpolia-
torum. Romanus *conſ.*52. *nu* 4. Theſaur.
*deciſ.*16. *num.*10. Menoch. *de arbitr. Iud.*
caſu 156. *num.*3. *& præſumpt.* 29. *nu.*28. F
*lib.*6. Viuius *deciſ.* 306. *verſ. contrarium*
vero, & deciſ. 403. *num.* 6. Hondedeus
*conſ.*80. *num.*7 *&* 35. *lib.*1. dempto etiã
ſi excitato ab ędificio Religioſi, aut Mo-
nachæ proprio diſcooperiantur in Mo-
naſterio. Cynus *in l. altius, C. de ſeruitu-*
tibus, & aqua. Couarr. *lib.*3. *var. reſolut.*
*cap.*4. *num.*8 Marſilius *ſingul.*154. Nul-
la quamuis æmulatio, publicam ob vti-
litatem, quæ Religioſis prouenit è do- G
mibus, exiſteret. Antonius Gomez ad
l. Tauri 46. *num.*6. *vbi num.*9. ait: Quod
illo in caſu, in quo ædificium Eccleſiæ,
vel Monaſterio nocet, valet illius cogi
dominus, vt ædificium altius non tollẽ-
di ſeruitutem vendat. Muta *deciſ.*8. *n.*6.
& 7. Quod vigorem habet, cum priua-
tus Eccleſiæ, vel Religioſorum præiu-
dicio altius molem tentat erigere; aut
etiam cum Religioſi in monialium Ec-
cleſiæ præiudicium, ſublimius vellent H
ædificium excitare: quod ſi duo inter
virorum monaſteria tractatur, tunc illi,
qui altius quærunt extollere, iuris pri-
uilegium, id operis faciendi, habent;
dummodo quod ad ęmulationem haud-
quaquam efficiatur, vel debita non eſſet
ſeruitus, minimè impedimentũ poſſunt
habere, proprio quin vtantur iure. Co-
uarruuias *in cap. de regulis iuris in* 6.*n.*4. I
verſ. quod verò diximus, Rota corã Coc-
cino 24. Nouembris *1636.* in vna Ge-
rundenſi altiùs non tollendi.

Nullo modo tamen in dubio æmula-
tio præſumitur, ex eo quia illo in caſu,
quilibet ad ſui vtilitatem ædificationem
principali facere intuitu, non autem al-
terius ad æmulationem, præſumitur.
Gloſa *in l. fluminum*, vbi DD. *de damno* K
infecto. Hondedeus *conſ.*80. *nu.*34. *vol.*1.
Miſinger. *decade* 11. *conſ.*2. *nu.*7. Viuius
*deciſ.*306. *num.* 5. Bald. *in l. item lapilli,*
*num.*4. *circa medium, ff. de rerum diuiſione.*
Illo verò in caſu æmulatio adeſſe iudi-
catur, cum alterius iniuria, nocendique
animo non autem propriæ neceſſitatis,
vtilitatiſque cauſa fit ædis conſtructio.
Gailla *obſeruat.*69. *num.*11. *&* 28. Tali-
ter vt, cum ædificantis concurrit vtilitas,

licèt

A licèt vicinus damnum ſortiatur, excluſionem patitur æmulatio. Caſtrenſis in *l. cum eo, ff. de ſeruitut. vrb. præd.* Marſilius *ſing.* 154. *in fine.* Alciatus *in reg.* 3. *præſumpt. præſum.* 23. Quo in loco aſſerit, ſi modica ædificare volentis vtilitas exiſtat, poſſe molem extolli; quamuis contraria fuerint in opinione. Cephal. *conſil.* 140. *num.* 15. Romanus *conſil.* 52. *dub.* 2. Marſil. *dicto ſing.* 154. Decius in
B *l. nullus, & in l. domum, ff de regul. iuris.* Iaſon. *conſ.* 32. *lib.* 1. Muta *deciſ.* 116. *num.* 110. *& deciſ.* 8. *num.* 5. Gomez *ad legem Tauri* 46. *num.* 8. Qui affirmant, ſi modica ædificantis habeatur vtilitas, æmulationem nullo modo tolli, cum vicino maius inferatur damnum; quod intelligitur ſi exigua cum vtilitate aliquod proueniat & odium: vt loquitur Cephal. *conſ.* 130.

C Qui autem æmulationem adeſſe affirmat, illam probationibus oſtendere cōpellitur: Gailla *dicta obſeruat.* 69. *nu.* 31. cum in ſuo ędificans pro ſe regulam habeat. *l. generaliter, §. ſi petitur in fine, ff. de fideicommiſſ. libertate, l. ſine poſſidetis, C. de probationibus.* Decius *conſ* 400. *num.* 8. *& conſ.* 173. *num.* 5. Cepolla *conſ.* 138. *num.* 16. *cum ſequentibus vol.* 1. Vt æquali modo qui ſeruitutem ſe habere dicit,
D patefacere debet: duo enim, vt ſeruitutis acquiratur poſſeſſio, interuenire oportet. ſeruitute vtentis primo, neceſſe eſt vſum demonſtrari, patientiam ſecundo alterius rem poſſidentis, qui debet ſeruitutem præſtare, decet oſtendi. *l. prima, §. fin. ff. de ſeruit. ruſtic. præd.* Surdus *deciſ.* 236. *num.* 26. Maſcardus *de probat. concluſ.* 1214. *alias* 1220. Couarru *in regula poſſeſſor parte* 2. *num.* 8. *verſ. ſed præter hæc.* Ioann. Bapt. Ponta-
E nus *de ſpolijs lib.* 2. *cap.* 16. *num.* 169. *verſ. eorum vero iurium.* Quæ nullo modo patientia nominatur, ni clarè noſcat dominus, eum, velut intendentem ſeruitutem acquirere. *l. quod ſi fortè, §.* 1. *ff. ſi ſeruitus vend.* Quotieſcumque debet aliquo ſciētia interuenire in caſu, nondum ſimplici, & generico modo, ſed quod certa, legitima, & plena ratione, ac in ſpecie fuerit, probari debet. Gloſa in F *verbo ſcuerit, in cap. concertationis de appellatione in* 6. Alexand. *conſ.* 114. *nu.* 4. *vol.* 1. Tiraquell. *de retract. lignag.* §. 36. *gloſ.* 2. *num.* 1. Gabriclis *conſ.* 36. *num.* 6. *& conſ.* 40. *num.* 19. *vol.* 2. Cæſar Barus *deciſ.* 61. *num.* 19. *& deciſ.* 48. *num.* 13. *vſque ad* 27. Ille igitur, qui talem altius non tollendi ſeruitutem habet, ius etiā prohibendi ſibi conceſſum retinet. *l. cum eo, ff. de ſeruit. vrb. prædiorum. l. ſi in meo fundo, ff. de aqua pluuia arcenda.* G *l. ſi quid, C. de ſeruitutibus, & aqua. dicta l. altius, & l. ſi in ædibus, C. de ſeruitutibus.* Quod ſi debitę in præiudicium ſeruitutis moles erigatur, deſtrui ædificium oportet. DD. *in l. ſi ædibus* 9. *C. de ſeruitutibus, & aqua.* Cum iudiciaria tamen interueniēs habeatur poteſtas. Vaud. *variar. quæſt. lib.* 29. *cap.* 30. Tepatius *variar. ſentent. tom.* 2. *tit.* 576. *cap.* 5. Ad R.P. enim pertinet, ne priuata demoliantur ædificia; H eòquod vrbis ad ornamentum ſpectant. *d. l. prætor, § hoc interdictum, ff. de noui operis nunciat.* Surdus *deciſ.* 168. *num.* 9. Quod ſi bona fide alieno conſtructum fuerit ædificium in fundo, ædificanti debent ſumptus afferri. Albert. Brunus *in tract. de augmento concluſ.* 20. *num.* 3. Molina *de primogenijs lib.* 1. *cap.* 26. *n.* 14. reſolutum reliquit; Quod maioratus conſtructa in ſolo ædificia illius ad vtilitatem creſcunt, I cum vera prius, & iuſta maioratus poſſeſſori fuerit ſoluta æſtimatio, iſto ſubdens in caſu, nullo deberi modo fructus cum ædificijs, vel melioramentis compenſari, ſoluendam autem, nulla fructuum ratione habita, æſtimationem eſſe.

Habentur etiam aliæ ſeruitutes, quæ Architectonicam ſpectant ad artem, tā ſi in Vrbe, vel rure fuerint conſtructa K ædificia. *§. prædiorum, inſtit. de ſeruit. ruſticor. prædiorum.*

Inter quas oneris ferēdi ſeruitus primum ſibi locum vindicat, quæ vicini, eam poſſidentis, reſultat in beneficium, ſecundum Text. *in l.* 6. *§. etiam, ff. ſi ſeruitus vendicet, l. eum debere, de ſeruitutib. vrb. prædior.* & illo in caſu talis imponitur

tur

Digitized by Google

A tur ſeruitus, cum paries, aut vicini co-
lumna propinqui fert onus perpetuò
ædificij: vnde ſeruientis dominus ædis,
parietem, columnamque onus perferen-
tem reficere, collapſamque reſtaurare
compellitur: pro illo vero tempore, quo
domus, aut columna reſarcitur domi-
nantis ad prædij dominum attinet con-
ſulere, ne illo in negotio ſui corruat
fultura ædificij. *d. l. etſi 6. §. etiam, & l.*
B *ſicuti autem 8. ff. ſi ſeruitutis vendicetur.*
Et ideo tali pro ſeruitute actio compe-
tit, vt præmentia ferat onera, ædifi-
ciaque renouet, cumque reducat ad
ſtatum, vt compoſita compræhenſum
fuit in ſeruitute, illiuſque poteſt ad ob-
ſeruationem compelli, qui obligatur.
*dicta l. 6. §. etiam, ff. ſi ſeruitus vendice-
tur. l. ſicuti 8. ff. eodem.* Taliter vt ſi nul-
lo modo fuerit facta refectio, ad illam
C poteſt Iudex patientem cõpellere: alio-
quin & in litem, quanti interſit, iuratur.
*l. harum actionum 7. & l. ſicuti 8. ff. ſi ſer-
uitus vendicetur.*

Secundum, tigni alienum in parie-
tem immittendi ſeruitus ſibi locum oc-
cupat, cuius nomine trabes hic ſolum-
modo continentur. *l. ſeruitutes 19. ff. de
verb. ſignificat.* Oinot. *in §. prædiorum,
inſtitut. de ſeruit. ruſticor. prædiorum n. 3.*
D Miſingerius *num. 4.* Alio quamuis modo
quælibet ad ædificium apta materia ti-
gni exiſtat ſub nomine compræhenſa.
*l. vnica, ff. de tigno iniuncto, l. tigni, ap-
pellat. 62. ff. de verb. ſignificat.* illo tamen
in caſu tignum, ſiue trabem dicimus im-
miſſam, quando vtriuſque in prædij, tàm
dominantis, quàm ſeruientis parte de-
fixa quieſcit. nec aliquo modo ille, qui
debet ſeruitutem præſtare, ſuperioris ad
E refectionem parietis obligatur, ad tigni
tamen ſolummodo ſuſceptionẽ erit no-
xius. *dicta l. ſicut autem 8. §. diſtant, ff.
ſi ſeruitus vendicetur.* Ceſſante autẽ ſer-
uitute, ſi fuerit immiſſus tignus, patien-
tis domino ædificij, cui præiudicium in-
fertur, illud propria, vel auferre, vel in-
cidere authoritate facultas conceditur.
*l. quemadmodum 21. §. ſi protectum, ff. ad
legem Aquileam, l. ſi vilem 21. §. ſi ad ia-
nuam, ff. quod vi, aut clam*: Eoquod ſuæ F
defenſionem poſſeſſionis licet cuique
ſuſcipere: quod ſi autem in ſuo quis,
alieno læſionem adducens aliquod effi-
ciat, nulla deſtrui ratione valet; iura ta-
men ita minimè agendum oſtendunt.
Cepolla *de ſeruit. ruſtic prædiorum cap. 3.
num. 8.* Bartolus *in l. 1. §. nunciatio de
operis noui nunciatione.* Florianus *in l. quẽ-
admodum, §. ſi protectum, ff. ad leg. Aqui-
leam. l. ſi duo, §. etenim videamus, & §. la-* G
beo, ff. vti poſſidetis. ſicuti ſi communi in
poſſeſſione paries habeatur, propria
neutiquam authoritate, altero vetante
domino, licet demoliri. Is autem, qui
communi in re præter ius agentem vi-
det ſocium, vel rem ſuam eſſe arbitra-
tur, debet inuigilare, ne ſilentio præ-
tereat, aut verbo ſolum nouum denun-
ciet opus; lapillorum attamen vtatur
iactu: alia enim forma ædificium eeci- H
tantem, aut immittentem, poſſeſſorem
vel fateretur, vel redderetur, *dicta l. etſi
fortè 6. §. ſciendum, ff. ſi ſeruitus vendice-
tur.* Prohibitio enim euenit communi
ædificare in pariete, vel aliquod, vel
conſtruere, vel imponere, (ſi nouum
ſocio ſit) opus communi namque vti
pariete deſtinatum permittitur ſolum-
modo ad opus; ac ad illa, quæ nocu-
mentum neutiquam afferre poſſunt, eam I
adhibere conceditur. *l. fin. l. ſi ædes iun-
cta gloſa, ff. com. diuid. l. cum duobus, §.
mella, ff. pro ſocio, l. in pariete, ff. de dam-
no infecto, l. cuius ædificium, de ſeruit. vrb.
prædiorum.*

Quæ tertia ſeruitus eſt ſtillicidia di-
citur aduertendi, & ius habetur, quo
alicui licet ſuo ſtillicidium ex tecto ſu-
pra domum, aut vicini aream deriuare.
l. 1. ff. de ſeruit. vrban. prædiorum l. præ- K
diorum ff. de ſeruitut. ruſtic. prædiorum.
Nulla enim ratione ſuæ ſtillicidium do-
mus alicui deriuare permiſſum, licitum-
que euenit, alteriuſque, vel in poſſeſ-
ſionem, vel in tectum dirigere, niſi talis
debeatur ſeruitus. Caſtr. *in d. l. 1. nu. 5.*
Stillicidium autem nominatur aqua plu-
uialis guttatim, vel ſtillatim vicini ex ca-
nalibus alterius in tectum decidens:

quòd

A quòd ea de cauſa ſtillicidium, quaſi ſtil-
larum cadium, appellatur: vt explicatũ
fuit à Miſingerio *in d. §. prædiorum in-*
ſtit. de ſeruitutibus vrbanorum prædiorum.
Differentia hanc inter ſtillicidijs, &
aquæ recipiendæ ſeruitutem, quæ per
domus foramen alienam labitur in areã,
intercedit. *l. foramen, & l. ſi quod igitur*
ff. de ſeruit. vrb. prædiorum. Diuerſum
propterea eſt à flumine ſtillicidium; iſtud
B enim alto ex loco, leuiorique prolabitur
modo, cum directè interdum, ſæpius
obliqua via inſeruientem fuerit aqua
delata locum, flumen tamen areæ pro-
ximius habetur: vnde Paulus *in l. ſer-*
uitutes, qua inſuperficie 19. *§. ſtillicidium*
ff. de ſeruit. vrb. prædiorum, altius, inquit,
extolli ſtillicidium poteſt; ex eo quia
leuior efficitur ſeruitus, inferius autem
neutiquam dimitti valet, eoquod gra-
C uior euadit, ac pro ſtillicidio flumen of-
ficitur; Hac de cauſa dominantis ædifi-
cij dominus aliquod patrare minimè
poteſt, cuius medio durior ſtillicidij
reddatur ſeruitus, quod accidit, ſi le-
uior inde fiat. *d. l. ſeruitutes §. ſi antea ff.*
eodem; Adde quod hæc in ſeruitutum
materia generalis extat regula; quod
ſeruientis conditionem prædij meliorẽ
adducere in ſtatum licèt, in deteriorem
D vero ponere vetitum. neque aduerſa ex
parte ſeruientis domino prædij aliquid
in illo meliori licet, vel extruere, cuius
ergo valeat ſeruitus impediri *d. l. ſerui-*
tutes §. fin. ff. eodem. Quod ſi domus, è
qua præſtari ſeruitus debebat, fuerit
collapſa, & poſt multum temporis no-
ua conſtruatur, eiuſque qualitas, quan-
titaſque priori correſpondeat, ſuum re-
cuperabit in illa ſeruitus locum, ac ite-
E rum reuiuiſcere dicitur. *dicta l. ſeruitu-*
tes §. ſi ſublatum.

Exiſtit etiam negatiua ſtillicidij ſer-
uitus, & eſt cum ille ſcilicet, cuius ſtil-
licidium alienam decidit in aream ad
ſuam traducere domum haud ita po-
teſt, vt minimè alterius dilabatur in
ædem; vt ſi ciſternam tuo, vel hortum
ædificio habeam contiguum, tecumque
ago, ne tuæ ſtillicidium domus aliò, quã
in ædes, hortumue meum diuertas, iſto- F
que in caſu, ad me, cui ſeruitus præſtari
debet, tegularum, per quas aqua dedu-
citur, ſpectat refectio *l. & ſi 6. §. etiam*
ff. ſi ſer. vendic.

Quartum altius tollendi, vel non, lo-
cum occupat ſeruitus, & ius exiſtit, per
quod proprias quis ædes aliquam prop-
ter vicini vtilitatem, altius cogitur ex-
tollere *d. l.* 1. vbi Gloſa, & Bartolus.
Nec vllo officit modo, quod hæc liber- G
tas potius, quàm ſeruitus dicatur, cum
cuilibet proprias vſque ad Cælum ædes
liceat aduehere. *l. altius 8. C. de ſeruit. &*
aqua. Eoquod reſponſum datur ex Bart.
in d. l. 1. Id vicino fortaſſe poſſe vtili eſ-
ſe, vt proximæ ſeruientes ædificentur,
altiuſque propter ventum, vel ſolem,
aut prætereuntium aſpectum ædes tol-
lantur, vel vt per reuerberationem po-
tius, quam per directum, lumen ei præ- H
beatur. *d. l. ſi arborem* 16. *§. interdum*
ff. eodem. Cepolla *lib.* 1. *de ſeruitutibus*
cap. 26. Petr. de Greg. *ſintag. iuris lib.* 40.
cap. 10. *num.* 1. Aut ex eo quia merca-
tor, vel inter polator exiſteret, lumen-
que ſua odioſum haberet in taberna, eo-
quod ſæpè qui malè agit, odit lucem,
aut forſitan in locum, taliscui præſtari
ſeruitus debet, conuenire ſoliti eſſent
homines, & ideo directo minimè opus I
eſſet ſole: vt ait Leo Baptiſta Albertus
Petrus de Greg. *loco cit. num* 2. *in fine.*

Negatoria huic aſſociatur ſeruituti
ne altius ſcilicet ædificium, & ne lumi-
nibus, ac proſpectui aliquod adducat
impedimentum: & illo habetur in caſu,
cum naturalem contra libertatem altius
alicui ædes, pacto, conſuetudine, vel
ſtatuto, impoſitam propter ſeruitutem
erigere prohibetur. *l. altius 8. C. de ſer-* K
uitutibus, & aqua l. 1. *de ædificijs priuatis*
l. 2. *de ſeruit. vrb. præd.* Ex quo accidit,
ne moles extruendo, altioremque tol-
lendo in ſitum vicinus, edificij, cui præ-
ſtari ſeruitus debet, lumina diminuat.
l. 3. *ff. de ſeruitutibus vrb. præd.* Inuitus au-
tem quis eſſe dicitur ſi non ſolum con-
tradicat, verum etiam ſi proprium non
præſtiterit conſenſum. *ff. eodem l. filius §.*

Digitized by Google

A *inuitus ff. de procuratoribus.* Excepto quod tàm longa eſſet patientia, vt in præſcriptionem tranſitum fecerit. *l. ſi quis diuturna ff. ſi ſeruitus vendicetur. l. hac autem iura* 5. *de ſeruit. vrb. prædiorum.* Hac vero ſeruitute minimè oſtenſa, nec probata ceſſante, licitum vicino erit ſuas altius ædes tollere, quamuis illius obſcurarentur lumina. *l. cum eo* 8. *& l. binas ædeſque de ſeruit. vrb. præd. l. altius C. de ſeruitutibus, & aqua.* Dum tamen
B conſtruendo in ædificio legitimum inter media ſpatium relinquatur. *l. ſicuti, & l. mœnia C. de ædificijs priuatis.* Nam ſi alio eueniret modo noui operis nunciatione actio vicino competit. *l.* 1. *§. nunciatio ff. de operis noui nunciatione.* Si vero de altitudinis forma vicinos inter oriatur controuerſia, erit arbiter adhibendus. *l. qui luminibus* 10. *§. fin. de ſeruit. urban. prædiorum:* aut antiquorum ſtructuram ædi-
C ficiorum ſe illam eregendo, ſequi altercantes debent *d. l. qui luminibus l. ſi manifeſto* 7. *C. de ſeruit. & aqua l. ſeruitutes* 19. *§. ſi ſublatum ff. de ſeruit. vrb. præd.* Et debet longi temporis conſuetudo, quæ ſeruitutis vicem ſubit in conſiderationem venire. *d. l.* 1. *C. de ſeruitutibus. & aqua.*

Prodire autem difficultas hac in ſer-
D uitute in medium poteſt, an aliquis nimirum ſuo in pariete, qui horto, vel puellæ, correſpondet feneſtræ, aliam pandere feneſtram, vt è puellæ viſu capiat delectationem, poſſit? Affirmatiuū reſponſum regulariter dari ſententia videtur; excepto quod aliqua in contrariū conſuetudo, ſeruitus, vel ſtatutum abeſſet, vel inde nulla ipſi proueniret vtilitas, vicini tamen ad contumeliam fene-
E ſtram quęreret aperire; ex eo quia illo in caſu, vt ab incepto deſiſtat, Iudicis cohiberi debet iuſſu. *l.* 3. *ff. de operibus publicis.*

Quinta ſeruitus proſpectus habetur, ius exiſtit, quo vicino, ex domo, ſeu cubili in hortum, ſeu proximi viridariū proſpectum licet habere: & hac de ratione vetatio illi ponitur, ne aliquam faciat conſtructionem, aut opus ad huiuſmodi proſpectum, vel auferendum,
F vel remouendum faciat. *l. inter ſeruitutes* 14. *cum lege ſequenti ff. de ſeruit. vrb. præd.* quę ſeruitus de præſentibus, ac intelligi de futuris debet; ſiue circa quæ conuentionis habeantur tempore, ſiue quę ſint poſtmodum futura, ni in ſeruitutis impoſitione de luminibus, quæ facta extabant, vt eodem permanerent in ſtatu, dictum ſit; illo enim in caſu futuris nihil de luminibus aſſeruari videtur.
G *l. qui ædificium* 21. *& l. ſi ſeruitus* 22. *ff. de ſeruit. vrb. prædiorum* Seruitus itaque altius non tollendi tolerabilior, quàm ne luminibus officiatur, eſt; qui enim altius, quàm certa ſit altitudo, extollere minimè poteſt, viridaria ualet altitudinem ultra conſerere *dicta l. qui ædificia* 21. *& l. ſi ſeruitus* 22. *ff. eodem.*

Sextò protecti ſeruitus habetur, & ius extat, quo licitum uicino aliquod ſupra ſolum, uel proximi domum habere pro-
H tectum. *l. malum* 242. *ff de verb. & rerum ſignificat. l.* 1. *de ſeruit. vrb. prædiorum.* Protecta verò, vel proiecta extant præeminentiæ, ac veluti parietum ſupercilia, vt ſuggrundulę arcerent ſtillicidia inuenta: ita dicente Vitruuio *lib.* 2. *de Archit. cap.* 8. *Summis parietibus ſtructura teſtacea ſubijcitur, altitudine circiter ſeſquipedali, habeatque proiecturas coronarum, ita*
I *vitari poterunt, quæ in his fieri ſolent vitia; cum enim in tecto tegulæ fuerint fractæ, aut à ventis deiectæ, qua poſſit ex imbribus aqua perpluere, non patietur lorica teſtacea lædi lateres: ſed proiectura coronarum reijciet extra per pendiculum ſtillas, & ea ratione ſeruauerit integras lateritiorum parietum ſtructuras.* Cui accedit Palladis iuſſum *in lib.* 1. *de Agricult. cap.* 11. dicentis
K *Quod ſi lateritios parietes in prætorio facere volueris, illud facere debueris, vt perfectis parietibus in ſummitate, qua trabibus ſubiacebit, ſtructura teſtacea cum coronis prominentibus fiat ſeſquipedali altitudine: vt ſi corrupta tegula, aut imbrices fuerint parietes non poſſint penetrari per pluuiam.*

Differentia proiectum inter, ac immiſſum habetur, eo quod illud extat proiectum, quod tali protenderetur modo:

vt

A vt nulla requieſceret in parte, non, vt
mæniana, & ſuggrundiæ, ſubſideret.
Immiſſum autem illud eſt, quod adeo
fieret: vt aliqua requieſceret in parte,
ceu tigna ſunt, quæ immitterentur, vel
trabes: ita Labeo *in l. malum nauis* 241.
§. 1. *de verbo, ſignificat. l. quemadmodum*
39. §. *ſi proiectum ff. ad legem Aquileam.*
Paulus quoque de proiecto diſputatio-
nem faciens ait. *Si quis proiectum ſupra*
vicini ſolum non iure habere dicatur, tolli
B *interdicto poſſe per eum, cuius eſt ſolum,*
etiam, ſi iure habeatur, poſſe prohiberi per
dominum domus ne inhibeatur proiectum à
domino ſoli, vt in l. 3. §. item videamus
ff. vti poſſidetis l. quemadmodum 39. §. 1.
ff. ad legem Aquileam. Adde quod pro-
hibitum euenit, ne pontes domorum ad
coniunctiones facere ſupra vias liceat,
aut aliquod vnde illæ deteriorem po-
nantur in ſtatum, at ſpecus habetur, ef-
C ficere poſſit. *l. 2. §. tract. & to. tit. ff. ne*
quid in loco publico, facit etiam Tex. *in l.*
fin. ff. de fluminibus.

Vrbanæ aliæ per Cepollam *in tract.*
de vrb. ſeruitut. prædiorum adnotantur
ſeruitutes, quæ cum ad Architecturam
haud quaquam ſpectent, relinquere
operæ pretium putaui.

Aduerſus ædificia, aut minimè fa-
cienda, vel non iure facta, plurima re-
D media, vel actiones dantur. Ac primo
loco de eo, quod vi aut clam; de dam-
no infecto, & noui operis nunciatione,
de quibus proprij digeſtorum in volu-
mine tituli, *ac in decretal.* extant. &.

Primum demoliendo pro opere, quod
aliquod vicino affert nocumentum, re-
ſtitutorium competit interdictum, ſi vi
aut clam, precario vel modo, aut non
iure ſit factum. *l. 1. §. hoc interdictum ff.*
E *quod vi, aut clam.* Vi opus ille conſtru-
xiſſe videtur, qui prohibitionem contra,
vel iactu interdictus lapilli cæptam pro-
ſequutus ædificationem fuerit: aut de-
nunciationem aduerſus, vel futuram,
ſciens prohibitionem fuerit, ne vetatio
fieret, amolitus. *l. 1. §. quid ſuis & §. fa-*
ctum & l. vim facit 19. *ff. quod vi, aut*
clam. Cum nulla præcedente nunciatio-
ne, aut antecedente iſta cõcedatur actio, F
illa enim facta de noui nunciatione ope-
ris, cum quod vi, aut clam, interdictum
concurrit. Surdus *conſ.* 154. *num.* 7. Pro-
pria quicunque enim authoritate liti-
gioſa facit aliquod in re, vi hoc efficere
videtur. *l. extat quod metus cauſa C. de*
ſuffragijs l. quo tutela § ſi factum ff. de re-
gulis iuris. Ex eo quia noui nunciatio
operis, conſeruandi ius illius, qui enun-
ciat, gratia, & repellendi cauſa damni, G
qui euenire poſſet, efficitur Baldus
conſ. 245. *num.* 4. *verſ. item quod lib.* 2.
Taliter, vt legitimo facta modo nun-
ciatio efficit, vt minimè illam habens in
pretio, ſuis erectum demoliri tenetur
ædificium, ni aperta forma fruſtratoria
videretur. Baldus *loco citato*. Aretinus
conſ. 94. *col.* 2. *verſ. ſed his non obſtantibus*
num. 3. *& ſequent.* ac illum aduerſus per
attentati viam procedi valet. Bald. *loco* H
citato, verſ. ſecundo præmitto. Noui nam-
que operis nunciatio quædam extraiu-
dicialis appellatio exiſtit. Bartolus *in*
l. prima in principio nu 8. *quæſt.* 8. *de noui*
operis nunciat. & in l. fin. col. 1. *ad medium*
de appellat. recip. & licet iudicialem inter,
ac extra iudicialem differentia interce-
deret appellationem DD. *in cap. bona de*
appellationibus. Quoad tentatorum atta-
men negotium nullam inter ſe differen- I
tiam habent, poſt Iudicis enim inhibi-
tionem nullam inter ſe differentiam ha-
bent, poſt Iudicis enim inhibitionem,
tàm extra iudiciali, quàm iudiciali in
appellatione illorum concesſa euenit
reuocatio; qua de re, ſi, cui nunciatur,
ex opere poſt inhibitionem haud qua-
quam deſiſtat, nullo agit vigore, om-
niaque debent eodem reuocationem
pati priuilegio, quo attentata Iudiciali K
pendente appellatione, gaudent. Gloſſ.
per Tex. *in cap. non ſolum* 7. *in verbo re-*
ducendum poſt medium verſ. niſi prohibi-
tio de appellat. in 6. Lancellottus *de atten-*
tatis cap. 18. *tit. de ſententijs in cauſa atten-*
tati ferenda num. 63. *&* 64. vbi *Talis nun-*
ciatio habet inhibitionis vim attentatorum
priuilegium inducens. Baldus *dicto conſ.*
245. *num.* 2. *verſ.* 2. Surdus *conſ.* 154.

Digitized by Google

A *num.9.lib.2.* Aut noua, per ſemetipſum,
vel per alium, procuratorem ſcilicet,
mercenarium, vel ſeruum fuerit con-
ſtructio prohibita. *l. 3. ff. quod vi, aut
clam*. per inquilinum etiam, aut alium
vetare conſtructionem poteſt. *l. interdi-
ctum* 17. *ff. eodem*. Hoc namque interdi-
ctum prohibenti domino, vel illi, cuius
nomine facta prohibitio conceditur. *d.
l. interdictum. & l. 3. ff. eodem. l. ſi procu-*
B *rator* 17. *ff. de noui operis nunciatione*, &
aliiſque quorum intereſt permittitur
perſonis. *l is qui in puteum* 11. *§. final. l.
denique* 13. *§. ſi ex ſocijs, ff. eodem*. quam-
uis in poſſeſſione minimè ſint. *l. competit*
7. *eodem*. Ac illos aduerſum competit,
qui opus vel fecerunt, vel ipſorum eſt
conſtructum iuſſu. *l. 5. §. hac verba, d. l.
is, qui puteum, §. ſi tutores, l. ſemper* 15.
§. ſi in ſepulchro, ff. eodem. Adde quod
C hæredes, cæteriſque in illud, quod ad
ipſos peruenit, actio contra ſucceſſores
datur, modo vt annum infra efficiatur;
eoquod nullam anno tranſacto virtutem
habet; annus autem incipit, die, quo
perfectionẽ habuit, aut opus deſit, per-
fectum quamuis minimè ſit. non autem
à tempore, quo fuit inchoatum, nume-
ratur, ita vt ſequi effectus debet, vt ela-
tum demoliatur; ac in priſtinam reſti-
D tuatur opus formam. *l. 1. §. hoc interdi-
ctum, ff. eodem*.

Si precario etiam aliquis poſſideat,
opuſque domino inuito conſtruxerit in
eo, vt illicitum, debet illud proſterne-
re, ſuumque precarium in ſtatum debet
reſtituere. *l. 2. §. hoc interdictum, & l. ha-
bet* 15. *ff. de precario, l. quæſitum*, 8. *§. ex
hoc interdicto, ff. eodem*.

Quod ſi nouum colonus opus, vnde
E interdictum conceditur, ſine Domini
iuſſu fecerit, patientiam, impenſamque
reſtituendo pro opere compellitur præ-
ſtare; Dominus autem patientiam tan-
tum, aut demolitionis dare impenſam
obligatur. *l. denique* 13. *§. fin. l. nam etſi*
14. *ff. quod vi, aut clam*.

Exceptio autem, quod non iure fe-
cit, contra hoc proponentem interdi-
ctum, nullo modo valet proponi, vim
namq; aduerſus, vel quod vi, aut clam F
fuit factum iuxta nulla exceptio exci-
pientem defendit. *l. 1. § denique, ff. quod
vi, aut clam*. Exceptionis autem ope, ſi
vi, aut clam conſtructum opus fuerit,
eodem humi modo ſtratum, poteſt quã-
doque aliquis repelli: cum ſcilicet vi,
aut clam aliquod fuerit excitatũ opus,
quod vicino damnum afferat, & ille vi
deſtruit, aut clam, ſi ab ædificante hoc
agatur interdictum, quod illud fuerit G
demolitum, poteſt à deſtruente reſpon-
ſum dari, quod opus, vi, & clam erectũ
eadem proſterni ratione debet. *l. ſi alius*
7. *§. belliſſime*, vbi Gloſa *ff. eodem*. At
nullo modo vim ille feciſſe videtur, qui
malo abſque ſuo dolo aliquem ad pro-
hibendum venientem armis impediuit;
& hac de cauſa ad opus impediendum
haudquaquam venerit. *dicta l. 1. §. fin.
eodem*. Ne aliena reperiatur in poteſta- H
te illius, qui minimè delictum patrauit,
deteriorem facere conditionem, *l. 2. ff.
eodem*. Quod ſi alicuius, opus fecerit
domino conſentiente, ſeruus, ille pro-
prijs deſtruere id expẽſis tenetur. quod
ſi autem eius abſque voluntate conſtru-
xerit, vt tollatur opus, patientiam præ-
ſtare compellitur. *l. ſi alius* 7. *& l. ſemper,
ff. eodem*. Et ſeruum pro noxa tenetur
dare: ſed ſi etenim venditus fuerit ſer- I
uus, deſtruendi patientiam primus præ-
ſtabit dominus; & emptor vel impenſas
pro demoliendo afferet, aut ſeruum pro
noxa tribuet. Si autem primo conſen-
tiente domino fuerit opus erectũ, quam-
uis poſtea ſerui fecerit venditionem, im-
penſam, deſtruendique patientiam obli-
gatur præſtare, quæ ſi præſtiterit, libe-
rus exiſtet emptor, & ſi adferet emptor,
liberationem vẽditor habebit: ſi emptor K
autem ſeruum pro noxa tradiderit, nul-
lo modo venditor exemptus habebitur:
interdicto attamen adſtringitur. *dicta l.
ſi alius*. 7. *§ neratius*, & ibi Gloſa *caſus fi-
gurans, ff. eodem, l. nam* 14. *ff. eodem*. Si
curator autem, vel tutor aliquod vi fe-
cerit, aut clam, neutiquam de ipſorum
dolo pupillus, vel furioſus tenetur; ſed
ad tollendum tantum opus patientiam

præ-

A præſtabit. *L. is qui puteum* 11. §. *ſi tutoris,*
ff. eodem. Dominus item ſeruum bonâ
fide aliquod facere opus iubens, à quo-
libet nullo modo vetitũ euenire putans,
quamuis qui ędificat conſtructionis pro-
hibitionẽ timet: minimè illius de perſo-
na tenetur, inſpici enim debebat. *l. ſi opus*
20. §. *ſi iuſſeno, ff. eod.* Aliter autẽ eueniet,
ſi quis alicui nouum conficere opus mã-
dauerit: iſte ſolum, non omnes alij; ædi-
B cti quod vi, aut clam omnes obligãtur
actione: Illorum tamen vno damni ſa-
tisfactionem afferente cuncti liberatio-
nem habent. *l. ſi ego 6. ff. eodem.*

Hic notandum eſt, quod ſi Archite-
ctus vitioſum, aut perfectum, quod po-
ſtea corruat ædificium, ſtruxerit, illud
iterum ſuis ſumptibus conſtruere tene-
tur, ſicuti & fabri eorum operas locan-
tes. DD. *in l. maritus, & in l. fin. ff locati.*
C Pariſ. *conſ. 37. lib. 1.* Paſcal. *de virib par. 4.*
cap. 6. num. fin.

DE DAMNO INFECTO.

Cap. 1.

QVemadmodum ad munus R. P.
D rectorum ſpectat, vt dirutę è do-
minis conſtruantur domus. *l. ad*
Curatoris 46. de damno infecto. Ita etiam
ſtantes, ac non dirutas decet conſeruare;
qua de cauſa ſi firmo ob ædificio ali-
quod timeatur damnum, quod vicinis,
contiguiſque adferatur ædibus, ne illa-
rum deſtruantur parietes, fuit prouiſum,
vt ædium, qui damnum pauet, dominus,
aduerſus iam decidentium ædificiorum
dominum iſtũ de damno infecto reme-
E dium adhibeat; & quoniam celeritas
iſto expoſcenda eſt negotio, & moram
protrahere periculoſum, municipalibus,
vt futuro prouidere poſſint de damno,
conceſſa facultas fuit magiſtratibus. *l. 1.*
ff. eodem. Eoquod infectum illud eſt dã-
num, quod minimè adhuc eſt factum,
hac de re debent, ne id accidat, con-
ſulere: *l. damnum 1. ff. eodem:* per cautio-
nem infecto de damno certum infra F
tempus præſtandam, quod ad timentis
damnum inſtantiam valet prorogari, &
ſi iam fuerit finitum ſtipulatio, ſiue cau-
tio debet renouationem denuo ſortiri:
cum prius tamen vel per magiſtratuum
inſpectionem, vel artis peritis adhibitis,
qui eorum de futuro, vel non euenturo
damno, examen debuit, fuerit cauſa
perſcrutata: *l. dies 4. ff. eodem.* Ita ut non
cauẽtem aduerſus primi decreti vi miſ- G
ſio in poſſeſſionem rem ſupra ruinoſam
ſit, vel partem, eiuſque minetur ruinã,
& ſi nulla miſſum ratione recipiat de-
cretum, eum contra in factum actio ad
omne præſtandum, quod paſſum erit
intereſſe, datur eo in contumacia per-
ſeuerante, & ad ſecundi dationem de-
creti proceditur, immiſſuſque verus ef-
ficitur poſſeſſor, ac de poſſeſſione con-
tumax eijcitur. *d. l. 4. §. ſi intra diem, &* H
§. ſi fortè, ff. eodem. Abſentem autem cõ-
tra minimè facienda miſſio eſt; ſed ad
inquilini, vel procuratoris domum, ſi
fortè ſit, efficitur denunciatio, aut nul-
lo habitãte debet libellus ipſe domibus
applicari. *dicta l. 4. §. Prætor ait:* & ibi
Bartolus eodem. Quod ſi hæc magiſtra-
tus efficere neglexerit, eum in factum
actione obligari voluit Vulpianus *in §.*
in eum dicta l. 4. vbi etiam Bartol. Quod I
nullo modo ad quantitatem refertur, ad
id autem, quod verè intereſt, ac ad vti-
litatẽ euenit, quod ſua ſcilicet intereſt,
non ad agentis pœnam, at ſoluentis re-
ſpectum, quantum iuratur in litem. *di-*
cto paragr. in eum. & ibi Gloſa *ff. de dã-*
no infecto. Hæc autem perpetua exiſtit,
hæredique, ac hæredem aduerſus actio
datur. *dicta l. 4. paragr. hac autem actio.*

Iſtud autem ædictum, vt Vulpianus K
inquit *in l. Prætor ait 7. §. hoc adictum,*
damnum nondum perfectum reſpicit, cũ
reliquæ ad quę contingerunt damna re-
ficienda pertineant: vt Legis Aquileæ
actione, alijſque cauetur; de damno au-
tem facto nulla hoc datur cautio ædi-
cto.

Extraordinatium iſtud exiſtit reme-
dium; Hac de re illo conceditur in caſu,

cum

A cum nullo modo alia inueniuntur, taliter vt ſolum, cum alia nulla dari poſſit
actio, debet præberi. *l. qui bona fide 13. §. de illo, ff. eodem.* Quo in loco habetur,
quod ædicti dominus nullo modo ſuis
caucre inquilinis compellitur: poſſunt
enim eorum ex cõducto intentare actionem, quo penſione pro rata remiſſa licitum alio commigrare exiſtit. *l. inquilino, & ſequenti, ff. eodem, l. habitatores, §.*
B *fin.* Aut ad hoc vt refectionem faciat. *l. ex conducto, ff. locati, & cond.* de damno
infecto igitur in ſubſidium conceditur
actio. *l. damni 18. §. ei qui, ff. de damno infecto.* Si autem priuſquam fuerit data
cautio in ruinam irent ædes, damnumque vicino attulerint, ſi diruti dominus
ædificij rudera, eo, qui damnum paſſus
eſt, inuito, accipere voluerit: dummodo hæc adimpleat tria, efficere id poteſt;
C Quod omnia ſcilicet, inutilia etiam tollat, & futuro, quod ablatis contingere
è ruderibus poſſit, caueat de damno:
quod etiam de præterito, cuius reintegrationem facere debet, præſtet; ſi autem illa nullo modo tollere curat, & qui
damnum recepit, agere vt tollantur, voluerit, rectè de tollendis ruderibus vti
valet interdicto, vt vel indè auferantur,
vel pro derelictis dentur, & ſi poſtremò
D dimittere in caſu mallet, vt totas dimittat ædes, in illa etiam, quæ non ceciderit,
parte cogi poteſt; ſi nullam in cautione
petenda negligentiam poſuit, at impedimentum aduerſarius habuit. *d. l. Prætor ait 7. paragr. unde quæritur.* vbi Paul. de
Caſtro, *ff. eod.*

Decem infecti præbet dãni remedia.
Bart. *in l. 4. paragr. ſi intra diem num. 5.*
Et quidem primum eſt, vt cautio detur,
E iubere. Secundum renouatio, vel diei
prorogatio habetur. Tertium eſt primo
in poſſeſſionem ex decreto mittere. Cognoſcere quartum nõ admittentem aduerſus, extat pignoribus, in dictaque
mulcta captis. Quintum ſuper, in factũ,
actionem non admittẽtem aduerſus cognoſcere exiſtit. Sextum, ſecundũ plena interueniente cauſæ cognitione, interponere decretum. Septimum poſt ſecũdi interpoſitionem decreti in rei poſ- F
ſeſſionem mittere. Octauum poſt ſecundo miſſionem ex decreto factam, illum,
qui in poſſeſſione erat eijcere. Nonum
eſt, cum primi poſt miſſionem decreti
cedere poſſeſſor ex cauſa debet, vt, eo
quod vult Iudex aggrauare, citatus veniat, & cautionem præbeat. Decimum
tandem eſt, cum ille, qui fuit miſſus,
exire de poſſeſſione debet, ex eo quia
contumax reuerſus fuerit reus, & ſatiſ- G
dationem ducere paratur, vel alio modo ſui defenſionẽ legitima ſuſcipit forma. At enim eo quia non omnis remediorum omnium cognitio municipalem
ſpectat ad magiſtratum, aliquãdo namque ad Præſidem pertinet, ac Prætorem:
Hac de re debet recurri ad eumdem locum citatum ipſius Bartoli.

Damni hæc infecti actio, ſiue interdictum hoc ſolum habet locũ in caſibus,
quibus poteſt ſibi quis facilè caueri. H
l. qui bona fide, paragr. cum inter, & l. fluminum 24. paragr. ſeruus quoque, ff. de dãno infecto. Illis autem in caſibus, in quibus ſolo naturali contingit vitio, vel aduerſarij factum ſit iniuria, vel fortuito,
quod caſu, cui proſpici minimè poteſt,
euenit, nullum habere locum dixit Tex.
dicta l. fluminum 24. paragr. victum, ff. eodem. Naturali namque parcendum vitio
eſt. *l. prima, parag. hac cautio, parag. idem* I
aiunt, & paragr. ſciendum, ff. de aqu. pluuia arcenda, l. damni 43. ff. de damno infecto.

Cum autem commiſſa infecto de damno erit ſtipulatio, in ea, quanti res
erit veniunt, illiuſque impenſæ, qui fuit
ſtipulatus, ne ſibi damnum infulciendo
opus daret, & ob ruinæ metum alium
commigrationem fecerit in locum, ac ſi
abfuerit conducendum hoſpitium. *l. in* K
hac 38. cum lege ſequenti, ff. de damno infecto. Dicta verò in ſtipulatione haudquaquam immoderata, vel exceſſiua
fieri æſtimatio debet; domus nimirum
tegminis, vel picturæ; honeſtus eo quod
obſeruari modus debet, neque immoderatus ſectandus luxus eſt. *l. 4. paragr. ſi intra diem, & l. prætor ait 7. paragr. de*

eo

A *ro opere, & l. hoc amplius 9. ff. eodem, l. 1. ff. quibus cautio in poſſeſſ. mitt.* Nulla vero forma cauente aduerſario, qui eſt paſſus, vel pati ruinoſo ab ædificio dānum poteſt, nil aliud, quàm opus ipſum ruinoſum acquirit, quo dato liberus, illius dominus non aliter exiſtit, quàm ſi animalis damnum dantis dominus ipſum pro noxa tribuens, nullo modo noxius ad maius erit pretium. *d. l.* B *prætor ait, paragr. hac adictum, ff. de damno infecto.* Petrus de Gregorio *ſintag. iur. lib. 4. cap 26. num. fin.*

Si plures autem damnum poſſunt ex ruina recipere, pro ſua quilibet parte agit, vt æquali modo ſi plures aduerſus agitur pro ſua quilibet parte debet conueniri. *l. ex damni 40. paragr. quoties, ff. de damno infecto.* Cum debent autem ob non præſtitam cautionem in poſſeſſione mitti, C æqualibus omnes pro partibus debent in poſſeſſionem conſtitui, diuerſas quamuis dominij portiones habuerint. *dicta l. 40. parag. fin. ff. eodem.*

DE NOVI OPERIS NVNCIATIONE.

Cap. 2.

D CVm per ſolertem R. P. Regitorum, illibatamque Mineruam, iam fuerit pro ædificio vi, aut clam è ſolo excitato conſtitutum, ac etiam de ruinoſo damni actionem infecti æquum præſtare viſum, conſulere non inutile adiudicarunt, ne aliqua, è cuius ædificatione damni aliquid tertium contra inferretur, molis fieret ædificatio: hac de re auxilium datum eſſe legimus, in E *digeſtor. tit. de noui operis nunciatione*; iſto vt edicto ſolum tertij permaneret ſuū, ne talis fieret conſtructio vetans; pro iam conſtructo etiam nullo modo ædicti ſuum ſortitur effectum diſpoſitio. *l. 1. paragr. ſi quis, ff. eodem.* Diſtinctio autem nouum inter opus infecto à damno, & quod vi, aut clam interdicto habetur. *in l. ſi aliud, paragr. notauimus, ff. quod vi, aut clam.* Hoc igitur ædicto permittitur, vt ſiue iuſto, ſiue iniuſto nouum F fieret opus modo, nunciationis prohiberetur medio; cum damno melius habeatur occurrere, quàm illius poſt illationem remedium afferre. *l. fin. Quibus in cauſis nullo modo in integrum reſtitutionem interuenire oportet. l. 1. C. quando liceat ſine iudice ſe vendicare.* Aliquid nāque iure veteri permittitur in opere, quod nullo modo conceditur in nouo. G *l. fin. C. de Iudeis,* Gloſ. *in l. 1. ff. de noui operis nunciatione*: ſi poſtmodum enim de conſtruere contendentis, ac de nunciantis conſtiterit ineptitudine, remitti nunciatio valet. *dicta l. prima, ff. eodem.* Et iſtud, ne partes ad arma quos, ad Iudicem pertinet, ſua ex armis iuriſdictione fræ nare. *l. æquiſſimum, ff. de vſufructu*, cum ſiue iuſta, ſiue iniuſta inhibitio extet, ſit formidanda. *cap. ſignificātibus de appellat.* H Lancellottus *de attentatis lite pendente, cap. 4. num. 519.* Non auté in ludibrium habenda. Surdus *conſ. 121. num. 10.* De facienda igitur demolitione cum fuerit præſtita, vel oblata cautio, minimè autem recepta, ædificare volenti ne ædificatio vetetur actio competit. *l. Prætor ait 10. paragr. deinde*, vbi Caſtrenſis *ff. eodem.* Iure itaque inquit Ioannes Petrus Ferrarienſis in I forma libelli de actione noui operis. *Vtilo itaque hoc interdictum maximè in ciuitatibus, vbi diuites vani, ædificia magna, & ſplendida non habita ratione iuris vicinorum amoliuntur, vaniſſima, & inani gloria tumidis ita fatuis, & ſtolidi, vt putent hic perpetuò ſibi eſſe manendum,*

Triplex noui nunciationis operis cauſa extat, Naturalis nimirum, Publica, & Impoſititia; Naturalis habetur, cum noſtras quid in ædes immittitur, aut in K noſtro ædificium conſtruitur. Publica extat quotieſcumque leges, aut Senatus conſulta, vel Principum conſtitutiones noui per nunciationem operis defenſionem habent. Impoſititia tunc eſt, cum quis poſt impoſitam ſuis ædibus ſeruitutem aliquid aduerſus illam fecerit. *l. de pupillo 5. Si ſextus prætor ff. de operis noui nunciatione.* Hoc itaque auxilio

A lio prohibemus, ne quis in noſtro ædi-
ficationem faciat, vel quid in noſtras
immittat ædes. *dicta l. de pupillo §. ſed, &*
ſi in ædes, & l. quemadmodum 39 §. 1. ad
legem Aquileam. Taliter, vt ſi aliquid fue-
rit in noſtro ædificatum, propria tollere,
ac demoliri, authoritate valemus. *d. l.*
quemadmodum 39. ff. ad legem Aquileam.
Vt æquali modo ipſe ſuo in ſolo domi-
nus iure arroget ſuo ædiſicata. *l. redemp-*
B *tores ff. de rei vendicat. l. ij is contra de ædi-*
ficijs priuatorum: Cum propria abuti re
conceſſam eueniat. *l. ſed, & ſi lege §.*
conſuluit ff. de petit. hæred. l. domum ſuam
ff. de regulis iuris. Excepto quod Eccle-
ſiæ fieret conſtructio. Alex. *in l. 1. §. nun-*
ciatio num. 5. ff. de no. ope. nunciat. Ex eo
quia ſolum ædificio, fauore Eccleſiæ
concedit. Alex. *loco citato per gloſam in*
cap. Apoſtolicos 12. quæſt. 2. Si communi
autem in ſolo ædificare ſocius voluerit,
C alter qui nunciationem, vetationemque
facit ſocius, nullo modo propria opus
authoritate deſtruere potis eſt. Alex.
conſ. 134. Bartolus *in l. prima §. nunciatio*
ff. de operis noui nunciat. num. 4. l. ſed &
ſi inter ſe ff. de ſeruit. vrb. prædiorum, vbi
expreſsè diſtinctio affertur: eoquod ſi
poſſeſſionem ſolitariè quis habet, pro-
pria valet opus authoritate deijcere: ali-
D ter euenit ſi communis cum ædificante
habeatur; illo ex eo quia in caſu ſolum
per actionis medium operatur. *l. Sabinus*
ff. com. diuidendo. Ad nunciationem er-
go recurrere ſocius debet, dummodo
vetita operis deſtructio eueniat. *l. quem-*
admodum ad legem Aquileam dicta l. ſed
& ſi. Nulla tamen ratione cum prohi-
bita demolitio extat, nunciatio denega-
tur *l. an vnus ex ſocijs ff. ſi ſeruitus vin-*
E *dicetur.* Quod ſi autem publico ædificiũ
conſtruatur in loco fieri à quolibet de-
nunciatio poteſt. *l. 2. ne quid in loco pu-*
blico l. 1. §. nunciatio & l. in prouinciali 3.
§. fin. & lege ſequenti ff. de noui operis nun-
ciat. l. opus ff. de operibus publicis. Non
ſolùm enim ab inquilinis, verumetiam
exteris à viatoribus, ſi quid publica
fiat inuia, euenire prohibitio valet. An-
gelus, & Alex. *in l. 2. ne quid in loco pu-*
blico. Non poteſt vero conſtructio pro- F
pria demoliri authoritate. Alex. *in d. §.*
nunciatio nu. 9. Ex eo quia publicus tan-
quam locus nullius exiſtit in poſſeſſio-
ne; vt poſſit namque propria deſtrui
authoritate neceſſe eſt iſtud quærentis
poſſeſſionem interuenire; ac tali modo
intelligi debet *d. §. nunciatio: hoc aduer-*
tit Alex. *loco ſupra citato.* Locum etiam
Eccleſiaſticis pro rebus, ipſiſque habet
in Eccleſijs *cap. 1. & 2. de noui operis* G
nunciat. Qua de cauſa ſi quis Eccleſiam,
aut aliquam iuxta Parochiam conſtruit
capellam, repelli valet, nouumque illi
poteſt opus nunciari. Guidon Papa *de-*
ciſ. 160. Aliter autem euenit ſi deſtructũ
reficiatur opus; ex eo quia aliud refice-
re, aliud è nouo moliori exiſtit. *l. 3. §.*
enim vero, & §. reficere de itin. actuque
priua. Propterea ædificationem prohi-
bens ſtatutum nullo modo ſub ſe refe-
ctionem compræhendit. Iaſon *in l. ius* H
ciuile col. 2. ad medium num. 10. verſ. 3. de
iuſt. & iure. Alex. *conſ. 190. num. 7. lib. 2.*
Decius *in l. domum 66. ff. de reg. iuris.*
Taliter vt noui æditum operis nulla
ratione vetus contra reficientem ædifi-
cium, ſed nouum conſtruentem conce-
ditur. *l. 1. §. ſi quis ædificium*, vbi Alex.
num. 1 & 6. ff. de noui operis nunciat. Bo-
lognettus *in l. qui viam num. 69. ff. eod.* I
Quo in loco ampliationem facit, ſiue
deſtructum penitus, aut non ædificium
ſit, eoquod vtroque non conceditur in
caſu nunciatio, cum refectum illud mer
quod antiquum, non vero nouum dica-
tur ædificium. *l. fin. C. de incolis, & Ga-*
licolis. Qua de cauſa nulla forma refi-
cientem aduerſus de attentatis, & acti-
tatis opponi actio poteſt. Alciatus *conſ.*
100. nu. 8. tom. 2. lib. 5. Lancellottus *de* K
attentatis lite pendente cap. 4. limit. 1. n. 39.
fol. 322. to. 5. Sed enim cum penitus, &
in totum fuerit ædificij ſequuta deſtru-
ctio, ſi eius reædificatio agi prætenditur,
moliri quærentem aduerſus noui dari
operis nunciatio debet, eoquod velut
noua eſſet conſtructio indicare nobis
competit per Doctrinam Alex. *in l. 1. §.*
ſi quis ædificium nu. 6. ex eo quia nouum
ap-

A appellatur ædificium. *l. inter ſtipulantem*
§. Sacram de verb. obligat. Caſtrenſis *in*
dicta l. prima. §. opus nouum num. 3. verſ.
Item quando quis reficiat. Iaſon. *in l. quo*
minus quaſt. 32. col. vlt. num. 183. ff. de
fluminibus. Eo quod ſemel res deſtructa
nullo modo eadem, verum etiam diuer-
ſa, ac noua dicitur. Alex. *loco ſupra citato*
Surdus *conſ. 121. nu. 8. & 23. lib. 1.* Quic-
quid contrarium ſcripſerit. Bolog. *loco*
B *ſupra cit.* Cum contra communem lo-
quatur opinionem. Afflict. *deciſ. 392. nu.*
12. vbi Vrſillus *n. 3.*

Qua de re debet notari quod ſi ſu-
perficiario in contractu fuerit iam ſemel
ædificata ſuperficies deſtruenda, extin-
ctum ſuperficiorum quoque iuſerit: ex
eo quia ius aliqua conſiſtens in re cum
illa ſimul perit, ac tali ſuperficiarius mo-
do contractus ſuum non habebit am-
C plius effectum. Bartolus *in l. fin. ff. de*
ſuperſi. per Tex. *in l. quotiens in fine ff. de*
vſufructu l. inter quos §. damni ff. de dam.
infecto. Surdus *conſ. 121. num. 15.* Tali-
ter vt ſi denuo ædificationem conficere
ſuperficiarius prætendit, nulla erit ad-
mittendus ratione. Iaſon *in l. 1. nu. 43.*
C. de iure Emphiteutico. Surdus *loco ſupra*
cit. Vt æquali forma nouum quis opus
facit cum aliquo modo, vel addendo,
D aut detrahendo, vel mutando ædificium
alterat, illoque de ſtatu, in quo erat,
mutat. Alex. *in dicta l. 1. §. opus nouum ff.*
de no: ope: nunciat. Gratia. *diſcep. foren. 84.*
l. Seia 6. ff. de auro, & arg. legato. Bru-
nus *de refect. concluſ. 5. num. 54.* Bert.
conſ. 144. nu. 15. lib. 3. Cum haud qua-
quam innouari debeat quod hominum
excedit memoriam. *l. in rebus ff. de con-*
ſtit. Princip. Viuius *deciſ. 476. num. 1.*
E Giurba *obſeruat. 47. num. 9.* Ille autem,
cui nunciatur nullo modo ad demoli-
tionem compellitur, ſi poſt quam fuerit
ædificatio confecta, manifeſtumque ac
notionem acceperit, nunciantis defectu
iuris demonſtret. Surdus *conſ. 154. n. 27.*
lib. 2. Vnde rectè, ſpretam poſt nuncia-
tionem probatio admittitur.

Differentia hoc inter edictum, & il-
lud quod vi, aut clam habetur; eoquod
pernoui nunciationem operis, noui nun- F
cians ædificij poſt nunciationem con-
ſtructi demolitionem conſequitur; abſ-
que eoquod denunciandi iure aliquid
ſit diſcuſſum. *l. prætor ait 20. §. 1. ff. de*
operis noui nunciatione. Quod in interdi-
cto, quod vi, aut clam non obtinetur; ex
eo quia neceſſe in illo erit, vt agens ſuo
demonſtrationem de intereſſe, ac iure
faciat: vt Paulus de Caſtro dixit *in §.*
hoc interdictum. Niſi fuerit ſubito de- G
nunciatio ſequuta: poſt illam namque
nullo modo ſuum demonſtrare ius de-
bet, quamuis de interdicto quod vi, aut
clam ſumere actionem velit, quoniam
licèt ædificanti, non vero nuncianti ius
ineſſet, opus attamen pati demolitionem
debet. *l. 1. §. hoc interdictum verſ. & parui*
refert ff. quod vi aut clam. Verum, quod
in interdicto quod vi, aut clam, cum
nuncians dominus non eſſet, nec vlla H
ratione ius haberet, requiritur, quod in
poſſeſſione reperiatur: vt notatum extat
per Barto. *in dicto §. hoc interdictū.* Quod
aliter in noui nunciatione operis obſer-
uationem habet, in quo eſt neceſſe, vt
in poſſeſſione nuncians exiſtat. *l. de pu-*
pil. §. meminiſſe., & Gloſa *eo in loco in*
verbo neceſſaria ff. eodem.

Differt etiam, quod in illo, quod vi,
aut clam interdicto requiri debet, quod I
in dominio agens exter, vel ius prohi-
bendi efficax poſſideat, aut ſaltem, quod
in poſſeſſione perſiſtat, conceſſo quod
nullum, veritate perſpecta ius habeat,
alio autem ſuccedit modo in noui ope-
ris, quod nuncianti datur, interdicto, li-
cèt neque ius neque poſſeſſionem reti-
neat. Alex. *in §. hoc autem aditum n. 30.*
ff. de noui operis nunciat. Nunciatio igi-
tur abundantiori modo, quàm interdi- K
ctum quod vi, aut clam prouidet: Sur-
dus *conſ. 154. nu. 21.* Caſtr. *in l. 1. paragr.*
1. num. 4. ff. eodem, & in dicta l. de pupill.
paragr. meminiſſe num. 2. ff. eodem. Opus
itaque poſt neglectam confectum nun-
ciationem omnimodam pati demolitio-
nem debebit: ſed ex interdicto quod vi,
aut clam, nullum nuncianti, qui illud
minimè habeat, ius probetur. DD. *in d.*

A *l. de pupil.paragr. meminiſſe*. DD. penes
Surd. *dicto conſ.*154.*nu.*23.
Quibus vero ius in re nullum eſt;nulla vice competit. Gloſa *in l.3. paragr. ſi ego, in verbo inquilinus ff. de noui operis nunciatione.* Ni ſeſe id habere contendat. Gloſ. *in l. 1. parag. iuris noſtri in verbo pertinet ff. eodem.* Conueniens illis ergo eſt nunciatio, qui vel dominium, ſeruitutemue, illiuſque detentionem habeat, qui fundum in pignus acceperunt.
B Specul. *de noui operis nunciat. paragr. fin. l. creditori* 9. *ff. eodem.* Quo in loco. *Creditori cui pignoris nomine, prædium tenetur, permittendum eſt de iure opus nouum nunciare.* Eoquod vtiles retinet actiones. *l. qui pignori de ſeruitutibus.* Valet etiam nunciare procurator, & ſatisdat rem ratam dominum habiturum *l. cum procurator* 13. *ff. eodem*: Licet ſi generaliter ſeſe mandatum haberet Paulus de Caſtro,
C & Alex. *in paragr. qui procuratorio l.* 5. *ff. eodem.* Aliter vero ſi generalis procuratio effecta quoad iudicia eſſet: eoquod nunciatio extra iudicialis actus extat. Alex. vero loco ſupra citato iudicauit iſtiuſmodi procuratori poſſe nunciationem conuenire: ſed ſi circa mandatum habetur dubium, procurator de re à Domino rata habenda in obligatione
D reperitur; aliter nullo modo nunciatio erit formidanda. *dicta l. de pupil. paragr. qui procuratorio nomine* vbi DD. *ff. eodem.* Vt æquali modo cæteri alterius nomine denunciantes oportet, vt ſatisdationem rem ratam eſſe dominum habiturũ, præſtiterint. *dicto paragr. qui procuratorio nomine.* Quamuis nulla de mandato dubitatio habeatur. *l. illud in fine ff. de minoribus*, & qui ad denunciandum mandatum habet, illud etiam ad remittendum,
E ſatisdatione circa demoliendum recepta, iudicatur habuiſſe. *l. procurator.* 3. & eo in loco Paulus *ff. eodem.* Remiſſio vero per falſum procuratorem nullo modo nocumentum domino ducit. *d. l. cum procurator paragr. ſi in remiſſione. ff. eodem.*
Bonæ fidei etiam poſſeſſori permiſſa nunciatio euenit; eo quod ad ipſum pertinens quodammodo eſſe res iudicatur. *l. verbum illud pertinere, ff. de verb. ſignif.* Gloſa *in l. 1. paragr. iuris noſtri, paragr.* F
pertinet, ff. de nouo operis nunciatione, l. in prouinciali, paragr. ſi ergo, & l. creditori, ff. eodem. Hoc etiam procedit, ſi nullum ius haberet, & illud tamen ſeſe habere contenderet. Gloſa *in dicto paragr. iuris, in verbo pertinet, & in l. prouinciali, paragr. ſi ergo.* Pupillus, & ſeruus nulla ratione, abſque eoquod vel domini, vel G
tutoris interſit authoritas, nunciationẽ faciunt. *dicta l. de pupillo.* Nec vſufructuarius nouum ante opus nunciabit, procuratorio vero nomine rectè id agere poteſt. *dicta l. 1. parag. vſufructuarius, ff. eodem.* Vel per confeſſoriam actionem vſumfructum ab ædificare volente vendicãdo, quæ vẽdicatio vſufructuario tribuetur, quod ad ipſum nouum opus minimè factum eſſe pertinuit; eoquod H
primum reponi debet in ſtatum. *dicto paragr. vſusfructuarius*, & ibi Gloſ. *in fine.* Nec vſufructuario nunciare proprietario valet; ſed confeſſoria illi agere oportet, ac intereſſe, quod noua ex ædificatione ſuſcipiet, conſequatur. *l.* 2. & ibi Gl. *ff. eodem.*
Depelluntur illi etiam, qui ad nunciandum nulla vice habiles ſunt, vt pote illi, cum quibus pactum ab ædificantibus, vt ædificarent, fuerit factum, ac I
illi, qui calumnioſo nunciant modo. *l. non ſolum* 8. *& l. de pupillo ff. eodem.* ſi res plurium ſit in dominio nunciare omnes debent, nec ſufficiens ſi vnus tantum nunciat, habetur. Gloſ. *in l. 4. ff. eodem.* Furioſo, & infanti valet abſque tutoris authoritate nunciari. *l. operis noui nunciatio* 10. *& l. cuilibet* 11. *ff. eodem.* Fabris quoque, vel opificibus qui eo operantur K
in loco nunciari opus nouum valet, & generali forma nunciari nouum opus valet, qui præſenti in re fuerint domini, operiſue nomine, nec refert quis iſte ſit, vel cuius in re præſenti fuerit conditionis, ſi ſeruus nempe, aut liber extet; ſi ſeruo enim, vel mulieri, aut puero, vel puellæ ſit, ſuum habet nunciatio vigorem. Sufficiens autem eſt, præſenti in re,
ope-

A operis noui ſic eſſe nũciationem factam, vt domino renunciari valeat. *d. l. de pupil. §. nunciari, ff. eodem.* Quid verò ſi eo in loco nemo reperiatur? Gloſ. *in dicto §. nunciari*, vult ſufficiens haberi, vt ad locum fiat nunciatio: imputatur namque domino, ſi poſteaquam ſciuerit, eo in loco, aliquid ſupra operetur, minimè verò demolitur, quod temporis fuerit, benè tamen deijcitur, quod, poſtquam dominus ſciuerit, fuerit conſtructũ, Gloſa
B *in dicto §. nunciari, in verbo nunciationem.* Fit etiam remotiori denunciatio vicino, ſeruitutes namque interuenientibus locis, vel publicis, vel priuatis, poſſunt haberi; quemadmodum vni ex pluribus ædificare volentibus facta denunciatio circa reliquos proprium excipit effectũ: ſed ſi vnus poſt nunciationem ædificauerit alij non ædificantes, minimè te-
C nentur. Secus verò accidit, ſi communi plurium rei nocumentum det, omnes opus nouum enunciare obligantur, nec vnius ſufficiens habetur nunciatio. *dicta l. de pupill. §. ſi plurium, l. ædibus communibus 18. ff. de noui operis nunciatione.* Eoquod ex parte, cui nunciatio fit, actio in rem habetur, ex parte verò nunciantis perſonalis extat, & hac de re omnes nunciationem ſocij facere debent; ex eo
D quia poteſt euenire, vt nunciatorum alter prohibendi ius, alter verò minimè habeat. *§. ſi plurium 2. ff. eodem.*

Noui pluribus fit modis operis nunciatio; verbis namque, ac per lapillorũ iactum, manuum per oppoſitionem, & per prætorem: alieno etiam nomine, ac feriatis in diebus fieri valet, ac aduerſus abſentes, inuitos, & ignorãtes. Alexand. *§. nunciatio, ff. eodem.* Quæ verbis
E prohibitio efficitur, malo fit modo, timiditatis enim aliquid retinet; ita ut qui per talem prohibitionem formam facit, ſuo videtur dubium de iure habere, & iſta de cauſa in poſſeſſionem conſtituitur nunciatus. *l. de pupillo, §. meminiſſe, l. prima, §. in operis autem, ff. eodem.* Quo in loco rationem Gloſa reddit, meticuloſus ex eo quia modus, & velut ſibi deſerat videtur, quod aliter euenit, vbi per cæteras nunciandi formas id fuerit F
actum: allegat Text. *in l. 3. §. ſi amittẽda, & l. ſi id quod, §. fin. ff. de acquir. poſſeſſione:* Licet verbis talem faciens denunciationem in poſſeſſione reperiatur. *l. ſi alius §. ait Iulianus, ff. quod vi, aut clam.* Facto autem prohibitio illo efficitur in caſu, cum per lapilli iactum, vel manum operi oppoſitam cauſa vetandi fiat. *l. vim facit 19. §. prohibitus autem, ff. quod vi, aut clam.*

Quæ verò Prætoris iuſſu prohibitio G
efficitur; vim quodammodo retinet ſententiæ, dum per illam inceptum ſuſpenditur opus. *l. in re communi de ſeruit. vrb. prædiorum, l. quod iuſſit de iudicijs, l. prima, ff. ſi quis ius dicent non obtemperare.* Plures verò denunciationes, ſi plura ſint loca, requiruntur adeſſe, ac plurimæ hac de cauſa remiſſiones, ſi multæ ſint nunciationes oportet interuenire. *dicta l. de* H
pupillo, §. ſi in pluribus, ff. de nou. ope. nunciat. ſi nunciatio autem certa in loci parte fit, illam demonſtrare nuncians obligatur; ſicuti ſi in toto nunciatũ ſit opere, totum erit etiam opere demonſtrandum. *dicta l. de pupillo, §. qui nunciat, ff. eodem.* Et priuſquam nunciatio recipiatur, debet de calumnia nuncians parte petente, authoreque Prætore debet iuramentum præſtare: Hac de re nullo I
exigitur modo, vt is, qui nunciationem facit iuramentum præbeat, illud antequam authore Prætore poſcatur. *dicta l. de pupillo, §. qui opus nouum, ff. eodem.* Tale ex eo quia debet iuramentum peti, adeòquod ſi nulla expoſcatur forma remiſſum intelligatur eſſe Bartol. *in d. §. qui opus nouum. n. 1.*

Effectus ergo nunciationis præcipuus exiſtit, vt facta nunciatione debet ædificatio ceſſare, ac intermittendũ opus, K
denunciationis donec habeatur cognitio. alitèr ſi ædificium fuerit poſt illam conſtructum, debebit vt illegitimè confectum deijci: *l. vnica, C. de nouo ope. nunciat. cap. 2. eodem tit. l. prætor ait, § primo, & §. prætor ait, ff. eodẽ.* Nunciationi enim ſiue iuſtæ, ſiue iniuſtæ præſtari obedientia debet. *l. prima, ff. eodem.* Taliter vt nul-

A nullis, à nunciato proucctis, exequutio-
nibus auditis, deſtrui ante omnia ædifi-
cium debet, ac temporis nunciationis
ad formam reduci: nec illi agere quæ-
renti, ſibi ius eſſe ita ædificium habere,
actio erit à Prætore concedenda. *d. l. 1.
§. ſed etſi is, cui opus nouum, ff. eodem*. Et
nullo quamuis modo nunciati ad hære-
des pœna, conteſtata niſi lite, tranſeat,
demolitionis tamen ad impenſas, ſi re-
B periantur in poſſeſſione, tenentur: hoc
enim rem ſequitur vitium, & quemcũ-
que ad damnum obligant poſſeſſorem.
*dicta l. prætor in fine, ff. eodem cap. 2. de no.
oper. nunciat.* Aduertendum attamen eſt,
quod ſi aliquod operis intermiſſio pe-
riculum afferret, vt ſi cloacæ, vel riui
aut reficiantur, vel purgentur, nullo mo-
do ſuſpenſio fit, ac, nunciatione minimè
obſtante, ſubſequitur. *dicta l. de pupillo,
C § ſi quis riuum, ff. eodem, l. prima, §. ſi quis
purganti, ff. de cloacis*. Hæc noui nuncia-
tio operis per ſatisdationem de demo-
liendo tollitur; itaut illa data valet in
operis conſtructione nunciatus conti-
nuare. *l. prætor, parag. deinde, & l. de pu-
pill. paragr. his cui, ff. de noui oper. nuniat.*
Qua & data, & recepta nullo modo
perturbatio nunciato erit aſſerenda.
Alexand. *in l. cum procurator, paragr. ſi
D dominus num. 1. ff. de noui oper. nunciat.*
Excepto quod vt cauſa expediretur, nũ-
cians replicaret, vtque Doctores dicũt,
proponendo, hodie conſtat, hodie aga-
tur: Iudicis quamuis arbitrio, ſi damnũ
immineret, erit ſuperſedendum. Ca-
ſtrenſis *in l. de pupill. 5. paragr. ſi quis ri-
uos, ff. eodem*. Ruin. Iunior *conſ. 70. n. 15.
lib. 1.* Illo namque in caſu ædificium con-
ſtruere volens, incæpto deſiſtere tene-
E tur ab opere, minimè ablata fideiuſſio-
ne cum nequaquam fuerit acceptata,
refragante; nullum quamuis nuncians,
ita prohibendi ius doceat, de partium
donec viribus arbitrante conſtituẽdum
à Iudice infra terminum, cognoſcatur,
in quo ſuum nuncians poſſit ius dicere,
quo elapſo ſpatio, nec probato, iure in
opere nunciatus poterit perſeuerare.
Bartolus *in dicta l. prætor ait, paragr. ſi
quis paratus, verſ. aut ille qui nunciat de* F
oper. nou. nunciat. Salicetus *in l. prima ad
finem, verſ. aut ille ſatisdationem, num. 3.
C. de ope. nou. nunciat.* Azor. *in ſumma,
Cod. de ædificijs priuatorum in fine, verſ.
item quandoque num.* 8. Gloſa *in cap. vlt.
verſ. non obſtante in fine. verſ. ſed contra-
rium de nou. oper. nunciat.* Caſtrenſ. *in di-
cta l. de pupil. paragr. ſi quis riuos*. Itaut
nunciantis conſiſtit in voluntate, ſi acci-
pere ſatiſdationem quærit, cum ſeſe in G
continenti offert probaturum; & illo
in caſu minimè cautio eſt à Iudice ad-
mittenda. DD. *in cap. vltimo de no. oper.
nunciat.* Caſtren. *in dicta l. de pupillo, pa-
ragr. ſi quis riuo. ff. eodem.* Quod verum à
DD. eſſe intelligitur, ſi tres ante men-
ſes ſatisdatio afferatur: hoc namque in
caſu nullo modo acceptare cõpellitur,
ſuo ſi de prohibendi iure oſtenſionem
facere ſit paratus; tres autem poſt men- H
ſes compellitur, vel erit per legem re-
miſſio facienda. *l. vnica, C. eod. cap. penult.
& fin. eodem tit.*

Multis itaque modis, prædictos vl-
tra, noui extinguitur operis nunciatio,
& per nunciatoris equidem remiſſionẽ,
qui nunciationem remiſit, primo omit-
titur. *l. non ſolum, paragr. ſciendum, ff. eo-
dem.* Quæ triplici effici modo poteſt, aut
ſcilicet à denunciante, vel Iudice, vel I
tandem à lege, à denunciante, ſi opus
expreſſo proſequi modo permiſerit. *l. 1.
paragr. inde quæritur, ff. eodem, l. vim fa-
cit, paragr. tamdiu, ff. quod vi, aut clam.*
à iudice, ſi negotio examinato ius ædi-
ficandi eſſe, fuerit pronunciatum. *dicta l.
prætor ait, paragr. habet autem, ff. de no. ope.
nunciat.* à Lege duplici euenit forma;
primo, cum nulla ipſo iure nunciatio
exiſtit, vt ſi ab eo, qui facere minimè K
potuerat, vel cui facienda neutiquam
erat, fuiſſet effecta: æqualiter enim non
fieri, & inutiliter effici, ſeſe habent.
*l. quoties, ff. qui ſatisdare cogantur. l. prima
ſi quis in ius vocatus non ierit, l. 4. parag.
condemnatum de re iudicata*. Si procura-
tor etiam de ratam habendo rem nullã
dederit fidem. *dicta l. de pupill. parag. qui
procuratorio, ff. de noui oper. nunciat*. Se-
cundo

A cundo à lege prohibitionis ſit remiſſio
cum de demoliendo, fuerit (vt dictum)
præſtita cautio : de digeſtorum planè
iure per anni curſum nunciatio termi-
nabatur, Codicis autem diſpoſitione
haud illo finitur modo, verum etiam
annum vltra durationem conſtat habe-
re *in l. vnica, C. eodem.*

Nunciantis etiam ſequuta morte nũ-
ciatio expirat. *l. non ſolum, paragr morte,*
B *ff. eodem.* licèt nunciati funere nulla de-
pereat ratione : illius namque ex parte,
cui nunciatio fit, realem habet ſtatum.
dicta l. non ſolum, paragr. morte nunciantis.
attamẽ reſpectu perſonalis exiſtit, cum-
que illius amittitur perſona. *l. ſin. ff. eod.*
Vt æquali modo minimè vim retinet, ſi
rei, pro qua fuit effecta, ſequuta ſit alie-
natio. *dicta l. fin. ff. eodem.* Cum eodem
vigore tàm in poſſeſſionis carẽtia, quàm
C in morte, ratio militet. *d. paragr. morte,*
ff. eodem : & quamuis tranſitoriæ ſint ad
hæredes actiones, & incæpta ad illius
iudicia commigrent. *l. prima ex delicto*
defunctorum inquantum hæred. teneant.
l. prima, C. vt actio ab hærede, & contra
hæredes. Hac attamen in materia ſi nun-
ciante adhuc viuente nondum inchoa-
tum fuerit opus, & ita res integra exi-
ſteret; illa vtique nunciatio nullo modo
ad hæredes tranſit : ſed eo benè in caſu
D progreſſum ad hæredes facere videtur,
ſi nunciatore adhuc vitam ducente, ali-
quid, licèt exiguum, fuerit operis effe-
ctum, cum nulla res integra ratione di-
catur. Bartol. *in dicto §. morte num. 6.*
Vt pari modo haudquaquam operis nũ-
ciatio morte deperit ſubſequente, ſi pro
ſe, ſuiſque nunciatum fuerit hæredibus.
l. idem proferre, paragr. primo de ar-
E *bitr. l. ſi vero non remun. ran-*
di, paragr. fin. & l. ſequen-
ti, ff. non dati, l. cum
precario, ff. de
precar.

†

DE DOMORVM PRIVILEGIIS. F

Cap. 3.

PErfectis, extructiſque ædificijs, fue-
runt illis è R. P. moderatoribus
priuilegia conceſſa, & præcipuè quidẽ,
ne quis in domo poſſit capturam pro
debito ſubire. *l. plerique, ff. de in ius vo-*
cando, vbi Bartol. & Iaſon. eoquod ſua G
vnicuique domus refugium eſſe debet.
per Text. *in l. qui domum, ff. de iniurijs.*
l. prima, C. de præ. lib. 12. l. nemo de domo,
ff. de regulis iuris. Guidon Papa *qu. 422.*
Paulus de Caſtro *in l. cætera, §. hoc ſena-*
tus conſultum 2. ff. de leg. 1. & conſ. 43. Et
pluriinę noſtris hiſce temporibus hoc in
Regno Ciuitates Inuictiſſimis è Regi-
bus, diligentiſſimiſque Proregibus hu-
iuſmodi exornatæ priuilegio inueniun- H
tur : quas inter hæ Argyrina Ciuitas,
quæ ſub anno 1641. die 27. Februarij
potita fuit priuilegio ab E. C. S. modo
prædicto.

Quod cum ędificijs fuerit conceſſum
priuilegium, neutiquam pati renuncia-
tionem valet, iuxta ſententiam Alexan.
in conſ. 37. col. 2. vol. 2. licèt Marianus
Soccinus *de citatione col. 74.* Port. *in con-*
cluſ. 20. limit. 10. & 15. contraria fuerint I
in opinione, quos videtur ſequi Muta,
in pragm. Regni de Bancher. mercator. &c.
in fine num. 10. fol. 599. Quod ad Apo-
thecam, ſtabulum, hortumque ſi adictum
domus habeat, & ſint in illa ſituata,
extenſionem etiam habet. Caſtren. *conſ.*
454. lib. 1. Iaſon. *in l. plerique, ff. de in ius*
vocando. Verumtamen eſſe reputo, quod
quamuis domus appellatione, hortus, ac
ſtabulum, Apotheca, & ſimilia ei con- K
iuncta veniant; domus autem neutiquã
nominantur; eòquod extat aliud, quod
ſit domus, aliud quod in illius appella-
tione compræhenſum reperiatur : ex eo
quia domus ad cognitionem, ſi fuerit
pro habitatione moles conſtructa, per-
uenimus, vt ex aduerſo iudicamus. Soc-
cinus *in l. plerique n. 57. ff. de in ius vocan.*
Tuſcus *concl. 619. litt. A. D. num. 7.* & de
ma-

A materia domus videndus erit Angel. *de maleficiis verbo facit inſultum à nu.3. cum ſeq.* Aliter autem euenit, ſi in domo non fuerint, nec eodem conſtituta ſub tecto. Corn. *conſ.203.nu.6.lib.1.* Caſtren.*conſil.* 211. Quo in loco dicit, quod communē ſecundum vſum talis neutiquam venit Apotheca, neque cæteræ domus partes, quæ haudquaquam ad habitandum: ſed mercimonij cauſa: vt cùm ſtabularijs ta-

B bernæ,fuerint conſtructæ, compræhenſionem habent. Caſtren.*conſ.92.per tot.* Qua de cauſa euenit,quod licet ex apotheca, & taberna nequaquam domus appellentur, ſi eo attamen in loco domini perſiſtant priuilegio domibus conceſſo gaudent. Soccin. *in l.pleriq;nu.57. ff.de in ius vocando, verſ.ſecunda concluſio.* Quo in loco ex omnium ſententia Doctorum certum iſtud eſſe reliquit; cum

C aliquis inſuper propria deduci è domo non permittitur,à ſuperficie,ſiue domus ipſius tecto intelligimus; ex tribus namque domum perfici,è ſolo ſcilicet,parietibus, ac tecto diximus. *l. eum qui ædes, ff. de vſucapionibus.* Itala *de immun.Eccleſ. lib.1.cap.4.* § *9.n.25.in fine.*

Iſtud attamē domorum priuilegium nequaquam criminalibus defenſionem præſtare poteſt pro cauſis; impunè quis

D etenim ex his poteſt ad puniendum extrahi. Gabriel. *concl.10. lib.7.* Soccinus *de cit. art.17. ampliat.5. col.3.* Farinaceus *tit.de carcerib. & carcerat.quæſt.27. n.92.* Adde quod etiam puniendus,oſtium,feneſtraſque concludens, vt ſuæ obſtet capturæ,poſſunt ex officialibus,iuſtitiæque miniſtris iure perfringi. Pariſ. de Puteo *tract.de ſindic.in verbo captura c.5. n.2.& 3.* Folerius *pract. crimin. in verbo*

E *ne tutos nu.4.* Farinac. *loc.cit. n.93.& 94.* Gloſa *in l.nemo,ff.de reg.iur.& in l.ſed etſi ff.de in ius vocando.* Certum autem exiſtit criminali pro cauſa tutor reddere confugientes Cardinalium,Epiſcoporūque domus. Clat. *in* §.*fin.qu.30.verſ.itē adde.* Manfred.*de Cardin.cap.8.priuil.18.* F
Quo in loco affirmat debere ſecuritatē in huiuſmodi palatijs delinquentes habere: vt receptum conſuetudine tradit fuiſſe; quod fuit confirmatū à Nauarra *Manual.confeſſ.cap.25.n.18.in fine.* Nullum adducente impedimentum, quod iſtorum domus Eccleſiæ nullo modo contiguæ habeantur. Marius Itala *de im-* G
mun.Eccleſ lib.1.cap.4. §. 9. Et quamuis alma in Vrbe tali neutiquam ſint priuilegio cuiuſcumque domus decoratæ: illam tamen extra Cardinalium propter, Epiſcoporumq; dignitatem reos ad ipſas confugientes tutos reddunt, & efficiunt: vt idem Itala *loco cit.n.23.* ſcripſit, pluresque allegat DD.

Aliud exiſtit etiam priuilegium, vt ſcilicet magni pro ædificij conſtructione H
vicinæ, domino inuito, domus coniungi poſſunt; cum prius tamen pretium, ac tertia illius pars pluris fuerit ſoluta: vt per *Pragm.Regni ſub titul.de priuil. ædific. palat.* vel magnas domos, quo etiam in loco forma traditur, quomodo debeat procedi, ex illius, qui ædificium erigere quærit, parte in eum qui venditioni acquieſcere cogatur.

Priuilegium quoque eſt, vt ſi incen- I
dium exortū in domo vicini ſit, ex quo timor adeſt ne ad alias, quę proximæ ſunt faciat progreſſum, poteſt qui damnum timet, comburentem iam domum, propria humi authoritate deijcere, cùm neque ciuiliter, vel criminaliter emendandum compellatur ad damnum. per Text.*in l.3. verſ.quod ait prætor, ff.de incendijs ruina,& naufragio.* Menoch.*conſil.* K
107.*n.6.& 9.* Decius *conſ.51. nu.5.* Gomez *var.reſol.tom.2.cap.2. n.39.* Auend. *de exequend.mand. lib.2.cap.3.nu.5. verſ. ſed pone.* Scipio Rouit.*deiſ.59. n.7.*

D E

A F

DE MEDICINA, ET MEDICORVM STATV.

B G

SVA licet mortales corpora per Architecturæ miniſterium nullam temporum iniuriã extimeſcentes, tuta viderent, C cum tot attamẽ aduerſus incommoda nullo modo benè adhuc firmata conſpicerent, nec eodem perpetuò in ſtatu perſiſtere potis eſſent, nunc autem ſecunda valetudine, viuere, morbis nunc defatigari : & ſimul beatiorem, feliciorémque longè alio ſtatum ducere conſpicerent, cum vigoroſa eorum quis præſtaret ſanitate; quàm qui morborũ D patiretur labores; vnde meritò de valetudinis laude iucundiſſimum, gratiarũque pleniſſimum Aphronij Pæan Syconij Iulij Cæſaris Scaligeris emendatum iudicio habemus, ita dicentis.

O ſanitas beata,
O ſanitas amanda,
O ſanitas colenda?
Tecum mihi beatè
E *Reliquum agitare vita*
Liceat mihi : Perennis
Comes ò adeſto vita:
Nam quidquid eſt bonorum,
Et quidquid eſt leprorum,
Et quidquid eſt bonorum,
Et quidquid eſt amorum,
Magnis in auri aceruis
In liberis venuſtis
In principum decore,
In coniugum fauore,
Et quidquid eſt quod ampli
Largitor orbis Auctor
Quietis à labore,
Gaudique poſt dolorem
Tecum viget viretque. H
O ſanitas beata.
Tu ver facis ſuaue
Fulgere gratiarum
Sine te nil beatum.

Illa enim ſanitatis extat præſtantia, vt cætera mortalium bona, honorum pompa : nobilitatis decus : eruditionis claritas : pulchritudinis gratia : diuitiarum potentia: fortunæque fauor: eum, quem habent, ſplendorem ab ipſa mutuari, vel ſi ex ſe accipiant nullum eſſe, ſi abſque I illa ſint, ac omne amittere pretium videantur. Sanitas itaque hac in mortali vita illa eſt, qua nil vel pretioſius eſſe poteſt, vel iucundius; qua nil gratius haberi, vel amabilius optari valet. Et hac de re medicam adinuenire artem cæpere, quæ, vt poſſibile, ſanitatis in ſtatu permanentis viribus corporis curam adhibeat, inque morbos dilapſum antiquæ redderet ſanitati: ea etenim noſtra valdè commendatur ætate, maximoque habetur in pretio: cunctas namque operationes humanam circa ſalutẽ applicant Medici, ac Medicinæ finis de conſeruatione, ſanitatiſque recuperatione ſedulus eſt : cum ex Galeno habeamus *lib. de ſectis cap. 1. Medicinæ artis ſcopus ſanitas eſt, finis ipſius ſanitatis poſſeſſio.* K

ſeſſio. Sed enim finis nomen, fuit etiam ſcopo à Philoſophis conceſſum; neque hoc abſque cauſa fuit effectum: propoſitum namque finem artificis in poteſtate, ac manu omni minimè poteſt adeſse tempore: propterea Iulius Cæſar Scaligerus *in l. 1. de plantis. Eſt ſcopus (inquit) opera, ſiue officium, finis autem eſt, quod artificem ad operam mouet, ideſt operæ perfectio, mouent quidem etiam opera artificem, ſed non primo; quia finis primò non ſimpliciter, quia monet, propterea quod mouetur, id circo finis etiam nomine donatus eſt ſcopus ab Ariſt.*

Et licet medicina, vt ex Hipp. Ariſt. Gal. Auer. alijs doctiſſimis, excellentiſſimiſque viris habetur, ars exiſtat: ex eo quia non ſolum naturam, verum etiam præ oculis poſitam ſanitatis conſequutionem habere debet. Nulla tamen forma valet negati, quod tum ſubiecti ratione, cum finis intuitu, inuentorumque etiam obiecta nobiliſſima inter cæteras nominari valet, & primum ex eo quia humanum circa corpus omnium nobiliſſimum verſatur; quod ſanitati, & morbis obnoxium, vel quoad valeat ſanitatem recipere. Secundo huius finis artis exiſtit ſanitas in qua maior poſita hominum felicitas. Tertio eoquod ſancti tot, Imperatores, ac Angeli, & illam Deus ipſe adhibuere. Illi ergo maximam ob inuentoris excellentiam, qualis omnipotens fuit artifex, profeſſorumque ſplendorem, vt ſublimes tot, è Tiraquello de nobilitate numerati homines, debemus reuerentiam ipſa enim prorſus medendi ſcientia diuina exiſtit.

Habito medicaminis etiam reſpectu, ex eo quia medium, cuius virtute amiſſa redhibetur, ac debilitata ſanitas reficitur, *Dei*, appellatur donum Medicus enim Philon; *vt lib. 28. antiq. lect.* Rhodiginus refert dicitur, cum nonnulla medendi ad vſum optimè idonea inueniret, ac excellentiſſima conficeret medicamenta, regiaſque aliquas, vt Plutarchus explicauit, elexipharmacas, pangeret poteſtatis, quodque ſalutares, & quodammodò diuinas haberet vires, Theon θεῶν χεῖρας Deorum hoc eſt munus, aliquo velut adagio, nominare conſuerat: teſtatur etiam Auicenna in monumentis relatum, omne medicaminis genus Dei dici donum, vt etiam penes Galenum ſcriptis traditum legimus. Neceſsitatis tertio. ac indingentiæ ratione maximis extolli medicina laudibus debet, Quis enim omni Ciuitatis ordini, omnique ſexui, vniuerſeque hominum ætati Medici operam pertinere ignoret? Cuncti namque in R. P. medicinæ indigent cura, ſubque illius manu, ac virtute ſubiacent, morbi è corporibus exulant, ſanitatis vires priſtino redduntur vigori, languens, debeliſque reuiuiſcit ſanitas, ægritudines perfracto deijciuntur è corpore, ac denique tot funereo ſub rogo, Parcæ ſentientes ictus, horridaque pertingentes orci limina lethum ſciſſuri flumen, luci vitalique reſtituti auræ penè cæleſtis dicam artis ope viuunt. Qua de cauſa Tiraq. *de nobil. cap. 31. num 407.* Epilogo medicinæ laudes ab antiquitate, ab inuentoribus ab honoribus, à difficultate artis, à dignitate, à neceſſitate, ab vtilitate recenſet.

Medicinam igitur, artem quoad poſſibile vigoroſas conſeruantem vires, ammiſſaſque recuperantem definitur eſſe. Ipſius diuiſio duplex; Practica, & Theorica. Prima in dietem, Phatmaciã, & Chirurgiam, ſecunda in rerum naturalium, non naturalium, naturamque aduerſus conſiderationem ſubdiuiditur. Triplex olim ſectatorum genus habuit: ſub primo continentur Methodici, quorum Princeps Acron, Theſſalus ſub Nerone promotor, illud Apollinis ſectatores ſunt ſequuti. Empirici ſub ſecundo habentur, Eſculapium illius fuiſſe inuẽtorem tradunt, ſectatores fuere Philinus Cous, Serapion, Apollonius, Heraclides Tarentinus, & alij. Rationales, vel Dogmaticos tertium cõtinet, & Hippocrati ducitur. Illud ſequuti Diocles, Praxagoras, Chriſippus, Eraſiſtratus, Heroſilus, Archigenes, Agatinus Pruſeas, & nonnulli alij. Methodici autem

pau-

Digitized by Google

A paucis vtentes præceptis vehementi occurrunt morbo dum tria malorum conſtituunt genera, Aſeriċtum ſcilicet, ſi naturales retineārur excretiones, Fluens ſi plus æquo dilabanrur, mixtū ſi vtrinque habeatur exceſſus, humorum ſcilicet abundantia, tumorque innaturalis concreſcens, quibus pars lædatur. Empirici enim generis aſseclæ velut ſolius experientiæ fulti munimine, nullam de
B morborum cauſis ſollicitudinem habentes, remedia ex memoria, inſpectione, hiſtoriaque deducta præbenr. Dogmatici verò, doctrina, ratione, auhoritate, ac vſu corporum diligenter naturam inueſtigantur, ſignorum vires omnium, cauſarumque differentias perpendunt, curationes iuxta indicia inſtituũt: hac de re tutiſsima, excellentiſſimaque exiſtit, & noſtris hiſce temporibus, vt
C legitima exercetur: ex eo quia non ſolũ, vt Methodica, ſeſe coniecturis, nec non experientia, vt Empirica munit, verum etiam vr ex Galeno habetur *9. Meth. cap.6.* Duplici connixa fulcro experientia ſcilicet, ac ratione feliciſsimum facit progreſſum.

Nouem diuiſa fuit in tractatus Medicina in Phiſiologiam ſcilicer, Parhologiam, Aethiologiam, Simioticam Hy-
D gieinem Dieticam, Therapeuticam, Pharmaceuricam, & Chirurgiam.

Phiſiologia, quæ dogmaticæ pars exiſtit medicinæ rotum in naturæ examinatione ſtudium ponit, illo autem nomine ſubſtantiæ conſtitutio, animalis facultas, calidumque innatum, ac rei confirmatio, & quaſi temperatura venit.

Pathologia de morbi affectibus con-
E ſiderationem facit; in illis etenim cum, & morbus, & eius inſpicitur cauſa ſyntomata etiam animaduertuntur; Morbus præter naturam eſt, actionem impediens affectu: quamuis differentia poſita fuerit à Fornelio *lib. 1. Pathol. cap.2.* quæ contra, & præter naturam eueniunt, dum ita ſcribit *Omnis corporis conſtitutio, atque affectus, aut naturalis, aut non naturalis exiſtit, atque non naturalis, alius præter naturam, alius contra naturam eſt: præter naturam tamen ſi ex natura præſcripto non eſt, illi nullam vim inferet: contra Naturam, non modo Naturæ limites excedit, ſed & illi, vim infert, eiuſque vires, & functiones turbat.* F Quæ ſententia nullo modo Sennert. *inſtit. Medic. lib.2.par.1. cap.de morbi natura.* placuit circa principium: medici namque præter, & contra pro vno eodemque accipiunt; morborũ genera ætaris, ac ſexus habita ratione G rrecenta, & vltra in homine recenſenrur, ex quibus qui ſunt inueterati, difficili expugnantur modo, naſcentes, nouique facili ſuperantur forma.

Ethiologia morborum inueſtigatur origines, ex eo quia nulla ignotum ratione valet ſanari; cauſa ergo, ac morbi materies ſecundarum exceſſus qualiratum, exiſtunt, vt duritiei, &c. morbi formæ habentur, quę innato veneno intimam corrumpere ſubſtantiam, totiuſque H dicuntur morbi.

Simiotica ſignorum ex diuerſitate valetudinis, morbique præclarè affectiones animaduertit. Hippocrates autem communi omnium, ac vniuſcuiuſque propria ex Natura morbos dignoſci ſcriptum reliquit: Signa verò in morboſa diuiduntur, ſalubria, & neutra: prima commemoratiua ſunt, quæ præteritam I oculis opponunt corporis conſtitutionē: præſentem, declaratiua, ægritudinis ſtatum, ſpeciem, partem affectam explicãt, & cauſam. Morbi periodos, ac euenta prædicunt, nunciantque prognoſtica; per ſimioticam enim cuiuſcumque tàm ſani, quàm imbecilli agnoſcitur conſtitutio, latenteſque in ſingularibus, indiuiduiſque per ſigna morbi diſcernunrur, vt quidquid de illorum exitu conſiderari debeat, valeat cognoſci. K quę licet ad curationis intelligentiam neceſſitatem habeat nullam, cum curationis affectus cognitio poſſit acquiri, quamuis qua debeat ratione cognoſci, non dum ſit notum, cum neceſſarium attamen, ſi ad operationes, curationemque deſcendere animus, habeatur; vt affectum cognoſcendi exiſtat ratio: affectum namque

A minimè cognitum curare medicus nullo modo poteſt. Vnde merito Semiotica, hæc inſtituitur curatio, quæ quamuis ob ſupradicta, neutiquam neceſſe ſit interuenire; artis ad authoritatem tamen, quàm apprimè auxilium affert, cũ ægroti enim ea, quæ accidunt medico iam cognita videant, non ſolum illam commendant, verum etiam maiorem præſtant illi & obedientiam, & fidem: im- B mò præuidens, quæ ſunt ægrotis futura Medicus, tempeſtiuè illis valet occurrere, talique inſtructus munimine, vulgi calumnias valet, dum illa, quæ ſunt ecũtura, præuidet, facilius euitare.

Præſagia è coctione pulſu, animaliq; facultate, oculis, ac ſitu, reſpiratione, ac voce, animo, ac excrementis, vrina, & ſudore, ac denique à viribus deſumũtur: quæ pluris debent, quàm multitu- C do æſtimari, quibus de omnibus Hippocratis extant aphoriſmi. A criſſibus etiam cognoſci vel ad ſalutem, vel ad intentum, meliorem, deteriorem que ſtatum valet, bona morbi ſit in permanentia, mala illum anteuertit, quod ſi longa vacuatio fuerit, debet optima reputari, exiguũ namque minimè criſiuerint.

Quod autem ad tempus attinet, licèt D omnes critici poſſint eſſe dies, ordine tamen, ac viribus primipilaris indicatur ſeptimus eſſe: decimus quartus naturam ſeptimi præcipuè imitatur: ex eo quia tunc oppoſitum obtinet in morbi principio locum, acutorumque terminus morborum extat: Vigeſimus ter ſeptenum includit numerum, vltimuſq; ex decentia limes acutorum: quadrageſimus, vigeſimi ex duplicatione lento E procedentium motu exiſtit terminus: ſeptimi quartus, vndecimus decimiquartus, vigeſimi decimus ſeptimus index habetur: infauſtę in ſexto criſes plurimum interſunt, ex eo quia octauo, decimo, ac ſimilibus peior exiſtens, Tyrannus nominatur: in Solem, ac Lunã criticorum paſſim cauſa refunditur dierum, verum cœteris potiùs naturę myſterijs cenſeo ducendum, quod Helmõtio *tract. de morbis tit. in puncto vitæ circa* F *finem. fol.* 342. placuit: qui dicit criſis equidem in mobis nil excepto Archeo probat, ſi Hippocrati credant aſſerenti naturas morborum ipſas medicatrices, auxiliatriceſque vnicas exiſtere, Luna etenim cauſatiuo criſes modo minimè facit, ſolus attamen Archeus, Lunæ rythmum inſequens id peragit; dies namque illa metitur, magiſque in actionum Archei probationem, quam in cau- G ſalitatem reſpicit, Luna enim oppoſito, quo primo erat die, in loco decimo quarto reperitur: ergo Archeus etiam, qui Lunæ rithmos æmulatur, ſic ſeptimo de die oppoſitas debet vires habere. Morbi vero cronici ſenſim ſine ſenſu per menſes, annoſque, & ſæpius terminantur in ætates.

Ad ſex non naturalium vſum rerum dietetica pertinent remedia, in quibus, H vt in alijs præſcribendis rectas iuxta, communeſque medicinę regulas gerere ſeſe medicus debet; harum primus aer eſt, ſecundus motus, & quies, cuius in præſcriptione non rarò grauem incidit medicus in errorem, cum interdum inopportunum iniungit motum; ſomnus, tertius, & vigilia, quibus in rebus rationalis artis innixus regulis debet medicus procedere; quarta è re deſumi re- I media poſſunt, ex cretione ſcilicet, ac retentione: ad animi quinta paſſiones pertinet res, quarum ad repreſſionem, vt viribus poſſibile, curam æger ponere, & quantũ Medici requirit poteſtas, fręnum immittere adſtringitur: excepto quod impoſſibilitas, ac talium ad conculcationem paſſionũ impotentia abundantium ex qualitate humorum dependentiam habeant, quos, ne moleſti vſque ſint reſolui, ac euacuari, aut in aliã K abire naturam agere medicus debet: aliter enim vix ægro poſſibile ſit, vt ſeſe valeat cohibere.

Cibus, potus pro rerum vltima naturalium numeratur, quorum in adminiſtratione, plurimos, vel rigoris, vel indulgentiæ exceſſus committere valet medicus errores; vnde ita in his, vt in

alijs

A alijs communem, rationalemque medendi viam debet ſeruare, hac de re tenuiſſimam plures per dies morbi extra indigentiam neutiquam mandare dietā debet.

Hygienia corporum in ſanatione, quod medicorum extat ſcopus, conſiſtit, illiuſque ad conſequutionem omnes medicinę partes applicantur, ad quā omnes de alimentorum qualitatibus, de B cibis optimi, reique ſucci, de ſanitatis defenſione, ſimileſque attinent libri. Talis Medicinæ pars, excellens velut œconomi prudentia, ſecundum temperamenta, conſuetudinem, temporaque alimoniam ſuppeditat; calidis inde, ac ſiccis frigidus humiduſque decet, calidis, ac humidis tenuis, aciduſque eſt victus conueniens; ſalſa, & cum amaris acria bilioſis vetantur, dulciaque, ac ſolidiora debent afferri, nec inædia nil C maius nocet, ac mediocris aquæ bilem potus retundit, pituitoſa, calida, ſiccaque, ac alia ſunt apta, frigida ſunt moleſta, maximum dat inędia profectum, ſalſa, & craſſa, leguminaque omnia, vt flatuoſa, & cruda, nocumentum melancholicis afferunt; calida vero, humidaque ut fragrans, tenueque vinum vtilia ſunt: ætatum quoque varius adhibendus in cibis rithus; humidus namque, D ac moderatæ calidus pueris victus confert, iuuenibus nimium ex ſe calidis, ac ſiccis, frigidaque, ac humida victus qualitas congrua extat; balneo, ſomnoque cibis, & calidis, & humidis fouentur ſenes, incidentia diaretica, vinum fuluum, generoſum ſunt apta, mel vtiliſſimum illis etiam iudicatur. Debent etiam anni vbique tempora obſeruari, E hyeme namque debet copioſius comedi, ſed elixis frequentius ſunt aſſa anteponenda, robuſtiorique bibendum vino, ingruente autem vere, abundantius, at dilutius ſitis feruor compeſcatur, aliquid ciborum copiæ, qui tenues exiſtāt, demendum, vtilis euacuatio habetur, ac inædia; frequentior æſtate potus cōceditur, fructus, & olera, vt ſedetur æſtus, inſculaque permittuntur: ſicca, & melancolica longè ſint Autūno æduF lia: parcus autem, ſed frequens adhibendus cibus, fructuum nociua eſt abundantia.

Debet etiam conſuetudinis inſpici ratio; qui benè autem valent nullo ab aſſuetis modo ceſſent, ſanis etenim omnia exiſtunt ſana, longo ſiquidem tempore adhibita, peſſima quamuis habeātur, nocua minus continuò pro vſu erūt, immo & ſæpiùs venenum in alimentum G conuertitur: iuxta decantatum illud carmen.

Proficit epoto Mitridates ſæpè veneno
Toxica ne poſſent ſæua nocere ſibi.

Duplex Therapeutica: vniuerſalis, & particularis, extat. Vniuerſalis præcipuæ ſunt partes: Indicationes, Vacuationes, Phlebotomia, Cucurbitulæ, Hirudines, Vomitus. Indicationes duæ, generales habentur, perſonarum ab affectu, qui detrahi appetit vna, naturali à H poſitione quæ ſuam deſiderat conſeruationem altera eſt, vtriuſque in hoc diſcrimen, quòd contraria contrarijs curationem, ſimilia è ſimilibus conſeruationem excipiant, non ſimilia verò è ſimilibus, vt Paracelſiſtarum fuit iudicium, curantur; ſolus enim ſimilibus incluſerunt ſanationem, contrariorum admittentes poteſtatem, & licet familiaritatem ſimilitudo inferens, non difI ficilem remedij ſuſceptionem, vnionemque, ac ingreſſum ſymboli propter conformitatem reddat, nullo modo tamen cognouere, quod iſta ſufficientia ad ſanitatem requiſita neutiquam exiſtant, agentia, ſaltem verò externa media occaſionalia, ſiue conciliatrices medicinæ debent, qualis Pharmaci puritas, acutieſque venire: ad iſtam autem, liK brorum, de ſimplicium facultatibus medicamentorum, de venæ ſectione, de curatione ſanguinis permiſſionem habita, de hirudinibus, cucurbitulis, excarnitionibus, lectiones pertinent.

Particularis, vel ſpecialis, quæ Pharmaceutica vocatur, omnium prorſus adminiſtra medicamentorum extat, quibus, ſi aut curatura, vel chirurgiua, ſiue

Rr 2 die-

A dietica ſint, corporis immutatur ſub-
ſtantia, ex elementis, vegetatiuis, me-
tallis, animalibus, ac lapillis remedia
deſumuntur, in eis delectus, Præpara-
tio, Compoſitio, ac Ordo attenditur:
iſta enim quos purgari oporteat reſpi-
cit, quibuſque medicamentis, qualique
medendi methodo, & curanti ratione
agi debeat; de medicamentorum com-
poſitione tractatus, aut libros iuxta ge-
B nera, & loca inſpicere nobis conuenit.
Chirurgica pars reſtat, de qua ſuo loco,
atque Chirurgorum de ſtatu, velut ſe-
parata de arte agendum.

Enimuerò cum maior ineſt morbo
vigor nullus remedijs eſſe locus poteſt:
vt ex Hippol.4.Act.22. habemus, quod
his Celſus verbis confirmauit *Morbo
reluctante nil medicina prodeſt*. Et idem
eſſet huiuſmodi curare morbos, & ægri
C procurare ſalutem, ac ſi mortuum ad
vitam iam hominem reuocari à medici-
na expoſceretur; vt dictum fuit à Zac-
chia *quæſt. Medico-leg. lib.6. tit. 3. quæ.2.
num.1. circa finem*. Et licet medicinæ fi-
nis exiſtat ſanitas, finem tamen iſtum
non vſque Medici conſequuntur: Qua
de cauſa Plinius Senex *lib. 19.* verſutos,
deceptoreſque, illos nominat, qui ſani-
tatem promittunt, quam poſtea nullo
D modo conſequimur. Ac tali modo nul-
lam inconſtantiorem eſſe medicina dixit
artem; Plinius enim ſuam compeſcere
petulantiam debebat, nec adeò abſolu-
tè illam, ſi finis longè ab intentione
abſit, fallacem nominare: neque inſpe-
ctatus illi tribuere debebat euentus, ex
eo quia non euenit, quod primaria ex
Medici intentione ſanitas minimè con-
ſequatur, cum ſemper morbo expulſio-
E nem, ſanitatique ingreſſum dare ipſe
contendat, verumtamen alienis, igno-
tiſque cauſis, quæ Medici, & impe-
diunt intentionem, & perturbant, hoc
efficiatur.

Et primò quidem duo poſſunt mor-
borum hominibus euenire genera, vi-
uendi quædam ex intemperie orta, quæ-
dam vero ſine culpæ voluntate corpori-
bus Dei mittuntur potentia, contrario-
que ſyderum oriuntur afflatu; quos in- F
ter fatalis Medicinæ ſcopulus occurrit,
ac ingenti retenta obice ſuum ſæpe finē
haud quaquam conſequitur. Cum mor-
bo enim terminus iam vitæ premit, pal-
lida quæ interdum pulſat æquo Mors
pede nullo humano ingenio, aut illius
quocumque munimine, corruptibile va-
let corpus à lætho peccatorum, & pœ-
na, & ſtipendio liberari: inuiolabili enim
rigore Naturæ leges incedunt, & diuor- G
tium animam inter, & corpus, neceſſe
eſt ſequatur, cum peccati ſit mors ſti-
pendium: vt ſcriptum nobis reliquit
Diuus Paulus *ad Roma. 6. & in Geneſi
2. 3. 17. & 19.* habemus.

Secundò cum ignauorum imperitia
medicorum, ac perniciosa eorum medi-
camenta talem reduxerint ægrum in ſta-
tum, vt quamuis optimorum applicetur
vis, corruptum, periculoſumque ac ve- H
lut inſanabile malum effectum nullo
priſtinum reduci modo ad ſtatum po-
teſt. Ex inſolenti ſæpius medela, vel no-
uus inducitur, vel inductus exacerbatur
morbus, vt ſingulos videmus in dies:
namque.

*Temporibus medicina valet data tempora
profunt.*

*Et data non apto tempore vina nocent.
Vt ex Ouuidio de remed. Amoris habemus.* I

Nullam ergo debet admirationem
adferre, ſtultam gentes medicorum at-
tendentes imperitiam dicendi ſibi occa-
ſionem ſumpſiſſe optimam, non vti me-
dicina, medicinam eſſe, cum plurimi
eorum erroribus immaturo decidentes
funere vitæ clauſerint periodum: qua de
cauſa Ptolomæus quadripartiti 4. vio-
lentæ inter mortis genera medicorum
propinatis recullionibus mori connume- K
rat; medicamentis nimirum in opportu-
no adhibitis tempore; cum nulla morbis
ad ſtatum, qualitatemque habeatur cō-
ſideratio, medicina etenim non ſolum
in medicamentorum conſiſtit virtute,
recto verum etiam in vſu. Concocta
namque, non autem cruda Hippocratis
euacuari ex præcepto debent, ſecun-
dumque initia, & fines, cum longinquio-
ra

A ra exiſtant omnia, & ita morbi, vel in
principio, vel in declinatione: qua de re
ſi inconſiderato modo, medicamentum
daret medicus, vel ſuum non conſequi-
tur finem purgatio, & nil, aut parum ex-
trahit, vel ſi vehementiorem habet me-
dela vim, non minus vtiles, quàm inu-
tiles deducit humores, corpuſque velut
liquefacit, & abſumit, humoreſque ma-
gis turbat, ac etiam obſtructiones con-
B fundit, primiſque commouet in vijs, cõ-
cuſſa, nec ſatis euacuata materia plura
ducit incommoda, medicique intentio-
nem proprio deuiat à fine.

Tali ergo ratione debet Medicus ca-
uere ne in ☽ ☌ ♊ cum ♄ ♂ & ☼ aſpe-
ctu medicamenta propinet, quamuis
non tantum temporis interuallum in
oppoſitione, & quod rato, quemadmo-
dum in coniunctione immittendum; ſer-
uanda eſt etiam: ☽ ruminantibus inſi-
C gnis ♈ ſcilicet ♉ ♌ ♄ exiſtente potio-
num abſtinentia: ſolent enim, vt ipſe
ad iſthæc verificanda non ſemel ſum ex-
pertus, vomitum excitare.

Veris, Autumnique tempora, quæ
nec exceſſiuè calida, nec intenſiuè frigi-
da ſint idonea, congruaque ad potiones
exiſtunt; adhibenda tamen ſunt medi-
camenta in ♋ ♏, & ♓, vel in ♎ &
D ♒, ☽ perſiſtente, vt pote inſignis, & ca-
lidis temperatè, ac humidis; cum illa in
augmento potius, quàm huiuſmodi cum
planetarum aſpectibus in decreſcentia
maneat; cum purgari autem bilis debet,
in ♋ ✶ aſpectu cum ♀ aut ♃ △ Phleg-
ma cum in ✶, ac △ ☼, melancholia cum
in ✶, ac △ ☽ reperitur, & tunc per ela-
ctuaria, bolos, ac potiones ☽ in ♋ exi-
ſtente, in ✶, ac △ ♀, aut ♃ bilis fit
E expurgatio, in ☼ pituita, melancholia
♃ in aſpectibus ☽ emicante fit munda,
cum illa vero ♓ luſtratur, cum benefico
♀ radio bilis excernenda, ☼ pro pituita,
♃ pro melancholia radius debet fauens
haberi: ſingulo etiam valebit menſe ☽
in ♒, ♊, & ♐ cum amico beneficorũ
radio, exiſtente medicamento quolibet,
elactuarijs; potionibus, aut pillulis cor-
poris fieri purgatio.

Medici debet etiam in cognitionem F
venire; potentias virtuteſue noſtrum re-
gentes corpus vitalem, naturalem, ac
animalem, exiſtere: Naturali attractiua,
& retentiua, digeſtiua, & expultrix con-
iungitur, vitalis moderationem à ☼ pa-
titur, propriam in corde retinet, auxi-
liumque recipit. Cum ſol beneficis, aut
♃, aut ♀ radijs in figura immoratur, &
à temperatè calidis, & ſiccis, vt, & cali-
dis, & humidis robur deſumit. Perma- G
nens naturalis extat in epate, in quo
ſanguis, bilis, melancholia, & pituita
originem habent, & regimen à ♃. ☽, &
♀ obtinet: à ♃ recipit iuuamen, cum
calida præſertim adhibeantur, & humi-
da, cum abſque maleficorum noxa opti-
mè diſpoſitus ♀ aut ☽ applicetur ♃. In
cerebro ſibi poſuit animalis ſedem in
que intellectiuam, ac diſcurſiuam, quam
☿ moderatur, & ſenſitiuam, cui ☽ cum
♃, & ♀ (à quibus fouentur) præeſt, di- H
uiditur.

Atractrix, quæ ex caliditate conſtat,
& ſiccitate à ☼ regitur, ac à ☉ ♐ ſcan-
dente, vel ♈: aliter in ♌ ſuccedit, quod
ſignum non ſolum in medicamenrorum
ſumptione, verum etiam venæ in ſectio-
ne ducere nocumentum videtur, cum
illud, & Luna dominationẽ in ſtomacho
habeat. Frigiditate compacta, & ſicci- I
tate, retentiua: moderationemque à ♃,
ex quo robur obtinet, ac è Lunę terreis in
ſignis ♉ & ♍ permanente recepit. Ca-
lido, humidoque digeſtiua conſtitutio-
nem habet, & concoctrix ſub ♃ ac Luna
imperio viuificatur, ſigno in ♎ & ♒
permanente: ♊ enim debet pro ſuſpe-
cto haberi. Ex humido, frigidoque con-
flatur expulſiua, è Lunę in ♋, ♏, & ♓ iu-
uamen recipit: iſta enim ſigna magnam K
ad exhibenda medicamenta, humoreſ-
que deijciendos aptitudinem retinent.

Enimuero ſi turgidi reperiuntur hu-
mores nullam debet medicus moram
adhibendis in medicamentis ponere,
neque poſitum è planetis reſpiciendum
impedimentum eſt, vt æquali modo co-
ctione haud quaquam expectata: recta
namque forma poteſt purgatio fieri, cũ

¡mi-

A minus ab expulſione damnum, quàm expectata ex coctione, & benefica Planetarum configuratione timeatur; illo vero turgere in caſu dicitur materia, cum plurima ægro perturbatio ineſt, adeoquod nullum quietis inuenire modum poſsit, immò, & inſanas enutrire furias videatur, hac de cauſa turgentium in morbi principio humorum debet expurgatio fieri, excepto quod aliqua in
B contrarium prohibitio non adeſſet; turgentes ex eo quod humores, ac maligni, nulla debent ratione diutius in corpore tolerari. Quod ſi prudenti excretio non efficiatur è medico certum vitæ diſcrimen manet ægrotum: copioſi etiam humores, qui nullam retinent actionem, eijci minus efficaci debent forma, vt fuit explicatum à Sennerto *de inſtit. Medic. lib. 5. parte 2. ſect. 1. cap. 7. de humorum propenſione.*

C Tertia Medici quæ intentioni, ſanitatiſque impedimentum acquiſitioni ponit cauſa, illo extat in caſu; cum nullo modo, ægritudinis initio, faciliori quando ſcilicet forma valent applicari medicamenta, morbique poteſt non deſudatè cognitio haberi, ſero vero tempore medicus aduocatur, in morbi enim accerſitus principio alacri naturæ forma ſubuenit, morbique vires initijs col-
D luctanda ſuperat, & deprimit: Medicus enim, cuius, Naturam ſequi, eique iuxta Galeni, ſententiam, adminiſtrare munus: morbi ex initio ducere medicamenta debet, ex artis enim facultate ignoto Naturæ ſynthomate de futuri euentus qualitate, an mortem valeat, vel ſalutem inferre poteſt dignoſcere: cum certus, decubiti præcipuè, reddatur ex ho-
E ra, ad firmum de ægritudinis euentu iudicium eliciendum, vt firmiori modo aſtrologicam de illo figuram excitare, planetarumque valeat manſiones conſiderare, cum nulla, vel ſedulior, vel tutior præuidendis, ac ante cognoſcendis morbis via, quàm adrologica extet ars; morbi enim principio medicus aduocatus, ex *Lunæ* manſione in decubitu, illius naturæ, & cauſæ morbi poteſt cognitionem habere: ab his namque oc- F
cultæ innoteſcunt malorum cauſæ, curationiſque ratio adhibendæ facili conijcitur modo, quæque debeant medicamenta præberi, diſcernitur.

Noſtri enim corporis humores, vt ſuperioribus ex aſtrorum cauſis ortum habent, pari modo alterationem ex illis excipiunt: qua de cauſa ſi decubitus Luna in ♈, ac in ☌, ☍ & ♄ □, exiſtente
fuerit cum numeris, lumineque deſtitu- G
ta reperiatur, morbi principium à refrigeratione oritur, hocque manifeſtum ex capite fiet, ægroto namque graues: in oculis, bracchijſque, ac thorace humorum habebitur diffluxus, debilis pulſus, nocturnæ intentiones, multa in profundo caliditas, refrigerata verò ſuperficies, & frigus vndique permanebit: animi etiam euenient deliquia, ciborum
non deerit inappetentia, & inopporruni H
deſilient humores; tali ergo laborantes morbo calefacientia iuuant, & relaxantia decent, quæ aluum ſoluunt: neutiquam prætermittenda: ſanguinis atenim emiſſionem haudquaquã appeti neceſſe; inutilis namque hoc ad munus extat: Quod ſi ♂ eamdem etiam figuram cum Luna obtineat, nullo modo ad diametrum perueniet, quin æger antea non
moriatur. Sed ſi *Luna* in ♈ cum quiſpiã I
ægrotauerit, inuenitur eodem confirmata cum ☼, & ♂ modo ex capite originẽ habere morbum oſtendit: illudque manifeſta comparebit ratione; ex eo quia diſſolui meninges videantur, continuæ habebuntur etiam febres, & vigiliæ, os æſtuoſum, ſitis ægro immenſa, turbulenta lingua, epatis inflammatio, thoracis ardores, elati, ac inordinati pulſus,
aderunt. in huiuſmodi ergo morbo ſan- K
guinis fieri detractio debet, ac eorum applicatio, quæ refrigerationem, vel afferre morbo mitigationem valeãt: morbis enim phreneſis exiſtet, aut delirium. Tali modo ægrotus nullo exiſtente cum *Lunæ* beneficio: ſed cum ea ♄ applicato, ☍ vſque, aut □, & numerum præcipuè in augmento vitæ claudet periodum: quod ſi beneficus Lunã reſpiciet,

in

A in diſcrimen adductus, nullo peribit modo.

Quod ſi, cum Luna in ☍ inuenitur, & ♄ in ☌ reperiatur, vel □, cumque ipſa maximè numeris denudata, luminéque ſpoliata coeant: ægritudo ingruerit; ex crapula, & plenitudine principiũ excipiet morbus, adſtrictæque febres, hipocondrinei, articolorumque dolores habebuntur, elati pulſus, ac perturbati, vniuerſique inflammatio corporis, &
B Peripneumonia inerit: huiuſmodi, ſanguinis emiſſio, ægroto, & cuncta pigritiem tollere valentia perapta iudicãtur, ſi benefici autem planetæ cum Luna ☍ haud inibunt, illis in ☌ firmatis auras æger vitales minimè recuperabit, illis tamen Lunã reſpicientibus nullum vitæ periculum patietur infirmus; quod ſi, cum Luna in ♉ permanet, ♂ cum ipſa congrediente, vel in □: ſuperueniet in-
C firmitas, è ſanguinis plenitudine cauſatur; & hac de re continuæ febres, corporis conſtipatio, colli accenſio, dolor oſſium, vini, frigidorumque inapetentia inerit; cui ſanguinis detractio, cunctaque relaxantia erunt apprimè vtilia; huiuſmodi ergo forma perſiſtente ♂, neque ex beneficis vllo ſeſe coniungente, priuſquam nouem curſus dierũ pertranſibit, vitam æger amittet: ſeſe verò
D conformante benefico, nulla ratione timendum ægro periculum, ſexto namq; die incolumis exiſtet.

Moram verò Luna in ♊ faciẽte, cum illam ♄ congrediatur in □, vel ☍: iter, ac vigiliæ, præcipuè ſi ſplendore Luna careat, morbi cauſam præbuere: deſilire tunc videntur articuli, ſenſimq; morbus demonſtratur, tertio etiam die in
E trigeſimum vſque augmentum recipere incipit, febres verò exiguæ, totius debilitas corporis, intentiones in nocte, pulſus deſtituti, ſudor, ſpleniſque dolor habebitur. Si ♂ autem inſpicit, aut eadem permanet in figura triginta poſtquam dierum complebitur curriculus, vitæ nõ amplius munere fungetur æger: quod ſi benefici adſint, & cum Luna concordent, longos denique per morbos ſalutem obtinebit; Luna verò in F
♊ in ☌, ☍, & □ ♂ exiſtente, ſeſeque numeris, ac ſplendore augente, fallax, periculoſuſque morbus: febres enim continuæ, obſtructiones, ac inflammationes, pulſuumque habebitur perturbatio: hoc in caſu optimum ſanguinem expellere iudicatur: benefico autem Luna non aſpiciente vſque quo ad diametrum peruenerit vita decũbens fruitur, cum eamdem impediat ♄ figuram: G
è beneficis autem inſpecta, mortẽ æger non incurret.

Quod ſi in ♋ in ☌, ☍, ac ♄ □ erit ☽ ex balneo, aut refrigeratione morbus proueniet, fluxuſque ad thoracem deſcender, conſtipationes, tuſſes, continuæque deuenient febres: calida ægroto huic vtili erunt, Luna verò benefici effugientes, maleficique petentes, aſpectum ægrotantis læthum aduehent: ♂ autem in ☌, ☍, & □ perſiſtens ☽ è ſan- H
guine, cholera, ventriculique perturbatione morbum cauſabit, vnde omnia debent refrigerantia morbo huic applicari; ſed ſi primum non reſpexerint ad tetragonum benefici, nulla vitæ ſpes erit, reſpiciente vero ☽ benefico primã poſt tetragonicam radiationem nullum habebitur periculum. Cum ♄ autem ☌ ☍, □ ☽ in ♌ perſiſtens, è ſanguinis I
abundantia morbum cauſat, calidus totus exiſtet thorax, Hipocondriorum intentiones, febres, pulſuſque vehementes, in profundo, inque ſuperficie habetur æſtus; huiuſmodi ægroto cuncta & calorem adducentia, & aperientia debet medicus afferre, ſi beneficus autem haudquaquam ☽ reſpexerit, antequam ad diametrum peruentum vitę munere fungitur, ſed ſi beneficorum habeatur K
inſpectio, multa poſtquam fuerit mala perpeſſus, incolumis reddetur æger.

Quod ſi ☽ in ♌ in ☌, ☍, & □, ♂, è ſanguinis orietur morbus abundantia: febres cum alui fluxu aderunt, debiles pulſuum vires, animi deliquia, ciborũ inappetentia, procliuis in ſomnum grauitas, totius debilitas corporis, cardialgia exiſtet: morbo huic, omnia quæ refri-

A frigeratiuam, ac perſtrictiuam continent vim, debent afferri, quod ſi nullus inſpexerit benignus planeta ☽ nona veniente die vitæ claudet periodum, & ſi boni fuerint cum ad diametrum peruenerint, morbum æger euadet.

Cum decubitus autem, ☽ in ♍, in ☌ ☍, & □ lenta è coctione, ac è ventriculi cruditate morbus eueniet, tormina in inteſtinis habebũtur, & hipocundrijs, B inæquales, ac ſtrictæ febres; huiuſmodi ægroto calida, & relaxantia medicus exhibebit: ſed ſi eam benigni neutiquam aſpexerint, decimum, & quartum circa contracto è morbo diem, vitæ claudet curſum; beneficis verò ☽ reſpicientibus, nullo mortis imminente periclo, diu in ægritudine permanebit.

Luna verò in ♍, ♂, in ☍, ☌, & □ permanens, alui ex fluxu morbũ, inteſtinorumque vlceratione indicat procedere: C huic tenues multo cum fluxu febres, pulſus exigui, & crebri, ciborum inappetentia, ventriculique aderit ſubuerſio; cuncta morbo huic proderunt adſtringentia; quod ſi beneficus ☽ nullo reſpicit modo, in decimum deperiet æger diem: benigna verò inſpectione habita, futura oſtenditur ſalus.

Sed ſi alicuius infirmitas Luna in ♎, D ☌, ☍, & ♄ □ perſiſtente, acciderit morbi ex ebrietate, crapulaque principium orietur, præſertim ſi numeris priuata, & lumine, ac nocturnus extet decubitus: huic autem, & in capite, ac in thorace fluxus, & effectus, tuſſes, & bronchi, circa pectus grauitas, ciborum inappetentia, binæ in nocte acceſſiones, labores continui, pulſus exiguus inerũt; valida ſunt cuncta exhibenda. Quod ſi Luna in ♎ in oppoſitione ☍, & ♂ □ E exiſtit, ſanguinis è plenitudine morbus eueniet, vehementes febres, elati pulſus, vigiliæ, totumque circa corpus inflammatio aderit, optima ſanguinis huic morbo detractio, hebitudinemque dementia exiſtent. Si beneficus autem nullo reſpiciet modo, cum ad diametrũ peruenier, in diſcrimen adducetur, quod ſi benignus inſpexerit, neutiquam vitæ periculum æger æſtimebit. F

In ♋ autem ☽ in ☌, ☍, & ♄ □ permanente quis ægrotans, ab vlcere bubonibus, locisue occultis, hoc eſt ab anu, & pudendis morbi habebit initiũ: Lunæ verò numeri, luminiſque in augmento, ægri diſſipabit periculum, & in ♋ etiam in ☌, ☍, & □ ♂ numeros deſiderant, & lumina moram faciens, benefici habito aſpectu decumbẽtis tutabitur ſanitatem. G

Si ægritudo autem Luna in ♐ in ☌, ☍, & □ perſiſtente accidat, & fluxu, tenuibuſque humoribus acriterq; fluentibus morbi eueniet principium, dolores in articulis, & cum rigoribus febres, refrigerationes extremorum, aderunt; & præcipuè ſi numero, lumineque ſit Luna deſtituta; geminis enim acceſſionibus erit æger defatigatus: & huiuſmodi malo cum aperientibus debent H calida afferri; quod ſi ☽ aſpexerint benefici liberus exiſtet ægrotus: Luna verò ſupradicto extans in ſigno, cumq; ♂ numeris, lumineque aucta fuerit in ☌, ☍, & □ coniuncta periculum adducet morbus; nam ex plenitudine, crapulaque ortum habebit: choleræ affectus, alui fluxus, tenueſque habebuntur pulſus. propinari hac de re cuncta refrigerantia debent, atque aſtringentia. Si è be- I nigno autem nequaquam Luna fuerit inſpecta, ſeptimo peribit die; præſente verò benefico, cum ad diametrum peruentum, liberus exiſtet infirmus.

Illo tamen in caſu, in quo Luna in ♑, in ☌, ☍, & ♄ □, numeris carens, & lumine, reperitur, balnei è refrigeratione, tenuibuſque defluxionibus morbi proueniet initium; circa thoracem pulmonemque grauitas, tuſſis, intẽnſæque K febres aderunt, aperitiuæ, calidæque medicamenta virtutis huic proderunt; benefico verò Luna fugiente longo perdurabit malum tempore: mortis licèt ſecum nullum adducat periculum: ſed ſi ♂ in ☌ ☍, & □ perſiſtentiam in ♑ faciat, à vomitu, choleraque, vel tarda coctione morbi habebitur cauſa: ciborum namque inappetentia, neruorum co-

A cōſtrictio, ventris fluxus, anum circa, & acrimonia, & vlceratio, aſſiduæ cum fluxu febres, periculoſum efficient morbum. illius medelæ cohibentia, & aſtringentia, ſimul per quam apta reputãtur; ſed ſi Luna in diametro haudquaquam beneuoli reſpexerint vitam decumbens obibit, cum autem boni ſeptimo ægritudo diffugiet die.

Sed ſi Luna in ♒, in ☌, ☍, & ♄ □
B permanente morbus ingruerir, illiuſque à laxitudine, vigilijs, irineriſque defatigatione principium eſurgit, inque remiſſione, ac intenſione perſiſtet, ac vbi ad diametrum peruentum, præcipuè ſi Luna benignis inſpecta, nullum ægroto formidandum periclum. Et denique morbus è Luna in ♓ in ♄ oppoſitione, coniunctione, & quadrato, balnei è refrigeratione, ac fluxionibus principium
C demonſtrabit: ægroto enim frigora, crebræ febres, coſtrictio, expunctioneſque habebuntur: omnia morbo huic aperitiuam, calidamque habentia vim debēt, vt conculcetur, adhiberi: beneficis verò nullo modo Luna aſpicientibus illorū in ☌ vitam amittet: habito autem bonorum aſpectu Luna tranſacta ☌, licèt longum in neruis habebit ſenſum, liberus æger euadet. Lumine verò ac nume-
D ris creſcens in ♓, in ☌, ☍, & ♂□, ●, morbi oſtendet principium è plenitudine, violentiaque prouenire; hac de re nocturno augmentum habebit in ſpatio; corporis namque accenſio, cogitationū perturbatio, mentis delirium, capitis afflictio, intenſæ febres, ſitis vehemens, vinique habebitur appetentia: vnde cuncta huic hebitudinem tollere valentia, & ſanguinis conueniens eſt detractio:
E beneficis ergo minimè Lunā intuētibus primo deſeret æger vitam in □, ſed ſi cum ♄, aut ♀ in coniunctione reperiatur, vel □ quacumque in Zodiaci parte, cum ægrotus morbum incurrit, exiſtat, multos poſt labores eum reddet incolumem.

Quarta, quæ ſanitatis impedit conſequutionem, cauſa illa exiſtit, cū nulla medicorum præceptis obediētia præſtatur ab ægro: cum ſeſe illorum iuſſis parentem debeat exhibere, ſecundum F
Hippocratis doctrinā in Aphoris. Nonnumquam enim accidit, vt in medicamenta, vel medicū ſua transferat ægrotus errata, quæ illius contra præſcriptionem ipſe commiſit. Qua de re optima quidem ratione propria conſtituit Lege Zeleucus, quod ſi Epizephiriorū quis Lucrenſium in morbum incidens merum potaſſet, niſi medici habito iuſſu, vinum, priſtinum quamuis in valetu- G
dinis perueniſſet ſtatum, perpeti mortis pœnam deberet: medica ex eo quia irridens mandara biberat: vt relatum fuit ab Aeliano *lib* 2. & Tholoſano *de R. P. lib.* 6. *cap.* 10. *propè finem*: proprij namque corporis è charitate, debilis medico ſalutis obedientiam, generaliter loquendo, præſtare obligatur ægrotus. Alio namque faciēs modo peccatum patra- H
ret, cum ſacræ conſilium paginæ vili habeatur in pretio: ex Eccleſiaſtico nāque accipimus *in cap.* 38. *Fili in tua infirmitate non deſpicias te ipſum*: ac poſt nōnulla: *Da locum medico, & non diſcedat à te, quia opera eius ſunt neceſſaria*: & in ſumma Armill. habetur. *tit. del Medico num.* 6. *fol.* 272. Italico in idiomate. Qua de cauſa medici admittere medicamenta, illiuſque parere præceptis infirmus I
obligatur: neceſſaria eoquod eius opera exiſtunt, vt ſupra è ſacra dictum fuit pagina: ſed medici quoniam remedia neuriquam vnius extāt generis, nec omni caſu, ac tempore cuncta neceſſaria: ſed maiori quædam, alia cum minori ſumuntur vtilitate, nullo plura labore, ac diſplicentia, multa pleraque fatigatione ſumuntur, certiorem (ſaltem probabiliter) nonnulla, dubiam quædam pro- K
mitrant ſalutem; hac de cauſa medico auſcultare infirmus obligatur. Medicamenta, quæ propriam ſunt ad ſalutem neceſſatia, excipiens: illaque poteſt reijcere, notabili, quę modo noxia vidētur: nec vllum patrabit peccatum ſi vel reſpuet, vel repellet. Illo autem in caſu, quoad corporis recuperandam ſalutem attinent, reſpuerit, & ſuæ nocumentum affe-

A afferens ſanitati recipiat, ac tali modo peccatum committit, ſi ſufficientia ſine cauſa datas neglexerit, vel ancipites, medici aduerſus iuſſa medelas receperit.

Nulla tamen ratione, intolerabilibus, & aſperis, quæque ſumma cum indignatione, ac diſplicentia ſumuntur, in medicamentis, obedientiam præſtare medico adſtringitur; vt affirmatum fuit à B DD penes P. Theophil. Raynaud. in *lib. de or. infan. contra naturam cap.6.n.2.* Nec vllo cogi modo poteſt, vt illas excipiat medelas, quæ vel propria eijciantur à Natura, vel dubiæ ſint vis, & quæ altera licèt ex parte valeant ſalutem adducere, poſſunt attamen contrarium ſortita effectum vitæ aduehere periculū, neque talibus vti medicamentis, aliqua licitum ratione medico habetur: vt de- C claratum fuit ex Armillari ſumma *loco cit. num.*1. & Nauarr. *Manual. confeſſ. cap.* 25. *num.* 60. Quod ſi forte fuerint ab illo, non velut dubia, verum, vt benè cognita, præſcripta, & publica ſciret æger ex fama huiuſmodi periculoſa eſſe medicamenta; ſi Antimonium ſcilicet, Mercurium dulcem, Helleborum, aliaque medicus præberet: minimè tenetur, cum de ſua timeret ſalute, illa ſuſcipe- D re, ac iuſta eamdem ob timorem, valet conſcientia reijcere. Nulla tamen ratione, quæ vt noxia proponuntur; cum limina pulſaret mortis, & ſpes adeſſet ſanitatis, valent deijci: Diana *part.4.tract. 3. reſolut.* 135. Qui ampliationem facit in morbis nullum vitæ afferentibus periculum, non ſolum periculum, verum etiam viris haberi perfectis meritorium Chriſti propter amorem, ſuæque meditationem paſſionis medicinam reſpue- E re.

Nulla tamen forma ægrotus, aut voluntate alius propria chatarticum, non habito medici conſilio valet medicamentum ſuſcipere: vt propriam enim defendere vnuſquiſque valetudinem compellitur, æquali cogitur modo ea, quæ noxia ſaluti habentur, euitare: vt ſcriptum nobis reliquit Zacchia *lib.* 8. *tit.* 2. *quæſt.* 3. *num.* 7. qui etiam in *quæſtione* 2. *num.* 11. excuſationem præbet F ægroto, qui medici voluntatem aduerſus, ad ſitis expulſionem aquam potat, intolerabilem ex eo quia ob moleſtiam compellitur, & quodammodo adſtringitur, vt propriæ det auxilium indigentiæ, vrgentique ſubueniat neceſſitati, exiccataſque ne accendantur, ac reſpirationis augeatur neceſſitas, aliaque inde mala eueniant, refrigeret partes. hac G de cauſa nullo modo in tàm ingenti ſiti adeò rigoroſè medici pręceptis obediētiam æger præſtare compellitur; adde quod non ſolum contra medicinæ regulas, propriam verum etiam aduerſus conſcientiam patrant peccatum, qui, tyrannicè velut, (vt ſententia citati eſt) infirmos, dum aquam denegant, exagitantes, miſerèque torquentes, læthale medici aliquod (ad pulmonum velut, H pectoriſque accenſionem) impellunt ad malum. Nulla tamen ægro prębetur excuſatio, ſi medici aduerſus præceptum cibos deſumpſit: ex eo quia diuerſa potum inter, & cibum ratio extat, facili namque modo ciborum & toleratur, & ſuperatur appetitus, nec tam benè per horam ſitis, quàm per diem fames perpeti valet. Vnde optimo iure nullam ponit fidelibus obligationem Eccleſia, I vt ieiunij diebus; corpora non ſiti, ſed fame, ciborumque affligant abſtinentia. Notum enim illi erat maximum in ſalutis detrimentum ſitis redundare tolerātiam poſſe, cum ſanguinem accenderet, ac ſpiritus, maioremque reſpirandi neceſſitatem vigiliaſque, necnon alia pernicioſiſſima inferret accidentia. Quod ſi noxium vel comedat, vel bibat infirmus; iudicans, aut peſſimam ignorans K illius haudquaquam nocere qualitatē, nulla vice mortale patrabit peccatum. Quod ſi aliquod ob id nocumentum, ſibi putet, ſed non magnum, euenire, graue neutiquam incurrit crimen: ex eo quia nullius erit momenti. quod ſi ſpōtè licet intenderet, nullam committet culpam. Sanchez *in opuſc. tom.* 1. *lib.* 5. *cap.* 1. *dub.* 33. *num.* 7. & 8. Nauarra

cap.

A *cap.*11.*num.*41. Nulla etiam forma peccatum contrahit, qui aquæ, aut vini ex niue frigefacti potum deſumit,licèt medicis, quæ ocyus habeatur mors, cognitum extet. Diana *parte* 5. *tractat.*4. *reſol.*27.

Quinta, quæ medico ad artis conſequendum intentum cauſa impedimentum ponit,ipſa medicorum exiſtit ignorantia; Regionum enim climata, diuerſique temporis diſcrimen, & anteactum
B vitæ curſum nulla ratione (vt Hippocr. habetur monitum) conſiderant; aliæ namque maiorem caliditatem,intenſiuſque frigus alijs continent regiones: vt explicatior æquinoctiali à circulo, aut Cancri tropico, & latitudo habetur, & diſtantia, quo magis enim ſupra Orizōtem Sol permanſerit, eo plus illæ calidam habent, ac ex aduerſo, virtutem.
C Quapropter ſi aliquo medicamentum in climate, iuuamen affert; nocumentum in alio adducit. huiuſmodi etiam forma debet anni tempus in conſiderationem venire, nec ea, hyberno quæ adhibentur in ſpatio, debent æſtiua tradi tempeſtate: cum aeris conſtitutio anni ex temporibus dependētiam habeat. Ac tali de cauſa temperata Veris natura exiſtit; calida æſtatis habetur, & ſicca
D temperies, frigidus, ac ſiccus extat Autumnus, frigida hyems habetur, humidaque iſta certè anni tempora propriam iuxta naturam, humores in corporibus commouent, morboſque vniuſcuiuſque ſecundum qualitatem inferunt. Qua de cauſa nullo modo vnaquaque in anni ſtatione debēt eadem adhiberi medicamenta; vt noſtris hiſce temporibus in vſu ponunt medicaſtri, ſquillitico qui
E oximeli quolibet anni tempore morbis curam adhibere tentant. Nulla etiam forma ætatum penſantes diſcrimen, omnes vno, eodemq; methodo virum medentur ordines, impuneſque horrida mortales ad tartara mittunt, vt peſtis à cunctis fugiendi. Optimum enim ætatū temperamenta ſcire; calidam enim humidamque infantes, ac pueri, temperatam adoleſcentes, calidam, ſiccamque viri, frigidam ſenes retinent natu- F ram, quorum cognitio ad optimas viam aperiunt curationes.

Vitæ verò ad anteactæ inſpectionem nulla eſt medicis conſideratio, cū neutiquam illis notum; conſueta, quamuis detrimentum afferant, minorem, quàm aſſueta, & meliora, ducere moleſtiam; vt Hippocrat. monitum habetur, ſi ab aſſuetis tamen diſcedendum, nullo modo agi ſine medico poteſt; quemadmo- G dum namque ſenſim conſuetudo inducitur, æquali debet modo conuerti: ſubita etenim periculoſa mutatio extat.ita vt debet potius permitti, vt in veteri quis viuat conſuetudine, licèt peſſima ſit, quàm vitæ periculum facere, cum illius inducatur mutatio.Et ipſe quidem vltimam concluſiſſem vitæ periodum, ſi medicaſtrorum ſequutus voluntatem fuiſſem; illi enim ardenti penitus in febre mihi aquæ prohibebant potum, ſa- H nitatis cum tempore mea fuerit conſuetudo largam excipere gelidi liquoris quantitatem, ac tali ratione anteactum nullo modo vitæ curſum aduertentes, mihi ſitim, vndæque neceſſitatem augebant: verum ego illorum paruipendens præcepta, ſueta de lympha tertiam deſumpſi partem, & huiuſmodi (ſuperno fauente Numine) remedio, pluries in- I ſcijs pœnè ab illorum præceptis, & malè cautis manibus incolumis euaſi.

Sexta ſeſe affert cauſa, cum ſcilicet morborum natura, peſſimam ob vim, ac robur, priſtinum reduci corpus ad ſtatum nulla vice valet; præcoſtitutum ex eo quia terminum attingunt, nec amplius in via, ſed perfecto reperiuntur in puncto, neque vllum, cum ſuum ſint conſequuti effectum, poſſunt regreſſum K habere; huiuſmodi enim conſumatis, perfectiſque in morbis nullum afferre valent medicamenta iuuamen;vt æqualì modo in illis, qui naturales extant,quique hæreditario ſimul cum ære acquirantur. vtque pari etiam ratione Aſtrales procedunt, qui tamquam Naturæ ſcelus, nullo modo poſſunt à medico expelli: ſed propria reſoluuntur cum

Digitized by Google

A vita. Morbi namque tales aliquem ſeminalem habent characterem vitalibus in principijs, ac radicalibus ſtomachi organis impreſſum: vt Helmontius aſſeruit. Qua de cauſa nullam in huiuſmodi morbis curationem, cum aliqua vitæ ſpes ineſſe non videtur, debet, vt ſenex præcipit, promittere, valida neque ac fortia ducere medicamenta conuenit, ne penes ignaros infamiam ſimul & medicamenta contrahant, & medicus, cum

B ſæpiùs è remediorum violentia vel adductum, vel accitum iudicetur læthum. Vnde iſtis in morbis periti ſolent, ac ſagaces diuinationem ad interitum adhibere, vt cum ſuſpicione ſimul calumniam euitent, mortem nimirum euenturam explicantes. Nulla tamen forma debet abſque medicamentis ægrotus relinqui: afferenda enim ſunt, quæ ſalutem ducere videantur, ne ſanitatem

C ager toto deſperet animo.

Septima tunc in medium profertur cauſa, cum nulla vel medicinæ, vel medico ab ægroto fides præſtatur. Toloſanus *de R.P. lib. 17. cap. 9. num. 1.* Talis ex eo quia imaginationis vis de medicamentorum impotentia efficit, vt nullo modo ſuum conſequi medelæ valeant effectum, neque vlla ratione valet medicina efficere, vt ægroti contra imagi-

D nationem expellat morbum; vt per illā enim poteſt induci, ex Helmontij, ac Sennerti doctrina, pari modo curationē valet morbus accipere, tum ex eo quia, medici & conſilijs obſequentem, & pręceptis infirmum confidentia efficit, aliquos namque imaginatio affectum introducit, quorum vi humores inter, ac ſpiritus perturbatio habetur, illi enim

E commoti ad morbi debellationem ſufficientes extant; partim eoquod lætitiam ægroti generat fides in animo, qui fit vt natiuus calor ſubleuetur, ac ſpiritus, quorum, natura, munimine maiorem ad morbi expulſionem excipit vigorem, cum naturales illas excitet potentias, quibus par eſt humores, ſpiritusque ad corporis alendum robur mouere: vt ex Hippocrat. & Galeni habetur ſententia, infirmi ſcilicet amorem, ac erga medi- F cum, & medelas fidem valde inferendā ad ſalutem eſſe opportunam. Adde quod (prout ex Auicenna dogmatibus) potentiores fiducia hæc, effectus, quàm ipſa efficit medicina. Cuius quidem efficacia imaginatiuę, cæleſtibus (vt effectus) influentijs, è Marſilio Ficino tribuitur. *cap. 20. de vita cælitus comparanda*: ſic enim inquit. *Quantum ad cæleſtē opem conducere putandum eſt affectum, fi-* G *demque nobis erga cæleſtem influxum iam nobis inſitum, agentem intus, viſcera penetrantem? Iam verò amor ipſe, fideſque erga cæleſte donum, ſæpè cæleſtis adminiculi cauſa eſt, atque viciſſim amor, & fidès hinc aliquando forſan proficiſcitur, quod ad hoc ipſum iam nobis faueat clementia cæli.*

Solertis itaque medici erga induſtriā incredulitas, non ſolum efficaciam expellit medicamenti, verum etiam ope- H ram impedit medentis: nam tanta ſyderei ſpiritus vis extat, vt quomodo ille meditatur, & ſomniat pari corpus vice extollat, atque traducat. Et quia ſecundum Paracelſiſtarum ſententiam fideli nihil impoſſibile; fides namque certa omnia confirmat, imaginationiſque vim tribuit; ſydus illadat, iſtud effectum ducit, vel opus; fidem præſtare medicinæ ipſius ſpiritum: hic medicinæ co- I gnitionem vehit, illa ſalutem. Imaginationis enim per fidem ſępius id homo efficit, quod optimi validis cum medelis efficere nullo modo valuere medici: fides enim, ſeu perſuaſio non rarò illam habet efficaciam, quàm vis illa, ſeu medicamenti virtus exhibet. Vnde omnē debet ægrotus fidem, & medico, & medicamentis habere: vt optatam conſequi ſanitatem valeat. Sine qua nullo K acquirere modo ſuum poſſit effectum. Nullum enim dubium poteſt occurrere, noſtrum primas ſecundum qualitates dilucido, ſupremoque modo corpus imaginationem alterare potis eſſe, ſecundarumque ad primas deducere effectus; vnde frigidum reddere corpus, denſum efficere, cogere, fluentem denique ſanguinem retinere, multaque per-

Digitized by Google

A perpetrare valet; vt explicatum fuit à Zacchia *quaſt. Medico-leg. lib. 7. tit. 4. qu. 4. nu. 5. in fine.* Tiraquell. *de nobil. cap. 31. num. 316.*

Octaua vltimum, quæ primum habere debebat, occupat locum, cauſa: peccata iſtam conſtituunt: ſæpius enim nullo modo ſalutis habetur conſequutio, ne maiora in ſalutem redactus in Deum committat peccata, proximumque lædens B propriæ iacturam animæ faciat, morbus namque omnis peccatorum piaculum, vel diuina è vindicta flagellũ futuræ ad emendationem vitæ, recto infligitur à Iudice, vt paterna hac infirmus corretione, impoſitoque dolorum onere patrata reluat crimina, & ardentem ad proximi Deique timorem, & cultum impellatur; ſupernum ex eo quia nonnumquam Numen plures, acrioreſ- C que hominibus ægritudines immittit; corporis enim vigor peccatorum lapſu, æternæ periculo ſalutis interueniente, ſæpè mentis vim reddit imbecillem. Peccatorum enim remiſſione abſente, nullum adducit, cum ſit potius condemnatio, ſanitas vtile; Adde quod animæ uires ita è peccatorum eneruantur triſtitie, vt naturale ad corporis regimen impotens reddatur, & D hac de re membrorum debilitatur vigor, ac ad mortis reducitur terminum, ſalutari namque infirmitatis, & iugo, & fræno, ſolet effrẹnatus contineri animus, vt quando ei peccandi licentia per multa ductura crimina mentem, tollitur, ægritudinis, continetur argine, ſuos ne per ſcelera inexplebiles expleat appetitus. Cuncti enim, & morbi corporis, & labores, quos circa medicorum verſatur E vigilantia, peccati pœna primo, terreſtri in Paradiſo, ab homine patrati: vt è Zacchia *loco ſupra cit. num.* 5. fuit conſideratum. Diuus enim Chriſoſtomus. Homil. 28. *cap.* 8. Matth. *ægrotationes plurimæ, inquit, ab animæ peccatis originem trahunt, immò, & mors aliquando citius venit propter peccatum.* Gloſ. *in cap. qua fronte, de appellat.* Neuizanus *in ſylua nupt. lib. 4. num.* 94. *verſ.* propterea dicit Sebaſtianus Medices *in tract. Mors omnia ſoluit. parte 1. num. 672.* F

Huiuſmodi ergo in morbis è reſiſtente aſtrorum impreſſione, ſupernique numinis ira demiſſis, nullum corporalis medicina ducere iuuamen poteſt, cæleſtis attamen, ſpiritualiſque ſeria nimirum penitenria, ingentique cordis mærore commiſſa deplorare peccata, concitatam Dei vindictam, effrẹni moderatione animi placare. Tales Paracelſus G morbos, Dei exente, qui omnes infligit ægritudines, quique proborum, ſceleſtorumque intuitu ſalutem immittit, Ideales appellauir. Qua de cauſa diuinũ prius, recurſum facere, ad auxilium, debemus, quàm vt humanæ opem imbecillæ ad reparationem ſalutis, medicinæ inquiramus. *Omnis enim à Deo medela.*

Clarum ergo à ſe ipſo exiſtit neceſſariam in R. P. medicorum operam ha- H beri, vt Cyri dictum apud Xenophontem fuit; vrbes nempe medicis indigere: illos autem ab omnibus in honore habendos fuit ab Excelſo præceptum in Eccl. *cap.* 38. vbi extat *Honora medicum propter neceſſitatem, etenim illum creauit Altiſſimus, à Deo eſt omnis medela, & à Rege accipiet donationem diſciplina medici exaltabit caput illius, & in cõſpectu magnatorum collaudabitur. Altiſſimus creauit de* I *Cœlo medicinam, & vir prudens non abhorrebit illam: nonne à ligno indulcata eſt aqua amara? ad ægritudinem hominum virtus illorum, & dedit hominibus ſcientiam Altiſſimus honorari in mirabilibus ſuis, in his curans mitigabit dolorem, & unguentarius faciet pigmenta ſuauitatis, & unctiones cõficiet ſanitatis, & non conſumabuntur opera eius, pax enim Dei ſuper faciem terræ.* Qua propter conſtitutum quoque legum vi K fuit, vt certus in vrbe medicorum habeatur numerus. *l. ſi duas §. Grammatici ff. de excuſat. tutorum l. 1. ff. de decret. ab ord. facien.* & hac de cauſa præfixa illis extant ſalaria. *l. ambitioſa ff. eodem.* Gloſ. *in l. 1. C. de prab. ſalar. lib. 11.* Medicorum vnde cura moderantes attinet ad Principes; eis namque incumbit, non propriæ ſolum, ſed totius conſulere vtilita-

A litati R.P. vt opportuno morbis occur-
ratur modo. Nulla tamen ratione quili-
bet admittendus in R. P. medicus, at
qui diligẽtiſsima, ſeueriſſimaque (priuſ-
quam infirmorum ad curam ſit admiſ-
ſus) examen ſubijt trutina, ſub ſpecta-
bili Architeatro (nunc ad præſens) ſpe-
ctabili D. Paulo Pizzuto Prothomedi-
calem, in Regno togam gerente; nec vlla
fit Academijs, qui doctores promoue-
B runt, iniuria, dum adunguem illorum
inueſtigant doctrinam: hominum ex eo
quia tractatur de ſalute, ac ideo ſemel
approbatus valet iterum reprobationem
ſortiri, periculi, quod in artis vertitur
exercitio, cauſa *l. vt gradatim §. reproba-
ri ff. de muneribus, & oneribus l. 2. C. de
profeſſoribus, & Medicis lib.* 10. Oldradus
conſ. 18. Ne per mortes in R. P. detri-
mentum, ac depopulationem agat ex-
C perimenta. Iſta de cauſa debitum priuſ-
quam procedat examen, conſtare debet,
Grammaticalem poſt curſum Logicæ,
ac Philoſophiæ per triennium ſtudium
exercuiſſe, medicinalemque theoricam
quinque per annos ſcientiam, ac per
vnum, aliquem apud Medicum, practi-
cam accepiſſe, ignarus eoquod R. P. pe-
ſtis exiſtit, & iure optimo Prudentiſſi-
mus Regni huius olim Prorex Ioannes
D de Vega pro legis Federici obſeruatio-
ne indicti regni conſtitutionibus ſua in
pragmatica ſanctione decreuit; vt ante-
quam exercere Medici officium inci-
piant, per triennij curſum Logicæ, atque
Philoſophiæ ſtudio dent operam, per
quinquennium poſtea medicinam am-
plectantur: quo tranſacto ſpatio alium
per annum practicam teneatur addiſce-
re, philoſophicas defendere concluſio-
E nes, ac examen, coram ſpectabili Pro-
thomedico, ſubire, vt ex dicta pragma-
tica, & Viceregio actu ædito *in Anno*
1655. habetur, Non ſolum autem in
hiſce omnibus diu, multumque tentan-
dus, antequam approbetur Tyro Do-
ctor, diſputatione verum etiam circa
medicamentorum compoſitionem mix-
tionem, temperationemque probare
cogetur, apothecarumque pharmaca

texere, id enim Syluester oſtendit, cum F
Aromatario præſtandam è medico fi-
dem negat, excepto quod peritia, con-
ſcientia, & practica præſtare ſciat: ſuis
autem ſub oculis debet medicinæ fieri
compoſitio; incaſſum namque faceret
medicus, ſi praxi prorſus eſſet ieiunus.
Vnde pars etiam hæc eſt excolenda; ſi
eius namque habuerit cognitionem, no-
bilium deinde medicorum dictata cal-
leret, facili modo, & communibus, & G
notis, medicinam afferet morbis: at ſi
conficiendarum, vt vocant, ſpecierum,
pœnè fuerit ignarus, nullum præcepta
illa iuuamen adducent; præſtandum in-
ſuper eſt iuramentum, quod ſequenti in
forma hoc in Siciliæ Regno dari ab Ar-
chiatro mandatur; ſcilicet.

Deum Optimum, Maximum, ſan-
ctamque Trinitatem, itemque humana-
tum Chriſtum, ſanctiſsimamque Matrẽ, H
ac denique Sanctum Coſmum, & Da-
mianum Iuro, teſteſque facio, me hoc
iuſiurandum, & hanc conteſtationem
conſcriptam pro viribus, & Iudicio meo
integre ſeruaturum eſſe.

In primis, vt in omnibus actionibus
meis ſcopus ſit ſeruire Deo, O. M. Se-
cundo Catholicæ, ſacræque ac Regiæ
Maieſtati Regis noſtri CAROLI SE-
CVNDI, R. P. proximorumque vtili- I
tati totis neriuis attendere.

Secundo, præterea Præceptorem, qui
me hanc edocuit artem parentis loco
habiturum, vitam communicaturum,
eaque quibus opus fuerit impertitu-
rum, cum alter pater ille ſit, non dico
corporis, ſed mentis, &c.

Tertio, item quoad ægros pertinet
ſanandos dietam ipſis conſtituam pro K
facultate, & iudicio meo commodam,
omneque detrimentum, & iniuriam ab
eis prohibebo, cum charitate ſemper, &
miſericordia, nulli parcens labori pro
viribus, quoties opus fuerit ſtudendo,
eos reuidendo, nec interim de nimium
exceſſiua ſolutione tyrannizando, qua-
ſi torquendo, ſed iuxta eorum faculta-
tes dulciter petendo, quia ſi pauperrimi
fuerint, non gratis modo medendo, ſed
ta m-

A tamquam proximos pro facultate, viribuſque meis adiuuando, manumque ad iatricem porrigendo, nec viles denique perſonas ſuperbia, ſeu vanagloria ſpernendo, dum illos etiam mederi poſſibile mihi fuerit.

Quarto, præterea neque vllius preces apud me adeo validæ fuerint, vt cuipiam venenum ſim propinaturus, neque etiam ad hanc rem conſilium daturus, ſimiliter autem neque mulieri
B ſuppoſititiam glandem ad corrumpendum conceptum, vel fœtum abortumue faciendum exhibiturus, neque aliud quoduis damnoſum, ſiue etiam ſoporiferum, aut ægritudines prolongatiuum, niſi ad ſecurioris ſanitatis intentionem exhibendum ſit: ſed omnes quoſcumque curare agreſſus ſim tamquam proprios filios habiturus, vt neque fauore, vel Amore, ſine quouis pretio, neque
C odio, vel inimicitia iniuſtum quidpiam ſim patraturus.

Quinto, porrò præterea, & Sanctè vitam meam conſeruabo, ac fideliter nullo vtens in domibus, in quibus conuerſabor, in honeſto, turpiue actu, neque proditione, ſed neque ſuſurratione. præſertim inter inimicos, vbi vtramque partem medicari oportuerit; quin immò verba potius concordiæ, paciſque
D illatoria referam.

Sexto, in quaſcumque etiam domos ingrediar ob vtilitatem ægrotantium intrabo, ab omnique iniuria voluntaria inferenda, & corruptione, tum alia, tum præſertim operum venereorum abſtinebo, ſiue muliebria, ſiue virilia, liberorumue hominum, aut ſeruorum corpora mihi contingerit curanda. Secretus
E igitur, & confeſſorum (vt dicitur) inſtar, tacitus in omnibus, quæ accidunt, honeſtuſque non verbis modo, ſed operibus etiam, exempliſque exiſtam. Quæcumque igitur inter curandum videro, aut audiero, immò etiam ad medicandum non adhibitus in communi hominum vita cognouero, ea ſi quidem afferre non contulerit, tacebo, & tamquam arcana apud me continebo.

Septimo, præterea vbi de hominis F
vita agitur, ſocium temerari è non recuſabo, quicumque ſit, alteriuſque ſententiam minimè negligam. Quandoque enim Olitor, ſtultuſque valde opportuna locutus eſt; audienda igitur ſemper vniuſcuiuſque ratio eſt, qua mouetur, quin immò in dubijs, periculoſiſque morbis ſocium quemlibet vocandum excitabo, rogaboque neceſſarios.

Octauo, item nulli ſocio Medico, vel G
odio, vel inuidia irritatus aduerſabor, neque amore, vel ſiue quamuis aliam ob cauſam allectus illi conſentiam in ipſorum ægrotantium: quamtumuis minimum, præiudicium; ſed veritatis dūtaxat baculo adhærebo. Quamobrem neque hunc medicum reſpuens alterum aliqua paſſione ductus eligam; ſed cuicumque ægroti, vel eius neceſſarij deuoti erunt: eum vocare permittā. Quod
ſi mihi electionem demittent, meliorem H
ſemper mihi viſum, & è quo auxilium ſperem, vocandum determinabo, nulla vnquam ex cauſa veritati repugnaturus.

Nono, adhuc ſtudijs noctu, atque interdiu continuò incumbam, & nullum alium ſcopum in animo diligentiùs habebo, quā diſcere ab eo qui me doctior ſit, & in theorica, & practica, immò in
anathomia pro viribus exercebor, ipſa- I
que etiam chirurgia, quaſique aliud nullum apud me ſtudium eſſe inquiram, quàm ſaluti hominum, cum omni proximorum charitate in dei ſeruitium, incumbere, prorſuſque me deditum fore.

Decimo, præterea ſemper Prothomedicum ipſum, eiuſque ſubſtitutos amore, honore, ac reuerentia proſequar,
ipſumque vel ipſos, quoties ad viſitan- K
das Apothecas acceſſerint; adiuuare, aſſociareque ac fauere, illis, quoties opus fuerit: ac ſtatim aduenienti prothomedico, vel eius generali ſubſtituto repræſentare me obnoxium hoc iure iurando reddo; cui, vel quibus errantes, limiteſque ac ordinationes officij excedentes, tranſgreſſoreſue, aut neglectores

Pro-

Digitized by Google

A Prothomedicalium conſtitutionum, ſiue Medicos, ſiue apothecarios, reuelabo; vt eorum errori, atque iniquitati prouidens Prothomedicus communi R.P. vtilitati ſuccurrat.

Vndecimo. Itemque quod alea, vel cartis minimè luſurus ſum, neque cum iniquis, temerarijſque, ac impijs hominibus, & reprobis, infamibuſq; conuerſabor. Nec turpi amori, alteri inho- B neſtæ voluptati deditus hominum vitam neglexero.

Duodecimo. Amplius in omnibus curioſum, ac promptum eſſe, ac diligentem me fore obligo, vbicumque periculum aliquod inſtet, vt ægroti peccata ſua confiteantur, communicenturque cum Sanctiſſimo Euchariſtiæ Sacramento, ac bona ſua diſponant, ne, cum ſui corporis, & animæ ſuorumque hæredũ C detrimento, ac meo, tamquam imprudentis medici, dedecore, totiuſque medicinæ infamia, inconſultò moriantur, ſeu alio quouis modo periclitentur.

Decimotertio. Præterea ſi chirurgiæ incumbam, omnia ferramenta, neceſſariaque inſtrumenta ad chirurgiam, tàm ad incidendum, quàm ad cauterizandũ laxataque reponendum, ſiue fracta combinandum, itemque ad perforandum, D extrahendaſque pilas, aut ſagittas, aliaque demum omnia, quæ ad chirurgicũ opus, ipſorumque anathomiam neceſſaria ſunt, domi cuncta retinebo, vt parata (vbi neceſſitas inſtabit) & in prõptu pro hominum ſalute ſint.

Decimoquarto. Denique mundus, tutus, honeſtus, &, quoad poſſibile fuerit, dolorem omnem euitans alacer, & omnium benedictor, ac nullius maledi- E ctor, & detractor ero, Deumque ſemper præ oculis in omnibus meis actionibus habebo.

Id igitur iuſiurandum mihi integrè ſeruanti, & non confundenti contingat, & vita, & arte feliciter frui, & apud omnes homines in perpetuum gloriam meam celebrari; tranſgredienti autem, & peieranti his contraria eueniant. Amen.

Inferendum quoque illis iuramẽtum erat, non ſolum ſeſe mites in laborum F compenſationibus acturos, verum etiam infirmorum pro ſumptibus opportuna iniungere medicamina; ſolent enim, vt Pharmacopæis placeant (quod Viſitatoribus inuigilandum) pretioſiores mandare medelas, vbi meliores optimè adhiberi ad curam poſſunt. Quæ enim vrget neceſſitas, vt vniones liquentur, ac gemmæ (quod regia etiam prodigè fit G in luxurie) cum & Beta ſalubriori, & Malua modo valeant aluum purgare? Obuia innocentiora exiſtunt, ſi pretioſa namque ſolummodo iuuamen afferre Deus voluiſſet, diuitibus remedia tantum ipſe reſeruaſſet: non genere verò ſolum, at mixtione etiam nomino pretioſa: quoties enim indignante animo pretioſiſſimam in potionem ſeptuaginta ſuper quatuor ingredientia eſſe haben- H da conſpexi? Qui fit, vt omnes iſtorum virtutes concorde inter ſe fœdus ineant? Vnde optimo quidem iure illa de compoſitione querelas Plinius inuehit dicẽs: *Theriace vocatur excogitata compoſitio luxuriæ, fit ex rebus externis, cum tot remedia dederit Natura, quæ ſingula ſufficerẽt; Mithridaticum antidotum ex quinquaginta quatuor rebus componitur, interim nullo pondere æquali, & quarumdam rerum ſe- I xageſima denarijs vnius imperata, quo Deorum perfidiam iſtam monſtrante? Hominum enim ſubtilitas tanta eſſe non potuit: oſtentatio artis, & portentoſa ſcientia, vendicatio manifeſta eſt, ac ne ipſi quidem illam nouere, comperique vulgò pro Cinabari Indica in medicaminum addi inſcitia neminis, quod eſſe docebimus inter pigmenta.*

En quomodo è Medici aliquando inſcitia ægrotãtium in perniciem pro me- K delis afferuntur venena, ſolum enim ad medici oſtentationem inſeruiunt, vt copioſior videatur, non vt validior ſit præparatio; Qua de cauſa peccatum patrãt medici, qui maximas ægrotis iniungunt in medelis expenſas, cum exiguo interdum valeant ſumptu obtinere. Armilla *in verbo Medicus*.

DE

A

DE HIS IVRANTE A MEDICO *agendis.*

Cap. Primum.

SEd ò quæ felicitas & medicis, & ægrotis eueniret, ſi præmiſſa obſeruarentur iuramenta? Ex eo quia non tali modo incauta, cœcaque darent meB dicamenta ratione, ac ægroti non adeò improuisè vitæ clauderent periodum: qua de cauſa violato è iuramento medicorum, & contemptus oritur, & medicinæ inſurgit vilipendium.

Secretum ex iureiurando medicamẽ Pręceptoris filijs medicus aperire promiſit, nulla tamen forma omnibus, auaritiem propter, & inuidiam reuelare ſpopondit: quæ præcipuæ habent cauC ſæ, vt explicatum fuit à Sennerto de conſenſu, & diſſenſu Chimicorum *cap. 18. de medicamentis, & methodo medendi fol. 256.* Metus eoquod illis inerat, quod ſi alijs è medicis arcana cognoſcantur medicamina, lucri amiſſionem faciant, vel eo vt ſcientiores æſtimentur, ac ideò largiori debebant modo iurare, latens nempè non ſolum præceptorum natis, omnibus verum etiam patefacere meD dicamentum: charitatis enim Chriſtianæ haudquaquam excitantes memoriã, grauiſſimis quãplures infirmos in morbis, atroci cruciari tormento, & vitæ ſæpiùs periculum ſubire; quibus obmuteſcentibus medicis, vt declaratum è Sennerto loco citato: nonnunquã euenit, vt inopinata (Deo permittente) rapiantur è morte; nec vllo reſpondere licet: medicum neutiquam ſua propalare ſecreta, & publica illa efficere, obligaE ri i eoquod hoc illius in præiudicium redundat: exiguum namque lucrum ex ægrotis perciperet, attendi nam publica potius, quàm priuata debet vtilitas. *l. pupill. §. ſi quis riuos, ff. de no. oper. nunciat.* Conducit itaque R.P. vtilitati huiuſmodi, ad medicamenti explicationem arcani medicos adſtringere.

Tertiò dietam, optimè, in iuramento F ſeſe infirmis iuſſurum promiſit, curãdis eoquod in morbis neceſſaria exiſtit: vt omnibus notum eſt medicis (licet reiecta Paracelſi habeatur ſententia, per quam nullo modo neceſſaria iudicatur) & qui hac negligentiam in re ponunt, maius incurrunt in morbum. At tali de cauſa morbi curabiles, illa non obſeruata, nullam poſtmodum curationem poſſunt excipere, & in perpetuum incidunt malum; plerisque namq; in morG bis aſſerit Sennertus loco citato dimidiam medicinam, cum dieta bonam victus rationem eſſe. Vnde haudquaquã cibum concedere, vel infirmis potum, qui ægritudini maximè aduerſantur, eſt licitum, nec, deſperatis etiam in morbis, eſcas magnum afferentes nocumẽtum ducere poteſt, huiuſmodi eoquod in caſu peccatum commiſit: vt dixit Codronchius de Chriſtiano Medico *ratio.* H *lib. 1. cap. 8.* Nullo enim caret dubio prauos, noxioſque cibos, aut potus quaſi deceſſuris accelerare mortem, infirmis valere; ac ideò pro comperto habetur, quod ſi minimum licet per temporis ſpatium, ægrotantis acceleretur mors, illius reus efficiatur medicus, vt explicatum fuit de Dietica à Zacchia *nu. 11. quæſt. medico-leg. lib. 8. tit. 2. quæſt. 3.* Nulla verò medicis ineſt authoritas, vt in I ieiunio diſpenſent: ſed iudicare ſolummodo permiſſum, vt, caſum eſſe talem, quod ieiunium obſeruare infirmus non valeat, declaretur, vnde hoc poſito diſpenſatio ab Eccleſia datur, & dubia exiſtente cauſa, recurſum ad ſuperiorẽ neceſſe; vt declaratum fuit à Coctonio *lib. 1. controuerſ. 17. de præcepto ieiunij num. 93.* ex Diana *parte 10. tract. 13. re*K *ſolut. 27.* Bullæ verò Sanctæ Cruciatæ vigore medicis vna cum confeſſoribus, vt infirmis eſcas permittant è carne, facultas conceditur.

Promiſſum tertio etiam legimus in iuramenti capite, nullo medicum è labore fugientem, totas, quoties opus fuerit, vires in ſtudio intendere, infirmorumque debere viſitationibus inſiſtere; graue namque peccatum patrat, ſi pro-

A propriæ fidens ſcientiæ ſtudia dimittat,
difficilique authores in caſu negligat
reuoluere . *cap. tua de homicidio.* & ibi In-
nocentius, priſtinam licèt recuperet ſa-
lutem ægrotus. Nauarra *Manual. confeſ.*
cap. 25. num. 60. ſecundum Antonianæ
ſummæ doctrinam part. 3. tit. 7. cap. 2. §. 1.
cum faciendæ adſit reſtitutionis obliga-
tio, iuxta Panormitani, ac omnium opi-
nionem *in dicto cap. tua.* Medicamenta
B eoquod, priuſquam fuit cognitus mor-
bus, adhibere medicus videtur Caieta-
nus *in ſumma, in verbo medicus.* Adde
quod ad ſtudium obligantur medici, li-
cèt morbi ex illis habeatur cognitio Sũ-
ma Angelica *in verbo medicus in princip.*
peccatum etiam committit, ſi ægroti
negligentem in viſitatione ſeſe geſſerit,
non iuramento ſolum, ſed proprij ra-
tione officij adhoc adſtrictus. Angelica,
C & Nauarra *locis ſupra citatis.* Et præci-
puè ſua ſi ex negligentia quid ægro poſ-
ſe accidere illi notum, ſi tardiori, quàm
neceſſe viſitationem tempore faciat, &
medicamentorum, propriam ob ſegni-
tiẽ, tranſacta opportunitas fuerit, adeo-
quod magno eum ægrotantium damno
illa procraſtinetur.

Promiſſum etiam fuit, ingenti ne ſo-
lutione, ceu tyranni, ac tortores, vali-
D dos, vel defuncti hæredes, premerent;
vt extendi autem facultatum vires poſ-
ſent, ab eis dulciter peterent; vnde &
merito peccatum cõmittunt iuxta ſen-
tentiam Armillæ *in dicto verbo Medicus,*
Nauarra *Manual. dicto cap. 25. num. 63.*
Quamuis mediocrẽ ſibi accipiant pen-
ſionem, cum conductis à publico fue-
rint, pacto, nil vltra præſcriptũ capien-
di, adhærente, datum etſi ſponte illi ſit.
E Immò ad reſtitutionẽ obligatur facien-
dam: excepto quod alia per obſequia
viſitationeſque valetudinis tempore fa-
ciendas efficiatur compenſatio: nec gra-
ue diffugit crimen, qui nimium ab ægro,
mortis propter metum, exigit ſtipendiũ,
cum alia poſſit ex parte vitæ habere ne-
ceſſaria. *l. medicus. ff. de varijs, & extra-*
ordin. cognit.

Nulla tamen ratione inficias eo, ſuis
pro labotibus dandã eſſe Medico mer- F
cedem, per Text. *in l. Medicos, C. de pro-*
feſſoribus, & Medicis: ibi: *Mercedes etiam*
eis, & ſalaria reddi iubemus, & pro illius
acquiſitione cunctis planè creditoribus
præferri, vt ex Gaita *de credito cap. 4.*
quæſt. 11. num. 1566. Neuiquam verò
licitum ipſi eſt cum ægroto de mercede
paciſci, per Text. *in dicta l. medicus, ff. de*
varijs, & extraordin. cognit. l. Archiatri,
C. de profeſſoribus, & medicis. ibi: *Quos* G
etiam ea patimur accipere, quæ ſani offerũt
pro obſequijs, non ea, quæ periclitantes pro
ſalute promittunt. Ripa *de peſte parte vlti-*
ma partic. 2. num. 86. Caroccius *de locato,*
& conducto parte 2. rubr. de medico quæ. 4.
num. 4. Azorius *inſtit. moral. lib. 6. cap. 14.*
quæſt. 3. Textus enim *in dicta l. medicus.*
Medici cuiuſdam auaritiem arguit, &
corripi mandat. Ammittendæ namq; vi-
ſitationis in ægroto procurãs occaſionẽ, H
periculo inſtante, vt proprios ſibi ven-
deret fundos premebat. Qua de cauſa
in ciuile tanquam factum emendauit,
remque domino reſtitui iuſſit; cum vni-
uerſitate, attamen, vel publica pactum
de penſione, annua vel mercede inijci
valet, nullumque in hoc dedecus inter-
uenit. Vnde fuit quæſtio efformata ex
Alexandro Sperello *in deciſ. fori Eccleſ.*
deciſ. 6. num. 16. Vtrum ſcilicet matrimo- I
nium, quod ex ægro cum medici ſe me-
delas non ferre minitantis filia fuerit
contractum, validitatem habeat? Et
equidem ex Soto *4. diſtin. 29. quæſt. 1.*
artic. 3. §. regula ergo generalis, & Cor-
duba *in ſumma quæſt. 171. pun. 1.* Vega
in ſumma lib. 2. caſu 281. affirmatiuam
dari ſententiam pro comperto habetur;
quam defendit etiã Sanchez *de matrim.*
lib. 4. diſp. 12. num. 15. & diſp. 13. ſub n. 3. K
verſ. & confirmatur ſecundo. Quo in lo-
co de communi teſtatus fuit opinione,
ac rationem affert: nullum ex eo quia
incutit medicus, at morbus, terrorem,
& matrimonij contractionem, velut me-
delæ ſtipendium, expoſcit, cum hoc
recto procedat modo ac è iuſtitiæ rigo-
re, nulla forma vt ſalutem afferat me-
dendo compellatur, dempto quod fue-
rir

rir

Digitized by Google

A fit à communitate conductus, vel iniectio, eſſet ad medelas, conuentione adſtrictus, quæ etiam fuit facta diſtinctio à Rebellio *de iuſtitia, & iure lib.2.qu.11. ſect.2. num.16.* Spetellus verò ſupradictam ſententiam tali denique interpretandam forma exiſtimauit: ſi longinquis medicus è regionibus peti deberet, nec facili venire modo ad ægrotum poſſet, vel quando alia ex parte cauſam,
B quæ iuſta, vel iniuſta ſit, haberet, vt ſuã denegaret operam infirmo, taliter vt hoc nulla vice ad matrimoniũ obtinendum faciat, promptus licet reperiatur ſuam præbere operam ad ægroti iuuamen, ſi ei nubat puella: contraria verò ex parte nullum habet locum, ſi eadem habitatet medicus in regione: ac nullam operam ducere, ob cauſam deneget, niſi vt matrimonij obtineat effectum. Co-
C ninch *de Sacramento, & cenſuris diſp. 28.* Quo in loco rationem reddit, ex eo quia tunc media vitæ neceſſaria ſubtrahens medicus vetum infert ægroto metum, & ibi DD. dat reſponſum affirmatiuam huic opinioni contrariam tuentibus ſententiam, vt eumdem benè conijci apud Spetellum valet.

Non ſolum etiam gratis medicinam pauperibus afferre pro facultate, verum,
D vt poſſibile viribus, iuuamen dare adiutricemque porrigere manum, nec vllo modo viles negligere perſonas, dum facilè illos mederi ſibi extiterit: iurauit. quod ex Hippocrat. etiam præcepto *num.5.* exequi obligatur, qua de cauſa reſtituere tenetur, quidquid è pauperibus hauſerit: vt ex Nauar. *de grauaminibus 168. num. 8. fol. 263.* Carrara *de Medico part.2. num. 67.* Medicus enim
E cum gratis ex iuramento adſtringatur mederi mortale parrat peccatum, ſi medelas adhibere deneget, quod relaxatur ex Nauarræ ſententia *ſupra citato in loco num. 64.* in illo, cui licet notum neminem ad ægroti curam venire, nec aliquo ſolui modo penſionem poſſe, penituſque ſalario medicinam ducere credito nolit, cum illum præuideat moriturum: neutiquã ad peccatum adſtrin-
gitur; nemo enim vrgenti conſtituto in neceſſitate auxilium cogitur præſtare; F
in ſumma verò Armilla *in verbo Medicus num 1. in fine:* habetur Hetruſcè: *Seſto peccano non medicando l'infermi poueri, e quelli, che non li poſſono pagare, & eſſi li poſſono medicare:* videndus tamen Surdus *de alimen. tit. 4. quæſt. num.9.* Benincaſa *de priuilegio paupertatis prima inſpect. in Iudic. à num. 15.* Rolandus *conſ. 87. ex num.38. vol. 2.* Petrus Placa *de delictis* G
cap. 26. num.4. verſ. ægrotos tamen pauperes. Barboſ. *collect. DD. in cap. ad aures de ætate, & qualitate num. 6.* Vincentius Carocius *de locato, & conducto par.2. tract.4. de medico quæſt.* 4. quo in loco *num.8.* nulla in eo currere dixit erroris vmbrã poſſe, cũ tria ſcilicet, ſiue externo, aut interno concurrant in foro: locorũ nẽpè opportunitas: pauperes eoquod ægrotos nulla inquirere forma, H
cõpellitur; temporũ, futuræ nãque haudquaquã, præſenti verò ſuccurrere neceſſitati homo cõpellitur: Rerũ conſanguineis eoquod, & coniunctis curã in ægritudine afferre debet: & *n.9.* poſt Bartolum addit, medicum infirmis, qui pauperes extant, medelam afferre negantem poſſe à Iudice munere ſpoliari. Qualis vero ſit paupertas, quæ ad medelam gratis præſtandam obliget Medicum Iudicis remittitur arbitrio, quẽadmodum cæteris in rebus, vbi ſermo de I
paupertate habetur. Menoch. *de arbitr. lib.1. cent.1. caſu 65. nu. 7.* Surdus *de alimentis tit.9. quæſt. 37. in principio.* Nolentem etiam diuitem, vel auarum, qui ne mercedis faciat Medico ſolutionem, curam haudquaquam excipere velit, curare compellitur. Abb. *in cap. ad aures de ætate, & qualitate num. 7.* Ripa *de peſte parte vlt. part.2. num.103.* Nauar. & K
Armil. *locis ſupra cit.* & ex Medicis Codronchius *lib 1. ſupra citato cap.34.* Poſtquam autem fuerit perfecta nolentis curatio Iudicis ex officio mercedem ſibi iam ab infirmo, vel eius ab hæredibus, ſi deceſſerit, valet exigere. Afflictus *deciſ.123.* & ibi Vrſillus *num. 2.* Magonius *deciſ. Florent. 11. num. 2.* Poſtius

A *reſol.* 104. *num.* 48. Caroccius *de locato, & conducto, parte* 2. *rubrica de Medico qu.* 2. *à num.* 4. Nauarra *loco ſupra cit.* Illud ex eo quia efficit; quod operari hæredes tenebantur. *l. Papinianus ff. de negotijs geſtis.* Quod ſi vero ægroti procuratione fecerit expenſas geſtorum expoſcere poteſt negotiorum actione, vt ſcriptum reliquit. Rutilius de Amato *in allegat.* 2. *impreſſa in volumine deciſ. Tom. Anel. Salern.* Quo etiam quæſiuit in loco an
B Medicorum ſalaria funebri comprælienſa perſiſtant in actione, illiuſque habeat priuilegia: expreſſamque poſsidentibus Hippotecam, præferantur? *volu: lib.* 10. *alleg.* 1. Si fuerit autem à publico ad medendum conductus ſtatutam vltra mercedem neque è diuitibus accipere, neque à pauperibus exigere debet. *l. neceſſarios* §. *fin. ff. ad Syll.* Ripa *loco cit. nu.* 112. cum ſequentibus Miſingerius *obſeru.* 75. *num.* 5. demas: ſi (vt dictum
C fuit) pro obſequijs validæ ſalutis factis id acciperet. per Tex. *in dicta l. Archiatri.* Quo in loco eſt contentus Imperator, vt vltra ſalaria ex publico accepta ſibi poſſit Medicus alia deſumere, quæque vel penſiones, vel alieno vocantur nomine; neque enim ſalaria voluit eſse nominanda, ibi Gloſa; *At donaria: è ſanis quia, factis pro obſequijs, afferuntur.* Prius
D autem, quam fuerit curatio incæpta nullam prorſus Medico eſt licitum capere mercedem: cum merces enim factam reſpiciat curationem alio non præſtatur in caſu, niſi cum illa anteierit. Ripa *loco cit. num.* 125. Cagnolus *in l. diem functo. ff. de officio aſſeſſoris. nu.* 131. Caroccius *loco cit. quaſt.* 5.

Cum nulla vero curationem excipere morbus poteſt, ſi priuſquam adhibita
E ſint pharmaca, incurabilis dictus à Medico fuerit præſtari ſalarium debet, ſin autem haud quaquam ſolui neceſſe: vt affirmatum fuit à Codronchio *dicto lib.* 1. *cap.* 20. Sed Gailla *lib.* 2. *obſeru.* 14. *num.* 25. *inquirit*, quæ debeant ad hoc interuenire, vt medicus, vita iam functo infirmo, nulla ſit in culpa, licitoque mercedem poſſit modo expoſcere: & quatuor adeſſe voluit oportere. Primò F
ne ſuæ fines transgrediatur profeſſionis; ſecundo, vt magnam habeat in arte peritiem: tertio quod omnem adhibuerit in eius cura diligentiam: quarto quod rectam illi virtus conſtituerit formam. At mihi omnia Medicum ad impleuiſſe videretur, ſi prius ægritudinis calleret cauſam, poſteaque imminens prædixerit periculum, quæ quatuor in his verè contineri iudico.

Veneniferam deinde infirmis haud G
quaquam propinare, iurauit potionem, talemque circa materiem nullum dare conſilium promiſit, quo in iuramento malè qualitatis venena tantummodo veniunt; vt Alciati fuit ſententia *in l. qui venenum num.* 6. *ff. de verborum ſignific.* Farinac. *pract. crim. parte* 5. *qu.* 121. *num.* 127. Cabal. *de omni genere homicidij num.* 608. ſimplici at illud enim prolatum ratione debet pro malo accipi. *l.* H
1. §. 2. *ad legem Corneliam de ſicarijs.* Si alia namque ac ampla reciperetur forma, pharmaca illo comprælienſa in nomine venirent, quæ hominum tamen concurrunt ad ſalutem: *vt in dicta l. qui venenum.* Quod ſi generali hæc veneni appellatio ſuſcipiatur modo; quæ inter illa, bona reperiuntur, quæque ſimplici mala exiſtunt ratione, veniunt; vt habetur *in l.* 3. §. *adiectio ff. ad legem Cor-* I
neliam de ſicarijs. Alex. *conſ.* 23. *num.* 6. *vol.* 2. Alciatus *in l. qui venenum num* 4. *ff. de verb. ſignific.* Tali enim in iuramento, de malo, quod mortem dicit, non de optimo, quod ſalutem affert, fuiſſe promiſſum intelligitur. *dicta l. qui venenum ff. eodem.* Medicos enim haud quaquam fugit grauiſſimum veneni crimen, ac homicidio grauius haberi. *l.* 1. *C. de ma-* K
leficis, & mathematicis. Adde quod venena præparantes, quique conſilium circa illa donant, in prodirorum loco ponuntur, vtque illi extimantur. Bald. *in l. nemo clericus O. de ſum. Trinit. & fide cathol.* Farinac. *quaſt.* 122. *parte* 1. *nu.* 4. Taliter, vt nullum ex Eccleſiaſtica excipiant ab immunitate auxilium. Caballus *dicto tract. num.* 583. Farinac. *de immunit.*

A *nit. Eccleſ. in apendice num.* 142. *cap.* 10.
Ita quod nulla plebeos ; inter , ac nobi-
les in delicti punitione intercedat diſtin-
ctio. Cabal. *loco cit. nu.* 611. *cum ſequen-
tibus.* Hac de re malæ qui venena quali-
tatis , & peſſima in mortalium perni-
ciem ducunt venenarij appellantur. Al-
ciatus *lib.* 4. *de verb. ſignif. in fine*. Qui
veneficorum etiam nomen habent, pro-
pria quamuis appellatione illi venefici
B vocantur , qui mortem incantationibus
afferunt , ac uenalia continent venena.
Carrer. *pract. crimin. in principio n.* 101.
Et quoniam non epota ſolum , foris ve-
rum etiam corpori applicata , extrinſe-
cuſque admota læthale inducere vene-
na malum, ac mortem afferre valent: vt
medicorum eſt ſententia. Tali de cauſa,
non de mineralibus, & vegetabilibus,
tantummodo, at de animalibus etiam
C venena in Medicorum iure iurando in-
cluduntur.

Eodem etiam in loco ſeſe abortiuas
non daturum potiones iuramento con-
firmauit : hoc enim omni prohibitum
extat iniure. *cap. conſuluiſti il ſecondo qu.*
5. *l. Cicero.* §. *ſed ſi quam ff. de pœnis*. qui
alicuius enim procurat abortum in ho-
micidæ locum tranſit, ac irregularis il-
lud ob delictum efficitur Nicolaus Plo-
D uius *de irreg. num.* 21. Humanis vnde,ac
diuinis expiari legibus iſthoc debet
peccatum. Nauar. *in manu.cap.* 25. *n.* 63.
Cum allata fuerit diſtinctio, ſi animatus
fuerit fœtus , vel minimè ; vt diuiſio
fuit è Baiardo facta ad clarum. §. *fin.qu.*
68. *num.* 9. *in fine*. Medicus enim , qui
huiuſmodi abortiuam habens poculum
efficaciam propinaret, mortis debet pæ-
na corrigi. per Tex. *in l. ſi quis aliquid* §.
E *qui abortionis ff. de pœnis*,eo in loco com-
muniter DD. cum dubium autem adeſt,
animatus iudicatur fœtus , & delinquēs,
& hac de re , debet , vt ordinariam eua-
dat pænam contrarium oſtendere. Ana-
nias *in cap. ſicut de homicidio*. Gomez *de
delictis cap.* 3. *nu.* 32. Contrariam defen-
dit opinionem aſſerens : iura, quibus ad
hoc fuit impulſus Ananias , cæterique
DD. circa irregularitatem , non vero
corporalem quoad pænam loquuntur; F
quod ampliationem ſortitur à Baiardo
loco citato. Monſtruoſam quamuis formā
habentem occiderit fœtum ; velut ſi vnū
ineſſet brachium , aut plura , vel vnus
haberetur pes , vel multi , eo namque
in caſu mortis debet pænam ſubire.
Aliter autem euenit , ſi neutiquam hu-
manam in ſe figuram demonſtraret:cum
bruti ſcilicet animalis caput, vel quid ſi-
mile haberet: DD. *in l. dicitur ff. de li-* G
beris, & poſthumis Gomez *loco cit. nu.* 32.
Quo autem in caſu animam fœtus dica-
tur habere alio in loco (de coniugato-
rum ſtatu) dictum fuit.

Quemadmodum enim abortiuam ha-
bentia vim pharmaca nullo ponere in
vſu iurauit , debet pariter intelligi obli-
gationem illum habere , vt de aborti-
uis conſilia remedijs alij minimè donet.
Cuiuſmodi ſunt quintum phlebotomiæ H
poſt menſem non inferioribus factæ ex
partibus : vt explicatum fuit à Sennerto
de cura fœtus non dum æditi *cap.* 2. *circa
finem*. Nec facili debet modo prægnan-
tibus afferri purgatio ; cum natura enim
expurgatione compulſa prauos eijcere
humores, & ſimul cum pharmaco inuti-
lia depellere contendit , faciliter acci-
dct , vt , & ilium conatu perturbetur
vterus & inde , ni fortiora inſint ligami- I
na fœtui, expellatur, & ipſe, abortuſque
ſequatur, materia vero turgente , ſi ter-
tius perfectus extet menſis , purgatio
vſque ad ſeptimum conceditur ; iſtis
enim in menſibus validiores,vt quartum
ante laxiores habentur annexiones , &
abſque difficultate poteſt abortus eue-
nire. Sennettus *lib.*5 *parte* 2. *ſect.* 1. *cap.*
5. Prouideri vero debet, vt firmius ven-
tri fœtus inhæreat , ne aliquam , licet K
minimam , tum è ſanguinis miſſione ,
cum purganti ex medicamento ſentiat
læſionem : vt eſt doctrina . Zaccuti *l.* 1.
de principio medicinalis hiſtoria quaſt.
20.

Reliquum autem eſt,vt inſurgens con-
ſideretur dubium ; an ſcilicet pro lætha-
lis cura morbi , quo grauida torquetur,
opportunis quis remedijs, vti poſſitè vn-
de,

A de, vt prægnans incolumis euadat, ab
vtero fœtus depellatur; Canoniſtarum
plurimi eſſe illicitum denegarunt, & in-
ter illos Caietanus *in 2. 2. quæſt. 67. ar-
tic. 2. ad primum*. Torreblanca *de mono-
mania lib. 2. cap. 43. nu. 10.* Menoch. *at-
tamen de Arbitr. lib. 2. cent. 4. caſu 357.
num. 20.* Eiuſdem licèt ſententiæ videa-
tur, omni at enim à pœna immunem
hunc non haberi dixit, huiuſmodi ex eo
B quia medicaminibus mulieris procura-
uerit abortum: debet pro materia, euo-
lui. Farin. *qu. 112. parte 5. de pœna abor-
tus facientis nu. 124.*

Diſtinctionem alijs viſum adhibere;
an fœtus, cuius quæritur expulſio, ani-
matus extet, vel non ſi animam habet,
nulla permittitur abortus ratione, ſi eſt
ſpiritu deſtitutus, effici deiectio valet;
vt ex Nauar. *d. cap. 25. num. 62.* Azor. *in-
C ſtit. moral. lib. 2. cap. 4. parte 3.* Leſſius *de
Iuſt. & Iure lib. 2. cap. 9. dub. 10. nu. 60.*
Sanchez *de matrim. lib. 9. diſp. 20. nu. 9.*
Laimanus *lib. 2. tract. 3. parte 3. cap. 49.
Theologiæ moralis.*

Cæteri autem ſententiam intulerunt
abſolutam, negantes, haud quaquam
cōſeruandam grauidæ ſanitatem, abor-
tum quærere licitum. DD. apud Ca-
ranza *de partu cap. 56. num. 47.* Quarum
D pro diuerſitate opinionum fuit à Sixto
V. Pontifice conſtitutio ædita, qua ſta-
tuitur nulla eſſe in occaſione licitum di-
recto procurare modo abortum, geni-
tricis licèt exinde ſalutem, quæ in peri-
culo extat, ni fiat, ſuas acquiſituram vi-
res ſperetur. Indirecta verò forma pro
matris ſanitate minimè abortum pro-
mouere vetitum, cum prius tamen totis
adeò innitantur Medici neruis, ne ſuc-
E cedat, vt, licèt eueniat, illorum præter
intentionem accidere videatur, cum au-
tem abortum excitare dicunt, ſi ea, vt.
habeatur, intentione, medicamenta præ-
beantur, indirectè, cum aliquem ad ſa-
nandum morbum propinata remedia
abortum cauſent.

Nec promittere neglexit, ſoporife-
rum, ægritudinemque in longum du-
cens remedium ſeſe omnino reiecturū:
pro comperto namque habemus corpo- F
rali Medicum pœna, prout delicti quali-
tas extat, commiſſum dælere peccatum.
l. illicitas §. ſicut ff. de off. Præſidis. Dignus
enim erit, vt morti detur, ſi animi dolo
peccat, proditoris namque illo in caſu
admodum agere conſpicitur, aliud eo-
quod in actu demonſtrat, aliud in ægro-
tantium perniciem infami condit in
animo. Bartolus *in l. reſpiciens §. delin-
quat. ff. de pœnis.* Quid maius enim eſſe G
nefas poteſt, quàm cum amica ſeſe frō-
te Medicus demonſtret oblata ſanitatē
promittens ex medela, horrendo quid
in pectore damnoſum ducere medite-
tur? Quid ſceleſtius factum quàm ad-
uerſa ducens, ac noxia, apta prætermit-
tens, ac opportuna impedimentum ſa-
luti ponat? Quid ſceleſtius crimen quā
ſalutem eius è cura ſper anti, ſub velato
amicitiæ ſpectro mortē afferat? Vt pro-
ditor ideò habendus, eoquod cum in H
ſalutis, & cuſtodiam adhibeatur, & cu-
ram, cumque ille, vt in amico ſuam po-
nat ſpem, Medicus ſub pacis tegmen
vitæ inſidias parat, & dolos conſtruit,
quod ſi læthum veneno ducens prodi-
toris vindicat ſibi nomen, licèt medici-
nam haud quaquam exerceat, quò ma-
gis tribuenda hæc Medico laus, qui vt
ſanitatem afferat, morbumque debellet,
fidentis curat interitum. Adde quod ſi I
dubiam remedia, non firmam vero, &
notam habeant efficaciam, illa præſcri-
bens mortale patrat peccatum, vt nobis
reliquit. Nauar. *cap. 25. de peccatis Medi-
corum.* Medicus enim claras, non anci-
pites, & in dubium reuocatas propo-
nere medelas compellitur. Ex Ariſt.
enim habemus 1. topic. Ne malus ſit Me-
dicus neceſſe. *Vt nil omittat eorum, quæ
ſunt in arte, artis autem eſt certiora appli-
care remedia relictis minus certis.* Sed Cot- k
tonius *lib. 5. controuerſ. 7. cap. 2: nu. 61.
fol. 660.* Plures diſtingui caſus debere
fuit arbitratus dicens. *Nam poteſt dubita-
ri de aliquo remedio, contrariè, & contradi-
ctoriè; nempe quia poteſt iuuare, & nocere,
aut iuuare, & non iuuare, & dubium poteſt
eſſe æquale, vel inæquale, & cum remedio
dubio*

Digitized by Google

A *dubio poteſt concurrere certum, vel nullum,*
Et demum ſalus infirmi ſecluſo illo remedio,
poteſt eſſe, vel probabilis, vel deſperata,
itaque ſi adſit medicamentum certum, con-
ueniunt omnes non poſſe adhiberi incertum;
alias Medicum peccaturum contra charita-
tem, quæ iubet fieri cum proximo, quod quiſ-
que ſecum factum vellet, & contra iuſtitiã,
ratione contractus, & ſtipendij, quod inter-
pretatur dari, & accipi cum obligatione ſub-
B *ueniendi ægroto ſecundum excellentiam ar-*
tis propriæ. Sic doctiſſimus P. Bardi diſcept.
4. de conſc. cap. 30. num. 1. & Sennertus
de medicam. & metho. meden. cap. 18. Me-
dicos reprehendit qui veteribus, & dici pro-
batus medicamentis neoterica, & in operatio-
nibus chiſmicis vix primum oblata præfe-
runt, & ſi non per mortes, tamen per ægro-
torum pericula, experimenta capiunt, negli-
gentes interim Galeni præceptum qui Aph.
C *1. ſic habet: in corpore humano ea tentare,*
quæ non ſunt experientiam probata, pericu-
lo non vacat, cum temeraria experientiæ fi-
nis ſit totius animalis internecio. Hæc
ille.

Quid autem dicendum in conſilijs,
animæ ad periculum, dictis, & è quibus
eius detrimentum pendeat? cum corpo-
ris aduerſus ſanitatem nullo modo peri-
culum adducentia poſſit medicamenta
D proponere Medicus? *Prohibetur enim in*
cap. cum infirmitas de pœnis, & remiſſioni-
bus. Toſolanus *ſyntag. iuris lib. 18. cap. 25.*
num. 9. Nauar. *cap. 25. num. 62.* Sylue-
ſter *in verbo Medicus num. 4.* Rebuffus
in Au. batam C. ne filius pro patre verſ. ad
obedientiam Deo. Fuſcus *de viſitat. lib. 2.*
cap. 30. num. 4. Roias *de ſucceſ. cap. 10.*
num. 32. Barboſa *in coll. DD. in d. cap.*
cum infirmitas num. 6. in fine. Quippe cũ
E maioris anima extet nobilitatis, melio-
reſque, quam corpus, qualitates conti-
neat, & hac de re iure optimo anathe-
mati Medicus ille ſubijcitur, qui ali-
quod, in animæ damnum, offert ægro-
tor iſthoc & ipſi fatentur Medici: vt La-
dronchius *lib. 1. de Chriſtiano Medico rat.*
cap. 20. & Petrus Foreſta *obſeruat. chi-*
rurg. obſeruat. 6. in ſcholijs. Nauarra *loco*
ſupra cit. nu. 64.

De ſoporiferis autem quem fugit co- F
gnitio? Artis enim verum etiam tyrones
optimè callent, rationis, ex illorum vi,
tranquillitatem perturbari; memoriam
ſuum amittere vigorem: corpuſque alte-
rari: vnde optime iureiurandi vinculo,
ne illa propinaret, ſeſe Medicus adſtrin-
xit.

Illo autem in caſu, quo morbum pro-
trahit, & ſalutaria negligit, vel contra-
ria, quæ morbo non dari debent, ducit, G
aut optima tardè adhibuerit medicami-
na; læthale non ſolum patrat peccatum:
vt affirmauit Nauar. *loco cit.* & Armilla
de Medico. Ad mercedis verum etiam
perceptæ reſtitutionem obligatur, mani-
feſtuſque nominari fur poteſt. Carrara
de Medico quæſt. 2. nu. 7. Codronch. *lib. 1.*
cap. 10. optima igitur forma iuramento
Medicus firmauit, ſe in Auaritiæ vitium
neutiquam incurſurum: de illa vero iu- H
ris conſulti maxime ſignantur.

Sanctam quinto ſpopondit vitæ con-
ſeruaturum normam, nec vllos in domi-
bus, vbi conſuetudo haberi contingit,
impudicos oſtenſurum actus; vnde ſit eis
notum bonis tantam in moribus vim in-
ſitam, vt maius non raro ſpectata morũ
probitas, quam ſcientiarum ſplendor,
habeat pondus, nulla equidem forma
tantum nobis incutit in ſcientijs admi- I
rationem excellentia, quantam afferunt
animi dotes reuerentiam: doctrina ete-
nim è viuendi moderamine diſſociata
nullum habere poteſt ſplendorem, &
quo maior eſt ſcientiarum cognitio, eo
in viſum, ac ſuſpectum, opinione probi-
tatis deducta, reddit hominem, claris
ergo moribus, ac cæleſti vitæ inſpicien-
dus fulgore Medicus, & è cunctis de- K
nique virtutibus, quas dixit. Ariſt. ad
Nicom. *cap. 1.* Ornamenta debet ſibi
Medicus recipere. Vnde pudici eligen-
do debent obſeruari mores in Medicos;
ſi luxuria namque putidi exiſtunt, plu-
rima corrumpendam ad mulierum, aut
virorum integritatem, vel ſui, aut alte-
rius gratia meditati, quæ nulla forma
Chriſtianæ congrua ſunt diſciplinæ: vt
multa extant. exempla apud Tholoſa.

de Rep.

A *de Republic. lib.* 17. *cap.* 9. *num.* 5.
Silentium, ac taciturnitatem obſer-
uare ſexto promiſit in iuramento, con-
feſſariumque in modum quæcumque
medendum inter videri, vel audiri eue-
nerit, arcana velut, contenturum. Lo-
quacitas, quamuis omnibus indecens
extet, præcipua verò forma incongrua
medicis habetur, & circulatoribus tan-
tum eſt hominibus, ac illis debet relin-
B qui, & parabolani hac de cauſa in con-
temptum vocantur: multas eoquod pa-
rabolas proponunt, propter illud nimi-
rum, quod vt loquacior quiſque, ita
vulgi ſententia doctior iudicatur medi-
cus, ſcientiarumque poſſidere cognitio-
nem æſtimatur: vt ſcripſit Tiraquellus
de nobilit. cap. 31. *num.* 415. *& num.* 419.
Illo autem in caſu iuſtas debet pœnas
excipere medicorum loquacitas, cum
detecta, ſibi commiſſa, fuerint ſecreta;
C quæ in perniciem, vel alicuius ignomi-
niam perſonæ valent emanare: vnde ſe-
ſe ad hoc etiam, iuramento adſtrinxit,
Hippocrates, ad cuius exemplum alij
connumerati medici ſunt. Codronch.
de Chriſtiano medico ratio. lib. 1. *cap. Silua-
ticus in medico cap.* 8. & Ranchius *in iure-
iurando*. Hippocrat. *lege* 8. Optimè ad-
dit, vt confeſſarij animi ſanantes mor-
bos, quibus miſerè detenti mortales exi-
D ſtunt, ſilentio errores condere adſtrin-
guntur. *cap. ſi ſacerdos de offic. ordinarij,
cap. omnis vtriuſque ſexus de pœnitentijs
conſimilibus*. Pari modo, qui corporis
adhibet malis medicinam, nullo modo
patefacere, ſi aliqua non vrgeat neceſſi-
tas, medicus debet. Petrus de Gregor.
de Rep. bl. lib. 17. *cap.* 4. *n.* 8.
Qua de re ſi quis hac in virtute opti-
E mè fuerit medicus inſtitutus, eò magis
excipere laudem debet, quo difficilius
tali ſilentium in genere habetur, iuxta
Solonis reſpõſum apud Laertem, è quo
cum poſceretur quid magis eſſet homi-
nibus arduum, arcana reſpondit conti-
ceſcere: quod alio eueniet modo, ſi me-
dicus iudiciali ſiſtat in actione.
Septimo, ac octauo iuſtam alterius
medici ſententiam nullo ſe negligere
modo, aut inuidia excitant in contrariũ F
eſſe iurauit; veritatem attamen ſectari,
neque iſtum eijcere, vel iſtum in ſocium
eligere, ad ægroti autem, illiuſque con-
ſanguineorum electionem remittere, ac
ſibi committatur; vocare illum promi-
ſit, è quo potuerit auxilium ſperare,
nullaque veritati obſtare cauſa ſpopon-
dit; & optima, vt ſupradicta obſeruent,
ratione, iuramento alligantur medici;
eoquod autem in inexauſtũ inuidiæ pe- G
lagus exiſtunt: vt dixit Petrus Appo-
nenſis, qui alio conciliator nomine vo-
catur *in differ*. 4. ac arrogantia pleni ha-
beantur, vt Cicero de Diuinatione in-
quit: *Genere medicorum nil arrogantius:*
alij nequaquam concedunt medico re-
ctius, licet iudicium intuliſſe reputet,
hac de re illorum, hoſtium velut agmẽ,
multitudinem repellendam Petrarcha
dixit, cum triſtiſſimum ſit adagium. H
Turba medicorum perij. Carolus etiam
Valeſius cum in ægritudine mortis du-
cente periculum elebori ex propinatio-
ne pœnè exanimatus reperiretur, hæc
ante mortem verba Helmontio protulit
inuiſenti. *Ab Helmonte mio tu me'l diceſti,
i medici t'vcciderano*. Cum nullo curet
modo læthale ſe peccatum committere,
ſi alios dubijs in caſibus medicos adhi-
bere nolint: vt Nauarr. *d. cap.* 25. *nu.* 64. I
& Toletus *in ſua ſumma*. Mortale quem-
admodum crimen committunt, cum
vel odio, vel inuidia doctiorem haud-
quaquam ſocium in ægri curam adhi-
beant, vel minus aptum, ſcientemque
auaritiæ cauſa, vel aliquem ob finem
compellandum procurent; vt ſcriptum
fuit à Canoniſtis. Quod ſi fortè, ne er-
rorem commiſiſſe videatur. Suam, in
meliorem, contrariam ſententiam, nul- K
lo modo annuerit, indemnis à peccato
minimè habebitur. Adde quod omni-
bus ad propriæ defenſionem ſententiæ
neruis intendens in ęgroti præiudicium,
corporalem haudquaquam pœnã eua-
det. Codronch. *de Chriſtiano medico lib.*
1. *cap.* 11. *& ſequent.* Siluat. *de Medic.
cap.* 8.
Anathomiam totis etiam inſectari vi-
ribus

A ribus hono confirmauit iuramento, vt humani ex corporis artificio, morborum faciliùs cognitionem valeat habere, notiſque adhibere poſſit malis remedia; illa enim inſpectione ſubſtantiam temperaturam, confirmationem, actionemque tandem, ac vſum inueſtigat. Duplici vnde methodo, per analiticam nempè, vel reſolutiuam, aut ſynteticam, vel compoſitiuam iſthoc procuret agendũ; B corpus illa vltimas vſque ad partes, eaſque ſimpliciſſimas, tenuiſſimaſque indagat, iſta è Naturæ ſtylo totum, à minimis initium capiens, corpus coagmẽtat alterutrius iuxta leges. Duplex etiã iudicari Anathomia valet, totius altera corporis, cuiuſcumque alia partis extat. Et duplex ea de re ſtatuitur, ſenſibilis nimirum, & intellectualis. Senſibilis continentes, intellectualis verò conten- C tas perquirit partes. Pars definitur: corporis portio toti annexa illius vitam viuens, diuerſaque præſtans munia: illorum numerus innumerus, ſimplices, aut ſimilares homogeneæ habentur, neque alias ſub ſe ſpecies compræhendunt; communes ſimilares conficiunt, & organicas; huius generis oſſa ſunt, cartilagines, arteriæ, venæ, &c. & quoniam illarum diſcrimen generationis oritur è D principio, ſemineque, ac menſtruo inſurgit, hac de re ſpermaticæ aliæ, multæ carnoſæ. Triplex harum exiſtit genus: primum meram ſub ſe continet carnẽ, vt muſculi, ac ingiuæ. Secundum Parenchymam habet, quale cor, iecur, pulmo, & lihen exiſtunt. Tertium glãdes, vt pancreæ, & amygdalæ ſunt cõpræhendit; ſimilares vna, eademque dicuntur natura confici, eaque toto præclara in corpore, ac ſingulari, cuius in E numero medulla, cerebrum, treſque oculi humores extant. Diſſimilares etiã nominantur, quæ diuiſæ, variæ partes ſpeciei naturæ ſortiuntur, ac nominis: organicæ nominantur etiam; cum optimo namque modo compactæ, formatæ, ac etiam collocatæ alicui, ſpeciali forma, è Natura præficiuntur actioni: hac enim oculus de cauſa, vt ſolus videat, videt, ac huiuſmodi quidem in organo F prima conficit actum, concurrit ſecunda neceſſario, iuuamen tertia ducit, continuationis cauſa, & perſeuerãtiæ quarta extat.

Diuiſionem in nobiles, ac ignobiles partes excipiunt, principem illæ aliquã producunt facultatem, ac tres cerebrum ſcilicet, cor, ac etiam iecur in numerum veniunt, reliquæ autem alijs tamquam miniſtræ inſeruiunt. G

Duæ contentæ habentur partes, humores iſthinc, inde ſpiritus, humor nominatur, ſua quidquid fluxum, liquidũque natura vaſe oportet contineri: congeniti quidam, adgeniti multi exiſtunt humores, & tàm ſi naturales, quàm naturam aduerſus compræhenduntur, humorales vnde morbi originem accipiunt.

Naturales, vt longius perduret ſanitas, agunt, Alimentarij quidam, excre- H mentarij plerique; iſtos interſunt, & ex his equidem nonnulli vtiles, plurimi inutiles, prima ſcilicet è coctione per fæces, ſecunda per vrinas, ac tertia per ſudores deducti.

Subtilior ſanguinis vapor extat ſpiritus arterijs retentus, qui omnes, veloci defluens motu, per partes, cunctas vitę perficit functiones, per neruos ex cere- I bro animalis emanat, è corde vitalis per arterias curſum habet; ſubtiliſſima, calidiſſimaque ſanguinis exhalatio, vndique permeans naturalis exiſtit.

Et ſuum quoniam partium cuilibet particulare debet examen adhiberi; oſſa inde, cartilagines, carnes, muſculi, arteriæ, venæ, ac etiam nerui, & cum viſceribus inteſtina indagantur: & hac de cauſa fuit in vſum Anatomia poſita, quę, K vel exterior eſt, vel interior: totius molem corporis benè vtraque eminens in caput, corporis truncum, partiumque diuidit in iuncturas.

Et primo quidem nil hominum inter capita ſimilius habetur: vt ſcribit Hippocrat. *lib. de capitis vulneribus*, quàm illorum in futuris. T. literæ formam, omnes enim illas partes è capite ſupre-

 mo

A mo è vertice, primam ad colli vſque vertebram, contineri videmus. Rotunda ex craneo, facieque figura componitur. Hinc tali cæſaries craneum ratione tegit, & conueſtit, vt maxima ſit iniuria caluitij, quàm vindex vltum eſt Cęlum, cum prouerbialiter Eliſęo pueri, aſcende calue dicerent. Octo habet propria oſſa, quinque per ſuturas continua, duo ſplenoidem ſcilicet, ac ethenoidem B communia, cuticula illius inuolucrum, carneum ſeu pendiculum, ac pericraneum, membrana iſtud eſt exterius protenſa duraque veniens è marre, qua cerebri qualibet ex parte, moles alligatur: Duplex per venas, quibus alimenta vbique ſumit, piæ inhærens matri, quæ illa immediatè circumducit.

Craneum cerebri ſeptum habetur, C cui, nullo modo veteres perperam quid tribuere diuini, qua de cauſa ex illius ſeſe abſtinebant eſcis, ac benè, ſternutanribus præcabantur; cerebri figura extat rotunda; ſubſtantia, albeſcens, ſpongioſa, humida, frigidaque medulla exiſtit: quæ rationis eſt ſedes, neruorumque habetur origo: ipſi enim cum Siſtole, tum Diaſtole admirabili trahūt aerem artificio, ad animalis diſpertientes D ſpiritus officia, plus homines habēt cerebri, & minus, quàm mares, fœminæ, pars anterior ſinciput, poſterior occiput replet.

Cerebri intra ſubſtantiam tres, ouali figula, abſconduntur ventriculi, ſub quibus mammillaris eminenriæ ſunt odoratus inſtrumenta; primis ſub duobus, velut in fornice, tribus innixa columellis; duos habet tertius canales vētriculus, E quorum alter muccoſitates cerebro nociuas in os deijcit, ſomnique in ſe continet ſedem, quartum alius ad ventriculum protenſus, quintum denique minimum, ac maximè roborarum, in dorſi, per cerebellum definit ſpinam, quæ poſterior extat cerebri pars.

Tàm vocis, quàm primæ digeſtionis, ac ſenſuum organa externorum, faciei, ori, naſo, & auribus, necnon decus afferunt oculis. Corporis truncum dorſi, F colli, ſacri etiam oſſis, ac lumborum conficiunt vertebræ: duodecim vtrinque numerantur coſtæ, veræ ſeptem, nothæ quinque; ſternon quibus anterius, omoplate poſterius alligantur, per commiſſuras verò bracchia, manus, digiti, coxendices, tibiæ pedeſque trunco adhærent.

Thorax in arcæ ſeſe modum explicans, facultates, naturalem ſcilicet, vitalem, G ac animalem continet, viſcera quoque, ac inteſtina per miſſenterium, & pancreas, cui rami parte venæ inſunt, ſimul colligata exiſtunt: Azellius autem lacteas recenter venas à meſſaricis chilum ex inteſtinis deſugentes, fuit meditatus, diſtinctas, continuaſque illas facit receptaculo; ex quo vas aſſerit quoddam thorachicum ſpinæ affixum dorſi, ac ſubclauios in ramos eumdem H deportans chilum, eſſe, ac fœtum exinde nutrimenta ſuſcipere affirmat.

Ventriculus, ex quo receptis chilus generatur alimentis, orificium habet, ſuperiùs extat ſtomachus, cibi cui appetitus ineſt, ingeſta inferius alimenta, peracta donec fuerit digeſtio, concludit, caua iecori adhæret vena, ex quo ſanguinis fons totum in corpus, ac in cor præſertim erumpit, continuam huius I circulationem, illamque læua ex cordis cauitate in dexteram, æquorei exemplo æſtus, neotcrici demonſtrant.

Pari ſub thorace modo, ac ſupra vētrem bili repurgandæ fellis ciſta perſiſtit, lien hepati oppoſitus, vt illud è sāguinis vacuet fœcibus, habetur, bini renes, qui dilapſas in vteros ſeroſitates exonerant, ſpeciei genitalia conſeruandæ, indiuiduiſque deſtinata propagandæ K adhærent; mammarum pectus cubile, diaphragma, præcipuum inter muſculos, ac reſpirationi munimina ſubminiſtrans, continet; ſua inferiorem obliquitate ventrem à pectore diuidit, duplex ineſt illi foramen: prius deſophagum, canalem ſcilicet ab ore cibos in ventriclum aduehens apetit, poſterius diaphragma per quod Aorta inferiorē de-

A deſcendit in ventrem, & caua in pectus vena erigitur, ſub ſe comprehendit.

Pleura ſexta ex utruorum coniunctione præclaro admodum ſenſu pollēs, omnia præcingens viſcera, membrana extat, Mediaſtinum replicata forma à dorſo porrectum, ad ſternum duaſque pectus diuidit in partes; coſtas inter, palmo abeſt mediaſtinum membrana incinctum prætenui: læuo ex cordis
B oriens ventriculo illi arteria inſeritur: arterioſa è dextero ſubit vena pulmonē; occupat aſpera medium: hinc larynx terminat ſupernè, hederæque in modum folij contegit.

Pericordium, capſula velut, pyramidali, ac triangulari figura cor, ſanguinis, ac vitæ theſaurum, concludit, duplicemque illi per ſyſtolem, ac diaſtolem conſtituit motum; duo illius vētriculi; tertius, ac internus perforatus
C vndique medius diſpeſcit; dexterum cordis verſus acumen caua inſurgit vena tribus clauſa valuulis arterioſa, duplicique patens portula: ſiniſtro, ad cordis verticem pertinenti, ventriculo venoſæ inſunt arteriç, & magna cū Aorta, tribuſque ſuis inhærent calculis, molles hinc, inde, & concauas, ad cordis refrigerium duas habent auriculas, conſtitutas, ori dextera venæ; arteriæ lçua
D ineſt venoſç. His etenim omnibus munitum animal, naturalem viuit vitam, & cadauer, cum talibus diſtituitur, euadit.

O Cœlo vtinam placeret! vt ad illius mouerentur medici obſeruationē, quod præcedenti etiam promiſit in iuramento, nullum ſcilicet diligētiùs in animo ſtudium habere, quàm ab eo, qui ſe in theorica, & practica eſſet doctior, edi-
E ſcere: iuramento namque nullo habito in pretio nō ſolùm à peritioribus inſtrui dedecus exiſtimant, verum etiam illos conſulere, ſibi ad ignominiam ducunt, ne penes doctos enim propria cognoſceretur ignauia, hominum haudquaquam de interitu curam habent, neque pœnam eis infligendam conſiderant, ſi per inſcitiam, affectatam præcipuè, aliquem patrarit errorem, licet illa extraordinaria, non corporalis autem, exiſtat: F
vt probatum fuit à Ripa *de peſte parte 2. partic. vltima num.* 70. Vrſillus ad Afflict. *deciſ.* 223. *num.* 4. Quamuis, cum dolo medicus aberrat, mortis extet pœna dignus: per Text. *in l. illicitas*, §. *ſicuti*, *ff. de officio Præſidis*. Vt æquali modo grauem debet pœnam excipere, medicus, cum dolo in ægrotum peccat: mortiſq; G
debet pœnam ſubire: Menoch. *de arbit. caſ.* 581. *num.* 3. Ac ad pretij reſtitutionem. Valer. Reginaldus *in praxi fori pœnitentialis lib.* 10. *num.* 96. Proditoris nāque agitur in modum, vt ſupra fuit dictum; Omnes enim errores originem ab ignorantia trahunt: vt Diu. Thomas *in 2.2. quaeſt. 76. art. 2. ad ſecundum*. quod affectata intelligi de ignorantia debet; ſumma enim ex diſcendi negligentia H
propriæ vnuſquiſque ſibimet cauſa eſt inſcitiæ; vt habemus ex Ariſtotile *lib. 1. magn. moral. cap. 3.* vbi: *Quod quandoq; perpetrandi aliquid abſoluta fuerit ignorantia, id non fuit conſultò, & proindè neque afficit iniuria. at cum ipſa ſua cauſa fuerit ignorantia perpetraritque quicquā ex ignorantia, cuius ipſe extiterit cauſa, is planè afficit iniuria, & eiuſmodi iure criminis arguetur*. Hęc ille. Ripa itaque reſoluit *in tract. de peſte cap. 7. num.* 7. Medicum I
arte deſtitutum, cuius ob imperitiam miſerè mortem ſubierit ægrotus, extraordinariam debere pœnam excipere: medicus etenim errorem committens: quàm errans Iudex in maius incurrit crimen: vt tradit Burgos à Paz *leg. prima Tauri num.* 26. Ipſe namque, cum nullā habeat in arte peritiam, in dolo perſiſtit, ſi tamquam excellentem ſe in ęgroti curam habeat: vt ex Ripa *loco citato* K
num. 67. accipimus: graue namque, tali plenus inſcitia, medicus in aliorum ſeſe ingerens iuuamen, committit peccatum. *Cap. non eſt ſine culpa de regul. iuris in 6.* Quod vigorem habet, ſi eorum forſitan, quæ alijs communiter ſunt nota, nullam habet cognitionèm, quęque omnes medicinę profeſſores poſſidere debent: graue namque ad peccatum

A neutiquam adſtringitur Medicus, ſi earum, quæ præclari noſcunt, haud cognitionem tenent; leuis etenim culpa hæc, illa dicitur lata: leuiſſima erit, ſi quæ ſublimes noſcunt DD. negligat. Azo. *in lib. 6. inſtit. mor. cap. 4. parte 3.* Tali autem accipienda modo eſt Bartoli doctrina *in l. quod Nerua num. 18. ff. depoſit.* cum ſimplici pronunciauerit forma latam ſua in arte committere Medi-
B cum culpam, cum ignorantiæ peccet cauſa, & humanæ prætextu fragilitatis, decipientis in hominis periculum, delinquat hic à pœna innoxius nulla eſſe debet forma: vt ait Vlpianus *in l. illicitas 6. §. ſicuti Medico ff. de officio prætoris.* Tholoſanus de Republica *lib. 17. cap. 9. num 4.* Adde quod patrare crimen videtur ſi nullo modo præcepta ſequatur medicinæ. *cap. tua de homicidio.* Nauar.
C *d. cto cap. 25. num. 60. in principio* Boerius *deciſ. 323. num. 22.* Quamuis enim fuerit ſalus conſequuta Aegyptiorum vti debemus lege, ex qua, ſi ſacri medicinæ quis normam libri ſequutus, nullam inferre ſalutem infirmo potuerit criminis pœnitus expers exiſtebat: ſed ſi quæ libris inerant negligebat, priſtinam licèt recuperaret ſalutem ægrotus, mortis pœnam ſubibat: vt ex Diodoro *ſiculo*
D *lib. 1. cap. 6.* dixit etiam Tholoſa. *de R.P. lib. 17. cap. 9. num. 2.*

Medicus enim nullam habens in medicina peritiem, certam ſemper ægris, qui miſerè pereunt, ſalutem promittit, vnde hac ex fallaci promiſſione detenti, vltimam ſæpius vitæ periodum, abſque Sacramentis, claudunt: vt Armillari ſũma de Medico ſcriptum.

Poſtquam vero nonum intulerit iuramentum, obedientiam præſtare, ac ob-
E ſequia promiſit Archiatro, & compellitur: Pharmacopæorum etiam errores detegere, vt communi R. P. ſuccurratur commodo, ne medicaminum benè callens corruptionem, peccatum, illis vtens, patrent. Innocent. *in dicto cap. tua de Homicidio.* Nauar. *loco ſupra citato num. 61.*

Alearum etiam in Vndecimo ludum euitare, ac impiorum fugere conuerſa- F tionem ſpopondit, nec turpi, vel indecenti ſeſe tradendo voluptati hominum vitam nullo haberet in pretio. Quod ſi verba de ludo facienda; tàm abominabiles exiſtunt luſores, vt plebis fæx, vulgique opprobrium, vileſque extimentur perſonæ: iuxta ſententiam. Alberici *in l. humilem C. de inceſtis nuptijs, & in l. 1. ff. de aleatoribus* Roland. *conſ. 34. num. 4. vol. 2.* Taliter, vt huiuſmodi ho- G mines idonei haud quaquam in iudicio teſtes habeantur. Decius *conſ. 167. col. 7. in fine verſic. tertio oppono.* Roland. *loco cit. & conſ. 63. num. 18. 24. & 25. vol. 2.* Lanfrancus *in cap. quoniam contra. in verbo teſtium depoſitio colum. 26. verſ. ex hac ſequitur de probat.* Grammat. *deciſ. 11. n. 5. & deciſ. 40. num. 2. & conſ. 12. num. 29.* Crauetta *conſ. 169.* Peſſimas eoquod in ore ſemper afferunt blaſphemias nul- H lumque Dei timorem habent. *L. aleatores C. de relig. ſumpt. fun. aliò de aleatorib.* Quis enim laudis nomine illos appellet, è quibus criminum origo deueniat, ſcelerumque ſcaturiat flumen; vt ſcriptum *in proem. ff. §. illud vero.* Aleæ namque ludus eſt fomentum otij, fautor ignauiæ, Auaritiæ inſtructor dolorum compendium, bonorum dilapidatio, rixarum eſca, morum pernicies, ſplendo- I ris macula ingenſque ignominia. Eſt animi etiam lãguor, aſſiduumque flagellum, & hæc nil obſtant, quin luſor minimè domeſticis prouidens bonis nullo ſuos, vel liberos, vel ſeruos, aut amicos habeat in pretio: vt ſcripſit Gior. *lib. 7. de Regis inſtit.* apud Bouadillam *in Polytica lib. 2. cap. 13. num. 17. fol. 505.* Furta hinc, ſacrilegæque actiones proueniunt, ac falſitates: vt conſcriptum ha- K betur poſt Hoſtienſem, & Puteum ex Menoch. *de arbitr. Iudic. cent. 4. lib. 2. caſu 399. num. 2.* vbi pœnas aleatoribus conſtitutas, & luſoribus recenſet.

Mala, quæ ortum ex ludo habent, adferrem; ſed multis quoniam adnumerantur, clarèque à Doctoribus proponuntur, prætereo. Plura enim explicauit Archidiachonus *in cap. epiſc. diſt. 36.*

Ho-

A Hoſtien. *in ſumma tit. de exceſſibus Prælatorum*: & ibi Diuina in contemptum habere, ſcandala comparare, blaſphemias promere, Deumque adiram luſores prouocare dicuntur. Auth. *cui relictum*: vbi Baldus C. *de indicta viduit. tollenda.* Roland. *conſ.* 63. *num.* 19. *& ſequenti lib.* 2. Et eo in loco mala, quæ ludus producit, ac temporis iacturam, cui tale inhæret pretium, vt minimè valeat æſtimari: B diffuſiori notatum ſermone reliquit. Auguſtinus ad Angelum *de maleſic. verſ. mettitori di malidadi num.* 7. *verſ. item in quantum*. Vnde non immerito Hoſtien. *loco cit. affirmat*, quod luſor tempus inludendo conſumens turpem agat vitam: & Albericus *in leg.* 1. §. *item nota ff. de aleatoribus*: luſores eſſe à legibus peroſos teſtatum reliquit. *l. ædiles* §. *hoc autem ff. de ædilict. ædicto, & l. abſque vit. & l. ſciẽdum ff. eodem.* Quæ iura expendit. Greg. C López *in l.* 6. *tit.* 14. *parte* 6. *verbo denelo ſufrir.* eius mentionem facit Bouadilla *in lib.* 2. *Politicorum cap.* 13. *nu.* 18. *verſic. ſon tam odioſos* per Tex. *in l. humilem C. de inceſtis nuptijs, & in l.* 1. *ff. de aleatoribus.* Glo. *in cap.* 1. §. *item ſi fidelis in verbo luſerit tit. quibus modis feuda amittantur*. ibi *Noxius ludus eſt in culpa*, quo in loco Afflictus *num.* 31. Omnem affirmat ludũ Regulari prohibitum raD tione per Tex. *in l* 1. *& penult. ff. de aleatoribus.*

De conuerſatione vero cum impijs, ac reprobis dicendum, quod ſimiles habere mores præſumitur ille, qui huiuſmodi amicitiam cum hominibus inire deſiderat; *l. eum qui C. de Epiſc. & clericis.* Vnde non auerſæ mentis eſſe Medicus iudicatur, ſi cum huius generis viris familiaritatem habeat. Bald. *in cap. inter* E *ſollicitudines extra de purgat. Canonica, & in Prouerbijs cap.* 13. *Qui cum ſapientibus graditur, ſapiens erit, amicus ſtultorum ſimilis efficietur, & in cap.* 22. *Noli eſſe amicus homini iracundo, neque ambules cum furioſo, ne forte diſcas ſemitas eius, & ſumas ſcandalum animæ tuæ*. Et Propheta *in Pſal.* 17. *cum ſancto ſanctus eris, & cum peruerſo peruerteris*. Rectè igitur ſe iurejurando Medicus adſtrinxit, vt ſe ab aliqua morum labe, tali ex amicitia contrahenda, abſtineat. F

Maximam etiam curam hominum in ſalute adhibere, iuramento ſtatuit, nec patrare negligentiam promiſit, quæ in omiſſione tantum conſiſtit, cum propriæ per voluntatis defectum præcipiendi à libertate deſiſtat. D.Tho. 2. 2. *quæſt.* 52. *artic.* 2. Hac autem in prætermiſſione verus haud quaquam dolus G interuenit, at vere poteſt inſimul cum negligentia intereſſe, de quo ſermonem hoc in loco minimè faciam cum hoc ad Medicos iudicium ſpectet. Dico tamen, ægrotum, antequam ad ſanitatis reducatur ſtatum, Medicum derelinquentem læthale committere peccatum, & culpæ reum effici: vti probat. Tex. *in* §. *præterea inſtit. de l. Aquilea*: & Nauar. *loco cit. cap.* 25. *num.* 61. Ac debere punitio- H nem excipere dixit. Carrara *de Medico parte* 2. *num.* 85. & Caroccius *de locato, & conduc. quæſt.* 16. Debitam quamuis minimè ſoluat ægrotus Medico mercedem. Caroc. *loco cit.* Nec aliqua infecto à loco ratione poteſt reddere, ſi conductus è publico ſi infectionis ob timorem, velit abire. Licet Corneus *conſ.* 347. *vol.* 1. Præbere illi excuſationem videtur, nec illo veniam prætextu me- I retur; quod iniunctis nimirum præceptis infirmus recuſauerit obedire. Illa namque circa medicamenta, quæ inuito præberi ægroto valent, culpa manet Medicum, ſi ei nolenti etiam non propinaret medicamina. Farin. *in frag. crim. parte* 2. *tract.* 1. *num.* 432. *circa finem.*

Iurata Decimatertia promiſſio, quæ prima iuriſiurandi poni debebat in or- K dine, accedit, hac ſe Medicus alligat, vt imminenti de vitæ periculo infirmum, ad ſacramentorum excipiendum munimen, ſuiſque diſponendum de bonis, admoneat; de toto enim, vt dicitur, axe, tractatur, & de animæ præſertim ſalute, quæ cæteris debet rebus præponi, agitur. Maſcard. *de probat. concluſ.* 1171. *num.* 5. Menoch. *de præſumpt. lib.* 4. *præſumpt.*

A *ſumpt.* 112. *nu.* 4. Mantica *de tacitis to.* 2. *lib.* 13. *tit.* 28. *num.* 10. Tuſcus *lict. A.concluſ.* 333. Et hac Medicus ex cauſa cum periculoſus extat morbus propria certiorem de ſalute facere infirmum debet Tholoſ. *ſyntag. iuris lib.* 18. *cap.* 25. *n.* 9. *& de R.P. lib.* 17. *cap.* 9. *num.* 6. Nauarra enim affirmat peccatum committere Medicum, qui nulla, priuſquam applicetur medicina, commouet perſuaſione
B infirmum, ad confeſsionem. *cap. cum infirmitas de pænitentia, & remiſſione,* quod neutiquam habere locum debet cum pro comperto habetur nullum in ſe periculum retinere morbum. Secundum Angelicæ doctrinam ſũmæ *verſ. Medicus* §. 6. Sed Carraræ de Medico, & Codronchio placuit, in qualibet, leui licèt, ægritudine ad ſuadendam infirmo confeſſionem obligari Medicum: Pontificia
C namque ſtatuta Medicis, vt infirmis confeſſionem perſuadeant, mandantia, de cuiuſcumque infirmitatis loquuntur initio; & omnes quoniam ægritudines principia circum debiles exiſtunt, poteſt accidere, vt, cum leuis iudicetur infirmitas, à Medico, & ad confeſsionem haud quaquam impulſus in augmento periret, vel in delirium abiret, aut ſilentio, infirmitatis vi, ſeſe pænitus traderet
D vel enecaretur, talique modo pænitentiæ haud quaquam Sacramento valeat muniri; hac de cauſa, vt huiuſmodi non incurratur inconueniens debent ab initio quolibet in morbo ad confeſſionem infirmos hortari, nullum quamuis habere malum videatur. Armil. *ſum. de Medico in* 4. *peccato*. Sed heu execranda hebetudo! Sæpius abſque Sacramentorum robore ad hoſtis inferni aggreſſus expoſiti huius è vitæ humanæ auris di-
E ſcedunt, deberent ſaltem, cum infamia nil habeat vigoris, tàm pigros in homines pontificiæ terrorem conſtitutiones incutere.

Decimumtertium vero circa iuramentum, quod chirurgiæ conueniens eſt, eius verba faciam, in tractatu.

Medicus denique doctrina pollere, diſciplinaſque, Logicæ ſcilicet, ac tàm naturalis, quàm moralis cognitionem Philoſophiæ optimo debet poſsidere F modo: multa ſit inſtructus experientia, in iis præcipuè, quæ certa ſunt excogitata ratione, frequentiſque ſunt vſu probata, ingenium colat, promptuſque indigandis exiſtat in remediis; tenacem retineat memoriam, facilem habeat reminiſcentiam, recto ſit iudicio, dexterque in operibus extet, bonis ſit etiam ornatus moribus, animoque tutis, neceſ- G ſariiſque in rebus intrepido, in dubiis autem, ac periculoſis non ſit adeò ſollicitus, infirmos erga hilarem facilemque, ac manſuetum, propriæ profeſſionis hominibus prudentiam demonſtret; frænum oculis ponat, caſtitatem habeat, ac temperantiam, cupiditatem pecuniæ nullam oſtendat, immò ſe liberalem præſeferens, & Dei Amorem, & veritatis candido concludat in pectore.

Multum etiam illi fortuna iuuamen H ducet, (vt vulgi è veritate deuii extat opinio) ſed nil hæc meo conferre iudicio ſcientiæ videtur, ex Hippocr. namque de locis in homine habemus, quod ſi medicamenta ſunt, vt extant, certa; quale ferre iuuamen poteſt fortuna? Aut ſi aliquam fortuna partem in medicaminibus habeat, nullum afferre maius ægritudini emolumentum aptæ, quàm I non habiles poterunt medelæ; inſcio vnde Medico talis (ſi hæc non eſt artis felicitas) opus eſt fortuna: cum imperiti enim idoneam agendi rationem haud calleant, ſi priſtinæ quis per eos in ſanitatis ponatur ſtatum, quod non raro, fortuito ſecundante caſu accidet; temerè namque omni porrigentes è parte medicamina, interdum contingit vt illa inter, morbum decentia reperiantur, & ſi K eorum virtute, ac efficacia in priſtinam æger ſalutem reducatur, quod erat laudi Fortunæ dandum Empirico tribuitur, aut Medico, de quo Celſus *lib.* 3. *cap.* 9. dixit. *Quos ratio non reſtituit, temeritas adiuuat.*

Enimuero non ſolum omnipotens rerum conſtructor curationẽ voluit morbis Medicum inferre, at etiam triplicem fecit

A fecit medicinæ diuiſionem. In localem ſcilicet perſonalem, ac hæreditariam; Localis hiſce noſtris miraculorum Aſylo, & aris, & templis, addicta temporibus Diuina videtur prouidentia; vt Arcæ, Tabernaculo, ac Iſraelitico aderat ſæculis præteritis in templo. Probatica etiam (vt Euangeliſta dicit) Piſcina, qua ex aquæ natura infirmos neruorum detentos intenſione ſanabat? Nulla
B quidem. Nam illa inunda vis non propria ex virtute (vt in mineralibus conſpicitur) nec victimarum ſanguine redundabat; Angeli ſed ex impreſſione Dei aquam iuſſu commouentis, indita: id verò non ſtatis accidebat diebus, ſed ex improuiſo Numinis imperio procedebat, & qui è concuſſione primus aquā ſubibat incolumis egrediebatur, vt ex paralitici verbis in Euangelio habe-
C mus.

Salutis adducēdæ in hominibus gratiam ea videamus ratione, quod *Virtus de Christo exibat, & ſanabat omnes.* Et omni miraculoſius portēto in Syrophęnyſſæ ſanatione mulieris, quæ fidem ſic viuacem retinens, vt ſi fimbriam Chriſti Ieſus tangeret in veſtimento, ſanitatem ſe crederet obuenturam, ſanguinis refrenauit profluuium, quæ in Apoſto-
D los virtus non ſemel deriuata videtur: immò, quod magis admirandum, illorum ſtrophia, Zonæ, ac vmbræ à corporibus morbos expellebant.

Hæreditaria denique ſanandi virtus certis ineſt familijs, è Sancti Huberti namque ſtirpe rabidorum vel morſus arceri, vel ſanari venenum legimus: & hæc Argyrina Ciuitas familiam, quæ de Ciraulo vocatur, continet, cuius homi-
E nes oris ſputu cūctos venenoſorum ictus animalium medentur, quæ ad mares, virgineſque tantum virtus extenditur; ſi illæ namque nupſerint huiuſmodi amittunt efficaciam. At enim quid Chriſtianiſſimo de Gallorum Rege differēdum? Illius namque ſputus omnes, quos vngit ſcruphuloſos priſtinam reducit in ſanitatem. Hæc prouidens hominum amator Deus medicamina pluribus procurat in modis, nè tantùm in Patrē F
homines in morbos collapſi, ac peccatorum numero mortem ſtimulantes in medelarum defectum culpam reijciant.

DE HIS, QVAE POSSVNT IN IVRE *de Medico occurrere eorumque relationibus.*

Cap. 2. G

MVlta, quæ in Iure occurrere de Medico poſſunt, habentur; & primo pro certo eſt; Lucrum ex medicina exceptum viuēti acquiri patri, quo defuncto cæteris debet cum fratribus eius fieri diuiſio. Baldus *conſ.* 347. *nu.* 2. *verſ. quantum ad ſecundū lib.* 2. qui poſtmodum *in conſ.* 438. Contrariæ fuit ſententiæ, acquiſita nempè à medicina, H
cum pater vitam adhuc agat, nullo reliquis modo communia cum fratribus extare, ac multò magis hoc poſt patris mortem non habebitur, dempto quod ſocietas contracta inuicem fuiſſet. Tuſcus *littera M. concluſ.* 160.

Si aliqua ſecundo fuiſſet ab vniuerſitate ſalarium, vt per annum deſeruiret, medico ſtatutum, ſi medio decedat in curſu, non diminutum eius debetur hæ- I
redibus: vt affirmatum fuit à Maranta *conſ.* 59. Aliquis namque ad munus electus, quod non ſolum continet labores, verum etiam dignitatis fulgorem, ac ſcientiæ, vel intellectus probitatem præſefert, integrum ſi hac decedat ex aura in hæredes tranſmittit ſalarium: vt ſcripſit Bartol. *in l.* 1. §. *Diuus col.* 3. *pro harum legum concordia, ff. de varijs, & extraordin. cognit.* æquali ratione, ſi ali- k
qua Lector vel in Academia, vel ſtudio deſudaſſet, nulla manca ex parte annualis debet ad hæredes (morte ſequente) adduci: ſic aſſerit Giurba *obſeruat.* 67. *qui in num.* 10. certum facit in huiuſmodi latum fuiſſe iudicium forma per Magiſtros Regij Patrimonij Rationales, qui Zanclcæ Sindacum Vrbis ad ſtatuti ſolutionem ſalarij condemnarunt, quod hære-

A hæredi Ioan. Baptiſtæ Corteſi Lectoris in Medicina primarij in Anni 1629. principio defuncti debebatur, & decreto factum fuit modo. Tertio, ſi accepta medicus mercede aliquem priſtinum in ſalutis ſtatum ſe promiſerit adducturum, ſi poſt adhibitam morbus curam fecerit denuo regreſſum, nullo tenetur modo, vt nouam inferat corpori medelam, neque accepta infirmo reſtituere
B compellitur. Gloſ. *in l. maritus 61. ff. locati*, & ibi Bartol. & pleniſſimè Speculator *de ſalario*, §. *primo circa principium*. Abbas *in cap. Presbyterum num. 5. de homicidio*. Alexander verò de Næuo Addittionaror tripliciter caſum diſcuſſit. Et primo eſt: cum infirmitatem, illiuſque ceſſaſſe cauſam conſtaret, quæ nouo ex accidéte denuo ſuperueniret, & eo promiſſam excipere medicum debere pen-
C ſionem affirmar; & ratio habetur; præſenti namque de malo, non autem de futuro cogitaſſe, ac etiam promiſſionem feciſſe medicum eſt pro comperto. Secundo, cum rigoroſè morbi cauſa curata minimè dicitur, ſed aliquo ceſſaſſe modo videtur, & nullum illo ſalarium caſu excipere medicus debet. Tertio, cum in dubio cauſa eſt, & eo, vel de proximo regreſſum fecit infirmitas, vel
D ex interuallo, ſi ex primo; quia præcedenti ęgritudinem ex cauſa contrahi videtur, neutiquam habere mercedem debet: ſi ex ſecundo excipiet: per Text. *in l. plerique, ff. de ritu nuptiarum, & in l. diuortium non eſt, ff. de diuortijs*. Aſſerit autem, quod & ſi ſalutem longo etiam tempore habuerit, ac infirmitas poſtmodum ſuperuenerit, debet ad medicorum iudicium fieri recurſus, illorumque ſeſe
E alligare ſententiæ oportet. Quod ſi in ancipiti medicorum extent iudicia, neque aliquo ſtatuere modo nouerint; adhibendam eſſe Bartoli diſtinctionem affirmat: an modicum ſcilicet infra tempus, aut priſtinam recidat ex interuallo in ægritudinem, & iſtud ſentire Abb. *loc. cit.* videtur.

Medicis quarto fidem in his adhibêdam, quæ illius ſunt ad artem pertinêtia; vt affirmatum legimus eſſe apud Maſcard. *de probat. concluſ.* 1034. Hac de re alicuius optimè comprobatur ęgritudo, ſi medicorum adſint teſtimonia: vt viſum eſt Bart. *in l. contumacia*, §. *pœnam, ff. de re iudicata*. Fides illis etiam adhibetur, aeris an ex corruptione, bona exiſtat, vel mala valetudo, vel, an vulnus mortem poſſit afferre, aut non; vel ſi mala quis ex cuſtodia, aut negligentia, vel alia humanas reliquerit auras ex G
cauſæ: vt ſcripſit Maſcardus *loco ſup. cit.* Aut ſi ſanæ, vel perturbatæ aliquē fuiſſe mentis affirmetur. Farinac. *conſ.* 146. *num.* 1. Hondedeus *conſ.* 88. *num.* 8. Artis enim velut peritis debet fides adhiberi. DD. penes Barboſ. *collect.* DD. *cap. ſignificaſti* 18. *de homicidio num.* 2. Seraphin. *deciſ.* 665. Caualc. *deciſ.* 14. *n.* 2. Farinac. *pract. crim. quæſt.* 127. *num.* 102. Azaued. *conſ.* 30. *n.* 63. Duo tamen eſſe H
medici debent, & multam hac peritiam habentes in arte, ex qua ægrotus deceſſerit, cauſam afferentes. Menoch. *de adipiſcend. remed.* 5. *num.* 102. Farinac. *dicta quæſt.* 127. *nu.* 151. Dempto quod eo, vbi caſus euenerit, in loco, vnus reperiatur medicus, illi ex eo quia, licèt ſoli, non deneganda fides. Clarus *in* §. *homicid. num.* 34. Gomez *variar. reſolut. tom.* 3. *tit.* 3. *de homicid. n.* 28. Maſcardus I
concl. 615. *n.* 15. & *concl.* 1034. *num.* 24. ſed Cherianus *commun. opin. lib.* 4. *tit.* 9. *n.* 161. Alio dixit euenire modo, ſi difficili reperiretur in ſtatu cauſa, illo ex eo quia in vicina mittendum eſt loca, doctrina in quibus medici pollentes extêt, quibus nulla, iuramento non adhibito, fides præſtanda DD. penes Barboſ. *loco ſupra cit. num.* 4.

Sed ſi diſcordes medicorum habeantur, facta in relatione, ſententiæ, illo in K
caſu Seniori fides habenda. Tiraquell. *de primogen. in præfat. num.* 155. Caſſan. *ſuper conſuet. Burgun.* Quod ſi plures in diſſenſu periti, & pauciores adeſſent peritiores in numero, doctis, ac fides erit danda peritis. *l.* 1. §. 1. & §. *ſi omnes, vel plures, ff. de ventr. inſpic.* Si plures autē imperiti habeantur, minore imperitorū nume-

A numero , erit vltimis credendũ. Specul.
*in tit. de homicid. poſt princip. in verſ. de
facto quæritur* . Quo verò in caſu pari
exiſtant vtrinque medici numero, illis
debet fides præſtari, qui magis veriſi-
milem retinent opinionem. Bald. *in cap.
primo in principio col. 3. quib. mod. feud.
amitt. in vſibus feud.* Sed illo in occurſu,
quæ æquali ſint relationes in numero,
maior danda illis fides , quæ reo fauo-
rem afferunt. iuxta Gloſ. *in cap. Cleric.*
B 81. *diſtinct.* Maſcard. *de probat. concluſ.*
1169. *num.* 41. *cum ſequent.* Quod ſi me-
dicos inter, qui medicamen ægroto ad-
hibuere , alioſque haudquaquam curæ
præſentes fiat altercatio: illo caſu eis, qui
adfuerunt , ac medelas dedere, non au-
tem , qui ægrotum neutiquam curarunt
habenda fides . Farinac. *conſ.* 146. *& de-
ciſ.* 365. *num.* 5. Iudici tamen animad-
uertendum : vt monet Petrus de Greg.
C *ſyntag. iuris lib.* 18. *cap.* 25. *num.* 11. Vt,
dum relationes iudicat medicorum,
clarè videat , an , vel amore, alioue ſint
illegitima factæ cauſa , & extortæ ratio-
ne , cum omnis tamen fuerit morbi ad-
hibita conſideratio .

Peritis verò examinatis , ac etiam
publicatis , peritiores poſſunt , publica-
tione minimè obſtante, examen ſubire.
Felin *in cap. Fraternitas col.* 6. *de frigid. &*
D *& malefic.* ſiue Iudicis id munere , vel
partis efficiatur ad inſtantiam . Felinus
in cap. cum cauſam col. 1. *in fine de probat.*
Lanfranch. *in cap. quoniam contra col.* 14.
§. *teſtium depoſitiones,* Corneus *conſil.* 27.
col. 4. *num.* 3. Maſcard. *dicta concl.* 1034. F
num. 41. Iudicio verò medicorum pro-
lata ſententia iudicatam neutiquam
tranſit in rem , ac omni retractari in oc-
caſione poteſt : vt notatum fuit ex Aut.
de Butr. *in cap. ſi pro debilitate de off. deleg.*
quæ non ſemel tantùm, at bis poteſt re-
tractationem pati , iuxta doctrinã Gloſ.
in dicto cap. fraternitatis. Adde quod ap-
pellationis poſtquam tempus fuerit cõ-
ſumptum, valent, ſi non recta peritorum G
appareat relatio , Iudicis immutata ſen-
tentia , peritiores admitti . DD. penes
Maſcard. *dicta concl.* 1034. *nu.* 39. Con-
trariam tamen ſequuti ſunt opinionẽ.
Abb. & Aretin. *in cap. propoſuiſti de pro-
bat.* Sed Felin. *in dicto cap. ſignificaſti:*
multis priorem in modis opinionem ex-
plicauit; vnde vt veritas habeatur ad il-
lud recurrendum .

*D*ata quinto ex ordinario facultas, vt H
monialium monaſteria medicis ad me-
dendum extet conceſſum , ſingulis qui-
buſcũque renouari trimeſtribus debet:
vt ſancitum è ſacra Epiſcoporum , &
Regularium Congregatione in Cama-
rienſi 28. Martij 1588. De qua men-
tionem fecit Tamburinus *de iure Abbat.
diſput.* 23. *quæſt.* 6. *num.* 7. Lezan. *in ſum-
ma quæſt. regul. tom.* 3. *n.* 30. Barboſ. *de
iure Eccleſ. cap.* 14. *n.* 143. *& in collectan.* I
Apoſt. deciſ. 350. *num.* 6. Nec vllo modo
amicitiam inire cũ Monialibus poſſunt:
vt ſcriptum fuit à Sperello in ſua opera
Ethica, *fol.* 319.

E K

A F

D E
B CHIRVRGORVM G
S T A T V.

Eccanicæ nomen ea ſortitur
in parte Medicina, in qua
Chirurgia diuiditur in e-
xercitatione; nec ſordidiſ-
ſimæ omnes inter artes no-
tam effugit, de qua locum Textus ha-
C bet *in l. vltima*, *ff. de iure immunitatis.*
Quo in loco ſordidiſſimos inter artifices
medici, quoad hoc habent cóprehenſio-
nem. Tiraquell. *cap.31.de nobilit.n.523.*
Talis nam manibus exercitatio adhibe-
tur. Vnde & denominationem excepit.
χεὶρ enim Græce, dicitur manus latinè,
(Chyron in ipſa excelluit) & hac de
cauſa viliſſimam Tiraquellus ipſe, ac
ſordidam nominauit artem. Sed tamen
D ſi vera licitum loqui, huius tantum ge-
neris Medicinæ fides pręſtanda; eius
namque operationes ad ſenſum patent,
medicamentorumq;vires corporeis prę-
ponuntur oculis; taliter vt, ſiue bonum
ægrotus, vel malum ſit peruenturus in
ſtatum vulneris claro modo ex qualita-
te proſpiciatur. Et quamuis Chirurgia,
& ſi rationalis, Meccanicis adſcribatur:
vt dictum fuit à Franch. *deciſ.564.p.4.*
E *n.10.* Nulla tamen ratione dedecus ad-
ducunt homini: vt probatum nobis re-
liquit Roder. à Caſtro *lib. 2. de Medico
politico cap.3.* Ex ipſa enim excellentiſſi-
ma Anatomiæ Ars emanauit, ſangui-
niſque declarata circulatio: facto enim
in bracchij vena è ſcarpello orificio, ſi
pars venæ, quę manum verſus habetur
ſit compreſſa nil pęnitus fluit ſanguinis;
inferiori vnde prouenire à parte debet
concedi: qua enim ratione ligaturam
Chirurghi ſuperiore in bracchij parte
ſupra vulnus conſtituunt? Quaque illã
poſtmodum ex cauſa relaxant? Niſi vt
è ſanguinis, inferioribus ex manus par-
tibus, acceſſu vena turgeſcat? Ac ne è
nimia ſanguinis coſtrictione in venas ex H
arterijs diſcurrat? Qua victi experientia
ſilentio ſeſe tradere illi debent, qui ſan-
guinis audacter circulationem denegãt
iudicantes, velut in vtris vinum, ſan-
guinem inuenis contineri. Neceſſarij
multis de cauſis in R.P. ſunt Chirurghi:
vt explicatum fuit à Caſſaneo *in Catal.
gloriæ mundi part.11. conſid.48. in verbo
barbitonſores.*

Operationes hac in arte variæ habẽ- I
tur, quas inter quatuor adnotantur præ-
cipuę: colligatio ſcilicet, ſeparatio, ex-
tractio, & cataplaſma. Plurima, quibus
vti Chirurghi debent, numerantur in-
ſtrumenta, quæ prædictas aptitudinem
ad operationes habeant. Et primo qui-
dem in Colligatione ſunt applicanda
Cyntheola faſciæ, Hipodeſmides, Sple-
nia, Ferulæ, Spatulę, Habenę, & Laquei, K
puluinique modo ſcortei, modo minu-
ſculi, ac nodi, aliaque id generis illius
adiuuantia operationes afferenda.

Faſcias adhibent in vulneribus, vl-
ceribus, atque fracturis proſtringendis
Chirurghi: ſed magis idonea iudican-
tur lynthea, quę multam non habeant
mollitiem, nec maximè dura ſint: quod
nimium enim eſt molle nullam habet in
continendo ſecuritatem, & ad rupturas
pro-

A proximum, quòdque permultam ſapit,
aſperitatem, conſtringens, atque pre-
mens læſionem infert. Ex veteri vnde
panno non tàm detrito, ſed leui, ſuaui,
ac mundo confici debent, illiuſque ſint,
& latitudinis, & longitudinis, quam in-
firma expoſcat pars: pro numeri inie-
ctionum ratione, pro reuolutionum
ſcilicet neceſſitate illius fiat longi-
tudo. Ligatura vero nec ſummè
B arcta, nec debiliter ſit laſſa, per
hanc namque oſſibus permittur motus,
per illam in affectam prohibetur partem
alimentorum diſtributio, dolorque, in-
firmum, auocando humorum fluxus in
locum, adducitur. Ac inde Phlegmo-
nes creantur. Hinc mediocris tum chi-
rurghi ad ſenſum, tum ad ægrotantis
iudicium eſſe debet conſtrictio: ſubli-
gamina vero, quæ alio Hipodeſmida
C nomine dicuntur, ac primæ faſciæ ſu-
per fractura prius debent incipere, ac
circum illa bis, terue conuoluta, ſerpe-
re, quaſi in cochlea debent; nec iſtud
prætermittam: ſanæ multum partis de-
bere faſcias complecti: earum coſtitui
longitudo, vt pariter latitudo, nequa-
quam poteſt; ſed, vt fracturæ exceſſus,
ac rupti craſſities membri expoſcere
videtur vtraque eſt dimenſio varianda.

Ad ſplenis formam ſplenium expan-
D norum confectum licinijs nominatur di-
uerſis corporis partibus oſſibus præci-
puè fractis, exulceratiſque per quam
aptum eſt carnibus; illorumque pro di-
uerſitate magna obſeruatur à Chirurgis
varietas: ad fracturarum etiam, & tute-
lam, & ſtabilimentum ſunt habilia, non
mediocre igitur auxilium, plurimumque
afferunt in magnis oſſibus abſceſſibus
robur, talemque habent longitudinem,
E quæ membri ambitui neceſſariè requi-
ratur.

Puluilli, qui plumaccioli, à Chirur-
gis dicuntur vtiles ad multa exiſtunt;
diſſolutas namque ac deductas confir-
mant, & comprimunt partes, geminum-
que membri calorem, quod ſuæ diuor-
tium ſuffert vnionis, conſeruant, ac fo-
uent, à graui denique, ac importuno
vincolorum, faſciarumque pondere F
vulneratæ defenſionem afferunt parti,
qui ex plumis quandoque duos inter
candidos, mundoſque conſutis pannos,
ex lana interdum, non raro ex lino, quod
vulgò coctonem appellant, conficiun-
tur: noſtris vero hiſce temporibus Chi-
rurghi triplicatos admouere panniculos
ſunt ſoliti, ſpongiamque nonnunquam
adhibere conſueuerunt.

Penicilla, ſiue turundas, ac linteami- G
na, quæ tentas dicunt, maximo, in vul-
nerum curatione, in vſu eſſe, nequaquã
inficias eunt Medici: eis vtuntur cum
vulnerum, vel ampliatio facienda, vel
deterſio, vel cum eorum è concauo de-
beat aliquid extrahi: Sic profundis in
vulneribus adhibentur, etiam cum vul-
neris, è ſinu icores, ac tabida eo in loco
dilapſa colluuies debet educi, in cauis
ſecundò, imiſque in quibus regeneratio H
carnis neceſſaria eſt: alteratis tertio in
vlceribus, ac ſordidis, deterſionemque
requirentibus admittuntur: in contuſis
quartò etiam partibus adhibenda: com-
moda etiam quintò in vulneribus, quæ
phlegmone, vel quouis alio vltra natu-
ram tumore laborant. In adductis etiam
ſextò permorſus applicantur: huiuſmo-
di namque vulnera non tam repenti-
nam ſortiri aglutinationem, neque ad I
cicatricem ocyus debent perduci: lon-
go immò potius interuallo temporis
patula perſiſtere, ac hiantia neceſſe eſt,
quandoquidem non rarò quoddam
habet morſus venenum, quod interius
minimè contineri, ac reſtricto haberi
vulnere: ſed foras, quoad vires expel-
lendum: illo, ſeptimò, adhibentur in
caſu, in quo, vt vulneri ſanitas infera-
tur debeat circa oſſa manus applicari. K
Octauo tandem eo ducenda in acciden-
ti, cum vulnera iam vetuſtare deprauata
in vlcera defluxionibus abundantia
ſunt conuerſa.

Perfracta maximè ferulas ad mem-
bra conſolidanda chirurghi minimè ne-
gligunt, eas autem, ſtatim poſt rupturã,
& è principio inijcere inconueniens, mi-
nimè iudicatur, niſi dolorem commo-

 ucant,

A ueant , acerbitatemque ac tumorem
ciant , ad ſtricturam nempè haud qua-
quam illæ adhibentur: ſed vt aptationis
contineant figuram , ſuamque conſtitu-
ta fulciant oſſa in ſedem ; ſed vbi tumor
ex vinculo impendere videtur ſtultum
ferulis colligare membrum iudicatur:
nulla autem futuræ inflammationis for-
midine, vel illa expulſa,debent exHip-
pocratis præcepto leues,planæ,ac æqua-
les neque in latus , vel ſuperius , vel in-
B ferius diſtortæ , ſummiſque leuiter in
partibus deraſæ , illaque valentiores , &
craſſiores in parte qua membri habetur
fractura,ferulæ adhiberi. Mandat etiam,
vt ſupra fracturæ locum (ferulæ media
nimirum parte) fortius deligationem
perſtringant , ac non rarò minorem,quã
ſtrictura ipſa extat , longitudinem ha-
beat , neque ligamen vltra comprimant
cutem . In applicandis etiam ferulis ta-
C lem ſeruant Chirurghi modum : oleo
delibuta triplici , vel quadruplici ſupra
faſcias circulo , ſplenia membrorum
apta magnitudini circumdant . Quod ſi
ferulis minimè conformetur membrum,
magis concauis perſplenia repletis
partibus , adhibendis vbique illud feru-
lis æquale reddunt: has poſt modum la-
na, vel ſtupa mediocriter in orbem ad-
D uoluta,vnius inter ſe digiti diſtantes in-
teruallo fractæ alligant parti , ac leni,
prudentique modo perſtringunt , cum
diligenti perpendant cura,ne aliquis,in-
ferior præcipuè pars flexus , valde colli-
getur articulus, illumque ſuo perſiſtere,
iuxta neceſſitatem , in ſtatu permittunt.
Fibulæ , quas Agtiras Græci nomi-
nant, non parum ipſis afferunt iuuament
illas in vſu ponunt cum deducta nimis
E vulnerum labra debent adſtringi ſi vul-
nus etenim in carne reperitur, nec facili
ſimul coniungi modo valent oræ ad nil
equidem inſeruit ſutura ? ſed imponi fi-
bulæ debent , quæ Paulum contrahunt
ſciſſuram , quo minorem habere latitu-
dinem cicatrix poſſit , non rarò autem
fibulæ non magis patulum reddi vulnus
permittunt ; quæ pro ſauciatæ ratione
partis , vel maiores , vel minores , vtra-
que incuruæ ex parte debent exiſtere ; F
nullam iſtis oportet vim ineſſe , ac eo
ſunt accomodandæ muneri; diſtractam
quatenus cutem ad ſe trahant , magnis
rectiſque impingantur vulneribus : in
tranſuerſis eoquod inſimul cum ſuturis
eas applicari neceſſe.
Quæ ad Chirurgos incidentia perti-
nent , ac excidentia inſtrumenta , forfi-
ces, nouacula, ferra , & ſcarpellum exi-
ſtunt. Huius triplex genus, oliuare , ſci- G
licet, myrtinum, & curtellare : hoc lan-
cetta, nos apud, vocatur , quod aut lar-
gæ , vel ſubtilis pro venarum , & modo,
& ſtrictura exiſtit ; latæ myrtinum figu-
ræ quo ad concauæ inciſionem venæ ,
quæ plena procedat magnaque appa-
reat, craſſumque in ſe contineat ſangui-
nem vtuntur . Strictam oliuare habet ,
ſubtilemque retinet eſtremitatem, huius
miniſterium paruis,ac magis ſpiritoſum, H
quæ continent ſanguinem , incidendis
inſeruit inuenis . Cultellaris adhibetur
munus , cum venas , quibus vel nerui
ſubiacent , vel arteriæ , vt ſecuriori mo-
do , ac minori ſanguis deducatur peri-
culo.
Pletoricis hæc autem , ac ſanguineis
perquam apta venæ ſectio reputatur ,
florida etiam ætate,calidis qualitatibus,
ac humidis , robuſti carnoſique iuueni-
bus corporis non inutilis extat ; illis I
quoque, adhibere qui eam ſolent,veris,
Autumnique tempore , ac hora matuti-
na , febre ſeſe remittente , vehementi
dolore, accenſione intenſa, febribuſque
aptari ardentibus poteſt ; colericæ atta-
men naturæ , ieiunis , frigidaſque reti-
nentibus qualitates , ac macilento pue-
ris corpore ſenibus , debilibuſque ac il-
lam adhibere ſolitis æſtiua , hibernaque
tempeſtate (vrgeat niſi neceſsitas) cru- K
dis etiam , ac ebrijs venæ minimè ido-
nea extat inciſio.
Debent autem hæc diligenter in ſan-
guinis miſsione obſeruare; eo ſcilicet ne
tempore in ♊ ac ♌ reperiatur ☽, cum
iſtis vnum è ſignis bracchij , cordis al-
terum retineat dominium; tàm ex vete-
rum enim ſtatutis , quàm experientiæ
lu-

Digitized by Google

A lumine clarum exiſtit, ferri nulla miniſterium ratione aliquod applicari ad membrum debere, cum ſignum in illo dominans Luna ingreditur; aptum qua de cauſa Chirurghis tempus expectandum, vt quamplurima, dum ſecantur venæ, membrorumque vel curatio efficiatur, vel inciſio, vtilitas ſuperueniat; ſed eo dimittendus tempore ſanguis, cũ cætera, ♌ ac ♊ demptis, congreditur ſigna; **B** indicatio è corporis etiam deſumpta conſtitutione debet diligenter inueſtigari; optimum namque ſanguineæ qualitatis corpori ſanguinem in ♉, ♍, & ♑ exiſtente ☽ depellere iudicatur: collericæ hominibus naturæ, contrarijs illa in ſignis, ♋ nempè ♏, ac ♓ permanente, in melancolicorum iuuamen ipſa in ♎, & ♒ ſplendente, pro flemmatis ea in ♈ ac ♐ ſeſe voluente, maximũ ſanguis vtile depulſus adducet.

C Cum ☽ verò è ☌ cum ☉ primum vſque ad □ fulget, iuuenibus per quam apta, primo è □ ad ☍ vſque ſimul cum iuuenibus idonea viris; ex ☍ verò ſecũdam vſque ad □ & viris optima; & ſenibus, ſecunda tandem ex □ ad nouam vſque cum ☉ ☌ habilis pro ſenibus ad ſanguinem æſtimatur detrahendum.

Sed ſi in ☉ reperiatur ☌ duos, & ante, ac poſtmodum per dies; **D** & quo ſub illius permanet radijs, dempto quod alio poſtulet neceſſitas modo nouam ſanguinis prædicit miſſionem: ☽ verò cum ♄, ♂, vel ☊ ☌ priorem, ac ſequẽtem poſt diem, vt æquali modo in oppoſito radio, vel ♂, vel ♄ □ ne ſanguis emittatur prohibet. ☉ etiam ♄, ac ♂ ſigno coniunctus, cum ſub radiatione permanet, vel ☍ ante, ac vnum poſt diem ponit impedimenta.

E Cum autem ☌, ☍, □ ♄, ac ♃, & ♂ inter habetur, duodecim per horarum ſpatium nulla effici venæ ſectio ratione poteſt. Optima vnde occaſio exiſtit, cum in ✶ vel △ ♃, & ♀ radio permanet ☽, cumque ☉ in △, vel ♃, aut ♀ ✶ reperitur, at etiam ♀ cum ♃ ſimul in ☌ perſiſteret, ſeſeque de ✶, vel △ reſpexerint; ☽ verò aſpectus in ✶; ac △ cum ☌, vel ♄ corpori haudquaquam afferet nocumentum; **F** ſed ☽ cum ☿ aſpectus bonam retinebit, vel peſſimam qualitatem, illius iuxta beneficos, aut maleficos influxus.

☽ Verò cum nulla extat configurata ſigno, & in curſu vacua fulget, nocuam nullo modo ſanguinis emiſſionem demonſtrat: huiuſmodi etiam præcepta debent à Chirurgo in obſeruatione poni, cum eſcarnificatio, cucurbitularum, **G** ac hirudinum fieri applicatio debeat, quæ ſtomachi coctione completa, ſerenoque Cœlo, effici ſingulæ, ſi poſſunt, euacuationes debent, & ſi res præbet inducias, Septentrionalis cum ſpirat, vel Orientalis ventus ex Auſtrali propinquiſque debent collateralibus Chirurghi caueri. Abbatis etiam in repertorio, in verbo medicina: Phlebotomiam 13. Februarij die confectam, illo in anno, à **H** febris diſtemperantia illum è quo ſanguis emiſſus præſeruare; talemque ab Angelo reuelationem eueniſſe legimus.

Illa equidem eſcarnificatio eſt, quæ in longum fit ſcarpello inciſio: per eã hamque denſos, conglutinatoſque aliqua in parte euacuãtur humores, vel cũ phlegmone, vexatæ vel dolore, aut fluxione affectæ corporis reperiuntur partes: oculos etiam diuturna laborantibus fluxione **I** perutilis extat ſcarnificatio; capitis etiam, quique thoraci, dorſoque eueniunt, paſſionibus, collo adhibita, vel dorſo, apta extat; dentibus autem, faciei auxiliatur, & gutturi cum ſub mento efficitur; ſupra renes adhibita, coxendicum poſtematibus, curam, podagræ, ac ſcabiei hemorroitibus, elephantiæ, matricisque ventoſitatibus iuuamen afferunt; **K** ita quoque ſanguinem crurum ſcarnificatio mundificat, ac menſtrua commouet: cuicumque enim corporis parti affixæ cucurbitulæ fuerint, ex hac ſanguinem detrahunt, ac euacuant, tutioreſque venæ habentur.

Aliqua etiam Chirurghi retinent inſtrumenta, forfices nempè, & nouacula, primis ad telas, faſcias, fila, pilos, cutẽ, coria, & membranas, ac ligamenta, quæ-

Digitized by Google

A quæque in faucibus naſcuntur, & gulæ, putridaque euadunt ad vnguium etiam, capillorumque deſeruiunt reciſionem.

Præciduntur crines, vt renaſcantur formoſiores, ac talem ad effectum creſcente in ♉, ♋, aut ♎ in ✱ ac ♃ △ dat ♀ aſpectu, ☽, cum nullis fuerint maleficiorum affecti radijs, vt capilli verò tardam habeant renaſcentiam ☽ in ♒, vel ♋ ſigno cum ☼ radio, vel ☿ permanente debent abſcindi.

B Illa vero in ♈, ♐, ♌, aut ♎ cum beneficio ♀ aut ☼ aſpectu permanente generali vngues ratione reſecantur. Ad pilorum corraſionem, qui vulnerum, vlcerum, tumorumque ſanationem impediunt nouacula exiſtunt neceſſaria: ad cutis etiam denudationem, putridæque exciſionem carnis vtilia iudicantur. Ad aliud ſerra munus non inſeruit, niſi C vt corrupta, partem prius, tàm inferiùs, quàm ſuperiùs aliquo perſtringendo ligamine, reſecentur oſſa; caro poſtmodum geminas haſce inter ligaturas ad os vſque diuiditur, parata indè apprænditur ſerra, quæ oſſa reſecat: Aduertant etenim ne ſana coligatur pars, dolorem ex eo quia, inflammationěque ſolet exindè concitare.

Suum etiam forcipes vel tenaculæ D præbent Chirurgo munus pro rerum nempè, quæ deduci debent, affectarumque pro diuerſitate partium variam ſortiuntur formam: forcipes namque, putrefacti quibus vel exoſi ſolent eradicari dentes, ad ſpinas etiam ex gutture aliæ detrahendas coſtructæ: hirudines alijs, lapides ex veſſica, mortuumque ab vtero fætum Chirurghi eruunt; ſagittas, ac tela, & ſpicula optimè trahunt, æreos E nõnullę de corporibus globos; hæc octò ferè modis ſolent efformari: primò denticulatę habentur, capita limę ad inſtar continentes; auis in modum roſtri ſecundę, atque denticulatæ arundinis ad figuram tertię, concauique ſcriptoris ad inſtar calami, ad ſagittas iſtę ſpiculis circumſtipatas educendas inſeruiunt, æreoſque tenaciter apprehendunt globos; inuerſum quartò terebellum, quod inflicti in tubulum ferri (quam doleam F nominant) inijcitur: nam ſtatim vt emiſſo apprehenditur ferrum tubulo cum ſequaci educitur; terebra quintò in longum porrecta, dilatandis, quibus tela firmo inhęrent modo, inſeruiunt oſſibus; inciſorius ſexto culter ad vulnerum amplificationem, quo faciliori extrahantur infixa modo, idoneum iudicatur; propulſatoriũ ſeptimo inſtrumentũ, cauum nempè, ac ſurdum habetur: marem G hoc, fœminam illud nominant; his tela protrudunt, altera donec ex parte apprehendi valeant, ac deduci; octauo denique inſtrumentum habetur, arcus in illius modum, quem baliſtam vocant; eo enim incuſſum auferunt telum.

Pro dẽtium autem eradicatione ſubtiles, deductis forcipes extremitatibus, craſſæ manubrij breuitatis, habentur, ne cum illos premunt, fiat duplicatio fer- H ri, huius in acumine dentes extant, qui ſeſe inuicem penetrant, decenti qui, ac forti connectant adſtrictione.

Vt ſpinę autem ex gula deducantur, inſtrumenta, quidam ex plumbo, radij ſimilitudinem habentia, ſed aliquantis per maiora, inque extremitate curua conficiunt; vt hirudines verò extrahantur, forcipes anis affines roſtro, quę ciconię, eo quod illis ſimiles, dicuntur, I limę in illis habetur aſperitas. Mortuus at enim cum erui fœtus debet vncinis accommodatis, ac forcipibus, cum prius aperiatur matrix, vtuntur; quodam hanc inſtrumento, quod vertiginem priſci denominabant ſcindere ſolent.

Acus etiam cannamque ſuendis cõmoda pro vulneribus ſolent adhibere; horum autem ſutura nec rara nimis, nec ſpiſſa fieri debet: Si rara namque eſt, K nullam continet vim, ſi crebra nimis vehementi cruciat modo. Interea nequaquam habenda coniunctio, ne ſi quid humoris anterius, ondium, impedimentũ habeat.

Adoleſcentis in morborum cura, vel adoloſcentię propioris Chirurghi electio facienda, qui ſtrenua, ſtabilique, nec tremore commota ſit manu, ſiniſtra

nec

Digitized by Google

A nec minus quàm dextera promptitudinem retineat, acri,& clata oculorum vi, animo intrepidus, ac ita immiſericors, extet, vt illi, quem ſibi accipit, ſalutem velit adducere, ne illius permotus clamore, vel magis, quàm res perquirit, ſecet, vel minus, quàm neceſſitas poſtulet, reſciſſionem faciat: ſed taliter omnia perficiat, vt ſi nullus velut, alterius oriatur affectus è gemitu: vt ſcripſit
B Celſus *in proœm. lib.* 7. de quibus omnibus apud Sennertum *inſtit. medico. lib.* 5. *parte* 1. *ſect.* 2. fuit ſermo inſtitutus.

Princeps ad ſauciatum aptatur hominem Chirurgorum operatio, illiſque inflicta priſtinum reducere, pro viribus, ad ſtatum vulnera, intentum: non ſenſus autem, ſed ex viſus iudicio ſunt expetenda ſigna, prognoſtica vero ex ſubſtãtia vſu, atque cuiuſque ex affectæ parti-
C culæ actione deſumuntur. Quędam nãque ſunt ex neceſſitate lætalia vulnera; quædam non ex neceſſitate: ſed magna talia ex parte, habentur; ſanabilia plura, omnino, vt plurimum aliqua. illa ex neceſſitate mortalia extant, cordis quæ penetrant ſubſtantiam; magna etiam, ac profunda in cerebri ſubſtantia, ieci noris, diaphragmatis, ſtomachi, ventriculi, aſperæque arteriæ pulmonis, lihenis,
D felliſque ciſti, renum, ac inteſtinorum habentur; illa vero vulnera non ex neceſſitate, at, ſecundum plura, nominantur læthalia, quæ prædictis propinquæ partibus ſunt impacta, vel non tam grauiter eas, at ſuperficie tenus, dumtaxat pertingunt: ideò quæ accepta in muſculorum capite fuere, ſpaſmum cauſant, ac ſi non mortalia in totum, ingens afferre periculum haudquaquam deſi-
E nunt.

Tutiſſima porrò illa exiſtunt vulnera, quæ boni ſucci corporibus, carnoſiſque in quibus & pauci adſint nerui, & arteriæ non multæ reperiantur venæ, ſunt adducta locis; illa verò, quæ in priſtinã reduci ſanitatem poſſunt, mediamque dicta inter extrema ſortiuntur qualitatẽ, ſunt carnoſorum quæ in capite muſculorum à iuncturis procul, ac tẽporibus, quæque in caluariæ, thorace, ac ventre F habentur illata. Membra verò particularia, tunc recepto mortua reputantur ex vulnere, cum, quæ præcipuæ reputãtur, maioreſque venæ, ac arteriæ cum oſſibus, ex quibus nutritionem recipiebant, ac fulcimentum exciſa in totum fuerint, ac diſſipata. Membra etiã conſtitutum ex Natura inhabilia ad vſum, & perenniter inepta iudicantur, cum nerui, tendones, ligamentaque perfracta in totum, ac rupta exiſtunt, propriã- G que amittunt pænitus actionem, quibus de omnibus Fortunatus Fidelis *lib.* 4. *de relat. medicor.* ſcripſit.

Hac de re, cum, expoſcitur, an mortale, vel non ſit vulnus debilitatum, aut membrum, vel patens cicatrix futura, debet ex Medicorum, Chirurgorumque relationibus demonſtrari, quorum præſtanda fides iudicio, *cap. ſignificaſti* 2. *de* H *homicid. caſua.* Battol. *in l. fin. ff. ad legem Corneliam de ſicarijs, & in tract. de percuſſionibus in principio.* Guazzinus *in tract. ad defenſ. reor. defenſ.* 4. *cap.* 12. *num.* 1. Boſſius *in pract. crimin. tit. de homid. num.* 115. Farinac. *conſ.* 171. *num.* 71. Marſil. *in pract. crimin.* §. *& quia poſt num.* 16. Grammat. *conſ.* 2. *num.* 5. Boerius *deciſ.* 323. *num.* 3. Giurba *conſ.* 84. *num.* 11. Decius *conſ.* 415. Menoch. *de arbit. caſu* I 274. *num.* 11. Clarus *lib.* 5. *pract.* §. *homicid. num.* 34. Abb. *in cap.* 2. *de Clerico percuſſore*, plerique alij, quos adduxit Farin. *de homicid. quaſt.* 127. *part.* 4. *n.* 1. Relationum verò, quæ tàm è Medicis, quàm à Chirurgis factæ ſint, in concurſu, maior Chirurgorum fides habenda, relationibus, ſi pari, æquè ac Doctores habeantur in numero: vt colligitur ex Gloſa *in cap. vt veturum diſtinctione* 9. K vt explicauit Maſcardus *de probat. concl.* 1169. *num.* 40. Guazzin. *dicto cap.* 12. *num.* 4. & 5. Paccian. *de pròbat. lib.* 1. *cap.* 47. *num.* 161. Vulgata ex eo quia regula in iure habetur: peritorum ſcilicet ſententijs, an mortale vel non vulnus exiſtat, quaque infirmus vitam reliquerit ex cauſa plenè credendum. Riminal. Iunior. *conſ.* 121. *num.* 5. *lib.* 2. Caballus

quaſt.

Digitized by Google

A *quaſt. crimin. centur.* 3. *caſu* 248. *nu.* 37. Baiardus ad Clarum §. *homicidium num.* 155. Maſcard. *de probat. concluſ.* 1034. *num.* 5. Doctoratus licèt in chirurgia gradum, vt noſtris hiſce temporibus barbitonſores extant, minimè ſuſceperint. Boerius *dicta deciſ.* 323. *num.* 20. Clarus *in dicto* §. *homicid. nu.* 34. Bertaz. *conſ.* 85. *n.* 26. *in fine.* DD. penes Guazzin. *loco ſupra cit. cap.* 12. *num.* 3. Qui hoc B tamen ſunt honore præditi eorum, qui tale haudquaquam ornamentum retinēt ita præferuntur, vt ſit illis potius, quàm iſtis fides danda. Paccian. *dicto cap.* 47. *num.* 146. *&* 159. citatus à Guazz. *loco citato*. Sed etenim ſi pari, qui relationes afferunt, in dignitate ſint conſtituti, vel illam non habeant, eis eſt maior præſtanda fides, qui magis ad rei naturam ſimiles, ac præſtantiores adducunt rationes. Guazzin. *d. cap.* 12. *n.* 7.

C Relictis verò medicorum, & iudicijs, & ſententijs, iuriſconſultos etiam habemus, qui proprijs clarum ſcriptis demonſtratunt, quo mortale in caſu, nec ne vulnus habeatur. Et illo eſt in accidenti vulnus læthale, cum iuxta medicæ regulas artis nullo modo, magna niſi adueniat difficultas, poteſt ſauciatus priſtinam ſibi vindicare ſalutem: vt bene dignoſcitur ex DD. auctoritatibus, D quas adduxit Farinac. *de homicid. qu.* 27. *parte prima num.* 1. Boerius *deciſ.* 325. *num.* 3. Bertaz. *conſ.* 85. *num.* 28. Baiardus *in* §. *homicidium num.* 135. Guaz. *dicta defenſ.* 4. *cap.* 11. *num.* 2. Non mortale autem dicitur, quod medicæ ductu artis, ex illiuſque regulis valet curationem excipere, quodque nullo modo afferre mortem potuerat. Corneus *conſ.* E 283. *num.* 4. *in fine lib.* 3. Aut quod nulla interueniente difficultate valet medicinam excipere, vulneratuſque poteſt periculum declinare. Cepolla *conſil.* 28. *num.* 10. DD. penes Farinac. *loco ſupra cit. num.* 3. Taliter vt medicorum, dependentiam ex iudicio habeat de vulnerum qualitate, ac natura cognitio.

Diſtinctionem læthalia etiam inter vulnera intercedit: alia namque mortalia ex neceſſitate; quędam non ex neceſſitate, magna tamen ex parte ſolent exiſtere. Boerius *deciſ.* 332. *num.* 3. Farinac. *loc. cit. n.* 4. Guaz. *nu.* 5. F

Ea de neceſſitate læthalia dicuntur vulnera, quę nullā recipientia medelam paruo temporis curſu auras dirimunt ſauciato vitales: vt notatum è Farinac. *loc. cit. n.* 5. Guazzin. qui ſupra *num.* 6. & hæc extant iuxta Hippocrat. doctrinam *lib.* 2. *prænotorium fol.* 459. quæ cerebro, G ſpinali medullæ, hepati, ſepto cordi tranſuerſo, veſſicæ, ac inteſtinis, pulmoni, venæque vel craſſæ, vel arteriæ læſionem attulerint. Illa vero maximam ſecundum partem habentur mortalia, non rarò quibus curationis applicatio malè accidit, ac non tàm facili modo valet adhiberi medela; ſæpius namque necem afferunt: vt explicatum è Barb. *in collect. DD. tit.* 12. *cap.* 18. *num.* 7. *to.* 2. H Bald. *conſ.* 137. *num.* 5. *lib.* 2. Corn. *conſ.* 282. *col.* 2. *poſt medium lib.* 3. Farin. *dicto num.* 5. Aliquod enim vulnus læthale ſecundum plurimum eſſe poteſt, ac ſauciatus è vulnere, licet reluctante, ſanitatem accipere. Gloſ. *in l. cum aliter*, §. *ſi dominus*, *ff. ad ſenat. conſult.* Syllan. Guazzin. *loco citato num.* 6. Tiraquellus *de retract.* §. 15. *gloſ.* 2. *num.* 12. *& de leg. connub. leg.* 2. *num.* 19. Qua de cauſa I mihi affirmandum videtur, nullam abſoluto modo veritatem, id quod Gloſa dicit, contineri, *in l. quod ſi nolit*, §. *de ædilict. edict. in verbo adhibuit medicum quotidie dicebat*. Boerius *dicta deciſ.* 332. *num.* 40. Læthali ſcilicet vulneri ſanitatem inferre haudquaquam poſſe medicum. Quędam namque habentur vulnera, quę ex ſe, proprijſque mortem adducunt qualitatibus, ſi diligenter il- K lorum non inuigilatur curę, quę idoneis tamen remedijs priſtinam reducuntur ad ſalutem: vt declaratum à Fideli. *lib.* 4. *relat. medic. cap.* 2. Mortaliter quinimmò ſauciatum è vulneris liberati periculo, ac omnimodam conſequi ſanitatem, moxque è morboſa corporis diſpoſitione, aut nouo, qualicumque ſuperueniente morbo ex cauſa vitā amittere

A tere videtur: vt ex Guazzi. *loco cit. nu.*8. Quæ ad vitalium (quas enumeraui ſuperius.) regionem partium, leuiterque ac illas, ſuperficiem circa, tangunt, fuere vulnera inflicta (vt ſupra explicatum) lœthalia quoad plurimum dicuntur; & hac periculoſa nominantur ex ratione; mortalia enim ſimpliciter minimè vocantur, ſua namque ex natura talia non exiſtunt, nec vllo B modo appellantur: ſed aliqua in parte, vel mortalia, vel periculoſa dicuntur: vt declarauit Cepolla *conſ.*61. *nu.*2. *cum ſequentibus*. Quo in loco habetur, quod aliqua vulnus in parte periculoſum, læthale haud quaquam nominatur, & licèt ſauciatus quodam reperiatur in periculo, non tamen euenit vt magna valeat, illo expulſo, cum difficultate ſanitatem recipere. Ac ideò huiuſmodi C non mortale ſimpliciter, nec omnino, ſed neque pœnitus curabile vulnus, at læthale partim, & aliquo periculoſum ex modo vocatur. Qua propter iuxta Grammatici ſententiam, *conſ.*2. *num.*3. vulnus, quod ex initio periculoſum extet, datur, ac tamen læthale haudquaquam exiſtat. Vnde Farinac. *loco ſupra cit. num.*7. Tertiam inter mortale, ac tutum vulnus ſpeciem conſtruit, cum omnimodum in primo extet mortis pericu- D lum, & in ſecundo mortis pauor ceſſet, aliqua læthale ex parte, & quadam periculoſum ratione habeatur.

Non mortalia vero explicat. Guazzi. *dicta defenſ.* 4. *cap.*11. *à num.*10. Quo in loco alia inter, digitis inflictum numerat, & adducit. Cepollam *conſ.*28. *col.*3. Decium *conſ.conſ.* 415. *ſub num.* 3. Facchin. *conſ.*82. *num.* 69. Aut etiam ſi fuerit in bracchio adductum. Corneus E *conſ.*283. *lib.*3. Cepolla *conſ.* 61. *nu.* 16. Facchin. *loco ſupra cit. num.* 72. *lib.* 3. Bald. *conſ.*136. *num.* 4. *lib.* 2. Vt æquali modo neque ſi reperiatur in natibus. Marſil. *conſ.*7. *num.* 52. Quorum diſſenſus eſt à ſententia. Menoch. *de arbitr. caſu* 275. Neque ſi quis vulnera in facie receperit, mortaliter ſauciatus dici valet. Guazzi, *loco ſupra cit.* quibus de omnibus diſſeruit etiam. Giurba *conſ.* 17. F *num.* 27. Contraria vero ex parte, ſi gulæ, capiti, pectori, ac inteſtinis fuerit adductum vulnus, peſſimum eueniet, vt affirmant DD. penes Maſcard. *de prob. concluſ.*1169. *num.* 4.

Supracitati attamen patres illa noſcere debebant, quæ fuere ſcripta ex Hippocr. *lib.*2. *prædic.* Omnibus nimirum homini ex vulneribus accidere mortem poſſe, quod monitum à Valeſ. *commen.* 5. G *Epidemi.tex.*16. *in fine*, & Petrus *lib.* 8. *cap.*4. & Lodronch. *in modo teſtificandi. cap.* 4. & hac de re prædictis quamuis in partibus vulnus adductum omnem, quantum in ipſo eſt, habet ſecuritatem, vt carnoſa in bracchij exiſtens parte: vt notauit Farinac. *conſ.* 81. *num.*6. *lib.*2. & Guazzinus *loco ſupra cit.num.*10. Si magnum attamen vulnus, praua temporis conſtitutio ſi accedat, ſi debilis extet H æger, ſenex, aut valetudinarius, ſi veneno inficiata fuerint arma, non paruum afferent nocumentum. Iſtis vnde ex cauſis, quod alia eſſe tutum ratione, vel nullum adducere periculū vulnus poſſet, lethale; ac dubium redditur. Artabani habetur exemplum, qui cum vulnus in bracchio excepiſſet vitali priuatus deceſſit ſpiritu: vt narratum fuit è Iuſti.Hiſtor. *lib.* 42. Ac de alijs eueniſſe idem notauit. Menoch. *de arbitr.* I *Iudicum dicto caſu* 275. *nu.*12. Tali etiam forma quamuis aſſerat Guazzinus mortale haud quaquam indigito receptum, vulnus exiſtere. Cardanus attamen *in* 5. *lib. Alphoriſmorum*: Quemdam narrat equitem cum in medio ſiniſtræ manus digito vulnus excepiſſet, vitam non amplius functum. Et hac Argyræ in Ciuitate idem prorſus accidit: cum quidam K enim Ioannes à Valle, ac Armenias Cōtiſſa manus armati conſererent, debiliſſimū hic è gladio vulnus recepit, è quo vita nono erepta die fuit: qua de cauſa non tàm ex partis natura, cuius reſpectu, ſecurum vulnus erat, ſed ex aliquo ſucceſſiſſe accidenti iudicandū; eoquod vt explicauit. Lodroch. *in dicto cap.* 4. Salutare poteſt vulnus exiſtere, ac ſau-

ius tamen, vel ob morboſas in corpore contentas qualitates, vel occultam ob quamdam peſſimam diſpoſitionem, circumſtantium, vel corporum cachoetiā, accidentarias, aut alias propter cauſas vitæ claudere periodum, & quamuis etiam paruum adeò inflictum extet vulnus, vt illius non mereatnr nomen *l.* 1. *§. de ædilic. ædic.* Corſettus *de minimis quæſt.* 1. *num.* 23. Læſæ attamen partis intuitu mortem valet inferre, vt ſi præſtantiores contingerit, ac interius exiſtentes ſauciarit partes: vt Zacchia *quæſt. Medico-leg. lib.* 5. *tit.* 2. *quæſt.* 2. *num.* 20. affert exempla, claro quibus modo explicat, vt magnitudinis licèt obiecto ſit exiguum, partis attamen vulneratæ habito reſpectu ingens, læthumque adducens eſſe poteſt, qua de cauſa inuigilare omni chirurghi ſtudio debent, vt vulneratæ potius natnram partis, cui reperiatur impactum, quàm ipſum in conſideratione veniat.

Paulus etiam Zacchia meditatus fuit *loco ſupra cit. num.* 27. (præter ea, *quæ in num.* 24. recenſuit,) mortalia propria ex qualitate vulnera exiſtere. Ac primò illa, quæ contuſionem habent, quæque magis compoſitas, plureſque natura diuerſas pertingerint partes, quantitatis reſpectu maiora. Secundò magis mortalia, quàm minora, extare, & medio, quæ ſe habent in ſtatu, mortalia inter, & non poſſunt eſſe. Triplici autem ratione vulnerum conſiderauit quantitatem; ea ſcilicet primò, quæ profunda magis, ac penetrantia exiſtunt, minoribus, & in penetratione, & in profunditate periculoſiora eſſe affirmauit; ita etiam quæ in longum ſeſe, latumque protendunt (cū cætera ſint æqualia) minus continere periculum, quàm quæ non tàm ſeſe in profundo aperiunt. Quæ rotunda, & in orbem explicātur cæteris viciniora mortis adeſſe timori, difficili, eoquod ratione valet ad inuicem caro coniungi, eiſque non difficiliter lætum poteſt accidere.

Armorum etiam qualitatis intuitu maius, minuſque habere poſſunt vulnera periculum, clariùs adducere pungentia mortem, ferrataque (aſſerit) ac hamata, quàm quæ incidentia tantum ſint ex Ioan. de Vigho, ac Fidelis teſtimonio aſſirmat; vt æquali modo ſi carnis fiat contuſio, peiores habet qualitates, maioremque mortis continet pauorem. Hac de re minùs, quæ concidenti ſunt adducta ferro, quàm quæ ſcloporum ſint accepta exictu, dubium retinent; ſi venenum etiam armis inſit, etiam qualecumque impingatur vulnus læthalis extat ictus: vt ille reputauit. Vnde armorum ex qualitate, cuius extent vulnera naturæ coniſti poteſt. Felinus *in cap. ſignificaſti de Homicid. nu.* 8. & 10. Maſcard. *de probat. concl.* 1073. *nu.* 9. *tom.* 2.

Debet etiam ſauclati ætas poni ſub conſideratione, ſi vulnera namque ſenibus ſint adducta maiorem incutiunt metum, quàm quæ pueris, ac robuſtis ſint inflicta iuuenibus: validum namque hi calorem, debilem, ac exiguum illi retinent. Sexus etiam neutiquam negligitur, muliebris etenim maiorem ſpondet vulnerum ſecuritatem natura; ſæpius namque videmus peſsima perpeſſas vulnera fæminas priſtinam recuperaſſe ſalutem. Vnde faciliùs, quàm viris accidat, periculum declinant. Glo. *in l. nil intereſt in verbo tam grauia ff. ad legem Iuliam de Adulterijs.* Tiraquellus qui plura adducit *in* 9. *lege connubiali num.* 225 Temporis etiam non parui eſt momenti pro vulnerum ſecuritate conſtitutio, multum enim (aſſerit) conducere Zacchia *num.* 30. *locis ſupra citatis*; Maius namque frigida cum exiſtunt, ac humida, quàm cætera valent periculum afferre. Debent etiam (ipſius ex monitu) loca in quibus curationem vulnera excipiunt, reſpici; experientiæ namque habemus ex demonſtratione, quæ vno ſalutem vulnera in loco excipiunt, contrarias in alio experiri qualitates: capitis namque fracturæ, vel, è ferro, ictus difficili in Panormi vrbe curationem forma excipiunt, eum in Montis Regalis ciuitate non tam deſudata medelas capiant ratione; & hic nobis Argyræ patens fit

huiuſ-

A huiuſmodi locorum natura, capitis enim vulnera, licèt maxima, non difficiliter, vt euenit in tibialibus, curationem excipiunt.

Antecedenti denique ex vulnerati ſtatu maioris, vel minoris coniectura periculi valet deſumi; vt citati ſententia *in num.* 32. quæ enim cacochimi, valetudinarij, parumque ſalutis retinentis, ad morboſque ſuſcipiendos procliui, hominibus corporis impinguntur vul- B nera, maius adducunt periculum. Vnde qui male ſanum ſauciat hominem, ſi mortem ille incurrat de homicidio vulnerans pænam ſubit, licèt mortale vulnus haud quaquam exiſtat, citat Damohud in Enchirid. *rerum criminalium cap.* 87. *num.* 40. & Tho. *Actinm de infirmit. parte* 2. *verbo vulnus num.* 1. *& ſequenti.* Et reſponſum præbet contrariæ opinionis Caballo *in tit. de omni genere homicid.* C *num.* 330. Et rationem adducit: conceſſo namque, vulnus haudquaquam extitiſſe mortale; cum pro comperto habeatur ſecurum ex natura ſua, periculoſum ex corporis impuritate reddi poſſe, ſi non læthaliter ſauciato Eriſipela ſuperueniret, ac mortem compelleretur ſubire; vulneratis equidem illius de morte reus dicitur, præcipuè ſi vehementi animi deliberatione commiſſum D crimen fuiſſet, ſua licèt ex natura læthalem non retineat qualitatem. Zacchia *loco ſupra cit. in fine, qui etiam in qu.* 6: Sub trutina plures admittit coniecturas, ex quibus mortale, vel tutum ineſſe vulnus valeat probari.

Sauciati etiam, vel effreni errore gulæ, vel chirurghi negligentiam ſuis non mortale ex qualitatibus, peſſimum reddi vulnus poteſt. Qua de re, ſi, cum vul- E nus inflictum læthalem non habeat naturam, nec omnino ſanabilem retineat dipoſitionem, at quoddam, & periculum, aliquamque retinere ſecuritatem videatur, importunus mortis gladius inde ſuperueniat; vel immoderatum propter ipſius regimen, vel eoquod tandem chiurghi ad ſe curam vocarit deceſſiſſe infirmum conijcitur. Nec tali vulnerans in caſu illius reus eſt mortis, at inflicto F ſolum de vulnere pænas luere compellitur. Trigonius *ſingul.* 67. *num.* 1. Petrus de Rauenna *ſing.* 797. Cabal. *contur.* 3. *caſu* 248. *num.* 40. Farinac. *conſ.* 10. *n.* 17. *& quæſt.* 127. *num.* 12. Guazzinus *defenſ.* 4. *cap.* 10. *num.* 12. Certa namque præſumptio excipitur, cum tutum aliqua vulnus ex parte habeatur, ſi ſaucius decedat, non illius ex ictu vita functum, vitaleſque amiſiſſe auras dici poſſit. Fa- G rinac. *conſ.* 121. *lib.* 2. *num.* 1. *&* 17. *l. ſi ex plaga ff. ad legem Aquileam*, & ex Medicis Fortunat. Fidelis *lib.* 4. *cap.* 2. *de relation. Medico.*

Vt æquali modo cum ſua vulnus ex natura mortale habetur, ſi malum propter uitæ regimen, uel Chirurghi, mortem ſubiuerit, incuriam, nulla dignus eſt vulnerans excuſatione: hoc nam in accidenti non de vulnere ſolum, verum etiã de homicidio reus pænas lue- H re obligatur. Clarus *in* §. *homicid. n.* 33. qui de communi teſtatur; Gailla *obſeruat. lib.* 2. *obſeruat.* 111. *num.* 21. Farin. *dicto conſ.* 100. *num.* 17. *& quæſt.* 127. *nu.* 12. Guazzinus *dicto cap.* 10: *num.* 3. *&* 4. Baiard. *ad clarum num.* 157: Pro comperto enim DD. aſſerunt, ſua læthali ex natura vulnere, ſi mortem ſauciatus perpetiatur, ea de cauſa emori, uelut I præ oculis extet; non alia uerò quauis ratione, uideatur. DD. penes Guazzi. *loco ſupra cit. nu.* 1. Poſt quoddam etiam ſi temporis interuallo mors, quem uulnus afflixit, congrediatur. Gailla *obſer.* 101. *num.* 9. *lib.* 2. Boerius *deciſ.* 332. *nu.* 11. Salicetus *in l.* 1. *num.* 3. *l. de emendat. ſeruorum.* Aſſlictus *in conſtit. terminus vita num.* 16. Guazzi. *num.* 2. Et contrariæ quamuis ex DD. nonnulli exiſtant opi- K nionis; quod uulnerans nempè nullo modo pænam de ſauciati morte debeat ſubire, ſi pro certo conſtet illum propter uitæ intemperantiam, uel chirurgorũ culpam ultimum clauſiſſe diem; ut Felin. *in cap. presbiterum num.* 1. *verſic. idem extra de homicidio*, Marſil. *pract. crimin.* §. *& quia num.* 19. *& conſ.* 7. *nu.* 28. *&* 46. *in fine*, & 48. Maſcard. *de probat. concluſ.*

A 1073. *num* 14. Guazzinus *attamen loco*
ſupra cit. num. 6. Diſcordes conciliare
opiniones nititur explicans, non omnem,
vel incuriam vitæ, vel curæ negligentiam
ſufficienter cauſam præbere, vt
ex culpa ac intemperantia, non ex vulnere
autem ſauciatus mortem ſuſcepiſſe
dicatur, at magnam, & prædominantem
vulneris qualitati exiſtere debere. Soccinus
*in cap. presbyterum num. 9. circa finem
extra de homic.* Ex quo ſcriptū, quod
B ſi mala vulneris qualitas maior, quam
culpa extet, ex vulnere ſauciatus oppetiſſe
dicitur; ei error autem, quàm ſit
peſſima qualitas, maior habeatur, illius
emortuum cauſa infirmum dicitur; ita
vt ſi mortalis haud quaquam ictus fuerit,
paucos licèt infra dies mortem ſubeat,
non ex illo vitam amittere dici valet
DD. penes Guazzinum *loco ſupra cit.
num.* 8. Qui progreditur etiam affirmans
C licèt ex non mortali ſuperueniat uulnere
febris, & mortem ſauciatus perpetiretur;
non hac vulnus inferens de re homicidij
reus exiſtit. Quod ſolum explicat
vigorem habere, ſi febrem, habeatur
pro certo, alia, non illato ex vulnere,
ſuperueniſſe ex cauſa: nam ſi ex ictu
eueniret de mortui nece pænas luere
percuſſor obligatur. Caballus *de Homicid.
num.* 336.

D Illo autem in caſu, in quo mortale,
aut non vulnus exiſtere pro comperto
minimè habetur; ſed inancipiti res extat.
Guazzinus *dicit num.* 12. Cum de
malo eueniat cognitio regimine, ac negligens
ſit nota cura, vel eoquod peritus
minimè fuerit chirurgus aduocatus
nullo modo ex vulnere, mortem ſauciatum
præſumitur ſubiuiſſe. Allegat Signorolum,
Grammaticum, Clarum, &
E alios qui videri poſſunt. Adde quod
cùm de aliqua, in cura, negligentia, &
de chirurghi inſcitia nulla exiſtat certa
cognitio, ſi non læthale, neque ad mortem
tendens vulnus exiſtat nulla ratione
ſauciatum ex vulnere vitales deſeruiſſe
auras dici poteſt, *in num. autem* 14.
aduertit, quod vulnerans è ſua probationibus
parte debet oſtendere, diligentiam
vulneris curæ nequaquam adhibitam: F
vt explicatum à DD. iuniore adductis
à Riminal. *conſ.* 779. *num.* 7.
vol. 7.

Quali autem ratione immoderatum
ſauciati regimen, peſſima vel cura, nulloque
frænata ordine vitæ ratio cognoſcatur,
affert Moder. Roman. *in quæſt.*
127. *num.* 87. *vſque ad num.* 101. Quo in
loco nouem, vel modos, vel cauſas, è
quibus hoc patens fiat, adducit. Et primò, G
cum adhibitus haud quaquam fuerit
Medicus. Cum ad illius licèt curam,
ſecundo, fuerit aduocatus, imperitus
extiterit, æquale namque inſcium, vel
nullum adhibere, tali vnde in caſu Medici
probare ignorantiam ſolummodo
ſufficiens extat. Cum chirurghi, tertiò,
ſauciatus nullam præſtare mandatis
obedientiam voluit. Carnalem quando
coniunctionem, quartò, exercuit. Noxia H
cum, quinto, vulnerique deguſtauit cōtraria.
Si vinum, ſextò, epotarit. Si fuerint
incantationes in vulneris curatione,
ſeptimò, confectæ. Cum vulneris, octauò,
ſauciatus pro nihilo prauitatem ducens,
è thalamo ſurgat, ac diei, ad ſolem;
tempore, ad ventum, vel ſubdiu noctis
perſtiterit ſpatio. Cum non mala ex cura,
nonò: ſed vulneris propter qualitatem
decedere ſeſe dicit infirmus, ſi ad I
illius tamen corroborandum dictum veriſimiles
concurrant circumſtantiæ, aliter
nulla ipſi fides præſtanda Signor.
conſ. 163. *ſub num.* 1. *& ſequ.*

At hæc inter mihi, adhibita ex Machaone
vulneratis medicina, occurrit,
ex Homero adducta, inueſtiganda, quam
ex Græco in latinum detulit idioma
Andreas Diuus ita.

Hi autem quando ad tentorium Nelidæ K
peruenerunt.
*Ipſi quidem deſcenderunt in terram multa
paſcentem,*
*Equos autem Erimedon famulus ſoluit
ſenis.*
*Ex oneribus. Hi autem ſudorem ſiccabant
veſtium*
Stantes ad auram apud littus maris.

En

A En quali Machaon ratione tanto habitus in pretio ad ventum in maris littore ſaucios expoſuit: ſubdit poſt modum.

In tentorium venientes in ſedibus ſederunt
His autem præparauit potionem pulchros crines habens Hecameda
Quam accepit ex Thenedo ſenex,
Hac ipſis quidem primam appoſuit menſam
B *Pulchram nigris pedibus ſuffultam,& in ipſam*
Aeream lancem; in autem capam potioni condimentum,
Et mel recens, apud autem farinæ ſacræ cibum
Alius quidem laborans à menſa
Plenum exiſtens, Neſtor autem ſine labore eleuabat
In quo ipſis miſcuit mulier ſimilis Deabus
C *Vino nigro.*
In autem caprinum triturauit caſeum
Gratuoſa area, in autem farinas albas miſcuit
Bibere autem iuſſit poſtquam præparauit potionem
Hi autem poſtquam biberunt
Sermonibus delectabantur inter ſe.

O quam docta, & ſalubris medela! ò D quam ſalutare dabatur pharmacum! quod morte potius, quàm aliqua dignũ laude chirurgum reddebat; ſed quid? Si noſtris hiſce temporibus huiuſmodi regimen vitæ conſtitueretur, ſi vulnerato equidem ad venti ſeſe flatus exponere, vini deguſtare potius, cæpam comedere, cæteraque, ab Homero adducta, Machaonis iniunxiſset chirurgus remedia, pro fanatico melius, quàm, vt ille reputabatur pro perito habendus, & hac E pœnam effugere de cauſa poſſet, ſed iſt hæc, velut canis ad Nilum, ſat dixiſſe putabo.

Ad inceptum redeo, multaſque fiſco adducentes iuuamen reperiri probationes affirmo, vt eo deceſſiſſe ſaucius dicatur ex vulnere: quas præbuit Menoch. *de arbitr. Iudic. caſu* 275. Quo in loco quinque adducit fiſci in auxilium indicia. Et primum exiſtit cum paruum F infra temporis ſpatium, infra biduum nempè claudit periodum, ac maiorem habebit coniectura vigorem, ſi eodem, quo vulnus impactum, die ſaucius excedat. Farinac. *conſ.* 110. *num.* 6. & rationẽ reddit. Zacchia *quæſt. Medico-leg. lib.* 5. *tit.* 2. *quæſt.* 5. *num.* 13 *dicens*; Vix acutum dari morbum poſſe, qui tam breui temporis in ſpatio, vulneri, non ex peſſima eius qualitate, nec percuſſoris ex parte, G ſuperueniat, tamque repentino viros tempore hac tollat ex aura. Quod etiam ad ſeptimum extendit (idem) in diem ſuamque *in num.* 14. rationem reddit, aliquorum vel iuxta opinionem ad quintũ reducitur. Octo nonnulli infra dierum ſpatium, quadraginta ſtatuerunt alij ſolares curſus, & quid Iudicis tandem arbitrio decernendum reliquerunt. Si vomitum, ſecundò, ac febrem ſuum habuerit in tormentum diù. H Magnitudo autem, vulneriſque tertio profunditas venit. Zacchia *loco cit. quæſt.* 6. per Tex. *in l. vulneris ff. de iniurys*, & famoſis libellis. Armorum quartò qualitas recenſetur. Felinus *in cap. ſignificaſti lib.* 2. *de homicid. num.* 8. & 60. Maſcard. *de probat. concluſ.* 1073. *num.* 9. Continuus quintò dolor, ac ſuperuenientes ſi habeantur, & ſpaſmus, & vomitus, multaque cognoſcatur accidentia. Zacchia *num.* 17. I

Aliquæ percuſſoris etiam ad fauorem adducuntur ex illo coniecturæ. Si longum, primò, poſt tempus vitam obiuerit; cum negligentiam, tertiò, chirurgorumque interueniſſe culpam pro comperto ſit; cum læthale haud quaquam vulnus exiſtere chirurgiæ è peritis quartò iudicetur, qui vita ex alia functum K cauſa uulneratum afferant; ex illati, quintò, vulneris qualitate, quod loci alteretur ex qualitate. Fidelis *lib.* 4. *rel. medic. cap.* 2. *in principio*. De capitis autẽ Thoracis, & articulorum uulneribus, quando quis mortem ſuſcepiſſe cognoſcatur, per nonnullos etiam ſi acceptum L poſt uulnus dies benè ſeſe habuerit, ac uigorem paulum amiſerint accidentia, lato examplificat modo. Zacchia *loco*

ſupra

A *ſupra cit.quæſt.9.* per totam, & præcipuè *num.* 10. cum ſequentibus.

Qua concludendum ex cauſa vulneris cognoſci ex qualitate an læthale, vel tutum, periculoque in omnibus careere iudicetur, ac omnia ſuper chirurgorum adhibenda fides dictis: vt affirmauit Guazzinus ac reliqui DD. cum penes *dicta defenſ.4.adducti cap.*12. Giurba *cōſ.* 82. *num.*5. & DD. ſuperius citati.

B

D E MEMBRORVM DEBILITATIONE, & *Abſciſſione.*

Cap. 1.

CVm de membri agitur mutilatione Medicorũ fides præſtanda ſententiæ. Gabriel.*reſol. crim.centur.*3. *cap.*236. C *num.* 114. Membri autem illo in caſu facta dicitur mutilatio, cum ipſius plenè vulnus impedimentum ſortitur. *l. item offic. ff. de adelic. adic.* Barto. *in l.*2. *n.*16. *ad finem ff. de publicis iudicijs*. Caballus *caſu* 146. *num.*123. Guazzinus *defenſ. reorum* 33. *num.*8. Lumia *ritu* 64. *n.*30. Illo autem in accidenti habita dicitur truncatio,ſi abſciſſionem pænitus membrum ſit perpeſſum. Ab. *in cap. illorum*, D *de ſententia excommunicationis* Decius *in l. imperium ff. de iuriſdict. omnium Iudicum.* Lumia *loco ſupra cit.* Giurba *conſ.* 40. *num.*16.

Magna vero membri debilitationem inter, ac deturpationem differentia intercedit. Detur patum namque nulla ratione debilitatum dicitur: Angelus *in l. non ſolum de rei vendit.* Abb. *in cap. accuſaſti in fine extra de accuſationibus.*; ea nam debilitationem habitam in occaſio- E ne affirmari poteſt, cum ſuo caret officio membrum. Menoch. *de Arbitr. caſu* 60. *num.* 15. Et cum ipſius munus membri aliquod in exercitatione impedimentũ habere videtur: ita vt Petrus Caballus *caſu* 236. *num.* 23. *& ſequent.* Nullum habuit dubium aſſerere, neutiquam debilitatum nominari oculum, ſi quis (vt priſtina erat) aciem retineat, quodam licèt modo ob ictum deturpatus videatur. Taliter vt ſtatutum de mutilante F ſermonem faciens nullum retinere debilitantem aduerſus vigorem affirmauit. Maſtrill. *deciſ.* 168. *num.* 9. DD. penes Giurbam *conſ.*40.*num.*23.& hinc ſi quis alicuius debilitationem intuliſſet membro nulla irregularitatem forma incurrit, vt dixit. Guazzinus *dicta defenſ.* 33: *cap.* 6. *num.*8. Excepto quod in totum fuiſſet debilitatio habita; illo ex eo quia G in caſu proprio iam carens exiſtit munere. Barboſa *de off. & poteſt.Epiſc. allegat.* 42. *num.* 10. *parte* 2. Et hac de ratione ſi ſtatutum haberetur contra mēbri truncatorem, locum ſibi aduerſus membri pænitus debilitantem acquirit. Guazzinus *loco ſupra cit.* Idem autem ſonat mutilare, quàm detruncationem facere membrorum. Ab. *in d. cap. accuſaſti in fine.* Hac de cauſa Giurba quærit H *conſ.*40. *num.* 17. Si manum quis inciſo debilitaſſet digito, ſtatuta etiam pæna membri contra mutilatorem vim habere dixit; membrum licèt digitus non exiſtat; illius tamen retinet officium, eius enim ex debilitate tota dicitur inualida manus. Allegat Imolam *in l.*2. *de publicis iudicijs num.*7. Maſtrill. *deciſ.*168. *num.* 10. Sed ſi digito haud quaquam inutilis manus redditur mutilato; illo in I caſu nullum habebit ſtatutum effectum, quod pænas contra membri mutilatorem imponit. Follerius *in prax. parte* 6. *de for.capit.in vulner. num.* 23. Caballus *dicto caſu* 236. *num.* 112. & 117. Giurba *loco cit. num.* 21.

Operæ igitur prætium, quæ pars mēbrum extet cognoſcere, quodque Medici proprio, vel improprio modo, ac abuſiua ratione accipiunt. Et primo impropria, lataque forma omnem organicam K partem excipere nomen membri voluere ex Ariſt. *lib.* 1. *de Hiſt. Animalium cap.* 1. Galeno *de vſu partium.cap.* 1. Quorũ ſequitur doctrinam Fortunatus Fidelis *lib.*2. *de relat.medic. cap.*8. Guazzinusque *in defenſ.* 33.*cap.* 6. *n.*1. Quod ſua confirmauit authoritate. Auicenna *parte* 1. *doctrina* 5. *cap. unico in princ.*

Con-

A Conciliator autem differentia 38. di-
ſtinctionem dedit. Solidum eſſe corpus
humorum ex coniunctione confectum,
vel condenſatam animalis partem ex
humida generatam qualitate, naturæ
præditam viribus; quæ equidem defini-
tionem explicationes generali taliter
forma ſunt confectæ; vt non manus tan-
tum pedeſque ſub ſe compræhenſos re-
tineant, digitos verum etiam, naſum,
B auriculas, dentes, vngues, ac omnes de-
nique alicui deſtinatus muneri conti-
neant particulas, & hac de re organicas
nominauit partes, non ſimilares mem-
bra Ariſt. vt notauit ex eo Andreas
Laurentinus *lip. 1. Anato. quæſt. 1.* Stricto
attamen modo, propriaque ac germana
in ſignificatione illam corporis partem
membri dignam nomine reputamus,
quæ perfectam conficere actionem poſ-
C ſit diſtinctamque ab alijs retineat ope-
rationem: vt Fidelis ſcripſit *in l. 2. de re-
lat.* Medic. *cap.* 8. & confirmauit. Couar.
de homicid. parte 3. num. 8. Barbo. *de off.
& poteſt. Epiſcopi Allegat. 42. num. 11 par-
te 2.* Quo in loco explicauit, pro capite,
ac omni, quæ certum habeat munus,
parte, ac ex alijs diſtinctam faciat ope-
rationem intelligi membrum, iuxta do-
ctrinam. Ariſt. 3. Metheor. Clar. §. *fin.
D quæſt. 69. num.* 16. Cabal. *reſol. crimin.
caſu 136. num. 16.* Farinac. *in praxi cri-
min. quæſt. 19. num. 23. cum ſequent.* Plac.
de delictis lib. 1. cap. 25. num. 4. Iacob. *de
graſſis in deciſ. aurea lib. 2. cap. 26. num. 4.*
Nauar. *in manual. cap. 27. nu.* 206. Ric.
in praxi reſol. 67. Ac ea de cauſa, cum
illa, quæ perfectam ædit actionem, pars
tollatur, operatio illius etiam reſpectu
in animali pænitus deſtituatur. Couar.
E ex Bald. *loco ſupra cit.* & ita vt definitio-
nem dedit Bartol. *in l. publicorum nu. 13.
ff. de publicis iudic.* membrum affirmauit
nominari, perquod proprio ex officio
corpori motus præbeatur. Giurba *conſ.
40. num. 6.* Separatum ita vt contineat
in corpore munus. Iuxta DD. ſenten-
tias per Giurbam *cit. loco adductas.*

Noſtri ergo corporis vocari membra
debent, manus primò, pedes poſt mo-
dum, oculi tertio, lingua, deinde, in vi- F
ris teſtes, ac in fæminis mammæ abſque
teſtibus enim nec efficaciam ſemen ha-
bere, nec ſine mammillis mulier perfi-
cere lac valet; cum perfectæ hæ fierent
actiones, huiuſmodi ſint à natura partes,
& confectæ, & conſtitutæ; vt notatum
fuit ex Fideli *loco ſupra citato*. Sed ete-
nim eoquod actionem per ſe diſtinctam
conficere nullo digitus modo valet, mē-
bri nomen ſibi haud quaquam adſciſcit. G
Clarus §. *fin. quæſt. 69.* & ibi Baiardus
Farinac. *quæſt. 19. num. 23.* Bartolus *in
l. 2. num. 13. ff. de publicis iudicijs, & in l.
non ſunt liberi ff. de ſtatu hominum, &
conſ. 101. parte 1.* Muta *ſuper prag. Regni
de pæna obſtructorum nares num. 9.* Caſſa-
neus *in conſuetud.* Burg. *rubr. prima* §. 5.
verſ. per hæc quidem. Riccius *reſol. 67. nu.
3.* Fidelis *dicto lib. 2. cap.* 8. Nulla tamen
ratione quis ire inficias valet manus H
actiones indigitis conſtitutas; vnde licèt
ſinguli per ſe neutiquam valeant nomi-
nari, cuncti attamen ſimul membri cō-
plent neceſſitatem, illam ſcilicet quæ
manus dependentiam habeat ex opera.

Quædam enim proprium iuxta offi-
cium, operaque perficienda, ineſt digi-
tis præeminentia. Pollici namque ac
indici vigor adeſt certus, quo perfectas
manus actiones eliciunt. Reliqui autem I
indicis potius ac pollicis iuuamen affe-
runt operibus. Nec aliquid, niſi ex illis,
digni per ſe retinent. Si quis hac de re
ex duobus vno careat principali digito
irregularis efficitur. Borgas *de irregular.
tit. de corpore vitiato num.* 4. Plac. *de de-
lictis lib. 1. cap. 25. num. 9.* Saytta *Decen-
ſur. lib. 6. cap. 15. & cæteri Canoniſtæ.* De-
clarat enim Galenus paruam excipere
in operibus eum læſionem, cui pollex K
(cum reliqui fuerint ablati digiti) ac
remanſerit index, nec magnum, ob mu-
tilationem, excipere incommodum di-
citur. Quod ſi autem reliqui, non præ-
cipui, ſint ablati digiti, dummodo nul-
la videatur deformitas ratione, tam ſi
dexteræ, quàm ſi læue ſint manus, irre-
gularitatem haud quaquam incurrit
mutilatus. Ex canone lator *diſtinct.* 55.

A Campanilis *in diuerſorio iuris cap.* 17. *nu.* 112. *verſ. vtrum.* Pollex attamen, haud proprio, ſed largo modo nominatur membrum. Giurba poſt Guazzinum *dicto conſ.* 40. *num.* 18. Qui hac de re Angelum aduertiſſe inquit *in num.* 19. Si Scriptori fuerit, vel Pictori pollex abſciſſus, vel debilis effectus omnem illius intuitu exercitij vigorem amittere manus dicitur. Beccius *conſ.* 193. *num.* 10. Guazzi. *defenſ.* 33. *cap* 6. *nu.* 7.

B Si ex digiti autem reciſione fuerit manus debilis reddita, ſtatutorias incurritur à mutilante in pœnas: vt dixit Giurba *loco cit. num.* 17. Maſtril. *deciſ.* 168. *nu.* 10. Quod ſi arida vero, ac inutilis reddita manus minimè fuiſſet, ſtatutoriæ in caſu vim debent nullam habere pœnæ. Cabal. *reſol. crimin. caſu* 236. *num.* 112. & 117. Giurba *loco cit. num.* 21. Guazzinus *dicto cap.* 6. *num.* 6. *defenſ.* 33. Chirurgis qua de re iudicare incumbit; quis

C debilis, ſit digitus effectus, & an ipſius ex læſione, debilitata etiam fuerit manus; quorum plenè danda è Iudice fides relationibus. Giurba *loco ſupra citnum* 21. Nullum eo quod ablato digito eſſe membrum dicitur amputatum. Functio namque manus haud quaquam tollitur, at diminutionem patitur: vt dixit Fidel. *dicto cap.* 8. *lib.* 2. Membri autem

D nulla meretur nomen ratione dens; propriam namque per ſe non perficit actionem, at alia operatur per membra *l. euidens ff. de ædelic, ædic.* DD. penes Guazzi. *loco citato num.* 6. Fidelis *loco cit. cap.* 8. *fol.* 177. Giurba *dicto conſ.* 40. *num.* 12. Quo in loco plures citati extant DD.

An membrum autem naſus exiſtat, certant tàm iuriſperiti DD. quàm Me-

E dici, & adhuc ſub iudice lis eſt. Ex Medicis namque citato Fidelis in loco, & Paris de Puteo ex iuriſtis membrum haud quaquam eſſe dixerunt; propriam namque ac perfectam illi operationem ineſſe minimè videtur, qui eum neque odoratus inſtrumentum eſſe iudicarunt, (licèt ignaris doctis immò nonnullis tale reputetur) ſed eeu tubulum, per quod cerebri fiat expurgatio, deſeruire, ac

F huiuſmodi vſum exiguum dixerunt exiſtere, Ariſt. *vero lib.* 1. *de partibus animal. cap. vltimo*, & Farin. *in append. de immunit. Eccleſiſ.* Membrorum eſſe affirmare non dubitarunt, nec vlla ineſt ambiguitas: naſo namque abſciſſo ea, quæ cæteris locum habent in membris, occurrũt. illius enim reciſio, vt alia pariter ablata membra, irregularitatem affert offenſo. Barbo. *dicta alleg.* 42. *num.* 33. *parte* 2.

G deformitatem propter, quam adducit. Molina *de iuſtit. tract.* 3. *diſput.* 70. *num.* 2. Bonacina *diſput.* 7. *quæſt.* 2. *punc.* 2. *nu.* 5. Et qui nares alicui recîſit, non eamdem ſolum pœnam cæteris, qui membra reſecant dandam, ſubit, maioris verum etiam dignus exiſtit punitionis: non eoquod namque vnica extet pars, & nõ duplicata, vt oculus, manus, pes, auris, ac labium habetur: ſed maior ex eo quia

H cum nares, quàm cum reliqua, manus etiam, reſcinduntur membra, læſo infertur ignominia. Paris è Puteo *de Re milita. lib.* 8. *cap.* Quãndo vnus offendit oculum alterius, & alter abſcidit naſum ne facies hominis ad Dei imaginem facta deturpetur. Vt conſiderauit Muta *in Prag. Regni de pæna obtruncantium nares num.* 2. Optimo itaque iure iſthoc in Siciliæ Regno prouidi pragmaticam ædi-

I derunt Regitores, capitalem in qua pœnam in eos, qui nares obtruncant, conſtitui, declaratumque abſciſſionis modum legimus, ſalua nimirum ſi manu, ac præmeditato narium detruncatio modo fiat, vt meliori procedi vice poſſit contra obtruncantes, aſſiſtentes, & mandatores, vt melius dicta continetur in pragmatica.

K Odoratus enim naſus habetur inſtrumentum, vt Hippocr. *lib.* 1. *de dieta dixit*: *Naſus odores lingua ſuauia, & inſuauia diſcernit.* Communis hoc etiam conſtat experientiæ lumine, cuncta enim ad odoratum pertinentia ad naſum propelluntur, perfectam qua de cauſa, propriamque odores, vel malos nimirum iudicare, vel bonos, actionem habet.

Plu-

A Plura naſi munera; vt omnibus, qui eum retinent, redditur clarum; non ſolum eoquod expurgationis muneri deſeruit, at è cerebro muccus deſcendat, (maximo enim aliter proditurus dedecore) locutionis at etiã eſt per aptus venuſtati, ſonique mirum in modum concinnitati conducit, vt qui obſtructas habent nares, vel ijs priuantur in dies experiuntur, primum extat reſpirationis B inſtrumentum, vt omnes in confeſſo habent Anatomici; Deus enim, vt formoſam redderet hominis faciem, ac venuſtam, vtque cæteris eſſet ille animalibus excellentior, hoc efformauit in corpore membrum.

In ancipiti etiam vertitur, an membrum dici auris debeat; Gloſa namque *in cap. ſingula*, in verbo oculus *diſtinct.* 89. ac poſt alios Farinac. *de immunit.* C *Eccleſ. loco ſupra cit.* Membrorum inter numerum aurem poſuere. Quod etiam *in lib. de inſtrum.* odoris Galenus aſſerere nullo (quamuis multa obſtarent) erubuit modo, auditus illam exiſtere inſtrumentum affirmans. Contrariæ autem fuere ſententiæ. Couar. *parte 3. de Homicid. num.* 8. & Barbo. *de offi. & poteſtate Epiſcopi allegat.* 42. *num.* 39. *parte* 2. Membri qui nomen haud quaquam illi dandũ cenſuit: nulla ex eo quia ratione D habetur neceſſaria, ſed ſuperflua potius; ac ornamentum velut exiſtit; vt affirmat. Nauarra *cap.* 27. *num.* 223. *verſ.* Septimo infertur. Riccius *reſol.* 67. *num.* 2. Giurba *dicto conſ.* 40. *num.* 13. Et hac de cauſa, vir auris priuus cartilagine ſi capillorum ope defectum abſcondere, ac ſine dedecore valeat munus exercere nullam incurrit equidem irregularitatem, niſi propria eſſet illa priuatus E ex cauſa, infamiæ ſi nimirum, vt nota in ea pars auris abſciſſa. Illo namque in caſu, cum ingens exceperit dedecus diſpenſatione certa indiget forma. DD. penes Barbo. *loco ſupra cit. num.* 39. Sed enim cum eaſdem Iuriſconſulti pœnas in aurium abſciſſores, vt qui cætera mutilant membra excipiunt, in eorum aures numerum recenſere videntur; & ſupradicta etiam extat in pragmatica F auris aduerſus detruncatores fuiſſe pœnam legimus conſtitutam: Accedit etiã ſi hæc in Eccleſia fiat à percuſſore abſciſſio, illius minimè gaudet immunitate. Farin. *qui ſupra loco cit.*

Membri etiam nomen haud quaquã labia ſortiri pro comperto habemus. ex Fortun. Fideli *loco ſupra cit.* maximum tamen decus afferunt, atq; tollunt. Qua G de cauſa non minus ille ſubit vituperiũ, cui fuerint labia direpta, quàm qui naſi paſſus abſciſſionem: vt demonſtratum ex Chirurghis fuit per Tagliacoz. *lib.* 1. *chirurg. cap.* 11. His enim decor è labijs exurgens pulcherrimam illa conſtituit in facie partem: ad optimam inſuper loquutioni efformandam pronunciationem optimum conducit in modum valdè conſpicuæ nec non ſunt partes, quibus ereptis dentes, ac latentia oris penetralia maxima cum vultus deformitate; ac etiam corporis turpitudine facili H explicantur modo; & huius cauſa dedecoris irregularitatem inducunt. Optimo igitur modo ſuperius adductam per pragmaticam eadem labia contra obtruncantes conſtituitur pœna, quæ narium, oculorumque fuit præfixa euulſores aduerſus. Hi enim, ſcilicet oculi præ- I ſtantiſſimum extant membrũ: vt Guazzinus *loco cit. num.* 3. Munus etenim per quam vitæ iucundum non corporis tantum ad ſalutem, eius verum etiam ad incolumitatem animalibus à natura ductum: ſed tamen in maiori ſit viris pretio, mentis namque ad exercitationem augendumque ingenij acumen deſeruiunt, quorum priuatio omnem impedit ordinis ſuſceptionem, ac primæ etiã K tonſuræ (licèt ordo non extet) collationi obeſt. *cap. ſi Euangelica diſtinct.* 55. Barbo. *dicta allegat.* 42. *num.* 29. Dempto, vt viſiua polleat, dexter efficacia, poſſitque abſque deformi vultu demõſtratione canonem perlegere. Nauar *dicto cap.* 27. *num.* 199. & reliqui DD. penes. Barbo. *loco cit. num.* 31. Proprium enim defectum euulſus in vultu explicat oculus. Qua de re ſua non paruam

A ex carentia deformitatem adducit.

Atenim ſi largo accipiatur modo
barba formale haud quaquam, ſed in-
ſtrumentale habetur membrum. Formã
eoquod præbet corpori, qua dempta,
maximè videtur informe, qua de cauſa
cum alicui quis barbam detrahit, eadẽ
corripitur pæna, qua membri punitur
detractor. Guazzinus *dicta defenſ.* 33.
cap.6. num. 5. Fortem namque in cor-
B pore oſtendit, & vigorem, & virtutem,
viriſque ad propriam demonſtrandam
præſtantiam, ingenioſæ fuit ex naturæ
artificio inſita. Propterea Oinotomus *in*
§.ſed & lex Corinthia *ff. de injuryſ n.*8.
Reale barbam reſcindere alicui eſſe
crimen explicauit. Menoch. *lib. 2. de ar-
bitr. Iudicum cap.*293. *num.* 32. Sed ete-
nim, nec ſtricto, nec amplo Medici mo-
do pro membro barbam accipiunt: im-
C mò nec alicuius pars membri exiſtit: ac
vnguium reputatur ad inſtar, ſingulos
qui detruncantur forficibus in dies: &
pæna, quæ alterius contra barbam ra-
dentes infligitur, aut euellentes inductæ
ratione iniuriæ, non abſciſſi reſpectu
membri datur; nil namque barba, niſi
oſtendendam, vel ad fortitudinem, vel
decus inſeruit. Nec vllo modo ex mẽ-
bri receſione, quod non ad neceſſitatem:
D ſed corporis ad pulchritudinem con-
currit, irregularitas deuenit: vt Giurba
*conſ.*40. *nu.*26. in dentibus, mento, bar-
ba, capitiſque capillis adducit exemplar
corroſam licet, ac turpem qui retinet
barbam nulla ſit ratione ad ordines ad-
uehendus: ex Barbo. *ſententia loco cit.
nu.*42.

Dentes vero tàm ex medicorum,
quàm Iuriſperitorum doctrina membri,
haud quaquam ſortiri debent nomen.
E Cabal. *reſol. crimin. cent.*3. *caſu* 236. *nu.*
12. *&* 118. Guazzinus *loco cit. num.* 9.
Barbo. *dicta allegat.* 42. *num.* 36. *parte* 2.
& ex Medicis Fidelis *dicto lib.* 2. *cap.* 8.
Hac de cauſa quidentes aufert ea mini-
mè punitur forma, qua punitio contra
membri reciſorem infligitur.

Sed quid de manibus? Non ne mem-
brum? Equidem. Omnes etenim hoc af-
firmamus. Aut. *ſed nouo iure C. de ſeruis* F
fugitiuis cap. ſicut vrgeri in quæſt. 1. Quo
in loco eas, licèt aridæ, ac nullo ſint vti-
les muneri, nomen accipere membri
aſſeruit *cap. ſingula diſtinct.* 89. Qua in
parte claro apparet modo illud mem-
brum nominari, certum quod ſit ad
munus deſtinatum. Ab. *in cap. Ego N.
de iureiurando*. Et non membri nomen
tantummodo merentur; cunctis immò
tàm vtili præcellere in operatione, ac G
nobilitate videntur, & hac excellentiſ-
ſimo de cauſa, & animalium præſtantiſ-
ſimo iſthoc fuit datum inſtrumentum: vt
Galeni *lib.* 1. *de vſu partuum cap.* 3. ha-
betur ex doctrina. Huiuſmodi atenim è
membro cæteris infringuntur vires ani-
malibus, rationis eoquod, ac ſapientiæ
habentur miniſtræ: vt dixit Cælius. Rho-
diginus *lib.*4. *antiq. lectio. cap.*3. Quibus
mortuus homo demptis nominatur om- H
nique ſpoliatus robore ſæuis non diffi-
cilis præda feris quocumque infelicior
monſtro, eſſet futurus; vt explicauit idẽ
Rhodig: cæteris defectus membris etiã
reſarciunt manus; tenebris namque vel
obtuſa, vel ictu erepta oculis acies ma-
nus è miniſterio ſuppletur: illæ enim
corporis dirigunt greſſus, ac vacillantẽ
baculo corporis molem ſuſtinent: per
ipſas deuitantur offenſæ, ac linguæ, quod I
maius, compeditæ ſuplent munus, vt
experientiæ patet lumine, in mutis per
dies videmus, qui manibus omnia viua-
citer exprimunt. His intimos cordis no-
ſtri receſſus per preces Deo patefaci-
mus, perenniter promiſſa obſeruaturos
affirmamus, mutuaque illas coniunctio-
ne adnectentes ſigna pacis explicamus.
Quæ illorum neceſſitas vbi de vita agi-
tur? Quod in artibus iuuamen exercen- K
dis? Maxima: per aptum. Quorum ſi
numerare vellem excellentias verba po-
tius, quàm relinqueret me ipſum mate-
ries: & hæ apud Fidelem *de relation. me-
dic. cap.*6. *lib.* 2. habentur, qui etiam *in
cap.* 5. quot ex manuum læſione corpo-
ris deformentur functiones, enarrat.

Pedes autem, & ſi excellens non ha-
beantur vt membrum, non minimæ ta-
men

Digitized by Google

A mon vtilitatis exiſtunt. Et vtinam illorum haud experirer neceſſitatem, dum è Padagræ (tormentorum maximi) cruciatus doloribus, vix corporis ſuſtinere molem valeo, & manca, ſi cælum arrideret, manu exiſtere optarem quàm pedibus ita perſtrictis excruciari. Vnde non minorem debent pænam excipere, qui pedem ſcindunt, quam qui manum tollunt, & licèt nonnulli non tàm horridum aduerſæ fortunæ ictum, nec tàm B ingens pedem amittere dedecus reputent, quàm vnius iacturam facere manus; vtriſque tamen intercæptus pedibus, manu potius, (at non dexteræ) vellem priuari, quàm tali, vt nunc exto forma læſos continere pedes.

Sed quid Penis? An membrum? Rigoroſa equidem forma neutiquam eſſe membrum iudicauit. Fidelis *dicto cap. 8. lib. 2. de relat.* Medicorum circa finem: C eiaculatio namque ſeminis, ac venerea erectio primaria, & actionum abſoluta non exiſtit; at eoquod omnium genitor membrorum habetur, membri quidem ab omnibus debet nomen excipere: illius neceſſitas generationis ergo iam patens exiſtit, maius qua de cauſa in illius abſciſſione quàm venereis frænum ponere ſtimulis, qui generationi ſtudet, D damnum excipere iudicat.

Membrum etiam teſtes exiſtere aſſeruit. idem Fidelis *loco cit.* Vnde qui eos euellunt legis Corneliæ de ſicarijs pænam ſubire debent. *l. lege Cornelia §. idem* Diuus Adrianus *ff. ad legem Corneliam de ſicarijs*. Et huiuſmodi non ſolum debent pænam, qui eos reſcindunt, ſubire, verum etiam, qui aliqua conterunt forma, vel quadam hebetes arte fieri contendunt, non diffugient. *l. hi quoque ff.* E *eodem.* De quo meliori explicabo in muſicorum ſtatu modo. Non quod efficiendi tantum ſeminis extent opifices, propria verum etiam quia ex facultate, marem inter, ac fæminam non exiguã ponant differentiam; illiſque ademptis, virilis aufertur vigor, ac fæmineam abire hominem in naturam cogunt.

In fæminis denique mammillæ membri peragunt munus, lactis enim ad co- F ctionem conſtitutæ reperiuntur. Et vt prima præbeant vitæ alimenta inſeruiũt. Fidelis *loco ſupra citato circa finem.*

. Debet itaque concludi: quadam ſequuta in membro, vel debilitatione, aut læſione, propriumque reddito ád munus inutili, vel præciſo abſciſſorem, vel debile illud reddentem amiſſas ad operas, ceſſanſque teneri ad lucrum, læſique dum perdurat vita omne ad ex ſoluen- G dum compellitur damnum: vt probat Tex. *in l. qua actione ff. ad legem Aquiliam*, vbi *Quod minus ex operis ſui propter vitiatum oculum ſit habiturus.* Farin. *qui plures citat tit. de Homicid. quæſt.* 119. *nu.* 117. *inſpect.* 4.

DE CICATRICIBVS. H

Cap. 2.

QVemadmodum vitiato de membro, ſeu indebilitatem adducto, vel abſciſſo chirurgorum præſtanda relationibus fides: æquali modo an ex vulnerum curatione apparentes in corpore permaneant, cuiuſque ſint futuræ qualitatis eſt omnino cre- I dendum. Farin. *de homicid. quæſt.* 127. *parte* 4. *num.* 108. Maſcar. *de prob. lib.* 2. *concluſ.* 1034. *num.* 8. Definitionem attulit. Fidelis *lib.* 2. *relat. medic. cap.* 1. Signum quoddam, ac veſtigium ex vulnere in vultu relictum: illiuſque naturale, & decus, & ornamentum, vel maiori, vel minori deturpans modo, cicatricem nominari. Eius duplex ſpecies: alia deformis, apparens altera. Prima, quæ K manifeſtè naturalem faciei dehoneſtat, atque lædit venuſtatem: ſecunda quæ debiliter, nec tam patens iſthoc agit. Duo ad priorem, vel vnum ſaltem, vt deformis nomen habeat, requiruntur; alterum, vt magnum teneat in vultu ſpatium; alterum vt vel inæquales reddat partes, vel in facie cauitatem relinquat. Poſterior apparens dicta, cum

A nec tàm ſummam pulchritudini addu-
cat iniuriam, magnum haud occupat
ſpatium, nec diſpares, cauaſque reddit
partes, at claram ducit iniuriam: ita vo-
catur non eoquod altera huiuſmodi nõ
habeat nomen; at ex eo quia maximam
ignominiæ (obſignum) cum ſeſe oſten-
dat, affert notam; cui hoc ineſt proprij,
vt accurata niſi, ac diligenti indagetur
inſpectione, haud quaquam apparet.
B Omnes atenim tàm primi, quàm ſecun-
di generis cicatrices nunc maiorem, nũc
minorem valent in ſe deformitatem ha-
bere; illaque tam ipſius è faciei particu-
lis, quàm ex vulneris oritur magnitudi-
ne. Ac ita, quæ in naſo aſpicitur, & ge-
nis inflicta, vbi ſuam pudor ſedem reti-
net, bracchijs etiam inhærens, nec non
oculis infixa, quæque in fronte, vel au-
ribus conſpicitur maius, ornamenti re-
C ſpectu, quàm cæteræ corporis partes,
retinere dedecus videtur: qui à Fideli
ordo eſſe adductus apparet; ac ex eo
quia illa primo ſeſe offert intuitu viden-
dam, ſi deformitatem adducat, vel no-
tabili det læſionem forma irregularita-
tem in offenſum adducit. Nauarra *cap.*
25. *num.* 71. Maiolus *de irregular. lib.* 1.
cap. 21. *verſ. præterea.* Barboſa *dicta alleg.*
42. *de off. & poteſt. Epiſcopi parte* 2. *n.* 25.
D Et huiuſmodi ob illatum dedecus nulla
vel æxiſtimatio peti, vel damnum à per-
cuſſore valet: liberi namque in hominis
corpore nulla interuenire poteſt exiſti-
matio. *l.* 1. *§. ſedium liber homo ff. de his
qui deiecerint, vel effuderint l. liber homo,*
& ibi Gloſa *ff. ad legem Aquileam l. ex
hac lege ff. ſi quadrupes pauperiem feciſſe
dicatur*, vbi *Non vt deformitatis ratio ha-
beatur, cum liberum corpus æxtimationem
E non recipiat.* Et licèt aliquoties libero in
homine adductam oblæſionem ſtatutam
nummorum iura edixerint quantitatem
vt in l. 4. *ff. de cuſtodia reorum, & in l.* 1.
§. 1. *ff. de his qui deiecerint, vel effuderint.*
Reſponſum attamen præbet. Fulgoſius
in dicta l. ex hac lege in principio; Talem
ex iure pecuniarum ſummam publicum
in pœnæ magis nomen, quàm priuati
propter intereſse præfixam. & facit Tex.
in l. fin. ff. de his qui deiecerint, vel effu- F
derint: Quo in loco expreſſo habetur
modo. *Cicatricum autem, & deformitatis
nulla ſit æſtimatio, quia liberum corpus nul-
lam recipit æxtimationem*: DD. apud Fa-
rinac. *de Homicid. quæſt.* 119. *num.* 118.
fol. 21. Qua de cauſa videri debet, num-
quid ſaucius, qui remiſerit iniuriam va-
leat pro intereſſe contra percuſſorem
agere: voluendus Specul. *in tit. de accu-
ſat. §.* 1. *verſ. quis vulneratus* Hoſtien. G
in cap. oleum de iniur. Barto. *in l. non ſo-
lum §. iniuriarum ff. de iniurijs, & in l. ſi
tibi decem ff. de pactis* Ab. *in cap.* 1. *de iniu-
rijs.* Quod fallax euadit, ſi muliebri exi-
ſtat illa in corpore; valet namque per-
cuſſor ad aliquid, vt decoris habeatur
læſio compenſata, exſoluendum, cogi.
Præcipuè ſi nulli adhuc nupta reperire-
tur fæmina, cum notam propter vultui
illatam, non exigua fieri debeat dotis H
conſtitutio: vt affirmarunt DD. è Farin.
adducti loco ſupra cit n. 119.

Quæ autem debeat cicatricem ad-
uerſus inferentem pœna infligi, in regni
conſtitutione reperitur ita: ſi quis ali-
quem cum armis *tit. de percuſſione illici-
ta cum armis*; vt percuſſori ſcilicet ma-
nus fiat mutilatio, vt dixit Lumia *in cap.
item in cauſis arduis* 52. *nu.* 16. *in ritu M.
R. C. & iure optimo*: Eoquod cum in ap- I
ta, pulchritudo corporis diſpoſitione
conſiſtat, & huiuſmodi cicatrices (de
facie loquendo) iſtam inſigni modo cõ-
mutant aptitudinem, turpiterque vul-
tum deformant, & quò maior læſa con-
ſiſtit dignitas in parte, ac profundior ci-
catrix, horridiori adducenda modo pœ-
na; deformior autem, cæteris paribus,
naſo inflicta reputatur, cæteris eoquod
magis non ſolum conſpicua partibus; K
moderatrix verum etiam ex eo quia
pulchritudinis in hominis exiſtit
corpore: vt aſſerunt Zacchia
quæſt. Medico-leg. lib. 9.
tit. 10. *quæſt.* 5.
in fine.

A

DE CHIRVRGORVM,

& aliorum Chirurgicam exercentium artem, erroribus.

Cap. 3.

QVos Chirurghi errores committant, enumerarunt. Fortunatus B Fid. *in relat. Medic. lib. 2. cap.* 8. & Paulus Zacchias *quæſt. Medico-leg. lib. 6. tit.* 1. *quæſt.* 9. Et primo adnotatur, cũ & ſi ſtudium præcedens, ac neceſſaria rerum cognitio, nullaque theoricalis interueniat ſcientia, practicæ ſolum ductu contenti chirurgiæ munus exercent. Optimo vnde iure malam cum adhibuere ſaucijs curam punitione digni exiſtunt. §. *præterea inſtit. ad legem aquileam*. C Irregularis etiam efficitur eum propria, vel ignorantia, dolo, vel negligentia interueniente, ac tutas cum regulas omittat artis, audacique medeatur forma, ægrotum deturpet. Nauar. *manua. confeſ. de Irreg. cap.* 27. *num.* 228. Cum ſuæ, nec non, citra mentis capacitatem,, ſeſe audaciter negotijs immiſcet. Iſthoc enim faciens peccatum patrat: vt explicatum fuit ex eodem *cap.* D 25. *num.* 1. Crimen etiam eis committunt in caſibus, Phyſicos in quibus culpam incurrere dictum fuit, præſertim vero, ſi conceſſæ extra licentiæ terminos, vel abſque illa in aliquam ſeſe ingerant rem, ſuam ex eo quia, quæ non ſpectant ad curam, aggredientes in culpa exiſtunt. *l. culpa eſt ff. de regulis iuris*; Quæ cum ingens extet, ac magnum aſferat infirmis nocumentum, nominari E doloſa debet. per Tex. *in l. magna ff. eodem*, ibi *magna culpa dolus eſt*. Hac de re Fidelis *loco cit.* affirmauit: ſi ſcarpello abſceſſum Chirurgus aperiat, vel amplum, vt applicetur medela, os plagæ reddat, & affectus, articulos iuxta, reperiatur locus, tendoneſque ac nerui ea ſint in parte; illaque notabilis aliqua functionis habeatur deprauatio, ab illo eſt culpa. Vt æquali modo ſi eius fiat ſectio tumoris, in quo pus iudicabatur F collectum, ac inde nil progrediatur humoris, è reciſione, at dolor, & vehemens conſurgat, & acer, magna dignus correctione redditur. Maxima etiam debet vigilantia prouidere, membrorum ne dum fiat reciſio, magnas aut venas diſſecet, vel arterias; ſi commota enim Emorrogia, vel Aneuriſmate collecto nulla malo afferri valeat medela, in ancipiti minime vocatur, eius iſthoc errore G prouenisse: irregularitatem qua de cauſa incurrit propria ſi vel imperitia, vel negligentia huius vitæ auras deſerat infirmus; negligentia enim, vel imperitia, culpæ ſemper tribuitur. *l. imperitia ff. de regulis iuris l. idem iuris ff. ad legem Aquileam*. Qua de cauſa ſi habita, vel Phlebotomia, vel mutilatione ab imperito, mors ægrum enecet ſuum irregularitas hoc in caſu habebit vigorem *cap.* H *ſi quis à Medicis diſtinct.* 25. Syluester *in ſumma in verbo homicidium verſ.* 16. DD. apud Farinac. *in frag. crimin. parte* 2. *littera I. num.* 427. Alex. *conſ.* 15. *colum. fin. num.* 11. Nauar. *in Manua. cap.* 27. *nu.* 217. Farin. *num.* 428. eorum qui etiam adminiſtros hoc oſtendit.

Quod ſi clericus habeatur Chirurgus, & quis ipſius depereat æger ſub cura, nulla & ſi culpa interueniat, irregularitas incurritur, chirurgicam quamuis artem, ex qua ſit mors illata pietatis I ergo exercuerit. Ab. *in cap. tua nos de homic.* Omnibus ex eo quia, & clericis prohibitum eſt, & Monacis huiuſce munus artis exercere *dicto cap. tua nos* 19. *de homicid.* & an ſæculari valeãt punitionem ex Iudice habere, videndus Petrus de Greg. in Syntag. *iuris lib.* 49. *cap.* 1. *num.* 12. Mortale etiam committitur peccatum, ſi hæc, etiã ob pietatẽ, ex K aliquo in ea licèt perito, ad corporum applicetur ars medelam; cum pietatis cauſa nullo exerceri modo impietas debeat. Ab. *loco ſupra cit. num.* 5. per Tex. *in cap. ſententiam de Clerico, vel Monaco.* Quo in loco expreſſo habetur modo chirurgicam, quæ in aduſtione conſiſtit, vel reciſione, artem, prohibitam

iſtis

A iſtis euenire. Alex. *de nauo in addic.* ad Ab. *in dicto cap. tua nos littera B.* Farin. *loco citato num.* 433. Greg. vero Sayrt. *in tract. de cenſuris Eccleſiaſt. lib.*7. *cap.*6. *num.*7. *cum ſequentibus.* Tribus antedicta modis explicauit. Vt vigorem primo haud quaquam in clericis, qui minores habent ordines, retineat; nec vllo modo cùm habeat, ſecundo, chirurgicam ſi neutiquam exercuerint artem, nec ſeſe in combuſtione verſarint, vel inciſione: at ſi ex alia, cum habeatur, ſequuta fuerit mors cauſa, ex malo ſcilicet regimine, irregularitatem haud quaquam incurrit. Adde quod ſi peritiam ad Medici ſimilitudinem habens Clericus, aut Monachus in arte, ſi non vtens, vel incidens aliqua duxerit medicamina irregularis haud quaquam efficitur; Neceſſitatis etiam tempore iſthoc nulla procedit ratione, cum chirurgus etenim haud reperiretur, & Monachus habetur, vel Clericus, qui peritè artem poſſideat, & ſi cum veræ applicantur medelæ, ipſius abſque culpa hac deceſſerit æger ex aura irregularitatem nulla incurrit forma.

B

C

Quod ſi autem in ſacris extet conſtitutus ordinibus, & chirurgicam, vel incidens, vel adurens in opera ponat artem, omnem, quamuis ex pietate, vel petitiam exercuerit, vel diligentiam irregularitatem haud quaquam effugiet. Farinac. *dicto num.* 435. quo in loco ex Armillæ ſententia. *in tract. de cenſuris parte* 7. *diſput.*6. *ſec.*1. *dicitur* Chirurgus vt Clericus neutiquam ex irregularitate fugere poſſit; eoquod illam exercere artem iura ei prohibent; omnem licèt, in curà, ſolertiam adhibuerit, duo regulari adeſſe ratione debere: vt inciſio nimirum, vel conbuſtio in cura interuenerit; ac mors ægrum aggreſſa: ſola namque ſi vel inciſio adhibeatur, vel aduſtio, nec mortis adſit effectus, minimè irregularitas chirurgo incurritur, è Clerico. Vt æquali modo, ſi nulla, vel ſecatio ſubſequta, vel aduſtio, non habetur. Abbas *vero in dicto cap. tua nos.* Nonnulla, vt chirurgo mortis non detut cauſa, concurrere debere affirmauit. Et primo, vt iſthoc propriè ipſi conueniat munus, & hac de re laicus, non autem clericus eſſe debet; nullo namque modo clerico chirurgiæ munus exequi extat permiſſum; vt omnem tertiò, artis iuxta regulas, adhibuerit in ægri cura, diligentiam; vt infirmum quartò de his, contraria, quæ habentur ægritudini, commoneat; quæ ſi omnia ſimul in chirurgo concurrant, neutiquam illius mortis euentus, culpa ſucceſſiſſe poterit affirmari. Quæ etiam fuerunt confirmata è Farin. *loco ſupra cit. num.* 436. Videndus eſt Diana *tom* 4. *tract.* 2. *reſol.* 23. Qui examinat quæſtionem rationeſque adducit pro affirmatiua, & negatiuà opinione, & reſpondet. *dicto cap. tua nos.* Ac etiam *in reſol.* 24. quærit an venæ ſectio ſit religioſis, & Clericis in ſacris prohibita? ita vt incurrant, irregularitatem latam *in cap tua nos.* Si ex tali ſectione ſequuta ſit moros.

D

E

F

G

H

Sauci ergo (ſi eos noſcant) ac percuſſoris, & nomina debent chirurghi adnotare, vel barbitonſores, & agnomina ob curiæ bannimentorum vigorem; ſi ſcienter enim, vel dolo, ac multo magis ſi pecunia corrupti ſilentio illa tegerent, in pænas, quæ in eis continentur cæcè incurrunt: vt dixerunt Muſcatellus *in ſua pract. crimin. de cognit. delictor. tit. de vulneribus letabilibus num.* 37. Boerius *deciſ.* 333. Et hoc publicum efficitur ob vtile; debitam ſcilicet dum crimina pænam haud recipiunt regiminis euertatur ordo. Muta *ſuper pragm. Regni tit.* 27. *de capitaneis alijſque officialibus num.* 6. Quo in loco plures adducit DD. ac ſe ad tradita *in deciſ.* 27. remittit.

I

K

DE

A

DE RELATIONIBVS *Chirurgorum.*

Cap. 1.

SEd vt iſthæc (de quibus ſat eſt) relinquamus illorum ad relationes verba conuertere nobis per quam aptum videtur. Chirurgus etenim impa-
B ctis iudicium de vulneribus, an ex illis induci mors valeat, vel hac è vita ictus compulſus æger è doloribus, aut alijs, quæ ſuperuenerint cauſis deceſſerit, afferre compellitur. Et vt de vulnerum qualitate certam valeat promere chirurgicæ ſecundum artis præcepta ſententiam, teſtificandi ratione à Codronchio 4. *in cap.* eiuſdem teſtificandi methodi traditam debet obſeruare: præci-
C pit enim; vt ſe prius inuiſendos ad ſauci ictus, contuliſſe, vulneraque ad vnũ connumeraſſe affirmet; illaque vel induſtria, vel è caſu inflicta demonſtrans, expreſſo proprioque ſimul affectis cum partibus nomine debeat explicare: vulnerati deinde naturam, ac habitum vna cum ætate, quæque ſuperuenerint ſinthomatibus patefacere oportet. Loci tertio facienda conſideratio, quorum inter qualitates, an ſalutaris, vel mor-
D tiferæ habeantur naturæ. Quæque neutra reperiantur in parte fieri diſtinctio debet: vt ſuperius dictum fuiſſe memini: Paulus enim *in l. fin. ad legem Corneliam de ſicarijs*. Ictus ſingulos diligenter iubet inſpicere. Ictus efficaciam quartò figuralem, telorum naturam, ac percuſſoris robur: vt ſecurum valeat de vulneribus inferre iudicium, debet. Virtu-
E tum actiones quinto ex vrina, pulſu, ac vomitu diligenti perquirendæ ratione laborantis ſexto appetitus, facies, tolerantia ac ſimilia perpendenda: quod ſi de mortuo ferre teſtimonium debeat, an vulnerum ex qualitate, alijſque prouenerit læthum ex. cauſis oportet animaduertere. Quod ſi de mortalium exteut genere, aptoque ſint adhibita modo remedia, & infirmus ipſe medicorum, & conſilijs fuerit obediens, & præceptis; F
illo in caſu mortem affirmare ex vulnere valet ſequutam. Sed ſi adducta de læthalium numero vulnera non fuerint illis minimè adſcribere mortem; ad malam in humorum compoſitionem, vel peſſimam corporis conſtitutionem reijcere cauſam debent. Si vires enim imbecilles, effrenata victus ratio, inordinatumque vitæ adeſſet moderamen, non vulneri ſed ciborum, vel corruptæ ſimi- G
lis naturæ imputanda mors erit intemperantia.

Chirurgus itaque mortalibus iudicium laturus de vulneribus; ſaucios primum demonſtrare locos, ſi penetrans fuerit, vel incidens telum, ſi altè vel ceſſim inſit ictus; cuiuſque ſint inſtrumenta generis explicandum. Farinac. *de homic. quæſt.* 127. *num* 15. *parte* 4. Synthomata etiam, quæ in vulnerum ſtatu, & quot accidant peruices aperienda, dies, quo H
mors illata, methodus in ſaucij adhibitus cura; eorum nil, quæ in ægri, & opem facta, & ſalutem omittendo recenſenda: ne, quem vis morbi perimit negligenti excura extinctus videatur. Huiusce tamen generis relationibus omni minimè in caſu fides præſtanda; ſæpius enim odio, in curia non raro, & inſcitia, pecunijs interdum, nulla ex dictis aliquo- I
ties habita conſideratione ab eo, quod res poſtulet, contrariæ cõficiuntur. Leonina qua de cauſa debet Iudici vigilantia ineſſe, dictarum cum circa relationũ ſeſe verſet examen, & eorum quamuis fides præſtanda ſententijs; non nullo tamen in caſu illis deneganda, plures, & maximè à Iudice conſiderandi hi habentur: & primò, quod.

Nullo præterire debet modo; vt K
conſideret, anchirurgus, qui ſuam duxerit relationem, peritiam habeat in arte? quæ ſi inſit maxima erit illi fides habenda. Barto. *in l. ſi ab hoſtibus §. ſiuir ff. ſoluto matrimonio.* Ab. *in cap. propoſuiſti num. 9. in fine, extra de probationibus.* Qua de cauſa maiori debet modo periti credi verbis, quàm plurium teſtium, qui contrarium afferant. Farin. *de homic. quæſt.*

A *quaſt.* 107. *num.* 116. *parte* 4. Illi vero peritia: qui benè ſua in arte ſeſe verſarit. Maſcard. *de prob.concluſ.*1034. *n.*28. Farinac. *quaſt.* 127. *parte* 4. *tit. de homicid. num.*120. Corneus *conſ.*283. *praſenti in conſultatione poſt numerum* 3. *lib.*3. Quo in loco de chirurgo, qui Hetruſcũ, non latinum vero intelligat idioma, loquitur, priorem itaut debet locum occupare,qui magis fama ſit celebris. Boerius *deciſ.* 233. *poſt numerum* 20. Farinac. *loco ſupra cit.*
B

Debet etiam diligenter perquirere an qui de læthali vulneris natura, vel de bona ictus, aut cicatricis qualitate ſuam affert ſententiam Iudæa, vel infideli ſit è ſecta? huiuſmodi enim generis hominibus haud vllo debet in caſu credi. Farinac. *num.* 123. Carrar. *in prac. in* 3. *trac. de homic.& aſſaſſinio.* Nec vlla Chriſtianis ratione illos ad curam introducere permittitur, excommunicationis immò fulmen in ipſos euibratur, ſacramẽtorum carent auxilio, Eccleſiaſticis etiã è ſepulchris depelluntur, ex Gregorij XIII. *conſtit.* 68. quam adducit Barbo. *coll.*405. *Apoſtolicarum deciſionum. nu.* 5. & in hoc Regno capitulum extat Imperatoris Federici *num.* 70. Quo prohibitum cunctis extat Iudæis ne medendi artem in Chriſtiani membris exercere, aut medelas, vel conficere, vel afferre poſsint; & hac de re Medico tùm Iudæo, Chriſtiano cùm infirmo, è iudicibus huic; è Spectabili Archiatro illi debet punitio infligi. Beneuerum, quod Prothomedicales in ſe habent conſtitutiones huiuſmodi rigorem hoc in Siciliæ regno ſuam ex conſuetudine vim nõ retinere. Iudæus namque ſed vt Chriſtiani ſocius Medici adhibetur in cura: maximum, ſed etenim hac de talis Medici remedijs mihi dubium inſurgit; nulla ex eo quia (nam eam non habent) danda illis fides: *vt ad hunc dicto cap. Federicus*. Eliciendum ordinem fuit compulſus.
C
D
E

Cum claro etiam patet modo læthalem vulnus qualitatem habuiſse, ac in contraria perſiſtit Chirurgus opinione: in notorijs enim illiùs haud neceſſe iudicium haberi. Plaza *in Epitome delictorum lib.*1. *cap.*13. *num.* 18. *verſ. qua omnia.* Illo autem in caſu notorium eſse dicitur, inflictum ſi vulnus læthalem ex partibus, quibus fuit inductum retinere naturam certum ſit. Cordi ſi nimirum, cerebro impactum, vel iecori; ſi ſpinalis, quæ vt alterum eſt cerebrum, omnibus, quæ ſub capite, partibus læſa extet medulla: tranſuerſum ſi ſeptum, tenue inteſtinum, vrinaria veſica, & cætera, quæ Fidelis narrat aliqua fuerint in parte deturpata. *in relat. Medic.lib.*4.*cap.* 1. *tit. unde lethalium vulnerum ratio in vniuerſum ſecunda ſit.* Farin.
F
G

Nulla quarto fides præſtanda ſi malo, vel bono iudicium inferant de regimine, cum ad curationem haud quaquã vocati ægri viderint corporis diſpoſitionem. Corneus *conſ.*194. *colum.*2. *num.*1. *lib.* 2. *& in dicto conſ.* 283. *poſt numerum quartum lib.*3. Contrariæ tamen fuerunt apud Farinac. ſententiæ DD. *num.* 126. ac etiam ipſe,qui ſufficiens affirmat exiſtere, vt Medici, de vulneris qualitate, læſa de parte ac è quo vulnus illatum inſtrumento certiores facti, valeant iudicium inferre. Maſcar. *de probat. dicta concluſ.*1034. *nu.*46.
H

Dicta ſed enim opinio moderamen à Farinaceo accipit; vt ſcilicet cum de læthali vulneris qualitate diſcordes extent DD. inter ſe opiniones maior eis qui præſentes fuere, debet fides præſtari, quàm illis qui nullo modo infirmi vulnus conſpexere. Nec tàm continuè ad ſaucium ſeſe contulere videndum. Bologninus *conſ.*5. *num.*19. Aretinus *cõſ. criminali diuer.*58. *num.*46. Farinac. *num.* 127. Maximam tamen curam debet Iudex adhibere, vt videat an qui relationem fecerint ſaucium, ex vulnere minimè ſubijſſe mortem, propriam, vt arceant culpam idagante ne vitali, ex imperitia, priuatus videatur ſpiritu: vt ſcriptum reliquit. Corneus *dicto conſ.* 194. *in fine*, cui reſponſionem affert. Bologninus *dicto conſ.*5. *nu.*20.
I
K

Chirurgorum quintò relationibus nul-

A nullam præſtare debet Iudex fidem, ſi propria, nulla præcedente inquiſitione, ſeſe obtulerint voluntate; prius eoquod Iudicis ante ire inquiſitio debet, de qua in proceſſu habetur expreſſio. DD. penes Farinac. *loco ſupra cit. num.* 132. per doctrinam Bart. *in l. ſemel C. de re militari lib.* 12. Farinaceus attamen *nu.* 133. ſufficiens haberi aſſeruit ſi chirurghi electio fiat, & conſtitutio, & alia ſine in-
B quiſitione fiat relatio: ſi dubium namque de falſo interuenit alius poteſt in curam, vt meliori aſpiciat modo, chirurgus adhiberi.

Cum vnica ſextò, ab vno ſcilicet fuerit effecta relatio, duo ex eo quia debent ad minus hac in actione, interuenire. Farinac. *loco citato num.* 151. *ex additis in l. fin. num.* 60. *ff. ad legem corneliam de ſicarijs.* Alex. *conſ.* 148. *nu.* 6. *lib.* 2.
C Baldus *conſ.* 137. *num.* 4. *lib.* 2. Cui limitationem poſuit ſententiæ. Farin. *nu.* 153. Nullum eam ſcilicet locum habere illo in caſu, cum neutiquam recta, vel Chirurgus reperitur opinione, vel Medicus. Ab. *in cap. propoſuiſti num.* 5 *extra de probationibus*. Ex quo affirmatum non ſolum, cum de magno agitur præiudicio, de hominis vita nimirum, duos eſſe in arte peritos in ægri curam adhibendos,
D alium verum etiam, ſi eo non adſit, chirurgum, vel Medicum viciniori vocandum è loco. Aliter vero euenit, ſi minimo de præiudicio, vel facili agatur de re. Nec vlla etiam vigorem habet ratione (ex Farinacei doctrina) principalis opinio, quæ duos requirit Chirurgos: quo in caſu à publico eſſet ille deputatus: *vt in num.* 161. ſcriptum fuit. Neque partium cum fuit è conſenſu
E electus, vnico ex eo quia fides etiam præſtatur, cum in corruptæ vel fidei, vel arte peritus exiſtit; eò aut etiam, cum alia interueniunt, ſtatutum etiam cum nullum aduerſus iſthoc dictans habetur; neque rei cum de abſolutione agitur; cum illius tamen ad fauorem aliqua ſit concurrens præſumptio, & conſuetudo interueniat, vt communibus ſcripſit de limitationibus. Farin. *loco ſupra cit.* cunctas DD. confirmans authoritas. F

Quid autem ſi eo non adſint in loco doctoratus inſigne chirurghi habentes? an Barbitonſores, chirurgicam, qui videntur noſtris hiſce temporibus artem exercere valeant ſuſcipi in curam? *Reſponſum* 105. *in num.* Farin. præbet, qui debere fidem eis præſtari, doctores licèt haud exiſtant, ac in arte peritiam habentes explicauit, plures quo in loco affert DD. occurrenti qui poterunt in G
caſu videri. Corneus autem *in conſ.* 283. *num.* 3. & 4. *lib.* 3. Hac diſceſſit è ſententia: cum nullam aſſerat barbitonſoribus, qui, & legere latinè ignorent, ac loqui, Hetruſcam vero ſolum calleant linguam; talibus, valde cum videatur, quælibet debilis experientia, nulla debet fides præſtari.

Sed ſi, & barbitonſores vna, & Doctorati concurrant inter ſe chirurghi, horum potius acceptanda, quàm illorum H
ſententia; vt fuit Farin. *opinio n.* 107.

An datum vero iudicium chirurghi debeant iuramento confirmare. Farinac. ad Alber. *inſortiatorum proæmio*, nos pro veritate dignoſcenda remiſit *in* 1. *conſtit. num.* 15. Quo in loco vtraque rationes affert pro parte. At Paris de Puteo de Syndicatu extat opinio. Tales propria de credulitate, non de veritate autem I
iuramentum inferre. At Boerius dicit, nullo habito iuramento eis deberi haud quaquam credi *in dicta deciſ.* 323. *n.* 24. Blancus *in pract. in* 1. *parte defenſionis num.* 90. diſtinctionem facit, vel huiuſmodi, pro iudicis informatione relatio aſſumitur, vel partibus exquiritur è contrarijs? nullum primo in caſu iuramentum, afferri autem in poſteriori debet. K
& diſtinctione adhuc in ſecundo vti iudicauit. Aut conſultorum loco aſſumitur, vel in teſtes? vt primi iuramentum haud quaquam afferent, vt poſtremi dare debent. Maſcardus vero *de probationibus dicta concluſ.* 1034. *num.* 34. affirmatiua regulam conſtituit pro ſententia Medicos nimirum citata etiam, vel præſente parte inferre iuramentum debere.

A Et duplici hoc declaratur modo, vt nullum ſcilicet in Medico, à publico qui ſauciorum deputatur ad curam vigorem habeat, ac tali ſufficiens habetur in caſu iuramentum non de veritate, ac de credulitate adductum. At enim Bartolus affirmante de iuramento, & probante diſtinctionem adduxit. Et primò iuramentum haud quaquam requiritur, in ſecundo autem per neceſſariè affirmat
B etiam *in addictionibus ad litteram C. in verbo medicorum.* de veritate non autem de credulitate peritos debere iuramentum adducere, cum ſuum afferant iudicium de facto, plena cuius veritas forma poſſit haberi. Vt veritas autem reddatur clara omnes Doctorum conſiderandæ opiniones, quas adduxit Farinac. *loco ſupra cit. à num.* 118. *vſque ad numerum* 120.

C Adductus etiam Farinac. *in num.*134. aſſerit Chirurgum, vel Medicum, vt relationem de vulnere faciat, an mortalis extet qualitatis aut non, à percuſſoris, & ſaucij parte, ſi ſe concordes habeant; ſed ſi diſcordes Iudici poſſe authoritate eligendos: vt ſcriptum fuit de electione F peritorum ex Alberico *in dicto proœmio ſcriptorum in* 1. *conſtit. num.* 24. *ante finem*; vtque cæteri qui *dicto in num.* 134. reperiuntur affirmarunt. In tertia enim vero ſublimitatione ſtatuit partis iuxta electionem conſtitui. Si partis procedatur ad inſtantiam: ſed ſi fiſci authoritate agatur, efficitur ex illo electio. Baiardus autem ad Clarum *in §. homicidium n.* 161. *aſſeruit.* Optima efficere Iudicem forma, G ex officio licèt, ac per inquiſitionis procedat viam, ſi omnem, vt euitet ſuſpicionem, à partibus medicorum electionem effici permittat, cum nullum de colluſione interuenit dubium; vel quod alter eligatur à Fiſco, alter à parte ſumatur.

Illo autem in caſu, quo variæ, ac diſcordes in relationibus, medicorum ſe habeant ſententiæ, quæ fuere in phyſicis H explicata, de Medicis interueniunt. Et ne repetita hoc ſint eadem in loco pro iuramenti obſeruatione de Phyſicis dicta, in Chirurgis etiam locum habere volumumus.

D I

E K

DE

A F

DE

B OBSTETRICVM G

STATV.

INGENTI Medicorum in
caterua cõcomitanter ve-
niunt obſtetrices *l.1.§.ſin
autem aliqua arte C. de
C communi ſeruo manumiſſo.*
Eodemque in precio,
quo, & Medici, habentur. *l.fin.Comunia*
Tiraquellus *de nobilitate cap.31. nu.414.
fol.310.* Speculator *tit. de ſalario §. vlti-
mo in principio, & habetur* Tex. *in l. 1.
§. ſed & obſtetrices ff de varijs, & extra-
ordinarijs cognitionibus*. Ex quo medi-
corum ſunt obſtetrices numero adſcrip-
tæ. Alex. *conſ.15. nu.11. vol.1.* Cui dolo-
D res enim in lucem ædendi ſuperueniũt
partus, opem afferunt illæ; ex obſtando
nomen accipiunt: mulieris eoquod cru-
ciatibus, ac fætui curam nauantes, dant
operam, ac vigilanter intendunt, ne ge-
nitalibus relaxatis clauſtris illc in terrã
concidat; parturienti namque tale affer-
re iuuamen obſterrix videtur. Vt ſi hu-
iuſmodi reperitentur in doloribus ipſæ
requirent. Earum vſus longo ex anti-
quitatis curſu deuenit: vt aſpicitur pe-
E nes Tiraquellum *loco ſupra cit. & in Ge-
neſis 25. verſ.17.& 28. verſ.28 ac exodi
primo verſ.* 15. Et nullum ipſis aliud in-
cumbit munus: vt ſcripſit Ariſt. *Hiſt.
Animalium lib. 7. cap.* 10. Niſi vt alacri
ſint intelligentia, difficili non ſolum
partus egreſſui opportuna, & expedita
ratione opem laturæ; illis verum etiam,
quæ aduerſus accidunt ſolerti inuigi-
lantes cura ingenioſæ in deligatione, ac
vmbilici ſectione, ac infantis vmbilici
ſectione habeantur, ac infantis vmbilici
ſectione habeantur: nulla namque for-
ma ſufficiens extat, vt totis ad obtinen- H
dos generationis effectus R. P. incum-
bant neruis, ni & conceptis curam de
partubus habentes maximo innitantur
ſtudio, vt optimæ parturientium ad cu-
ſtodiam obſtetrices exiſtunt. Illarum ars
de grauidis eſt ſollicita, vt ipſis ferat au-
xilium, ac ne ipſo interimantur in ortu,
vel nocumentum partus excipiant. Vti-
lis non ſolum qua de cauſa, per neceſſa-
rius verum etiam obſtetricum in R. P. I
ſtatus habetur; nullum enim cum vigo-
rem infans habeat, vna ſimul, & vitæ
initium ſortietur, & funus. Intento niſi
diligentiæ ſtudio cura impendatur; vt
explicanit Petrus de Gregorio Tholo-
ſanus *de Republ. lib.14. cap. 2. num. 1. in
fine*. Peritæ qua de re obſtetrices eum
in vterum pueri ſanguinem repellant,
infans, qui viribus deſtituebatur nouũ K
iam deſumit vigorem, vitalique fruitur
ſpiritu: vt Ariſt. *loco ſupra cit.* ſcriptum
reliquit. Multum namque partus in ele-
uatione afferunt iuuamen: vt eſt Alberti
Magni ſententia, de animalibus *lib. 9.
tract.1. cap.8.* Dignum propterea R. P.
moderatorum exiſtit, vt diligenti ad in-
fantis auxilium, vt hanc veniat in lu-
cem, inſiſtant vigilantia, ipſique auxi-
lium ſibi ducere nequaquam valenti

Digitized by Google

A opem ferant; ne talem obincuriam in prædam concedant mortis: quam enim ad formam, vt explicat Tholoſanus *loco cit. num.* 2. Non minorem habet Agricola ſolertiam iacta vt ſemina recenter ſata, ac teneras foueat plantas, quàm in adultis etiam ſegetibus, annoſiſque ſtudium ponat in arboribus: ita R. P. moderatores in perfectis non ſolum viris, ſi aliquid illi egent auxilij, maiorem
B ac etiam tenerrimis curam debent infantibus impendere, & hoc obſtetrices ad munus artem retinere dicuntur. *l.* 1. *ff. de ventre inſpic.* Ac tali ratione, in his, quæ ipſarum ſunt ad artem pertinentia maxima illis præſtanda fides *cap. cauſam de probationibus*: non diuerſo modo, ac ſi de re ad medicinam ſpectante deponant Medici, ac teſtentur *l. ſemel C. de re militari lib.* 12. *cap. ad aures de ætate, & qua-*
C *litate.* Speculator *de probat. in* §. *videndum reſtat num.* 26. *verſ. hoc quoque notandum eſt.* Et hac de re illo in caſu, cum probari debeat: an partus habeatur immaturus, vel non illarum, & atteſtatis, & depoſitionibus præſtanda è iudicibus fides. Paris *conſ.* 56. *nu.* 13. *vol.* 2. Quēadmodum ſi vitalis exiſtat, vel in contrarium ex obſtetricibus probandum. Clarus *in* §. *teſtamentum quæſt.* 45. *verſ. vl-*
D *timo.* Soccinus *conſ.* 275. *colum. fin. vol.* 2. Franciſcus Marcus *deciſ.* 168. Afflictus *deciſ.* 236. De iudicio licèt deponerent, artis eoquod afferuntur probationes de peritia, & optimo aptoque illas vehere dicuntur, ſi proprium taliter eis videatur iudicium. Iaſon *in rub. ff. de iure iurando col.* 3. *verſ.* 1. Paris *loco cit. num.* 16. Canoniſtæ *in cap. toties de teſtibus.* Ioſeph Ludouicus *in ſuis concluſionibus concluſ.*
E 37. *vol.* 2. Cui exiſtit contrarius opinioni Burſaticus *conſ.* 63. *num.* 20. & Franciſcus Marcus *dicta deciſ.* 168. Illa commotus ratione: ſæpius ex eo quia, & manus fallitur obſtetricis, & oculus *cap. cauſam de probat. cap. nec aliquis* 37. *quæſt.* 1. Aliæ itaut debent interuenire coniecturæ, immaturus; vt dicatur partus; crudelia ſcilicet cum in pariendo mulier patitur accidentia, & in mortis periculo. Pariſ. *loco cit. num.* 15. F

Adde quod præſtari obſtetricibus debebit fides, cum probari debet an mulier prægnans habeatur, Angelus *in l. illud ff. ſi pars hæred. petatur.* Quod excepit declarationem à Maſcardo *de probat. concl.* 1125. *num.* 5. Geminas eſſe nimirum debere ſaltem abſtetrices, quæ valeant prægnantiæ facere comprobationem. per Tex. *in l.* 1. *in principio ff. de ventre inſpiciendo.* Quod ſi vero grauidum habere ventrem dixerit mulier G vnius tantum ſufficiens probatio habebitur. *dicta l.* 1. §. *inſpiciendum.* Dempto quod talis propria ſeſe ſponte obtulerit, huiuſmodi namque ratione ſuſpectam ſeſe reddit: vt dixit Maſcardus *loco cit. num.* 6. Maior itaut iſto in caſu requiri numerus debebit, quàm in eo, cum negationem affert.

Cum immaturum igitur partum fuiſſe dubium: obſtetricibus, Phyſicis, eiſ- H que aliqua ineſt quibus peritia, fides erit danda. Pariſ. *dicto conſ.* 56. *num.* 12. 13. & 18. Maſcardus *dicta concluſ.* 1084. *num.* 1.

Plurimæ autem interueniunt coniecturæ, quæ abortiuum exiſtere fœtum indicant; doctiſſima quorum equidem forma nomenclaturam fecit. Giurba *in conſuet. Meſſ. cap.* 10. *gloſ.* 1. *parte* 1. *à* I *num.* 6. Singulis qui dignam dare minimè dubitant reſponſionem, & ſummam certè poſuit in ordine. Si vehementi nimirum partus tempore laborarit mulier tuſſi, Aldou. *conſ.* 18. *nu.* 29. Acri quemadmodum ſi è febre fuerit prægnans oppreſſa; abortus etenim cauſa poteſt eſſe. Vt illius etiam ſaltus, clamor, timor, ac ſimilia, immaturum ex vtero fœtum depellere valent; adducit. Galenum *lib. Aphoris* 45. Menoch. *conſ.* 284. K *num.* 20.

Giurbæ atenim huiuſmodi minimè placet ſententia; nàm aſſerit, quamuis abortus valeat eſſe tuſſis, vt alij motus, cauſa; ſi mulier tamen ſtatuto mortem ſubeat tempore nullum è tuſſi præſumptio vigorem habebit, niſi aliquod immaturi appareat in fœtu ex Meno-

ch.

A ch. *dicto conſ.*284. *num* 18. *cum ſequentibus.* Debet igitur exiſtis inferri, quod ſi aliqua intempeſtiuo aſpiciantur in partu ſigna, illo nominari abortus poteſt: ſed ſi debito lucem tempore habuerit, abortus vocari vtique minimè debet. Probationis ergo vigor totus inhæret, ſi tuſſis, alijque motus fætum ocyus, quàm neceſſe, depulerint: è quibus velut quid coactum partus æditur
B abortiuus: difficultas attamen ineſt, cum haberi cognitio debet: an tuſſis, vel febris abortus exiſtant cauſæ, vel febris, tuſſiſque originem ſequuto excipiant ex abortu, ac motum: & hoc medicorum iudicio eſt relinquendum.

Secunda, quæ venit, abortus coniectura illa eſt; cum in puerperio mulier, emiſſa poſtquam fuerit puella, iſtius deſerit auras vitæ. Paris *dicto conſ.* 56. *nu.*
C 18. *vol.*2. cæterique DD. *in num.* 8. *adducti*. Huius generis autem ſolummodo mortem nullam habere vim, vt abortiuus dicatur fætus, effera niſi, quæ immaturi ſolent eſſe partus tempore, accidentia ſuperueniant, aſſeruit Peregr. *conſ.*11. *num.*3. & Paris *loco cit. num.* 19. Zacchias *atenim* 55.*in conſ.* Sermonem hac de re inſtituens morbum affirmauit: vel mortem ex partu nullo prouenire
D modo afferi poſſe, naturalis ſi habeatur fætus: adducit Conciliat.*differ.*106.*verſ. propter tertium* Vælaſcum *in* 1. *Epidemiorum ſect.*3. Mercurialem *in pract.lib.*1.*& cæteros*, eo qui videri poſſunt in loco.

Si ſecundina, tertia eſt, partus emiſſa tempore immatura exiſtat, quod è ſanguine poteſt ſignum haberi, eum illo ſcilicet deſtituitur in opportunus exiſtit. Paris *dicto conſ.*56. *num.* 11. Quæ reijcitur ex Menochio coniectura *dicto conſ.*
E 284.*num.*29. Dato ex eo quia, maturam neutiquam extitiſſe ſecundinam, ex hoc minimè ſequitur vitalem haud extare fætum, cæſario eoquod etiam in partu vitam non raro ducit.

Quarta ſe offert; ſi debili tenuique planctu emiſerit vocem. Tuſcus *lit. P. concluſ.* 107. *num.*4. *& concluſ.*108. *n.*30. Cui etiam contrarius fuit opinioni. Menochius; nulla enim ratione, vel naturæ F comprobatur ex lege, vel ex modo: contrarium immò ex experientiæ demonſtrationibus videtur.

Quinta ſi lac nulla forma ſuxerit fætus, vel cum à nutrice premeretur, illud recuſauerit deguſtare, & obſtetricum iſthoc poſſe probationem ex dictis accipere dixit Menoch. *num.* 31. Qui hanc in veram nullo modo accipit: falſam eſſe affirmans illationem: non lactat, er- G go immaturus. cum plurimi, qui lac minimè deſumpſerint immaturi haud quaquam exiſtant: *vt in num.*32. aſſerit.

Sexta exiſtit; cum exigui corporis, atrique eſt partus coloris: vt ex obſtetricum affert ſententijs Menochius, Quā tamen ipſe repellit; cum ſæpè ſæpius perfectos contingant partus magnam habere debilitatem, vt extant illi, qui ſeptimo excipiunt ortum in menſe ex H Ariſt. *doctrina lib.* 7. *de Hiſt. Anim. cap.* 4.

Septima occurrit: ſi ſubitam poſt ortum læthi perpetiatur ſeueritatem; ex hoc etenim illius probari poteſt immaturitas, vt Soccini Iunioris *conſ.*35.*n.*22. *vol.*2. ſententia, & Caſſan. *conſ.* 19. *n.*9. Nec magnam habere vim probandi hæc etiam coniectura viſa fuit: accidere namque poteſt, vt aliam emoriatur ob I cauſam; immò ſi aliquas vitam poſt horas amiſerit, maturitatis potius in fauorem habetur præſumptio, quàm in contrarium DD. apud Giurbam *num.* 18. Cumque diſcordes inter ſe Doctorum ſint ſententiæ, Iudicis remittitur ad arbitrium huiuſmodi conſideratio. Menoch. *de Arbitr. caſu* 491. *nu.*13. 14.

Si notabili, octaua, modo aures extent capiti annexę, quæ nulla ex balneo K forma ceu diuidi ſolent, cum partus adſunt immaturi, fuerint diſtinctæ, vt obſtretricum ex dicto accepit. Menoch. *num.*35. *in dicto conſ.* 283. Cui aduerſantur coniecturæ DD. penes Giurbam *num.* 20. ex Ariſt. *hiſt. animal. cap.* 63. Septimi namque fætus menſis non rarò aurium, nariumque obſtructa retinet foramina. Giurba *loco ſupra cit.*

Si

F Si obſtetricum, Nona, ex Iudicio, hac
in arte peritarum è ſententijs, immatu-
rum eſſe partum affirmatur; quarum om-
nis præſtanda fides eſt dictis: vt affirmāt
DD. apud Giurbam *in num.* 21. *qui in*
num. 12. Huiuſmodi explicat relationes
ſuum alias in munimen debere conie-
cturas habere; obſtetrices etenim nul-
lam, vt arte peritæ, fidem faciunt; demp-
to, vt eadem, quæ ſeruarį debent, in
G actione concurrunt, vt ſuperius fuit ex-
plicatum; cum, vt ſuum afferant, & te-
ſtimonium, & iudicium in arte periti eli-
guntur. Giurba igitur *loco cit.* Obſtetri-
ces igitur ſuam ducentes cum iura-
mento ſententiam, ſi partus exiſtit ma-
turus, vel ex aduerſo, velut artis quæ
habent peritiam, debent fidem excipe-
re. Maſcardus *de probat. concluſ.* 615.
num. 6.

H Obſtetricum etiam adhibetur mu-
nus, vt mulieris, vel virginitas cogno-
ſcatur, vel defloratio *cap. propoſuiſti*, *&*
cap. cauſam matrimonij de probat. cap. nec
aliqua 27. *quæſt.* 1. Superiori qua de re
in tractatu dixi, cum virginali multa de
ſtatu differui, ac tali de cauſa eum re-
curſum facere quis debet in locum, ne
multas dicantur eadem peruices.

Teſtimonia, ſiue obſtreticum relatio-
I nes, iureiurando, vt plenam faciant pro-
bationem, eſſe debent confirmata DD.
apud Maſcardum *loco ſupra cit. num.* 7.
qui in num. 10. Diſcordes conciliat opi-
niones eorum, contraria qui ſunt in ſen-
tentia; & diſtinctionem facit: quod ſi
publicum gerit obſtretrix officium? &
eo in caſu illud circa, proprium ad quod
munus pertinet, illi abſque iuramento
fides præſtatur; vt in tabellione patet.
K Proprium eoquod iurauit legaliter offi-
cium exercere, ad quod autem ipſius
minimè munus extenditur; ſi officialis
neutiquam extet publica? nullā abſque
iuramento fidem ſortiri debet.. *in concl.*
etiam 1208. *num.* 9. aliam attulit diſtin-
ctionem: quæ illo videri poteſt in loco
ſi neceſſitas occurrat.

Simili obſtetrices modo relationem
afferunt. An ad coitum ſit habilis mu-
lier? quæ binæ ad minus, ac expertæ de- F
bent, ad iudicium conſtitui: iuxta Bar-
toli ſententiam *in cap. propoſuiſti verſ. &*
lucèt de probationibus. Ac vt certiori va-
leant forma iſta de re iudicium ferre
nuptiali debent in opere haberi exper-
tæ per Tex. *in cap. fin. de frigidis*, *& ma-*
leficiatis. Vnde iure quidem optimo Pla-
to de ſcientia *dialogo* 13. monitū præbet
ſteriles ne hoc adhibeantur in munere,
aut virgines, at quæ virum ſolummodo G
longo ſint curſu tēporis expertæ: Huius
enim legis cauſam fuiſſe Dianam ſom-
niantur, quæ cum tori exors fuerit, par-
tuum ſuſcepit defenſionem, ſterileſque
vetuit obſtetrices eſſe: humana ex eo
quia natura illarum eſt imbecillis ad re-
rum artem, quas nullo experta modo
eſt. Peritas autem velut pronubas adit,
conficiendis, quæ habiles in coniugijs
extent; optima callent enim forma ge- H
neroſæ quæ ad prolis generationem in-
teruenire oportet. Nec vlla ratione ſe-
nio debent eſſe, vel florida ornari iuuen-
ta; ſed matura ſub ætatis temperie iuuē-
tutis exiſtant quaſi contermię: ſi vetu-
læ namque oculorum priuantur acie, ſi
nimis iuniores experientia faciliter Ca-
rent. *cap. cauſam matrimonij de probationi-*
bus, *& cap. nec aliqua* 27. *quæſt.* 1. Quod
ſi forte illarum haudquaquam ex inſpe- I
ctione conſtaret, medicamem poſſe arc-
titudinis excipere impedimentum, ſi vl-
lo ſaltem abſque vitæ diſcrimine inciſio
adhibeatur, peritorum debet ad inſpe-
ctionem procedi; vt aſſeruit Franciſcus
Aret. *conſ.* 142. *num.* 17. *verſ. ne igitur fa-*
cultas, vel ad examinandas obſtetricum
relationes periti debent adhiberi; pro-
prium qui ſuper illis adferant iudicium.
Si inciſio namque ſine vllo effici peri- K
culo poteſt, matrimonij ad ſeparatio-
nem haud quaquam, at deueniri ad inci-
ſionem debet; vt poſt alios Sanchez *de*
matrim. lib. 7. *diſp.* 93. *nu.* 15.

Obſtetrices autem naturalis condi-
tiones partus ignorare minime debent
Zacchia *quæſt. Medico-leg. lib.* 11. *conſ.* 55.
Quæ præcipuè quinque ſunt. Prima, vt
debito, ac iuſto partus efficiatur tem-
po-

Digitized by Google

A pore, ſecunda, vt cum in lucem pignus depromitur, naturalem obſeruet ſitum. Vt dolores tertia niuis acuti haud habeantur, vel acerbi. Breui quarta, vt perficiatur tempore, viginti adeò vt ſupra quatuor ſpatium haud progrediatur horarum. Vt ſecundæ tandem quinta, & puerperia ipſo procedant recta ratione in actu. Pluribus qua de cauſa cum partus conditionibus caret, abortus eo
B magis debet nomen excipere. Zacchia, *quæſt. Medico-leg. lib.* 10. *conſ.* 37. *nu.* 4. Qui explicat in principio abortiuum largo, & ſtricto accipi modo; latè, quicumque cnm fætus nonum ante, vel decimum; in ipſis etiam, naturalem præter cauſam ex vtero depellitur, valet abortiuus nominari. Ac rationem adducit, ex vi namque naturali haud quaquã in lucem prodit; ſed præter naturalis
C violentia cauſæ, ſtatutum ante tempus, per horæ licèt ſpatium, foras deijcitur. ſtrictè: abortiuus ille dicitur partus, qui præter naturali expulſus è cauſa, tali oritur modo, vt vitam ducere neutiquam valeat, & ea eſt in æxtimatione, in qua ſi natus non eſſet haberetur. *l. vxoris abortu C. de poſt. hered. inſtit.* Menoch. *conſ.* 284. *num.* 2. Manticha *de coniec. vlt. volunt. lib.* 11. *tit.* 6. *num.* 10. Cuius natiuitate, nullo modo, in quo præteritus, ſcin-
D ditur teſtamentum, Maſcar. *de probat. concl.* 1084. *num.* 3. Menoch. *dicto nu.* 2. Nec aliqua fideicommiſſum ratione ceſsare cogit. Paris *conſ.* 56. *num.* 8. *vol.* 2. Menoch. *conſ.* 880. *num.* 8. Soccinus *conſ.* 275. *num.* 2. *in* 2. Cum idem prorſus exiſtat ortum non habuiſse, quam abortiuè progenitum. Alciatus *conſ.* 23. *lib.* 9. Ac nullos, æquali modo, filios procrea-
E re, & abortiuos in lucem illos ædere. Alba *conſ.* 125. *num.* 9. Definitionem namque apud Menochium datam legimus *conſ.* 284. *num.* 4. & Nicolaum Florentinum de abortu, & cauſa eius, Fætus præternaturam, ſeu qualis eſſe minimè debeat ortum exiſtere.

Obſtetricum igitur in electione maxima debet diligentia impendi, totiſque attendendum neruis, vt quæ ſeliguntur bonam habeant famam, honeſtos reti- F neant mores, ac nulla fieri eis, de malè actis poſſit obiectio. Maximamque habeant experientiam in arte *cap. fraternitatis de frigidis, & maleficiatis*. Nos enim haud quaquam præterit tantæ haberi obſtetrices impietatis, quæ auxilij, leniſque ſub colore animi, vel precio corruptæ, vel odij extimulatæ facibus, legitima, vel vt priuent ſobole parentes fætui potius mortem afferunt, quàm iuua- G men. Quas aduerſus iure quidem optimo habetur. Tex. *in l. ſi quis necandi C. ad legem Corneliam de ſicarys.* Quo in loco pæna infligitur capitis illi, qui ſuas contra infantes armare vires fuerit auſus. & Gloſa illa etiam in parte hoc vigorem aſſerit habere in infante. Qui vitales non dum ad auras peruenerit, & ibi Iacobus de Butrio *in ſummario.*

Quædã etiam habentur, quæ partum H non tarò ſupponere quæſiuere, vt maxima cum proximorum iactura, qui alio ſuccederent, nobili familijs ſanguine alienas inſerant ſoboles. Vnde iure quidem optimo capitis crimen iſthoc pœnam excipit, & falſi vt peccatum, punitionem ſortitur. Boſsius *in pract. crim. tit. de partu ſuppoſito* Farinac. *de falſis, & ſimulationibus quæſt.* 150. *parte* 10. *num.* 139. per Tex. *in l.* 1. *C. de falſis, & l. cum ſuppo. C. eodem l.* 1. *§. fin. l. qui falſam §.* I *1. & l. lege §. 1. ff. de falſis.* Tholoſ. *ſyntag. iuris lib.* 46. *cap.* 3. *num.* 5. Qua vero forma partus probationem habeat ſuppoſitio, ſuperius legitimis de filijs, & naturalibus, ac filiatione probanda iam ſatis egi. Nullum etiam alijs dubium in animo inſurgit, abortiua, vt præbeant pocula, vel abortionis, vel ſterilitatis, & conſcijs afferant, & ignaris potiones. K ſub medicaminum etenim colore generationis obſtant effectibus: quo in caſu, velut homicidij reæ maximam haud effugient pœnam. Farinac. *quæſt.* 122. *parte* 5. *de pæna poculum dantis in tit. de homic. num.* 92. Plures quo in loco per ampliationes caſus ponit. Quali etiam in accidenti animatus dici partus valeat, aut ex aduerſo non breuem coniugali

tam

Digitized by Google

A tàm in ſtatu, quàm in medicorum iuramentis, ac præcipuè in quarto, ſermonem inſtitui.

Cum ſterilitatis autem adduxerint poculum, vt nullo modo ad generationis effectus habilem ſeſe vir habeat: vel vt haudquaquam concipere mulier poſſit, debent, vt homicidij ſontes, punitionem excipere. Tex. *in cap. ſi aliquis extra de homicidio*. Quo in loco habetur quod
B *Si quis cauſa explendæ libidinis, vel odij meditatione, homini, aut mulieri aliquid fecerit, vel ad portandum dederit, vt non poſſit generare, aut concipere, vt homicida teneatur.* ita etiam affirmant DD. apud Farinac. *dicta queſt.* 122. *parte* 5. *num.* 105. *& in num.* 107. Ampliationem facit: vt quamcumque ſterilitatis poculum detur ob cauſam, qui adducit, quique ſibi accipit in potionem, homicidij debent
C pænam excipere, vt aliam facit Ioan. Andreas *in d. cap. ſi quis num.* 1. ampliationem. Illo in caſu, quo nulla ratione grauidum habere ventrem conueniens mulieri erat, vel propinatum ſi poculum ſumpſit, vt faciliori libidini forma obſiſteret, ac tutius viueret, ac alium in verbo odij exemplum adducit, plures cum filios mulieri habere neutiquam conducit, vel ſuo ingrata eſſet viro; vel vt illius vocaretur in ſucceſſio-
D nem, & Abbas *in* 2. *notabili*, aliam adduxit cauſam, paupertatis videlicet, vt filiorum euitaret multitudinem. Quibus de omnibus inſtituit ſermonem Farinac. *loco ſupra citato* qui etiam *in nu.* 108. ampliationem attulit, cùm ſterilitatis, afferens poculum tunc illud ſumens, tàm legalem, circa pœnam, quàm ſpiritualem quoad punitionem homicidij exi-
E ſtunt rei. per Gloſſam *in dicto cap. ſi aliquis in verbo, vt homicida*. Huic autem punitioni impropria non rigoroſa forma noxij, & hac de re nullam debent mortis pænam ſubire; ſed mitiorem accipient. ex Farinac. *num.* 109. Dempto quod in poculi compoſitione aliquod interueniens haberetur ſacrilegium; capitalis eoquod illo in caſu debet pœna infligi: vt affirmatum fuit ex Farin. *num.* 110. ex DD. qui penes eum ſcripta reli- F
querunt. Extinctos licèt ſemper fœtus emitteret, atque abortus in actu mortis reperiretur mulier in periculo. Sanchez *de matrim. tom.* 3. *lib.* 9. *diſp.* 20. Nauar. *in Man. cap.* 16. *num.* 35. Nullo namque, vel bono, fine, vel honeſto potionis, qua prolis impeditur conceptio valet excuſationem ſuſceptio habere. Rodriquez *in ſumma tom.* 1. *cap.* 15. *n.* 1. Quod ſi tamen ventris ob prægnantiam, G
vt infamiam euitaret, vel propriorum, vt parentum iram effugeret, qui prauo ſi concubitu grauidum eius inuenirent verum, firma, ſtabilique pectoris determinatione morti eam tradere quærerent; mulier ſibi læthum inferre optaret, licitum obſtetricibus, vt conſilia de abortu præbeant, illumque vt maius nō incurratur in periculum, aut malum procurent. Diana *reſol.* 39. *parte* 7. *tract.* H
5. *ſed tamen in reſol.* 37. *tract.* 8. Miſcellaneorum *parte* 6. Contrariæ fuit opinionis inanime licèt corpus exiſtat: adducit Theſaurum *in prax. parte* 2. *verſ. ob duas cap.* 1. *limit.* 3.

Totis autem neruis debent obſtetrices eis inuigilare, quæ Mercurio è Scipione peculiari in volumine Italico idiomate inſcripto LA COMMARE tractata fuere. Quo in loco tàm vt naturales, quàm præter naturam caſus iuuamen in partu haberent omnia quam pleno egit modo; & cauere debent notatos ne in errores incidant, quos adduxit Fidelis *lib.* 2. *cap.* 10. & Zacchias *queſt. Medico-leg. lib.* 6. *tit.* 1. *queſt.* 12. Quibus in locis huiuſmodi afferuntur errores: I

Cum primò illa minimè obſeruent, quæ fuere de Medicis, ac etiam chirurgis prolata; ſi tàm, quæ neceſſaria ſunt, omittant, quàm ſi aliqua committantur damnoſa; obſtetrices etiam in conſilijs, opere, mercedis petitione valeat in errorem incidere: Spectabili enim Archiatro, eis qui facultatem, vt artem exerceant, concedit, iuramentum præbent. Præcipuus vt ipſarum ſit ſcopus in Dei, ſeruitium ac Regis, proximorumque K

A que beneficium ſe circa partus verſare: vt vitæ ſint etiam honeſtæ, omniumque ad honorem, cum quibus aliquid habeant negotij, ſecreta ſeruent occulta, nec aliquam ob cauſam alijs illa patefacere audeant: omnia vt etiam, quæ mulieribus debeant remedia duci, cum artis Medicæ Doctoribus, commodè qui poſſint haberi, conferant; gratis nec non vt pauperibus diuini amoris intuitu ſer- B uitium præſtent, maximoque illis cum pectoris ardore iuuamen adducant; ac dum varias verſantur per domos excitantia minimè adducant verba, nec infamiæ alicui notam imponant, nec rixas diſſeminent. Immò amicos inter, aduerſoſque animos pacis ferre tranquillitatem, concordique mentes nexu coniungere procurent, mundum etiam vt corpus contineant, alacritate, humilique C mente, ac omnibus miſericordia in actionibus præcellant. Multaque de quibus iuramentum intulit, & Medicus, quæ cum exiſtant, & huic, & illi communia loco, repetenda neutiquam eſſe mihi videntur. Maximũ hac de re Paulus Zacchia *loco cit.* errorem patrare obſtetrices affirmat; animæ cum ſalutem aduerſus aliquod præbeant conſilium, ac perſuadere nituntur, vt illicito filios coi- D tu ex alio ſuſcipiant viro, aliqua etiam vani, ac ſuperſtitioſi remedia vſus, vt valeant prolem habere, dicunt; & cum, quæ coitus excitant deſiderium, vel proprij aut viri, vel exteri amore quæ animum coniungant adminiſtrant medicamina. Errorem haudquaquam effugiunt, deformatam cum reparare virginitatem, aut lactis ex ſiccare copiam, ventriſque inducere ſterilitatem, & conceptui ponere impedimentum erudire ni- E tuntur; & hiſce (prægnantiam extra) in caſibus peccant.

Crimen atenim in grauidi ſtatu ventris committunt, cum ad abortum præbent remedia, licèt vt mortis euitetur periculum id agant, quod phyſicis tantum; cum tuta neutiquam exiſtant conſcientia: vt dixit Zacchia, conceſſis effici valeat in accidentibus; ſi aliquod vt contegant an mulier prægnantem F habeat ventrem, vel non ducunt remedia, dictumque aliquod vehant ad effectum: huius ex eo quia generis experimenta vacant.

Illo peccatum in caſu committere in fœtu dicuntur, cum ipſum vel negligentia perire ſinunt, vel dolo mortem cogunt ſubire; cum facili poſſint formam partum iam ipſo in ortu, vel pecunia corruptæ, vel odio excitatæ, alicuius G etiam aut amore commotæ, cui fœtus minimè iuuamen affert; neci tradere, homicidij qua de re tamquam reæ debent punitionem excipere; vt ſuperius dictum. Sed etenim, ſi monſtruoſus habeatur partus, illi mortem inferre licitum, homicida namque nullo dici modo poteſt, qui monſtro lætum adducit. Neque hac de cauſa lege Cornelia de ſicarijs punitionē poſſunt excipere: iuxta ſententiam Imolæ, ac Aretini *inl. quod* H *dicitur ff. de liberis, & poſthumis.* Mõ ſtrum etenim nulla dici homo forma poteſt, immò nec baptiſmi capax eſſe poteſt: vt affirmatum ex Archidiacono *in cap. propria in fine de conſecrat. diſtinct.* 4. Prępoſito *in clementina. vnica* §. *adhoc de ſumma Trinit. & fide Cathol.* Monſtruoſam verò formam dicitur fœtus habere, irrationalis ſi animalis præſeferat ſpe- I ciem: ſi vt Vrſi, nimirum, Lupi, alijque bruti, ac Leonis ipſius caput habeatur: Quod ſi cæteris autem in membris conſiſtat monſtruoſitas, & humanum ſolum caput ſpeciem demonſtret; non ſolum haudquaquam obſtetricibus licitum illi necem inferre, baptiſmum autem excipere debet; cum ſufficiens tantummodo caput hominis exiſtat, nulla etſi cæteras quoad corporis habeatur partes K conſideratio, vt illius efficiatur particeps: vt de aliquibus ſcripſit monſtris Menoch. *de arbitr. Iudicum caſ.* 491. *à nu.* 25. *fol.* 857. *centuria* 5.

Errorem etiam patrant propriæque incurrunt animæ periculum, ſuperſtitioſis cum verbis, in puerperæ auxilium vtuntur, aut rebus: ſemper etenim, vel implicita, aut explicita ratione, dęmon

 ad

ad opem, vigore pacti. quod iniectum cum eo, inuocatur. Nec peccatum effugiunt obſtetrices, debitam, cum iuuamen partubus adducere compelluntur, ſi non adhibent diligentiam: ſi etiam in auxiliando non inuigilant fœtu: naturale eæ debent etiam, ac præter naturali auxilium partui adferre; ſi alio namque modo eueniret mors, non diuerſa debet punitionem excipere forma: vt ſi negligens eſſet Medicus. Debent inſupercauere ne aliquid nullo medicorum habito, vel peritorum conſilio, conſtituant; ſi alio namque modo egerint haudquaquam punitionem euitabunt. Qua de cauſa Vlpianus *in l. 9. ff. ad legem Aquileam* affirmat: quod ſi medicamentum obſtetrix attulerit ex quo mulieris læthum conſequatur, Labeonis habetur diſtinctio; vel ſuis remedium adhibuit manibus, vel fœminæ ſuſcipiendum propoſuit. Si primo, ex ipſa mortem eueniſſe dicendum: ſi ſecundo, in factum actio datur: quæ quidem ſententia per quàm vera extat, magis eoquod mortis cauſam præſtitit, quàm enecauit. Proprio etiam priuatæ officio erunt: nec peccatorum confeſsionem grauidis, præcipuè cum partus non abeſt hora perſuadere deſinent, vt pari forma iſthoc infirmis demonſtrare Medici compelluntur.

Si patientem vero, quæ in neceſſitate conſtituta, quacumque deſerunt cauſa, maximum committunt errorem; & vt Medicus, infirmum eoquod haud abſoluta cura negligit, punitione ſeſe dignũ reddit, ita, cum læſa etiam habeatur conſcientia, ſuam debent pænam obſtetrices excipere: vt ſuperius de Medicis explicatum.

Illorum etiam errores fuerunt ex Fideli adnotati. Et primo ſi cum fœtus iam fuerit in lucem æditus vmbilici vaſa, quæ habentur ſecundinis annexa, diruperint, neque fæmori alligarint, confectum donec opus extiterit, egreſſæque ſecundinæ fuerint. Si hoc namque prætermiſerint, cum ſint ipſæ in culpa, in periculum adducitur puerpera. Nec minor habebitur error, ſi adhuc immaturas deduxerit ſecundina, non raro etenim accidit, vt hac ex violenti detractione laxatis vndique nexibus ipſe vna euellatur vterus. Debent etiam curam habere ne tumeſcens, ad vteri exitum, vnguibus chorion dilanient; mortis nam. quę inferre periculum poteſt; vt eſt Fortunati ſententia *dicto lib. 2. cap. 10. de erroribus obſtetricum*. Nec vllo debent modo negligere, vt membranæ allentoidis vocatæ inuigilent curæ, ne illam aut lacerent, vel qui ineſt, aquoſum, ocyus quàm oportet, extrahere humorem tentent; ipſo namque in exitu ſiccos, illo deſtitutos humore, tranſitum qui facilitare poterat, offendit partus locos. Quod ſi aliter efficiatur, impedimentum haberi, cæteraque accidere mala poſsũt. Conſilium præbet igitur Fidelis, vt mora, donec ſcinditur tunica, contrahatur; vel ſi obdurum ſui qualitatem integra permaneat, ſummis vt foramen digitis in illa fiat, ac, vt loci faciles reddantur, ſufficiens humoris habeatur quantitas. Quod ſi alio facerent obſtetrices modo; errorem haudquaquam diffugient: vt fuit ſententia Fidelis *dicto lib. 2. cap. 16.*

Culpam non ſolum autem obſtetrices committunt, peccatum verum etiam patrant: vt aſſeruit Nauar. *manu. confeſ. cap. 22. num. 6. in fine ex Palladio in 4. lib. ſentent. diſtinct.* 5. Debitam ſi baptiſmi; qui dandus, formam neſciant, quique recipere dignus, vel non exiſtat; ſubiectos hac de re caſus omni circumſpicî cura debent.

Et primò de materia occurrit: an obſtetrici neceſſitatis tempore licitum, vt baptiſmum aqua dubia iure carnium ſcilicet, aut lixiuio inferant? vt habemus penes Dianam *parte 5. tract. 3. reſol.* 1. & affirmatiuè reſpondetur, poſſe baptiſmum ſub conditione dueii vt explicauit Granada *de Sacramentis in 3. parte controuerſia 4. tract. 1. diſput. 3. dub.* 2. Sed ſi periculum infans euadat repeti ſub conditione, ſi non eſt baptizatus, debet. DD. penes Dianam *loco ſupra citato.*

Se-

A 1 Secundus, qui occurrit, caſus eſt: an cum naturalis minime haberi aqua poteſt baptiſmum dare valeat infanti iam in mortis limine conſtituto, non ſolum aqua dubia, roſacea verum etiam, & cæterorum, per diſtillationem eruta, florum, ſucco nec non frondium ac herbarum, vi expreſſo? & pro affirmatiua habetur Adami Sanneri ſententia *in Theologia ſcholaſtica tom.4. diſput.4. quæſt.1. dubio 1. & nonnulli* penes Dianam *loco cit. reſol.2.* B *verſ. his non obſtantibus.* Quemadmodum illa etiam, quæ de vite, aut aliquo emanat ex arbore. Cum in caſu etenim extremæ neceſſitatis verſamur, nec ſatis conſtet, an huius aqua generis, quæ plantis, ex arboribus ac herbis diffluit, naturali differentiam habeat ex aqua, illam poſſumus adhibere. Ita ſupra citati DD. Huiuſmodi quamuis Diana ſententiæ C contrarium ſeſe demonſtret. Mihi tamen in Doctorum, qui affirmant, numero eſſe placet, cum præceptum namque baptiſmum nullo modo inferre; naturalis niſi exiſtat aqua, fuerit ob ſacramenti reuerentiam depromptum, tale, cum ſumma vrget neceſſitas, haudquaquam cogit: maxima enim ſi proximi petit indigentia, cui alia ferre auxilium forma neutiquam obſtetrix poteſt, illius reuerentia D valet aliquo negligi modo, licitam namque vrgens efficit neceſſitas, quæ licita minimè erat, operationem: vt etiam P. Ioan. de Luhgo *de Sacramentis diſput.8. ſect. 9. num.*140. docuit. Vt æquali modo permiſſum obſtetrici erit, extrema, vt neceſſitate, aqua, notabili quamuis forma, dubia vti, cuius generis eſt nix, cum non adhuc reſoluta, cum conditio tamen ponatur ſi habilis in materiem eſset: ex- E trema ex eo quia neceſſitas irreuerentiam, quæ alio efficeretur in caſu, ſi ſub conditione baptiſmus inferretur, aufert. Hurtadus *de Sacramentis tract. de Baptiſmo diſput.1. difficult.2.*

Niue, tertiò, ſeu glacie, quæ non dum reſoluta, in periculum adductus valet infans baptiſmum ſuſcipere, tàm ſi manibus comprimantur, quàm ſi baptizantis dum fit applicatio, reſoluantur; proximi ex eo quia baptiſmi licita, in ablutione, vt paſſiua exiſtit materia. Suarez F *in 3. parte diſput. 20. ſect. 20.* Sotus *in 4. diſtinc.3. art.1.* Quamuis Adamus Tamperus *in Theolog. ſcolaſt. to.4. diſp.4. quæſt. 1. dub.2. num.*44. affirmet idoneam tantùm niuem ſiue glaciem eſſe materiem, ſi dum ineſt manibus, vel dum ei applicatur, qui baptiſmum recipit, ipſam ante applicationem reſoluant, illo vtique in caſu baptiſmi ſufficientem eſſe mate- G riem affirmat: Sed ſi autem illius in corpore, qui baptiſmum recipit, fiat primũ reſolutio, eo minimè ſufficientes habere vires apparet, vt habilis reddatur; aptam ex eo quia, baptiſmum afferens, haudquaquam ablutioni adhibet materiem. neque proprio abluit modo: ſed ſi aliqua efficitur ablutio, ex illo potius, qui baptiſmum recipit, quàm ex eo qui affert deuenit. H

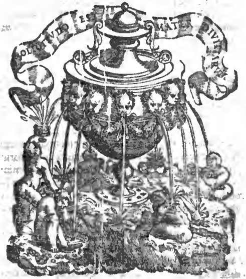
Valent, quartò, mortis conſtitutum in periculo qualibet in ſui corporis parte, licèt minima, infantem baptizare obſtetrices: vt Baſilius Pontius *de matrimon.lib.4. cap. 25. num.*8. explicauit: ad hoc namque vt valorem baptiſmus habeat ſufficiens cuiuſcumque, quamuis minimè, partis, vel quæ capillos contingat, ablutio exiſtat: vt ſcriptum reliquit. I Sotus *loco cit. quæſt. vnica artic. 7. §. 3. argumento,* & Vaſquez *tom.2. in 3. parte diſput.*146. Non ex eo quia capillos animam retinere iudicent, hominis verum tamen eoquod æxtimantur partes, & hac de cauſa cum illorum ſimplici fit ablutio modo, & homini facta dicitur. Diana *parte 4. tract.3. reſol.*4. Aquo fuit etiam facta extenſio; ſi vngui etiam infantis aquæ adhæſerit contactus. Affirmauit K etiam, puerum, qui habetur in ſecundina incluſus, vitaleſque peruenit ad auras, valida baptiſmum ratione, ſuſcipere poſſe; pellem quamuis aqua illa contingeret, & ratio habetur, illa eoquod pellis, ſecundina vocata, quædam ceu pueri pars, ac ipſius reputatur cutis, quæ loca cum fuerint, ablutus etiam puer nominari valet. Optimè tamen, ſi mortis euaſerit diſcrimen, debet, vt æquali modo

F cum ablutio fuit indigito, qui appareret, adducta; iterum ſub conditione baptiſmum ſuſcipere. DD. penes Dianam *loco ſupra cit.*

Non denegatur obſtetrici quintò, puero, qui matris in vtero iam ſubit mortem, baptiſmum afferre, dummodo quod ipſius ad puerum actio valeat extendi, vel ipſius fiſtula corpus tangere valeat, vel apertam per matricis ſciſſuram aquæ poſsit aſperſio penetrare. Iſt-
G hoc enim euenit cum nulla vitæ affulget ſpes, vt viuus poſſit ex vtero deduci: vt ex Diana *loco cit. reſolut.* 12. habemus.

Sufficiens ad infantis ablutionem ſextò exiſtit, vt vna tantum aquæ gutta ducatur, & huiuſmodi eſt Ochagauiæ ſententia *de Sacram. tract. vnico de baptiſmo quaſt.* 4. *num.* 8. Dummodo, quod tamen ablutio ſequatur. Hurtadus *de Sa-*
H *cram. Baptiſmi diſp.* 1. *difficult.* 6. & Ioan Præpoſitus *in* 3. *parte de Sacramentis qu.* 66. *artic.* 8. *dub.* 3. *nu.* 93. Diana *loco cit. reſolut.* 5. Adde quod Filliuccius *tom.* 1. F *tract.* 2. *cap.* 2. *n.* 34. Verum affirmat Baptiſmum fuiſſe quem alicui mulier infanti iam in mortis limine conſtituto adduxit, cum illi digito aqua madefacto crucem in fronte impreſſiſſet.

Permiſſum obſtetrici ſeptimò aqua è ſale deducta infanti Baptiſmum inferre: vt Enriquez extat ſententia *lib.* 2. *cap.* 6. *num.* 1. *qui in glo. lit. A.* Communi teſtatur de ſententia: & ratio habetur ſal- G ſa eoquod ab aqua ſal conficitur. Vnde idem, quod in gelu conceditur, & niue, haud quaquam in ſale denegatur, eſſentiali enim ratione condenſata ex maris vnda componitur. Vnde ſi liquidus efficiatur, vt baptiſmum inferat idonea exiſtit materia; vt fuit Doctrina Antonij Fernandez in examine Theologiæ moralis *parte* 3. *cap.* 2. §. 4. *num.* 5. Et hæc ſunt, quæ de obſtetricum ſtatu occur- H runt ad alia pergamus.

A F

DE PHARMACOPAEA

B G

ET PHARMACOPOEORVM

STATV.

CVM R. P. qni habenas
moderarentur Princi-
C pes non ſolum ad
iniungenda ægris me-
dicamenta Medicos
neceſſariè interuenire
opus eſſe, alias verum
etiam perſonas, diuerſo quæ in ſtatu
exiſterent, ſuaque medelas, & confice-
rent opera, & compararent, conſide-
raſſent, vt Medicæ adiungerentur arti
pharmacopolæ decreuerunt, illorumque
D munus; aliud ne incumberent ad opus,
niſi vt varia commiſcerent medelarum
inuenta :. Et iure quidem optimo: cum
nimiæ namque cupiditatis, & auaritiæ
nota è Conciliatore, nonnulliſque Do-
ctoribus impingatur Medicis, facili eue-
nire modo potuiſſet, vt vel grauioris
quàm fas eſſet, venderent pretio phar-
maca, vel minimè quidem neceſſaria
mandarent. Vnde, prudenti certè vigi-
E lantia, ne morborum inter anguſtias ty-
rannicè medicaminum premerentur cõ-
gerie infirmi, ac, vltra vires neutiquam
ſub expenſis oppreſsi gemerent. Federi-
cus Imperator huius in Siciliæ regni
conſtitutionibus, conſtitutione; quia
nunquam ſciri poteſt contrà ſtatutum,
decreuit ſuo ne ſub tutamine præfixa
mercedis quantitate proprijs ægros ex-
penſis recipiant, propriam nec vllo mo-
do ſtationem; Apothecam ſcilicet ha-
beant. Et in Spectabilis Prothomedici
ſtaturis ſanctio habetur, ne aliquis, vel H
Chirurgus, vel Medicus promiſſam ſor-
tiatur, vel mercedem ex Aromatario,
vel ſalarium, & nihil ex eius lucro præ-
terquam æſculenta obtineat, & pocu-
lenta. Si aliter namque fecerint, pænam
eo contentam in loco incurrunt: qua in
parte olim Archiater Ingraſſias huiuſ-
modi rationem attulit ſtatuti, ne cam
namque ob cauſam plurima neutiquam
neceſſaria ægroti aduerſum corpus, & I
pecuniæ detrimentũ, vt Pharmacopæo-
rum iuuamen præbeant lucro, iniun-
gant, & quod maiori dignum punitione
inſcitè confectas imperfectaſque ac ma-
læ medelas qualitatis: cum, & pauperum
haud quaquam aduertant damnum, &
Pharmacopolarum, ob cæcam lucri de-
ſiderium ſilentio tegant imperitiam;
ne afferri ſuſtineant, neque illas iniuſto,
ne decenti vendi pretio maximum ad K
R. P. detrimentum permittant, Cuius
quidem Societatis iniectio cum Aroma-
tarijs, ac Medicis prohibita euenit, &
non ſolum circa res, quæ ad Medicinam
ſpectantes exiſtunt, pro reliquis verum
etiam rebus, quæ huiuſmodi haud per-
tinent ad artem in tritico ſcilicet, pan-
nis, vino, alijſque, hominum quæ in cõ-
mercio interueniũt; ac tali modo ſcrip-

A ſit Afflictus *in dicta conſt.* quia nunquam
num. 6. in 3. libro: generalem propter
textus rationem commotus, qui nullo
modo cum confectarijs permittit ſocie-
tatem, ex quibus omnis expulſa euenit
arcti ligatio commercij: vt notatur *in l.*
de pretio ff. de Republ. Hoc ex eo quia ver-
bum Societas generalem habet for-
mam, omnes que ponit in conſideratio-
ne Societates, ac vt huiuſmodi referri
B ad cunctas debet *l. ſi ita* per Bart. *ff. de*
legatis 3. Dempto quod iuſta moueretur
cauſa, vt munera ſuſciperet, ac pretium,
ſecundum ſententiam Iacobi de Brutio
in l. 1. ff. de Senatoribus Bartolus *in l. 1. ff.*
ſi certum petatur. Adde generali eoquod
ſub verbo propria ex generis natura,
omnis de rigore ineſt ipſi ſpecies: vt ex
doctrina Bal. *in l. fin. C. de iure anul. au-*
reo. Quæ citatus refert Afflictus.

C Quæ quidem opinio (vt verè loquar)
nimium olere mihi rigorem videtur, ſi
vultra res, quæ minimè ad medicinam
ſpectant, extenſionem haberet. Illa ex
eo quia de cauſa Medicum inter, ac
Aromatarium Societatis prohibita eue-
nit iniectio, lucri ne ob cupidinem diui-
ſionem facerent mercedis, vel grauiori,
vltra quod res poſtularet, venderent me-
dicamenta precio, vel nimis, & ſupra vi-
D res opprimerentur expenſis. At cum
huiuſmodi contrahitur ſocietas, nihil
iſtorum, quæ haudquaquam decent, in-
terueniat; ergo nullum debet vigorē alias
circa Societates retinere. Nimis odio-
ſum etenim exiſtit, dum hæc inter ne-
gotia nulla, vel fraus, vel ægrorum
adeſſe detrimentum poſſit, ita rigoro-
ſam facere ampliationem. Nec vllo mo-
do cunctas extendi ad Societates ab Af-
E flicto debebat, dum reſtrictio potius,
quàm deodioſis extenſio rebus facien-
da *cap. odia de regulis iuris in 6.*

Honeſtior autem eſſe cauſa poteſt,
cuius intuitu, & medicinas componere,
ac illas vendere Medicis minimè licitū
ipſorum ex eo quia munus maiorem ha-
bet, & excellentiam, & maieſtatem
quàm Aromatariorum inſit officio: vnde
eum indecorum equidem, tali ſeſe tra-
dere negotio extet: Parmacopæis talis F
relinqui exercitatio debet, & opera, vt
vigili quidem conſtitutum prudentia
fuit: indignum namque Medicorum
habetur honeſtati, huiuſmodi circa ope-
ra verſari, cum ad illos medicamina
iniungere non autem componere ſpe-
ctet, qua de re Galenus *6. epidem ſect. 4.*
tit. 1. diuiſa videtur munera conſtituiſſe
ratione medicosque inter ac Aromata-
rios nullam permiſiſſe ſocietatem; illi G
etenim præcepta præbent, iſti & iuſſa
obſeruant, & ſeruitium præſtant: vt ex-
plicatum è Sennerto *inſtit. Medic. lib. 5.*
part. 3. ſect. 2. cap. 1. fol. mihi 632.

Enim vero ſuos licèt Medicus habe-
re miniſtros debeat, vt medicaminum
ad compoſitionem incumberent, ſuoque
ſatisfacerent muneri proprias conceſſe-
re Pharmacopæis partes, cum rari ha-
beantur Medici, qui medelarum in com- H
poſitione ſatis valeant impendere tem-
poris; hac minimè tamen de cauſa me-
dicamentorum vt in compoſitione ver-
ſentur ipſis ablata poteſtas. Nemo ete-
nim rectiori compegerit forma, quàm
ipſe Medicus id agat: vt antiqui etiam
in praxi poſuerunt, proprijs qui mani-
bus conficere medelas haudquaquam
erubuerunt; neutiquam ob iſthoc autem
huiuſmodi eis concedi facultas debet; I
omnem penitus namque in medicami-
num compoſitione poteſtatem tali mo-
do pharmacopæis auferremus, ac ſolis
diſtribuenda Medicis aromataria eſſet
ars; quæ ſi pangant nulla ob quæſtuum
ratione debet venalia exhibere. Quod ſi
autem, cum neceſſitas vrget, huiuſmo-
di compelleretur ad opus, vel vt ægro-
torum haberetur vtile, vel ne aromata-
riorum ignorantia damno eſſet, haud K
quaquam circa illa ſe verſare prohibitum
extat; illud namque de lucri cupiditate
argumentum nullo modo hoc militat
in caſu; nec alio ſub prætextu deficerent
ipſis cauſæ propriæ, quibus ſatisfacere
auaritiæ poſſint: ſi ad lucrum namque
incumbere Medicus vellet (medicami-
num licèt haudquaquam circa compoſi-
tionem verſetur) multa reperirent in-
uen-

A -uenta, nihil enim aromatarij probitas conducit nullumque ponere impedimentum poteſt, niſi bonæ, ac incorruptæ Medicus exiſtat conſcientiæ: vt affirmat Sennertus *loco ſupra cit.*

Quidquid attamen ſit in cauſa, experientiæ conſtat lumine, dictiſque probatur, in Medicos, prohibitionibus per neceſſarium aromatariorum ſtatũ in R. P. exiſtere, vel vt fraudes euitarentur, præ- B ſumptiones, aut medicorum inexplebilis arceretur auaritia, vt Medicæ artis etiam honeſtati conſulerent: vel denique ob facilitatem, quæ in medicaminum habent inuentione vtiles exiſtunt Pharmacopæorum operæ. Qua de cauſa ipſorum verba de ſtatu facturus iam ad opus pergo. Et primum de medicamentis.

Omne id igitur, quod noſtræ quali- C tates naturæ immutare, & quocumque valet modo exſuperare, vt Sennertus aſſeruit *in lib. 5. parte parte 1. ſect. 1. & cap. 2.* Quod equidem, vel ſimpliciter vocari, vel aliquam ſecundum partem valet; medicamen ſimpliciter, illud, quod ſemper definitione dicto allata modo æquari valet, & conuerti; ſecundum quid, licet non ita propriè: omne id quod cum alimenti natura quauis forma, vel aliqua ſui parte communicat, & alimento- D ſa iſthæc dici medicamenta valent.

Oppoſitio medicamentum inter, atque alimentum velut, è diametro habetur. Hoc namque mutationem affert illud ſimilitudinem. Nos etenim haudquaquam præterit mutare, atque aſſimiliari exiſtere contraria. Vnde illa etiã quæ hunc in ſe habent effectum, aduerſantur. De vtroque atenim intermedio, E de alimentoſo nimirum, ac medicamentoſo, & recedit, atque etiam particeps efficitur, medicamentum, quod in alimento euenit; huiuſmodi autem ratione, vt medicamento habeatur medicamentum alimentorum affinius, & medicamentoſum alimentum alimento fit magis conſimilius.

Alimentum autem illud eſt: quod noſtri ſubſtantiam corporis augere valet; aut quod noſtro immutatum è calo- E re ipſius tranſeat in nutrimentum: in ipſo aut, quoad alendi qualitatem retinet, nil aliud concurrere debet quàm vt ſimile corpori efficiatur, eique faueat; Medicamenti autem natura: vt noſtram cum ipſius alteret corpus, nouamque inducat qualitatem: quod ſi vero id, vt noſtrum alat corpus, idoneum, & aliquam ipſius vtili alterationem inferat, abſoluta neutiquam forma dici alimen- G tum, vel medicamentum: ſed medicamentoſum alimentum, aut alimentoſum nominari medicamentum poteſt; medicamentum autem, & alimentum inter, quæ abſoluta ponantur forma è Græcis medium conſtituitur: Differentia verò vtrumque inter, ac venena exiſtit; ipſa namque noſtro neque à calore ſuperari, nec noſtri ſimilia corporis qualitatibus reddi, nec illis aliquo alterationem cum iuuamine adducere: ſed bonas, vt cor- H rumpant diſpoſitiones vim habent. Ac tali modo alimenta inter, ac venena, quæ duo velut exiſtunt, vt quid medium videntur medicamenta, quæ neque valent è calore ſuperari, vel noſtro ſimilia reddi corpori, neque adeo ipſius aduerſa naturæ, vt venenorum corruptionem inferant modo, vt ſuis commodè afficiant qualitatibus, impropriaque alteratio- I nem ducant ratione.

Omne atenim, vel ſimplex: vt Medicorum extat ſententia; vel improprium eſt medicamentum, quod nil ex pharmacopolæ habens permixtum arte, ſimplici puroque modò iuuamen affert. Compoſitam quòd ſuam è ſimplicibus deſumit perfectionem: ſub ſimplicibus vero mineralia, plantæ, ac animalia comprehenduntur. Primorum nomine, K proprio mineralia rigore non ſolum cõtinentur, ut metalla, ſulphur, antimonium, vitriolum, eorumque recrementa; uaria verum etiam terrarum genera ſumuntur; vt lemnia, ſigillata, bolus armenus, lapides quoque, ac gemmæ, ac diuerſa ſalium genera, & ſucci, qui in terra componuntur. Cuius generis naptha, & aquę ſunt thermales, ac manna.

Ex

Digitized by Google

A Ex poſterioribus, vel integro modo, vel ſecundum partes habentur ligna, radices, medulla, cortex, frondes, froſes, & cum floribus vna ſucci, & ſemina; gummi reſinæ, olea, nec non liquores. Ex tertijs tandem, vel non manca forma, vt ſunt ſcinci, aſelli, lumbrici, ſcorpiones cantharides &c. Aut ſecundum partes; vt cerui cornu, medullæ ſubſtantia, caro, aut ea, quorum fit in ipſis generatio; aut eorum ſunt corpora, vt mel, & B cera, vel excrementa, vt fel vrina, & non nulla alia.

Medicamentorum etenim cùm ſimplicium, tùm compoſitionem, vel ex mineralium, vel ex vegetabilium; vel tandem ex animalium qualitatibus deſumuntur. Vt ſupra fuit explicatum. Perfecta ipſorum cognitio in delectu, præparatione, mixtione compoſitione, proportione, quantitate, ac forma conſiſtit; C & vltra vt affirmatum è Quercetano in omnium, tàm ſimplicium, quàm compoſitionem legitimo & vſu, & adminiſtratione inhæret.

Hac nullam de re, quæ ſunt perpeſſa in officinis præparationem medicamina, ſimplicium excipiunt nomen. Habentur, & alia in Pharmacopœorum officinis, quæ ſimplicia vocantur non ſolum ex natura, ab arte verum etiam cō- D parata; huiuſmodi ſūt omnes ſtillatitiæ, ac ſimplices aquæ, olea etiam ſimplicia, ſiruppi, multaque iſtis affinia, quæ magis compoſitis coæquata ſimplicium nomen, & ex aduerſo poſſunt ſub compoſitis reduci, Medico ipſorum cognitio neceſsaria: vt habetur teſtimonium Galeni *in comment. 3. in Aphoris 2. ſect. 5. & 6. Epidemiorum.*

E Cauſæ autem, quæ medicaminum ad compoſitionē ſtimularunt Medicos plurimæ, quæ à Quercetano afferuntur; nullo enim auaritiæ impulſu, vel hominum ob voluptatem adinuentæ: vt ſibi Plinius fingit: ſummò autem conſilio ſummaque prudentiæ vigilantia, & quæ inerat, neceſſitate, iſthoc deuenire ad opus Priſci fuere Medici coacti: vt è Quercetano & enim explicatum ipſæmet morborum ſimplicium naturæ, vel compoſitorum, F & qualitates, quæ habentur, contrariæ, ac diuerſæ circa eos intentiones (pro vt variæ, & cauſarum ſynthomatum, affectarumque partium, ac ægrotantium naturæ inſunt qualitates, ipſorum etiam vt conditio, ætatis vigor, conſuetudo, voluptas, eorumque habetur placitum) ad medicamentorum cōpoſitionem, & anſam præbuere, ac rationem ſuppeditarunt; vt commodiori G etiam forma ocyuſque, ac tutius, iucundiori nec non modo in ægritudinum procederetur cura, morbificæ ac etiam ex qualitatibus cauſæ, quæ debebant impugnationem excipere, circumſpectumque ſortiri artificium debebant, efficacior, & vrgentior adducta cauſa, vt ad medicaminum procederetur compoſitionem: vt fluentem nimirum eijcerent arctam comprimerent, & crudam excoquerent, craſſam inciderent, ac expel- H leret materiam infractam liberarent, & euellerent; vt explicatum, ex Galeno *in cap. 5. lib. 1. de medicamentorum ſecundum genera compoſitione*. Vllo nec modo negligi, vt & naturam, & ſitum, robur nec non, & debilitatem reſpicerent partium.

Medicamentorum etiam adhibetur mixtio cum ſui propter craſsitiem, vel aliam ob cauſam internam peruenire I ad partem, quæ fit affecta nullo poſſunt modo, vel agere neutiquam, uel pertingere haudquaquam ſimplicia valent, vehicula tali de re vt adhibeantur neceſſe, adhoc faciliori pertranſire ſint potis ratione, vt noxiam aliqua in parte ſimplicium qualitatem corrigant, ingratus vel ſapor, aut odor tædio afficeret ægrotos, ſtomachoque ne adducerent nauſeā, K vt diuturna etiam perſiſterent in conſeruatione; non ſolum ex eo quia præſenti, futura, verum etiam pro occaſione parantur, ne putridas contrahant qualitates, ac innumeræ potuerant cauſæ interuenire, per quas hoc Medici fuerint ad opus compulſi.

Chimici vero medicamentorum aduerſus compoſitionem inſurgunt, cum te-

te-

A temerarium dicant eſse compoſitis vti quo in caſu ſufficientem haberent vim ſimplicia, & vitioſum planè haberi multa eodem ponere incompoſitio ſimplicia ipſammet, quæ retineant agendi efficaciam. Affirmant etiam nullum exiſtere malum, quod ſuam non habeat ſimplicia remedia ad curam. Et hac de cauſa minimè oportet, vt plurium fiat compoſitio: vt Helmontius explicauit in ſuo diſpenſatorio moderno: Reſponſum
B huic primæ obiectioni à Sennerto adductum de conſenſu, & diſſenſu chimicorum *cap.* 18. *de Medicina, & Methodo medendi fol.* 267, in magnis qui affirmauit, Quis è Medicis, variam qui non videat tàm in morbis, quàm in incauſis complicationem? Plures quo in caſu ad ſcopos debeant medicamina dirigi, cum
C vnius tantum ſimplicis iuuamine iſthoc agi nequeat, ac tot non inſint in medicamine facultates, vt qui proponuntur Medici reſpondeant intentis: non contentioſè attamen concedit, diuerſæ in mixtione medelæ cauta debere agi vigilantia, illorumque vites, & conſenſus agnoſcere, quæ debeant immiſceri, oportet, quod ſi mutua exiſtat repugnantia, & noxium inde medicamentum reſultet nulla quidem forma debet commixtio effici.
D Inficias etiam eunt chimici, quin medicamentorum efficiatur correctio, & ſuperuacaneas eſſe dicunt ſarcinas, ac proprietatum abſque cognitione partiũ, & conſonantiarum ad contemperamentum venire. Quid enim veneno aduerſum pondus retinet aroma? reddetur anne mitis Napellus, Cariophylli ſi fiat admixtio? Vnde grauamina indiſpenſatorijs, ac ſtupida eſſe additamenta, mo-
E derationes quæ haudquaquam in veneni feris afferunt: ſed virium adducunt diſpendia, ſtatuere, iſta & Helmontis extat ſententia. Magnam autem admirationem aduehunt, clauſos dum retinent oculos ad ſuorum legenda ſequacium opera, dum compoſitionibus, & ipſimet vſi fuere, vt bene conſpici valet ex Adriano Miſinghit, & Crolio, noſtris qui hiſce temporibus præcipuum chimicos inter locum occupant: ſola ſi enim F digeſtio, vel ſeparatio, vt malas purgantium qualitates auferret, ſufficiens eſſet. Qua de cauſa ſuis Cinnamomum, Cariophyllos, Muſcatam addunt, & nucem compoſitionibus? Vitrioli quare ſpiritum, ſcamoneam, roſarum puluerẽ, rubro ſimul cum ſandalo Adrianus adhibuit? Cum appropriato cum liquore ſuas mandant ſuſcipi medelas? Illis G namque vt vehiculis, ac directoribus eas, eum quibus conuenientia, peruenire ad partes valeant.

Quæ robur etiam addunt nullo commiſceri modo aſſerunt, ne tales habeant qualitates, vt aliquod afferre nocumentum poſſint, quibus reſponſum ducitur, verè, ac vllo ſine dubio illa exhiberi cura medicamenta, vt iuuamen, haud autem afferant nocumentum, aliqua licèt H ex medelis inficiatur corpus moleſtia.

Nulla etiam ratione, vt perdurent, confici medicamenta debere dicunt herbarum cum ſuccus ignis cuiuſdam ſulphurei odore permanere afferant; cum ſaccari, alijque additamenti virtus haudquaquam opus, vt incorruptos illos retineat; ſi acetiem namque, mellei ſpiritus, & ſaceari, ac putidas nouiſſent feculentias, parciori eorum adhibere I modo vſum infirmorum in cura eſſent ſcholæ contentæ: hac explicat etiam Sennertus de re, quod ſi omnia in ſpiritus, olea, ſalia, vel extracta reſolui deberent, his tantummodo vti oporteret: nulla equidem ratione ſaccaro è corruptione medicamenta conſeruari opus eſſet, nec vllo modo vel per aquam, vel roſarum ſpiritum iſthoc præſtabit quiſquam, quod roſarum per conſeruam K agi valet: de fructibus etiam plurimis habetur experientia, integra ergo ſaccari admixtione debent neceſſarios conſeruari ad vſus.

Nulla etiam ratione aliquod, vt iucunditas habeatur, adiungi putarunt debere; chimicè dummodo, quod medicamenta præparentur; medelarum enim virtus, cum ſaporis habeatur dul-

A cedo, tollitur, & plurima inſunt medi-
camina, propriam, quæ vna cum guſtu
coniunctam retineant efficaciam, quæ
nullo auferri modo ab eis valeat; adde
ſi diligenter ipſa res inueſtigetur, inter-
na etiam pharmaca, tàm ſolutiua, quàm
correctiua odore tantum habere vim aſ-
ſeruit Helmontius *in imago fermenti im-
pregnat maſſam ſanguinis numero* 17. Et
hac de re ſi abſynthio auferre amaritu-
B dinem quærimus, efficaciam quoque
erripi, dicunt neceſſe, remediorumque
vires etiam immutationem excipere non
vero moderatorem aſſerunt: animaduer-
tere autem debebant omnem impendi,
cum præparantur, ſolertiam vt propria
virtus in qualitate conſeruetur, & efficar
cia, nullumque ad iuuamen dulcedinem,
iucundum niſi ad guſtum inſeruire.

Neceſſaria quæ de cauſa medicamen-
C torum compoſitionem forma, debet, vt
exiſtimo eſſe, vtque illius diligenti aro-
matarius incumbat ſtudio eſt neceſſe;
Pharmacopœæ autem, vt habeatur com-
modum, duas quæ diuiſa in partes ex-
tat; de operatione prima tractat, per
quam optatum peruenit Pharmacopœus
ad finem: certa Poſterior illas per ope-
rationes remedia comparat, ſtatuitam-
que illa redigere informiam valet, quæ
D vbi neceſſe plura inſimul, & coniungere
inſtruit, & conficere.

Caloris cognitionem circa, prima
verſatur, ignisque gradus, quatuor quod
modis conſtituunt, diligenter ſecludit,
& primus qui placidus apparet, ac ſeſe
mitem offert; maiorem ſecundus qui
vim habet, ac tactu intolerabilis; tertius
qui conſumit; quartus in ſummo exiſtit,
incandeſcentia quo redduntur metalla;
E quilibet autem gradus proprios conti-
net: maior namque, vt liquida effician-
tur metalla, quàm vt excandeſcant de-
bet calor interuenire, ac ita de ſingulis,
vt chimicorum agetur in ſtatu.

Aequalem nonnulli primum reddunt
balnei calori gradum, cineribus aſſimi-
lant ſecundum, arenæ, vel ferri ſcobi-
bus tertium, nudo quartum igni com-
parant: expertus attamen Pharmaco-
pæus ignis diſtribuere ſolerti debet gra-
dus vigilantia, cum obiectorum, ac pa-
randæ reſpectum habuerit materiæ à le-
ni namque igne, ac per gradus qualibet
procedere in operatione debet ad illum
vſque, poſtremus qui appellatur gra-
dum.

Trituratio ſe offert ſecundo, præci-
puus cuius extat finis, vt minimas, quæ
in pharmacis adducent, diuidat in par-
tes, vt facili cum alijs modo vel com-
miſceri, virtus aut extrahi valeat; cum G
illa, vigilanter aduertant, quæ tenuem
retinent ſubſtantiam nullo triturationem
tolerare modo; aliquid enim, cum fra-
ctio adhibetur, & de rei eſsentia egre-
di, ac exhalare de viribus poteſt, atque
ſolet quæ aptiori autem dirumpuntur
forma, nullo modo cum ijs, quæ deſu-
datè franguntur, debent coniungi, ſin-
gula verò debent ſeparatim contundi,
vel ea ſimul, affinem quæ triturationem H
excipiunt, rumpi debent: cum aduer-
tunt attamen, vt ad infuſionem coctio-
nem; aliosque actus non tàm exactam,
ſufficientem haberi trituram: ſed vt me-
dicamina fermententur, ad vnguenta
ſcilicet efformanda, & emplaſtra, ſubti-
liſſima debent forma conteri, vt diligen-
tiori, ac magis facili modo valeant com-
miſceri. Eo autem in caſu, cum opus
habebitur, diſrumpenda, ſi longo enim I
ex tempore contunduntur, virtus abit
omnis, ac egreditur. Exactiſsima hæc
verò tritura, leuigatio nuncupatur, quã
impalpabilem cum reducta in formam
fuerit, Alcaol nominant.

Tertiam occupant ſectio, raſio, ac li-
matura ſedem, prima forcipibus, & cul-
tris in folijs, caulibus, plantarumque
radicibus adhibetur, ſimili, quæ ratione
facilius ad coctionem comparari, vel tri- K
turam ſolent; ſecunda torno; vt ligna,
cornua, dentes, animalium, ac vngulas,
nec non alia radat, ponitur in vſu. Illo
denique in caſu tertia opus eſt arti ope-
ratio, cum, quæ nec ſectionis ui neque
trituræ valent contundi, neceſſe vt rum-
pantur; huiuſmodi metalla generis, oſſa
quoque animaliũ, ac dura exiſtũt ligna.

Se-

Sæpius quartò non inutilis habetur Pharmacopæo liquatio: hac enim qui durioris extant naturæ in magis liquidam cedunt ſubſtantiam, & diſſoluuntur; diſtinctio tamen à pleriſque liquationem inter, ac diſſolutionem imponitur. Liquatio namque ſæpius caloris beneficio, ac nullo adhibito humore fieri ſolet; in diſſolutione autem non raro concurrere humor debet, ac nullus cum interdum calor interueniat; Præcipuum ſolutionis extat genus, quod è pleriſque deliquium nominatur, cum corpus nimirum humidum, per aerem, qui ſeſe in illud introducit fluidum redditur. Deliquij tempus in alijs longius, in plurimis breuius requiritur, & iſthæc ſunt, quæ liquari debent, ſubiecta.

Toſtio, quintò, vſtio, cinefactio, & calcinatio neceſsè, vt Pharmacopæorũ veniat ad cognitionem; & ad eas quamuis prima præparationes attineat, quæ vt alicuius fiat medicamenti ſeparatio partis in opera ponuntur; maiori autem ignis efficacia in vſtione, atque cineratione requiritur, quàm in toſtione: in ipſa namque potius res exiccatur, quàm aduritur, & ſi quid eſt ſumma tantum in ſuperficie conſiſtit in vſtione intoſtione vero internæ tàm partes, quàm circa ſuperficiem poſitæ comburuntur: quæ à nonnullis operatio calcinationis eſt nomen ſortita, ſub ipſa enim quæ incinerem calcem, aut puluerem conuertuntur, comprehenſa exiſtunt: commodiori atqnim forma ſub combuſtionis nomine tales concludere operationes licet, eo autem cinefactio ſeu in cineres dicitur eſſe reductio, humida cùm qualitas, quæ nullo comburi modo poterat, & per quam connexæ inerant partes, abſumitur igne, quæ duplici fieri valet formis: vel aperto igne, cui, vt incineres abeat, nuda res ſubiectatur; vel clauſa in vaſe materia exuritur, ſeſeque incineres vertit; vehementiorem autem contineat vim ignis oportet, ac non ſolùm vas, ipſamet etiam tota igne compenetretur materies; & differentiam è primo habet modo: illo namque quidquid vagum in auras abit; hoc vero pernicia quædam retinentur, ac fixa exiſtunt: explicata etenim calcinatio præcipuum in metallis obtinet, ac mineralibus locum, & in illis quæ affinia videntur, admittitur; Huius Geber *lib. 1. ſup. perfect. cap. 51.* definitionẽ attulit. Quod rei ſcilicet pulucrizatio extet, & humiditatis, quæ partes connectat, priuationem. Duplici fit porro forma calcinatio, actuali vel igne, aut potentiali; Primo efficitur cum annexionis vinculum ſubiecti ex vigore ignis voratur; poſteriori cum fortes, ac erodentes adhibentur aquæ.

Putrefactio ſextò interuenit, ac fermentatio: prima illa eſt, qua in humido nexus calore, aliquo diſſolutionem patitur modo. vel naturales cum fuerint ſeiunctæ compages, habilior artificialem redditur ad ſeparationem nil aliud poſterior, niſi mixti reſolutio; quod ſulphuris plurimum, ac ſpiritus in ſe contineat, ſuis ferè in principijs, quæ in humido confecta, copioſo, & ſulphure mixti, formæ ipſius occaſione, contento in corpore: Mixti quæ iam principia diſſimilia vinculi ſeſe inter colligauit ad inſtar. Duplex autem hæc: vel ſpontanea, vel artificialis: prima per ſe non raro incipit, artis miniſterio perficitur ſecunda. Putrefactio autem eo maiori eſt naturæ imitatrix modo, quò permedia conficitur naturalia, roris per balneum ſæpius, æquinum haud rarò perfimum: Varium digeſtionis eſſe tempus minimè gnaros latet in alijs, etenim longius, in pleriſque breuius requiritur. Quæ mollis enim extant qualitatis, & recentes habentur, breuiori; quæ ſiccioris autem, & durioris naturæ longiori temporis maturantur ſpatio.

Cribratio accedit ſeptimo, ac lotio: prima non eo tantum inſtituta fine, vt contriti medicamenti, ac in puluerem abeuntis à craſſiori extet pars ſubtilior ſeparata, vt humida verum etiam, & cocta per cribrum, vt ſæpius ſericum, traiſigati ſecundæ munus, vt pharmaca non ſolum, ſi læſa extant, abluat, alijs verum

A etiam de cauſis, vt medicamini ſcilicet maior addatur, vel noua inducatur qualitas, e Pharmacopæis adhibetur.

Macerationis octauo, infuſionis, & lotionis debet Pharmacopæus peritiam habere: infuſio autem, vel maceratio nil aliud eſt, quam aliquem in liquorem immergatur medicamentum, vtque intus fiat madidum, ac externus; & primò vt medicamenti attrahatur vis, craſſa cum terrenaque relinquatur ſubſtantia. Quædam etiam vt propria corrigatur malignitas in infuſione ponuntur, vt vis certò

B condenſetur medelæ; vt dum quartò mollia redduntur, & apta efficiantur ad coctionem; diuerſis autem infunduntur medicamenta in liquoribus, prout & operantium ſcopus, ac intentio extat. Quædam namque ſimplici in aqua, non nulla in diſtillatis, plurima in vini ſpiritu, pleraque in aceto, multa in oleo ad ægritudinem, [illegible] proxima infuſioni coctio, [illegible] habetur; quia

C inter in eo ſaltem differentia extat, longiori, quod tempore, ac minori macerat calore medicamenta infuſio. Coctio autem ocyus maiorique perficitur vigoris vehementia. Hæc autem ea excoquuntur de cauſa, vt ipſorum transfundatur virtus in liquorem, qui poſtmodum ad medelam [illegible] adhibeatur; vt prauæ deinde qualitates, & excrementitij humo-

D res [illegible] diſcuſſi, ac flatus expellantur. [illegible] contineatur [illegible] primo quod ſufficiens extet cum liquoris quantitate commodo in vaſe, aqua in admouentur medelæ, (quæ in arte Pharmacopæorum obſeruatio) vt non [illegible] quæ ha-

E bent in coctionis primo apponantur [illegible] magis [illegible] tur, & ſuas citius diſſipent vires poſtrea [illegible] vigor coctionis [illegible] medicamentum [illegible]

Nullo neque [illegible] modo colationem, clarificationem, deſpumationem, filtrationem, digeſtionem, ac expreſſionem Pharmacopola nono debet; & circa primam ſciat eadem (quæ in [illegible]

adhiberi cribationem oportet) ratione deberi colationem in liquidis applicari; per colum enim ſubtilia tranſmiſſa egrediuntur, & craſſæ quæ ſunt qualitatis retinentur. Præcipuum autem coli genus ineſt, quod pyramidis ad inſtar conſtructum Hippocratis vocatur manica. Et ex eo quia non omnis valet colatione impuritas auferri, Deſpumatione remediorum exercent ad præparamentum perforato illum vero coclearí Aromatarij agunt clarificatio, licet in quacumque craſſarum purgatione ſordium venire poſſit, & varijs modis, vel quieta dum forma fæculentæ per ſe reſident partes, vel cum Deſpumatio adhibetur, vel Colatio; in ſpecie attamen illam Pharmacopæi, quæ addito efficitur oui albumine vocant. Filtratio etiam illo fit in caſu, cum fæculentæ, quæ non ſatis permixtæ, ſed confuſæ, liquoris debent extrahi qualitates; quod ſi verò per fecta fuerint connexæ taliter forma, vt vna etiam cum liquore per filtrum poſſint euaneſcere, debet interuenire digeſtio; hac enim liquoris è reliquo fæces deducuntur, ac in fundum abeunt, & diuerſis licèt modis nomen accipiatur digeſtionis, vt putrefactio ſæpius, non nunquam exaltatio, & illo circulatio non raro ſignificetur; hæc tamen ad chimicos potius attinent, quã ad Pharmacopolas, & hac re iſthic prætermittam ſatis eo dicturus in loco. Nec expreſſio negligitur; ipſius namque beneficio vel manus vel torcularis opera liquidus ac humidus à terreſtri, & ſicco per Aromatarium diuiditur humor. Decimum diſtillatio ſedem occupat, quæ pluribus, vt Iohannes Baptiſta Porta ingenioſiſſimus Parthenopæus nobis reliquit, fit modis, & primò per aſcenſum igne, ac terra, per aërem eſſiquitur, & aqua in ſecundo per earundem elementorum deſcenſum. Per inclinationem tertiò; quæ tam per ignem, aquam, ac per terram fit. Per ſolis quartò ſignum & calcis aliorumque calores corporum agitur, quibus de omnibus idem ſupra dicto in [illegible] circa modos ex-

A explicauit, & formam. Aliæ habentur etiam operationes, quæ ad chimicam potius artem, quam ad Pharmacopæam ſpectare iudico; chimicorum hac de re in ſtatu luculentiorem inſtituam tractatum.

DE TEMPORE SIMPLICIUM *colligendorum.*

B *Cap. 2.*

HAnetarum curſus, aſtrorumque manſiones debent, vt plurium ſententia ſolerti, cum herbarum faciunt delectum, Aromatarij diligentia conſiderare; vt propriam poſſint, & uim retinere, optatoſque valeant effectus cauſare. Ita vt ſi tali haud colliguntur vigilantia nulla prorſus ineſt efficacia: inde C attamen ipſorum opus effectibus, & medicorum intento opertarium redditur; cum iſthæc etenim inferiora dependentiam è ſupernis habeant; ac ex illis regantur nil admirationis debet afferre; ſi varia pro illorum aſpectu vires etiam nunc debiliores, nunc vero validiores habeant; vt nonnulli, & doctiſſimi de Pionica iudicium ferunt, vocis, non ſemper Epileſiam aduerſus ſtatuere, nullamque putant haberi cauſam; ſtatuto D niſi quod minimè legantur tempore, hoc Galenus *lib. 2. de Antid. cap. 11.* Aliſum, quæ rabioſum ſanat morſus canum, æſtiuos caniculæ inter feruores colligi aſſeruit debere, & confirmat Matthiolus *in Præfat. in Dioſcoridem.* Quamuis Eraſtus *parte 1. diſput. contra Paracelſum fol. 89.* in ſacris iſthoc literis prohibitum euenire, ſed annis ſolummodo tempus, ac ſtationes dicat conſiderandas. E Aliæ namque in Autumno, hiberno nonnullæ tempore, plurimæ in denso pluuio aliquæ Cœlo, calido quædam, plæræque frigido, aere & ſolo ... ateramque iſthoc in loco ſcripturum extet haud ... cuiquam herbas prohibitum habeant, ... lignorum etiam, quibus ... conficiuntur inciſione procedere debebat; ſæpius enim illa cum Luna creſcit, interdum cum decreſcit ſecatur. In Plantarum F nec non ſatione, verum euenire: in illis enim præcipuè Lunæ manſio, ab Agricolis inueſtigatur, qui per vniuerſum pœnè orbem vſus inualuit: ſed etenim, vt faciliori cognitio habeatur modo, qua debeant illæ colligi ratione tempus, ac menſes, quibus ſolers delectum Aromatarius valeat facere; hic adnotare libuit.

G At quoniam non cunctæ anni ſtationes aptæ ſunt, ac generali ratione haud idoneæ; vt ſimplicium fiat delectus. Et eoquod alio radices, diuerſo frondes, vario flores, nec ſimili fructus tempore ſeliguntur: hac de cauſa Princeps ſeplaſiorum Dioſcorides maxima inuigilare Aromatarios diligentia debere dixit: vt ſuo in tempore ſimplicium faciant electionem, temporis eoquod iuxta diſpoſitionem bona ſunt, ac efficacia, & ex H aduerſo per inepta exiſtunt, & inutilia. Non ſolum autem anni temporum, diei verum etiam, & aeris fieri conſideratio debet. Sereno autem in die: vt aſſerit Dioſcorides, illorum eſt delectus faciendus, cum plurimum interſit magis nidenti vt Cœlo ſimplicia, maiorem ex eo quia retinent efficaciam, quàm pluuioſo & humido colligantur. Debet etiam locorum, in quibus ortum habent, diſpoſitionem Pharmacopæus animaduertere. Hippocrates enim affirmat dicens: *Tu verò quod fieri poteſt nobis montanas maximè, & in aliis collibus naſcentes herbas radicitus reſeca: ſunt enim aliquæ fortiores ſolidiores, & acriores propter terræ denſitatem, & aeris tenuitatem: nam quod attrahunt frigidius eſt. Conare tamen, quod etiam de illis, quæ circa ſtagna naſcuntur,* K *& de paluſtribus, & fluuialibus, aut fontanis flores colligas, quas ſanè debiles, & exolutas, ac dulci ſucciesse ſit.* Hæc Hippocr. Debent etiam regiones in conſiderationem venire, non quælibet enim fere omnia tellus, ipſarum namque, vt qualitas, ea & ineſt herbis efficacia, & plantis, aliqua etenim in parte ſumma alia exiguas retinent. Curſus etiam Lunæ

hafid-

A haudquaquam inutilis,cum ipſa eoquod
in augmento minimè ſe habet, illa de-
bent colligi ſimplicia, quæ ſint conſer-
uanda; in ipſius namque plenitudine
multum ineſt illis humiditatis, facilique
modo corruptioni extant ſubiecta; pla-
netarum vero circa manſiones chimico-
rum agam in ſtatu, hic autem ea propo-
nam obſeruanda, quæ iuxta Dioſcoridis
ſententiam neutiquam negligi debent.
B Et primò de ipſius doctrina.

Eo colliguntur in caſu radices quo
frondibus vndique denudatus habetur
truncus, & male hac de cauſa nonnulli
ſentiunt Aromatarij habile ſolum au-
tumni tempus ad radicum eſſe delectũ:
cum folijs enim expoliatus caulis maior
ineſt radicibus virtus; flores verò debēt
prius,quàm humi decidant excerpi fru-
ctus cum ipſis maturitas, demptis qui,
C dum acerbi, conſeruandi; ſemina dum
ſicca incipiunt eſſe,& ante quàm in ter-
ram labantur. Succus ex herbis elicien-
dus cum virgulæ habentur germinantes:
hoc namque tempore magnam retinent
humorum copiam. Vt faciliori attamen
habeatur cognitio ſubiectam en profe-
ro tabellam, qua ex P. Donato Heremi-
ta ordinis Concionatorum Partenopæo,
ſuo in antidotario facienda conſpiciun-
tur, & primò.

D Ianuario in menſe branchæ Vrſinæ,
Celidoneæ tàm maioris, quàm minoris
liliorum conuallium, Tapſiæ, maioriſ-
que Conſolidæ radices colliguntur.

In Februarij ſpatio Filicis radices, ac
tamariſchi, e paticæ folia, Violarum
flores. In Martio Vallerianæ radices, &
Satirionis, arboreus populei oculei Mu-
ſcus, freſuariæ frondes, perſicorum flo-
res, decerpendi.

E In Aprile Altheæ, Appis, Sparacis,
Brioniæ, Fæniculi, Graminis, Lappæ,
Petroſelli, Rubiæ Saxifragiæ Radices,
Boraginis folia, Paſtoris burſæ,Mandra-
goræ, Citra, Eufragiæ, Serpilli, Buragi-
nis flores, & Bugloſæ, Cacomillæ, Li-
liorum, qui Cærulei, Violarum, qui
Crocei, Melislothi, ac Narangiorum.

Maij menſe Abſynthij, Celidoniæ
cicasbitæ, Cicoreæ, Capillorum Vene- F
ris, Endiuiæ, Folia; Eupatoriæ, Aneti,
Liguſtri, Maluæ, Fabarum, Silueſtris
Papaueris, Roſarum ac Sambuci flo-
res euellendi: Burſæ paſtoris, Iuſquia-
mi, Bectonicæ, Cardui ſtellati, Agrimo-
niæ ſumariæ, Meliſæ, Hipocriſtides,
Mentæ, Saluiæque ſemina legenda.

Iunio Ancuſæ radices, Ellebori albi,
& Pentaphilon; Camaleæ folia, & Ba-
lauſtæ, minoris Centaureæ flores, Lauē- G
dolæ perforatæ, ac Stecadis; Aniſi, Gal-
litrici Papaueris, Abrotani, Artemiſiæ,
Absynthij,camedrij Hiſopi,Hipociſtidis,
Recoritiæ, Mentæ, Samſuei, Marubij,
Mille folij, Origani, ac Pulegij ſemina,
Polij necnon, & Satureiæ, Thymi, Ver-
benæ, Nucumque in maturitate, ſuc-
cus.

Iulij in Menſæ, Plantaginis frondes,
& Laureolæ ſemina, Endiuiæ, ac Feni- H
græci, Liguſtri, Hypperici, Iuſquiami,
Lactucæ, Portulacæ, Petroſelli, Rutæ,
Sinapis, Vrticæ, Coriandri, & Cuſattæ,
Latherij ſuccus, ac Squilla, pro Acacia
ſuccus Atrignorum per aptus.

In Auguſti ſpatio Acori, Aronis, Ari-
ſtologiæ, radices, Brioniæ, Ciperis, Cu-
cumeris Syluestris, Dictami albi, Dra-
gonteæ, Eſulæ, Enulæ, Gentianæ, fraxi-
ni, gariofilatæ Ireos Mandragoræ, Meij I
Pilatri,Saxifragiæ, Tormentillæ, ac Va-
lentianæ folia minoris Cõſolidæ ac mé-
diæ,Fæniculi, Ninfeæ flores, Cicutæ, le-
uiſtici, Naſtrutij, Peoniæ, ac Pſillij ſe-
mina, Paſtinacæ necnon, bacchæ Sola-
tri, viſcumque decerpi quercinum de-
bet.

Septembris in menſe Capparis, Elle-
bori nigri, Peucedanique Aſparaciſque
radices, Manni flores Roris, Agni caſti K
ſemen, Ebuli, ac fæniculi; Coloquintidę,
cetracchæ ac Nepitæ fructus colligen-
di.

Octobris in curſu Altheæ, Filipendu-
lę, ac Peonię radius; Timeleæ ſeu Coc-
chi gnidij, Peoniæ Mandrangorę poma,
Iuniperi,Absynthij Ciclamidis,ac Epiti-
mi fructus vellere Pharmacopola cogi-
tur.

No-

Digitized by Google

A Nouembris autem in ſpatio Brioniç,
Centaureç maioris radius, Eſulç folia,
Mazerij, ſiue auriolç fructus leguntur.
Et denique Decembris in menſe debent Eringij radius, Lauri Baccheç, &
Ruſci decerpi.
Vt optatum enimuero finem Aromatarius obtineat, iſthęc non ſolum debet
obſeruare, omnem at etiam diligentiam
B debet, cum ſimplicia exiceat, vt virtutem retineant, adhibere; vt illa nec non
conſeruet ſolertiam habeat: vt optimè
Donatus modum Pharmacopçis tradidit, eorum ne amitteretur efficacia, &
Doctiſſimus Petrus Caſtelli Romanus
Nobili Meſſanç in Vrbe Prothomedicus, & Primarius Lector ſuo in ſimplicium durationis tractatu reliquit. Ac
primò.
C Ex immundis purgare ſordibus radices inutiles recidere crines, fuſteſque
duros abijcere, ac lignoſos Aromatarij
debent. Solers adhibenda lotio, vſque
tota, quç inhęret ſordes terrea depellatur; quç verò nimis craſſç, in partes diuiſç, filo, cum inter eas habeatur interuallum configi debent. Reliquç autem,
non tam craſſç naturç, vel ſoli expoſitæ,
aut vmbrç, vt diligens iudicabit opportunum Aromatarius, exſiccentur. Cum
D diſtinctio tamen pingues inter, ac odoris
expertes habeatur: ipſæ namque ſoli
duos valent per dies exponi, & poſtmodum, vt ſiccç reddantur, vmbroſo ferri
ſub loco debent, ne, ſi longum ſub Cœli calore temporis contrahant ſpatium,
amittant qualitates, dum euaporant.
Herbç autem, quæ madidç haud exiſtunt, vmbrç ſubijci minimè debent;
E paucas niſi per horas exponantur ſoli;
at ſi tales non ſint, iſthoc haudquaquam
agendum. Temperato autem in loco
tradi, & roſæ, iuxta Dioſcoridis opinionem vmbrç committi debent; vmbroſa,
quç poſtmodum in parte ſeruentur. Solis
ſub ęſtu fructus, ac ſemina, & non raro,
in clibano, vel furno debent ſicca reddi.
Animalium autem partes vario exiccantur modo: coagulum namque Solis opera fit aridum, proprio fel taurinum in- F
ciſto, aquç tepentis miniſterio, ac vmbrç poſtmodum commiſſum humore
priuatur: Vulpis, & pulmo, epar Lupi,
& lien, Hirci ſanguis, tauri, ceruique
virga, Equorum teſtes; Leporis matrix,
Paſſerum cerebra, Gallinarum ventres
in tepenti exiccantur clibano.
Cum fuerint exiccata ſimplicia, &
compoſita medicamina, locum, in quo
debeant reponi, eligere oportet, ac iſtud G
nobis explicat Hippocrates, ita *Omnia
autem medicamenta, quæ ſucci, & liquore
fluidi ſunt, in vitreis vaſis ferantur; quæ
verò folia, aut flores, aut radices ſunt in
fructibus nouis probè obturatis, vt ne ventis perflatu medicamenti vigorem, velut. In
animi deliquium collapſa amittunt.*

DE QVALITATIBVS
Aromatariorum.

Cap. 2. H

QVæ autem Pharmacopolarum,
tàm ex dictis, quàm ex alijs cauſ-
ſis eſſe debeant qualitates, hæ
veniunt: vt mediocre latinæ cognitionē
habeant linguæ; peritiam in ſimplicium
retineant naturæ; practica ſint docti in
opera; quod vaſi genus ad cuiuslibet I
aptum medicinæ coctionem, ad compoſitionem nec non, & ad conſeruationem
extet, haud temerario in ſuccedaneis
eligendis fidāt ingenio: excellentem verò conſulant Medicum illumque, & vt
præceptorem adeant, & Iudicem, cum
opiata, & ſimilia non exigui momenti
debent remedia cōficere; quolibet etiam
diligenter in menſe cuncta inſpiciant
ſimplicia: quæque putridæ, corruptæ, K
veteris, & muccoſæ habentur naturæ
abijciant: maximam habeant vigilantiā,
& circumſpecti extent; ne aliquo pro
pharmaco diuerſum præbeāt. Hoc namque modo punitione ſeſe dignos reddunt; vt narratur, licèt leuis error, &
hoc ſub prætextu præda regiæ fuerit
auaritiæ, de quodam aromatario, qui
cum ex Medicis ad Regis Aragoniæ
cor-

A cordiale remedium albos commiſcere corallos, habuiſſet, rubeos combuſsit vt eius faceret coloris; nouem qua de cauſa millia ſoluere ducata compulſus; vt Protomedicalibus conſpicitur in cōſtitutionibus. Liberali ſint natura, omnem Auaritiæ notam fugiant: ludos horreant: vinum haud ament: ne malis imbūtis moribus opprobrij præbeāt materiem: & denique maiori quod eſſe in precio debent. Nulla, vel prece mo-

B ueantur, vel fauore, vt, alicuius ad necem, venenum remedijs immiſceant: qui namque viro mortem, cuilibet adducunt, & homicidio grauius patrant delictum. *l. 1 C. de maleficis, & methamaticis*: & proditorum aſciſcuntur numero. penes Farin. *quæſt. 122. parte 1. num. 4. de Homicidio*. Qui autem hac de cauſa venenum propinat, vel allo adminiſtrat modo Aromatarius debet ſeuera puni-

C tionem forma excipere. *l. ſi quis aliquid §. qui abortionis ff. de pœnis*. Quod ſi vero illa, ſciens ad mortem vendiderit, & mors cuilibet ex eis euenerit velut criminis particeps Corneliæ pœna legis corrigi debet. *l. 3. §. alio Senatus conſulto ff. ad legem Corneliam de ſicarijs*. Et licèt nullo acciderit modo læthum, arbitrariam tamen Iudicis haud effugiet pœnam. Menoch. *de arbitr. Iud. lib. 2. cent.*

D 4. *caſu* 659. Qui ordinaria è ſtatuti punitione illi excuſationem præbet, qui venenum cum haudquaquam ſequuta mors fuerit, attulit.

Contrariæ mihi tamen eſſe videtur vera ſententiæ opinio. Primo: ex eo quia hoc in crimine voluntas potius, quàm qui ſequatur effectus perpenditur. *l. diuus 14. ff. ad legem Corneliam de ſicarijs l. verum, & l. qui iniuria ff. de iniurijs*. Nā

E ſi ille, qui telo, alicui mortem inferre procurauit ordinariam homicidij ſubire pœnam debet, licèt nullo modo intentum obtinuerit. *l. his qui cum telo ff. ad legem Cornel. de ſicarijs*. Quo magis debitam illi adhiberi punitionem conuenit, qui alteri venenum, licèt haudquaquam ſequuta mors fuerit, propinauit? Cum atrocioribus in criminibus mortis, corrupta voluntas, rigore plectatur; ſi aliquod illa patrarit opus: vt eſt Tex. *in l. ſi quis non dicam rapere, C. de Epiſcopis & Clericis l. 1. C. de rap. Virginum l. præſenti de his*; qui ad Eccleſiam confugiunt: nec aliquis ibit inficias, grauiora inter, veneni, & crimen annumerari; & quod maius eſt, quamuis aliæ conceſſerit veneficus auræ, nullo modo tolli. *l. Lucius 9. ff. de Iure fiſci*, & perfecta licèt F A

forma crimen, vt ad eum attinet, cui ad mortem virus paratum, haudquaquā nominari valeat, nullum autem in cauſa dubium omnem adhibuiſſe veneficum diligentiam, vt ſuum obtineret intentū. Nec ipſius ex parte aliquod eueniſſe impedimentum: ſed ex alia, quæ ſuperuenit, cauſa mortem haudquaquam illatam; quod equidem nullum afferre iuuamen reo debet. *l. nil intereſt. ff. ad legem Iuliam de adulterijs*. Addc quod G

parricidæ minimè nomen diffugiet filius, qui, vt patri daret, virus emit, ſub licèt, cum impediuerit cauſa intentum ſuperueniens, propinare haudquaquam poſſet, at ſolummodo tentarit; vt extat *in l. 1. §. fin. ad legem Pompeiam de Parricidijs*. Quod autem Aromatario, qui venena continet, ac vendit, quo in caſu mortis extiterit cauſa, conuenit; nullo modo pœnæ ſuſcipere punitionem or- H

dinaria dico debere, authoritate Carrerij *in §. homicidij il primo num. 97. in pract. crimin*. Baiardi *ad clarum quæſt. 68. num. 32*. Sed pro vt Iudicis extat arbitrium puniri oportet. Menoch. *loco ſuprà cit*. Sed ſi etenim vendiderit inſcienter, habita licèt mors fuerit Iudicis ad mentem culpæ ratione homicidij, non autem doloſi pænam debet excipere. Ba- I

iardus *loco cit. num. 131. & num. 133*. Farinac. *loco cit. num.* 48. Quod ſi anceps cauſa, debet potius ignorantia, corrupta quàm voluntas præſumi: & illi qui dolum adfuiſſe dicit, aut ſcientiam, probationes incumbit afferre; cum de aromatario præcipuè, qui publica venena retinet, ac vendit ſtatione agatur. DD. penes Farinac. *loco ſupra cit. nu. 48*. Nec vllo pænam ſubire modo cogitur, cum K

pro-

A probis, vel honeſtæ perſonis vitæ virus dederit, Baiardu: *dicta quaſt.* 68. *num.* 131. *in fine*. Modernus Romanus *quaſt.* 102. *num.* 32. Farinac. *quaſt.* 122. *parte* 2. *num.* 49. Quod ex contrario quidem procedit ſi fatuæ mentis, vel cui nulla ineſt mens, homini, aut minimè inhæret, vt ſuas rectè actiones componat, iudicium, Minori, etiam, vel ſeruo ſi dederit, & ſi aſſumpto mortem hic ex veleno ſubierit, vt precis, quo emptus, faciat ſolutionem domino compellitur. Gomez. *de Homicid. num.* 9. *in fine*. Quo in loco hu-
B iuſmodi attuliſſe reſponſum de facto eum interrogaretur, aſſerit.

Maximam debent ergo Pharmacopæi curam ponere, ne mortiferum alicui venenum, vt mors adducatur, vendant. Si ſtatutam ciuili iure, & in Regni Siciliæ *conſtit. mala noxia* pœnam euitare deſiderat: venenum autem, ac viroſa retinere ſimplicia medicaminis ad vſum valent; cum nulla ex alia prohibitio euenerit
C cauſa, quàm, nè veneuum ad hominis detrimentum, non autem ne ad iuuamen, habeatur, *vt dicta in conſtit.* 4. *ſub num. affirmauit* Afflictus.

An verò qui, ad Clerici mortem, virus præbet, effectus licèt minimè ſequatur, excommunicationis incurrat pænã;
I vel qui mortiferum adducit inimico poculum, quamuis neutiquam ſuperueniat
D mors, proditoris mereat nomen, euolue Sperellum ad primi ſolutionem dubij *in deciſ. fori Eccleſiaſ.* 30. *pro ſecundo in deciſ.* 22. *ac* 23.

Alio atenim ritu in praxi conſuetudo poſuit; ſtatuta namque, mortis quæ pænam conſtituunt in eum qui venenum propinauit, ſi nex acciderit vigorem habere intelliguntur. Baiardus *ad clarum*
E *quaſt.* 68. *num.* 130. *&* 134. Afflictus *loco ſupra cit.* DD. penes Farinac. *de Homicid. quaſt.* 122. *parte* 2. *num.* 20. Ad proximum licet veneficus acceſſerit actum. Si Pharmacopola vero, vel quilibet, ob pecuniæ ductus precium; vt alicui veniferam adduceret potionem curaret, effectus licèt haudquaquam fuerit ſequutus, nec vllo datum virus modo, capitis non euitabit pænam: vt excepiſſe F
affirmat Baiardus. *loco cit.* ex Ioanne de Lignauo *conſ.* 20. *diuerſorum inter conſilia*. Et commotus fuit Baiardus, vt largiori opinionis reſponſionem rationem ſuſciperet aduerſus Corneum *conſ.* 202. *vol.* 1. Quemadmodum eoquod maius eſt delictum veneno mortem potius inferre quàm gladio. per Tex. *in l.* 1. *C. de maleficis, & Mathematicis*. Pari modo grauius extat aſſaſſinium pecuniarum G
impulſu alicui læthum viro adducere, non autem armis: qui namque armata eſt agreſſus manu ſuam valet defenſionem ſuſcipere, aut mortis alia forma è periculo euadere, non rarò enim accidit agreſſorem occiſſum decedere, ac faciliori qui nefas patrat modo recludi; hæc autem cũ in veneni aſsaſsinio haudquaquam poſsint euenire validiorem præbent cauſam, vt magis mortis pœna in H
eum, qui viro aſsaſſinium eſt meditatus, quàm in illum, qui armis parat habere vigorem debeat. Nullo atenim quis inficias ibit in caſu; vt pecunias qui ad mortem veneno dandam recipit ſit laqueo ſuſpendendus, licèt hominis haudquaquam ſequuta mors fuerit, vt in eo, qui aſſaſſinium armis tentat, euenire affirmat, Capicium adducit *deciſ.* 155. *& clarum in §. Aſſaſſinium verſ. ſcias etiam*. I
Et hac in ſententia eſſe Corneus videtur *dicto conſ.* 202.

Vtile igitur, immò Pharmacopæis neceſſarium: vt venenorum, cuius venditio prohibita, cognitionem habeat. Nec Iudices iſthæc præterire ſcientia debet, vt eos cum deliquerint ceu venenorum venditores, punire valeant. Noſci ergo debet; duplici venena diuiſionem forma ſortiri: alia ex natura, vt explicauit Co- K
drondrichius. *in methodo teſtificandi cap.* 2. Alia ex artificio, compacta. Primi generis, vel è plantarum natura, vel animalium qualitatibus, vel metallorum viribus deſumuntur: vt Dioſcorides nobis reliquit, cuius aſsecle fuerũt Aetius, Paulus Auicenna, Auerroes, & Paulus Zacchia *in ſuis qu. Medico-leg.* ſi à plantis, vel ſunt ex fructibus, aut herbis, vel

A radicibus, aut ſuccis, vel tandem ſemi-
nibus eueniunt. Et primo fructus inter
Mandragoræ Codronchius poma inſe-
ruit, Oleandri, necnon Anacardiorum,
& Nucis Vomicæ, Nucis metellæ, Co-
lochynthis, & Taxi, vel Smilacis. Quæ
inter ſemina continentur, Hyoſquiami
ſunt, Cicutæ, Melantij, Coriandri, Pa-
paueris nigri, Ellebori, Staphiſagriæ.
Sub herbis comprænenſi habentur Smi-
B lax, Taxus, ſiue Titimalus, Solanum
Maniacum, Sardonia, Papauer cornutũ
pharium, Ruta Syluestris, Chamalæa,
Thimelæa, Brionia, Lathyrum, Ricci-
num, & Fungi veniunt. Nonnulli radi-
ces inter, nigrum Chamaleon Ixia di-
ctum, Aconitum, Capſiam, Veratrum
Agrarium nigrum, Ephemerum, Vene-
noſamque, & Cyclamen ponunt. Ex
ſuccis Meconium extat, ſiue ſuccus pa-
C paueris, Opocarpſon, Thapſia, Elate-
rium, Mandragora, Euphorbium, ac
Scamonea. Cunctas ſecundum partes
animalia, Bupreſtem adduxit, Canthari-
des, Pinorum erucas, marinum Lepo-
rem, Salamandram, Ranam (citatus)
adduxit, quæ in palude muta; Buffo-
nem aliqui vocant; deuorataſque Hiru-
dines; quoad partes autem Viperæ ca-
put, & cauda, marinæ ſummitas Paſti-
D nacæ, Felis & cauda, & cerebrum, Cer-
uorum necnon, & Scorpionum cauda
concurrunt. Viroſa etiam habebitur in-
ter excrementa Pardi fel, ac Viperæ, Pi-
ſcis inſimul canis, muris vrina, equinus,
& mulinus ſudor, putridumque Caſto-
rium. Quæ autem vtilibus extant poſita
in membris. venena, ſunt Canis rabidi,
ac Viperæ ſpuma, taurinus, qui iam fer-
uet, Sanguis, Aſpidum oua, & men-
E ſtruus ſanguis. In metallis mortifera
Gypſum, Cerusſam, Calcem, auri Pig-
mentum, Arſenicum Sublimatum con-
ſtituit: quamuis Maluaſia *in conſilio.* 113.
num. 23. Arſenicum affirmet nullo mali
appellatione ſub veneni modo venire.
Duo Sandarice genera; Argenti ſpu-
mam, Plumbi, & Ferri ſcrobem, ac æru-
ginem, Argentum viuum, Squamam, &
ferrique recrementum, æris ſquamam

poſuit, & Magnetem. Quæ veniunt ex F
arte, ac etiam componuntur, extant Ce-
ruſa, Laquirium, ſeu quod Azzarum
vocatur, quæ Lazuli è lapide paratur
erugo, Riſigallum, quod ex ſulphure
componitur, ac plumbo, medicatus
Adamantis puluis, Arſenicum Sublima-
tum, ſeu quod criſtallinum appellant,
Argentum ſublimatum, & Saponis liſci-
uium habenrur.

Diſpoſitio hic textus occurrit *in l.* G
quod ſæpè 35. §. *veneni*, quæ tali diſponit
forma *Veneni mali quidam putant emptio-*
nem non attrahi, quia nec ſocietas, aut man-
datum, flagitioſæ rei vllas vires habet. Quæ
quidem ſententia vera de illis videtur,
quæ nullo modo alius, cum aliqua fiat
adiectio, materiæ: aliquem nobis eſſe
ad vſum valent; quod nullum equidem
habet vigorem in ijs, quæ variæ cum
fuerint mixta materiæ, nocuæ ita quali- H
tates naturæ deponunt, vt, ſalutem, quæ
inferant, ex illis confici, & antidota, va-
leant, & remedia.

Duplicis autem qualitatis exiſtere
venena, vel bona poſſunt, vel mala: ex
primis illa ſunt, quæ mortem, ac inſi-
gne adducere detrimentum valent: vt
febrim nimirum, tuſſim dementiam, ſte-
rilitatem, ac alia multa inferant. Bona,
vel vt melius non mala, quæ amorem ex- I
citant, ac amatoria nominantur pocula;
vt eſt Pauli Grillandi ſententia de ſorti-
legijs *quæſt.* 3. *num.* 25. *& quæſt.* 5. *nu.* 7.
& quæſt. 12. *ſub n.* 4.

Zacchias atenim ſecundo *Medico-leg.*
lib. tit. 2. *quæſt.* 3. *num.* 4. Alia venenorum,
vt affectus, diuiſionem fecit forma, vt eo
inſtructi benè Iudices eſſent in caſu, quæ
reorum de pœna, & circa, quæ ſpectant
ferant iudicium deberent. Quædam K
namque mortifera dixit, aliqua non pri-
ma quæ, vel homini mortem adducunt,
vel, vt ipſum necent, vim retinent, ac
manifeſtum in vitæ inijciunt diſcrimen:
poſtrema, quæ inſigne afferunt corpori
detrimentum, non aliqua tamen forma
vitæ, ſenſibiliter ſaltem, nocumentum
afferunt, alio quamuis modo id inſenſi-
bili agant modo. Viri etiam, quod mor-

tem

A tem adducit, aliud vna enecat potione,
aliud, quod ſæpius debet afferri, vt læthi
emanare poſſit effectus, & per breue in-
ſuper quoddam temporis interuallum,
per longum aliquod ſpatium, plures
aliud necem aduehit per dies, vtraque
vero, tàm ex Natura, quàm ex artificio
illorum adduci poſsint in numerum, quę
non mortem, aliquam ferre tamen vale-
rent noxam. Cardanus *vero in lib. 1. de*
B *venenis cap. 26.* Quadruplex reduxit ve-
nena in genus, Amatorium ſcilicet, Ma-
niacum, Contagioſum, & Debilitans; at
Zacchia clariori adhibuit diſtinctionem
forma: in ea nempe diuiſit, quæ fatuos
reddunt homines, in quæ abortum cau-
ſant: prima potiones continent amato-
rias, quæ etiam, vel ſterilem reddunt
corpus, vel vim auferunt coheũdi, mem-
brorum necnon quæ vel paralyſim infe-
C runt, vel debilitatem, præcipuum aut
quæ conficiunt morbum:

Per exempla iſthæc autem clara red-
dere conatur, vt medicorum faciliùs di-
cta captare iuriſperiti valeant; venena
ergo, quæ ſemper cum celeritate mor-
tem adducunt, illa, tota quæ, vt Medi-
corum vox, è ſubſtantia operantur, præ-
ſentanea vtriſque aduerſa, ipſa inter quæ
celeri, hæbetique proprium conficiunt
opus efficacia; extat huiuſmodi Aconi-
D tum, nullam quod in lætho moram po-
nit; viroſos autem Aſpidum morſus,
quatuor qui vltra horas mortem haud-
quaquam areent, inter ea, quæ & tardio-
ra in opere, adſcripſit, ac tarda eſſe af-
firmauit, putridas enim vehunt qualita-
tes, & craſſas, ac terreas induerunt ſub-
ſtantias: huiuſmodi autem venena lon-
go etiam temporis interuallo, eorum,
quæ dicta, reſpectu, mortem afferunt:
E hæc verum omnia certiori necem du-
cunt efficacia, nec longum poſthabent
ad ſpatium effectus; illa vero, excedenti
quæ magis è qualitate contraria, vi ve-
nenoſa exiſtunt, minori necem ducunt
certitudine; huius generis Lactucæ ſuc-
cus, Solatrum, Cicuta, & Crocus; quæ
maxima non efficacia ex parte reddun-
tur, veloci niſi occidant vigore ad nul-
lum habilia exiſtunt effectum. F

Illa quidem, quæ non celeri venena
læthum ducunt vehementia: ſed ali-
quod temporis ad ſpatium reducuntur,
terminata, è Medicis vocantur: putri-
das enim aliqua inducunt qualitates,
erodunt pleraque violenter enecant, ac
ſtupiditatem quædam inducunt, geli-
dum plurima ſanguinem reddunt, ani-
males nonnulla ſpiritus aſſumunt, vita-
leſque depopulantur.

G Quæ autem haudquaquam necem
ducunt: ſed corpori aduerſa quoddam
vehunt detrimentum plura (vt illius eſt
ſententia) extant; & primo quæ fatuæ
reddunt mentis hominem, cuiuſmodi
animalium ſunt quorumdam cerebella,
quæ ob frigidas propriæ naturæ quali-
tates animales partim ſpiritus depri-
munt, partim craſſos reddunt; adeò
quod minorem continentes aptitudinẽ H
intellectus officiant potentiæ: inſaniem
procreant nonnulla, ſub queis Solatrum
Maniacum, & amatoria pocula, necnon
filtra compræhenſa exiſtunt; ipſa enim
ex veneno ſæpius, aut venenificis com-
ponuntur è rebus abortus quædam præ-
bent cauſam, ſterilitatem pleraque in-
ferunt, & licèt huiuſmodi pocula vene-
nata interdum in ſe non ſint larga tamen
forma viri veniunt ſub nomine, & qui I
talia parant non alio, quàm venefici mo-
do puniuntur *l. Cicero* §. *ſed ſi quia ff. de
pœnis l. item ſi obſtectrix* §. *ſi quis per vim
ff. ad. leg. Aquileam*, & æquè, ac venefi-
ci irregularitatem haud effugiunt: cum
homicidij velut rei æxtimentur. *cap. ſicut
& literarum extra de homicidio cap. ali-
quando 32. quæſt. 2. l. necare ff. de liberis
agnoſcendis*: Cum attamen concurrat, vt
fœtus animam retineat, alio quemad- K
modum in loco explicaui. per Tex. *in
Moyſes 32. quæſt. 2.* Glo. *in cap. ſi aliquis
verſ. ſed non eſt regularis*, & eo in loco
recepta Canoniſtæ ſententia extra de
homicidio, D. Tho. 2. 2. *quæſt. 64. artic.*
8. Quibus haud extant diſparia, cohe-
undi, quæ facultati, viri tàm ex parte,
quàm ex mulieris ponunt impedimen-
tum.

A Illa nec non venenoſa dicuntur, contagium quæ, vel contagioſum inferre morbum, vt lepram phtyſſim, hiſque affinia, valent: vt pariter quæ membri debilitatem alicui ducunt: & denique præcipuum quæ cauſare malum poſſunt, cuius formæ Lunaticus morbus, ac Epileſia etiam habetur.

Maxima debet etiam Pharmacopæus diligentia inuigilare, ne doloſæ, vel cor- B ruptæ aromata qualitatis vendat; ſi negligens namque in hoc ſeſe gerat arbitraria debet punitionem pœna excipere; vt nobis tradidit Menoch. *de arbitr. iudicum caſ.* 382. *num.* 4.

Nulla etiam forma ſeſe inter valent Monopolium cum cæteris inijcere, cum nimirum decernunt, vt ex ipſis nemo ſtatutum quàm fuerit, poſſint minori vendere precio, vel cuilibet medica- C menta præbere liceat, niſi quod alteri debet, Pharmacopæo ſoluat. Si huic enim ſeſe ingerunt negotio nullo pœnam euitibunt modo. Menoch. *de Arbitr. caſu* 569. *num.* 20. Præfixo qui de Monopolio exemplum ducit; cum pactum ſcilicet inierint; ipſorum nequis defuncti hæredibus ceram vendant, niſi precij, quod alijs debet, Aromatarijs faciat ſolutionem: adducit Salicetum *in* D *l.* 2. *Cod. de conſt. pecunia* Caccialupum *in repet. l. omnes populi num.* 13. *& eo in loco decretum num.* 19. *ff. de iuſt. & iure* Decianum *in tractatu crimin. lib.* 2. *cap.* 21. *num.* 29.

Vt perfecti autem exiſtant Aromatarij pecunijs pollere debent: vt affirmauit Valerius Cordus *in principio ſui antidotarij*, & Celeſtinus *parte* 1. *obſeru. in principio*. Et ratio habetur; mediocres E eoquod niſi habeat diuitias nullo rectè modo in exercitio ars poni valet, cum præceps, vt alios decipiat, in arte habeatur occaſio.

Vt maximam ſecundò ſolertiam, cum eligere medicamenta debet, adhibeat; vetuſta namque, ac exæſa reijcere oportet: nullam etenim in ſe continent efficaciam, vilique obtinentur precio, & quibus vtuntur, optima deſumere neceſſe, recentia nimirum, quæque in antidotarijs qualitates explicatas includant. FA

Cauere tertio debet aromatarium ne artem circa fraudem patret; hoc namque in caſu, vt mobilia publicentur bona condemnatur, & huiuſmodi Afflicti ſententia *in* 3. *conſtit. quilibet num.* 3.

Sedulæ quartò, & circumſpectæ ſint diligentiæ cum & medicamenta componunt, vt iuxta Medicorum præcepta G diſtribuant; ſi maior etenim, vel minor quàm ſtatuta ſit è Medicis quantitas maximum patrant errorem, vel ob exiguam namque medicamenta quantitatem nullam retinent efficaciam, vel excellentem ob vigorem valent mortem inducere.

Cum ſuccedanea quintò ſupponuntur peritos debet Medicos conſulere, vt bene inſpiciant, æqualem an vim, quàm H quæ deſideratur, habeant.

Corrupta ſextò poſt expirationis terminum debet eijcere, ne ab Auaritia impulſus illa in medicamen retineat, de vita enim hominis agitur, ſi ægrotus namque illa mortem ſortitus ex cauſa homicidij exiſtunt rei, & irregularitatis, vt ſupra dixi, pænam incurrunt.

Aduertant ſeptimò ne Medicorum abſque licentia, purgantia, opiata, ve- I nenoſa, vel abortiua, & huiuſmodi nonnulla, præbeant, aut vendant.

Plurima extant, quæ Aromatarijs conceſſa eueniunt priuilegia: quæ inter, & illud habetur, vt, ceu qui propriæ miniſterio perſonæ medelas tradidit, omnibus, qui expreſſam etiam habent Hippoceeam, anteponatur; vt probatum reliquere ſcriptis. Caualc. *deciſ.* 32. *nu.* 4. *parte prima* Surd. *conſ.* 111. *num.* 7. *& de-* K *ciſ.* 225. *num.* 25. Maſtril. *deciſ.* 10. *nu.* 10. per Tex. *in L. reſtituenda* vbi Bal. & Salicet. C. *de petitione hæreditatis* Ric. *collec. deciſ.* 9. Thorus *in comp. deciſ. in verbo expenſæ infirmitatis* Roland. *conſ.* 14. *nu.* 26. *lib.* 1. & Caſtill. *deciſ.* 103. *num.* 3. *&* 22. Monacus *etiam deciſ.* Floren. *n* 26. *cap.* 9. *in tract. de exequut. in verb.* Neguzantius *de Pignoribus parte* 5. *membro* 2. *num.*

A *n. num.* 25. *dummodo tamen quod tacite existat.* Giurb. *ad conſ. meſſ. cap.* 13. Glo. 7. *num.* 4. Neguzant. *loco cit.* Maſtrillus autem, & Caſtil. *locis ſupra cit.* Talem dari potarunt Hippotecam, expreſſa licet dotis habeatur, & anterior exiſtit.

An prædicta vero in poſtremæ infirmitatis medicamentis vigorem habeant F explicatur è Facchinæo *controuerſ. iuris lib.* 12. *cap.* 49. Et apta exiſtunt ad materiem, quæ Borgognino, è Caualcano *declarata deciſ.* 3. *de contract. num.* 32.

DE

A F

B G

DE CHIMICA, ET CHIMICORVM STATV.

C Arabica poſtquam, & Græca ſeſe in vnum commiſcentes diſciplinæ commune conſtituere corpus, vt Arti quoque vigor inſitus haberetur chimica venerunt, & præcepta, ita; vt ſi ſeparari denuo ex illa deberet medica D exiſteret nobiliſsimo reciſa membro ars; æquali ex eo quia modo chimicorum vtuntur, vt Pharmacopęorum arte Medici: ſpargiricam namque circa praxim ſeſe illi verſant, cuius extat moderator Medicus, chimicam qua de cauſa ad medicam reduci artem haud anceps, & ſpargirica iure quidem optimo nuncupatur, quod idem ac deducere ſignificat, ac elicere, cum iſthæc, & mixta diſſoluat corpora, & diſſoluta E coniungat naturalia, vt ipſorum inſpiciat naturas, & medicamina, quæ ſalubria magis, & iucunda, ex illis conficiat. Hac de cauſa quemadmodum Phyſica, dum pura exiſtere definit, ſeſeque vt corporum reparet, vel conſeruet valetudinem, immiſcet, medicina euadit; huius ita, vel parens dici, vel ſoboles chimica debet, quæ occultas quoad naturę qualitates inueſtigat, illius perſcrutatrix extat, ac Philoſophi nomen eius obtinent H aſſeclæ, Phiſiologicoſque inter valent annumerari: R. P. hac de re, vt ſalutem conſeruent, ad ſtatum, & morbos pellant neceſſarij exiſtunt; cum nullo modo cæleſti tàm in foro, quàm in humano huiuſmodi aduerſus artem videatur prohibitio, cum lucri, & auaritiæ, & libido ceſſet, ac auiditas; vt explicauit D. Tho. *in 2. diſtinct. 7. quaeſt. 3. artic. 1.* Immò non ſolum eoquod hac parant I arte medicamina: ſed metallorum etiam cum circa transmutationem verſantur nulla euenit prohibitio; illo namque in caſu quo propria metallum è qualitate migrat, & magica minimè ars interuenit, permittitur, laude immò digni ſunt, nec debent repræhenſionem ſortiri qui eam exercent: proprio namque labore ſibi, ac R. P. comporant vtilitatem, *L. 1. C. de metallarijs lib. 10.* Nulla etenim ratione in aliam commutant K metalla ſpeciem, vt ipſis obijcitur iſtud eoquod haudquaquam viribus poſsibile: ſed vnaquaque metalli è ſpecie ſtamno nimirum, alia nempe aurum, elici poteſt, nec vlla equidem forma inconueniens; non raro enim, emortua viuacem re vidimus emanare, quod multo magis vigorem in metallis, maior queis ineſt conuenientia, debet habere, vno

cum

A cum ex principio, viuo ſcilicet ex argē-
to, ac ſulphure, elementorumque vir-
tute, quorum aliqua maiorem vno in
loco efficaciam, nonnulla in alio reti-
neant, & in hoc potius ſtamnum pro-
ducatur, in altera emanet argentum, in
illa diffluat aurum fodina.

Cum ergo naturæ imitatrix ars extet
l. ſi adoptio ff. de adoptionibus. Nullum
huiuſmodi Alchimiſtæ peccatum vi-
B dentur committere, ſi virtutis, quæ lapi-
dibus ineſt, elementis, aut herbis, effi-
cacia, è ſtamno quærunt argentum eli-
cere, cum ex eodem uamque principio
deueniant in ſimile habentes ſymbolum
difficilis haudquaquam tranſitus exiſtet,
§. 1. *inſtit. quibus modis tollitur obligatio*.
Plurimæ etenim, ac ſæpius ignotæ inhæ-
rent herbis, ac lapidibus virtutes. *cap.
fin. 16. quaſt. fin.* Corporeis eoquod
rebus, vt D. Auguſtinus affirmauit, na-
C turalia per elementa occultæ quædam
inſunt rationes, quibus cum temporalis
data fuerit, & cauſalis opportunitas,
ſuis, & modis deditas, & finibus pro-
rumpant in ſpecies: *vt 26. quaſt. 5. nec
mirum circa finem*, ex Farinac. *in pract.
crimin. quaſt. 115. inſpect. 1. num. 98.* ſuis
affirmauit ſcriptis. Nulla dignam puni-
tione Alchimiam exiſtere. Vt pote quæ
D perſpicaci inuenta eſt ars ingenio, cum
longe tamen fraus tàm falſificationis
circa formam, quàm materies, iuxta
ea, quæ adduxit Fabianus *de monte in
tract. de emptione, & venditione quaſt. 5.
num. 8.* Afflictus *etiam in conſtit. adulte-
rina tit. de condentibus falſam monetam
num. 8. lib. 3.* Explicat nullum euenire
crimen, Alchimiæ cum opus exercetur;
licita eoquod ars habetur. Magicæ niſi
E artis interueniat miniſterium, & incan-
tationes adſint. Decianus *lib. 7. de falſa
moneta num. 12. cap. 23.* Et permittitur
ea ſi artis ex induſtria vtatur metallo, vt
in propria eſt natura, vt proprium ſcili-
cet prò probo, & doloſum vendat pro
doloſo Alexander de nævo *in addict. ad
Abb. in cap. extuarum 2.: de ſortilegijs*, &
licèt Sanctus Thomas *in 2. 2. quaſt. 80.
artic. 2.* dixerit nullà eſſe licitum forma
ex Alchimiæ confectum artificio aurum F
vendere, vel argentum pro vero; illas
eoquod minimè retinent qualitates, ve-
rum quas habet metallum; ſi probum
tamen confeciſset per Alchimiam quis
aurum, eo haudquaquam prohibitum
iu caſu illud vendere, aliquorum nam-
que vti naturalium iuuamine cauſarum,
vt naturales, ac veri producantur effe-
ctus, minimè vetitum: ſed ſi falſum pro
vero artifices vendiderint, falſi plectun- G
tur pœna, & inutiles non ſolum in Re-
publ. extant, pacis verumetiam, vt per-
turbatores, mendaces, falſarij, ac ma-
gicæ ſuſpecti de arte debent ex illa de-
ijci, eam vero ſectari gnaros oportet,
quatenus medicinæ inſeruit, ac vt excel-
lentiſſimum Phiſiologiæ pignus inge-
nioſa verſatur circa opera, vt purum
ſcilicet ex immundo, ac præſtantius
euadat: vt cum ſcilicet purificatio, exic-
catio, vſtio, calcinatio ſublimatio, re- H
ſolutio, extractio, putrefactio, diſtilla-
tio, colatio, ſiue tintura, præcipitatio,
reductio, coagulatio, cohabatio, immu-
tatio, fixatio, liquatio, ac tandem vitri-
ficatio adhibetur, & reliqua, ſpiritus de-
ducat, & aquas, ac è plantis olea, tàm
ſpiritoſa trahat, quàm volatilia, fixa
quædam, & viſcoſa ex reſinis, nec non
olea eruant, ac ſpiritus, cremorem è
tartaro criſtallum, liquoremque arca- I
num ſal, & nonnulla excipiunt; multa
etiam emittunt per chimicos medicami-
na mel, cera, butirum, pinguedines, cor-
nua, vrina, ſanguis, carnes, craneum
calculi, margaritæ, ac gemmæ; plurima
eueniunt ex bezuartico ſuccino, è nitro,
ac ſale, à ſulphure, ac talco, uitriolo,
& antimonio ex mercurio, ac plumbo,
ſtamno, & calibe, medicamenta; ex ar-
gento denique; ac præclariſſimo etiam K
inter metalla potabilem deſumunt li-
quorem, qui non minus affert ſaluti,
quàm nutrimento corporis iuuamen, &
humanis, ut permittitur uiribus, uita
prorogetur inſeruit: huiusmodi circa
potionem Adrianus Miſinghit, Sclode-
rus, ac ſcripta non nulli reliquere, qua
de re illa in parte, qua naturæ tempe-
rat

Digitized by Google

rat mixta ingenij maximè pollet mini-
A ſterio, nec vllo modo à Medicis negligi
ſummis immò laudibus ornari debet: vt
Scaligeri ſententia. Meccanica enim ars
extat, ſuumque habet finem, vt proprijs,
& operibus, & laboribus in compoſito-
rum perfectione, magiſteria, tinturas,
quintas eſſentias, olea, & nonnulla quæ
penes authores, Spargirica de arte qui
ſermonem inſtituunt, velut Phiſiologiæ
fructus, ac pignora, emittat. Si manua-
B lis enim abſit opera mortuum eſt equi-
dem Theoricæ opus; maius immò circa
illam ponere chimici ſtudium, & ſupre-
mam adhibere ſolertiam, optatum, vt
conſequantur finem, debent; ſuos quem-
admodum impellere aſſeclas Seuerinus
conatur.

Chimica è nonnullis definitur ars,
per quam naturalia ſoluuntur corpora,
& diſiuncta commiſcentur, vt gratiora,
C ſalubria magis, ac tuta medicamina red-
dat. Qua de re haud contumax videtur
mihi ſententia, plurimos benè haudqua-
quam agere, immò in errorem incidere
Medicos, nullo qui modo, è chimica,
quæ parantur, medelas adhibent, cum
venena illas potius reputent quàm me-
dicamina: vt pari etiam forma vituperio
ſeſe dignos illi oſtendunt chimici, gre-
garia qui, è Pharmacopæis compacta,
D irrident medicamenta, cum omnia, quæ
propria minimè parantur ex arte viroſæ,
ac malignæ reputent magis naturæ, quã
ſalutem inferre, vt poſsint. Non ſemper
hac de re chimicæ opera, vel Pharma-
copææ fulcro in ægrotorum cura gerere
vigilanter ſeſe Medicos cenſeo debere:
at iuxta, quæ temporis eſt, diſpoſitio-
nem, quæque in morbis habentur, qua-
litates, cum infirmi etiam reſpiciantur
E vires hæc adhibere medicamina. Iure
igitur optimo plenam de cunctis cogni-
tionem retinere Medicum oportet, vt
ægris valeat iuuamen præſtare. Nec
ineptum erit iudicium æterno cum Me-
dicina chimicam nexu colligandam, ne-
que vllum ineſſe diſcrimen, perito niſi
à Medico, exerceri quod minimè po-
teſt, vt aſſerit Cibauius *in cap. 1. Alchi-*
mia triumphalis. Nec vllo modo inter ſe F
Chimici debent, ac Galeniſtæ obijcere,
ac peruicaci perſiſtere in ſententia, vt
propriam viciſsim artem contemnant;
ne quod Galenus in primo de Hippo-
cratis, & Platonis decretis explicet li-
bro eis aptetur ſic. *Plerique ſunt, qui in*
ſua opinione perſiſtere quandoque mallent,
quàm ea, quæ cunctis hominibus euidenter
vera cenſentur approbare. Simulant ſe cer-
tam illis fidem adhibere, quæ temerè ipſi G
protulerunt, vt ſua quiſque ſectæ decretum
aliquod confirmet. Sicut rurſus alij quidem
inueniuntur, qui vt dogma aliquod diuer-
ſæ ſectæ calumnientur, ſponte mentiri non
erubeſcunt; is enim mos, id propoſitum eſt
eorum, qui ſi cognomen ab aliqua ſecta aſci-
uerunt, vt omnia eius ſectæ dogmata de-
fendere contendant, etiam ſi nullam cum
principijs, atque elementis diſciplinæ neceſ-
ſariam connexionem habeant. Hæc ille. In-
ter vtriuſque hac de re aſſeclas ſectæ H
ſincera pax haberi, vnio perfecta, iudi-
cijque venire debet æqualitas, medica-
menta ne dum propinant, ac ſeſe inter-
diſsentiunt ægrotantium in periculum
ſalus adducatur.

Chimicæ ſubiectum, quod circa, suũ
ponit artifex ſtudium, omnia, tàm natu-
ralia, quàm mixta corpora exiſtunt. ve-
getabilia ſcilicet animalia, & mineralia, I
quæ & diſſolui poſſint, & coniungi. Qua
de re non ſolum circa metallorum trãſ-
mutationem occupantur chimici medi-
camina verum etiam, quæ vtilis, ac ef-
ficacies retineant qualitates naturæ, vt
conficiant.

Ipſius duplex è Sennerto finis: inter-
nus, ac externus. Primus ut naturalia,
& compoſita diſſoluat corpora elabo-
rat, vt puræ, quæ habentur, partes Me- K
dicæ ad vſum artis, humanæque iuua-
men vitæ valeant adhiberi, & queis
ægrotorum in periculis morbos longè
deijcere, ac ſanitatem valeant conſerua-
re; Duplex etiam poſterior, vel ad me-
tallorum tranſmutationem, vel ad me-
delas, ac humanæ ad tutamen vitæ diri-
gitur.

Quos equidem fines, vt chimicus aſ-
ſe-

A ſequatur, quibuſdam indiget medijs, practica nimirum, & opere; quæ iſthoc valeant elicere, inſtrumentis, pecunia quoque ac non immerito venit; neceſſaria eoquod, vt emant, deſeruit, vtque haberi operationes poſſint, certat: vt affirmauit Seuerinus *in cap. 17. quo in locô ita. Carbones emite, & fornaces conſtruite, vigilate, coquiteque vos ſine tadio: ita enim, & non alias peruenietis ad corporum pro-* B *prietatumque cognitionem.*

Chimica vero ars eſt ſpeculatiua, practicas quatenus circa operationes verſatur ars: totius eoquod Naturæ contemplatur æconomiam, ſpeculatiua dicitur.

Huius autem generalia nouem conſtituuntur principia: & illorum primum: Sapientia, priſcorum naturalis, quæ magia, diſciplinas inter, humana recluditur, C rerumque ac veritatum ingreditur penetrale; tres, & contemplatur mundos, ac diſtinguit, Archetipum ſcilicet, Macrocoſmum, & in homine Microcoſmum. Mirabili eorum certè compendio, in ea quidquid vniuerſitate habetur, natura; quæ quidem in naturantem diuiditur, & naturatam. Prior Deus, poſterior quidquid ex illo confectum; quod cum Dei ſit imago nil retinet, vel operatur D ſuæ niſi ad Iconis agat ſimilitudinem, ad imitationem ſeſe naturæ genere ſecundo ipſius, & ars extat, & ingenium vnius tertiò. Analogicè ſaltem agens ſpiritus, Mundi Archeus habetur: hic, ſecundum Paracelſi doctrinam, aura vitalis, ac vitæ ſeminumque directrix extat. Et iuxta Hippocratis opinionem, vnum ſemen, ac vnum receptaculum, quæ tamen, cum haudquaE quam obſtet indiuiſa in ſe naturæ vnitas, numero per ſuas operationes terminorum in infinitum variatur, quæ circulo tandem concluduntur ſeu rota, qualibet hinc veritas vna, nec alia naturæ ineſt perpetuo forma, quàm vmbra corpori, & ramus hæret radici.

Circularis quartò, illa Natura, nec non artis habetur operatio, quia ſymbola commiſcet, pariaque producit, ac diſſimilia, quod operari aſſerunt Chimici F ſuæ cum adeò iteratæ girationes durant, vt Cœlum terreſtre fiat, & ſpiritualis corporeum quod eſt, qualitatis naturam deſumat, & hac de re, ſubitas eoquod horret mutationes Natura, ſenſim, iuxta leges, quæ à Deo ſtatutæ, vijs, vſque & rectis agit, ac breuibus. Vnde ad perfectiora ex imperfectis, ex imis ad excelſa, è corporeis ad ſpiritualia, quæque ab aliquo procedunt, in idem, G licèt non æquali forma, redire cogit.

Quintò, quidquid initia cognoſcit, & progreſſus, præfixum habet ſtatum, in quo ſua perfectione, quiete, ac fœlicitate frui valeat.

Generale ſextò Naturæ organum, & catholicum velut, ſiue vniuerſale inſtrumentum, calor eſt, ac vnitiuus amor: in ſole qui reperitur, in centro, & in corde. H Hac de cauſa omnia ex uno ad ſingulū vnitatis portentum in trinitate præſeferunt, & pari modo terrenus inde flos cæleſti in mundo, ac cæleſtis videtur fæx in terreno, & quod infra corpus eſt ideam in ſuperiori ſpiritualem continet, omnes enim res vnius à meditatione, & productione illius ſunt imagines, vt nulla viſibilis habeatur mundi pars, expreſſum in qua totum Archetipi non videatur exemplar.

I Septimo celſus rerum opifex nullius adminiculo materiæ: ſed propria ex libertate Naturam, ſed Androginam, fæminam ſcilicet, ac marem creauit, omnia, & nil omnium, tam ſumma tamen in armonia, & vnitate, vt qualibet in re quæcumque Analogicè ſaltem, & licèt non videatur, in potentiam extet: quod equidem, & ſummum Naturæ arcanum; & mirandum, quin inſtar Medeæ K filios haudquaquam amat, niſi laceret, dum corruptum prius, ac extinctum ſuperbe inde virens tritici reſpicimus granum.

Cuiuſque octauò in centro rei veritas quædam cæleſtis puriſſima radij habetur imago, corporeis, quæ lantes oculis eſt imminutæ itaut veritates dum oculis apparent ſpectra, extent, ac vm-

A bræ; quæ latet enim veritas nullo modo concluſo ni à ſpiritu, detegi valet, cuius vt habeatur, cognitio, ſi Natura minimè concurrat,ac gratia, neutiquam tentare homines debent, quam ſequi tutum, eſt, ac totum: ſicut enim in rerum, generatione: ita etiam in retum, quæ agendæ, cognitione, ac ſcientiarum peritia inueſtigari naturæ in operibus medium debet, quo ſuis coniungantur fi- B nibus principia.

Nonum denique Natura vincit Naturam. Vniuerſalis nimirum ſpiritus ſubiectas includit naturas,ac particulares, Natura Naturam continet; quod namque ſuperius, habetur ſicut inferius, & quod inferius, eſt, ſicut ſuperius Natura è terra in Cœlum aſcendit, iterumque in terram à Cœlo deſcendit, & ad C perfectiora licèt ſemper anhelet, aliqua tamen circumſtantiarum ſuſcipit defectu; nec vllam pati emendationem,propria niſi in matrice,ac homigeneo à ſpiritu, valet.

Generalibus è principijs ad particularia chimici deueniunt, dum rerum ad generationem tria cognouiſſe putant. Naturam, ſalem nimirum ſulphur, & Mercurium, queis principij tribuere no- D men, omnia eoquod ex illis ortum habent, ac in ipſa reſoluuntur. vniuerſa. Aquæ namque ac è terræ mixtione generatur Mercurius; ex aeris, ac terræ ſulphur complexu, ſal denique aeris condenſatione, inſurgit, & aquæ, nec plures ab illis combinationes cōceduntur; Ignis autem in omnibus, vt formale principium, inhæret naturæ operibus, cum cæleſtium influxus habeatur, & af- E fluxus virtutum.

Secundaria, & particularia ſimul etiā illi ſunt principia;elementorum enim ex concurſu naſcuntur, & copula non ex quolibet autem indifferenter, pingui namque ex terra limpidaque ex aqua, optimo quæ diluantur modo ſuſcipi Mercurium iudicant: ſubtiliſſimæ autem, & ſicciſſimæ humido conſortio cum aere ſulphur haberi iudicant:ſalem denique craſſa, & Ponti aqua, & ſalſo crudo cum aere commixto creſcere F opinantur.

Quam equidem elementorum mixtionem per minima, & actu indiuiſibilia neutiquam dubitarunt confici, alioque modo naturale, contiguumque corpus haud quaquam coaleſcere in dubium euocarunt: quo magis namque res redduntur tenues, eo mixtioni efficiuntur aptiores.

Primo venit, illa inter principia, loco Mercurius; æthereum, ac humidum G liquorem eſſe, aeris conceptum calore; primigeniam, & omnia fœcunditatem, ignis acceſſu, velut mariti ad inſtar, aquam putarunt coniunctam: omnia ipſa tum ſubtilitate permeat, ac puritate, vitam & motu, & ſenſu, rei cuilibet affert, ſpiritus qua de cauſa ex illis nomen ſuſcipit: Armoniacum ſal, quæ informet, idea, quæ moueat intelligentia, H & glorioſus vocatur intellectus, & varium eoquod valet ex circumſtantijs reddi, purum hac de re per artem illud efficiunt, ne ſordes contagio attrahat: ſolus namque Mercurius imperfectis ex metallis,vt ſolis tincturā ſuſcipiat,ac Lunæ, in Philoſophici opere lapidis aptus eſt, vt ipſe tinctura plenè imbutus vberiori tincturam inferat modo, inuiſibili qui prius impregnari ſulphure debet, vt I viſibili perfectorum tinctura corporum largiori afficiatur ratione, illamque multo rependat cum fœnore.

Triplicem agnouere, ſuum præcipuè, Philoſophi Mercurium, poſt abſolutam namque primi gradus præparationem, & philoſophicam ſublimationem, ſuum & Mercurium, & ſublimatum vocant.

Secunda poſtmodum in præparationem prima, quæ ex Auctoribus nuncu- K patur, primam eoquod omittunt, incraſſato iam ſole, ſuamque reſoluto in matericem, huiuſmodi Mercurius corporum, vel Philoſophorum propriè dicitur, illo caſu Rabis vocant materiam, Chaos, & totum mundum, cui omnia inſunt operi neceſſaria; illam eoquod vnitam, vt lapidem perficiat, ſufficientem iudicant, vigorem habere.

Par-

A Partim Naturale Argentum viuum,
innaturale partim eſſe reputant, intrin-
ſecum, & occultum radicem in natura
continet, quod, niſi præcedens munda-
tio, & ingenioſa interueniat ſublimatiò
minimè poteſt euocari: extra naturæ
qualitates extrinſecum eſt, ac acciden-
tale; purum itaque ab impuro ſeparant,
ſubſtantiam ab accidentibus diuidunt,
occultamque per Naturæ viam, reddūt
B manifeſtum, & hoc totius eſſe artis re-
putarunt fundamentum.

Aliud eſt Naturale, Sal, principium,
vt aſſerunt, primum compactum corpus,
& ſiccum, vt dicunt: & ſenſibile, omniū
baſis mixtorum, quæ ipſius coniungun-
tur tenacitate, illiuſque è corruptione
ſeruantur, efficacia; criſtallina eſt ſub-
ſtantia per ſublimationem exaltata, ſu-
pra niuem alba, occulta in ſe rubeum
C ſulphuris ſemen forma continens, quod,
animatum ſal, aquam viuam nominant,
& congelatam.

Continens reputatur ſal, Mercurius
autem, ac ſulphur contentæ res æxti-
mantur: occultum eo quod aduſta in ter-
ra principium, omnium remotiſsimum
metallorum, vitriolum vulgò, & mine-
rale medium, proprium ſiue ſemen,
quod omnia generet metalla; ſales qua
D de re operis eſſe radices credidere.

Sal ſi naturalis abſit neutiquam vllū
poteſt animal vitam ducere; ſal namque
illud extat balſamum, calidi, quod ſul-
phuris humido cum Mercurio, ex qui-
bus eſt confectas, corruptionem repel-
lit; omnibus præbet formam, facilis eo-
quod eſt congelationis: condire, cale-
facere, ſiccare, extenuare, diſſoluere,
diſcutere, aſtringere, ſuperfluos diſsipa-
E re humores ipſius habentur virtutes. Et
quod maiori dignum admiratione, cor-
puſcula, ex quibus contexuntur, talis
ſunt efficaciæ, denſiſſima, vt penetrare
valeant corpora, & vigor iſte varia ex
commixtione ita intenditur, vt non mo-
do penetrare ſint potis, corrodere at
etiam, plenaque diſſoluere forma va-
leant; vt Caſſenda affirmauit *ſect. 3. phy-
ſica membro 1. lib. 1. de globo telluris fol.
mihi 39.*

Tertia rerum ſulphur materia, ſicca F
& calida terra, cuiuslibet præcipua pars
rei, omnium lumen corporum, ac tin-
ctura, optima enim preparatione tota
chimica moderatur ſcientia: cuiuſque
virtus rei è chimicis iudicatur, minor
omnium natu, ac omnibus vetuſtior, di-
gnior extat, & fortior, & puer tamen
obedientiſſimus: hoc ænygmaticè de-
ſcribunt; Alta Rex voce in mari clamās
habetur; ingens qui me eripiet præmiū G
obtinebit: Philoſophorum hæc de cauſa
terram, Adamicam vocant, & rubeam,
elementari in mundo ignem, ſolem in
cæleſti, Spiritum Sanctum in intelligibili
(quamuis impiè) dicunt.

Alijs inde principijs calorem, iure
iurando, affirmarunt euenire, quo ſine
congelari Mercurius haud poteſt, ma-
ris ille ſubit vices, & Mercurio, qui vt
fœmina extat, nobilior, omnium ex hoc H
ipſi rerum tincturam, colorem, coagu-
lum, ac maturitatem adduci iudica-
runt.

Totus chimici operis proceſſus, nil
aliud, quàm ſolutio eſt, & coagulatio
corporis; ac ſolutio, ſpiritus necnon
congelatio; vtriuſque tamen vnam eſſe
operationem teſtantur. Fixum vero, &
volatile perfecta, in ſpiritu forma com-
miſcetur ac vnitur, quod nullo confici I
modo poſſe aſſerunt; fixum niſi prius
ſolutum, & volatile redditum corpus
fuerit: volatile per reductionem in per-
manens figitur corpus: & volatilis de-
mum natura in fixam tranſit, vt pari fi-
xa modo in volatilem commigrarat:
Quo autem ſpatio in confuſæ ſpiritu er-
rant naturæ, mediam ſpiritus ille mix-
tus, corpus inter, ac ſpiritum, fixum, ac
volatile qualitatem ſuſtinet. K

Per ſolutionem etenim res apertiun-
tur materiales, ac omnimodam patiun-
tur diſſolutionem aliam vt poſtmodum
per aſperitionem, ex mutua ipſorum
nouus mixtione, ac ex coagulo fœtus
producatur cum impuritas expulſa; e
chimicis ita ſolutio, rei ſiccæ in aquam
reductio, definitur: quodlibet enim cor-
pus, per ſpiritum, cui mixtum, diſſol-

 uitur,

A uitur, a ſpirituale procul dubio redditur.

Primam coagulatio operam, quæ naturę incepta ſolutione, ac artis, perficit; ſpiritus etenim nullo congelatur modo, ſolutum niſi fuerit corpus, ac ex aduerſo, vt deinceps explicabo: Huius etiam definitio à Gabero *lib. 1. parte 4. ſumma perfectionis cap.* 53. Quod rei fit liquidæ ſolidam ad ſubſtantiam humidi per priuationem reductio, plurimis quæ opera-
B tionibus perficitur; per exhalationem primò, per quam humor coagulabili expirat è re, ſicci, vel halitus per calorem eleuatur; coctione ſecundò, per quam ſolidam res coquuntur ad conſiſtentiā; congelatione tertiò, qua opacis ſales in locis criſtallinam recipiunt formam: fixione quartò, per quam res ignem fugientes, & volucres, aſsuetæ redduntur,
C vt in eo fixæ manere poſsint, cum neceſſariæ ad vſum iungantur mixturæ: per exiccationem quintò, qua ſuperflua deducitur humiditas; per euaporationem ſextò, aqua per quam ſubſtantia, ſiue humor expirat; exaltatio itaque coagulationem abſoluit, cum ſubtilius euaneſcat; iterata decoctio, vt omnes abeant ſordes: congelatio, tenues qua diſsipantur, & aquoſæ partes; fixatio denique ſpiritus, quæ in corpus incraſſat, & vo-
D latile fixum efficit.

Solutione vero, & coagulatione flegmatis expurgatio præcedit, capitiſque mortui, ſeu terræ, quam damnatam vocant, mundities curanda. Flegmatis excrementum duplex, aqueum nempe, ac terreſtre, vtrumque in mixtorum compoſitione materiale cum ſale ſulphure, & Mercurio coniungitur; principia mi-
E nimè ſunt, ſed loca ſaltem principiorum, cortices, & matrices, quæ cum deſint ſteriles hæ quidem habentur matrices, vtque nullam, quæ ex ſe perueniat, vim penitus è compoſito retineat, ac vigorem; cum huiuſmodi ergo eiecta ſuperflua; congrua, quoad ſufficiens extat, cum interuenerit mixtio apto Natura, & ars modo ſuum conſtruunt opus, itaut ſolutio, coagulatio, & expurgatio prolem Philoſophiæ huius emittant, F quoad è ſpeculatione ad praxim artis adminiculo traducitur.

Aliæ veniunt etiam chimicæ operationes, proprium, quæ nomen exigunt: & prima quidem purificatio demonſtratur, qua terreis, ac lutulentis quid è partibus diuiditur; hæc autem cum lotiones, & crebræ adhibeantur ſolutiones, coagulationes cum filtratione, vel cum ſuccis digerendo, vel cum ſiccatio G fiat, ac denique vſtio, perficitur. Calcinatio ſecunda eſt, vel mixti per exiguā in puluerem reductio; duplici hæc modo, vel Corroſione, quæ Amalgammate fit, dum quodlibet, ferro adempto, metallum octaua cum Mercurij parte igni ſupponitur, vt exhalante Mercurio, cum tenuiſſimas retineat metallum partes, puluis reddatur: Præcipitatione, quæ fortes per aquas, regaleſque perficitur, eoquod nil eſt aliud præcipitatio, H quam fortes per aquas, & ſpiritus acutos corroſio: hæc fit, cum corpora, per quæ corrodant aquas, liquoreſque diſiuncta denuo à liquore ſeparantur, vt calcis forma remaneat, vel pulueris, hoc non aliter habetur, quàm aliquis cum liquor, vel alia ſit res iniecta corpus forma pulueris diſse paratum, ad profundum peruenit, huiuſmodi ſunt, & I Margharitæ, & coralla, quæ diſtillato in aceto diſsoluta, cum terreſtre infundatur oleum admirando præcipitantur modo. Ita ſoluta corpora, ſoluente relicta è ſpiritu ad fundum præcipitantur, & acrimoniam, quam ſoluente contraxerunt à ſpiritu omnino amittunt. Stratificatione necnon, ſeu Cementatione, quæ nil aliud, quàm corroſiuos per pulueres corroſio, eſt, qui metalla ſuper K imponantur, ne lumina ſtratificando ſeſe mutuo contingant. Hæc autem proprio calcinatio nomine haud nuncupari valet: ſed auxiliaria eſt, vt calcinatio conſequatur, operatio. Iſta efficitur ſtratificatio, luminato cum repletur crucibulum metallo, & corroſiui pulueres imponuntur, vt §§§. fiat, ac laminæ ſint impoſitæ ſuper laminas, & pulueres, in-

cer-

A termedientur, ne ſeſe ad inuicem tan-
gant plenum vas donec habetur. Igne
poſtmodum per circuitum, vel per re-
uerberum, committitur, cum auctio, vt
res optat, paulatim fiat. Aduertant atta-
men extremam ne ad corruptionem
progrediatur calcinatio, qua omnis for-
ma rei, ſubſtantia, pereat, ac virtus: &
variè hac de cauſa res calcinantur, &
magna ideo vaſorum ignis aliarumque
varietas oritur circumſtantiarum; aliqua
namque reuerberationis in fornace, li-
B bero quædam aere, vaſe nonnulla con-
cluſo, aperto denique plurima, calcinā-
tur: vt declaratum è Sennerto *lib. 5. par-
te 2. ſect. 3. cap. 5.* Fumigatione etiam,
quæ per fumum, acrem aut vaporem
aliquo abſque liquore metalli eſt corro-
ſio; hæc fumi iuxta naturam, quæ du-
plex eſt, duplex etiam habetur. Ali-
quando enim ſicco, nonnunquam hu-
mido res perficitur vapore; ſiccus, mi-
neralium eſt, argenti viui præcipuè, ac
C plumbi; humidus è liquoribus, acutis,
vel aquis, corpora quæ proprijs corro-
dunt alitibus deueniunt; vt metalla, quæ
filo in olla bene obſtructa, & anguſtio-
ris orificij appenduntur, cum ſuper ace-
tum, vel nonnulla corrodens aqua ſtilla-
tim decidat; in cineribus, vel calcinati
ponuntur fimo; alia vero, actualem, quæ
fit per ignem calcinatio, eo habetur aſ-
D ſiduo cum vinculum igne abſorbetur.
Quæ vno haudquaquam fit modo: alia
namque vllo abſque additamento ex ſe
perficitur; alia verò cum additamentis
calcinatur, quæ fuſionem aut prohi-
bent, vel vna cum igne corrodunt, &
comburunt; vt ſunt genera ſalium, quē-
admodum ſupra fuit de ſtratificatione
explicatum; per cinefactionem enim,
vel combuſtionem efficitur. Cinefactio
E eſt ignitio, qua corpora ignis viribus
rediguntur in cineres; & illo habetur in
caſu, cum humidum, quod nullo modo
extiterat combuſtile, & per quod par-
tes connectebantur, igne aſſumitur. Du-
plici hæc autem efficitur modo: apto
namque alia iam igne nuda obijciuntur,
& in cinerem abeunt, & quidquid vo-
latile habetur in auras euaneſcit: clauſo F
alia combutuntur vaſe in cinerem nec
non vertuntur, vt volatilia quædam cum
fixis aſtringantur, & firma fiant; in hac
enim ad calcinationis differentiam, ve-
hemementior adhibetur ignis, dum illa
non in cinerem, at in calcem reducit
materiem, & hac de re calcem inter, ac
cinerem diſtinctio habetur.

Alter Calcinationis modus combu-
ſtio, per quam, igni quæ ſupponitur, & G
crebrò commota materies, humidas, ma-
xima ex parte, qualitates amittit. Sicca-
tur etiam toſtione, quæ licèt externas
adurat, ac internas partes nullo modo
tamen in cinerem adducit, vt pari modo
in ceruini cornu aduſtione conſpicitur,
quod in olla, figulina in fornace, im-
miſſum, ad albedinē vſque vritur, & tali
dum conuenienti extinguitur in liquo-
re, ac poſtmodum contunditur. H

Extractio, vel tintura tertia eſt, quæ
nullam ſeſe inter continent differen-
tiam, quoad Medicinæ inſeruiunt mini-
ſterio. Nec aliud eſt, niſi optimæ rei eſ-
ſentia craſſiori è corpore idonea ſepara-
ta per menſtrua, quæ cum liquidiore
adhuc ſub forma extet coniuncta cum
menſtruo tintura vocatur: menſtrua
enim varia pro materiæ diuerſitate ha-
bentur, & vſus: vini ſcilicet ſpiritus, I
aqua diſtillata, ſerum lactis, acetum, &
pleraque alia quæ penes Crollium, &
Adrianum Miſinghit poſſunt videri.
Duplex autem conditio, quæ in men-
ſtruo requiratur, eſſe debet; alia vt ſua
nimirum ſubtilitate materiem penetra-
re, ac putiorem familiaritate partem ab
illa poſſit extrahere; altera, vt iacturam
citra, & extracti corruptionem valeat ab
ipſo iterum ſeparari: vt explicatum è K
Sennerto *lib. 5. parte 3. ſect. 3. cap. 9.* de
tincturis, & extractis. Duplici autem
forma extractio à Beguino diuiſa fuit:
vel generalis nempe, vel ſpecialis. Prior
bino efficitur modo: vel abſque medio,
cum aſcenſio interuenit, vel deſcenſio,
vel cum medio: & tunc, vel ſicca exiſtit,
vel humida: ſicca ſublimatio humida
nominatur diſtillatio: ſed etenim iuxta
ma-

Digitized by Google

A magni Alberti diuiſionem, cum vapo-
res aliquo eleuantur aquoſi in vaſe di-
ſtillatio eſt. Ioannes Baptiſta Porta de-
finitionem reliquit: humidarum quod
ſit partium vi caloris in vaporem reſo-
lutio, quæ à frigore, ac etiam conſtipa-
tione concurrentibus in liquorem ver-
tantur. Sennertus autem aſſeruit: hali-
tum exhalabili ex re per calorem eleua-
torum vaſis obiectu, ac receptaculi, &
B denſi, & frigidioris, ac in liquorem col-
lectionem eſſe. Triplicem etiam diſtil-
landi oſtendit modum; per aſcenſum
namque ad latus, ac deſcenſum, itaut
ingens cum habetur occaſio, ad ipſum
debet *ſupra citato* quilibet in loco *cap.*
11. recurrere, quo in loco diſtillationis
in praxim deducti afferuntur modi.

Rectificatio ad diſtillationem ſpectat,
& cõbuſtio, prima nil equidem aliud ex-
C tat, repetita niſi rei diſtillatio, qua pu-
rior, & redditur materies, & eum fæ-
ces, ac impuræ vaſis in fundo partes de-
ponantur, exaltatur. Secunda eſt reite-
rata diſtillatio, qua diſtillatus liquor in
vaſe infunditur, in quo relicta fuerit
materia, & ſæpius replicatur, quod ef-
ficitur, vt diſtillatus quidquid liquor
prima deſumpſit diſtillatione, quodque
ab ipſo diuiſum deſideratur mortuo re-
D linquat in capite; vel vt aliquid relicta
diſtillatorio inuaſe ex materia, quod
prima non diſtillauit diſtillatione, repe-
tita, vt quaſi liquoris vehiculo, qui pri-
mò extillauerit, educatur, vt explicauit
Baguinus *lib.* 1. *cap.* 4. *fol.* 71.

Extractio vero, quæ cum medio effi-
citur, illa eſt, puriores, qua, liquidarum
rerum, ac ſiccarum humectarum ab im-
purioribus abſque diſtillatione ſeparan-
E tur, & procul ſublimatione partes ex-
trahuntur. Ipſius triplex ſpecies: dige-
ſtio nimirum, putrefactio, & circulatio.
Prima eſt, qua elaboratam, ac præpara-
tam noua qualitas, nouaque velut for-
ma inducitur in rem, ſummaque dige-
ſtiuo mediante calore perfectionem re-
quirit, digeſtionis ad inſtar naturalis,
qua cibus, & concoquitur, & matura-
tur; cuius à chimicis nomen tribus da-
tur operationibus: & primò blanda co- F
ctio, qua è liquore fæces, quæ alio mo-
do nullo ingenio ſeparari ab eo poſſunt,
ſecernuntur, illamque digeſtionem ap-
pellarunt: Digeſtio etiam deinde, quæ
rei diſſolutioni inſeruit, lentoque ac ex-
terno calore in internum qui agit, rei
vincula, queis inhæret, diſſoluit aliaſque
res ad ſeparationem præparatur. Putre-
factio qua de re, ac fermentatio, nec
non digeſtio nominatur. Tertia tandem G
eſt quæ ſuperius explicata, eleuata qua
reſamplius defecatur. Digeſtionis effe-
ctus notati è Ioanne Georgio in notulis
Beguini *lib.* 1. *cap* 4. *fol.* 49. Quomodo
autem præparatur, ac efficitur, docuit
idem Beguinus *d. cap.* 4. *f.* 83.

Putrefactio, quæ digeſtio etiam à
nonnullis, maceratio à pleriſque ac ſæ-
pius fermentatio, vt ſupradictum, voca-
tur. Immo aliqui non inutilis virtutis H
putrefactionis in odio habuerũt nomen,
putantes plus ex putrefactione detri-
menti, quàm commodi rebus accidere:
cum nulla naturalem inter, artificialem-
que putrefactionem ponatur ex illis di-
ſtinctio, & quamuis extremum ambæ ob
calorem, mixti ad corruptionem ten-
dant; maximum tamen habetur diſcri-
men. Artificialis namque licet externo
fiat calore; artis attamen in poteſtate I
habetur ipſius regere progreſſum, ac in-
tegram compeſcere corruptionem, &
depellere; talique modo huius generis
putrefactio non integram ad rei corrup-
tionem, ad aliquam tamen ſeparatio-
nem tendit. Et ex hòc definitio: quod
ſit digeſtio, rei ſubſtantiam ex vaporum
retentione, calidique externi acceſſione,
præſtantiorem, vt rem gerat diſſoluens
eo fine, vt partes aliquo ex Natura mo- K
do ſeiunctæ faciliori ex arte diuidantur
forma. Hæc ſæpius fermentatio videtur
magis, quàm corruptio: colores autem
odores, ac rerum immutare ſapores, no-
uamque producere naturam ipſius pro-
prietas, tardo hæc fit calore, & ab ea
generationem orditur, & nutritionem
Natura; itaut mutuo ſeſe aſſocientur
humiditas, putredo, nec non nigredo.

Ne-

Digitized by Google

A Neque vllo completa modo putrefactio
extat, materia donec tota fuerit in aquã
ſoluta : Hæc eodem calore ſubtilitate
rerum, ignis leuitate, ac temporis ma-
turitate promouetur : naturali ex eo
quia forma incedit natura.

Circulatio vero iuxta Beguini defini-
tionem: eſt conuerſio,ſiue liquoris exal-
tatio ab elementis in Pelicano depurati
varias per circulationes, aut rotationes,
B quibus, quæ remanent, impuritates,
prorſus in præſtantiorem efferuntur
gradum: Hæc autem ideo fuit inſtituta,
vt liquidæ partes, quæ non dum ſatis
perfectæ fuerunt emiſſæ per minima
ſint aſtrictæ: Hac, lenis cum adhibeatur
externus calor, materia, quæ circulatur,
vaſorum continuò forma extollitur, &
iterum denſa redditur, illamque per co-
ctionem, & circularem, ſummum in ſuo
C genere ad perfectionis gradum acce-
dit.

Per Chimicos autem, ſeſe inter Di-
geſtio, ſortiuntur differentiam, & Cir-
culatio; amplioris, quod ſcilicet dige-
ſtio, per quæ craſſior poſſit materia im-
mitti, vaſa requirat Orificij; in Circula-
tione autem ſtrictius, per quod valeat
infundi liquor ſufficiens orificium ha-
betur. Secundò eo quod aliquid in dige-
ſtione diuiditur, in circulatione autem
D nil prorſus. Tertiò ex eo quia totum in
digeſtione vas humatur, at in ſecunda
ſuperior debet pars eminere. Illi ergo
liquores circulantur, omnibus qui iam è
fæcibus redditi ſunt puriores, & ſumma
è quibus poſcitur ſublimatio, ac eleua-
ta defecatur amplius res.

Quibus autem inſtrumentis vtantur
in Circulatione Artifices; Conſule Io-
annem Baptiſtam Porta *in tract. diſtil-*
E *lationis*, ac Sennertum. Circulatio vero
hoc adhibetur modo: exaltandus liquor
ſumitur, ac circulationis infunditur in
vaſe; quinque cum vaſis partes vacuæ
relinquatur, equinoque in fimo locatur,
aut balneo, prout attenuabilis eſt alti-
tudo liquoris. Aut paulo profundius
immittitur, ita vt reliqua pars vaſis fri-
gido ſit in aere relicta, vt à calore,
laterum attenuatio deueniat, ac è par- F
tis verticalis, frigore coagulatio fiat, aſ-
ſiduoque ac moderato relinquetur in
calore vas; intentum donec artifex ob-
tinuerit finem.

Aliæ habentur etiam operationes, quę
Chimico neceſſariæ; de illis atenim eum
ceu de communibus Aromatarijs, eo
ſatis in ſtatu ſcripſi: hæ autem Eraſio,
trituratio, limatura, liquario, toſtio,
vſtio, cinefactio, calcinatio, putrefactio, G
fermentatio, cribratio, lotio, macera-
tio, infuſio, coctio, colario, deſpuma-
tio, fixatio, digeſtio, expreſsio, & aliæ
habentur: fuſiori ſolum hic forma de
caloribus, vel mauis, de gradibus ignis
aliqua ſubiungere operæ pretium iudi-
caui. Et primò.

Externus Naturæ ignis præcipuus eſt
motor, internique ignis, totiuſque mo-
derator operis habetur. Summa, tali de H
re, chimicus vigilantia ipſius debet re-
gimen curare, cum, & gradus obſeruet,
ac puncta: ex illo namque perfectio, ac
operis imminet deſtructio. Hac etenim
ratione ars præſtat Naturæ auxilium,
quarum eſt quidem Chimicus miniſter;
Natura namque ipſiuſque ad exemplũ
ars, velut inſtrumento, ac malleo, cum
ſua cudit opera igne vtitur. vtriuſque
vnde ignis in operibus eſt magiſter, ac I
præfectus. Et maximopere hac de cauſa
ignium extat chimico neceſſaria cogni-
tio, quæ cum abſit, alter velut Ixion
opifex vano aſtrictus labori, Naturæ
fruſtra rotam agitabit.

Ignis nomen ſecundò, penes Philoſo-
phos, vel chimicos mauis homonymum
eſt, ſæpius enim pro calore methonomy-
cè deſumitur, ac tali modo quot haben-
tur calores tot ignes. Triplicem in me-
tallorum, ac vegetabilium generatione K
ignem Natura cognouit: cæleſtem nem-
pe, terreſtrem, & inſitum. Primus è ſo-
le, proprio velut è fonte, in telluris ema-
nat ſinum, fumoſque ſeu mercuriales, &
ſulphureos vapores, ex quibus metalla
generantur, excitat; ſeſeque illis adne-
ctit; vegetabilium ignem, ſeminibus in-
ſitum iam torpentem commouet; ipſi-
que

A que igniculos, vt ſtimulos, vegetationis
ad opera ſuperaddit . In terræ latet vi-
ſceribus ſecundus, cuius, & impulſu, &
opere ſubterranei vapores ſummitatem
verſus perporos impelluntur , ac tubu-
los, tellurisque è centro ſuperficiem ex-
tenditur vſque : tum vt metalla compo-
nantur , vbi terra protuberat , vegetabi-
lium etiam ad productionem , cum ipſa
& putrefaciat ſemina, & molliat, vt ge-
B neratio præpatetur, obtinendam. Primo
è ſolari , tertius , vapido ſeu vapores
emittente nempe metallorum progna-
tus fumo necnon menſtruo infuſus,cum
humida ſimul creſcit materia, ipſius in-
tra robur , vinculis velut adſtrictus reti-
netur , aut verius , ceu forma ſuo con-
nectitur mixto . Vegetabilium autem
hæret inſitus ſeminibus , è paternorum
donec radiorum ſollicitatus acumine
C commouetur, intrinſecè tunc excitatus,
materiem agit, & informat, plaſteſque
fit ; ac totius diſpenſator mixti : anima-
lium vero in generatione,cæleſtis inſen-
ſibili forma ignis cum animali coopera-
tur;primum etenim eſt agens in natura;
ſeminis autem calor terreſtri correſpon-
det calori,& putridum ſemen dum red-
dit , illud fouet , ac etiam diſponit ; ſe-
mini autem calor inſitus materiem ſolis
D filius aptat , formamque optimè præ-
bet.

Sui tertio autem in operis materia
triplicem obſeruarunt ignis diuiſionem
Chimici: Naturalis nimirum, non natu-
ralis, & contra naturam; Naturalis ; ille
cæleſtis , igneuſque ſpiritus , qui mate-
riæ inſitus ipſius cuſtoditus in profundo,
ac ſtrictiſſimæ deuincitur forma; qui ob
metalli vim hebes perſiſtit ; chimici do-
E nec ingenio, ac externo excitatus , cum
liber effectus , ac ſolutum habuerit cor-
pus, mouendi adeptus fuerit efficaciam:
quolibet autem in mixto , caloris , ac
Naturæ motus principium ignis : nec
vllo modo ignis vocatur naturalis , qui
accitus, ac extrinſecùs adueniens, vt na-
turalis vires augeat, ac multiplicet, mi-
xto eſt introductus artificio . Contra na-
turam vero ignem appellant qui putri-
dum reddit compoſitum , naturæque F
temperamentum corrumpit,imperfectus
extat , generationis namque ad effectus
inualidus , ac vltra corruptionis termi-
nos haudquaquam progreditur. Huiuſ-
modi ignis, vel menſtrui calor eſt, ignis
tamen contra naturam impropriè ipſi
nomen tributum , quodammodo enim
iuxta Naturæ leges eſt ; incolumi ſiqui-
dem ſpecifica forma taliter materiæ cor-
ruptionem infert. vt ipſam generationis G
ad effectus habilem reddat.

Ignem quartò corrumpentem,qui na-
turam contra vocatur non alium ab inſi-
to : ſed primum eius gradum eſſe credi-
bilius habetur : Naturæ namque poſcit
ordo, vt generationem corruptio præce-
dat.Ignis itaque inſitus Naturæ conſen-
tiens legi alterutrum exequitur ; dupli-
cem nempe dum ſucceſſiuè in materia
motum excitat; corruptionis primum ,
qui lentior , debili è calore , vt corpus H
molliatur , ac præparet , excitatum ; ge-
nerationis alterum , qui vegetior , vehe-
menti compulſum à calore , vt elemen-
tare corpus , quod per priorem diſpoſi-
tum , animam , ac plenam ſuſcipiat for-
mam.Duplex itaque duplici ex eiuſdem
caloris gradu , ignis producitur motus;
nec duplex vllo modo ignis debet ha-
beri ; at longè potiori iure violento igni, I
& deſtruenti contra naturam ignis no-
men dandum.

Innaturalis, quinto , ignis ſucceſſiuos
per digeſtionis gradus naturalem , ſiue
inſitum conuertitur in ignem , illumque
auget, ac multiplicat; totum autem chi-
mici , arcanum in Naturalis multiplica-
tione ignis conſiſtere iudicant , proprias
qui vltra vires nullo modo ſimplex age-
re , perfectam neque imperfectis com- K
municare corporibus tincturam valet,
ſibique ſolùm ſufficientes retinet vires,
nec ſupra , quod ſibi deſumat , habet ;
per innaturalem autem , qui multipli-
candi maximè abundat virtute , multi-
plicatus potentiori agit forma , naturæ-
que terminos extra ſeſe protendit, alie-
na exuberantem propter, tincturam, ab-
ſtruſumque ignis multiplicati theſaurū ,

ac

A ac imperfecta cum tingant corpora, & perficiat.

Aquam, sextò, etiam ſuam ignem vocant chimici, eoquod ſummè calida, igneoque imbuta ſpiritu, & hac de cauſa ignis ab ipſis aqua nominatur; perfectionem ex eò quia metallorum corpora, communis quam ignis, concremat, ac exurit; illa namque perfecto metalla diſſoluit modo, cum noſtro reſiſtant B igni, nec ab ipſo valeant diſiungi: ardés hac etiam ratione appellatur aqua; ille autem tincturæ ignis, aquæ occultatur in ventre, duplicique per diſſolutionem forma, corporis nempe, ac multiplicationis effectum ſeſe manifeſtat.

Et duplici eoquod, ſeptimò, generationis in opere vtitur Natura igne, intrinſeco ſcilicet, ac extrinſeco; rerum prior ſeminibus, ac mixtis inſitus, ipſorum occultatur in centro, corpuſque C ſuum vitæ originem velut, ac motus, agitat, & viuificat: poſterior verò, aduentitius nempe, ſiue à Cœlo effundatur, ſiue terra priorem è ſomno, vt ſopitum, excitat, ac ad opera impellit; vitales namque igniculi ſeminibus annexi externo, vt ipſi moueantur, & agant, motore indigent.

Aequali, octauò, ratione Philoſophico ſe res habet in opere: lapidis nam D que materiem internum concludere ignem, qui aliqua innatus ex parte, & aliqua, more Philoſophorum, ſit additus æxtimant; illi quippe duo coniunguntur, ac intrinſecus, homogenei eoquod ſunt, innectuntur: internus opera externo perficit, quem, ſecundum artis præcepta, & Naturæ Chimicus adminiſtrat. Priorem hic ad motum impel E lit, ac binas illius eſſe velut rotas, occulta quarum ſerius ocyus à ſenſibile concuſſa mouetur, ita naturæ auxilium Artem præſtare iudicarunt.

Medius, nonò, externus ignis proprium inter motorem extat, ac materiē, qua de cauſa euenit, vt quemadmodum ex ipſo motum habet, ita & illam commoueat; ſi intensè namque, fuerit ac remiſsè impulſus, pari vice in materiem, in qua operatur, infert, ac totius denique operis formam externi ex ignis menſura prouenire haud illis dubium. A

Externi, decimò, gradus ignis, ac puncta ſi Chimicus ignorarit Philoſophicum haudquaquam accedat ad opus: lucem eoquod è tenebris nullo modo eruet, ſua niſi, & elementa etiam; quorum per media conuertuntur extrema, tranſeant per media calores.

Quatuor, vndecimo, ignis conſtituere gradus, perfectam quemadmodum G elementorum lapidis præparationem in quatuor arbitrati ſunt conſiſtere; qui equidem gradus, ignis, balnei, cinerum, carbonum, & flammæ vocantur, obtericum illum etiam appellant; quemlibet autem gradum, ſua, duo ſaltem, ac tria ſæpius, puncta dicunt habere; ignis enim ſenſim; ac per puncta, ſiue in augmento ſit, vel minuitione, Naturæ ad exem H plum, cui nil tam alienum, quàm violentum extat, debet moueri.

Primum, duodecimo, caloris balnei punctum febrilis, aut fimi calor dicitur; balnei ſecundum ſimpliciter, primum ſecundi gradus punctum, ſimplicem eſſe cinerum calorem, dicunt. Secundum autem arenæ calorem, carbonum autem ignis, ac flammæ puncta proprio carere nomine affirmant: ſed intentionis iuxta, I & remiſſionis actus intellectus pèr operationem valent ex Chimicis diſtinctionem habere.

Decimo tertio Tres non ratò penes Chimicos ignis videntur gradus; cineris nempe balnei, ac ardentis, carbonum qui ignem, nec non flammæ comprehendit; fimi nonnumquam ignem inter, ac balnei diſtinctionem poſuere.

Quatuor autem, decimoquartò, con K ſtituti gradus. Primus nimirum, carbonis cum gradus placidus habetur, & mitis; ſecundus cum iam acrior effectus; tertius cum deſtruit, quando ſummus quartus. Primus nempe à tepore ſub alga latente, vſque ad oleoſorum ſubleuationis ſpirituum ignem; tertius obſcuram vſque ad ignitionem, & extremam vltimus vſque in reuerberi

A potentiam, conſpicitur.
Helmontius autem Decimoquintò
cum ſuo more Naturæ ſecreta profun-
diori velit conſiderare acumine, ſi eius
velut fuiſſet à ſecretis, quinque ſupra
decem conſtituit gradus, cumque chi-
micum Naturæ imitatorem eſſe conten-
dat, explicat. Vt primus ſit, vbi prima
eſt remiſſior frigiditas; ſecundus quem
admodum aquæ non glaciatæ calor ex-
tat: cum remiſsè tertius friget, putealis
vt habetur aquæ: teporis quartò leuio-
B tis, cum iam tepet quintus; noſter eſt
ſextus calor; febricitantis ſeptimus, ma-
terialis octauus ſolis; diſtillatorius nonus,
quique iam tactum exuperat; Decimus
quando cum ebullitione diſtillat; vnde-
cimus cum ſulphur, ſiccuſque ſublimat
ſpiritus; cum liquefacit duodecimus, ac
ſpiritum ſublimat; in ſubfuſca eſt Deci-
mus tertius ignitione; candens decimus
quartus habetur ignitio; follium deci-
C mus quintus, ac reuerberi, vltimatuſque
rigor exiſtit.
Maximum denique ſtudium chimici,
vt ſuum occultarent ignem ſtudium po-
ſuere, adeò quod illum vix explicare
ſint auſi, at per qualitatum deſcriptio-
nem, & proprietatum potius, quàm per
nomen explicarunt, vt aeroſus nimirum,
vaporoſus, humidus, ac ſiccus, clarus
D necnon, & aſtralis extet, qui artificis ad
nutum facili intendi, aut remitti per
gradus valeat forma. Sed meum hac in
cauſa iudicium afferre nullo modo la-
borioſum: vt ignis nimirum calor, non
eiuſdem ex vi: ſed ex vſus forma proce-
dat: quamuis enim non pauci, primum
è balnei calore gradum, cineribus ſe-
cundum; arena, vel ferri limatura ter-
tium, è nudo quartum igne non decede-
E re velint: balneum tamen eiuſdem haud-
quaquam formæ habetur. Sed nunc te-
pens eſt, nunc feruens: primum immò
balnei caloris punctum febrilis, vel fimi
dicitur calor, balnei ſecundus ſimplici-
ter, quilibet eoquod propria retinet
gradus puncta, quæ duo ſæpius, non ra-
rò tria exiſtunt; modo maior etiam, ac
modo minor in cinere, patente quem-
admodum in cinere, ac igne reperitur: F
materiem namque iuxta, quæ præpa-
randa, gradus adhibet artifex; cum ta-
men & ad præparationem, & ad mate-
riam reſpectus habeatur. Hic autem per
fornacis ſpiracula, vt operantis eſt vo-
luntas, moderationem excipit, cum, &
augmentum, ac, vt materia exigit, & oc-
caſio, poſſit minuitio fieri: vt explicatum
è Libauio fuit, ac Porta. Senſim namque
ac per puncta in auctione, & in minui- G
tione motum debet ignis excipere claro
hac de re modo patet ignis gradus arti-
ficis, vt arbitrium remitti, ſecundum
occaſionis indigentiam, & operis de-
bet.
Acriter ſeſe inter bellantur, & perti-
naciter Chimici, vtque naturalium quæ
principia ſint demonſtrarent, Philoſo-
phorumque declinantes ab opinione
primam ſali, ſulphuri, ac Mercurio cau- H
ſam dedere: varias vnde Priſcorum ſen-
tentias, vt legentium ſatisfaciam votis,
adducere haudquaquam neglexi.
Et quæ prima venit Epheſio ex He-
raclito, & Hippyſi Methapontino Py-
thagoricæ ſectatore doctrinæ habetur
naturalium ipſi enim pro rerum princi-
pio ignem, illa moti ratione, quam Plu-
tarchus 1. *plac.* 3. refert, poſuere: Cun-
cta namque ex igne generationem exci- I
pere, ac in ipſum reduci aſſerunt: cum
vniuerſa putent initio extenſione ignis
progenita. Craſſiſſimas quoniam illius
partes, cum ſeſe inter coirent orbem
conſtituiſſe telluris autumarunt; eamque
exinde ignea cum ex vi, quæ ſuperſtes
erat, laxata extaret, aquam protuliſſe
harumque ab exhalatione aerem ema-
naſſe: ſubijcit etiam Plutarchus, quod in
tertio Phyſicorum 5. Ariſtotiles addat: K
ipſos crediriſſe, & Mundum, & omnia
ex igne creata in mundi conflagrationē
in eum diſſolui: itavt quemadmodum
ex igne principium, ex quo eueniant
cuncta, ſic etiam in quem omnia reſol-
uantur, finis extet. Omnia nonnulli, &
raritate genita, & denſitate iudicarunt;
vt ignis ergo aer condenſatus euadit,
iſte, cum denſior fiat in aquam cedat; &
hæc

A hæc reddita denſior terram generet; ex
qua, cum rara efficiatur, fit aqua pro-
ducta; & inde, cum rareſiat aer gigni-
tur, & ex illo iam rarefacto ignis produ-
catur, quem ob progreſſum, quæ in ter-
ram deſcenſione, à terra in ignem aſcen-
ſu, fit.

Anaximenes, ac Diogenes aerem
ſimplicium eſſe, ac omnium principium
corporum conſtituere. Hac de cauſa
B eoquod ex aere ortum habent, ac in ip-
ſum cuncta reſoluantur, aſſerunt noſtra
quod anima (cum aer ſit) nos conclu-
dat; & totum in ſe, ſpiritus, ac aer, mũ-
dum complectitur; Synonima vero ſpi-
ritus, & aer extant reliqua etiam ex illo
elementa emanaſſe iudicant, & cuncta
ex ipſis creata.

Qui vero ex aqua originem rebus
tribuere Thales, ipſiuſque fuerunt ſe-
C ctatores, qua moti ratio Euſebium pe-
H nes Euangelicæ præparationis primo
habetur; quod ex aqua nimirum omnia
generentur, ac in ipſa intereant. Ariſto-
teles attamen primo Methaphyſicæ 3.
illam conijcit præcipuam fuiſſe Thaletis
ſententiæ ratiocinio, humidum quod tã
ſemen, vnde ſit eſſe videret, quàm vnde
viuit, alimentum. Hanc idem habet Plu-
tarchus, aliamque adijcit cauſam, exa-
D lationibus nimirum ſolis, ac ſyderum
ignis, totuſque mundus ex aqua miſsis
nutriatur.

Huiuſmodi etiam opinionis Helmon-
tius exiſtere videtur: dixit namque,
*Aqua eſt unica rerum cauſa materialis,
quatenus aqua initij naturam in ſe habet,
in modo puritate, ſimplicitate, ac progreſſu,
inſtiandis prout eſt in termino diſſolutionis,
ad quem cuncta corpora per materiæ vltima
reductionem redeunt.* & alio in loco *Omne
E corpus viſibile, & quod elementorum mix-
tura conſtitutum creditur, fieri materialiter
ex ſola aqua elemento quod primordialiter
in rebus cunctis inſe habet per mo-
tum lenis.* Cuius pro ſententiæ defen-
ſione aptum idem quidem habetur quod
ex Homero.
*Oceanus cunctis præbet primordia re-
bus.*

Et ſcholiaſtes ait Heſiodum, cum di-
F cit chaos primum exortum, primum
aquam rerum omnium principium exi-
ſtere ſignificaſſe: præterea tamen, quod
omni tali de cauſa ortum ex aqua exci-
piunt (vt ſubijcit ſcholiaſtes Heſiodi-
cus) & quod reliquæ ſcilicet elementæ
ex ipſa eueniunt, condenſatione fiat ni-
mirum terra, maiorique vel minori aer
eminet rarefactione, ac ignis, cætera-
que ſimul ex ipſis progenita.

Nonnulli etiam adſunt qui naturaliũ G
eſſe rerum principium terram affirmant,
quos inter Syrus Parmenides: omnium
qui terram eſſe rerum principium, ac
elementum ſcripſit eamdem Plutarchus,
ex Xenophani ſententiam tribuit Euſe-
bius, ac celebre affert carmen, quod
Empiricus, Theodoretus, ac alij ex ipſo
habent.

Ex terra omnia ſunt in terramque omnia H
tendunt.

Per varios enim rarefactionis gradus,
aquam primò ex terra, ex aqua aerem;
ac ignem denique procreari ex aere sũt
arbitrati; Heſiodi autem ſcholiaſtes Hip-
ponem terram rerum principium feciſ-
ſe affirmauit.

Ex duobus nonnulli, & tribus aliqui,
ex quatuor quidam, & quinque plurimi
æxtimarunt haberi principia elementis; I
ex infinitis plerique, ac atomis iudica-
runt; ex illis autem qui duo ſtatuerunt
primordia Xenophanes eſt, de quo Em-
piricus 3. *Hipot.* 4. *Scilicet ex terra, atque
vnda progignimur omnes;* & Galenus *com.*
1. *in lib. de Natura hom.* Sabinum arguit,
qui vitio Xenophani dederit, eoquod
hominem aquam eſſe, ac terram af-
marit; attamen hoc nullo modo Thales
aſſeruiſſe: valet etiam Parmenides ip-
ſo vel ex Ariſtotele quidquid ille circa
vnitatem, principijque immobilitatem K
oppoſuerit, videri: cum Parmenides
etenim omnia ex luce confici, ac teno-
bris dixerit.
*Et luce, ac nocte obſcura ſunt omnia
plena.*
Ariſt. *phyſicorum, & Methaphiſico-
rum* 3. Verba hæc de calido accipit, ac

 fri-

A frigido, iſtaque Parmenidem aſſerit poſuiſſe, vt ſi terram conſtitueret, ac igem. & hac de re Aerem, & aquam, è quibus fecit Parmenides mixturam: vt dixit idem Ariſt. 2. *de Generat.* 5. Euripides etiam illius ſequutus doctrinam poſuit, penes Empiricum etenim reliquit.

Aetheraque & terram rerum decanto parentem.

Aetheris namque nomine ſecundum Ariſt. 1. *de Cælo* 3. & 4. *Phyſicorum* 5.
B *ignis venit.*

Eos vero inter, qui ex tribus affirmarunt conſtare Onomacritus habetur, qui apud Empiricum ignem, aquam, terrāque pro principio ſtatuit: poſuiſſe Magi etiam apud Laertium eadem tria, leguntur, vt videri Virgilius illis in carminibus poteſt, quibus ita.

Tum Pater omnipotens fœcundis imbribus æther
C *Coniugis in gremium letè deſcendit, & omnes*
Magnus alit magno commixtus corpore fœtus.

Quatuor autem eſſe rerum principia Xenophanis extat ſententia, quæ apud Laertium conſpicitur, & maximopere Ariſtoteli placuit: cum calidæ namque ac frigidæ, humidæ, ac ſiccæ ſeſe commiſcerent qualitates, omnia componere
D affirmant. Galenus etiam, de Meliſſo *com.* 1. *de Natura hominis.* Qui cum ingeniti entis, & incorruptibilis hominem quatuor ex elementis materiē, ignis videlicet, aeris, terræ, & aquæ ſubſtātiā intellexiſſe, conijcit. His etiam Empedocles, & nonnulli accedunt.

Habentur præterea non pauci qui eorum iſti principium atomos conſtituent, ſua ex quibus Empedocles elementa
E fertur confeciſſe, dum ſe minutiſſimis quibuſdam fragminibus, quæ veluti elementa ſint elementorum quatuor illa conſtitueris componi: ac Democritus, cum nec ex punctis, nec ex nihilo naturalia confici videret corpora, illa corporalibus ex atomis fieri neceſſario firmauit; huiuſmodi etiam è ratione adductus Epicurus, haberi atomos certas,

qua vſus eſt Ariſt. 12. *Metha.* 3. & 1. *phyſi.* 9. Primam illos nimirum in rebus F materiem, quæ ingenerabilis, & incorruptibilis eſſe: cuius ex præexiſtentia, originem omnia ducant, inque ſuperſtitem cuncta denique reſoluantur: huius enim inſenſibilia ad corpora, Naturæ opus terminatur.

Præclariſsimus autem Sennertus non non ex atomis elementa principium excipere: ſed atomos ab elementis promanare affirmat, primo etiam de atomis G *in cap.* igneæ, aqueæ, terreæ, atque aereæ qualitatis illos aſſerit dari, ac exempla de ipſorum quolibet, quæ breuitatis gratia prætereo, adducit. Mihi vero ſufficiens tantum erit vt ad chimicorum properem principia: ipſi enim è ſulphure, vel Mercurio, & ſale cuncta confici affirmant. Et primò ſalis nomine ſolidam, ſapidamque ſubſtantiam, quæ aquę diſſoluatur ad inſtar, exiguoque creſcat H calore, ac vehementi firmetur igne, venire dicunt: ſulphuri, non quæ vulgò nota, odoram etenim, odoroſam, inflammabilemque adſcribunt eſſentiam, quæ rebus alio modo laxis, & etiam diſſolutis in gluten adhibeatur: Mercurius, non Hydragiricus, vel argentum viuū, at qui, & limpidiſſimus extet, ac ſubtiliſſimus vocatur liquor, qui & aliqua I prædi tus aciditate, quæque facili modo corpora penetret, ac euaneſcat. Quæ certè principia cunctis exiſtere in corporibus declarant, in quæ omnia reſoluantur: nullum etenim corpus à Natura compoſitum in plura, vel pauciora ſpeciali poſſe artificio diuidi, quàm ex his tribus queis omnia generentur. Hæc autem principia prima ex materia, quā Deus è nihilo traxit, producta, et qua- K tuor inde fluxerunt elementa. Exemplū in plumbo adducunt, artificis quod operæ minium, ceruſam, vitrum, & ſpiritum excitat: taliquè modo tribus ex his principijs, & mundum, & omnes, quæ corporeæ, creaturas fuiſſe eſſe ad inſtar compactas: Gallus autem Amonymus, in Phyſicæ reſtitutæ Enchiridion, tria materialia elementa, quæ principia: terram

A riam ſcilicet, aerem, & aquam extitiſse
iudicat, rerum eoquod in compoſitione
illa ſeſe habent remotè, quæ ſoli Deo
præſtant obedientiam, & Naturæ; nec
vlla poſſunt, vel arte præparari, vel in-
genio; tria etiam alia, ſal nempe ſulphur
& Mercurius, exinde progenita: hæc
autem ſic fuere ab illis producta, vt Mer-
curium ſeſe terra commiſcens, & aqua,
ſulphur terræ, ac aeris complexus, & ſal
B denique aeris, & aquæ producat con-
denſatio. Nec plures vllo modo poſſunt
combinationes dari: Naturæ namque
ignis, formale velut principium omni-
bus ineſt, cæleſtium cum influat virtus;
ac ſimul operetur. Ex quibus tria mix-
torum genera, mineralium ſcilicet, ve-
getabilium, & animalium deſumuntur;
ſuam hæc autem efficaciam; è Cœlo
miſſam, retinent: quod, & ab intelli-
C gentijs, & iſta è ſummo Opifice, in quo
virtute maxima perſiſtunt, omnia regan-
tur. Chimici enim ex firmamento vitam
elementa deſumere, intelligibili hac au-
tem ex mundo, qui, & à Deo ſolum, &
eius externo viuificetur, ex verbo: vt
ſcriptum fuit è Crolio *in Præfat. Baſilic.*
Chimicæ fol. 86. Taliter autem prima dum
quærimus principia, Deum ſectamur
Ipſe namque omnium primus, & ſenior
D cunctorumque principium extat princi-
piorum. Naturales è nihili baratro, & res
eduxit, & corpora; ex ipſo, cauſa velut
efficienti omnia pendent. Priuſquam
enim omnes productæ res, & nil, quam
ipſemet Deus, valet afferri. Primum qua
de re naturalium authorem illum eſſe,
ac principium chriſtiana debet Religio
ſtatuere. Ipſe namque altiſſima, quæ eius
eſt, bonitate, (cum nil haberetur, & nul-
la quæ in opere deſudaret Natura) maxi-
E maque ſapientia omnia creadit, & po-
tentia, quæque non erant, produci eos
iuſſit, & vt Geneſis 1. iam facta.
Nec vllo modo Chimicorum iuxta
ſententiam inferre, iudicium debemus,
eorum vera principia: Vt Sennertus enim
chimicis explicat in genere de princi-
pijs, illa non corpora, ſimplicia vel ele-
méta: prima ſed vel mixta, peculiares aut
prima increatione haberi maturas, quæ F
alijs naturalium ſpeciebus rerum inſitæ,
vel proprij principia generis, quæ cùm
ſeſe inter, tum elementis etiam vario
commixta modo; alijs naturalibus, re-
bus, quæ generationi obnoxia, & cor-
ruptioni, decentem infert materiem: tali
modo in mineralibus, gemmis, lapidi-
bus plantis, animalibus, & reliquis pro-
ceditur.
At principia poſtquam confidera- G
runt, chimicaque didicere artifices ope-
ra, ipſorum deinde mens auido torque-
tur deſiderio, ingentique premitur cura,
tot expetitum veri, vt lapidis obtineant
compoſitionem Philoſophici, vniuerſa,
quo haberi (catholicam dicunt) medici-
næ poſitu ac puriſſimum in aurum, quod
minimè à naturali alienum, & maioris
immò perfectionis atque valoris tranſ-
mutare metalla valeant. H
Quæ autem ad Catholicam attinent
medicinam hæc mihi dicenda occurrūt,
decem nimirum; quæ ab ipſis afferun-
tur, eſſe rationes; vt ipſorum inducant
homines ad fidem. Et primò, quod ſicut
omnia ignis comburit, vt vniuerſa, quæ
auro admixta ſunt, metalla conſumat
antimonium, illudque relinquat intactū;
ſimili haberi poteſt modo, quæ adeun-
I cta idonea medicinæ virus addunt etiam
dari, vt arſenicum, auri pigmentum, ca-
niſque rabidi ſpuma, omnibus quod no-
cumentum adducat; & inde inferunt
medicamen eſſe, quod cunctis vtile cor-
poribus, & morbis; quaſdam nec non
haberi medelas, omnes quæ partis, cui
applicentur, auferunt affectus: Lupi ni-
mirum hepar cunctos hepatis medeatur
morbos; Cerui de corde os mala ſanet
cordis; æqualiter Pharmaca reperiri, K
omnia quæ corporis mala curent, aſſe-
runt.
Mundi etiam primò animam dari af-
firmant, quæ ſpiritus, intrinſecùs omni-
bus alimenta ſubminiſtrans extet, ipſoſ-
que reliquos inter, homines, quibus pa-
riter ac innatum calidum, humidumque
primigenium intimum inſit; ac verum,
nutriat
Iſte

Digitized by Google

A Iſte ſecundò, vt ſpiritus, vel, cùm
aere inſpirando inductus, vel vna cum
cibis deſumptus attrahitur, ita diſſolua-
tur, vt quoquo modo veniat, eodemet
diſcedat: adeò vt cum vitam ingrediens
inferat, ſic mortem etiam exiens indu-
cat, Hac ratione reliquum, vt Alchimiæ
artificio noſtram conuerſum in ſubſtan-
tiam ſpiritum inexolubilem reddat, ac
firmum efficiat: vnicum, tertiò, eoquod
B aurum, vt hunc detineat aptum exiſtere
viſum eſt, quod ſcilicet nullo ex agente
ita valeat diſſolui, vt corruptionem ſu-
beat. Hac de cauſa taliter debere aurum
aperiri aſſerunt; vt ſolis ipſius radijs, à
quo ſpiritus, velut à viuo gurgite deue-
nit, quodque arte, ceu ipſius corde
mundi, expoſitum; adeò ipſum combi-
bat, vt ſpiritus radiuſculi, qui cum lu-
C ce adueniunt, ſpiritus radiuſculos, qui
laxo latent in auro, valeant contingere,
neque ab ipſo euolabiles reddant: qui
ab illis adeò irretiantur, vt maxima ſpi-
ritus cumuletur copia; & id tandem
euincat, vt illa tantum auri ſtamina, quæ
ad fixionem vtilia, ſuperſint, Quartò iam
haberi quod Philoſophicum vocant la-
pidem ob perfectiſſimam fixionem; &
verum potabile aurum ob rubeſcentem
D ſubſtantiam, quæ aut caloris vi, aut hu-
moris facilè in liquorem diſſoluatur, &
Catholica medicina, quæ omni reme-
dium in morbo, & vitæ ſit Elixir, quod
vt perpetuo aurę ducantur, præter.
Quintò etiam hoc Elixir in cibum aſ-
ſumptum, caloris vi, ac interni hu-
moris in ſpiritus vniti corpore tenua-
tum, in totum penetrare corpus, ac ip-
ſum pariter frigere, & indiſſolubiliter
E cum illo cohærere valeat, adhoc, vt exin-
de homo breui haud vulgaribus indi-
geat cibis, qui ſpiritus copiam, elapſi
loco, inducant, ſed hoc in vitæ progreſ-
ſu famem depellat, ac ſitim: Sextò quo-
que accidere, terreæ vt fæces, & craſ-
ſa velut ſubtegmina paulatim æquen-
tur, & relictis ſolis ſtaminibus, quibus
homo ſemper humana conſeruetur in
ſpecie, textura ſubintret, quæ pænè tota
ſit ſpiritus: vnde, & homo euadat nisi

omnino ſpiritualis, quo modo Angeli, F
ſit proximè ſaltem, vnde illis Paulo mi-
nor dicatur. Septimò tali eaſdem con-
uenire homini dotes, glorioſis quas
poſt mortalium reſurrectionem Theo-
logi corporibus tribuunt: agilitatem,
ſcilicet, ſubtilitatem, impaſſibilitatem,
& claritatem adducit: licèt ea intelligi
claritas debeat; quæ oculis extet inco-
ſpicua mortalibus, cuiuſque ſolaris mo-
do: ſeu viſibile ſolum quaſi indumen- G
tum habeatur. Nil octauò in rebus per-
manere, quod huiuſmodi lateat homi-
nem: eoquod ob omnigenacitatem per-
fectè eum ſpiritu, vel mundi anima cō-
municet; neque materialibus obfuſcetur
tenebris, vel amplius impedimentum
habeat, ipſa immò rebus omnibus præ-
ſente mundi anima, & omnium ſciente
rerum cognouerit. Poſſe nono ipſum
adeſſe, qui, quando, & quomodo requi- H
ret, quidquid expediens erit, doceat; li-
cèt familiariter etenim ſuis cum ſimili-
bus, hoc eſt pariter in mortalibus haud-
quaquam verſetur: in propenſionem
adhuc tamen reſpicit, puta qui præditus
mente, ac veri amans extet; atque ſui
taliter aliquo modo ſimilis habeatur, vt
ad eos illam propter erudiendi cauſam
diuertere non rarò valeat. Decimo tan-
dem nulla exiſtere opera, quæ ſtupenda I
ſint, & patrari minimè valeant, & in
quibus vires, aut applicationis ignore-
tur modus, aliaque polleat facultas, nec
aliquid poſſit haberi, quod non pertin-
gat, cognoſcat, & aſſequatur: quæcum-
que immò vult, copulare valeat momē-
to: cuncta etiam tali affirmant vegetabi-
lia poſſe curari medicina, vt fecundita-
tem ſcilicet inferre ſterili, hyemem in
æſtatem commutare, ac ex aduerſo va- K
leat: vt hyberno etiam ſpatio, quos pro-
fert æſtas, det arbores; pluries, necnon
vt herba, vel truncus ſingulo fructus
producat anno: tali bonam de ſe arbo-
rem, & recentem ex putrida reducat, &
veteri; vt in dulcem, ex amara propel-
lat naturam, vt pyri ceraſos gignant, &
ceraſi pyros, & omnes denique arbores
poſſit, vel herbas tranſmutare.

Hæc

A Hæc Medicorum ſunt inſomnia, et
deliramenta; propriam etenim haud tē-
perantes inſaniam plurima ſunt auſi pro-
mittere, ſed nil operantur. Vbi quæſo ta-
lia conficere poteſtas? An immortalis
aliquando viſus homo? Puerilium ita-
que vt Plinius loquitur deliramentorum
texturæ, auidæque ſunt commenta; im-
mortalitatis; & hac de re omnia à chi-
micis exarata eoquod non omnia, ſed
B quæ aduri poſſunt, & inflammari, cor-
rumpit. Quod ſi ignis admodum vni-
uerſalis ageret medicina, qua effici ra-
tione poſſet, vt humores tantum infe-
ctos expelleret, non ſanguini autem, vel
bonis, & corporis partibus, & humori-
bus damnum inferret? Quamuis enim
Coryphæus Medicorum, Galenus equi-
dem theriacam, expulſoris inſtar ignis,
noxios affirmarit abſorbere humores:
vniuerſam tamen, vt Paracelſiſti; medi-
C cinam haudquaquam inde confecit,
ſummam vero theriacæ demonſtrauit
efficaciam, quæ nocuos non tantum in
humores agit, ſanguinem at etiam alte-
rat, & corpus: conſtitutam necnon ſi
quantitatem excedat ex pharmaco in
venenum traſit.

Quod autem ad antimonium ſpectat,
omnia cum aſſumere, præter, aurum,
dicant metalla neutiquam Sennerto
D placuit; cum antimonium affine metal-
lis dixerit, ac perfectorum cum iam
firma non ſit affinitas in compoſitione,
vt in auro eſt: accidit vt ex antimonio
diſſoluta, & corrupta, vel infumum
abeant, vel eum illo coniungantur; auri
ſed enim eoquod firmior compoſitio,
nullo modo id ex antimonio corrumpi-
tur, cumque idem omnium ſit grauiſſi-
mum metallorum in regulum poſt mo-
E dum ſubſidet.

Quod autem cunctis de nociuis af-
firmant venenis haudquaquam valet
circa medicinas inferri, vt habeatur,
quæ omnibus curam ducat morbis: ve-
neno etenim cuilibet ſua, & vna extat
Natura, ſuam retinet homo naturam
hac de re cum aliquod, Arſenicum ſci-
licet, cuicumque læſionem ducit vene-
num; determinata efficitur actio; inde- F
terminata vero, ſi vnico morbi omnes
medicamine priſtinum deberent in ſta-
tum reduci; & vniuerſalis fieret actio,
varijs etenim, & humores habentur, &
morbi; peculiarem quorum ſinguli ha-
bent naturam, atque alia eſt humoris in
hydrope qualitas; diuerſa in lepra; diſ-
ſimilis in Epileſi, inæqualis in febri; va-
riaque in varijs habetur, alia namque
ſicca intemperies, humida quædam pe- G
ſtilentis diſpar qualitas veneni à rabioſi
canis, & venerei viro habetur: quibus
attamen cunctis vniuerſalis reſiſtere me-
dicina deberet, nec apta; ſi habile detur
medicamen, euenit conſequentia; ergo
vniuerſale datur omnium remedium
morborum: quamuis enim, vt talia, den-
tur, quæ omnibus vnius partis reſiſtant
morbis: hoc attamen per ſe haudqua-
quam, & proximè, ſed cum partem ro- H
borent, agunt; nec vllo modo Sen-
nertus concedit aliquod afferri medica-
mentum alicui aptum parti, quod omni-
bus ipſius morbis obſtare valeat. Exem-
plum affert in hepate calidæ, & frigidæ
intemperiei, ac inflammationi, obſtru-
ctioni, ac ſcirro; quod ſi admitti debeat
aliquod vniuerſale adduci medicamen-
tum: non aliud eſſe id affirmauit, niſi ge-
neralis, quæ robur afferat medela, ex I
qua nullo modo cuncti euellantur mor-
bi.

Quoad cætera vero dicendum eſſe
arbitror, quod & ſi mundi anima exiſtat,
ſpiritus cuncta interius nutriens adſit,
quo illum detineri, alligarique aliquis
iudicare valet argumento? Forſan ex eo
quod talem habeat ſubtilitatem, vt in
omnia ingreſſum ex omnibus egreſſum
facere poſſit: atque tali auri præparatio K
fiat modo, vt ſpiritus in id ſemel recep-
tus minimè exhalare ſit potis? An ex eo
tanta maiori facilitate non tranſiget, quo
maiorem habere laxitatem aurum ſup-
ponitur? Quod autem dicunt foris adue-
nientem ex introcluſo retineri ſpiritu:
quomodo eueniet; vt ea forma, quæ
extrinſecùs ingreditur, intrinſecùs non
egrediatur? Qua forma accidit, vt pro-
prius

Digitized by Google

A priuſauri ſpiritus potius ingredientem
retineat, quàm ingrediens illum non
educat? Spiritus enim adeò perſtrictus
quomodo reliquam auri maſſam tranſ-
mittere valet, vt auri tantummodo ſta-
mina relinquantur? Et iſta è ſpiritu ſta-
mina relicta, nonne ſemper verum ſunt
aurum illiuſque qualitates retinent, vt
ſuam defendat fixionem, eamque cum
ſpiritu communicent? Et cum ea de cau-
B ſa tale pondus habeant (ſi neutiquam
namque ſuæ pondus abeſſe medicinæ
dicunt, cum certa ſumi pergrana velint)
quà euenit ratione, vt in corpus demiſ-
ſa illud haudquaquam agrauet ſi tantũ
diſtat, vt agile id reddat? Quod autem
agilitatem ſpiritus virtuti concedunt,
qua forma cauſari poteſt, vt alligatus,
firmiterque adhærens quique moueri
tamquam compeditus, adſtrictuſque
C minimè valet agile corpus reddat? Quo-
modo præfixa corporis ſtamina, quæque
ſumantur deligere, quæque abijciantur
excipere poteſt? cumque eorum exau-
ro, ac ſpiritu confecta medicina illam
perpetiantur alterationem, vt caloris,
humoriſque ac diſſolutionis, totumque
per corpus diſperſionis capax reddatur,
qua vice alterationis, corruptioniſque
effectus excludere valet è corpore? Et
D cum oculorum aciem penitus non ob-
tundat, ſed colorem, perſpicuitatem-
que retinens palpabilis extet, qua ratio-
ne lucidiſſimum, viſumque ac nullum
perferens tactum ac opacum denſum-
que conſtituere corpus valet?

Quid tamen in chimæris huiuſmodi
ſectandis mihi moram facere neceſſe?
Quid enim fabuloſius eſſe poteſt, quod
ipſamet omnia ſcientem, & cuncta ſuis
efficientem iuribus hominem conſtitue-
E re medicina ſit potis? Cum & de ipſa
mundi Anima nil ſtatutum ſit, omni-
ſciamque exiſtere minimè concedatur,
particulamque eſſe, tam arctè auri, cor-
poriſque adſtrictam ſtaminibus, ac tan-
tundem, quantum totum, valere debeat
omnino perquiri. Quid oportet huiuſ-
modi perſcrutari monſtra, cum nil aliud
ſit indagandum, quàm quo in caſu, quo
in loco, quo in homine tàm immenſa F
præſtita res fuerit? Multos equidem in-
determinatè adducent, at vel nullum
omnino in medium proferent, vel ſi ad-
ducent nullam de ipſo fidem præſtabũt
& facient: Maiori etenim iure beatam
huiuſmodi immortalitatem, quam alij,
ſuſcipere Paracelſus debebat, qui om-
nibus recentioribus lumen demonſtra-
uit, iterque primus patefecit, & ipſe ta-
men ætatis vigorem annum adhuc agẽs G
XLVII. vitæ clauſit periodum: Khunra-
tus etiam illa gaudere debebat, & is ni-
hilominus (vt qui eius ædidit Amphi-
teatrum teſtatur) immaturo præuentus
fato decubuit.

Apud Sennertum etiam rationes ha-
bemus; & primò contrarium cum ſit
mutatio in ſtatum morbi depulſio, &
contraria inter, omnis habeatur muta-
tio, ac etiam è contrario perficiatur. Plu- H
rimæ autem peccantium, & humorum
differentiæ, & morborum exiſtunt, alij
namque è manifeſtis oriuntur; ab oc-
cultis alij qualitatibus, quas inter ma-
gna intereſt differentia, vt videri poteſt
in venis, pecularia quilibet, & morbus,
requirit pharmaca, & humor: nec vni-
co poſſunt omnia tolli remedio mala,
nec ſingulo poſſunt omnes à caliditate,
& frigiditate orti morbi medicamine I
tolli, vel humectabit ſimul, aut ſiccabit:
omnibuſque aduerſabitur venenis, vel
reliquorum tot, ac varia emendabit vi-
tia: vt Codronchius namque ſcripſit
non vna ægris eſt ſalutis cauſa, varium,
eoquod poſcit diuerſa paſſionum quali-
tas remedium.

Nec vllo modo quin addant prodeſt,
cum propriam dicunt medicamentum
ita tempatam; ac exactam principiorum K
habere mixturam, vt valeat omnibus
obſtare: Sennertus namque reſpondet ſi
primis eſt in qualitatibus temperamen-
tum inſignes quomodo caliditatis, ac
frigiditatis emendare ſimul poterit ex-
ceſſus? Qui, vt ipſi chimici affirmant, &
ſi abundet ſulphur, ac ſal etiam defi-
ciat, moderatum reparare medicamen,
& ſalis explere defectum, ſulphuriſque
au-

A auferre abundantiam potens erit?
Vniuerſali ergò de Chimicorum aſ-
firmari medicina debet nugis puerili-
bus, ac ſomnijs plena eſſe dicta; omnes
enim ſolus auferre Deus morbos, vitam
producere, plurimaque perpatrari mon-
ſtra, vt omnium conditor, poteſt, ac mo-
derator. Cuius omnes in manibus exi-
ſtunt terræ fines, cæloſque, ſicut pellem,
extendit. Naturalium autem rerum, de-
B terminatæ ſunt vires, ac diſtinctæ, pluri-
buſque diſperſa in partibus vis extat
medica, neque alicui vigor omnia per-
agendi medicamento eſt inditus. In chi-
micorum immò ſententijs habemus plu-
rimas exiſtere proprijs ſignaturis her-
bas, peculiares quæ repreſentatas ad
res, parteſque affectas, vires, & quatuor,
quæ referuntur ad humores quos nomi-
nant appropriatos, habent, & nil creа-
C tum reperitur à Natura, quod Medicum
haud venire in vſum poſsit, magnam
hac de re cum ſanguine retinere cogna-
tionem affirmant, flores Bettonicæ, Roſæ,
Peonicæ, Bugloſæ, Boraginis, Violarum,
quæ purpureæ, Radices Rubeæ tincto-
rium, Ancuſæ, & cæterorum: quorum
iuuamine, vbi ſanguis per morbum ab-
ſumptus, vel aliquam ob naturalem cor-
poris diſpoſitionem paucior gignitur
D maximum excipitur auxilium: Quæ bi-
lis habent ſignaturam ipſius ad ex-
pulſionem apta iudicantur: cuiuſmodi
ſunt Mirabolani citrini, Crocus, Reubar-
barum, acetoſa, &c. Quæ verò ſigna-
turam continent melancoliæ, & quæ
atra, vel fuſca ſapore acerbo, ſæpius dul-
ceſcente non raro ſtiptico ſimplicia sũt,
illius extant idonea curæ: tale Polipo-
dium, Eleborum nigrum, Senaſsera, &
E Filices &c. Quæ autem ſignaturam con-
cludunt pituitæ, Cucumer, Aſininus, Co-
lochintides, Mercurialis, Cucumeres ſa-
tiui extant, cucurbitæ &c. Illa necnon
medicamenta, corporis quæ referunt
partes idonea illorum eſſe ad iuuamen
Chimici affirmarunt: & hac de re ex
Crollio de internis rerum ſignaturis, &
Sennerto *de conſen. & diſſen. Chim.* cum
Galen. *cap.* 18. *de medicam.* & methodo
medendi ſubiectam poſui tabellam. Et F
primò.
1 Capitis habent ſignaturam iuglan-
des, floris peoniæ folliculus, Agaricum,
& Scylla; Capillos demonſtrat Cydo-
niorũ lanugo, Arboreus muſcus, Cauda
equina, Trichomanes, Adiantum, Poly-
ricum, ac Tapſia; oſtendunt aures Aſeri
folia, cocleæ; auriculiſque prolongis aſ-
ſimilantur muris auricula, Cyclaminis
folia &c. Oculorum habent figuram ni- G
gra herbæ Paris grana, Euphatiæ flores,
Hieraceum, Scabioſa, Potentillæ flos; la-
pis dictus Beloculus &c. Naſum præſe-
ferunt aquatici folium Mentaſtri; Gingi-
uas repræsẽtat. Sedum minus muris ad-
hærens; Dentes oſtendunt Hyoſcyamus,
Acini mali punici, Pinei nuclei, & herba
Dentaria &c. Linguæ retinent Iconem
Cynogloſſum, Bugloſſum, lingua Cer-
uina, & auis lingua &c. Gutturi affines H
Pylora, Vcullaria, Ceruicaria: Iecoris ad
ſimilitudinem Hepatica, Cichen, Fun-
gus quercinus, & Bertulinus, Iecoraria,
& Pira; Cordis Citri fructus, Anthoræ,
Alleluya, Meliſophyllon, Cardiaca, ſeu
Mollucca, Nardus, Mirabolani, Mala
cydonia; Pulmonis pulmonaria, Muſcus
arboreus, Tuſilago, Digitalis, Ceruica-
ria, Scabioſa, Roſmarinus &c. Mam-
millas demonſtrant pauonis pennarum I
ſpecula; Fel herbaceum viride inuolu-
crum Iuglandis, cuius ſuccus ſucco fel-
lis aſſimilatur, & colore, & ſapore; Lie-
nis ad figuram Scolopendrium, lingua
Ceruina, & Lupinus; Ventriculi cicla-
minis folia, Galanga, Zingiber &c.
Vmbilici Veneris vmbilicus; Inteſtinorũ
Aromatarius Calamus, Caſſia fiſtula; Veſ-
ſicæ alkakengi Halicacabum, Veſicaria
repens, Colutea, & Solanum; Pudenda K
præſeferunt Aron, Fabæ, Cichorey pi-
ſtillum, Concauus hieracei caulis, Cicer.
Lupini, Glans, & Pinifructus; Teſtium,
ſeu genitalium ſimiles ſatyria, Orchides,
Bulbi, Lilium album, Narciſus, Aron,
Satyrium rubrum, Draguunculus, Por-
rum, Cynoſorchi flores, Boletus ceui-
nus, Phallus vuarumque acini &c. Ma-
tricis, & vteri, longæ flores Ariſtolochiæ

A Radices rotundæ, Brionicæ, Piſsa ſabina, Malum granatum, Cyclaminus, Leontopetalon, Macis &c. Renum camphora, Veneris vmbilicus, Satyria, Roſa alba, Portulaca; Secundinam oſtendit Nymphæa; Spinam dorſi Equiſetum; Filix fœmina; Tibiarum, & oſſium affines Gratia Dei, ſeu Ieranium, Oſſiſana; Neruorum, & venarum Plantago, & Sauina; Pororum cutis Hipericonis folia;
B Manus denique ac pedes repræſentant Palma Chriſti, Folia, Fiſcus, Hermodactili, & Ricinum &c.

Vt cognoſcatur autem quo ſub planeta commorentur ſimplicia, regulæ conſtituuntur. Et primò.

Quæ horridi ſunt aſpectus, & inamæni, colore nigra, & fuſca, pallidaque habentur, ac plumbea. denſo corpore, ac macilento, aridis ligata fibribus, ſtipti-
C ca; ſed ſicca tamen, odore ingrata, caliginoſis producta ſimplicia locis, in conuallibus naſcentia, nemoroſas, obſcuras, & Septemtrionales, ac ſoli expoſitas, quæ non amant partes lieni dicata, & ſolaribus, aduerſæ, Saturni ſub cura eſſe Chimici ſtatuunt: his proprios conſtituunt gradus, quæque vltimo, vel tertio extant copioſiſſimè Saturni retinent ſpiritum: hæc autem deleteria eſſe affir-
D mant, ac venenata, vitalibus infecta ſpiritibus corpus exiccatum, ac tabeſcens reddunt; Huius inter Planetæ ſubiecta, Conſiligo, Cicuta, Elleborum, Taxus, Aconitum, Hyoſquiamus, Filix, Xanthium, Aſplenium, Tamariſcus Solanum, Cupreſſus, Sabina, Capparis Polipodiũ, Sena, Paſtoris burſa, Britum, Agnus caſtus, Apium ac Salix.

Atquæ oleoſa extant ſubſtantia, ſa-
E poremque habent gratum, ac odorem ſuauem, optimum retinent colorem, ceruleos, ac rubeos, quæ emittunt flores, plani ſunt folij, & pinguibus gaudent locis Ioui ſubiacent, ac epati dicatæ ſũt herbæ, copioſum inſtaurant, ac mundificant ſanguinem; Omne ſub illis venenorum genus reducitur, vulneribus conuenit, ac perfracta ſanat, eorum in numerum Balſamũ, Oleam, Cariophyllos hortenſes, ac Syluestres chymici ducunt, F
Rubos etiã inſerunt, Berberes, Bettonicam, Liliumque, Cariſophilatum, roſemarinum, Fumariam Perſicariam, Teucrium, Verbaſcum, Origanum, Symphitum, camedrin, amygdalum, tinctorum rubiam, Reubarbarum, & Coralium ponunt.

Sub Martis extant regimine, quæ rubeſcentem habent colorem, acumen retinent, ac aſperitatem, vrentis ſunt ſa- G
poris, corroſiuas includunt qualitates, & ſiccos amant locos huiuſmodi: Vrticæ, Cardui, Eronis eſula, Rhamnus, Rubiſque habentur.

Plantæ verò, quæ maximo fragrant odore, grato ſapore, flauoque aut fulcib ſunt præditæ colore ſolis habentur ſub cura. Hæ apricos diligunt locos, ac meridionales; huius generis confirmant herbæ, ſpiritus augent vitales, & con- H
fortant, claros reddunt oculos, venenis reſiſtunt, in his vinum, Crocus, mala Citria, & Arantia, Helenia, Laurus, Meliſſa, Roſmarinus, Hipericus habetur, & Helicryſus.

Veneris conſtituuntur ſub dominio dulcem, quæ ſaporem concludunt, odoremque laſciuum: Albo flore, folijs glabris non laciniatis, humore lento extant, huius generis lilia omnia, Satyria, I
lilium conuallium, Narciſſus, Roſa, Nymphæa, Fiſcus, & Hyacintus ſunt.

Mercurij ſubiacent aſpectui, quæ vario pinguntur colore, arenoſis producuntur in locis, eiſque gaudent; ſiliquas præferunt, ſubtiliſſimo odore, linguam reſpiciunt, ac pulmonem animales confirmant ſpiritus, flatus diſcutiunt obſtructiones recludunt; Sub his Parietaria, Syluestris, Chamæmillum, Aquilegia, K
Fabæ flore vario Bellides, omnia Trifolia, Iuniperus, Corylus, Iuglans, & Sambucus reducuntur.

Lunæ ſupponuntur plantæ radijs, quæ mollitiem retinent, Succulenta, & Craſſa folia, ſaporem concludunt aqueum, vel ſubdulcem, paluſtres amant locos, & Aquaticos, Ocyus creſcunt. Quarum claſſi Cucurbitæ, ſeu Cucumeres, Melones,

A nes, Citrulli, capitata Braſſica, Carpæ,
Lactuca,& Allium, Porrum, Mandrago-
ra; Papauer, Tilia, Peonia, Fungi, Lens
paluſtris, Potamogenum, Herculis Sa-
gitta, & reliquæ aquaticæ conſtituuntur
herbæ, quibus de omnibus videre apud
Sennertum *loco cit.* ſtudioſi poſſunt.

Quod vero metalli ad tranſmutatio-
nem pertinet, cum ſeſe, & Naturæ imi-
tationes dicant, & iudicent Chimici aſ-
ſerunt: quod ſicut metallorum prima
eſt materia duplex: quarum vna ex alte-
B ra ſeiuncta neutiquam agere ipſorum in
generationem valet. Prior humidum ca-
liditati aeris commixtum eſt, quod &
Mercurium nominant Philoſophi: Solis
hic radijs, & Lunæ Philoſophico regi-
tur in pelago. Poſterior, & ſicca terræ
caliditas, quæ ſulphur etiam dicta: ſed
omnes quoniam veri Philoſophi hanc
magnopere occultarunt, Paulò diluci-
dius; pondus præcipuè, quo latente cun-
C cta deſtruuntur, oſtendemus. Hinc eue-
nit optima plurimos è re monſtrum pro-
ducere, totum, nam aliqui pro materie,
vel ſemine, corpus, nonnulli fruſtum
ponunt, & impoſsibile tentant; quolibet
enim in corpore centrum, & locus, vel
ſeminis habetur, & ſpermatis punctum,
quod octimilleſima, & ducenteſima ex-
tat pars. Ipſo etiam intritici grano, &
D hoc alio eſſe modo haudquaquam po-
teſt; Non totum namque granum, vel
corpus in ſemen commigrat; ſed ſolum
in corpore aliqua neceſſaria extat ſcin-
tilla, quæ omni ab exceſſiuo calore, ac
frigore è ſuo cuſtoditur corpore. Hæc
aduertat ſtudioſus, & ſecurus erit, non
ab illis tantum, qui ſpermatis neſciunt
locum, totumque in ſemen granum re-
ducere nituntur, ab his omnibus verum
E etiam, qui vana metallorum in ſolutione
verſantur, ac per totum ſoluere metalla
quærunt, vt illorum poſtmodum ex
commixtione metallum producant no-
uum. Hi tamen ſi Naturæ meditarentur
inceſſum, diuerſè rem ſeſe haberi iudi-
carent: nullum namque ita purum extat
metallum, vt ſuas non habeat, vel mino-
res, impuritates, vel maiores. At pri-
mum Naturæ punctum, vt ſupradictum, F
debet conſiderari, & ſatis eſt. Hæc ad-
hibenda cautela, ne in vulgi metallis il-
lud, in quibus non eſt, punctum quæra-
tur. Hæc namque metalla, vulgi præſer-
tim aurum, habentur extincta: ſed chi-
micorum viua extant, ſpiritumque reti-
nent, quæ vigilanter deſumenda: metal-
lorum enim ignem eſſe, dum ſuis adhuc
ſunt in numeris, ipſorumque mortem
fuſionis ignem etiam haberi, certum. G
Prima verò metallorum materies humi-
ditas quædam calido mixta aeri, ac pin-
guis in aquæ formam, vnicuique rei pu-
ræ, vel impuræ adhærentis; in vno ſed
etenim loco eſt abundantior quàm in
alio; quod euenit, ex eo quia in iſto po-
tius aperta magis, & poroſa vim habens
attractiuam terra exiſtat. Deuenit ali-
quando per ſe in lucem aliqua induta
veſte, in locis præcipuè, in quibus haud H
habet adhærere alicui; cognoſcitur: ex
tribus eoquod res omnis eſt principijs
compoſita, metallorm vero in materia
vnica tantum ſine coniunctione veſte, vel
eius vmbra (ſcilicet ſulphure) dempta,
&c.

Hoc metalla producuntur modo.
Quatuor poſtquam elementa ſuas inter-
ræ centrum proiecere virtutes, Archæus
diſtillando, perpetui calore motus, in I
terræ ſuperficiem ſublimat: poroſa enim
terra eſt, ac ventus per ipſius poros, in
aquam, vnde res procreantur omnes,
diſſoluitur: ſciant ergo huius amatores
artis diuerſum à rerum ſpermate, me-
tallorum, vaporem ſcilicet humidum,
non diuerſum eſſe ſperma. Vanè hac
de re quærunt artifices, vt primam in
materiem, quæ tantum vapor eſt redu-
ctionem faciant. Philoſophi autem non K
primam, ſed tantum ſecundam intelle-
xere materiam; optimè quemadmodum
Bernardus Treuiſanus diſputat, licèt ali-
quis, vt ſolutiones tot, circulationes,
calcinationes, ac reiterationes deſerant
artifices, ſuadet: fruſtra namque dura
id quæretur in re cum per ſe mollis vbi-
que non prima vero, at ſecunda tantum,
quæ ſimul concepta in aliam neutiquam

A commigrare formam poſſit, ſectetur
materia. Plurimi autem habentur, qui
aliud Saturnum ſemen, diuerſum quoque
aurum, & reliqua conſequenter
metalla retinere iudicent:ſed hæc vana:
vnicum ſemen, idem in Saturno, quod
auro,idem in Luna,quod in Marte reperitur;
locus attamen diuerſus, citius licèt
in Luna, quàm in ſole Natura deſierit.
Cum enim ex terræ centro ſublima-
B tur vapor ille, vel frigida, vel calida
tranſit per loca: ſi per calida igitur, &
pura commigrat, ſulphuris in quibus
adhæret pinguedo vapor ille,quem Philoſophorum
vocant Mercurium Philoſophi
ſeſe aptat, illique miſcetur pinguedini,
quam ſecum poſtea ſublimat,
& tunc vaporis nomine relicto, vnctuoſitas
perficitur; & pinguedo vocatur,
quæ poſtmodum alia ſublimando ad lo-
C ca veniens, quæ iam antecedens purgauit
vapor; vbi ſubtilis, pura, & humida
terra eſt, ipſius poros complet, eique
coniungitur, & ita ſol perficitur: ſed ſi
pinguedo illa ad impura, frigidaque
peruenit loca,Saturnus producetur,cum
vero pura fit, ac ſulphuri commixta Venus
gignitur, & ſic de cæteris. Quo vero
locus depuratior, eò pulchriora ducet
metalla; nullo modo ignorari nam-
D que debet vaporem illum continuè ex
centro egredi ad ſuperficiem, & loca
eundo purificare: inde fit hiſce temporibus
fodinas reperiri, eis in locis, vbi
mille haudquaquam ante annos fuere,
ſemper namque ſuo progreſſu impurum
crudum ſubtile reddit, ſucceſſiuè ſecum
ducens purum, & hæc Naturæ habetur,
& reiteratio,& circulatio res produeendo
nouas, cum ſublimatur vſque opti-
E mè locus dopuretur, & quo magis impuritatem
expellit, eò magis nobiliores
producit res.Hyberno autem ſpatio, cũ
aer frigidus, terra denſa fit, vnde vapor
etiam ille vnctuoſus congelatur,qui redeunte
poſtmodum vere ſimul cum terra
miſcetur, & aqua, efficiturque Magneſia
ſibi ſimilem ad ſe aeris Mercurium
trahens, ex quo omnibus vita rebus,
per Solis, Lunæ, ſtellarunque radios
gramen, flores, ac ſimilia educit: F
Natura enim, ne temporis otiatur momentum;
ſic agit.Hac metalla etenim ratione
procreantur, longa purgatur diſtillatione
terra, & illa pinguendinis acceſſu
poſtmodum generantur, nec alio
quidem (vt ex chimicis omnia) proueniunt
modo: vt male opinati ſunt nonnulli
diuerſæ homines doctrinæ. Hac de
re ita propriam imperfecta metalla poſſe
medicinam tranſmutare. affirmant in G
meliora: in carbunculos tintirum, ſmeragdos,
rubinos &c. aurum, & argentum,
ac tanta equidem in copia, vt nullo
modo numarari valeant; ſola namque
pars 100000. non ſolum, aliquando verum
etiam 100000.tingit, & hoc priuſquam
fiat multiplicatio. Vnde oculatus
habetur, teſtis qui Van-Helmontius:
affirmat enim proprijs ſeſe manibus
Chryſiopeiam contrectaſſe, ac optimè H
venalis traſmutationem argenti viui cõſpexiſſe,
quod mille vicibus Chryſiopæium
ſuperabat puluerem in pondere.
Deſcribit etiam ipſius colorem,qualis
crocco, fuiſſe, ponderoſum dicit
etiam, & micantem, contuſi ad modum
nitri vbi minus diligenter tritum exiſtere.
Quarta grani pars ei data quam ſexcenteſimam
vnciæ vocat partem, quæ
in cera inuoluta, ne cum proijceretur I
incrucibulum per carbonum diſpergeretur
fuligines, argenti ſuper viui librã
feruentis, ac recenter empti proiecta in
triquetro cum eſſet in vaſe Hydragirij
quantitatem aliquo cum murmare à fluxu
ſtetit; & offæ inſtar conſidere coegit:
illius autem argenti feruor, vt liquati
plumbi, ne coagularetur, erat: ex igne
poſtmodum ſub follibus liquidum effectum
eſt metallum, quod,fuſorium cum K
euerteretur vas, octo auri puriſſimi vncias
protulit, & cum ædidiſſet ille computum,
integrum pulueris granum,
290. impuri, ac volatilis, & per ignem
delebilis grana metalli verum conuertere
in aurum affirmauit.

Præcipuum artis pretium ſmaragdina
Hermetis pendet è tabula, & ex Arnaldi
Villanouani teſtamento conijci valet.

Pri-

A Prima his planè deſcripta verbis reperi-
tur.

Verum ſine mendacio, cer-
tum, & veriſſimum: quod eſt in-
ferius, eſt ſicut id, quod eſt ſu-
perius, & quod eſt ſuperius eſt
ſicvt id, quod eſt inferius, ad
perpetranda miracula rei vnius;
& ſicut omnes res fuerunt ab
B vno meditatione vnius, ſic omnes
res natæ fuerunt ab hac vna re
adaptatione. Pater eius eſt Sol,
Mater eius eſt Luna: portauit il-
lud ventus in ventre ſuo; nutrix
eius eſt terra. Pater omnis teleſ-
mi totius mundi eſt hic. Virtus
eius integra eſt ſi verſa fuerit in
C terram. Separabis terram ab
igne, ſubtile à ſpiſſo, ſuauiter
magno cum ingenio. Aſcendit
à terra in Cœlum, iterumque
deſcendit in terram, & recipit
vim ſuperiorum, & inferiorum.
Sic habebis gloriam totius mun-
di: ideo fugiet à te omnis obſcu-
D ritas. Hæc eſt totius fortitudinis
fortitudo fortis, quia vincet om-
nem rem ſubtilem, omnemque
ſolidam penetrabit. Sic mundus
creatus eſt.

Secundum tali habetur modo.

Traditur bis olim mentem ſignaſſe ſu-
premam
Noſtra gentis honos Arnaldus Villano-
E *nouanus,*
E terra exoritur, vireſque acquirit in
igne
Perfectas, celebris veterum lapis ille ſo-
phorum,
Limpidus hunc horis bis ſenis nutrias
humor
Donec diſtentis turgentior undique
membris
Expoſitusque loco ſicco, modiceque ca- F
lenti
Horarum quoque bis ſenarum tempore
ſenſim
Expurget ſeſe nimio, externoque vapore
Duratiſque etiam ſolideſcat partibus in-
tus
De lapide expreſſo meliori virgineum
lac
Confeſtim vitreo clauſum tenuatur in
ouo G
Pullifico, inque dies mire variatur ab
igne
Dum varij infixo ceſſent candore colo-
res
Excipit hunc tandem creſcentis viribus
ignis
Purpureus completi operis, virtutis &
index.

At enim, vt cuncta poſsint ad praxim
artifices conducere, hoc fere modo ad- H
hibetur compoſitio. Debet namque (vt
illorum eſt mens) accipi id quod eſt,
ſed non videtur, cuius Pater Sol habe-
tur, Mater Luna, Matrix Magneſia, ter-
ram addunt reſolui in aquam debere,
quæ Philoſophorum eſt Mercurius, qua
Solis, & Lunæ corpora reſoluuntur, &
comburuntur, itaut nil maneat, niſi de-
cima pars cum vna parte, & hoc erit hu-
midum radicale metallicum. Poſtmo- I
dum (vt affirmant) in aqua clara ſalis
nitri de terra noſtra, in qua riuulus eſt
ac vnda viua ſi ad genua foderis fo-
ueam; accipe igitur ex illa aquam, ſed
claram; huic illud humidum radicale
impone, & ſuperinijce igni putrefactio-
nis, & generationis, non tali autem, vt
in prima egiſti operatione, maximo cun-
cta moderare ingenio, pauonis donec in-
ſtar ad caudam appareant colores; dige- K
rendo rege, nec te vllo modo pigeat co-
lores donec ſe remittant, & vnus per to-
tum viridis appareat color, ita etiam in
reliquis; cum bruni verò cineres coloris
in fundo reſpicies, & aquam planè ru-
bram, vas recludas, pennam reddas li-
quore madidam, aliquod vnge ferrum, ſi
tinget in promptu ſit aquam infra, quæ
ſubijcitur; ac tantum de illa infunde,

cru-

A crudi quantum aeris ingreſſum; coctionem denuo igne adhibe priori, aqua donec retingat; illa tamen debet mundi exiſtere menſtruum ex Lunæ ſphera, toties rectificatum, vt poſſit Solem calcinare. Nec deſunt aliqui, obſcuris formâ ænygmatibus qui præſcribant hiſce ferè modis.

Draconem ſcilicet ruffum volunt accipi, animoſum, bellicoſum, cui natalis B roboris nil deſit; deinde ſeptem, aut nouem Aquilas generoſas, virgines, quarum acies oculorum ad ſolis radios non hebetent (dicunt) elige: Aues cum bellua in carcerem clarum, ac fortiter clarum conjce, cui balneum ſupponatur, vt tepido vapore ad pugnam accendantur: breui congredientur longum, ac durum certamen, donec tandem circa quadrageſimum quintum, aut quinqua- C geſimum diem Aquilæ deprædari, & feram dilaniare incipiant; illa moriens tabo, & nigro veneno totum carcerem inficiet, quo vulneratæ Aquilæ etiam expirare cogentur. Ex cadauerum putrefactione generabitur Coruus, qui paulatim emergente capite, balneoque aliquantulum aucto mox alas extendere, ac volare incipiet; verum à ventis, & nubibus rimas quærens diu circumagetur; D tu, ne vllas inueniat, caue. Tandem lenta, & longa pluuia, ac rore cæleſti dealbatus in candidiſſimum Olorem migrabit. At naſcens Coruus emortui Draconis tibi ſit indicium. In coruo dealbando extrahe elementa, & ex ordine præſcripto diſtilla, donec in terra ſua figantur, & in niueos, ac ſubtiliſſimos pulueres deſinant: quo per acto primo ad album voto potieris. Addunt etiam; ſi vltra ad E rubeum procedere intendas adde ignis elementum, quod operi albo deeſt: immoto igitur vaſe, ac igne ſenſim per ſua puncta roborato, materiam vrge, donec occultum incipiat fieri manifeſtum. Cuius index tibi fiet color citrinus emergens: ignem quarti gradus per ſua puncta rege, quouſque Vulcani ope ex lilio purpureæ naſcantur roſæ, tandemque amaranthus fuſco ſanguinis rubore tinctus: ſed ne deſinas ignem igne euocare, antequam in cineres rubicundiſſimos, & tactui inſenſibiles materiam terminari conſpexeris. Lapis hic rubeus F ad maiora tibi animum erigat ſanctæ Trinitatis auſpicijs. Nec deſinunt clamitare, vt accipiantur: Terræ rubeæ, ſiue fermenti rubei tria pondera, aquæ, & aeris vna pondus duplum ſimul optimè trit. miſceantur, fiat amalgama inſtar butyri, aut paſtæ metallinæ, ita vt terra G emollita tactui ſit inſenſibilis; Adde ignis vnum pondus cum dimidio: Hæc in vaſe ſuo ſtrictiſsimè ſigillato igne primi gradus, quantum ſufficiat, digerantur, deinde ſuis ignis gradibus extrahantur elementa ex ordine, quæ lento motum deorſum verſa in terra ſua figantur, ita ut nulla inde volatilia excitari poſsint. Materiam tandem in rupem illuminatam rubeam, & diaphanam terminabitur, H cuius partem ad votum accipe, & in crucibulum proiectam igne leui guttatim oleo ſuo rubeo pota, & incera, quouſque omnino fundatur, & fluat ſine fumo; Nec fugam timeas, potus enim ſuauitate terra emollita eum intra ſua viſcera ſuſceptum ſiſtet. Tunc elixir completum penes te habeto, & ſtudioſe cuſtodi. In Deo gaude, & tace.

I Innumera etiam venirent ænygmata, proprium quibus cælare arcanum certant artifices, at vnum cuncta reſpiciciunt ad finem, humanoſque torquent animos, cum nemo potuerit illius attingere perfectionem, ac multi impenſos non ſolum amiſere labores, maxima verum etiam in egeſtate vitam duxere, ac meſtè periodum vitæ ſignarunt: Huiuſmodi Penotus Medicus Sennertum penes *de conſ. & diſ. Medico.* cum Galenis K *cap. 2. de verit. & dignit. Chimia* adductus: Illi enim familiaris quidam anno MDC.XVII. ſcripſit; extremo Penotum in ſenio, ætatis nimirum XC.VIII. maxima ſpiritum duxiſse pauperie, ac miſerrimè vitam exhalaſse, talis eoquod ſe artis ſtudio tradidit: cum ille verò mortis iam limina pulſaret Guglielphus Fabricius, qui odio Penotum habuerat,

ac-

A acceſſit, & ſtulſolutis in aliquid ſibi, ſu-iſque huiuſmodi reſeruaſſet ex arte ; quod publicæ cauſa bono communica-ret illi ex ipſis ; præter hoc accepit ; ſe inimicum, apoſta quod aggredi vt haud-quaquam tentaret horribile immiſſurū in præcipitium, ſi chimico ſe tradere ſtu-dio perſuaderet : Hoc ex Semiterio, ſed quanti iſtorum iactura tam in tem-pore quam in bonis extant Maximanon

B modo namque tempus omnium precio-ſiſſimum inani arte conſumunt cunctam verum etiam ſubſtantiam profundant : vnde cum Demetrio Phalareo apud Athen. *lib.* 5. dicam *Quod frequenter ter-ris conſumptis incertorum gratia,quæ ſe ca-pturos ſperabant, non capiunt ; quæ vero habebant abiecerunt*. Hac de re ex Gan-ſpondet in extrau. *com. lib.* 5. *de crimini falſi. Spondent, quas non exhibent, diuitias, pauperes Alchimiſtæ, pariter qui ſe ſapientes*

C *exiſtimant in foueam incidunt quam fece-runt.*

Vnde vetita R.P. moderatori ars hæc habebitur, vt dixit Martinus Delrius *lib.* 1. *diſq. Magicarum*, & ſubditorum curam, Dei cultum, ac reginimis habe-nas negligant, ſed, ſi, hæc non interue-niant permiſſa : priuatis autem, ni, quæ eo ponuntur conditiones in loco inter-ueniant haudquaquam conceſſa.

D Huiuſmodi vituperarunt artem Theo-ſtratus in Exodo *cap.* 7. *quæſt.* 10. Aegi-dius columna *quolib.* 3. *quæſt.* 8. Auerroes *lib.* 1. *de Generatione* Apponenſis *differ.* 289. & Chimicorum aliquando Antoſi-gnanus Paracelſus *lib.* 9. *de Philoſophia* Cuius fuit opinio nulla Chimici arte verum poſſe confici, intrinſecam quod patiatur mutationem, cunctaſque ha-beat qualitates, metallum. Nonnulli ve-

E rò non prorſus Chimico artificio me-tallum traſmutari negarunt, at veram, ac realem intrinſecamque licèt non habeat qualitatem, colorem tamen auri ad in-ſtar, inſitam, quod minimè perfectionē tangat, retinere dixerunt. hos inter Di-uus Thomas *in 2. ſententiarum diſtinct.* 7. *quæſt.* 3. *artic.* 1. quod etiam Caietano placuit, cæteriſque thomiſtis.

F Plurimi autem extant, ac morderius non in colore ſolum ſed vera, & intrin-ſeca permanere ac qualitate pretium traſmutari affirmant. Ita vt ſi minerale probationi aurum exponatur, eaſdem, quæ auro inſunt Chimico, retineat qua-litates, & nullam ab his confectum ex naturali differentiam habeat, ſed vel pa-ri, vel meliori exiſtat modo. Quod ra-tionibus pariter, ac experientia proba-

G tum reddere conantur, cum hoc ſæpius aſſerant accidiſſe ; præcipuæ autem quod neque materiæ ex parte, vel ſu-biecti, nec ex modo Naturæ huiuſmodi traſmutatio repugnat. Ex parte materiæ haudquaquam horret, vt affirmauit Del-rius *diſquiſ. magic. lib.* 1. *cap.* 5. *quæſt.* 1. *ſect.* 2. Illa namque tum vt alteretur, & vt corrumpatur proba exiſtit, vtque præſtantiorem etiam recipiat formam, & introducat, habetur capax: non modo

H ex parte, ille namque per naturalem ignis decoctionem fit, quaſi naturalis de-coctionem caloris naturalem imitatur, ipſius arte paratur defectus, ac ſupletur, quo in caſu proprium, vt perficiatur opus exiguas remittet Natura vires, & hac de cauſa Rogerius Baccon. aſſeruit *lib. de mirabilibus poteſtatibus artis, & na-turæ.* Quod & ſi Natura potens habea-

I tur, & monſtruoſa, pro inſtrumento at-tamen Ars naturam adhibens naturali potentior eſt virtute, non abſoluto eo, quod artis opera modo validiora extant Natura, ſed cum ipſa coniuncta, vel eius imitationem, illa rectè perficere opera valet, quæ à Natura perfecta neutiquam extant. Ac ita ex eo quia Naturæ ſtu-dium fuit, ac ſyderum influxus, vt per-fectum ſolummodo, aurum nempè, me-

K tallum produceret : ſed vel ſubiecti propter imbecillitatem, aliquem, vel naturæ ex parte defectum, quæ optimā reducere metallum omne in aurum nul-la poſsit ratione : ſic illud, quod ſemen auri eſt, ac imperfectum remanſit, in quo artis opere chimica illa ſupleat, quæ ſu-biecti requiruntur ex parte, vel perfe-ctam adduci ad qualitatem valeant ; & ea, quæ perfici à Natura neutiquam

po-

Digitized by Google

A potuere. Hac igitur in re ſi communem eſſe metallorum materiem verum extat, omnibus aliquod mutari metallum in aliud conſtat; vt affirmauit Sennertus *de conſ. & diſ. Chimic.* cum Galen. *cap. 2. de veritate, & dignitate chimiæ*, Quo in loco Mercurium in plumbum, ferrum in cuprum fuiſſe traſmutatum legimus. Pariter nihil repugnat, vt quomodo cætera, ita & auri deducatur B germen, vel ipſius vſpiam ſemen haud inueniatur: & ſicut ferrum attrahit magnes, ita planè aurum eliciat Mercurius, ſi ipſe auri ſic tincturam induit, ſic fixionem ſequitur, vt niſi omnes, aliquas ſaltem ſubſtineat probationes. Quare affirmatur nullo effici modo poſſe, vt chimica demum ars ad perfectionem adducatur? Aurum dicunt eſt res maximè perfecta, & illæ res, quæ perfectas retinent qualitates, certam ſuæ C cauſam originis habent. Atenim non eoquod aurum arte conficitur, certa, ſeu determinata, proxima nempe, ac interna ipſius tollitur cauſa originis nullo modo, ſi quidem artifex exiſtit, qui talis vti cauſa producat aurum, ſed ipſum germen eſt, quod in re deſudat. Chimicæ autem ſectator artis nil præſtat, quàm vt paret, vel foueat, ſimulque D materiam, in qua ipſis applicatur vigor, aggreget, nil aliud ſcilicet, quàm propriam impendat operam, cum paſſiuis, vt dicunt, applicet actiua; & ita chimici manus inter auri germen, id agit, quod telluris feciſſet in viſceribus, Atenim ſtudium non ſolum, vt ocyus habeatur effectus, iucundius verum etiam, vt efficiatur, operat, in plantarum quemadmodum cultura nos experientia docet, E nec animalia duco, quibus non diſpari ſolertia ortum ars præbet humana.

Riſum etiam commouent, quæ à nonnullis adducuntur; vt ſpes nimirum habeatur, quod omnes gemmæ in adamantem conuertantur; cum maior haud extet ratio, alia quin metalla potius in aurum, quàm gemmæ in adamantes commigrent; cum omnium communis adhuc gemmarum fuerit materies, nec F vt mollis ab igne fiat, vel alio contrectetur è genere hactenus viſus fuit adamas; adducunt ſubterranea non pauci deſtinata metallorum generationi conceptacula; vt arborum ſed enim conſtituta generationi tellus haudquaquam ortum illis denegabit, ſi ſupra verticem elata grauiſque fuerit inſperſa, æquali mercurialis modo, & alia non diuerſa materies, cum ſupra terram G eucta, ex auri minime diffugiet generatione, ſi eius germine grauida exiſtet, ne precipuè, neceſſarius ex eo quia, vel ſolis dicatur influxus, quo ſagaciter poſſit chimicus vti, vel igneum concedas, vel affinem calore conſtitui ſolis inuicem valore nec irridenda hæc videtur mutatio, auis namque incubantis calor, vt nobis vſque præ oculis, in ouorum exclusione pro ſolari deſeruit. Quod H ſi fidem, & Hiſtorijs præſtamus, & authoribus, haud impoſſibile videtur huiuſmodi traſmutationem confici: Maximæ namque authoritatis iuris conſulti aureas Villanouanum Arnaldum virgulas arte Chimica produxiſſe referunt, quas omnium Pontificis in aula examini ſuppoſuit; & has ob rationes concludere debemus veram eſſe chimiæ ſcientiam. Reliquos inter authores habetur I Ioannes Andreas *in add. ad Speculat. tit. de crimine falſi* Oldradus *conſ. 74. de ſortilegijs* Ab. *in cap. ex tua: de ſortilegijs* Ioan. Platea *in l. 1. 2. de argenti pretio, quod in theſauris infert. lib. 10.* & Cœlius Rhodiginus *in lib. 11. cap. 13.* Qui ſuo tempore affirmat: infima hominem ex plebe fuiſſe, qui vaſto ingenio, & perſpicaci modum excogitauit, quo K chiſſulcæ aquæ vi quolibet aurum è metallo diuideret. Quid autem de Antonio Pharmacopola Treuiſano, qui coram Andrea Gritto Duce Veneto, & nonnullis eius Vrbis magnatibus in aurum Hydragirium commutauit: vt refert Cardanus de ſubtilitate *lib. de metallis.* Non nemo etiam præter hos talem peruenit ad ſcopum: vt apud Sennertum *cap. 2. de veritate, & dignitat. Chimiæ.* Quo in

A in loco expreſſa meminit forma de
quodam Scoto, qui ſuæ grano Chriſopæiæ denas metalli vncias redigebat in aurum. Idem nec non Anſelmus Bohetius Cæſareus Medicus, ac Van-Helmontius effecit, qui, vt ſuperius retuli, proprijs manibus quarta ex grani parte Hydragirij conie-
B cta in libram octo ſuſcepit vncias auri.

Nil, hac ratione, miri debet afferre, chimica ſi arte verè poſſe metallum, ac realiter in aurum tranſire, vt ſupradictum, aſſerimus Ingentis debent eſſe ſtuporis de Chimiæ, quod vetuſtate referunt: ſuum non ſolum ab Adamo principium excepiſſe, vel ex Moysè, illiuſque Ma-
C ria ſorore, Trimegiſto, Eſdra, Salomone, Ariſtotele, Pythagora, Democrito, Orpheo, Zoroaſtro, & Iobbe; quam poſtea exoluerunt Raymundus Lullus, Arnaldus, de Villanoua, Baſilius Valentinus, Rogerius Bacchon, & Paracelſus, illaque maximè contenti fuere. Ab ipſo verum etiam Deo quem, cùm propriam efformare ad ſimilitudinem, terræ ex limo quæſiuit hominem, hanc adhibuiſſe dicunt artem; illa coquod terra quinta
D mundi eſſentia, ſpargirica deducta erat arte.

At decipiuntur equidem, & cæcè in ſententias irruunt, de Adam namque Moysè, Maria, & Salomone ac etiam de Deo maximum incurrunt in errorem: conſtat enim hac nil de arte illum ſcripſiſſe, nec inferri poteſt, eoquod prima ex eo ſcientiarum principia, deuenere, talem
E etiam defluxiſſe. Pariter etiam de Moysè, ac cæteris, non præclara ex eo quia ſapientia extiterunt, ac ſoror eius, huiuſmodi, vel operam poſuere, vel monumenta reliquerunt circa artem. Sed quid de Salomone? Qui omni de ſcientia cognitionem, à cedro vſque ad hyſopum habuit? An poſsit negari tale ignoraſse artificium? Haudquaquam ex eorum ſententia. Immo pleniſsimè de hoc F
in Cantico Canticorum ſcripta illum tradidiſſe dicunt, in quo chimicam latentem eſse artem iudicant, per ſponſum enim aurum, vel per ſponſam, & reginam argentum æxtimant venire. Ita etiam ſententiam de Eſdra ferunt, quemadmodum de Deo aſſerunt: Deus namque immenſo propriæ ſapientiæ hominem vigore creauit, illique omnia, quæ optauit, præ- G
buit, nec ipſi opus, vt ſpargiricam adhiberet artem, mundique vires deduceret è machina, & homini daret; non ad Macrocoſmi enim imaginem, at Dei creatum eſse Adam legimus: taceat hac de cauſa Crollius, qui tam audaci doctrina ſuperno ſcripſit de Numine, infinitæ illius potentiæ terminos imponens, velut perficere haudquaquam tot dotibus ornatum H
potuiſset hominem, ſpatgiricam niſi exercuerit artem, ſubtiliſsima cum aſſetat, è mundi mole, deducta eſſentia, quæ vnum concreta in corpus, Cœleſtem habuiſſe ſpargiricum materiem, vt hominem conſtrueret, ac formam illi tribueret corporalem, cumque ſummum è creatis extraxiſſet eſſe, principijs figuram hominis conſtituiſſe, vt ipſius erat voluntas. I

Ex Chimicis autem impoſtores haudquaquam deſunt, qui miris incautos decipere ſolent modis, & fallacis inuoluere, illorum adnumerat Sennertus dolos *cap.* 2. de veritate, & dignitate chimiæ, vt diligenter valeant ipſorum effugere deceptiones. Primo enim dicit compertum eſſe huiuſmodi vaſtos homines ligneos baculos, quibus metalla ſolent effuſa K
agitare, Luna, vel Sole aquis imbuere fortibus, vel in papyro, in qua reducendam includunt materiem, & probandam, literaſque attamento Lunæ reſolutionis, vel auri temperato conſcribere, ac illas arenæ in viçem, & Solis, & Lunæ calce aſpergere, nonnullos carbanum auri ſolutione imbutum, vel argenti, vt metalla

 ſcin-

A ſcinderent , admiſcere , duplicato
quoſdam catinos fundo adduxiſſe, il-
lumque auro plenum igni ſuper impo-
ſuiſſe , ac poſt modum cum ſuperio-
rem , iuter agitandum , partem con-
fregerint fallacem demonſtraſſe ſcien-
tiam , cerrum eſt : carbones plerique
(vr referr ille) maiores puro adimple-
re metallo , & carino inijcere conſue-
uere. Nec deſiderantur ligneos qui ba-
B culos , vel alia inſtrumenta iam caua
implerint auro ad materiem agitan-
dam , & iniecerint ; mixtum plurimi
auro plumbum , vel argento , vt per-
hibent , vſurpare ſæpius , argentum-
que oricalchi tinctum colore prouul-
gari ſubſtiruere conſueſcunt ; fuſorio
alij pulueri , aut figenti auri calcem
coniungere ſolent ; in catinos innume-
ri , qui iam ab igne remouentur, clam,
C celerique manu argentum ; vel aurum
non indignantur emittere ; probanda
quoſdam in materie antimônium auro
commixtum vulgaris loco ſubſtituiſ-
ſe ſcimus : præcipitato nonnulli vulgari
mercurio , eius loco præcipitatum po-
nunt aurum vulgaris in locum aquæ
fortis , illam , in qua prius argentum
fuerat ſolutum quidam vſurparunt; au-
rumque denique dealbatum argenti vi-
D ce non rarò ſumpſerunt, ac iam, per ce-
menti albedinem , candidum , ex ar-
gento confectum dixere , innumerique
afferri poſſent modi , quibus homines
ab his miſerè decipiuntur.

Verſutiam equidem duorum vobis
ignotam chimicorum haber; iſti ſocieta-
te iam ſeſe inter conſtituta decreuere ,
vt auri ſe alter perficiendi artem iacta-
ret poſſidere , ſub circumforanei alter
E mercatoris forma reliqua inter exotica
nigerrimam auri ſcobem cuiuſdam pro
lunariæ puluere daret venalem, Baden-
ſem hinc prior Marchionem Erneſtum
adit, ſummiſque vrget promiſsis : cum-
que omnia ritè fuerint apparata, rem,
Arabica voce , abeſse declarat , quæ à
Pharmacopæo debear emi ; commode
igitur, dum ſocius rhizotomi ſub habi-
tu arcis ad portas proprias expoſuerit
merces Principis accurrit iuſsu puer, F
mandatumque depoſcit puluerem , quê
obſoleta ex pixide alter depromens vno
pro ſolido viliſſimam , vt rem , addito-
que ſuper pondio præbet. Hunc inſper-
git mercurio chimiſta puluerem : vnde
cum exinde maſsa deſumpta in ſe auri
continere momentum cognoſcitur , qua
de cauſa non vili munere decoratus
abit: Marchio autem ad ſuam reuerſus
chriſopæiam , conſumptum iam pulue- G
rem , ac omnibus fruſtra in pharmaco-
polis quæſitum , igne probans auri ſco-
bem eſſe cognoſcit . Quis iſtas effugiet
ſubdolo confectas ingenio fraudes?

Talibus de cauſis non ſolum huius
generis deceptores è R. P. deijci, à pru-
dentiſſimis verum etiam rectoribus to-
lerari haudquaquam debenr : materiem
eoquod vitiant , ac adulterant , non ſo-
lum cum falſum pro vero, vel argentum H
vendunt , vel aurum , cumque priuato
aliquid in auro virij miſcent falſum
committunt per Tex. *in l. Corn. ff. de
falſis* vbi *Qui in aurum vitij quid addide-
rit*, & ibi Gloſa *in verbo in aurum* Bar-
tolus *num.* 1. DD. penes Farin. *tit. de
crimine læſæ Maieſtatis qu.* 115. *inſpect.* 1.
num. 35. Moneta namque perinde ap-
pellatur , quaſi nos , vel in metallo , vel
in pondere, ne fraus efficiatur , moneat. I
Afflict. *in conſt. Regni ſic. in præiudijs qu.*
16. *num.* 4. Ar ſæpius ipſi aureæ monetæ
argentum , vel argenteæ coniungendo
æs, aur aliam, quæ minus valear , mate-
riem; vt eſt Tex. *in l.* 2. *C. de falſa mo-
neta.* Qui non rarò ipſos nummos , vel
plumbeos, vel ſtamneos cudere audent:
pro nihilo iuris diſpoſitionem , & quæ
ſtatuitur , ducenres pœnam *in l. Corne.*
§. *eadem ff. ad legem Corne. de falſis*: ſoliti K
namque ſunt pondus, ardenti , vel aqua
ſuperficiem auferentes , vel monetæ ra-
dentes circulum, exiguum reddere , in-
que falſæ crimen monetæ incidunr : vt
extat *in l. quicumque ff. de falſis* Decia-
nus *tract. crimin. lib.* 7. *de falſa moneta
num.* 25. Viuius *com. opin. lib.* 2. *opin.* 520.
Huiuſmodi namque homines , qui mo-
netæ aliquid, vel congruum, vel decens
aufe-

A auferuntur, ſi liberi ad beſtias, ſi ſerui vltimum ad ſuplicium, duci debent. *l. quicumque ff. de falſis.* Quod vigorem affirmatiue habere in illo, qui auream tondit monetam, vel ex auro alterius metalli nummos tingit: quo in caſu falſi debet pœnam ſuſcipere iuxta DD. ſententias penes Farinac. *loco ſupra cit. num.* 54. Habentur etiam nonnulli, qui læſæ Maieſtatis crimen eſſe contendunt. Farin. *num.* 55. & 110. *inf.* 2. Regni autem conſti- C tutione reperimus quemlibet, qui auream, vel argenteam raſerit, aut minuerit pecuniam ad iuſtum licèt pondus, cum ſuperflua, dempſerit, eam reducăt bonorum publicatione mortem ſubire. Viuius *loco cit. num.* 2. Adde quod priuatis, & ſi ab hominibus tale patraſſe néfas viſi fuerint, abſque ſuperioris licentia capi, & ad Iudicem ferri valent. Marſ. *in l. qui falſam monetam num.* 99. *& ſeq. ff. de falſis.* B

DE COQVINARIA ARTE, ET COQVORVM STATV.

CVM ex medicaminum tædio guſtus amiſerint ægri ſuauitatem, ac palati deperdiderint plane ſenſum, qui morbi ob vigorem non ſolum, vt appetat, vt deglutiat verum etiam ineptus redditur, artem, quæ Medicis adiuuamen præſtaret, aduenire oportebat: quoque reliquorum dulcedines cum admiſceret, ac lænocinia, ſuauiter falleret, ac iucundos linguæ redderet cibos: ſcriptum hac de re ab Hippocrate fuit 1. Aphoris: non ſolum recta efficere opera Medico neceſse, ac ſeſe in illis verſari, vt miniſtros, vt etiam habeat, qui recta ægrotis iniunctum præparent victum forma, oportet. Vt Pedotriba enim Gymnaſtæ inſeruit, ita etiam, & Medicis coqui debent adminiculum ferre: vt eſt Galeni ſententia de ſanitate tuenda, & Athenæi *lib.* Gymnoſophiæ *cap.* 14. Bonus enim coquus, vt illius eſt doctrina, peritus, vt ciborum calleat vires, debet eſse Medicus, & Geometra, vt illius ad ſimilitudinem proprijs benè partibus cibos diſponat. Et certè quemadmodum nullo Medici opera modo indigent qui floridis extant viribus, vt Matth. nono habetur: pari etiam ratione condimenta, & apparatum ciborum, & delectum, neutiquam debent validi appetere; cum fames in coqui vicem veniat. Vnde qui effætas, ex aduerſo, retinent vires, & Medici requirunt diligentiam, & ſtudium, coqui miniſterium, vt eſcæ præparentur poſtulant, & hac de re cum verba de Parmacopæorum ſtatu, & Chimicis, velut Medicæ adminiſtris fecerimus, de coquo, velut altero ſalutis fulcro ſermonem inſtituere opere pretium putaui.

Et primus licèt Saturni temporibus, quæque aurea vocantur ætas, adeò incognita coquinaria exiſtebat ars, vel ſi nota in contemptum cedebat, ita vt è pomis, ac glande ſumerent dapes antiqui; vnde cecinit Ouidius *lib.* 4. Faſtorũ.

Panis erant primis virides mortalibus herbæ
Quas tellus nullo ſollicitante dabat,
Et modo carpebant viuax è ceſpite gramen
Nunc epulæ tenera fronde cacumen erant,
Poſt modo glans nata eſt, bene erat iam glande reperta
Duraque magnificas quercus habebat opes
Prima Ceres homine ad meliora vocato
Mutauit glandes nobiliore cibo.

Auſo-

A Auſonius etiam in mono: hac perſiſtere in opinione demonſtrauit, cum dixerit.

Nec noſtros reticebo cibos, quos primus habet mos
Irritamentum quibus addatur æquoreum ſal:
Olim communis pecoris cibus, atque homini glans.

Quibus etiam in ſæculis nulla poni B ebrietatis nota valet. *cap. 6. diſtinct. 35.* Illius enim ætatis homines ciborum dum parſimoniã, & lautitiam ducebant, & ſuauitatem, vt viuerent comedebant, non viuebant, vt comederent: ſed humaniam tamen, cum alterius abſque auxilio perdurare minime poſſe conſiderarint ſocietatem: ipſa namque ad vitæ auxilium, per quam apta exiſtit, vt explicatum fuit ex Aegidio columna de re- C gimine Principijs *lib. 2. cap. 1.* Quæ cum præcipuè victus pendeat è ratione illum primum ponit: ſtudioſa enim, nec ſimplici debent forma epulæ comparari, vt reliquis Matris opera Naturæ præſtantur animalibus: ipſa enim artificialem haud quidem ad coctionem incumbit. Cum omnibus namque homo præſit brutis, ac puriores contineat qualitates delecta requirit pabula, & iucundis in- D diget, ſi animalium enim paſcua retineret communia ſolitariè degeret, ne alios proprij generis quærens, ſuis haudquaquam iuuamen afferre neceſsitatibus poſset. Vnde, vt huiuſmodi, quæ tam optima, non diſſoluatur ſocietas, debilitati reficiantur vires, & validæ conſeruentur neceſſaria, vt Aegidius iudicauit, in R.P. iſthæc ars extat, ipſius namque ope magis humanæ roborantur vi- E res, ß moderata ſi adhibetur diligentia, facili namque ratione quod Naturæ neceſſarium, paratur, at ſi quid eſt difficile id minimè opportunum. Eoquod, vt Epicuri ſententia, paucis contenta extat Natura, quod è Cicerone comprobatur q. Tuſcul. Quo in loco maius habere, & commodum tenues, & viles, quàm copioſas dixit eſcas: æquilis namque poteſt è vilibus excipi, ac pretioſis voluptas rebus. At cum gulæ ars hæc libi- F dini ſeruit, bonum potius demit R.P. quam auget vtque Diogenis opinio: Vires non aquam dare, vel panem, ſed opiparas homines ducere in tyrannidem eſcas, & habetur prouerbium *Princeps coquorum deſtruxit muros Ieruſalem.* vt 4. Regum *cap. 25.* quod ita fuit interpretatum à D. Petro Damiano *Coquorum princeps iure aſſeritur venter cui nimirum à coquis laborioſo ope ſeruitur.* Et G Gregorius Magnus cum Damiano ſuam quoque patefecit mentem. *Princeps coquorum, venter eſt, cui magna cura obſequium à coquis impenditur, vt ipſe delectabiliter cibis impleatur; muri autem Ieruſalem virtutes ſunt animæ, ad deſiderium ſupernæ pacis eleuatæ: coquorum ergo princeps muros Ieruſalem deijcit: quia dum venter ingluuie extenditur virtutes animæ per luxuriem deſtruuntur.* Hæc Grego- H rius. Qui enim in epulis adhibetur, luxus, Tyrannos, ac vrbium ſubuerſores æditi bellaque vel hoſtilia ſint, vel ciuilia, non pro ſimplici olerum victu; ſed opiparas ob menſarum luxuries, excitatur. Qua de re optimè clamat Seneca in epiſt. 25. *Diuitiæ paratæ ſunt, aut gratuitum eſt, quod agamus, aut vile, panem, & aquam Natura deſiderat. Nemo ad hæc pauper eſt, intra quæ quiſquis deſiderium* I *ſuum cluſit cum ipſo Ioue de felicitate contendit,* & alio loco *in epiſt. 110. Ad ueras (inquit) te conuerte diuitias, diſce paruis eſſe contentus, & illam vocem magnus, atque animoſus exclama habemus aquam habemus polentam? Ioui ipſi de felicitate controuerſiam faciamus.*

Vigilanter vnde curare homines debent, ne maiorem putent voluptatem illo ex epularum ſplendore, ac pompa K è Magnatibus, quàm illi, ex ciborum ſimplicitate percipi ab Agricola: ſatietas namque ſub illis latens perpetuam ferre nauſeam ſolent, at horum prandia famis præparata miniſterio maximum in ſe retinent dulcorem. Cumque regijs in aulis pauones faſtidiantur, ac rombi, agreſtibus intectis nuces, acceptæ abundent, nullum habetur, alſi in ratione, diſcri-

mem:

A mem: epularum autem diuerſitas non ſolum animum violenta ex onerat perturbatione at nec equidem in corpore voluptatem auget: ipſas namque dum aliqui deuorant, finem ex improuiſo reperiunt. Plerique etenim (vt Diuus Ambroſius de ieiunio inquit) dum in prandio vomunt dapes, lethum ſubeunt, animamque miſerrimè ſpirant: Teij mors Anacreontis iucundi poetæ B nobis in promptu, qui cum liberius, quàm res poſceret, Lyæo indulgeret paſsæ acino vuæ ad orci limina depulſus, vt Politianus in Nutricia.

Tandem acino paſſæ cadis interceptus ab vuæ.

Quid in Domitio Apro? Deplorabilem videmus finem; cum enim cibos in ventrem immitteret luctuosè deperijt. Et Valentinus Imperator auidiſsimè, ac C ad ſatietatem ebibens vocis impetu ſãguinem cum vita diffundens expirauit. Sic etiam Iouianum ciborum cruditas interemit: vt refert Baptiſta Egnatius. An ſaxonem præteream Childericum, qui ambas cum vſque ad aures epulas immiſerit vaporum ſuffocatus copia, eſcarumque interemptus abundantia è ſomno ad mortem ocyus abſque labore, ne via fatigaretur, ſeſe in lecto contulit: D vt habet Gregorius Turonenſis?

Hac ergo de cauſa cum tutior ſit in abſtinentia tranquillitas, ac lateat ſub formoſo aſpectu nimijs lethum in eſcis, potius eoquod nocumentum corpori affert epularum copia, quàm iuuamen, tenuiſſimum enim per cibum amiſſa, priſtinum reducitur in ſtatum ſanitas, & abiecto carnium vſu conſeruatur; Qui ordo Galeni iuxta mentem habetur: ipE ſe namque *tit.* 35. *tit.* 3. de ratione victus aſſerit, è multiplici, ac diſſimili eſcæ facultate ventris perturbationem venire: optima qua de cauſa ratione homines irridebat Democritus, dum illi vota Dijs obtinenda pro ſanitate emittebant, cum eorum auiditas gulæ cauſa extaret ægritudinum.

Sed rabidos quid contra ventos? Nec ſanitatis amiſſio, nec virium debilitas efficere potuit, vt mortalium frenaret F ingluuiem: tanta namque voluptatis inſolentia, vt omnem patrimonij valorem plerique abominabilis memoriæ homines conſumere haud erubeſcunt, cum ſæpius (vt dixi) ad mortis limina ob æffrænatæ auiditatis deſiderium pœnè aduentarint. Funeſtum namque vſque ad ebrietatem Alexander fertur ſe dediſſe, ac Lucius. Verus in amentiæ non incurrebat quaſi deliramenta, & Imperij de- G mum inſatiabilem obuentris ingluuiem in iacturam venit? Sed vt hæc poſt habeam quot cædes, quot in conuiuijs venena? Quoties vino immixtum effudere ſupra menſam plerique ſanguinem? Hiſtoriæ demonſtrant, exempla in voluminibus clarè oſtendunt cum imperantes atenim prodigo nummorum luxu in opiparo conuiuiorum apparatu in ciborum luxurie in epularum, pecunias im- H pendant, libidine maximum R. P. afferunt grauamen. Et quia theſauri largè, & inconſideratè profuſi, cum neceſſitas vrget, haudquaquam venire in auxilium poſſunt, & eoquod, vt regia cumuletur theca, ſubditis imponuntur tributa, qui capta occaſione, proprio deficiunt à domino.

Maxima igitur vigilantia debet R. P. moderator animaduertere Principem I ſeſe eſſe, non illa tamen præpoſitum mente, vt communi abutatur vtili: ſed vt modeſta pectoris moderatione illorum extet vſu contentus bonorum, quæ placidè offeruntur, cætera vero integra prouidus, vt pater conſeruet; qua de cauſa libidine cæci Principes præcipiti libertate in tyrannidem conuertentes imperium, R. P. ac dominij ſubuerſionem procurant, & ſibi ſponte ſuiſque K maximum parauere luctum. Et ideò in Eccleſ. ſcriptum *Beata terra, cui Rex nobilis eſt, & cuius Principes veſcuntur in tempore ſuo ad reficiendum, & non ad luxuriam.* Principes namque bonis à Deo commodatis vti, & precario poſſeſſores eſſe affirmat Saluianus *lib. ad Eccleſiaſt.* Et immemor eoquod cæteros inter Principes fuit Caligula, quem ducen-

torum

A torum quinquaginta millia ducatorum vna die cænauiſſe apud Senecam legimus *de conſ. ad Eluiam*, & *Suetonium cap.* 56. & 58. triennis poſt ſpatium dilapidatis opibus horrendas ſeſe ad rapinas conuertit, ac Vitellius, qui cum fratris adfuiſſet conuiuio maximas eſt depopulatus opes, vtque dicit Tranquillus *cap.* 13. alijs eodem die cænacula, prandia, commeſſationes, ipſe omnibus ſufficiens vomitandi conſuetudine indicebat: Nec vllo modo quiſque apparatus minus, quàm quadrigenris mimmorum milli- B bus, expoſcebat, qui apud Italos valor decem ducatorum millibus correſpondet; ſed quis tanti exitus Helluonis? Abiecta maieſtate, vt idem Suetonius *cap.* 17. refert dirupta veſte, ac ſeminudus manibus poſt terga reuinctis adductus eſt in forum, iniecto ceruici laqueo totum viæ ſacræ per ſpatium tractus, coma, ceu noxij ſolent reducta, cum ſtercore quidam, & cæno, alij voce inſulta- C rent Gemonias præcipitatus ad ſcalas exiguis eſt detruncatus ictibus, inde vnco Tiberis ad vndas proiectus, vt in aquis extingueret, quod lubido inflammarat, deſiderium: ſic Regnorum qui non vigiles, at ſceleſti rectores, propriæ finem ponunt vitæ, dum ſuprema neſciunt in Fortuna propriæ frænare mentis inſolentiam: vnde iure hoc modo D Vitellij fuit exitus, de cuius luxu teſtis extat Tacitus *lib. 2. hiſtor.* Sed tanta etenim forſan commiſit crimina; quia tanta torpedo animum inuaſerat, vt ſi Principem illum fuiſſe cæteri non meminiſſent, obliuiſceretur ipſe: vt explicauit *lib. 3. Hiſtor.* Tacitus.

Huius delicatius vitæ genus ex Aſia deueniſſe Polidorus Virgilius, cæterique affirmant ſcriptores: maximam nā- E que adhæc voluptaris genera minimè neceſſaria diligentiam exercuere Aſiatici, & guloſi hac de re Aſiatici in prouerbium nominātur. Ad Romanos deinde, vt Titus Liuius perhibet, hæc ciborum aduenit luxuries, apud quos maius, atque inſolentius voluptas hęc augmentum recepit, adeòquod ab effręni imperatorum vita deduci, quantus fuerit immoderatus eſcarum faſtus, valet. F Hinc poſt modum reliquas ſeſe ad gentes diſtendit ciborum luxuries: vnde vt Plinius aſſerit, & Aegypti Regina Cleopatra cum pretioſiſſimum liquaſſet vnionem Marco Antonio in cænam appoſuit: ſed huiuſmodi ſeſe tam immenſè diffudit morbus, vt cunctus terrarum Orbis eo ſit infectus: Vnde optimè Poeta (neſcio quis) cecinit. G

Palati enim cauſa totum perquirimus æquor.

Et Diuus Hieronymus ita ſcriptum reliquit. *Per breuem gulæ voluptatem terram luſtramus, & Maria, & vt mulſum vinum, & precioſus cibus fauces noſtras trāſeat vita opera deſudamus.* Iuuenalis etiam addidit.

Interea guſtus elementa per omnia quærunt. H

Guloſus inter, & coquorum amatores Romanus fuit Apicius, è quo (Septimo Floro teſte) quibuſdam fuit nomen aſſignatum, vnde Appianici dicti fuere coqui. Hic illorum tantam in arte ſuſcipiebat voluptatem, vt de illa velut Gymnaſium aperuit, & cathredam erexit; diſputationes necnon, & concluſiones tam ſordidam circa profeſſionem, vt Seneca retulit, ædere haudquaquam I erubuit.

Neuſronem penes, Diogenis, Laertij ad inſtar, qui ſeptem conſtituit Græciæ Sapientes: rot eximij, Ages nempe, Nereus, Chius, Charaides, Lamprius, Aphotonetus; & Eutimius, conſtituuntur coqui.

Prima Hippam, & Hipparcum inueniſſe conuiuia Idomenæus narrat, Athenæi vt ſententia eſt *lib. 12. Dipnoſoph. cap.* K 15. Aliquorum tamen habetur opinio, Italium Aenotriæ regem, vt populos ſibi familiares redderet, prima inſtituiſſe conuiuia.

Turpiter famoſa inter conuiuia. Cothis Traciæ Regis prandia numerantur, & Cleopatræ Aegypti Reginæ, Galati etiam Arianni, commendata è Filarco veniunt, neque Antiochi inſani Syriæ

Re-

A Regis, & Demetrij Falarei epulæ relinquuntur, qui quolibet ſexcenta in anno tali conſumebat in opere talenta. Magni etiam Alexandri apparatus hac ponitur in ſerie: ipſe namque omnia victoriarum præmia dilapidabat; & Luculli Romani; cuius menſæ (Nicolao Peripatetico teſte) mundi vocabantur deliciæ. Commodi etiam, Neronis, ac Heliogabali luxuries, qui omnes in lautitias
B extremi, ac voluptates, adnotantur. Ipſis haud minor Fabius, totum qui in crapulis patrimonium conſumpſit.

Certant DD. an coqui artifices inter æxtimentur haberi, taliter vt ſi fuerit ſuper artifices gabellæ onus impoſitum ipſi etiam ad eius compellantur ſolutionem? Et reſponſum dari negatiuum videtur: illa etenim ars dicitur, quæ co-
C gnitis, ac perſpectis, quæ vnum attinent ad exitum, & quæ numquam decipiunt, regulis includitur §. *iuris præcepta inſt de iuſt. & iure l.* 1. *ff. eodem.* At nullæ in coquinaria coſtantes ſunt allatæ regulæ ac Generales: vt domino palatus namque habetur, ita, & regi coquus debet: vt optimè cecinit Martial. *lib. epigr.* 14. *epigr.* 120.

Non ſatis eſt Ars ſola coquo ſeruire palato

D Nulla ergo Ars forma ſolummodo at miniſterium coquinaria vocatur. *l. legatis* §. *ſi ex officio ff. de legatis* 3.

Mangilla vero in addict. ad Bart. *in l. placet C. de ſacroſanctis Eccleſiis.* Affirmauit ad tributi de artifice poſiti ſolutionem coquos obligari; artifices eoquod extant, illorumque veniunt ſub nomine, coquum nam eſſe, artificium exercere dicitur, talique modo artem
E coquus facere dicitur. Cepolla *in l. ſi quod venditor* §. *venditor, ff. de ædilitio edicto num.* 1. Baldus *in d. l. ſi quod venditor in* 2. Notabili Ludouicus Roma. *conſ.* 661. *verſ. numquid eſſe coquum.* Boerius *deciſ.* 222. *num.* 9. circa finem, *qui num.* 10. illamet, quam Cepolla *ſupra cit. loco duxit*, eſt diſtinctione vſus; vel ſcilicet gregarios, & communes conficiunt epulas, & illo caſu minimè in ſta- F
tuto habentur comprahenſi. *l. legatis* §. *ex officio ff. de legatis* 3. vel ingenioſorum, ac lautorum coquus eſt ciborum, vt Principum ſunt, qui in dignitate, non autem in officio habentur. iuxta Cepollæ ſententiam *loco ſupra cit.* Bald. *in rubrica quis dicatur Dux, Marchio, in vſibus feudorum.* Tiraquellus *de nobilitate cap.* 30. *num.* 10. *fol.* 167. Vel publici extant coqui, & lautiſſimas apparant G
eſcas, qui in conuiuijs, faſtiſque pompis propria menſas conſtituunt induſtria, & coquinariam exercent, & hi optimè in ſtatuto includuntur: eoquod in artem operam dicuntur adhibere *dicto* §. *venditor.* Aliorum vero nobilium ſtatuti ſub diſpoſitione handquaqum continentur. per Tex. *in dicto* §. *ſi ex officio.* Boerius *dicta deciſ.* 222. *num.* 10. *in fine.* H

Anſam itaque præbent Tex. *in d.* §. *venditor*, §. *ſi ex officio*. Vt quæramus quis artifex ſit, quid officium, & officialis, vt textus valeant diſpoſitiones conciliari.

Artifices ergo propriè accipiuntur, & impropriè, iſti habentur quos ita vulgus appellat *l. ſciendum* §. *illud ff. de ædilitio edito* Tuſcus *in ſingularibus litt. A. num.* 88. Illi qui certam præ manibus tenent I
artem. Abbas *conſ.* 78. *toto proceſſit col.* 2. *in principio lib.* 1. Tuſcus *conſ.* 519. *nu.* 1. *litt. A. & concl.* 211. *litt. M. num.* 5. Artifex qua de re ille etiam nominatur, qui res emit, ac mutata illas vendit forma. *cap. ejciens* 88. *diſtinct.* Hippolytus Rimanaldus *conſ.* 34. *num.* 10. *vol.* 1. Rebuffus *in l. mercis appellatione verſ. artifex ff. de verborum ſignificatione*. Tuſcus *dicta concluſ.* 519. *num.* 2. Sed ſi res empta vl- K
la ſine mutatione venditur mercis decipit nomen Surdus *deciſ.* 313. *num.* 1. Vt quis autem artifex extet, ac nominetur propria, non autem per alterius manu munus exercere debet. *l. fin. ff. de excuſat. tutorum* Romanus *ſing.* 566.

Duplici ſed etenim officium forma, latè nimirum, & generaliter, ac propriè, ſiue in ſpecie, venit. Priori modo mi-

A miniſterium omne . Compræhenditur,
quod aliter neceſſaria compleret , per
artem quamuis exerceatur, quod artifi-
cium dicitur: vt per Gloſ. *in l. legatis* §.
ſi ex officio ff. de legatis 3. Secundo mini-
ſterium, quod vlla conficitur , ſine arte,
venit , cuiuſmodi veſtimentarij , vt &
oſtiarij. Illud vero artificium , quod arte
acquiritur , & induſtria , nec non inope-
ram per illas ponitur, vt textor, & eiuſ-
B dem generis , exiſtunt homines *l. inter
artifices ff. de ſolutioribus Bologni. in ru-
brica de officio eius cui mandata eſt iurisdi-
ctio num.* 39. Quo in loco propria Iuris
conſulti ſignificatione agunt . An reuo-
catio, diminutio; vel augmentum in le-
gato poſsit haberi: quoties ſcilicet ſub
officij nomine ſeruo dominus pecunias
legaſſet, vel bona , qui poſt modum ſe-
quuta iam teſtatoris morte illud, vel of-
C ficium immutarit, vel artificium, condi-
ti , quod teſtamenti tempore habebat:
Cuius pro reſolutione iſthæc adhibetur
diſtinctio . Quod nimirum ſi ex officio ,
aliud ad officium , vel miniſterium , aut
ad artificium ex officio , vel artificio
commigrarit ad aliud, & illo extinguitur
in caſu legatum: vel ad officium ex arti-
cio progreſſum fecerit ; & in illo haud-
quaquam deletur. per Tex. *in dicta l. le-
D gatis* §. *ſi ex officio*. Quo in loco nonnulli
reputant, quod, ſi ad artificium tranſie-
rit ex officio , rectè legatum extingua-
tur : officium eoquod artificio mutatur ;
non è contrario autem vigorem habet
cum ſcilicet in coquum lecticarius tran-
ſiuerit. vbi Glo. *in verbo officium , & in
verbo factus eſt l. textoribus* 5 o. *ff. de lega-
tis* 3. Bologn. *loco ſupra cit. n.* 39.

Quæ cum retineatur regula maxima,
E ex diſpoſitione Textus *in dicta l. legatis*
§. *ſi ex officio, & ex textu, in dicta l. ſi quod
venditor* §. *venditor ff. de ædilitio* ædicto
habet ortum difficultas , illo namque in
loco in officio coquus eſt, in iſto pro ar-
tificio habetur , vt etiam eſt diſpoſitio
in l. legatis 63. §. *ſi vnus de legatis* 3.

Quorum quidem textuum diſpoſitio-
nes , contrariæ quamuis ſeſe inter vi-
deantur , concordes redduntur : ſæpius
eoquod ſolo in miniſterio coqui fuere ; F
non raro in artificio , vt deduci ex Li-
uio poteſt. lib. 39. *Tunc coquus viliſſimum
antiquis mancipium , extimatione , & vſu
in precio eſſe, & quod miniſterio fuerat, ars
haberi cœpta eſt.* & ita Textus *in dicta l.
legatis* §. *ſi ex officio ſumitur de coquo*, ſolo
prout in miniſterio habetur , ac officio :
ſed §. ſi venditor ; de eo loquitur , qui
artificium recenſetur in numero, vt Glo.
namque dicit in dicto §. *ſi ex officio* in ver- G
bo coquus; eo in loco in cibis verſatior.
ſed in §. *venditor*, circa ſubtilia coquus
adhibebat operam, & taliter concordes
extant cum Cepollæ, Boerij quique ſu-
pra relati doctorum ponitur diſtinctio:
Aſſerunt enim *dicti* §. *ſi ex officio, diſpoſi-
tionem de communium ciborum , ſed* §. *ſi
venditor de lautorum coquo agere.*

Inde venit , quod ſi venditor ſimpli-
citer ſeruum eſse coquum promiſerit, H
cum nulla ratione aliquam ſpecifice ad
peritiam , deſcenderit , ſufficiens habe-
tur, vt mediocrem poſſideat in arte ſer-
uus cognitionem , vt coquus valeat no-
minari, vt non tam excellens nimirum ,
nec tam inſcius in illa exiſtat, vt colligit
Cepolla. *ex dicto* §. *venditor , &* §. *ſi ex
officio*. Qui artificem namque promittit
ſatis eſt , ſi peritum præſtet , ac iuxta
quod vulgo reputatur donet . Cepolla I
in d. l. ſciendum §. *illud ſciendum ff. de ædi-
litio ædicto num.* 1.

Illi autem officiales, qui alterius ſub-
iuſſu ſeſe , vt miniſtros , in iuriſdictione
verſant, iuxta Brutij doctrinam *in conſ.*
74. *nu.* 3. Quo in loco ciuitatis adhuc
rectores officiales nominantur . Carraui-
ta *ritu* 49. Vincentius de Franch. *deciſ.*
407. *num.* 5. *parte* 1. Officialis vocatur ,
aliùs quaſi officium exerceat : vt eſt Pe- K
tri de Greg. *ſententia in ſyntag. iuris Ca-
nici in cap. quærente; de officio ordinarij.*
Cum officialium appellatione, inſtatuto,
qui iuriſdictionem habent, compræhen-
ſi exiſtant Maſtrill. *de indulto cap.* 40. *n.* 6.
ex Anchorano, & DD. *in rubrica de of-
ficio eius , & de officio delegati* Andreas
*in tit. quæ ſunt regalia , in verbo iuſtitiam
adminiſtrandam verſ. ſtricto vero modo*

A *num.*67.quo in loco Afflictus *n.*47.cum
larga verò formâ ſumitur vocabulum
ſæpius,qui iuriſdictionem haud retinet,
& lato modo exercere officium dicuntur,
veniunt; vt affirmat Vincentius de
Franchis *in dicta deciſ.* 407. Maſtrilli *de
magiſtr. lib.* 1. *cap.*20.*num.*25. *& cap.*23.
*num.*78. Ac tali ratione coquus, macellarius,
& cæteri continentur. Menoch.
*conſ.*53.*num.*7. Boerius *quæſt.* 59. *nu.*1.
B *clementina ad noſtram* §. 1. *de cenſu.*

Valet igitur ex dictis cognoſci, cum
in officio conſtitui coquus, & cum in artificio
dicitur. Nũc autem eſt reliquum,
vt clarè appareat, an liberales debeant
inter artifices numerari? circa, quod reſponſum
ex Cicerone deſumitur, qui in
Oratione pro Sexto Roſcio Amerino illos
non ſolum illiberales inter artes, viles
at etiam poſuit: vt affirmauit Iulius Fir-
C micus *lib. Aſtronomicorum* 3.*cap.*9.& adductas
ante DD. Philoſophorum Princeps
lib. 1. *Politicorum cap.* 4. *cum ſeruilis
coquinaria extet ars l.legatis* §.*ſi vnus ff. de
legatis* 3. *& in l. ſeruis vrbanis* §. *ſeruis lecticarijs
per eodem.* Immò per ipſorum artem
plebis labe inficitur multitudo, iucundo
eoquod,vt veneno,dulci eſcarum
ſapore allecta facultatibus miſerè denudatur,
proprijſque domorum incendia,
D facultatibus emunt, itaut iniuria pater
afficiatur, vel dominus, ſi filium quis,
aut ſeruum in popinas ducit per Tex.
in l. ſi quis ſeruum meum ff. de iniurijs.
Et iuris canonici vigore clerici punitionem
excipiunt. per Can. *in cap. Apoſto.*
41. *& cap. à Crapula de vita, & honeſtate
clericorum.* Vnde iure quidem optimo
Antiſtites oculatiſsimus, & prudentia
maximus, & doctrina Frater Michael
E Angelus Bonadies Catanenſis Epiſcopus
in ſeſſione 3. Propriæ Synodi de vita,
honeſtate, & habitu clericorum *decreto*
26.*num.*17. Statuit ne clerici, vt ædant,
bibantque in tabernas ingreſſum faciant
ſed per illas tantum itineris cauſa
incedere valeant, *vt ſupra cit.loco legimus
cui etiam textus aſſociatur in d. cap. crapula
& in cap.non oportet miniſtros diſtinct.*44.
*cap.nullus de conſecrat. diſtinct.*5. Et ciuili
de iure popiones, quique in tabernis F
continuè verſantur, è teſtimonio repelluntur:
vt ſuis probarunt ſcriptis Maſcard.
*de probat.lib.*3. *conclu.* 1456.*nu.*28.
Rolandus *conſ.*34. *num.*5. *lib.* 2. & nonnulli,
quos Farinac. *ad ſatietatem adduxit
in tit. de oppoſitione contra perſonas teſtium
quæſt.*56. *nu.*437.*fol.mihi* 58.

Vnde iure optimo ſtatutum è Macedonibus
legimus fuiſse ne alij, quàm
carnis dumtaxat, coqui haberentur. Qui G
enim hanc præter artem cognouiſſent,
è ciuitate, velut ægrotantium purgamenta,
deijciebantur: vt mentionem facit
Galenus *varia. Hiſtor. lib.* 14. *cap.* 7.
Adde, quod maximum orbis monſtrum,
& Vrbis Nero, priuſquam ſeſe
ad luxum conuertiſſet: vt teſtis eſt
Suetonius *ca.*16. *de ipſo.* Ne quid in popinis
cocti, præterquam legumina, venderentur,
aut olera prohibuit. Vt æqua- H
liter etiam idem emanaſſe à Veſpeſiano
ſtatutum videtur. Hunc ad locum antiquæ
ſumptuariæ leges, nimiam quæ victus
frenabant luxuriem, ac modum
præſcribebant pertinent, huiuſmodi habentur
Orchea, Fania, & nonnullæ,quas
affert Sellius *lib.* 2. *cap.*28.& Petrus Crinitus
lib 4. *cap.*16. nec præterijt Macrobius
lib. 3. Saturnalium *cap.*17.

Parſimoniæ dedit Cæſar Tiberius I
exemplum, qui vt publicæ arginem poneret
lubidini anteacti diei, ac ſemeſa
in ſolemnibus ponebat conuiuijs obſonia,
dimidium afferri iuſſit aprum, omnia,
quæ totum habet, illa retinere aſſerens:
vt narrat Suetonius *cap.* 34. Quid
autem de Iuliano Imperatore laudis eſt
è Spartiano: Ipſe namque porcellum per
triduum; ac dimidium, ſi quis ei mitteret,
Leporem ſeruabat, ſæpius etiam K
(nullius cauſa religionis) oleribus contentus,
ac leguminibus cænam ſibi appoſuit,
ſine carne. Cui ſimilis fuit equidem
Curius Dentatus, quem cum Samnitum
adirent legati rapa ſibi obſonium
parare, (vt aſſerit Plutarchus) aſpexerunt.

Athenienſis accedit Pericles, qui
omnem cenatum apparatum, & id generis

A neris munificentiam facilè ita contempſit: ac reiecit, vt tam longo tempore, quo in R. P. fuit verſatus numquam penes amicum præterquam Eur. ptolemo nuptias celebrante, cænauerit: vt refert Cœlius *lib. 28. cap. 7.*

Starchaterus quoque Sueuus ad conuiuia numquam ſe permiſit inuitari aſſerens hunc ſcurrarum, & paraſitorum morem eſse: lautioris alimoniæ gratia, B ad alienæ culinæ decurrere nidorem, quo circa non ſecus, ac graui affectus iniuria pœnis conſueuerat grauibus inuitantes punire, vt Olaus refert *lib. 5. cap. 5. Hiſt. ſeptentr.*

Antiquis attamen ſæculis maximæ homines famæ huiuſmodi ſectati ſunt artem: Achilles enim, & Patroclus coquinariam, ſuos ad cibos, exercuere; quos tali viderunt Vlyſses, & Aiax in C opere: vt firmum reliquit Galeanus *lib. 7. variar. histor.* & Athen. *lib. 1. Dipnoſophiæ ex Homero Iliade 9. & ex noſtratibus* Tiraquellus de nobilitate *cap. 20. n. 101. in fine, & cap. 34. num. 36.* Itaut nobiles ab hac matronæ, cum viro cibos parant, effugere minimè debent: vt retulit Benedictus Capra *conſ. 72. col. 4. verſ. circa quod dicendum*: Apud priſcos etenim Regis proprios coquebat vxor cibos: vt D ſcriptum fuit ex Erodoto *lib. 8. propè finem.* Nobili, & ſi in coniunge DD. apud Tiraquellum *dicto cap. 20. nu. 94.* non concurrant.

Debet igitur concludi, quod ſi pro infirmorum cura huiuſmodi quis artem exerceret, vtilis haberetur ipſa, & neceſsaria: vnde ieiunij etiam tempore carnem libare ſiue ius poſſunt, vt benè valeant cognoſcere, an in illis guſtus E bene ſale conditus, vel palato extet ingratus: vt Dianæ *ſententia parte 5. tract. 5. reſolut. 32.* & Amodei *de ieiunio Propoſit. 2. num. 2.* Quod vigorem etiam habet, ſi cibos pro ſanis compararent: vt ſunt opiniones DD. apud Dianam, & Amodeum ſupra citatos.

Vetitis autem diebus nullo debent modo proprium præſtare munus dominis coqui, vt carne veſcantur; læthali enimà peccato, licèt illi petant, minimè excuſantur, ſi ſuum adhibent opus: intemperantiæ namque ad peccatum cooperantur, actiuumque haberetur ſcandalum; eoquod peccari, ſubminiſtraret præceptum contra, materiem: vt doctrina Dianæ *reſolut. 13. tract. 7. de ſcandalo tom. 2. parte 5.* Diuersè autem eueniret, ſi eiuſmodi eſſent epulæ, quibus, et benè vti poſſent Domini, & malè. Tarlinus *in 2. 2. to. 1. diſp. 95. dub. 6.* F G

Superuacaneam igitur huiuſmodi profeſſionem, quæque magis ad gulæ irritamentum, quàm ſanitatis deſeruiat conſeruationem, eſſe comperitur. At ſi pro infirmis exercetur, ſanitatiſque ad opem venit laudibus carere haudquaquam debet. Vnde cum ſeruitium validis præſtet, ſeſe ad voluptatem, ſolumque, vt Gaſtrimargiam excitet, ac auiditatem extendit, non verò, vt ægrotorum reficiantur vires: damnanda exiſtit; H coquus namque cum iam faſtus ergo adhibetur patrimonij depopulatus opes; Veneris incendia nutrit; ac inuerecundiam, ſaluti ferculorum varietate, atque condimentis perniciem infert: & corpori ſæpius, non raro (vtinam Deus hoc impediret) animæ lethum. Concludi hac de re debet, hanc non pro fortis, at pro debilis hominibus corporis inuentam. I Quod etiam confirmatur: ſacris eoquod in monumentis primæuo mandatum viro non vt aues comederet, piſces, ac oues fuiſſe legimus, at quolibet fructu (dempto ſcientifico) vitali præſertim veſceretur. Qua de cauſa nũquam ex Natura noſtrum creofagiam alexiſſe animum eſt compertum: cum ipſa labe carens, non ad rapacium: ſed ad eorum, qui herbam appetunt, ſimilitudinem animalium, dentes homini per os diſtinxerit. K Vnde non ad carnes, ac potius ad fructus compelli mortales dicendum; vt per quam doctum in Epiſtola Helmontio directa ex Caſſenda reſponſum. Ex quo dilucidè reſpicitur carnes ad hominis vitam non facere, tũ ex eo quia Deum idoneos, delicioſoſque delegiſſe, ac indicaſſe fructus cla-

A rum, & hac de re ex carne comparatæ ſuperfluæ haberentur epulæ: tum eoquod, tanto in morum candore tranquillo procul dubio pectore, Homo crudeles innocuis dolores, mortemque manſuetis ducere animalibus, ac manus fœdare ſanguine haudquaquam tuliſſet; adde quod nulla carnium iſtiuſmodi facta fuit in primo hominum ſtatu mentio, fructus vero commendati; poſt pa-
B rentis noſtri etiam labem, cum tot verſati eſſent homines per ſæcula nullum carnium fuiſſe vſum audimus: ſed tum demum tam lautæ inductæ ſunt eſcæ, corruptis cum iam hominum vijs, illas Deus, vt plura, ob cordis permiſit duritiem. Porro enim ex eis morborum ſeges, mentiſque oborta videtur eſſe caligo: eoquod corpulentior cibus, & (vt ita dicam) nimiæ ſubſtantiæ caro ſtoma-
C cum pergrauet, ac valde toti oneroſior corpori euadat, craſſam nimis ſubſtantiam, & obtuſiores concreet ſpiritus, extet ſubtegmentum, quod non feliciter naturæ intexantur ſtaminibus illi etenim viliores cibi, vt commodè ſtomachi replent capacitatem, ſic opportuna coquuntur forma, & in chilum greſſum faciunt, ad nutrimenta enim ſufficientia habentur, cum & ipſa cibus compa-
D ctior, caro, ſi ventrem certè impleat, li- cèt ſatiet, illius opprimat vires, aut hiantem nimis, aut labeſcentem experiatur; ita vt pro certo habuit Caſſenda ſi mortalium aliquis in ſyluis, vt feræ ſolent, æuum duceret, euenturum, vt vix ceruorum ſuperaretur velocitate, nec ſymijs quidem traſcendendis in arboribus eſſet agilitate conceſſurus, cæteraque brutorum obire munia feliciſſime poſſet. F

At ſi aliquis idoneum ſibi coquum eligere, vt carnes præparet, quæ corpori afferre nutrimentum, & robur viribus, ac eſſe in delicijs poſſent, vel ex herbis dumtaxat veſci ſolidam nimis haud gigni iudicauerit, ſubſtantiam: experientia inſtructum eligat, qui labores toleret, ſine ſqualłore, ac ſpurcitie, carnium quique olerum, piſciumque vim noſcat, & Naturam, vt quod aſſum, frictum, aut debeat elixum eſſe, calleat guſtu magnopere valens, extet, ne vel ſale nimis referta, ponat, vel inſipida; ne guloſus habeatur, ac ædax, fidelis debet ſuper omnia exiſtere, ne domini cibos venenis immiſceant: ſæpius namque læthum ex coquis illatum Dominis fuiſſe in hiſtorijs reperitur, qui ſub ciborum dulcedine virus ponere haudquaquam dubitarunt. G H

I

E K

DE

DE BELLO,

ET BELLANTIVM

STATV.

CVM cibos per Agriculturæ munus homo ſibi paraſſet: veſtes per ſartotiam confeciſſet ſeſeque Architecturæ opera ex temporis defenderet iniurijs: medicam deinde in fulcrum haberet, artem: dominandi ſenſim tranquillos aggreſſa eſt animos lubido, regnandique ambitio quietos perturbare cæpit ſpiritus, qua de cauſa creſcente inſolentia, ſuamque augente ſuperbiam contumacia, primum ad odia, deinde ad arma, & ſanguinem deuentum. Et quamuis Militia ſit vita hominis ſuper terram. Non tamen de bello inter gentes, aut prælijs debet interpretari: ſed ſpiritualibus aereas in tenebrarum poteſtates aggreſſibus intelligendum. Vnde ſcriptum habemus *Abyciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis*, & alio loco. *Nam re vera ſecundum carnem ambulantes non ſecundum carnem militamus, arma enim militiæ noſtræ non carnalia ſunt; ſed potentia Dei ad deſtructionem munitionum*. Si tantis ergo in hoſtes pugnaturi ad tutamen inſiſtere debemus: quid ſanguinolentis opus eſt armis? quid Martiales excitare tumultus neceſſe? Si tamquam vnica vaci è propagine ferruonei annecti debiemus; amore, quid alijs infligere opus eſt perturbationes? Si mutuis alligare animos beneficijs, quid tranquillis laceſſere ſpiritus, quietaſque torquere iniurijs mentes oportet? Nonne Matth. 5. *præceptum* è Chriſto habemus: *Qui angariauerit te mille paſſus, vade cum eo duo millia*. Ac ad Romanos 12. Apoſtolus nonne reſcripſit. *Non vos defendentes, chariſſimi: ſed date locum iræ*. Sed cum hęc ad fideles potius, quàm ad Idololatras pertineant, ad meum reuertor. Cum dèprauata enim fuerit hominum intentio, ex reproba ſtatus ratione tantæ ortæ ſunt ærumnæ: illa enim ſæpiſſimè communis bellorum cauſa eſt. Quod ſi ad res Naturæ ſuperiores nos conuertere velimus, non ſolum hanc inter homines, at etiam inter Angelos habuiſſe locum videmus; cum inſolens enim Lucifer propria ſuperbiens pulchritudine ſummum aduerſus Numen, primum in Cælis ipſis bellum commouit, ſtatus impulſus fuit ratione: vt ſuam ſcilicet Altiſsimo adæquaret, vel anteponeret ſedem. At quoniam illius falſa fuit præſumptio, cecidit Draco Rufus in pugna, & excelſiora tentans ad infimum perditionis dilapſus eſt ſtatum. In mortales quoque vnde belli cauſa inter Cain ſcilicet, ac Abel, niſi è ſtatus ratione prouenit? Eoquod videns Cain gratum eſſe fratris Deo ſacrificium, ne ſibi præferretur, ſoluſque in dominatione permaneret, ad fratricidium fuit inductus. Ita Nembrot, ac Ninus, eodemque modo Perſarum Rogps, & Alexander pro ſtatus ratione fecerunt: Circa

hoc

A hoc autem Cicero *lib.* 1. de officijs lo-
quutus fuit dicens. *Multa bella ſæpè quæ-
ſiuerunt propter gloriæ cupiditatem*. Immo
etiam, vt Salluſtius dixit, dominandi li-
bidinem, *& in cap. quid culpatus* 23.*qu.*1.
nocendi deſiderium, vlciſcendi crude-
litatem, horridum, atque implacabilem
animum, rebellandi feritatem, regnandi
violentiam, & ſi quæ ſimilia extant, quæ
in bellis iure inculpantur; illorum cau-
B ſam eſſe legimus, & Salluſt. *in conſ. Ca-
til. dixit Vna, & ea vetus cauſa bellandi,
profunda libido imperij, & diuitiarum*. Vt
etiam Petr. Greg. Toloſ. *lib.*3.*cap.*9.*n.*6.
aſſeruit, & Diuum apud Iacobum legi-
mus *in epiſt.* 4. *Vnde bella, & lites in vo-
bis? Ex concupiſcentijs veſtris, quæ mili-
tant in membris veſtris*. Militare qua de
cauſa delictum neutiquam eſſe legimus
in cap. militare dicta cauſa 23. *quæſt.* 1.
C Cum vero propter prædã bellum exer-
ceretur, peccatum haudquaquam dee-
rit: licèt Petr. de Greg. Toloſ. *de Rep. lib.*
11.*c.*1. ex Ariſt. 1. *Politic. cap.* 4. dicat
quod. *Bellica ars acquiſititia quodammodo
ſecundum Naturã eſt*, Nam, & venatoria
pars illius eſt (vt nos etiam venatorum
diximus in ſtatu) qua vti contra beſtias
oportet, & contra eos, qui ad parend-
dum nati ſunt, nec volunt parere, quia
D id bellum Natura iuſtum exiſtit. Quod
negari attamen debere puto ſimul cum
Adamo Cotnez *lib.* 1. *cap.* 2. *admo.*
Quo in loco, pacem ſecundum Naturã
eſſe affirmauit, æqualiter contra illam
bellum dixit: quod ex illo iuris præcep-
to deducitur: Quod tibi non vis alteri
non facies. Minus tuta ideò Ariſtoteli-
ca mihi videtur ſententia *in* 1. *Polit. cap.*
5. dum latrocinia, & prædationes velu-
E ti venationis ſpecies, rei licet familiaris
augendæ cauſa fiant, naturali putauit
eſſe admiſſa ratione. Illo tamen intentu
ipſius fuit diſcurſus, vt veterum pande-
ret morem, qui nullius freno religionis
retenti ad venationes propendebant, &
latrocinia: rationi ergo naturali nullo id
conueniens modo extat, quippe Iuſtitiæ,
quæ ſuum cuique tribuit, aduerſum, &
maxima iuris conditores pietate hujuſ-

modi acquirendi formam dominij peni- F
tus repuluere *tot. tit. ff. & inſt. de acq. re-
rum dom.* vt pote qui veram nõ autem ſi-
mulatam profitentur Philoſophiam.

Belli definitionem Martinus Gugliel-
mus in tertia diſquiſitionum Politico-
rum theſi dedit. Publicum, quod ſit mu-
tuos inter hoſtes conſtitutum diſſidium.
Et optimè: generis namque loco, publi-
cum diſſidium: mutuos conſtitutum in-
ter hoſtes differentiæ in vicem poſuit: G
reciproce at enim ſeſe inter connectunt,
nullum poſſe bellum conſtitui abſque
hoſtibus, nec publicos eſſe hoſtes abſ-
que bello poſſe. *l. quos nos hoſtes* 234. *ff.
de verborum ſignificat.* mutuos namque
ob naturalem inter ipſos relationem, ho-
ſtes dixit. Hoſtes autem illi extant, qui
nobis, vel quibus nos bellum publicè
indiximus. *l. hoſtes* 118. *ff. eodem*. Quos
Priſci per duelles nominabant per præ- H
poſitionem etenim, per, cum quibus eſ-
ſet bellum, indicabant, *l. quos nos* 234. *ff.
eodem*, & Varro *lib.* 4. *de lingua latina*: li-
cèt eſſe certum poſſit hoſtem etiam
per duellem antiquitùs nominatum fuiſ-
ſe, *Arg. l.* 3. *ad legem Iuliam Maieſtatis*:
Hoſtire namque Feſto authore, idem,
quod ferire ſignificat; priuato quemad-
modum pro aduerſario in duodecim le-
ge tabularum dictus hoſtis fuit apud I
Varronem; ſed hoc audacem nimis per
vocem.

Duplici autem bellum ratione, vel
externum, vel internum eſſe poteſt. Prius
habetur, quod alieno geritur cum Prin-
cipe, vel populo: poſterius, quod ipſos
inter ciues conſtituitur, illud hic tracta-
tum exigit, hoc alio in loco.

Qui hoſtes ergo haudquaquam, ſed
vexationibus vniuerſam licèt R. P. fati- K
gent, & in periculum ducant, latrones,
prædones extant, vel pyratæ, mos eo-
quod illis bellum indicendi non fecit
dicta l. hoſtes de verborum ſignificat. Ita vt
cum latini Pyraticum, & ſeruile dicunt
bellum: vt Cicero Liuius, & Plutarchus
latius belli vocem accipiunt; publico
ſcilicet pro armorum in alios, motu.
Cum latronibus igitur, prædonibus, ac

pyra-

A pyratis belli ius haudquaquam eſſe po-
teſt. *l. hoſtes* 24. *& l. latrones* 27. *ff. de*
captis, & poſt limi. Nec vllo modo ipſo-
rum, quod capiunt, fit. *l. poſt liminium* §.
à pyratis eod. tit. Adeo quod ſi ab ipſis
captus in patriam redierit, nullo poſt li-
minij ius requirit modo. *dicta l. hoſtes*
24. *in principio.*

Bellum autem inter, ac prælium dif-
ferentia intercedit; illud namque cum
B ipſa pugna, tum omne fere ſpatium,
quo in militia hoſtes perſiſtunt, quod
vulgus guerram dicit, exiſtit: Hoc autē
ipſum armorum certamen habetur; pu-
gna etenim, & certamen, demptis etiam
armis, conficitur, nudiſque non raro ver-
bis: & Liuius optime bellidis crimen,
& prælij attingit, cum Romanum dicat
populum nullo bello, multis autem præ-
lijs fuiſſe deuictum, & Virgilius Aenei-
C dos 11. *cecinit.*

Infantem fugiens media inter prælia
belli.

Sæpius etiam bellum pro prælio ca-
pitur: vt apud Salluſt. *In eo bello trecenti*
milites deſiderati.

Ex pugno, clauſa, vel manu, & in
condylos contracta pugnam vult Dona-
tus dictam: veteres namque priuſquam
ferri vſus haberetur, & armorum, pu-
D gnis, calcibus, & morſibus inter ſe cer-
tabant, iaculaque vibrabant, & lapides.
Et prælia equidem pugnis conficiuntur:
haſtæ namque ac enſes manu, haud, ex-
tenſa tractari: ſed clauſa valent.

Militia etiam pro bello accipitur, pro-
priumque ſortita eſt à militibus nomen,
ac eorum ex multitudine illud ſuſcepit.
Iuxta Iſidiori doctrinam *lib. 9. originum*
columna 217. ac è malo, eoquod milites
malum repellunt, dicta eſt, vel à malitia,
E hoc eſt, duritie, vel à mille, nam vnus
eligitur ex mille, ac ſtrenuus. Amodeus
de ſindicatu *num.* 37. Tuſcus *litt. M. con-*
cluſ. 227.

Per antiphraſim è latinis dictū fuiſſe
bellum Priſcianus voluit, quod bellum
haudquaquam exiſtat: nonnulli à bono
deducunt: ſed neutiquam ex antiphraſi:
quod autem boni gratia bella ſuſciperē-

tur antiquitus: necvt inferrent, at vt iniu- F
riam propulſarent, pacemque pararent,
illa homines inſtituerint.

Triplici autem forma, vel offenſiuum,
vel defenſiuum eſſe poteſt bellum, vel
diuerſiuum. Primi generis duplici acci-
pitur modo, vel rationis reſpectu, vel ſta-
tus: offenſiuum illud circa rationem di-
citur, quod aliquem aduerſus, vel qui
præuenit, vel qui prouocat, non iuſtè in-
fertur; ita vt ſi arma, tàm cum repelli- G
tur, quàm ſi adducitur offenſio, adue-
huntur, vel reijciuntur, offenſiuum ra-
tionis intuitu dici bellum valet; circa
ſtatum atenim bellum nominatur offen-
ſiuum, cum aliena inuadendo, efficitur:
aliud qua de re, niſi alieni ſtatus inuaſio,
bellum non erit offenſiuum; quæ certè,
vel iuxta eſt, vel iniuſta: ſi iuſta, quoad
ſtatum offenſiuum, circa rationem di-
fenſiuum dicitur; ſi iniuſta, offenſiuum H
tàm rationis, quàm ſtatus reſpectu bel-
lum appellatur.

Defenſiuum pari modo bellum de-
bet intelligi. Primò cum ad rationem
reſpectus habeatur, ac Iuſtitiam, ſtatum
circa ſecundò: ſi qui enim bellum ducit,
ſua ius retinet ex parte, ac rectam belli
gerendi rationem habet, defenſiuum
quoad Iuſtitiam, & rationem conficere
bellum dicitur, ſuo licèt inimicum in I
ſtatu fuiſſet aggreſſus; quod ſi forte ip-
ſum aduerſarius inuaſiſſet, cum arma
præuenientem contrauehat, tàm circa
rationem, ac ius, quàm circa ſtatum de-
fenſiuum agere bellum videtur; quod ſi
aggreſſorem aduerſus qui acies inſtruit
nullum bellandi haberet ius, vel obſtan-
di, laceſſitus quamuis fuerit, offenſiuum
cum circa rationem, ac ius, tum circa
ſtatum excitare apparet. Cum quis au- K
tem ad arma iure interueniente, ac ra-
tione ſeſe mouet, defenſiuum quoad
ius, & offenſiuum circa ſtatum id nomi-
natur; qua de cauſa non ſolum cum re-
ſiſtitur, at etiam, cum aggreſſio fit de-
fenſiuè, quoad rationem, conſeri ma-
nus poſſunt. Ac defenſiuum agi bellum
circa ſtatum, & iuſtè valet, & iniuſtè, vt
habetur Hieronymi Fracchetti ſententia

in

Digitized by Google

A in ſeminario rationis ſtatus in diſcurſu
*ſuper cap.*50. in principio.

Vt iuſta verò habeatur defenſio, vr-
gens debet periculum adeſſe, ac res ad
Triarios extet reducta: vt affirmauit Hu-
go: Grot. *lib. 2. cap. 2. num. 2.* de iure
belli, & pacis: Cicero namque de offi-
cijs ſcriptum reliquit. *Plurimas iniurias*
B *à metu perſici, cum is, qui nocere alicui cogi-*
tat, timet, nonniſi id fecerit, ipſe aliquo af-
ficiatur incommodo. Vnde Clearcus apud
Xenophontem affirmaſſe legitur, quod,
& Cicero, cum dicat. *Multos noui, qui*
calumnia adducti, aut ſuſpicione, dum me-
tuunt alios, vt prauenire malunt, quàm per-
peti, atrociſsimis malis eos affecerunt, qui
nil tale facturi fuerant, ac ne cogitarunt
quidem. Bellum ergo denique defenſiuũ
C æxtimatur iuſtum, ſi præſens habeatur
inſultatio, & vera: qua de vi ſic eſt lo-
quutus Cic. pro Milone. *Eſt hac non*
ſcripta, ſed nata lex, quam non didicimus,
accepimus, legimus, verum ex Natura ip-
ſa arripuimus, hauſimus, expreſsimus, ad
quam non docti, ſed facti, non instituti, ſed
imbuti ſumus, vt ſi vita noſtra in aliquas
inſidias (præſentes intellige) *ſi in vim, in*
tela latronum, aut inimicorum incidiſſet,
omnis honeſta ratio eſſet expediendæ ſalutis:
item hoc, & ratio doctis, & neceſſitas bar-
D *baris, & mos gentibus, & feris natura præ-*
ſcripſit, vt omnem ſemper vim, quacumque
ope poſſent, à corpore, à capite, à vita ſua
propulſarent. Seſe namque periculum ad-
uerſus defendere naturalis exigit ratio.
l. itaque ff. ad legem Aquileam l. vt vim ff.
de iuſt. & iure. Optimè igitur hoc eue-
nit, vt quod quiſque telum ſui fecerit
corporis iure confeciſſe iudicetur: ac ta-
liter, claram hoc in ſe concludat æqui-
E tatem, vt etiam iura diſtinctionem in
beſtijs, vim inter, quæ iniuriam infert,
ac propulſat, adhibeant: cum Vlpianus
etenim dixit. *in l. 1. ff. ſi quadru. paupe.*
fec. dica. Animal intelligit, quod ſenſu,
& rationis vſu caret, nullo modo iniu-
riam valet inferre noxium tamen, *adde*
dicta l. 1. S. cum arietes: Cum arietes, vel
boues commiſiſſent, & alter alterum occidiſ-
ſet Quintus Mutius diſtinxit, vt ſi quidem
is perijſſet, qui aggreſſus erat ceſſaret actio, F
ſi is, qui prouocauerat competeret actio; Hac
de re *num. ca. 25. legimus. Hoſtes vos ſen-*
tiant Madianitæ, percutiat eos, quia ipſi ho-
ſtialiter egerunt contra vos.

Duplici autem eſſe forma poteſt de-
fenſio: Prima propria dicitur, altera
aliena. Illa eſt cum vim à nobis repelli-
mus, & noſtris; armiſque tutamen para-
mus; hæc tunc habetur, cum è ſocijs, vel
iniuſtè oppreſſis violentiam arcemus. G
cap. iuſtum 23. quaſt. 2. cap. fortitudo cum
duobus ſequentibus 23. quaſt. 3. cap. olim
& eo in loco Innocentius *de reſtitut. ſpo-*
liatorum. Qui enim non defendit (*ait Cic.*
de officijs) *non obſiſtit, ſi poteſt, tam eſt in*
vitio, quàm ſi parentes, aut patriam, aut ſo-
cios deſerat. Ita Baldus *inquit in l. 2. C. de*
ſeruis fugitiuis in culpa eſt, qui alterius de-
fenſionem, ſui omittat dolo: Qui enim à ſo-
cio iniuriam haudquam repellit, ſi valet, H
in vitio tàm extat, quàm ille, qui addu-
xit. *cap. 7. & cap. 11. cauſa 23. quaſt. 3.*
Nec vllo modo è ſcelere qui, obſtare
cum poſsit, haudquaquam quærit excu-
ſatur. Immò, & conſenſum aliqua præ-
ſtare forma videretur. Hac de re Caie-
tani ſententia *in 2. 2. quaſt. 40. artic. 1.*
licitum eſſe legimus, vt iniuriæ à proxi-
mis arceantur, bellum hoſtibus inferre,
ac Tyrannis. Ita Moyſes cum ex Aegyp- I
tio contumelias hæbreo adduci videret
primi lætho proprij generis hominem
defendit: *vt exod. 2.* & conſiderari de-
bet *cap. Ab. imperat. & cap. quanta de ſen-*
tentia excommunicationis.

Tertiæ tandem claſſis illud habetur,
quod medium offenſiuum inter, ac de-
fenſiuum exiſtit, & Diuerſiuum nomi-
natur. Hoc duplex: eoquod, vel inimici
arma contra, quem allata diuertuntur; K
vel ipſius aduerſus amicos ante, vel poſt
indutum bellum vehuntur. Si ante præ-
uentio nominatur, & vel inimicum con-
tra, vel ipſius auxiliatores; ſi poſt verè
tunc diuerſio nominatur.

Diuerſiuum illo in caſu bellum Prin-
cipes adhibent, cum ſuis repellere à fi-
nibus inimicorum arma contendentes,
regna illorum infeſtant: Hoſtes enim
in

Digitized by Google

A in proprijs tumultus, & perturbationeſ-
que ſtatibus dum proſpiciunt eorum ob
defenſionem tentatum ; inceptumque
opus relinquunt; huiuſmodi enim ratio-
ne Villæ aſsedium e Cn. Pompæi poſi-
tum Cæſar contendens repellere, Cor-
dubæ ad oppugnationem, vbi ſeſtus il-
lius frater inueniebatur, vt bellum di-
uerteret, progreſsus fuit; vt accepimus
ex Hirtio de Hiſpan. *bel. num.* 3. Triuul-
B tiumque Gallo conſilium dediſse exer-
citui, vt ad repellendam è Ferratia obſi-
dionem Bononiæ, Modonæque ad op-
pugnationem iretur ſcriptum habemus
ex Guicciar. *Hiſtorijs lib.* 9. *n.* 5.

Quodlibet ergo bellum, vel iuſtum
eſt, vel iniuſtum, aut ex iuſtis nempe
cauſis motum, aut iniuſtis. Cum bellum
autem adducitur iuxta requiritur cauſa,
quæ cum ceſset non bellum id vocatur,
C ſed latrocinium. Iuſti hac de re circa
belli cauſas verba facere debemus. Iniu-
ſta ergo ſunt, quæ vlla ſuſcepta ſunt abſ-
que cauſa: vt ſententia Demoſthenis
lib. 12. habetur: quod non præterijt Cic.
de Rep. lib. 3. *epiſt.* 96. cum dixerit. *Nec
meretur dici triumphator egregius, qui
prouincias aliorum potentiſſimo exercitu,
haudquaquam laceſſitus premit; ſed prædo,
& publicus graſſator.* Temeraria namque
D in acie verſari fortitudine, manuſque
cum hoſte conſerere immane quod-
dam, & belluarum ſimile habetur, mori:
vt idem Cic. *de officijs* 1. *ſcripſit*. Ad
accedit Euripidis carmen, qui optimè.

Iniqua bellans bella; ſalus haud redit.

Cecinit. Quod ſi aliud iuſtam circa
cauſam admitteretur, nonne gentes in-
ter bella inſurgerent, barbaroque ritu
cædem cæde, ſanguinemque ſanguine
E admiſceremus: vt ad Cæſarem Salluſtius
explicauit. Longè igitur ſint, nec aliqua
ratione principium illæ penetrent ani-
mum voces: quæ in Liuio. *In armis ius
ferre, & omnia fortium virorum eſſe*. In-
ueſtigetur etiam è Seneca belli exitus,
non autem cauſa; ipſius namque euen-
tus, vt rectus Iudex, qua ex parte ius
habeatur victoriam eliciet, eoquod non
ab exitu, à cauſa tamen belli debet iu-

ſtitia deduci: vt Liuius 21. Quod ſi cau- F
ſa iuxta exiſtat præclarus non raro belli
exitus habebitur. Iuxta Lucani ſenten-
tiam 7.

*Cauſa iubet ſuperos meliore ſperare ſe-
cundos.*

Fortiores immo ex cauſa, occulta vi,
& interna milites redduntur, vt Proper-
tij *carmen* 4. *eleg.* 6.

*Frangit, & attollit vires in milite cau-
ſa,* G
*Quæ niſi iuſta ſubeſt, excutit arma pu-
dor.*

Omnia vero, quibus aut ambitio in
cauſam venit, aut auaritia, iniqua. Bald.
conſ 434. *nu.* 7. quartum, quod requiri-
tur *lib.* 5. Vt ſæpius namque profunda
imperij cupiditate mouentur arma, di-
uitiarumque accenduntur libidine: vt
optimè in fragmentis notatum è Sallu-
ſtio. *Et Hiſtor.* 4. pro vero Tacitus aſſe- H
ruit. *Illis maximum diſcrimen, penes quos
aurum, & præcipuæ bellorum cauſæ*. Per-
quàm aptè igitur Poeta olim cecinit.

*Rupere fœdus impius lucri furor, & iræ
preceps.*

Et ad cauſam facit, quod, vt Philoſo-
phus, circa iram ſubdit, quæ iniuſtas
etiam inter belli cauſas annumerari
valet: eoquod ſi ex odio, aut vltionis de-
ſiderio bellum infertur iuxta licèt cau- I
ſa extet, iniuſtè agitur; vt Calder. *conſ.*
95. *num.* 2. *de tregua, & pace.* Principes
etenim ſæpius ira compulſi, quæ moue-
ri neutiquam debent, arma inferunt,
damnauit eam, cum alijs, cauſam D.
Auguſt. contra Fauſtum *lib.* 22. *cap.* 74.
dicens *Nocendi cupiditas, vlciſcendi crude-
litas, implacatus, & implacabilis animus, fe-
ritas rebellandi, libido dominandi, & ſi qua
ſunt ſimilia, hæc ſunt, quæ in bellis iure cul- K
pantur.* vt ſupra *ex cap. quid culpatus* 23.
quæſt. 1. *notaui.*

Iniuſta etiam ſunt dicenda, quæ à for-
tioribus, vt magis debiles ſubiugant,
eorumque ſibi facultates auferant, com-
mouentur. Qua de cauſa minimè iuſtos
fuiſse Athenienſes affirmandum qui
Melios, vt ipſorum præſtarent obedien-
tiam imperio armis cogere voluerunt,

Kkk im-

A impotentiores eoquod viribus exiſte-
bant; hoc enim eſse iuſtum reputabant
velut vſu, quaſi gentium iuri conſenta-
neum, eſſet receptum. Galliquoque
Brenni qui ſubditione militum agebant
dum Hetruriam aggredientes illarum
arua gentium ſibi tamquam fortioribus
conuenire dicebant. *Quod nam id ius eſſet*
Ecce tibi Liuius) *arma à poſſeſſoribus pe-*
tere, aut minari arma, quærentibus Roma-
B *nis; ecquid in Hetruria Gallis rei eſſe?*
Cum illi ſe in armis ius ferre, & omnia for-
tium virorum eſſe ferociter dicerent, accen-
ſis vtrinque animis ad arma diſcurritur.
Gallos enim conuenientiæ neutiquam
ratio defendebat, eoquod ipſis Tuſci
tamquam egenis, camporum concede-
re partem debebant cum Romanis ita
reſponderent. *Neſe quidem pacem, quam*
illi afferant, aſpernari, ſi Gallis egentibus
C *agro, quem latius poſſideant, quam colant,*
Cluſini partem finium concedebant. Prius
namque opus erat, vt propriam oſten-
dentes neceſſitatem Aetruſcis peterent
à magnatibus, quæ ſibi opus eſſe iudi-
cabant, illis autem denegatis, licitum
illorum ex parte arma inferre, fuiſſet.
Nec minor Octauiani Pannonios ad-
uerſus, bello, affuit iniuſtitia, vt alienis
milites opibus exerceret, ſimul, & nu-
D triret, iniuſtiſsimuſque ipſe fuit (vt Dion
refert) credens: Omne id iuſtum eſſe,
quod armis contra infirmiorem decer-
neret: Quamuis affirmet Suetonius;
quod nec vlli genti ſine iuſtis, & neceſ-
ſarijs cauſis bellum intulit. Iniuſta etiã
ſunt, quæ populi, vt res ab ipſis poſſeſ-
ſas conſeruent (licet aliud, ni armis, ad
conſeruationẽ haud habeant medium)
eum illas iniuſtè poſſident, vrgentis
E quamuis neceſſitate, iniuſtam etiam ſi
cauſam agant, impellente natura poſſint
defendere.

Nec iniuſtitiæ notam effugiunt, quæ
re non maximò momenti denegata mo-
uentur. Vnde iniuſtum certe fuit, quod
Marcus Antonius Parthis adduxit; illos
inſignia Craſſo erepta, captiuoſque red-
dere negaſſe affirmans, eo magis, quod
Craſſi arma voluntariè, non Senatus cõ-
firmatione, immò gloriæ, atque lubi- F
dine mota; Leges inſuper Quiritum
ducibus ne bella ducerent externis ar-
bitrariè populis interdicebant. Nec iu-
ſta vocanda ſunt illa, quæ fœderatorum
ob defenſionem, aut impiorum, iniquo-
rumque amicorum tutelam, ſuſcipiun-
tur; cuius generis Mamertini Meſſanen-
ſes Romanorum ſocij erant, in quorum
propugationem, non tàm Hieronem,
quàm Chartaginenſes aduerſus bellum G
parare Romani decreuere, cum potius
de ſtatus ratione, quàm de honeſto con-
ſiderationem facerent: dicit enim *lib.*
Hiſt. 1. Polybius. Romani diu interſi quid
faciendum eſset dubitauerunt; per ab-
ſurdum enim putabant ſe, qui paulò ante
in proprios ciues ob occupatum contra fidem
Rhegium, tam grauiter animaduertiſsent,
nunc Mamertinis, qui eiuſdem ſceleris non
ſolum in Meſſanæ: ſed & Rhegij ciues com- H
miſſi inexcuſabiliter rei eſſent, præſidium
ferre. Verumtamen cum Cabartaginenſes
cernerent, iam non Africam modo, verum
etiam pleraque Hiſpaniæ loca, inſulas præte-
rea omnes, Sardony, ac Thyrreni maris vi,
atque armis ſubegiſſe, periculoſam ſibi eo-
rum vicinitatem fore ſuſpicabantur, ſi Si-
ciliæ quoque domini fierent, & 3. in lib.
Quod ſi qui transfretationem Romanorum
in Siciliam ideo reprahenſionem dignam cen- I
ſuerint, quod Mamertini ab ijs in amicitiam
recepti præſidiumque non longè poſt, in sũ-
mò diſcrimine laborantibus, miſſum fuerit;
cum paulo ante Meſsanam primo, deinde
etiam Rhegium, opulentiſſimas Siciliæ ciui-
tates crudeliſſimè diripuiſsent fortaſse id
non immeritò fecerint. Falſa igitur ſenten-
tia dici debet Scipionem affirmaſſe iuſta
eſse, ac pia, quæ induceretur ad Meſſa-
nenſium auxilium in Siciliam arma; en K
ipſius verba penes Liuium *deca. 3. lib. 10.*
num. 19. cap 311. fol. 2. Neque patres no-
ſtri, de Sicilia, neque nos de Hiſpania feci-
mus bellum; & tunc Mamertinorum ſocio-
rum periculum, & nunc Sagunti excidium
nobis pia, & iuſta induerunt arma. Quare
vituperio dignas omnes reputo confœ-
derationes, quæ tàm ad offenſionem cu-
iuslibet, quàm ad tutamen fiunt, cum
col-

A collegatorum alter poſſit bellum iniu-
ſtam ſuſcipere ob cauſam, aut ſeſe, prop-
ter iniutias, quas alicui fecerint, pieta-
tis expertem, & conſequenter auxilio
deſtituendum valeat oſtendere: at quiri-
tes non ſolum dicto in Meſſanenſium
caſu iniuſtè proceſſerunt in alio verum
etiam, Carthaginis ſcilicet damno, tunc
equidem, cum, primam poſt pacem
Africo premente bello, eis nouum in-
B dixerunt, vt grauiores illis conditio-
nes adnecterent. Ac præcipuè, vt Sardi-
niæ adimerent imperium, quod non
ſolum iniuſtus, verum etiam opprobrio-
ſus extimatus fuit actus, & impius. De
quo Polybius loquens inquit: *Rurſus*
uero bello Africano acriter infeſtarentur
Romani, in dicto eis bello, vt nouum fœdus
inirent coegerunt, in quo continebatur: vt
Carthaginenſes Sardinia excederent, ſtipen-
C *dioque mille, & ducenta talenta adderent.*
Et Paulò infra. *Poſt hac per ſummã iniu-*
riam indictum Carthaginenſibus à Populo
Romano bellum, facile quiſque perſpexerit
tum, cum fœdus de Sardinia percuſſerunt, ſi
quidem nulla ratio eius belli aſſignari po-
teſt.

Cum priuatus attamen ſuperiorem
aduerſus bellum commouet, ſi vt illud
inferat, poteſtatem haudquaquam ha-
D beat, iniuſtum nominatur. Calderinus
dicto conſ. 95. num. 5. verſ. item eſt iniu-
ſtum, aliter 1. de tregua, & pace. Dempto,
quod inferior iniuſtitiam pateretur ex
eo, ac illius recurrerit ad ſuperiorem cui
haudquaquam is obedientiam præſtite-
rit. Vnde illo in caſu iniquo poteſt ſupe-
riori obſtare, inferior. Calder. *loco cit. verſ.*
quia tamen. Vt æquali modo iniuſtum re-
putatur bellum, ſi modus, vel ordo, qui
E ſeruari debet, ex iuſta licèt cauſa mo-
ueatur, in bello exceditur; cum ſcilicet
aduerſus, qui ſuperiorem cognoſcit, abſ-
que eoquod ille pro iuſtitia requiratur,
bellum aliquis ducit. Calder. *verſ. inter-*
dum vnus dominus. Quo in loco huiuſ-
modi bellatorem ad omnia, & damna
teneri, & intereſse affirmat: ſed ſi vtri-
que ſuperiorem haudquaquam habue-
rint, ſi, cui bellum adducitur iuriſpara-
tum eſſe imperio dicat, nullo modo, iu- F
ſta licèt habeatur cauſa, ipſum aduerſus
poſſunt arma excitari. Calder. *loco citato*
verſ. ſed ille contra quem. Cum illum ta-
men aduerſus, & ex eo, qui ſuperiorem
habet inſtruuntur acies, iniuſtum non
ſolum exiſtet bellum, ipſius verum etiam
quæ capiuntur in ſtatu nulla forma præ-
dantium efficiuntur. Franciſcus Aretinus
conſ. 14. num. 7. verſ. ſecundo quia.

Iuſtæ verò cauſæ, quæ ad bellum va- G
lent animum commouere plurimæ ha-
bentur, & has ducit Bonacina *tom. 2. di-*
ſput. 2. quæſt. vlt. ſect. 1. punc. vlt. §. 2. n. 7.
de reſtitutione Laiman. *lib. 2. tract. 3.*
cap. 12. & inter. Omnes doctiſſimus, ac
fama vſque ad æthera notus Pater An-
tonius Diana *parte 6. tract. 4. reſol. 3.* Ea
quæ primò venit eſt: vt qui ſuo iam de-
fecerunt à Dominio, in obedientiam de-
nuo ſubditi redigantur. *cap. 15. quæſt. 6.* H
cap. 23. quæſt. 8. Quos aduerſus, emiſſum
poſtquam fuerit monitum, per quam iu-
ſtè bellum afferri licet *l. amiſſione §. qui*
deficiunt ff. de capitis minutione. Valen. *in*
cap. peccatum de regulis. in 6. Innocentius
in cap. olim 1. de reſtitutione ſpoliatorum &
Ioannes à terra ſubita *in tract. contra re-*
belles parte 3. art. 10. Hoc modo in Re-
gum actis Dauid legimus bellum ad-
uerſus Seba duxiſſe, populum ex eo quia I
excitarat, vt ex illo ad ſe deficeret, ſi re-
belles at enim contra ſubditos exercitus
adhibentur vires, non tam bellum, quã
iuriſdictionis exequutio, & peruica-
cium depreſſio dicitur, Innocent. *in di-*
cto cap. olim de reſtit. ſpoliat. Cum pro-
prio rebellis modo non valeat hoſtis no-
minari, diuerſum namque hoſtis è re-
belli habetur. *extrau. qui ſint rebel. l. hoſtes*
ff. de captiuis l. hoſtes ff. de verbo. ſigni- K
fic.

Vt Prouincia, ſecundò, vel ciuitas,
quæ Principi reſtitui alicui, vel Reip. iu-
re debeat, recuperetur, & maximum
exinde bono reſultet communi aug-
mentum; iuſtum enim verè bellum, vt
ex alio auferantur, quę per iniuriam
euulſæ ac violentiam, nec alio ſibi acci-
pi res modo poſſunt mouetur. Binsfel-

A dius *in tract. de iniurijs, & damno dato cap. 8. concluſ. 23.* Quamobrem non minimæ laudi Chriſtianis iudico Principibus eſſe, ſi arma in idololatras parent, & inferant; illos enim aduerſus iuſtè quidem agmina dirigere valent, vt tot per vim direptas Ciuitates, & quas detinerint Regiones propriam reducant ſubditionem; vt docet Salon. *in l. ex hoc iure ff. de iuſt. & iure.*

B Si grauis, tertiò, quæ Reipub. adducta vel Principi adſit contumelia, debita duci bello pæna valet: *Ecce in 2. Regum 10. exemplum cap. 20. quaſt. 2. & cap. 23. quaſt. 8.* Cum Principum ergo legati ſummam ex aliquo iniuriam ſuſceperint iuſtam armis præbent materiem: ea namque non ad alium refertur, quàm ad Principem. Tali de cauſa qui è Dauide Ammonitarum miſſi Regi fuere legati, C cum barbam ſcindi mediam, & ad nates vſque decurtari veſtes paterentur, æquã ipſius iræ cauſam, vt aggreſſores contra inſtrueret acies dedere; *vt bene 2. Regum 10.* cum duobus ſequentibus patet.

Cum quis quarto iniuſtum gerenti bellum præbet auxilium rectè: vt in ipſum arma ferantur ſuadet: Huiuſmodi Iſdraelis Dauid Rex forma Damaſci Syriam acerrimè infeſtauit. Sobæ Regi eo- D quod ſuppetias ducebat: vt *in 2. Regum cap. 8. ſcriptum extat.*

Vt illi, quintò, qui iniquè prohibent, ne punitionem habeant nocentes, reijciantur, maximi namque Reipub. intereſt, vt ſceleſti pænas luant. Ex hoc enim ipſius, & ordo pendet, ac regimen. Tali modo arma duodecim Iſdraelis tribus Gabaam contra ciuitatem, & Beniamin ſumpſerunt: illius eoquod incolæ; homicidas, qui Leuitæ vxorem enecarant, de- E dere ſuplicio recuſaſſent: vt benè conſpicitur *cap. 2.* Iudicium.

Ad hoc, ſextò, irruere in bellum poſſumus, vt eorum, qui antiquum rumpere fœdus, haudquaquam, leges contra erubeſcunt, inſolentia deprimatur; cum quis enim tale audet nefas perpetrare, maximo, & dedecore afficit Remp. & damno. Vnde optimè Ioram Iſrael Rex cum Ioſaphat Rege Iudæ coniunctus F potenti aggreſſus Moab exercitu: agrorum eoquod tributa, quæ ſingulis afferre annis conſueuerat, præbere negauit: *vt lib. 4. Regum cap. 3.* conſtat Binsfeldius *in dicto tract. de iniurijs, & damno dato cap. 8. concluſ. 28.*

Quæ ſeptimò bellandi cauſa deuenit eſt, cum iam in armis Principi quis ponat impedimentum ſuam ne per Prouinciam tranſeat, cum & innoxius progreſ- G ſus exiſtat, & damnum haudquaquam timeatur; vt notauit Bart. *in l. 1. C. de paganis cap. vltimo 23. quaſt. 2.* Quo ſenſu Cæſarem dixiſſe legimus. *Arma tenenti omnia dat qui iuſta negat.* Huius generis è cauſa in arma Iſdraelis irruere filij Amorreorum contra Regem compulſi, æquum namque promiſſam à Deo in terram dare tranſitum noluerunt; vnde & maximam recipiens in exercitu cla- H dem Regnum amiſit. *ex numeri 21. hoc num. 22.* quo in loco. *Miſit autem Iſdrael nuncios ad Seon Regem Amorrheorum dicens: obſecro, vt tranſire mihi liceat per terram tuam; non declinabimus in agros, & vineas, non bibemus aquas ex puteis, via regia gradiemur donec tranſeamus terminos tuos, qui concedere noluit, vt tranſiret Iſdrael per fines ſuos, quin potius exercitu congregato egreſſus eſt obuiam in deſertum, &* I *venit in Iaſa; pugnauitque contra eum, à quo percuſſus eſt in ore gladij, & poſſeſſa eſt terra eius.* Poterat enim ille, ac æquiſſimo humanæ debebat iure ſocietatis huiuſmodi permittere tranſitum Iſdraeli. Cõcedi qua de re adeo progreſſum aliquam per Prouinciam iudico, vt abſque incolarum damno id efficiatur, ac moleſtia *l. unica C. de Salg. hoſpit. non praſtanda lib. 12. Ioannes de Platea, & Lucas à* K *penna ibid.* & ita bene notatur ab Angelo, & Chriſtophoro Porco *de ſeruit. ruſtic. & urban. prad.* At ſi Dux aliquem per locum tranſitum habuerit permiſſũ rectam incedere per viam, non vero per vineas, & prata, ne fructibus nocumentum afferatur, debet; ita enim è militum indiſcreta licentia miſerè prædarentur agri: quod ſi Dux hoc neutiquam ob-

ſer-

A ſeruat ſalua ſalui conductus fide in vin-
cula detrudi valet, amicè namque ac
modeſtè concedi per campos tranſitus
videtur: vt Porci ſententia eſt *loco citato*
Exercitus enim illos debet per locos
progredi, vbi damni minus perpetiatur,
ac detrimenti *l. ſi cui ff. de ſeruit. ruſtic.*
præd. & Cepol. *in dicto tract. cap. 1. & de*
ſeruit. vrban. cap. 23.

Cum auxilio egent ſocij, quod iuſtè
B afferri bellum poſſit, ius octauò conce-
ditur: ſed ſi nocumentum ab hoſtibus
auxiliarij patiuntur, arma iniuriam prop-
ter excitare per ſe valent in aduerſarios:
vt videre eſt in Geneſi *cap* 14. vbi exem-
plum vtrumque D. Chriſoſtomus con-
firmauit *in Pſal. 133. explicat.* ſic *Dexte-*
ras à Deo habemus, vt & nobis ipſis, & alijs
iniuria affectis opem feramus, vt ſcelera de
medio auferamus, vt his, quibus violentia,
C *& detrimentum affertur portus ſimus, & re-*
fugium.

Aequè tandem illos moueri bellum
in populos valet, qui turpiter Idolorum
tenebris; hæreſiſque vmbris irretiti cæ-
cèque in præcipitium ruentes, cum alios
trahant in baratrum diſſentiones in Re-
gno miſcent, vel Prouinciam pertur-
bant; Quod etiam neutiquam Principi
denegatur, cum propinqui Rex loci, vel
D ſubditi, qui vera iam declinarunt à fide,
ipſius, eodem perturbare quærunt erro-
re, ditioni ſubiectos. Illo enim caſu iu-
ſtam, vt bello ſe defendat, & adductam
dæleat iniuriam, cauſam habet; vt æqua-
li modo, quod ſummus Eccleſiaſticæ
Ratis Nauclerus, imperijque moderator,
vt fidei tutamen ſuſcipiant, ac Turcas
deprimant inquietos, & Saracenos, mo-
net; per quam iuſtum reputatur, & extat:
vt ſcriptum fuit è Boccher. *de bello cap. 4.*
E *num. 10. & 13.* & Federicus Skenkhius
in tit. 28. lib. 2. fæudorum. Chriſtianæ aſ-
ſeclas fidei barbaros contra, Ortodoxo-
rumque inimicos arma excitare, licitum
eſſe affirmat; Præcipuè vero æquum, Ma-
hometis, quod in ſectatores adducitur;
ipſi enim perpetui Catholicæ hoſtes fi-
dei habentur, vt eſt ſententia Aegid. Al-
bert. *tract. de bello contra Turcas ſum.* An
ſola vero infidelitas, Religioniſque pro- F
pagatio chriſtianæ ſufficientem præ-
beant cauſam, vt arma contra Ethnicos
deſumantur, ac Paganos ex Diana *dicta*
parte 6. tract. 4. reſol. 15. videri valet, ne-
gatiua qui vſus eſt ſententia. Haudqua-
quam enim poſſe illis ob infidelitatem
bellum indici, vel bonorum auferri do-
minium affirmauit; citat Molinam *tom. 1.*
diſput. 105. & ſeq. Coninchium *diſput. 31.*
de bello dub. 2. num. 54. Caſtrumpalaum G
tom. 1. tract. 6. diſp. 5. punct. 3. num. 7.
quibus additur *lib. 6. C. de paganis*. Quo
in loco Imperatores Honorius, & Theo-
doſius hæc ad vnguem verba reſcripſe-
runt *Chriſtianis, qui verè ſunt, & eſſe di-*
cuntur ſpecialiter demandamus, vt Iudæis,
& Paganis, quietè degentibus, nilque ten-
tantibus turbulentum, legibuſque contra-
rium, non audeant manus inferre Religionis
authoritate abuſi. Nam ſi contra ſecuros fue- H
rint violati, vel eorum bona diripuerint, non
ea ſola, quæ abſtulerint: ſed conuincti in du-
plum, quæ rapuerint, reſtituere compellun-
tur. Rectores etiam Prouinciarum ſi non ipſi
talia vindicent; ſed fieri à popularibus hæc
permiſerint, vt eos, qui fecerint, puniendos
eſſe. Quod & idem habetur ex Decio *in*
cap. quæ Eccleſ. num. 110. *extra de conſuet.*
Didacus Couar. *in cap. peccatum 2. §. 10.*
num. 1. & 2. de reg. iuris in 6. Cuiaccius
obſeru. 30. Suis autem ſi in regnis Fidei I
Propagatores infideles perſiſtere haud
quaquam permiſerint, at ex aduerſo
prohibuerint, inferri, eorum ad oppreſ-
ſionem, arma poſſunt, ab Eccleſia: vt
aſſerit Diana, qui Fagundez adducit in
Decal. *tom. 1. lib. 1. cap. 33. num.* 20. No-
ſtris adde quod hiſce temporibus, vt
barbaros ad ouile reducant cæleſte, or-
todoxis licet Principibus, Concionato-
res apto cum exercitu mittere, non ad- K
hoc, vt bellum ducant, ſed vt illi ſecuri
progrediantur; iuſtè etiam illis conce-
ditur, vt munitas infidelium in terminis
turres moliantur, ea cùm ex defenſione
facilior exiſtat aditus fidelibus, ac tutior
exitus: concurrere tamen debet, iucun-
dè priùs, & mitem in modum infideles,
vt prædicationem reciperent, monitos:

vt

A vt Suar. *de Charit. diſput.* 18. *ſect.* 1. *n.* 8. Solarza: *de indiar. iure lib.* 2. *cap.* 118. *nu.* 11. *& ſequenti.* Cum illi autem hoc nullo modo permiſerint æquo valent Marte adſtringi, vt ſecurum dent concionatoribus aditum, nec eis aliquod ponant impedimentum: Vnde vult Diana euenire, quod ſi Euangelij nuncij exteras perueniant, barbaraſque ad gentes, illiſque Dei verbum effundere à Principibus frænentur, Chriſtianus valet Rex, vt Pontificis miniſter, ità illos opprimere, vt nullum in prædicatione periculum ſacros inuadat oratores: Hoc enim handquaquam ad audiendum cogere, dicitur, ſed innocuos defendere, quoſdam, qui ius habent ad cæleſtis propalationem verbi, quoſdam, ſi velint, qui ius ad illud percipiendum rettinent. Moli. *loco cit. diſput.* 105. Solarza. *qui ſupra cap.* 26. *per totum Regin. tom.* 2. *lib.* 21. *cap.* 8. *nu.* 94. Septem qui adduxit caſus, in quibus abſque noxa Chriſtianis, vt bellum infidelibus, non ob ipſorum cæcitatem: ſed aliam, quæ ſit annexa ob cauſam, inferant permittitur. Et qui primo venit eſt cum infidelium permanent in dominio, regiones, anteactis, quæ Chriſtianorum erant ſæculis; quarum ad recuperationẽ intendatur; ſi iniurias deinde Chriſtianis audacter gentibus adducant: Vera cum tertio ex Religione Ortodoxos remouent. Vt reprimantur quartò, ſi ſacram ſeminis diuini propagationem interdicant. Chriſtiano cum infideles qui Principi ſubiacent, legibus ab ipſo ſtatutis, naturæque iuxta dictamen præſtare obedientiam denegant, Idolorum ſexto Moderator aſsecli, nullius qui ſub fidelis ditione, peccata non ſolum Deum, proximum at etiam aduerſus committit: illo enim caſu, bellum, ſi monitis acqueſcere nullo velit modo, inferri valet.

Adde quod ex Diana *reſol.* 18. *loco ſupra citato* hoc non ſolum prætextu arma iuſtè poſsunt contra infideles moueri, at donationis titulo, quæ ſummo facta ſit ab Eccleſiæ Rectore, licet Martem excitare. Quod & in ijs vigorem habet Prouincijs, quæ Chriſtianorum prius erant ſub dominio, & in illis, quæ nullo ſub illorum ditione permanſere tempore: cum Pontificis interueniat auctoritas, vt Chriſtiana diſtendatur fides, Idolorumque pœnitus eradicetur è terrarum orbe cultus: æquam, hac de cauſa, poſseſsionem habere Principes dicuntur, in illis, proprio quæ brachio ex infidelibus acquiſiuere dominia *per argum. Tex. in l. iuſtè poſſidere ff. de acquirenda poſſeſſione.* F

G Supraductis attamen Pſeudo-Politici de iuſtis belli cauſis neutiquam contenti ad alias æquitatem ferunt. Et primò: bellum omne defenſiuum eſſe iuſtum affirmant: naturali ex eo quia de iure ſui defenſionẽ ſuſcipere conceditur *l. vt vim ff. de iuſt. & iure.* Omnes deinde bellorum æquiſſimos dicunt motus, qui Reip. pro conſeruatione, ac ſtatus augmento ſuſcipiuntur: eoquòd cum Reip. regimen ſuprema exter lex, nil ea iuſtiùs intendi valet. Morali, tertio, prò libertate arma benè indui affirmant: illa enim hominis æquiparatur vitæ, nulloque ſatis haberi pretio poteſt. *l. libertas* 107. *ff. de reg. iuris.* Vnde & meritò lethi ſeruitus retinet ſimilitudinem. *l. ſeruitutem* 210. *ff. eodem.* Hiſce temerarijs, ne dicam impijs argumentis attulit reſponſum Ferd. *ab eſſer.* in Idolo Principum *fol* 447. Et ad primum. Certe, quod neutiquam omne defenſiuum bellum equũ extat, iuſtas niſi, & cauſas, qui tutamen ſuſcipit, pro ſe habeat: huiuſmodi namque defenſio iuſtitia fulta eſſe debet: hac forma Rex, qui aliena eſt violenter aggreſſus, abſtulit, ac etiam ſibi accepit, vel Princeps, fidei qui iura fregit, & proprio ſatisfacere muneri denegauit ſi ab alio arma in regnum ferri videat, non ſolum iuſtam defenſionis cauſam neutiquam habet, vt prædæ immò reſtitutionem compellitur: nullo, æqualiter, modo, acies præfectum contra Dominum conſtruere permittitur: Dei eo quod lex peſſimis obedientiam regibus præſtare homines iubet. Negatiuum etiam ſecundò, reſponſum datur; ſtatus namq; ratio ſuprema nequaquam Reip. lex extat; ſi hoc enim admitteretur, nullum H I K

A lum eſse iniuſtum armorum aggreſsum eueniret, latroneſque ac prædones iuſtâ ſeſe cauſam defendere dicerent: omnes eoquod proprij, & conſeruationem ſtatûs procurare affirmarent, ac augmentum: pari etiam ratione offenſiuo Rex, aut Princeps in bello, cum nullo fuerit excitatus modo: ſed cum odium inſeruiret pro ſtimulo, aut ambitio, vel intus inuidia feruens, cùm vicinum arma in Regem veheret, æquum, talis Politicorũ
B axiomatis fundamento nominare cauſam poſſet, quod ſui nimirum pro ſtatus ampliatione Martis opem adhiberet. Iuſtitiæ qua de cauſa in formam, ſumma pro ſtatus ratione transferet iniquitas: quod equidem nulla fòrma cum Imperij prætenditur ampliatio permitti debet: vt eſt ſententia Baccher. *de bello lib.* 1. *cap.* 5. per Tex. *in cap. qui culpatur* & *cap. militare* 23. *quæſt.* 1.

C Nec vlla ratione: ſemper Auguſtos Imperatores nominari iuuamen affert: Hic namque titulus illi haudquaquam datus quaſi barbarus in gentes bellum inferre ius habeant: eorumque ruinis Imperium augere licita valeant forma: ſumma tamen æquitas extat ſi iuſta ſit, in augmento Imperij, cauſa: cum Romanæ ſcilicet ditioni exteras quærit addere gentes Imperator, ac Prouincias, quæ il-
D lius cum permanſerint ſub dominio, iniqua ex illo detractæ violentia fuerint. *arg. §. quorum vtraque via inſtit. in prohemio quo in loco: Et bellicos quidem ſudores noſtros barbaricæ gentes ſub iuga noſtra redactæ cognoſcunt, & tam Africa, quàm & innumeræ prouinciæ noſtris victorijs à cæleſti Numine præſtitis iterum ditioni Romanæ, noſtroque additæ imperio proteſtantur*. Adde quod ſi defenſiuo Rex,
E aut iniuſtà detinens Princeps in bello ſtatus poſſet è ratione tutamen ſuſcipere, vel ne iuſta, cum aliena reſtituat, minuatur defenſio, pari eueniret modo ſubditos, queis Deus ipſe obedientiam præſtare ſuperioribus iuſſit, debitum per ſtatus rationem excutere imperij iugum: cum tale, ſui & ſtatus, conſeruationem, & libertatis requirere tutamen aſſererent.

Quod autem ad belli apparatum, patriæ pro defenſione ſpectat, non licitum eſſe vſque videtur: cũ Princeps eoquod punire contumaces quæreret, ac rebelles, patriæ ſub prætextu obſtare poſſent, quod equidem nullo eſt modo licitum. *cap. cum deuotiſ.* 12. *quæſt.* 2. Calder. *conſ.* 95. *num.* 2. *verſ. ſi enim Papa.* Tuſcus *littera B. concluſ.* 34. *nu.* 14. F

Tertio pro argumento reſponſum habetur huiuſmodi. Si arma, vt moralis, quæ priſco manet iure, defendatur libertas, Principem contra, qui nullum obtinere imperium ſupra gentem poſſet, deſumantur; æqua fermè cauſa exiſtet: ſed ſi hoc de omnium libertate populorum, qui habentur ſubditi Acatholicis agitur è Politicis, defectioni equidem via explicaretur, & perfidiæ. G

Hoc autem in loco ſub examen quæſtio venit; an dari ſcilicet bellum poſſit, quod vtraque iuſtum extet ex parte? H Iſtam diſcuſſit. *dicta parte* 6. *tract.* 4. *reſol.* 24. Diana *pro qua in parad. cap. vltimo* affirmatiuam protulit Aleiatus ſententiam qui Fulgoſium *in l. hoc iure ff. de iuſt. & iure ſequutus fuit.* Contraria ſed etenim in opinione, quæ verior viſa fuit, per quam docti, & iuriſconſulti habentur, ac Theologi, cæteroſque inter hanc defendere conantur Valentia *tom.* 3. *diſput.* 3. *quæſt.* 16 *punct.* 2. Becchan *in* 2. 2. *cap.* 25. *quæſt.* 7. Lorcha 2. 2. *diſp.* 53. *num.* 15. *Reginal. to* 2. *lib.* 21 *cap.* 8. *nu.* 98. Villabos *in ſumma to.* 2. *tract.* 5. *difficul.* 5. & Diana *dicta reſolut.* 24. Couarru. *in cap. peccatum de regulis iuris parte* 2. §. 10. quam quoque approbauit victoria *de iure belli num* 32. Huiuſmodi namque illorum veniunt rationes pro parte: Aduerſi cum inuicem bellatorum extent animi, I aduerſa etiam, iuxta hæc, vel iniuſta, K exiſtere iura debent: iuſtam ergo vnus, iniquam alter defendere partem valet; contraria cum ſemper iuſtum habeantur, & iniuſtum, vt rectè argumentatus eſt Bald. *in l. ex hoc iure ff. de iuſt. & iure* Quæ reſpectu eiuſdem aliquo ineſſe modo eidem haudquaquam poſſunt: vtrinque igitur propria ex natura, & ex

ſe

A ſe nulla ratione valet æquum exiſtere
bellum, tàm agentis nimirum ſiue indu-
centis, quàm patientis vel defendentis
ex parte: illo tamen in caſu cum inuin-
cibilis habeatur in bellatorum altero
ignorantia, vtrinque poteſt bellum eſſe
iniuſtum; vt pari modo contentioſo, vel
iudiciali accidit in foro: vt actor ſæpius,
ac reus iuſtæ defenſionem ſuſcipiant li-
tis: eorum quamuis alter æquam ex rei
B parte litis retinet cauſam. Illo præcipuè
in caſu, quo vtraque, vel partium vna
ſuo non equidem; ſed alieno litem agit
nomine, tunc enim incertum haudqua-
quam deſerere ius conuenit, ſic incon-
trouerſilitibus iuris neutro improbita-
tem aſſeruit eſſe Ariſt. 3. *Rethoricorum
cap.* 17. Ob negotij licèt grauitatem pro-
babiles in bello cauſas nemo admittat:
ſed ſibi perquam euidentes exigat. Va-
C rijs ergo vocem (iuſtum) formis diſtin-
gui puto debere. Altera namque accep-
tio poſitiua eſſe valet, altera negatiua.
Vt prior eſt: iuſtum vtrinque bellum
haudquaquam poteſt exiſtere: Moralis
eoquod facultas ad contraria (vt actio
ſcilicet fiat, ac impedimentum habeat)
ipſius per naturam rei neutiquam datur,
quod clarè in caſu videtur; ſi vnius de
partis iuſtitia expreſſa veniat cognitio,
D vel ſi Dei ratione, qui cordium ſcruta-
tor extat, rei fiat conſideratio; ipſius
enim reſpectu iniquam alterutrius eſſe
cauſam oportet. Cuius ratio haberi va-
let eoquod penes Deum, alicuius, ex
credulitate, iuſtitia, dependentiā haud-
quaquam, ſed certa retinet è ſcientia.
Secundum poſteriorem vero, negatiuam
ſcilicet euenire poteſt, vt iniuſtè pu-
gnantium neuter agat, cum talis pona-
E tur ignorantia, quæ vt ſuperior, exiſtit:
cui ſe adnectit ſententiæ Villalobos *in
loco ſupra cit. qua in parte* ſic. *No ſe puode
dar guerra iuſta por ambas partes, que ſea
material, y formalmente iuſta, aunque po-
dria ſer formalmente iuſta por ambas par-
tes por hauer ignorancia de parte de la vna:
la primera parte d'eſsa reſolucion es clara
por que los enemigos ſon contrarios, y es ne-
ceſsario que tengan contrarios derecchos, y
a ſi de fuerca ſerà el vno iuſto, el otro in iu-* F
*ſto. La ſegunda parte tambien es cierta, por-
que aunque el derecchos de vno ſea iuſto,
puede el otro ignorar con ignorancia inuinci-
bile eſſa iniuſticia, y penſare que tiene de-
recho iuxto, y a vno creo, que acontece eſſo
mucchas veces, por que los letrados ſe incli-
nan muccho al guſtos de los Reyes por lo qual
con ignorancia tienen por iuſto lo que no lo
es*. Sæpius qua de re bellantes neutiquā
peccatum committere affirmauit Diana, G
inuincibilem eoquod ob ignorantiam ad
arma deueniunt, nullo tamen ſequi mo-
dò, affirmat, vtrique vt ex parte iuſtum
detur bellum: ſed in vna exiſtere, in al-
tera vero præſumi, dicit, cuius ratione
præſumptionis ad Iuſtitiæ valet actus il-
le virtutem ſpectare: & quamuis (quoad
eſt Duci conueniens, ac Regi) ex iniu-
ſta illicitum ſit bellum cauſa: circa mili-
tes attamen licitum exiſtere dicitur: ne- H
ceſſitas ex eo quia licita, quæ nulla for-
ma decent, reddit. Baldus *conſ.* 358. *li-
cet latrunculis num.* 2. *verſ. ſuper ſecundo
lib.* 2. Tuſcus *litt.* B. *concl.* 35. *num.* 5. Mi-
lites eoquod rigoroſo belli cauſam exa-
mine diſcutere haudquaquam adſtrin-
guntur. Diana *dicta reſol.* 24. *in fine*. prin-
cipibus atenim iuſtas habere ſua ex par-
te cauſas quia neutiquam ſufficit, ſed
neceſse fermè extat, vt belli pote- I
ſtas habeatur inferendi. Vi-
deri hac de re circa illos
debet, qui alium
valeant aduer-
ſus arma
excita-
re.

K

(†) (†)

DE

A DE

HIS, QVI OFFENSIVVM

inducere bellum poſſunt.

Cap. I.

ILLI verò, vt regula è Doctoribus conſtituitur, qui ſuperiorem in tem-
B poralibus haud recognoſcunt, omnemque penitus terminant ſuo in dominio litem, aliam abſque eoquod apellatio ad Principem fiat: vt Pontifex, & Imperator extat Rex, Reſpu. ac ſummi Principes offenſiuum poſſunt bellum inducere. Oldr. *conſ.* 70. Huiuſmodi habentur nonnulli abſoluti in Italia Principes, qui, & ſi Romano per feudum Antiſtiti ſubiaceant, & Imperatori: nulla tamen
C forma ſupremæ terminum habent temporali præfixum poteſtati; neutiquam eoquod illi obeſt infeudatio. En Iberiæ Regem, qui ſummi licèt feudatarius Neapolitano pro Regno Pontificis extet, ſupremum tamen retinet in Hiſpania dominium: non ſolum autem his, at quibus etiam, vt bellum indicant, eſt conſuetudo, huiuſmodi tribuitur poteſtas, ſuperiorum ſub iure maneant. Adde
D quod hanc neceſsitas facultatem, illis etiam præbet, qui aliena perſiſtunt in ditione: vt explicauit Molina *de iuſt. & iure tom.* 1. *tract.* 2. *diſput.* 100. Diana *dicta parte* 6. *tract.* 4. *reſol.* 1. Taliter vt ſi iuſta cuilibet Regi, vel Populo, Principi, vel Duci, aut Baroni, qui dominium retinet, inſit cauſa in aliqua ſui parte iuſtũ valet bellum Reipu. indicere *cap. Domino guerram* 10. *collat. tit. hic finitur lex*
E *Corradini.* Bella eoquod licita iure gentium forma fuerunt introducta *l. ex hoc iure ff. de iuſt. & iure.*

At ex eo quia ex Codice *tit. ne vſus armorum inſcio Principe lib.* 11. Prohibitio in armorum vſum venit hac de re nullo modo illis cuiuis vti, ſcriptæ niſi legis hoc efficiatur authoritate, licet Tuſcus *lict. B. concl.* 36. *num.* 6. Qui merum etiam Iudex imperium habet, rebelli valet, qui ſubditus extet, populo (cum duo tamen concurrant, vt pro F
æquo præcepto, ac etiam iuris ordine ſeruato ſudditorum eueniat defectio) bellum inferre. Calder. *conſ.* 95. alias 1. *de tregua, & pace num.* 4 *verſ. indicitur etiam bellum* Tuſcus *loco cit. num.* 9. *quod extenſionem habet in num.* 10. Si, qui pro iuſto ſunt rebelles præcepto, non Iudicis, alius at enim extent ſubditi, eorumque dominus iuſtitiam, cum requiratur, G
aduerſus ipſos denegauerit exercere poteſt ad æquitatem ordinarius Iudex obtinendam, bellum adferre. Calde. *loco ſupra citato verſ. hoc tamen caſu.* Iuſto capti ſed enim in bello prædantium nullo modo fiunt, nec ſerui qui fuere intercepti euadunt: ni Iudex, cuius hoc indictum authoritate bellum contumacium il tud in pœnam permitteret. Calderinus *loco cit. col.* 3. *verſ. hoc tamen* H
caſu.

Aequali etiam forma bellum poteſt à ſubditis in dominum adduci, ſi feudi recuſet ille inueſtituram ſeruare, ac neutiquam latæ à conſilio ſententiæ præſtare obedientiam velit. Bald. *conſ.* 326. Rex Rom. *num.* 5. *verſ. & ſi dominus lib.* 1. Tuſc. *loco ſupra cit. num.* 12. Duellum ſeſe inter facere permittitur. Afflic. *de feudis tit. de feudi alienatione §. non eſt* I
conſuetudo num. 1. Pontificis de poteſtate anceps in medium ſententia venire non poteſt: eoquod non ſolum per ſe valet bellum iuxta inferre ex cauſa: Eccleſiaſticis verum etiam, vt arma inuehant, in conſilio interueniant, auxilio, ac iuuamine cum per ipſos tamen ſanguis haudquaquam effundatur, facultatem poteſt concedere. Baldus *conſ.* 432. *ad bellum iuſtum in principio, & per totum* K
lib. 5. Tuſc. *num.* 15. Qui ampliationem de Ciuitate facit; bellum ſcilicet vnius pro tutela ciuis, quod inducere valeat, ac tali de cauſa licitas, æqua ſi tamen habeatur cauſa dixit eſſe repræſalias Bart. *in tract. repr. qu.* 1. *verſ. ad ſecundum num.* 6. Et quiſque tandem ſuæ ob tutamen vitæ, ſuatumque vbi ſuperior haberi haudquaquam poteſt, rerum defen-

A defenſionem valet bellum indicere.
Bart. *loco cit. quaſt.* 1. *verſ. ad ſecundum*
num. 6.

DE HIS, QVIBVS INDICI BELLVM poſſit, & de Repræſalijs.

Cap. 2.

CVM eorum, qui poſſunt bellum
B indicere ſub examen poteſtas
venerit: debet nunc, aduerſus quos hoc
agi valeat, inueſtigari; qua de re illos
contra, qui nullum cum recognoſcant
ſuperiorem, prædamque reſtituere, quã
debent ex Iuſtitia dare, negant, iſthoc
effici poteſt Calde. *in ſæpè citato conſ.* 95.
de tregua, & Pace colum fin. verſ. ſi ille
contra quem. Explanat Eminentiſ. Tuſcus
litt. B. concluſ. 37. hoc vigorem facere,
C cum nullo ſuperioris copia modo eſſe
poteſt vt Iuſtitia exerceatur: aliqua ſi au-
tem is habetur forma neutiquã ius hoc
licitè, vt bellum indicatur venire poteſt.
Immò ſi prius arma, quàm requiratur
ipſe mouentur, fermè iniqua exiſtere, ac
omnia compelli bellans, vt ſoluat dam-
na dicit.

Infideles etiam contra, Idolorum qui
cæcutiunt vmbris, ac naturalia flocci du-
D cunt iura, ſi Romani præcipuè Antiſtitis
interueniat authoritas inferri valent.
Diana *parte 6. tract. 4. de bello reſolut.* 16.
Qui tàm contrarias, deferens opiniones,
quàm declarantes, bellum affirmat, cum
ſæua, & effrenis populi tyrannis, cruen-
ta innocentium ſacrificia interueniant,
poſſe à Fidelibus induci; has enim prop-
ter humanum in genus, & Deum iniu-
rias agmina (vt verior eorum, qui hoc
E aſſerant eſt ſententia) excitari valent.
Permiſſum qua de re infidelium eſſe
aggreſſum, noſtro licèt haudquaquam
ſubiaceant imperio, tutior aſſerit opinio,
quod & Deus *in cap.* 26. Leuitici confir-
mat cum hoſtium contra Hæbreos gla-
dium, quo cæleſtes vindicet iniurias, in-
ducere minitetur: dicit enim *in num.* 23.
& ſequ. Quod ſi nec ſic volueritis recipere
diſciplinam: ſed & ambulaueritis ex aduer-
ſo mihi: ego quoque contra vos aduerſus in- F
cedam, & percutiam vos ſepties propter pec-
cata veſtra, inducamque ſuper vos gladium
vltorem fæderis mei.

At quoniam, quæ in bello procedunt,
vigorem (vt Tuſcus ait) etiam in repræ-
ſalijs habent: illæ Principem aduerſus,
nullum cum recognoſcat ſuperiorem,
iuſtitiamque adminiſtrare deneget, ſi
facta prius interpellatio fuerit, conce-
duntur. Aliqua de illis hac de re in me- G
dium adducere iniucundum neutiquam
reputabo: nam vt vlciſcantur iniuriæ
ſpectare videntur, nec ſolum ciuili, &
canonico, diuino at etiam permittun-
tur iure. *cap. Dominus noſter* 23. *quaſt.* 2.
Bart. *in trac. repra num.* 5. Iuſta vero
adeſſe cauſa debet, rectoque ac legiti-
mo fieri neceſſe modo. Illos etiam, ad-
uerſus quos eſt opus ac per quos opor-
tet, exequantur. Tholoſ. *ſyntag. iuris* H
vniuer. par. 3. de actionibus lib. 38. *cap.* 8.
num 6.

Cauſam, quæ iuſta ſit, iniuriæ, con-
ſtituunt, vel prædæ, quas, cum expo-
ſcantur, nullo reſtituere modo, volunt,
ac pro nihilo, prædaces, ducunt. Bart.
loco cit. quaſt. 1. Guidon Papa *quaſt.* 32.
cum legitimum valeat ob id bellum inferri
dicto cap. Dominus noſter 23. *qu.* 2. Diuus
Tho. 2, 2. *quaſt.* 40. *cap.* 1. Interuenire I
nec non debet, vt illata primum de iniu-
ria Princeps, qui ſuperiorem haud ha-
bet, cognitionem teneat, requiſitumque
ab illo fuiſſe vt regnicolam, vel ciuem
daret, aut ſubditum ipſius vt contume-
lijs adducta compenſetur iniuria; conſtet
qui tamen illum tribuere noluerit. *dicto*
cap. Dominus noſter Bart. Guid. Pa. *locis*
ſupra citatis Ioan. Andreas *in Mercurialem*
ad cap. non debet de reg. Iu. in 6. Bald. *in* K
Auth. omnino ne vxor marito colum. penul.
Io: de Lignanis *in tract. repræſ.* Illo autẽ
in caſu, quò è ſuperiore, læſus valet Iu-
ſtitiam expoſcere, nullo concedi modo
repræſaliæ debent. Ioan. de Belloui: *in* §.
1. *verſic. non fiat pignoratio;* Prius autem,
quàm repræsaliæ concedantur, debi-
tum, ac interpellatio, & quæ factæ fue-
rint diligentiæ, clarè patere debent: li-
qui-

A quidum primum, ac ſine exceptione habeatur, & illumex quo exigitur, eſſe potentiſſimum oportet. Bald. *in dicta Auth. & omnino*. Cum hæc autem omnia interſint, iura, quæ ne aliquis pro alterius debito adſtringatur, & pæna dicunt, nullum habent vigorem. Auth. *& omnino, ne uxor pro marito, nec pignorat. pat. to.tit. ut non fiant pignorat. in Auth. col.5. cap.1.de iniur. in 6.* Illo enim caſu

B Reipu. aduerſus conciues, ac Principis, qui debitum negat, Regnicolas, vt noxios agitur, & hoſtes, iniurias qui ducant, alienaque rapiant, & hoc ex iure illorum æquè bona retinentur *l. Hoſtes de capti. & poſt limi. reuer.* Et ſingularis quamuis Municipes haud inculpentur dolo, ſi quid tamen è ſuperioris fraude ad illos peruenerit, iure quidem optimo in obligatione ſunt. *l. ſed ſi ex dolo 16. §. 1. ff. de dolo.* Dilucidum enim,

C quodque in dubium reuocari minimè poteſt nobis in iure ſtatutum: ſubditos nimirum poſſe.domini ex delicto pænā luere *cap. ſi ſententia excommun. in 6.coll. ſi vero Dom.tempe.de barat.* Princeps hac de cauſa, qui turpiter ablata, cum petantur, haudquaquam reſtituere quærit, vel peregrinorum iniurias propria tolerat in ditione inultas haberi, ad æquum

D poteſt, ac vi, & militari manu, vt reſtitutionem faciat, compelli. *ff. de rei venditatione cap. petimus 21. quæſt. 1.* Nec vllo modo alienigenæ illo in regno, ex quo affectus iniuria originem habet, ſecuritatem debent, vel tutum expoſcere iter; illud namque paſſus contumelias penes ipſos non habuit. *l. Iulianus §. offerri ff de actionibus empti.*

Habetur ex Tholoſano praxis, quomodo circa bona, de quibus repræſaliæ

E ſint factæ agi tàm in cuſtodia, & venditione debeat, quàm de pretij ſolutione illi, qui damnum tulit facienda; ſuperfluo nec non, quod reſtitui repræſalias paſſo ſit neceſſe. Cauere tamen debet, qui illas concedit iniquo ne animo permittat, illicitas eoquod is haſce reddit; in ciuili quamuis foro nulla tali de animo ſit hadenda ratio: nil etenim de co- gitatione curatur. *l. cogitationis ff. de pænis* Bart. *in dicto tract. num. 30. in fine.* F

Vt æquali modo vigilanter debet, cum repræſaliæ conceduntur aduerti, ſi parui fuerit momenti res, ac præiudicij, ſuæque partis ius non in totum, ſed aliqua fuerit læſus forma Bart. *& leges per eum addncta in 2. quæſt. ad quartum num. 11.*

Repræſaliæ vero conceſſæ veniunt (vt cum Bartolo dicam) incolis, qui Ciuitatis munera ſoluunt, ac grauamina: Ciuibus G deinde, qui iuriſdictioni haud ſubiecti, communique non fauent ex priuilegio, factioni, cuiuſmodi clerici ſunt, ac alij, ſæcularem qui propter dignitatem exempti extant, ipſorum ne in damnum illud retorqueat priuilegium, quod fuit in fauorem conceſſum: Ciuibus tertiò, (qui per incolatum recepti) originis ciuitatem contra, vel ex aduerſo permittuntur, vt multas poſt diſceptationes H concluſit Bart. *in 5. quæſt. princip. nu. 9. in fine.* Illis, quartò, qui aliqua in Ciuitate, vi lati de confœderatione verbi duarum Ciuitatum debeant, vti Ciues tractari, & vnum corpus eſſe, tales eoquod, vt Ciues habiti, quemadmodum qui in Ciuitate, valent repræſalias, quæ illis minimè negari debent, exigere, vt dixit Bart. *loco cit. ad ſextum.* Cuius ratio habetur, ſi adeo eſſent latè verba I correpta, vt ipſas inter Ciuitates arctiſſima induci vnio valeret.

Videri nunc autem debet quos aduerſus concedi neutiquam repræſaliæ poſſunt. & primo licèt in loci accolas, ex quo petuntur repræſaliæ, concedantur, nulla tamen ratione illos contra, dantur, qui noxio in regno nati, quod repræſalias indixit colunt: illius ex eo quia Prouinciæ minimè videtur eſſe inditæ K niſi poſtquam illæ fuerint eius deſijſſet ciuitatis eſſe, cuius in damnum conceſſæ. Bald. *in l. quidam in fine C. de fideicom.* Nullo modo ſecundo iter facientes, Religionis ergo, aduerſus conceduntur. Bart. *in 9. quæſt. 7. princip. de repraſ.* Bald. *in l. omnes Peregr. commun. de ſucceſſione.* In ſtudentes neque vel ſcholaſticos, aut Oratores, Legatos, mulieres,

 aliaſ-

A aliaſque aduerſus perſonas, de quibus diſputationem inſtituit Bart. *in quæſt.* 7. Merces tertio contra, quem aliquem penes fuerint alterius loci mercatorem inuentæ: illius quamuis in quem ſtatutæ repræſaliæ, haberentur, loci, aut ex eo negotiator eſset. Baldach. *in tu. dict. in verbo repreſ. contraquos conc.* Ioan ſic Belloui. *in diſput.* Dux in ducato Spolet. Andreas Barbantia *in rubri. de fide in-*
B *ſtrumen.*

Quærit etiam Bartolus an perſonarũ, quas aduerſus agi repræſaliæ nequaquã poſſunt, bona valeant capi? & diſtinctionem affert. Quoſdam enim perſonam circa priuilegium habere dixit in quos repræſaliæ concedi nullo debent modo; huiuſmodi mulier, infans furioſus, ac ſimiles habentur, & illo caſu ipſorum contra res permitti poſsũt. Quoſ-
C dam ſecundo eſſe declarauit, quos aduerſus iuxta è cauſa nullo adhiberi prætextu repræſaliæ valent: vt in Scholares, aut Legatos, & his non diſpares: quo in accidenti horum contra res, quæ aduerherentur, vel neceſſariæ illam eſſent ad cauſam, ſed in alias (vt dicit) neutiquam tribui debent affert Tex. *in l. public. §. de rebus ff. de publicanis.* ac in aliorum bona, quæ illi afferant, vel nequaquam neceſſaria conceduntur. Bart. *loco cit. in 8.*
D *princip. qu. ad ſecundum n. 2.*

DE HIS, QVAE ANIMADVERTI *ante bellum debent.*

Cap. 3.

SAtis ſuperque vt vires nobis aderant, de iuſtis, quæ bello innexæ,
E cauſis, quoſque aduerſus arma excitari, acies conſtrui, agminaque parari deberent egimus; reliquum, vt quæ Prudentiæ incedunt ordine demonſtremus; cum ſcilicet (in alium inuehi Princeps debet, maximam vnde opus dependet, & corona) proprias circa vires, & quæ Martis in conflictu requiri poſſunt, ac interuenire, vigilantiam ponat; & Salluſt. *enim ſententia de bello Iugurth.* certum eſt *Omne bellum ſumi facilè, cæterum ægerrimè deſinere, nec in eiuſdem poteſtate initium & finem eſſe.* ac ſciant *Quod incipere cuiuis ignaro etiam, licet, deponi vero cum victores velint.* Vnde, & idem Chriſtus nos penes Lucam *cap. 14. verſ. 32.* adnotauit incautè ne Principes in arma ruant *Qui Rex iturus committere bellum aduerſus alium Regem, non ſedens prius cogitat, ſi poſſet cum decem millibus occurrere ei, qui cum vigin ti millibus venit, ad ſit? Alioquin* G *adhuc illo longè agente legationem mittens rogat ea, quæ pacis, ſunt.* Et iure quidem optimo ſuis Thucidides in hiſtorijs Principem excitat, vt dum bellum indicit, prius quod opinionem præter valeat accidere, ſub examine ponat, ſuum etiam prudenti conſpiciat robur timore, ſibique Fortunæ vim, & Martis furorem in omnibus varium fingat; vtrinque nam ferrum, pro gloria, vel ſalute H vbique certatur nec minus, quàm belli auſis correſpondet euentus (vt Liuij ſententia) qui Fortunam penes in armis adeſt: Hac de re Seneca Theb.

Licèt omne tecum Græciæ robur trahas
Licèt arma longè miles, ac latè explicet,
Fortuna belli ſemper ancipiti in loco eſt.

Incoſtans enim belli ſors, & modo huius, modo illius vires è gladio conſumptæ vt legimus *in cap. 11. Regum 2.* I Armorum namque Fortuna (vt Herodot. in maxi.) ita non rarò anceps, habetur, & dubia, vt magnus ab exiguo ſuperetur numerus, quique valentius in ſe robur continere videntur, eneruės, imbecillorum vi, concidunt: Hoc enim ſemper in Principis debet pectore verſari, quod *Multi magni exercitus à minoribus alias propter imperitiam, aliàs propter timiditatem deleti ſunt.* Potius tali de cau- K ſa procliuis ad quietem Princeps debet eſse quam ad arma: vt monet Xenoph. eoquod *Sapientis eſt à bello abſtinere, etiã ſi graues belli cauſas habeat, plerumque enim magis pium, rectumque eſt de iure ſuo cedere, quàm ſtrictè illud perſequendo cum tanto aliorum incommodo ſubditis innumeras calamitates per bellum attrahere.* Ad quod facit illud Libauij in oratione ad An-

Digitized by Google

A Antiochiæ tumultum. *Qui Deo ſimilis*
eſſe vult magis gaudeat condonatione, quàm
pœna; de iure enim ſuo aliquid relaxare non
ſolum liberalitatis : ſed plerumque etiam
commoditatis eſt. Sua etiam in oratione
hoc diuus Ambroſius non reliquit, ma-
ioris cum emolumenti quietem reputa-
ret, quàm bellum: is enim. *Si res quoſdã*
à priuatis, qui facili ſint ingenio negligi lau-
dabile habeatur, qui damni aliquid ſubire
malunt, quàm litigare (ſecundum Vlpianum
B *in l. 4. ff. de alien. Iudi. mut. cauſ. fac. quo*
in loco haud factum Prætor eius vituperat,
qui cum lites, poſſeſſam ob rem ſibi moueri
conſpiceret, illa potius carere maluit, quàm
lites perpeti. Hæc enim verecunda ipſius co-
gitatio, nullo reprobari oportet modo) tantò
credendum eſt maiora à nobis effugere de-
bere, ne bellum ſuſcipiatur, quanto bellum
lite eſt nocentius. Qui enim, & lites quæ-
runt, & bella, proprijſque illis ſeſe viribus
C *præſtant ſecundos plurima non euitant in-*
fortunia, multaſque obuiam ire cædes vi-
dent. Optimè vnde Lipſius *lib. 2. cap. 3.*
Principum commouet animos, vt om-
nem abijciant longè temeritatem;

Patet enim, & debet illis ab expe-
rientia clarum fieri quantæ bello cala-
mitates adhæreant; quod maximè con-
ſpici ex euentu valet: vt Thucid. *lib. 4.*
dixit: & penes Tacitum Annal. *lib.* 1. ha-
D betur *In pace cauſæ, & merita ſpectantur,*
vbi bellum ingruit innocentes, ac innoxij
iuxta cadunt.

Debet necnon Principis inconſide-
rationem venire, quod accipi ex bello
vtile, vel damnum poſſit: qui enim cer-
ta incertis, & magnis ante ponunt mini-
ma. *Iactantis ingenij, & leuiſſimè ſunt, &*
indiſcrimen per incertos euentus certami-
num ſecuritatem ciuium ardore triumphan-
E *di præcipitant. Neque (ſciunt) bono Prin-*
cipi quicquam minus, quam temeritatem
congruere : ſatis celeriter fieri quidquid
commodè gereretur, & arma, niſi maioris
emolumenti cauſa, nequaquam mouenda eſ-
ſe, ne temeri compedio, iactura graui petita
victoria ſimilis ſit aureo hamo piſcantibus,
cuius arrupti, & amiſſi detrimentum nullo
captura lucro penſari poteſt.

Nec aliqua deſiſtere forma Princeps F
debet, vt dum circa belli principium
conſilia præbentur, ipſorum vnde illa
eueniunt, animos, perſcrutetur qualeſue
qui ſuaſiones, afferant; vel diſsuaſiones,
habeantur: plurimæ namque, quæ furiæ,
faceſque ſunt belli cauſæ inſunt. Et pri-
mo Nobiles, quibus durius in pace iu-
gum, quo probis tempore legibus ob-
temperare coguntur, quibus expertes in
belli habentur licentia. Nonnulli, qui G
tranquillitatem oderunt, extant; nulla
ipſis quies, nec alijs eſſe ſinunt. Exules
plerique, è quibus in expulſores, aut
rabiæ, aut pœnarum timore ad bellum
Princeps cogitur. Publicæ aliqui præ-
textu cauſæ vindictam de inimicis ca-
pere, vel ſeſe ſtipendijs ac ſumptu Prin-
cipis cumulare impuneſque patrare cu-
piunt rapinas. Facilis habetur in conſi-
lijs non nemo ad bellum, in periculum H
tamen ſeſe immittere non audet. Pluri-
mi denique, vt animi feruor eſt, præ-
ſentia iuxta oculos habent, pectoriſque
ducti ardore publicis nil de bonis cogi-
tant, cum furijs materiem ſtudeant. Om-
nia qua de cauſa expedit, vt Princeps,
vel Reipu. conſideret moderator: belli
priuſquam ſeſe miſceat labyrintho. Illo
namque iam coſtituto, cum aduerſa
Fortuna, malè de ſe audire, ac damna I
propter culpare neceſse: Quæ ex Tholo-
ſa: per quam doctè traduntur.

Nonnulli autem Principes cum hu-
iuſmodi è monitis diffugiant ſæpius pec-
cant in bonum publicum; & grauiter.
Quos inter Carolus V. Imperator, bis,
nullius emolumenti pro re ſeſe, ſuoſque
milites indiſcrimen poſuit. Primum cũ
vt excæcatum parricidis è filijs in regnũ
reſtitueret Muleaſſem, exercitum in Tu- K
netum traſmiſit, ac iterum, cùm perſo-
naliter interueniens potentiſſima iuit ad
Aligeri; expugnationem claſſe, nulla,
niſi Pyratæ Barbæ rubeæ odio interue-
niente, cauſa: non ſolum grauia *Italiæ*
negotia, dum armis perturbabatur, de-
ferens, Fratris verum etiam Ferdinandi,
aduerſus quem formidabilem adferebat
in Hungariam aciem Turca, defenſio-
nem

A nem negligens. Cum tantarum fructus expenſarum, ad periculorum nil aliud eſſet, quàm paruum in Regnum barbarum, infidelemque Regem leuiſſimo reponere ſub tributo; nec aliquo reparari modo poſset vehementi deperdita floridiſſima, & potentiſſima claſſis procella, maior enim illa erat quàm cæteræ, quæ ad Africæ tranſmiſſæ littora longo fuiſſent ſpatio.

B Nec multa bellum prudentia Sebaſtianus Rex mouit, qui naturali ſolum compulſus ex animi ferocia, & gloriæ militaris compulſus deſiderio, vt proprium ampliaret Regnum, ſuplici excitatus è Molei Mahemet Oratione qui è Moleo Molucco patruo ſuo deiectus, perſonaliter ad bellum tranſire in Africam, vt illum in rerum poſſeſſione mitteret, decreuit; ſed tam paruo militum numero, ac nimium imperitia. Talique C armorum, bellantiumque externorum egeſtate, ducumque omnique alia re ad bellum neceſſaria, quemadmodum leuiſſima cauſa, maximaque temeritate, nulla, nec propriatum, nec hoſtis vitiſ habita ratione (contra prudentiorum ſententiam) bellum inſtituit, cum inexpertus, ætatique florenti, ac ſine liberis eſset. Ita ipſi infeliciſsimum, eoquod vitam, in illo amiſit, ac exercitum, & D Regno, quoniam propinquioribus regali ſtipiti extinctis Hiſpano, Regnum illud, Regi acquiſitum. Neque magna Solimanus præuidentia in Melitæ inſulam arma ſuſcepit; tàm leui enim cauſa cæptum, vt iniuſti, ac temerarij proſpectum potius habeat, quam aliquo modo æqui; Nullo ipſe commotus intuitu, niſi eoquod inſulæ illius equites, illatas poſt ſeruos in proprios iniurias, locupletem E ſui nauim cubilarij deprædarint, acies conſtruxit; habiti ſed etenim poſtquam cruenti fuerint aggreſſus vltra præcipui hominis, Draguttis, inquam, Pyratæ iacturam, deperdito exercitu obſcuratoque Imperij decore in propria ſe recipere fuit coactus. Violenti etiam ingenij, diuitiarumque ſtimulatus cupiditate Solimani venit in mentē, vt delicioſum Cypri Regnum propriæ ſubmitteret ditioni, leuiſsimum eoquod illius accolæ F tributum Aegyptio debitum Regi, cuius fuerat ille ſucceſsor, dare negarent; cum ipſe tamen iuſtam, quam violare tentauit, ante firmatam obſeruare pacem recuſaſſet, æquoreæ Turcarum claſſis vituperoſam faciens iacturam, ſuæ crimen temeritatis expiauit.

Principum ergo conſiliarij procliue ad bellum haud habere ingenium de- G bent, ne, cum ſiniſtrè res eueniant, Principum indignationem, & coſcientiæ ſentiant vulnus. Hac de re, qui leuem Principi ob cauſam vt ſuſcipiat bellum, perſuadet; vel bile abundat, vel nullum ſuperni retinet Numinis timorem: vt dixit Antonius Gueuera *in Horol. Princip. lib. 3. cap. 4. num. 449.* Nullum namque bellum adeo felicem habuit finem, quin plus mali ſecum, adduxerit, quàm boni; H aliiſque arma inducta non prius aduehunt nocumentum, quàm proprijs. Caueant illi etiam, ne Anguillarum inſtar (quæ ſi tranquillum permanet ſtagnum nil equidem captant, ſi turbidum, eſcam ſibi, & inueniunt, & parant) Diuina, cum bellum ſuadeant, profanis immiſcentes, dum omnia concuſſa dilabuntur, vt diuitiarum expleant lubidinem, tumultus copiam quærunt, qui maximè, vbi Rempu. pertubauerint, I gaudent iuxta Klockij ſententiam *de contrib. cap. 7. nu. 8.*

Multi ſi quidem extant Conſiliarij, qui minus ingenuè cum Principibus agunt; plures, qui veri copiam non faciunt, nonnulli, qui adulantur, penes quos terrenarum plus valet rerū amor, quàm Dei timor faciat, & ratio. Quapropter Diuus Auguſtinus ad Caſſulanū V. K *lib. 1. de Ciuit. Dei cap. 9.* dixit *Quiſquis metu cuiuslibet poteſtatis, vel lucri cupidine ductus veritatem occultat, iram Dei ſuper ſe prouocat, quia magis timet hominem, vel caducas res magis amat, quàm Deum.* Debent igitur ea, quæ ad publicum ſpectant patefacere, cum ſemper in corde habeant vllo abſque timore, veritatem, & in lingua quique illud Euripi-

dis

A dia in Telepho ſecurè valeant proferre.
Aut enim ſecurim in manibus teuens
Aliquis ceruici eſſet imuſſurus meæ,
Contiuerem,iure ſi contradicere poſſem?
Cùm, perquam vigilanter,è Miniſtris data perſpexerint Principes ad belli initium conſilia,triplex illis opus extat apparatus. Pecuniæ ſcilicet, commeatus, & armorum: vt reputauit Lipſius ciuilis doctrinæ *lib.5. cap.6.* Hęc debent, priuſ-
B quam acies inſtruantur, præparari. Pet multum immo temporis, vt facilior victoria eſſe oportet cõſtituta;illo eoquod in feruore ſi congregentur incommoda, ne dicam, periculoſa res eſt: Pareclides enim penes Thucid. *lib. 1. Ex præparato copia bella magis ſuſtinent, quàm violenta collationes.* Examen vires ergo ſubire debent, ad quam ſcilicet pecuniæ ſummam perueniãt, abſque ipſis enim haud
C longo valet bellum tempore in vi eſſe: armis hæ motum, immo, & animum præbent. Vnde optimè Thucid. *lib.11.* Pleraſque belli res, & conſilij, & pecuniæ confici vigore dixit. Maximam, prudenter circa illas curam poſuit Mutianus, cum eas belli neruum, vt ſunt, reputaret: ecce Tacitus *lib. Hiſt. 2. Sed nil aquè fatigabat, quàm pecuniarum conquiſitio, eas eſſe belliciuilis neruos dictitans Mutianus.* Opes enim ſunt opus; ſine
D quibus nil, quod eſt opus fiet. Hoſtium hac de re, vel Vrbium, ex pecunijs, originem habet exitium, cum nil, adeo munitum, exiſtat, quod nullo expugnari modo ab illis poſſit: vt dixit Cicero *oratione 11. in Verrem, & 1. ad Attic. epiſt. 12. Omnia caſtella hac machina deijcit in qua modo aſellus onuſtus auro poſſit aſcendere.* Omnia enim argenteus penetrat gladius: en oraculum Philippo.
E *Haſtis pugna argentatis, atque omnia vinces.*

Si deſunt enim opes deerunt amici; quia ſe nemo facile ad infelicem inclinat patietem. Plurimi enim Principum egentium congreſſum, obæratorumque deuitant, eoquod ne mutuæ ab ipſis expoſcantur pecuniæ formidant, illos nãque in hoſtium caſtris, conſilijſque ſi nõ ſinceros, vtiles attamen Princeps habe- F bit. Nec ipſi dumtaxat de opibus collectio, Imperio verum etiam, quod ſuccurrere debet, maximè incumbit; pecuniæ ſcimus enim cuncta obedientiam præſtare, hoſtilia quamuis arma ſint;inimici etiam Theſaurus ærarij, ſi maiorem Princeps ſperet: Adde quod, & nonnulli opum copia regni ad cacumen aſcenderunt cum.

Et genus, & regnum Regina pecunia donat. G

Habemus enim ex Thucid. *lib. 1.* Aſiatico. Pelopem auro, quod Peregrinus adduxerat, primum pauperes inter famam, gratiamque Regni deinde apicem conſequutum. Et Didimus Iulianus, vt Narrat Herod. *lib.2.* Imperium ſibi pecunijs eſt adeptus. Quod & idem auſus eſt Manilius agere. Anci etiam filijs poſt habitis honeſta pecuniarum liberalitate H Imperium Tarquinius Priſcus acquiſiuit, quis enim haud noſcat, quod.

Annua venali redeunt certamina campo?

Nulla exiſtere cauſa poteſt, niſi proprium eoquod omnes emolumentum, quàm Reip. ac Principis, quærunt eumque maximo ſectantur ardore, à quo nõ parui præmium excipere momenti ſperent. Qua de cauſa iure quidem optimo I ille cecinit.

Virtus, fama, decus, diuina, humanaque pulchris
Diuitijs parent, quas quis conſtruxerit ille.
Clarus erit, fortis, iuſtus, ſapiens etiam res.
Et quidquid volet hoc, veluti virtute paratum.
Sperauit magna laudi fore. K

Nulla tamen ratione in ærarij augmento impios adhibere modos, ac inhoneſta debet media excogitare; vt malè ſuum inſtituit Macchiauellus Principem, maximo eoquod curare ſtudio neceſſe, ne depreſſos in ſe armet, bellique dum alios ad iugum redigere intendit, faces aduerſum ſeſe accendat.

De commeatu autem nil dicam, niſi quod

A quod per neceſſarius eſse videtur, ſine
quo non ſolum victoriam conſequi, exer-
citus, at ne quidem greſſus trahere va-
let: ſic Vegetius *in 3. cap. 26. Qui fru-
mentum, neceſſariumque commeatum non
præparat, vincitur ſine ferro, & in cap. 3.*
confirmauit. *Reliquis caſibus poteſt in tem-
pore ſubueniri, pabulatio, & annona in ne-
ceſſitate non habent remedium, niſi ante con-
dita. & Caſſiod. 4. variar. cap.* 13. Nullo
B poſſe modo ieiunum diſciplinam exerci-
tum obſeruare aſſeruit. Hoc vero mira-
biles in opere, vt Capitoninus author eſt
in Gordiano, Romani extitere. *Qui ple-
riſque in oppidis, totius anni in aceto, fru-
mento, larido, ac ordeo, & paleis condita ha-
bebant.* Res fermè, noſtris, quæ hiſce
temporibus in neglectum abijt, cum
velut ieiunum reputent militarem poſse
diſciplinam exercitum ſeruare: nec ali-
C quo excogitant modo, quin fame de-
preſſus, omni denudatus victu iner-
mis vires, & animum haud quaquam re-
tineat miles.

Maxima igitur cura debet adhiberi,
vt militum pœnitus euellatur ab exerci-
tu mendicitas, ne cibus, & cætera, quæ
ad naturam pertinent alimenta non de-
ſiderentur; eo tamen victu ſuper fluentia
eſse caſtra minimè oportet, vt in deli-
D cijs exiſtant, paruo namque debent per-
manere contenta; Hinc Perſæ Panem in
exercitu ducebant, & aquam, & non ſi-
bi eſcas naſturtio comparabant: hiſce
tamen temporibus cum in exercitu mē-
dici peruenerint, inſolenti delicias con-
tumacia ſectantur: de priſcis atenim
Volcatius refert Auidium Caſſium Im-
peratorem laridi ſolum bucellatique in
exercitu permiſiſſe vſum; & optimè Cō-
E ſtantinus ille maximus Imperator *l. 1. C.
de erog. milit. anno. lib. 12. ſua lege ſtatuit.
Repetita conſuetudo monſtrauit expeditionis
tempore buccellatum, ac panem, vinum quo-
que, ac acetum, ſed, & lardum, carnem etiā
veruecinam milites noſtros ita ſolere perci-
pere, in duobus diebus bucellatum, in tertio
die panem, vno die vinum, alio die acetum,
vno die lardum, biduo carnem veruecci-
nam.*

Vigilare debet ergo exercitus ductor F
hoſtis vt potius acies fame vincat, quàm
gladio; haud minimi namque momenti
Cæſar Corbulus lucrum, hoſtem tali
forma vincere iudicauit; quod enim ef-
fici ſudore valet, nullò modo ſanguinem
requirit. & Cæſar neutiquam oblitus, vt
ad pugnam egeſtatis depreſſum onere
aduerſarium traheret. ac ſemper Marius
conſulit, ne ob commeatus inopiam ad
bellum duceretur inuitus: Martiales qua G
de cauſa Principes maximum ponere
ſtudium debent, vt neceſſariam bellò
præparent annonam; propriam ne præ-
ter voluntatem ad prælium compellan-
tur: vt admonet in Reip. *l. 11. cap. 3. nu.*
14. Tholoſ.

Quid autem de armorum affirmari
neceſſitate debent? per neceſſaria nimi-
rum tàm terreſtria eſſe, quàm æquorea
Polic. *enim 7. cap.* 8. Ariſt. ita *Qui Reip.* H
*præſunt, hos armis tum ad tuendum impe-
rium, vt detrectantes arceantur, tum ad
vim, ſi quis iniuriam extrinſecus inferre
conetur propulſandam, instructos eſſe neceſ-
ſe eſt.* Quod & Iacobus Simanca *lib. 9.
cap.* 18. non reliquit. *Armis, tormentis, &
equis optimis, & plurimis inſtructam Rem-
pu. eſſe oportet, ne ciues inermes ab armatis
hoſtibus facillimè opprimantur.* de mariti-
mis quoque Thucid. *lib. 2. Magna res eſt,* I
maris Imperium dixit. *Et lib. 6.* in Alci-
biadis Oratione. *Noſtri progenitores hoc
Imperium comparauerunt nullo alio, niſi
quod magnitudine claſsis pollebant.* Adno-
tat hoc etiam Lipſius *in lib. 5. doctrina
ciui. in fine cap. 6.* Ex quo præceptum, vt
ſtatutum Principes armamentarium ha-
beant, certo quod arma peditum, equi-
tum numero, ac tela includat neceſsa-
ria, tormenta ibi etiam, & machinæ, ni- K
tratus nec non puluis, quæque vt vires
augeant, per apta, exiſtant. Priſca vero
ætas, Naues, ac omne, quod nauticum
eſt, adinuenit inſtrumentum, & addidit.
Hæc enim arma ſi maritima extat Re-
gio, & portuoſa, Principi extant neceſ-
ſaria. Quæ ſemel cum fuerint compara-
ta, bello non ſolum, at Paci, & cum il-
lud ceſsat, idonea fermè habentur. Nul-

la

A Ia enim forma Regnum aliquis tentat
iniurijs afficere, promptam in quo ſen-
tiat claſsem ad auxilium exiſtere, maxi-
mam vero *lib. 3.* Vegetius *cap. 11.* Hoc in
genere induſtriam (ſ. in eorum ſcilicet,
quæ neceſſaria ſunt apparatu) ac expen-
ſas adhibuiſſe Romanos affirmat: ſic ille.
*Habet præterea legio fabros lignarios, in-
ſtructores, carpentarios, pictoreſque reli-
quoſque artifices ad hybernorum ædificia
fabricanda, ad machinas, turres ligneas, cæ-*
B *teraque quibus, vel expugnantur aduerſa-
riorum ciuitates, vel defenduntur propriæ,
præparatos, qui arma, qui vehicula, cætera-
que genera tormentorum, vel noua face-
rent, vel quaſſata repararent. Habent etiam
fabricas ſcutarias, loricatas, arcuarias, in
quibus ſagittas miſſilia, caſſides, omniaque
armorum genera formabantur. Hæc enim
erat cura præcipua, vt quidquid exercitui
neceſſarium videbatur, nunquam deeſſet in*
C *caſtris, vſque eo, vt etiam cunicularios ha-
berent, qui ad morem Beſſorum, ducto ſub
terris cuniculo, muriſque intra fundamenta
perfoſſis, improuiſi emergerent, ad vrbes
hoſtium capiendas, horum iudex erat pro-
prius Præfectus fabrorum:*

Huiuſmodi habuere pij Reges, cu-
ram; vt ſcilicet omnia parata retinerent
ad opus arma: vt ſacris conſtat è litte-
ris; in Cantica *enim* 44. habemus. *Sicut*
D *Turris Dauid collum ſuum, quæ ædificata
eſt cum propugnaculis, mille clypei pendent
ex ea, omnis armatura fortium.* Quale ve-
ro Salamonis extiterit Armamentarium,
qui ad omnia prudentiſſimus 2. *Paralip.
cap. 9. verſ. 19.* conſtat ibi. *Trecenta quo-
que ſcuta aurea trecentorum aureorum, qui-
bus tegebantur ſingula ſcuta, poſuitque ea
Rex Armamentario, quod erat conſutum ne-*
E *more.* Libani, quæ vocabatur domus,
aureumque retinebat ornatum, illud ſibi
annexum habebat, aliaque Roboam,
poſtquam triennio pacem exceperit,
munitaſque reddiderit vrbes ſtruxit, &
cumulauit: *lib.* 2. Paralip. *cap. 11. ac. 12.
verſ. 5.* ita *Habitauit autem Roboam in
Hieruſalem, & ædificauit ciuitates mura-
tas in Iuda, extruxitque Bethleem, & Eſam,
& Thecue, Bethſua quoque Socho, & Odol-
lam, nec non & Geth, & Maceſa, & Ziph,* F
*ſed, & Aduram, & Lachis, & Azecha, ſa-
raa quoque, & Ailon, & Hebron, quæ erant
in Iuda, & Beniamin Ciuitates munitiſſi-
mas. cumque clauſiſſet eas muris, poſuit in
ea Principes, ciborumque horrea, hoc eſt olei,
& vini. Sed & in ſingulis vrbibus fecit ar-
mamentaria ſcutorum, & haſtarum, firma-
uitque eas ſumma deligentia, & imperauit
ſuper Iudam, & Beniamin.*

Cuius fuerit in belli apparatu ſtudij G
Demetrius, qui Poliacertes eſt nomina-
tus è Tholoſano *de Repu. cap. 3. nu. 16. ha-
beri poteſt.* Maiorem atenim ſolertia Dio-
nyſius Syracuſarum Tyrannus extitit,
qui vt Diodorus Siculus *lib.* 14. teſtatur
bellicum inſtruens aduerſus Chartagi-
nenſes apparatum omnis fabros gene-
ris, vt gladios, clypeos, naueſque fabri-
carent, aduocare minimè neglexit. Mul-
tas etiam (citatus affirmat Ciuitates ob- H
ſidionis perpeti labores potuiſſe, annona
ſi refertæ, ac tormenti materia bellici
glande ſcilicet, ac nitrato puluere habe-
rentur, quæ cum in defectum veniſſent
ſeſe hoſtibus dederint. Principes hac de
re monet, vt Reſpu. *Antequam egeat di-
ligenter præcauere debere, vt talia cogan-
tur, & conſtruantur.*

Duplici vero arma ratione valent
exiſtere offenſiua ſcilicet, ac Defenſiua. I
de primis nil dicam: eoquod neceſsitas
illa demonſtrat; de ſecundis Vegetius
habet *lib. 1. cap. 20. num.* 4. quo in loco
*Neceſſe eſt vt dimicandi acriorem ſumat
audaciam, qui munito capite; vel pectore non
ſumat vulnus.* Nec Plutarchus propria
de re ſententiam haudquaquam deſijt,
cum defenſiuis enim cincti iuuenes ha-
beantur armis, inuicti: vt ipſe Philoſof. K
cap. 3. n. 4. quodammodo ſeſe reputant,
ſic. *Cumque omnes militari ætate florentes
arma induere docuiſſet, primo quidem ipſos
eo extulit, vt ſeſe bellis inuictos eſſe confide-
rent.* Maximo vndè Principes debent
ſtudio incumbere, vt arma, & offenſiua
parēt, ac defenſiua: illis iniuriæ inferun-
tur, his propulſantur, nec minus primis
opus eſt belli, quàm ſecundis.

A **DE MILITVM** *electione.*

Cap. 4.

SED quoniam nullum Principi, qui arma non autem milites habet, emolumentum euenit, vel Reipubl. & milites ſine armis inutiles potius reputantur ſarcinæ, quàm ad tutelam, de militum ſelectu hac de cauſa, poſtquam de armorum præparatione tractaui mihi aliqua in medium ferre maximè aptum videtur. B

Mos enim Romanis erat, vt cum proprijs vti vellent militibus ad robur exercitibus ciuium electionem, quam delectum appellabant, facerent: quos aptos videbant militiæ adſcribentes. Tali enim in caſu non ætati ſolum, corporis verum etiam diſpoſitioni animique inuigilantes vigori perſiſtebant. ætas nempe decimo quarto incipere ab anno debet. C *Et quidem* (*in Veget. lib.* 1. *cap.* 4. *num.* *legimus ſi antiqua conſuetudo ſeruanda eſt incipientem pubertatem ad delectum cogendam nullus ignorat. lib. etiam* 1. *cap.* 7. *n.* 2. ſubdit; *Et hoc eſt in quo totius Reip. ſalus vertitur, vt Tyrones non tantum corporibus, ſed etiam animis præſtantiſſimi ſeligantur.* Quorumdam vero ſententia, vt decimi octaui ætas anni metam in bellatore pertingat, quæ verior, & magis rationi conſentanea videtur. D Quis enim inficias ibit huiuſmodi tempus inualido adoleſcente, cui bene membra compacta, artus infint optimè diſpoſiti, ad arma corpus reddere, ad pugnam non inhabile: Philoſophorum namque Princeps *lib. Polit.* 8. *cap.* 4. Pueros affirmauit, qui tres excepiſſent vltra pubertatem annos, idoneos, vt arma tractent, bellicisque aptentur laboribus exiſtere, longo quod, & vſu euenit comprobatum, & experientia. E Seruius Tullius Romanorum Rex, quinque eum iuniorum instituerct claſſes; pueros iudicauit illos eſſe, ad ſeptem, & decem qui non peruenirent annos, ſed illam iam retinentes ætatem non inutiles reputauit Reipubl. militiæque adſcripſit: vt refert Gellius *lib.* 10. *noct. Actic. cap.* 18. Petrus Crinitus *lib.* 5. *de honeſta diſciplina cap.* 9. Alex. ab Alex. *lib.* 1. *genial. cap.* 20. Et Cannenſis, poſtquam excepta Romanis clades Decius Iunior, qui, & dictos decem, ac ſeptem annis adoleſcentes, immo, & prætextatos in militum commiſcuit numerum. Liuium habemus *lib.* 2. *decad.* 3. F Multa iſtam ad ſententiam, quæ obſeruauit eruditus Petrinus Bellus *in tract. de re militari, parte* 1. *tit.* 7. afferre poſſem, at prætereo. G Doctè qua de cauſa iuriſperiti *in l. vlti. C. de teſt. milit.* Pupillum, vel è pubertate egreſſum, eſſe militem, conceſſiſque frui priuilegijs poſſe affirmant: Annorum eoquod numerus, vel ætatis grauitas bellicam haudquaquam artem, continua ſed exercitij meditatio præbet: vt dixit *Veget.* 3. *cap.* 10. Faciliùs namque nouos ad virtutem inſtruere milites, quàm præteritos reuocare, habetur. H Multum hac de re intereſt exercitium, inquo ſunt à pucrilibus annis verſati, conſiderare; illi enim artes etiam, quas erant ſequuti, inſpiciebant; quòd ſimilitari erant contrariæ diſciplinæ, repellebantur; nec motum, an boni, vel praui eſſent, relinquebant examen, ac priuſquam iuuenes eligerentur in milites bellicis verſabantur in exercitijs I *lib.* 1. *cap.* 7. *num.* 1. ſic loquitur citatus. *Sed non ſtatim punctis ſignorum inſcribendis eſt Tyro delectus, verum ante, exercitia; præſendandus, vt vtrum verè tanto opere aptus ſit, poſſit cognoſci.*

Ex diligentiſſima iſta Tyronum electione, fuere nominatæ à Romanis Legiones acies illæ, in quibus admittebantur: ſubiungit enim *lib.* 1. *cap.* 8. *Legio autem ab eligendo appellata eſt.* K Quorum tanta æſtimatio agminum erat, vt ſi electio diligens facta fuerit præcipua victoriæ ſpes in illis eſſet, quod ſi è contra exitium timeretur. *Numquam* (*lib.* 2. *cap.* 1. *ait*) *exercitus profecit tempore belli, quoties in probandis tyronibus clauditarit electio.* Qua de cauſa optimum eoquod Sertorius faciebat delectum commendatur.

Cum

A Cum tot vero interuenire conditio-
nes in milite deberent credendum eſt
non voluntarium, ſed inuitum aliquan-
do, habita idoneorum cognitione, fuiſ-
ſe delectum; quod bene deduci è Liuio
poteſt, qui de indignatione, ac excitata
Romæ ira proprij ob ignominiam exer-
citus, Caudinas ad furcas è Samnitibus
victi agens dicit. *In ciuitate ira, odiaque
ardente delectus omnium propè voluntario-
rum fuit.* Hic vero militum rigor longo
B in Romano imperio tempore fuit per-
durans; eoque tepeſcere cæpit, cum vo-
luntariorum vſus militum fuit introdu-
ctus; electi enim, ac inuiti nequaquam
tot ſufficientes habeantur cæptis: vnde
Tacit. *lib. Ann.* 4. de Tiberio fictè qui
Prouincias inquirere volebat. *Multitudi-
nem veteranorum prætexebat Imperator, &
delectibus ſupplendos exercitus; nam volun-
C tarium militem deeſſe, ac ſi ſuppeditet, non
eadem virtute, ac modeſtia agere.* Et ratio-
nem reddens cur minorem voluntarij,
quàm ſelecti bonitatem haberent. *Quia
plerumque inopes, ac vagi* (dicit) *ſponte
militiam ſumant.*

Noſtris etiam è Principibus delectus
fieri ſolet; ſed nullam in eo curam po-
nunt; ſolus inhoc maximam Turca po-
nit ſolertiam: Prætorianis præſertim in
D peditibus, quos bellicoſioribus è Pro-
uincijs ab infantia ſelectos partim, cum
ad militare aptam exercitium peruene-
rint ætatem adarma ſtatuit, partim alia
minus habiles ad exercitamenta erudit
vigilantia equidem nec Romanis infe-
rior inſtitutis. Non ita in equeſtri ordi-
ne, cui maturos iam annis viros adſcri-
bit: illi (vſu noſtro) commendatarijs
ſiue Portæ dicuntur, equibuſque Præ-
E torianis correſpondent: reſpectu atta-
men diſciplinæ Romanis concedunt iam
Turcæ: hi namque minimè tàm ſupre-
mam adhibent vigilantiam, vt maximo
non ſuperentur interuallo: de illorum
vero exercitijs Veget. *lib.* 1. *è cap.* 9. vſq;
ad vltimum eſt legendus.

Iure igitur optimo non ſolum à mol-
litie per antiphraſim, duritia ſcilicet, quæ
in defenſionis pugna concurrit, vel à
multitudine, aut à malo; quod longè F
propellitur, à mille hominum verum
etiam numero dicitur miles, velut mil-
leſimus quiſque ſtrenuus habeatur *l.* 1.
§. fin. ff. de mili. teſt. & quaſi è mille vnus
eſſet electus; vt eſt Gloſæ explicatio *in
dicta. l.* 1. *§. fin.*

Tripliceem ſortiri poteſt miles diuiſio-
nem; quod ſcilicet pedeſtres nonnulli
ſint, quidam equeſtres, & plerique claſ-
ſici: poſtremi tamen æquoreis, qui præ- G
ſunt pugnis dici pedeſtres valent. *l.* 2. *ff.
de captiu. poſt limi. reuer.* Qui autem in ter-
ra bellantur, & pedeſtres extant mili-
tes, & equeſtres Toloſ. *synt. iur. parte*
2. *de perſo. lib.* 19. *cap.* 3. *num.* 1. Qui au-
tem ex his, vt Lipſij *ſententia Polit. lib.* 5.
cap. 9. externi ſunt, ac mercenarij dome-
ſticis debent militibus poſtponi: haud
fidi eoquod ſcilicet vſque habentur ex-
teri: iuſſis, qui obedientiam præſtare, nõ H
amant, & dominio ſubijci: ſed cuncta
lubidine immiſcere cupiunt: ſummoque
in rei diſcrimine tumultus excitare, au-
roque ab inimicis deſiderant corrumpi:
eo enim in loco venales habentur ma-
nus, copioſa in quo ſperatur merces. Ta-
li forma Thucyd. *hiſt. lib.* 1. *num.* 77. Co-
rinthios Legatos coram confederatis in
Athenienſes habuiſſe refert ſermonem:
Et hac de re corrupti cum eorum fue- I
rint animi, flagitijque pudorem non ha-
beant, vel Ducum timorem, abire, ac
fugæ ſe dedere pro nihilo ducunt: Huius
vero generis domeſtici haudquaquam
erunt, ſtrenuè namque illi, vt filios con-
ſanguineos, propriaque à rapaci hoſtis
manu defendat, arma in aduerſarios
tractant: vt aſſeruit Cyrus penes Xeno-
ph. *in pedic. lib.* 6. *nu.* 13.

Sed quid? An mirum? Haud equi- K
dem. Nulla ipſi enim fide, aut affectu
deuinciuntur, alieno vt, quam fortier
poſſint Imperio auxilium ferant: immo
liuore, ne ad ſuperiora illius gloria Re-
gni aſcendat, compulſi, plurimum ſæpè
ducunt periculi, quàm iuuaminis: An
prætercam, graues incolis velut hoſtes
eſſe, cunctaque rapere, depopulari, &
comburere ſolitos? Hac de cauſa in ſuo

 (& me-

A (& merito) damnato Principe *cap.* 12. ita
diſſerit Macchiauellus. *Imperio in armis
mercenarijs conſtituto qui praeeſt, nil firmi-
tatis, nil ſecuritatis habet, ideo cum Reſp. fa-
cile vincitur cuius vires ſunt mercenariæ,
non vernaculæ.* Affirmat etiam Thucid.
lib. 1. *in Orat. Corynth. ad Laced.* Nullum
debere in domeſtico, & indigena milite
dubium adeſſe: ipſi namque in Imperij
obſequium, & tolerantia longè præſtan-
B tiores videntur, quàm exteri. Optime
hac de re Curt. 10. Cognitos in Regno,
non aſcitos vero anteponendos in mili-
tia iudicauit.

Ipſorum autem cum electio fit, pa-
triæ, prouinciæ, ac nationis debet ratio
haberi: locorum eo quod aſperitas ho-
minum roborat ingenia, & mollities ti-
midos reddit, huic ſe adnectunt ſenten-
tiæ nonnulli auctores, & 1. Curtius 7. quì
C *Omnes nationes, quæ vicinæ ſunt ſoli nimio
calore ſiccatas amplius quidam ſapere, ſed
minus ſanguinis dicunt, ac propterea cõſtan-
tiam, ac fiduciam cominus non habere pu-
gnandi, quia vulnera metuunt, qui ſe exi-
guum ſanguinem habere nouerunt; contra
ſeptemtrionales populi à ſolis remoti ardori-
bus inconſultiores quidem, ſed tam largo
ſanguine redundantes, ſunt ad bellum prom-
tiſſimi.* Veget. *lib.* 1. *cap.* 2. de re milit.
D *Fortior miles ex aſpero loco venit, ſegnior,
& effæminatior plerumque urbanus:* & è
Seneca: *Quanto magis diues, & opulentis,
tanto magis imbelles.* Neque ſuum afferre
dictum recuſauit. Annal. 3. Tacitus. *Ap-
tiores potius ſunt armis qui ſub dio, & in
laboribus enutriti ſolis patientes, deliciarum
ignari, & aſſueti hyemem, & æſtatem iux-
ta pati, & hyemi requieſcere, quibus labor
non inſolitus, nec ullus locus aſper, aut ar-
E duus, nec armatus hoſtis formidoloſus.* Bel-
lo igitur per quam aptos putare illos
debemus, qui ſaltuoſas, montanas, ac
Syluestres accolunt regiones: duritiei
magis enim ſolent eſse accommodati: vt
ſententia Tacit. *Annalium* 6. Patria namq;
quoddam eſt vniuſcuiuſque generatio-
nis principium, vt & pater extat, quod
& affirmauit Porphi. *in prædicab.*

Illa tamen, quæ adduxit *li.* 7. Curt. neu-
tiquàm Adamo Contzen. *in lib.* 10. *Polit.* F
c. 20. *placuere.* Quod ille namque de ſan-
guinis copia philoſophari videtur, Na-
turæ rationibus minimè probari iudica-
uit: cũ ex ipſis non in multo collocetur
audacia, & fortitudo ſanguine, in calore
verum, & ſpiritibus, vulnera namq; non
tam ſanguinis cauſa: illum enim ſiſteri
non difficile, quapropter, & mem-
brorum mutilationem, ac mortem for-
midant ſeptemtrionales etiam pruden- G
tia, & caſtrorum diſciplina minimè de-
ſtituti: huiuſmodi cum barbari erant
forma exiſtebant; ſed noſtris hiſce tem-
poribus, & laboris tolerantes, & in ca-
ſtris, & acie per quam modeſti haben-
tur: Fortes hac de re omni debent ſelli-
gi è natione homines, quos diſciplina,
robuſtos reddat, ac validos: licet enim
qui fecunda nati ſub Cæli plaga facili
enerues modo redduntur: plurimos ta- H
men ſole inter fortiſſimi pectoris, ac
ſtrenuis homines viribus habent.

Duplici qui exteri ſunt milites forma
diuiduntur, vel mercenarij enim, vel
auxiliarij habentur: illi diuerſa nati re-
gione, vt bellum gerant, vel gloriæ cu-
pidine, vel pecuniarum ardore com-
moti adiuuamen conueniunt, hi, qui
ſub alicuius ſtipendio Principis, alterius
in opem ſunt miſſi; Tales vero milites I
omni debent modo proprijs poſtponi;
cum cætera tamen paria exitant: hinc
ſi auxiliarij properent, inde mercenarij,
domeſtici abſint, primum occupare lo-
cum illi potius debent, quàm hi, ſi vera
Polibij ſententia, qui Romanam cum
compararet, & Carthaginenſem Remp.
Quirites laudauit, eoquod non merce-
narijs, at fidem proprijs præſtabant. *Et
Hactenus quoque hæc Reſp.* (hoc eſt Ro- K
mana) *magis probanda eſt, quàm illa* (nem-
pe Carthaginenſis) *ſpem enim libertatis il-
la perpetua collocat in ſtipendiariorũ magna-
nimitate, Romanorum vero in ſua ipſius
virtute, & ſociorum auxilio; qua propter, &
ſi quando Romani detrimentum accipiant
dimicant omnibus repugnant.*

Hic autem iucunda erit diuiſio, huiuſ-
modi quam de militibus adducit Frac-
chett.

chett.

chetti *in cap.* 5.6. Vel ſcilicet qui exteros debet milites Princeps adhibere pecuniarum inſluit copia, vel nudus eſt, Primo in caſu tutius è mercenarijs auxilium erit, quàm ab auxiliarijs; in Poſteriori aliam ferre diſtinctionem indicauit. aut verus nimirum vnde auxilium venit, amicus, Princeps eſt, vel non: ſi primò diſtinguit: vel qui mittuntur milites ipſius extant ſubditi, vel conductitij ha- B bentur: vbi meliores erunt ex primis auxiliarij, quàm qui ad mercedem. ſed ſi ex ſecundis alia vſus diuiſione fuit: vel ſcilicet pingue accipiunt ſtipendium, vel ex aduerſo: hi nullo debent in precio haberi; cariores illi mercenarijs debent eſſe. Quod ſi vero qui auxilium Principi emittit, verus minimè in amicitia exiſtet, tàm ſi optimè ſtipendium accipiant Milites, quam è contra mercena- C rijs vſque debent poſtponi; res eoquod periculo haudquaquam caret.

DE HIS, QVI IN MILITES eligi non debent, & ad militiam inhabiles.

Cap. 5.

QVi ad Martialis fragorem tubæ, ac timpani concurrunt ſtrepitum ad D militares haud idonei vſque labores; nonnulli enim auri ſplendore magis allecti, quàm gloriæ mori lubidine, non vt prælium committant; ſed vt ſtipendium accipiant abſque mora ſibi arma induunt. Vnde milites qui parant merito viros emunt, ad timpani eoquòd ſonitum ſeſe inter ignoti Vrbium purgamenta, flagitioſi homines, maximus queis peccandi vſus violentijs aſſueti conue- E niunt: vt Lipſius *li.* 5. *Polit. cap.* 8. *affirmauit.* Et primo Clerici loco militiam exercere nullo permittuntur modo *can.* 23. *quæſt.*: 8. *caſ.* 26. *diſtinc.* 1. Cum beneficium tamen habeant: vt tenet Molina, *de iuſt. tract.* 2. *diſput.* 108. Qui ſeſe ad munus, cui adnectuntur, ineptos reddunt: ſed & ſi beneficium non retineant. clericali autem gaudeant priuilegio, cū habitum Eccleſiaſticis decens induant, F vel ſacro ſint deputati miniſterio, aut in ordine conſtituti ad aliud ex Epiſcopi licentia incumbunt: venialiter (iuxta ipſius doctrinam) iuſtum ſi ſequuntur bellum, peccant: munus eoquod proprio inconueniens decori exercēt. Lorca *tamen* 2. 2. *ſect.* 3. *diſput.* 51. *nu.* 12. His putat vi canonum haudquaquam prohibitam euenire pugnam: ſed ex ea forte ratione iuſto peccatum in bello patrant, G irregularitatis eoquod ſeſe periculo exponunt, atque ita proprium inhabiles ad officium redduntur. Ipſius opinionem ſectatus eſt Diana *parte* 6. *tract.* 4. *de bello reſol.* 34. Qui nullo præterijt modo quod ex ea cauſa eo quia ſeſe militiæ dederunt, excommunicatio Religioſis infligitur laicis: at, ſi vt publicos exciperent honores à Religione apoſtatarint. Vnde ſi religioſi, vt Laici propria belli H manu arma tractarent; veniale (ipſius è ſententia) committerent peccatū: quod grauius in beneficiatis eſſet clericis, vt dubio autem ſatisfiat Duallij doctrina inſpici debet, qui ex Diana *in* 2. 2. Diui Tho. *ductus tract. de charit. quæſt.* 16. *artic.* 7. ita *Ego vero puto primum Monachos conuerſos ſi profeſſionem emiſerint non poſſe militiæ adſcribi, debent enim ſeſe à negotijs ſæcularibus ſubducere, & Deo Solo, vna cū* I *officijs, quibus ſunt mancipati vacare; adde quod generaret grauiſſimum ſcandalum videndo eos ex vna parte, vel depoſuiſſe habitum, vel ſi eum non depoſuerint ſupra illum enſem, & arcumbuſſium, & reliqua alia deferre; quo fit, vt eorum ſuperior non poſſit cum his hac in re diſpenſare: ſecundo etiā puto non poſſe Monachos choro mancipatos, etiam ſi ſacris ordinibus non ſint initiati ſimiliter ſectari militiam: ſunt enim deputati* K *ad ſacerdotium, vel ad minus altari, ſeruiendo: ideoque Chriſtum, quem aliquo modo repræſentant; debent in manſuetudine imitari. Tertio dico clericos in minoribus militiæ ſe adſcribendo non peccare per ſe, & ex vi decretorum Eccleſiæ: quia de eis iura non loquuntur, minuſque ius diuinum; & naturale, nec nobis licet illa iura ad perſonas non expreſſas extendere, ex accidente*

ta-

A *tamen ſi beneficium habeant, aut habitum*
atque tonſuram deferant propter ſcanda-
lum, quod tunc alijs militibus cauſatur, po-
teſt ſubeſſe peccatum, illudque pro qualitate
ſcandalidati, mortale, & veniale. Qua de
re ſi Clericus, qui minores habet ordines
in militem ſeſe adſcribens, arma exercet,
& in prælijs belloque ſe immiſcet, ipſo
iure clericale amittit priuilegium *Dec.*
lib. 4. tract. crimin. cap. 9. num. 87. Bo-
B uadilla *in ſua Politica lib. 2. cap. 27. n. 97.*
vbi *Se el clerico traxeſſe armas militares, y*
fueſſe ſoldado, y como tal lleuaſſe ſueldo, y
ſiendo ammoneſtado de ſu prelado tres veces
no ſe aſtunieſſe podrà ſer preſo por el corre-
gidor, y ſin degradacion caſtigado, por que
pierde el beneficio, y el priuilegio clerical, y
ſe fueſſe clerico de minores ordines por eſta
cauſa le pierde, ipſo facto, tanto la Egleſia
aborecie a los Clericos dexado el habito, y or-
C *den trahen armas. Vt etiam in cap. 15. eiuſ-*
dem libri. Quo in loco admonitionis for-
mam poſuit, quæ adhiberi ei debet; agit
etiam an in hoc ſæcularis valeat Eccle-
ſiaſtici vicem Iudex ſubire.

Nullo modo tamen Clericis prohibi-
tum, vt conſerant manus aliquo in caſu,
venit: Primo ſi vt propriæ defenſio-
nem vitæ ſuſcipiat, arma oporteat ſu-
mere: ſi neceſſarium ſecundo ad inno-
cui tutamen, hoc fiat, illius præcipuè,
D qui valde Reipu. vtilis extet, vel per
quam opportunus: vt eſt ſententia Caie-
tani *quaſt. 40. artic. 2.* Si ferri, tertiò, vt
patriæ auxilium adferatur, vel ciuitatis,
bellum neceſſe, iniuſti cum habeantur
inuaſores *arg. cap. 2. de immunit. Eccleſ.*
Cum neceſſariè, quartò, vt iuſta ſuſci-
piatur victoria debeant arma vehi Ec-
cleſiæ vnde ſalus Chriſtianæ vel Reipu.
E pendeat; hæc autem belli neceſſitas in
offenſiuo minimè concurrit, cum laici
plerumque in illo milites valeant adhi-
beri. Sic Malderus *in 2. 2. quaſt. 40. ar-*
tic. 2. Molina *de iuſt. iure tom. 1. tract. 2.*
diſput. 108. Becanus *cap. 25. quaſt. 25.*
concluſ. 3. Ductis autem in caſibus expli-
cauit Diana *loco ſupra cit. reſol. 35.* irre-
gularitatem, clades licèt, ac vulnera
Clerici adducant, nullo incurrere modo:
vt etiam tradidit Hurt. *vol. 2. diſput. 169.* F
ſect. 2. §. 139. & Bouadilla *de Polit. lib. 2.*
cap. 15. Sub examen poſuit, Eccleſiaſti-
cis an licitum perſonis habeatur, vt pro
immunitatis tutamen, inque noxia co-
rumque bona ſibi arma induant.

Quærit etiam Diana *in dicto tract. de*
bello an abſque ſuperioris facultate ali-
quo in caſu licitum Clericis exter, vt,
nullo habito peccato bellum inferant,
& affirmatiuum *reſol. 36.* præbet reſpon- G
ſum. An vero cum grauis perſiſtat ne-
ceſſitas ire in pugnam valeant, & irre-
gularitatem forſam incurrant? Et hoc in
caſu Clericos, putauit, licita qui bello
interſint æquo forma, proprijs vlla abſ-
que noxa manibus arma tractare: quem-
admodum etiam ſi ipſos hoſtis, vt infe-
rat necem, aggrediatur, vel ciuitatis, aut
Nauis, in qua ſint ad expugnationem in-
tenderet: ſi magni etiam victoria eſſet H
momenti, quæ aufugere poſſet: his nam-
que in caſibus, propriæ, vt inſiſtant cu-
ræ, facultatem eis Natura præbet com-
pelli. adde quod ad pugnam tali poſſunt
in accidenti humanum cum ius nullo
intendat modo, aut valeat naturali dero-
gare, ab irregularitate hac de cauſa, in
quam incurrerent, ſi proprio ad bellum
ruerent impulſu, excuſationem illis, ci-
tatus præbuit.

Quid vero de Clericis, qui cum ſum- I
mi facultas interſit Pontificis, bello aſ-
ſiſtunt? An eo irregulares in caſu red-
dantur? Dubio reſponſum præbet Lor-
ca *in 2. 2. D. Tho. quaſt. 40. artic. 1. ſect. 3.*
diſput. 51. num. 24. Quod & ſi habita
Romani expreſſa diſpenſatio Antiſtitis
efficiat vt Clericus, qui vel membra mu-
tilet, vel aliquem occidat ex Couar-
ruuiæ, ac Molinæ ſententia, irregulari-
tatem haudquaquam incurrat, ex eo K
quia in vno diſpenſans, in altero etiam
onus tollere iudicatur: cum tamen iuſte
bellantes irregularitatem ſubeant mili-
tes, pariter eodem in caſu Clericis
hoc eueniet: Nec vllo modo qui
primum Pontifex concedit, poſte-
rius etiam, dempto, quod expreſſa fue-
rit effecta mentio permittere cenſetur

Pa-

A Pater vero Diana ſeſe Molinæ ſententiæ adnectens laicos inter differentiam poſuit, & Clericos *in reſol.38.* Quo in loco ſuam ita explicat doctrinam; illa ſcilicet de cauſa irregularitatem Clericos incurrere nullo modo poſſe: Papæ namque ad arma veniunt facultate, vnde affirmari debet nulla irregulares effici ratione. quod vigorem haudquaquam in laicis retinet: ipſi eoquod ad id ſeſe ingerunt munus, licita quod exerceri valent ratione: Quæ vero ex Lorca ſententia eſt probabilem retinet aſpectum; vt cenſuit Diana: illā enim ſequitur Duellus *in 2.2. D. Tho. tract. de charit. quæſt. 16. artic.7.* Notatu eſſe affirmat dignum cum Molina *to.2. tract.2. diſput. 110. concluſ.2.* Nulla irregularitatem forma Clericus ſubire, licèt cum prælio interſint mortalis extent rei criminis, vulnera quamuis nonnulli bello excipiant, ac mortem: quod & vigorem habet, ſi cum hortationes faciunt, ictus miſceant, ac membra lacerent: huic ſecundum concluſioni ſe præbet *cap. præſentium, & cap. continentia de Clerico percuſſore, & colligitur ex cap. petitio de homicidijs* illius affeclæ habentur Nauar. Manua. *cap. 27. n. 215.* Couar. *in Clementina ſi furioſus partic.2. §.3. n.2.* Quæ huius in concluſionis fauorem valet ratio afferri, alia non extat, niſi eoquod cum poſitiuo hæc pendeant ex iure, optimè in in Eccleſiæ opem iuſti ad fauorē belli ſummo fuere à Pontifice conſtituta; ſi qui autem vt auxilium Eccleſiæ ferant, & Reipu. cum & vulnera inducunt, & mortem, irregularitatis adnecterentur vinculo: maximum reſultare detrimentum fermè habetur: quilibet enim tali ne inficeretur macula ex armis diffugeret.

B C D E

Quid vero circa Clericum? An cum ſpirituali pro militum auxilio in exercitu perſiſtit, abſque irregularitate illorum valeat animos ad pugnam fortiter incitare? Hac forma P. Diana *reſol. 39. quæſtionem reſoluit*: quod ſcilicet ſi æquum habeatur bellum, haudquaquam vetitū extat, vt milites ad arma ſtrenue tractāda, hortetur, cum Regis, Religioniſque hoc & Iuſtitiæ in fauorem fiat: Animaduertere tamen debent, ne acriter, exclamantes occide, macta, incitent contra quod (in Lorcam) putat etiam probabiliter valere abſque eo quod irregularitas ingruat, iuſto in bello milites generatim ad vulnera hortari, & neceſ: nullum vero in particulari ſuadeant, vel occidi mandent.

F

Extant ſecundo inhabiles, vt in milites recipiantur, coloni, quique ſponte ſeſe ad militiam, & ſi ſimiles habeantur, ſeſe offerunt; glebis eoquod potius ita debent hærere, vt vel puncto, vel temporis momento valeant exinde abire *l.15. & l. 19. C. de Agricolis, & cenſ.* Tali qui viros de cauſa in milites eligunt maximam debent ponere vigilantiam, ne armatam huiuſmodi ad militiam viri, aut vltro recipiantur, aut inuiti compellantur *l. 3. C. qui militari poſſunt, vel non poſſunt lib. 12.* vbi Barto. *ſtatutum propterea iniectum in l.4. de mancip. & colo. lib. 11.* vt qui ad militiam venerint coloni priorem adducantur inſtatum: qui vero vt veterani otium obtinuere, ac ſtipendium nullo ad priſtinam debent modo agriculturam ire: eoquod vomeris, ac ligonis in vſum tela conuertere in ciuile habitum opus eſt. *dicta l.4. C. eodem.* Sordida eoquod cum habeantur miniſteria neutiquam decori conueniunt militari. *l.2. C. de præpoſ. ſacrat. cubicul.*

G H I

Nulla tertio illi ratione admittuntur, qui ex militia ignominioſe fuerunt miſſi. *l.4. §. 6. ff. de re milit.* Qui aliquo è muneribus modo excuſationē excipere non poſſunt. Vtilia, & ſi illa extent, ac perſonalia. Petrus Antibo. *tract. de muner. p. 3. num. 78.* Omnes autem iſtis prohibiti honores veniunt: ſed ſi honeſtè miſſus denuo in cohorte militauit, eo in caſu haudquaquam gaudet. *fina. C. de his qui non imple. ſtip. lib. 11.* Cum vero in legione militiam exercuit, aut loquimur de his, quæ ad perſonam attinent muneribus, quibus exempti ſunt. *l. fin. ff. de veter. l. 1. C. eodem lib. 12. dicta l fin. in principio C. de his qui non imple. ſtipen.* vel de patrimonialibus, & eo in caſu ordi-

K

A dinarijs nullo modo excuſantur è ratio-
nibus. *l. fin. ff. de veter. l. 2. ff. de vac.*
munerum. At ab eis, quæ extraordinaria
ſunt, atque collecta, & improuisè indi-
cuntur, vel de mixtis habetur ſermo, &
concluſio Antiboli eſt: vt indiſtincta, qui
non militant, forma, obligentur, qui mi-
litiam vero in legione ſectati, honeſta-
que miſſi ratione fuerunt, ex mixtis one-
ribus, illis etiam, quæ ſumptum reti-
B nent, excuſentur. Caſtigl. *deciſ.* 105. *à*
num. 50. *cum ſequentibus*. Vt ciuilibus
autem fraus muneribus inferatur, arma-
tæ nemo aſſumere nomen valet militiæ
l. 2. C. qui milit. poſſ. lib. 12. Duplici vero
extat miſſio forma, ex cauſa quædam eſt;
altera ex ignominia. Prima tunc habe-
tur, debiles cum propter corporis vires
aut animi ægritudinem è militia quis
diſſoluitur: membris eoquod minimè
C ad pugnam validis fit, ac illi renuncia-
uerit. *l. 2. §. ignominiæ ff. de his, qui nota.*
infa. l milites §. miſſionum ff. de re militari.
Ob antiquæ necnon ſenium ætatis cau-
ſaria locum etiam retinet miſſio. *l. pen.*
C. de his qui non imple. ſtipen. lib. 10. Illa
ſecunda eſt in caſu cum miles ob cri-
men ſacramento diſſoluitur *d. l. 2. § ign.*
Rigoroſè autem veteres in militia Sa-
cramento ſoluebantur: qui vero punitio-
D nem excipere debebant ex authora-
bantur: hoc autem nil aliud eſt, milita-
ria quàm detrahere inſignia *dicta l. 2. §.*
ignom. ac tali ratione omnia, quæ mili-
tibus conueniebant, ex authorato adi-
mebantur: illoque erat in caſu nota im-
pacta ignominiæ. *dicta l. ignominiæ l. co-*
ſtan. ff. de milit. teſtam.

Quarto nec admittuntur, qui vt for-
tiores in lite ſint ad militiam concur-
E runt: cum aduerſarius enim poſcat de-
bent iuramento diſſolui *l. 1. C. qui mili.*
poſ. Quæ hoc explicatur modo *per l. 4.*
§. 8. de re milita. Vt ſcilicet non omnis,
qui litem retinet, ac militauit ex autho-
rari debeat: ſed qui eo ſe animo præ-
buit militiæ, ſub illius vt fulcro durior
magis euaderet aduerſario, ac intracta-
bilior. Huiuſmodi vero exauthoratus in-
famis haudquaquam habebitur, neque
perfecta iam lite vetitum ipſi extat, vt F
militiæ ſeſe iterum adſcribat. Si litem
attamen relinquat, & ad pugnam eat, re-
tineri debet: nec aliquis eſt locus *dicta*
l. p. C. qui milit. poſ. Si eum neceſſitas
vrgeat, effectus miles fuerit: Gratia. *di-*
ſcept. 421. *num.* 29. per Tex. *in l. qui cum*
vno 4. §. reus ff. de re milit.

Quinto ex militum excluduntur nu-
mero, debilibus qui membris exiſtunt.
Si pollices nimirum deſint, vel digiti. G
Hac de re qui filium, ne militiæ adſcri-
beretur debilitabat, ſolitus deportari
erat per Tex. *in l. 4. §. 12. ff. de re mili-*
ta. Ineptorum autem in numero, nullo
haberi debet modo, vnum qui teſticu-
lum ex ortu retinet, vel aliquo amiſit ca-
ſu: iure namque, vt reſcriptum Traiani
habetur, valet militiam exercere; Sylla
enim, & Cotta, & ſi vnum haberent te-
ſticulum, Duces tamen exiſtere *dicta l. 4.* H
ff. de re milita. Nulla ratione qui puſillam
habent ſtaturam debent in exercitu ad-
mitti: Præclaro enim, (Mario inquam,)
Duci longo adeo Tyrones corpore pla-
cuiſſe legimus, vt ſenos, aut certè qui-
nos pedes, ac denas in illis vncias exi-
geret: vt refert Veget. 1. *cap.* 5. & de
Rege Pyrrho videtur penes Front. 4.
Stratag. 1. *cap. militum delectori ſic dixiſſe.*
Tu grandes elige, ego eos fortes reddam. Ve- I
getius attamen *loco ſupra cit.* Non rigo-
roſam haberi corporis, quàm virium
voluit rationem: vtilius eoquod eſt ro-
buſtos, quàm ingentes haberi milites.
Iuſto autē Lipſio Ciuilis doctrinæ quin-
to *cap.* 12. mediocri miles aſpectu pla-
cuit; adeo tamen, vt ex vultu, oculis,
membrorumque diſpoſitione fiat dele-
ctus. Eorum nempe, quibus dura cor-
pora, ſtricti arctus, minax vultus, & ma-
gnus animi habeatur vigor, numerus ag-
gregetur: ſtricta extent corpora, ne craſ- K
ſi, ac ſuperflua diſtenti carne veniant: ex
Veget. *lib.* 1. *cap.* 6. Præſtantiſsimi ex-
tent animi, acris eoquod, & acuti, doloſi
nec non ſpiritus homo, inuictus reddi-
tur. Veget. *enim ex* 1. *lib. cap.* 8. præci-
pit, vt audaci ſint milites pectore, queis
& puluis, & ſudor epulis iucundiora,
vi-

A nil quàm turpem formident famam; honeſtas inhæreat, quæ idoneos reddit bellantes: verecundia tandem interueniat, quæ dum fugam prohibet, victoriæ palmam affert.

Debet etiam ſexto ille, qui metu criminis, in quo fuerit accuſatus, in militiam ſeſe receperit expelli, Sacramento namque ſtatim diſſolui debet. *l. fin. ff. de re milit.* expreſſa quo in loco habetur
B forma: *Qui metu criminis, quo reus iam fuerat poſtulatus nomen militiæ dedit, ſtatim Sacramento ſoluendus eſt*. Gratianus attamen *diſcept. forenſ. 226. num. 27.* indicauit nullo modo illum, qui fuit in militia receptus, eximi, ſuo eoquod valet coram Iudice, poſtquam eſt miles, cõueniri *l. qui cum vno, §. reus, ff. de re mil.* quo in loco, *Reus capitalis criminis voluntarius miles, ſecundum Dini Traiani re-*
C *ſcriptum capite puniendus eſt, nec remittendus eſt eo, vbi reus poſtulatus eſt: ſed vbi accedente cauſa militiæ audiendus eſt, ſi dicta cauſa ſit, vel requirendus annotatus. l. hos accuſare 12. in principio, & §. 1. de accuſ.* Caballus *reſol. crimin. 147. à nu. 1. vſque ad 10.* Oldrad. *conſ. 4. in princ. verſ. & hoc manifeſtè apparet.*

Indignus etiam ſeptimo, vt militis habeat nomen, maleficos cum parẽtes,
D è quibus educationem habuerit, aliquis nominarit. *l. 1. §. fin. ff. de obſer. parent. & patron. præſtat.* æquali etiam in exercitu eſſe ratione haudquaquam valent infamiæ, qui nota laborant. *l. 2. §. miles, ff. de his, qui notan. infamia.* Adulteri nec non, aut publico damnati iudicio in milites nullo recipiuntur modo. *l. 4. §. 7. ff. de re milit.* quo in loco. *Adulteri, vel aliquo iudicio publico damnati inter milites nõ*
E *ſunt recipiendi. & l. miles, ff. de adulter.* ſemel namque malus eodem vſque in delicti genere talis eſſe præſumitur. *cap. ſemel de regul. iuris in 6. l. cui crimen, §. 1. ff. de accuſ.* Dempto quod triennij per ſpatium illo receſſerit è crimine: tum namque nullo modo eodem præſumitur malus in genere: per Text. *in cap. 2. nouel. 5: collat. 1.* vbi ſic definitum. *Si aliquanto poſt tempore, ſcilicet triennio, benè*

honeſteque vixerit videtur ſatis, ſuperque emendatus, ſufficit autem ad purgationem delictorum, & virtutis augmentum triennalis temporis teſtimoniũ. Alex. *in l. fideiuſ. 4. §. fin. num. 13. ff. qui ſatiſdare cogantur.* Decius *conſ. 163.* Maſcard. *de probat. concluſ. 1006. num. 41.* quo in loco, *Quando quis ſtetit probus, & abſtinẽs ab illo delicto ſaltem per triennium, tunc in eodem genere mali, malus amplius minimè præſumitur*. Romanus *conſ. 225.* Quę tamen, vt ſit vera, declaratio, fuit è Maſcard. *cit. in loco* explicata, vt annorum ſcilicet per trium interuallum honeſtis actionibus huiuſmodi operam det homo, aut cum pluries ipſi, vt idem patrarct crimen, perueniſſet occaſio, ex illo ſeſe abſtinuerit. Alciat. *de præſ. reg. 2. præſ. 7. num. 3.* Aut quod fidem tali Sacerdos ipſius de emendatione faceret. Gloſ. *in cap. teſtimon. de teſt. cap. in capite, diſtinct. 50.* F G H

Vt infamia verò tollatur, è Principe remedium, vt famæ ſcilicet ille ab eo reſtituatur. *l. 1. §. 10. ſub fine, ff. de poſtulan.* vnde Caſſiod. *lib. variar. lect. 3. Fas eſſe Principi (ait) maculoſas notas vitiatæ opinionis abſtergere, vt nulli ſub qualibet interpretatione liceat crimen infamiæ obycere*. Qui verò hac veniat effectus ex reſtitutione: eſt, vt macula commiſſo quæ crimine, vel in pœnæ manebat genere, omni deleatur modo; ac indè ſit longè infamia: boni adeo quod viri nomen excipiat, nec aliquo illi nota modo poſſit obijci, iniuriarum namque in detractorem valet actionem inducere; vt doctrina Crauettę *conſ. 168. in princip.* & facit Text. *in l. imperia. 24.* quo in loco, *Quaſi nulla inhoneſta vita præcedente. C. de nupt.* Taliter vt nec vllo modo inhoneſtum poſſit ipſis in poſterum nomen adhærere, vel aliqua interſit differentia, eos inter, alioſque huiuſmodi neutiquã, qui non patrarint crimen. *dicta l. 24.* quo in loco aſſerit Baldus, quod facta cum reſtitutio per Principem fuerit omnis ex toto, quæ præceſſerit, macula, diluatur, vnde cunctas recipit ille facultates, quibus extiterat per infamiam I K

 pri-

A priuatus, adeò vt militiæ adſcribi, & in pugnantium recenſeri numerum valeat, omniaque bellatori conuenientia poſſit exequi. argum. Text. *in l.1. §. deinde, ff. de poſtulat.* Animaduerti attamen debet, vt quis infamiæ notam ſubeat ſufficiens haudquaquam eſſe, vt crimen probetur, ipſo tamen oportet in iudicio crimen demonſtrari; cum declaratoria interſit etiam Iudicis ſententia; vt eſt doctrina B Ioan. Andr. *in cap. ſi quis de probat. nu.6.* Anchar. *conſ.* 189. Et iſtud pluribus explicauit exemplis. Hippol. de Marſilijs *ad rubric. ff. ad legem Corneliam de falſis à num.*24. *cum plurib. ſequent.*

DE ORDINIBVS MILITVM,

Siue equitum, eorumque priuilegijs, & origine.

C *Cap. 6.*

CVM de inepto ad pugnam ſatis verborum fuerit è nobis profuſū, nonnulla de ordinibus, qui milites inter adſunt, & circa priuilegia, necnon originem afferre in medium factu optimū putaui. Et cum præclari Auguſtini Barboſæ in Apoſtolicarum collectaneis deciſionum aſſequar numerum illis de D omnibus, & eorum conceſſionibus, vt mihi vires, ipſiuſque lumen, quædam in ordinem redigere haud neglexi. Et primo.

Sancti Equites Sepulchri, quibus indè nomen: vel eoquod non longè à Chriſti vrna proprium haberent domicilium: vel ex eo quia, vt peregrè euntes liberam ad ſepulchrum viam haberent E arma tractabant, originem (vt aliqui volunt) ex Helena Conſtantini Matre, inuenta poſtquam Crux fuerit, exceperunt. Nonnulli ex Caroli Magni ortum Imperio dicunt habuiſſe: verior atenim eorum habetur ſententia (vt affirmat Barboſa) qui ex Balduini tempore, Hieroſolymarum Rege, cum Paſchalis huius nominis ſecundus Eccleſiā regeret, conſtitutum ipſis volunt ordinem: Horum verò munus, vt arma in- F fideles contra ferant, Chriſtianoſque à captiuitate redimant, habetur: Crucem ducunt rubram in pectore, quæ cum ampla ſit alias quatuor in tormentorum Chriſti memoriam continet.

Habentur ſecundo Equites de Auis, qui penes Luſitanos ex Auis oppido, ex quo prima fuit militiæ ſtatio nomen excipiunt: Alphonſus Henriquez Luſitaniæ Rex ordinis Fundator extitit cum G Eccleſiæ præeſſet Anno 1146. Eugenius Tertius, Conradus Tertius Occidentē, Comnenus Emmanuel Orientem frænaret. ex Diui regula Benedicti regimen habent, fuit ab Alexandro Tertio, anno 1162. cum adhuc fundator viueret ipſorum confirmata militia: omnibus gaudent priuilegijs, quæ Sancti Iacobi de Spada, Calatrauæ, ac etiam Alcantaræ ſunt conceſſa Equitibus, & in H futurum concederentur: vt deducitur ex Gregorij 13: *conſt.*32. incipiente *Ex Apoſtolica* anno 1575. apud Laert. Cherubin. *tom.3. pag.* 398.

Calatrauæ tertio Equites in medium veniunt, de quibus extant Caſſanei ſcripta & Doctores penes Barboſam *collect.* 306. *Ipſorum lux Anno* 1158. à D. Raymundo Fiterio Abbate Ciſtercienſe in Caſtella ortum excepit, cum Romæ Adrianus 4. Paſtoris exerceret munus, I & Sanctius Caſtellæ Rex cognomento deſideratus haberetur. Occidentem Federicus Aenobarbus, Oriētem Comnenus regebat Emmanuel: eorum ordini ab Alexandro 3. anno 1164. confirmatio, ab Innocentio 3. approbatio refulſit: caſtitatem vouent milites coniugalem ex Pauli 5. tempore, qui anno 1540. illius vt legitimas contrahere K nuptias valerent, conceſſit, cum coniugalem caſtitatem ſeruarent, & mulier quam in vxorem ducerent è nobili haberetur ſtipite: facultas etiam teſtamētum condendi eis ineſt ex Gregorij 13. *conſtit.* 30. quæ incipit *Romani Pontifices anno* 1575. Ordinis Magiſter ducatis annuis centum pollet, vt affirmat Adamus Contzen *lib.* 9. *polit. cap.* 10.

Alcæ

Digitized by Google

A Alę quarto Equites numerantur, qui ab Alphonſo 1. Luſitaniæ moderatore Diui ſub Michaelis, & Angeli Regis Cuſtodis nomine illo ſortiti ſunt originem in Regno Anno 1165. cum Pontifex Alexander 3. eſſet, & Occidenti leges darent, ac Orienti, qui ſuperius dicti Imperatores. Sancti ſub Regula Benedicti, inſigne ipſis Archangeli Michaelis ala conſtituit, quæ purpurea ſiniſtrum ſupra latus auratos fundat B radios.

De Alcantara quinto Equites apud Iberos Sancti Iuliani ſub tutamine, ac Diui Regula Benedicti, anno: vt aliquorum ſententia 1176. & vt quidam aſſerunt 1156. ſtatuti extitere: à nobili Equite Legionenſi D. Ioerio ipſorum origo: Pontifex eo tempore Alexander 3. Occidentis Henricus Aenobarbus C Imperator, & Comnenus Emmanuel Orientis aderant, ſecundus in Gallia Ferdinandus, Octauus in Caſtella Alphonſus, & Alphonſus Enriquez in Luſitania regnabant: omnia ipſis, quæ Diui Benedicti aſſeclis, priuilegia conceduntur ex Leonis Decimi *conſt.* 1521. Teſtamentumque condendi ex Gregorio Decimotertio conceſſit 1575. fuit anno: Militiæ Magiſtrum centum annuis munerantur ducatis: vt benè citato D conſpicitur ex Authore.

Sextum Chriſti Equites apud Luſitanos locum occupant, qui Ciſtercienſi ſub regula è Dionyſio Luſitaniæ Rege anno 1316. & vt alij volunt 1320. fuerunt inſtituti: eorum ordinem, cum Occidenti Ludouicus 4. Orienti Andronicus Primus imperaret, Pontifex Ioãnes 22. confirmauit: quæ verò Templarijs erepta bona, fuere ipſis conceſſa. rubrã E pro inſigni Crucem, niueis quatuor in bracchijs ducta linea vehunt; vnde hinc Cruces rubra nitentium, & candida reſultant.

Monteſiæ in ſeptimam Equites, qui apud Valentinos veniunt ſedem; eorum ſub Diui Regula Benedicti, ac Virginis tutamine fuit ordo inſtitutus ab Aragoniæ, ac Valentiæ Rege Iacobo ſecundo Pontifice anno 1319. ac Imperatoribus F eiſdem: Calatrauæ ſub inſtituto ipſorum confirmata Romano ex Antiſtite militia, vt refert Camil. Borel. *de præſtan. Regis Cathol. cap. 74. n. 56.*

Diui Stephani octauo loco penes Florentinos, habentur milites, Coſimus Primus magnus Dux Medicæus, Diui Benedicti ſub regula ipſorum poſuit ordini fundamina, Sancto è Stephano Põtifice Florentię patrono deſumptum nomen fuit, cum Romanam regeret, vt G Pontifex, Eccleſiam Pius 4. qui ſequẽti anno ipſorum confirmationem ordini præbuit: rubram aureo Cimbo Crucem ad Melitenſium inſtar Equitum, pro inſigne ducunt, quadringentorum vſque ad ſummam ducatorum de camera valent penſiones habere: cum & contractum nil obſtet matrimonium, & bigamia, vt eſt Pauli 5. Conſtitutio ædita H ſalutis anno 1608.

Sancti Mauritij nono penes Allobroges habentur Equites: ipſi Diui Benedicti ſub regula ex Duce Emmanuele Philiberto Sancti ſub Mauritij tutela fuerunt inſtituti, cum & Gregorius 13. Pontifex, qui anno 1572. ordini confirmationem dedit, & Occidentis Imperator Maximilianus ſecundus exiſteret: albam vehunt cuſpidibus, qui in I flores deſinunt, Crucem; at cum ipſis Diui Lazari Hieroſolymitani ex Gregorij 13. diſpoſitione ordo eſſet admixtus, duorum ferunt Crucem ſimul coniunctam ordinum. Propriæ ſcilicet commixtam viridem, quæ intus haberetur, & Diui Lazari eſt; ramis diffuſis, ac inter ſe cum alia connectir. Huius Equites militiæ ſingula valent matrimonium K cum Virgine contrahere, quadringentoſque auri de camera ducatos retinere valent: vt habetur priuilegium ex Clemente 8. 1603. Nullã verò de Sancti Lazari militibus verba faciam, cum & Diui Mauritij coniuncti extent ordini.

Decimo Sancti Ioannis Hieroſolymitani, vel Melitæ Equites properant loco, qui ſub Diui Auguſtini Regula ex Getãdro Sancti Ioannis Hoſpitalis Re-

A ctore fuerunt inſtituti,cum annus 1099.
haberetur, & Paſchalis 2. adeſſet Pontifex,
quorum ordo à Caliſto 2. anno
1120. & Honorio 2. 1125. fuit confirmatus:
Vrbanus autem Octauus ſua
20. conſtitutione, quæ incipit: *Vniuerſalis*,
anno 1624. 29. Martij multa illis,
facultates, exemptiones, indulta, & immunitates,
aliaſque circa res præbuit
priuilegia, & roborauit: eos autem, &
B Hoſpitale Apoſtolicæ ſub protectione
Sedis Anaſtaſius 4. ſuſcepit: ipſi verò ex
Ordinariorum exempti ſunt iuriſdictione,
decimarumque ad ſolutionē haudquaquam,
& aliorum compelluntur onerum;
vt Pij 4. conſtit. 9. extat. Quæ autem
retinent bona, illicito & ſi fuerint
negotio acquiſita, cum hac decedunt
ex aura Cameræ neutiquam Apoſtolicæ,
ipſorum attamen applicantur hoſpitali
C iuxta conſtit. 29. Pij 4. æditam anno
1561. Quæ verò eorum Eccleſiæ nullo
modo ab Epiſcopi iuriſdictione curatæ,
viſitatione habentur omnino exemptæ.

Sed ſi fuerit aſſaſſinium ab Equite
commiſſum, Laico minimè declarari à
Iudice, ſed è militiæ ſuperiore iunctus
cum habeatur Epiſcopus: debet, ex diſpoſitione
Clementis 8. per conſtit. 37.
anno 1590. Et hac de cauſa in M. huius
D Regni R.C. anno 1594. nulla potuit deciſio
haberi: vt eſt Giurbæ affirmatio
conſ.49.in fine. quadam in aſſaſſinis cauſa:
Regem attamen illa conſuluit: vnde
minimè perſiſtere dubitatio potuit cum
Clementis 8. haberetur bulla, per quam
expreſſi decretum fuit forma ſæcularis
neutiquam Iudicis potentiam. in Eccleſiaſticos,
Hieroſolymitanos præcipuè
milites aſſaſſinij valere propter crimen,
E cuius declaratio ipſorum ſpectat ad Iudicem;
Religioſi eoquod verè habentur,
ac propriè. Riccius *in praxi fori Eccleſiaſt.
part.4. reſol.170.* Nouar. *lib. 1. quæſt. fam
cap.24.* & alij penes Barboſam *coll.* 314.
Diana *tract.1. de immunit. Eccleſ. reſol.*86.
parte 4.

Ordinis adde quod Nouitij ſæcularē
non recognoſcunt iudicem: vt affirmat
Diana *reſol.* 36. æqualiter vt forma Diui
Iacobi Equites, Alcantaræ, ac etiam F
Calatrauæ habentur: qui non ſolum
cùm profeſſionem emiſerint, at cū Tyrones
in militia habentur fori gaudent
priuilegio, veri quoniam Religioſi extant:
vt aduerſus Giurbam *in conſ.* 72.
ex Diana *loco citat.* tam ex DD. authoritatibus,
quàm ex Rotæ Romanæ in Cardinalium
Congregatione deciſionibus
probatum fuit, cum nullo modo contraria
qui ſunt in ſententia obſtent, ac G
expreſsè Maſtrill. *deciſ.* 290. *num.* 166.
Quod *in dicta reſol.*86. ampliationem in
militibus Chriſti, Auis, Monteſiæ, ac
Diui Stephani, excipit, qui vt S. Iacobi,
Alcantaræ, ac etiam Calatrauæ milites
in ſuperiorum manibus trium profeſſionem
votorum emittunt.

Vndecimam Sanctæ Mariæ Theutonicorum
Equites occupant ſedem; ſub
Virginis eoquod patrocinio anno 1119. H
ſub Diui Auguſtini regula, è quodam
Theutonico, nomen cuius nos fermè
præterit, fuerunt inſtituti: Ordini Cæleſtinus
3. anno 2192. Confirmationem,
ac militibus pro teſſera nigram dedit
limbo argenteo Crucem, candida cum
veſtis habeatur, aſſutam pectori, colloque
illam vehunt appēſam. Magnus attamen
ipſorum Magiſter nigram, quæ
auream continet, Crucem, pro inſigni I
affert. Plures habet, ac opulentas militia
commendas, & nemo, niſi Germanus,
ac Germanica exter è nobilitate in
Equitem eligitur.

Duodecimo Diui Iacobi de Spada
Equites apud Hiſpanos adnumerantur,
queis origo è nonnullis liberis Legimenſibus,
& Gallecis venit, ac etiam confirmatio
ex Alexandro 3. anno 1179.
data: Rubram in veſte gladij forma K
Crucem ducunt, quæ capulo liliato, acie
nuda, & inferius procuſſa extat: huiuſmodi
Equites Apoſtolica valent conceſſione
primas ducere nuptias, coniugalemque
ſeruant, pro voto caſtitatem
ex Alexandri 3. conſtitutione 5. cuius
vigore teſtamentum etiam valent de
bonis condere, ad diſpoſitionem poſſunt
ciuium ſuorum, vt etiam ex Clemen-

tis

A tis 7. conſtit. 32. anno 1531. & Gregorij 13. conſtit. 30. anno 1575. conceditur; Cum tria verò ſubſtantialia Religionis vota non emittant, beneficiorum, tàm ſæcularium, quàm ſimplicium, & curatorum, necnon penſionum ſeſe reddunt capaces: vt habetur ex Sac. Congreg. declaratione ſub die 10. Octobris 1600.

Reperiuntur etiam alij Sancti Iacobi B apud Luſitanos Equites, ipſi eadem, quæ penes Caſtellanos, huius milites nominis, exceperunt initia; nec aliquã retinent, niſi in teſſera, differentiam: Crux eoquod rubra, gladij quæ apud Caſtellanos aciem inferius protendit, hanc in Luſitanis haud explicat, liliatã ſed enim cuſpidem, quæ ſubiacet, demonſtrat: Huius autem pro militiæ Religioſis Conimbricenſi erectum fuit in C Academia Collegium ex quinta Pauli V. conſtit. anno 1605.

Non prætercam decimo quanto milites, qui apud Hieroſolymitanos montis gaudij nominantur: de quibus verba fecit Tambur. *de iure Abbat. tom. 2. diſput. 24. quæſt. 4. num. 96.* & Montelaus in *Chronica Ciſtercienſi lib. 2. cap. 15.* Hoc illis nomen, locus eoquod, vbi prima ordo excepit initia, & domicilium D Hieroſolymæ extra mœnia gaudij appellatus mons fuit: Ipſorum habuit militia originem: vt eſt ſententia Barboſ. *collect.* 318. eodem fermè tempore, quo Templarij, Melitæ, ac Theutonici Equites exceperunt. Fuit ab Alexandro 3. anno 1180. confirmata, ſed poſtmodum qui huius erant claſſis, in Hiſpania ſeſe Calatrauæ miſcuerunt Equitibus.

Diuæ Mariæ de Mercede penes Ara-E gonios interueniunt decimoquinto milites, de quibus Carol. Tapia *in Authen. ingreſſi C. de Sacr. Eccleſ. in verbo Monaſteria cap. 37.* & Tamburin. *de iure Abbat. tom. 2. diſput. 24. quæſt. 4. num.* 77. egerunt: Ipſorum autem ordo, è primo, Aragoniæ Rege, Iacobo Diui ſub Auguſtini regula, cum Pontificiam teneret Cathedram Henricus 3. initium habuit, primámque à Gregorio 9. anno

1230. fortitus eſt confirmationem. F

Itali decimoſexto Diuæ Mariæ Glorioſæ apud ſe retineut Equites, de quibus Tamburin. *loco citato quæſt 4. nu. 96.* & reliqui penes Barboſam *collect.* 320. *verba fecerunt.* Illis autem F. Bartholomæus de Vincentia ex Prædicatorum Ordine ipſiuſque Vrbis Epiſcopus originem præbuit anno 1233. cum IX. regnaret in Eccleſia Gregorius: Albam huius Milites Ordinis tunicam ſubcinc- G ritia cum toga ſupponatur induunt: purpuream vehunt geminis additis inſuper ſtellis in albo campo Crucem: viduarũ ſuſcipiunt, ac pupillorum pro inſtituti obſeruatione tutamen, pacemque miſcenr, necnon inter homines concordiam.

Sanctæ Mariæ de Monte Carmelo penes Francos decimoſeptimo reperiũtnr Equites; ipſi è Paulo V. Summo Põ- H. tifice Diui ſub Auguſtini regula 1609. anno cum eo in loco Henricus 4. regnaret, initium exceperunt: vnde fidei profeſſionem debet miles emittere, Euchariſtiæ ſuſcipere Sacramentum, obedientiæ votum, & coniugalis caſtitatis deponere compellitur: in Romanæ inuamen Eccleſiæ arma dicare, Virginis officium, ſingulis vel coronam diebus proferre; feſta, vel Sabathi ſacrum au- I dire luce, à carnibus feria ſexta ſeſe abſtinere tenentur: cuicumque Ordinis Equiti ex collo pro teſſera, violacea Crux Icone Virginis annexa, pendet, parique modo clamydi habetur infixa.

Præſunt etiam Sancti Spiritus in Gallia Milites; qui ab Henrico 3. Franciæ, ac Poloniæ Rege anno 1579. vt grati ſignum animi erga Deum oſtenderet, K primordia ſuſceperunt: proprio hi debent ex ordine ſacris interuenire cæremonijs holoſericum ſibi cum pallium, lilijs quod, & flammis aureis, argenteiſque diſtinctum, induant; magnum aduehunt eadem varium forma torquẽ, vnde Crux ad Melitenſis inſtar, auream quæ retineat Columbam, pendet; ſub Diui Auguſtini regula ipſorum Ordo è Gregorio 3. confirmatus moderationem excepit.

Mili-

A Militię tandem Chriſtianę hùc reuocantur Equites, illorum Fundator Vrbanus Octauus, qui & Magnus Magiſter, & Ordinis caput, ſub Immaculatæ Conceptionis titulo, ac Diui Regula Franciſci, Sancti Michaelis nec non, ac Baſilij tutamine, fuit: Hi verò & generale poſſunt capitulum condere, conſtitutioneſque, ac decreta, vt militiæ habeatur directio immutare, corrigere,
B ac iterum promere valent, cum tamen ſacra ex Apoſtolica Sede confirmationē fuerint ſortita. Tyrocinium in militiæ locum faciunt Equites: fidelitatis emittunt iuramentum, fideique aduerſus hoſtes pugnant, ac idolalatras: nec aliquis, niſi nobili, & illuſtri natus propagine ordini adſcribitur; Eccleſiaſticiſque ſuper beneficijs penſiones trecenta vſque ad ſcuta licèt ad ſecunda conuolauerit
C vota poteſt habere: vt ex Vrbani conſtitutione 11. anno 1623. conſpici poteſt. Conceſſum etiam Equitibus fori priuilegium fuit: & teſtis habetur Alex. Sperel. *deciſ.2.n.120.*

Qui autem his è Militum ordinibus laicali ſint à iuriſdictione liberi, ac fori gaudeant circa gabellarum ſolutionem, priuilegio ex diſpoſitione cap. Tridentini, & alijs ſcripſit Sperel. *in deciſ. fori Eccleſ.* ſecundo quaſi per totum, qui DD.
D vtraque duxit pugnantes pro parte, ac deciſionis tandem in fine Regis noſtri Catholici epiſtolam duxit, quæ Parthenopæo ſcripta fuit Archiepiſcopo, vt Sancti Iacobi ſcilicet Equites, Alcantaræ, necnon Calatrauæ recognoſci ab ipſo deberent, velut ex illo, qui Catholici commiſſionatus Regis, earum vt Magnus Magiſter habeatur; & hac de
E cauſa cũ defenſio debet militum ſuſcipi ad Sperellum *citato loco* ire debemus.

DE MILITARI DISCIPLINA. F

Cap. 7.

TAnto bellantium numero, ne, vt confuſum inter ſe pelagus, turbaretur, Militaris venire diſciplina debet; cui & Imperij firmamentum, & quietis inhæret tranquillitas: vt Valerij Maximi *lib.2. cap.7.* habetur ſententia. G

Hæc autem diſciplina eſt ars, qua peritus redditur pugnator, vnde Militiæ, meritò, neruus dicitur: oppoſita huic extat corruptio, quæ deterioris efficit militem conditionis: optimè hac de re Alexander Seuerus apud Lampridium aſſeruit, quod *Diſciplina maiorum Rempublicam tenet, quæ ſi dilabatur, & nomen Romanum, & Imperium amittemus.* Delectus enim ad quid poteſt inſeruire? H Validum inuenit, ac præclarum, peritum autem non reddit, quod & militaris agit diſciplina, & ſeruat: quā de cauſa *Veget. 3. cap.26. Paucos viros fortes Natura procreat, bona inſtitutione plures reddit induſtria*, dixit. Propterea Lipſius Polit. *cap.13. lib. 5.* diſciplinam vocauit militarem. *Seueram conformationem militis ad robur, & virtutem.* Optimo ergo iure commendatus fuit Cn. Manlij collega P. Rutilius Conſul, cuius ob induſtriam ſolers in armis vigilantia militibus tranſmiſſa: ipſe namque nullo ante ſe Imperatoris præuio exemplo, cum Cn. Aurelij Scauri ex ludo gladiatorum conuocaſſet Magiſtros, vt reijcerentur ictus, ac inferrentur acutiorem legibus rationem commiſcuit, virtutemque arti, artemque virtuti perſtringens effecit, vt illa huius vigore fortior, hæc illius K diligentia moderatior euaderet. Peritia enim animoſos reddit milites, & ad certamen audaces: quemadmodum Athenis proprias depromere hortationes Phormio apud Thucyd. *hiſt. lib.2. n.57.* legitur: non ſolum namque militibus neceſſaria eſt maximè audacia; diſciplina verum etiam requiritur: eo quod ſi carent animo inepti ſunt, ſi abſque diſciplina

A ſciplina inhabiles : Huius enim robore
ab Athenienſibus deuictos conſpicimus
Syracuſanos fuiſſe penes Thucydid.*li.6.*
*nu.*47. Militari enim diſciplina pugnan-
tium nonnihil animus creſcit : vt Syra-
cuſani fuit Hermocratis ſententia : qui
hoc , ſuis cum alloqueretur ciuibus cō-
mendabat : vt refert idem Thucydid.
dict.lib.6. num. 49. Hac in Liu. *decad.* 4.
*lib.*4. *num.*8. Multos abſque diſciplina è
belli peritis , qui pauci,fuiſſe deuictos.
B Quadruplex , vt Iuſti Lipſij habetur,
lib 5. *cap.*13. ſententia militaris hæc di-
ſciplina exiſtit . Partim namque in exer-
citio conſiſtit , partim in ordine , coer-
ctionem circa etiam verſatur , & exem-
pla . Exercitium præbet,vt miles ad pu-
gnam inſtructus veniat , & opus : quoti-
diana qua de re armorum demonſtrari
doctrina Tyronibus debet ; vt Vegetius
*lib.*1. *cap.*8. præcipit . Et prudentiſſimè
C quidem : omnes etenim ad artes illud,
ac diſciplinas requiritur ; & aliquis ab
eo vſus , vnde perfectio procedit:in mi-
litari propterea diligentia interuenire
oportet : Id namque Tyrones in myſiliū
iactu docet , modumque vt clypeos tra-
ctent, gradu ambulent bellico , ſuum
ſeruent ordinem , locum non deſerant,
in acie firmi perſiſtant , haſtas conuer-
tant , equos agant , arma ducant , labo-
D rent , currantque præbet : hoc liberè
pondera ferunt, ardores tolerant, ac te-
la geſtant milites: foſſam peritè ducunt,
ſudes figunt, & caſtra reddunt munita:
Riſu enim dignum, ſi, cum Athletæ Ve-
natores proprium , & gladiatores habēt
exercitium , imperiti eſſent milites,qui-
bus labor, ſi hoc præceſſiſſet,minor exi-
ſteret : adde quod ex Veget. *lib.* 1. *cap.* 1.
E feliciſſimus fermè dicitur ſudor , cum
In omni prælio non tàm multitudo , & vir-
tus indocta , quàm ars , & exercitium ſo-
lent præſtare victoriam . optimo vnde iu-
re Diuus Hieronymus. *Olim* (dixit) *qui*
nauali prælio erant dimicaturi prius in por-
tu , marique tranquillo vectos præparabant,
remos trahebant , diſpoſitumque per tabula-
ta militem firmiter ſtare conſueſcebant , vt
quid in hac ficta Naumachia , ſimulacroque
naualis pugnæ didiciſſent,in vero certamine F
non perhorreſcerent . ita ſanè qui in terra
erant pugnaturi arma tractare , vmbratili
pugna vires exercere , famem, ſitim,frigus,
æſtum , vigilias pati aſſueſcebant , vt quod
domi didiciſſent , in pugna eis prodeſſet.
Cum exercitia enim adhibentur, vel ar-
morum excitatur vſus è fortitudins via,
& audaciæ pedem haud certè miles
auertit : immo velut ad bellum eat, om-
ni, qua poteſt, alacritate, debet ad exer- G
citamenta concurrere ; qua euenit de
cauſa , vt facili modo, & laboris abſque
ſenſu pugnas tolerent bellantes : nulla
enim ratione confuſio illo remouet ex
ordine , ac diſſipat , vel ſtupidos metus,
vel defeſſos reddit labor : at cum viuaci
ad pugnam pectore concurrunt victoriā
ſecum trahunt : Nec, certè , in errorem
ille incideret , qui eorum exercitia , pu-
gnas abſque ſanguine , ac pugnas cum H
ſanguine dixerit exercitia:vt ex Ioſepho
lib. 3. *de excidio Hieroſolymæ* habemus:
diſcūt enim pacis tempore quis debeat
progredi , & ſub quo Rectore,quo loco,
quibus præcinctus exter bellantibus,nec
non agmen producere , leuiſſimoque ſi-
gno contrahere , in læuum inclinare,pe-
ritè retinent , qua ratione manipulos
tranſmittant , diuidant , & condenſent,
vel alternis vt vicibus accedere poſſint, I
& recedere : vnde his inſtructi præcep-
tis , &, vt acies diſtribuant, &, vt agmi-
na diſponant , optimè callent , tum ſiue
debeant in phalangem componi , tum
ſiue debeant confertim aggregari , lon-
ga vel oporteat ſerie diſtendi : nec illos
prætereat aduerſo , vt poſtremi fluctu in
hoſtes certent ſequentes , vtque manus,
cum biceps debeat, ac bifrons acies ha-
beri , conferant , & receptus aures præ- K
ſtent ſigno , quæ in Onoſandro Strate-
gicó , ſiue de Imperatoris inſtitutione
*cap.*10. conſpici diffusè valent . Præcipit
autem Veget. *lib.*1. *cap.* 9. vt agiles in
curſu , ac pedibus expediti reddantur
etiam pugnatores . *Vt maiore impetu in*
hoſtem procurrant : vt loca opportuna cele-
riter occupent : vt ad explorandum alacriter
pergant : & vt fugientium terga facilius
com-

Digitized by Google

A *comprahendant*. Inſtrui nec non Tyrones
monet, vt in equum cito aſcendant, ac
ex eo ſtatim prolabantur. Animos enim
ſubito haudquaquam ad arma erigunt,
niſi qui præmiſſo (vt ait Caſſiodorus)
exercitio idoneos ad illa ſeſe vident.

Ordo copiarum circa moderationem
verſatur: ipſæ namque per legiones, co-
hortes, centurias, decuriaſque diuidũ-
tur, vt, cum diſtincta benè acies habea-
B tur: facilior ad imperia ſit: ne ſcilicet
locum deſerat, ordines perturbet, nec-
non quæcumque poſſunt in prælijs eue-
nire anteacta cognoſcantur meditatio-
ne; benè diſpoſitus enim exercitus, per
quam iucundus amicis, terribilis hoſti
euadit; vt Xenophon. *in œconomic.* 4.
dixit.

De moribus curam habet coertio: ei-
borum enim libidinem, Veneris, ac ef-
C frænem linguæ moderatur licentiam,
veſtes etiam corrigit, & facta: vt belli-
cè milites incedant in armis agit, obe-
dientes reddit, violentias arcet deni-
que, ac rapinas. Debent propterea
maxima Duces vigilantia inſiſtere, ne
militibus eò indulgeant, vt Martialis
corruat diſciplina, & per audaciam, in
rectores, bellantes reddantur contuma-
ces; at iuxta legum ſeueritatem ipſorũ
D arginem ponere feruori: eoquod enim
vltra neceſſitatem clementes habiti sũt
Duces. cum Cæſar bellum gereret in
Africa, Romanæ, quæ in Italia tracta-
bant arma legiones miſere à diſciplina
declinarunt militari: vt refert Hirt. *de
bello.* Alex. *nu.* 53. cum bellatori enim
magna eſt conceſſa licentia, quæ vene-
reos inter actus, & otij verſari eos per-
mittit, mentes adeò corrumpit, nullo
vt modo peritorum illi haberi poſſint in
E numero. iure igitur optimo penes Ta-
citi *Annal. lib.* 13. *num.* 22. Iuſſum à Ne-
rone depromptum ad theatricos me,
Prætoriani ludos concurrerent mili-
tes, en ille, *Fine anni ſtatio cohortis aſſi-
dere ludis ſolita dimouetur, quo maior ſpe-
cies libertatis eſſet, vtque miles theatrali li-
centia non permixtus incorruptior ageret.*

In præmijs, honore, ac opibus, quæ
ſtrenuo datæ pugnatori ſint, vel promiſ- F
ſæ militaris exempla cõſiſtunt diſcipli-
næ: ad quam, præcipua vt pars, debet
etiam pœnę interuenire metus, quæ bel-
lanti, cum delinquat, aduehatur; Lip-
ſius namque *lib. polit.* 5. *cap.* 13. maximũ
afferre vtraque iuuamen exercitui re-
putauit, vt militi robur, animumque
indant, ac honeſtatem. Præmia quidem
pectus acriter incendunt, vt armis hoſti
ſeſe pugnator formidabilem reddat; pœ- G
næ vt exercitus etiam firma virtus red-
datur, faciunt; eo namque in loco ma-
gis frequentes cum tumultus extent, ſe-
ueritas debet interuenire. Hac de cauſa
prudens fermè Cloatchi vox apud Va-
ler. Max. *lib.* 2. *de diſciplin. milit. num.* 2.
externis in exemplis habetur, qui *à mi-
litibus Imperatorem potius, quàm hoſtem
metui debere*, dictitabat; Maximè nempè
ipſi debent animis pendere, ſi ſtrenuè H
haudquaquam ſe geſſerint, abiecti an
Duci ſint vel iucundi.

Hoc attamen in loco attenta mihi di-
gnum conſideratione videtur: vtrum
aptior ſcilicet ad militaris conſeruatio-
nem diſciplina ſeueritas habeatur, vel
humanitas? Hinc maius afferre iuuamẽ
rigor aſpicitur: natura enim humana,
cùm nimis corrupta ſit, ac ad mala pro-
pendat, ne dilabatur, vt duriori, quàm I
clementia exiſtit vinciatur fræno exigit;
Valer. accedit Maximi ſententia *lib.* 2.
cap. 7. qui, *Aſpero, & abſciſſo caſtigationis
genere militaris diſciplina indiget, qui vi-
res armis conſiſtent, & vbi à recto tenore
deſciuerunt oppreſſura ſunt, ne opprimun-
tur.* Quod & confirmat Corbulonis Du-
cis optimi exemplum: qui Claudij cum
Neronis tempore præclarus inter alios
exiſteret dignus habitus eſt, vt vetuſtio- K
ribus etiam æqualis redderetur patri-
bus. Is namque rigore, tàm in ſe, quàm
in milites adhibito; pœnarum necnon
formidine bellicam partim reſtituit, par-
timque introduxit diſciplinam, & con-
ſeruauit. Hoc prius Germanicæ ſenſe-
runt acies; vt refert *lib.* 11. *num.* 28. Ta-
citus ita. *Legiones operum, & laboris igna-
ras populationibus lætantes veterem ad mo-*

rem

A *rem . . . ; ne quis agmine decedere, nec pugnam, niſi iuſſus iniret; ſtationes, vigiliæ, diurna nocturnaque munia in armis agitabantur.* Poſteà verò qui Armeniæ reperiebantur in locis bellatores; eorum namque plurimi iam veterani, nec de vigilijs quidquam ſciebant, vel excubijs, nec vallum duxerant vllo tempore, aut foueam: nonnulli etiam Syriæ qui habebantur in oppidis . . . ſibi neutiquam adnectere nouerant: quia de B cauſa cum ipſe Tyrones inſimul, ac grandes ætate conuocaſſet, hybernum vt frigus tolerarent, feris adduxit ſub pellibus. quare idem *lib. 13. num. 31. 32. & 37. Ipſe cultu leui* (addit) *capite intecto, in agmine, in laboribus frequens adeſſe; laudem ſtrenuis, ſolatium inualidis, exemplum omnibus oſtendere: dehinc, quia duritiam Cæli, militiæque multi abnuebant, de* C *ſerebantque remedium ſeueritate quæſitum eſt; nec enim, vt in alijs exercitibus, primum alterumque delictum veniæ proſequebatur; ſed qui ſigna reliquerat, ſtatim capite pœnas luebat.* Quapropter huiuſmodi citatus, rigoris adducens effectum. *Idque vſu ſalubre* (inquit) *& miſericordia melius apparuit; quippè pauciores illa caſtra deſeruere, quàm ea, in quibus agnoſcebatur.*

D Maius tamen ex aduerſo iuuamen adducere humanitas videtur, quàm rigor; Clementia enim (vt Plutarchus in Catonis Vticenſis vita *num. 1. cap.* 288.) cauſa extitit: vt priſtinam adduxerit ille, cum Tribunus militum eſſet, in diſciplinam legiones, quæ Rubrico è Prętore fuerint in Macedoniam tranſmiſſæ; ignauiæ ſeſe dederunt, cuius verba hęc; *Milites ſibi pares efficere, non timore ali-* E *quo iniecto: ſed verbis, ac rationibus eos caſtigans: difficile igitur dicta eſt virum humaniores, vel fortiores ſua eos diſciplina effecerit.*

Hac de re moderatus debet exercitus Dux in pœnis exiſtere, ac lenitate; nam ſicuti nimia clementia, diſſimulatio nec non adeò in Præfecto reprobatur, vt grauem infamiæ notam incurrat, ſuis ſi à militibus commiſſas impunes haberi F tolerabit violentias, pœnaſue à legibus præſcriptas contemnere auſus fuerit; nõ diſpar enim habetur crimen, vt rapinam Iudex patret, quàm abſque punitione raptores dimittat. *l. 8. & 9. C. ad legem Iuliam de vi publica.* Ita crudelitas ex aduerſo; &, quæ nimia extat, ſeueritas vituperio in Rectore digna eſt; nemo namque immoderato vti propria debet authoritate modo. *l. vnica C. de emendat. ſeruor. homicidi;* quin immo reus extitit G officialis, qui nulla cum habeatur, & minima, cauſa, mortem adduxerit militi. *dicta l. vnica C. eadem.* Prudens quadocauſa debet ex cruoris auiditate diffugere, ac potiùs in vinculo reos conijciat, quàm ſanguine madeſcat; ſed ſi facti expoſcat crudelitas horrendi patratores delicti ſupremos, vt punitionẽ excipiant iudices dimittat. argum. *l. 1. C. de emend. propinquo.* Nimiam ne inſe- H bilem continere, ac reieciſſe bonorum videatur conſcientiam: lenitatem propterea magis in militum officialibus probo quàm rigorem; ſæpè namque maiorem clemens animus virtutem, quàm ipſa ducit pecunia: ille namque melior Tacit. *lib. Annal. 13.* viſus fuit.

DE POENIS, *QVAE MILITVM* I

Delictis infligenda.

Cap. 8.

QVid in militum pœnis verborum opus eſt? Nomen ipſum ex ſe poſcit: eorum namque in animo ferina imperium obtinuit inhumanitas; ita Lucanus *lib. 10.*

Nulla fides, pietaſque viris, qui caſtra
ſequuntur.

Hi enim cædes inter, & cruorem cum ſeſe verſent nullum intentatum relinquunt nefas; nunc enim per execrandas libidines, modo per inexplebiles rapinas, deteſtandos paulatim per dolos, fraudeſque audacter abſque pœnæ metu

A tū eunt. Cumque pedetentim in armorum & exercitio, & vſu hebeſcant, informes ſatiare furores, indomitaſque voluptates appetunt: ſeuera eis hac de re non ſolum, at quaſi etiam (vt ita dicam) nimis rigoroſâ iuſtitia infligi punitiones debent omnibus, quæ patrātur in delictis. Et quoniam pœnæ, quæ militum ducuntur ob crimina, vel capitis ad periculum pertinent, vltimum cum B ſcilicet ſuppliciū intelligitur, vel mors. *l.* 21. *ff. de pœnis*. Vel aliam ſpectant ad correctionem, quæ pro Iudicis arbitrio, vt delicti habetur malitia, datur. Bocch. *de bell. cap.* 13. Ac etiam eoquod illorum crimina nonnulla propriè militaria exiſtunt, plurima cæteris etiam communia hominibus. *l.* 2. *ff. de re militari*. De illis, hoc in loco, bellatoribus quæ conueniunt, verba faciemus.

C Varia, ſed enim, pœnarum extant genera; Iudicis quædam feruntur ad arbitrium, caput nonnulla exigunt: illa plurima exiſtunt: quæ inter primo Fuſtiaria venit punitio, cum ſcilicet qui agmen ſine cauſa exceſſerunt, fuſtibus vapulant, aut virgis, quiue minus reliquere ſtationis. *l.* 3. §. 6. & §. *qui ſtationis, ff. de re milit.* ſecundo munerum indictio extat, eum aliquod ſcilicet ob cri- D men, ex quibus haberentur expertes, onera imponuntur militibus; vt videtur *in præfat. tit. de re milit.* Ignominioſa, tertio, miſſio, & exauthoratio. *l.* 2. §. 1. *ff. de his, qui not. infam.* cum gradu, quarto, militiæ depelluntur, qui exclamationem aduerſus, leuemue querelam tumultus immiſcent. *l.* 3. §. 2. *ff. eodem*. Pecuniaria, quinto, multa ex Iudicum arbitrio ſolet militibus induci. Boccher. *de bell.* E *cap.* 13. Cum ſtipendium, ſexto, imminuitur, hac qua de cauſa, qui plectuntur forma æredirut i nominabantur: ipſis enim, vel menſtrualis, vel annua ſubtrahebatur penſio. Petrus Crini. *de hon. diſcipl. lib.* 18. *cap.* 6. Mutatio, ſeptimo, habetur militiæ, quæ per vinum adducitur, & laſciuiam; capitis namque pœna reis huiuſmodi remittitur. *l.* 6. §. 7. *ff. de re milit.* Octauo, qui militiam de- F ſerit, valet denuo, cum leuis tradatur pœna reſtitui; ſed ſi hoc ſecundo fecerit amittere vitam debet. *l.* 5. §. 3. *ff. de re milit.* Tyrones autem venia ſunt digni, qui ſi hoc bis commiſerint competenti debent punitionem rigore ſuſcipere. *l.* 3. §. 9. *ff. eodem.* quique ſemel trāſfugit, impunis habebitur ex *nouell.* Leonis 67. Deſertor autem cum ductus è Patre fuerit in deteriorem ſolum datur G militiam, ne ad ſupplicium parens attuliſſe videatur. *dicta l. milites* 13. §. *deſertorem, & l. qui cum vno* 4. §. *qui à patre, ff. eodem*. Qui verò in deſertione tēpus compleuit militiæ, priuatus meritò habetur. *dicta l. deſertorem*, §. *qui militia, ff. eodem.* Aliena qui nono ſubtraxit arma, ex militiæ depellitur gradu. *d. l.* 3. §. *qui aliena, ff. eodem.*

Poſteriori debet punitionis genere H caſtigari, qui ædicto ab exercitus Duce facto, nullum dabat, priſco æuo, reſpōſum; vt libertatis enim proditores in ſeruitutem redigebantur, à capitis namque pœna receſſum. *l.* 4. §. *qui poſt deſertionem, ff. de re milit.* Qui manus deindè Præpoſito intulit, vel Centurioni vitam amittit, petulantiæ nempè, ob perſonæ dignitatem, crimen augetur. *l.* 6. §. 1. *ff. eodem.* Cum omnis è milite, Du- I cem contra, vel Præſidem patrata contumacia vitam auferat pertinace. *d. l.* 1, §. 2. Qui ſuum etiam hoſtibus cinctum, defendere Præfectum recuſat, vel deſerit, cum occiſus enim fuerit aduerſarius dari morti debet. *l.* 3. §. *final. ff. eodem.* Qui namque vires cum fermè haberet, tutamen Præpoſiti negauerit ſuſcipere, in eadem extat cauſa, qua reus, vt ſi nulla reſiſtere forma valuit, eſt venia di- K gnus. *dicta leg.* 6. §. *final. ff. eodem*. Cum irreuerens habebitur, tertio, miles non ſolum ex Tribuno, vel Centurione, at præcipuo etiam debent è Duce corrigi. hac de cauſa, cum obſtiterit punienti notam incurrit infamiæ: immutat, vitem ſi tenuerit, militiam: ſed cum ex induſtria confregit,

Digitized by Google

A git, capite pœnas dabit. *l.* 13. §. 5. *ff. eo-*
dem. Viteò enim pro bacillo vitis intel-
ligitur quo, & Centuriones, & Præpo-
ſiti verbera ferre militi ſolent: vt eſt do-
ctrina Antonij Nebriſſenſis in Lexicon
iuris Ciuilit. V. Qua de re Iuuenalis de
Mario ſub Centurione conſtituto.

... Nodoſam poſt hæc frangebat vertice
vitem.

Qui in exploratione, quarto, cum ho-
B ſtes inſiſtant emanet, quemadmodum
qui è foſſa recedit pro pœna caput da-
bit. *l.* 3. § 4. *ff. eodem.* Si rem, de qua è
Duce prohibitio venerit, facere auſus
fuerit, illius vel contempſerit mandata,
mortis, optimè licèt ſucceſſerit, puni-
tionem debet ſubire. *d. l.* 3. §. *in bello, ff.*
eodem. animus enim in maleficis conſpi-
citur, non euentus. *l.* 14. *ff. ad Leg. Cor-*
neliam de ſicar. Vnde pertinaci in militia
C mandati punitionem transgreſſio exci-
pit, nulla tamen habita ratione victoriæ,
Pariſ. de Put. *de re milit. fol.* 18. Tiraqu.
de pœnis temp. cauſ. 52. Præcipuum ha-
bemus exemplum ex Diuo Thoma *de*
Reg. princip. lib. 3. *cap.* 5. & D. Auguſtin,
de Ciuit. Dei. Torquatus enim filium ne-
ci dedit, ſuum eoquod in ædictum iu-
uenili commotus ardore hoſtes aggreſ-
ſus eſt, qui, etſi victor è pugna euaſerit,
D ex eo quia tamen propriæ caſtra gentis
diſcrimini expoſuit, militareſque ad-
uerſus leges peccare viſus; at ne plus
mali, afferret Imperio, quàm boni oc-
ciſo gloria in hoſte filio maluit ille pri-
uari, quàm bellicæ iniurijs diſciplinæ
ſeſe indulgentem præbere. Qui horri-
dam, ſexto, concitauit militum ſedi-
tionem debet caput amittere. *l.* 3. §. 19.
ff. de re milit. Sed ſi vociferationem in-
E fra, leuemue querelam, excitata per
aliquem fuerit ſeditio, illo in caſu mili-
tari depellitur è gradu: cum plures au-
tem vno conſpirent in flagitio, aut defi-
ciat legio auocari militia ſolet. *d. l.* 3. §.
penult. ff. eodem. Septimo, qui pacē exer-
citus conturbat, mortis haudquaquam
effugiet pœnam. *l. fin.* §. *fin. ff. de re mi-*
litari. Qui ſtationis, octauo, munus re-
linquit, vel proprias vigilias deſerit, aut

pœnam ſuſcipit, aut gradū amittit. *dicta* F
l. 3. §. 5. *ff. eodem.* Deſertionis peccatum
nono, patrabit, qui ſolitis deſiſtit ab
excubijs. *l.* 3. §. 6. *ff. eodem.* Qui autem
tale munus deſeruit caput in pœnam
dabit. *l.* 10. *ff. eodem.* Deſertor nempè, qui
è ſignis belli tempore pedem verterit.
l. 1. §. *deſertor, C. de deſertoribus lib.* 12.
Qui longum verò poſt temporis inter-
uallum, cum vagus extiterit, denuò
redit; ſi reperiatur in Vrbe mortem ſub- G
ibit; at ſi alio depræhenſus in loco fue-
rit: prima reſtitui è fuga valet, è ſecun-
da tamen vitæ rapiendus; inſpici autem
debet ſi ſolus, vel cum alijs receſſit,
quale temporis ſpatium extra exercitum
conſumpſit, an ſpontè redeat, vel in
hoſtium fuiſſe manibus affirmet, quod
ſi probauerit militiæ debet iterum do-
nari; & quoniam hoc dilucidè videri
nullo modo valet; argumenta sūt opus: H
tranſactas nimirum ſi per pugnas ſtre-
nuus extiterit miles, cui plena; hoc in
caſu, eſt fides præſtanda; ſed ſi peſſimus,
emanſor ſcilicet, negligens, ac hebes,
neutiquam dicta ipſius poſſunt vigorem
habere. *l.* 5. §. *in barbaris,* & eo in loco
Gloſ. *ff. eodem.* Qui à carcere decimo,
vel à cuſtodia miles fugit; nullo haberi
deſertor debet modo: ſi fractis autem è
retinaculis fugam faciat capite crimen I
delere oportet. *l. miles* 13. §. *eius fugam,*
ff. eodem. Deſertores vndecimo, cum de-
præhenſi obſtant, velut rebelles oppri-
muntur. *l.* 2. *C. de deſertoribus, l.* 2. *quando*
liceat ſine Iudice vnicuique ſe vindicare.
Qui deſertorem, duodecimo, apud ſe
occultauerit, ac longo ibi manere tole-
rarit mortis punitionem ſupplicio exci-
pit: quod ſi loci Dominus ea deſertorē
in parte latere ſciuerit, in ea dominium K
amittit; quique hoc propalarit ingenuus
immunitate donatur. *l.* 1. *C. de deſertori-*
bus lib. 12. Si ipſo autem in fugæ actu
fuerit appræhenſus transfuga, capite
pœnam luet: *l.* 1. §. 11. *ff. eodem.* Tali
namque in crimine principium punitur,
ac voluntas. Cuiac. 15. *obſeruat.* 25. &
lib. 19. *obſeru.* 10. Quo in loco cœptum
affirmat, neque vlla perfectum ratione

Ooo 2 pœ-

A peccatum punitionem accipere. Gothi-
fredus *in l.18. ff. de pœnis*. Cum quis val-
lum decimotertio traſcendit, perpeti
mortem debet. *l.3. §.17. ff. de re milit.*
Si decimoquarto fugam in acie miles
omnium primus facit, cum alij ſpectent,
peſſimum eoquod exemplum attulit, vi-
tam debet amittere. *l.6. §.4. ff. eodem.*
Si arma decimoqninto ex aliquo belli
amiſſa, vel alienata, locus pœnæ mor-
B tis datur: humano tamen, ac benigno
modo militiam immutat. *dicta l.3. §.12.*
ff. eodem. Graue namque ſi hæc alienan-
tur, crimen habetur, quod par deſer-
tioni, cum omnia diſtrahuntur, exiſtit;
at ſi illorum partem, verbera debent in-
fligi: Tyroni autem hoc in peccato fa-
ciliori venia datur forma. *l.14. §.1. ff. eod.*
Si cōmilitonem decimoſexto quis gla-
dio percuſſit crimen committit capitale.
C *l.6. §.6. ff. eodem*. Qui ludricam deci-
moſeptimo artem exercuit miles, aut ſe-
ſe, ad ſeruitutem, venire tolerauerit, vi-
tam debet amittere. *l. quædam, delic. 14.*
ff. de pœnis. Qui decimooctauo ad com-
meatus diem nullo reuertitur modo eā-
dem ſuſcipiat, quam & deſertor, puni-
tionem: ſi legitima verò fuerit cauſa de-
tentus, dignus equidem venia exiſtit.
l.6. §.7. ff. de re milit. Miles tandem, qui
D non doloris impatientia, vel tædio vitæ,
morbo nec non, aut furore ſtimulatus,
vel pudore mortem ſubire quæſiuerit,
capitis excipere cogitur pœnam. *l. omne,*
delict. 6. §. qui vulnerauerit, ff. eodem. l. ſi
quis 37. §. fin. ff. de pœnis.

Aliæ inueniuntur pœnæ, ac exempla,
quæ Tholoſ. *de Republic. lib. 10. capit. 7.*
tradidit; non adduxi enim, pro-
lixam ne inſtituiſſe oratio-
E nem, ac iucundus ve-
ritatis amator
eſſe vide-
rer.

§ † §

DE MILITVM PRAEMIIS, F

Et Priuilegijs.

Cap. 9.

VT vero, dum ob audaci animo, ac
inſolenti ſtimulos excipiunt mili-
tes è furtis ſeſe compeſcunt, velutque
fræno martiales reguntur furores, ſi pa- G
ratas videant criminibus pœnas, ita op-
tima excitantur ad facinora, præpoſita,
cum præmia cernunt, ac priuilegia, &
ſublime ad gloriæ cacumen inducũtur:
nemo enim, niſi ſcopum ad benè agen-
dum habeat, ſeſe prudenter dirigit. hac
de re, cum nonnulla, & perapta qui-
dem circa illorum pœnas diſcurrerim,
de præmijs, ac priuilegijs præſenti ver-
ba facere in loco non ſupcruacaneum H
putabo.

Nullum (quis inficias ibit?) Princi-
pes maius præbere incitamentum, niſi
præmia poſſunt; hinc varia fuere anti-
quis è Regitoribus dona præpoſita: Co-
ronas enim diuerſas inuenerunt Roma-
ni; murales nimirum, cum quis primus
hoſtiles aſcendebat muros; ciuiles, cum
ex aliquo fuiſſet ciuis morti raptus; Na-
uales cum fortiter æquoreo ſeſe gerebat I
miles in prælio, quarum intuitu plura
ſunt acta facinora, quàm non fecerint è
rigore homines compulſi: Hiſpani etiã
Reges antiquitus Religiones fundarunt
militares, vt non modo ſolius nobilita-
tis; indicium verum etiam virtutis eſ-
ſent. Quis enim ſuo caput pro Principe
periculis exponeret, niſi præmium la-
bori ſperare liceret? Hoc namque ſi ca-
reat Reſp. fulcro, quàm primum (vt K
Athenienſium illa, quæ omnibus, &
fortunis, & decore denudata è Mace-
donibus fuit) concidet: Solonis eòquod
à ſententia, duobus firmari columnis
Rempubl: præmio ſcilicet, & pœna, ſci-
mus: ac binos in mundo eſſe Deos pœ-
nam, & beneficium, affirmauit Demo-
critus, cum demonſtraret nempè abſque
his gubernari minimè orbem poſſe: his
for-

Digitized by Google

A fortes & homines, & viles ad facinora excitantur: vnde vt illi fortius operentur, Princeps debet, aut Dux militibus vigoroſè pugnantibus. remuneratione adferre: vt Metellus apud Salluſ. *bel. Iug. num.* 38. proprios erga ſubditos egit. Non ſolum autem præſentia, vt ſtrenuè pugnent, futura verum etiam bellatores animant. quemadmodum Octauianus, & Marcus Antonius cum Brutum, B Caſſiumque aduerſus eſſent pugnaturi fecerunt: hoc teſtatur Dionyſ. *hiſtor. lib.* 47. *num.* 10.

Conſideratione tamen dignum eſſe mihi videtur; quis debeat diſtribuendis in præmijs teneri modus; aliquando nāque vt ſubditorum animi promiſſis allecti maiori ſeruiant ſtudio illa differre oportet, modo ſtatim illa ducere neceſſe; nam ſi differri puſillanimi videant C noua exponere ſe ad pericula recuſabunt; vt Iuſtiniani Milites Belliſarij ſub ditione fecere; qui viliter ab illo donati belli diffugiebant horrores; vt refert Procop. *de bell.* Gothifr. *lib.* 3. *n.* 10.

Vigilanter autem Princeps caueat, nè tam profuſis in illis exiſtat, vt militum corrumpat animos: Nero enim, eoquod maxima præbebat dona militibus, taliter eorum deiecit vires, vt nequaquam illos parcus etſi Galba, priſtinam reduD cere ad diſciplinam poſſet: Muneribus etiā nimis proprio cumulauit eos Othon damno, vt Tacit. *lib.* 2. *num.* 99. explicat. Conſulere igitur debet, ne ſupremi exercituum Duces frequenter bellatores munerentur: huiuſmodi namque occaſione militum ſibi animos cum cōcilient Imperium ſubtrahere valent, vt Cn. Piſon ad ſe donis Syriæ milites duE xit: citato in loco Tacitus affirmat. agminum hac de cauſa ductores curent, vt ſpiſſis abſtineant ſeſe à muneribus: hac enim ratione militarem ſæpiùs coercent petulantiam: Veſpeſiani exemplum habemus, qui tot moderans præceſſorum dona meliorem exercitum reduxit in formam. Tacit. *lib.* 3. *num.* 83. *Ne Veſpeſianus quidem plus ciuili bello obtulit, quā alij in pace, egregiè firmus aduerſus militarem largitionem, eoque exercitu meliore.* F

Moderata debent ergo Principes liberalitate ſtrenuis ferre præmia militibus; eòquod iuſtitiæ cum ſatisfaciant viles ad præliandum incitant, & animū fortioribus augent, vt fuit Cyri ſententia penes Xenophon. *lib.* 2. *num.* 7. Ex ipſis hac de cauſa poſtquam victoria in exercitu, laborum debent victores præmia ſuſcipere; tali enim Cæſar forma Caſſij milites remunerans egit: illi namque intrepidi Cn. Pompeium aduerſus G arma tractarunt, vt teſtatur Hirtius *de bell. Hiſpan. num.* 9. Ita etiam de Metello ſecundè Iugurtham contra pugnam inſtituiſſe narrat Salluſt. Principes autem, ſi munera nullo præbeant modo eis, qui multa ipſorum patrarunt in obſequium, pluresque perpeſſi labores ſunt, anſam, vt pericula diffugiant in futurum, præbent. Hoc Iuſtiniani accidit militibus, H qui Alexandri ſub regimine Belliſarij in Italia ſucceſſoris arma tractaret: vt narrat Procopius *de bello.* Gothifr. *lib.* 3. *num.* 10. Malè ſe, cum labores nullo eſſent in pretio geſſerunt.

Plurima extant priuilegia, quæ militibus conceſſa eueniunt. Et primò nulla ratione iuris adſtricti ad ſolemnitatem habentur, cum ipſorum teſtamenta illius haudquaquam ſubijciantur vinculis. *l.* 3. C. *de teſtam. milit.* cum occupatus namque bellator exiſtit voluntas I pro iure eſt. *l.* 1. *C. de teſt. mil.*

Alia ſecundo miles pro parte teſtatus, pro altera inteſtatus decedere poteſt. *l. ius noſtrum, ff. de regul. iur. lib.* 6. *ff. de teſtam. militis. l. idem eſt* 13. §. *neque enim. ff. de teſtam. militis.* Vnum quapropter ſi ex certo miles fundo hæredem inſtituerit inteſtatus quoad patrimonij reſiduum dicitur deceſſiſſe: *d. l.* K *ſi miles* 16. *ff. eodem.* Quod ſi duo cum è milite inſtituti hæredes fuiſſent, hæreditatem alter amiſerit, huius alio pars hæredi haudquaquam acquiritur, ſed inteſtatus pro illa defunctus miles deceſſiſſe videtur. *l. ſi duobus* 37. *ff. de teſt. militis.* Ad legitimos vnde militis pertinet hæredes, *l.* 1. *&* 2. *C. eodem.* cuius aſſe-

A aſſeclæ ſententiæ habentur Molfeſius
in ſum. tom 2. tract. 13. *cap.*2.*num.*59.&
Boccher. *tract. de bello ſapè citato lib.* 1.
*cap.*20. *num.*3. Affirmari qua de cauſa
debet, quod ſi aliqua miles è parte in-
ſtituerit hæredem, ex alia verò neuti-
quam, in primo vocatus ſuccedit, in
poſteriori autem qui ab inteſtato veniũt.
dicta l. ſi duobus 37. *ff. de re milit. teſtam.*
Quamuis integræ tertio debeant literæ
B non autem notæ in teſtamento explana-
ri. *l ſed cum* 6. *in fine, ff. de bonor. poſſeſſ.*
milites attamen in teſtamento hæc nul-
lo modo rigoroſè debet obſeruari ſolē-
nitas: notis namque ipſi teſtamentum
hæredisque valent nomen ſcribere. *l. Lu-
cius* 4. *in principio, ff. de teſtamen. militum.*
Bocchet. *lib.* 1. *cap.* 18. *num.* 8. Tiraqu.
de priuil. piæ cauſ priuil. 12. Adde quod
ſi miles in prælio degens, quid vagina,
C vel clypeo, cum proprio ſplendeat ſan-
guine, adnotarit, vel tempore, quo vi-
tam emiſerit, gladio in puluere ſcripſe-
rit, firma ſtabiliſque iſthæc dicitur vo-
luntas. *l.* 15. *C. de teſtam. militis.* Et pa-
ganorum licèt quarto, adeſſe in teſta-
mento ſeptem debeant teſtes, vel quin-
que ſaltem inter liberos, cum teſtamē-
tum attamen condi militis oportet ſuffi-
cientes duos eſſe aſſerit Guidon Papa
D *in deciſ. Gratianop. quæſt.*593. *num.* 9. &
10. & ſi nullo modo teſtamentum in
conflictu, vel tentorijs, aut etiam in
exercitu fecerit. Molfeſ. *dicto tom.* 2.
*cap.*2. *tract.* 13. *num.*56. Mutus, quinto,
ſurduſque miles, cum in caſtris exiſtat,
ſermonemque amiſerit, ac auditum, iu-
re certum eſt, ac militari priuilegio il-
lum poſſe teſtari. *l.*4. *ff. de teſtam. milit.*
Quo in loco expreſſa declaratur forma,
E iure ſurdum, mutumque militari, cau-
ſaria priuſquam habeatur miſſio, conde-
re teſtamentum valere, cum ſcilicet vel
in numeris maneat, vel in caſtris degat,
vnde ſcripto ſaltem, vel nutu, aut etiam
ſignis propriam explicare ſufficiēti mo-
do voluntatem ſupremaque componere
iudicia poteſt. *l. in fraudem* 15. §. 1. *& l.
Lucius* 40. *in principio, ff. de teſtam milit.*
Hæredem namque miles inſtituere nutu

valet. Alexand. *in l. diſcretis* 10. *colum.* F
vlt. C. qui teſtam. facere poſſunt. Angel.
*conſ.*267. Andreas Tiraquell. *in d. tract.*
*piæ cauſæ priuil.*8.

Si miles fuerit ſexto deportatus, vel
militari, capite damnatus, delicto, Sa-
cramentique fides rapta nequaquam
extet, vt valeat caſtrenſibus teſtamen-
tum de bonis condere, ius habet. *l. ex
militari* 11. *ff. de teſtamento militis.* Sed
tamen de alijs, quæ caſtrenſia minimè G
ſint, condemnatoria niſi conceſſa fuerit
in ſententia teſtandi poteſtas, nullum
condere teſtamentum poteſt. *l. ſi quis
filio* 6. §. *ſed etſi quis, ff. de iniuſto rapto,
irrito facto teſtamento.* Boccher. *d. cap.*18.
*num.*21. & 22.

Vnum licet ſeptimo quis, cum de-
cedit condere. quod vim habeat, teſta-
mentum valeat. *l. ſancimus* 27. *C. de te-
ſtamentis, l. ſi quis priore* 29. *ff. ad Sena-* H
tusconſult. Trebell. §. *poſterior. inſtit.
quibus modis teſtamenta infirmentur.* Plu-
ra tamen condere teſtamenta, ſiue ſimul
ea fecerit, vel ſeparatim conceſſum ex-
tát militi, quæ ſi de tota, & vniuerſa
fermè confecta hæreditate fuerint, vi-
gorem continent, eo cum fuerit diſpo-
ſitum modo. *l. quærebatur* 19. *ff. de teſt.
militis.* Alias tamen ſi circa res teſta-
mentum condiderit, ſpeciali et ſi nulla I
forma declararit expreſſione, vt vigorē
vtrumque haberet. prior tamen expli-
cata per poſteriorem voluntate, haud-
quaquam infringitur: vnum quod ſed
enim habere vim diei debet, ſiro eoquod
vti iure militem velle credendum. *l. ſi
miles, ff. ad legem Falcid. l. Papinianus in
fine, ff. de inoffic. teſtam. l.* 5. *ff. de probat.*
Boccher. *dicto lib.*1. *cap.*20. *n.*9.

Suis octauo, miles in codicillis dire- K
cta hæredes forma inſtituere, ac reli-
ctam auferre valet hæreditatem. *l. milit.
codicill.*36. *in princip. ff. de iure codic.* Iu-
ris eoquod ſolemnitates militibus, quip-
pè cum eorum teſtamenta his neuciquã
ſubiecta extant, remiſſæ conſpiciuntur.
l. 1. *ff. de teſtamento militis, l.* 3. *C. eod.*

Filius nono, familias, cum extet mi-
les teſtamentum condere valet, iuxta
reſpon-

Digitized by Google

A reſponſum Hunnij in *Encyclopedia iuris, par.3. tit.5. cap.2. num.9.* Quo in loco filiumfamilias, qui ſit miles iure militari quibuſcumque teſtamentum pangere de bonis poſſe retulit; alij quãuis DD. inter quos Henan. *de priuil. militum lib. 2. priuil. 6. num. 38.* in Caſtrenſibus hoc ſolummodo habere locum dicãt; diuerſa licèt enim loquatur forma. Text. in *l. miles 22. ff. de milit. teſtament.* Eoquod
B tamen filiumfamilias militem caſtrenſia inſtituere teſtamentum circa bona, non verò paterna, militaliter valere; de ſua quamuis namque ad libitum hæreditate miles poſſit ſtatuere, alienum attamen haudquaquam minuere ius conceditur. *l. infamilias 28. ff. eodem.* Cum in ancipiti vero caſus circa illa ſolum intelligi priuilegium debet; & apta eſt. *l. ſequens. ibid.* quæ caſtrenſibus dumtaxat agi de
C bonis expreſſa demonſtrat ratione, videri tamen Boccher. *dicto cap. 18. num. 9.* debet.

Si quis decimo, cum paganus extet teſtamentum inſtituerit, ac militiam poſtmodum ſequi cæperit vigorem hoc, ſi placuerit ipſi, habebit. *l. 9. C. de teſtamento militis.* Imperfectum quod ſi permanet illud, ſcriptumque fuerit circa hoc ædictum, perfecti vim teſtamenti
D continebit. *l. 13. ff. de teſtam. mil.*

Ordinaria, licèt vndecimo, forma inſolidum adſtringantur debitores, vltimumque ad obulum ſua derelinquere, aut cedere bona creditoribus compellantur. Gloſ. *in l. penult. ff. de ceſſ. bonor.* Ac intimam vſque ad terulam hoc excutiantur modo, vt eſt ſententia Bartol. *in l. vltima, C. de bon. quæ ced. poſſ.* Priuilegio tamen, deducto ne egeat, mili-
E tes potiuntur; vt explicat Bartol. *in l. maritus, ff. ſoluto matrim.* Quo in loco Iaſon huius generis, milites, priuilegio nulla renunciationem dare forma poſſe affirmat; ſi ſuis hac de re à creditoribus cogatur, valet, ne egeat, deducere. Surd. *in tract. de alim. tit. 1. quæſt. 78.* Minimè tamen id conuenire alicui dicitur, quod & commodè facere, ac honeſtè haudquaquam decet. Bald. *in l. ſi maritus, ff. ſolut. matrim.* Dec. *in l. Diuus, ff. de re iudicata.* Iaſon. *in l. ſunt qui, ff. eodem.* F
cui reſtrictionem priuilegio ponit. Gloſ. *in l. 6. de re indicata.* cum ad contracta in caſtris debita, non autem ad quæ alio facta in loco fuerint, habere locum velit: quod iniuria cum admittatur, vim non habet. Gloſ. *in verbo armata.*

Militum, duodecimo, ductor, vel Dux torqueri nullo poteſt modo, per Text. *in l. 8. C. de quæſt.* Quod alitèr in grega- G
rijs, qui per dies quæſitionibus extant ſubiecti, militibus, procedere videtur; quod Boſſius *in tit. de indic. ad tort. num. 108.* affirmat; & clarum etiam reddit experientia.

Peculiare, decimotertio, conceſſum priuilegium fuit, vt mutua cum pactum de ſucceſſione ſeſe inter fratres iniecerint, vigorem certè id habeat per Tex. *in l. licet, C. de pactis:* quo in loco: *Si duo* H
fratres ad diſcrimen prælij pergentes ad cõmunem mortis fortunam fuerint pacti, vt ad eum, qui ſuperſtes fuiſſet, res eius, cui caſus finem vitæ tuliſſet, pertinerent, exiſtente conditione rerum eius compendium ad ſuperſtitem prompto fauore principalis conditionis delatum eſſe intelligitur. Succeſſionem etenim circa militum pacta, & indifferenti permittuntur modo, ac vltimæ vim retinent voluntatis. Carp. Ioui. I
lib. 15. tit. 1. reſp. 3. n. 25.

Militis, decimoquarto, in teſtamento, ac fidecommiſſis legatis falcidiam neutiquam vigorem habere legem pro cõperto in iure permanet. *l. 12. C. de teſtam. militis. l. ſi certa. 17. §. vlt. l. ſequenti, ff. eodem, l. inteſt. 7. C. ad legem falcid. l. ſi poſt miſſionem 17. l. ſi miles 19. ff. eod.*

Etſi decimoquinto vulgo, ac de communi iure omnes, in criminalibus non K
ſolum, in ciuilibus verum etiam cauſis poſſint ad teſtimonium cogi. *l. 16. C. de teſtib. l. 19. & l. 8. ff. eodem.* Nulla milites attamen ratione ſuis auocari à ſignis, vel muris, vt agant teſtimonium, poſſunt. *l. 3. §. fin. & l. 8. ff. eodem.* Garzia *de Nobil. gloſ. 48. §. 4. n. 9.*

Donationem decimoctauo, quæ in mæcha ſit collata, reuocationem quamuis

A uſis pati haud poſſe iure communi conſtet; vt eſt diſpoſitio *l.3. §.1. ff. de donat. inter vir. & vxor.* In militibus attamen vim haudquaquam habere compertum eſt: à focarijs enim ſpoliari milites neutiquam Imperator induliſit. *in l.2. C. de donat. inter vir. & vxor.*

Præmia, deciumonono, militum, donatiua ſcilicet priuata, ſub pignus ob pactum dari haud poſſunt, ita vt licet
B per illud generali cõfectum forma omnia extent bona pignori obligata, minimè tamen vigorem de illis habet per Tex. *in l.5. C. quæ res pigno. oblig. poſſeſſ.* Gloſa verò cum ſe fulciat *l.40. ff. de re iudicata.* quod tale Iudicis authoritate pactum valent bellatores conficere aſſerit; iſthæc lex: *Commodis præmiorum condemnato placuit interdici, & eam pecuniam iure pignoris in cauſam iudicati capere in*
C *ſubſidium. l.4. C. de exequen. rei iudicatæ.* Priſco enim tempore hypothecam haud certè habebant milites, at cum ſæpius interpellarent creditores miſericordia moti eam cõcedebant Imperatores. Nouel. 53. *cap.5.*

Si milites, vigeſimo, inconſultò, nec legis beneficio, aut Inuentarij hæreditatem adiuerint; ipſius vltra vires nullo tenentur modo. *l. vltima in fine, C. de iure deliber.*

D Etſi vigeſimoprimo ſtatutũ communi iure ſit feriatis ne iudicium fiat diebus, quietemque forenſia excipiant negotia. *l.9. ff. de ferys.* Neque aliquem iudicialis qui ſit procedi ad actum debeat: ſed cunctas & lites, & fori ſtrepitus à ſe longè homines remoueant. *l.2. C. de ferys.* Taliter vt minimè habitus proceſſus, ac eo ſententia lata die, ac promul-
E gata vigorem teneat. *Cap. conqueſti de fer.* Quæ ad militarem tamen pertinent diſciplinam hiſce peragi temporibus valent: hæc autem inter cuſtodiarum eſſe cognitionem affirmat. Vlpia. *in l.9. ff. de ferys.* Huius generis enim cognitiones, cum nullo feriæ in contrarium obſtent modo, inſtitui poſſunt, ac etiã debent. *l.12. ff. de public. indic.* Feriatis hac de cauſa licitum extat pugnam diebus indicere: Machabæorum enim habetur F
exemplum, Sabathi namque luce, quæ & ipſis pro ſacra, feliciter, & vlla ſine offenſa, Numine bellum ſecundo inſtituere: & aptus eſt Tota *in l.3. C. de fer.* & ſi contrarium verò, cum neceſſitas haud extat, vel vtilitas, doceat Caſtrus Pilatus *tom.1. tract.6. diſpu.5. pun.6. num.12.* Seruile namque opus habetur. In 2.2. tamen *quæſt.40. art.4.* Diuus Thomas licitam poſſe modo feſtis arma die- G
bus, cum neceſſitas poſcat, tractari affirmat, quod vim, ſi hæc non inſtet, non retinet: Loren etiam addit in *2.2. q.40. artic.4.* Ex neceſſitate non ſolùm, quæ vigeat, ac vtilitatem: ſed abſque vtraque feſta prælium inſtitui luce aſſeruit poſſe; In quo peccatum, cum nulla ſacrum prætermittatur forma, nequaquã interuenit: feſti namque circumſtantia diei iuſtum non vitiat bellum, vel iniu- H
ſti auget fœditatem: præliari etenim ſeruile haud opus extat: bellicos vt etiã ludos agere; vel gaudij ergo haſtiludia inſtituere, vel ob exercitium, vetitum, haudquaquam eſſe reputatur, ſeruilia nec recenſetur inter opera, priuata cum forma vſque ad ſanguinem rixari, vel mortem feſta permittatur luce, nec feſtiuitatis aduerſus obſeruantiam fiat: publicum ergo neque bellum agere inter- I
dicitur, ex Hurtado de Mendoza *vol.2. diſp.169. ſect.15. §.150.* Reginal. *tom.2. lib.21. cap.8. num.99.* Quibus adhæſit Diana *part.6. tract.4. de bell. reſolut.32.* vnde Gloſ. *in cap. conqueſt. de fer.* vt cauſas explicet, quæ in ferijs negotia ſectari cogunt, hos affert verſiculos.

Hæc faciunt feſtis cauſas tractare diebus,
Pax, ſcelus admiſſum, manumiſſio res peritura, K
Terminus expirans mora feſtis abeſſe volentis,
Cumque poteſtatis patriæ ius filius exit.

Militum, vigeſimo ſecundo, arma pignoris ergo ſubtrahi minimè poſſunt. Gloſ. & DD. *in l.23. ff. de verb. ſignif.* Menoch. *de arbitr. Iudicum lib.2. caſ.394. & de adipiſcenda poſſeſſ. remed.3.* Nec equidem pati alienationem valent. *l.3. & 4.*

A & 4. *ff. de re milit. l. 17. ff. de capt.* Iaſon autem circa militum arma, & equos nulla exequutionem fieri docet, ratione, in §. *item ſeruiana num. 66. inſtit. de act.* & Petr. Rebuff. *de priuil. ſcholar. priuileg.* 113.

Ipſorum etiam ſtipendia, cum ſoluta non ſint, detineri, ſi condemnantur, haud valent, cum alio rei ſatisfieri iudicata modo poſſit. *l. 4. C. de exequut. rei iudic.*

B Poſſunt at enim, ſi alia non habeantur, in auxilium capi.

Milites, vigeſimotertio, ſcrupuloſi non adſtringit rigoroſitas iuris. Bald. *conſ. 263. num. 5. lib. 1.* eorum namque de factis ſimplicem iuxta mentem, ac vſum ferri iudicium debet. Idem *conſ. 356. circa finem, verſ. item iſta obligatio, lib. 3.* Quod extenſionem habet è Tuſco *liter. M. conſ. 230.* in militibus, poſitiuum

C qui aliquid aduerſus ius patrarunt, vel in errorem inciderunt: ipſis eoquod venia præbetur. Soccin *regula 17.* Et ancipiti cum ſit in cauſa voluntas, militis debet in fauorem interpretationem ſortire. Caſtr. *conſ. 414. lib. 2.* per Text. in *l. ſi miles, qui deſtinauerat, ff. de teſtamen. militis.* Baldus *dicto conſ. 263. num. 5.* Illis eoquod iuris excuſationem præbet ignorantia. *l. 1. ff. de iu. & facti ignoran.*

D Maiorem namque arma circa, quàm iura cognitionem retinere præſumuntur. *l. fin. C. de iure deliber.* Milites etiam contra, vt in integrum petant reſtitutionem tempus currit: *l. vltima, C. quib. mod. non. obijci: longa temporis præſcript.* Nec aliquod illis ducere detrimentum præſcriptio valet; *l. 2. & 6. C. de reſtit. milit.*

Licet, vigeſimoquarto, miles è vectigalibus haudquaquam liber exiſtat.

E *l. ex præſtan. C. de vectig.* Ipſius attamen res, eoquod nequaquam profiteatur, aut vectigalis non faciat ſolutionem, incommiſſum nulla cadunt forma. *l. 2. C. de vectig.* Ac et ſi res, quæ mea empta ſit pecunia, mea neutiquam habeatur. *l. 6. C. de rei vendic.* Quod tamen è militis emptum nummis, vindicari ab ipſo poteſt. *l. ſi vt proponis, C. eodem.* Hoc autem quamuis in caſu, qui pecuniæ ſolutionem eſſe indebitam dixerit; probatio afferri debeat, vigorem in milite non retinet, ipſius enim onus in aduerſariū tranſit, qui, ſi benè ſeſe accepiſſe non probet, ac oſtendat, redhibere illas debet. *l. cum de indebito, §. ſi autem is, ff. de condit. indebit.* F

Tàm in ciuilibus decimoquinto miles, quàm in criminalibus, alio conueniri haud in loco, proprijs quàm Iudicibus coram, poteſt. *l. fin. C. de re milit.* G

Quemadmodum enim illuſtres viri, Comites, Peditum, Equitumque magiſtri nullam in Prouincialibus fermè habent poteſtatem, æquali modo, nec militares ampliſſima præfectura in viros. *l. 1. C. de offic. magiſ. milit.* Fori attamen adhibere præſcriptionem haudquaquam valent, & coram loci ordinario velut pagani, conueniuntur, profuſioribus cum expenſis, publicíſque delictis oppreſſi vocantur in iudicium. H *l. vnica, C. in quibus cauſis milit. for. præſcript. vti non poſſ.* Quod ſi bellantes in aliquo delinquant, remitti ad illum debent, ſub quo militiam agunt. *l. 9. ff. de cuſtod. & exhibit. reor. l. 3. in princip. ff de re militar.* Deſertorem quo, in loco, delicti militem patratorē ſuo remittere Prouinciæ Præſes Duci cum elogio, teſtificatione ſcilicet addita, cogitur; ſed ſi tamen grauius peccatum, eo in loco, facinus in quo fuerit commiſſum, plecti debet. I

Militum, vigeſimoſexto, mulieribus, quæ ipſorum fauore à Republica deſinā temporales cum excluſæ actiones fuerint, coniugum præberi ad inſtar debet auxilium, *l. 1. C. de vxor. milit.* Nec huiuſmodi fœminis longi præſcriptio temporis vllum affert præiudicium. *l. 2. C. eodem.* K

Mitiorem denique punitionem excipit, quàm priuatus, bellator. *l. 32. C. de locat. & conduct.* & ſi ex delicto, quod pagano commune, damnatur minimè infamiæ incurrit notam. *l. 7.* & Gloſ. *C. de re milit. lib. 12.*

Nonnula etiam priuilegia, quæ notata è Tholoſ. *lib. de Republic. 11. cap. 8.* ha-

A habentur, ferre poſſem, cum ipſius tamen recurrere ad opus, ſi vrget neceſſitas quiſque valeat, præſenti adnotare in ſtatu, vt breuitatem ſectarer, conſulto neglexi.

Ducta verò illo perdurare in milite videntur tempore, quo militiæ retinet qualitates; cum quis hac de cauſa, rupta damnatur de fide priuilegijs denudatus exiſtit. Tuſc. *liter. M. concl.* 231. Qui-
B bus illi etiam gaudent, qui cum commeatum receperit, ea ſunt abſentes forma, vt regreſſum facere velint. *l.* 35. §. *fin. ff. ex quibus cauſ.* Nullo enim eſt modicum abſentiæ tempus in pretio. *l.* 15. §. *vlt. ff. eodem*. Præcipuè cum aliquo miles tempore membrorum ægritudinem, alia vel cauſa detentus habeatur. *l.* 3. *&* 4. § *fin. ff. de re milit.* Iuſta qui enim abeſt ex cauſa præſens dicitur eſ-
C ſe, dummodo quod reditum circa propoſitum habeat, nec ex ipſo eueniat, quare permanens haud exiſtat. *l.* 8. *ff. de condit. & demonſtrat. lib.* 4. §. *Sticius ff. de ſtatu liber. l.* 20. §. *Pamphile*, & eo in loco Bartol. *ff. de inſtrum. legat. l.* 78. *ff. de legat.* 2. Roman. *conſ.* 275.

Quæſtio verò è DD. inſtituitur, qui diligenter inueſtigant; an huius bellatores æui priuilegio gaudeant militari:
D Qui diſcuſſis vndique argumentis eorũ concludunt in fauorem: Hoc autem indè fundamentum habet, eoquod ſcilicet non minor hiſce temporibus diligẽtia belli adhibetur, quàm priſcis viſa fuerit ineſſe, parque recentibus & labor in caſtris, & aſſiduitas debeat intervenire: qua de cauſa cum eiſdem ſeſe periculis exponant, ac ſudoribus, ipſiſmet dignos priuilegijs reddunt. *l. vnica, ff. de bonor. poſſeſſ. & teſt. milit.* Nec præ-
E ſenti minus æuo, ac præterito numeris, & ſignis proprijs vigilanti milites hærẽt ſtudio, ac ſtrenuè Reipubl. omni ex armorum impetu defenſionem ſuſcipiunt. *l. milites* 31. *C. de locat.* Accedit etiam, quod illa noſtris ratio habet locum in militibus, vt communis ipſis ſolemnitates iuris extent remiſſæ, quæ in Romanis etiam obtinebat. Simplicitas enim erat legum ignorantia, & nimia in ipſis con- F
currit imperitia. *l. quemquam* 3. *C. de teſt. milit. l.* 1. *C. de iur. & facti. ignor.* Cuius origo ignauiæ alia neutiquam ex cauſa venit, armorum niſi eoquod cum circa ſtudium occupentur, ſpatium, haud habent, vel otium, vt quod præcipitur è legibus noſcant, vel cum cognitionem de præceptis retineant illa ſuperſtitiosè meditentur. *l. vlt. in* 1. *C. de iure delib.*
Qui etiam, nunc ſunt bellatores aliquid G
vltra veterum habent morem, non ſolum namque patriæ pro tutamine bellãtur, auitoſque defendunt lares, ac ſepulchra (vt Romani agebant) cœleſti verũ etiam arma pro Religione tractãt. Sicar. *in rubr. C. de teſt. mil.* Boccher. *in tract. de bello lib.* 1. *cap.* 28. *n* 8 Henon *diſp.* 7. *contr.* 10. Anton Miran. *lib. controu. iuris.* 6. *cap.* 8. *n.* 7. Caſtigl. *deciſ.* 105. *n.* 12. & quamuis
antiqua ſublata fuerit ſolemnitas, priui- H
legia tamen ob hoc nullo auferuntur modo. Caſtigl. *n.* 13. *d. dec.* 105. Quo in loco ſtationarios etiam circa milites iuribus, adductiſque ingenioſè, ac ſapiẽtiſſimè rationibus extenſionem facit: nec aliqua obſtat in parte, quod belli, huiuſmodi pugnatores, extra periculum habeantur; eoquod non ſolum propter diſcrimina, iuris at etiam ob ignorantiam
fuerunt priuilegia conceſſa: cum ſim- I
plicitatis namque reſpectus habeatur, & imperitiæ, quæ inſita ex armorum occupatione deuenit, fuerunt ſolemnia iuris militibus remiſſa: *d. l.* 1. *C. de vi delib.* Adde quod huiuſmodi ſtationarij milites ex illis ſunt, qui longo ſeruitium tempore præſtiterunt: vnde Caſtigl. *dec.* 105. fuit opinio, vt priuilegia, necnõ immunitates, quæ militibus actu pugnã-
tibus conceduntur, ipſis etiam præbeãtur: eorum immò extenſionem ad fami- K
lias *n.* 64. fecit. æquali etiam forma gregarij bellatores, qualibet qui ex Ciuitate certo numero præſtantur militiæ, dum inſiſtunt armati, ſtipendiarij ad inſtar pugnatoris priuilegia obtinent; vt idem affirmat Caſtigl. è *n.* 4

DE

A DE EXERCITVVM DVCIBVS.

Cap. 10.

ENimverò aut eoquod Principes bello intereſſe non poſſunt, vel nō debent ex Ciriac. *contron. iur.* 401. Reginal. *in pract. forenſ. pœnit. lib.* 2. *cap.* 8. *num.* 106. Homines hac de cauſa, qui
B dignitate præfulgeant, ac authoritate præfici eſt neceſſe, vt in caſtris non ſolum regant milites, ad exercitamenta verum etiam ducant, portarum ſibi accipiant claues, non rarò excubias penetrent, frumenti annonis interſint, ac, vt ipſorum vigor eſt authoritatis, pertinacium puniant delicta, ſtrenuiorum facinora munerentur, oppreſſos audiant, ægrotoſque, vt animum inducant, & hi-
C laritatem viſant; hac enim diligentes ratione glorioſa excitantur ad facta, pauidique infamiæ timore permoti ſedulos in operibus ſeſe præbent. Corpus vnde merito ſpiritu militarem ſine *D*uce turbam nominauit. Curt. 10. vtque remiges abſque gubernatore vim haud retinent, ita milites ſine Imperatore nullum habere vigorem ſcripſit Quintil. 5. In ipſo enim ſuas potiùs Princeps, quàm
D in exercitu ſpes collocat: vt de moribus German. Taciti habetur ſententia. Ducis hac de re circa electionem ipſiuſque de conditionibus, ac munere præſenti aliqua ferre in tractatu mihi optimum viſum fuit, nec iniucundum: ipſe rei ſummam in ſe continet.

Duo eſſe Ducum genera dixit Lipſius *lib.* 5. *cap.* 14. Primarij nempè, vel ſecundarij habentur: illi, qui ſummæ rei im-
E perant, ſuiſque auſpicijs, & ductu rem gerunt: Hi, qui alterius nutu, vel iuſſu imperant, illorumque ſaltem lumine rem agunt. Prima in claſſe Reges conſtituuntur, vel ſuo Principes in dominio: in altera qui ab ipſis in bellorum vocātur ad miniſtros. Reges, abſolutoſque circa Principes in ancipiti cauſa eſt, rerum an diſcrimini ſeſe debeant exponere, vel ſeruare: ac poſterior eſſe melio- F
ri ſententiæ in ſtatu videtur: ex Hiſtoricis rationes habentur; & prima ex Tacito *lib. hiſtor.* 10. vt maximè illo ſcilicet Rector dubio ereptus Marti, rerum ſeſe, ac Imperij reſeruet ſummæ. Secunda Egiſippi 5. *cap.* 30. Vnius eoquod in militis periculo, ſors habetur, in Imperatore autem cunctorum & ſalus dependet, ac excidium. Adhibere tamen cum Lipſio diſtinctionē debemus, quod G
ſi ſtatus Imperij, aut ſalus Prouinciarum in diſcrimine vertatur, debebit in acie ſtare; at ſi minora ſunt bella, minoribus quoque Ducibus deleganda: cum igitur nullo expediens modo eſt, vt Princeps interſit, alium, qui peritia valeat, & prudentia mittat; ne quem imperare iuſſerit Rex, hic ſibi alium quærat Imperatorem: vt dixit Salluſt. *de bel. Iugbur.* Quinque autem ſummo, qui præficitur H
exercitui à Principe habere virtutes debet: quas Lipſius in *cap.* 15. adnotauit. Scientiam nempè, Virtutem, Prudentiā, Authoritatem, & Fortunam. Et primo.

Scientia requiritur, vel peritia, vt rectè acies procedant, ordinemque ſeruēt conſtitutum: hoc ex Veget. *lib.* 3. *cap.* 14. qui *Acies ſi benè diſponitur plurimum iuuat, ſi imperitè, quamuis optimi bellatores, mala diſpoſitione franguntur*. Quod & I
ſenſiſſe Cyrum legimus apud Xenoph. *in lib. Cyriped. Conſtituere ordines diligenter viſum eſt in plurimum conducere, & ad non turbandum, & vt celerius reſtituerentur, ſi turbati eſſent, veluti, & lapides, & ligna, ſi copulari oporteat, ea, vtcumque proſtrata fuerint, facillimè coaptantur, ſi manifeſtas habeant notas, ex quo ſit loco ipſorum quodque*. Debent hac de cauſa Duces animaduertere, vt peritè, cum K
acierum ordines habeantur conſtituti, exercitus procedat: Veteres enim, & Romani, & Macedones, Africi necnon Ductores tot acquiſiuiſſe narrātur victorias, æquo namque modo agmina procedere curabant.

Prudenter etiam Dux aget, ſui ſi ordines exercitus ita perſtrictè colligat, vt cum anguſtiæ cohibeant, diffuſa non

A poſſint per latera diſpergi: ſi diuerſo
enim ſit modo patent in vulnera milites,
hoſtiumque profligantur velitatione :
Romani enim tanto aciei conſtructionē
in pretio habebant, vt ipſius conſidera-
tione, ac aſpectu belli deducerent euen-
tum: Hæc tamen inſtrui moderatè de-
bet aciei denſitas; quantum namque in-
commodi afferat aperto declaratur mo-
do ex Liuij ſentèntia *lib.*35. *de Aſdruba-*
B *lis in Hiſpania militibus*: de quibus *In ar-*
ctum compulſi cum vix armis ſatis ſpatij eſ-
ſet corona hoſtium cincti ad multum diei ce-
derunt. æqualiter namque maxima ciui-
tati arctitudo, ac diffuſio debet.

Expeditius autem, necnon tutius qua-
dratum agmen, & ſuccinctum cum por-
recto, ac oblongo diſtendatur modo ha-
betur; vt Onoſandri præceptum *in cap.*6.
eſt. grauis namque patratur error, ſi plu-
C res copiæ diuiſæ in partes, hoſtem ad-
uerſus, incedant: quod & Lecinnæ, cum
in Othonem arma ferret, maximum
obfuit in modum: hóc in Tacito *lib. hi-*
ſtor. primo ſic: *Non ſimul cohortes, ſed ſin-*
gulas aſciuerat: quæ res in prælio trepidatio-
nem auxit, cum diſperſos, nec vmquam
validos pauor fugientium aſciuerat.

Oportet atenim, vt Onoſander *loc. cit.*
habet Equites, ad explorandas viarum
ambages, & amphractus, mitti: quod
D eò præcipuè debet concurrere, penetra-
ri cum ſyluæ, aut ſolitudines collibus
circumſeptæ debent pertranſiri; ſæpiùs
enim hoſtes inſidias, vnde agmina op-
primantur, ſolent conſtruere: cum verò
in Duce vigilantia, perſpicitur; maxi-
mum prudentiæ argumentum hoſtibus
præſefert: Hoc namque Iulius Cęſar in-
genio, locorum niſi prius indagaſſet ſi-
tum, acies traducebat, nec vlla in Bri-
E tanniam ratione audacter greſſum fecit;
ipſius enim antea, per portus, naturam
explorauit, & partes, vt Sueton. *lib.* 3. *cap.*
17. perhibet. Quod equidem imprudē-
ter Gadatæ fecerunt, vt Xenophon. re-
fert *lib.*5. *Cyriped.* qui *Gadatas, vt ad hos*
vicos venit, mittit quoſdam, qui ante ex-
plorarent, ſed Aſſirius, vt nouit explorato-
res aduentare, ſoluere, ac fugere iubet cur-
rus duos, aut tres, Equiteſque paucos perin- F
dè atque metuerent, & pauci eſſent, qua vt
viderunt exploratores, & ipſi inſequeban-
tur, Gadataque haſtas concutiebant, ac ille
deceptus totis viribus inſequitur; at Aſſirij,
vt viſum eſt Gadaton capi poſſe ſurgunt ex
inſidijs, cumque grauiter auerſum feriunt,
& vulnerant. Quo aduertere Dux exē-
plo debet, nè in exploratione audaces
nimium Equites mittat; hinc etenim
Gadatis venit excidium, ac ruina. G

Illo autem in caſu, montium quo per
anguſtias duci exercitus debet, & agmi-
na; optimæ conſentaneum erit pruden-
tiæ non multas mittere copias, vt priuſ-
quam ex aduerſa veniant hoſtes parte,
locum occupent, cum inimicæ namque
ſitum acies tenuerint ſuperiorem; impe-
dimentum fermè dabunt exercitui: Hu-
iuſmodi nobis affert Curt. *lib.* 5. moni-
tum. *Copias aliquas præmittat montium* H
verticibus, anguſtiarumque faucibus occu-
pandis. Tali etiam forma Cæſarem fe-
ciſſe *lib.* 1. *Comment. in expeditione contra*
Heluetios legimus, vt ipſe inquit. *Factus*
enim certior hoſtes ſub monte cōſediſſe, mil-
lia paſſuum octo ab ipſis caſtris, qualis eſſet
natura montis, & qualis in circuitu aſcen-
ſus, qui cognoſcerent miſit.

Quid autem de frequenti caſtrorum
commigratione diſſeram? Cum non pa- I
rum hinc vtilitatis inſurgat, debet maxi-
mè curari; aeris enim corruptio ipſa de-
pellitur, quæ cum alui generetur ab ex-
crementis non minimum affert detrimē-
ti: Graues indè halitus expirant, cir-
cūfuſuſque inficiatur aer, & valdè per-
nicioſus conficitur morbus, qui, niſi ca-
ſtra ſæpiùs alium tranſeāt in locum ciui-
tati neutiquam valet: vt in Veget. *lib.* 3.
conſpicitur. K

Cum nocturno verò debent caſtra
moueri tempore, vel vt locorum fugiāt
incommoda, vel vt optima occupent, ac
ne, cum imbecilles habent vires copiæ,
ad arma cogantur; Ducem aduertere
oportet, vt ignes, cum debent ceſſim
progredi milites, accendantur; ita enim
hoſtes adhuc exercitum conſiſtere iudi-
cabunt: Aurangium talem forma Prin-

cipem

A cipem in Ciuitatis Leodinenſis obſidio-
ne legimus obſeruaſſe: Hic enim cum
noctu caſtra moueret adiectum in vaſi-
bus ignem illos, ex quo recedere com-
pulſus, in loco poſuit: ne cum obſcuro
mouerentur caſtra Cœlo fugæ ſuſpitio
inimicos ad inſidias excitaret, vel ad ar-
ma; in quod ſummè debet moderator
incumbere Iulij Cæſaris exemplo, qui
maximam poſtquam è Pompeio cladem
B excepiſſet, ſuoſque adhuc pauidos con-
ſpiceret, exercitus immutās locum per-
magna curauit diligentia, vt propriam
ſeruaret æſtimationem.

Nec vllo negligens modo eſſe Dux
debet hoſtilium, vt caſtrorum conſide-
ret mutationem; in hoc Iulius Cæſar, vt
in reliquis, vigilanter ſe geſſit, qui om-
nem ingenij aciem iſta poſuit in pru-
dentia.

C Quod virtuti autem congruum eſt:
Ipſa in corporis vigore, ingenijque, ac
ſimul in animi conſiſtit probitate. Ad
vim ſpectat vt legiones, licèt non adſit
bellum, exerceat, ſuaque proindè agat
prudentia, hoſtes ac ſi ingruerent; vt ex
Tacit. *lib. Annal.* 12. perſpicitur: eoſ-
demque toleret labores, quos & mili-
tes: hac Marius forma ſibi pugnantium,
cum in Africa bellum gereret, concilia-
uit amorem: vt refert in eius vita Plu-
D tarchus *num.* 1. Belli enim peritia mili-
tes ad arma reddit audaces, & ad præ-
lia imperterritos: ita de Athenienſe
Phormione ſuas inſtimulante copias, cū
deberent in Peloponenſes manus con-
ſerere ſcripſit *lib. hiſtor.* 2. *num.* 57. *Thu-
cyd.* Felicem audacia pugnantem reddit,
Ducis tamen ſit animo vigoroſus, &
prudentia: Belli namque diſciplina, &
peritia magis in bellatore neceſſaria,
E quàm audacia: ex aduerſo etenim ener-
uem efficit ignauia: qua de cauſa cum
poſtremi eſſent generis Syracuſij turpi-
ter victas dedere Athenienſibus manus
Thucyd. *lib.* 6. *num.* 47. teſtis habetur.
Pugnantium (quis neſciat) valor cum
ſe militari coniungat diſciplinæ maxi-
mum recipit augmentum; hoc ex belli-
co venit exercitio, & præuio Ducum

exemplo iuxta illud Liuij 7. *Facta non* F
*dicta mea vos milites ſequi volo, nec diſci-
plinam modò, ſed exemplum à me petere.* &
Luci de Cat. 9.

*Ipſe manu ſua pila gerens præcedit an-
helo*

*Militis ora pedes, monſtrat tolerare
labores,*

Non iubet.

Et denique (vt cum Cicerone pro Le-
ge Manilia dicam) laborioſus ingenio, G
fortis in periculis, induſtrius cum agit,
& celer dum conficit ſit Dux.

Quæ autem debent animo virtutes
inhærere, huiuſmodi, Caſtæ nimirum,
temperatæ ſit mentis, & ſobriæ: labo-
rem amet auaritiem fugiat, eloquio pol-
leat, illuſtris habeatur, ac generoſus
alacritatem in operibus teneat, & ne
vt magni nominis vmbra extet, pericu-
lis excitetur; cæteris addat ſtimulos: ne- H
mini afferat iniuriam: æmula, & hone-
ſta milites gloria vrgeat: famam appe-
tat, non vt vano decoretur fuco: ſed iu-
uamen indè ſumat ipſa enim per quam
apta, vt pauorem incutiat hoſti, in præ-
lio exiſtit: impius haud habeatur: impio
enim nec nos, nec fortunas credere no-
ſtras debemus: & ſceleſtus quamuis ex-
tet miles ornatum requirit moribus du-
cem, qui adeò ſeuerus in ſubditos, vt I
vix delictis veniam dare videatur: ipſo-
rum namque improbitas, imbutas cum
retineant ſanguine manus, venerea cor-
ruptum libidine animum; rapiniſque
inhient, nullo, niſi veniat ſeueritas, fræ-
num timore ſuſcipit: rigoris enim opinio
delictorum compeſcit licentiam, & mē-
tis: Duces autem in pœnis rari, & ani-
mi ex turbatione abſint: nimis tamen
haud ſint in ſupplicijs, frequenteſque K
adferant contumelias, ne pœnas diſci-
plinam credere videantur; ac ne rigoro-
sè in ipſorum arbitrio bellatores extent;
ſed quaſi militari trahantur, è violentia.
Seueritas amabilem comitati coniuncta
ſe præbeat, nec non tolerabilem; op-
portuna vti beneficentia debent, verbo-
rum, in punitionibus, diffugiant morda-
citatem: extinctis comparet ſepulchra

De-

A Demetrij ad exemplum, qui vt refert
Plutarchus ipſius in vita *num.* 7. mortuis
diligenter buſta conſtruebat. Nulla
ſed enim, quæ magis pugnantium co-
gat animos, illoſque arctius cingat, com-
mune quàm periculum extat, manuum-
que operatio; vnde primus ſit Dux qui
ſeſe operi applicet: ſi hoc nãque à Duce
quid milites agent? An laborem decli-
nabunt? Cum Princeps audeat, an ſub-
B diti pertimeſcent? Maximus nobis Ma-
cedonum Rex, Alexander ille hoc de-
monſtret; Polianus *lib.* 4. *narrat.* Am-
plam cum ipſe foſſam, quæ Tyriorum
adiecta mænijs exſuperare deberet, ſcor-
bem arena cumulatum proprijs ipſe pri-
mus adduxit manibus; vnde Macedo-
nes, cum tantum conſpicerent Rectorem
in opere, cum protinus abieciſſent cla-
mydes, loca celeri exæquarunt motu.
C Nec ipſi hac in virtute Caracalla minor
habitus: vt refert Herodianus *lib.* 4. *Ipſe
enim nullum non militiæ munus obire; &
ſiue quid fodiendum foret, primus fodere,
ſiue pons fluminis imponendus, aut extruen-
dus ager: ſiue quod opus manuum facien-
dum, aut labor ſubeundus, primus omnia
occupare*. Commilitones qua de re, bel-
lantes, ac fratres nominare Duces in
prælio conſueuerunt.

Aliæ habentur etiam dotes, quæ Prin-
D cipibus communes cum extent ſuo di-
ſtincta ratione loco explicabuntur.

Duces autem prouidentia debent vi-
gilanter curare, vt nullo, niſi cum ne-
ceſſitas compellat ſe Fortunæ loco præ-
beant regimini: laude namque minimè
ille dignus exiſtit, qui ferocitèr omnia,
& perperam agit; eoquod ſi, opportu-
num vltra, furioſo tractet negotia inge-
nio facili hoſtiles cõcidet in manus lap-
E ſu, cumque optima faſtidiat conſilia,
cuncta in periculo conſtituit: huiuſmodi
eſt Plutharci ſententia in Annibalis vita
num. 9. cum Caij Flaminij loquatur de
nece; ſed ſi exercitus moderator auda-
cter opus inceperit, prudentis noſcat
eſſe ab actione, cum periculum immi-
neat, deſiſtere: vnde Liu. *dec.* 3. *lib.* 8.
num. 4. Publ. Sulpitium Romani Ducem

exercitus commendat, qui Eubææ in F
obſidione cum perſiſteret, præclaras ani-
mum ad res applicare deſijt. Oculati
hac de cauſa eſt Ducis munus incautè
ne diſcrimini pectore ſeſe, ac ſuos ex-
ponat milites; aduerſi enim quamuis
bellatores laceſſint: hoc namque ſæpiùs
ipſi cum debiles videant aduerſarij vi-
res in ſtratagemma faciunt: Cleomenis
propterea in vita *num.* 10. Plutarchus
valdè Antigonum extulit, ab Argo eo G
quod egredi, vt certaret illi reſpuit: non
adeò tamẽ in periculorum fuga nimius
debet eſſe, vt puſillanimum ſe perhi-
beat, vel belli euentum deſperare vi-
deatur; ex hoc enim pugnantibus ani-
mus aufertur; ita enim è Plutarcho Ni-
ciæ repræhenſionem ipſius in vita *n.* 10
iniectam ſibi Dux excipiet. Maximum
enim in errorem incidit, qui hoſtium
ſibi vires, quas non habent, figarat in- H
gentes: ipſius namque munus extat, vt
ventura, quaſi certè proſpiciat, & fortè
oſtendat pectus; vnde in Pompei vita
num. 19. citatus, nulla dignum excuſa-
tione illum reputauit, Romam ea cum
dereliquiſſet ex cauſa, fortiorem quod
æſtimabat, maiorique venturum potẽ-
tia Cæſarem auctum; nam hæc timidæ
mentis dubiæ ſpectra exiſtebant; circũ-
ſpectus vnde Rector magis, quàm timi- I
dus comprobatur; mendax enim pauor
habetur vates.

Quo nobis Ducis authoritas in pre-
tio? Maximo. Ipſius namque neceſſitas
ad ſenſum patet, belli enim ad mode-
ramen pertinet. Veget. *lib.* 3. *cap.* 10.
Ducum authoritatẽ ſeueritate augmen-
tum dixit excipere, cum omnes ipſi mi-
litum culpas ita legibus punire debeãt,
vt nullum veniæ locum relinquere vi- K
deantur: vt plenè fuit explicatum in ca-
pite de pœnis, quæ militum delictis in-
fligendæ.

Poſtremo autem quæ venit ordine
Fortuna ſummi bello iuuaminis cauſa
extat; paruoque temporis interuallo
magnas efficit mutationes. Marcello
qua de cauſa, Fabio Maximo, Scipio-
ni, Mario, cæteriſque Imperatoribus

non

A non ſolum virtutis ergò, ac propter
Fortunam etiam ſeſe Regna ſubiecerũt;
non adeò tamen fidem Sorti præſtare
debet, vt cæcè ſe Dux ipſius committat
ingenio: haud noſci enim poteſt qua of-
feratur Fortuna via, quæ ſæpiùs per in-
fluxus, incognitas operaturque per cau-
ſas. Non raró enim ſola voce, aut ficta
exercitus ſpecie fugæ terga dederunt
victiſque, ac ſummo iam poſitis in di-
B ſcrimine victoriam præbuere. Quod ſi
autem alicui Sors placidè arriſit, non
vſque ſecunda cœptis exiſtet; accidit
namque non raró, vt qui victor fuit, ſu-
peratus indè recedat. Huiuſmodi forma
Vbignino rerum ſumma faciem immu-
tauit, cum ipſe captus permanſerit Se-
minariæ, vbi prius Ferdinandum Regem
fugarat, & Conſaluum, vt eſt ſententia
Guicc. *hiſtor. num* 31. Nec debet ex ad-
C uerſo animi deijci virtus, aliquo ſi pro-
fligatus prælio, in cœteris iudicaret ſeſe
peius habiturum: ſæpiùs eoquod eue-
nit, vt vices Fortuna mutet, & qui mo-
do Glorioſus in alterius luctu inſultabat
proſternitur, ac ſua erubeſcens iniuria
Pœanas canat militares: ita enim dixit
Dion. *hiſtor. lib.* 42. *num.* Imprudentiæ
eum Pompeio notam impingeret, è Cæ-
ſare namque ſemel victus bellum in fu-
D turum proſequi noluit.
Syderum verò debet etiam Dux pe-
ritiam habere, quomodo Polyb. *lib.* 9.
bonum eſſe inſtructum Aſtrologica, &
Poetica laudauit facultate Imperatorẽ.
Præſtantiſſimam enim Vlyſſes de aſtris
non ſolum, ac nauigatione, de rebus
verum etiam, quæ terra gerendæ, cogni-
tionem habebat. Committi ergo cum
prælium oportet, eo decet, vt inſitu ſeſe
E Dux ponat, in quo ♂: Qui ſi Orienta-
lis, fulgeat, vel Borealis ea ſe ponere
in parte cogitur, pro comperto enim eſt,
vt Sol armorum comas, animales ita ſpi-
ritus ♂ conuerſim latitudinem debet ſub
examen ponere, illoque ſemper diſpo-
nat acies in loco, à tergo vt ſibi, vel ſi-
mul ſignum, non autem ex aduerſo ex-
tet. vigilanter eſt etiam neceſſe, vt exer-
citus Solis radios ferire, inimicorum
frontem curet: illos eoquod ad ſequen- F
dum hos ad fugam proprijs adſtringet
Phœbus fulgoribus: Ipſorum add-
quod oculos adictus cœcat, Ita Sol, ac
Planetæ apud Cannas in Carthaginen-
ſium fauorem, qui terga Soli auerſa,
cum Orientem ſcandere, habebant, in
Romanos pugnarunt, qui Apollineos
bellabantur contra radios; & ex hoc
fortè cecinit Debora Solem, Stellas, ac
Lunam ſui, proprio cum in ordine per- G
manerent, defenſionem ſuſcepiſſe; fer-
rea verò perpolire indumenta, clypeoſ-
que oſtendere nudos moderator Exer-
citus, cum reſplendeat Luna, milites
iubeat: gladiorum atenim reflexus ho-
ſtium perterrent oculos, animoſque tẽ-
pore nocturno exeutiunt: ſed ſi come-
tes belli ſpatio ſeſe in Cęlo demonſtret,
propriæ in auxilium partis exponere il-
lius aſpectum debet, illoque ſeſe con- H
ſtituere in loco, ipſius ex quo motus
incæpit, ac progreſſus, curſum etiam,
quem ipſe facit imitari. Varia belli Sors
cum latitudinem vertit ♂, & motum
vel cum retrocedere iam videtur; ſed ſi
in hoſtili Ducis Horoſcopi aſpectu, vel
rei ſignificationis, pro qua tractantur ar-
ma, ille perſtat. maximè debent auda-
ciam diffugere copiæ: valdè namque in
ſeptima horoſcopus receptus nocet, bo- I
no autem in Domini aſpectu ſecundus
habetur: ſi radio ♂ infelicem habet ex
prælio ſe retrahat, & omne fugiat; quod
quiuis Planeta infelicem ſignificans, te-
neat. Minimè, qua de cauſa permittere
Duci conuenit, vt, ſe abſente, aliquem
in hoſtes faciant milites armorum tu-
multum: vt prudenter Aeneas egit, ſuo-
rum cum abire vellet, iuſſis frænans au-
daciam ita in 6. Aeneid. K

Ne quam, ita diſcedens præceperat opti-
mus armis,
Aeneas, ſi qua interea fortuna fuiſſet,
Ne ſtruere auderent aciem, neu credere
campo:
Caſtra modo, & tutos ſeruarent aggere
muros.

Secundarij qui Duces extant, ac im-
perantis alterius nutu, ſiue iuſſu impe-
rant,

A rant, ipſorumque ſaltem ductu rem
gerunt Centuriones, Tribuni, Capitanei
ſunt, & cæteri, qui & impetu debent ex-
cellere, ac celeritate, prudentiam quã-
uis habeant nullam, haudquaquam ta-
men, vt huiuſmodi omnes habeantur,
expedit, alij namque audaciter conuo-
lare ad pericula ſuaſque ad tempus, vi-
res effundere debent, nonnulli fræno
contineri ſolent.

B Videri autem debet qua eueniat cau-
ſa, vt alter Fortuna polleat, aduerſam
nonnemo habeat, qui Ducis munere
fungitur. Multa, circa hoc, poſſunt oc-
currere. Et primum aut Ducis ſagaci-
tas, militariſque artis peritia, vel pru-
dentia, hoſtiſque hebetudo, ac temeri-
tas: qua de re vnumquemque ſuæ ſibi
Fortunæ auctorem eſſe dicunt ſenſati, vt
magis vni faueat, quàm alteri victoria
C exercitui, & vbi cætera etiam ſint paria,
Numinis diſpoſitione fit, vt ſecundiori
huius potiùs, quàm illius vires forma
progrediantur. Quod Annibali forſan,
ac Scipioni pari pugnantibus, & nume-
ro, & potentia ſucceſſit: æquales enim
peritia (ni Annibal ſuperior) erunt:
quod ſi virtute Carthaginenſes Romani
præſtarent: illorum Dux tamen pruden-
tia præibat: euentus atenim belli pro
D Scipione magis, quàm pro Annibale
ſuum præbuit fauorem; deſtinatum ex
eo quia Romanis, haud Carthaginenſi-
bus Orbis erat Imperium. Hinc alia po-
teſt ortum quæſtio habere, cur nimirum
Dux ille, qui ſecundam ſibi ſortem ha-
beret infelix poſtmodum euaderet? quę-
ſito huic reſponſum extaret, id aliquo-
ties euenire, inferiori eoquod pugnarit
antea cum Duce: pręſtantiores poſtmo-
E dum, vel æquales inuenerit, aut etiam
proſpero ſtrennos in euentu, deteriores
alio in conflictu milites regeret; vel de-
nique robuſtius ex eo quia primis cor-
pus illi eſſet in prælijs, infirmitates ve-
rò in ſequenti contraheret, atque in-
creſcente annorum ſerie vires amitteret
etiam valer.

Opportuno autem hic modo poteſt
ſub examen quæſtio venire; An Impe-
rator ſcilicet, Rex, vel Princeps proprij, F
quem exercitus curæ præpoſuit, per fa-
ctum Ducis in obligatione reperiatur,
vel Duces valeant ſolum compelli? Hęc
vero ita mihi definienda eſſe diſquiſitio
videtur: vt aliquis nimirum valeat per
id adſtringi, quod ſuæ voluntatis mini-
ſter fecerit, ſiue huius qua extet expreſ-
ſio, ſiue præpoſitionis colligi ex natura
valeat, quod æquè mihi fundatum, &
maximæ coniunctum rationi videtur, per G
Text. *in l. 1. ff. de inſtit. action.* quo in
loco. *Aequum eſt, ſicut commoda ſentimus
ex actu inſtitutorum, ita etiam obligari nos
ex contractibus ipſorum, & conueniri.* Ille
autem inſtitutor, qui alicui, vt id gerat,
negotio, ineſt: cuicumque hac de cau-
ſa, qui fuerit præpoſitus rei inſtitutoris
iuſtè nomen conuenit. *l. 3. & 5. ff. eod.*
Vnde qui negotijs inſtitutorem præfe-
cit exercendis, in ſolidum ipſius nomi-
ne, in obligatione habetur. *dicta leg. 5.* H
cum quinque, §. ſubſequentibus, & l. 17.
ff. eodem: hoc in loco: *Inſtitutoria non
ſolum competit actio aduerſus eum, qui præ-
poſuit, ſed & redhibitoria, & ex ſtipulata
in ſolidum actio danda eſt.* Dempto ſi ta-
men prohibitionem emiſerit, aut etiam
clarum, ne cum ipſo contraheretur, om-
nibus fecerit. *l. 11. §. 2. & l. 17. §. final.*
ff. eodem; vbi, *Tali enim caſu exceptionem* I
*dandam; ſed ſi ex eo contractu aliquid in
præponentis vtilitatem curſum ſit, replicari
de dolo malo oportet: nam videri eum dolo
malo facere, qui ex aliena iactura lucrum
quærat.*

Nulla tamen ratione quidquid inſti-
tutor egerit, illum, qui præfecit, in obli-
gatione ponit, ſed circa id ſolum, cuius
habuerit curam inſtitutor: ita vt ſi ad
mercium fuerit diſtractionem præpoſi- K
tus, qui eum inſtituit, actione exempto
compellitur; quod ſi ad emendum, ex
vendito ſolum tenetur, minimè verò
adſtringi poteſt ſi, cùm ad emendum
conſtituerit, ille vendat, nec ſi ad ven-
dendum, & is emat. per Text. *in d. l. 5.
§. ſi ei, ff. eodem.* cui arridere videtur
Text. *in l. fin. tit. eodem.*

Ex quibus deduci poteſt, duobus vt
mino-

A minores Duces modis, proprio ſupre-
mum facto valeant adſtringere, vel cum
faciant quod probabili iudicio ipſorum
adeò in munere contineri iudicatur, vt
eo conceſſo id etiam ſimul permiſſum
intelligatur, quo excluſo ad officium
ſpectantia commoda nulla ratione finem
valeant habere: ſiue ſpeciali ex præpo-
ſitione illis nota. Quorum agitur in fa-
uorem res fuerit, aut intereſſe clarè de-
B monſtretur, prout declaratum fuit ex
Vgo. Groth. *de iure belli, & pacis lib.* 3.
cap. 22. *nu.* 2. Qui tertio in numero alios
addit eſſe modos, quibus, cum antece-
dat miniſtrorum factũ ſummus in obli-
gatione ſit Princeps: hoc autem dupli-
citer valet haberi, aut ſi conſenſus in-
terſit: aut etiam cum per rem oſtendi-
tur, quæ non ſolum expreſſa, tacita vi-
deatur at etiam, rathihabitio. Factum
C enim poſt negotium, quod antea man-
datum, ipſa operatur. *l.* 7. *ff. de inſtitut.*
actio. Prima compellitur forma, cum lo-
cupletior è re fuerit effectus. *l.* 1 o *ff. eod.*
Eo namque in caſu ipſius præſtare con-
tractum debet, vnde commodum acci-
piat vel de commodo abire velit. Mini-
mè ex aduerſo tamen iniuſti dici non
poſſunt, iniecta cum improbent pacta,
quod autem ſine pactis haberi non po-
terat, ſibi retineant: exempla in hiſto-
D rijs occurrent multa ex eodem Grot. *loc.*
cit. adducta.

Vigilanter autem aduerti oportet,
quod ſi minor Dux mandati exceſſerit
fines proprio ad promiſſa nomine tene-
tur, præpoſitionis etenim ſeruari condi-
tio debet. *l.* 11. §. 5. *ff. eodem.* quo in lo-
co. *Si certa lege, vel interuentu cuiuſdam*
perſona, voluit cum eo contrahi, vel ad cer-
E *tam rem, æquiſſimum erit id ſeruari, in quo*
præpoſitus eſt. Sed ſi dolus interſit, maius
nimirum ſi ius, quod per ſe habeat, non
exercuerit, de damno culpa dato ad-
ſtringitur: pœnam immò, crimini quæ
apta videatur, ſubire cogitur. Grot. *lo-*
co cit. num. 4. Nec aliquo huic obſtat re-
ſolutioni modo. Text. *in l.* 11. §. 4. *ff.*
eodem. qua in parte affirmatur, præpo-
nentis reſultare in detrimentum inſtitu-
toris dolum: iſtud namque vim habere F
id circa negotium intelligitur, cui fue-
rit ille præfectus, vt colligi poteſt ex §.
ſubſequenti. Quod neutiquam procedit,
ſi mandati exceſſerit fines: præponenti
namque illo non affert detrimentum in
caſu dolus.

Ex bello autem tranſigere ad exerci-
tus Ducem haudquaquam ſpectat: nec
enim tranquillum arma in ſtatum addu-
cere belli pars gerendi habetur: ſi ma-
xima immò Dux fuerit poteſtate miſſus, G
debet hæc interpretationem, circa du-
ctum excipere: vt Grot. *lib.* 3. *cap.* 22.
num. 7. affirmat: Cum in priuatis nam-
que difficiliori ex generali mandaro for-
ma tranſigere ſit licitum. *l. mandato, ff.*
de procurat. Maiorem publicis hoc habe-
bit in miniſtris efficaciam: Longè vera
alia ratio, cum Princeps vehat arma &
exiſtit: liberam hic etenim diſponendi
retinet facultatem. *l.* 3. *ff. ad legem Iuliã* H
Maieſtatis, argum. l. vnica, C. vt arm. vſus
inſc. princ. interd. ſit. Quod ſi autem ſu-
premus haud habeatur dominator; Dux
conſulere, cum ineſt occaſio, ſenatum
compellitur, quod perpetuum neutiquã
extat, neque ſemper ſors permittit in-
ducias etenim illo condere poteſt mo-
do, & inire, quo exercitus permiſſum
eſt duobus contrahere: Pacem tamen I
haudquaquam inijcere valent; diuerſum
namque ius permanet; belli quoniam,
ac pacis facultas ad Maieſtatem; ſum-
mamque pertinet Remp. *l.* 3. *ff. ad legem*
Iuliam Maieſtat. Quas ergo conuentio-
nes Duces pangunt belli, demptis indu-
cijs, pacis eoquod in genus haud ve-
niunt dixit ſponſiones Poſthumius Con-
ſul Romanus in populi concione, ſic:
Cum me ſeu turpi, ſeu neceſſaria ſponſione K
obſtrinxi, quia tamen quando in iuſſu po-
puli facta eſt, non tenetur Populus Roma-
nus: vt etiam ſcripſit Liuius *lib.* 8. Opti-
mè qua de cauſa iure quidem, per quam
Religioſus, & publicæ in obſeruatione
fidei conſtans S.P.Q.R. Ducum niſi pri-
mum ſtatutis propria interueniſſet au-
thoritate in obligatione ſeſe nequaquã
poſitum reputabat: Salluſt. *de bell. Iughur.*

A ſic teſtatur : *Nam ſi non contraxiſſent conditione hac, ſi Senatus, aut Populus ratum habeat, improbata pactione, qua Duces ipſi, non ſeruata fide, ius gentium violare credebantur, hoſti dedebantur. & l. vltima, ff. de legat.* Exempla penes Liuium Plutarchum, & Dionyſium inueniuntur. Vtrumque verò moderata debet accipi forma: vt Ducibus nimirum, aut legatis breuiores tantum, non, quæ nimis B longæ inducias cõcedere ſit permiſſum: hæ nam interdum periculo non carent DD. *in dicta l. 5. ff. de pact. argum.* Text. *in l. qui Romæ, §. Callimacus, ff. de verb. obligat.* Suam an verò in fidem recipere hoſtes valeant: & ſi egerint, Princeps etiam indulgere compellatur: tutior in hoc aduerſa videtur ſententia: exemplũ namque habemus è Rege Neapolis Ferdinando, qui Cæſarem Borgiam Alexãdri Sexti natum perpetuum deiecit in C carcerem: ex Vrbis licèt Præſide Conſaluo receptus in fidem fuerit: cumque ille datam poſceret promiſſionẽ obſeruari : hoc Rex à ſe non deuenire, nec è Præſide poſſe. Puram, qua de cauſa, qui accipitur in deditionem, illo iudicatur iure deſumptus, vt è Summi arbitrio Principis ipſius dependeat ſors. Illo autem in caſu, quo Dux in errorem propter imperitiam dilabitur, veniam vt è D Rege obtineat magis dignus iudicatur, quàm pœnam: dedecoris ne in poſterũ formido pauidè cautum reddat; ſæpiùs enim accidit, vt quod in ſignis præponitur cum tractantur arma prætereat. Maxima ideò (vt vſque ſunt ſoliti) oſtẽderunt prudentiam Romani, qui luctuoſa cum rediret è clade propè cannas accepta, Varroni, vt gratias cum Senatu E agerent occurrerunt, dum tanto ipſe in conflictu rebus non deſperaſſet.

Regiones autem, vel Vrbes, quæ bello acquiſitæ, Ducum non habetur in poteſtate concedere: Syriæ namque Regnum Tygrani, quod è Lucullo datum, Romanus eripuit populus, vt Iuſti. 40. *hiſt. lib.* teſtatur. Nec vllo modo Sophoniſba, quæ à Maſſiniſſa fuerat capta (vt Scipionis ſententia) Romani & Senatus, & populi, niſi arbitrium interueniſſet F dari poterat libertati: vt ex Liuio *lib. hiſt.* 30. conſpicitur. Acquiſita verò condonare Ducum aliquo modo eſſe in poteſtate affirmat Vgo Grot. *lib. 3, cap. 22. num. 9.* Plurima eoquod oppida, quæ ſaluæ ſub vitæ conditione, libertatis incolumitate, vel bonorum ſummæ arbitrium poteſtatis exquiri haudquaquam ſæpius tolerant. Prudenter propterea cum ex Senatuſcõſulto facultatem Caius Marius deſumpſiſſet, vt Imperij, ac G Romani Maieſtatis ad conſeruationem populi vigili operam daret cura: illa conceſſum fuit in poteſtate, vt ſpondere, atque tribuere immunitatem poſſet proprij, ſi ad tutamen regiminis, ſplendoris augmentum, periculique fugam deberet adeſſe: vt Idem loco ſupra citato. His autem in Ducum pactis, aliena eoquod agunt de re, ſtricto, quatenus Natura patitur contractus, inter- H petrationem ſortiri voluntas debet modo: nè ſcilicet ipſorum è ſtatutis Principis, vltra quam vellet, compelleretur mens, vel ipſi aliquod ex muneris damni ſubeant exercitio.

DE NECESSITATE CONSILII

In belli, & ſtatus ſumma: & de Electione, & qualitatibus Conſiliariorum. I

Cap. 11.

OMnes in mundo mortales conſilio indigent, & multo magis Principes: tùm ex eo quia multa verſantur per negotia: tùm eoquod tot ſua ſub ditione populus continent, quorum ad K regimen ſumma requiritur prudentia. Nam in Salluſt. Fragm. *Multa cura ſummo imperio ineſt, multi ingentes labores.* Qua de re optimum habetur ſua conſiliarios in ſocietate ſuſcipere; partim, quia graues Reipublic. curæ ſocietatis munere leues redduntur, partim quod audaci non effeciſſe auſu negotia Principem dici poteſt, cum ſuo non ſe rexerit

A xerit iudicio: ſed ſapienti animo patraſ-
ſe putetur: cum dicat Menander.
Sapiens eris ſapientibus ſæpè aſſidens.
Et non immeritò Salluſtius *de Republ.* ad
Cæſarem ait. *Omnia Regna, Ciuitates, Na-
tiones, vſque eò proſperum imperium ha-
buiſſe, dum apud eos vera conſilia valuerũt.*
conſilium etiam habemus Prouerb. *cap.*
20. *Cogitationes conſilijs roborantur, & gu-
bernaculis, hoc eſt prudentia, & conſilio*
B *tractanda ſunt bella.* Monet etiam Pro-
cop. *de bello Vand. lib.* 2. *Negotium conſilio
præuenire oportet, decidentem verò poſt fa-
ctum pœnitere ſtultiſſimum.* Quod idem
ante eum legimus ſcripſiſſe Eccleſ. *c.* 32.
Paraclito dictante. *Fili ſine conſilio nil
facias, & poſt factum non te pœnitebit.* Hoc
etiam ſuis Othon. dictis confirmauit di-
cens. *Quid vos pulcherrimam Vrbem hanc
domibus, ac tectis, & congeſtu lapidum ſta-*
C *re creditis? Muta iſthæc & inanima inter-
cidere, ac reparari continuè poſſunt; æter-
nitas rerum, & mea, cum veſtra ſalus in-
columitate firmetur.* Eoquod tanta vis
extat conſilij: vt benè Iulius Cæſar *lib.* 1.
Ciuilium. Non minus Imperatoris eſſe (di-
xerit) *ſuperare, quam gladio.* Optimè
igitur Ariſtides teſtatur: Xerſem, qui
multa hominum millia contra Græcos
adduxerat, nec terra, marique capi po-
D terat, vnius Themiſtoclis exſuperaſſe
induſtriam. Sanè aduerſus hoſtes, non
armis ſolum; ſed conſilio in primis vtẽ-
dum eſt: nam cum conſultatione poſſu-
mus ſuperiores euadere, quid opus eſt
pericula ſuſcipere? Infeſtè ſit Hiero Si-
ciliæ Rex, qui, vt Lucius perhibet *lib.* 3.
Cum optima contemneret conſilia, Se-
natuſque authoritatem pro nihilo habe-
ret, ac leges propria violaret ex lubidi-
E ne cruentam ſubire mortem coactus: quo
etiam fuit ex Suetonis relato *cap.* 28. Cę-
ſar ingenio, qui non ſolum dum Con-
ſul, verum etiam cum dictaturę ornatus
exiſteret ſplendore Patrum neutiquam
vſus conſilio fuit, optimè qua de cauſa
Valerius Flaccus dixit.
—*Non ſolum viribus æquum
Credere, ſæpè acri potior prudẽtia dextra.*
Hac autẽ ſuam ponebat in virtute glo-
riam Tiberius, qui datis ad Germanos F
literis: ſe nouies à Diuo Auguſto ipſo-
rum in Regiones miſſum, plura conſi-
lio, quàm vi perfeciſſe dicebat: vt af-
firmat *lib. Annal.* 2. Tacit. Eius autem in
factis alius, cum Imperator vſus non
erat, vt Prouinciarum præſertim quæ
nimis diſtractæ, defenſionem ſuſcipere,
qui & ſæpiùs aſſerebat. *Conſilijs, & aſtu
externas res moliendas, arma procul haben-
da, non omnia viribus ſuperantur, non ve-* QI
locitate, ſed conſilio, & ſententia. & vt cũ
Tacit concludam *in lib.* 13. *Annal.* Ple-
raque in cardine ſunt, auſpicijs, & ma-
gis conſilijs, quàm telis, & manibus ge-
ri ſolent. Idem enim dicit 3. *hiſtor. Ini-
tia bellorum fortuna permittenda victoriam
conſilijs, & ratione perfici.*
Pemeceſſarij ergo tàm domi, quàm
belli Conſiliarij exiſtunt, qui duplici
præficiuntur muneri; alij namque non- H
nulli ex parte bellicas incũbere ad res,
exalteta plurimi quæ ad pacem perti-
nent, curare debent. De vtriſque hac
de cauſa generalem inſtituam ſermonẽ
cum dotes, quæ in ſtatus Conſiliario
inueniuntur, debeant nec non in eo ad-
eſſe, cui bellicis onus imponitur de re-
bus: has autem, & inſitis, & quæſi-
tis conſiſtere in bonis pro comperto eſt.
Et: I
Ingenium primò fulgeat præclarum:
illi namque adſint, qui & ciuilibus ma-
ximè apti negotijs extent, & mediam
teneant in ſe iudicij normam: acres ete-
nim, & acutæ eſſe mentes non debent,
immò potiùs moderatæ. Primi namque
generis neutiquam idoneæ ad conſilia
reputantur; ſed, vt Q. Curtij *lib.* 4. ſen-
tentia fuit, ad noua magis, quàm ge-
renda ſeſe applicant ad negotia: de viſę KI
immò tranquillitate apud Senecam: Ma-
gnum rarò ingenium, quod mixturam
non habeat dementiæ reperitur: &, vt
cecinit Euripedes.
*Mens, quæ ſapit nimium non ſine dam-
no ſapit.*
Sapere autem neceſſe, at pluſquam
ſapere nocet; quemadmodum de Tibe-
rio Cæſare *Annal.* 6. Tacitus affirmauit

A qui ſagaciori conſiliorum ad miniſtros
diligentia eligebat, ſuo quos pares in-
genio, haud quos idoneos conſpiceret.
Non inæqualis verò ſtudij fuit Ludoui-
cus 11. Galliarum Rex: vt teſtatur Co-
minæus *lib. Commentariorum 3.* Per quam
rigoroſa qui forma hominum ſub. exa-
men ingenia ponebat; nec ipſi Carolus
Quintus locum ceſſit, qui acerrimum,
conſiliarij cum delectum faceret adhi-
B beat ſtudium: Quod autem in cauſſa.

Probum ſit, ac mediocre Principum
conſiliarijs iudicium: non mentis, adeo,
excelſæ, vt omnia ſtatim agere, quærāt:
ſed magis tardæ, quæ maturos emittere
partus ſolet: cum ex Thucyd. *lib. 3. in
orat. Cleon. Hebetiores, vt plurimum, me-
liùs, Rempublicam (videantur) adminiſtra-
re, quàm acutiores*. Huiuſmodi autem vt
Principi ſint conſiliarij, ea debent eligi
C forma, quam Tacitus in Agricolæ vita,
præbet, vt *Non ſtudijs priuatis, nec ex
commendatione, aut paucorum precibus mo-
ueantur*. At Princeps diligenter inueſti-
gare, illorumque naturam, publicam-
que de illis, noſcere curet famam; Par-
ticularis enim vox inducere ſępè ſæpiùs
in errorem Ducem tentat: ipſi autem,
vt perupti ſint, dicere poſſint; quæ &
Plinij habentur in panegyrico. *Tales nos
D crede, qualis fama cuiuſque eſt.*

Formæ dignitas, animi vt virtutem
demonſtret, pernecesſaria ſecundo vi-
detur: qualis enim corporis forma, hu-
iuſmodi exiſtit, & anima: vt Panadem
penes conſcriptum reſpicimus; corpori
namque ſpiritus, & ſpiritui corpus mu-
tuè correſpondent, quibus hac de cauſa
membrorum ex natura indita pulchritu-
do fuerit, acutum plerumque ingenium,
E & idoneum ad ſcientias conceſſum ex
Diui Ambroſij doctrina 2. *de virginitat.
Species enim corporis, ſimulacrum eſt men-
tis, & figura probitatis*. Quod etiam in
Eumenis Panegyrico ad Conſtantinum
Imperatorem conſpicitur. *Nec fruſtra
doctiſſimi viri dixerunt naturam ipſam di-
gna corporum domicilia metari.*

Nulla verò forma ita pro veris debēt
hæc affirmari: vt nihil euenire in contra-
rium poſſit, nec deforme corpus præcla- F
rum continere ingenium videatur: non
raro namque accidit, vt internis ea ſup-
pleat natura in bonis, quæ nouercali
quaſi malignitate in extrinſeco ponere,
aſpectu denegauit: Græca enim Sapho,
quam nonam vocant Muſam parum in-
decenti licèt facie videretur, & corpore
parem tamen ſuo, niſi Alcæum, habuit
in cantu, de ſe ipſa in Ouidij epiſt.

Si mihi difficilis formam natura negauit G
Ingenio formæ damna rependo mea.

Et ridicula quamuis Ageſilao Spartano-
rum eſſet Regi facies, omnium tamen
ſapientiſſimus habitus fuit, qui

*Non formoſus erat, ſed erat facundus
Vlyſſi.*

Debet in Conſiliarij, tertio, ætas etiā
conſiderari, ſuperiorem vnde concedi
locum vetuſtis oportet, inferiorem iu-
uenibus. *l. & qui orig. §. Præſes*, eo in H
loco, *ſecundum ætates, & dignitates. ff. de
muner. & honor. & l. 2. C. de princ. lib. 12.*
ibi. *Quæ longis, prolixiſque ſtipendijs de-
feſſa iam ſibi pollicetur ſenectus. & l. ſan-
cimus*, in qua *Iunctis Conſulum honoribus,
& priuilegijs ex anteriori tempore. C. de
Conſulibus lib. 12.* & Gloſa, & Doctores
in l. cum quid, ff. ſi certum petatur. Tiraq.
de iure primogen. in præfat. num. 165. Vt
ſcriptum namque Iſocrates reliquit *epi-* I
ſtol. 6. ad Iaſ. 1. lib. Experientia, & multa-
rum vſus rerū ſenes magnopere inſtruit,
ac facit, vt acutiori, quod expediens ha-
beatur, lumine, quàm alij videant; eo
quod vt Liuij *lib. 3. ſentent.* feruorem in
dies, & audaciam fert iuuentus, conſi-
lium verò augmentum per tempora de-
ſumit; vitia enim ſeneſcunt, dum matu-
ra ætas redditur; vnde rerum ipſi eligi
propter experientiam debent: multum K
namque in populi rebus verſati ſunt per
ſpatium, & magis, vel pacis in tranquil-
litate, vel bellorum in tumultu apti cō-
ſilio videntur: vt de Repub. Tholoſ. *lib.
24. cap. 6. num. 1.* dixit.

Aduerſa etenim ex parte florida eſſe
conſilijs magis idonea videtur ætas, cum
ſenectus nāque intellectus debiles red-
dat operationes, infirmamque efficiat
phan-

A phantaſiam, ineptam cuicumque mate-
riæ mentem oſtendit; ſopitis vnde ſpiri-
tibus conſiliarij, quæ longè à bello eſſe
debet, animus, & meticuloſus exiſtit
qua de cauſa Bal. *in l. ſed & reprobat.* §.
amplius. ff. de excuſat. tutorum affirmat;
nullo modo è iuris diſpoſitione recedi,
cum ſcientiam propter, ac doctrinam in
Conſiliarium iuuenis eligitur; eòquod
in §. *planè in Authen. de Monachis* ſcrip-
B tum habetur; neutiquam debeie ſemper
ſub examen ætatem venire; ſæpiùs enim
viſum eſt cum Senatoribus, adiunctos
eſſe filios, vt nobis reliquit Tholoſ. loco
citato. Eoquod non æui curſu, at ingè-
nij perſpicacia euenit ſcienria; ex Con-
ſiliarijs hac de re neutiquam illi debent
iuuenes depelli, qui adoleſcentiæ iam
faſtidiuerint cupiditates; vt habetur ex
Tacit. *lib. 1. hiſtor. 1. ſentent.* Vnde Tul-
C lius etiam ſuæ tempore ſenectutis, vt
excellenti, ac eximia non exigatur æta-
tis progreſſum ex virtute aſſeruit: per-
fecta nam virtus vbi eſt, matura ibi etiã
videtur ætas. Doctiſſimus autem Politi-
cus Hieronymus Fracchet. 45. *in diſcur.
propr.* tale circa opus iudicium præbuit;
Martiales dimidio cum in æui ſpatio
Conſiliarios exiſtere optimum eſſe di-
xerit: nimis iuuenes abſint; ob iuuen-
D tutis enim vigorem audaces, inſolentia
non parum conſilia præbent; ſummo
depreſſi annorum pondere non admit-
tuntur, nimis enim cauti ob ſenectutis
pigritiem habentur: cum vero aggreſſus
debet hoſti Dux inferre, deſumi ex eis
virile quibus ineſt æuum conſilia debẽt,
at cum ſuſcipi defenſionem oportet, ſe-
nes conſulere meliùs reputatur.

Quid in ſilentio, quarto, ac tacitur-
E nitate virtutis è Magnum in Conſiliario
eſſe debet. Neceſſaria namque, vt arca-
na claudat in pectore iudicatur. Oſorius
enim *lib. de Regis inſtit. 4.* fidei eſſe mu-
nus; alto quidquid fuerit in exercitu ſta-
tutum, ſilentio comprimere affirmauit;
ſi qui enim familiaris conſilium referat,
magno ſe dignum odio reddit, quali ad-
ſtricti ſcelere is debet, conſilium qui da-
tam in fidem cum illo, qui eiuſdem
haudquaquam particeps habeatur com- F
municarit? Execrandus enim proditor
extat, & patriæ quidem euerſor, quod
fuit confirmatum è Simanca *de Republic.
lib. 7. cap. 14. & 15. & de Catal. inſtitut.
tit. 31. num. 8.* vnde Leonis Imperatoris
in libello de bellico apparatu præceptũ.
*In rebus occultis, & abditis fideles adhibe
tibi, & temperantes viros, & taciturnos, &
qui in ſua non aliorum poteſtate ſunt.* Cum
huiuſmodi autem res, per quam ſecretæ G
immò ſecreriores adeo permaneanr, vt
propriam ad cognitionem haudquaquã
requirant multitudinem, hac de re Iu-
lius Cæſar penes Hircium *de bell. Afric.
lib. 1.* ſatis monitos de hoc nos reddit:
ipſiuſque namque exiſtebat conſuetu-
do, ſignaras dare tabellas, vt certum ad
tempus locum peterent vniuerſi. Quod
neutiquam neglexit Amilcar Pœnorum
Dux, qui vt in Siciliam improuiſus ap- H
pellerer, nullo modo quo iret explica-
re voluit; ſed enim tabellas; in quibus
pars, quam tenere vellet inſcripta vide-
batur, gubernaroribus tribuit ſignatas,
cum antea, ne quis legeret fuerit ab ip-
ſo prohibitum, niſi prætoriæ à nauis
curſu tempeſtatis eſſet violentia euulſus.
Et meritò quidem penes Dionem Caſ-
ſium *lib. 57.* Metellus Macedonius talẽ,
vt arcana cuſtodiret, curam poſuit, vt I
interrogatus qua de cauſa celeriter con-
ſilio vteretur, nec pateſaceret: reſpon-
ſum dederit; ſi meam conſiliorum con-
ſciam eſſe veſtem noſcerem, protinus
ex me abijcerem: vnde fideliſſimo hoc
in Regno acres infliguntur in illos pœ-
næ, qui tàm ſi miniſtri, quàm priuati
extent, geſta in Concilio patefecerint;
vt in conſtitutione pragmaticali habe-
tur. Et eo in loco ſcripſit Marius Muta. K
Communi etiam de iure puniriones, quæ
arcanorum contra explanatores impin-
guntur, licet hoc amicis actum exiſtunt,
Decian. *tract. crimin. cap. 17. lib. 7. tom. 2.
num. 3. qui nu. 4.* Mortis affirmauit ſubi-
re illum debere pœnam, ſui qui ſecreta
Principis reuelarit, per Text. *in l. ſi quis
aliquid,* §. *transfuga, ff. de pœnis.* Vitæ
hac de cauſa munere ſpoliarum, a *in Re-*

gum

A *gum lib. Ioab* legimus, literas eoquod Vriam contra patefecit: Immo Siculum penes Diodorum *lib.2.cap.2.* legem conſpicimus in Aegypto fuiſſe, quæ linguã abſcindi ſecretorum tubicini iubebat. Et iure quidem optimo: quod enim in Reipub. iuuamen conſilia præberentur, ſi priuſquam ad mentis intentionem deducta: fuerint explicata? qui etiam Romanos apud conſilia iam ſtatuta ex ore B demittebant, vel adhuc viui dedebantur igni, vel è laqueo ſuſpenſi mortem ſubibant: vt ſcriptum à Paulo *in dicta l. ſi quis aliquid, ff. de pœnis.* Nullum enim dubium ſuis prodi è Conſiliarijs Principem, & Rempublicam: ſi clara cæteris euadant conſilia; quæ nullum ob hoc interdum ſortiuntur effectum, ſummum immò afferunt detrimentum rebus. Prudenter ideo paucos aliqui Conſiliarios C adhibent, cum rarum putent in multitudine taciturnitate. Prouerb. enim 20. ſcriptum habemus: *Virum autem fidelem quis inueniat*; & iſthoc apponunt remedium, vt quæ facienda ſint pleriique ignorent; quæ autem iam ſtatuta ferè non nemo ſciat: vnde Perſas apud nullus vita Principem conſilij conſcius exiſtit, in cuius fatò penetrale taciturni, fidique admittuntur Optimates: & propterea D ſilentij etiam numen coluit; vt refert Damian. *lib.2.1.*

Id ſecretum nominamus, quod ne alijs declaretur vetitum à Principe deuenit: aut omne, quod ipſi detrimentum, cum pateſiat, valet afferre; quidquid etiam coram plurimis perpetratum à moderatore ſecretum contineri præcipitur: Gemin. *in cap. fin. §. 1. de hæreticis.* Cepolla *conſ.39 num.29.* Afflict. *cap. 1. qu bus modis feud. amitt.* Deciam. *loco cit.* E *num.7.*

Hoc autem non voce ſolum, ſignis verum etiam, ſcriptiſque, aut alia explicatur forma, qua poſſit alterius peruenire ad cognitionem, & aures. Decin. *loco cit. num.10.* per Text. *in cap. omnes vtriuſque*, & ibi Abb. *num. 9. de pœnit. & remiſſ.* Et iure quidem optimo ſummum in ſecreti ſilentio pondus Romani poſuere: Minotauri qua de re ſignum in F Legionibus habuere; vt quemadmodum ille alto conditus labyrintho delituis ſe dicitur, occultum ita etiam ſemper Ducis haberetur conſilium: vt eſt Vegetij ſententia *lib.3. cap. 6. num. 4.* Maxima enim laude ſe dignos præbuere Quirites cum dominarentur: ſic refert Mart. Lauden. *in tract. de Conſil. Princip. in 2. qu.* Tria enim fecere: vt ſanum ſcilicet conſilium lectetum retinerent: ſuis pertinaciter inſiſterent dictis: nec datam frãgerent fidem. Concludi qua de cauſa G oportet: vt ex 4. Regum *cap.6. verſ. 14.* Regis proditores haberi, vt Reip. quos Principis videmus conſilium aperire. Tholoſ. *de Republ. dicto lib.24. num.27.*

Sitæ, quinto, Conſiliarius tenax eſſe non debet: ſed lubens apriori commutat illam ſententiæ: hi namque vt depellantur à Curijs Lacones oportet, ex aulis H procul abſint, qui egregij licèt ſint, in conſilijs tamen (quæ & ſæpiùs quaſi hoſtilia) pertinaciter inſiſtant: in errorem illi enim incidunt, qui libertatem non moderatione poſitam, ſed in pertinacia dicunt. In Conſiliarijs ergo requiri veritas, nè illa taceant, quæ apta magis videntur, & ad auxilium idonea. Prudẽti hac de re ingenio Romani apud Valer. Maxim. *lib.4. cap. 2.* iudicarunt: I *Non oportere eos priuatis odijs diſſidere, qui publica ſumma eſſent inanditu poteſtate*: Eoquod vt dixit Appian. Alexand. *lib. 2. Per iniquum eſt propter priuatas facultates Rempublicam in diſcrimine adducere: Nec abutendam occaſionẽ ad explenda odia: ſed potius Reipublica ſunt donanda priuata iniuria: ignaui enim ſunt, & vani, qui adeo acres ſunt, adeoque pugnaces, & ſententia ſua tenaces, vt nemini cedere velint, & putent malè cum honore actum ſuo ſi diſſentaneo dare cogatur.* K

Nullo igitur, vt aliqua Reipub. Partes pertinaces in ſententia perſiſtant, laudatur modo; ſapientis namque habetur, vt ſæpè in melius conſilium commutent: ſi enim duriores habentur, minimè aduerſarios inclinant, ſed contumaces reddunt; vt affirmauit Dionyſius

Ali-

A Alicarnaſ. *lib.* 2. Illos hac de cauſa, eligendos rēputo, qui meliori ſunt mente, nec tàm iniquo perferunt animo, vt aliorum ſententiæ ſi res poſcat,& tēpus, acquieſcant: neque indigno tolerent pectore, proprium ſi locum non habere in opere iudicium proſpiciant: huiuſmodi Neſtor, & Vlyſſes, qui penes Homerū Odyſſæa,

Haud vnquam, neque concio nos, neque
B *curia dictis*
Audiuit pugnare, animo ſed ſemper eodem,
Et ſentire eadem, atque eadem decernere vidit.

Sed ſi apti, qui pertinaces in conſilio ſunt, Principi videntur, Iſocratis adhibere doctrinam in Paren. oportet; vt huiuſmodi ſcilicet rem, velut alienam proponat, cum neutiquam tamen alio-
C rum contradicat ſtudio, neque illius periculum ſententiæ aperiat, vt indè verū hauriat iudicium.

Libera, ſexto, quæ ad rem pertinēt, mente adducat, de illis tamen claro ingenio adhiberi Conſiliarij non debent, quorum ad tractationem valent ſingulariter ſpectare. Ariſt. *in* 7. *lib. Polyt. num.* 15. Aut aliqua è ſpe adducti poſſint circa ea conſilium ferre, quæ aliquo ipſis
D iuuamen ducant, vel damnum: Idem ex eo quia hoc eſſet, quàm propria, ſi Iudices in cauſa illos poneret Dux; nam dicebat Saluſtius in coniuratione Catilinæ: *Animus in conſultando liber inter alia magnos fecit Romanos*; ſæpius namque ipſos à vero ſpes abducit; Cicero enim *in offic.* 1, Plurimos haberi, qui liuoris metu quod ſit in cauſſa, licèt optimum habeatur, nullo proferre modo curant:
E cum & illa teruntij faciant, quæ Diuus Auguſtinus *de Ciuit. Dei ad Caſſalanam* 5. *lib.* 1. *cap.* 9. ſcriptum reliquit. *Quiſquis metu cuiuslibet poteſtatis, vel lucri cupidine ductus veritatem occultat iram Dei ſuper ſe prouocat, quia magis timet hominem, vel caducas res magis amat, quā Deū.* Summa enim virtus in Conſiliario ſinceritas extat; vt illa ſcilicet, quæ ad bonum Reipub. ac iuuamen conducere iudicet, in medium aduehat; optima enim F
haudquaquam ſunt conſilia, quæ iucunda; ſed quæ in auxilium dantur, ac tutamen; ipſi enim inſtar medici habētur, qui non palato grata; ſed ſaluti apta præbent Pharmaca ægrotis. Qua de cauſa nulla Conſiliarius forma reputari ille debet, ſuo qui eloquio propriam, quæ praua ſit alios trahat in ſententiam. Vnde optima, quæ ad rem faciant ſequatur Dux conſilia; cum tanto enim G
illa ſint in pretio æqua pœnas lance antiquitus excipiebant, aliorum qui vti conſilio noluerint: vt legimus apud Valerium Maximum *lib.* 2. *cap.* 7. *num.* 6. *de externis exemplis. Carthaginenſes etiam Duces bella prauo conſilio gerentes, etiam ſi proſpera ſubſequuta eſſet Fortuna, Cruci tamen affigebantur.*

Vitæ ſeptimo, quæri honeſta in Conſiliario fama debet: Iudicium eoquod H
tale circa Principem facimus, qualem nobis, qui ferunt iudicia in rebus præbent materiem. Vnde ſi Conſiliatios probis eligat ipſe moribus, optimum & in ſe habere animum reputatur: ſi ex aduerſo, peſſimum: putidi namque hominis Conſiliarius ſuo ſentētiam imbuit dedecore; Vt hoc ideo Lacodœmones oſtenderent; cum peraptum è ſceleſto peruenire iudicium auctore vidiſſent; ex I
alio proponi iuſſerunt, vt malam in mutato nomine haud oleret famam: vt Tholoſanus enim *loco citato num.* 11. explicauit maius afferre iuuamen ſolent negotijs, qui exemplo inſignes, & gregariè docti habentur, quàm qui doctius, & diſertius mentis retinent acumen: & ex illis magis Reſpub. recipit, quàm ex his auxilium: qui ſua, propterea malè de fama Conſiliarij audiunt, Principi K
dedecus afferunt; mores eoquod in ipſis improbos diligere, ac nullam Reip. de vtilitate curam videtur habere; vt dixit idem *lib.* 24. *cap.* 6. *n.* 12.

Qui dubijs, octauo, conſilium de rebus præbent: vt explicauit Salluſtius in Catil. *Ab odio, amicitia, ira, atque miſericordia vacuos eſſe decet; haud facilè animus verum prouidet vbi iſta officiunt, ne-*

que

Digitized by Google

A *que quiſquam omniũ libidini ſimul, & vſui*
paruit, vbi intenderis ingenium valet, ſi
libido poſſidet, eo dominatur, animus nil
valet, magna mihi copia eſt memorandi.
P.C. *qui Reges, aut qui populi ira, aut mi-*
ſericordia impulſi malè conſuluerunt. Ma-
ximam hac de re ſolertiam Conſiliarius
ponat, vt omni frænum affectui conſti-
tuat, has inter Princeps ira, qua nil re-
cto, nil attento confici valet, conſpici-
tur; vt eſt Ciceronis 2. *de off. ſententia.*
B Quietem iſte nãque affectus animi per-
turbat, rationis regimen euertit, ac om-
nes ſupprimit conſilium; quare cum
Claudio Manilio Th. dicere oportet.

----Dijs proximus ille eſt
Quem ratio, non ira mouet---

Plurimæ habentur, ac Duci poſſent do-
tes in medium, necnon debent in Con-
ſiliario interuenire; quæ, cum Ducis
potius ad examen ſpectent, illius dili-
C gentiæ relinquo. Præcipuas hoc in loco
adnotaſſe videatur ſufficiens, quibus cũ
exuitur quiſque admitti minimè ad cõ-
ſilia debet. Hoc, velut Canis ad Nilum,
attingam; ſuperiorem ſcilicet cui locum
dari ſit neceſſe, cum: Doctores inſimul
in conſilijs, ac milites habeantur; hu-
iuſmodi circa rem quæſtionem inſtituit
Alexand. *in l. Centurio num. 24. de vulg.*
& pupill. Qui hac ſtatuit forma, quod
D militari doctor militi ſit inferior in
actu, & viceuerſa miles in iuſtitiæ poſt-
poni opere debeat. *in l. 1. C. de off. Vic.* quo
in loco iſthæc reſcripſerũt Imper. verba.
In ciuilibus cauſis Vicarios Doctores comi-
tibus militum conuenit anteferri, in milita-
ribus negotijs Comites Vicarys anteponi
oportet. Iaſon. *in l. ſi quis in conſcribendo*
num.4. C. de pactis. Gailla *lib.2. obſ. 118.*
num. 18. Et præcedentiæ circa materiem
E Sacro in Lateranenſi Concilio milites
inter, ac Doctores tàm de ſedibus, quã
in votis poteſt conſpici: Roccius *conſ.*
84. *per totum.* qui luculentèr plures per
concluſiones quæſtionem ſub examen
poſuit.

DE HIS, QVAE AGENDA SVNT F

à Principe, vel à Duce in conſilio,
& poſt illud.

Cap.12.

LIcet Principi in exercitu viros,
& prudentia, & doctrina inſi-
gnes habere, qui & eligenda, & fu- G
gienda perfecta iudicij trutina demon-
ſtrent. cumque ſæpius accidat, vt vel
ſcientia præſtantiſſimi, & ingenio non-
nullos incurrant in errores, qui humana
è fragilitate, ac natura, quę non eum-
dem ſemper continet tenorem, deue-
niunt: conſulere vigilantèr ipſi tamen
debent, non ſolum, vt conſilijs præſen-
tes extent; alienis verum etiam non ita
rapiantur è ſententijs, vt propriam cum H
faſtidiant opinionem aliorum abducan-
tur è dictis: eloquentiſſimus enim Iſo-
crates ille inquit: *Non aliorum conſilia,*
dumtaxat otioſè audienda ſunt, ſed ipſi quo-
que diligentiſſimè de rebus cogitare debe-
mus. Sapientis qua de re ad prudentiæ
munus pertinet, vt nullo modo facili
ſtatim trahantur fide, vt falſa, quæ in
aſpectu decora, probent & ad fucata
prolabantur; ſana Principes etenim eli- I
gere, improba diffugere conſilia debẽt;
vnde peritè quidem excipimus è Tho-
loſano *lib. de Repub. 24. cap. 7.* monitum;
Omnium vt oculatus conſilia modera-
tor audiat, quæque aduerſis fuerint ex-
plicata votis firma ratione concluſa, be-
nè conſideret. & Caſſiod. 3. varia. *Eam*
eſſe regalem virtutem (dixit) *celerius ne-*
ceſſaria ſentire, & tardius in verba pro-
rumpere. K

Horatij autem Aniclochen præcep-
tum obſeruari. Primo debet; vt Conſi-
liarijs nimirum liberam proprium ex-
ponere iudicium facultatem concedat;
illo vt in caſu, quo dubia rei ſumma
extet in promptu, qui eam ſub examen
cum Principe mittant, habeantur, cum
iuuenum prius, nè ſeniorum iudicia ſe-
quantur, opiniones exigat; & vt Diuus
Gre-

A Gregor. loquitur *lib. 9. in Iob cap. 1. Ne antiquorum antiquitati cedant, neue pudore vitioſo illis contradicere nolint, & minus libera ſint eorum ſuffragia*. Auguſti etiam Cæſaris vtatur (penes Dionem *lib. 52.*) exemplo: vt *In cauſis grauioribus ſententias non palam exigat, ſed eas in cartulis ſcriptas ad ſe ſolum, ne cui alij innoteſcant, proferri iubeat, ſed & lectas ſtatim deleri: ſic enim vniuſcuiuſque ſententiã certiſſimè* B *cognoſcet, ſi eam illi à nemine alio cognitam, in perſuaſum habeat*. Maioris adde quod iuuaminis erit, ſi huius modo ſententiã illius poſtea expoſcata, vt de Sfortia ſcripſit Iouius in eius vita *cap. 119.* Qui hoc ſæpiùs diligenti obſeruabat forma, cum nullum teneret ordinem; ſed minimos interdum, potentiores non tamen variè conſulebat: quem tenuiſſe modũ Romanos olim conſpicimus è Dione *lib. 39.* qui C *In omnibus comitijs vbi quid cum populo conſultandum erat, prius priuatis hominibus concio dabatur, quàm magiſtratum tenentibus; nequis nimirum potentioris metu viam ipſe ſupprimeret; ſed ſumma cum libertate quod ſentiret exponeret*. Propterea vt ſincera ſuſcipiant Duces conſilia contrarium debent iudicium ſimulari, ne ad id, cum oſtendant, omnes concurrant. Hoc feciſſe Magiſtrũ Equi- D tum Anneum Memoranſi legimus, Narbonenſis cum circa Galliæ defenſionem in Caroli V. Imperatoris arma conſuleret exercitum, ex Gulielmo Belaio de ipſius bello *num. 9.* Cui etenim obſcurum eſt: Illam cæteros, cum propriam Dux mentem aperiat, penè in ſententiam concurrere, quæque in contrarium habeant ſupprimere, ſeſeque ſilentio tradere. Agminum ſed enim Rectori nõ E ſolum è ſermonibus linguam compeſcere, ipſo verum etiam aſpectu, ac vultu, ſua ne reuelent arcana, ſilere oportet. Cunctos immò, ſuum qui exponere iudicium quærant, admittere debet. Iſocrates namque ſcribit in Panegyr. *Interdum ſapientiſſimi falluntur, cum tempus hominum ſæpè optimum præbet conſilium*; cum conſilia verò expoſcit, oris alacritatem, affabilemque præſeferre placiditatem

F debet: vt expulſo timore poſſint quid in pectore condant circa rem Conſiliarij depromere: timor enim fidele numquã dari iudicium ſinit; vt eſt Senecæ *lib. 7. de beneficijs cap. 27. doctrina*: & Tacitus *lib. 3. hiſtor. Pauidis conſilia incerta ſunt*. Cæſaris hac de re inſtar liberus omni debet ex affectu eſſe animus: vt Diod. *lib. 53.* teſtatur. Ille namque parem ſibi conceſſit facultatem conſiliarijs: vt ſi G quid in re proponere aptum valerent, ſeria ducerent forma. ſuamque Duci mentem aperirent.

Poſtquam verò data circa rem conſilia fuerint, citò exequi opus debet moderator, nec aliquam in negotio moram ponere cogitur: vt ſcriptum è Salluſt. *in præm. coniur. Catil. num. 1.* Lento eoquod ſi conficitur ſpatio, vt cautiori ſibi poſſit forma conſidere, tempus hoſti præbetur: ſic habemus ex Comminei *hiſt.* H *lib. 20. num. 20. de bello Parthenopæo*. Dimidiam namque victoriam ille obtinet ſuum ex improuiſo qui aggreditur inimicum: Cæſaris affert nobis Plutarchus in eius vita exemplum. *Quod autem videret captorum exordium, & aggreſſionem non magnam manum requirere in præſentia; ſed terrore potius audaciæ, & temporis celeritate præcipiendam (quippè perterrituri citius inexpectatum ſe, quàm ſi cum apparatu ingrueret, impulſurum aduerſarios)* I *imperauit Tribunis, & Centurionibus, vt gladijs modo accincti, relictis armis, illi Ariminum amplam Galliæ vrbem, quàm maximè fieri poſſet, ſine ſanguine, & tumultu occuparent*. Nec magnæ debent adhiberi huiuſmodi in aggreſſibus copiæ inermes eoquod aduerſus interdũ agitur. Athenienſes enim ex Vrbe digreſſi optimè ſe in hoc geſſere, Mineruæ nam- K que ſacra celebrantes ſub veſte arma occultantes Lacedæmoniorum depopulati ſunt agrum, & propriam incolumes redierunt ad domum: ex eo quia priuſquam ſeſe hoſtes armaſſent, fuerat victoria obtenta. Debet etiam celeritas, cum ſeſe offert occaſio haberi: improuiſa enim, nec expectata hoſtibus terrorem arma incutiunt. Vnde non bonus

A licet Caracalla Parthos,belligeros alio-
qui homines, dum nuptias agere credūt
improuiſo cecidit miſerrimè impetu,or-
tum inde illud habuit, *Semper nocuit*
differre paratis. Et Maximus ille Cæſar
Imperator victorias acquiſiuit nonnullas
militari eoquod in diſciplina cunctos in
cæleritate ſuperauit: proficiſcens enim
incendi campos vetabat, ne hoſtis adeſ-
ſe videretur, neque ſuis commeatus de-
B eſſet: vnde plura celeritate, quàm po-
tentia confecit. Cum duas vero in par-
tes conſiliariorum habentur in martiali
mentes negotio diſtractæ, quæ in me-
dio, & proba, videntur ſequi Dux co-
gitur iudicia: vt dixit Guicc. *hiſt. lib.* 8.
*num.*83. Qua de cauſa cum aliquid, vn-
de prouenire detrimentum videtur ſta-
tutum in exercitu fuerit maximum, cum
illi reuocationem dederit, Dux prudē-
C tiam oſtendet. cumque moderatè valet
opus adhibere à regiminis decore com-
pellitur: hoc namque modo Cæſareus,
& Aragonenſis Duces, qui bello Pata-
uium obſidere ſtatuerant, cum inutilem
fore obſidionem iudicarent decretum
repellere conſilium in meliùs æſtimarūt.
vt Guicc. *lib.* 11. *hiſtor. num.*24.

Princeps autem cum diſcordes inter
ſe Conſiliariorum habentur mentes, cū-
D que vel hoſtis pænitus deprimendæ vi-
res, vel (vt illum ſibi deuinciat) con-
ſeruandæ publicis debet in bellis media
effugere conſilia; cum armorum enim
in periculum impendet, aut illorum im-
petu attrahi, aut animi compeſcere fer-
uorem decet, nec eo vim habet Solis
conſilium, Meth. 2. Phaetonti datum.

Medio tutiſſimus ibis.

E Sua enim, vel ſimulatæ pacis, vel cruē-
ti fœderis, pericula non deſunt. Vnde
Franciſcum Galliæ Regem in conflictu
captum, ac è Carolo V. Imperatore di-
miſſum iniquus non reliquit animus:
captiuitas namque non tàm liberum
dabat illi aditum. Quod non tali modo
Ferdinando Legionis Regi euenit, qui
Alphonſi Luſitaniæ Regis cum capturā
feciſſet humaniſſima illum tractans for-
ma ita deuinxit animo, vt proprium
offerret ille victoris arbitrio Regnum: & F
Philippo Duci Mediolanenſi maximè
arriſit fortuna, cum captis Nauarræ, ac
Aragoniæ Regibus conſilia è Ducibus
petebat, & cum pecuniarum alij expo-
ſcendum primum, certas nonnulli pro-
ponendas conditiones (quod medium)
liberos quidam affirmarēt dimittendos;
hoc vltimum (extremum erat) ſequu-
tus, illorum ſibi annexit pectora: vt di-
cit Soauedra in *Symb. Polit.* 87. Illo au- G
tem in caſu, quo feſtinatione res indi-
get, coniungenda celeritas: qui cuncta-
tur enim nec ſatis prouidet, nec certū
quidquam ſtatuit: vt exemplo Valentis
lib. hiſtor. 3. Tacitus teſtatur. Neutiquā
enim tot inueniſſet impedimenta Ioan-
nes Primus Rex, qui cum Luſitaniæ co-
ronam è Soceri ſibi morte deuolutam
contemderet, ſolus primum illud in Re-
gnum ingredi, ac exercitum conſequi H
ſtatuit, quo, factum vt Luſitani arma
capeſſendi ſuumque inſurgere ad tuta-
men tempus haberent, quod minimè
accidiſſet, ſi celeritate vſus arma proti-
nus adduxerit, vt in ſupra citato Soaue-
dræ loco videri poteſt.

Ciuilibus autem in bellis admitti
media etiam nequaquam debent, quod
Infans Henricus in montibus Caſtellæ
facere negligens, & amicos perdidit, I
neque ſibi hoſtes deuinxit; huiuſmodi
verò in caſu hand totā inferri animad-
uerſio in turbam debet: ſed aut omni-
modo conniuere, aut inſigne aliquod
ſeueritatis exemplum dare licet: Qua
de re optimè à Tacito *lib. ann.* 1. repræ-
henſionem Germanicus meruit, qui cū
Germanicarum in rebellione Legionum
conſilium accepiſſet, vt vel omnia illis,
vel nihil concederet, aliqua permittens K
dignitatis cauſauit contemprum: Vr-
banis atramen in rebus optima iudican-
tur media, vituperantur extrema: Popu-
lo enim, vt Tacit. *lib.* 4. *hiſtor.* inquit
nec danda penitus libertas, nec auferen-
da: ille namque, *Nec totam libertatem*
pati poteſt, nec ſeruitutem. Potentiam
enim ſemper exequi Tyrannidis reputa-
tur genus: vnde rigoroſo nimis Principi

quod

A quod Galbæ, accidere poteſt, cum ar-
ctius, quàm pati gens poſſet, modera-
men conſtituiſſet vitæ clauſit periodum
enectus: ita *hiſtor. lib.* 1. Tacit. *Nocuit
antiquitus rigor, & nimia ſeueritas*. Ideo
ſapientiſſimè veteres in Dedali volatu
Principis inuoluerunt regimen: vt ille
enim nec Soli, nec mari pluſquam ne-
ceſſe accedebat, nè vel ab illo diſſipa-
rentur, vel ab iſto madefierent cum alis
B ceræ, ita Reipubl. Rector non tàm ſu-
blimiter, ſeſe rigori aſſocians, erigere
debet, ne odium conſequatur ſubdito-
rum, nec tàm viliter, & ad vulgi aurã,
vt in contemptum veniat; ſed medium
tenere iter debet. ac rigoris inter cle-
mentiæque ſemitam incedens, dulciter,
& ſine difficultate populi tranquillitatẽ
obtinebit: qui enim omni pœnè Remp.
vitio, maculaque deſiderat emendare,
C præ oculis ponat illud Tacit. *lib.* 4 *hiſtor.*
quod *Vitia erunt donec Homines.*

DE HIS, QVAE BELLI, & poſt id occurrunt.

Cap. 13.

CVM plurima inueniantur, quę bel-
D li accidere tàm in conflictu, quàm
in caſtris poſſunt; operæ pretium iudi-
caui, vt præſenti colligerem, quæ de-
berent, in tractatu, adnotari; & quidem
primo. In medium ſtratagemmata ſeſe
offerre conſpiciuntur: Hæc autem nil
aliud ſunt, niſi artificia quædam, quibus
hoſtis deluditur, cum alio ſe in opere
verſari Dux fingat, diuerſum tamen fa-
ciat; licèt autem Frontinus 1. *præfat.*
E *Stratagemmata* dicat: *Quorum vis propriè
in arte ſolertiaque poſita proficit, tàm vbi
cauendus, quàm vbi opprimendus eſt hoſtis.*
Doctiſſimus autem Fracchetti Politicus
71. *in diſcurſu*, non omnes, vel milita-
res aſtutias, vel fictiones dici huiuſmo-
di ſolertias poſſe affirmat: illis vnde vti,
& in ſtatus, & in belli negotijs, eſt Du-
ci permiſſum: ingenij eoquod viuace
cum demonſtrent acumen, peruerſam
neutiquam declarant naturam, ſuperio- F
remque aliquoties reddunt exercitum,
ac victorem: Tali prudentèr ex cauſa
nullo ea prætermiſerunt Cæſar, & Ale-
xander modo; vt conſpici ex Frontino
valet: contraria quamuis in opinione
quidam neutiquam eſſe licitum reputẽt
vt fraude, occultiſque vincantur hoſtes
dolis, armata verum, dum ipſe perma-
net, acie fiant aggreſſus: vt dixit *lib.* 2.
Annal. Tacitus. Taliter enim Achei odio G
proſequebantur ſtratagemmata, vt ſuos
minimè hoſtes per illa quærerent ſupe-
rare: vt Polyb. *lib.* 13. refert. Laudem
vnde ab ipſo excepetunt, cum neque il-
luſtrem æſtimarent, neque ſtabilem vl-
lam fore victoriam, ni palam, & arma
ex ſtatuto cum aduehantur aduerſariorũ
proprio deiecerint aſpectu animos. Hac
fuit in opinione Florus 1. *cap.* 2. ſic. *Eam
vir ſanctus, & ſapiens ſciat veram eſſe vi-* H
*ctoriam, quæ, ſalua fide, & integra digni-
tate parabitur.* Vnde Euripides in Rhæſo.

Vir nemo mentis alta clanculum velit
Occidere hoſtem.

Aduerſa etenim videtur, & humana ex
iuſtitia, & cœleſti verior eſſe doctrina,
cum, tàm iuxta Theologorum ſenten-
tiam, quàm Polyticorum, tutamen ex-
cipiat, ſi hoſti namque mortem afferre
permiſſum, qua de cauſa circa rationem I
difficultas inhærebit? *Diuus* hinc Au-
guſtinus *in quæſt. ſuper Ieſue* 10. *Cum iu-
ſtum bellum ſuſcipitur, vt apertè pugnet
quis, aut inſidijs nil ad Iuſtitiam intereſt*,
Plutarchus ex Polyticis affirmare non
erubuit. *Fæderatum iniuſtè fallere impiũ,
at hoſtes non ſolum iuſtum, ſed etiam ſua-
ue, & fructuoſum.* Eoquod hoc malum
intrinſecè non habetur, ſæpè at etiam,
vt victoria interſit, neceſſarium exiſtit, K
ac vtile: hoc modo Coninch *diſput.* 31.
de bello dub. 7. *num.* 109. ſeſe explicat;
dempto quod fides circa inſidias fuerit
hoſtibus data: illo enim caſu obſeruari
promiſſa debent; vt aſſerit Diana *par.* 6.
tract. 4. *reſolut.* 10. ex Diuo Thoma 2. 2.
quæſt. 40. *art.* 3. Quod nullum retinet in
ſe vigorem, ſi talis coactè fides iniecta
extiterit; irritam eoquod vis promiſſio-

A nem efficit : aut graue cum etiam illa in
communitatis, vel Reipublicæ damnum
reſultat : læſa nec non ſi veniat Religio.
Caſtrus Pal. *tom.* 1. *tract.*6. *diſp.*6.*pun.*4.
*num.*4. Si is adde promiſſa cui fides fue-
rit, leges ex ſe prius violaſſet. Dual. in
2.2. *tract. de charit. quæſt.* 16. *art.*8. Ille
namque fidei qui frangit leges, data vt
diſſoluatur poſcit vulgatis iuribus, & eſt
Text. *in l.*1. §.3. *ff. de dolo malo.*

B Secundo etiam loco 11. *in reſolutione*,
Diana, ſi bello innocuos neci tradere,
infantes nempè, fœminas, religioſos, &
agricolas extet licitum quærit; pro quo
affirmat ex ſe non poſſe, ac per directam
hæc innocentibus damna intentionem
ferri : ſed motus ratione valere : bellum
eoquod pœna eſt, quæ innoxijs præha-
bito non duci ſtudio : ſed vehi per acci-
dens ſimul cum damno poteſt cum nul-
C la in detrimenti moderamine ſolertia
ponatur : ſed vt victoriam Dux excipiat
nulla ſit in cura; vnde ſi requiſitum vt
bello finis ponatur, militum animi ſti-
mulos habeant, hoſtibuſque incutiatur
terror, hoc videtur, Ciuitatem, Chri-
ſtiani licèt colant, bellantium tradere
manibus fas erit; ſua etiam ſi culpa cru-
ciatibus inſontes torqueant, ſtupra fœ-
minis, & oppreſſiones inferant, adulte-
D ria, & nonnulla, quæ tali euenire in ac-
cidenti poſſunt, pugnatores patrent: Du-
ces attamen cum bellico tradunt Vrbes
furori vetitam huiuſmodi rabiem in in-
colas efficiant, & quoad vires habent,
ſæua impediant ex Molina *de iuſtitia*, *&
iure tract.*2. *diſput.* 120. Vt ſimili bona
inſontium ratione armis diripi, ac per
accidens poſſunt vaſtari ex Diana *reſol.*
12. Cum belli poſtmodum feruor ceſſat
E fieri damnorum reſtitutio debet; vt eſt
Lorcæ ſententia *in* 2. 2. Diui Thomæ
*ſect.*4. *diſput.*54. *num.* 10. *&* 11. Mobiles
qui res victores non ſolum accipere, pro
quibus contentio, cum ſit de poſſeſſio-
ne, habebatur; omnes at etiam & belli
ſumptus, & damnorum compenſationes
armorũ exceptas è motu poſſe affirmat:
hæc autem de nocentium bonis, Prin-
cipis præcipuè, nec non communitatis
confuſo diripi modo, tàm ex nocenti F
etiam, quàm ex innocenti valent : de
illis autem, quæ dominos habere inſon-
tes compertum exiſtat ſumptus reſarci-
re prohibitum: ita Lorcæ doctrina.

An Princeps, tertio, iniurias in pacis
fœdere, ac damna ſubditis illata valeat
remittere, quæ belli cum accepta fuerint
ſpatio prædam ſibi coniungant, vel an
huiuſmodi obnoxij ſtatuto illi habeãtur?
videri oportet? Hanc ſub examen quæ- G
ſtionem poſuit Bensfeld. *in tract. de iniur.
& damno dato cap.*8. *concluſ.*3. *quæſtion.*3.
Qui hoc modo, cum diſtinguat, conclu-
ſit. Vel cum non interſit neceſſitas, pri-
uatum ob commodum, ac vtile, nec non
beneuolentiã damna, iniuriaſque ſubdi-
tis adductas remittere omni Princeps
modo contendit? & illo neutiquam in
caſu talis, vel pacti, vel remiſſionis ad
obſeruantiam tenentur, nec aliqua, ex H
obligatione, forma liberi qui damnum
adduxerunt exiſtere videntur, ex Diui
Antonini ſententia in 2. *parte tit.* 3. *cap.*4.
§. 2. Armill. *in verbo bellum num.* 17.
Hoſtienſ. *in ſumma de pœnit. & remiſſione*,
§. *quibus*, *& qualiter.* Ancharan. *in regu-
la, peccatum, de reg. iur. in* 6. *nu.* 18. Zaſ.
Apologia contra Eckium, Vaſq. *illuſtr. con-
trouerſ. lib.* 1. *cap.* 4. *num.* 11. Et belli
quamuis Duces hac pacem ratione cõ- I
ponant, vt datis de nocumentis, &, quas
paſſi fuerint accolæ, iniurijs talis eſſe
actio non debeat, iuris quin via, vt abla-
ta reſtituantur, & damni fiat refectio va-
leant agere : vt Hoſtienſ. affirmat *in cap.
quanto de iniurijs.* Bal. *in l. unica num.*3.
C. de in ius vocando. Gaill. tamen *in ob-
ſeruat* 57. *lib.* 2. *num.* 6. Dominum, vt
huiuſmodi non ab opere liberet pre-
catur.

K Vel publicam vt Princeps conſequa-
tur pacem, & conſeruet neceſſaria in-
dicatur, quo in accidenti adducta vltro
remittere damna, licèt non conſentiant
ſubditi, valet. Baldus, Angel. Alex.
Paul. Caſtrenſ. Iaſ. & alij in *l. conuentio-
num, ff. de pactis*, Iaſ. *in l. vnica*, *ff. de in
ius vocan.* Alexand. *conſil.* 94. Ancharan.
conſ. 106. Decius *conſ.* 520. Miſinghen.

obſcr.

A *obſeruat. 9. centur. 4.* Cum alia enim pax
obtineri forma non poteſt, mutua dam-
norum, ac iniuriarum, quæ vtrinque
fuerint bellorum propter tumultus ad-
ductæ, valet compenſatio concedi; tali
enim in caſu cum publicæ facta fuerit in
pacis fauorem, inuitis etiã ſubditis vim
habet; ita vt vſque ab omni, tàm ciuili
actionem, quàm criminali expellantur;
ob huiuſmodi namque neceſſitatem, pu-
B blicumque commodum, vt maiora bel-
li euitentur damna vtiliter negotium
Princeps, ac prudenter creditur confe-
ciſſe. Illatum qua de re hoſtili manu
detrimentum omnes æquo perpeti ani-
mo compellentur; Principi etenim, &, vt
bellum indicere, &, vt fœdus inire poſ-
ſit, ius ineſt: pacem qua de cauſa cum
induxerint illatum remittere damnum,
ipſius ergo, valet *cap. in noſtra de iniurijs,*
C Afflict. *deciſ. 361. num. 4.* Iulius Clarus
in pract. crimin. §. fin. quæſt. 59. Iaſon in
l. Barbarias num. 25. ff. de officio Prætoris.
Quæ equidem in conſcientiæ etiam foro
vim remiſſio continet, cum debeat mi-
nus, è malis duobus, eligi: vt eſt diſpo-
ſitio Text. *in cap. quod Dauid quæſt. 4.* Et
tanti publicæ fauor vtilitatis habetur
ponderis, ipſius vt cauſa rei dominium
priuatæ, quæſitumque auferre alteri ius
D valeat Princeps. quòd probationem ſu-
ſcepit è DD. penes Gaill. *obſer. 56. lib. 2.*
in principio. Taliter vt cum hoc ſuadeat
commodum ſubditi vel domum, vel vr-
bi, qui propinquus extet, fundus, vt
foſſarum fiat ampliatio, aut extruatur
propugnaculum, valet demoliri. Si ne-
ceſſitas etiam poſtulet, ſuburbia ſolo
dedere, flammarumque tribuere in præ-
dam, ne hoſti domicilium comparetur,
E & Ciuitati ducant damnum, in fauillas
reducere valent, per Text. *in l. ſi quan-*
do, in l. ædificia, C. de oper. publ. Decius
in l. id quod noſtrum num. 3. ff. de regulis
iuris. Priuato namque anteponi publi-
cum debet ius. *cap Imperial. de probibita*
pheu. alien. l. vtilitas, C. ne primipilo, leg.
vnica, §. fin. C. de caduc. toll. Cum pu-
blicæ verò vtilitatis, nec non neceſſitatis
ergo rem auferet priuato, iuſti vt ſolu-
tionem pretij faciat compellitur: vt Gail. F
obſeru. 56. lib. 2. num. 8. ſtatutum reliquit
per Textum *in l. venditor, §. ſi conſtat, ff.*
communia prædiorum. Felin. *cap. inter qua-*
tuor num. 6. de maioritate, & obedientia.
Roman. *conſ. 310. l. 2. C. quibus cauſis*
ſeruitus pro proœm. libert. accipit. Ex pu-
blico namque damni debet refectio eue-
nire, vt penes Vgo. Grot. *de iure bell. &*
pac. lib. 3. cap. 20. num. 7. Quæ igitur ſu-
periori dictum in loco damnum circa G
vtrinque datum fuit; vt illud ſcilicet ad
pacem conſequendam valeat Princeps
remittere, nullo modo de illis, quæ fue-
rint ante bellum confecta, intelligitur
ex Bensfeldio *loco citato cap. 8. concluſ. 3.*
quæſt. 3. Huic autem ita Vaſqu. *1. illuſt.*
controuerſ. lib. cap. 4. num. 11. declaratio-
nem dedit, ſi pacis nimirum tempore
Iberus iniuriam Gallo; prædamque in-
ferre ſit auſus, exortum quamuis inde H
bellum, armorumque ſequuta poſtmo-
dum tranquillitas fuerit, hincque, & in-
de Princeps, quieto quæ tempore facta,
remiſerit damna, ſub hoc minimè ca-
dunt iure, nec vllo remitti modo poſ-
ſunt, habita niſi compenſatio fuerit; vt
eſt ſententia Bensfel. loco cit.

Pro comperto igitur, nocumenta, &
particulari quæ illata ſint incommodo,
ac generali, ac iniurias poſſe Principem I
relinquere: habemus; publicum quo
enim in caſu reperitur bonum priuatæ
ſuperiorem vtilitati excipere locum de-
bet, in contrarium licèt municipalis
exiſtat lex; ipſa namque commune, vt
ſcopum, iuuamen habet, nec priuato
vt ciuium commodo; ſed communi ſer-
uiat conſcripta videtur. Vnde ſuum
oportet, vt ad finem dirigatur, publi-
cæque conſultat felicitati, huius ſenten- k
tiæ eſt Diu. Thomæ *1. 2. quæſt. 9. artic. 2.*
Illo hac de re in euentu communis, in
quo vtilitas concurrit nullum ponere
impedimentum lex valet, vt priuato il-
la diſpoſitio pro commodo, neutiquam
retineat vigorem, vt exequatur. Dam-
no valet propterea, & iniurias, quæ ſub-
ditis fuerint illatæ Rex obliuioni com-
mittere: ita Fortunat. Graſſ. *in l. conuen.*

ff. de

A *ff. de pactis*. Tale quo in loco deſumit
argumentum: Publica pacis extat con-
uentio per Textum *in dict. l. conuentionũ.*
Sed publica valent priuatorum bona
capi ex cauſis. *l. item ſi verbera*, §. 1. *ff.
de rei vendic. l. Lucius, ff. de euiction.* Er-
go pacis valent etiam ex conuentione
publicè illata remitti damna, huiuſmo-
di eſt Alexandri opinio *loco citato quæſt.*
105. *art.* 1. *in fine*. quo poſſe in loco
B abſque tyrannidis nota multa Regem
publicum ob vtile à priuatis excipere
bona ipſius fuit opinio. Eiuſdem fuit
ſententiæ Nicol. de Lira *cap.* 8. *Regum*,
dum in Regis aſſerit iure adeſſe, vt cum
publicum Regni expoſcit commodum
priuatorum deſumat res.

Solet, quarto, in dubium ſæpius re-
uocari, an data publicè hoſtibus debeat
fides obſeruari? & omni quoniam ſa-
C cratiorem eam eſſe oportet, nullas affir-
mare neceſſe conuentiones, quæ fuerint
cum hoſtibus iniectæ, pati violationem
poſſe, cum & priuatis fidei, quàm ho-
ſti præbuit, ad obſeruationem iure gen-
tium cogatur. argum. Text. *l.* 1. *ff. de
pactis*. Pro exemplo Attilius Regulus,
nec non alij, qui apud Gell. adducũtur.
lib. 7. *cap.* 18. *Noct. attica.* veniat; inuio-
labili ipſi enim pectore fidem vſque ſer-
D uabant. Vnde ignominiæ, ſi hoc non
efficerent, maculam ſubibant: ſupremũ
illa enim rerum nexus humanarum exi-
ſtit, & aliquid, hac de re, cum (licet
hoſti, aduerſus quem inuehitur bellum)
promittitur, obſeruari firmè debet. San-
ctus Auguſtinus *lib.* 2. *cap.* 19. Quamuis
enim hoſtes habeantur, nulla homines
deſinunt eſſe forma: cuncti attamen, qui
rationis aduentant ad vſum iuris ex ſibi
E promiſſo capaces redduntur. Ergo ho-
ſtibus, cum homines extent, obſeruari
promiſſa debent: vt eſt doctrina Vgo.
Grot. *de iure bell. & pacis lib.* 3. *cap.* 19.
num. 1. Iſtinc argumentum hoc diſcedit
modo: inter quas alicuius habetur iuris
communio, & obligationem contrahi
oportet, at iuris quoniam gentium ho-
ſtes inter etiam communio permanet.
l. vltima, ff. de allegationibus. Conſequẽs
ergo eſt, vt obligationem quoque, nec F A
non conuentionum fiat inter eos etiam
communio. Pacta qua de re, quæ belli
tàm inter Duces, quàm priuatos mili-
tes inijciuntur, ac hoſtes, firmam exi-
gunt obſeruantiam. *l.* 5. *ff. de pactis.* cum
fidem enim Princeps frangit, iuſtitiam
violat: vt Cicero 1. *off.* affirmat: Si pri-
ma namque haud habetur, poſterior in-
teruenire minimè valet. *cap. vbi ſana* 24.
quæſt. 1. Qua euenit ex cauſa, vt cum Re- G
gi iuſtitiam adminiſtrare conueniat, pro-
miſſæ obſeruationi etiam fidei inuigila-
re non incongruum videtur: ſi eius nam-
que integritas negligitur, vix regimen
excipiet Reſpubl. magis etenim per ip-
ſas, corporeos quàm per ſudores hæc
moderamen habet. *cap. in qualibet* 23.
quæſt. 80. Nil etenim eſſe in orbe poteſt,
clariori quod in Principe refulgeat, quã
recta fides, lumine. *l. inter claras*, *C. de* H
ſumm. Trinit. & fide cathol. Qua de re fit,
vt rigoroſam, ipſorum quæ promuntur
ex lingua, requirant obſeruantiam: præ-
cipuum namque, maximumque funda-
men, ſtabilia per quod redduntur im-
peria, & ſempiterna, fides exiſtit: in
Prouerbijs enim cõſpicitur *cap.* 17. Nul-
lo eſſe modo licitum, vt mentiens Prin-
cipi ſit labium, cunctis cum fędior vitijs
fraus permaneat, in illis præcipuè, qui I
maiori ornantur dignitatis luce. Maior
adde, quod illi turpitudo, apertæ quã
violentiæ inhæret: vt dixit Thucyd. *lib.
hiſtor.* 4. Qua de re Andręas de Hyſer-
nia apud Tiraquellum *de nobil. cap.* 20.
nu. 23. *fol.* 101. Pro factis nobilium ha-
beri aſſeruit promiſſa per Text. *in l. ne-
mo, ff. de integr. reſtit.* Quo in loco. *Ne-
mo videtur ea re excluſus, ad quam Prætor
in integrum ſe reſtiturum pollicetur.* Prop- K
terea dixit Bal. *in conſil.* 317. *col.* 2. *verſ.
item varietas lib.* 1. firmum in promiſſis
debere Principi, vt Angularem lapidẽ,
Polumque in Cęlo, adeſſe. Quod etiam
comprobatum in Onoſandro *in cap.* 3.
Cum eo affirmetur in loco, vt fides pro-
ditoribus, ac promiſſa ex Imperatore
debeant ſeruari. Nec vllo in conſidera-
tionem venire modo neceſſe, huiuſmo-
di

A di proditores fuiſſe homines: poſtquam
nāque hoſtium cum ſectati partes fue-
rint, auxilium ſibi venire illi reſpexe-
rint, ea proprios conuertent animos ad
beneficia, memoremque tenebunt circa
opera mentem. hac de re Diu. Auguſt.
verum Africæ monſtrum, cum ad Boni-
facium ſcriberet. *Fides*, inquit, *quando
promittitur, etiam hoſtibus eſt ſeruanda,
contra quos bellum geritur*. Minas vnde à
B Deo in deceptores conſpicimus apud
Ezechiel. *cap.* 17. quo in loco. *Et qui diſ-
ſoluit pactum numquid effugiet? Viuo ego
dicit Dominus, quoniam in loco Regis qui
conſtituit eum Regem, cuius fecit irritum
fundamentum, & ſoluit pactum, quod ha-
bebat cum eo in medio Babylonis, morietur.*
Nulla namque fides, vt fallax extet ne-
ceſſitate compellitur, nec aliquo remo-
ueri præmio valet, vt Senecæ ſententia
C *epiſt.* 89. habetur.

Illo tamen dicta in caſu vigorem, quo
legitimus cum exiſtat fidem hoſtis præ-
ſtet: ſi alio enim ipſe agit modo, nec fi-
dem ſeruat, rumpi & ipſi debet. *l. cum
proponas*, & eo in loco DD. *C. de tranſ.
l. Iulianus, §. offerri de actionibus emption.
argum.* Text. *in l. ſi conuenerit.* 14. *ff. pro
ſocio*. Mutua enim compenſatione paria
tolli crimina debent. *l. viro, & vxori* 39.
D *ſoluto matrim.* iuxta illud.

*Fallere fallentem, fraudemque repellere
fraude;*
Exemploque licet ludere quemque ſuo.

Ex aduerſo tamen, cum pactæ indu-
ciæ fuerint indiſtincta ſeruari forma de-
bent, & fallentem decipere magnum
eſſet crimen. Iaſon *in dicta l. cum propo-
nas, C. de tranſact.* quæ venit ratio hæc.
Ab eo cum nomen induciæ exegerint,
E vt Alciat. inquit, quòd in dies ducantur
arma, & interim quieſcant, tranquillè
perſiſtere fas eſt. Lapſa enim deſumi
ſpatio vltio valet, quod nullo in pace
modo cum perennis extet, retinere vim
poteſt.

Quid circa infideles, & hæreticos?
An fidem ipſis incolumem obſeruari Ca-
tholici debeant? Maximus hac in re la-
bor cum Orthodoxi minimè hoc illis
præſtandum affirment Doctores; huiuſ- F
modi verò argumentis opinionem ro-
borant. Et primo eoquod tali ſtatuerunt
& Lateranenſe Concilium, & Conſtan-
tienſe forma; cum nullo deindè fidem
pacto ſeruarint Ioanni Huſſio, & Hiero-
nymo Praghēſi Chriſtiani Archiducum
Auſtriæ Hiſpaniarum in Belgio ducto
exemplo: ex eo quia tertio, cum hære-
ticis violare fidē Catholici tentant Pon- G
tificis per diſpenſationem impunè hoc
agere valent. Per æquiuocas cum de-
mum explicationes datam rumpere fidē
fidelis Ieſuitæ docent. Huiuſmodi autem
argumentis reſponsū præbet VVilhelm.
ab Afferen. *in tit. de Idol. Princip. fol.* 302.
Et circa primum equidem, Concilium
ſimpliciter, vt nullo fides modo ſerue-
tur hæreticis, conſtituere denegat; di-
ſtinctionem tamen adhibet, vel honeſta,
& licita ſecundum Numen exiſtont, vel
pangi minimè debent. Vnde ad Conci- H
liorum inſpectionem aduerſarios remit-
tit, ne tenebris circumduci velint; circa
ſecundum verò alia ſeſe habere formā
rem de Ioanne Huſſio, ac Hieronymo
Praghenſi aſſerit, quàm in hæreticorum
ſomnijs veniat, & hac de re ad acta, vt
cognoſcatur, inuitat: Sigiſmundus enim
Imperator ſaluum conductum Ioanni
Huſſio, & cæteris dedit, vt ſecurus ve-
niret, non impunis patrare crimina poſ- I
ſet; illum hac de re minimè violauit, cū
iuſtitiæ tradidit Huſſium legibus aduer-
ſum, in manus: qui tutam namque viā
accipit, nulla conſequitur forma, vt ne-
fas in legem valeat cōmittere, nec Au-
ſtriæ Archiduces contrarium dictis ali-
quid fecere: cum ipſi de Catholicis, nō
autem impios circa, & nullam toleran-
tes quietem ſubditos legem intulerint.
Hæreticis hac de cauſa nulla fidem vio- K
lare modo poſſe, ac infideli concludi
oportet.

Quæri, quinto, poteſt; an, cum ne-
ceſſitas compellat, ac vtilitas exigat,
chriſtianos deceat, vt infidelium vtatur
auxilio? Affirmatiuam de hoc præbent
communiter Theologi, Canoniſtæ, ac
Iuriſconſulti ſententiam, quos inter
Diuus

A Dinus Anton. *in 3. parte tit. 4. cap. 2. §. 11.* Armill. *in verbo bell. quæſt. 8. concluſ. 3.* Valentia, & Caietan. in 2. 2. D. Thom. *quæſt. 40. artic. 1.* Oldrad. *conſ. 71. de treg.* alias 67. habentur. Machabæorum hæc recipit confirmationem exemplo, infideles qui Romanos ad opem vocaſſe legũtur. *lib. 1. Machabæorum cap. 8.* Abbas etiã *cap. 8. de voto, & voti redempt. num. 15.* Fideles adde, quod vaſſalli aduerſę do-
B mino ſectæ auxilium ferre compellũtur. Abbas *loco citato* per Text. *in cap. Iulia. & cap. ſi dominus 11. quæſt. 3.* Hæretico hac de cauſa Carolus V. milite, cum Theologorum haberetur conſilium, aduerſus Germanos, aliosque vſus fuit. Quod & Auguſtiſſimi Romanorum Reges Ferdinandi II. & III. exequi minimè dubitarunt, qui nonnullos etiam diuerſæ Religionis cultutores addictos in officiales, colonnellos, inſerunt, ac Genera-
C les. Hac igitur motus facultate Alphõſus Caſtellæ Rex Turcæ Marſilij vires propriam excitare ad opem ſumma cum ſe è Caroli V. potentia conculcari timeret, nullo erubuit modo. Non hoc autem ſolum habetur licitum fideli at etiã Principi, qui ſubditus minimè habeatur, vt infideli iuuamen præbeat, ac mittat in auxilium pugnatores conceditur; clarè hoc ex Machabæorum 1. cap. 11.
D videtur; quo in loco Ionathas Demetrio, qui infidelis, Regi milites adiuuamen emiſit, ac Dauid Iſrael contra exercitũ Paleſtinæ Regi in opem præbuit; vt in *cap. 28. & 29. Regum 1.* legimus.

Quod intelligi tamen debet, cũ nullum eo ab auxilio ſcandalum, ſupernique iniuria Numinis deueniat, ac Religionis; vt peſſimè ſeſe in cauſa Franci-
E ſcus Galliæ Rex geſſit, qui Caroli V. gloriæ æmulus, fœdus, vt ipſius obſcuraret ſplendorem, cum Turca iniecit, inque Europam aduocauit; poſtremo ſed enim in vitæ limine huiuſmodi cognouit errorem, ac per paucis eſt deteſtatus verbis. Quamuis enim vtilis infidelium habeatur amicitia; diuini tamen bracchij nullo æquitas modo permittit vt ſuorum opere hoſtium ad fines perueniamus noſtros; ipſa immò infidelis F
manus non rarò, quę pactis ſubſcripſit gladium in amicos euibrat chriſtianos. Orientale pro exemplo nobis verſatur Imperium, quod Turcarum luctuosè decidit in manus, cum ipſis eo quod fœdus Paleologhi iniecerãt. Hoc etenim Deus, vt futura terrorem exciperent ſæcula, permiſit. Si tanta namque in Principem animaduertit ſeueritate, qui ab infideli opem exigunt, ac hæretico quid illis G
eueniet, qui huiuſmodi ſuſcipiunt iuuamen, vt Catholicos aduerſus arma ferant? vndè optimè ipſorum progreſſus deterior videtur, de quo Petrus Aragoniæ Rex numero habetur apud Mar. *hiſtor. Hiſpan. lib. 12. cap. 2.* Ipſe namq; Albigenſium cum faueret hereticorum ſectę in Francia, & arma è centum bellantium millibus fulta gereret, octingentoſque ex aduerſo Equites, ac mille H
pedites in ſignis numerarent Catholici diuina ſtratus potentia opima prebens ſpolia reprobam emiſit vitam; ſeuerius in Machabæos flagellum, qui cum Romanis cæleſti non freti auxilio amicitiã, vt Græcorum aduerſus vim ſeſe munirent, conficientes Deum excitarunt, eo duos cum amiſiſſet Iudas Machabæus ipſorum Dux, qui & præſidio, & contra ictus hoſtium tutamini aderant, Ange- I
los, miſerè interiret; qua crimen pœna eademmet ex cauſa eius fratres Ionathas, & Simon, qui in Principatu ſucceſſores fuerunt. Nec vllã retinere vim excuſationem, quæ à fidelibus ducitur pro comperto eſt, vt naturali defenſionis cauſa hoc ipſis extet permiſſum; cunctæ namque non ſæpiùs circumſtantiæ ac etiam conditiones, quæ licita huius generis efficiunt cum hæreticis fœdera, K
interueniunt; quæ maius in ſe retinent pondus, quàm vniuerſale illud ſcandalum, ac periculum, vt vera falſis opinionibus ſit corrupta Religio; cum ipſorum & ſocietas, & communio lethalis ad inſtar veneni magis in dies extendatur, aliorumque inficiat animos; cancerque ſit, qui cito ſerpit, vbi nouitati, ac licentiæ ſeſe addixerint mentes; vnde talem

A talem ob aduerſæ legis amicitiam cum
hominibus minas à Deo in 2. *Paralip.*
16. *verſ.* 7. & 9. conſpicimus. *Quia ha-*
buiſti fiduciam in Rege Syriæ, & non in
Domino Deo tuo, idcircò euaſit Syriæ Regis
exercitus de manu tua: ſtultè igitur egiſti,
& propter hoc ex præſenti tēpore aduerſum
te bella conſurgent.

Vtrinque, ſexto, diſceptatur: an ali-
quo extet conceſſum in caſu, vt belli
B obſides neci dentur? Et dubiæ antequā
ad reſolutionem cauſæ cum DD. deue-
niam, duo eſſe obſidum genera explico.
Inuiti illi, qui ex hoſtium, aut victoris
capiūtur vi vſq; dū aliquid efficiatur ad-
uerſa in parte, vel præſtetur; qui hoc
impropriè ſortiuntur nomen; hi volun-
tarij ſunt, ac ſponte, vt pax iniecta ſer-
uetur, ſuumque pacta finem conuenta
excipiant, inimici veniunt in manus.
C Henriquez *de fideiuſſoribus. cap.* 20. §. 59.
& *ſeq.* Gail. *de pace publ. lib.* 2. *cap.* 2. *nu.*
10. vtque pignoris loco teneantur De-
cian. *tract. crimin. cap.* 8. *lib.* 7. *tomo* 2.
Quod bellico receptum vſu, vt in obſi-
des nimirum filij præbeantur, teſtis eſt
Sicar. *ad Rubr. C. de patr. qui fil. diſtrax.*
num. 9. Hac forma tres Carolus Secun-
dus Galliarum Rex Aragoniæ Domina-
tori Iacobo in obſides dedit filios: vt
D apud Collenut. *in comp. hiſtor. Neap. lib.* 5.
videtur, vt etiam Franciſcus dicti Re-
gni moderator Papienſi exuperatus in
prælio, & captus Carolo V. Imperato-
ri, nec non Iberiæ Monarchæ natos præ-
buit anno 1520. vt refert Leiſdan. *hiſt.*
lib. 6. Talis autem in ipſos poteſtas, vt
velut ſerui miſſi fuerint, & captiui: vn-
de cum illius non interueniat facultas
condere teſtamentum non valent per
E Text. *in l. obſides, ff. de teſtam.* Ac etiam,
qui conſilium præſtat, vel operam, vt
fugam obſides arripiant læſæ crimen
patrat maieſtatis. *l. prima, ff. ad leg. Iul.*
maieſtat. Non hac tamen ex cauſa in
ſeruos tranſeunt, vel capitis pœnā luunt,
vel rerum, quæ domi relictæ, dominium,
condere licèt teſtamentum haud valeāt
penitus amittunt. Quæ verò ab obſide
bona, dum aduerſa mora facit in parte,
acquiruntur, fiſci veniunt in vtile. *l. Di-* F
uus, & eo in loco Gloſ. & DD. *ff. de iu-*
re fiſci.

Quibus ita ſtatutis diuerſæ fuerunt
opinionis Theologi, quos inter affirma-
tiuæ tutamen ſententiæ ſuſcepit Filiucc.
tom. 2. *tract.* 29. *cap.* 9. *num.* 191. vbi ſic.
Licet in bello iuſto, etiam obſides, occidere.
ſi hoſtes fidem fregerint, ea enim conditione
dantur, vt hoſtes fidem ſeruent. Sed tamē
de reſtitut. diſput. 2. Bonacina *quæſt. vlti-* G
ma ſect. 1. *punct. vltimo,* §. 3. *num.* 21. ita
Poſſunt etiam occidi obſides, quibus non eſt
data fides de ſalute, ſi comperti fuerint no-
centes, ſi verò ſint innocentes, non poſſunt
occidi, etiamſi illi, qui miſerunt non ſtent
promiſſis. Huic ſeſe coniunxerunt Villa-
lobos, Ludouicus Molina, & cæteri,
quorum ſectatur ſententias Pater Diana
lib. 6. *tract.* 4. *reſol.* 20. Iſta verò vt huma-
nior placere cunctis debet. Adnectitur H
Titi Liuij doctrina *dec.* 3. *lib.* 8. *num.* 28.
fol. 255. *à tergo*, qui *Neque ſe* (dixit) *in*
obſides innoxios; ſed in ipſos ſi defecerint
ſæuiturum, nec ab inerme (Imperatorem in-
tellige;) *ſed ab armato hoſte pœnas ex-*
petiturum. Phillippi Comminei additur
etiam opinio, qui in Regis Aloyſij vita
lib. 2. *num.* 49. allatum è Domino de
Conty Carolo Burgundię conſilium vi-
tuperio affecit: cum per illud perſuade- I
retur, vt violenta obſides enecaret mor-
te, Diuinæ vnde afferens æquitatis exē-
plum, tam ingens haud impunè ſcelus
permanſiſſe affirmat, cum ille non longo
temporis interuallo vitam amiſerit.

Quid de illis, qui victas cum dede-
rint vltro manus ſe hoſtis conſtituerunt
in potentia? Duplici ſunt polyticorum
ſententiæ in claſſe: aliqui facultati vi-
ctoris indulgent, vt eſt Ariſtot. *in lib.* K
polyt. 1. *cap.* 1. qui *Navi lex conſenſio quæ-*
dam eſt, per quam bello capta illorum fieri
dicuntur, qui ceperunt. Quod etiam Ro-
manorum confirmatur exemplo apud
Zonaram *lib.* 2. hoc modo. *Illis autem*
præcedentibus triumphans in forum Roma-
num delatus, ac captiuos inde aliquot in car-
cerem duci, atque necari iuſſit, in capito-
lium aſcendebat. Vnde & idem Cicer. 2.

A contra Verr. oratione ita clarum reddi-
dit. *At etiam qui triumphant eoque diutius*
hoſtium Duces ſeruant, vt his per trium-
phum ductis pulcherrimum ſpectaculum,
fructumque victoriæ Populus Romanus per-
cipere poſſit; tamen cum de foro in capitoliũ
currum flectere incipiunt, illos duci in car-
cerem iubent, idemque dies, & victoribus
Imperij, & victis vitæ finem facit. Con-
traria quidam verò extant in opinione,
B ac inter alios Thucyd. *lib.3. num.36. fol.*
303. Qui Aſſimacum affert, & Laconem
Plateenſes Legatos Lacedæmonijs corã
Iudicibus hoc modo. *Deditity, & ſup-*
plices ſumus, tales autem occidere lex vetat.
Et prima Salluſt *in oratione de ord. Reip.*
num.8. fol.253. ad Cæſarem, quia ipſi cle-
mentiam oſtendebat decoram: execran-
dum reputauit ſcelus, quod ciuilibus
illi neci darentur in prælijs; qui cum
C arma depoſuiſſent vitam ſupplices de-
poſcebant: ſic ille: *Interfecit (neſcio quis)*
Domitium Carbonem; Brutum, alios item
non armatos, neque in prælio belli iure; ſed
poſtea ſupplices per ſummum ſcelus interfe-
ctos. Et Coſdroes Perſarum dominator
Antiochenis maximam deteſtans ſuorũ
crudelitatem dixit. *Omnes Perſarum no-*
biles ob hæc irati, vt omnes ad vnum in-
terfici permitti me rogabant. Ego vero eos,
D *vt aliquo confugientes ſeruarentur iuſſi: cum*
fas non putarem in captos uti ſæuitia. Elo-
quentiſſimus autem Pracchetti conco-
des, cum adhibeat diſtinctionem, con-
trarias inter ſe reddere ſententias cona-
tur: vel ſcilicet huiuſmodi homines vi-
ctorem contra, qui Princeps ipſorum
erat, arma ſumpſerunt? & hoc, velut re-
belles in caſu debitam pati pœnam com-
pelluntur: vnde cum nulla obſtet, quæ
E ad ſalutem data, fides mortem ſubire
adſtringuntur; vel ſubditi minimè repe-
riuntur, at priùs in Principem, cuius in
poteſtate poſtmodum habentur, ſeſe nõ
aninare iuramento firmarunt; & hac de
re cum illius fregerint leges vitam co-
guntur, ob patratum in Deum, victo-
remque ſcelus, amittere: ſed ſi nec ſub-
diti exiſtant, nec ſe iuramento alliga-
rint; diſtinctio adhibetur; vel graſſa-

tores hi publici ſunt, vel Pyratæ, aut F
minimè? ſi de primis, velut Reipublicę
turbatores, & quietis, in gratum ſuper-
ni ſacrificium Numinis, valent enecari:
ſed ſi de poſtremis, & omninò his ca-
rent circumſtantijs? maximum (dixit)
nefas morti eos tradere: licitis etenim
in caſibus valdè indecorum (ipſe) glo-
riæque alienum reputauit, & magni ſę-
pius damni, ſi victi humana priuentur
aura. G

Hac autem in obſidum cauſa, in du-
bio præſertim tria valent reuocari. Pri-
mum an ipſis fugam arripere licitum
habeatur? & ſi longè à victoris manu
iuerint, præcipuas rupta fides inter par-
tes iudicetur: quod in obſides, poſte-
rius, concedatur victori ius: ad quid il-
li compellantur, & quali ratione huiuſ-
modi ſuper eis deſinat facultas? An po-
ſtremum vitæ ſe ad pœnam valeant ob- H
ſides adſtringere, & ſi alligati reperian-
tur mortis rectè ſupplicium poſſit de ip-
ſis exigi?

Primo reſponſum datur, obſidi (cum
voluntarius præſertim exiſtit) nulla fu-
gam ratione ſuſcipere abſque perfidiæ
nota conceſſum: hoc autem deformius
crimen redditur, ſi cum fidem dederint,
vt liberiorem ducant vitam, ipſam con-
firment: hoſti namque licet, præſtita I
fides fuerit inuiolabilem ſortire obſer-
uantiam debet: Quamuis etenim ille
hoſtis habeatur, homo tamen vſque no-
minatur: Vnde tali de cauſa, velut iu-
ris gentium incorrupta, & omni ſine
macula ſeruari, vt reliqua, debet aut
Erodotus *lib.3. tit. 5. cap. 12.* Non ad-
duco graue penes DD. fidem fallere,
non rarò grauius, grauiſſimum interdum
dici nefas. Bald. *conſ. 343.* Frid. Pauſ. K
de regal. membr.2. cap.4. Gentium enim
iuris pacta exiſtunt. *l. ex hoc iure, ff. de*
inſtit. & iure. Inuiolabilem tali de cauſa
exigere obſeruantiam debent. *l. rite impu.*
ff. de action. empt.

Quid illo autem in caſu, cum nullo
& conſilio partis, & conſenſu, è qui-
dati obſides fuere illi fugam arripiant,
& indè in tutamen recepti cum exigan-
tur,

A tur, nullo remitti modo velint? An hoc
iudicetur fides pacto violata, ita vt præ-
cipuas inter partes rupta pax æſtimetur,
vel induciæ? Tali debet in caſu affirma-
ri, neutiquam hoc eſſe licitum, nulla
quamuis partis hoc fiat ſuaſione, cum
ipſorum attamen ſuſcipiatur defenſio
agit, vt quoniam interuenit conſenſus
pax exiſtat violata, vel induciæ. in Ro-
manis habetur exemplum, qui viginti
B claræ ſtirpis Virgines, vt bellum ſopi-
rent Porſenæ in obſides præbuere; has
inter Clelia repericbatur, quæ cum fœ-
mineas audacia exſuperaret vires, ho-
ſtiumque decepiſſet cuſtodes tela inter,
& arma violenter fluentes Tiberis per-
tranſiuit aquas & Romanã, dux aliarum,
petijt arua; quod publico licet non eue-
niſſe conſilio, at virgineum ob pudorẽ,
quæ militarem non pateretur licentiam,
C pro comperto haberetur, fracti atenim
fœderis Porſenam Regem penes accu-
ſationem exceperunt; vnde cum proprio
iſtud patraſſent Virgines ingenio, & Se-
natus eas conſenſu retinerẽt Patres, ne-
que Regi denuò tradi curarent, optimo
Porſena iure obſides requirens, arma,
ni ſuo committerentur arbitrio, eſt mi-
nitatus; vt refert Petrus Erodot. *lit. 5.
cap. 4. lib. 3.* & Vgon. Grot. *lib. 3. cap.* 20.
D *num.* 54.

Poſterius circa; quod victori ſcilicet
ius, vel ei, qui obſides recepit in ipſos
conuenit; eorum de re, quæ præſtari
debet, aut effici, & ob quam, vt ſecu-
riùs habeatur, dati fuere, obligatio, tum
eoquod libertati aduerſa, tum eoquod
alieno prouenit ex facto ex Groto *loco
citato num.* 55. ſtrictam debet interpe-
trationem, ſicut & fideiuſſoria, ſortiri;
E vna, qua de cauſa, pro re dati, nullo,
vt alia præſtetur, modo retineri valent.
Grot. *dicto num.* 55. Cum id autem, tri-
buti cuius ergo fuere, confectum exiſtat,
priſtinam remitti in libertatem debent,
nec alia cum ſuperueniat cauſa, tempo-
ris vlterius prorogari ſpatium, cum cer-
tum fuerit conſtitutum, decet: ſi ſcili-
cet in annum dati, vel biennium; illud
cum tranſierit interuallum, amplius in

obligatione perſiſtere non iudicãtur. Il- F
lius qua de re ob termini præfixionem
fideiuſſoris iterum debet conſenſus in-
tercueire: alia enim forma neutiquam
tenebantur, aut in culpa exiſtent, vt
amplius ſub ſeruitute permaneant, illo-
rum, qui de fideiuſſoribus tradunt, exẽ-
plo. Miſing. *centur. 6. obſeruat.* 53. Gail.
obſeruat 30. *num.* 11. *lib.* 2. Cum ad tem-
pus namque fideiuſſio præbetur, ac ter- G
minus aduentat, obligatio expirat, nec
protogatum cõpelli ad tempus illi va-
lent. per Text. *in l. ſi Hermes, C. locati,
& in l. item quæritur, §. qui impleto, ff. eod.*
Nullum etenim in cauſa dubium fide-
iuſſoriam de eo, vel pignoratitiam, cum
extinctus fuerit, qui fideiuſſit, vel pi-
gnus dedit præcipuus ad hæredes tam
actiuè, quàm paſſiuè actionem commi-
grare: Vniuerſum namque in defuncti
ius excipit ſucceſſionem hæres, mortui- H
que ipſamet iudicatur perſona. Authen.
*de iure iurando à moriente præſtito, l. hæres,
ff. de regul. iur.*

An iſthoc autem dato vim in obſide
capiat, latè diſcuſſum fuit à Brandlacht
conſult. 2. num. 15. Triplicem quo in loco
diſtinctionem adhibet. & quæri primo
de illo, qui accepit obſidẽ, poteſt, cum
extrinſecus namque fuerit, eius & ſuc-
ceſſor, & hæres non alio, quàm credi- I
tor debitorem, ſua retinet obſidem in
obligatione, modo; ſi intermedia ſe-
cundo perſona, vel ipſe has reliquerit
obſes auras, ille, qui cum præbuit, vel,
quod præſtare debet, afferre, aut alium
ducere obſidem adſtringitur; hoc autẽ
fideiuſſorum confirmat exemplo (ma-
gnam namque ſimilitudinem cum obſi-
de retinent) ſi datus etiam mortem fi-
deiuſſor ſubierit, paſſiuam præbet hæ- K
redibus obligationem, adeo vt, qui eius
hæres ex facto perſiſtere in obligatione
videtur; ſed ſi cum vitam fideiuſſor de-
ſerat nullum ſui habuerit hæredem, qui
huiuſmodi conſtituit hominem, alium,
qui ſit idoneus, ponere debet. Specul.
tit. de fideiuſſor. §. igitur num. 3. lib. 4. p. 3.
Vt æquali modo quo in caſu ineptus fi-
deiuſſor euaſerit habilem aſſignari ne-

Sſs 2 ceſſe

A ceſſe Marſilius affirmauit *in rubr. de fideiuſſ. num.* 74. Quod pignoris etiam exẽplo, creditoris cum abſque culpa deperditum amplificationem excipere. Brandlacht aſſerit *loco citato num.* 15. *Si quis tertio ita datus in obſidem fuerit, alium vt obſidet, & captiuum redimat liber eo mortuo exiſtit*. In illo namque dum lethum ſubit pignoris extinctum, redempto quemadmodum in captiuo, ius eſſe B reputatur: vt in *l. ſi patre, ff. de captiu. poſt limit. reuerſ.* Vt illius pari fideiuſſio ratione, qui pro vinculis compedito pręſtitit eius morte finem excipit.

Tertij reſponſum dubij eſt neminem corporali ſeſe pœnæ adnectere poſſe, cum propriorum nullus membrorum dominus exiſtat. *l. liber, ff. ad legem Aquil.* Farin. *quæſt. crimin.* 128. *num.* 7. Vnde ad vitæ priuationem ſeſe nequit C reuincere: Cui enim corpus inimico tradere licet? maximum enim ſubeſſe periculum poteſt: vt Felinus *in cap. contigit de not.* 1. *de ſent. excommun.* Menoc. autem *de arbitr. quæſt.* 7. *num.* 13. quempiam corporali ſeſe pœnæ obligatum conſtituere dixit valere; cum & moribus, & lege hoc eueniat confirmatum; vt intellexiſſe conſpicitur Boer. *quæſt.* 462. *num.* 4. Legis namque vi, aut mo-D rum, vt corporeæ ſe quis punitioni adſtringat, accidere poteſt: habetur etiam Gloſ. *in cap. cum homo* 13. *quæſt.* 5. quæ probata fuit è Rom. & alijs penes eumdem loco citato.

DE CIVITATVM DEDITIONIBVS, *aut Arcium.*

E *Cap.* 14.

CVM ſæpiùs tàm violentus armorũ exter impetus, vt nullo aduerſæ reſiſtere Ciuitates poſſint, aut Arces; videndum eſt an ſi victoribus ſeſe iam dedeſſe tradant læſæ crimen Maieſtatis patrent; ac huiuſmodi vituperium ex deditione reſultare valeat? Ipſarum in fauorem venit Ancharan. *conſ.* 158. *n.* 12. qui eos venia dignas reputauit: culpam F namque is nullam committere videtur, qui aliquid & noſcat, & minimè valeat prohibere, neque in crimine perſiſtit, qui haud arcet, quod neutiquam poſſit. *l. culpam, l. nullam, ff. de regul. iur.* Omnem qua de cauſa efficere conatum, vt ſui defenſionem ſuſcipiat Ciuitas debet; ſuæ namque adimpleuiſſe illo in caſu obligationis legem dicitur. *l. ſi ideo, C. de his, quibus indig.* De illo autem quis G habere vires noſcitur, claro quod ſine periculo, & commoda patrare valet ratione. *l.* 125. *ff. de verbor. ſignificat.* & huiuſmodi eſt in terminis opinio Matth. de Afflict. *in conſtit. Regni*, quæ incipit, *Dubitationem*. Rebellem quo in loco nequaquam reputari Ciuitatem poſſe aſſeritur, quæ vigoroſo cum cingatur ab exercitu, alienique Principis excutiatur potentia ſui aduerſus Domini. (quam H præſtare debet) fidelitatem, dum & iuramentum interuenit, aduerſæ (ita ſi neceſſitas poſcat) ſeſe ditioni committat. Abb. *conſ.* 3. *num.* 5. Philip. Decius *conſ.* 690. *num.* 13. Hieronym. Gabriel. *conſ.* 5. *&* 51. *lib.* 1. Imola *conſ.* 34. Crauett. *conſ.* 6. Gratian. *conſ.* 31. *& conſ.* 15. Quod malorem in ſe cõtinet efficaciam, cum auxilio pænitus deſtituta res ad triarios videat reductam, Imola *dicto* I *conſ.* 34. *verſ. attenta potentia.* Huiuſmodi qua de cauſa in euentu, læſæ patrari Maieſtatis crimen haudquaquam dicitur, cum dolum illud exigat: vt eſt doctrina I.C. *in l.* 1. *&* 4. *ff. ad legem Iuliam maieſt.* Gig. *de crim. læſæ Maieſtat. lib.* 1. *rubr. qual. & in quib. crim. læſæ Maieſt. committ. quæſt.* 67. *in princip. num.* 4. Farinac. *in praxi crimin. parte* 4. *quæſt.* 117. *num.* 18. Decian. *tract. crimin. lib.* 7. *cap.* 15. *n.* 4. *& cap.* 49. *n.* 14. *&* 18. K

An proprium verò ſuſcipere Ciuitas, vel ipſius rector tutamen potuerit, aut ex aduerſo iudicis; vt habentur notata penes Afflictum loco citato, remitti arbitrio debet: nullo namque modo faciles tribui eis aures puto debere, vano qui metu ductus, vel depicto in ſomnijs periculo in hoſtis venire manus Ciuitatem

A tem permiſerit, aut caſtrum: vt excu-
ſatio autem præbeatur, ineuitabile adeſ-
ſe diſcrimen, vt iuſtus inſit metus, de-
bet; Ciuitatis propterea deditio, vel de-
ſtitutio Rectori verti crimini, aut ciui-
bus videtur, ſi propriam hoc non acci-
diſſe ob culpam neutiquam oſtendant;
vt colligi poteſt ex *l. miles*, quo in loco
*Si nimia eorum culpa deprehendatur, alio-
quin pro modo culpa in eos ſtatuendum eſt.*
B *l. fin. ff. de cuſtod. reor.* Dec. *conſ.* 390. *nu.*
14. *&* 19. Gratian. *loco ſupra citato.* Aya-
la *de iure, & offic. bell. lib.* 2. *cap.* 1. *& lib.* 3.
cap. 18. *num.* 3. Illa etenim culpa nomi-
natur, cum, vel ſi malum fit, vel bo-
num omittitur, è recta deflectitur via.
Bartol. *in l. quod Nerua, ff. depoſiti, & in
l. ſi conſtan. §. ſi maritus, ff. ſolut. matrim.*
De qua plura è nobis in Paſtorum ſtatu.
Cum ciuitas vnde, vel caſtrum hoſtili
C reſiſtere furori ex induſtria valet, aut vi,
& ſi adhibeatur ſolertia, inimicos per-
peti aggreſſus poteſt, ac aduerſum ta-
men arma in exercitum inferre haud ci-
ues quæſiuerunt, in culpa & ipſos per-
ſiſtere, & moderatorem dici debet, per
*l. item quæritur, verſ. exerc. venien. ff lo-
cati*; vbi, *Si reſiſtere potuit, & non reſi-
ſtit. l. prima, § occiſo, ff. ad Syllan.* qua in
parte: *Quia toties puniendi ſunt ſerui, qui*
D *auxilium Domino non tulerunt, quoties po-
tuerunt ei aduerſus vim opem ferre, & non
tulerunt. l. omne delictum* 6. *§. penult. ff.
de re milit. l.* 44. *ff. locat. l. in rebus, ff.
commodati.*

E Doctoribus, qua de re, inuenitur
conſtitutum; quod ſi Præfectus deſerat,
vel hoſtili tradat potentiæ arcem, aut
Ciuitatem, cum illius impotens eſt ad
tutamen inſurgere dubia non habeatur
E in cauſa illum crimine vacare: vt Ayalę
de iure, & offic. bell. opin. lib. 3. *cap.* 18.
verſ. porrò, Decij, Grat. Afflict. *in locis
ſupra citatis.* Bouadil. *in ſua polit. lib.* 4.
cap. 3. *num.* 14. Tapp. *dec.* 13. *è n.* 19.

Multa verò, Ciuitatis priuſquam ad
deditionem Gubernator deueniat, ſuæ
nè vertatur negligentiæ magno facere
ſtudio compellitur: & ſe, primum, ſuoſ-
que ſuperni dirigere Numinis ad auxi-
lium adſtringitur: omnes enim ex ipſo F
ſperare vires, & ſua conſtituere illius in
potentia ſpem debet, cum Iuſtinianus
in l. prima, C. de veteri iure enucl. Nos
circa rem erudiat; vt animos nempè ad
Ter-Optimi Maximi vigilantem remit-
tamus prudentiam Numinis. nec vigo-
rem in milite, aut Duce, vel mentis
acumine: ſed Superna Triadis in vi re-
putemus ineſſe: non rarò ex eo quia
Deus ob preces ab ira deflexit, vt etiam G
in errorum vmbris (proprio licet de Io-
ue, at ſummo nos de Numine) explica-
uit Poeta.

Sæpe Iouem vidi cum iam ſua fulmina vellet
Mittere, thure dato ſubſtinuiſſe manum.

Humili enim Gedeonis animo in Ma-
dianitas ipſe fauit: vt in *cap. Iudicum ſep-
timo videtur*, qui tercentum cum in ca- H
ſtris milites haberet innumeras hoſtium
fudit ſolo turmas, vt æquali modo in
Moyſis, Iudæ Macabæi, Samuelis, &
nonnullorum opem ſæpiùs venit: exer-
cituum namque Deus eſt, qui ſi noſtrum
veniat in auxilium, quæ aduerſus po-
tentia? E cœleſti hac de cauſa Modera-
tore polei iuuamen oportet, cum eius è
manu, & ſalus pendeat, & vita, omne-
que ibi Principum conſiſtat rerum, ac I
finis.

Totis oportet ſecundo, vt viribus in-
cumbat, ne opportuna in contemptum
abeant remedia, ſi aliquod immineat
periculum Ciuitati; vt conſideratum fuit
ex Bouadil. *loco ſupra cit. num.* 4. Vigilans
nec non ſit, vt ſuis maximum à ciuibus
in cuſtodia reponatur ſtudium, vel mi-
litibus; illos enim, vt arcem ſeſeque
ab hoſtis eripiant manibus hortari ex K
animo debet.

Principi, tertio, (vt imminenti eum
de periculo moneat) certa mittere nun-
cium via oportet; quo aduertere ſpatio
debet, illius ne cum abſit licentia inimi-
corum tradat arcem in manus, vel ci-
uitatem; lethum namque magis expedit
ſubire, quàm vt victi hoſtium perpetian-
tur iugum Ciues: nulla enim glorioſior
eſſe

Digitized by Google

A eſſe mors valet, quàm pro Fide, Rege,
ac Patria occumbere: ſed ſi longo Prin-
cipis reſponſum contrahat moram ſpa-
tio: vel certus mitti Nuncius haud va-
let, ſecura nec extet ſalus, virili ſe in
hoſtes efferre pectore Moderator debet,
ſolertique curet vigilātia ne annonæ de-
fectio, ac neceſſitas illorum perueniat ad
aures, maxima immò rerum copia ſeſe
abundare oſtendat: vt nonnullis firmum
B exemplis reddere Bouadil. *in nu.5.& 6.*
contendit. Hac enim ratione Meſſanen-
ſes in Sicillæ monumentis feciſſe legi-
mus, qui cum Petri de Aragonia, & Ca-
roli Angoini tempore obſidione premc-
rentur, è mulierum vberibus lac præ-
mentes coagularunt, cumque in hoſtiū
id proieciſſent agmina ſufficientes non
ſolum ſeſe cibos, verum etiam copioſos
retinere demonſtrarunt.

C Prudenter, quartò, cum deditionem
fingat, & colloquia, circa leges, & quæ
imponi debent conditiones cum aduerſi
exercitus Duce poſcat, ad temporis in-
cumbat lucrum; opportuna inde occa-
ſione, & tractatus reſpuat, & armis inſi-
ſtat: Nulla enim vetitum ratione habe-
tur, vt hoſtium ſermonum ſub ſpecie
cum in extremo rerum ſumma eſt, vires
quis auertat; Quod omni licèt perfidia
D minimè vacet, bonis tamen adiungitur
bonis, & militari habetur pro ſolertia:
vt explicat Grot. *de iure bell. & pacis,
lib. 3. cap.24. num.4.* Bouadill. *loco citato
num.7.*

Magnates neceſſe, quinto, ad præci-
puos conuocare milites in concilium, vt
Ciuitatis vigilantes pro bono quid agi
deceat perſpiciāt. Aduerſi vires exerci-
tus debile propria ex parte robur, armo-
rum ineptitudinem, incertam futuri ſpē
E auxilij, alimentorumque illis declina-
tionem præ oculis ponat. Hæc etenim,
quæ adhibetur in conſilijs diligentia
bellicas maximè ad res, & bonum vt
habeatur in illis moderamen apta: ipſa
namque vt militari explicatum in Con-
ſiliario, valdè neceſſaria perſiſtit: ductis
addo Maſtrill. de Magiſtr. *lib.5. cap.14.*
& Valenz. *de ſtatu, & bello part. 2. conſi-
derat.11. num. 50.* Quod magis, cum F
tempus tolerat, è re poſcitur; vt Ayala
*de iure bell. lib.2. cap.5. num.7. & 8. l. 2.
§. ſi tamen, ff. ſi quis cautionibus*, Bartol.
*in l. omnes populi quaſt.5. in princ. nu.16.
verſ. primo caſu, ff. de iuſtitia, & iure.* Sæ-
piùs enim, vt plenius excipiatur de re
conſilium nec tempus concedit, nec lo-
cus: vt eſt in *l. prima, ff. de exercit. act.*
Intempeſtiuis namque in periculis nil,
quod celeritate exiſtat ſecurius, inueni- G
tur: in illis profectò rapi, non exigi con-
ſilia debent: vt in Polyt. Theſ. *lib. 3.
cap.2.* explicatum fuit è Ioanne Kokier.
Ciuitatis adeòquod Præfectus cum de
re Concilium aduocaſſet, vt illam ho-
ſtium, ne maiora euenirent damna, tra-
deret manibus exceperit, omni vacuus
culpa eſſe dicitur, expertis dum fidem
in euidenti præſtitit periculo. Gloſa in
l. Titio cui fun. ff. de condit. & demonſtr.
Bertaz. *conſ. 1. num.21.* Peritorum, qua H
in parte locum dari iudicio neceſſe af-
firmauit, cum an ſe armis quo defende-
re ſe Ciuitas in ſitu poſſit dubia res eſt
in cauſa: vt etiam Hieronym. Gabr. *conſ.
55. num.2.* Decian. *reſp.51. vol.2. n.81.*
Eò ſi enim adductum neceſſitatis extat
negotium, vt hoſtiles minimè repelli,
ac tolerari vires poſſint, licitum, vt ſa-
luti ſimul conſulat, ac vitæ, militi eue-
nit; ita Petrus Bell. *de re milit. tit. vnico* I
ex num.61. quod etiam probat mordicus
Humada *ad leg.6. tit.18. part.2. in Gloſ.6.
verſ. haſta la muerte.* quo in loco in n. 2.
ſic habet. *Quinto fallit, ſi nullis ex cauſis
in prima ampliatione relatis tradidit Caſtel-
lum: ſed ſolum ex eo quod præcisè erat de-
bellandum, & manifeſtè conſtabat hoc, tum
propter ingentem manum hoſtium, tū prop-
ter exiguas, & debiles vires Caſtelli, &* k
*militum cuſtodientium: nam eo quod nulla
ſpes euaſionis manet, poterit ſe, & Caſtel-
lum tradere, nulla tamen culpa præcedente.*
Quæ à Baldo etiam confirmationem li-
mitatio excepit *in cap. 1. de iudicib. in 2.
lectur. num.9.* Hoc ipſe modo. *Quod Ci-
uitas quam Imperator defendere non poteſt,
nec de hoc eſt proxima ſpes, poteſt ſe alteri
ſubÿcere eo irrequiſito.* Illius etiam venit
in

Digitized by Google

A in fauorem. Felinus *in cap. cum contingat*
*de foro compet. num.*6. *& in cap. non licet*
de praeſcript. num. 12. *in medio*. Et natu-
rali hoc iure confirmat; vt, ſui ſcilicet
corporis defenſionem ſuſcipiat, permiſ-
ſum vnicuique habeatur. *l. vt vim de*
iuſtit. & iure. Certæque haud etenim
ſeſe morti exponere, vt aliorum deue-
niat ſalus, compellitur Ioannes de Lign.
in tract. de bello cap. 29. Gramm. *dec.* 18.
B *num.* 17. Nimis propinquum quo in lo-
co lethi non expectari periculum opor-
tere; ſed vt proximum ſit neceſſum ha-
beri dixit, & aptus Text. *in cap.* 1. *in fine*
de feud. in culpa non amitten.

In arcis tandem deditione, vt pretio-
ſa (ne aduerſæ robur vires excipiant)
vel æquoreis mobilia, fluctibus, voraci
vel tradantur flammæ Dux aduertat: vt
Præfectis, & Indicarum qui defendunt
C nauium claſſem, quæ vulgò *La Flotta*,
vocatur, militibus cum alio effugere
modo vim hoſtium haud valent permiſ-
ſum ignes immittere, vt inſimul aſſumã-
tur; docuit nouiſſimè Fagundez *in De-*
cal. Praecept. tom. 1. *lib.* 5. *cap.* 11. *num.* 14.
in fine. Aduerſarij ne ipſi ac naues in po-
teſtatem perueniant. Leſſius *de iuſtit. &*
iur. lib. 1. *cap.* 9. *nu.* 34. & alij penes Barb.
in votis decis. lib. 2. *vlt.* 61. *num.* 51. & 53.

D

DE AVXILIIS, QVAEQVE BELLI tempore à Vaſſallis Domino praeſtanda.

Cap. 15.

QVid belli in auxilio è Vaſſallo? du-
bij. An Domino poſſit negari?
Haud equidem. Talis enim ipſius extat
E obligatio, vt ſi armis opem ferre abnue-
rit feudi expoliari dominio valet, iniu-
ſtum quamuis bellum videatur: nam
huiuſmodi ſi ad ipſum pertineret inqui-
ſitio nullo Princeps tempore facultatẽ,
vt duceret arma, retineret; ille namque
proprium ob intereſſe in æternum diffe-
ret examen. Adde quod neque ſuæ
Moderator arcana militi patefacere, aud
Vaſſallo compellitur: vt fuit ſententia
Dianæ *reſol.* 9. *lib.* 6. *tract.* 4. *de bell.* Hu- F
ius namque ad vaſſallum neutiquam
ancipitis determinatio cauſæ ſpectat; vt
inquit Zaſi. & Afflict. *ſuper* 3. *feud. lib.*
rubr. hac finitur lex in ſect. notab. num. 1.
Auxilium qua de re præſtare vaſſallus,
& conſilium Domino ſuo debet, iura-
menti eoquod ipſum ad hoc adſtringi
efficacia. Afflict. *de feud. de for. fidelit. lib.*
2. *num.* 12. cum excitatus attamen è Do-
mino fuerit; vt in *cap.* 1. §. *non cogitur, de* G
eo qui interf. frat. in vſib. feud. Afflict. *lo-*
co ſupra cit. Patrem ipſius licèt, fratrem,
vel filios aduerſus indictum bellũ fuiſ-
ſet. Afflict. *in dicta rubr. hic finitur lex,*
cap. contra omnes num. 1. Nulla vero in ſe
ipſum forma iuxta Gloſ. opinionem *in*
dicto §. *contra omnes*. Credi namque mi-
nimè debet, quod ſeſe, iuramentum
cõtra promere optaſſet: Generalis enim
ſermo loquẽtis neutiquam includit per- H
ſonam. *l. illud in fine, ff. de minorib. l. in*
mandato de procurat. l. obligat. ff. de pignor.
Prima nam charitas à proprio habere
principium bono debet. *cap. ſi non licet*
23. *quaeſt.* 5. *l. Praeſes, C. de ſeruit.* Afflict.
in dicto §. *contra omnes num.* 6. Suas ita
vt ſi vires non adhibeat vaſſallus, & ho-
ſtium vt è manu Dominus auferatur, aut
liber exeat è vinculis, neglexerit feudi
oportet, vt dominio priuatus extet. Af- I
flict. *in* 8. *feud. lib. rubr. quae ſit prima cau-*
ſa benef. amitt. §. *ſed & qui delat. num.* 6.
Quod vim habet, carceri licèt ille ad
ſtrictus neutiquam exiſtat, ſed, ne per
ciuitatem eat, detinetur, ac palatij tan-
tummodo permittatur aditus per Text.
in l. 2. *ff. de liber. hom. exhi. l. vinculo, ff.*
de verbor. ſignificat. Afflict. *loco ſup. citato*
num. 6. Cum nullum tamen in re vaſſal-
lo periculum immineat, alterius nam- K
que ſaluti propriam haud poſthabere
incolumitatem compellitur; vt dicit
Gloſ. & Afflict. *in rubr. de alien. feud. pa-*
ter. §. *ſi à morte num.* 3. Adde quod cum
ſeſe bona timeat amittere domini haud-
quaquam ſequatur fortunam, feudi nul-
lo modo poſſeſſione ſpoliatur, & domi-
nio. Ruin. *conſ.* 23. *num.* 9. *lib.* 1. Natta
conſ. 56. *num.* 11. *lib.* 1. DD penes Me-
noch. *conſ.* 1. *n.* 282.

Cum

A Cum bellum tamen iniuſtum eſſe clarum habeatur, neque vt defenſionem ſuſcipiat, neque vt offenſam arceat vaſſallus compellitur. Bene tamen ſi domino ſponte, qui defenſiuum gerat bellum ferre quæreret iuuamen, poteſt; ſed ſi prætermiſerit feudi iure haudquidē ſpoliatus exiſtet. Afflict. *in dicta rubrica hic fin. lex. cap. domino*, vbi Tex. diſponit. *Sed cum palam eſt, quod rationabiliter eam*
B *facit, adiuuet eum ad eius defenſionem, ad offendendum verò aliū non adiuuet, ſi vult, ſed ſi eum adiuuare noluerit, non tamen feudum amittet*. Vſus namque vt quis peccatum adiuuet, vim non habet. *cap. ſi res 14. quæſt. 6.* Nec data vllo modo extendi ad crimina fides valet, *l. iuris gentium, §. ſi ob maleficium, ff. de pactis.* Immò neque ad hoc ſocietas, confœderatio, &, expreſſa quæ habetur, obliga-
C tio, compellitur; iuxta Bal. & Afflictum *loco ſupra cit. num. 2.* ſententias. Auxilium namque ſceleſtis adducere nulla permiſſum ratione videtur *ex l. final. C. ne ſanct. Baptiſ. reiter. l. per omnes, C. de defenſ. Ciuit.* Ac tali modo clara Domini iniuſtitia vaſſallo, ne iuuamen præbeat, hocce in caſu, excuſationem tribuunt Doctores penes Afflictum *loco ſupra cit. in 3. notab.*

D Excommunicatio, adde, quod ſuperiori, vel bannito ducere opem ſubditus compellitur; priuſquam etenim, cum Eccleſia reconciliationem faciat dominus, è fidelitatis extat iuramento ſolutus ſubiectus: vt communis eſt Feudiſtarum ſententia, & Afflict. *in 4. notab. num. 1.* quo in loco adducit Text. *in cap. venerab. §. numquid, extra, de electionibus.* Vt bannito enim, vel à Rege fori iudi-
E cato, aut Imperatore obedientem ſeſe reddere ſubditus haud tenetur; in omni namque Rex, & Imperator fidelitatis iuramento excipitur. *cap. Imper. in fin. de prohib. feud. alien.* per Feder. Aequali modo ſi hereticæ ſeſe opinioni adnectat. *l. nemo, C. de Epiſc. aud.* Afflict. *loco citato in 5. notab. num. 1.* Illum etſi neci tradere non liceat argumento. *l. ſi adulter, §. liberto, ff. de adulter.* Immò nec dam-
F num afferre in bonis illi conceſſum. Afflict. *num. 3.*

Quod ſi gemini ſub moderatoris dominio vaſſallus permaneat, ei opē haud recuſare compellitur, fidelem cui ſeſe primo eſſe iuramento confirmauit, poſtremi licèt hoc in detrimentum efficiatur, à quo nullo priuari modo feudi poſſeſſione valet. *§. illud quoque de prohibit. feud. alien.* Speculator verò *in tit.*
G *de feud. §. quoniam aquum*. Eſſe tutum affirmauit, ſi propria vetuſtior perſona ex feudi viribus poſteriori opera ſubſtituti, domino auxilietur, neque aliqua hac ratione in Priorem facere videtur, cum ſecundo aliena det auxilium manu; id etenim, haud iniquo, vt inferat nocumentum, animo patrat: ſed, vt ſuis conſulat rebus, ne, quod ſecundus conceſſit, feudo priuetur. Illud autem illo
H vigorem habet in caſu, cum vnius aliquid certi, de antiquitate habeatur; ſi dubia namque res in cauſa, vt, qui præcedat, planè ignoret, ſuis eo quod feuda extitère anteceſſoribus conceſſa, multis ex inde annis, taliter vt illius non retineat memoriam; iuris de rigore (vt videtur) neutro iuuamen aduehere compellitur, ne cum in ancipiti permanet, alium, dum illi præſtat operam, iniurijs
I afficiat: Speculator attamen quod vtrique auxilium (ſi vires ſufficiunt) vni perſonaliter, alij ferat per ſubſtitutum, concludit.

Hic occurrit caſus, qui de ſubdito vaſſalli Principis immediati figuratus fuit ex Afflict. *de prohib. feud. alien.* per Feder. §. *illud quoque*, hoc modo: Quidā Regis Galliæ vaſſallus in Siciliam venit, qui cum ex illius Inſulæ homine,
K Catholici ſubdito Regis, feudum obtinuiſſet, euenit, vt prioris bellum dominus poſterioris in Regē inſtituerit; Gallus aduerſus Inſulæ dominatorem iuuamen ducit; vnde licet ſuum Siculus vaſſallum, vt Catholico auxilietur Monarchiæ cogat, licita præſtitit ille opē forma, vetuſtiorem dum iuuare dominum quæſiuit; antiquior namque præferri ſuperior debet; vt explicatur *in d. cap. illud*

quo-

Digitized by Google

A *quidque, & in cap.* 1. §. *fin. tit. hic finitur lex Corradi.*

Qui cum ſuis hoſtes ſuperioris amicitiam pangit vaſſallus, debet feudi expoliari dominio, ita Gloſſ. *in cap.* 1. §. *porro, quibus modis feud. amitt.* & Gloſſ. *in l.* 11 §. *cum patronus, ff. de offic. praefect. Vrb.* Feudum, quod in loco, Baldus amittere illum debere affirmauit, qui proprij ob aduerſario domini fœdus pangit; & B ſcriptum reliquit Ioan. de Ana. *in conſil.* 22. *in fin.* Afflict. *in cap. ſi capit. col. vltima quibus modis feud. amitt.* Soccin. Senenſi *conſ.* 87. *num.* 15. *lib.* 3. Ruinus *conſil.* 23. *num.* 1. Decius *conſ.* 604. *num.* 2. Igneus *in l. fideicommiſſ. num.* 73. *ff. ad Senatus conſult. Syllan.* Huius autem ratio ſententiæ habetur: ſuo eoquod ex inimico domini dum vaſſallus amicitiam exigit ipſiusmet intentionis malignitatem, ac C animi continere, vt nocumentum ſuperiori afferat, præſumitur, *cap. quiſquis* 23. *quæſt.* 4. Hoſtis autem amicum mei proprijs eſſe aduerſum exceptis clarũ eſt, vt ſcribunt Gloſ. *in cap. nolite* 93. *diſtinct.* Bartol. *in l. ſi cert. §. ſi accuſat. ff. de legib.* Igneus *in dicta l. fideicommiſſ. num.* 73. *&c. l. prima, §. cum patron. de offic. Præfect. Vrbis, & libero in fine, C. de inoffic. teſtam.* Ex qua equidem ratione prouenit, vt, D domini ad auxilium præſumptio habeatur, & amicitiam è vaſſallo, ipſius vt detrimentum reſultaret, eſſe conſtitutã demonſtretur: parem namque animum cum retineant, conſequens videtur, vt paratus queadmodum inimicus ad occaſiones, vt ruinam inferat aduerſitio, exiſtit, omniaque ipſius conſtruat in perniciem. Pari forma qui fœdus cum illo adnectit damno inuigilare indicatur. vt eſt ſententia Afflict. *in cap.* 1. §. E *porro num.* 13. *quæ ſit prima cauſ. benefic. amitt.* Zaſ. *in Epith. feud. parte* 10. *nu.* 32. & Soccin. Iun. *conſ.* 134. *num.* 36. *lib.* 3. Qui è vaſſallo deuenire probationes affirmarunt neceſſe, vt ſui abſque nocumento domini eius pangeret amicitiam cum hoſte. Fœdus hac de re ſi cum illo contrahit, & eum ſe ad locum nõ transfert, nec vllo è ſuperioris poteſtate recedit modo, at paratus ad occaſiones adeſſe videtur, hæc malo non dicitur ex F genere amicitiæ, ſed bono: vt reputarunt Doctores. Et hac de cauſa vaſſalli debet in fauorem præſumptio interpretationem ſortiri: optimum namque ad finem, vt & ipſi maximum, cui priùs fuerat deuictus, fuerat domino iuuamẽ, cum proprijs nimirum ſuaſionibus animos inter ſe affectu coniungat; qua de ro, ſi hac dominus in occaſione vaſſallũ G ſui amicitiam ad detrimentum cum aduerſario iniuiſſe affirmet, vt probationes afferat compellitur, ex Hernia *in d. cap.* 1. §. *porro, colum.* 1. *verſ. quæris autem.* Gloſ. *quæ fuit prima cauſa benef. ammitt.* cui ſeſe adnexit Afflict. *in deciſione* 387. *in fine.*

Quod ſi, cum vaſſallus amicitia ſeſe ſuperioris coniunxerit aduerſario, ipſum cum deſeruerit cõtrariam cedit ad par- H tem, ſumma ſe dignum pœna reddit. Prohibitum nãque vt domini vaſſallus, ad hoſtem eat, moramque illo contrahat in loco, è lege deuenit. Vnde & quadam transfuga dici ratione valet: vt in ſpecie ſcriptum ex Igneo *in d. l. fideicommiſſ. num.* 70. & Hern. *in dict. §. porro, colum.* 3. *verſ. ſecus ſi.* Eius autem verba iſthæc. *Secus ſi feciſſet quis rem de ſe illicitam, puta ſi iuiſſet ad hoſtes, hoc de ſe il-* I *licitum eſt l.* 2. *C. de ſeruit. fugit. l.* 3. *de commer. & legat.* Qui pauca cum interpoſuerit verba hæc addit. *Caueant ſubditi non ire ad hoſtes ſine licentia: quia antequam probent, quod non malo iuerint animo, ex vinculis cauſam dicent. l. Iulianus, ff. ad Senat. conſ. Syllan.*

Quid agi verò debet, ſi domini fide iubet pro inimico vaſſallus? An priuari K feudo oporteat? Huic reſponſum quæſito præbet affirmatiuum. Bald. *in dicto §. porro qui dom.* ſi cauſa, pro qua fideiuſſit ad dominum ſpectet: quod aliter in diuerſo caſu accidit: vt dixit Specul. *in tit. de tregua, & pace, §.* 1. *verſ. ſed pone,* Afflict. *in d. §. n.* 19.

An læſæ verò Maieſtatis crimen patrare vaſſallus dicatur, ſi cum epiſtolas ab hoſtibus recepiſſet, nullum ipſis præ-

A buerit reſponſum? huiuſmodi quæſtio-
nem affirmat Afflict. *in cap. in epiſtol. de*
for. fidel. nu.6. extitiſſe tranſactis ſæculis
Regis Alphonſi tēpore in quēdā leraci
Marchionem, qui cum vinculis eſſet in
caſtro nouo compeditus accuſationes
inuehi videbat, quod literas è Duce
Rainerio Alphonſi hoſte, ac ambaſcia-
tas excepiſſet: cuius in fauorem, cum
expoſitus à Rege caſus reſponſum attu-
B lit V. I. D. Antonius de Caſarelli, qui
& conciſtorialis aduocatus, vt læſæ Ma-
ieſtatis crimen, qui literas ex inimicis
habet ductas minimè patret; ſed ex
nobilitate, & geſtis talis proceris in-
nocentia maior effulſit; cuius gene-
ris eſt Bartol. doctrina *in extrauag. qui*
ſint rebell. quæ incipit, *ad reprimendam*
in verbo rebellio. occurrunt & alia, quæ
ſcripta ſunt in Statu Regali, cap. de obe-
C dientia, fidelitate, & ſeruitijs Regi præ-
ſtandis, quo recurras.

DE CAPTIS IN BELLI FERVORE.
Cap.16.

QVæ bellico autem in tumultu ab
hoſtibus capiuntur mobilia ipſo-
rum regulari fiunt ratione, ex
l. naturalem, §. fin. & l. transfugam de ac-
quir. rerum domin. l. ſi quis pro redempt.
C. de donat. l. ſi quid in bell. de capt. Tali-
D ter vt nullo poſſunt modo antiquis è
poſſeſſoribus repoſci, ni & pretium affe-
rant; naturali namque aut gentium iure
illorum iam dicuntur eſſe, quibus cap-
ta cum fuerint, iam poſſideantur. *§. item*
ea quæ ex hoſt. inſtit. de rerum diuiſ. l. 5. &
51. ff. de acquir. rerum domin. Quæ dum
valent iure ad alios in ſucceſſionē tranſ-
mitti, è priſcis nequaquam vindicatio-
E nem habere, ſi pretium non adducatur,
poſſunt: illius etenim cauſa, dominium
ſcilicet, nullam eo in caſu retinet effi-
caciam, & licèt *in l. 2. C. de fur. & l. 23.*
C. de rei vindicat. ablatas explicetur an-
tiquo è domino res nullo dato pretio
poſſe ad reſtitutionem peti, nequaquam
tamen hoc ineſt vigor in loco, cum vi-
ciſſim quæ auferuntur, ex hoſtibus repu-
tentur accepta. vnde & pretij debet ef-
fici ſolutio. *l. 6 ff. de capt. poſt lim. reuer.* Vn- F
de & bonorum emptor velut exacta
vtili modo re geſtorum actionem nego-
tiorum elicere dominum aduerſus po-
teſt, per Text. *in l. 1.* & eo in loco nota-
ta è DD. *ff. de neg. geſt.* Menoc. *lib. 5. præ-*
ſumpt. 29. n. 28. Et equidem cum in mili-
tum, quæ arrepta fuere bona, poteſtatē
peruenerint, externas ad regiones, ſi nul-
lus fuiſſet habitus emptor proculdubio
tranſmiſſæ veri ad manus domini nun- G
quam fermè ſe receperint: quo inique
recuſaret quis animo nummorum emp-
tori ſolutionem præbere? cum gratias ei
quas reddere compellatur propria quo-
niam (ipſorum opere) in regione res
permanſerint: aut ad hoc ex æquitate
adſtringuntur, cum dominorum huiuſ-
modi cedat in commodum actio *l. 65.*
ff. de rei vindic. l. 19. C. de re Proc. Diana
par. 6. tract. 4. reſol. 23. in fine. H

Adducta vero, vt militum, quæ ſunt
arrepta, fiant, illo vim habent in caſu,
cum hi non ob ſtipendia in gladios ir-
ruere, at propter prædas, aut gloriam
allecti. quod alia in eis, qui laborum
ſuſcipiunt mercedem, forma procedit,
cum quæ ab ipſis capiuntur Principis in
lucrum veniant, & ad commodum re-
ſeruentur, ipſius etenim ſtipendijs vitam
ducunt: vt affirmauit Caualcan. *de brac.* I
regio in fragm. p. 6. fragm. 25. n. 24. rela-
tus à Caſtigl. *deciſ. 507. n. 59. to. 2.*

Quæ atenim immobilia exiſtunt, tàm
ſi ſtipendijs ad arma veniant milites,
quàm ex aduerſo publicè demonſtran-
tur, Principiſque præbentur ad commo-
dum, ipſius cum auſpicijs manus ad-
iecerint, vel Reipubl. ſi belli ea ſuſtinue-
rit expenſas. *l. 171. ff. de iure fiſci l. 2.*
§. 1. ff. de capt. poſt limin. reuerſ. K

Bona vero quę à milite cum ipſorum
non ſit conſtitutus in dominio; tranquil-
lam namque nō peruenit adhuc ad poſ-
ſeſſionem, quis recuperarit in fugã ip-
ſius nullo modo, antiqui at domini, cui
reſtitui debent, accipiuntur in vtile, vt
eſt ſententia Molinæ *diſput. 18. per totam.*
Coninch. *in diſp. 31. de bello, dub. n. 122.*
cū pretij minimè refuſio detur. *l. 8. §. fin.*

ff.

A *ff. famil. erciſc.* Ioan. Andr. *in addit.* Spe-
cul. *tit. de raptor. l. 44. ff. de acquir. rer. dom.*
Menoch. *lib. 5. præſum. 29. n. 28.* Vt hoc
autem verè decernatur inſpici debet,
ſuum qua ratione in dominium res illi
adduxerint: vel ſi priuſquam ad ſtatio-
nes peruenerint milites, eas recupera-
rint; ita vt Diana cum Hurtado de Mé-
doza *vol. 2. diſput. 169. ſect. 12. §. 119.*
Duo eſſe neceſſaria, vt interuenirent,
B putauit: alterum, vt rapta hoſtis in ca-
ſtrum bona duxerit, aut antiquis quo
tuta eſſe à dominis poterant, locum: al-
terum, vt nox prædam inter, ac expu-
gnationem conſumpta. His namque in
recuperantium vtile bona cedunt in ca-
ſibus: quod alia euenit forma ſi eo quod,
quo facta rapina fuerit die, hoſtium ex-
cutiantur è manibus: eo namque debe-
re in euentu priſco reſtitui domino æſti-
C mauit Diana, & Bolognet. *in l. 1. n. 46.*
ff. de acquir. poſſeſſ. Sed ſi viginti ſupra
quatuor elapſæ horæ fuerint, in caſtra
licèt, haud fuerint, alioue in munito
loco, dum in belli periculo exiſterent,
in eorum, qui ſibi accipiunt, lucrum tra-
ſeunt. Bartol. *in l. ſi quid in bello in fine,*
ff. de captiuis. Bolognet. *loco ſupra citato,*
& ad materiam videatur Tuſcus *liter. B.*
concluſ. 42. per totam. Duallius vero *in 2.*
D *tractat. de charit. quæſt. 16. art. 5.* Has in
militares conſurgere leges conſpicitur:
dum res, quæ prædonum, aut peregri-
norum è manibus, vel hoſpitum rapiũ-
tur, illis non acquiri explicat, cum nullo
ipſorum in facultatẽ tempore commi-
grarint: prædonum etenim, militumque
ad ipſos peregrinos reſpectu, ratio ha-
betur: Ac vtile eo quod ſubditorum in
E bonis nullo Princeps modo retinet do-
minium; taliter vt ſi de illis diſpoſitio
debeat euenire, laborum indicauit mer-
cedem eis dari neceſſe: nam ſeſe in di-
ſcrimen poſuere, periculiſque occurre-
re, ac laboribus ſunt auſi: res vero, quæ
fuerint inimico ereptæ antiquo debent
domino reſtitui. Text. ducit *in l. hoſtes,*
& l. latro, ff. de captiu. & poſtlim. reuer.
quo in loco prædonum nullo modo ve-
nire in dominium bona explicat; vnde
F cum aliquis poſtmodum illa recupera-
rit veris debet illa dominis reddere: quę
autem ipſo iure hoſtibus erepta, nullo
poſſeſſoribus dari oporteret modo, ca-
pientium dum cedunt in vtile. Si bellũ
verò iniuſtum eis minimè ex iuſtitia
præbentur, qui cæperunt, generali quã-
uis forma ius ipſum ſeſe explicet: nec
aliqua ratione cum æquo, à peregrinis,
& hoſpitibus ſunt excepta in bello, illo-
G rum cedunt in vtile. Huiuſmodi autem
opinio ſecurior videtur, & iuſtior Duell.
Diana vero primam tutiorem putauit
ſententiam in praxi.

Quæ præſidiatijs erepta è militibus
fuere, illorum neutiquam, qui abſtule-
runt, in commodum cedunt: ſed tribui
quocumque in loco reperiantur, vllo
abſque pretio dominis debent: quę ra-
tio eſt? hæc; Illi enim cum in tutamen
H ſint recepti, & munimen, hoſtes cum
faciunt prædas haud euadunt; ſed præ-
dones habentur, & raptores. *d. l. hoſtes*
ff. de capt. & poſt limin. reuer. l. 118. ff. de
verb. ſignif. Vnicuique hac de re clarum
huius generis prædas neque pręſidiarijs
acquiri militibus, neque de illis poſſe
in alios ius tranſmitti, vnde proprijs con-
uenienter dominis eo exiſtit modo vindi-
catio, ac ſi furto ablata viderentur bo-
I na, quæ abſque pretio tribui oportet.
l. 2. C. de furtis, l. 23. C. de rei vindic. l. 16.
C. de euict. Tales autem, qui rapto viuũt,
& mobilia in vrbibus, vicis auferunt, aut
pagis temeratio milites furore incolis:
prædonum excipere punitiones ad inſtar
compelluntur.

Chriſtiani verò dum Principes pręlia
miſcent, ſi qui capiantur, eo detineri
valent tempore, vſque redemptio ad-
uerſa fiat ex parte, quamuis enim victo-
K ris haud ſeruitutem ſubeant iuxta Bart.
opinionem *in l. hoſtes, ff. de capti*; vt Ve-
laſcus attamen *conſult. 30.* explicat pre-
tij compelluntur ſolutionem propriæ re-
demptionis tribuere, quæ dum moram
contrahit, & adhuc perfecta non eſt, il-
los haud reddit liberos; plurium (ille)
vſus locorum affert, in quibus dum ar-
ma inter chriſtianos ferueſcunt, ac bella,

 hu-

A huiuſmodi tenor ſeruatur, ac talia captis imponuntur; vt ſcripſit Bald. *in l. nã, & Seruias de neg. geſt.* & tradidit Rebuf. *in dicta l. hoſtes*, qui ex captiuis pretium, vt ſeſe redimant, ductum, capientium in emolumentum dari, ac debere inter ipſos diuidi conſtituit. *Hoc* verò milliarium decem nullo excedere modo ſummam permittitur: illo eoquod in caſu Principis ad munificentiam (aſſerit) B ſpectare: ipſius namque liberalitas extat, largum ſeſe captoribus exhibere. Boer. *deciſ.* 178. *col.* 1. Hoc affirmauit etiam Rebuff. in euentu ex capti qualitate hominis, & conditione deduci pretium debere, quod benè vſque conijci valet: Velaſcus autem capientes explicat poſſe ab exercitus Iudicibus compelli, vt captos, cum conſtituta excipiatur ſumma in libertatem, iniquo licet ſint animo, remittant: neque vt ſeruitutem ſeruiant (ipſius è ſententia) valent ipſi adſtringi: ſerui namque minimè habentur, at, ſolummodum, vt redemptionis adducatur ſumma, detinentur. Hoc autem, conſuetudinis, vim ex iure Velaſcus dixit obtinere, communibus cum haud conſtet legibus, an qui bello capti chriſtiani ſui redemptionem curare compellantur, neque ſi iure belli pretium licitè valeat excipi; ſed tamen quamuis iſtud non cognoſcatur huius G generis haud reijci conſuetudo poteſt, vt ipſe iudicauit; cum, vt maius eueniatur detrimentum fuerit excepta, ſi pretij namque ſpes non refulgeat; quod captos in vita ſeruare iudicaretur vtile? vnde hoc ablato neci omnes, dum capiuntur è victoribus, dederentur; quæ Velaſci opinio vera iudicata fuit ex Diana *par.6. tract.8. miſcell. reſol.16. in fine.*

D E

DE STATV PACIS ET TREGVAE.

Cap. 17.

PACEM in contemptu habet, qui belli neſcit pericula: vt illud:

La pace non l'apprezza, e non la ſtima

Chi prouato non hà la guerra prima.

Hæc etenim neceſſaria Reipub. ad conſeruationem exiſtit, vt eſt Philoſophi ſententia in 8. Ethicorum, qui maximum adducere, vt Ciuitatis habeatur perennitas, amicitiam dixit, & concordiam vtile; vt refert Lucas de Penna *in l. 1. in princip. C. de Metrop. lib. 11.* Afflictus *in 3. feud. lib. tit. de pace tenenda, & eius violat. S. Federicus num. 11.* Quis enim neſcit, cuius in Republica exiſtit bellū has accidere calamitates? Regiminis deturbari armoniam: Religionem corrumpi: iuſtitiam violentiam pati: mutas fieri leges: infici amicitiam: ſanguinis haud æſtimari vinculum: in obliuionem artes abire: Agriculturæ perire opera: ceſſare negotia: Ciuitatum depopulari pulchritudinē: & dominatus tandem ordinem turpiter euolari.

Aduerſo autem Pax effectu amabilis redditur: ipſa impetum deprimit armorum; iras conculcat, ſuperbos deijcit, humileſque extollit animos, placidum cunctis præſefert aſpectum, neque inſolenti exportatur aura. Hæc velit è Cœlo donum gentium è lumine deuenit in terras miſſa; Summus extat Theſaurus; & mortalibus chariſſimus. Hæc niuei pectoris datur viris, vt ſacra penes Acta legimus. *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis.* Ipſius debet ad venatum vigili Reipub. inſiſtere Moderator ſtudio, animum etenim & hilari implet ſerenitate, & generoſum reddit. Qua de cauſa ſuas protulit Caſſiodorus laudes, qui *Decet regalis ſpiritus curam Generalitatis cuſtodire concordiam, quæ ad laudem Regnantis trahitur, ſi ab hominibus pax amatur. Quid eſt enim quod Principem prædicet, quam quietus populus, concors Senatus, & tota Reſpublica morum honeſtate veſtita?* Quid fœdius etenim eſſe monſtrum, quam diſcordis ciuium multitudo? Cum vnum plures diuiſum extet corpus in partes, & hac de re Omnipotens, vt illam ſectentur eis apud Hieremiam cap. 29. præcipit. *Quærite pacem Ciuitatis ad quam transmigrare vos feci.* & Diuus Paulus ad eoſdem. *Pacem ſequimini cum omnibus, & ſanctimoniam* (dixit) *ſine qua nemo videbit Deum.* Maximo namque illa proſequitur Cœlorum Opifex amore, qui pacis incumbunt ad quietem, vt in cap. 22. Iob habemus. *Acquieſcito igitur ei, & habeto pacem, & per hac habebis fructus optimos.* Et quæ habet è Deo promiſſa, qui bella faſtidit homo penes Matthæum 5. *Beati*

pa-

paciſici; quoniam filij Dei vocabuntur. Maximo hæc ergo & quibus ſalus grata, & victoria iucunda eſſe in pretio debet, & victo, & victori qui magno haudquaquã ſuperbię è vento elatus illam in contẽptum habeat. en Liuius: *Cum victoriam propè in manibus habeas, pacem non abnuere, vt ſciant omnes te iuſtè, & ſuſcipere bella, & finire*. Ipſe namque lib. 23. Multæ plenum opus aleæ reputauit, pacis cum armis ſuperior nulla tranquillitatẽ amat forma. *Si prætermittis hoc tempus, quo dare magis, quàm accipere potes pacem, vereor ne hac lætitia luxuriet tibi, ac vana euadat*. Amplecti magis etenim certam quis pacem, quàm, quæ ſperetur, victoriam propria compellitur ex natura: dum nihil homini certum eſt in horas: Inquietos vnde viros D. Bernar. in epiſtola ita perterrefacit. *Pacem contemnentes, & gloriam, pacem perdunt, & gloriam*. & penes Taſſum Aletes Aegyptij Legatus Regis cùm Gothifredo ſupremo in Paleſtina exercitus Duci vt fœdus cum illo inijceret, ſuaſum vellet dubium ſortis, & armorum fauorem præ oculis poſuit *in cantu 3. ſtrophade 64.* (mihi) ita.

Giunta è tua gloria al ſommo; e per l'innanzi
Fuggir l'incerte guerre à te conuiene:
Ch'oue tu vinci, ſol vn regno auanzi,
Nè'l tuo nome maggior per ciò diuiene:
Ma l'imperio acquiſtato, e preſo dianzi,
E l'honor perdi, ſe'l contrario auuiene,
Che gioco è di Fortuna audace, e ſtolto.
Por contra al poco è dubio il certo, e molto.

Vt Patrius etenim 9. *de Republ. lib. tit. 1. fol. 19.* explicauit nullo minus tempore, quàm in belli conflictu fauere ſolet euẽtus: melius quà de re firma tranquillitas, quàm quæ ſperantur, trophæa ſectari debent: armorum, vt pax, ideo veniat; & incorrupta maneat excitari tumultus oportet, cum ipſa belli finis dicatur: propterea Franciſcus Sanct. in emblem. 117. Alci. *tit. ex bello pax* cecinit:

Arma procul iaceant fas ſit tunc ſumere bellum,
Quando vlla pacis non poteſt arte frui.

Ipſius etiam ſupra citato in loco habetur conſilium, dum *Bellum itidem pacis gratia (dixit) ſuſcipiendum eſt ab his, qui Reipublica præſunt*. Romani vnde populi (vt eſt Ciceronis ſententia *lib. offic. 1.* nulla, Fæciali, ratione iudicabatur æquũ, quod, non pacis ergo, ſuſciperetur bellum; cum nulla ſalus bello, vt Poeta modulatus. Optimo propterea Fidericus Imperator iure *in tit. de pace tenend. 2. in feud. lib. tit. 53.* Sua edictali quæ perpetuum haberet valorem, lege, vt ſuę ſubiecti ditioni veram ſeſe inter, perennemque ſeruarent pacem iuſſit; quæ vt intacta permaneret pœnas *in §. ſi quis vero contra violatores* inflixit, quibus autem cara quies, animique grata manſuetudo, vel clementia exiſteret, ſecundum explicare pectus promiſit: vt colligi poteſt ab Extrauag. *de pacis conſtitut.* quo in loco Gloſ. *in verbo ſemper*. Subditorum etenim, & Regis honor, & Principis ſuum retinet in pace vigorem: vt ait Caſſan. *in Cathal. gloria mund. p. 5. conſ. 16.* Propriè verò in placido ſerenitatis, in ſereno libertatis illa ſtatu conſiſtit, virorum etiam conſulit ſecuritati, ac rerum, *cap. fin. de tregua, & pace*. Archid. *in cap. noli 23. quæſt. 1.* Ruin. *dec. 40. num. 1.*

A plurimis explicata pacis fuit Natura, & diuerſa quamuis deſcriptio in verbis, vniformem tamen explicat effectum. Boer. enim loco citato, quod ſit diſcordiæ finis affirmauit. & Boſſ. *tit. de pace num. 2. & 3.* cui Bartolus definitioni haud arriſit *in conſ. 66. lib. 1.* cum non ſolum ſufficiens extet, vt diſcordiæ nominetur finis, addi verum etiam *compactum* neceſſe, cum & mortis ergo finem ſortiri arma poſſint, & pax nequaquam adſit. Romanus *conſ. 115. num. 2.* Antonius Corſ. *de pacis priuil. in princ.* Antiquam eſſe libertatem, vel tranquillitatem animi quietem dixit, quę & Naturam ſeruet, & temperantiam non deſerat. Bald. verò *in conſ. 195. col. 2. poſt medium verſ. præterea data lib. 2.* Vt aliud non ſit condita quàm capitula, voluit, vnde

quod

A quod & iſta non explicant, illa retinere
non poteſt. Abbas *in conſ. 108. volum. 1.*
verſ. debet ergo lib. 2. num. 11. Quod iniu-
riæ pax remiſſio, quæ ſolo deleatur ani-
mo, cum alia non inſit obligatio, extet
pax, affirmauit. Melior autem in defi-
nitione mihi viſus Carolus Bocalmodt:
cum publicam eſſe conuentionem, vt
ex armis ceſſetur, illam aſſeruit. Non
omnis autem, quæ publica fit conuētiō
B nominari pax valet: vt colligi poteſt ex
Text. *in l. conuent. 5. ff. de pactis.* Vti ge-
nus autem, ac ſpecies extant ſeſe inter
coniuncta: Publicam ita vt pacem, con-
uentionem, velut ſpeciem concluſam
retineat, vt induciæ namque habeantur
captiuorum fiat redemptio, pugna ſu-
ſcipiatur ſæpius inducuntur pactiones;
huiuſmodi autem negotia publicæ ſub
conuentionis nomine veniunt: proprii
C illius ergo definitio, hæc: vt publica ſit
conuentio, quæ mutua de Principum
ſocietate, aut populorum, ad hoc vt
perpetuo ſeruetur, armaque ſortiantur
quietem, ſit inicta: quod inducias
propter ac pugnas aliæque id genus pa-
cta publicæ dicantur conuentiones, ex-
tant DD. *in l. 5. ff. eodem.*

Illa verò propriè Tregua, belli quæ
tempore ſecuritatem rebus tribuit, ac
perſonis, atque ad tempus, cum ad-
D huc perſiſtat iræ feruor, & ſanguinis,
fuerit præſtita; legem ipſam appellant,
vel fœdus, aut fiduciam; habetur Cal-
der. *conſ. 366. alias 37.* & differentiam
à pace iure quidem optimo ſuſcipit, di-
ſcordijs eoquod affert illa finem. Vnde
nullo ſub pacis nomine contenta extat
modo Calder. *loco cit.* Impropria quan-
doque tamen pax tregua vocatur. *cap. ſi*
E *ille 23. quæſt. 4.* Tuſcus *liter. T. concluſ.*
390.

Induciæ autem: vt eſt Varronis in
lib. humān. ſentent. Paucorum Caſtrenſis
pax dierum, habentur & alio in loco;
Induciæ ſunt belli feriæ, dixit: ac *lib.*
Muſarum 1. Aurelius Opilius, eo indu-
cias in caſu haberi affirmauit, cū vtrin-
que inter ſe hoſtes latus impunè iungūt
lateri, & colloquia ſine ſanguine miſcēt:

inde nomen, vt, ceu introitus, extent F
Induciarum hac de re, quę ſpatio ca-
piuntur; nec ſerui, eorum, qui auferūt,
in poteſtatem tranſeunt *l. hoſtes, & l.*
non dubito, ff. de captiu. & poſt limin. re-
uerſis cum nullo belli iure capti equidē
fuerint. *l. poſtlim. 19. §. à pyratis ff. eod.*
Induciarum igitur ex tempore neutiquā
poſtliminij eſt ius, *dicta l. poſt limin.* cum
illæ breui, ac præſenti pro ſpatio, ne
armis inuicem ſe lædant, & animos la- G
ceſſant milites, iniſciantur; vt in *d. l. 19.*
§. inducia.

Tàm pacis capitulationes, quàm tre-
guæ inſpici diligenti ſtudio requirunt, &
obſeruari, vt laxiori, quòd in illis inſit
fauoris, accipi forma debeat: ſed ſi ex
aduerſo, magis reſtrictè quæ bonæ cum
fidei conuentiones habeantur illam exi-
gunt interpretationem, vt nec directo
modo, neque indirectò impediendi, vel H
non faciendi promiſſio intelligatur. Bal.
conſ. 145. lib. 2. Et publicū eoquod ſpe-
ctare ad commodum videntur latam
oportet, vt interpretationem ſuſcipiant.
Decian. *conſ. 38. n. 6. lib. 2.*

Vt ſua verò quis bona conſequatur,
maximum ſuſcipit è legibus fauorem.
Vnde cum in ancipiti explicatione ha-
bentur, & duci conuenit, vt illam bel-
lum excitans iuſtum, & arma commo- H
uens rem conſequatur, ob quam exer-
citum congregare coactus: damna ſci-
licet illata, vt ipſi reſtituantur, & ſump-
tus non amittat: nil autem pœnæ loco
(maximum enim odium excitat) at in-
iuriæ confeſſione requirat: illo etenim
haud venire in pacem nomine ſolet. Ta-
li de cauſa deſumi oportet in pactis de-
clarationem, quæ partes apprime ad
belli iuſtitiam æquet. Duobus iſtud au- I
tem effici ſolet modis: vel vt cum per-
turbata rerum poſſeſſio in ſtatum repo-
natur, in quo poſitæ ante bellum exti-
terant: vel vt eodem permaneant res in
ſtatu, conuentionis quo moram facere
ante ſpatium videbantur. ita Hogo. Grat.
de iur. bell. & pacis lib. 3. cap. 20. num. 9.
Illo autem in caſu, nulla quo de dam-
nis effecta conuentio fuerit, ita reputa-

tur

A tur geſtum, vt nulla circa, quæ bellico inducta fuerint tumultu actio conuenire videatur; illud etenim quod ex armis eripitur nullo reſtituere modo pax valet in illis, quæ non ab ipſis, ſed eorum, qui paciſcuntur, voluntate dependentiam habent, noua eoquod requiritur voluntas. Roman. *conſ. 459 in fine in 16. Annicus liter. P. conſluſ. 172. num. 26.*

Cum anceps autem res adeo qui pacem ineunt, contrahere iudicantur, vt B iniuſtitiæ illorum neuter damnetur, ſic Grot. loco citato. Et ſtricti eoquod pacis capitula exiſtunt iuris quemadmodum tranſactio; quod omiſſum in hac de re, debet pro omiſſo haberi. Bald. *conſ. 295. laudate vos num. 8. lib. 2. l. quidquid adſtring. de verb. obligat. l. ſumma in princ. ff. de condit. indebit. l. inconnent. ff. de pactis.* Sed ſi fortè res fuerit conſtituta, ipſius C fructus è conceſſionis tempore præbentur, non autem ex elapſo; Grot. *loc. cit. num. 22.* In pactis etenim, captas quæ circa res facta, minus adſtrictam de mutuis, & reciprocis, interpretationem quàm de illis, quæ claudicãt effici oportet. De hominibus adde, cum ſermo eſt plus ineſſe fauoris, quàm ſi agatur de rebus videtur.

Cum obſcuræ vero pacis conuentio-D nes habentur, & ambigua in illum, qui vel eas expoſuit, vel præſcripſit, quoad potentiorem attinet, debet interpretatio effici; vt æquali modo ſtipulatorem ſit aduerſus interpretatio, clariori qui forma contractionis explicare legẽ poſſet. *l. 39. ff. de pactis.* Anceps etenim videtur pactum in ſtipulatorem, cum ſibi aliquid ſtipulatur, debet explicationem excipere. *l. 127. ff. de regul. iuris, l. 38. §. 18. ff. de verbor. obligat.* Placidiori E etenim, ambigua dum res in cauſa, præferri oportet. *l. 56. ff. de regulis iuris.* Benignius autem id, quod fauorem illique ad minimi præſtationem affert cõmodi, nominatur. *l. 9. ff. eodem.* vt pari modo magis in ancipiti ſecunda interpretatio eſſe debitori, quàm creditori, debet. *l. 17. ff. eodem,* Ex pacti hac de re obſcuritate in venditorem immitti nocumentum oportet, cum conditionis F magis dilucidè aperire legem potuerit. *l. 44. ff. de contrahen. empt.* Ambiguis enim humaniorem in verbis amplecti ſententiam compellimur. *l. 44. C. de fideicom. libert.*

Ex capitulationis licet nota inſpici vigilanter, & ſub trutina poni exigantur vt explicauit Bald. *conſ. 195. num. 8. l. 2.* Non adeò tamen hoc interpretari rigorosè neceſſe, vt nil vltra & verba pacis G & conditionis dictum fuiſſe aſſumatur; plura etenim incluſa, clara licèt minimè demonſtrentur, exiſtere poſſunt. *l. in conſenſu ff. de action. & obligat.* Ex quo in bonæ fidei cõtractu æquitas attributaque interdum dictum neutiquam, vel curam ſuſceperint, ſolent in conſiderationem venire. Alberic. Gent. *de iure bell. lib. 2. cap. 13.* Illorum hac de re qui pacem iniiciunt ſubditi, ac ſucceſſores H diſpoſitum per paciſcentes licet de illis haud fuerit, adſtricti eſſe reputantur; non rarò etenim, & nobis noſtriſque met conſulere ſucceſſoribus cogimur. *l. ſi pactum in fine ff. de probat.*

An adhærentes verò, qui pacis haud conuentionibus fuerint explicati, tacitè incluſi forma iudicẽtur? Et vt illos deijciant aduerſi exiſtunt. Gemin. & Abb. *in cap. 1. num. 29. verſ. & facit ſingulari-* I *ter de poſtulat. Prælat.* Corſet. *tract. de pace num. 16. verſ. 58.* & Iacobus de S. Georgio *de feudis, verſ. de adhærentibus num. 3.* Expreſſam qui fieri de illis mentionem oportere, vt pacis reputentur in capitulis adnexi, reputauit. Rom. Sedis, vt proprium firmet dictum, affert vſum quæ nulla pacem concludit ratione, claro niſi modo in pactis apponantur adhærentes: Innocentii habetur authoritas K *in cap. Apoſtol. de re iudic. verſ. volebat in 6.* Ita vt ſi eos comprehendi voluiſſet, in tacito vtique pacto expreſſam neutiquam de illis mentionem facere oporteret.

Aduerſæ autem fuerunt D.D. qui veniens, ſententiæ: vt quamuis nimirum pacis verba præcipuã fuerint circa perſonãm explicata, implicita attamen for-

ma,

A ma, ſi pacem (abſque ipſis) qui ineunt in fauorem ſuſcipere minimè poſſunt; incluſi adhærentes intelliguntur: cœteros inter extitere: Angel. *in l. qua relig. in fine, ff. de re iudicata*. Mart. Lauden. *in tract. de confœd. Princip. quæſt.* 95. Imol. & Iaſ. *in l. ſi ſtipulatus fuero per te, num.*3. *in fine de verbor. obligat.* Riminal. Iun. *conſ.* 101. *num.* 12. *in fine, & conſil.* 103. *num.*6. Cum effectu etenim pacem

B intelligi neceſſe, quodque ſit expreſſa poſitum forma verbum, de aliquo debet pacis in capitulis operam præſtare. *cap. relatum de clericis non reſid. l. prima, §. hac verba, quod quiſque ius*, Oſaſc. *deciſ.* 141. *num.* 4. *&* 8. *verſic. quapropter.* Nicolaus Moton *de tregua, & pace, quæſt.* 149. Tuſcus *litt.* P. *concluſ.* 179. *num.* 21. Et ſi 23. affirmet *in num.* quod ſi perſonam circa ſermonem pax inſtituat, nullo

C compræhenſi adhærentes modo videãtur; tali eoquod eſſet in caſu vana; ſi de re tamen, benè in ea concluſi reputentur; adducit Iacobum à Sancto Georg. *in dicto tract. de feud. in verſ. de adhæren. num* 3. *& ſequent.* Vt dubium verò tollatur expreſſo poni modo tutius eſſe pro comperto habetur: maximum enim dedecus exiſtet, ſi illi haudquaquàm compræhenduntur, communi qui ſe cum il-

D lis, qui pacem ineunt, periculo expoſuere. Debet autem diligenti perſpici ſtudio, an, cum pacis illi permanent expertes, non alicui ſeſe offerant detrimento, vel ex aduerſo? primo non deforme apparebit in euentu eos in pace minimè incluſos exigere: poſteriori, eis vt explicetur, neceſſe: an optent pacem cum alijs inire, vel è contra? ſi recuſet, haud turpè illos excludere factum re-

E putatur: Nulla verò forma eos conuenit depellere, ſi fœdas propter pacis conditiones in ipſam neutiquã venire certatint. Supremo autem ſe Dux inficiet dedecore, ſi aduerſo, vt pacem iniſciat, illos præbeat milites, qui cum ſeſe periculis expoſuerint, proprijs quidem ſtrenuè ſub ſignis arma intulere, quod maiori augetur ignominia ſuam ſi eis fidem dederit. Exemplum nobis Totila, crudus licèt, fidus tamen Dux tribuit: F

qui Pelagio Romanorum legato, vt habet Procop. *de bell.* Gotif. *lib.* 3. *num.* 43. ita: *De ſeruis verò, qui vltro ad nos conceſſerunt dicturi hæc ſumus; ſi enim qui nobiſcum fuere in hoſtem inſtructi, & à nobis deindè fidem noſtra ex confeſſione acceperint, ne ſe vnquam veteribus dominis vtcumque reſtituamus veſtras in manus dedendos eſſe non cenſuerimus, profecto nec vobis quidem traditã fidem ſeruaturi quãdoque eſſemus*. Infidele igitur opus con- G

ficiunt, qui cum nullo includant adhærentes, & commilitones modo pacem inijciunt. Abbas *dicto cap.* 1. *num.* 29. *in fine de poſtulat. prælat.* Corſet. *loco ſupra citato num.* 16. *verſ. quinquageſimo quarto*, Angelus *conſ.* 391. *num.* 5. *verſ. ideo nullus.* Mart. Laudem. *de confœder. & pace, quæſt.* 52. tanta debet eſſe, Tuſcus *loco citato num.* 19. *&* 20. ſi pacis autem con- H

ſtituta fuerit in pactis pœna, eos neutiquam ad homines extenditur, conuentionis qui tempore adhuc in lucem non venerant, ſi pax ita vt pro ſe fuerit promiſſa, & adhærentes, nullo alij modo, quàm initæ pacis, qui tempore adhærentes erant, compræhenſi videntur. Si pro ſe adde quod fuerit, & filijs conceſſa nulla includuntur poſthumi ratione; circa odium eoquod, pœnæ reſpe- I

ctu agitur: vt pacis concluſum reliquit in capitulis. Bald. *in cap. inquiſit. num.* 9. *de appellat.* Si puberes vt, æquali modo ſint compræhẽſi de ijs nullo modo agitur, qui pacis cum fuerint impuberes tempore illam poſtmodum in ætatem peruenerint. Corneus *conſ.* 167. *num.* 7. *&* 10. *lib.* 3. Illo autem in caſu, quo pro ſe, filijſque, ac nepotibus, aſcendentes circa, & deſcendentes, agnatos, & co- k

gnatos, conſanguineorum in fauorem affinium, & quartum vſque ad gradum attinentium incluſiuè, partes aliquo iniuriam tempore ſui per operam conſtituta promiſerint ſub pœna, vel aliorum, compræhenſi qui non venerint in lucem intelliguntur. Mantica *de tacit. & ambig. lib.* 27. *tit.* 6. *num.* 6. Vt pari ſpurij apparent ineſſe ratione, eum pro ſe, proprijſ-

A que adiecta fuerit pax natis; genitoris illi namque agere pro vindicta valent. DD. penes Mantic. *num.* 10. Quemadmodum etiam fœminæ veniunt, cum ſuis etiam pro hæredibus aliqui paciſcuntur. Boerius *deciſ.* 121. *num.* 3. Ad ipſas eoquod vindictam adhuc pertinere certum extat: aduerſa quamuis efficiatur legibus Longobardorum forma: vt dixit Mantica *num.* 13. Vti cum ſui
B pax in fauorem, ac adhærentium iniecta, qui denuò etiam adueniunt, includuntur. Bell. *de re milit. parte* 10. *titul.* 2. *num.* 33. Tuſcus *liter.* P. *concluſ.* 178. *n.* 7. Quod explicatum è Nicolao Morono fuit vim habere, collectiuo cum ſub nomine ſubditus circa, & adhærentes cōficiatur, alio enim, ſi diuerſa eſt forma, procedit: vt *in tract. de tregua, & pace, quæſt.* 149. *num.* 6. dixit. Reſtitutio etiā,
C quæ de rebellibus fiat, ad extinctos de iure extenſionem patitur. Petrus Bell. *tract. de re milit. parte* 10. *tit.* 2. *num.* 47. *& ſequent.*

DE PACE CONCLVSA

Inuiolabiliter ſeruanda.

Cap. 18.

D MInora ſubſunt bello, ſuſpecta quā in pace pericula. Tacit. 4. *Ann. lib.* explicauit. Imperturbata, qua de cauſa, & perennis eſſe debet qualis illa è Deo: vt Geneſis 17. 7. exiſtit. *Et ſtatuam pactum meum inter me, & te, & inter ſemen tuum poſt te in generationibus tuis fœdere ſempiterno.* Huiuſmodi propterea tractatus, pacta ſalis ſacra in Bibl.
E Paralip. libro pagina vocat, æuiternum cum hoc illius, nomine, durationem explicet. *Dominus Deus Iſrael dedit Regnum Dauid ſuper Iſrael in ſempiternum ipſi, & filijs eius in pactum ſalis.* Qui pacem etenim Princeps ęquo amat pectore, firmamque illam reddere curat, nullum, vt ſuos etiam ad eam poſteros cōpellat, dubium excipere debet: Hæc etenim ad aliud, cum breuis eſt, minimè apta videtur, quàm vt materia, vnde bellum ſuſcitetur, inſimul ponatur, F
vt paria non magni induciæ temporis afferunt detrimenta; furorem namque tantiſper ſedant, dato vt lanceæ ſpatio aciem ſumant, & gladij: At enim ſecura, cum pax extat, & decora nullum adeſſe prudentius, victrices licèt copiæ, & glorioſa ſperentur ex armis venite trophæa, valet conſilium, quàm illam G
arctè complecti; vigilanter attamen aduertere Dux cogitur, ne aliquam cum exceperit in exercitu cladem ſtatim pacem appetat, debilis etenim, ac ſine vi pax illa videtur, quæ minis obtenta fuit, vel rigore; cunctos namque dolos, & honor, & libertas in ipſam inijcere tentabunt. Et bello, hac de re anteponi licèt pax debeat, cum aliquis tamen, vt ipſa corrumpatur, ineſt pauor, optari magis arma oportet, quàm tranquillitatem. Vnde vt perenni ſint animi pacis vinculo adſtricti eo concedi, ac pacem inijci videtur in caſu, cum viribus ſuperiores non tàm per fractum hoſtes robur habere conſpiciunt. Quæ honeſtis cùm pactionibus fiat, ac moderatis magis inimicos deuincit, illorumque alligat beneficio mentes: nam ſi è neceſſitate ob vigoris, neruorumque exercitus debilitatem illi ad pacem coguntur petendam, cum opportunum aderit tempus eam perfringent: vt Thucyd. I
hiſtor. lib. 4. *num.* 49. refert Decoræ hac de cauſa debent in pace conditiones ineſſe, vt ipſa obſeruetur; ſi pactis enim vel iniquis, vel deformibus proponatur, illum, cui præiudicium infertur ad arma iterum impellet, vt primum poſt bellum opprobrioſis effectam pactis pacem Romanis Carthaginenſes fregere; K
vt adducit Liu. *Dec.* 1. *num.* 2. Ardenti proptereа ſtudio paciſcentes oportet, vt ſeruetur pax, conari, iuxta quæ ſcripſit Loffredus *conſ.* 50. *n.* 66.

Fœdera igitur ſunt pleniſſimè ſeruāda, nec alterutro contrahentium inuito ab ijs licet reſilire; nil enim humanæ tàm congruum fidei, quàm ea, quę placuerint, cuſtodire. *l. prima, ff. de pactis.*

Ma-

A Maximè, quia publicam fides ob cauſã fuit interpoſita, quæ ſtrictius in obligationes mentes reponit, cuius violatio maiorem exigit eriminationem, cum graue fidem fallere nefas. *l. prima, ff. de conſtituta pecunia*. Nil enim tàm naturale, quàm eoquod modo diſſoluere quo fuit colligatum, cum eadem ſint conſtitutionis, quæ deſtructionis principia. *l. 35. ff. de regul. iuris.* reſtituen-
B dæ cum autem pacis ratio mutuo paciſcentium innitatur conſenſu, congruum certè videtur, vt ex eodem diſſolutionis modus principio defluat: cũ vtriuſque præſertim iuramento fuerit pax firmata, quam ſalutis abſque cœleſtis interitu fœdare minimè Chriſtiano licitũ, quilibet etſi, tàm emergentis damni, quàm illicitæ coactionis prætextus habeatur. Sanctus Thomas *quæſt. 40. art. 3.*

C Non ſolum autem ex illis, qui pacem iniecerunt, ipſorum verum etiam adhiberi vigilantia debet, vt incorrupta ſeruetur è ſucceſſoribus. Bald. *in l. digna vox, C. de legibus,* qui etiam *in cap. 1. de probat.* quod ſeruandæ pacis obligatio ad quemcumque ſuccedentem in dignitate affirmet, & quamuis Princeps è populo electus prædeceſſoris non dicatur hæres, ipſius tamen eoquod ob-
D tinuit honorem, onus etiam ſuſcipere compellitur, ad omnium itaut, quæ prædeceſſor promiſit, obſeruantiam tenetur. Bal. *in cap. vener. de elect. & in l. digna vox,* quem ſequitur Felinus *in cap. 1. de probat.* & Marta *de iuriſdict. parte 1. cap. 41. num. 8.* & has licèt perſona deferat auras, dignitates verò, quam diù Imperium durat, ſeu Principatus, permanet. Peregrin. *de iure fiſci lib. 1. tit. 1.*
E *nu. 37.* Turpè igitur pactũ violare geſtum: & nullam aliam ob cauſam Adolphum Naſſouienſem cætera inter Imperiali deiectum è ſolio fuiſſe legimus apud Arum ad auream bullam *pag. 14. & 33.* & Arniſ. *de Maieſtat. in fine, cap. fin.* quàm quod & ſigillo roboratam, & literis violare ſolitus erat pacem.

Cum pax vero, quæ à prædeceſſore facta quid ſucceſſori damnum afferret, vel ſui turpis è principio exiſtit, minimè tali æſtimo in caſu, qui poſt in dignitatem venit ipſius ad obſeruantiam F obligari, minoris inſtar, qui cum ex pace à tutore confecta ſibi detrimẽtum venire conſpexerit promiſſis neutiquam ſtare cogitur: vt ſcriptum fuit è Claro *in §. fin. quæſt. 58. num. 27.* & Sforza Odd. *de reſtit. in integrum, par. 2. quæſt. 85. num. 50.* Angel. *conſ. 46.* Diuerſa G etenim ratione facere adſtringitur ipſi cum vtilis, vel Reipublicæ pax habetur. Bald. *in l. 1. C. de in integrum reſtitut.* Nec vllo fieri modo in integrum reſtitutio valet. Oddus *citato loco num. 45.* Et quemadmodum ſucceſſor in obligatione perſiſtit, publicas ita debet ratas habere conuentiones. *l. conuen. ff. de pact.* Præcipuum namque publica vinculum in fide conſiſtit: maius etenim apud Romanos haud extitit Numen, cui Templum H dicare, in quo fœdera pangebãt, non equidem erubuere, cùm propria Inferorum Dijs capita, ſi frangerent conſtituta, deuouerent, quàm fides: & Liuius *lib. 1. decad. 1. & lib. 4. decad. 3.* refert. Summum ex eo quia Principatus ad ſtatum, ipſiuſque vtile pertinere, ac neceſſitatem pro comperto extat.

DE PACIS PRIVILEGIIS. I

Cap. 19.

QVid Pacis in laudibus mihi? An validè narrare poſſem? Haud equidem. Ipſa etenim ſupremos inter effectus id propria in obliuionem elemẽtia demittit armorum, quod calamitas attulit; vt æqualiter, ſi licitum quis vna bellum ex parte iniquum k alter, & ex aduerſo, infert, ab animo depellantur offenſæ. Bartol. *in conſ. 66. verſ. vel pone circa medium lib. 1.* Plurima ipſius conceduntur intuitu, quæ regulari vetita iure haberentur: Legũ enim rigoroſa laxatur ſeueritas. *cap. 2. de ſponſ. impuber.* Pariſ. *conſ. 10. num. 15. lib. 1.* Roman, *conſ. 397. num. 3. & 4.* Calcan.

A *conſ.* 1. *num.* 21. Ipſius coquod tranquillitas perſonarum gignit ſecuritatem, ac bonorum . *cap. vlt. de tregna, & pace,* Oldrad. *conſ* 95. *n.* 7.

In integrum ſecundo nulla ratione pacis in auxilium reſtitutio permittitur: ſæpius etenim non reſtituibili minimè denegatur perſonæ. Crauet. *conſil.* 264. *num.* 6. Vnde eum aliquod ipſius ergo conficiatur mandatum latam adiuuamẽ
B interpetrationem excipit . Abb. *conſ.* 18. *nu.* 6. *verſ. nec mandatum lib.* 4.

Matrimonium tertio, quod nullam impuberes inter efficaciam retinet, valorem in ſe concludit : ſi ad pacis conſeruationem, vt depellatur ſcandalum, conficiatur . Roman. *loco citato num.* 13. Iuriſque præcepta, ne hoc originem ſortiatur, ſua perſtringunt retinacula. Idem *num.* 6. Illius enim ad auxilium
C ex communis iuris regulis, & ciuilis declinare quis poteſt. Barbat. *conſ.* 42. *num.* 2. *lib.* 1. *& conſil.* 1. *n.* 2. *lib.* 3.

Secunda, quarto, pax taliter exiſtit: vt ſi quis nullo ſe tempore illam confecturum promiſſo confirmauit huiuſmodi haud vim pacto præbet . Bald. *in l. furt. §. pactum, ff. de pactis.* Hoc efficaciã etiam retinere non videtur, iuramento etiam ſi fuerit conſtitutum, Euangeli-
D cam namque in legem, & animæ aduerſus bonum fuiſſe ductum pro comperto habetur, & minimè hac de re debet obſeruantia requiri . *cap. cum contingat de iure iur.* Turpem eo quia dum in ſe cauſam retinet, nullo exigere obſeruationem valet modo . *l. ſi vnus* 28. *§. pacta, ff. de pactis.*

Sui, quinto, Princeps caſtrum ſubditi pacis pro conſeruatione hoſtium
E tradere in manus poteſt. Iaſon. *in l. Gal. §. & quid ſi tantum, num.* 82. *de liberis.* Iacobus de Sancto Georgio *in inueſtit. feud. in verbo adhærentibus num.* 24. Vnde & vaſſallorum effici à Principe alienationem conceditur . Anton. Gabriel. *concluſ.* 8. *num.* 16. *de iure quaſit. non toll.* Hoc vrgenti etenim confectum ex cauſa videtur : illo autem non ſolum in caſu, quo inijci: ſed conſeruari eum etiam

debet pax, hoc agi poteſt: Loffred. *conſil.* 50. *num.* 65. Iniurias adde, vt illa F
obtineatur, quas paſſi fuerint ſubditi, ac damna, quæ regionibus illata remittere (vt alio dixi loco) Princeps valet; publicum coquod vtile reſpicere videtur . Bald. *in l. bene à Zenone num.* 2. *in fine, verſ. quin immo de quadr. praſcrip.* Nullo ita vt quærelas tempore inferre ſubiecti valeant . Angel. *in l. conuenti in fine, ff. de pactis.* Capi. *deciſ.* 69. *num.* 23. G
Afflict. *deciſ.* 361. *n.* 4.

Laudum, ſexto, vel compromiſſum pacis valet etiam in illis ampliationem ſortiri ex cauſa, de quibus nihil fuerit expreſſum, ac etiam quæ circa illius debet ratio interuenire . Tuſc. *liter. P. concluſ.* 133. *num.* 5. Compromiſſa adde quod extra, inductum pacis ergo laudũ benè toleratur : huiuſmodi coquod ob effectum ex vno auferre, alijque dare H
arbiter poteſt . Corſet. *de priuileg. pac.* ductus à Tuſc. *num.* 4. Abb. *in cap. niſi eſſent num.* 6. *&* 6. *de prabendis* . in quo extenſionem *in num.* 21. idem Tuſcus facit : Quod pacis pro bono conſtitutus arbiter ad intereſſe, ceſſanſque damnare ad lucrum poſſit, & hoc ſuſtinetur etiam aduerſus ius laudum in caſu. Abbas *conſil.* 64. *col.* 2. *num.* 4. *verſ. ad tert. iuncto verſ. item iſti fuerunt lib.* 1. I

Retractari pacis etiam ergo, & concordiæ facta diuiſio poteſt. Crauett. *dicto conſilio* 164. *num.* 10.

k

A **DE PACIS VIOLATORIBVS,**

Ac eorum pœnis, & quando rupta dicatur, vel ex aduerſo.

Cap.20.

VAE Pacis violatori! Numquid ea valeat declinare, quæ minatus
B eſt penes Ezech. Omnipotens *cap.17.* cū *Viuo ego quoniam in loco Regis, qui conſtituit eum Regem, cuius fecit irritum fundamentum, & ſoluit pactum, quod habebat cum eo in medio Babylonis morietur.* dixerit. Superni hæc verò exiſtunt Numinis verba, nec pertranſire ni eueniat effectus, poſſunt, cœlis, terraque firmiora ſe ſe habent. Exempla ducam, cognoſci vnde optimè valeat quid ſit in
C cauſa. Et primum venit in locum illud Aiſtulphi Longobardorum Regis, qui ſui in Principatus initio pacem cū Zacharia Pontifice Romano inijt, cuius poſt mortem, eam Stephano Secundo ſucceſſori confirmauit; ſed quia dominandi lubido Aiſtulphi excitauit animū iuratam fregit pacem, & Rauenna capta bellum contra Pontificem ſuſcepit, vt Romanum ſubiectaret Imperium. Et
D cum ille Principem ad fidei obſeruantiam conaretur inducere, nil valens, ad Deum ſeſe conuertit, precumque vi è cœlo id obtinuit, quod à Rege negatum. Pacis qua de cauſa ſuper Crucem capitula poni, & multis Religioſis, ac toti coniunctus populo imaginem Saluatoris alijs inſimul cum Prælatis afferebat: Motus enim Cœlorum, terrarumque Moderator, egit, vt Aiſtulphus à Pipini Regis Galliæ compulſus totum
E id, quod Eccleſiæ atripuerat, denuò relinqueret, & parum poſt ab equo deiectus, aut, vt alij dicunt, ſauciatus ab apro, miſerè obiret: vt refert Sigo. *lib. lib.3. de Reg.* ita Secundo Ludouici: vt teſtis eſt Corius *hiſtor. mil.* qui cum arma in Berengarium excitaret ab illis, & precibus commotus, & rationibus pacem promittit; ſed cum opportuna eum aggrederetur occaſione, vt propriæ F
pœnam inſolentiæ haberet victus, & oculis priuatur, & Regno. Tertio VVladislai Pannoniæ Regis, qui, cum fœdus cum Amuratho Turcarum Imperatore conſtitutum frangere incœpiſſet, maximam reduxit illum in animi anguſtiam, at ille, cum, oculis in cœlum elatis pacis eduxiſſet è ſinu ſcriptum, Chriſti auxilium inuocans, vt proprias puniret offenſas (cum VVldislaus in eius feciſ- G
ſet nomine pacem) rogabat: quò factum, vt rerum immutato ordine Regis milites concutiente pauore aggreſſus, eum & vita priuarit, & victoria: vt adducit Iouius in ſuis hiſtorijs. Garziæ Regis Quarto Regis Maurorum, qui cum Vracchæ ſorori promiſiſſet illius ſeſe ſtatum non perturbaturum, paceque iuramento firmata, & occupandi anſam habuiſſet iuratum conculcauit H
pactum: ſe ad opus accingit, nilque aliud lucratur, niſi in compedibus mortem amplecti: vt legitur *in hiſtor. Hiſp. lib.6.* Multa exiſterent, quæ apud Hiſtoriographos habentur, & breuitatis cauſa deſero. Hæc autem eueniunt, quia Deus *in cap. 8. num. 17. Zacchar.* Pacis odio proſequitur violatores; ipſe namque, *Et vnuſquiſque malum contra amicū ſuum ne cogitetis in cordibus, & iuramentum mendax ne diligatis: omnia enim hac* I
ſunt, qua odi, dicit Dominus.

Expreſſo igitur, vel tacito rumpi valet pax modo. Primo clara cum quis in ipſius capitula ſe gerit forma: poſteriori, cuiuſque c um illud, quod requiritur ex pacis natura, nullam ſortitur obſeruantiam. Grot. hac de re *de iure bell. & pacis, lib.3. cap.20. num.27.* Illam perfringi affirmauit; vel cum eius aliquid aduerſus conditiones: aut quod eſt k
conſtitutum: vel quod intelligi oportet, geri videtur. Diligenti huiuſmodi ex cauſa inſpici examine debet, qui pacis tranſilire fines, vel ex aduerſo dicatur. & primum ſi veteri excitatus fuerit ex offenſa tumultus, rigoroſè perfracta vocatur, quod nullo eueniret modo, ſi nouo is proueniat ex caſu, tunc namq;

tem-

A temporis neque pacis in contemptum abiiſſe quis proſpicirut, neque in pœnam, dum ea conculcaretur, ſtatutam incurrere valet. Decius *conſil* 380. *n.*2. *& conſ.* 531. *num.*7. Roman. *conſil.*258. *num.*5. Mant. *de tacit. & ambig. lib.* 27. *tit.*6. *num.* 16. Et quæ valet ratio haberi eſt, pacis eoquod in conuentione, alio quemadmodum in promiſſo, illa ſemper ineſſe clauſula videtur. Rebus ſic ſtan-
B tibus, & aliquo de nouo non ſuperueniente. *cap. cum inter de renuncias. l. fin. ff. qui ſatisdare conantur. argum. Text. in l. ſi vnquam, C. de reuocan. donat.* Roman. *dicto conſ.* 258. *num.* 5. Cum promiſſio ita vt (quo in loco aſſerit) ne offenſa ducatur, fit: noua niſi cauſa euenerit, vel alia minimè fuerit addita offenſio, debeat intelligi. Bartol. *in l. aut facta, §. cauſa, num.* 1. *ff. de pœnis.* Iaſon. *in l. qui
C ſeruum, num.*2. *de verb. obligat.* Alexan. *in l. qui inſul. num.*5. *ff. eodem.* Soccinus Iun. *conſ.*103. *num.*7. *lib.*3. Bero. *conſil.* 185. *num.*13. *& conſ.* 198. *num.*2. *lib.*3. Iuramentum licèt, vt ea firma reddatur, iniectum fuerit; ſi apta enim, ac recenti, quæ ſuperuenit, ex cauſa motum quilibet excipit, rectè in conſtituta ire videtur. Bertazol. *conſ.*248. *num.*7. Pariſ. de Put. *conſ.*165. *num.*28. Quod non ſolum
D vim retinet immediato ſi pax ex tempore, interpoſito, verum etiam rumpatur ex interuallo. Bartol. *in l. pater, §. libert. ff. de legat.* 1. adductus ex Hercul. *in tract. de cautlon. de non offend. cap.* 18. *in princ.* DD. *in l. cum proponas, C. de pact.* Falſa immò, non vera ex cauſa, cum ex aliquo digno fide, vt æqua fuerit expoſita, confringi poteſt: qui non iniquè namque ſeſe agere credit, excuſationē
E debet excipere, ac licèt noua, quæ ſuperuenit, cauſa iuſta, vt pacem quis rumpat, ſed leuis habeatur. Alexand. *conſ.* 119. *vol.* 1. Decius *conſ.*331. Guid. Papa *deciſ.*301. Crauett. *conſ.*233. Marſ. *ſingul.*503. Rationem adducit Alexand. *conſ.* 115. *colum.*4. *num.* 15. *volum.* 4. *& conſ.* 119. *num.*2. *lib.*2. Vt pœnam etenim cum pacem fregerit aliquis dolum patraſſe debet, ac tali quoniam dolus minimè præſumitur in caſu. *l. dolum, C.* F
de dolo, l. quoties, §. qui dolo, ff. de probat. Quælibet hac de re leuis, immò nullius cauſa momenti iuſtæ vel ſit naturæ, aut iniquæ à dolo excuſationem affert. *l. igitur, ff. de liber. cauſ.* Iaſ. *conſ.* 179. *lib.*2. Decius *conſ* 507. *& conſ.*531. Alexand. *in l. ſi quis mihi, colum. fin. ff. de acquiren. hæred.* Nullam dempto quod iuſtitiam ille in cauſa, qua mouetur, concludi cognoſcat, & moram in ipſa tamen facere quærat; huiuſmodi etenim in euen- G
tu claro perſiſtere conſpiceretur in dolo, nec aliquam ei adduci excuſationem oportet. Bartol. *conſ.*91. Caſſan. *in conſil. Burgun. fol.* 173. *col.*3. Aut conuentionalem ſi vltra pœnam in illum, qui pacis violaret leges ſtatutam etiā concurreret punitio; hanc etenim eoquod circa pœnam iniuſta neutiquam excuſationem, ſed æqua, & quæ concurrere debet, legalis cauſa tribuit. Iaſon. *in* H
l. iuſtè colum. fin. ff. de acquiren. poſſeſſ. Ioan. Andr. *in addit. ad Specul. tit. de arb. col.*6. *verſ. ex forma ſtatuti.* Aut affectata etiam exiſteret cauſa; illo namque dolus in euentu neutiquam abeſt, nec aliqua iuuamen afferre in parte valet. Hercul. *dicto tract. de caut. de non offendend. cap.* 13. *num.*9. Alexan. *conſ.* 56. *colum.*2. *lib.*2. Tiraquell. *de retract.* §. 35. *gloſ.*4. I
*num.*37. Vel in his, quæ de prohibitorum genere, ac peſſima ex ſe haberentur, cauſa exiſteret, iniuſta enim haudquaquam in illis. Vt pari modo rumor, innocuum reddit violatorem. Innocen. *in cap. ſane de offic. ordin.* Iaſ. *in l.* 2, *§. iurari, col. penultima, verſ. caue tamen, ff. de iure iuran.* Alexand. *conſ.*103. *verſ. è dicto lib.*1. Quæ interuenit autem ratio, illa: in eis enim quæ vetitorum exiſtunt ex genere dolus adeſſe præſumitur. Gloſ. K
& DD. *in l. ſi non conuicij, C. de iniurijs.* Vt quis hac de re fractam valeat circa pacem de pœna conueniri, fiſci ſiue illa debeat ad emolumentum applicari: vel partis oportet, vt interueniat, quod animum quis, vt iniurias vlciſcatur, de quibus fuerit pax confecta, habuerit Aldobran. *conſ.*118. *num.*13. *lib.*2. Cum an-

A ancipiti autem in cauſa res extat, noua
præſumitur ex occaſione offenſio ducta:
quod vt mente condatur, ſuadet. Alex.
conſ. 115. *num* 7. *vol.* 4. Roman. *conſ.* 183.
num. 1. Marſil. *ſingul.* 505. Quæ fuit cõ-
firmata opinio ex Ruin. *conſ.* 46. *num.* 8.
lib. 1. quem ſequutus eſt Vulpel. *quæ.* 47.
Dubio qui exiſtimant in euentu antiqua
in pacem ex cauſa intelligi factum noua
cum nullo modo in lucem venire videa-
B tur. Bomb. *de arte bell. & pacis. diſc.* 25.
num. 9. Pacis propterea, qui ſub ſpe re-
conciliatum neci dederit inimicum dici
proditor valet, adeò vt minimè Regis
poſſit & indultu gaudere, vt Eccleſiaſti-
ca iuuamen ex immunitate recipere; vt
explicatum fuit ex Giurba *conſil.* 60. *à*
num. 21. Cum debent verò probationes
interuenire; an priſca offenſio ex cauſa
fuerit effecta, vel recenti, coniecturæ in
C opem adhibentur. Grat. *conſ.* 73. *n.* 19.
lib. 2. Riminaldus Senex *conſ.* 22. *num.* 5.
& 6. Vt Iudicis immo arbitrium extat,
remitti ſtatuit debere. Maſcard. *de pro-
bat. concluſ.* 1157. *num.* 66. quod nullo
negligi modo reputauit conuenire.
Mantica *loco ſupra cit.* Quod ſi aliqua
veteri correſpondeat noua ratione, ab
illa magis, quàm ex hac prouenire of-
fenſa reputatur: vt explicatum fuit ex
Bartol. *in l. verum eſt, ff. de furt.* Aldo-
D bran. *conſ.* 118. *num.* 13. *lib.* 2.

Vt pacis deindè leges dici violatæ
poſſint actualis interueniat offenſio ne-
ceſſe, cum effectu enim accedere verba
debet intelligi. *l. prima, §. hac verba, ff.
quod quiſque iur.* Cum quis tali de cauſa
mandatum præbet, vel operam, vt indè
iniuria reſultet, pacem nulla confregiſſe
ratione dicitur, Clementina 1. cum Glo-
E ſa, & eo in loco Imola *de pænis.* Actu eo
quod vt iniuria ducatur, vel offenſa ne-
ceſſe *l. item apud Labeo, §. cui, ff de iniur.*
Illo etenim, qui auxilium in caſu adue-
hit, ſuum cum fuerit conſequutus ex
delicto intentum in obligatione perſi-
ſtit. Mantica *de tacit. & ambig. lib.* 27.
tit. 6. *num.* 31.

Pacem conculcari, tertio, clarum eſt,
cum illorum alter, qui pacem iniuere,
ac nullo iniurias modo inferre promiſe- F
rint, furto alius bona deſumpſerit: of-
fenſam quis etenim vehere tunc dici-
tur, cuiuslibet cum ad iram excitatur
animus: infligi ſi tamen pœna valet. Bar-
tol. *in l. locat. §. quod illicitè, ff. de public.*
Gozad. *conſ.* 31. *nu.* 12. *& ſequen.* Mantic.
loco citato num. 30. Vt infectus pari modo
pacis candor eſſe videtur, cum ex illis,
qui pacem iniiciunt aliquis vxori alte-
rius iniuriam, vel filijs adduxerit. DD. G
*in l. ita ſtipulat. §. Criſogon. ff. de verbor.
obligat.* Vulpell. *in tract. de pace, quæſ.* 38.
num. 3. Farinac. *tract. de var. crimin.
quæſt.* 107. *num.* 336. Et contraria licèt
in ſententia perſiſtant. Hercul. *in dicto
tract. de cantion. cap.* 19. *num.* 9. & Ma-
ſcard. *de probat. concluſ.* 1136. & alij è
Farinac. adducti *loco ſupra citato nu.* 339.
Diſtinctionis attamen fœdere concor-
des reddere opiniones contẽdit. Paſcal. H
de virib. patr. poteſtat. lib. 4. *cap.* 7. *num.* 3.
Suam qui ſic explicat opinionem. Pro-
miſſi aut verba perſonali de offenſa fue-
runt concepta: & poſteriorem affirmauit
iuxta ſententiam rem explicari neceſſe:
cõpræhenſas eoquod vltra perſonas ex-
tenſionem haudquaquam pactum ſu-
ſcipit. Mantica *loco ſupra citato num.* 32.
Vel ſimplici facta promiſſio fuit modo;
& illo diſtinctionem adducit in caſu: I
quod ſi antiquæ ab inimicitiæ cauſa, ob
quam pacem aduerſæ conſtituunt par-
tes, ortum offenſa exceperit, nullum
exiſtet dubium quin pœnam ſubeat of-
fenſor. Alia vero accidet ratione diuer-
ſo cum euenerit è motu iniuria; ſi ex il-
lis vnus hac de re, qui alterius, cum quo
pacem iniecerit, vt propriam expleat
lubidinem, vel filiam aggrediatur, vel
vxorem, aut ſe cum illa carnaliter im-
miſceat, nullo pacis modo leges violaſ- K
ſe dicitur: ſuæ id namque magis vt ſa-
tiaret Veneris furorem, quàm vt ferret
iniuriam, patrauit. Guazzin. *de pac. par-
te prima, quæſt.* 56. Maſcard. *de probation.
concluſ.* 1157. *num.* 84. Giurb. *conſ.* 47.
num. 13. Mantica verò *num.* 40. Ioann.
Andream aduerſus *in cap. fruſtra nu.* 17.
verſ. tertio ſi conſtat. de regul. iuris in 6.
affir-

affirmat, quod ſi eius, qui pacem inie-
cit, vxor verbera fuerit perpeſſa pacis
dirupta iudicantur vincula, & iniuriarũ
ad maritum ſpectare actionem clarum
eſt: illa enim offenſio, quæ coniugi fit,
viro etiam illata reputatur, illi propte-
rea iniuriarum (vt ipſe affirmat) pro-
prio competit actio nomine. Hoc igitur
ex argumento Giurbæ dicere in ſenten-
tiam valemus; ex coitu inde etiam, qui
B alterius cum vxore committitur pacem
violari, cum nullà ſeſe atrocior valeat,
quàm adulterium, iniuria: vt explica-
tum fuit in Coniugatorum ſtatu, *cap. de*
mutua coniugat. fide ſeruanda. Tunc autẽ
illius opinionem habere vim, ac DD.
dici debet, ſi ſtatutæ fuiſſet alligata pa-
cis conditio perſonæ. Mantica *num.* 4.
Et circa materiem ſub oculos ponatur
Tiraquell. *de legib. connub. Gloſ.* 2. *num.*
C 23. *cum ſequent.* Ex verbis propterea,
quæ pacis continet inſtrumentum, an
effracta illa ſit; vel ex aduerſo, perſpici
optimè valet Pariſ. *conſ.* 165. *num.* 8. *vol.*
4. Maſcard. *loco ſupra cit. n.* 120.

Si quis bannitum, quarto, neci tra-
dit pacis haud violare leges dicitur; ille
namque ab omnibus impunè; publicus
eoquod hoſtis habetur, gladio perimi
valet. Decius *conſil.* 352. *num.* 9. Bero.
conſ. 183. *num.* 28. *lib.* 3. Mant. *loco citato*
D *num* 42. Cum nullum ponat obicem,
quod hoſti debeat fides obſeruari: hoc
de Poli namque iure, non autem fori
accipi debet. Bald. *in l. iuſiurand. verſ.*
iuxta prædicta moneo, ff. de iureiur. Nec
aliqua ſeruari eam oportet ratione, ſi
belli ex Duce data neutiquam fuerit.
l. prima, §. non fuit, ff. de dolo. Neque
ſuam debet ſecuritas integritatem exi-
E gere, ſi ex illo, qui poteſtatem haud re-
tinet fuerit adducta. Mantica *num.* 43.
Qui eo facit etiam ampliationem in ca-
ſu, cum iuramento pax fuerit confirma-
ta: bannitus enim valet à quocunque
neci tradi, nec illud impedit, publicum
etenim aduerſus vtilitatem eſſet iniectũ.
l. iuris gent. §. ſed ſi paciſcatur, cum §. ge-
neraliter, ff. de pace, Bero. *dict. conſ.* 183.

num. 28. Vt æquali modo pacis minimè F
leges, qui ſui ob tutamen illi mortem
affert, aut verbera, cui pax ne iniuriæ
inferrentur conſtituta: confregiſſe vide-
tur. *cap.* 1. *verſ. ſi quis hominem, & verſ.*
ſi quis alium de pace tenenda, & eius viol.
in vſibus feudor. Folla. *in pract. criminal.*
verſ. recipiantur defenſiones num. 14. Quò
nequaquam in loco pœnæ ad ſolutionẽ
illum obligari explicauit, qui licèt, dum
cum expellit, modum tranſiliat. Carr. G
in pract. crimin. tit. de homicidio, & aſſaſ.
§. circa quartum num. 6. Hercul. *dicto*
tractatu de cantion. de non offend. cap. 34.
num. 15.

Nulla, quinto, ratione; aliquod etſi
vlterius nocumento Principis, cum quo
pacem iniecerit aptum proprio cõſtruat
quis Fortalitium in dominatu, pax ef-
fracta dicitur; nequaquam eoquod il-
lius, nocendi ex potentia, ex actu atta- H
men, diſrumpi leges poſſunt. Baldus
conſ. 195. *col.* 2. *lib.* 2. Tuſc. *liter. P. concluſ.*
181. Secundo, qui explicat in numero,
quod ſi pacis includerent capitula ne-
minem armatis poſſe gentibus aditum
in alterius Regnum concedere, ac expa-
ciſcentibus pontes aliquis, ex quibus
haberi tranſitus valeret armis, conſtrue-
ret: huiuſmodi, ex occaſione, in caſu
lacerari pacem aſſeruit. Bald. adducit I
dicto conſ. 195. *num.* 8. *verſ. ſed illud non*
eſt omitten.

Sunt & alia, quæ circa pacis viola-
tionem necne poſſunt occurrere: ſed
quia copioſè ſcripſit Farinac. *de var. ac*
diu. crimin. quaſt. 107. Mantic. *de tacit.*
& ambig. lib. 7. *tit.* 6. & Maſcard. *de pro-*
bat. concluſ. 1157. ad ipſos, quando ca-
ſus acciderit, oportet ire; Hic autem
non prætermittam infraſcripta quærere. K
Nam:

Cum qui noſtra prius reperiebantur
ſub ditione tumultus immiſcentes defi-
ciunt dubium, an fides illorum pactis
debeat præſtari? & certè haudquaquã
neganda: ſunt enim ijdem quoque ho-
ſtes. *l.* 5. *§.* 1. *de capt. & poſtlim. reuerſ.*
vt iuris gentium cum his conſequenter
ha-

A haberi poſſit communio. *l. de leg. vltim.*
Præcipuè autem ſi ciuili facta in bello
altera cum parte fuerit conuentio: pro-
priè quidem hi hoſtes non ſunt; ſed ad-
uerſarij dicuntur; ideò meliori condi-
tione, quàm hoſtes habentur. *l. ſi quis
ingenuùm 21. ff. de capt. poſt l.min.reuerſ.*
Latrones etiam, Pyratæ, fugitiuique
ſerui eorum, quæ gentium ſunt iuris,
minimè communionem amittunt. *l.bona*
B *fides 31. §. 1. & fin. de poſſ. l.quod attinet,
de regul. iur.* Non autem quatenus hu-
iuſmodi exiſtunt homines, quo ſenſu
Triphon. *dicta l.* §. 1. diſtinguit inter
perſonas contrahentium ſimpliciter, &
circumſtantias negotio ipſi adiunctas.
Qua de cauſa euenit, vt nullo publica
ipſis præberi fides debeat. argum. *l. ho-
ſtes de verb. ſignificat.* quod ſi tamen eis
detur vix dignitate indemni poteſt vio-
C lationem habere: vnde Pompeius cum
Pyratis eſt captus illiſque fidem, cum
& Maieſtas infecta, ſeruauit: vt Plutar.
ipſius in vita refert: Nec vlla forma
quod capiunt iure belli fit ipſorum. *l.
13. ff. qui teſtam. facere poſſ. d. l.31. §. 1.*
Sed ſi priuata eis quis obligatus fide,
capitis licèt pretium conſtituerit haud-
quaquam ad promiſſa tenetur: vt Cic.
3. *off.* Belli enim, ac gentium ius com-
D mune cum his non eſt. *d.l.hoſtes de verb.
ſignif.*

Cum armata verò manu aliquid ſub-
diti publico ſine auſu patrant; an, & in
quantum acceptum videatur publicè
hoc effectum: declarat Hugo Grot. de
iure bell. lib. 3. cap. 20. *n.* 30. Qui tria
ſpectare ad iſtud aſſerit: ſcientiam nimi-
rum, punitionis facultatem, ac negle-
ctum. Primum clara, vel denunciata
E euincunt facta. Secundum, niſi rebellio
eueniat, adeſſe certum eſt. Tertium de-
nique prolapſum temporis ingentis ſpa-
tium temporis demonſtrat. An fracta
pax vero nominetur, cuiuſdam eũ ſub-
iecti Principis arma non per ſe quidem
excitent: ſed alijs, qui bellum gerant,
auxilium ducant? reſponſum præbet,
dicto cap. 20. num. 3. Grot. Publico ſi ad
bellum hi veniant conſilio pacis fermè
leges dirumpantur, quod varia euenit F
forma probabilius cum argumentis cõ-
trarium venire appareat.

DE BELLO INTERNO,

*Siue Ciuili: & de coniurato, ſeditio-
ſo Populo, ac rebelli.*

Cap. 21.

GLoriæ vt apicem, ſublimiſque no- G
men virtutis Princeps excipiat,
muneriſque ſui ſatisfaciat naturæ ſum-
ma vigilanter conſulere ſolertia, neque
otij ſomno turpiter negligere debet: vt,
proprios pacis inter ſubditos fulgor,
eniteat; Ciuiles enim Reſpublicæ per
diſſenſiones, & multas diuiditur (infor-
mè nefas!) in partes, & ſuum infici re-
ſpicit candorem: vt explicatum fuit ex H
Text. *in l. ſi quis ingen. §. final. ff. de capt.
poſt limin. reuerſ.* Afflict. *in præfat. conſtit.
Regni Siciliæ num. 35. fol. 20. à tergo.* Ma-
xima huiuſmodi ex cauſa moderator in
obligatione perſiſtit, ſua vt illam in trã-
quillitate ſeruet. *cap. noli 23. quæſt. 1.
§. 1. de pace tenenda. l. 3. in princip. ff. de off.
Præfecti vigil.*

Sextuplex notatum cauſarum genus
fuit à Gloſ. *in cap. Apoſtol. in §. deſeruauit,* I
in verbo pacem de ſentent. & re iudic. in 6.
Ciuili quod originem bello præbeat, &
vigorem, paciſque inter homines con-
turbet ſerenum: & primum eſt. Nullas
eoquod excipiunt maleficia pœnas, ac
impunè per iniurias progrediantur, &
neces, cum veniæ facilitas magis ad
crimina incitet, animumque acuat ad
nefas: vt Eccleſ. 8. quo in loco. *Quia
non profertur cito contra malos ſentẽtia, ideo* K
*abſque timore vllo filij hominum præparant
mala. cap. 1. & 23. de officio legati.* Cum
terrena eoquod, ſecundum, ciues tur-
gent opulentia ſeſe acriter cœteros ad-
uerſus extollunt. Hierem. 9. & Geneſis
13. Nulla quia, tertium, ratione Tarta-
rei ad prælia parant hoſtis, aeque illius
conculcare verſutias affectant. Luctoſa
enim, quartum, nullo quod præ oculis

A modo ponunt detrimenta, quæ huius è
belli genere proſiliunt: ipſum namque &
diuitiarum atterit vim, & animæ obſcu-
rat fulgores, corporiſque denique ro-
bur contundit. Dubia, quintum, eo quod
armorum ſors, & incertus cruenti euen-
tus Martis; nos equidem, cum ruamus
in arma proni latet. Dei tandem dum
in contemptum habemus præcepta, De-
cimarumque minimè ſolutionem cure-
B mus, Martialis cohors procellæ terris
incumbit.

Ciuile nil aliud bellum extat, quàm
(vt dixit Lipſ. *lib.6. cap.1.*) ſubditorum
arma, vel inter ſe ducta vel in Principe.
Quis huius deformem belli aſpectum,
quis rabidam armorum Erynnim expli-
care contendat? Calamitatum iure no-
minare (vt aſſeruit ipſe) valemus: Du-
plex autem ab eo cauſarum, in remotas,
C & propinquas, diuiſio. Veræ illæ, ac
præcipuæ: vnde animi accendantur, cau-
ſæ exiſtunt, minus autem ſeſe coniun-
gunt effectibus, vel obſcurè veniunt. Ex
primis iſtæ oriuntur, ac euentui ſeſe al-
ligant, & connectunt, noſtramque mi-
nimè cognitionem prætereunt. Remotæ
Fatum, certa ſcilicet Numinis voluntas
ponitur, & luxus; illa, omni eo quod ex
temporis euentu magna in ruinam dare
hanc, ſolemni modo imperia, per viam
D Deum pro comperto habemus: Iſte nam
nil maiorem, quàm ſumma felicitas, in-
ſolentiam parit. Triplicem diuiduntur
in claſſem propinquæ in Factionem ni-
mirum, Seditionem, ac Tyrannidem:
Paucorum prima inter ſe, vel plurium
coitio, atque è cæteris diſſenſus exiſtit:
huius autem ſæpius à priuatis, aut pu-
blicis, è familiarū nonnunquam odijs,
E ex ambitione interdum, origo: Plurimi
enim alij intercedere, paremque eum
conculcare contendant hunc ad finem
conſpirant; ſubitus, poſterior, aut vehe-
mens in Principes, Magiſtratuſue mo-
tus, habetur: Ac te, poſtrema tandem,
vnius imperium vltra mores, legeſque
adeſt.

Quid in factione? Affirmari debet,
quod, et ſi priſco factio tempore hone-
ſtum haberetur nomen: vt explicatum F
fuit è Texto; modo attamen ſeditio in
illo venit, ac arma, conſenſus nunc ma-
lorum, & conſpirationes habentur. *Iu-
ghurthino* qua de re Salluſtius in bello
amicitiam inter bonos appellauit, eam
inter malos factionem. Huiuſmodi omni
fuerunt æuo, vel bonæ, vt ſui defenſio-
nem, & mutuum, qui ſuſcipiant iuua-
men factiones, vel malæ, vt Rempubli.
inuadant, vel Regnum, Optimatique G
obſtent, aut æquè potentium vigori, aut
iniquè. Petrus de Gregor. Toloſ. *lib. de
Republica 23. cap. 3. num. 1. Decianus
lib. 7. cap. 7. num.* 10. Cum ciues, hac de
re, diuiſos inter ſe retinent animos, alij-
que pars aliqua ſeſe adnectat, & alteri
alia factio ſemper dicitur. Factioſi hac
de cauſa qui Ciuitatis concomitantur in
tumultu Magnates: inde neces eueniūt,
& rapinæ, omniaque tàm ſacra proſter- H
nuntur, quàm profana: Tanta enim in
Ciuium diſcordia quid pernicioſius eſſe
poteſt, vel diuiſione? Nobilium namque
non difficiliter factiones diuerſa rūpunt
populum in membra; vt eſt Ariſt. 5. *Pol.
cap.*4. ſententia. Nec meliùs, quàm vnio
venire hoc in caſu poteſt, ac amicitia:
vt explicatum è Platone de Republica.
Factionem, hac de re idem eſſe affirma-
uit Farinac. *de crimine læſæ Maieſt. quæſt.* I
113. *in ſpect 3. num.* 114. Vt & conſpira-
tio habetur: etenim *in l. quiſquis, C. ad
legem Iuliam Maieſt.* & eo in loco Gloſa
*in verbo factionem, & in cap. ſi quis 6.
quæſt. vnica*. Communi Canoniſtis mo-
do pro conſpiratione factio deſumitur
cum hæc tamen adhibeatur diſtinctio:
quod ſi Principis in detrimentum, ac
Reipublicæ illa tenderet damnum læſæ
Maieſtatis patratum dicitur crimen: At K
cum priuatos inter hęc locum obtinet
huiuſmodi nulla ratione commiſſum re-
putatur nefas. Ancharan. *conſ.* 289. Dec.
dicto lib. 7. cap. 7. num. 11. Secundi atta-
men haudquaquam factiones generis
Princeps ponere in neglectum: ſed
ocyus conculcare, nitatur, & concordes
quærat ſubditorum animos reddere, cū
illam reijciat Polyticorum regulam:

A *Si vis regnare diuide*. Rixas namque, di-
ſcordias, ac factiones, hoſtes potius in-
ter, quàm ſubditos effundi oportet, Ta-
cit. iuxta ſententiam *Ann. lib. 2. fol.* 47.
quo in loco. *Poſſe etiam Cheruſcos* (ait)
*cæteroſque rebellium gentes, quando Roma-
ni vltioni conſultum eſt internis diſcordijs
relinqui*. Cumque Germanorum ageret
de moribus maximi putauit momenti, ſi
proprios diſcordias inter hoſtes Dux
B ſparſas velit: en, *Maneat, duretque gen-
tibus, ſi non amor noſtri, at certè odium ſui,
quando vrgentibus Imperij fatis, nil præ-
ſtare Fortuna maius poteſt, quàm hoſtium
diſcordiam*. Quod etiam nullo neglexit
modo *lib. Annal.* 12. Ipſe enim, *Scelus
externum cum lætitia habendum, ac ſemina
etiam odiorum iucunda*. Adnectitur etiam
Veget. *lib.* 3. authoritas. *Inter hoſtes di-
ſcordiæ ſerere cauſas Sapientis eſt Ducis*. At
C quid fœdiùs ex aduerſo ciuili habetur
diſcordia? Inde namque deterior (heu
quantum) fit Reſpublica. Hinc propriè
vidit Maieſtatis Romanorum potentiam
decrementum, cum robuſtæ illorum ha-
berentur vires: vnde Liuius *lib.* 2. *Prin-
cipis Etruriæ populorum fremebant æternas
eſſe Romanorum opes, niſi inter ſemetipſos
ſeditionibus ſæuirent*. Hæ namque Ciui-
tatum æternitati venenum ſunt, & labes,
D opulentium deijciunt vigorem, Imperia
conculcant, & proprio expoliant deco-
re: Iſta euenit ex cauſa, vt cuncti forti-
tus fuerit Orbis Imperium Cæſar, qui
omnia ciuilibus depreſſa è diſcordijs
proprio excepit ſub regimine: vt expli-
cauit Tacitus *lib. Annal.* 1. Ipſe autem
prudenter ſeſe in diſcordias gerẽs, cum
iam Imperator exiſteret, non ſolum tu-
multus conculcare ſtuduit, viros at etiã,
E qui ſeuerè compeſcerent diſcordias, cõ-
ſtituit: ſic Tacitus *lib. annal.* 6. *Sumpſit
è Conſularibus, qui coercerent ſæuitia, &
quod Ciuium audacia turbidum, niſi vim
metuat*. Quis etenim & Ciuium langui-
das reddi vires, & Vrbis atteri potentiã,
ac Reipublicæ non videat? Miſerè hinc
vigor decidit, roboriſque effringitur ef-
ficacia: qua de cauſa *Iliad. primo* Home-
rus.

Ille nefarius, & ſine gente, tribuque F
mihi eſto,
Qui ciuile cupit ferrum, & execra-
bile bellum.

Triſtia etenim cuncta ciuilibus extant in
bellis, at nil maiorem, ipſa quam vi-
ctoria exiſtat, haberi deformitatem va-
let. Optimè hac de re Ariſtot. *lib. Polyt.*
5. *cap.* 8. Præceptum affert, vt & nobi-
les aduerſus diſſenſiones inter immix-
tos, & partes ſeueris expreſsè legibus G
inſurgat: penes Dionem enim Caſſium
lib. 52. habemus. Optimum è Mœcena-
te habitum, vt Reipublicæ ad conſer-
uationem omnes Auguſtus Cæſar ini-
micitias, ambitioſaque eradicaret ex
Vrbe certamina: ita vt noua neque no-
mina, vel quidquam, vnde & diſſidiam
originem, valerent excipere, ac rixæ
permitteret. Hæc primo autem, dum
ſurgunt, comprimi debent in ortu. Adeo H
quod, vel cum ſeditio in Principem
promitur, vel Rempublicam illius ob-
rui authores neceſſe: Iſtud Lacędœmon
egit Etheocles: Chium etenim natale
ſolum amici mei P. Modeſti Mariæ Ve-
getij, & Iuſtiniani in typis mearum
elucubrationum correptoris, cum ipſe
Athenienſes aduerſus militari teneret
pręſidio ſeſeque inter bellantes, vt In-
ſulæ ſuſciperent dominium arundinem I
in coniurationis conſtituiſſent inſigne
armis circumſtipatus Vrbem circumire
incepit, & quem viridi ornari calamo
conſpexit gladio neci tradidit, ſeque
alios occiſurum explicauit, qui huiuſ-
modi afferrent ſignum: quo factum, vt
& pauorem coniuratis adduceret, &
iam in natali ſedaret tumultum: Partes
inter hac de cauſa cum (hoc auertat cæ-
lum) diſſentio adeſt adhibere Princeps K
curam debet, vt & populi corda dulci
orationis eloquio mulceãt & iram hor-
tationibus candidi homines pectoris
tranquillent. Nullo autem conueniens
modo videtur, vt ciuili moderato bello
alterutrius ſe in fauorem partis conſti-
tuat, vel in caput; maximum ſuam ete-
nim authoritatem in diſcrimen ponat,
vel exitium, aduerſa cum erit glorioſior

Digitized by Google

A pars: Humanas enim hæc reliquiſſe auras forma, Sextum Henricum Angliæ Regem pro comperto habemus: ipſe namque Licuſtriæ cùm ſe factionis Ducem Hyorios aduerſus armaſſet luctuoſam vitæ iacturam fecit, quod & nonnullis interdum accidit. Seſe autem diſſentioni commiſcere illo eſt Principi licitum in caſu, quo in ipſius, ac Reipublicæ detrimentum originem coniuratio B habuerit, contumacem tunc enim in turbam inſurgere, ac ſibi arma induere compellitur, otioſus ne diſſenſionis eſſe ſpectator velit; ſi hoc namque agit cunctas in proprium caput gladiorum euocabit procellas, ac ſuo intempeſtiuos armorum turbines detrimento inuehi videbit, maximo cum rei ſumma exiſtat in periculo. Tutiori vnde aget modo ipſomet ſi deprimat authores, quàm ipsã C punitam velit multitudinem: vt ex Vegetij ſententia *lib. de re militari 3. cap.4.* conſpicitur, & à Cicer. pro Cluentio habemus: maiorem namque pœnarum & ſeuera raritas, & clemens rigor, quã exuberans in ſcelera furor incutit formidinem: vt à Seneca *lib.2. de ira, c.10.* ſcriptum. Hac etenim plebs animo ratione. vt *Liu. lib.2.* continet.

Omni ergo Princeps in opere proprijs debet oculis æquitatem apponere, D quod tunc aget, præcipuè, partium cũ deprimi diſſenſiones oportet; magno etenim, ſi diuerſè aget ſeſe in periculo conſtituit, illius namque Ducum tumultus furorem, haudquaquam declinabit; & arbitris, quos ipſe ad partium dederit concordiam benignas præſtare aures compelletur, quod nulla equidem ratione odij carebit nota. Si propria tamẽ E authoritate magis comprimere diſſenſiones potens exiſtit, quàm bellico valeat tumultu nulla id negligere forma debet, vt videre eſt ex illis, quæ notãt D.D. *in l. quiſq. de ſiſafr.* ...

Quæ priuatæ autem factiones habentur, ac diſcordiæ coniurationi ſæpiùs originem, ac in Principem conſpirationi tribuunt Maieſtatis, quo in caſu crimen adeſſe nullum habetur dubium, *l. quiſquis, C. ad legem Iuliam Maieſt.* & F co in loco Gloſ. Alexand. *conſ. 13. nu. 7. verſ. præter. ſola conſpir. lib. 6.* Decian. *dicto lib. 7. cap. 9. num. 1.* Farin. *de crim. læſæ Maieſt. d. quæſt. 113. inſp. 3. nu. 109.* Vt eadem illi ſunt in cauſa, qui Principem aduerſus ſeſe inter ſermones inſtituunt, per Text. *in l. 1. §. 1. ff. ad leg. Iul. Maieſt.* Capic. *deciſ. 139. in prin.* Statuta, quamuis nullum res fuerit effectum ſortita. Farinac. *inſp. 4. n. 123.* Turbidis non G rarò namque à viris, vt publicus, tranquilluſque pacis immutetur ſtatus ſeditiones excitantur, cum nil aliud publicæ quàm ſeditiones illæ extent, *l. 1. & 2. C. de ſedit.* Quod læſam pertinere ad Maieſtatem crimen fuit ſcriptum è Decian. *loc. cit. n. 16.* Illius etenim nomen (vt eius mens) à ſeorſum deuenit, ac Duco; tumultum ex eo quia dum quis commouet ſeorſum ducere, vel in Principis dã- H num, vel Reipublicæ aſſeclis contendit. Seditionum verò, quæ ortum præbeant, cauſæ ductæ ab Ariſt. *in lib. Pol. 5. cap. 2. & 3.* Lucrum nempè, honor, contumelia, & metus, potentia necnon contemptus, exceſſus, incrementum, ac verecundia, neglectus, puſillanimitas, ac etiam imparitas. Acriter qua de cauſa, vt inuigilet Princeps oportet nè ſublime ad regiminis cacumen ineptos, cum I habeantur digniores, exaltet, ne, cum vlla ſe habili cura non adeſt, iam depreſſus ille videatur: ſi malos enim inter diſcrimen, & bonos auferatur, & iam euoluitur ordo, & vitia erumpunt, & quo in loco negligentia Princeps, vel aſtutia neutiquam in malè facta pœnam infligit, neque optimis præmia pollicetur impios haud certè à crimine, ſed bonos deterret à laude. Taeitus enim in K Annal. maiores apud id fuiſſe præmium virtutis oſtendit, vt cuncti cum ſederent ſequaces artium ciues, licitum probo cuilibet; vt peteret magiſtratum eueniret: ſi qui nullam enim in ſe retinet virtutem præficitur odium in Principem excitat: quemadmodum Tiridati accidit, qui cum Adaganſem haud vllo decorum nomine præpoſuit, à ſubditis Re-

gno

A gno pulſus imprudentiæ, ſeu (vt melius dicam) temeritatis pœnam excepit; vt *lib. Annal.6.* Taciti habetur authoritas. Si beneficia enim quis tribuere ignorat æquè per dignos perit; vt è Senecæ in Prouerb. ſcriptum, & ad propoſitum Euripidis in Hercule dictum facit.

Vanno molte Republiche in ruina,
Perche l'huom, che ſi moſtra valoroſo
Non hà premio maggior, ch'habbia vn
codardo.

B Vt Græca legimus è tranſlatione penes Vallium in Theatro, quod è Virgilij rudere conſtruxit.

Nec minus affert malum, aut perſiſtere in neglectu id conuenit, ne ſuos Princeps ſubditos intentatum per nefas denudat fortunis; aliquod namque Tyrannum inter, ac Regem dum tributi fit impoſitio, diſcrimen intercedere neceſſe. C Violentus etenim cum ille poſſeſſor exiſteret metu, ne breue ſit dominium, perculſus quod per vim arripere, ac potentiam valet, nullo erubeſcit modo ſuperbè diſcindere; omnes vt ignarus Agricola, excipere fructus quærit, ac adeò legit auidè, vt ſteriles, non ſolum nudas reddat arbores; & nimis auarus anceps radicitus dum plurimas eripit, amplius illas creſcere non permittit. Paſtor denique alienus proprium dum nõ D moderetur gregem vellera tali rapit in exceſſu, vt & morti ſæpius oues tradat: Legitimus atenim Princeps, ac naturalis cauſæ ponit ſub examen æquitatem, ſub oculos tempus ducit, quodque neceſſitas poſtulet, fortunæ requirant, ac perſonæ, ſtudioſè conſiderat. Moderata propterea forma cõſtitui tributa è Principe debent; quod cum ſit, & illa valent ſubditi exſoluere, atque coguntur, E ſi rebellium effugere notam quærunt: pacis namque pretium exiſtere certum eſt, gratia verò haud ſint; ne cum nullo populus modo neceſſitatem, quæ ad hoc impellit, cognoſcat, proprium contumax in Principem iras acuat: quæ etenim in moderatoris aggregantur ærario iniquis deductæ à tributis pecuniæ ſubditorum immixtæ ſanguine videntur: Depreſſa atenim licèt animi reddat vi- F res egeſtas, ad ſeditiones magis tamen è vi compelluntur, vt proprio vindictã è Principe ſumant; æquè namque plebs ob tributa excitatur ad tumultus, proprius ac ſi ſpiritus eripiatur, cum homini & quaſi in ſanguinem ſit aurum, & in vitam. Iure igitur optimo Ariſt. 1. *Polyt. cap.6.* ob ductas in re violentias inſtitui coniurationes affirmauit. Quare cum tali odium inſurgat in Principem, atque G metus è cauſa, publicarum efficiuntur mutationes rerum: illud cum latens vſque perſiſtat maximi exitiũ afferet momenti: dulci etenim, ſuauiq; allici forma populus debet; nimiam vnde ſæuitiam depellere prudens cogitur Dominus. regalis itaque & ad veniã pronus, & in clementiam fluxus eſſe animus adſtringitur: medium Rector ſuſcipiat, non maximam eoquod lenitatem pati, aut H rigorem vulgus poteſt. Si primam namque ſectetur Princeps rabidæ furores nõ rarò multitudinis experietur; ſi poſtremam vileſcet. Periti ſe ad inſtar Medici gerat, qui veteres dum curare plagas, rigoroſaſque deijcere quærit ægritudines, nullo vehemens modo, at iucundas adhibet medelas: illo autem in caſu, quo ſumi de noxio ſupplicia debent inuito ſe ferre moderator pœnam animo demon- I ſtret, magnoque ſe torqueri cruciatu, cum veniat ad pœnas explicet: vt eſt Senecę *lib. de clementia* 1. doctrina: neque ſe punitiones, vt crimina torqueat, adducere: ſed vt tollat vitia, declarent hoc ſuis adduxit in ſcriptis Caſſiodorus *lib.1. epiſt.30.*

Affinis habetur Factioni, Coniurationi, ac Seditioni Rebellio: plures ipſius ſpecies: vt deduci ex Bartolo poteſt in K *Extrauag. qui ſint rebell.* Rebellem autẽ ſeſe reddere nil aliud perſiſtit, niſi eum fidem aduerſus, quæ Principi animos alligat, quis obſtet. Plurimis autem reſiſtere poteſt vnuſquiſque formis: vel cum aliquid in Principem directè ipſius vel imperium facit, aut ſi quæ mandantur, haud equidem agit Guid. Papæ *quæſt.589. num.3. verſ. rebell.* Decian.

lib.

A *lib.7. cap.32. num.1.* Et generali quam-
uis modo rebellis quilibet nominetur,
Principi datam ſi quid aduerſus fidem,
ipſiuſque decus per aſtutias patrat, cũ-
que malè de ſecundo Imperij vigore vi-
deat, facinus vel in ipſum, vel eius in
miniſtros doloſè conſtruit: vt conſtitu-
tum legimus *in d. Extrauag. qui ſint rebel.*
Quo amplè in loco ſignificatio hæc om-
nes includit, qui vel Imperatoris, vel
B Principis, reprobè quidem afferunt ma-
ieſtati læſionem, modos. Cunctos qua
de re, cum rebelles, Maieſtatis inuigi-
lare offenſę dicuntur: pro illo tamen hu-
iuſmodi explicari vocem aſſerimus, qui
cum ſeſe Principis ex obediẽtia ſubtra-
hant hoſtium commigrarint inturmas,
eiſque auxilium ferre nulla recuſant ra-
tione. Ille hoc etiam ſub nomen venit,
haudquaquam ſummi, qui moderatoris
C miniſtris obedientiam præſtare quærat
DD. penes Decian. *loco citato num.5.* qui
hoc vigorem intelligit retinere cum of-
ficiali circa illa noluerit parere, quæ ſta-
tus imperijque ad honorem ſpectare
conſpiciuntur; quod alitèr accidit, ſi iu-
diciorum hoc fiat reſpectu. Curt. Iun.
conſ.137. num.12. vol.2. Rebellis autem
non ſolum ille vocatur, publico qui hu-
iuſmodi facta, occulto verum etiam in
aſpectu patrat. Farin. *de crim. leſ. Maieſt.*
D *quæſt.113. in ſpect.5.* Decian. *n.7.* Additur
hunc etiam in numerum aduerſus fœ-
dere coniunctos Principi arma excitare
nequaquam erubeſcit. Gig. *in tit. de rebel.*
quæſt.21. Brun. *conſ.86. n.7.* Decia. *loc. cit.*
n.21. Vt pari dicitur modo, qui Principẽ
contra ex illo, quamuis nulla damnatus
ratione fuerit, hoſtilia exerceat. Corn.
conſ.96. vol.4. Priuato necnon ſi contra
eum commotus odio, rebellem ſeſe cõ-
E ſtituerit. Bartol. *in dicta Extrauag. nu.5.*
Decian. *n.32.*

Triplex autem, quæ rebelli adduci-
tur, pœna exiſtit: vt allata conſtat ex
Extrauaganti. Prima vero, quam ipſo
incurrit iure habetur, omnibus vt, quæ
ciuile pertinent ad ius expoliatus rebel-
lis exiſtat. *l. amiſſ. ff. de capit. diminut.*
Cuiuslibet, poſterior, eoquod impunè
poteſt ex opera vitam amittere. *l. prodi-*
tores, ff. de re milit. Gramm. *vot.10. n.36.*
Decia. *num.25.* Serui, poſtrema, vt ad F
inſtar capi ex vnaquaque valeant, ac de-
tineri. *l. transfug. de acquir. rer. domin.*
Ruin. *conſ.25. num.6. vol.4.* Decianus
verò quartam addere, nec non quintam
voluit: caput ſcilicet, dum in iuſtitiæ
potentiam venit, vt pro crimine præ-
beat, ac iuſtè, ſi neutiquam punitioni
adeſſe locus poteſt, indici arma valeant G
in rebelles. Quemlibet autem crimen
læſæ patrare Maieſtatis rebellem dici-
mus; non eum tamen, qui huiuſmodi
reperitur in peccato, rebellem ex aduer-
ſo nominamus. Et communis licet ſer-
monis hi ſeſe inter vſu pertuibẽtur, dif-
ferentiam atenim ſuſcipiunt. Boſſ. *tit. de*
crimin. leſ. Maieſt. n.68. Ex quo deducit
Decian. *n.35.* Rebellem ſolummodo ip-
ſo crimen iure, non alios verò commit- H
tere, qui huius rei peccati videntur, la-
ta niſi interueniat ſentẽtia ex Boſſ. *cit. loc.*
Noſci autem Decian. *nu.47.* ex adducto
Boſ. loco, vt ſupra *nu. 62. & 140.* vult;
quod nullo modo, quæ inijci rebelles
aduerſus pœna ſolet, huius generis, in
quem adducitur, hominem reddat, ne-
que talis dici quis valet, rebellionis cũ
citatus ſub pœna fuerit, contumaci per-
ſiſtat in propoſito. Nihil adde, quod I
præſtari Principi debet fidei, ſi quem
eſſe rebellem affirmet, dempto ni clara
hoc appareat forma. Dec. *conſ.544. n.16.*
Illo atenim in caſu, quo ſuum Princeps
in fauorem admittere rebellẽ velit mi-
nimè, quæ ablata, & publicata præcipuè
fuere bona reſtitui domino valent. Gig.
dicto tit. de rebell. quæſt.16.19. & 37. Ip-
ſius arma quoque, & inſignia eradi vbi-
cumque reperiantur, oportet. Gig. *quæ.* K
23 & Dec. *n.23.*

Huiuſmodi qui autem belli capti fue-
rint in ſtatu Principis è milite, in quem
ducuntur arma, rebelles, ipſius in po-
teſtatem tranſeunt, ac talia pro liberta-
te captori afferri debent. Boſſ. *in tit. de*
capt. n.37. Iſtud verò illo vim in caſu
retinere iudico, proprij cum è Principe
laboris haud excipiunt bellantes mer-
cedem:

A eodem: ſi ex aduerſo etenim hoc eueniret ad moderatorem ſpectare talia videtur, vt ſupra *in cap. de captis in bello ſ. vn.* dixi. An rebellionum autem fieri venditio valeat, & quo, ex interuallo, etiam in caſu inferri eis nex permittatur, volui *Boſ. de capt. n.* 80. debet.

DE MONOMACHIA.

B *Cap.* 22.

SAtis, ſuperque diſſenſionum de cauſis, vnde miſerè diuerſas laceratur in partes Reſpubl. egimus. cumq; alias inter priuatæ veniſe rixæ, ciuili ex quibus accenduntur animi, publici originem tumultus habent, rerum immutatur ordo, pacíſque turbida reddatur ſerenitas. ſingulari propterea de certamine, Mono- C machia ſcilicet aliqua in medium venire oportet, vt clarum extet: an benè conſtituta in dominata Republ. iſthæc debeant pugnæ adeſſe? Huiuſmodi autem rixæ, vt bellum inter plurimos habetur, paucos inter exiſtunt, certiſque vt ſæpius conditionibus circumſcriptæ veniunt, ac duellum, alio vocantur nomine. Hoc autem ſi propriè deſumitur pro duorum certamine; ſi ex aduerſo, D pro conflictu, qui hoſtiles inter partes pro victoria fit, accipitur. ita Horat.

Græcia Barbaricè lento eſt conſumpta duello.

Et quamuis aliquam Doctores illius inſtituerint de conceſſione controuerſiam: licetque olim Germaniæ populi (cum dubia res erat in cauſa, & obſcuro quis de crimine accuſatus in iudicum vocaretur aſpectum, cum preces primum ad E Deum, qui huiuſmodi, ceu æquitatis fons, ſecundum ſeſe præbuerat in rebus, dirigerent, vt & innoxio in opem adeſſet, & victoriam cœlitùs daret) ſingulare admitterent, & reum in certamen, & criminatorem, cum illi armorum circa delectum, & quemcumque ducere ſecum optaret, conceſſa facultas, & hic pugnam deſumere cogeretur: Vetitum attamen ab Eccleſia hoc deuenit, ac ciuili abijci debet in otio, cruenta quippè F quod ſibi non placere ſpectacula Imperator affirmat. *l. vnica, C. de gladiat.* Nec vllo permitti modo videtur, cum & violenter ſe in iuſtitiam inuehat, & rectam æquitatis viam in litis deliberatione tranſiliat. Luc. de Penn. *in d. l. vnica, C. eodem, cap. Monomach.* 2. *quæſt.* 4. *cap.* 1. *de torneamẽtis.* Ipſius autem introductio, Tartareo ex Cacodæmone, tenebrarúmque, vt opus, omni exterminari ex G Republica debet. Humani etenim generis aduerſarius noſtri auidus cruoris animarum (ſuum in lucrum) perniciem quærit. Chriſtiano qua de cauſa expelli regiminc huiuſmodi vſum, Anathematis immò fulmine deijci oportet; vt è Sacr. Trident. *Synod.* 25. *ſeſſ. de Reform. cap.* 19. *actum.* ibi: *Deteſtabilis duellorum vſus, fabricante Diabolo, introductus, vt cruenta corporum morte animarum etiam* H *perniciem lucretur, ex Chriſtiano orbe penitus extermineiur, Imperator, Reges, Duces, Principes, Marchiones, Comites, & quocunque alio nomine Domini temporales, qui locum ad Monomachiam in terris ſuis inter Chriſtianos conceſſerunt, eo ipſo ſint excommunicati, ac iuriſdictione, ac dominio Ciuitatis, Caſtri, aut loci, in quo, vel apud quem duellum fieri permiſerint, quod ab Eccleſia obtinent priuati intelligantur, &* I *ſi feudalia ſint directis dominis ſtatim acquirantur. Qui verò pugnam commiſerint bonorum ſuorum proſcriptionis, ac perpetuæ infamiæ pænam incurrant, & vt homicidæ iuxta Sacros Canones puniri debeant, & ſi in ipſo conflictu deceſſerint perpetuo careant Eccleſiaſtica ſepultura; illi etiam, qui conſilium cauſa duelli tàm in iure, quàm in facto dederint, aut alia quacumque ratione ad id quemquam ſuaſerint, nec non ſpectatores excommunicationis, ac perpetuæ* K *maledictionis vinculo teneantur. Non obſtante quocumque priuilegio, ſeu praua conſuetudine etiam immemorabili.* En quæ iaciat fulmina, quas emittat minas clarè conſpicimus.

Habentur etiam Pij V. ſua in conſtitutione decreta; hæc aut incipit: ea quæ à Prædeceſſoribus Nouem. Idib. 1560.

expli-

A explicata. Meram cum circa delibera-
tionem, certamque ſcientiam iterum
excitet, & confirmet ſingulas & Iulij II.
& Leonis X. Septimi nec non Clemen-
tis conſtitutiones, ac, in eos, qui ſe duel-
lo tradunt, literas. Quicumque autem
huiuſmodi amplectuntur pugnas excō-
municationis Anathematis, maledictio-
nis etiam, in pœnam ruunt, perpetuam
non effugient infamiam, disfidationis
B læſæque haud auertent maieſtatis crimē,
in ſeditioſos, tranſeunt, ac rebelles, vt &
fiſco arripienda bona præbent, & ſtatus
priuantur dominio; inhabiles ad alia
quæ acquirant, & venturo ſibi capiant
ſpatio, redduntur; interdictum, Eccle-
ſiaſticaſque pœnas, ac temporales, ple-
raque digna equidem, flagella incurrēt,
quemadmodum exindè videri poteſt.

Hoc neque Gregor. XIII. ſua in con-
C ſtitutione præterijt; hæc autem: ad tol-
lendum, incipit 24. ſub Nouembr. die
1581. ædita. In ipſa enim, & Concilij
ampliationem patitur decretum, & ex-
tenſionem cum ad omnes, conſtituto qui
tempore, certoque Monomachiam pa-
trarint loco, nullo quamuis modo pa-
trini, vel qui ad hoc vocati ſocij habeā-
tur. Nec illius ſecuritas, in qua inijci
pugna debet, partis, procuratoriæ, aut
D denunciationis literæ præceſſerint, vel
clauſulæ: pœnæ hoc inſitæ decreto adeo
ſpectent, ac ſi publico, nec intermiſſo
viu ſingulare conſtituiſſent prælium. Il-
los autem aduerſus, qui huius crimen
generis permittunt, & mandatum de illo
condunt, cœteroſque, dum in auxilium
veniunt grauiſſimę habentur etiā pœnę.

Huiuſmodi autē ſeuerus eſſe in bel-
latores minimè deſijt Clemens Octauus
E ſua in conſtitutione, quæ illius vices 2.
Septembris die 1542. deprompta: dum
Apoſtolicas, quæ adductæ, conſtitutio-
nes, Concilijque decretum explanatum,
clarum, ac extenſum, præſenti etiam, ac
futuro voluit tempore; quocumque au-
tem in loco vim hæc ſortiri non abnuit;
exteras enim etiam regiones inter, ac
gentes armis quiſque indutus, vel in ca-
ſtris extet, aut propugnaculo, eaque li-
cèt in parte, Catholicæ vbi hoſtis fidei F
ſuam explet rabiem, dominiaque occu-
pet victor, ac imperia, nullo ſingulariter
pugnam exercere modo valet; Quod il-
lo etiam vim in caſu habere, ſtatuit, cum
ſi publicum, & ſæpiùs, non iniquum de-
cernatur bellum, alterum, qui aduerſarij
in exercitu maneat, vel præſidijs, hoſtiſ-
que degat in regione, priuatos vt ſatiet,
& ſimultates, & furores, generalis ſub
cauſæ tegmine ad arma excitet miles G
bellatorem. Si habita etiam Ducum
permiſſio fuerit, vel ſingulari deſcendat
in arenam certamine, vel illum ad iras
inſtimulet eaſdem ſubit, quæ decreto
inſunt, & conſtitutioni, pœnas; pacta
nec non, dum ipſos inter fiunt, nullum
habere vigorem affirmauit; cum eo diri-
mi certamen in caſu explicent debere,
quo primū quis vulnus exceperit, cruo-
remque diffuderit, &, cum certus pla- H
garum illatus numerus, pugna ceſſet.
Omnia etiam, quæ interueniat ſcripta,
manifeſta nimirū, & cartella, vt ad cer-
tamen cauſam præbeant, eſſe vetita
protulit.

Iuris verò diſpoſitioni aduerſam ſeſe
Monomachiam oſtendere, vel duellum
communi ex DD. ſententia explicamus
in Paridem de Put. vt docent Lancellot.
Conrad. *lib. 1. templ. iudic. cap. 1. §. tertio,* I
verſ. duellum prohibere, & tract. de duell.
Menchac. *lib. 1. quæſt. illuſt. cap. 12. & 49.*
Viu. *lib. 1. comm. opin. litt. D. verſ. duell.* Iul.
Ferret. *conſ. 1. n. 3. & 6. conſ. 2. n. 4. cū ſequ.*
Alciat. *lib. 5. reſponſ. con. de duello.*

Hoc autem naturali etiam obſtare
ſtatuto clarè conſtat, hinc Aſſaſij doctri-
na venit. *lib. de iniuſt. & duell.* & Anton.
Bernard. Mirandul. *in lib. contra Poſſeui.*
de expugnat. ſingul. certam. & Petr. Mexię K
var. lect. par. 4. cap. 9.

Quod etenim haudquaquam ciuili
permittatur de iuris forma probatum è
Doctoribus fuit *in l. 1. C. de glad. lib. 11.*
Romanorum vnde neutiquam legibus
hunc fuiſſe vſum cōfirmatum videmus;
Naturalis verò iuris in auxilium tot ve-
niunt conſtitutiones, quæ omnem aufe-
runt, vt admittatur Monomachia, con-
ſue-

A tudini efficaciam, vt bene conſpici valet
ex cap. 1. de Cler. pugnan. duell. Diuinæ au-
tem eſſe contrariam ſingulariter tamen
voluntati, quod, Numinis dum tenta-
mus ſententiam, ſuperi faſtidiunt, ex
Dauidis intelligere poſſumus exemplo;
ille namque ſingulariter cum Goliath
obſtiterit furori ex templi depulſus fuit
ædificatione; vt in 22. cap. Paralip. 1.
Plurima verò poſitiuo habentur ex iure
B decreta, vt ex Pontificia conſtitutiones
ædictæ prudentia, quæ huiuſmodi pro-
hibent certamen, declarant; Theologos
inter, hoc affirmant, Nauar. *conſ. 1. & 2.*
de purgat. vulg. Henriqu. *in ſumm. lib. 13.*
cap. 39. §. 3. Sayrt. *in claui Reg. lib. 7. cap.*
13. à n. 11. & de cenſ. lib. 3. cap. 31. à nu. 39.
Molin. *de iuſtit. tom. 4. tract. 3. diſput. 17.*
Bonac. *de cenſ. diſput. 2. quæſt. 6. pun. 2.* Ca-
ſtrus Pal. *in opere moral. tract. 6. de charit.*
C *diſput. 5. lib. 7.*

Optima propterea forma oculatiſſimi
huius Inſulæ Reges, meritas pragmati-
cali conſtituerunt ſanctione aduerſus il-
los pœnas, qui vel ad duellum aliquem
laceſſerent, vel, ſi offerretur, accepta-
rent. De hoc autem per quam peritè
fuit ſcriptum ex Mario Mut. *in titul. 37.*
Talis etſi pugnæ, honor, vt illæſus con-
ſeruaretur cauſam præberet; ex illo nã-
D que recedere pronoceto, nullo indecen-
tus modo eſſe poteſt. Grat. *conſ. 115.*
Præſes de Amoſcura *cap. 5. nu. 18. & 19.*
lib. Qui & illud confirmauit: vt minimè
ſcilicet, honoris ergo Monomachiã ſu-
ſcipi permittatur; Bañes 2. 2. *qu. 4. art. 1.*
dub. vlt. Chriſtianæ ex quo explicatum
ratione conſpicimus tanto eſſe huius
apud homines ſæculi honorem in pre-
tio, vt minimè contra leges ire, ac animã
E dubitent; quod nullo improbis accidit
modo, cum & cœleſtis mandata Numi-
nis cunctis præmittant rebus; & ſeſe le-
gibus præſtare obedientes quærant: Ge-
nerali enim forma prohibitum, ne pro-
pria quilibet ſibi vi ius dicat. *l. 1. C. ne*
quis in ſua cauſa iudicet, l. qui iuriſdict. ff.
de iuriſdic. omn. iud. l. penal. ff. quæ in fraud.
credit. Hæc namque in Principe facultas
reſidet, qui cum gladij poteſtatem con-
tineat, iuſtum, quod indicit, vel permit- F
tit, bellum reddit. *cap. quid culpatur 23.*
quæſt. 1. cap. iuſtum 23. quæſt. 2. cap. igitur,
cap. omni, & cap. ſequen. 25. quæſt. 8. Armo-
rum quapropter vſus nullo habito Prin-
cipis conſenſu caput pro pœna exigit.
l. prima, C. vt armorum vſus, lib. 11. Nullũ
Prouinciæ autem, Duci vel exercituum,
ſuos, duellum, inter permittere aliquod
ius ineſt; gladij enim etſi à Principe illi
fuerit poteſtas conceſſa, in hoſtes, non G
verò aduerſum proprios interpretationẽ
ſuſcipit; vt pari modo inimicum, nõ au-
tem Regnicolam neci tradere ius reti-
net miles. Maieſtatis autem læſæ rei
exercituum Duces efficiuntur, vel Præ-
fecti, magna qui temeritate ducti, ac ſu-
perbia monomachiam fieri conceſſerint,
quæ venit ratio, è Petr. Greg. Toloſan.
ſyntag. iuris lib. 48. cap. 16. in nu. 9. circa
finem. Hac namque priuati cum in cau- H
ſa exiſtant Principis haud iuſſu bellum
gerere, militum conficere delectum, &
pro facultatẽ, quam neutiquam retinẽt,
agere dicuntur: quæ *ad leg. Iul. Maieſtat.*
capita ſpectare, Clarum *l. 3. ff. ad leg. Iul.*
Maieſtat.

Quid ſi maior immineret ſeditio? vel
belli ea deprimi luctus forma valeat? An
permiſſum duellum? Hoc verè, tali pro-
hibitum in caſu exiſtere non videtur. I
Primo è Dauidis exemplo, qui ſingula-
riter, ob exercitus periculum, Goliæ cer-
tauit: ſi eorum, poſteriùs, facultas inter-
ueniat, qui iſtud non vetitum reddere
poſſunt, ac ex aduerſo, ſuiſque retinent,
vt de armis diſponant, facultatem in
manibus. Hoc Angioini certamen Ca-
roli, & Petri de Aragonia confirmat; illi
etenim, cum clades in exercitu, ob In-
ſulæ dominatum, ad inuicem reciperẽt, K
Martini Põtificis, Purpuratorumque cõ-
ceſſione Principum intercedente, ſingu-
larem deſcendere ad pugnam cõſtitue-
re; roburque iureiurando inferentes; vt
victus, & Inſulæ poſſeſſionem, & litis
motum victoris in iuramen relinquere
compelleretur, promiſere. Vnde tali
prohibitũ in euentu haudquaquã duel-
lum eſſe affirmauit. Valer. Regin. *lib. 2.*

A *n.*80. Azor.*inſtit.moral.par.*3.*lib.*2.*cap.*5. *quæſt.*3. Filiuc.*tract.*15.*cap.*5.*quæſt.*5.*nu.*109. Bonac.*de cenſ.ex bulla cœnæ diſput.*2. *quæſt.*3.*pun.*48. *nu.*18. Vt aduerſos hac de re tranquillitas ducatur inter exercitus, iuſtum dum bellum, duobus valet è Principibus, ex alio ſi alter ſingulare ad certamen excitatus duellum adhiberi; hoc effeciſſe modo: vt refert Bell. *ſuis in rerum Gallic. commentar.ann.*1528. B Francifcum Primum Galliæ Regẽ clarum eſt, cum monomachiæ Carolo V. Imperatori miſerit libellum, & hac etiã Vrbini Dux Franciſcus Maria eſt ratione operatus: ita Guicc. *hiſtor. lib.*3. Lyran.*cap.*17.*lib.*1. *Regum*, Caiet. 2.2.*quæſt.* 91.*ar.*8.*in reſponſ.ad ſect.verſ.quinta cauſa.* Filiuc.*tract.*29.*cap.*8. *n.*142. Vnde ita legimus de Argante cum Solymarum Rex diſponeret in victorem exercitum penes Torquatum Hetruſcos inter Epi- C cos Apollinem *cantu* 7 *ſtrophade* 7.

Tenta, ch'ogni tenzon per duo guerrieri
Hor ſia fornita, e deſtinato il giorno.

Illo etiam duellum quis acceptare in caſu valet, quo magnum imminere vitæ periculum videtur, propriæ namque defenſioni, mors licèt inuaſoris conſequatur, quilibet prouidere compellitur: ſuas immò ſi res tutari debet; cum illas quis D inuadat, accipere quilibet illud poteſt, ſi nullum tamẽ aliud interueniat, earum ad tutamen, remedium: Quod ſi tali fiat in occaſione, haud monomachia, proprij autem iuris defenſio appellatur: huius fuit opinionis poſt multos Bonacin. *diſp.*2.*quæſt.*3.*punct.*48.*n.*18. *verſ.ſecundus.* Trullench *in Decal.lib.*5.*cap.*2.*du.*7. *dub.* 13. Quo vigorem in loco habeat, id vulo, ſi alio haud ex vita, vel membris, E modo valeat iniuriam propulſare: limitationem tamen in bonorum tutamine præbet. Leſſ. *de iuſtit.& iur. lib.*2. *cap.*9. *dub.*8. *n.*47.

Sub examen opportunè hic venire videtur: an illos, qui, cum ſeſe aliquo aſpiciant in loco diſfidam injici unt, ac conſtitutam pergunt ad partem, ibique pugnam conficiunt, pœna, quæ aduerſus pugnantes in duello adducitur comprehendat? At enim cum loci præfixio F adſit, ac temporis, excuſationem, niſi præbeat ignorantia, affirmatiuæ cauſam dare conſpicitur opinionis; vt cum Doctoribus, qui infra, tenet Sanch.*de Præcept.Decal.lib.*2. *cap.*29. *num.*28. Filiucc. *tract.*29.*cap.*8. *n.*112. Bonac.*de cenſ. in com. pun.*2. *n.*6. *& pun.*48. *n.*7. Iacobus attamen de Graff. *in aureis deciſ. lib.* 1. *cap.*7. Iſto aſſerit neutiquam in caſu pœ- G næ, quæ aduerſus pugnantes in duello infligitur, eſſe reos: at hanc ille minimè declinabit, qui furijs excitatus: Heus, alteri dicit, in tali te loco expecto, pugnatum, ſi habes robur, venias; vel, enſem capias, hic te præſtolor; præuia namque ex conuentione, cum tempus conſtituatur, & locus, pugna committitur. Pereg. *de bell. quæſt.* 15. *nu.* 3. Bonac. *loco ſup.cit. pun.*48. *n.*7. In illum punitio hæc etiam H cadit, qui, ad duellum te inuito, alteri dicit; dempto, niſi magna percitus iracundia hoc protuliſſet: vt pati modo iſtud ei contigit, cum alium, ſi prima, in vrbe, vice occurrerit, ad arma laceſſit. Excuſatio nec non illi præbetur, qui loci dixerit alicui ob reuerentiam; ſi hic non eſſes, videres; pars etenim cum nullo conſtituta modo conſpiciatur: ſed ſolum excitatio conijcitur, haudequidem ille pœnæ, quę duellantes contra infli- I gitur, ſubiectus exiſtit. Sanch *loco citato cap.*29.*n.*28. Pereg.*de duell.quæſt.*18. Filiuc. *tom.*1.*tract.*15. *nu.* 112. Vt æquali forma talẽ haudquaquam incurrit punitionem, qui, alium cum excitarit ad pugnam, duelli ſe, conſtituto tempore, ad locum contulit, & arma illuc ducẽs, rixa neutiquam habita ſe domum recepit. Iacobus de Graff. *de caſib. reſeru. lib.*2. *cap.*7. *num.*10. *&* 26. Paul. Comit. K *reſp.moral.lib.*6. *quæſt.*13.*n.*5. *verſ.quartoobiect quæſt.*18. *num.*7. *&* 8. Sanch. *dicto cap.*39. *num.*29. Bonacina *dicto punct.* 2. *nu.*16. Eadem vt etiam illi præberi excuſatio, qui, cum inimico duellum indicat, ſtatim, quo illud offert, enſem nudet, pugnam eo conficiat in loco. Filiuc. *tract.*15.*num.*110. *& tract.*29.*cap.*8. *num.*107. *&* 110. Bonac. *d.pun.*48.*nu.*8.

Illius

A Illius etenim, qui prouocat ex parte, aggreſſio potius, & defenſio quoad il- lum, qui fuerit commotus, pertinet, dici poteſt; ex ira namque ad arma deuen- tum, & ſanguinem, neque aliquo pars modo conſtituta, nec tempus fuit: æqua- liter eo videtur euenire in caſu, cũ quis enſem detrahat, & addat, Io ti ſfido, al- terum laceſſat; nequaquam enim illo in euentu duelli eſt locus prohibitionibus.
B Plot. *in l. ſi quando, C. unde vi*, Grat. *conſ. 52. n. 51.* Ameſcua *in tract. de poteſt. in ſe ipſum, cap. 5. n. 25.* Quod illos etiam inter vim habet, qui ex iræ feruore: gla- dium nuda, & mecum certa; commoti ad inuicem dicunt; Quis enim hunc, proprio duelli nomine, congreſſum no- minet? DD. penes Mut. *in pragm. Regn. Sicil. tit. 37. n. 14.* Furoris adde, quod ca- lor huiuſmodi pœnas arcet, quamuis, cũ ſe inuicem accenſerint aliquem ad lo- H cum, in quo pugnæ dent perfectionem, properent. Ricc. *in praxi rer. for. eccleſ. decíſ. 364. alias reſol. 573. in 2. edit.* Ioſeph F Lud. *deciſ. 1.* Cened. *ad decret. collect. 117. n. 4.* Hoc namque fuiſſe prius ſub exa- men poſitum, conſtitutumque oportet, vtque tractus de duello præceſſerit, ne- ceſſe, iuxta Ioan. de Lignag. *in tract. de duell. in princip. verſ. circa primum, num. 1. ſentent.* & Iacob. de Caſtill. *in eod. tract. de duell. in princip. num. 4. verſ. duel. eſt pugna.* Hac Farinac. ex cauſa *in conſil. 9. nu. fin.* Pacta, priuſquam, inimicorum fiat con- G greſſio, & partem circa, & tempus, vt locum prohibitiones obtineant, inter- uenire, affirmauit, oportere. Ipſe autem de Monomachiæ materia luculenter equidem tractauit. Vnde cum huiuſ- modi ſuſcipi, rei defenſio, in caſu debet, ipſius recurrere ad opera, in auxilium cuilibet conuenit, vtque etiã quæ duel- lo inhærere requirantur clarè ſub aſpe- H ctu ponantur, debitæque in pugnantes infligi pœnæ valeant, nocturnis non au- fugere decet ipſius in ſtudio, è vigilijs.

DE SERVITVTE ET SERVORVM, CAPTIVORVM, SEV MANCIPIORVM STATV.

CRuentos cum in Captiuo-
B rum capita iure belli, gla-
dios, iugulisque ſecurem
inijcere nimia victor cru-
delitate miles haud eru-
beſceret, vt de illis potiùs
venditionem faceret, ſanguineum quàm
præberet ſpectaculum conceſſum fuit,
& conſtitutum. *l. pupill. 239. §. ſeruorum, ff. de verborum, & rer. ſignific. l. libert. 4. §. ſerui, ff. de ſtatu hominum* Quo in loco
D ea, tales, de cauſa vocati ſerui fuere,
captiui eoquod cum fierent, & ſeruari
iubebat Imperator, & necei ne, ſanguine
diffuſo, traderentur, in venditionem af-
ferri. Mancipijs autem indè nomen,
quod manu, ex hoſtibus, qui ſeruitutis
erant ſub iugo, caperentur. Quare D.
Auguſt. *lib. de Ciuit Dei* 19. *ſic de ſeruis. Origo vocabuli ſeruorum in lingua latina inde creditur ducta, quod hi, qui iure belli*
E *poſſent occidi, à victoribus conſeruabantur.*
Ad quod ſpectare nec non videntur
Horat. verſus *in lib. primo epiſtol. ad Quintum.*

Vendere cum poſſis, captiuum occidere noli
Seruitutem vtiliter ſine poſcat durus, oretque,
Nauiget, ac medijs hyemet mercator in vndis
Annonæ proſit, portet frumenta, penuſque.

Iniurijs namque naturam afficit, qui vl- H
tra victoriam exuperatos ſæuiens in ho-
ſtes, nimiumque iracundiæ indulgens,
humanitatis violat leges. Gentium
quapropter fuit ex iure conſtitutum, vt
capientium, qui belli fuerint appræhen-
ſi, in ius venirent. *l. adeo 7. in principio, ff. de acquir. rer. domin. §. item ea inſtit. de rer. diuiſ.* Quæ ex lege ab hoſtibus di-
repta noſtram veniunt ſub facultatem; I
ac ita equidem, vt liberi etiam homines
plenam reducantur ſub iuriſdictionem,
& ſeruitutis violenter ad angores tra-
hantur; naturali cum omnes iure nullius
habeantur ſub manu. *l. manumiſſio 4. ff. de iuſtitia, & iure.* Nos etenim & natu-
ra vocat ad Imperia, & vt terrarum ae-
què amus dominium Deus conſtituit;
Cœli namque propriæ ſubijcere aues
ditioni, æquoreos captare piſces, orbiſ-
que deprimere animantia viris è Numi- K
ne conceſſum. Accedit quod pares è
natura ſimus, & ortu, vnuſque Regis,
& pauperis, & ſerui, & domini inte-
ritus.

Gentium autem poſtquam introdu-
cta iure ſeruitus fuit, diſtinctionem va-
riæ ſuſceperunt hominum notæ, alij nã-
que liberi, iſtiſque aduerſi habentur
ſerui,

A ſerui, libertini demum, qui relinquant ſeruitutem exiſtebant. *l. 4. ff. de iuſtitia, & iure.* Summam etſi Text. in *l. 3.* de ſtatu hominum perſonarum attulerit diuiſionem; liberos nimirum viros eſſe, aut ſeruos. Naturalis etenim libertas exiſtit eius facultas, quod licitum cuique patrare, dempto quod vi ſit vetitum, aut iure extat. *d. libertas 4. ff. de ſtatu homin. §. & liber. inſtit. de iure perſon.* Hac etenim prohibitũ ratione appellamus, B gentium ſi iure, vel ciuili propriè, ac ex ſe minimè permittatur. Gloſ. *in §. libertas, inſtit. de iure perſon.* Prohibitũ licèt enim ex iure homicidium perſiſtat; nulla tamen forma nequaquam liber ille dici poteſt, in quem vetitum reddatur opus; vt pari habetur ille modo, cui etſi aliquid patrare minimè conceſſum ex vi ſit, propriæ manet in poteſtate. At liber C quamuis poteſtatem, de quibus placent, retineat, neutiquam verò æqua vitam ducit ratione, ac exindè vituperio dignus, recta niſi qui amplectitur: quare *lib. Parad.* Cicero, animi ſic voluptuoſi enumerat ſeruos. *Quis neget omnes leues, omnes cupidos, omnes denique improbos eſſe ſeruos? An ille liber mihi videtur, cui mulier imperat, cui leges imponit præſcribit, vetat, iubet, quod videtur, qui nil imperante negare poteſt, nil recuſare D audet? ſi poſcit, eundum eſt; ſi vocat, veniendum; ſi eijcit, abeundum; ſi minatur, extimeſcendum. Ego verò non iſtum modo ſeruum: ſed nequiſſimum ſeruum, etiam ſi in ampliſſima familia natus ſit, appellandum puto.*

Differentia verò facultatem inter, & actum, qui haberi ex illa poteſt, occurrit, diuerſumque inſtrumentum, quo E ſuas elicit operationes, exiſtit quæcumque etenim potentia, medium, deformius per quod fiat opus, vel ſublimius, in ſe retinet: vt Ariſt. *lib. de Generat. animal. 4.* venit doctrinæ facultas verò neutiquam, vt neceſſariò quod exiſtit in potentia conficiatur, vſque contendit, vt patrari attamen id valeat, vim concludit: *cap. cum aliqu. de reſcript. in 6. canon. ſi ſine 2. quæſt. 6.* Nec vlla forma, quod ſecum homo conſtituit, eodem committitur modo, vt ſanciuit, cum & robur conſideretur in facultate, ac imbecillitas: & naturalis quamuis poteſtas, quæcumque velis, agendi libertas exiſtat, F extrinſecè attamen excipere impedimentum actus poteſt, aut intrinſecè: Primo, ſi vi, qui ne opus conficiat, adeſſe contra, prohibitionem videat; cum illa tamen haudquaquam homini facultas, quod operari non poſſit, auferatur, ſed inſita naturæ permaneat: G Poſterius, vel cum deformem, licèt, actum, vel bonum patrare voluntas optet aliqua tamen ex ſe cauſa proprium frænet deſiderium. Potentiam verò aduerſus elici leges valent, ne improbum ædatur facinus, obtinent, at ipſo hæſitet in limine. Minimè conceſſum hac re nobis permanet, vt pietatẽ lædamus, vel quid bonos in mores, legeſuè committamus. H *l. filius ff. de cond. inſtit.*

Seruitutis autem definitio habetur *in §. 2. inſtit. de iure perſonarum, & in l. liber. 4. de ſtatu hominum.* Quod gentium ex iure conſtitutio liberos aliena ſub ditione homines aduerſus naturam ſubiectans extet.

Gentium vocatur ex iure conſtitutio: indè namque originem ſuſcepiſſe clarũ eſt; cum nec ex naturæ lege. *dicta l. 4. ff. de iuſtitia, & iure.* I Nec vllo ex ciuili modo ſuum oſtendere ortum valet; hæc namque nulla ſeruos agnoſcit forma, niſi eatenus, vt ipſos pro nullis æſtimet. *l. qui teſtam. 20. §. ſeruus, ff. qui teſtam. facere poſſ. l. quod attinet 23. ff. de regulis iuris nullo modo 7. ff. ad legem Corneliam de falſis.* Neque aliquod ponit impedimentum. *§. ſerui autem, inſtit. de iur. perſon. & l. ſeruorum 5. §. ſeruit.* vbi ciuili K videntur ſerui de iure. Hoc etenim in loco, de modis, quibus poterit ſeruitus conſtitui, tractatur; illic, etſi viginti qui annos exſuperat, vt pretij particeps fiat, ſe in ſeruum vendi ſit paſſus conſtituendæ ſeruitutis modum, ciuili ex iure faciat, ipſa tamen libertatis amiſſio gentium deuenit ex lege: nil etenim ciuile præſtat ius, quàm ſi malo quis dolo,

A tanquam ex gentium iure ſeruus ſeſe in
venditionem tradi permiſerit, vt empto-
ri damnum inde reſultet, nulla ratione
legis, quæ liberi prohibitam hominis
venditionem reddit implorare auxilium
valet. *l. Licinius 4. ff. quibus ad libertatem
proclamare non licet.*

Ponitur etiam in definitione alieno
quem per illam ſub dominio conſtitui.
vt filiumfamilias inter differentia, &
B ſeruum exiſtat; aliena etſi enim ille in
poteſtate permanet, nulla tamen domi-
nio forma ſupponitur. *l. poteſt 215. ff. de
verb. ſignif.*

Quatuor autem acquiri titulis, belli
ſcilicet iure, natiuitatis ratione, ex con-
demnatione, ac demum ex emptione,
valet ſeruitus. Primò communi ex eo
quia receptum conſuetudine, vt nullo
neci tradant, qui belli capti ſunt in ſta-
C tu (Milites) modo, proprios attamen
vindicent pugnantes in ſeruos. *l. hoſtes
de captu. poſt limin. reuerſ.* Huiuſmodi au-
tem iuris inſtitutio naturali originem
excepit ex commiſeratione, adhoc, ne
ablata pretij ſpe mortem illi ſubeant,
vnde à ſeruando ſerui: *vt inſtit. de iure
perſon.* eſt ſuperiùs dictum.

Poſteriori; eo quod ex ancilla pro-
gnatus libertatem amittit: ventris eni-
D him conditionem ſequitur partus. *l. par-
tum, C. de rei vend.* Et iure quidem opti-
mo certior namque genitrix exiſtit, ma-
ioremque confert, quàm pater faciat,
materiem; vnde iuxta corpus eſt ſerui-
tus conueniens: Demas attamen ſi ma-
ter, vel in partu, vel aliquo & concep-
tum inter, & æditam prolem, tempore
(licèt ad momentum) libera exiſtat.
Hoc nāque iure Cæſareo, in caſu haud-
E quaquam ſeruitutem contrahit proles:
vt expreſsè inest *l. ſi ſeſe, & ſi quis, inſtit.
de ingenuis.*

Tertio, cum aliquod propter crimen
æquo exiſtat condemnatus, vt ſeruitutē
ſubeat quis à Iudice: Quemadmodum
enim reus morti dari valet, ita & ſerui-
tuti etiam, quæ mors eſt ciuilis, tribui.
Adde quod ſi ad Orthodoxæ inimicos
fidei quis arma deferat, Chriſtianorum
ſerui, dum ex illis capti, efficiuntur. *l. ita F
quorumdam, C. de Iudæis, & Saracenis:* vt
etiam puellæ raptor eam ſubit pœnam.
cap. de raptor. quæſt. 1.

Illa demum hîc locum habet, qua
primum quis è libero ſeruus redditur,
aut ſeſe vendiderit, vel alienas pretij
intuitu in manus; hæc namque antiquo
venditio tempore fuerat permiſſa, &
Diui Paulini comprobatur exemplo, qui
vt ſeruum viduæ filium ſeruitutis edu- G
ceret è ſtatu ſe ipſum dari in venditionē
contendebat. Et fecit.

Quantæ inſit ſeruili hoc in ſtatu mi-
ſeriæ deduci ex ipſis poteſt, oſtendunt
& clarè leges; malorum etenim poſtre-
ma, omni grauior ſupplicio, quolibet
atrocior tormento, & cunctis crudelior
pœnis ipſa exiſtit: quo enim in homine
ingruit ſeruitus peſſimo in gradu vilitas
intrat, & abiectio: ſic Athen *lib. 6. dipnoſ.* H
cap. 7.

*Dimidium rapuit virtutis Iuppiter al-
mum.*
Mortali cui ſeruilem mox deſtinet eſſe.

Maiores adde, quod emolumenti cap-
tiuis extat mors, quàm luctuoſa in pœ-
nis vita, cum præſtantius humanas re-
linquere auras, quàm ducere per ango-
res ſpiritum; vt in 30. *Eccleſ. cap.* legimus,
& Vlpianus *in l. 210. ff. de regulis iuris.* I
æqualis eſt letho mors dicta, cum ex-
tinctorum ſerui recenſeantur in nume-
rum: nullo etenim teſtamenta condere
modo, vel teſtes, Iudicesue, aut arbitri
exiſtere valent *l. ſi filius, & l. qui teſtam.
§. ſeruus, ff. de teſtamentis. l. quoniam, C.
eodem, l. parui, §. ſi in ſeruum.* Et liberi
hac de re, vt homines exiſtant plurima
in opem conceſſa priuilegia ſuere, &
quod primum venit eſt. Omnis liberta- K
tis ad auxilium, in euentu dubio, quàm
ſeruitutis, præſumptiones adeſſe: a Gu-
lielmus de Benedictis *in cap. Raynutius,
in verbo & uxorē num. 449. de teſtamen.*
Guidon Papa *quæſt. 24.* Gratian. *diſc. for.
324. num. 18.*

Ipſius, poſtremus, fauore digna cauſa
exiſtit, cum dubia res habetur, afferri
iudicium in iſtam tamen oportet. *l. inter pa-
res,*

A *ris, ff. de re iudicata*. Abbas *in cap. licet,*
num. 4. *de coniugat. ſeruorum.* cunctis ad-
de, quod auxilio aptiorem, ac æſtima-
tionem ſeſe reddit. *l. libertas* 107. *ff. de*
regulis iuris. Eiuſque & dum iudicia in-
ferunt, & dum conſilia præbent in cau-
ſa ſe oſtendere ſecundos aduocari, &
Iudices compelluntur. *cap. fin. de re iu-*
dicata. l. ſunt perſonæ, ff. de religioſis sũp-
tibus funer. Iaſ. *in l. centurio, ff. de vulgar.*
B *& pupill.*

Omnia, tertium, libertas, quæ piæ
in opem cauſæ interueniunt conceſſa re-
tinet pietatis etenim, & ſeruorum re-
demptio actus exiſtit. *l. prima ad finem,*
vbi Bald. *C. de comm. ſeruor. manumiſſ.*
Bartol. & Imola *in l. proxima in fine, ff.*
de his, quæ in teſtam. debent. Idem Bart.
in l. ſi vnus, C. de teſtamentis, & in l. Ti-
tio vſusfruct. §. vltim. ff. de condiction. &
C *demonſtrat.* Bald. *in l.* 2. *circa princip. C.*
de fideicomm. libert. & in l. ſi iure, C. de
manumiſſ. teſtament. Alexand. *in l. Cen-*
tur. col. 2. *ff. de vulgari, & pupill.* Maius
adde, quod ipſius in fauorem piæ quam
cauſæ auxilium venit. Tiraquel. *in repet,*
l. ſi vnquam, in verbo donat. largitus num.
329. *& in lege connubiali Gloſ.* 8. *num.*
166.

3. Cum libertas, quartum, tributa ſe-
D mel fuerit, nullo reuocationem excipe-
re modo valet. *l. Papinian. §. fin. cum le-*
ge ſequent. ff. de inoffic. teſtament. l. ſicut,
C. de liber. cauſ. & §. cauſas, inſtit. quib.
mod. manum. licet. Si etenim, dum cau-
ſa interuenit, reuocationem patitur, pri-
ſtinum debet ſeruus in ſtatum reduci.
l. 2. *C. de lib.*

Non ſolum, quintum, filiorum ob
natiuitatem reuocatio dari libertati mi-
E nimè debet: vt eſt diſpoſitto, *l. ſi vn-*
quam: illorum verum etiam poſt ortum
ſua permanet in tranquillitate. Tiraquel.
in dicta repet. l. ſi vnquam, in verbo donat.
largit. n. 325. *cum ſeq.*

Libertatis, ſextum, fauore non ſolum
diminutio legato inferri poteſt, filiorum
verum etiam, quæ dimiſſas ſupra ſeruos
cadit, legitimam extingui oportet. *l.*
Papin. §. quarta autem, & eo in loco Ful-
goſ. *in* 3. *notab. ff. de inoff. teſtamen.* Ca- F
ſtrenſ. *conſ.* 417. *colum.* 2. *lib.* Contraria
quamuis aliqui perſiſtant in ſententia,
per Text. *in §. prohibit. Authen. de trient.*
& ſemiſſa.

In illius auxilium, ſeptimum, proprias
quilibet res vendere compellitur, cum
nullum ponat obicem. Textus diſpoſitio
in l. nec emere, C. de iur. deliber. & in l.
inuitus, C. de contrahen. empt. §. penultim.
Authen. de fideiuſſ. Qua de cauſa cum è G
ſocijs vnus communi vincula ſeruo diſ-
ſoluere contendat, & alter illum tra-
dere libertati reluctet, inuitus (cum ip-
ſius quod cadit in partem afferatur pre-
tium) valet etiam adſtringi. *§. erat olim,*
inſtit. de donation. l. prima, §. ne autem, &
§. ſin autem ſocius, C. de commun. ſeruor.
manum.

Falcidiæ, octauum, per legis diſpo-
ſitionem haudequidem fit in libertate H
diminutio. Gloſ. *in §. fin. inſtit. de donat.*
in verb. communio. Illo adde quod in ca-
ſu, nulla quo habere teſtamentum effi-
caciam declaretur; libertas, cum per id
ſeruo data, reuocationem haud ſortitur.
l. Papinian. §. ſed an libertas. ff. de inoff.
teſtamen. l. generaliter, §. ſi quis ſeru. ff. de
fideicom.

Si circa illam, nonum, quæſtio ex-
citetur, cum lis adhuc pendens exiſtat: I
minimè debet in ſeruum homo æſtima-
ri. *l. ordin. in princip. ff. de liber. cauſ. l. ſi*
is qui, §. ſi ſeruus, ff. de vſu capion. l. lite
ordin. C. de liber. cauſ. Quod ſi verò in
libertatem fuerit effecta confeſſio, nullũ
continet vigorem. Naturam ex eo quod
aduerſus reputatur iniecta, cum natu-
ralem ſcilicet contra hominum ſtatum
eueniat detrimentum. Qua de re, vt
odio digna, & reſtrictionem pati, & re- K
uocationem debet. Caſſan. *in conſuetud.*
Burgun. in verb. Lo Homme de main mor-
te, §. 2. *n.* 17. *fol.* 1130.

Proprium quilibet in factum patrare
opus, decimum, valet: vt optimè fuit
explicatum è Bal. *in l.* 1, *C. de liber. cauſ.*
Quod alio ex iure nullo conceſſum exi-
ſteret modo. *l. poſt mortem, ff. de adopt.*
Quod ſi verò è ſeruitute libertatis voca-

tus

Digitized by Google

A tis ad ſtatum ſeruus manumiſſoris in domum bona duxiſſet, ſecum, ſi recedat, exportare valet. *l. non ſine, C. de bon. quæ liber. l. 2. C. eodem, l. 2. C. de patria poteſtate.*

Libertati, vndecimum, ſeruitutem aduerſus viginti annorum interuallo, neutiquam etſi habitus fuerit titulus, affertur præſcriptio. *l. 2. C. de præſcription. longi tempor. quæ pro libert. compet.* Abbas
B *in cap. licet in fine de coniugat. ſeruorum.* Quod minimè vim contra primam ſuſcipit: nam neque per mille ſeruitutis annos, vt liberè ſeruus fiat, homo, ac ſeruitutem ſubeat, ſtatui præſcriptio valet. *l. fin. C. de long. tempor. præſcript.* Gloſ. *in l. 2. C. de ingen. & manumiſ.* Ratio è Doctoribus eſt, cum nulla ſit poſſeſſio, liber eoquod poſſideri nequeat homo, haud interuenire præſcriptionē.
C Claret. Speculat. *in tit. de feud. §. quoniā, col. 3.* Vt libertatis atenim ſeruitutem contra, fiat præſcriptio, illius, qui minimè petit, ſufficiens patientia exiſtit. *l. ſi is qui pro emptor. §. ſi ſeru. de vſucap. C. de longi temporis præſcript. quæ pro libert.*

Vt libertati, duodecimum, pręſcriptio detur, aut liberationi, haudquaquā poſſeſſio, vel quaſi adeſſe requiritur.
D Bartol. *in l. ſicut in fine, verſ. ad præſcrib. C. de præſcript. trigin. vel quadrag. annor. & in l. ſi ædes. ff. de ſeruitute vrbam præd. & l. 1. C. de ſeru. & aqu.*

Si captiuo, decimumtertium, filius patri redemptionem dare neglexerit, ſucceſſione valet priuatus exiſtere. Benedict. *in cap. Rainutius in verb. & vxor. num 822. l ſi captiui, C de Epiſc. & Cler.* Ex hoc vnde cauſam pater habet, vt filium ex hæreditatem depellat: vt ex-
E plicatum ex Oinot. *inſtit. de exhered. liber.* Illo autem in caſu, ſoluto quo captiuum pretio filium genitor è ſeruitute liberarit, pecunias in collationem ponere haud poteſt. *l. 17. C. de capt. per poſt lim. reuer.* Bartol. *in l. Stichus,* Bald. *in l. omnino, §. imputari. C. de inoffic. teſtam.* Vt pari modo, cum filium genitrix è captiuitate redimerit, pretium, quod pro illo ſoluerit, nullo exigere modo valet. Bald. *in dicta l. 2. poſt num. primum in addit. verſ. noto caſum.* Maternæ ete- F
nim pietatis ergo iſtud eā feciſſe conijcitur: vt æqualiter pauperem fratrem frater liberaſſe hunc ad effectum, præſumitur. argum. Text. *in l. ne Senius, ff. de negot. geſt.* Porcellus *de fratr. parte 2. num. 41.* Ipſe autem, vt pretium recuperetur, cautelam tribuit, vt, qui redemptionem facit, ſe, non pietatis, at G
repetendi cauſa pretij patraſſe id explanet.

Vt libertas, decimumquartum, opem ſuſcipiat, fideicommiſſo quæ fuerint bona relicta valeant alienationem pati. Ad fideicommiſſum etiā ſi vocati hoc nullo permittant modo, contradictione ſubſtitutorum etenim haudquaquam obſtante auferri illud valet. DD. *in Auth. res, quæ, C. comm. de ſucceſſor.* Benedict. H
in dicto cap. loco ſupra cit. Maioratus adde quod, vt redemptio fiat, ſuſcipere alienationem poteſt; præſumpta eoquod ex fundatorum mente permiſſum iſtud eſſe cenſetur. Paul. *in Authen. ſi captiui. n. 6. C. de Epiſcop. & Cler.* Aluar. Velaſc. *conſult. 30. tom. 1. in fine.*

Illo, decimumquiutum, in caſu, proprius quo Dominus, cum Regis adeſſet in opem hoſtium perueniſſet in manus I
auxilium præſtare compelluntur. Afflict. *in conſtitut. quamplur. rubr. 17. lib. 1. nu. 1.* Feudi adde quod nudari dominio ſubditus valet, captiuo ſi, aut vinculis deuincto, ſuæ vt habentur vires, auxilium haudquaquam ducat. Roſa *in cap. licet, tit. ſi de feudo fuerit controuerſ.* Afflictus *ſuper 3. feud. lib. rubr. quæ ſit prima cauſa benef. amitt. num. 6.* Speculat. *in tit. de feud. §. quoniam.* Et domini quamuis K
in opem haud venire vaſſallus, niſi vocatus fuerit, ac excitatus debeat, vt libertas attamen acquiratur, etiamſi minimè requiſitus, præbere auxilium, omneſque elicere conatus adſtringitur. Ex quo fiat domini iam captiui ligamina diſſolui: dicta Gloſa *in dicto cap. licet,* ac Afflict. *loco ſupra cit. num. 7.* per Tex. *in l. 1. in fine, ff. de action. empt. & in l. 1.*

§. 1.

A §. 1. *quod falſ. ciuor. author.* ſi diuerſo
namque agit modo, feudi prius domi-
nio exiſtere debet. Gloſ. *in dicto cap. li-
cet, liter. A.* & circa materiam videre
oportet Caſſanæum *in Catal. gloriæ mun.
part. 5. conſiderat. 24. verſ. cum primo,*
Quo in loco tali forma in obſeruatione
Gallos poſuiſſe hoc affirmat Ioãnis Re-
gis tempore, perſtrictam cum in Anglia
captiuus libertatem haberet, vt Regis
B adde quod redemptio ſequatur dari ex
Regno in venditionem pars valet, alio
ſi è ſubditis modo ferri inuamen haud
poteſt. Boer. *deciſ. 126. num. 12.* Mant.
de tacit. & ambig. conuent. lib. 4. tit. 8. n. 5.
Bartol. *in l. prohibere, ff. quod vi, aut clã.*
Seculares autem non ſolum ſubditi Ec-
cleſiaſtici, verum etiam & Eccleſiæ, ali-
quid proprijs è redditibus detrahere, vt
Regi libertas veniat captiuorum ex eo
C quia quis eſſe matrem neſciat Eccleſiã?
cap. qui abſtulerit 16. quæſt. 2. Boerius
dicta deciſ. 126. num. 9. Vt explicat idẽ,
hoc, anno 1527. tempore, quo Regis
Iberiæ Franciſcus Galliæ Moderator, in
poteſtate captiuus. Huiuſmodi, qua de
cauſa, cum occurret caſus, pro Regis
non ſolum, libertate in venditionem
afferri ſacræ res valerent, priuati at etiã,
vt redemptio fiat ſubire alienationem
D poſſunt. §. *nullius,* vbi DD. *inſtitut. de
rerum diuiſione, l. ſancimus de ſacroſanct.
Eccleſ. cap. ſacrorum, cap. ſicut omnino, &
cap. aurum habet Eccleſia 12. quæ. 2.* Cap-
tiuorum etenim plurium in ſe fauoris
Catholicos maximè apud homines re-
demptio continet, Diuina & enim lex
huiuſmodi genus commiſerationis pe-
culiari commendat. Matth. 25. 36. &
39. Maximum etenim, ac perilluſtre
E iuſtitiæ munus, pretio, libertatem ſeruis
adducere, teſte Lactantio, exiſtit: ſum-
ma namque captiuos redimere, à bar-
baro præſertim hoſte liberalitas dicitur.
Hac Diuus Ambroſius ex cauſa proprio
& Eccleſiæ facto defenſionem *lib. 2. cap.
15. & 18.* adducit, cum ſacra lacerarit
in fruſta, vt captiuis redemptionem ad-
duceret, vaſa. Quod maiorem continet
vim, ſi Epiſcopi, Abbates, cæterique
dum Eccleſiarum in regimine perma- F
nent, vel patroni, aut fundatores exi-
ſtunt, libertatem luctuosè amiſerint. Ar-
chid. *in cap. Adrianus 63.* & Bald. *in cap.
de iudic.*

Libertatis, decimumſextum, fauore
permiſſum creditori, vt cum aliquem
proprijs, acerbiſſima deduxerit è ſerui-
tute, pecunijs, eum, donec ſolutum re-
ſarciatur pretium, ſibi retineat, vt hoc
homines aliorum ad redemptionem G
exemplo alliciantur. per Text. *in l. 2.
C. de captiu. poſt limin. reuerſ.* Tacitum
namque pignus, in ſeruitutis damnum,
contrahi ex iure valet, ſecuri adeo cre-
ditores de pretio, quod pro ſerui ſolue-
rint liberatione reddi valeant: hoc ete-
nim ipſi modo liberi à ſeruitute perſi-
ſtunt. Ripa *in l. obligatione num. 16. ff. de
pignoribus.* Additionatores ad Abb. *in
cap. reſcripto num. 7. litt. E. in 2. Addition.* H
verſ. circa hoc de iureiur. Qui verò alicu-
ius ope priſtinam recuperarit libertatẽ,
ſolutum donec pretium cõpleatur, ſer-
uitium præſtare ipſi obligatur. Gloſa
*in dicta l. 2. C. de captiu. poſt limin. reuer.
in verbo magis.* Pretium autem cuiuſli-
bet pro libertate ſolutum ex eo, qui ad-
duxerit cedi alteri valet, ac donari. De-
mas ni conceſſionis ex natura deterior
euadat redempti conditio. Ripa *in dicta* I
l. obligat. num. 18. Huius autem creditum
generis dupplici remitti modo valet,
aut expreſſo, vel tacito. De primo nil
ſermonis in cauſa cum clarè conſtet, de
poſteriori hæc. Et quod primo venit lo-
co eſt illo perſonale pignoris ius in caſu
non exigi, quo domum vlla ſine con-
uentione captiuus, redemptoris abit
facultate. Salicetus *in l. 2. C. de captiuis
poſt limin. reuerſ. num. 2.* Illud autem
quod exigi vſque valet, reale puto. Cũ k
ſeſe matrimonij, ſecundo, nexu redimẽ-
tis alligarit ex voluntate liber, eo nam-
que remiſſum in caſu pignoris vinculũ
exiſtere conſpicitur: vt dixit Salicetus
loco citato nu. 3. Vt pariter hoc eueniret,
ſi belli commilitones, qui libertatem
dederit cum eo, qui acceperit, effician-
tur. Salicet. qui ſupra *num. 3.* Nulla

 etenim

Digitized by Google

A etenim arma ſuſcipere, priuſquam fiat
redemptio valet. dicta Gloſa *in l. 2. C. de captiu. in verbo pignoris.* Salicet *loc. cit.*
qui ducit Text. *in l. qui ſtatus, ff. de re milit.* Si per quinquennij, tertio, curſu
ei, qui libertatem intulerit abundè ſeruitium præſtare, ille non recuſarit, illo
ex eo quia in caſu è ſeruitutis non ſolũ vinculo exiſtit liber, vt pretium verum
etiam reſtituat, obligatio aufertur. Bal-
B dus *in dicta l. 2. num. 2. l. fin. C. de poſtlim. reuer.* vbi Gloſ. Illo autem ſpatio, quo
redimentis ille ſeſe in ſeruitio verſari haudequidem fugiat, nullo in proprium
haberi modo ſeruum debet, proximam ei verò naturam cõtinere videtur. Gloſa
in dicta l. 2. C. de captis, in verſ. magis. Hæc autem omnia, Chriſtianos etiam
inter, qui bellum gerant, vigorem ſuſcipere apparent, vt etiam in captiuis,
C qui indè fiunt, tacitum inferri pignus, & hypotheca valeat, cum tamen injici talia poſſint, pro quibus eos in vinculis
alligari non ſit vetitum. *l. nam & ſeruus, ff. de negot. geſtis.* Ripa *in dicta l. obligatione num. 7.* Conuentio autem, vel pactio, quæ redemptionis effecta de pretio
fuerit, nulla deleri forma; & in maiori conſtitui ſumma valet, opulentioris cum
eſſe fortunæ cognoſcatur captiuus, & magè largas retinere diuitias, quã fuerit
D in opinione, viſus fuerit; vt placuit Hugo Grot. in ſæpè *citata lib. de iure belli 3. cap. 21. num. 27.* & ipſi adnectitur Guid.
Papa *quæſt. 193.* & Papon. *de arreſt. frãc. lib. 5. tit. 6. arreſt. 1.*

Nemo etenim gentium iure, vt quod, æquo minus pretio in contractu afferre
ſpopondit, aduehat, compellitur, ni dolus attamen interceſſerit, nec vllo contractui modo cauſam tribuerit; quam
E etenim ad formam bonæ fidei contractui cauſam dolus afferens nullum ei reddit. *l. & elegantes, §. non ſolum, ff. de dolo.* Bartol. ibidem *num. 2. l. Iulia. §. 5. ff. de action. empt.* Zaſ. *in §. action. nu. 44. inſtit. de action.* Pari dolus ratione, qui
cauſa diſtractui præbet, ac liberationi omnimodum vtrique impedimentum
adducit; ipſiſmet namque regulis diſtractus, quibus etiam contractus alligatur; eo præcipuè in caſu, quo ratio F
vtriuſque in partis fauorem permanet. *l. item veniunt, §. 1. ff. de petit. hæred.* Iaſ.
in l. Pompon. §. 3. ff. de acquir. poſſeſſ. & peritè quidem *in Authen. Sacram. puberũ, C. ſi aduerſus vendit. num. 72.* Diſtractus
etenim & naturam juxta, & ſubſtantiam contractus abſque dubio reputantur, ac
relatiuorum, contrariorumque retinent C
efficaciam. *l. de tutela, C. de integrum reſtitut. l. 1. C. quando licet ab empt. reced.* G
Bartol. *in l. ideo, ff. de condition. furt.* eadem namque inter ſe contrariorum exiſtit diſciplina. *l. 1. ff. de his, qui ſunt ſui, vel alieni iuris.*

Lytrum verò, aut pretium, de quo facta conuẽtio ante mortem fuerit nullo
ſolui è captiui hæredibus debet modo; vt conſequatur namque is libertatem,
implicita promiſſioni conditio inhæret. H
Si vitam hac de cauſa, qui vinculis compeditus amiſerit ſtatutum haudquaquã
vehi pretium oportet: quæ enim hoc ratio ſuadet? Illa verò completa: libertatem
eoquod adeptus neutiquam fuerit captiuus, conditio haud exiſtit. Sed
ſi alia effecta fuerit conditio forma, vt ipſo nimirum ex contractus momento
adduci pretium debeat, & pignoris tãtum iure, non autem belli captiuus in
poteſtate retineatur, hoc nullum in caſu obicem interueniens ponit mors, qui I
ſummæ ab hæredibus expoſcatur ſolutio. Hugo Grot. *in dicto lib. 3. cap. 21. num. 29.* Remiſſum quarto, extat, cum
aliquam patrat, qui redemit in datum libertati, vel ingratitudinem, vel iniuriam;
eo etenim in euentu redemptionis amittit ius, per Text. *in l. fœdiſſimè, C. de poſtlim. reuer.* vbi Gloſ. & Doctores. K
Quo in loco mulierem circa, redemptio cui fuerit, adducta, & exinde
iniuria, vt proſtituatur, allata, fuit actũ. Redimentis, quinto, ex morte, relaxatur;
illud eoquod ius minimè ad hæredes commigrare videtur, & lethi diſſoluta ex aduentu obligatio fuit. *l. ſi pater, ff. de poſtlimin. reuer.* Salicet. *in d. l. 2. n. 4. in fin.*

Per-

A Perpetua, decimumſextum, proprij
locatio laboris, & operum nullam con-
tinet efficaciam: ita dicit Gomez in
tract. de poteſtate in ſeipſum, l. 2. cap. 19.
num. 3. & 5. Statutum niſi effecta ad tē-
pus fuerit. *l. qui operas, ff. locati, l. ſibi*
contra, C. eodem. Rigoroſa quo in euen-
tu forma valet cogi, neque liber ex in-
tereſſe quis, ac damno exiſtet: Surdus
de aliment. tit. 4. quaſt. 29. num. 8. Gaill.
B *de pace publica lib. 2. cap. 2. num. 23. in fin.*
Caroc. *de locato, & conducto, tit. de libero*
homine n. 9.

Regulari etſi, decimumſeptimum
forma, ſuis haud ſeſe in obligationem
ponere pro viris coniuges valeāt. *Auth.*
ſi qua mulier, C. ad Velleianum, cui ſeſe
adnectit lex huius Regni Siciliæ, muni-
cipalis, *in conſtit. pragmat. D. Franciſci*
de Caſtro, eo tempore Proregis §. 3. Vt
C marito attamen libertatem afferant, ſer-
uitutiſque vincula diſſoluant, hoc illis
agere permiſſum: vt eſt diſpoſitio *in di-*
cto §. 3. ibi. *Le dette obligationi vagliano*
ſolamente per liberare li loro mariti di cat-
tiuità. Nec vlla ratione in integrum re-
ſtitutio permiſſa exiſtit: nequaquā enim
læſionem interuenire iudicatur, cum
pietatē obligationis cauſam conſtitue-
rit: vt declaratum fuit ex Calcan. *conſ.*
13. colum. 2. verſ. 1. Tiraquel. *de priuileg.*
D *piæ cauſæ* 117. quos adducit Gratianus
discept. forenſ. 932. *num.* 10. & 21. Quæ
extenſionem patitur diſpoſitio ex Fuſar.
de fideicomm. quaſt 534. & Dian. *reſol.*
29. parte 7. tract. 6. & Gloſ. ſuper d. §. 3.
conſtit. prædictæ num. 37. Vt vim etiam
retineat, quocumque captiuitas modo
accidat, ſiue per hoſtes ille, ſiue per
infideles, aut viarum graſſatores liber-
tatem amiſerit.

E Minoris, decimumoctauum, filij per-
fecta reputatur obligatio, ſi, vt patri, ſi-
bique ipſi redemptionē afferat, id pro-
curet; nullo qua de cauſa modo talem
aduerſus obligationem in integrum re-
ſtitutio conceditur, haud enim illata di-
citur læſio; cum maxima dignum laude
patratur opus; Caſtrenſ. *conſil.* 51. *lib.* 2.
Roman. *conſ.* 316. Afflict. *de conſtit. Reg.*
Siciliæ, rubr. 38. num. 18. l. 2. verſ. vel po- F
ne aliud. Salicet. Albert. Aret. & Corn.
in l. prima, C. de filiofamil. min. & alij pe-
nes Gratian. *dicta diſcept.* 592. *n.* 12.

Prælationis, vndeuigeſimum, ius vaſ-
ſallis, quo in caſu alienationem illos
ſubire acciderit, conceſſum exiſtit, ſi
eius tamen ſolutum prius fuerit pretiū.
argum Text. *in l. 2. ff. ſi liber ingen. eſſe*
dicat. & l. ſi quis, §. fin. C. de patrib. qui
fily diſtrax. Quod magis valet, cum aliū G
effecta in vaſſallū alienatio fuerit. Grat.
conſ. 197. *num.* 7. *lib.* 1. Crauet. *conſ.* 241.
Menoch. *conſ.* 32. Surd. *conſ.* 208. *nu.* 17.
lib. 1. Petr. de Gregor. *de conceſſ. feudor.*
part. 3. quaſt. 4. num. 18. Inuito namque
illi animo alienationem ſubire haud-
equidem poſſunt compelli. Alexand.
conſ. 26. vol. 5. & in l. 2. in princip. ff. ſo-
lut. matrim. Pariſ. *conſ. 22. verſ. & quam-*
nis vol. 1. Tiraq. *de primogen. quaſt.* 35. H
num. 24. Gabriel. *tit. de iure quaſ. concl.* 8.
Impedimentum adde quod alienantis
menti Domini ponere valent. Baldus
conſ. vltimo vol. 1. Imola *in clementin. fin.*
in fine de foro compet. Gabriel. *loco citato*
num. 7. Ipſe autem plures per numeros,
& qui antecedunt, & ſubſequuntur,
ampliationes attulit, quas ſi caſus oc-
currit quilibet vocare ſub aſpectum va-
let: Ciuitatis etenim Princeps, cum in- I
uiti ſint Ciues, haudequidem facere
venditionem poteſt. Felin. *in cap. audiēt.*
num. 5. de praſcript. Dec. *conſ.* 564. *num.*
10. & *conſ.* 689. *num.* 24. Crauett. *conſ.*
411. *num.* 26. Mantica *de tacit. & ambig.*
lib. 4. tit. 8. num. 4. tom. 1. §. *ex eadem de*
capit. Corrad. & *cap. Imper. §. præterea*
ducatus de prohibit. feud. alienat. per Fi-
deric. *Gloſ. in l. inuit. ff. de fideicom. liber.*
Toloſan. *ſyntag. iuris parte prima lib.* 6. K
cap. 19. num. 24. Subditis hac de cauſa
propriæ, alienationem aduerſus, ad tu-
tamen libertatis inſurgere conceſſum;
vt explicatum ex Bal. *in loco citato*, ex
Afflict. *de feud. tit. de pace iuram. firman.*
num. 16. §. incipiens in Gloſ. 1. Cui limi-
tationem ſententiæ poſuit Gabriel. *loco*
citato: nulla ſcilicet, retinere efficaciam,
cū faciēdæ exiſtat alienationis cōſuetu-
do.

A Libertatis denique in auxilium nudū
veſtiri pactum valet, quod alio haud
veſtiri modo per iuramentum poteſt.
l. fin. ff. de liber. cauſ. Calder. *conſil. 99.
alias 4. de pactis*. Et regulari quamuis
forma terminus, vt aliquid fiat conſti-
tuto intelligatur effici tempore, talique
forma vltimo accipere complementum
die videatur; libertatis attamen ad au-
xilium cęptus, inperfectum, annus ha-
B betur, ita vt ſi aliquo relicta libertas
anno fuerit, cæpto, non autem com-
pleto è ſeruo acquiritur. *l. ſi ita fuerit
libert. ff. de manumiſſ. teſtam. l. prima, §.
quibus, ff. de ſucceſſ. edict.* Bartol. *in l. ſi
vni leget. ff. de legatis* 1. Surdus *dec.* 178.
num. 1.

DE HIS, QVAE IN SERVOS

C *Dominis permittuntur.*

Cap. 1.

QVA Gentium ius forma luctuoſas
introduxit ſeruitutis miſerias, do-
minis ita etiam ſuper ſeruos
adduxit poteſtatem. *l. ex hoc iure 5. ff.
de iuſtitia, & iure, §. ius autem gent. in-
ſtitut. de iure natur. gent. & ciu. §. in po-
D teſtat. inſtit, de his, qui ſunt ſui, vel alien.
iuris. l. prima, §. deſpiciat. ff. de his, qui
ſunt ſui, vel alieni iuris.* In ipſos etenim,
& vt vitam conſeruaret, & vt necem
afferret dominus facultatem retinebat.
dicto §. in poteſt. vbi *Dominis in ſerua vi-
tæ, neciſque poteſtatem eſſe*. Noſtris ta-
men hiſce temporibus ex Diui Pij An-
tonini conſtitutione frænum eſt paſſa,
nec non terminum: priſco namque quā-
E uis tempore, ſumma conceſſa eueniret
proprios in ſeruos poteſtas, noſtro at-
tamen æuo in eos, qui noſtro permanēt
ſub imperio, niſi cognita per leges cau-
ſa fuerit, haudquidem ſæuitiam exer-
cere licitum; quiſuo etenim, cum non
ſit cauſa, mortem ſeruo adduxerit, non
minori punitionem excipit æquitate,
quàm ſi alienum neci dederit. Maior
immò eiuſdem ex Principis conſtitutio-
ne in ipſum infligitur. *dicta l. prima, §. de- F
ſpiciamus, ff. de his, qui ſunt ſui, vel alie-
ni iuris*, in Exod. etiam *cap. 21. verſ.* in-
ſcriptum exiſtit: Quod ſi proprium quis
virga ſeruum percuſſerit, aut ancillam,
qui ipſius fuerint in manibus extincti,
criminis reus habebitur: quo autem in
caſu nimium ſæuitia dominus vtitur, vel
ſuos ad impudicitiam ſeruos compellit,
vt ipſos manumittat adſtringitur. *l. ſi le-
no. C. de Epiſcop. audientia.* Publica quod G
ſi forma, vel cum pluribus inſimul pro-
ſtitueret, augmentum pœna excipit.
*l. capital. §. ſolent in fine, ff. de pœnis, l.
nemo, C. de Epiſcop. audientia*. At ſi du-
riori, quàm æquum ſit, modo in ſeruos
animaduertat, vel infami afficiat iniu-
ria, vt venditionem de illis agat, pro-
priam ita vt ampliùs in facultatem haud
reuertantur, inuito licèt ſit animo, com-
pellitur. *l. ſi te, C. de fideicommiſſ. libert.* H
l. cum in fund. §. penult. ff. de dolo, Gloſa
*in l. 2. in verbo iube, ff. de his, qui ſunt
ſui, vel alieni iuris*. Aliqua immò ſeue-
ros adduci in dominos pœna debet, vt
Vmbricæ accidit matronæ, quæ cum
leuiſſimas ancillam ſuā ob cauſas horri-
da nimis tractaſſet ratione per Adrianū
in quinquennij ſpatium exultauit. *dicta
l. 2. § Diuus, ff. eodem.* ſuos etenim, qui
ſeruos aduerſus iraſcitur, in alienos ra- I
biem ſibi fuiſſe, ac vim demonſtrat: vt
eſt Senecæ *lib. de moribus* opinio: cuius
etiam *in epiſt. 47.* conſilium, & hilarem
præſeferant vultum ſeruis domini, haud
ſuperbi exiſtant, vt ipſos potiùs in amo-
re, ſubiecti, complectantur, quàm in ti-
more formident. Sub conſideratione
hac de cauſa, qui ſeruos retinent, pone-
re adſtringuntur: eiſdem illos originem
excipere ſeminibus, communi frui au- K
ra, & æquè vitam agere, nec non mor-
tem obire, ac faciant ſupremis commu-
tare namque inſtabilis fortuna vices po-
teſt, & in ſeruum commigrare dominus,
ac ex aduerſo valet. Quo autem in caſu
contumax perſiſtit ſeruus, dictaque do-
mini contemnit, & præcepta, iugo cer-
uicem ſubijcere adſtringitur atque loro,
& ſi aſtutijs inhibitus permaneat, mini-

nerui

A aerui tormenta duci, & compelli ad
opera debet: otium namque & vitiorum
magiſter eſt, & animi corrumpit inte-
gritatem. Omnia vnde, quæ agere va-
lent, ab ipſis exigantur munera, & ſi mi-
nimè pareant, duriſſimo ipſorum inſo-
lentia compede conculcetur: vt eſt ſen-
tentia in 33. *cap. 30. Eccleſiaſ. verſ. habe-
tur*. Maxima tamen conſulere vigilan-
tia domini ex prudentiæ officio com-
B pelluntur, molle ne initium ſerui pueri-
tiæ conſtituant: qua de re Plato *lib. de
legib. 6.* Pœnas adduci ſeruis neceſſe aſ-
firmauit, ne ſeſe, cum in pigritiam pro-
labantur, deſidioſos reddant, hoc autē
contumelijs procul efficiatur, ne iracū-
diam excitent.

Punitiones hac de cauſa rectè valent
in ſeruos, cum delicta patrant, infige-
re domini. Tuſc. *lit. C. concl. 111. nu. 6.*
C Menoch. *de arbitr. iudicum caſu 164 per
totum*. In eos autem non ſolum, qui no-
ſtro ſubiecti extant dominio adduci pœ-
næ: mercenarios at etiam, & conducti-
tios contra valent. Alexand. *conſil. 75.
lib. 3.* Cum licèt noſtra minimè habea-
tur opera, ex alijs torqueantur. Alexan.
loco citato num. 2. verſ. quando vero. Fa-
miliæ etenim caput ipſius punire adhuc
perſonas valet. Alexand. *num. 2. per
D Text. in cap. duo iſta nomina 24. quæſt. 4.*
Permiſſa etenim in illas caſtigatio exi-
ſtit, qui ſuas nobis operas præſtare com-
pelluntur. Honded. *conſ. 60. in principio*
Tuſc. *loco ſupra citato*. Quod ſi verò ali-
qua excedat forma dominus cum ſolū-
modo circa exceſſum obligatur. Alex.
dicto conſ. 75. lib. 3. exiſtit enim *in l. vnic-
a, C. de emend. ſeru.* eſſe dominis per-
miſſum, vt punitionem dare, vel emen-
E dationem ſeruo quaſi virgis, loris, &
frænis valeant. Adde, quod ſi, cum in
vincula ob crimen ſeruus fuerit conie-
ctus humanas reliquerit auras, nullam
de pœna metus habeant cauſam. Eo in
loco Gloſ. Immodica verò forma illos
torquere vetitum: illo namque homi-
cidij patrant in caſu crimen, quo lethali
percuſſerint vulnere, vel ſuſpendi la-
queo ſeruos mandarint, aut ſi alio vitam
arripuerint modo, vt delicti exiſtit na- F
tura debent punitionem excipere. *dicta
l. vnica, §. nec vero, C. de emendatione
ſeruor.*

Quo autem crimen patrarit ſeruus in
euentu, ac ex facto expoſtuletur, noxali
cum actione compellitur dominus præ-
bere, nulla vero forma, ne punitionem
excipiat, abdere valet. *l. 2. C. ad exhibē-
dum*. Alia ſed enim procedit hoc ratio-
ne, ſi criminaliter actio fiat, nullo eo- G
quod modo, vt ſeruum exhibeat, niſi
peculiaritèr adſit, adſtringi valet. *l. li-
ber homo 13. ff. ad exhiben.* Gloſa *in dicta
lege 2.*

Solerti, hac de cauſa, & indolem
periclitari dominus, & ſerui fidem de-
bet, cumque acutiori cœteris aliquem
ingenio præſtare conſpexerit, vt ſecer-
nat, optimum. Proprio depellat è ſer-
uitio, & improbæ naturæ iuuenes, & H
ſceleſtæ; Chriſtianæ ponat doctrinæ fun-
damina, illorumque ad obſeruationem
adſtringat: Veriùs hinc procul ſit, bac-
chus, & libido: qui enim huiuſmodi ſe
adnectunt voluptati, nec fidelis in ſe
retinent animi conſtantiam, nec dolos
inſtruere deſinunt, ac domeſtici exiſtūt
inimici, niſi palam, ex abdito attamen:
haud rarò enim ingrato ſerui habentur
ingenio: cum ſe immò talem videant in I
ſtatum adductos mala dominis accidere
exoptant; eamdem etenim, & naturam
adeſſe, cognoſcentes, & ſpiritum, ip-
ſoſque met vitam ortu ſuſcipere, ac fine
dimittere, contumaces euadunt: in ſer-
uos hac de re prudentia ſeſe regere do-
mini, amore, ac iuſtitia debent, grauem
inter, ſeuerumque vultum alloquia mi-
ſceant; clementes potiùs exiſtant, quàm
auſteri; auctoritatem, alteri colludē- K
tes haudquaquam dbijciant, ſubito
neutiquam ſuſpicaces exiſtant caſu, mi-
nis abſtineant, & clamoribus, contume-
lias reijciant; ac furias, neque iratus
punire ſeruum contendat: plurimum
etenim indè mali generatur: vt explica-
tum ex Oriplide in Archelao: Animi
namque ob motum, & hominis excita-
tur indignatio, & pectoris compeſci mi-
nimè

A nimè rabies poteſt. Vnde cum perturbatum intellectus ordinem irati habeāt ſerui manus, haud rarò in dominos inijciunt, & ſi aliquando in offenſas minimè proſiliunt, maledicta non relinquūt: per iram etenim tùm timorem abijciūt, tùm, quid agendum ſit haudquaquam neſciunt; intelligentiæ nam lucem furor detrahit, rabidoque mentis ordinem confundit, motu: vt Diuus Ambroſius
B *lib. moral.* 5. affirmauit. Quod autem è furia, æquum fermè videtur, furor namque arma miniſtrat. Quamuis autem adipe, ceraque incenſis adurere ſeruos facibus dominis permiſſum, vitæ attamen diſcrimen abeſſe, & nulla interuenire mancipij læſio debet; hoc eoquod magna in caſu pœna dignum exiſteret crimen. Molina *tom.4. tract.3. diſput.2. num.*14. cui adnectitur Macchada *to. 2. lib.6. parte 7. tract.* 12. *docum* 2. *num.*2.
C Et eiuſdem videtur eſſe opinionis Dianæ *tract.7. parte 7. reſol.* 21. ex quo *reſolut.* 22. conſtitutum, nullā & ſi adſit culpa ſeruorum notas in faciem impingere dominis licitum: quo in caſu amiſſionis etiam repelli periculum quæritur; cum id niſi adducatur ſignum interuenire iactura poſſit, eo quoniam eſſe aſpectu videantur, vt nemo illos dicere mancipia valeat; ſi fugam nec non ſæ-
D pius arripiant, vt in pœnam quid habeant, & emendationem ratio ſignum deduci poſtulat: hanc enim ſententiam, vt magis communem, & Molinę acceptam *loco citato*, Mechad. *num.* 4. aſſerit. Sed quis maximi afferre iniuriam momenti permiſſum diceret? Lethale namque non ſolum peccatum committunt, reſtitutionem verum etiam, damni iuxta naturam, facere compelluntur: ſi
E membrum hac de cauſa obtruncent, maximoſque aduchant labores, inedias perpeti eos cogant, & nuditatem, iniqua impingant flagella, & alia, quæ minimè debent facta patrent, & quæ ipſorum excedant poteſtatem, ac delicti emendationem exſuperent: ſeruorumque adducant valetudini detrimentum aut corpori, vel quocumque ſeruos modo iniurijs afficiant, maximum committunt nefas. Molina *de iuſtitia, & iure tomo primo, tract.2. diſput.* 38. Sed ſi per ingens, cum perſonæ qualitatem circa, &, quæ concurrere poſſunt, circumſtātiarum reſpectus habeatur, iniuria exiſtat, non ſolum damni reſtitutionem ipſiſmet, aut ipſorum adducere hæredibus, punitionem è publico, at etiam ſuperiore accipere compelluntur: vt eſt diſpoſitio *dicta l. vnica, C. de emendatione ſeruorum.* Quod latis non ſolum in damnis, iniurias verum etiam circa, detrimenti quæ naturam continent, extenſionem patitur. ita Molin. ſententia *loco citato*, cui ſe adiunxit Fagundez *de iuſtitia tom.2. lib.2. cap.5. num.* 4. Conſulant hac de re Confeſſarij, vt meritam, huius generis ob iniurias mancipijs domini compenſationem afferant, publico ſi neutiquam è moderatore illata ipſis punitio: hac etenim forma omni priuati auxilio ſerui exiſterent, & dominis audacter per iniurias, abſque pœna, licitū eſſet procedere. F G H

Aequam verò inferre ſeruis domini punitionem valent, certum ſi ipſis exiſtat, quod ad ſuos, vel ad regna, libertatem, in quibus valent acquirere, fugam faciant: vt eſt ſententia Leſſ. *lib.* 2. *cap.*15. *de modo acquirend. domin. dub.* 5. *num.* 57. Non eoquod nefas illi, fugam patrent: ſed hoc ex eo quia de fuga priuilegium iſto conceſſum cum onere dominorum in opem, ſeruis conſpicitur, vt pati qui vinculis detinentur, modo licita valent fugam capere forma, & compedes arrumpere, cùm non inquam tamen, ſi comprehenſi veniant, ſubire punitionem compellantur. *l. prima, ff. de fractor. carcer.* Diana *loco citato reſolut.*40. I K

Cum ſerui autem fugæ ſe dederint illos proſequi, facultas alienam etiam in domum vſque, conceſſa Iudicis mp. nota dominis exiſtit. *l.* 1. & ibi eodem loco Baldus, & Salicet. *C. de ſeru. fug.* Vbi autem barbaras, cum commigrarēt ad gentes, hoſtiumque ſectarentur partes, ſi iuuetis fuerint in ſpatio deprehenſi

A pœs valet in punitionem abſcindi, &
eruendis metallorum fodinis condem-
nari oportet, vel, prout Iudicis fuerit
arbitrium, poſſunt pœnam excipere.
l. 3. C. eodem. Hiſce verò temporibus
manus, pro pedis obtruncatione, ſuc-
ceſſit, fuſtium caſtigatio pro furto re-
cepta, & laquei pro latrocinio punitio
venit. Authen. *ſed nouo iur. C. eodem.*
Summam cum delictum verò ſortitum
B fuerit maxim, hoſtiumque iam perſiſtat
ſeruus in partibus, ſi ex domini fuerit
amicis perſtrictus vltimi punitionē ex-
cipere ſupplicij compellitur. *l. ſi quis
aliquid, §. 2. ff. de pœnis.* Cum nullo ate-
nim de ipſo pœna modo petatur, vt do-
minis poſtliminij reddatur iure opor-
tet. *l. poſtlimin. §. ſi transfuga. ff. de capt.
poſt limin. reuer.* Gloſ. *in dicta l. 3. in ver-
bo deprahendant. C. de ſeruis fugitiu.* Quæ-
C ſtio autem è Diana *in tract. 8. part. 7. re-
ſolut.* 10. inſtituitur. An qui iuſto fuère
in bello capti ſerui fugam valeant arri-
pere? cum aduerſas duxiſſet opiniones
affirmatiuam protulit, ſua pro parte
ſententiam: illamque Doctorum autho-
ritate, ac Leſſij præſertim *lib. 2. capit. 5.
dub. 5. num. 24.* confirmauit; eo autem
in loco ſuæ poſſe ad gentis homines fu-
gam facere, qui iuſto fuerint bello cap-
ti, ſeruos explicauit, nullo attamen mo-
D do armis obſtare, qui eos proſequātur,
dominis valent, rationes inde vtraque
ducit ex parte: Nulla verò fugitiui for-
ma vſucapiuntur ſerui, nec longi præ-
ſcriptione temporis illorum valet præ-
ſcribi libertas, proprio namque furtum
de corpore patrant, eorum exiſtit do-
minis, quacumque fiat amiſſio ex cauſa.
l. prima, C. de ſeruit. fugit. Sed ſi cum ab
E illis longè ſint, alicuius recipiantur, ha-
bita ſcientia, vel ex aduerſo, in domum,
& ſub occulto retineantur, illa infligi
pœna debet, quæ *in l. quicumque, C. eo-
dem,* habetur. *& l. 4. C. de furtis, &
ſeru. corrupt.* Quo etiam in loco eos con-
tra, qui ſeruos corrumpunt, conſtitutæ
fuerunt pœnæ: Vbi autem non priuati
ſeruos, domini, at fiſcalis exiſtat, non
ſolum qui refugium præbet, & abdita,

vt occultentur, donat, illius compelli- F
tur, vt reſtitutionem faciat, duodecim
at etiam argenti ſoluere libras, vel qua-
druplum in pœnæ nomen fiſci iuribus
adducere, valet compelli. *l. ſi quis ſeruū
7. C. eodem.*

An ſeruorum autem infidelium proli,
cum iniquo id ferant animo, è dominis
valeat baptiſma inferri? Affirmatiua
hoc in caſu venit ſententia ex Diana
dicto tract. 7. reſolut. 67. Caſpen. *author.* G
*in Theologiæ curſu tom. 2. tract. 27. diſp. 1.
ſect. 5. num. 4.* qui ſic. *Infantes filij infi-
delium validè baptizantur eorum parenti-
bus inuitis; quamuis id fiat cum iniuria pa-
rentum.* Quo rationes à Diana in loco
inferuntur: hæ autem ſibi conſpici va-
lent, cum infidelium namque mancipio-
rum filij abſoluta res ipſius domini for-
ma permaneant, iſte maxima cum ſuper
eis extet facultas, & abſtrahere, ac ven- H
ditionem dare, &, prout libitum habe-
tur, educationem præbere valet. Serui
eoquod nulla cum interueniat iniuria,
curam valet dominus ponere, vt & bap-
tiſmum puer ſuſcipiat, & Chriſtiano
ſortiatur educationem in ritu: hoc autē
non ſolum poſſunt efficere, at etiam
domini compelluntur: vt eſt doctrina
Vaſq. *diſput. 155. cap. 7.* & Diana *dicta
reſol. 67.* I

Vt irrita verò ſeruorum reddant vo-
ta domini facultatem retinent, cum ip-
ſius equidem in præiudicium reſultent,
ſuo namque haud ſub iure permanent,
ſed alieno. Huiuſmodi autem, peregri-
natio, diuinum recitare officium, alia-
que vnde ſeruitium domini ſuſcipere
impedimentum valeat, exiſtunt: alia
ſed enim eueniret ratione, cum nullum
vota præiudicium domino adducerent, K
neque ſeruitijs impedimentum ponerēt,
ſi tempore nec non, quo libertatem ac-
quirent, illa exequi oporteret. Villalob.
in ſumm. tom. 2. tract. 24. difficult. 20. n. 1.
ductus ex Diana *reſol. 27. in fine.* Leſſ.
to. 1. de iuſtitia lib. 2. cap. 40. dub. 10. n. 82.
Nulla enim forma, quæ ſeruorum liber-
tatis adimpleri tempore debeant, do-
mini haud ſub iure exiſtunt.

DE

A
DE HIS, QVAE SERVIS
permittuntur, vel negan-tur.

Cap. 2.

NVlla eis, qui libertatem amiſerint forma contractum inijcere vel
B cum dominis, vel cum alijs permiſſum, ex illo vnde minimè ciuilis exoritur obligatio. inde fit, vt neque ipſis, neque aduerſus ſori datur actio in foro, libertatis etiamſi metam pertingerint. *l. in perſonam 23. & l. quod attinet 33. ff. de regulis iuris*; quo in loco: *Quod attinet ad ius ciuile ſerui pro nullis habentur*. Naturali autem iure, cum nulla ingenuos inter, ac ſeruos perſiſtat differen-
C tia, duci in obligationem valent; natura etenim omnes æquali vinculo homines adſtringit. *dicta l. quod attinet.* vbi: *Quod ad ius naturale attinet omnes homines æquales ſunt*. Limitationem verò dicta eo in caſu patitur concluſio, pecuniæ quo, vt libertatem ſuſciperet, fecerit domino promiſſionem: hoc etenim, ſeruum aduerſus, in accidenti, conceſſa in factum euenit actio: per Text. *in l. promiſſa 3.*
D *C. an ſeruus pro ſuo facto poſt manumiſſ. teneat*: ea in lege. *Promiſſæ tibi pecuniæ à ſeruo tuo, vt eum manumitteres, ſi poſteaquam manumiſiſti ſtipulatus ab eo non es, aduerſus eum petitionẽ per in factum actionem habes*. Vt pari dominum contra, modo, actionem excipit, vt ipſum manumittit, ſi cum certa iniectum fuerit de pecunia pactum, ſoluta ex illo ſumma fuerit; nulla etenim forma longiori valet
E retineri tempore. *l. vix 53. ff. de iudic.* & ea in parte Bartol. *in ſumm. l. 1. §. ſernos, ff. de off. præfect. vrbis.*

Seruorum. & ſi enim ex contractu ciuilis haudquaquam originem excipiat obligatio, ex natura tamen efficaciam habet, polique cum in foro continet, & contractus ad inuicem pactis inſiſtere, tum ſerui, cum contrahentes adſtringuntur. *dicta l. quod attinet de regul. iur.* *l. ſerui 13. ff. de action. & oblig.* vbi: *Ex contractibus ciuiliter quidem non obligantur, ſed naturaliter obligantur, & obligant.* F
Hinc euenit, quod ſi, cum aliquid ſeruo afferre dominus debeat, idque poſtquã ille fuerit manumiſſus excipiat, nullo expoſcere modo repetitionẽ valet, quod naturali etenim iure debebat, adduxit: pari etiam, ſi quis forma, vel dominus pro ſeruis faciat ſolutionem, haudquaquam repetitionis opem habere poteſt, G
quemadmodum & pro ſeruo fideiuſſor facere ſolutionem haud fermè adſtringitur. *l. natural. ff. de condit. indebit.* Clara ex quibus ratione fit notum, actiuam ſeruos, & paſſiuam naturali excipere obligationem ex iure: licèt enim ſeruitus, quæ ciuilis exiſtunt de iure, haud adeſſe permittat, quæ attamen ex natura veniunt intacta, reliquit. *dicta l. quod attinet, ff. de regul. iur.* §. *ſed naturalis,* H
inſtit. de iure natur. gent. & ciuil.

Quod verò pretij, illicitum, ac turpem ob corporis vſum acquiſitũ è ſeruis fuerit, aliaſque ſuſceptum per deformitates ipſorum vertit in lucrum, nec domini tranſit in iuuamen; proprij eoquod corporis dominium eos apud exiſtit, quod neutiquam euenit dominis ius conceſſum. Mached. *tom. 2. lib. 6. parte 7. tract. 13. docum. 5. nu. 8.* Villalob. I
in ſumm. tom. 2. tract. 70. difficul. 5. nu. 4. Hac de cauſa Diana *reſolut. 29. tract. 7. parte 7. in fine.* ſeſe affirmat cum Sanch. *in opuſc. tom. 1. lib. 1. cap. 1. dub. 1. num. 8.* ſententiam protuliſſe, nullam compelli ancillam ratione valere, quæ, magnam cùm pecuniæ ſummam ex Amaſio recepiſſet, domino illam reddere adſtringebatur. Hoc diuerſa tamen forma euenit, ſi aliquod pro iniuria ſeruo illata fuiſſet K
ſolutum, quidquid etenim è ſeruo acquiſitum, domini reſultat in iuuamen; vt fuit ſententia Cardinalis De Lugho *de iuſtitia, & iure tom. 1. diſput. 3. ſect. 3. num. 46. & 47.* Si quod enim per ſeruũ acquiritur domini venit in auxilium: vt ex legato fit, ac donatione; pari tribui forma illi decet, quod ex iniuria ſeruus fuerit adeptus; Proprio, ſcias autem

illum

A illum recipere vtili, quod ludo, tum
etiam bona, facere cum de illis diſpo-
ſitionem poſſit, non alieno deſumit au-
xilio, ſed ſibi. Sanchez *loco citato n.11.*
qua explicauit in parte; proprio ſeruum
iuuamini lucrum ſuſcipere, quod & ſuis
è bonis, quorum dominium retinet, &
ludo, vel quo, eum procul domini fue-
rit præiudicium, negotio traxerit, in-
duſtrio enim haud negari merces labori
B debet. Molina *de iuſtitia tom.1. tract.2.*
diſput.28. Fagundez *in precept. Decalog.*
tom.2. lib.7. cap. 12. num. 6. Hoc verò
admiſſum ex De Lugho *de iuſtitia tom.1.*
diſput.3. ſect.3. num.30. pecuniæ ſi quã-
titas ludi accepta ex ope non ingens ha-
beatur. Diuerſo nam procedit modo, ſi
maximum auri pondus exiſteret: Diana
tamen *in reſolut.* 30. Doctorum videtur
amplecti ſententiam, cum nullam con-
C tendat diſtinctionem adhibere, vt, & ſi
maximum extiterit lucrum, & ſi exiguũ;
ac è ſeruo de bonis, quæ circa fieri di-
ſpoſitio valeret exceptum, ipſi fuerit
acquiſitum.

An quod verò legati, ac teſtamenti
fuerit in eum titulo tranſmiſſum, reti-
nere ſibi ſeruus poſsit? Diſtinctione vti
voluit Diana *loco citato reſol. 31.* Vel è
domino conſenſus euenerit, vt ſicut pro-
prium ſeruus id lucri poſſideat, quod in
D legatione fuerit conceſſum, vel ipſi da-
tum? & eo in caſu, non ex illius, qui
legatum effecit, aut donationem: ſed ip-
ſius ex voluntate domini ad ſerui excipi
vtile affirmauit: vel minimè iſthæc inter-
ueniat voluntas: & neutiquam ipſius re-
ſultare in commodam valere, vel iuua-
men donationem, aut legatum aſſeruit:
nullo ex eo quia modo, qui aut hunc
tranſmittit, aut illam, in ſeruum neuti-
E quam excipit, vel dominum facultatem.
Non in primum; illi eoquod & legauit
aliquod, & donauit, qui nequaquam
capax extiterat, haud in poſteriorem,
qui legatum ex eo quia fecerit, vel do-
nationem nulla conceſſit forma, vt illius
ius dominus exciperet. Qua euenit ex
cauſa, illius poſſeſſionem, quod circa
effecta donatio fuerit ſeruo, aut dona-
F tio, vel authorem penes, vel ipſius apud
hæredes permanere. Megala verò *p. 2.*
lib.2. cap.19. quæſt. 2. num. 17. Omnis,
ſeruos contra vi, negatiuæ defenſionẽ
ſuſcipit ſententiæ; cum aliquod enim
relictum ſub conditione perſtiterit, quę
leges aduerſus habeatur, & nulla in-
ſcriptam recenſeatur forma, & velut
adiecta neutiquam eſſent donatio, & le-
gatum, acceptatur per Text. *in l.condit.*
G *la ſeconda, ff. de condit. inſtit.* Allata cum
ergo conditio ne domino fiat acquiſitio
leges aduerſus exiſtat, quæ omnia è ſer-
uis deſumpta domini venire in iuuamen
diſponunt pro ſcripta nequaquam exci-
pi debet, & legatum, aut donatio ſerui
domino acquiri neceſſe per Text. *in l. ſi*
quis ſub conditione, ff. eodem. Hæredis etiã
ſeruo inutili fit legatum forma, ſi ſub
conditione fuerit conſtitutum. *§. an ſer-*
H *uo, inſtitut. de leg.* Domini eoquod iſte
legatum in vtile adipiſcitur. *l. non minus*
31, de hered. inſtitut. Aduerſa tamen
Diana in ſententia permanet, ſeruo ſi
abſolutè vlla ſine conditione fuerint bo-
na relicta cum domini haud reſpectus
habeatur: ſi nimirum ipſius ob indu-
ſtriam, aut munus, vel vt ſui redemp-
tionem faceret hæc tradita. Leſſ. *de iuſt.*
& iure lib.2. cap.4. dub.4. num. 16. in 3.
I *caſu.* Mached. *tom.2. lib.6. parte 9. tract.*
13. document.5. num. 9. vbi. *Todo aquello*
como quiera que ſea, que alguno dexa el
eſclavo, o le aze donacion con eſpreſſa, o ta-
cita condicion, de que ſea para el, y non para
el Señor es proprio del eſclavo, y non del Se-
ñor non obſtante, que Azor lo contradice.

Aliud etiam venire in medium vide-
tur dubium ex Diana *in reſolut. 32.* alla-
tum. An ſui ſcilicet ſeruus lucretur in
K iuuamen, quæ, cum parca ſibi victum
emeret forma cumularit, vel præſcripta
ſi vltra opera quidquam ex induſtria
patret? Sanchez opinionem affert in
opuſc. tomo primo, lib.1. cap.1. dub.1. n.13.
qui ſic. *Nota, quod ſi non deficiendo debi-*
to ſeruitio domini, nec notabiliter vires di-
minuendo ſeruus vigilaret tempore, quo ſõ-
no vacaturus erat, & ſic tunc aliquid acqui-
reret, vel parce viuendo ſubtraheret ſibi

A *aliquid de cibis, & id venderet, poſſit ſibi retinere: ſed hoc intelligo dupplici limitatione: Prima eſt, vt procedat ex præſumpta domini voluntate, vnde ſi dominus expreſſè nollet, & vellet ſibi illud, teneretur ei dare; patet, quia nullus damnaret hominum, qui illud auferret à ſeruo; at dum dominus hoc non exprimit; præſumitur eum velle. Secunda eſt, quando diſtincta eſt certa portio ciborum (id eſt, quando ſe da*
B *por racion) tunc enim præſumitur dominũ velle, vt quod ſeruus ſibi ſubtrahit, non deficiendo debito ſeruitio, nec notabiliter vires minuendo ſibi acquirat, & quando non deſtinatur certa portio (id eſt, no ſe da por racion) non poteſt ſeruus ſibi retinere, quod ob defectum appetitus reliquerit; ſi verò ex eo quod ipſe appetebat, & re vera erat mãducaturus, aliquid ſibi detraheret, non minuendo notabiliter vires, poſſet ſibi retinere.*
C Iſthæc ille, ſed Leſſ. *loco citato num. 17. in 6. caſu,* ſententia ſine diſtinctione venit: Quod ſi aliquid ſeruus ex eo, quo libera conſumere forma potuerit, vel expendere, ſuo detrahat commodo, & conſueto vltra operas plurima efficiat, ex quibus lucrum deueniat, ſuo deſumit vtili. Quo, hac de re, in euentu ſibi quidquam mancipia ſuſcipiant, commodoque à domino fiant nudi, occultè ſibi recompenſationem forma deſumere
D valent: vt affirmatum è Leſſio *loco ſupra citato num. 17.* ibi ſic: *Notandum tamen eſt multos Doctores cõcedere ſeruis verum, & perfectum dominium in pluribus caſibus, eiſque fieri veram iniuriam obligantẽ ad reſtitutionem, ſi dominus res ipſis conceſſas auferat: Iura autem quæ tradunt: ſeruos, quidquid acquirunt, domino acquirere, intelligenda regulariter, ita Molina*
E *diſput. 38. poſſet etiam addi iura illa conſuetudine eſſe mitigata, & hoc maximè in praxi, itaque poſſet ſeruus vti occulta compenſatione ſi dominus ei res ſuas abſtuliſſet.* Hucuſque citatus, taliter vt propriis valeat ſeruus de bonis eleemoſynam pauperi elargiri, & munera cuilibet afferre, hoc autem diuerſo procederet modo, ſi huiuſmodi alienis efficiantur de rebus expenſæ: nulla etenim adminiſtrationis fungi munere illi permittitur, per quam aperta niſi domini voluntatem circa præſumptione tribuãtur, eo namque lethale non ſolum iniiciat peccatum, pretij verum etiam vt faciat reſtitutionem compellitur. Filiucc. *to. 2. tract. 34. cap. 2. num. 46.* Diana *reſol. 34.* Quinque in illa caſus ducuntur, & primus; cum acri vrgeat modo neceſſitas, allata enim ratio interuenit ex præcedenti quæſtione. Si exiguum, poſterior, G
quid pretij, nec frequenti vice tribuatur: probabili enim ratione domini præſumptio de conſenſu habetur; cum ipſius tertius voluntas, quæ ad minimum interpretatiua exiſtat, adeſſe videatur: Si aliquo, clarè modo, quartus, ratihabitio excipi ſperetur, quod tum magis continet vigorem, cum bona circa munus retineat adminiſtrationis ſeruus: cõſtituta quando aliquid tandem ex portione, quæ victus propter expenſas fuerit allata, per ciborum abſtinentiam detrahatur: Demas tamen ſi domini, ſobria de vita actus, in detrimentum veniat, vel præiudicium, neceſſaria nimirum ſi ad ſeruitia ineptus redderetur ſeruus. H

Domini autem deteriori conditionem ponere in ſtatu ille facultatem retinet; cum omni, ſcilicet, hæreditatem forma, in qua exceperit inſtitutionẽ, repudiet, I
illo etenim dominus in caſu minimè ſubſtituto locum poteſt denegare. *l. qui liberis. §. hæc verba de vulg. & pupillar.* eum domini iuſſa etiam, ne adeat hæreditatem interueniant illam recuſare, permiſſum, ad ſubſtitutum hoc promouere facto valet. *l. cum propoſ. C. de hæred. inſtitut.* & ſicuti cum hæreditatem ſuſcipiat domino quod indè lucri acquiſitũ dare conueniens eſt, pari etiam forma, vt excluſionem ſubſtituto à dictione præbeat, alium valet hæredem in medium adducere, nec vllo regula vulgaris modo afferre impedimentum poteſt; nam licet nullum explicemus præiudicium poſſe à ſeruis domino inferri, *l. ſeruis, C. de pæna, & ſeruo inuito, ff. ad Trebellian.* Huiuſmodi attamen regula

vigo-

A vigorem in illis,quæ fuerint è ſeruo acquiſita, non in eis verò, quæ debeant ſuſcipi, ſortitur, cum inferre circa ipſa præiudicium poſſet, ſi ad lucrum venire neutiquam nollet. *l. fin. C. de acquirend. hæredit.* Qui nullo enim acquiſitionem facere modo quæſiuit, fraudem perpatrare minimè dicitur: diminutio namque patrimonio haud inducitur.*l. qui autem cum poſſit 6. ff. quæ in fraudem creditor*: acquirere verò, ſiue adire nulla
B valet forma, ni domini haud fructuarij iuſſum interueniat. *l. quis bona 25. §. & l. aditio 45. ff. de acquirend. vel ammitten. hæredit.* §. 1. per quas perſonas nobis acquirit: §. *alienos, inſtit. de hæred. inſtit.* proprio tamen, præcipuoque lucrum domino facit iuſſus, bonorumque petere poſſeſſionem illi conceditur. *l. ſeruus 7. ff. de bonorum poſſeſſ. l. ſeruus, ff. ad Trebellian.* Hanc autem non ſolum pro-
C priam directi per operam domini ſibi valent acquirere, alia verum etiam per ſubditos, ipſis, deſumere permittitur. *l. 3. §. acquirere, ff. de bonorum poſſeſſione, l. placet 78. ff. de acquir. hæred.*

Quis autem ſeruis facultatem eſſe,vt & in iudicio agant, & ciuili conuenian-tur modo affirmet? clarè ſeſe explicat. *l. cum debitò. C. de Indici. l. vix eſt, ff. eo-*
D *dem, l. non ſerii. C. de rei vendicat.* Actionem & ſi domino afferant, vt ipſorum facto, & agere, & defenſionem valeat ſuſcipere. *l. qui à ſeruo hæreditar. ff. de action. l. prima, & l. ſine mihi 15. ff. de ſtipulat. ſeruor.* Alieno etenim ad id non proprio autem nomine deuenit. Hac de cauſa cum iniuria ſeruus fuerit affectus, dominus, illo etiam inuito, experitur, nulla verò forma ipſe, §. *ſeruus autem,*
E *inſtitut. de iniur.* Delictum etſi cum patrarit pœnam valeat ſubire, naturalis eoquod adhuc ſub iuris imperio perſiſtit, ſua compellitur ex conditione, pœnaliſque facere obligationis ſolutionem adſtringitur. *l. ſerui ex delict. ff. de actionibus.*

Nulla verò ſerui proprios accuſationem forma in dominos ferre poſſunt: læſæ quàuis interueniat Maieſtatis crimen; & omni depellere modo ipſorum F
dicta Iudices debent, alijs niſi adiuncta probationibus exiſtant. Maxima, quade re, laude id facti dignum videtur, quod è Licinio Craſſo patratum: Ipſe etenim cum Caij Carbonis infeſto ſibi hominis animo facinora in iudiciū deferret, catenatum ei ſeruum remiſit,qui ſcrinium, plura vbi, Carbonis quibus facilè vires opprimi poſſent, reperirentur, adducere nequaquam erubuit: vt G
in l. memorabil. 6. cap. 5. Valerius ille Maximus adducit.

An verò quis ibit inficias militari ſeſe haud verſari ſeruos per exercitia poſſe, tàm ſi domini ſcientia interueniat, vel ex aduerſo. *l. 12. l. 2. C. de Tyronib. lib. 12.* Martiani etenim ex reſponſo caput in pœnam dabunt, huiuſmodi ſi patrare actum quæſiuerint. *l. General. C. de Tabular.* Dionis etiam habetur H
authoritas in cauſa, qui militiam exercere vbique gentium ſeruis neutiquam permiſſum aſſerit. *lib. 48.* Illoſque mortem adire in ſupplicium affirmat cogi, proprium ſi militum inter copias nomē inſcripſerint: dempto attamen,ſi magna hominum minimè adeſſet affluentia. Octauianus autem,& Lepidus cum Reipublicæ perſiſteret in dominio, ſeruum, qui numerarios inter milites repertus è I
Tarpeia deijci rupe, vt vitam luctuosè deperderet, iuſſerunt: ſed ſi nullo humanam debent in militiam admitti modo, quid cœleſtem circa, diuinamque affirmandum? Clericorum nempè decus, & ſacerdotij ſplendorem ſuſcipere neutiquam poſſe ni vilem ſeruitutis reliquerint ſtatum ex Concil. Tribulienſi, ac Toletan. *can. nulli, & can. de ſeru. 54. diſtinct. cap. 1. & 2. de ſeruis non ordinan.* K
Sed ſi tamen ordine ſeruus extiterit exornatus, verè illum ſuſcipit. Præpoſit. *in ſumm. 54. diſtinct.* & eo in loco Cardinales. Cum fraudem propter, attamen, & fugam ordinum coſcenderit ille ad gradus, & eis ſpoliatur,& proprio iterum domino redditur, cum ea ducatur diſtinctio, quæ *in cap. 2. de ſeru. non ordinan.*

A Adde, quod liberum cum neutiquam voluntatis retineat imperium, teſtamētum inijcere minimè valet. *l. filiusfamil. 19. ff. de teſtamen.* Neque propria hæres circa bona ei quocumque modo cōceditur. *l. ſeruus, C. de commun de ſucceſ.* Velle at enim haud liberè continet, cum domini ſectetur imperia, iuſſiſquè obtemperet. *l. velle, ff. de regul. iur.* Nec ſibi aliquid ſub poſſeſſione retinere po-
B teſt, vel in lucrum ſuſcipere, vt facere de illo diſpoſitionem valeat, nec ſuum habere ad emolumentum. *l. item vobis, inſtit. per quas perſonas nobis acquirit. l. etiam inuitis de acquirend. rerum domin.* Nulla etiā illorum capaces forma exiſtunt, quæ ciuili habentur de iure: hac verò teſtamenta etiam in claſſi, eorumque ſeſe admiſceānt ſolemnitates. *l. 3. ff. de teſtament. l. ſi non ſpecial. & l. teſtand.*
C *C. eodem* Publicum autem Populi Romani ſeruum demas, qui antiquo, ex ſe, teſtamentum condere valens erat æuo: Leonis etiam Imperatoris mācipia, quibus ex ipſius diſpoſitione, teſtari permiſſum extat. *nouel. 38.* Qui autem ſeruis proximi, ſuæ ſcilicet de libertatis ſtatu incerti, dubia donec rei ſumma in caſu eodem adſtringuntur iure. *l. qui teſtam. 13. & l. de ſtatu ſuo 14. ff. de teſt.*
D Nullum autem, ſi teſtamenta hi confecerint, valorem poſſunt retinere, illoque ipſorum hæredes in ſucceſſionem haud admittuntur ſpatio, quo incertitudo circa ſtatum exiſtit. *l. hæres, inſtit. de acquir. hæred.* dummodo tamen quod & milites, & veterani haud veniant. *l. ex milit. §. fin. de milit. teſtament.* Nec vllo modo teſtamentum, quod ſeruitutis in ſtatu, quilibet poſtmodum effece-
E rit, vim retinere apparet, cum liberum namque voluntatis imperium non haberet, illud iniecit. minimè adde quod efficaciam excipit, ſi, cum proprio dubium de ſtatu exiſteret, vel inſcitia, fuerit effectum. *l. qui teſtament. domini, & l. ſequent. & l. filiusfamil. 2. ff. de teſtament.* Pias attamen ad cauſas inualidum neutiquam eſſet libertatis, cum permaneret in ſtatu, qui id confecit: vt probatum ex Molina *diſp. 137.* Eodem prohi- F bitionem haberet iure, ne condere teſtamentum poſſint, qui hoſtium perſiſtunt in ſeruitute. *l. eius qui apud hoſtes, ff. de teſtament §. eius qui apud hoſtes, inſtitut. quibus non eſt permiſſum facere teſt.* Iſtud autem nullo intelligitur modo: vt explicatum ex Ami. *de iuſtitia, & iure, diſput. 19. ſect. 9. n. 26.* & Molin. *diſp. 37.* Chriſtianos vim captiuos circa excipe- G re: Turcarum qui permaneant ſub iugo, his etenim captiuitatis etiam in loco teſtamētum condere fuit conceſſum. Diana *dicta reſolut. 10. in fine.* Huius exiſtunt obſides etiam generis. *l. obſides, ff. de teſtament.* Ipſi coquod adhuc inter captiuos adſcribuntur, proprijſque dominium de rebus minimè retinent. *l. Diuus, ff. de iure fiſci.* Sed ſi teſtamentum, antequam ſeruitutem ſubiuerint, iniectum, vel extincto iam, acquiſitam H poſt libertatem, teſtatore poſtliminij iure vim ſuſcepit, aut ſi in vinculis ille decedat. *§. vlt. inſtit. quibus non eſt permiſſum facere teſtamentum, l. eius, l. obſides, ff. de teſtament.* Diana tamen *tractat. 7. parte 7. reſolut. 50.* Thomæ Mauli *tract. de teſtam. tit. 2. num. 44.* opinionem adducit, qui ſeruorum in auxilium, vt I valida eorum teſtamenta permaneant. Primo aſſerit vim habere, ſi aliquod hoc fuerit per ſtatutum permiſſum; cum dominus illud, ſecundo, minimè ſeruo deneget; ſi piæ, tertio, vt opem ſuſcipiāt cauſæ conditum; ſi libertatis demum vitæ claudat periodum in ſtatu.

Nullum, ſeſe matrimonio alligari ſeruos poſſe dubium, inuiti & ſi domini exiſtant. vt Diuus Thom. 4. *in diſtinct. 46. quæſt. 1. artic. 2.* Naturæ namque diuinoque ſinguli homines iure facultatē retinent inſitam vt, & prolis, ac ad ſpe- k ciei extenſionem, & exardeſcentis in remedium libidinis matrimonium contrahat. Humano autem, hac facultate minimè ſpoliati exiſtere poſſunt, ex iure: Domini enim poteſtas minimè iſtam aduerſus, quæ iam è Natura conceſſa, libertatem, vt ciuilia tamen exigat ſolummodo obſequia, extenſionem ſuſcipit:

A pit: hæc autem nullo comparari modo
matrimonij eum nexu poſſunt; nam
quamuis huius per vſum onuſque mi-
nimè ad omne ſeruus permaneat ſetui-
tium aptus, quemadmodum ſi ſolutus
haberetur; hoc tamen tolerare Domi-
nus compellitur huius generis, eoquod
taliter poteſtas hominum cuilibet rei eſ-
ſet conueniens ex natura, vt illa nullo
ſpoliari modo valeret: quibus deducit
B è ſententijs Diana *reſol. 36.* Graue do-
minum committere peccatum, ſi neuti-
quam è ſeruo matrimonium contrahi
ſua tentet prohibitione: valet ſed enim
cum ſe ipſius contta volũtatem alligaſ-
ſet mulieri ſeruus, aliquo venditionem
dominus facere de illo in caſu, dummo-
do quod vrgens interuenire neceſſitas
videatur, illiſque in locis, quos notatos
è Diana *reſol. 37.* videmus: cuius euol-
C ui opeta, forte incidenti oportet. Quo
autem & dominus in caſu reluctet, &
vxor, maiorem præſtare primo, quàm
poſteriori obedientiam compellitur. D.
Thomas *in 3. parte quaſt. 37. artic. 2. ad
tert.* Gloſ. *in cap. 11. de coniug. ſeruor.* Di-
uerſa hoc attamẽ forma ſuccederet, do-
mini ſi cõcurrere in matrimonio volun-
tatem non obſcurum; vnde nec afferri
in vendirionem poteſt, nec maiori eum
D proſequi obſequio adſtringitur, quàm
vxorem; quæ venit ex Diana *reſol. 38.*
ratio hæc: Domini ex eo quia, cum
ſeruus, conſenſu id egerit, implicita il-
le, ac tacita permiſiſſe forma videtur,
vt debitum propriæ reddat cõiugi. Qua
de re fit, vt ſi eodemmet dominus tem-
pore aliquod præceptum ſeruo addu-
cat, & debitum vxor expoſcat, ac vtri-
que ille agere valeat, nihil poſſit nega-
E re; at ſi minimè hoc, & illud potens ſit
conficere, magè coniugis voluntati cõ-
pellitur indulgere, quàm domini. Quis
hoc tamen accidere affirmabit in praxi?
Cum & eius mulier; quod ex domino,
conſcia præcepti debitum facili modo
complexum in aliud transferre tempus
velle credatur. Filiucc. *tom. 2. tract. 28.
part. 2. cap. 3. n. 62.* Sanch. *lib. 7. diſp. 21.*
Azzor. *tom. 2. lib. 2. cap. 38. quaſt. 2.*

DE HIS, IN QVIBVS SERVI, ET F
Liberi non tenentur, vel non erga Dominos; & de obſequijs Patronis præſtandis.

Cap. 3.

Minori obedientia ex viro ſuperio- G
rem erga, & reuerentia omni,
ex iure, modo exigitur: ſuam ipſa enim
trahit ex iuſtitia originem: hæc autem
nil aliud exiſtit, quàm habitus præcep-
tis illorum, atque imperijs ſeſe alacrem
præbere, qui tàm ex iuris forma, quàm
ex legis propria expoſcant iuſſa magni
eſſe; vt quilibet enim ſeſe imperijs di-
rigat maioris ex æqua dictamen venit
ratione, cum Præpoſitis parete Diuus
Paulus 13. ad Hæbreos *cap. 3.* nos hor- H
tatur; huius autem partes, & pietas, &
cultus exiſtunt, obſeruantia etiam venit,
reuerentia, nec non ſubmiſſio, quibus
aduerſa, & impietas adeſt, & contemp-
tus, contumacia etiam, irriſio, ac etiam
ſtatio videtur: qui enim verè mandata
exequi optat, illa minimè negligit au-
re in auditu expedita, lingua voci ſedu-
la, pede viæ perapto, manu ad operam I
veloci exiſtit; nullo conſiderat modo,
cuius præceptum illud generis exteti an
optimas retinet qualitates, vel impro-
bas, at mandatis cum ſit contentus
quidquid iniunctum venit, exequi me-
ditatur: hæc Bernardi de Præcepto, &
diſpenſatione ſententia. Qua de re eum
benè diſpoſita ſortiatur ex voluntate or-
tum obedientia, ſeruili haudequidem
formidine, charitatis attamen affectu, K
nec pœnæ terrore, iuſtitiæ at pulchri-
tudine ſuum debet vigorem excipere:
vt è morali Gregorio *lib. 12.* ſcriptum.
Illa etenim nec legem patitur, neque
terminos tolerat. In illis, hac de cauſa,
difficili quæ ſunt auſu citiùs venit: in
quibus autem ſummus non ineſt labor,
neque maximum adhæret onus maiori
dignus eſt vituperio contemptus, quàm
ipſe

A ipſe actus laude; nullum verò, quàm inobedientia, malum, retinet aſpectum: ipſa namque & mentis durities, & pervicacis conſtantia ingenij exiſtit, cum nulla obtemperare forma quærimus. Qua de re notum ſeruis volumus, vt minimè præceptis ſeſe aduerſos demonſtrent, qui promptiori namque animo, & honore dignus, & laudibus reputatur, ac excellentiori domini animum debitis alligabit obſequijs modo.

B Quamuis autem obedientiam præſtare ſerui compellantur, nulla tamen forma de illis in obligatione perſiſtant, quæ naturale contra ius habentur, ac gentium, inſitamque retinent propria ex natura malitiem, diuinis etiam ſi aduerſa præceptis videntur; non ſemper etenim domini ſe reddere alacres iuſſis adſtringuntur, cum & Numinis voluntati contraria mandent, & Cœlũ quidquam iniungant; C Canon *Non ſemper, qui eſt 92. cauſ. 11. quæſt. 3.* ex DD. Auguſtino, & Ambroſio *lib. de Parad. cap. 6.* Summus quamuis Princeps, qui mala præcipit facta, exigat. Roman. *conſ. 522. num. 10.* Tuſc. *liter. O. concluſ. 3.* Maior namque nobis obligatio, vt obedientiã Deo præſtemus, quàm hominibus ineſt; hoc autem *ex can. Dominus, d. cauſ. 11. quæſt. 3.* ſeruos circa, qui penes do- D minos, vxores apud viros, filios nec non ſub parente intelligi debeat, ad obedientiam compelli, ſi optima domini, & coniuges, ac parentes mandent: ſi Numini etenim hęc aduerſa, nullo exequi ea modo adſtringuntur. Hanc ideo circa rem in *eadem cauſ. & quæſt. cap. 94.* ex Diuo Ambroſio conſpicimus Iuliano Apoſtatæ, Dei licèt aduerſus legi exi- E ſteret, Chriſtianos, qui ſub ipſius erant ſignis milites ſeſe promptos reddidiſſe, cum, Reipublicæ, vt ſuſciperent defenſionem, producere arma deberent; reluctantes, cum propriæ contra legis aſſeclas bella ferre adſtringerentur: Prima etenim humanum in cauſa Imperatorem, diuinum in poſteriori cognoſcebant: & licèt clarum habeatur Deo illum obſtare, qui poteſtatis minimè obtemperet mandatis; ſi quod attamen F præcipitur nulla decens appareat forma, in contemptum excipi & poteſtas valet, ac ipſius iuſſum, humanarumque gradus legum auertere cuique licitum. *cap. qui reſiſtit 97. cauſ. 11. quæſt. 3.* In illis ergo, Eccleſiæ quæ, & ciuili ſunt aduerſa legi venire ſub cõſiderationem, an ſtrictiori alligent iura, vel Eccleſia modo, aut dominus: quod ſi ex eis magis vrgeat præceptum, contumacem domini ſeſe reddere voluntati quiſquam G valet: rigoroſè verò ſi minimè compellant, domini præferre mandatum, illiuſque parere iuſſis ſeruus poteſt: nullam huiuſmodi ex eo quia in caſu, indifferens licèt res habeatur, neque bona ſint opera, nec reproba, obligationem vel Eccleſię pręceptum, aut legum ponit. Quid autem fortiori ex argumento affirmandum, ſi domini optima exiſtant H mandata, &, quæ fieri debent, opera legum ſint æquitati conſentanea. Azor. *tom. 2. lib. 2. cap. 38. quæſt. 10.* Filiucc. *tom. 2. tract. 28. parte 2. cap. 3. num. 46.* Diana *reſolut. 48.* Et quamuis non nemo propriam cõferat opinionem, haudquaquam in crimine perſiſtere ſerui tã Poli, quàm fori, in foro, ſi vt necem alicui duceret è domino fuerit adſtrictus præcepto; quæ verior tamen ſen- I tentia parte permanet in aduerſa: vt tùm ex Canonis, & Theologis, cum ex Iuriſperitis, ac Doctoribus affirmatũ voluit Diana *loco ſupra citato*, ex alijs autem ſecernitur Farinac. *quæſt. 97. caſu 9. de pœnis temper. fol. 307.* qui limitationes Textui attulit *in l. liber homo la ſecunda. ff. ad legem Aquil. & l. velle non creditur, ff. de regulis iuris.* Et prima quidẽ cum ſententia retinet, leuia ſi crimina ex do- K mini commiſſa iuſſu fuerint, excuſationem etenim huiuſmodi excipit in caſu. *l. ſeruus non in omnibus, ff. de actionibus, & obligationibus*, & eo in loco Gloſa *in verbo iudicium, dict. l. liber homo*, Gloſa *in verſ. penult. in verbo agi poterit, ff. ſi familia furtum feciſſe dicatur.* Ioan. Andr. *in cap. quod quis num. 2. in verbo ad eas de regul. iur. in 6.* Menoch. *de arbitr. lib. 2.*

caſu

Digitized by Google

A *iuſſu 954. num. 34.* Gomez *de delictis, tit. de homicid. num. 42. verſ. in leuibus verò delict.* Quæ nullam retineat vim, ſi maximi exiſtant facinora momenti. per Text. *in dicta l. ſeruus non in omn. ff. de actionib. & obligat.* vbi exemplum fit in homicidio, furto, ac etiam violentia. Gomez *loco citato*. & nonnulli penes Farin. *num.* 164. Et complurium quamquam DD. opinio: vt ordinariæ flagellum pœ-

B næ ſubire minimè ſeruus compellatur, qui domini ex præcepto delictum commiſerit. Soccin. *regul.* 202. *ſub prima fallen.* Dec. *conſ.* 535. *num. 3. lib.* 4. per Text. *in l. ſed & ſi vnius, §. ſi iuſſu, ff. de iniur.* Aduerſæ tamen defenſionem ſuſcipiunt ſententiæ. Cagnol. *in dicta l. velle non creditur, num. 8. verſ. ergo falſum, ff. de regulis iuris*. Couarru. *in decret. par. 2. cap. 3. §. 4. num. 7.* Hoc etenim affirmat

C Farinac. *in num.* 169. per praxim in obſeruatione poſitam, plurimoſque ſeſe famulos vidiſſe, qui cum in delictum ex domini iuſſu irruerent ordinariam ſuſcipere punitionem compulſi, cũ nulla forma huiuſmodi ſub cõſiderationem veniat mandatum, quod non rarò in ſeruis haudquaquam procedit, & mancipijs, qui excuſationem tali poſſunt de pœna excipere. Et maiorem hoc habe-

D re vim conſpicitur, ſi, cum feroci, crudoque dominus extet animo, ac maxima præclarus potentia ipſi mortem inferret, ni exequi mandatum quæreret minitatus ad nefas præceps iuerit famulus, Menoch. *dicto caſu* 354. *n.* 30.

Non ſolum verò præſtare dominis obſequia ſerui, liberti verum etiam patrono compelluntur, cum ipſum contra famoſam neutiquã inſtituere actionem eis permittatur. *l. prima, C. de ob-*

E *ſequijs patron. præſtan.* alieno etiam hoc nomine, alterius nimirum ex facto, quod ex alij voluntate fit dependens, efficiatur, proprio quamquam ipſe nomine in iudicio negotia tractet; hoc etenim nullo in caſu modo famoſam valere patronum aduerſus actionem tentare affirmauit Gloſa, cum diſtinctionem faceret *in dicta l. prima.* diuerſa tamen eueniret forma, ſi alieno gereret in

F iudicio negotia nomine: vt Procurator nimirum, aut etiam curator; illo namque valet in caſu nomine patronum cõuenire. *l. quæſit. ff. de in ius vocand.* Gloſ. *in dicta l. prima*. Proprijs atenim libertus in rebus nullo, abſque facultate modo ad iudicium conuocat patronum, quo in euentu, verborum atrocitate procul, honorem præſtare, ac reueren-

G tiam compellitur, cum illæſo, hoc nomine patroni valeat effici, ſi aliter namque agit Iudicis, punitionem, ad arbitrium ſuſcipere compellitur. *l. 4. § nam ſi qua*, vbi Salicet. *C. eodem.* Non ſolum verò patroni debent eſſe in obſequijs liberti obſeruantes, ipſius verum etiam filijs, damnatus licèt parens, honores haud recuſare debeant. *l. 5. C. eodem*. Seruile atenim peragere miniſterium

H vel pati vincula manumiſſorum in emolumentum haudequidem adſtringuntur. *l. 6. C. eodem*. Libertis adde quod nouercæ in patroni priuignis minimè iniurias adducere permiſſum. *l. neque libertis 7. C. de obſeq. patron. præſtan.* Non minorem hoc verò continet efficaciam, ſi patronæ agatur etiam de obſequijs. *l. fin.* & eo in loco Gloſ. *C. eodem.*

I ## DE REDHIBITIONE

Seruorum.

Cap. 4.

QVos autem libertas reliquerit, inter, ac iumenta Iuriſperitorum è ſententijs comparatio exiſtit *l. 2. ff. ad leg. Aquil.* Duplicique ſeruos

K forma, captura ſcilicet, vt ſuperiùs dictum, ac emptione, cum ipſorum è dominis, qui eos acquiſierunt pretio ſuſcepi; fieri poſſe habetur ex *tit. digeſtorũ de ædilitio edicto, & de ædilit. actione in Codice*. Nonnulla, tali de cauſa, cum Paſtorum in ſtatu cap. *de Animalibus venditis, & redhibitis*, circa beſtias egerim, mancipiorum ob redhibitionẽ adducere indicaui, cumque illo de iuſ-

ſco,

A ſco, caſtrato, claudo, corioſo, imperforato, clauo, podagrico, & bulboſo animali quidquam in loco dixerim, has nil circumſtantias circa præſentis in ſtatus capitulo afferam: de illis attamen, quę proprio ad ſeruum pertinere modo videntur hoc agam in negotio. Qua de cauſa.

Cum fugitiuus, aut alio præditus vitio ſeruus habeatur, & cum venditoris B interſit fraus, ſi nihil de illo emptor cognoſcat, datus in venditionem fuerit, non illius tantummodo pretium, ſoluere dominus tenetur, damnum verum etiã, cuius ille cauſa extiterit, reficere compellitur. *l. prima, C. de adilict. action.* cum hæc attamen differentia interſit, ſi fraude venditoris habita, vel minimè, ſerui fiat venditio. Prima enim forma omne ſoluere damnum adſtringitur: ſed C poſteriori haudequidem nocumentum reficere, ad redhibitionem tamen obligatur. per Text. *in leg. Iulia, ff. de act. empt.* Quod generalem verò pertinere ad exceptionem videtur, illo cum dixiſſe in caſu venditor, ſe minimè obligatum velle de vitio, ſi fraus interuenit, vigorem neutiquam retinebit: ſed alia ſuccedit forma, ſi ea procul abſit, omni etenim redditur è pœna ſecutus. D *l. 1. §. 1. ff. de action. empt.* Gloſa tamen *in dicta l. prima*. Speciali, etiamſi adſit ſcientia, iuuamen è pactione venditori adeſſe confirmat. per Text. *in l. apud Celſum, §. item Labeo ſcribit, ff. de except. doli.* Tria ſed enim concurrere à Gloſa *in dicta l. prima* notatum hoc in caſu fuit oportere: vt vendentis nimirũ fraus, ementis deindè ignorantia, ſerui tandè abſentia interueniat; ex primo nil vigoris ad redhibitionem aſſerit præberi, non E parui è ſecundo momenti vim, ex tertio minimi. Sex autem inter menſes redhibitoria conceditur actio, anni ſpatio quanti minoris affertur, ita vt, cũ isthoc iam prolapſum temporis, nec primæ locus, emptoris ad auxilium datur, nec poſtremæ. *l. cum proponas, C. eodem.* Pari etiam forma, ſi neutiquam ex emptore probatio, ſeruum, antequam facta venditio fuerit, exptimi facultate domini F fugam feciſſe, nullam, venditorem aduerſus, ſuſcipere actionem valet. *l. ſi apud priorem 3. C. eodem. l. habito 5. C. eodem.* Hoc autem in Barbaris non ſolum, in prouincialibus verum etiam ſeruis locum excipit. Demas tamen ſi temerario venditor auſu, nullum contrahi è ſeruo in poſterum, poſſe vitium affirmet: quamuis etenim alieno promiſſionem de facto iniecerit, ante G cedentis verò, vel immediatè quod fuerit ſequutum, pacti vigore conceſſa emptori euenit redhibitio: quod verò cum procul abſit pactum, nullo in obligationem modo venditorem, quæ ſuperueniunt vitia ducunt: ſed eius qui emptionem fecit, in periculum cedunt. *dicta l. ſi apud priorem, §. ſin autem, C. eod.* Demas tamen, ſi aliud pacti per efficaciam conſtitutum. Gloſ. *in dict. §. in* H *verbo expectent.*

Illum autem vitioſum nominamus ſeruum, cum nullo modo in dolorum fuga, & voluptatum, vt decens eſt, ſeſe gerat, nec, vt virtutes proſequatur curam habet: vt ex Ariſtotil. 2. *moral. eudemio. cap. 6.* habemus, *& in l. prima, ff. de adilict. adict. §. sed ſciendum eſt:* morbi hæc definitio; vt cuiuſque ſit, cõtra naturam, corporis habitus, qui ad I id eius deteriorem reddat vſum, cuius ergo è natura, membrorum allata ſalus. Quæſtio autem habetur, quæ, vitia inter, includat qualitates, ac in vtrumque diſtrahitur; an improbiora, quæ ad iraſcibilem pertinent facultatem, quã quæ ad concupiſcibilem exiſtant? & locum in hoc poſterior magis obtinet, quàm princeps, & quæ venit cauſa: magis eo quod hæc recta videtur è ratione, K longinqua, cum ſordidæ brutorum, non excelſæ hominum aptior naturæ conſpiciatur: iraſcibilis autem poteſtas animalis, vt animalis potius regimen excipiat, animique frænet inſolentias, indita mentiſque, vt, & ſatelles, & miniſter adhibita, illa verò vt magis corporis ſuſcipiat cuſtodiam, quàm aliud ad munus habilis extat: qua de cauſa, vt

excel-

A excellentior animus, & vilius habetur corpus, æquali modo quæ primo præſidet facultas, auguſtior, quæ ſecundo, abiectior.

Quæ autem iraſcibilis veniat defenſionem aduerſus iſthæc ratio; ipſa namque ſuas impetu conficit operationes, ac violentia, quæ vel nulla ratione, vel cum plurimum interſit laboris, obedientiam imperio temperantiæ præſtat: Hoc autem euidenti patet forma ex iræ, ac B timoris effectu: ſed etenim quæ ad concupiſcibilem ſpectare videtur, cum acri orba ſint violẽtia eò minimè agunt modo, vt manifeſta in deſiderijs, & amore, in odio, mœrore, ac huiuſmodi affectibus, ratione conſpicimus: hac de cauſa difficiliorem vitia recipere emendationem, & deteriori perſiſtere in ſtatu, debet affirmari.

Magis autem rationi conſona iraſci- C bilis videtur, & exindè confirmationem excipit, eoquod enim quæ ipſi conuenire paſſiones videntur, nullo modo cum non parua ſit difficultas, acquirere bonum, & pro obiecto habere poſſunt, & euitare malum, ſi longè ſudor, non valent; media verò, tàm ſi depelli vitia, quàm ſi acquiri oporteat virtus, intereſſe debent; vnde, vt hæc frænum facultas excipiat de medijs haberi cognitio- D nem decet: ipſa namque varios, vti, quod offertur, vel abeſt medium, exiſtit, motus excipit, vt bonum, ipſorum opera acquirat, & mali procul dedecus expellat.

Quoniam verò *in l. prima*, §. *aiunt ædiles* videtur, vt qui mancipij venditionẽ faciunt omni certos reddant emptores modo, nihil in ſe vitij morbiue contine- E re: haberi autem cognitio debet, quæ morbum inter, ac vitium differentia exiſtat; & primo habemus in Gloſa, vt dubium expelleretur, illud, *aut vitij*, additam fuiſſe particulam, quamuis alio nota ſit in loco morbum inter, ac vitium differentia: illa namque ex tempore imbecillitas, hoc perpetuum corporis impedimentum habetur: vt Modeſtinus *in l. Itaprum*, §. *verum eſt*, *ff. de verbor. & rerum ſignif.*

Maiori ſed enim explicari extenſiòne differentiam debere mihi videtur; latius F namque, & morbus aperitur, & vitium; primus namque ad corpus, ad animum poſteriùs attinere videtur. Auth. Text. *in l. ob quæ vitia* 4. *ff. de ædilit. edicto*, & Gloſ. *in l. paciſci*, C. *de pac.* Hoc autem adeò conſonum rationi videtur, vt ex communi etiam loquendi vſu deducatur, qui malis enim præditi moribus exi- G ſtunt, vitioſi nominantur; vnde hoc licèt nomen pro contrario virtutis habitu deſumatur, hac tamen ſignificatione, & iſto minimè loquutos in ſenſu ædiles conſtat, *in dicta l. prima*, & *l. ob quæ vitia*. Ex alia verò non videtur iſtud originem excipere à cauſa, vt pro contrario ſcilicet virtutum habitu vitium accipiatur, niſi eoquod etiam qui corporis infecti morbis habentur, vitioſi adhuc nominentur. *ff. de verb. ſignif.* & Baldus *in dicta l.* 1. §. *ſed ſciendum.* H

Hæc autem huiuſmodi in caſu conſurgere differentia clarè videtur, vt morbo ſcilicet quid deformiùs extet vitium, morbus autem aliquid magè vitio exiguum: in eo atenim morboſum conſpicitur animal cum ſimplici, operæ, modò in ſeruitij perfectionem deeſſe aliquid I certum; ſed vitioſum in his, quæ ad bonum ſpectant eſſe, dicitur: qua de cauſa quia & cœcitas, & ſermonis defectio, & ſurdas retinere aures, vel omninò animalis inficiunt decorem, vel inſigni deuaſtant modo morbi nomen à medicis excipiunt; luſcities autem ex aduerſo, qui grauis & auditus, ac huius effectus generis, ex eo quod leuè ponant operæ impedimentum, vitia proprio appellantur nomine, haud autem morbi.

Supradicta verò potiùs de nomine quæſtio, quã rei de ſubſtantia videtur. K & optimo, tali de cauſa, modo Vlpianus egit, cum nullam vitium inter, ac morbum è Sabino allatam duxerit differentiam, cum oporteat ſolum ad examen venire, quibus redhibitio pro morbis conceſſa, vitijſue perſiſtat, & primo loco animi circa vitia, poſteriori verò de morbis ſermonem inſtituemus.

A Inueſtigari autem præcipua oportet
forma, ſi cuncta in ædicto compræhen-
ſa exiſtant animi vitia; dubij verò cauſa
hæc; ex eo quod tàm ex vitiorum inſo-
lentia, quàm ex his, quæ ſpectare ad
mores videntur, paſſiones inſurgunt, ha-
beri namque morbus valet, qui aliorum
velut cauſa, locum redhitioni poſſit af-
ferre: plerique namque hominum vio-
lentiæ, quæ in illos dominatur, paſſio-
B nis motu, facilique in morbum irruant
ex cauſa: hos autem inter illi præcipuè
habentur, qui ex iræ concuſſi acerbitate
febrim contrahunt, ac in ſyncopem,
trepidumque cordis motum, deductas
nec non ægritudines huiuſque in mor-
bos generis allabuntur; æqua ergo ra-
tione locus dari dubio valet, an hi veni-
re in redhibitionem poſſint? mihi enim
iſtam exigere actionem videntur. *l. ob*
C *quæ vitia, ff. de ædilict. ædict.* Sed ex na-
tura illud, & perpetua inclſet conſuetu-
dine, vt morbum animi vehemens af-
ferret paſſio: nullam, quæ ædilictio ha-
betur in ædicto diſpoſitio retinere vigo-
rem conſpicitur, eo namque animi vitia
in loco minimè debent cōcludi, vt mor-
borum enim cauſæ non de ſeipſis, at pro-
prio redhibitionis anſam effectui, qui
exindè valeat conſequi, præbeat eam-
D dem; hac de cauſa rationem procedere
in illis affirmandum, vitijs, quæ morum
videntur ad integritatem ſpectare: puta
ſi ebrietatis amator, & gulæ cum ſeruus
exiſteret, ſtudiumque in crapula pone-
ret, & aliquo præditus morbo habere-
tur, vtque quamplurimis euenit, in Ver-
tiginem, Apopleſiam, Tremorem, Arti-
tidem, innumeroſque prauos effectus ir-
rueret, redhibitoriæ dare locum actioni
E videtur: vt exiſtimo ex *l. ob quæ vitia.*
Dempto quod huiuſmodi expellere do-
minus vitia poſſet, cum vetitum, circa
hæc ſe verſari, ſeruis reddat: animi prop-
ter vitia nullum continet redhibitio vi-
gorem. *l. prima, §. fin. de ædilict. ædict.*
De morbis autem videre neceſſe an
medicorum comprobari valeat relatis,
cum ægroti, vel infirmi ſeruus corporis
eſſe præſumatur? Gratian. *diſcept. forenſ.*
19. num. 19. tom. 1. Et aſſertum volu- F
mus: quod ſi huiuſmodi, aut membro-
rum vitium, aut morbus extet, vt vſui,
ac hominis impedimenta miniſterio po-
nat, redhibitoriæ locum præbet actioni,
cum exindè morboſum eſſe mancipium,
aut vitioſum clarè pateat, quiſquis ete-
nim leuis redhibitioni concedere mor-
bus haud vſque locum valet, huiuſmo-
di & debilis febricula, & vetus quarta-
na, quæ iam poteſt contemni exiſtunt. G
dicta l. prima, §. ſed ſciendum, ff. de ædil.
ædict.

Primo autem *in §. apud Iulian.* fit quæ-
ſtio. An qui fanaticus exiſtit ſeruus, aut
dœmoniacus locum præbeat redhibi-
tioni, aut ex aduerſo fanaticus? Illos
autem inter, ac hos nulla videtur ineſſe
differentia, ſecundum Budæi ſententiã
in l. prima, ff. de ædilict. ædict. §. exempli.
Fanaticos quo in loco habitos priſco H
tempore voluit dœmoniacos: cacodœ-
monis eoquod acciti furore de venturis
vaticinia conficiebant: vt tenet Gloſa
in dicto §. apud Iulianum: quo in loco,
huius cum expoſitionem promat nomi-
nis, eos affirmat eſſe, qui multos con-
tinet in ſe ſpiritus: & ibi Vlpianus tales
affirmat ſeruos redhibitionis haudqua-
quam præbere, Iuliani ex ſententia, cau-
ſam: nulla eoquod ipſos inter, ac me- I
lancolicos adeſſe differentia conſpicitur:
ipſi namque per euentus etiam in inſa-
nias abeunt, & prophetica emittunt va-
ticinia, cum nequaquam de ijs, quæ
proferunt, intelligentiam contineant,
propriam namque perſiſtunt extra men-
tem; vt affirmatum è Platone: *in Apolog.*
Socrat. & Ariſtot. moral. eumdim. lib. 2.
cap. 9. Hac de cauſa melancolicis quem-
admodum nulla ſeruis redhibitio: *l. 2.* K
ff. eodem. Pari etiam forma neque in
fanaticis habetur: *dicto §. apud Iulianum.*
ſolum autem eis pro ſeruorum vitijs
actio præbetur, *in l. ob quæ vitia, ff. eo-*
dem: Vt ſi ebrietatis ſeſe dederet is lu-
bidini. Cepol. *in l. prima, §. idem Viuſin.*
ff. eodem.

Qui ſecundò, impetiginoſus habetur
ſeruus neq; morbum in ſe continet, nec

A uitium, cum illud, in quo impetigo exi-
ſtit, æqua valeat forma membrum adhi-
bere. *l. Pomponius §. trebati. ff. eodem.* Nec
vllo modo huius aliquod generis habe-
re, at incolumem exiſtere, affirmamus;
quemadmodum qui vnum ſibi teſticu-
lum retinet, ac aptus videtur ad gene-
rationem, *eſt dicta l. Pomponius §. ſpadonẽ.*
Dempto, quod taliter ille conſpicitur
eſſe ſpado, vt neceſſaria corporis abſciſ-
B ſa pænitus extet pars. *l. 7. ff. eodem* ſi am-
bo ſcilicet procul abſint teſticuli. Glo.
in dicto §.
Qui, Tertio, linguam amiſerit, vt pa-
riter ſimili equus forma, neutiquam ſa-
nus valet nominari. *l. ſi cui lingua ff. eodẽ*
Redhibitoriæ itaut locũ præbeat actio-
ni. Cepol. *in l. ſi cui ff. eodem.* Cum tali
autem ablata ratione videatur, vt loqui
haud equidem poſſit optima, tali de
C cauſa, è I.C. linguæ de vitio conſidera-
tio: ſi pars etenim dempta linguæ fue-
rit, ſermo procul dubio nulla deperdi-
tur forma. Mutum autem circa, magna
reperitur contrarietas, namque *in l. pro-
terui:* morboſus haud fermè, qui mutus,
exiſtit ſeruus, & minimè hac de re præ-
bere locum redhibitioni valet, *ac in l.
mutum*, morboſus videtur, qui mutus
eſt, ſeruus, ex Sabini ſententia, eamdem-
que ob cauſam, redhibitioni poteſt an-
D ſam tribuere. Aduerſas has autem ſen-
tentias in concordiam Gloſa reducere
tentat affirmans *in dicta vel proterui:* ſer-
moni, de muto ex natura, vel de eo cui
loquutionis inhæret tarditas, *at in l. mu-
tum de eo* cuius ex morbo cauſa, & qui
nullo poteſt loqui modo, fuiſſe locum.
Gloſæ autem concordia neutiquam diffi-
cultati, quæ præponitur, ſatisfacit: hoc
E autem primo patet, ex eo quia nil ad ſpe-
torem, an ex naturæ defectu, aut mor-
bi acerbitate loquelam ſeruus neuti-
quam teneat, at ſermone ſolum priua-
tus habeatur, pertineat? vnde fruſtra
hæc à lege adducta cautio, immò nul-
lius conſpicitur momenti, cum nulla
potior veniat ratio, qua magè ex natura
mutus, quàm qui ex morbo redhibitio-
ni locum præbeat. Adde quod potius
ex iſto deuenire, qui ex eo redhibitio- F
nis cauſa valeat; cum nullo modo, niſi
demas ex violentæ qualitatis morbo;
inſurgere ſermonis poſsit defectio. Illi
adde quod, alio torqueri morbo præſu-
mitur, cum eam, licet abſit, propria re-
liquiſse cum veſtigijs ſemina certum ſit.
Quamuis autem facili reſponſum affer-
re huic obiectioni modo valeat ſi ex
morbo contractum loquelæ defectum
recipere curationem poſſe affirmet; hæc G
etenim nil difficultatis reſponſio demit;
cum haud equidem futuro ſeruitutis in-
ſpici pro tempore ſtatus, at de præſenti
debeat. Accedit, quod ſi hæc in mutita-
te locum exigit actio, excipere adhuc in
cæcitate, ſurditate, ac huius è morbis
generis videretur, quo in caſu ſi ex ortu
cæcus, aut ſurdus; redhibitioni locum
præberet, non autem ex aduerſo cum
ex morbo. Sed quis iſtud eſſe falſum H
haud equidem affirmabit? Hoc nam
clarum eſt nulla huiuſmodi inſerto for-
ma; quod optimum in quocumque ha-
betur, linguæ ſcilicet vſum reperiri, cũ
id præcipuè, redhibitionem ſi dare
oporteat Iuriſconſultorum ſub examen
veniat, *vt in l. idem offil. ff. eodem.*
Nec aliqua pari forma poſteriori e
Gloſæ concordia ſatisfactio: cum aſſerat
pro eo, qui tarda loquelam promit ra- I
tione mutum *in l. vel proterui, accipi, &
in l. mutum*, de illo qui nequaquam ſer-
monis habet copiam ſermonem inſti-
tuit, per quam impropria enim ratione
loquutus textus fuiſſet, cum illi qui tar-
dum retinet linguæ vſum, muti nomen
tribuiſſet, æquali namque modo præ-
bere quiſquam cæci notam, cui debilis
in eſt oculorum acies, valeret: mutitas
autem, nil aliud, quàm perfecta loque- K
læ amiſſio extat per Tex. *in l. item* Sur-
dus *in tit. quibus non eſt permiſſum facere
teſtam.* Additur, inutile habitum, ſi in
poſterum *eadem in l. mutum*, tardam re-
tinens loquelam excepiſſet locum, *dum
in l. vel proterui pro eo*, cuius pigra vi-
detur lingua, explicari ſeruus debe-
bat.
Accedit, quod ſi de muto ex natura,

A vitæque primordijs inſtituere ſermonē.
Paulus *in dicta l. vel proterni*, voluiſſet;
maior pateret aditus, vt redhibere ſer-
uum oporteret; cui namque hoc natura
vitium indit ſurditatem adhuc affert,
l. diſcretis, §. *ſin autem*, C. *de teſtament.*
& eo in loco Gloſ. *in verbo raro*. Qua-
de cauſa vti huius homo generis, inep-
tus, & vt iuſſis obtemperet, & vt præ-
ſtet domino ſeruitia, exiſtit, mutū enim
B ſurdum, inter, & infantem, furioſum, nec
non abſentem æquiparatio habetur. Fa-
rinac. *pract. crim. parte* 2. *tom.* 1. *quæſt.*
98. *lib.* 3. *num.* 193. Nullo namque mo-
do poſſibile, quod, qui ex ortu mutus,
& ſurdis non viuat auribus: neruorum
ex eo quia defectus, & huius, & illius
cauſa vitij eſſe clarè videtur. Dum ali-
quo, minimè, ſperari tempore valet, il-
li ſanitatem aduenire; validiori qua-
C propter è ratione, dictū affirmare Tex-
tum debebat vigorem continere, *in di-
cta l. mutum*, in qua morboſum ipſum
exiſtere conſpicitur, & hoc redhibitioni
modo locus eſſet, ac ex Texto *in l. vel
proterni*, de muto, qui ex morbo, vel
cui tardus ineſt ſermo loqui adſtringe-
batur, ac nullum ideò vitium includere
debebat affirmare.

Paulus tandem è redhibitione mutum
D excepit, non eoquod morboſus haud-
quaquam ſit, attamen quia in emptorem
præſumptio reſultat, cum claro, de mor-
bo haberi poſſit, & cum faciliter venire
ſub aſpectu, quæ patent iam vitia valeāt
nullus datur locus redhibitioni, per
Text. *in l. prima*, §. *ſi intelligatur*, & *l. quæ-
ritur*, §. *ſi nominatim*, *ff. eodem*, qua de
cauſa obijci Horatij prolatum neceſſe.

Prudens emiſti vitioſum, dicta tibi lex.

E *Et in l. mutum*, de illo ſolummodo ſer-
monem inſtituit, qui ex morbo eſſe va-
leret, auditumque retinere poſſet, ita vt
cum vocatus fuerit ad emptorem ſe cō-
uertat, vnde ſi emptor, cum ipſi audi-
tum ineſſe conſpiceret, mutum haud
exiſtere putaret, ſibi redhibitionem vt
petere non eijceretur, quod ex aduerſo
euenit, ſi & ſurdus inſimul, & mutus
exiſteret. Hac de cauſa emptori, cui nil
de tali vitio in mentem veniat, & hoc F
in ſeruo poſtmodum haberi conſpicit,
redhibitoria conceſſa fuit actio.

Sanus ille minimè ſeruus nominatur,
qui aliquo exiſtit membro priuus, vel
obtruncatum retinet digitum, cum & ſi
priſtinum reduxerit eum ad ſtatum il-
lius habere vſum neutiquam poſſit. *l.* 10.
ff. eod. Quemadmodum explicaſſe Ca-
tonem conſpicimus. Qui verò digito in
pede viduus eſt, aut in manu ſi vſui red- G
ditur ineptus, dici morboſus poteſt. Cu-
ius autem plures continent, quàm eſſe
velint, & manus, & pes digitos, ſi nihil
eorum ex numero impedimenti, redhi-
bitioni anſam neutiquam valet præbere,
digitorum etenim haud aptior multitu-
dine redditur, impedimentum attamen
recipit. Hydropicum nullo ſanum eſſe
modo Vlpianus affirmauit. Miopes qui
ex Latinis luſci, morbum continere di- H
cuntur; hæc autem ipſis adeo infirmitas
ineſt, vt parua quis propè minimè aſpi-
ciat, magna verò haudquaquam pro-
cul, ipſi enim viciniùs, quàm neceſſe
oculis opponunt ſcripta. Huius etiam
generis luſcitioſi veniunt, qui nullo mo-
do nec matutinis diei horis, nec veſper-
tinis aliquid valent cōſpicere, & quam-
uis Miopes, qui penes latinos luſci no-
minantur, nullum è luſcitioſis habere
differentiam videantur, varium tamen I
in ſe aliquid retinent: primi namque
vnius luce oculi oxiſtunt orbi, poſterio-
res autem, qui debili, vt ſupra dictum,
acie vident.

Hanc verò in claſſem balbus, bleſus,
lippus, & qui tardiorem continet ſer-
monem, & varus, nec non vatius, mi-
nimè veniunt. *l.* 10. §. *quæſitum*, *ff. eod.*
Euidens ablatus minimè morboſus: cla-
uum autem qui retinet, ac polypoſus K
habetur, morbo neutiquam caret. Sed
ſi latus, vel crus, quod eſſe breuius vi-
detur, ſeruitio impedimentum adducit,
locum redhibitioni præbet, cum gutu-
roſus etenim ex natura, vel eminenti-
bus exiſtit oculis, redhibentur, & ſcæua;
Demas ſi dexteræ propter imbecillita-
tem, læuam, qua validior, adhibeat; ipſe
nam-

Digitized by Google

A namque non ſcæua tunc dici valet, ſed
mancus. Iſtum non accedit ad nume-
rum, qui olenti videtur ore, excipias
cum illud è corpore vitium, infecto, ſi
iecur ſcilicet, pulmo, aliudue membrū
illi præbeat originem, de quibus *in l. qui
clauum 12. ff. eodem.* Morboſos inter de-
bet etiā claudus numerari. *l. 13. ff. eodem.*
ac ſerua, quæ mortuos vuluæ vitio filio
vſque dimittit, non excluditur; ſed ſi
ex natura ſterilis, dicere ſanam oportet;
B ſi ex corporis habitu, morboſam. Qui
lecto dum ſomno depreſſus mingit, ſi
vrinam, veſſicæ vitio, retinere haud po-
teſt, vitia oſtendit, & redhibitioni cau-
ſam præbet; ſed ſi è ſomno perſtrictus.
ac vino, vel è ſurgendi pigritie, hoc agat,
aduerſum venit. Qui autem vuam, vgu-
lam, aut ligulam præciſam in gutture
continet, ſi vſque ſic permaneat, vt etiā
ſonticus, redhibitionis cauſam affert;
C ſed ſi ad tempus habeatur, nulla hæc
actio ratione præbetur. Coniunctis qui
ortum habet digitis haudequidem ſanus
extat, dum incommodum præſtandis
excipit in ſeruitijs. Quæ adeò ſtrictæ
mulier eſt vuluæ, vt neutiquam effici
mulier valeat, morboſa videtur eſſe.
Cum longo ſcruſuloſi tempore ſerui ha-
bentur, in vitio ſunt; ſi bis in menſis
purgatur fœmina ſpatio, haudequidem
D ſana: ſed etenim qui morboſus ante, pri-
ſtinum reductus in ſtatum fuerit, vt talis
conſpiciatur, qui morbum numquam
habuiſſe iudicetur, morboſus minimè
dici debet: his autem de morbis, & vi-
tijs extant leges, & §§. *in tit. digeſtorum
de aedilitio edicto,* & penes Cepol. *in eod.
tract.* Reliquum tamen habetur, vt ani-
maduertamus redhibitorium nullo mo-
do actionem, & quanti minoris manu-
E miſſio haud concedendam ſeruo. *l. 47.
ff. eod.* Nec vllum habere locum, ſi bo-
nis mancipium conditionibus, & quod
ante non fugerat, poſtmodum fugam
arripiat. *l. 54. ff. eod.*

DE MANVMISSIONE SERVORVM, F

*Et quando inuitis Dominis libertatem
conſequuntur.*

Cap. 5.

DVplici verò forma æreo dimitti è
ſeruitutis vinculo ſerui poſſunt:
domini ſcilicet voluntate, aut illo inui- G
to. Primo, cum iudiciali vel actione;
vel teſtamentaria, legitima necnon ma-
numittuntur conceſſione: manumiſſionis
autem definitio hæc legitimus exiſtit
actus, quo ex domini quis poteſtate de-
ſilit: quo enim, in ſeruitute, ſpatio per-
ſiſtit, ſub manu, ac poteſtate adeſſe di-
citur: indè in libertatem adducti, ma-
numiſſi, velut è manu emiſſi, vocantur:
penes antiquos enim cum è ſeruitute H
mancipia diſſoluebant, alapha percuſſa
circumagebant, liberaque haberi con-
firmabant: liberti autem hoc ideò ſuſci-
piunt nomen, velut ſi liberati nomi-
nentur: prius enim ferreo ſeruitutis erāt
addicti iugo, quo namque humanum
aggreſſa genus eſt ſeruitus, manumiſ-
ſionis conſequutum fuit beneficium.
*l. manumiſſ. 4. ff. de iuſtitia, & iure, §. 1.
inſtitut. de libertin.* Legitimus etenim I
actus exiſtit, legum eoquod fieri iuxta
præſcripta debet. argum. Text. *in l. le-
gitima ff. de pactis.*

Induſtriæ autem, ac optimæ quali-
tatis, naturæ ſeruos, qui ſibi acquirere
ſolertia victum poſſint, dimittere pium,
ac magnanimum eſſe opus affirmauit.
Sanchez *in opuſc. tom. 1. lib. 1. cap. 1. dub.*
10. Quibus autem, & hebes ingenium,
ac ſolida mens ineſt, nulla præberi li- K
bertas debet forma; cum vitia namque
ſectentur in furcis vitæ periodum ter-
minant, & concludunt, ac omnibus
quemadmodum ſeruis vſque dari liber-
tas minimè poteſt, ita etiam nequa-
quam omnibus, qui in manumiſſionem
ſeruos dare quærunt, permittitur: ſi
creditorum enim fraus hoc reſultat ex
opere, id agere dominus haud poteſt.

§. 1.

A §. 1. *inſtitut. quibus ex cauſis manumitt. non licet*. Libertati eoquod Aelia lex impedimentum ponit: illo autem in caſu quid in fraudem conficitur, cum eo quis animo, vt creditori nocumentum afferat, id agit. §. *in fraudem, inſt. eodem, l. prima, C. qui manumitt. non poſſ. l. in fraudem, qui, & à quibus manumiſſi liberi non fiunt*. Nec vllo modo qui minori, annorum viginti, in manumiſſionem B ſeruos dare valent. *l. prima. ff. de manumiſſ. §. eadem, inſtit. quibus ex cauſis*. Demas, niſi cauſæ interueniant, quæ recenſentur *in §. iuſtè à Iuſtin. inſtit. ead.* Si quis nempè genitori, aut matri, filio, vel filiæ, fratri, aut ſorori naturali, pedagogo, vel nutrici, educatori, necnon, vel alumno, alumnæue, collectaneo, aut, vt in procuratorem haberet, ſeruo, vel ancillæ, vt matrimonium inijceret, libertatem C dare manumiſſione contendat, hæc vigorem continebit lex, cum bini ſupra quatuor menſis ſpatium vxorem deſumat; excipias tamen, ſi iuſta impedimentum cauſa ponit, de his autem exempla fert Gloſ. *in d. §. iuſtè autē*.

Cum ſemel autem cauſæ ducta probatio fuerit, aut vera exiſtat, vel ex aduerſo retractum neutiquam valet excipere. §. *ſemel*, & eo in loco Gloſa, & D Aretin. *inſtit. eodem*. Cui etiam condere teſtamentum eſt prohibitum, manumiſſionem dare vetitum habetur ex Nouel. *iure Authen. ſed hodie, C. qui manumit. non poſſunt, §. totum ergo, inſtit. quib. cauſis*. Quemadmodum etiam, ſi libertas alieno ſeruo, cum inuitus ipſius exiſtat dominus, fuerit concesſa, nullam retinet efficaciam, eius ad ſimilitudinem qui pignori tantum ſeruos excipiat. *l. 3. de manumiſſ. l. ab eo, C. de ſeruis pignor. E dandis. l. 4. 5. & 6. ff. qui, & à quibus manumiſſ. liberi non fiunt. vel precario, l. ſi non proprietatē, C. de his, qui à domino manum*.

Quæ teſtamenti ergo, vel illius opera contingit manumiſſio, teſtamentaria vocatur, de hac autem exiſtunt tituli *in ff. & C.* Priſco enim tempore, vt de ſeruis manumiſſio fieret conſtituto alligata numero per Furium Camillum, & Caninium lata lege habebatur, quod F poſtmodum effractum vinculum fuit, & æqua iam in mortis limine dominis, vt ſeruos in libertatem emitterent, conceſſa facultas. §. 1. *inſtitut. de lege Fuſia Caninia tollend.* Et hac de re in teſtamento, & codicillis ab eo confirmatis directo præberi libertas debet modo. *l. liberi 43. ff. de manumiſſ. teſtament.* adde quod etiam puero datur. *l. cum ſeruus 14. & l. libertas 17. ff. eodem*. Ita etiam G cum qua interuenit conditio. *l. ſi fructuarium 6. l. Neratius 7. l. ſi quis libert. ff. eodem.* Nec non cum fideicommiſſum habetur. *tot. titul. de fideicommiſſ. libert.* Illo autem caſu, teſtamento quis manumiſſus libertatem dicitur conſequutus; quo vigorem illud contineat, & hæreditatem ſucceſſores adiuerint. *l. teſtament. manumiſſ. 23. & l. teſtament. libert. 25. ff. de manumiſſ. teſtament. l. 2. H C. de teſtament. manumiſſ.* Vel ſi cum omiſſa teſtamenti fuerit cauſa, quis in fraudem teneat rei poſſeſſionem. *l. prima, C. ſi omittatur cauſ. teſtament.* Cum ambiguo namque ſumma in ſtatu libertatis debet in fauorem ſuſcipi defenſio. *l. prima, & ſecunda. l. Diuus Pius 26. ff. de manumiſſ. teſtament. l. penult. C. de fideicommiſſ. libert.*

I Ad lucem & ſi haud venerit, legari quoque ſeruo libertas valet, cui, cum humanas emiſſus ad auras, & idoneus exiſtat, ſi diſſoluere ſeruitutis dominus vincula negarit, Iudicis poteſt authoritate libertas afferri. *l. Ancilla, C. de fideicommiſſ. libert.* Abſenti adde quod per epiſtolam, cum quinque adhibeantur teſtes, & ſubſcripti veniant concedi valet. *l. unica, §. ſancimus, C. de latin. lib. toll.*

K Libertatem etiam conſequuntur ex voluntate ſerui, qui pileum domini ducunt in funere, vel cum iuxta lectulum adſtent cadaueri auram ducere videantur, cum teſtatoris attamen, aut hæredis hoc ex voluntate accidat. *d. l. vnica, §. ſed & qui domini funus, C. de lat. libert. tollend.* Qui enim pileum ſeruos ducere permittit oſtentationē facere populo cōſpicitur liberos illos exiſtere: hi namque abſciſ-

A abſtiſſo pilo, raſoque vertice ad pileum libertatis inſigne vocabantur: vt eſt teſtis *lib. de aditit. 4.* Liuius. Seruo libertas acquiritur, cum ipſi dominus quinque, ſi adſint teſtes, inſtrumenta præbeat, vel diſrumpat. *d.l. vnica, §. ille etiã de lat. lib.* Suum etiam ſi penes acta filium eſſe, affirmet, ſeruum, liberũ dominus efficit, quamuis nullo in filium ſuſcipiat modo. *d.l. vnica, §. ſimilique modo, C. de lat. lib. toll.* **B** Cum ancilla nec nõ libero vincitur, ſeruitutẽ relinquit. *d.l. vnica, §. ſed & ſi quis, & Auth. ad hoc de lat. lib. tollen. §. ſi verò ab init. & §. adſcriptio, auth. de nupt. collat. 4.* Adde quod ſeruus, qui viginti ſpatio annorum in libero bona fide ſtatu permanſit libertatẽ conſequitur. *l. fin. C. de long. tempor. præſcrip. quæ pro lib.* Accedit, quod ſi elapſum poſt quinquennij ſpatiũ libertatis in poſſeſſione mortem ille ſub- **C** eat, nulla de ſtatu agi cõtrouerſia valet. *l. fin. ff. & C. ne de ſtatu lib. poſt quinq. quær.* venit etiam: ſi eũ ſciat dominus, nec vllã faciat contradictionẽ in clerũ introductus ſeruus fuerit, ordineſq; ſuſceperit: illo enim in caſu liber euadit, ac ingenuus. Abb. *in cap. 2. de ſeru. non ordin.* Inſuper ſi, cum ſeſe religioni ſeruus adſcripſerit, dominus haudquidquã, de hoc, adduxerit cõtrouerſiæ. *d. cap. ſi ſeru. & in can. ſin. cap. 17. quæſt. 2.*

D Poſteriori autem ratione, inuitis nimirũ dominis, multiplici poſſunt conſequi libertatẽ forma ſerui. Et primo quidem Iudicis è ſententia: vt ſi ad libertatẽ ſeruus, cũ dicat ſeſe ingenuum eſſe, proclamet. *tot. tit. ff. de lib. cauſ.* Si cũ infirmus ſit, ſecundo, expulſus à domino, haudquaquã fuerit alicui pro cura in commendationem datus, nullo ſibi patronatus iure **E** deſumpto. *l. vnic. §. ſed ſcimus, C. de lat. lib. toll. §. ſi verò ab initio, & §. ſiue multò potius, auth. de nupt. coll. 4. l. fin. §. his toll. C. de bon. lib.* Domini, tertio, contra voluntatẽ ſeruus liberũ venit in ſtatũ, cũ ea in venditionẽ datus lege fuerit, vt certi ſpatio temporis conſũpto ſeruitutẽ deſerat. *l. 1. ff. de colluſ. deteg.* Ex lege diuina, quarto; nã Exod. & Deuteron. 15. hæc habẽtur. *Si emeris ſeruũ hebræũ ſex annis ſeruiet tibi, in ſeptimo egredietur liber gratis, cũ quali veſte intrauerit, cũ tali exeat, ſi habẽs vxorẽ, & vxor egredietur ſimul, ſin autẽ dominus dederit illi vxorẽ, & peperit filios, & filias, mulier, & liberi erunt domini ſui; ipſe verò exibit cũ veſtitu ſuo. Quod ſi dixerit ſeruus diligo dominũ meũ, & vxorẽ, ac liberos, non egrediar liber, offerat illum dominus Dijs, & applicabitur ad oſtiũ, perforabitque aurẽ eius ſubula, & erit eis ſeruus in ſæculũ.* **F**

In plurimis, quinto, caſibus libertatem in præmiũ acquirit. Et primo, ſi dominiũ è **G** morte vindicet. *C. quib. ex cauſ. ſer. pro lib. præm. accip.* ſi eum, adhuc, ex quo monetę fit corruptio, clara in medium adducat forma. *l. 2. eod.* ſi virginis etiam detegat raptorẽ. *l. 3. eod.* Si militiæ nec non deſertorẽ in abditis eſſe minimè permiſerit. *l. 4. eod. l. 1. C. de deſert. & occult. eos lib. 12.* Ex alio ſexto, diuinæ legis præcepto, quod in 21. *Exod. cap.* vbi ſcriptum appa- ret. *Si percuſſerit quis oculum ſerui ſui, vel* **H** *ancillæ ſuæ, & luſcos eos fecerit dimittet eos liberos, pro oculo, quẽ eruit, dentẽ quoq; ſi excuſſerit ſeruo, vel ancillæ ſuæ ſimiliter dimittet eos liberos.* Ciuili adde quod iure, cum duriùs, quàm neceſſe, in ſeruum dominus inſurgeret illius ad venditionem adeò cõpellitur, vt illius neutiquã in facultatẽ redeat. *l. 2. de his, qui ſunt ſui, vel alien. iur.* Poſtliminij, ſeptimo, iure *l. fin. ff. de capt. poſtlim. reuer.* Priſtinũ ex eo quia, **I** poſtlimnij ius, hominẽ affert in ſtatum. *l. poſtlim. & l. poſtlim. eſt ius, ff. eod.* Cũ transfugã demas, qui hoc minimè ſub ius veniunt. *l. poſtlim. §. transfug. & §. ſtatu lib. de cap. l. 3. ff. de re mil.* Si Iudæus, octauo, ſeruum emerit Chriſtianũ, eũ in ſeruitute retinere haudquaquã valet. *cap. 2. de Iud. canon. mancip. 54. diſt. l. vn. ne Chriſtianos mancip. Iud. hab.* Cũ plures, nono, vnũ teneant ſub poteſtate ſeruũ domini, & ali- **K** quis in manumiſſionẽ dare uellet, alius uerò contenderet, libertatẽ illo acquirit inuito, ſi pretij, quod ea præberi pro parte debet, prius fiat ſolutio, ut ſupra *de priuil. lib.* dictũ fuit *l. 1. §. his itaq; C. de com. ſer. manumiſ.* Iniquo, decimo, Dominus animo ſeruitutis diſſoluere ligamina ſeruo cogebatur publico ſi eum proſtituiſſet modo. *l. ſi lenones, C. de Epiſ. aud.* Pãdectarũ & ſi iure uenditionẽ ſolũmodo facere

cere

A cere dominium compelleretur. *l. 2. de his qui ſunt ſui, vel alieni vi.* Quod maiorem
excipit efficaciã, ſi ea facta fuerit ancillæ
uenditio condione, ut nullo proſtitui è
domino deberet. uenditoris etenim pro-
ſtituta uoluntate libertatem conſequitur.
l. 1. C. ſi mancip. ita veniat, ne proſt. & Pius
Cæſar, ex quo uiolẽtia in ſeruum ad im-
pudicitiam fit, uenditionem patrari, licèt
inuito, de illo ſtatutum uoluit. *in l. 2. de*
B *his qui ſunt ſui, vel alie. iur.* Libertatẽ, un-
decimo, ſeruus acquirit, ſi cum Epiſcopi
ſcientia interueniat, & Dominus abſit, ac
ignorantiam de hoc habeat, ordines ex-
cipiat, illius; & ſi ad pretium in duplum,
qui ordines confert, obligetur: per Tex.
in cap. ſi ſeru. abſente 54. *distinct.* Nauar. *in
manu. cap.* 27. *n.* 204. & alij penes Bar-
bo. *in collect.* DD. *in lib. 4. decret. ſuper cap.
peruenerabilem, qui filij ſint legitimi n.* 17.
C Luctuoſum etiam, Redemptione ſeruitu-
tis poteſt linquere ſtatum, hæc autẽ plu-
ribus effici modis ualet. Et propria, pri-
mo, ex re, cum dominus aliquid nimirũ,
ſeruo, ut ſibi uelut propriũ detineat, mi-
nimè dare negat aliena, Secundò, pecu-
nia, cum ſuis ipſe ſcilicet precibus efficit,
ut redemtionẽ aliquid afferat: uel ſũmã
ea præbeat conditione, ut illa ſe libertati
reſtituat. Si quiſquam, tertio, uiuos in-
D ter, uel ſua ſponte aliquid teſtamẽto pro-
prijs relinquat, ea de cauſa, hæredibus,
ut iſto Titij ſeruo redemptionem afferãt:
Illo autem caſu, quo tali ſeruus forma
libertatem conſequitur, ipſi nequaquã,
ac domino, ut ſeruitute deſiliat, nũmi tri-
buũtur. Sui, quarto, facere poteſt redẽp-
tionẽ ſeruus pecunijs ita ex alio ſuſcep-
tis, ut illarum, poſtquam libertatẽ con-
ſequtus, reſtitutionem proprio faciat do-
E mino. *In l. is qui ff. de manumiſſia.* ita,
quinto, legimus: *Sine ex peculio, quod ad
vẽditorem pertinet, ſiue ex aduentitio lucro,
ſiue etiam amici benificio, vel liberalitate, vel
rogante eo, vel repromittẽte, vel ſe delegante,
vel in ſe recipiente redemptus, credendum eſt ſuis nummis eum redemptum: ſatis
enim eſt, quod is, qui emptioni ſuũ nomen ac-
commodauerit, nihil de ſuo impendit.* Illo F
igitur caſu, proprijs quiſque ſuam num-
mis redemptionem facere dicitur, quo
mutuum ex aliquo, vt ſibi excipiat liber-
tatem, deſumat aurum, & illi, iam effectus
liber ducit, qui mutuum præbuit, vt alijs
ſeruitutis diſſoluerentur ligamina, vel vt
ipſius redemptio ſerui fiat, cuncta verò
iſthæc docet Azor. *to. 2. lib. 2. cap. 36. qu. 2.*

Notanda ſed enim è ſupradictis hæc
veniunt; & primo ſi certũ facta ſerui fue- G
rit infra ſpatium vẽditio, adhoc, vt liber-
tatem conſequatur, cum nullo manumiſ-
ſus modo ſit, & eadem perſiſtat venditor
in voluntate, ſeruitutem haudquaquam
perpeti elapſo tempore debet; ſed ſi hu-
manas reliquerit venditor auras hæredis
minimè perquiri volũtatem oportet *l. 3.
ff. de ſeruis export.* Quod ſi viginti anno-
rum minor, Secundò, alicui ea mẽte ſer-
uum vendiderit, ac etiam præbuerit, vt H
illum in manumiſſionẽ daret, nullius vi-
detur actionem facere momenti; nã hac
licèt minor duxiſſet cauſa, vt viginti cũ
ad annos ipſe perueniret libertatem pro-
prius acquireret ſeruus, magnæ haud
equidem conſiderationis eſt, quod aliud
tranſtulerit conceſſionem in tempus, mi-
noris ex eo quia conſilio, velut parum
conſtanti, lex reſtitit. *l. 4. ff. eodem.* Si ea
venditor cautela. Tertio, vel ne in manu- I
miſſionem, aut in proſtitutionem dare-
tur, ſeruæ fecerit venditionem, & aliquo
emptor opere illud aduerſus pactum, ex
quo fuerat adſtrictus faciat liberã demõ-
ſtrat ſeruã eſſe. *l. 6. ff. eodẽ.* Si quis, eo mã-
cipij, quartò, fecerit venditionẽ, vt alte-
rius illud ſeruitium ſubire minimè poſſit,
quàm emptoris, ipſius poſt mortem dari
in manumiſſionem det, ac in libertatem
cõſtitui: diui namq; Marci, lege libertatis
in vendendo, id & ſi ante manumiſſum K
haud equidẽ fuerit, ſemeſtri liberũ ſpa-
tio fore firmatur, emptoris licèt, in hoc,
minimè uoluntas concurrat, & ipſius in
mortis tempus libertatẽ uenditor id cõ-
ſequuturũ ſtatuerit per Tex. *in l. cum* 10.
ff. eodem.

FINIS.

NOTABILIVM INDEX RERVM.

QVAE IN PRIMO OPERIS TOMO CONTINENTVR.

A

Abbatiſſæ munus non poteſt ſpuria ſumere. litera H. fol. 151.
Abigei qui dicantur. E. & G. 273.
Abigei, & furis differentia. F. 273.
Abigeorum pænæ. I. & ſeq. 273.
Abigeis fauentium pœnæ. B. & ſequen. 274.
Aboriginum Regis hiſtoria. k. 8.
Abortus coniecturæ. Vide Obſtetrices.
Abortiui qui dicantur, & an veniant filiorum nomine? E. & ſeq. 119.
Accuſatio de ſuppoſitione partus. B. & ſeq. 123.
Actionis redhibitoriæ, vel quanti minoris, vel de ornamentis, tempus. B. & ſeq. 265.
Actio contra commodatum duplex, & quæ? I. & ſeq. 258. A. & ſeq. 259.
Actio damni infecti, quando locum habeat? fol. 30. H. Vide damni infecti.
Actio commodati contraria, quando competat? E. & ſequent. 259.
Adoptio quid, & quomodo fiat, & eius effectus? H. & ſeq. 132.
Adoptionis, & arrogationis differẽtia. D. & ſeq. 135.
Adoptari, & arrogari qui poſſunt. Et qui non? H. & ſeq. 136. A. & ſeq. 137.
Adoptari, & arrogari qui valent? k. 135. Qui non? C. & ſeq. 136.
Adoptione an tollantur iura ſucceſſionis. A. 138.
Adoptans an ius habeat in ſucceſſione adoptati. I. 138.
Adam deformatus. A. & ſeq. 26.
Adam, & Eua ſi non peccaſſent, an ſeſe ad generandum coniunxiſſent. B. & ſeq. 45. Confutatur opinio Van-Helmontij. E. & ſeq. ibid. A. & ſeq. 46.
Adam primus veſtimentorum inuentor, H. 176.
Adam qua forma debitum coniugale petijt? C. & ſeq. 71.
Adulterio an amittatur ius petendi? k. 68.

k.68. A. & ſequent. 69.
Adulterium an ſit contra ius naturale? H. & ſeq. 78. Eius pœnæ apud leges, ac nationes. F. & ſeq. 78. A. & ſeq. 79. Grauitas, & damna. H. & ſeq. 79. A. & ſeq. 80.
Adulterium ſeparat quoad thorum. Vide diuortium.
Adulterium adulterio an compenſetur? H. 103.
Adulteræ filij præſumuntur eſſe mariti, & quomodo? H. 106. Niſi mariti abſentia probetur. k. 106. Quomodo talis abſentia probetur. D. & ſeq. 118. An eo præſente aliqua concurrant ad contrariam præſumptionem. B. & ſeq. 121.
Adulteri an ad militiam admittendi. D. & ſeq. 465. Quanto tempore miles debet honeſtè viuere, vt infamia tollatur. E. & ſeq. ibidem.
Aedificiorum inuentio. B. & ſeq. 289. Neceſſitas. D. ibidem. Superbia. D. ibidem. Modus. H. & ſeq. ibid. Reparatio laudabilis. A. & ſeq. 290. Exceſſus damna. K. 289. exempla ibid.
Aedificiorum priuatorum moles eſt ad domini libitum, niſi adſit contraria prohibitio. D. 294. Limitationes F. & ſeq. ibid. Quando æmulatio impediat, quando verò non. K. 294. A. & ſeq. 295.
Aedificans in alieno fundo bona fide, an teneatur ad fructus? I. 295.
Aedificia aduerſus minimè facięda, vel non iure facta, remedia. D. & ſeq. 299. Actio contra talia ædificia quibus competat, & contra quos. A. & ſeq. 300. Quibus modis agi, & excipi poſſit? E. & ſeq. ibidē. Quid, ſi per ſeruos facta fuerint talia ædificia. H. & ſeq. ibid. & A. 301. Quid, & ſi per tutores, & curatores? K. 300. Quid ſi per mandatarium? A. 301.
Aedificium alienum in noſtro ſolo, an propria poſſimus authoritate demoliri? B. 304. quid ſi ædificium ſit Eccleſiæ. B. ibid. quid ſi commune cũ ædificante. C. ibid.
Aedificium ſi ſit in loco publico, à quo fieri nũciatio poteſt. E. 304. Et an hoc propria valeat deſtrui facultate. F. ib.
Aedificantem contra, Eccleſiam, vel Capellam, an habeat nunciatio locũ. G. 304. an quando reficitur. ibid. & ſeq. Ampliatio. I. ibid. Limitatio k. ibid. A. & ſeq. 305.
Aedificata ſuperficie deſtruenda an ſuperficiarij contractus ceſſet. B. & ſeq. 305.
Aerem primum rerum omnium principium putantes, & quare. A. & ſeq. 44.
Aeris ſerenitas publicis ædificijs neceſſaria, quàm damnoſa inſalubritas. A. & ſeq. 292. quomodo cognoſcenda? E. & ſeq. 292. A. & ſeq. 293.
Affinitas quid, & quomodo matrimonium impediat. H. & ſeq. 56. Et ius petendi. I. & ſeq. 69.
Affinitas ſpiritualis quomodo, & quando impediat ius petendi debitũ matrimonij. C. & ſeq. 69.
Agriculturæ primus ſectator. B. & ſeq. 188. B. & ſeq. 190. eius excellentia. D. & ſeq. 188. Nobilitas ex ijs, qui eam ſequuti. D. & ſeq. 196. Vtilitates. A. & ſeq. 197.
Agricola quid cauere debet in comburendis agrorũ ſtipulis. F. 192. Quando, & ad quid teneatur, ſi in comburendo intulerit vicinis damna. A ibidem.
Agricolarum priuilegia. D. & ſequen. 193. H. & ſeq. 194. A. & ſeq. 195. Eorum animalia, & inſtrumēta agriculturæ ſeruientia, an expignorari poſſint. I. & ſeq. 193. A. & ſeq. 194.
Agricolæ an poſſint deſterrari. F. & ſeq. 193.
Agricolarum ſpes ſæpè decipit. A. & & ſeq. 198.
Agricultura duplex ruralis, & hortenſis. E. 198. vtriuſque principia. k. ibidem.
Agricola terræ diuerſitatem cognoſcere debet. F. & ſeq. 198.
Agricolarum ſpecies. A. & ſeq. 199.
Agricola an expelli poſſit à prædio ruſticano pro vſu domini. H. 201.

Agri-

Agricola, ſeu colonus malè ſe habens in prædio ruſticano excolendo, an valeat expelli. K. 201.
Agricola vltimo anno. Vide Colonus.
Agriculturæ anni initium. Vide anni initium.
Agriculturæ furantium inſtrumenta, quæ ſit pœna? D. & ſeq. 239.
Agricola an poſſit à furripientis facultate fructus auferre, & furem ad Iudicis conſpectum ducere. H. & ſeq. 240. Et quid ſi fur agricolam percutiat? I. 240.
Agricolæ animalia locans, ſi quid locatoris culpa, Agricola ſua ſine culpa patiatur, ad quid tenetur? K. 255.
Agricolam conductorem prohibens, ne duriùs boues fatiget, ad quid tenetur? B. 156.
Alexāder fuga ſe defendit à Patris irà. E. 154.
Alimenta debent parentes filijs præſtare; quomodo, & quæ? vide Parētes.
Alimenta an debeant filio, pendente lite, præſtari à Patre, illum ſuum eſſe filium negante. B. & ſeq. 160.
Alimentis renunciatis non cenſetur quis renunciare veſtes. quare? A. 181.
Alienationis nomine venit etiam conceſſio emphyteutica. H. & ſeq. 221.
Alienationis prohibitio in rebus emphyteuticis, an etiam ex cauſa dotis locum habeat. H. 216.
Alienari vt poſſint res eccleſiaſticæ per Prælatos, ſi ſunt de iure patronatus, quæ requirantur. A. & ſeq. 222.
Androginus quid? A. 44. Hæreſis eorum, qui androginos primos parentes putarunt, confutatur. B. & ſeq. 44. A. 45.
Animam rationalem diſcurſus oſtendit, non ſic extrinſeca forma. D. & ſeq. 9. A. & ſeq. 10.
Anima rationalis quando infunditur. A. & ſeq. 75. Dei ſpiraculum. I. 25. Error aliquorum. ibidem. Vera ſententia. k. ibid. Non educitur à ſemine. k. 73. A. & ſeq. 74.
Animæ rationalis excellentia, & quòd ſit imago Dei, deſtruit figmenta nonnullorum circa ipſam. C. & ſequent. 26.
Animæ rationalis ſedes. D. & ſeq. 76.
Animæ deformitatem habēs, an habeat ius petēdi debitum coniugale. G. 68.
Anima rationalis ſpiritualis. F. & ſequ. 75. Eius potentiæ, & effectus. G. & ſeq. 75. Nomina. k. ibidem. A. & ſeq. 76.
Anima vegetatiua in plantis, & feminibus, & eius effectus. I. & ſeq. 188. A. & ſeq. 189.
Animæ vegetatiuæ facultates quæ. I. & ſeq. 189.
Anatomia quam neceſſaria ſit medicis. A & ſeq. 337. Quotuplex? B. 337. Eius ſubdiuiſiones, & deſcriptiones, ac differentiæ. C. & ſequent. 337. Partes Principes. F. & ſequen. ibidem.
Anatomiæ medio cognoſcitur ſedes humorum, & quid, & quotuplex humor? G. & ſeq. 337. item ſpiritus ſedes. H. & ſequ. 337. particulares corporis partes. I. & ſeq. 337.
Anatomicæ capitis partes. k. 337. A. & ſeq. 338. A collo inferiùs. F. ibid. Thoracis. G. ibid. Ventriculi. H. ibid. Fel, lien, renes I. & ſeq. ibid. Foramina. k. & ſeq. ibid. A 339. Plaura, mediaſtinum quid? A ſeq. 339. Peticordium, ſiſtole, & diaſtole. B. & ſeq. 339. Quam hæc à medicis ſpectāda. D. & ſeq. 339. Quando Medici ſint in culpa? A. & ſeq. 340.
Animalia poſſunt pluribus modis alteri tradi. E. & ſeq. 243.
Animalia Clericorum damnum dantia, an pro damno ſoluēdo à ſeculari Iudice poſſint retineri. K. 166.
Animalia cuſtodientes ad quid tenentur. G. & ſeq. 243. A. & ſequ. 244. Quando in culpa dicuntur, vel non. F. & ſeq. 244. A. & ſeq. 245.
Animalium conductor: vide conductor animalium.
Animalium venditor. vide venditor animalium.
Animalium vitij, ac morbi diſtinctio. B. 260.

Animalium vitia, & morbi, vt redhibitoriæ locus ſit, ſub examine ponuntur. H. & ſeq. 262. A. & ſequ. 263. A. & ſeq. 264. Vide etiam vendito equo.

Animalium paſcentium per tranſitum ad quid teneatur dominus. k. 268.

Animalium paſcêtium hypotheca. A. & ſeq. 271.

Animalibus exiſtentibus extra locum, in quo paſcua ſumpſerunt, quomodo paſcui pro pretio recuperando procedi opus ſit. E. & ſeq. 271.

Animalium domini cõtra fures, & Abigeos qua procedere forma poſſint? B. & ſeq. 272.

Animalia, quę expignorari non poſſunt, nec confiſcari, nec extra territorium aſportari. H. & ſeq. 273. Limitationes. ibidem.

Antimonium an verè omnia metalla aſſumat præter aurum H. & ſeq. 43. D. 415.

Anuli coniugalis ſignificationes. B. & ſeq. 77. eius datio. vide ſponſalitia.

Aqua quomodo ignis nomen ſortiatur. Vide ignis.

Aquam primum omnium rerum principium contendentes. C. & ſequen. 411.

Arrogatio quid, & eius effectus? H. & ſeq. 134. an per eam tollatur ius ſucceſſionis. C. & ſeq. 188.

Arrogator quoad ſucceſſionem. Vide adoptio, & adoptans.

Arbores emphyteutici fundi vi ventorũ deiectæ cuius ſint? A. & ſeq. 221. Cuius vetuſtate collapſæ conducti etiã fundi. B. 221.

Arbores furtim cędentium pœnæ. H. & ſeq. 239.

Arborum nomine an veniant vites, arũdines, & ſalices. B. 240.

Arborum furtim cæſarum an pœna teneantur, qui malleos non adhuc radicatos vellunt, C. & ſeq. 240. An, qui oleæ ſtirpem non radicatam. D. 240.

Arenaria quid? k. 277. quando eã exercentes ſunt infames, ibid. & A. & ſeq. 278.

Architecturæ laudes. C. & ſequen. 290. Ipſi Geometria, & Aſtrologia ancillantur. D. & ſequ. 290. eius partes quot, & quæ. E. & ſeq. 290. quotuplex ſit. B. 290.

Architectus quis, & qui miniſtri. H. & ſequ. 290. quid in turrium conſtructione ſeruare debet. I. & ſequ. 290. quid in templis ædificandis. I. & ſeq. 293. A. & ſeq. 294.

Architectus vitioſum, aut non durabile formans ædificium, ſicuti & reliqui fabri ad quid teneatur? B. 361.

Armis vtentium, ſine Principis facultate, pœnæ. F. & ſeq. 537.

Armenius Coniſſa debili vulnere mortuus eſt. k. 353.

Argyræ capitis vulnera facilè curantur. k. 354. A. 355.

Artabanus ſimplici vulnere in bracchia extinctus. H. 353.

Artificis nomine quis veniat. H. & ſeq. 432. A. & ſeq. 433.

Aſpectus indicare ſolet mores. k. 52. A. & ſeq. 53.

Aſpectus conformitas patris, & filij. D. & ſeq. 111.

Attilæ Regis Hunnorum hiſtoria. k. 8.

Auxilium à Catholicis an peti poſſit ab Infidelibus. k. 503. A. & ſequ. 504. vbi exempla, & limitationes.

B

Bannitum occidens an ſit pacis violator. fol. 128. lit. D.

Baſtardi an veniant filiorum nomine. B. & ſeq. 105.

Belli cauſa, & origo. H. ſeq. 437. A. & ſeq. 438. quid ſit? F. & ſequ. 438. quotuplex. I. & ſeq. ibidem. F. & ſeq. 429. quando peccatum inducat. B. & ſeq. 438.

Belli, & prælij differentiæ. B. & ſequ. 439. pugna, militia, bellum, vnde dicantur. C. & ſeq. 349. belli defenſiui, & offenſiui differentiæ. F. & ſeq ibid. quid iuſtum defenſiuum. C. & ſeq. 440. quid diuerſiuum. A & ſeq. 44.

Digitized by Google

44. & ibi exempla.
Bellum è multis capitibus dicitur iniuſtum. C. & ſeq. 441. G. & ſeq. ibid. K. ibid. A. & ſeq. 442. & ibi exempla. A. & ſeq. 443. Belli mala. D. 517.
Bellum priuati contra ſuperiorem an aliquando liceat. D. & ſequ. 443.
Belli cauſæ iuſtæ. G. & ſeq. 443. C. & ſeq. 446. An ſit iuſtum contra deficientes à proprio domino? D. & ſeq. 443. vel vt Ciuitas, aut Prouincia proprio reſtituatur domino. k. 443. A. 444.
Bellum an ſit iuſtum, ſi grauis iniuria Reipublicæ, vel Principi illata ſit? B. & ſeq. 444. An contra eos, qui nocentes, ne puniantur, prohibent. D. & ſeq. 444. an contra illos, qui antiquum ruperunt fœdus. E. & ſeq. 444. an in eos, qui ne per ſuam trāſeant prouinciam cum promiſſione de non offendendo, prohibent. G. & ſeq. 444. *A.* & ſequ. 445. an cū ſui auxilio egent ſocij, quòd iuſtè afferri bellum poſſit. B. 445.
Bellū in idololatras, & hæreticos quomodo, & quando liceat. C. & ſeq. 445. A. & ſeq. 446. E. & ſequent. ibidem.
Belli iuſti Pſeudo-politicorū duæ cauſę proponuntur, & impugnantur. G. & ſeq. 446. A. & ſeq. 447.
Bellum an poſſit eſſe ex vtraque parte iuſtum. H. & ſeq. 447. A & ſeq. 448. quid de militibus in tali bello. H. & ſeq. ibidem.
Bellum offenſiuum quis inducere valeat? A. & ſeq. 449. an Iudex habens merum imperium. E. & ſeq. ibidem. an ſubditi in dominum. H. & ſequ. ibidem. an Ciuitates. k. 449. an pro tutela vitæ, & bonorum. k. ibid.
Bellum pro quibus indici poſſit, & quæ requirantur, vt indicatur. H. & ſeq. 450.
Bellum non temerè incipiendum, quæ ante illud conſideranda, & quā laudabile ab illo, etiam iuſto, abſtinere. E. & ſeq. 452. *A.* & ſeq. 453.
Belli conſilia quam diligentèr Princeps examinare debeat. F. & ſeq. 453.
Bella infructuoſa, & damnoſa. *I.* & ſeq. 453. *A.* & ſeq. 454. exempla. ibid.
Bella perſuadere conſiliarij cauere debent, & quare? G. & ſeq. 454.
Bello pernecеſſarius pecuniæ apparatus. B. & ſeq. 455.
Bello quàm neceſſarius commeatus, & damna ex cibo deficiēte. *A.* & ſeq. 456. exempla. F. ibid.
Bello quàm neceſſaria armorum copia, & ſpecies armorum, ſolertia, & alia quamplurima. H. & ſeq. 456. H. & ſeq. 457. *I.* ibid.
Belli ſtratagemata quid ſint, an, & qualitèr eis vti liceat? D. & ſeq. 449. A. & ſeq. 500.
Bellantes an innocuos, & eorum bona lædere poſſint. B. & ſeq. 500.
Bellico tumultu bona mobilia capta cuius ſint? C. & ſeq. 514. Cuius immobilia. I. ibid. intra quale temporis ſpatium in dominium tranſeant capientis. *A.* & ſeq. 515. Et quarū perſonarum. D. & ſeq. ibid. quid de bonis præſidiariorū militum? G. & ſeq. ibidem. quid de Chriſtianis captis in bello? k. 515. A. & ſeq. 516.
Belli ciuilis cauſæ ſeptem quę? I. & ſeq. 529. *A.* & ſeq. 530.
Bellum ciuile quid, & eius damna? B. 530. & ſeq.
Beneficium deducto ne egeat quibus, & quando filijs competat? H. & ſeq. 174. A & ſeq. 175.
Beneficiatus ſucceſſor an, & quando teneatur ſtare colono? A. & ſequen. 204.
Blettij an ſint homines? k. & ſeq. *A.* & ſeq. 8. Cur ita ſint? ibid.
Bona fideicommiſſa cauſa ſtudij an poſſint alienari? C. 161. an etiā cauſa patrimonij filio, volenti ſacros ordines ſuſcipere, faciendi. B. 162. quādo hæc alienatio dicatur fraudulēta, quando non? C. & ſeq. 162.
Boues non poſſunt confiſcari. *H.* 272. Limitatio. ibidem. Nec expignorari. Limitatio. ibidem.

Boues

Digitized by Google

Boues non ſoluto pretio non poſſunt extra territorium duci. K. 272. A. 273.

Boues poſſunt vendi cum pacto, ne macellentur, & quomodo. C. & ſeq. 273.

C

CAlcinatio quid, & quando fiat G. & ſeq. 464. Vide Chimicus proceſſus.

Carcerarius ſi carceratus moriatur quid agere debeat, ne culpa teneatur. H. & ſeq. 251. A. & ſeq. 252.

Capitis diminutio quid, & quotuplex. C. & ſequ. 23. & per quam Ciuitas amittatur. ibid.

Capitis diminutionis maximæ olim, quæ pœna. D. 23. hodie quæ. F. 23. an ciuitas recuperetur. ibidem.

Caſtrum quid ſit, & quale eſſe debeat? C. 19. cuius imperio ſubſit. E. 19. limitatio. F. & ſeq. 19.

Caſtrum dirutum ſi reædificetur, an antiqua recuperet priuilegia. H. & ſeq. 19. A. 20.

Caſu per aliquam tranſiens ciuitatem, ſuſcipit quis filium, an illius ciuitatis ciuis natus fiat. B. 23.

Carnalis copula vſque ad quem gradũ impedit matrimonium, & quotuplex ſit? H. & ſeq. 56.

Carnium eſus: Vide eſus carnium.

Carolus Quintus prohibuit veſtium luxum, c. 186.

Capilli, vt formoſiores, vel tardiores renaſcantur quorum ſignorum, & Planetarum aſpectus ſeruandi. A. & ſeq. 350. item vngues. B. ibid.

Catholici an infidelibus debeant, & hæreticis fidem præſtare. E. & ſequ. 503. exempla, & argumenta. ibidẽ.

Catholicis an aliquando liceat vti auxilio infidelium. k. 503. A. & ſequ. 504. exempla, & limitationes. ibid.

Catholicos captiuos redimere quanti ſit ponderis. D. & ſeq. 543.

Canon non augetur meliorato fundo. H. & ſeq. 198.

Centaurus Dino Antonio apparens an fuerit homo? H. & ſeq. 9. A. & ſeq. 10. K. & ſeq. 10.

Chirurgiæ qualitas. B. & ſeq. 349.

Chirurgiæ ope probatur circulatio ſanguinis. E. & ſeq. 346.

Chirurgiæ operationes, & inſtrumenta. I. & ſeq. 346.

Chirurgi cuius qualitatis faſcijs vti debeant. K. 346. A. & ſeq. 34. quomodo hypodeſmidis. C. ibid. Splenijs. D. ibid. Puluillis. E. & ſeq. ibi. Penicillis. G. & ſeq. ibid. Ferulis. k. ibi. A. & ſeq. 348. Fibulis. k. ibid.

Chirurgi inſtrumentorum nomina, formæ, & applicationes. G. & ſeq. 348.

Chirurgi in ſecunda vena corporum temperamenta, & ætates qualiter reſpicere debent. H. & ſeq. 348. itẽ anni tempora, & horas. I. & ſequen. ibid. item Planetarum, & ſignorum aſpectus, & concurrentias. k. & ſequ. 348. a. & ſeq. 349.

Chirurgi quomodo, & ad quid, & ex qua parte ſacrificatione vtantur. H. & ſeq. 349.

Chirurgo forfices ad quid inſeruiant? K, 349. ad quid nouacula, & ſerra. B. & ſeq. Item forceps, & eius variæ formæ, nomina, & vſus. D. & ſequ. 350. Acus. k. ibid.

Chirurgi ætas, animus, & cæteræ qualitates. k. 350. a. & ſeq. 351.

Chirurgorum iudicia, ſigna, & prognoſtica vnde ſumantur? B. & ſequent. 351.

Chirurgorum relationibus quomodo ſtandum. G. & ſeq. 351. a. & ſeq. 352. & quæ vulnera ipſo iure ſint manifeſta? c. & ſeq. ibid.

Chirurgos ſpectare debet quæ vulnera ſint ex neceſſitate lethalia. F. & ſeq. 352. quæ magna, quæ periculoſa? G. & ſeq. ibid. a. & ſeq. 353. quæ non mortalia? D. & ſeq. 353. Vnde non mortalia poſſint talia effici. G. & ſeq. 353. a. & ſeq. 354. exempla. H. & ſeq. 353. Et quæ præcipuè conſideranda? C. & ſeq. 354.

Chirurgus vulnerati ætatem, ſexum, tem-

tempus, domicilium inſpicere, & tē-
peramentum debet. G. & ſeq. 354. A. & ſeq. 355. Regiminis defectum. E. 355. Et quid de vulnerante, ſi vulneratus, & non mortali vulnere moritur? G. & ſeq. 355. *A.* & ſeq. 356. Et quid ſi febris ſuperueniat. C. 356. quid ſi dubitetur de mortalitate vulneris, ſed regiminis eſt defectus, & ſaucius moriatur? D. & ſeq. ibidem. Regiminis defectus dignoſcendus. F. & ſeq. Multa fauorabilia vulneranti. I. & ſequ. 357.

Chirurgiam artem exercentes debent habere theoricam, & non ſe extendere vltra ſibi conceſſa. B. & ſequent. 365.

Chirurgorum inciſio quando damnanda? D. & ſequ. 365. Quando fiant irregulares. G. & ſequen. ibidem.

Chirurgia Religioſis prohibita. I. & ſeq. 365. quomodo, quando, & ſub quā pœna? *A.* & ſeq. 366.

Chirurgi, ne dicantur cauſa mortis, requiſita. E. & ſeq. 366.

Chirurgi vulnerati, & vulnerantis nomina notare debent, & contra facientium pœnæ. H. & ſeq. *366.*

Chirurgus in relationibus dandis quid obſeruare, quid exprimere debet? *A.* & ſeq. *367.*

Chirurgo an ſemper fides præſtandā? H. & ſeq. 367. H. & ſeq. 368. quando non? B. & ſeq. 368. A. & ſequen. *369.* quid in caſu diſcordiæ? I. & ſeq. 368. C. & ſeq. 370.

Chirurgo non doctorato an & quando præſtanda fides. F. & ſeq. *369.*

Chirurgus ſuper relatione data an, & quando iurare debet. H. ſequ. *369.* A. & ſeq. 370.

Chimici cur contradicant compoſitis medicamentis Pharmacopœorum. A. & ſeq. 385. A. & ſeq. *386.*

Chimicæ origo, & quomodo ad medicinam reducatur? C. & ſeq. *398.* eius neceſſitas. H. ibidem. An in aliquo caſu prohibita? I. & ſeq. ibidem. A. & ſeq. *399.* Rationes in eius fauorē. ibidem. *An* ſit ars licita. E. & ſequ. ibidem.

Chimica circa quas actiones verſetur. H. & ſequ. *399.* quid per iſtas actiones deducatur? ibid. ex quibus materijs. I. & ſeq. ibid.

Chimica quàm neceſſaria, quàm medicis debet eſſe in vſu, & quàm commendabilis. A. & ſeq. 400.

Chimica quid ſit? C. 400. quomodo cum Pharmacopœa coniungendā. ibid. & ſeq.

Chimicæ ſubiectum quod? H. & ſequ. 400. Finis, & qui, & quotuplex? K. 400.

Chimicæ media. A. 401.

Chimicas ars ſpeculatiua, an practica. B. 401. Eius generalia principia nouem, & quæ? B. & ſeq. 401. *A.* & ſeq. 402. Particularia. C. & ſeq. ibidem. Secundaria particularia. E. & ſequen. ibidem.

Chimici Mercurij vires. G. & ſeq. 402. Et quotuplex. I. & ſeq. ibid. *A.* & ſeq. 403.

Chimicus proceſſus ſolutio, & coagulatio, & quomodo? *H.* & ſequ. 403. H. & ſequ. 404. Purificatio. F. ibid. Calcinatio. G. ibidem. Stratificatio quid, & ad eam requiſita. *I.* & ſequ. ibi. A. & ſeq. 405. Cineres factio. E. ib. extractio, & tinctura. H. ibi. D. & ſeq. 406.

Chimicorum meſtruorum ſpecies, & conditiones. I. & ſeq. 405. *A.* & ſeq. 406.

Chimica rectificatio quid, & quotuplex. G. & ſeq. *406.*

Chimica putrefactio quid, & eius nomina, ac modi. H. *406.* A. & ſequ. 407.

Chimica circulatio quid, & cur inuenta? *A.* & ſeq. 407. Quomodo à digeſtione differt. C. & ſeq. ibid. quibus inſtrumētis indigeat, & quomodo fiat. E. & ſeq. ibid.

Chimicis, & Aromatarijs multæ operationes communes. F. & ſeq. 407.

Chimico ignis natura, gradus, & circūſtantiæ conſideranda. Vide Ignis.

Chimici ſalem, ſulphur, & Mercurium prima principia putantes. G. & ſequ. 410.

410. G. & ſeq.412. quomodo. H.& & ſeq.412.A & ſeq.413.
Chimicorum catholica medicina quid, & quæ ad eam requirantur.G.& ſeq. 413. Rationes, & modi. ibid.
Chimicorum deliramenta circa lapidẽ Philoſophorum. A.& ſeq.414. Reijciuntur. A. & ſeq. 415. A. & ſequ. 416. Exemplis. F. & ſequ. ibidem. Alijs rationibus. H. & ſequen. 416. A & ſeq. 417.
Chimicorum paupertas exageratur, & exemplificatur. I. & ſeq. 422. A. & ſeq.423.
Chimicorum aurum, & gemmæ anteponuntur, & eluduntur. E. & ſequ. 424. A. & ſeq. 425. A.& ſeq.426.
Chimici quomodo à Republica puniẽdi, & eijciendi. G. & ſeq. 426. A.& ſeq.423.
Cinerefactio. Vide chimicus proceſſus.
Cicatrix quid, & eius ſpecies.H. & ſeq. *363*. *A*.& ſeq.*363*. & quæ cauſet irregularitatem. C.ibid.
Cicatricis iniuria an poſſit pretio æſtimari. D.& ſeq.364.quid ſi in fœmina.G. ibidem.
Cicatricem inferentis pœna. H.& ſeq. 364.
Ciuitas quid ſit, & vnde dicatur.E.17.
Quomodo Ciuitatis nomen acquiratur. F. & ſequ.17.
Ciuitatis nomen an amittatur, ſi Epiſcopi ſedes tollatur à loco. G. 17.
Ciues an vendita ciuitate ad libertatis tutamen inſurgere poſſint. I. & ſeq. 547.
Ciuitas fieri poteſt Principis voluntate. F.& ſeq. 17.
Ciuitatis,& vrbis differentia k.17.
Ciuitatis gradus, ſeu diſtinctio triplex. A. & ſeq. 18. qui? ibid.
Ciuitatis magnæ incommoda. C.& ſequent. 18.
Ciuitatis dominatus varij, & qui melior.D.& ſeq.18.
Ciuitatis maximę incommoda.F.& ſeq. 18. Difficiliùs quàm Regnum regitur. I. ibid.Meliùs regitur Monarchico. K.ibid.
Ciuitas maior meliùs moderatur. A.& ſeq. 19.
Ciuitas iure poſtliminij recuperatur. H. 23. Limitatio. ibid.
Ciuis propriè quis dicatur? D.& ſequ. 20. Ciuis ex electione k.21. A.& ſequent.22.
Ciuis originarij, & oriundi differentia. I. 20.
Ciuis aliò migrans an ciuitatis priuilegia perdat. B. & ſeq.21.
Ciuitates, & arces obſeſſæ. Vide victori.
Ciuis ex electione quibus priuilegijs nõ gaudeat? C.& ſeq.22.
Ciuis per adoptionem quis. E.22.quãdiù durat. F.22.
Ciuis manumiſſione quis. G.22.
Ciuilis belli cauſæ. Vide belli ciuilis cauſæ.
Ciuis priuilegio Principis quis? H. 22. quibus fruatur.ibid.
Ciuitas ſecundùm Aſtrologos vbi ædificanda. E. & ſequent. 293.
Clandeſtina matrimonia an valeant. k. 56.
Clericus delinquens ſi ante punitionem habitum dimittat à quo Iudice condemnandus. A.& ſeq. 2.
Clerici an poſſint eſſe milites.E. & ſeq. 461.A.& ſeq.462.
Clericus in quibus caſibus arma impugnare poſſit. G.& ſeq. 462.
Clerici qui Summi Pontificis facultate bello interſunt, an fiant irregulares. *I*. & ſeq.462.A.& ſeq.463.
Clericis prohibitus tabernæ ingreſſus. D. & ſequ.434.
Clericus in iuſto bello ad vulnera hortans, & occiſionem an irregularis. E.& ſeq.463.
Coagulatio. Vide chimicus proceſſus.
Coitus hominum cum brutis an generationi aptus. *A*.C.9.
Coniugatorum miſeriæ. G. 27.
Coniugalis ſtatus. C. et ſeq. 46. Initium ante peccatum. ibidem.
Coniugij commoda. H. & ſeq. 46. Neceſſitas. A. 47. Laudes. B. & ſequ. ibidem.

Con-

Coniugalis fides commẽdatur. L. & ſeq. 76. A. et ſeq. 77.
Coniugalis anuli ſignificationes. B. & ſeq. 77.
Coniugalis concordiæ bona. A. et ſeq. 81. k. 81. E. & ſeq. 84. A. & ſeq. 85. Mala. E. & ſeq. 81.
Coniugalis diſcordiæ cauſa præcipua, quæ ſit. B. & ſeq. 82.
Coniugum ornatus nimius quæ mala cauſare poteſt. E. et ſeq. 83. k. ibidẽ. A. et ſeq. 84.
Coniugum concordiæ, & diſcordiæ cauſa ſecundùm Aſtrologos. E. & ſeq. 85.
Coniugum alteruter alterutrius vitę inſidias parans quomodo, & quando ſubeſt diuortio? A. et ſeq. 99.
Coniugis ratio deprauata an cauſet diuortium. D. & ſeq. 99.
Coniugis morbus contagioſus, & incurabilis quomodo, et quando cauſet diuortium. F. et ſeq. 99. A. & ſeq. 100.
Coniux coniugem ad peccatum inducens an ſubiaceat diuortio. H. & ſeq. 100.
Coniugum inimicitiæ qualitèr cauſent diuortium. k. 100. A. & ſeq. 101.
Cognatio impedit matrimoniũ, & quotuplex ſit. C. et ſeq. 56.
Coloni an habiles ad militiam. G. et ſeq. 463.
Coloni conditionales qui dicantur? F. et ſeq. 199. qui ſimplices. E. 200.
Colonus, ſeu agricola, malè ſe habens in prædio ruſtico tractando, an poſſit expelli. k. 201.
Colonus ſine cauſa expulſus, quam actionem habeat in dominum, vel in tertium. A. et ſeq. 202.
Colonus an cogi poſſit, vt ſtet ſingulari ſucceſſori. G. & ſeq. 202.
Colono an ſtare debeat fideicommiſſarius. Vide fideicommiſſarius.
Colono vxor an ſtare debeat. Vide vxor.
Colonus vltimo anno conductionis relinquens fundum infructuoſum futuro colono, ad quid teneatur. H. & ſeq. 207.
Colonus vltimo anno qualem debeat relinquere fundum. k. 207. A. et ſeq. 208.
Colonus, finita locatione, nolens reſtituere fundum ad quid tenetur. D. et ſeq. 208. Ampliationes, et reſtrictiones ibidem.
Colono perſeuerante, elapſo anno, intelligitur, ſi fiat ſciente, et tolerante domino, ad alium annum in ruſtico prædio, pro rata in Vrbano habere. k. et ſeq. 208.
Colonum, quæ ſterilitas excuſet. C. et ſeq. 211. An etiam quæ antecedenti, vel conſequenti vbertate, quamquã interpolata, compenſatur. H. et ſeq. ibidem.
Coloni arbores fructiferas incidere nõ poſſunt. k. 219. Nec conductor. ibi. Pœna, ſi id agant. A. 220. Ratio pœnæ. B. et ſeq. ibid.
Colonus, vel conductor, ſi domum deuaſtauerit, quam pœnam incurrat. B. et ſeq. 220.
Colonus, vel conductor quando poſſit fructiferas incidere arbores. G. et ſeq. 220.
Colonus partiarius quis dicatur? G. et ſeq. 228. An dicatur ſocius. E. ibidem.
Colonus partiarius ad quid obligetur? F. et ſeq. 228. et an à ſingulari ſucceſſore expelli, et quibus in caſibus poſſit. A. et ſeq. 229.
Coloni partiarij, et eius, qui nummis colit, differentia. E. et ſeq. 229.
Colono partiario an competat remiſſio penſionis ob ſterilitatem. G. et ſeq. 229.
Colonus partiarius in aſſignanda domino fructuum medietate an poſſit ſemen deducere. I. et ſeq. 229.
Colonus partiarius quid agere debeat, ſi facta fuerit fundi venditio. A. et ſeq. 230. Limitatio. B. ibid.
Colono partiario ab alio ſemen, vel pecunia, pro ſemine emendo accipiente an creditor ſeminis, vel pecuniæ præferatur domino ſoli. C. & ſequ. 230.

Colonus partiarius an gabellas ſuper fructibus colligendis impoſitas ſoluere teneatur, ſi fundum ſit Eccleſiæ, vel Clerici. *A*.& ſeq.per totum 231. *A*.232.

Comburentes vicinorum agros quando, & ad quid tenentur? F. & ſequ. 192.

Conditio ſeruitutis impedit matrimonium. C.56.

Conductio,& conductor quid? G.& ſequen.200. eius effectus. K.ibid. *A*.& ſeq. 201. eius requiſita.ibid.

Conductor non ſoluens an expelli poſſit à fundo? E. & ſeq. 201. E.& ſeq. 209. An ei proſit pactum de non expellendo. G.ibid. Etiamſi ſumma ſit minima ibidem; an cenſeatur facta relaxatio. H. ibid. Quid ſi ad longũ tempus non ſoluat, quando valeat expelli. H.ibid. A. & ſeq. 210. *An* propria authoritate. E.ibidem.

Conductori omnes caſus fortuitos in ſe recipienti, an, & quando competat penſionis remiſſio? F. & ſeq.210. A. & ſeq. 211.

Conductor re abutens ad quid teneatur, & an expelli poſſit. *A*. & ſequ. 212.

Conductor,vt expellatur,quæ requirat? D. 212. Quis iudicare debet de deterioratione? E. & ſeq.212. Quid ſi ſecundum conductorem moleſtauerit. F.& ſeq.ibidem.

Conductores rerum fiſcalium an cogi poſſint ad perſeuerandum. H. & ſeq. 212.

Conductores rerum Eccleſiaſticarum, ac fiſcalium,an ſecundis conductoribus præferantur. I. & ſequent. 212. A. 215.

Conductor rerum fiſcalium ſi arbores cedit quadrupſum ſoluit,reliqui ſimplum. F.213.

Conductor animalium tenetur de dolo, lata, & leui culpa. C.253.

Conductori, ſi animal pereat,quid probandum incumbit, vt exculpetur? D. 253. G. ibidem.

Conductor, ſi animal infirmetur, quid facere debeat? I. 253. Quid ſi tardè adhibeat medicamenta. k. ibidem. Quid ſi moriatur in itinere? ibidem. Probatio caſus fortuiti vbi fieri debet. *A*. 254.

Conductor vltra deſtinatum locum equum adducens, ad quid tenetur? B. 254.

Conductor animalis quomodo ſe gerere debet in eo percutiendo? C. & ſeq. 254. in calcarium impreſſione. E. ibidem. in gubernando.G.ibi. in onerando. I. & ſequ. ibidem. in animali reſtituendo. k. & ſequent. ibidem.

Conductor,ſi per annum animal ad vecturam cõduxit,ſtatuto pretio,ſi moriatur, ad quid tenetur? B. & ſequ. 255.

Conductor vitioſi equi an agere de intereſſe contra locatorem poſſit? D.& ſeq.255.

Conductor animalis, cui datus fuit victorinus, fugiente victorino cum animali ad quid tenetur? F. & ſeq.255.

Et ad quid victorinus, fugiente conductore cum animali? H.ibid.

Conductor,qui iniuſta vtitur penſione, an peccet? I.255.

Conductor,commodans equum amico, vnius diei itinere, ſi equus pereat,ad quid teneatur? E. & ſeq. 256.

Conductor,à quo,eunte recta via,ad locum conuentum,furati ſunt equum latrones, ad quid tenetur? & an poſſit ſalarium anticipatè præſtitum repetere? H.& ſeq. 256. Et quid ſi vltra deſignatum locũ pereat, ad quid tenetur? K.& ſeq.256.

Conformitas aſpectus patris,& *filij*.Vide aſpectus.

Commodatarius re vtens vltra certum tempus, & vſum,furtum committit. F. & ſequ.257. G.259. Item ſi alteri commodauit. H. ibid.

Commmodatum quid ſit. D. & ſequ. 257.

Commodatarius,equo pereunte,abſque vlla culpa, ad quid tenetur? A. & ſeq.258.

Com-

Commodatarius, qui æſtimatum accepit animal, ſi pereat, ad quid tenetur? B. & ſeq. 258.
Commodatarius, qui rogationibus animal accepit, an magis teneatur, ſi pereat. E. & ſeq. 258.
Commodatarius non tenetur de caſu, niſi ex conuentione, æſtimatione, vel pacto. F. & ſeq. 258.
Commodatarius quam diligentiam adhibere debet in rei cuſtodia. C. & ſequent. 258.
Commodatarius ſi ſui gratia facta fuit commodatio, ad quid tenetur. H. & ſequ. 258.
Commodans non poteſt intempeſtiuè rem commodatam auferre. C. 259. Et quid ſi dolum committit. D. 259.
Commodatario aſſerenti, rem furtim ſublatam, an ſtandum ſit, ſi nullæ ſint coniecturæ præter iuramentum. H. & ſeq. 259.
Commodatus equus ſi poſt triduum à reſtitutione moriatur, cui pereat; & quomodo procedēdum in probatione talis interitus. k. 259.
Coquinaria medicinæ adiutrix. C. & ſeq. 428.
Coquinaria, primis mundi temporibus, nullius erat pretij. I. & ſeq. 428.
Coquinaria an ſit ars. B. & ſeq. 432. Et an coqui ſub artificis nomine compræhendantur? D. & ſequ. 432. A. & ſeq. 433. H. & ſeq. 434.
Coquinaria quàm vilis. B. & ſequent. 434. Quando laudabilis. D. & ſequ. 435. Et quanta pariat damna? C. & ſeq. 436. G. & ſeq. 435. Quomodo prohibita. G. & ſeq. 434.
Coquinariam ſectantes. B. & ſeq. 435.
Crapula quanta afferat damna. F. & ſeq. 429. A. & ſeq. 430. Exempla. ibid. A. & ſeq. 431. H. & ſeq. 432.
Corruptæ virginitatis ſigna. k. 32. A. 33. Sanguis fluens. ibid. D. 34. Sinus pudoris, anguſtus, ſiccuſque aditus, vrinæ, vox. k. ibidem. Aliquorum ſuffumigium, vel potum. F. & ſeq. 33. An dicta ſigna conuincant. C. & ſeq. 34. A. 35.
Corruptæ alia virginis ſigna. C. & ſeq. ibidem.
Corrupta an virgo ſit ex obſtetricibus habendum. C. ibidem. F. & ſequent. ibidem.
Correlatiua debent idem iudicium ſuſtinere. A. 102.
Corrigere quibus, & quomodo compe-tat. C. & ſeq. 163.
Conſiliarij militiæ, & pacis. Vide militiæ conſiliarius.
Copula carnalis extra coniugium vituperabilis. H. 47.
Coniugum æqualitas. Vide Sponſorum.
Cuius ciuitatis ciuis ſit infidelis Baptiſmum in ciuitate ab originaria diuerſa deſumens. I. & ſeq. 22. A. & ſeq. 23.
Cultus diſparitas quid, & an impediat matrimonium. E. 56.
Creditor ex Iudicis ſententia in ſucceſſionem poſitus ſtare debet colono, & quare? F. & ſeq. 205.
Crimen impedit matrimonium, & quale? D. & ſeq. 56.
Culpa. Vide dolus.
Caſus fortuitus. Vide fraus.
Cuſtos animalium, ſi ea moriantur, vt eximatur à culpa, quid facere debeat. I. & ſeq. 251. A. & ſeq. 25.
Cuſtos ratione publici officij, ſi res ſibi tradita intereat, probare debet, nullā à ſe commiſſam culpam. K. 252. & B. 253.

D

DAmnati coitus pœnæ. F. & ſequ. 245.
Damni, & furti differentiæ. H. 240.
Damna frugibus inferentium pœnæ. A. & ſeq. 241.
Damnis per animalia in paſcuis factis, quomodo procedendum? F. & ſequ. 267. D. & ſeq. 268.
Damnum infectum quid? D. & ſequ. 301. Remedia ad id euitandum. F. & ſeq. ibid. Quid, ſi magiſtratus neglexerit. ibid. Remedium extraordinarium.

rium. k. ibidem. A. 302.
Damno dato, quæ remedia competant damnum paſſenti, ſi non ſit data cautio? B. & ſeq. 302. Vel non cauenti. A. 303.
Damni infecti remedia. E. & ſeq. 302. In quibus cauſis locum habeant, vel non. A. & ſeq. 302. Quæ in damni infecti ſtipulatione, & quomodo veniant? I. & ſeq. ibid.
Damni infecti quid actio, ſi plures domini. B. 303.
Debitum matrimonij reddere, quę cauſæ excuſent? k. 69. H. & ſeq. 70. An multitudo filiorum excuſet. C. 70.
Debiti coniugalis formæ variæ tùm petendi, tùm reddendi. E. & ſequ. 70. A. & ſeq. 71. A. & ſeq. 72. Dubia varia. ibid.
Decimarum origo. B. 232. Finis. D. ibi. A quibus rebus. D. & ſeq. ibi. Earum diuiſio. E. 232.
Decimarum pro exactione actio. F. 232.
Decimas non perſoluentes quibus pœnis ſubijciantur. H. & ſeq. 232. A. 233.
Decimarum ſolutio abſque expenſarum deductione fieri debet. C. & ſeq. 233.
Decimæ an bis ſolui debeāt, ſi bis ager fructus det ſingulis annis. H. & ſequ. 233.
Decimæ quando ſolui debeāt? k. et ſeq. 233. A. 234.
Decimæ an poſſint præſcribi. A. 234. C. ibid. An minui. B. 234.
Decimarnm à ſolutione poteſt Papa eximere. E. & ſeq. 234.
Decimarum exemptio quando realis, & quando perſonalis diuerſimodè cauſat effectus. E. & ſeq. 234.
Decimarum conſuetudini introducendæ requiſita. H. et ſeq. 234.
Decimarum non ſoluendarum priuilegium reuocari poteſt quando. k. 234. & quare? A. & ſeq. 235. Limitatio. E. ibidem.
Decimarum à ſolutione exēptis, ſi accipiant prædia aliena in emphiteuſim, vel conductionem, an ſuffragetur priuilegium. G. 235. Et quid, ſi poſt conuentiones priuilegium conceſſum fuerit. A. & ſeq. 235.
Decimarum ſoluendarum onus tranſit cum prædijs obnoxijs ad regulares vtriuſque ſexus. K. 235. A. & ſequ. 236.
Decimarū ſuper ſolutione, an fieri poſſit tranſactio. 236.
Decimas non integrę ſoluens, an diuinum adimpleat præceptum. E. 236.
Deformis mulieris incommoda. I. & ſeq. 52. Inditium malorum morum. k. 52. A. 53.
Defenſio vt ſit iuſta, quæ requirātur. A. & ſeq. 440.
Defenſio quotuplex. E. & ſeqq. 440.
Deus primum omnium principium. D. & ſeq. 413.
Deſideria hominum innumera, et inſatiabilia. H. et ſeq. 2. A. & ſeq. 3. & quare? K. 3. A. & ſeq. 4.
Dæmon generarē non poteſt, ſed ſolū vt inſtrumentum, applicat actiua paſſiuis. D. ſeq. 16.
Diodorus Siculus. Argyrinus. G. 6.
Diuerſitas aſpectus inter patrem, & filium. I. & ſeq. 111. exempla. ibidem. & 112.
Diuortium quid, et quotuplex? I. et ſeq. 96. A. et ſeq. 97.
Diuortium quoad thorum, ſeu habitationem quandiù durat? B. et ſeq. 97. Cauſa eſt prima, adulterium tàm carnale, quàm ſpirituale. D. & ſequent. 97.
Diuortij cauſæ, quæ ſint hodie in vſu? C. 101.
Diuortio facto, filij à quo alendi, & apud quem coniugum debeant reſidere? E. et ſeq. 101. A. et ſeq. 102.
Diuortio facto, ob aliam cauſam, præter adulterium, an dos ſit reſtituenda. 103. A. 104. Ampliatio. B. & ſeq. ibid.
Doctor an præferatur militi in conſilijs. C. & ſeq. 496.
Donatarius emptor, et ſucceſſor particularis ſciens, rem ad ſe deuenientem eſſe locatam, an ſtare debeat colono? A. et ſeq. 206.

Donatio rei emphiteuticæ an teneatur? D. 217.
Donatio cauſa ſtudij à patre filio facta, an valeat. k. 160.
Donatio ante nuptias an ſit in vſu? E. 161.
Donationi propter nuptias an obſtet conſuetudo. F. 161.
Dominus in ſeruos. Vide ſeruus, ſerui, ſeruo, ſeruos.
Dominus non debet eſſe ignarus rerum ruſticalium, nec otioſus, & quare? F. & ſeq. 206.
Domicilium triplex. F. & ſeq. 21.
Domorum priuilegia. F. & ſequ. 309.
Domorum priuilegium eſt refugium in aliquibus. H. 309.
Domorum refugio an poſſit renunciari. H. & ſeq. 309.
Domorum priuilegium an competat ſtabulis, apothecis, & hortis. I. & ſeq. 309. A. & ſeq. 310.
Domorum refugium an habeat in criminalibus locum. D. & ſeq. 310.
Domus Cardinalium, & Epiſcoporum an tutos reddant pro cauſa criminali. E. & ſeq. 310. Alma etiam in Vrbe. G. ibidem.
Domi magni valoris pro ædificio, an poſſit vicinus compelli ad ſuam vendendam, & quomodo. H. 310.
Domum vicini igne inuadente, an poſſit, qui periculum timet, propria authoritate demoliri. I. 310.
Dotalis fundi arbores vi ventorum deiectæ an pereant marito. D. & ſequ. 221.
Dominus fundi in expellendis animalibus paſcentibus, quomodo ſe gerere debeat? I. & ſeq. 267. A. & ſeq. 268.
Dominus paſcuorum quam actionem habeat in animalia paſcentia. B. & ſeq. 271.
Dolus. Vide fraudem.
Duces militiæ. Vide militiæ.
Duellũ an in aliquo caſu ſit permiſſum. I. 137.
Duellum. Vide Monomachia.

E

Eccleſiaſtici Prælati poſſunt, & debent veſtium prohibere luxum. B. & ſeq. 184. A. & ſeq. 185.
Eccleſiaſticæ res, quæ ſunt de iure patronatus quid requiratur; vt poſſint ab Epiſcopis, Abbatibus, &c. dari in emphiteuſim. k. 221. H. & ſequ. 222.
Eccleſiarum in ędificatione quid ſeruãdum. I. & ſeq. 293. A. 294.
Eccleſiæ inceptæ ingrediens ſolum an gaudeat immunitate eccleſiaſtica. A. & ſeq. 294. Quid ſi indirutam. B. ibidem.
Emancipatio diuerſimodè conſideranda tàm in fauorabilibus, quàm in odioſis. B. & ſeq. 173.
Emancipatio quibus caſibus redeat in patriam poteſtatem C. & ſeq. 174.
Emancipatio tacita quomodo cognoſcatur. I. & ſeq. 173.
Emancipatio an fieri poſſit ad vnicum actum. B. & ſeq. 174. Eius commoda. ibidem.
Emphiteuticarij coloni qui? G. 213. Ad quid tenentur? ibidem. H. & ſequ. 214.
Emphiteuticus contractus diuerſus à locatione. I. 213. & nominatus. K. ibidem. requirit ſcripturam. H. 213.
Emphiteutica penſio non minuitur ob ſterilitatem. A. & ſeq. 214. Limitatio. C. ibid.
Emphiteuticorum eccleſiaſticorum, & laicorum differentia. E. & ſeq. 214. E. 218.
Emphiteuticarij volentes melioramenta alienare, quid ſeruare debeant? H. & ſeq. 214. A. 215.
Emphiteuta alienans non requiſito domino directo, vel tantùm vno è duobus, vel vnam tantùm partem fundi, quam pœnam incurrat. E. & ſequen. 215. E. 217. Limitationes. I. & ſeq. ibid. A. 216. E. & ſeq. 217.
Emphiteutæ in ſolidum an poſſint rem
diui-

diuidere ſine requiſitione domini directi. I.& ſequ 216.
Emphiteuta an poſſit ſuper fructibus cenſum conſtituere? k. 216.
Emphiteuticam rem hypothecans cum conſenſu domini, an hypotheca duret poſt mortem obligantis. B. 217.
Quid ſi ſine conſenſu. ibidem.
Emphiteuta an poſſit ſine domini conſenſu promittere de re vendenda, vel pacti vigore retrouendere. C. 217.
Emphiteuta donans an caducitatis pœnam incurrat, etiamſi ſeruitutem cõſtituat. D. 217.
Emphiteutę dominum directum expellentis pœna. H. 217.
Emphiteuta ſine domini licẽtia an poſſit rem emphiteuticam permutare. I.& ſequ. 217. Vel dare ſibi reſeruata penſione. H. & ſequ. 218.
Emphiteuſis eccleſiaſtica an cum coniuge communicetur? B.& ſequ. 218.
An ſi ſit laicalis? C. 218.
Emphiteuta negans ſe eſſe talem, quam pœnam incurrat. C. 218. Limitationes. D. ibid.
Emphiteuta non ſoluens canonem, in quibus caſibus excuſetur, vt res non cadat in commiſſum. F. & ſeq. ibidẽ.
Emphiteuta arbores fructiferas incidere non poteſt. k. 219. Pœna. 220. Ratio pœnæ. B. & ſeq. 220.
Emphiteuta ſi domum deuaſtauerit, in quam pœnam incurrat. ibidem.
Emphiteutici fundi arbores ventorum vi deiectæ cuius ſint. A. & ſeq. 221.
Emphiteutica cõceſſio eſt propriè alienatio. H. & ſeq. ibidem.
Emptor, pacto habito, de retrouẽdendo, colono ſtare debet. E. 205.
Emptor donatarius, & particularis ſucceſſor ſciens, rem ſibi deuenientem eſſe locatam, ſtare debet colono, & quare. A. & ſeq. 206.
Epiſcopi ſucceſſor an, & quando teneatur ſtare colono. A. & ſequ. 204.
Equites. Vide milites, & militum.
Error impediens matrimonium debet eſſe in ſubſtantia. C. 56.
Eſſentia non variatur per accidentia. K. 8.
Eſus carnium quàm deteſtandus. G. & ſequen. 435. A.& ſequen. 436.

F

Facultatis, & actus differentiæ. E. & ſeq. 541.
Familiæ ſub nomine quid veniat? E. & ſequ. 89. A. ſequ. 90.
Fauni hiſtoria. G. & ſeq. 7. I. 8. K. 9. & ſeq. 10.
Faunis an dandum baptiſma. G. & ſeq. 8. E.& ſeq. 9. G. & ſequ. 10.
Filij ſolent mores parentum imitari. I. & ſeq. 50. A. & ſequent. 51.
Filij parentum pulchritudinem ſolent referre. G.& ſeq. 53.
Filij, diuortio facto à quo ali debent, & apud quem coniugum remanere. E.& ſeq. 101. A. & ſeq. 102.
Filiorum nomine an veniant baſtardi? B. & ſeq. 105.
Filiorum variæ ſpecies. E.& ſeq. 105.
Filius, vt talem ſe eſſe probet, quid debet ſeruare? A.& ſeq. 106.
Filiatio quomodo probetur? F. & ſeq. 106. 107. 108. vſque ad 112.
Filij adulteræ. Vide adulteræ.
Filius quot modis dicitur legitimus, & naturalis. B. 116.
Filiorum ſimilitudo. Vide ſimilitudo fœminis.
Filius in quibus caſibus oſtendere debet ſe eſſe legitimum, in quibus non? D. & ſeq. 116. A. & ſeq. 117. A. & ſeq. 118.
Filius eius, quæ ſtatim, mortuo marito, nupſit, & poſt decimum menſem peperit, cuius viri cenſendus? E. & ſeq. 121. A. & ſeq. 122.
Filij legitimi, & naturales tantùm qui ſint? B.& ſeq. 139. Quid dicendum quoad ſucceſſionẽ tàm patris, quàm matris, tùm actiuè, tùm paſſiuè. I. 139. per totum 144.
Filij tenentur obedire parentibus. A. & ſeq. 153.
Filiorum inobedientium olim pœna. D. & ſeq. ibidem.

Filij

Filij tenentur præſtare artificialia, & obſequialia parẽtibus opera. G.153. Quid ſi nolint. H. ibidem. Vel excipit alimenta. ibidem. Vel eſt emancipatus. I. 153. An ad talia præſtanda poſſit petere ſalarium. K. ibidem.
Filius mercatoris bona paterna adminiſtrans, an petere ſalarium poſſit? A.& ſeq.154.
Filio an competat defenſio contra patrem. C.& ſeq.154.Exemplum Alexandri. E.ibid.
Filio in quo caſu competat, vim vi repellere contra patrem? F.& ſeq.154. Quid ſi in repellendo excedatur? A. 155.
Filius in quibus caſibus poſſit patri necem inferre? B. & ſequ. 155. Quid ſecundum ius canonicum?G.155.
Filij non poſſunt compelli à patre ad peccaminoſa atrociora, & ad matrimonium contrahendum.H. & ſeq. 155.
Filij, ſine patris conſenſu, contrahere matrimonium poſſunt. A.& ſeq.156. An aliquando peccent ſic contrahẽdo? B. ibidem. An ita contrahentes poſſint exhæredari. D.& ſeq. 156.
Filiorum pietas, & amor erga parentes. H.156.
Filij emancipati,negantes patri alimenta, ſunt homicidæ,& amittunt beneficium emancipationis. I.& ſeq.156. Et non poteſt ſine Principis reſcripto emancipari. k. 156. Et legitimatus redit ad primum ſtatum. A.157.
Filij tenentur præſtare alimenta patri impio, bannito, hæretico, non autem Reipublicæ inimico, B. & ſequ. 157.
Filio, vt ſubueniat patri ſummè egenti, conceditur egreſſus à Religione. E.157.
Filius, vbi pater eget, Religionem ingrediens peccat. ibid.
Filius ingratus priuari ſucceſſione poteſt. F. & ſequ.157.
Filij quibus ex cauſis extra paternam domum cõmorari poſſint? D. & ſeq. 159.Ampliatio.A.160.
Filiorum ſtudentium libri à patre empti, an in ſucceſſione, cum alijs fratribus diuidendi. B. 161.
Filiæ cum cauſa matrimonij tàm monachatus poſſunt petere à patre dotem.D.& ſequ.161. An idem conueniat filio, ſi aliàs vxorem non reperiat? F. 161. Et qua differentia emãcipato, & in poteſtate exiſtenti?H.& ſeq. ibidem.
Filio,volenti ſacros ordines ſuſcipere, an teneatur pater dare patrimoniũ? I. & ſeq. 161. A. & ſeq. 162.
Filijs,volentibus matrimonium contrahere, an ſupra legitimam pater dare teneatur? G.161.
Filius familias, vt in iudicio agere poſſit, quid requiratur?C.& ſeq.167.
Filius patrem in ius vocando, an egeat venia? H. & ſeq.168.
Filij inſtrumento contra patrem an cõcedatur via exequutiua, & etiam cõtra Socerum? H.& ſeq. ibid.
Filiorum vtilitates ex patria poteſtate. H. & ſeq. 171.
Filia,contrahens matrimonium,an liberetur à patria poteſtate? G. & ſequ. 172. An poſſit,patre adhuc viuente, teſtari? H. ibid.
Fideicommiſſarius,in locatione per hæredem grauatum facta,colono ſtare debet. H.& ſeq.205. Ampliationes, & rationes. ibid.
Fideiuſſor pro obligato ad tempus,data prorogatione, ſine voluntate fideiuſſoris ad nihil tenetur.B.209.
Fiſci ſucceſſor tenetur ſtare colono, & quare? B. & ſeq. 205.
Fiſcus non tenetur ſtare colono.C.205. Limitatio. D.ibidem.
Fiſci probationes fauorabiles in vulneratis. C.& ſeq.357.
Fraus, culpa, dolus, varijs ſumi poſſunt modis, & quæ ſint? A. & ſeq. 250. Et ibi de caſu fortuito. I.& ſeq.ibid.
Fulloniæ artis inuentor. I. 178.
Fullones qui, quæ agant, quæ illorum merces,quæ actio?k.178.
Fullo,ob imperitiam exceſſum committens, ad quid tenetur? A. 179.

Fullone veſtimenta amittēte, quæ actio competit domino? B. & ſeq. ibid.
Fullo qua actione tenetur, ſi apud ſe veſtimenta à muribus,&c.corrodantur, vel permutauerit, vel alienauerit, vel in proprios deſumpſerit vſus? E. 179.
Fulloni prohiberi poteſt, ne fontis aquā contineat, vel inficiat. F. 179.
Fulloni in domo vſufructu legata, an permiſſum fulloniam exercere? G. 179.
Fulloni, murice, vel purpura colorare pro priuatis prohibetur. G. ibid.
Fundum locatum eodem reſtituere modo neceſſe eſt, locationis ſicut tempore erat. F. & ſeq. 207.
Furis inſtrumentorum agriculturæ pœnæ. D. & ſeq. 239.
Furti, & damni differentia. 204.

G

Gallorum Regi an competat titulus Maieſtatis? A. 16.
Generatio humana quomodo ſequi deberet, ſi Adam non peccaſſet. B. 45.
Genus ad quam Reipublicæ ſpeciem ſpectet. G. & ſequen.
Gulæ mala. k. 28. A & ſeq. 29.

H

Haeres, promittens reſtituere ſpurio, an debeat ſtare promiſſis? k. & ſeq. 147.
Hæres defuncti Prælati non tenetur de euictione. E. 204.
Hæres Prælati renunciantis tenetur de euictione. F. 204. Vel ſi beneficialia bona, vt libera locationi, vel fideiuſſioni pro locationis euictione fuerint data. ibidem.
Hitel Zelotypi hiſtoria. k. 8.
Hypothecari an poſſint res emphyteuticæ? B. 217.
Hypothecata animalia pro paſcuis. A. & ſeq. 271.
Hiſpaniarum Regi competit Maieſtas, & quare? k. 15.
Hominis communis definitio: C. & ſequent. 6.
Hominis variæ, & elegantes deſcriptiones. E. & ſequ. ibid.
Homo dicitur Microcoſmos. A. 7. quare? E. & ſequent. 12. Elegantiùs. I. & ſeq. ibid. A. & ſequ. 13. Excellentia eiuſdem. ibid.
Hominis communis definitio è Baptiſta Van-Helmont impugnata. A. & ſeq. 7. Ipſius definitio profertur. F. ibid.
Hominis definitio Van-Helmont impugnatur. Vide Van-Helmont, ac F. & ſequen. 8.
Homo ad Dei imaginem creatus. G. 13.
Hominis poſt peccatum damna. H. 13. A. 14.
Hominis per Chriſtum redēpti excellentia. H. & ſequen. 13.
Hominis miſeriæ. A. 14.
Homo primus Mundi Princeps. C. 25. Eius originis, & compoſitionis ſententiæ variæ. D. & ſeq. 25. Partes eſſentiales phyſicæ. E. & ſeq. ibidem.
Homo cur de limo terræ creatus, rationes multæ? F. & ſeq. 26.
Homo cur potiùs, quàm Angelus dicatur ad imaginē Dei creatus. k. 26. A. & ſeq. 27.
Homini alio modo, quā Angelo Deus miſericordiam impertitur. C. & ſeq. ibidem.
Hominis, & Angeli criminis inæqualitas. D. & ſeq. ibid.
Homo magis coniugale, quàm politicum, ſeu ciuile animal eſt. F. & ſeq. 46.
Honeſtas impedit matrimonium: quid ſit? F. & ſeq. 56. Vſque ad quem gradum pergat? H. ibidem.

Ignis

Digitized by Google

I

IGnis conſideratio quàm neceſſaria Chimicis. H. & ſeq. 407.
Ignis quotuplex? K. ibid. A. & ſeq. 408. Alia apud Chimicos diuiſio. D. & ſeq. ibid.
Ignis nomen quomodo aqua aſſumat? A. & ſeq. 409.
Ignis qui intrinſecus, qui extrinſecus. B. & ſequen. 409. Vtriuſque munera. D. & ſeq. ibid.
Ignis extrinſecus non benè à Chimicis adminiſtratus, quæ pariat damna? F. & ſequ. ibid.
Ignis gradus, & puncta, qui, & quotuplices? G. & ſeq. ibid.
Ignis ſecundùm Van-Helmont conſiderationem. A. & ſeq. 410.
Ignis nomina à Chimicis occultata. C. & ſeq. ibidem.
Ignem verum omnium rerum principium aliqui exiſtimauerunt, & quomodo? H. & ſeq. 410. A. 411.
Ignorantia iuris ciuilis quos excuſet? C. & ſeq. 195.
Imaginatio in filiorum ſimilitudine. Vide ſimilitudo.
Impotentia coeundi quotuplex, & quādo, ac quomodo matrimonium impediat? I. & ſeq. 56.
Impotentia viri quomodo probetur? A. & ſeq. 120.
Inceſtuorum pœna. D. & ſeq. 145.
Incantationes. Vide Sortilegijs.
Indorum mos in coniugijs faciendis. k. 47.
Infidelis, qui extra originis Ciuitatem baptiſmum ſuſcipit, cuius ciuitatis dicitur ciuis? I. & ſequent. 22. A & ſeq. 23.
Infirmis, & pauperibus olim quomodo conſultum, & ſe tales fingentibus, quæ pœna? D. & ſeq. 199.
Inquilini, qui dicantur? K. ibid. & ſequ. 200.
Initium anni in agricultura eſt, cum fiunt noualia, quare? B. & ſeq. 204.
Inſtrumenta Agriculturæ furantes quibus pœnis ſubiaceant? D. & ſequ. 239.
Inſtitutor an teneatur ex facto inſtituti? F. & ſeq. 488.
Interdictum contra ædificia non iure factum. D. & ſeq. 299. Quod vi, aut clam. ibidem.
Infamia quomodo tollatur? H. & ſequ. 465. Quando quis dicatur infamis? 466. A.
Inuitus non fit legitimus, niſi per ſubſequens matrimonium? H. 129.
Iudex quomodo ſe gerere debeat, patre negante, aliquem ſuum filium eſſe? B. & ſeq. 160.
Ius Laudemij. Vide Laudemij ius.

L

LAnificium à nobiliſſimis vſitatum. G. & ſeq. 177. Eius exempla, & laudes. ibidem. Hiſtorica. F. & ſeq. ibidem.
Lanificij partes materia, & inſtrumenta. E. & ſeq. 178.
Lapidis Philoſophorum vires à Chimicis ſomniatæ. A. & ſequ. 414. Reijciuntur eorum delirameta. A. & ſeq. 416. A. & ſeq. 417.
Latrocinia, ab Ariſtotele excuſata, impugnantur. E. & ſeq. 438.
Laudemij ius perſolui debet integrè, & fraudans, quam pœnam incurrat? I. & ſeq. 218.
Laudemij ius quibus caſibus perſoluēdus, & quibus non? A. & ſequ. 219.
Legitimatio perſonę in iudicijs. D. 117.
Legitimorum, & naturalium nomine qui veniant? E. & ſeq. 125.
Legitimatio quot modis fiat. k. 125. E. & ſeq. 128. H. & ſeq. 131.
Legitimatio per reſcriptum Principis, quando cenſetur ſubreptitia? B. 129. Quando vera. C. ibid. Quæ ad ipſā requirantur? F. & ſeq. 131.
Legitimati per reſcriptum Principis, propter ingratitudinem, perdunt tale beneficium. H. 129. Non dicuntur

legitimè nati, non recipiunt honores, & officia, etiam eccleſiaſtica, nec ad nobilitatem, & feudum, nec poſſunt querelare inofficioſam donationem; item nominantur infames, nec datur bonorum ſocietas inter coniuges, nec patri ſuccedunt, ſi poſtea legitimi naſcantur. A.130.H.& ſeq. 128. Secùs dicendum in legitimatis per ſubſequens matrimonium. ibid.& G.131.G.& ſeq.126.B.& ſequent. 127.

Legitimatio per ſubſequens matrimonium, quæ requirat? G. 131.

Legitima debet poſt mortem Patris dari.F.162. Quid ſi filius Iudæi catholicus factus ſit? G.162. Quid ſi pater habitum regularem aſſumat. F.162. Vel pater bona ſua diſſipet, vel ſit bannitus, vel bona publicentur. ibidem.

Læſæ Maieſtatis crimen non reuelans, vel reus, ad diuortium compellitur. K. 98.

Legis remedium pro expellendo emphyteuta. G. 217.

Legis tranſgreſſio. Vide ſtatuti.

Legatum alicui relictum ſub nomine officij, vel artificij, tempore teſtamenti habiti, ſi poſt mortem teſtatoris officium, vel artificium mutetur, an teneat? B.& ſeq.433.

Libertas quid ſit. A. & ſeq. 541. Eius priuilegia ex k.542. ad C.548. Quot modis à redimẽte ſimpliciter cẽſeatur data. I. & ſeq.545.

Libertatis fauore, annus inceptus habetur pro completo. A. & ſequ.548.

Libri empti à patre, filioque, ſtudij cauſa, dati non diuidendi cum alijs fratribus. B.161.

Ligamen impedimentum affert matrimonio, & quid ſit? F.56.

Lis quibus in caſibus intereſſe patrem inter filiumque poteſt. E. & ſequ. 168.

Locatio, & locator, qui ſint. G.& ſeq. 200. Eius effectus. k.200.A.& ſequ. 201. Requiſita. A.ibid.

Locator an poſſit à fundo expellere cõductorem, non ſoluẽtem penſionem? E.& ſeq. 201. An propria authoritate. G.ibidem.

Locator pro vſu proprio vrbano poteſt è prædio conductorem expellere. H. & ſeq. 201. An idem fieri in ruſticano valeat. ibidem.

Locator, quando non tenetur ſtare colono, intereſſe præſtare debet conductori. B.202.

Locator, qui eſt ſucceſſor particularis, an teneatur ſtare colono? C.& ſequ. 202.

Locator, qui eſt ſucceſſor particularis, ſi conductio durat ad medium tempus, ideſt ad annum, tenetur ſtare colono. D. & ſeq. 202. A. & ſequ. 203.

Locata re, à locatore hypothecata, ſucceſſor tenetur ſtare colono.G.& ſeq. 204.

Locatoris ſucceſſor. Vide Succeſſor locatoris.

Locatori animalium, ſi hæc periculum incurrant, quid probandum incumbit contra conductorem. E. & ſequ. 253.

Locator, vltra periculi ratam, lucrum accipiens an peccet, & reſtituere teneatur? D. & ſeq.256.

Ludẽtes aleis an idonei eſſe teſtes poſſint, quæ alearum ex ludo mala? F. & ſeq.340.A.& ſeq.341.

M

Macedonibus prohibitus veſtium luxus. k.185.

Magiſtratus curam habere debent de ſeminerijs, & noualibus faciendis. D. 193.

Mandræ ſtiuilia expignorati non poſſunt. B.273. Limitatio ibidem.

Malleolos, ſi adhuc radices non emiſerint, euellens, vel cedens, an arborum furtim cæſarum pœna teneatur? C. & ſeq.24

Manumiſſio quid ſit, vnde dicatur, & quo-

quomodo fiat? G. & ſeq. 565. Vide Serui.
Manus iniectio, quæ, & quotuplex? D. & ſequ. 265. Quando eſt tacitã, quid fieri debet? F. ibid. Pro quo pretio adiudicari animal debeat? G. ibid.
Manus iniectio quid operatur, ſi animalis partus in tertij reperiantur poteſtate? H. & ſeq. 265.
Matrimonium contrahere volens, nec nimis pulchram, nec nimis turpem quærere ſponſam debet. I. & ſeq. 51. A. & ſeq. 52. I. & ſeq. ibidem. D. & ſeq. 54. A. & ſeq. 55. At ſi alterutrũ eligere neceſſe eſt, quam eligat potiùs, pulchram, an deformem? B. & ſeq. 52.
Matrimonij contrahendi regulas ſecũdùm Aſtrologos. D. & ſeq. 55.
Matrimonij impedimenta. I. & ſeq. ibid. A. et ſeq. 56. Explicantur. C. & ſeq. ibidem.
Matrimonium quid? H. 66. Cur dicatur tale? D. 67. An requirat eſſentialitèr carnalem copulam? I. & ſeq. 66. A. et ſeq. 67. Quotuplex ſit? E. & ſequ. ibidẽ. Vt ſit conſummatum, quæ requirantur. k. 67. Eius ſignificationes. A. & ſeq. 58. Eius duplex finis. B. & & ſeq. ibid.
Matrimonium. Vide Coniugij.
Matrimonium quomodo, & quando per ingreſſum Religionis diſſoluatur? F. & ſeq. 67.
Matrimonij petendi ius quibus modis amittatur? D. & ſeq. 68. A. & ſeq. 69.
Matrimonij dubitans de validitate, an poſſit petere? G. et ſeq. 66.
Mater poteſt filiorum opera locare. B. 165.
Mammillæ fœminarum an veniant nomine membri? F. 363.
Manus etiam aridæ membri nomen habent. F. & ſeq. 362. Eorum munus, & vtilitates. G. & ſequ. ibidem. Quid de pedibus? k, ibidem. A. & ſequ. 363.
Medici, & Medicinæ finis. k. 31. A. & ſeq. 312. Nobilitas. B. & ſeq. 312.
Medicina cur dicatur donum Dei? D. & ſeq. 312. Eius neceſſitas. F. et ſeq. ibidem. Eius ſectatorum triplex genus. I. & ſequ. ibidem. Tria malorũ genera reſpicit, & quæ? A. & ſequ. 313. Eius tractatus nouem, & qui? D. & ſeq. 313.
Medici empirici qui? B. 313. Methodici qui? A. ibid. Dogmatici qui? B. & ſeq. ibidem.
Medica Phyſiologia eſt naturę examen, & quomodo? D. 313.
Medica Phyſiologia quomodo circa morbi affectus verſetur? E. 313. F. & ſequ. ibidem. Quomodo circa morborum origines occupetur? G. & ſeq. 313.
Medica pars Simiotica, quando ex ſignis valetudinem, aut morbum inueſtiget? H. et ſeq. 313. Partem affectam, periodos, &c. I. & ſeq. ibid. Iſtius partes, excellentia. A. & ſequ. 314. Præſagia vnde deſumat? B. & ſeq. ibidem. Qui dies ſint Critici? D. & ſeq. ibid.
Medica pars Dietetica, quæ ſeruare debet? H. et ſeq. 314. A. & ſeq. 315.
Medica pars Hygienia, quæ habet pro ſcopo ſanitatem, quomodo alimenta adminiſtrare debet? A. & ſequ. 315. Et quid reſpicere? E. & ſeq. ibid.
Medica pars Therapeutica vniuerſalis, & particularis. G. 315. Quæ, & quomodo reſpiciat? H. & ſequ. 315.
Medica pars Therapeutica particularis dicitur pharmaceutica, & quæ medicamenta miniſtret? k. 315. Vnde, & quomodo? A. & ſeq. 316.
Medicinæ remedijs, quando locus eſſe non poteſt? B. & ſeq. 316. An ideò dicẽda ſit medicina fallax. D. & ſeq. ibidem.
Medicorum inconſideratione, quæ mala eueniant? I. & ſeq. 316. A. & ſeq. 317.
Medicus, quæ cœleſtia ſigna, & aſpectus in medicinis propinãdis debeat cauere, ne vomitus exciretur? B. & ſeq. 317.
Medicus, in medicinis exhibendis, tempus, ſigna, aſpectus, modum, & hu-

humorum purgationem, ac ſpecialia debet ſigna curare. C. & ſequ. 317. Corporis potẽtias, ſuperioribus moderatas è cauſis, & quomodo? F. & ſeq. ibidem.
Medici, materia turgente: Planetarum diſpoſitioni minimè ſtare debent, & qomodo? K. 317. A. & ſequ. 318.
Medici quomodo poſſint ex planetis, ſignis, eorumque aſpectibus humorum differentias, iuuamina, mortis, & vitæ, ſalutiſque præcognoſcere euentum? F. & ſeq. 318. A. & ſeq. 319. A. & ſequent. 320. A. & ſeq. 321.
Medici cur multoties ægroti ſanitatem non conſequuntur. Vide, Sanitas impeditur.
Medici debent diligentiſſimè examinari, & an reprobari examinati poſſint? A. & ſeq. 326. Quot debent per annos in ſtudio, & practica verſari? D. ibidem. Quid facere, & ſcire in medicamentorum conueniat compoſitione? E. & ſeq. ibid.
Medici iurant Deo, Eccleſiæ, & Legi ſeruituros, ac proximorum ad vtilitatem incubituros. H. 326. Præceptorem loco patris habituros. I. 326. Aegrotis omni conatu ſuccurſuros. K. ibidem. Nullum venenum, vel nocuum, vel fætum interimens daturos; ſed omnes, vt filios proprios curaturos. A. & ſeq. 327. Nemini ſcandalum illaturos. C. & ſeq. ibid. Fore ſecretos. E. ibidem. Socium in arduis non recuſare, immò petere. F. ibidem. Nulli ſocio medico, inuidere, detrahere, &c. G. & ſeq. ibid. Noctu, interdiuque neceſſatijs rebus fore vt ſtudeant. I. ibidem. Prothomedico obedituros, obſequuturos, adiuturos venientem. K. ibidem. A. 328. Aleis non luſuros, cum malis non conuerſaturos. A. ibidem. Diligentes fore, vt periculoſis in morbis ægroti Eccleſiæ Sacramenta recipiant, & teſtentur. B. & ſeq. 328. Omnia Chirurgiæ inſtrumenta apud ſe habituros. C. & ſeq. ibidem. Se honeſtos, non detractores fore; ac ſemper Deum præ oculis habere. D. et ſeq. ibidem.
Medici non debent, ſine vrgenti neceſſitate, ægrotos expenſis grauare, præcipuè, vt Pharmacopæis placeant. F. & ſeq. 328.
Medicus tenetur, reuelare ſecretũ medicamentum in bonum ægrotãtium. B. & ſeq. 329.
Medicus quomodo ſe gerere debeat circa dietam cum infirmo? F. et ſeq. 329. Et quomodo circa eſum carniũ diebus prohibitis. K. ibid.
Medicus nõ tenetur parcere labori, nec ſtudio pro ægrotantium neceſſitate, & ſalute. k. 329. A. & ſeq. 330. Quomodo teneatur ad reſtitutionem? ibidem.
Medici mercedes circa exactionem quomodo ſe gerere in cõſcientia debent? D. & ſeq. 330.
Medicorum auaritia quomodo à iure correpta? G. & ſeq. 330.
Medico minitante, vel pactitante, ſe nolle mederi ægroto, niſi eius promittat filiam ſe in vxorem acceptaturum, an vim habeat matrimonium? I. & ſeq. 330. A. & ſeq. 331.
Medicus quam obligationem habeat circa pauperes, & eos quibus manualis merces non eſt. D. & ſeq. 331. Quid agat cum eo, qui habeat, & ſoluere minimè velit. I. & ſeq. 331. A. & ſeq. 332.
Medicus à publico conductus, an poſſit à diuitibus accipere mercedem, & an merces Medicorum funebris habeat priuilegium actionis, & in illa comprehendatur? B. & ſequ. 332. Quid de mercede, ſi incurabilis extet morbus? E. & ſequ. ibidem.
Medicus veneniferis vti non poteſt, & quomodo? G. 332. Pœnæ. k. ibidem. A. & ſequ. 333.
Medicus, abortum afferentem, dans potionem, quibus ſubiaceat pœnis? C. & ſeq. 333. Phlebotamans grauidã. G. & ſeq. ibidem. Vel ei purgantia præbens medicamenta. H. & ſeq. ibi.

Me-

Medicus ob prægnantis ſalutem, an valeat medicamenta dare, ex quibus ſequatur abortus? k. 333. A. & ſeq. 334.
Medicus an ſoporiferis vti poſſit, & quanta eius fidelitas debeat eſſe? E. & ſequ. 334. F. 335. An dubia adhibere medicamenta poſſit? I. & ſequ. 334. H. & ſeq. 335. Quid conſulere in animæ ſalutem valeat? C. ibidem. An morbum protrahere, ſalutaria negligere, contraria exhibere, vel neceſſaria retardare ſine peccato, & reſtitutionis obligatione? G. 335.
Medicum quam deceat morum probitas, abſtinere ſuperfluis è verbis. H. & ſequ. 335. Confeſſario ſit ſimilis. A. & ſeq. 336. Alterius Medici iuſtam ſententiam cogitur ſequi, an id ex inuidia negligens faciat contra iuramentum? E. & ſeq. ibidem. Mala, quæ inde ſequantur. G. & ſequ. ibidem.
Medico quàm neceſſaria Anatomia. k. 336. A. & ſequ. 337. Vide Anatomia.
Medici quomodo, & in quibus tenentur Prothomedico obedire, & ei auxiliari? E. 340.
Medicis quàm perniciofus ludus alearum, & cum luſoribus, & malè morigeratis conuerſari? F. & ſequ. 340. D. & ſeq. 341.
Medici ne ſint negligentes, an peccati rei ſint, ſi ante ſanitatis ſtatum relinquant ægrotum? F. & ſeq. 341.
Medici an poſſint diſcedere à loco infecto. H. & ſeq. 341.
Medici quàm grauitèr obligētur, infirmos ad Sacramenta percipienda diſponere, an in qualibet infirmitate. K. 341. H. & ſeq. 341.
Medici quàm benè callere philoſophiā debent, theoricam, & practicam? F. & ſeq. 342. Morales etiam virtutes, & philoſophiam. G. ibidem.
Medicis Fortunæ nomen ad quid proſit? H. & ſeq. 342.
Medicinæ diuiſio. k. 342. A. & ſequen. 343.
Medela à Deo ſperanda. B. & ſequ. ibidem.
Medendi virtus in aliquibus hæreditaria. D. & ſequ. ibidem. Exempla. ibidem.
Medicus medicinæ lucrum an acquirat patri? G. & ſeq. 343. An eum fratribus diuidendum. ibidem.
Medico in medio legendi curſu moriēte, vel medendi, an debeat hæredibus conſtitutæ rata mercedis dari? I. & ſequ. 343.
Medicus pactitatam mercedem cum infirmo, ſi conualeſcat, & recidiuus ſit, an conſequatur? A. & ſequent. 344.
Medicis in iure, quæ fides adhibenda? E. & ſeq. 344. Quid ſi tantum vnus ſit. H. & ſeq. ibidem. Quid ſi ſint diſcordes, vel multi imperiti? K. ibib. A. & ſeq. 345.
Medici peritiores, non obſtante peritorum, & publicatorum publicatione an poſſint examen ſubire? C. & ſequ. 345. Ampliatio. ibidem.
Medicorum iudicio prolata ſententia an iudicatam tranſeat in rem. F. & ſequ. 345.
Medici, vt monialibus medeantur, quibus indigeant? H. & ſeq. 345.
Medicus Chirurgus. Vide Chirurgus, vel Chirurgia.
Medico non Chriſtiano vtentiū pœnæ. C. & ſeq. 368.
Medici nil à Pharmacopæo accipiant. H. 381. Nec ad eos iuuandos, ægrotos grauent. I. & ſequ. ibidem.
Medicis ſocietas cum Pharmacopæis prohibita, & quomodo? k. 381. A. & ſeq. 382.
Medicis pharmacopæam exercere cur vetitum? E. & ſeq. 382. A. & ſequ. 383.
Medicamen ſimplicitèr quid ſit? C. et ſeq. 383. Quid alimentoſum? E. et ſeq. ibid. Vtriuſque differentia. ibid. Eorumdem, & venenoſorum diſcrimen. G. & ſeq. ibidem.
Medicamentum ſimplex quod, quodue compoſitum. I. & ſeq. 383. A. et ſequ. 384.

Me-

Digitized by Google

Medicamenta vnde ſumantur? B. 384. Eorum cognitio, in quo conſiſtat? B. & ſequ. ibid.
Medicamenta aliqua cōpoſita cur ſimplicia vocentur? C. & ſeq. 284.
Medicamenta compoſita cur adinuēta? E. et ſeq. 384.
Medicamenta chimica. Vide Chimici, chimica.
Medici pro rerum, temporum, morborum, corporum, atque qualitatum differentia, nunc chimica, nunc pharmaeopæa vti debent. C. & ſeq. 400.
Medicinam omnes ad morbos vniuerſalem dari non poſſe probatur. B. et ſeq. 405. ad A. et ſeq. 417.
Medicamenta ſimplicia cui planetæ ſubijciantur, modusque illa cognoſcendi? C. et ſeq. 418. A. 219.
Membri mutilati debilitati, et abſciſſi differentiæ. C. et ſeq. 358. Iura ſtatuta. ibidem.
Membri nomine an veniat digitus? H. et ſeq. 358.
Membri nomen, quæ corporis partes ſortiantur? K. 358. A. et ſequ. 359. A. et ſeq. 360. Quid de naſo? E. et ſeq. ibidem. A. et ſeq. 361. Quid de auribus? B. et ſeq. 361. Quid de labijs? F. et ſeq. ibid. Quid in iure? H. ibid. Quam vtilia homini. I. et ſeq. ibidem. Quid de barba? A. et ſeq. 362. Dentibus, manibus, pedibus? E. & ſeq. ibidem. A. et ſequ. 363.
Membrum an ſit penis? C. 363. Teſtes? D. ibid. Illos reſcindentium pœna. ibid. Eorum vtilitates. E. ibid.
Membrum abſcindens, vel debilitans ad quid tenetur? F. et ſeq. 363.
Mercurij Chimici vires. E. et ſequen. 402.
Mercenarij qui, et ad quid tenentur? F. et ſeq. 243.
Metallorum trāſmutationes ſecundùm Chimicos, earumque modi varij. A. et ſeq. 419. A. et ſeq. 420. A. et ſequ. 421. Idem proſequitur ænigmaticè. A. et ſeq. 422.
Militia eſt vita hominis ſuper terram, quomodo? D. et ſeq. 437.
Militum electio qualis eſſe debet, et quorum? A. et ſeq. 458.
Milites ex delectu an voluntarijs præferantur? A. et ſeq. 459.
Miles vnde dicatur? F. et ſeq. 459.
Militum diuiſio, ac exterorum, et mercenariorum defectus. G. et ſeq. 459. A. et ſeq. 460.
Militibus an regio, in qua naſcuntur aliquid boni afferat? B. et ſequent. 460.
Milites qui mercenarij, et qui auxiliarij, et quibus potiùs fidendum? H. et ſeq. 460. A. et ſeq. 461.
Militiam eligunt flagitioſi. D. ibidem. An militiam ſequens colonus eſſe poſſit? G. et ſeq. 463.
Miles miſſus an ſit admittendus? I. et ſeq. ibid. A. et ſeq. 464.
Miles qui dicatur honeſtè miſſus, et qui ignominioſè? D. et ſeq. ibid.
Militiam ingrediens, vt in lite fortior fiat aduerſario, an, et quando exauthorandus? E. et ſeq. 464.
Miles membris debilitatus non admittitur, et quid, ſi pater filium ad hoc ſeriò debilitauit? G. et ſeq. 464. Quid de habente vnum teſticulum? ibidē.
Militis conditiones è forma, ſtatura, et complexione. H. et ſeq. 464. A. 465.
Militiæ an ſit adſcribendus, qui metu criminis in militiam ſeſe recepit. A. et ſequ. 465. Et an de tali crimine à Iudice in militia ſit puniendus? B. et ſeq. ibid.
Miles an eſſe poſſit, maleficos parentes nominans, vel infamiæ nota laborans. D. 465. Quomodo infamia tollatur? H. et ſeq. ibid. A. et ſeq. 466.
Milites Sancti Sepulchri, eorum origo, et inſignia. D. et ſeq. ibid.
Milites de auis, et eorum origo. F. et ſeq. ibidem.
Militum Calatrauæ origo, priuilegia. H. & ſequen. ibid.
Militum Alæ origo, et inſignia. A. 467.

Militum de Alcantara origo, et priuilegia. B. & ſeq. ibidem.

Militum Chriſti origo, & inſignia. D. ibidem.

Militum Monteſiæ origo. E. & ſequ. ibidem.

Militum D. Stephani origo, inſignia, & priuilegia. F. & ſequ. ibid.

Militum Sancti Mauritij, origo, priuilegia, inſignia, & mixtio cum Sancti Lazari militibus. H. & ſequ. ibid.

Militum S. Ioannis Hieroſolymitani, ſeu Melitæ origo, & priuilegia. *k.* *641*. A. & ſeq. *648*.

Militum Sanctæ Mariæ Theutonicorum origo, & priuilegia. H. & ſeq. *468*.

Militum Diui Iacobi de Spada ordo, origo, & priuilegia. I. & ſeq. ibid.

Militum Sancti Iacobi apud Luſitanos ordo, & inſignia. B. *469*.

Militum Montis Gaudij ordo. G. & ſeq. ibidem.

Militum D. Mariæ de Mercede ordo, & origo. E. ibidem.

Militum Diuæ Mariæ Glorioſæ origo, ordo, inſignia, & officia. F. & ſeq. ibidem.

Militum Sanctæ Mariæ de Monte Carmelo, ordo, origo, & inſignia. H. & ſeq. ibidem.

Militum Sancti Spiritus in Gallia origo, & inſignia. k. ibid.

Militum Immaculatæ Cõceptionis origo. A. & ſeq. 470.

Militaris diſciplina quid? G. ibidem. Eius neceſſitas. H. & ſequent. ibid. A. 471. Quotuplex? B. & ſeq. ibidẽ.

Militibus quàm neceſſarium exercitiũ. B. & ſeq. 471. *A.* & ſeq. 472. Ordo. ibidem. Mores. G. & ſequ. ibidem. Præmia, honores, & pœnæ. F. & ſeq. ibidem.

Militiam moderantibus quid aptius rigor, an humanitas? H. & ſeq. 472. A. & ſeq. 473.

Milites ad facinora procliues. I. & ſeq. 473. A. & ſeq. 474.

Militum agmina, & ſtationes relinquẽtium, & aliorum delictorum pœnæ. C. & ſequent. ibidem.

Milites quando vltimo ſupplicio plectendi? H. & ſeq. ibidem. *A.* & ſeq. 475. A. & ſeq. *476*.

Militum coronæ variæ. H. ibid. Quam vtile illis præmia dare? I. & ſeq. ibid. A. & ſeq. 477. Modus in illorum diſtributione. B. & ſeq. ibid.

Militum Dux an torqueri poſſit? G. 479.

Militum priuilegia quoad teſtamenta. ex H. 477. vſque ad 479. quoad debita. D. & ſequ. ibid. quoad fratrum pacta de mutua ſucceſſione. H. ibidẽ. quoad Falcidiam. I. ibidem. quoad teſtimonium reddendum. K. ibidem. quoad donationem mœchæ factam. A. 480. quoad præmia pignori data. D. & ſeq. ibidem. quoad ſucceſſionem. C. ibidem. quoad dies feriatos. D. & ſeq. ibidem. circa equos, arma, & ſtipendia. K. ibidem. & A. 481. quoad iuris obſeruantiam. B. & ſeq. 481. quoad mulieres. I. ibidem. quoad punitionem. k. ibidem. talia priuilegia quando ſpirent? A. & ſeq. 482.

*M*ilites huius æui, & ſtationarij, an militum priuilegijs decorentur? D. & ſeq. 482.

*M*ilitiæ Ducum munera. B. & ſeq. 483. Eorum differentiæ. E. & ſeq. ibidem. Conditiones. H. & ſequ. ibidem. A. & ſeq. 484. Prudentia. ibidem. A. & ſequ. 485. Virtus. C. ibidem. & ſeq. A. & ſeq. 186. Prouidentia. D. & ſeq. ibidẽ. Authoritas. I. & ſeq. ibid. Fortuna. K. ibidem. A. & ſequ. 487.

*M*ilitum Dux, ſiderum, ac Planetarum conſtitutiones, quomodo debeat obſeruare? D. & ſeq. 487.

*M*ilitiæ Duces ſecundarij qui? *A.* 488.

*M*ilitiæ fortuna, cur aliquando ſecunda, non rarò aduerſa? B. & ſequent. 488.

*M*ilitiæ minores Duces, an poſſint ſe extendere, vltra expreſsè mandata, & ad quid teneantur, ſi excedant? & ad

ad quid Princeps eorum condictionibus, & pactis teneatur? k. & ſequ. 488. Exempla. A. & ſeq. 490.

*M*ilitiæ, & pacis conſiliarij quales debeant eſſe? I. & ſeq. 490. A. & ſeq. 491. Eorum differentiæ, & qualitates. H. & ſeq. ibid. A. & ſeq. 492. Forma conſiliariorum. C. ibidem. *A*etas. H. et ſeq. ibidem. A. & ſeq. 494. Silentium. E. & ſeq. ibid. Quanti valoris ſilentium, & ſecreta reuelantium pœnæ. F. & ſeq. ibidem. Et exempla. eodem loco. Ne ſint obſtinati, vt ſint veridici. H. & ſeq. ibid. A. 195. Liberi in dicendo, nec timidi, nec qui ſua dicant de re. C. & ſeq. ibidem. Honeſtæ ſint vitæ. H. & ſeq. ibid. Non moti aliquo affectu. k. ibid. A. & ſeq. 496.

*M*iles an præferatur in conſilijs Doctori. C. & ſeq. 496.

*M*iſſio in poſſeſſionem per ſententiam Iudicis dicitur neceſſaria. F. & ſeq. 205.

*M*onomachia quando committatur? C. & ſeq. 535. Condictiones, vt infligantur pœnæ. E. & ſeq. *I*n committentes, tolerantes, non prohibentes, &c. F. & ſeq. 535. A. et ſequen. 536. Quàm ſit contraria cuicumque ciui. I. & ſeq. ibid. A. & ſeq. 537. An illã non acceptans ſuo præiudicet honori? C. et ſeq. 537. *A*n permittenda, ſi contrariorum oriatur exercituum quies. I. & ſeq. 537. *A*. et ſequ. 538. Exempla. ibidem.

*M*onomachia quando acceptari poſſit? C. et ſeq. 538. Quando excuſet à pœna. H. et ſequent. ibid. *A*. et ſeq. 539.

*M*oderatio ciborum quantam afferat vtilitatem? B. & ſeq. 429.

*M*ulier à Deo fuit viro ſocia conſtituta. B. et ſequent. 43. *I*. & ſeq. ibid.

*M*ulier an poſſit dici ad imaginem Dei facta, ſicut vir? C. et ſeq. 43.

*M*ulier cur velo debet progredi contecta? G. 43.

*M*ulierum, quæ proniores in adulteria, pulchræ, an deformes? F. et ſeq. 53.

Cauſæ huius rei. ibidem. I. et ſequ. ibidem.

*M*ulierem alienam in coitu cum vxore in abſtracto deſiderare, an ſit peccatum? B. et ſeq. 54.

*M*ulier ſuens ad fugandum otium die feſto, an peccet? I. 177.

*M*ulieres lanam appetunt, ac linum. B. 178.

*M*undi partes, ipſarumque gradus. B. et ſeq. 293.

*M*uri Ciuitatis ſancti, nullius in bonis, in eis non poteſt habitari, nec poſſunt ædificari, vel reædificari ſine Principis venia. C. et ſeq. 291. H. et ſeq. ibidem.

*M*uros Ciuitatis violantium pœnæ. F. & ſequ. 291.

N

NOuercæ ſuſpectæ ſunt priuignis. F. 159.

Nunciatio noui operis contra ædificia. D. et ſeq. 299. Quæ operatur? G. et ſeq. ibid. *A*n ſit ſpecies appellationis? H. et ſeq. ibid. Cur adinuenta? D. et ſeq. 303. Diſtinctio ipſam inter, et damnum infectum, et quod vi, aut clam interdictum. E. et ſeq. ibidem. *A*. 304. F. et ſeq. 305. Quotuplex ſit, et quæ? ibidem. Quibus competat? *A*. et ſeq. 306. *A*n, et quomodo procuratori? E. et ſeq. ibid. *A*n bonæ fidei poſſeſſori? ibid. *A*n pupillo, et ſeruo? G. ibidem. *A*n vſufructuario? G. et ſeq. ibidem. Qui ab ea depellatur? I. et ſeq. ibidem. *A* quibus fieri debet? C. et ſequ. 307. Quibus fieri poſſit? I. et ſeq. 306. *A*. et ſeq. 307.

Nunciatio quibus modis fiat, et qui ſint? D. et ſeq. 307. *A*n requiratur iuramentum, et quando? H. et ſeq. ibid. Eius effectus. k. ibid. *A*. et ſequ. 308. *A*n tranſeat ad hæredes? ibid. Limitatio. B. 308. Quomodo impediatur? C. ibid. Limitatio. D. et ſeq. ibid.

ibid. Quibus extinguitur formis? H. et ſeq. ibidem. *A.* et ſeq. 309.

O

OBedientiæ debitum, qualitates, & excellentiæ. G. et ſeq. 557. Inobedientiæ mala. A. 558.

Obſides an liceat necare? B. et ſeq. 505. Diſtinctio. D. & ſeq. ibid: An eis liceat fugere, & ſi fugiant, rupta cēſeatur fides, quod ſuper ipſis ius datur victori, ac vitæ, an ad pœnam poſſint ſe adſtringere, & adſtricti dãnari? G. & ſeq. 506. A. et ſeq. 507. A. et ſeq. 508.

Obſtetricum diſpoſitioni ſtandum, an aliqua corrupta ſit, vel virgo? C. 35. H. 374. Eius conditiones, vt poſſit in tali caſu iudicare. G. & ſequ. 35. Vſque ad C. 35. Varia quæſita. ibidem.

Obſtetricum neceſſitas. B. et ſeq. 371. A. et ſeq. 372. Fides eis adhibenda, & quando. B. & ſeq. 372. F. et ſequ. 374. An poſſint iudicare de abortu, abortuſque coniecturæ? H. et ſequ. 372. A. & ſeq. 373. Vbi an tuſſis, an febris, an mors parientis, an ſecundina immatura? An fœtus non lactãs, an ater color, vel membrorum exiguitas nati, an eiuſdẽ ſollicita mors, an aures connexæ ſint ſigna abortus? A. & ſeq. 374.

Obſtetricis relatio, an debeat iuramẽto confirmari? I. & ſeq. 374.

Obſtetrix an relationem dare poſſit de mulieris habilitate ad coitũ, & quid ſi obſtetrix ſit virgo, vel ſterilis? k. et ſeq. 374. I. ibidem.

Obſtetrix cuius ætatis eſſe debeat? H. & ſeq. ibid.

Obſtetrix naturalis partus conditiones ſcire debet. k. 374. Quæ iſtæ ſint? A. & ſeq. 375.

Obſtetricibus eligendis quanta eſt adhibenda diligentia, quaſque habere qualitates debeat? E. et ſequ. 375. Pœnæ in eas, quæ partui mortem machinantur? F. et ſeq. ibidem. E. 377. Vel partum ſupponunt. H. & ſequ. 375. Sterilitatis, aut abortus pocula præbent. I. & ſeq. ibid. A. & ſeq. 376. Ampliationes. ibidem. & k. 377.

Obſtetrix prægnanti vitæ periculum à coniunctis timenti, ob quod ſibi mortem inferre quærit, an abortus conſilium dare poſſit? G. & ſequen. 376.

Obſtetrix, quid præcipuè callere debet? H. & ſequen. ibidem.

Obſtetrix ad quid teneatur, iuramenti ratione? k. ibidem. A. & ſequ. 377. Quàm à ſuperſtitioſis remedijs abhorrere debeat? D. ibidem. k. ibidẽ. A. 378.

Obſtetricis, cuius negligentia partus perit, pœnæ. G. & ſeq. 377. A. & ſeq. 378. Item ſi pariens pereat? D. 376. Item, ſi ſine Medici conſilio, remedia exhibeat? B. 378.

Obſtetrices, quando monſtra naſcuntur, quomodo ſe gerant? G. & ſeq. 377.

Obſtetrix qua pœna tenetur, ſi cuis pariens medicamentis pereat? B. & ſeq. 378. Si parientem ad confeſſionem non perſuadeat? C. & ſeq. ibidem.

Obſtetricum in partu errores maximè conſiderabiles. E. & ſeq. 378.

Obſtetrices baptizantes in caſu neceſſitatis quid ſcire, quid obſeruare debeant? I. & ſeq. 378.

Obſtetrix in extrema neceſſitate an poſſit aqua non naturali baptizare? A. et ſeq. 379. An niue, aut glacie? B. et ſeq. ibidem. An in qualibet corporis parte, an in vnguibus, capillis, ſecundina, &c. H. et ſeq. ibidem. An ſi aqua aliquo inſtrumento puerum tangere poſſit, illum in vtero matris baptizare queat? A. & ſeq. 380. An vnica aquæ gutta? B. & ſeq. ibid. An aqua, ſalis è maſſa deducta? F. & ſeq. ibidem.

Occupatio ſeruat virginitatem. G. et ſeq. 29.

Officij publici ratione, qui rem cuſtodit,

Digitized by Google

dit, ſi intereat res probare debet, abfuiſſe culpam. k.251. B.252.
Officialis appellatione, qui veniat. I.et ſeq.433.
Ordo impedit matrimonium, et qui? F.56.
Ordo militaris. Vide Militiæ, et Militum.
Ornatus nimius mulieris impudicitiæ ſignum. F. & ſeq.83. Vide coniugũ ornatus.
Otium fugiendum. G.et ſeq. 29.

P

PAcis encomia, neceſſitas, vtilitas. A.517. E. ibidem. A. et ſeq.519. Quæ pacis capitulationibus ſeruanda. G. et ſeq. 519. A. & ſequ. 520. Quid agendum, ſi adſit pactum obſcurum? E. & ſeq. ibid. Adhærentes an in capitulationibus intelligantur incluſi? A.& ſeq. 521. An filius, nepotes, poſthumi, impuberes, naturales? I. & ſequen. 521. A. et ſequ. 522. Si pro ſe, et ſuis promiſſum. ibidem.
Pacis commendatio. H.et ſeq. 517.
Pacis violatę mala. D.& ſequent.522. A.et ſeq.523. Illam violare an liceat ſucceſſori in Regno, vel pupillo, quando à tutore concluſa fuit. F. ibidem.
Pax à Romanis quanti habita. H. 523. Eius priuilegia, et quæ? I. et ſequen. ibid.A. & ſeq.524.
Pacis intuitu matrimonium contractum inter impuberes, an retineat efficaciã? B. 524.
Pacis laudum, vel compromiſſum, quid operari poſſit? G. et ſeq. 524.
Pacis violatoribus, quàm Deus aduerſetur. Exempla. B.& ſeq. 525.
Pax quot modis violatur? I.& ſeq.525. Eius in promiſſione intelligitur conditio, niſi aliquid de nouo emergat. A. & ſequent. 526. Eam violaſſe, vt quis dicatur, quæ requirantur? E.et et ſeq. 526. A. & ſeq. 527.
Pacem violaſſe, an dicatur, qui eius, cum quo pacem inierit, vxorem oppreſſit, aut filiam? G. & ſeq.527. A. & ſeq.528. Quid ſi verberauerit? ibidem. Quid ſi bannitum neci dat? C.et ſeq. ibidem. Vel fortalitium in confinibus ædificet? G. et ſeq. ibid. Vel quando promiſerit, armatis aditum in eius Regnum denegare, Põtem ædificat? K.ibid.
Pagus quid ſit? B. 20. Cui ſubeſt? ibidem.
Parentes tenentur alere filios. H.et ſeq. 157. A. et ſeq. 158. Eorum amor in ipſos maximus, quare? H.157. Non poſſunt aliqua lege, ſtatuto, nec iuramento iuuari, ne talia præſtent alimenta. A. & ſeq. ibidem. An procedat, ſi filius ſit emancipatus. D. ibidem. An ſi pater ſit hæreticus, et filius inobediens? E. ibidem. An filio vxorato, vel filiæ indigno nuptæ? F. & ſequ. ibidem. An filio religioſo, etiam profugo. G. et ſequ. ibidem. An ſi pater monachus ſit? H.ibidem. An nepotibus, et quibus? H. et ſeq. ibidem. An volentibus militare, vel artem exercere? A.159. Quid ſi adſint filij ex primo, & ſecundo matrimonio? D. 159. Quo loco præſtari debent alimenta? B. ibidem. Quid faciendum circa alimenta, ſi pater neget aliquem eſſe ſuum filium: B.& ſeq.160.
Pater tenentur reſtituere filios, & quibus? E. & ſeq.ibid.
Parentes an teneantur emere libros filio pro ſtudio, & conducere magiſtrum. F. & ſeq. 160. In quibus ſtudijs, & quo caſu? H. ibid. An valeat donatio cauſa ſtudij. k. ibidem. An cauſa ſtudij adſtringantur ad alimẽta. A.161. Quid ſi filius habeat bona aduentitia? B.ibid.
Parentes poſſunt filios impuberes religioni afferre. D. 164. Non autem poſt. E. et ſequ. ibid. Pœna cogentium filios ad Religionem. F. et ſeq. ibidem.

Paren-

Parentes circa filiorum matrimonia, & ſponſalia, quod habeant ius. K. 164. A. 165.
Parochi defectus impedit matrimoniũ. k. 56.
Partiarius colonus quis dicatur? C. & ſeq. 228. An dicatur ſocius? E. ibid. Ad quid obligetur? F. & ſequ. ibidẽ. An è ſingulari ſucceſſore expelli poſſit, & quibus in caſibus? A. & ſeq. 229. Differentia inter ipſum, & eum, qui nummis colit. E. ibidem. An ei competat remiſſio penſionis ob ſterilitatem. G. & ſeq. ibidem.
Partiarius in aſſignanda domino fructuum medietate, an ſemen deducere poſſit? I. & ſeq. 229. Quid ſi facta fuit fundi venditio? A. & ſequ. 239. Limitatio. B. ibidem.
Partiario ſemen, vel pecunias pro ſeminis emptione ab alio accipiente, an creditor ſeminis, vel pecuniæ præferatur domino ſoli? G. & ſeq. 230.
Partiarius an gabellas ſuper fructibus colligendis impoſitas ſoluere debeat, ſi fundum ſit Eccleſiæ, vel clerici? A. & ſequ. 231. A. & ſeq. 232.
Partiarius paſtor. Vide Paſtores, & Paſtor.
Parſimoniæ exempla. I. & ſeq. 434. A. & ſeq. 435. Quàm laudabilis. I. & ſeq. 435.
Partus ſuppoſitionis accuſatio. B. & ſeq. 123. Quomodo ſuppoſitio probãda? G. & ſeq. 122.
Paſtoritiæ vitæ author, eius excellentia. B. & ſequ. 242. A Chriſto, & præſtantiſſimis viris maximi habita. G. & ſequ. ibidem A. 243.
Paſtores mercenarij qui, & ad quid tenentur? G. & ſequ. ibidem. A. & ſeq. 244. & 249.
Paſtores partiarij, qui dicantur? I. & ſequ. 245. Quando de capitali teneantur, quando non? B. & ſeq. 246. Opiniones diuerſæ. D. & ſeq. ibidẽ. Modi diuerſi partiariorum. A. & ſeq. 247. Pacta, & conuentiones. G. & ſequ. ibidem.
Paſtores partiarij medietate eis non tradita, ſeu vendita, ſi non adſint partus, qui loco demortuorum ſupponantur, ad quid tenentur? A. & ſeq. 248. Caſus, & opiniones. D. & ſeq. ibidem. Quid ſeruandum in diuidẽdo? H. & ſeq. ibidem.
Paſtores partiarij, quorum vnus operas, alius pecunias exponit, quomodo in lucro, & amiſſione ſe gerere debeant? A. & ſequent. 449.
Paſtor partiarius quam diligentiam adhibere debeat in communibus animalibus? A. 250. Et ſi aliquod animal perierit, & fortuitum non probet caſum, an teneatur ex culpa? A. et ſeq. 251.
Paſtor cuſtos non ſolùm caſum fortuitum, ſed etiam, quòd ſine culpa euenerit, probare debet, & quando? D. & ſeq. 252. A. 253.
Paſcua, quibus modis ab animalibus ſumantur? F. & ſeq. 266.
Paſcentibus animalibus in fundo alieno, quomodo procedendum per dominum fundi? H. & ſeq. 266. Quid ſi animalia ſint Clericorum? K. ibidem. A. & ſeq. 267. Quid pro ſuo damno? D. & ſeq. 267.
Pater filium ſe defendentem, occidens, an puniatur, & quæ pœna parricidij? E. 154.
Pater quomodo ſe gerere debeat in filijs corrigendis? A. 155. An vitæ, & necis ius in filios habuerit? I. & ſequen. 162. An hæc poteſtas fuerit correcta? A. & ſeq. 162. In quo caſu liceat filiam occidere? H. 163. Vel filium vendere? I. & ſequ. 163. Et quibus requiſitis, & quid hodie? k. 163. A. 164.
Patris conſenſus, vt filiusfamilias agat, quando requiratur? G. & ſequ. 167. Quando non? H. & ſeq. ibidem.
Pater an accuſare, & remittere poſſit pro iniuria illata filio; & quando filij conſenſus requiratur? B. & ſequ. 168. An in alijs cauſis criminalibus. ibidem.
Pater filiumfamilias apud ſe manere recu-

recuſantem cogere poteſt,& per quē Iudicem? k. 168. A.169. In quo loco tunc ſint exhibenda alimenta, quis Iudex ſtatuere debet? A. & ſeq. 169.
Patris authoritas in bonis aduentitijs filij. B. & ſequ.169. An filij conſenſus in illis alienandis requiratur. G. & ſequent. ibidem. An poſſit pater bona filij adminiſtrare, in quibus nō habet vſumfructum? K. 169. A. & ſeq. 170.
Patria poteſtas quibus modis ſoluitur? A.& ſequen.172.
Patris, ac matris differentia in dando tutore. B. & ſeq.170.
Patroni conſenſus in rebus eccleſiaſticis alienandis, quando ex honeſtate requiratur? A. & ſeq. 223. Quando ex neceſſitate? D.& ſeq. ibidem. Rationes? F. & ſequ. ibidē. A. & ſequ. 224.
Paupertas artiū genetrix. B. 177. Pauperibus, & infirmis quomodo conſulebatur, & quid tales ſe fingentes patiebantur? D. & ſeq.199.
Pecuniæ effectus. C.& ſeq. 455.
Pecuniæ à ſubdtis extortæ modò iniquo, quæ damna pariant? k.455.
Pecuniariam pœnam, ante ſententiam, an quis ſoluere teneatur? F.282.
Peculium Caſtrenſe, & quaſi Caſtrenſe pleno acquiratur filijs iure? C. 165.
Peculium aduentitium quibus modis acquiratur? E. & ſeq. 165. Quando patri acquiratur quoad vſumfructū, quando non? G. & ſeq. ibid. Quid de profectitio? B.& ſequ. 166. An profectitia, & aduentitia à filijs alienari poſſint? C.& ſeq. ibidem An accedente patris conſenſu? K. ibidem. A. & ſeq.167.
Pellibus cur veſtiti primi parentes? E. 176.
Penſio non remittitur, ſi negligentia Agricolæ ager non eſt fertilis? I. & ſequ. 206.A. et ſeq.207.
Perſonæ legitimatio neceſſaria in iudicijs. D. 117.
Perſuaſiones in mulierem æquiparātur violentiæ. A. & ſeq.39.
Pharmacopæorum neceſſitas. C. & ſeq. 381. Eorum cum medicis ſocietas prohibita: & quomodo? K.381. A. & ſeq. 382.
Pharmacopæa cur medicis vetita? E.& ſeq.382. A. & ſeq.383.
Pharmacopæa quas diuidatur in partes? C.386.
Pharmacopæa qualitèr conueniat caloris cognitio? D. 386. Modus graduum caloris cognoſcendorum. E.& ſeq. ibidem. Qualitèr trituratio, & modo in trituratione obſeruandi? G. & ſeq. ibidem. Qualitèr ſectio, raſio, & limatura, & ad hæc opera inſtrumenta. k. ibidem. Qualitèr liquatio, & diſſolutio, & has inter differentia? A. & ſeq.387.
Pharmacopeæ quàm neceſſaria cognitio vſtionis, cinerefactionis, & calcinationis, & horum differentiæ. C. & ſeq. 387. Item putrefactionis. H. & ſeq. ibidem. Cribationis,& lutionis. k. ibidem. Item peritiæ in macerando, infundendo, & lauando. A. & ſeq. 388. Item in colando, clarificando, deſpumando, filtrando, ac exprimendo? E.& ſeq. 388. Exſiccando? B.391. diſtillando, diſtillationis modis. k.388.A.389.
Pharmacopæus quàm diligentèr ſeruare debet tempora ſimplicium colligendorum? B. & ſeq. 389. Item regionis. K. ibidem. A. 390. Aſpectus Lunæ. ibidem. Quæ ſingulis menſibus colligenda? B. & ſeq. 390. A. 391. In eis exſiccandis, purgandis, ſeligendis, lauandis, conſeruandis, quanta adhibenda eſt cura? C.& ſeq. 391.
Pharmacopęus etiam in minimis ne diſcordet à periti medici iudicio? H.& ſeq. 391. Præcipuè in ſuccedaneis? ibidem. H.396.
Pharmacopæum quam dedeceat auaritia? A. 392. Quamque venena exhibere, vel pocula venenata. B.& ſeq. ibidem. Cui pœnæ ſubijciatur morte

te ſequuta? B. & ſeq. ibid. Vt etiam ſi non ſequatur? C. & ſequent. 392. Quid ſi inſcientèr vendiderit venena? I. & ſequ. ibid. A. & ſeq. 393. Venenorum nomina, & qualitates. A. & ſeq. ibidem. Quæ mortifera, quæ non? K. ibidem. A. & ſeq. 395. Eorum effectus. ibidem. Pro vtriuſque pœnæ impoſitæ. I. & ſequent. 395.

Pharmacopœus quam cauere debeat ne corrupta, aut doloſa vendat? B. 396. Aut ab alijs Pharmacopæis monopolium decernat. B. & ſeq. ibidem. Debet deijcere vetuſta. G. 396. Fraudem fugere. F. ibid. Ad pondus diſtribuere. G. ibidem. Purgantia, oppiata, venenoſa, abortiua, ſine Medici licentia non vendat. I. ibidem.

Pharmacopæo quàm neceſſariæ diuitię. D. & ſeq. 396.

Pharmacopæis inter multa priuilegia conceditur, vt anteponantur expreſſis hypothecis, etiam dotis. I. & ſeq. 396. A. & ſeq. 397.

Philtra. Vide pocula amatoria.

Philoſophia prima, an ab Agricultura? H. 190.

Pigmei forma, & qualitates. E. 8.

Piſcari quando licitum, quando prohibitum, & vbi? A. & ſequ. 286. Quādo prohibitum de nocte, lumine accenſo? D. & ſequ. ibidem. Præſertim Thymnorum piſcatione parata. F. 288.

Piſcantes taxo, vel verbis venenoſis, quibus pœnis teneantur? C. & ſeq. 287. Pragmatica. H. & ſequ. ibid.

Piſcandi varij modi. k. 287. A. & ſequ. 288.

Plantæ ſilueſtres an fuiſſent, ſi Adam nō peccaſſet, neque corruptioni ſubiectæ? F. & ſeq. 190.

Pocula amatoria exhibens, vt ad amorem quemquam trahat, an dicatur cogere? F. & ſequ. 41. Quibus pœnis ſubiaceat? I. & ſeq. ibidem.

Pontificis decretum in alienādis rebus eccleſiaſticis, ſi re vera non conſtet de neceſſitate, & vtilitate Eccleſiæ, & indemnitate patroni an valeat? D. & ſeq 225. A. & ſequ. 226. An iuuet præſcriptio in tali caſu? D. & ſequ. ibid. An fructus reſtituendi? A. & ſeq. 227. Catholici Regis mandata circa prædicta. A. & ſeq. 228.

Principiorum rerum omniū variæ opiniones. H. & ſeq. 410. vſque ad A. & ſeq. 413.

Priuilegia domorum. Vide domorum priuilegia.

Principia chimicæ. Vide chimica principia.

Princeps an teneatur ex facto Ducis? F. & ſeq. 488. A. & ſeq. 489.

Princeps quæ ſeruare in conſilio debeat? & poſt? G. & ſeq. 496. A. & ſeq. 497. Exempla. ibidem.

Principi in exequendis conſilijs qualitèr neceſſaria ſollicitudo? G. & ſequ. 497. A. & ſequ. 498. Exempla. ibid. Quid agere debeat videns conſiliariorum diſcordes mentes? D. & ſeq. ibidem. quo in loco exempla.

Princeps in ciuilibus bellis, an media admittere debeat aliquando? I. & ſequent. 498. ibi exempla. A. & ſeq. 499.

Princeps permittens, vt innocentes belli interficiantur, & eorum ſurripiantur bona, ad quid tenetur? D. & ſeq. 500. An damnis poſſit damna compenſare? K. ibidem. A. & ſequ. 501. A. & ſeq. 502.

Princeps an datam hoſtibus fidem debeat ſeruare? C. & ſeq. 502. A. & ſeq. 503. An etiam pacta, & inducias? D. & ſeq. ibid.

Princeps an infidelibus, & hæreticis fidem debeat ſeruare? E. & ſeq. 503. Exempla, & argumenta. ibidem.

Principi an aliquando liceat infidelium auxilio vti? k. 503. A. & ſequent. 504. Exempla, & limitationes. ibid. A. 505.

Proceſſus chimicus. Vide Chimicus proceſſus.

Proles quem vſque ad menſem poſſit in vtero permanere? F. & ſeq. 119.

Pro-

Prouincia quid ſit? G. 16. Vnde ortum habeat? H. ibidem. Prouinciarum diuiſio de iure canonico? k. ibidem. A. & ſequ. 17. Prouinciarum diuiſio per vſucapionem, præſcriptionem, vel conſuetudinem. B. & ſequen. ibidem.

Prouinciæ non poſſunt vniri, nec eodem nomine inſigniri de iure gentium. H. & ſeq. 16. Aduerſum ciuili de iure. I. & ſequ. ibidem.

Prædia tributaria ſterilia, & fœcunda habens, fœcunda alienans, ſi ſterilibus non ſit ſoluendo, tenetur ſoluere emptor. G. & ſeq. 198.

Penſio ex fundi melioratione non augetur. H. & ſeq....

Pulchritudo nimia mulieris multis ſubeſt incommodis. I. & ſeq. 51. A. & ſequ. 52.

Pudicitiæ definitio. k. 30. Encomia. A. & ſeq. 31.

Pupillaris ſubſtitutio fit à ſolo patre, quod ſi ex matre, vel extraneo fiat, vim retinet fideicommiſſi. C. & ſeq. 170. Pupillaris ſubſtitutionis effectus. H. & ſeq. ibidem.

Pupillus in matura ætate cõſtitutus tenetur ſtare colono, cui ex tutore locata res fuerit, & quare? k. 204. A. 205.

Purificatio. Vide Chimicus proceſſus.

Q

QVadrupes, quando pauperiem feciſſe dicitur, quæ actio in tali caſu conueniat? quæ ad hoc requiruntur? H. & ſequ. 269. Quid ſi animal ſit commodatum? I. & ſeq. ibid. Quando contra animalia, quando in homines datur actio pro damno ab animalibus facto? A. & ſequent. 270.

Quadrupedem dans pro noxa liberatur. 270. Limitatio. E. & ſeq. ibidẽ.

Quadrupes ob damnum illatum, an poſſit morti dari? G. & ſequen. 270. Quid ſi equo mulam olfaciente, mula frangat Agaſonis crura? K. ibidem.

Quantitas alimentorum, quomodò regulanda? K. 158.

R

RAptoris pœna. E. & ſeq. 38. K. 39. Eorum, qui ſunt rapinæ complices. A. & ſeq. 40.

Raptoris, ſi raptam duxerit in vxorem pœna? D. & ſeq. 40. Quam dotem conſtituere raptæ debet? G. ibidem.

Raptor an adſtringi poſſit, vt cum corrupta matrimonium contrahat, & dotem afferat? H. 40.

Raptori, ſi puella, vel ipſius parentes eam dare in matrimonium recuſent, quid faciendum? H. & ſeq 40. A. 41.

Raptor dum raptam retinet in poteſtate, non poteſt cum ea contrahere matrimonium. k. 40. & k. 56.

Rapta an poſſit raptoris dotis remiſſionem facere, ſi eam ſtuprauerit? B. 41. Limitatio. C. ibid. & ſeq.

Rebellionis ſpecies, & quid ſint rebelles? k. 533. A. & ſeq. 534. Quibus ſubiacent pœnis? E. & ſeq ibidem. Qui, & quando rebellis dicatur? G. & ſeq. ibidem. An ei in Principis fauorem admiſſo debeantur bona publicata, arma, & inſignia? I. ibidem. An rebellis vendi poſſit? ibidem. & ſequent.

Reconductio tacita, facta cenſetur eiſdem vinculis, pactis, & qualitatibus, quibus conductio. A. 209. Limitatio. B. ibidem. Non habet vim exequutiuam vigore primi contractus, & iuramenti. C. & ſeq. 209.

Redhibitoria actio. Vide Seruo.

Rebellium filij cur puniantur? D. & ſeq. 51.

Regiminis defectus in vulnerato. Vide Chirurgi vulnerati ætatem, &c.

Regulares an poſſint milites eſſe? G. & ſeq. 461. A. & ſeq. 462.

Regi in captiuitatem redacto, qui ſuccurrere

Digitized by Google

currere debeant? I. & ſequent. 544. A. 545.

Reipublicæ acceptiones variæ. B. 15. Pro totius imperij ſpatio. ibidem. Pro Romano Imperio. C. ibidem. Pro Vrbe Romana. ibidē. Pro qualibet Ciuitate. D. & ſeq. 15. Etiam pro pagis. E. ibid. E. 16.

Reipublicæ nomine quid veniat in hoc tractatu? E. & ſeq. 15.

Reipublicæ ſpecies vniuerſalis, & particularis quo conſtet? I. et ſeq. 15. Quibus iſta. B. & ſequen. 16.

Reipublicæ Rectores ſanitati ciuium conſulere debent, & medicos honorare. H. & ſequ. 325.

Repreſaliæ quid? earum requiſita. G. & ſeq. 450. A. & ſeq. 451. Quibus concedantur? G. et ſequ. ibidem. Quibus, & contra quos non concedantur? I. & ſeq. 451. *A.* et ſequen. 452.

Repreſalijs non permiſſis, an liceat bona capi? B. & ſeq. 452.

Ruſticorum priuilegia ex H. 194. vſque ad A. et ſeq. 196.

Ruſticus contumax appellans auditur. H. & ſeq. 195.

Ruſticus vſurarius an eximatur à culpa? k. ibid.

Ruſticus aſſerens, debitum ſoluiſſe, an probare teneatur? K. ibidem. A. 196.

S

SAnitatis neceſſitas, encomia, & bona deſcribuntur. B. & ſequen. 311. Quomodo impediatur ex inobedientia ægroti præceptis medicis? E. & ſeq. 321. A. 322. An teneatur ægrotus parere, ſi medicamenta ſint intolerabilia, vel dura? *A.* et ſeq. ibid. Non poteſt ægrotus ad ſui libitum catarticis, aut cibis vetitis vti. E. & ſeq. ibidem. An poſſit ſine peccato aquam ſumere? F. 322. Cur non idē in cibis? H. ibidem.

Sanitas impeditur medicorum ignorātia, & quomodo? A. et ſequen. 323. Peſſima morborum natura, quomodo? I. et ſeq. 323. *A.* et ſeq. 324.

Sanitas impeditur ex defectu fidei, quā habet ægrotus in medicū, & in medicamenta, & quomodo? C. & ſeq. 324. Quanta ſit vis imaginationis? bidem. Impeditur etiam ob peccata ex homine perpatrata, & quomodo? *A.* et ſequent. 325. Quid peccator ægrotus facere debeat? F. & ſequ. ibidem.

Salis vires, ac neceſſitates. D: et ſeq. 403.

Seditionis, coniurationis, factionis, ac tyrannidis deſcriptio, & differentiæ. D. et ſeq. 530. I. & ſeq. ibid. Illas ſedare, & eliminare quanti Principis interſit. K. ibidem. A. & ſeq. 531. Quibus modis cauſæ euitandæ? I. & ſeq. 532. A. et ſeq. 533. Exempla. ibidem. An ſapiant læſæ Maieſtatis crimen. E. et ſeq. ibidem. Earum cauſæ ex Ariſtotele. G. ibidem.

Seminis animalis requiſita. C. & ſeq. 8. Habet efficaciam ad membrorum figuram. D. 9.

Seminis quantitas, qualitas, an & quid in ſimilitudine filiorum erga parentes operetur? G. 73. B. et ſeq. 113.

Seminum electio pro *A*gricultura. I. & ſequ. 190. Seminandi tempora. A. et ſeq. 191.

Seminum conditiones in ſeminando. E. et ſequ. 191.

Seruitus vnde dicatur, quo iure introducta? B. et ſeq. 540. Quid ſit? H. & ſeq. 541. A. & ſeq. 542.

Seruorum miſeriæ. 542. G. et ſeq.

Serui quibus modis acquirantur? B. & ſeq. ibid.

Seruitus rei emphyteuticæ impoſita an teneat? D. 217.

Seruitus realis ruſtica quid ſit? G. 236. Cur dicatur realis, & quare fuerit impoſita? H. 236. Eius variæ ſpecies. k. 236. A. & ſeq. 237.

Seruitus aquæ hauriendę ex iuris interpretatione competit ei, qui ad ciſternam

ſternam iter, aut ad fontem habet. k.237.
Seruitus aquæ ducendæ per fundum alienum triplex, quæ? A. & ſeq.23.
Seruitutum realium ruſticorum aliæ ſpecies. G.238. Quomodo amittantur? H. & ſeq. 238. A. 239.
Seruitutem deberi quomodo probandum, vel cognoſcendum? D.& ſeq. 295.
Seruitus altiùs tollendi, G. et ſeq.295. Oneris ferendi, & quando locum habet? k.ibid, A. & ſequ. 296.
Seruitus tigni immittendi quid, & an ea ceſſante, propria tignum authoritate poſſit auferri? C.& ſequen.296. Quid ſi hoc quiſquam agi videt, & non opponitur? G.& ſeq. ibid.
Seruitus ſtillicidij auertēdi quid, & vnde dicatur? & differentiæ ſtillicidiū inter, ac flumen. I. & ſeq. 296. A. & ſequ. 297. An ſeruiens meliorari domus, vel iam collapſa, ſi reædificetur, redeat in priſtinam ſeruitutem? D.& ſeq.297.
Seruitus ſtillicidij non auertendi, quid? E. et ſeq. 297.
Seruitus altiùs tollendi, vel non quid, & quæ ipſius vtilitas? F. et ſequent. 297. Qui in vſu imponendo huius ſeruitutis dicatur inuitus? k.ibidem. Qui patiens? A.298. Quomodo, & quid agendum, ſi talis ſeruitus non oſtendatur? Limitatio. B. ibidem. Quomodo dirimendæ controuerſiæ? B.& ſeq.ibidem. quid ſi de nouo feneſtræ aperiantur? D. & ſeq.ibid.
Seruitus proſpectus quid, & quomodo conſtituatur? an tolerabilior altiùs tollendi? E. et ſeq.298.
Seruitus protecti quid ſit? H. et ſequ. 298. quomodo prohiberi poſſit? B. 299. Differentia inter ſeruitutem protecti, & immiſſi. k. 298. A.299.
Seruos dominus non poteſt occidere, nec nimis crudelitèr verberare: pœnæ contrafacientium, & exemplum. E.et ſeq.548. E.549.
Serui quomodo tractandi? I. & ſequ. 548. H.et ſeq. 549. A. & ſeq. 550. Quando, & quomodo puniendi? k. 548. A.& ſequ. 549. A quibus debeant abſtinere domini in ſeruos? E. 550.
Seruo crimen patrante, ad quid teneatur dominus? F. 549.
Serui redimendi, pactitato redemptionis pretio, non licet ſummam augere, & quare? C. & ſeq. 546.
Seruo defuncto, poſt conuentionem redemptionis, litrum, ſeu pretium, an ab hæredibus illius ſoluendum? H. 546.
Seruitio alicuius, an homo liber poſſit ſe perpetuò locare? A. 547. Seruo viro, an redimendo valeat ſe vxor obligare, licet iura in reliquis contrarium diſponant? B. et ſequ. 547.
Seruo pro patre, vel ſe ipſo redimendo, ſi minor obligatur, an teneat obligatio, an competat in integrum reſtitutio? E.& ſeq.547.
Serui ob fugam, an, quomodo, & quando puniendi? k 550.A. & ſequ.551. quid, ſi in bello iuſto capti, fugiant. C. & ſeq. ibidem. An libertas ex fuga vſucapiatur? D. et ſeq.ibid.
Seruum fugitiuum occultantes, quibus ſubijciantur pœnis? B. et ſequ. 551.
Seruorum infidelium proles, an poſſit à domino inuitis parentibus baptizari. F. et ſeq.551.
Seruorum vota, quæ, quando, & quomodo irritare dominus poſſit? I. & ſeq.551.
Serui an poſſint cum alijs in his, quæ ſunt de iure naturæ, contrahere? B. & ſeq.552.
Serui ex illicitis actibus acquirētes, an domino acquirant. H. & ſequ. 552.
Seruo legatum, vel datum an ſit domini? k. 552. C. & ſequ.553. quid de ludo acquiſitis? A. & ſeq.553.
Seruus an acquiſita ex parſimonia, ſibi acquirant? k. 553. A.& ſeq. 554.
Seruus inſtitutus hæres, an poſſit præiudicium domino inferre? I. et ſequ. 554. A. & ſeq. 555.

Serui an agere, & conueniri iure ciuili poſſint? D. ſequ. 555. Vel dominos accuſare ſaltem de crimine lęſę Maieſtatis? E.& ſeq. ibid.

Serui an valeant eſſe milites, vel clerici? G. & ſeq. 555. Si ſacris initientur, an ipſis competat libertas? B. 568.

Serui teſtari minimè poſſunt. A.& ſeq. 556. An teſtamentum in ſeruitute factum fauore piæ cauſæ, adueniente libertate reuiuiſcat? E. & ſequ. ibidem.

Seruus, domino petente actum ſeruitutis, & vxore debitum, cum vni tantùm poſſit ſatisfacere, cui partium tenetur. D. & ſeq. 557.

Seruus an contrahere matrimonium, inuito domino, poſſit? I.& ſequen. 556. A. & ſeq. 557. Id prohibentes domini, an peccent? B. & ſeq. ibidem.

Seruus in quibus domino obedire tenetur, in quibus non? A. & ſequ. 558.

Seruus, iuſſu domini delictum patrans, an ſubſit pœnis? A.& ſequen. 559.

Seruorum obſequia in dominos, & libertorum in patronos, an ſe extendãt ad eorum nouercas, & priuignos? D. & ſequent. 559.

Seruorum pro redhibitione idem ſeruandum, quòd in animalium venditione. I. & ſeq. 559. A. 560.

Seruo vitioſo vendito, ad quid tenetur venditor, ſi emptor de vitio nihil ſciat? B.& ſeq. 560. Quando, quomodo, & quis ſeruus dicatur vitioſus? H. ibidem. Vitij, & morbi differentiæ. E. ibidem.

Seruorum redhibitio, in quibus ſpecialibus caſibus concedatur? A. & ſeq. 562.

Seruo fanatico, an redhibitoria competat actio, & quis fanaticus dicatur? G.& ſeq. 562. Quid de impetiginoſo, ſpadone, elingui, muto, tardæ loquelæ? K. 562. A.& ſequ. 563. A.& ſeq. 564. Quid de habente triſicum membrum, luſco, hydrope, balbo, bleſo, latere, vel crure contracto, gutturoſo? F.& ſeq. 564. A. & ſeq. 565. Quid de ſerua, quæ ita arcta eſt, vt pati virum non poſſit? C. ibid.

Seruo, vt manumitti non poſſit in fraudem creditorum, quæ requirantur? K. 565. A. et ſeq. 566.

Seruis dare libertatem cui conceditur, vel prohibetur? B. & ſeq. 566. Modi varij dandi libertatem. E.& ſeq. ibid. A. & ſeq. 567. Inuitis etiam dominis. D.& ſeq. ibidem. A. & ſeq. 568. Varijque ibi caſus.

Signaturæ herbarum vires habent ad partes corporis curandas; quibus aſſimilantur? B. & ſeq. 417. Explicatur proprijs nominibus. ibidem. A. & ſeq. 418.

Simplicia medicamenta, cui planetæ ſubijciantur, & modus illa cognoſcendi? E.& ſeq. 418. A. 419.

Similitudo filiorum ex parentum imaginatione. B. 114. Exempla. B. 115.

Sobrietas virginitatem ſeruat. G. & ſequent. 28.

Sorte ſua cõtentus nemo eſt. I.& ſeq. 2. A. & ſeq. 3. quare. k. ibidem. A. & ſeq. 4.

Sortilegijs vtentes, vt ad amorem trahant, ex quo talẽ accipiant pſeudodoctrinam, quibus ſubſint pœnis? A. & ſeq. 42. quid ſi tentent non ſequuto effectu? D. & ſeq. ibidem. Exempla. G.& ſeq. 42.

Sodomia quomodo, & quando diuortium inducat, an vxoris ſufficiat cõqueſtus? H.& ſeq. 98.

Sola ſimilitudine non probatur filiatio. H.& ſeq. 115.

Solum, vt pingueſcat, quæ requirãtur? H.& ſeq. 191.

Solutio, & coagulatio in chimico proceſſu quàm ſpectanda? H. & ſequ. 403.

Solutio. Vide Chimicus proceſſus.

Spe matrimonij virginem deflorans, & alteri ſe coniungens, hac mortua, an ad defloratam redire cogatur? I. 64.

Sponſæ eligendæ qualitas. A. & ſequ. 48. Bonæ, & malæ ſponſæ effectus. ibidem.

Sponſo rum inæqualium mala. C. & ſeq. 48. In quo inęqualitas conſiſtit? k. ibidem.

Sponſam dotis cauſa ducens, quibus ſubiaceat incommodis? A. & ſequ. 49. Quæ ſit vera dos. E. & ſequent. ibidem.

Sponſorum ætas ſi ſit impar, quæ ducit damna? I. & ſeq. 49. A. & ſequ. 50. An talis compenſari imparitas poſſit? C. & ſeq. ibidem. Quæ laudabilis ad contrahendum. F. & ſequent. 50.

Sponſæ pulchritudo. Vide pulchritudo.

Sponſæ deformitas. Vide deformitas.

Sponſalia quid? B. 57. Quare inſtitura? ibidem. Quibus fiant modis? C. ibid. quotuplicia ſint? E. & ſeq. ibidem. quibus ſignis demonſtrantur? G. & ſequ. A. & ſequ. 58.

Sponſaliorum an ſufficiens ſignum ſit anuli miſſio, & qualitèr? H. & ſeq. 57. G. & ſeq. 58. quid ſi anulus ex parentibus detur? A. ibid.

Sponſalia verbis contracta. B. & ſequ. 58. Literis, & an exequuriuam habeant vim? D. & ſequ. ibidem.

Sponſalia externum requirunt conſenſum, & quare? C. & ſeq. 58.

Sponſalia contrahi poſſunt purè. I. 58. Adiecta die. ibid. Quid ſi dies labatur? ibidem. ſub conditione. k. ibid. A. 59. Si conditio ſit contra matrimonij ſubſtantiam, quid operatur? D. & ſequ. 59. Quid ſi turpis, non autem in matrimonij ſubſtantiam? G. & ſeq. ibid.

Sponſalia ſub honeſta conditione, quæ? I. & ſeq. 59. Contracta ſub conditione, ſi Papa diſpenſauerit, an teneãt? A. 60.

Sponſalia contracta, datis arrhis. B. 60. quando amittãtur arrhæ, quando nõ? B. & ſeq. 60.

Sponſalia contracta appoſita pœna, an inferant pænam contra recedentem? D. & ſeq. 60. Differentia inter pœnam, & arrham. F. & ſeq. ibidem.

Sponſaliorum intuitu dona data à ſpõſi conſanguineis puellæ, an ſponſæ acquirantur, an ſubſint reſtitutioni ſponſo ſine liberis moriente. H. & ſeq. 60. Diſtinctiones. A. & ſeq. 61. D. & ſequent. ibidem.

Sponſorum alterutro inuito, nullus poteſt cum alia contrahere perſona. I. & ſeq. 61. An contrahens peccet? K. 61. A. 62. Si alteruter contrahere recuſet, an ſit cogendus? B. & ſequ. 62.

Sponſalia de futuro, per copulam, fiunt de præſenti. C. 62. quid poſt Concilium Tridentinum? D. ibid.

Sponſalia cauſant impedimentum publicæ honeſtatis, quando, & vſque ad quem gradum? E. & ſeq. 62.

Sponſorum alterutro ante matrimoniũ defuncto, an reſcindatur donatio, ſeu ob ſponſalitia largitas? I. 62. Limitatio. ibidem.

Sponſalia de futuro, an per ſponſalia de præſenti diſſoluantur? k. 62. Limitatio. ibidem. & A. 63. Quid ſi ante Religionis ingreſſum copula præceſſerit? E. & ſequ. 63. Vel ſi poſtea vouit? ibidem.

Sponſalia an diſſoluantur, ſi longinquã petat ſponſus Regionem? G. & ſequent. 63.

Sponſalia an diſſoluantur per corporis, vel animi deformitatem? I. & ſequ. 63. An ſanus volens coniungi poſſit? K. ibidem. Limitatio. A. 64.

Sponſalia per alterutrius ſuperuenientẽ fornicationem, an diſſoluantur? B. & ſeq. 64. Quid ſi ſponſa fuerit per vim ſtuprata? D. ibidem. quid ſi ſolum oſcula amplexus, & impudici interceſſerint tactus? D. & ſeq. 64.

Sponſalia, an per alterius hæreſim diſſoluantur? E. 64.

Spõſalia mutuo conſenſu ſolui poſſunt, appoſitum etiamſi fuerit iuramentũ? F. 64. H. & ſeq. 65.

Sponſalia an diſſoluantur, maximo ſuperueniente ſponſum inter, ac ſponſam odio, vnde timor ex nuptijs homicidij veniat, vel adulterij? &c. K. 64. A. 65. An idem dicendum, ſi co-

copula fuerit ſequuta. B. ibidem.
Sponſalia an diſſoluantur, ſi dotis promiſſæ ſumma non ſolui videatur? C. & ſequ.65.
Sponſaliorum, ac matrimonij differentiæ. E. & ſeq. 65. Sponſi, & ſponſæ, viri, & vxoris differentia. E. ibidē. An detur extenſio de vno ad aliud. F. ibidem.
Sponſo an competat lucrum dotis? G. 65.
Sponſi quam requirant ætatem, & quare ad matrimonium diuerſam? I. & ſeq.65. A. & ſeq.66.
Sponſæ domicilium, quare? B.66. Ampliatio. ibidem.
Sponſi in fauorabilibus ęquiparãtur viro, & vxori. F. 66.
Statuti tranſgreſſio quando ſit peccatū. H. & ſeq. 281.
Status hominis variæ formæ. I.& ſeq.1. A.& ſeq. 2. De quo hic agitur deſcriptio. F. & ſeq. 2. Vnde dicatur? H.2.
Statum proprium tenendum, prudentia docet. H.& ſequ. 4. Statum mutantium pericula. k.64. A.5.
Stratificatio. Vide Chimicus proceſſus.
Status coniugalis initium. C. & ſequ. 46. Ante culpam. ibidem.
Sterquilinium eſt acceſſorium fundi. I. & ſeq.191.
Stipulatum cõbuſtione pingueſcit terterra. B. 192. Quare? G. & ſequ. ibidem.
Studij fauore, an bona fideicommiſſi valeant alienari? C.161.
Sterilitas quæ excuſet à ſolutione penſionis, qualis ſit? C.& ſequent. 211.
Sterilitas cum præcedenti, vel ſubſequenti vbertate, etiam interpolata compenſatur. H.& ſeq. ibidem.
Spuriorum nomine, qui veniant. A.145. An filij virginis ſtupratæ. B.ibidem. An filij viduæ honeſtæ. ibidem. An filij conſanguineæ. C.ibidem.
Spurij an ſuccedere poſſint? A. & ſeq. 146. k.148. An eis debeant alimenta afferri, relinqui, vel donari. A. & ſeq.147. An ſi eis relinquantur, fiſcus ſuccedat? D. 147.
Spurio relinquere volentis exponuntur coniecturæ. G.& ſeq. 147.
Spurij, vt ſuccedere poſſit, auxilia excogitantur. B.& ſeq. 148. Duo veriora. A.& ſeq.149.
Spuriorum filij, an ſuccedere poſſint? C.148.
Spuriorum ſpurijs, an relinqui poſſit? G.& ſeq.150.
Spuriæ domini, an ad aliquid teneãtur vaſſalli? I. 150.
Spuriorum in fauorem ſtatuta, an valeant? k.& ſeq.ibid.
Spurij an habeant ius retractus in bonis, quæ à genitore, vel eius conſanguineis venduntur? C. 151. Quid dicendum in venditis à matre, vel eius conſanguineis? E.ibidem.
Spurij an ſuccedere in feudo poſſint? F. 151. C.152. An in regno? F. & ſeq. 152.
Spurij an ſepeliri in maiorum ſepulcro poſſint? G 151. An in genitricis, ipſiuſque maiorum ſepulchro. H. ibid.
Spurij an habere ordines, eccleſiaſticaſque dignitates poſſint. I. & ſeq. 151.
Spurius an eſſe Hieroſolymitanus miles poſſit? A. 152.
Spurij an poſſint Notarij eſſe? D. 152. Eorum teſtimonium. B.ibid.
Spurij, enecantis genitorem pœna. D. 152.
Spurij an materno ſuccedant in feudo? D. ibidem.
Spurii fratres ex diuerſis matribus, an ſibi inuicem ſuccedant? E.152. An ſi ex eadem matre? F. ibidem. An arma, & inſignia familiæ deferre? H. & ſeq.152.
Sub alicuius ditione ſubiecti, ſi deficientes tumultum excitent, an eorũ pactis fides præſtanda ſit? K. 528. A.& ſeq.529. An latronibus, piratis, & ſeruis fugitiuis. ibidem. Exempla. C.ibidem. An priuata fides iſtis præſtanda. ibidem.
Subditis, armata manu, ſine auſu publico aliquid patrãtibus, an, & in quantũ videatur hoc publicè effectum? D. & ſeq.525.

Digitized by Google

Subiecti alicui Principi, qui arma non per ſe gerant, ſed alij, qui bellum gerat, auxilium dant, an dicantur pacem frangere? E.& ſeq.529.
Subditi an poſſint ex domini delicto puniri? C.451.
Sub emphyteuta alienare volens, quid ſeruare debet. C. & ſequ.215.
Subaudiæ Ducatus ad quam Reipublicæ ſpeciem reducitur? B. & ſeq. 16.
Suburbia an Ciuitatis contineantur nomine? H.& ſeq. 17.
Suburbani an ciuium priuilegijs gaudeant? F. & ſeq. 20.
Succeſſio filiorum legitimorum, & naturalium. F. & ſeq. 124.
Succeſſor particularis an teneatur aliquando ſtare colono? D. & ſeq.202. A.& ſeq.206.
Succeſſor neceſſarius debet ſtare colono, quando locatio durat ad mediũ tempus. H. & ſequ. 203. Limitatio. A.204.
Succeſſor locatoris, re ab illo hypothecata,colono ſtare compellitur. G.& ſeq.204. Limitatio. I. ibidem. Quid ſi in cõtractu inalienabilitas promiſſa. ibidem.
Succeſſor fiſci ſtare colono tenetur: quare? B.& ſeq.205.
Succeſſor locatoris (fraude ceſſante) obtenta re, cum pacto de retrouendendo,colono ſtare debet. D. & ſeq. 205.
Subconductor non ſoluens penſionem expellitur. C.& ſeq.210. An propria authoritate. E.ibidem.
Superficiarij contractus, an ius ceſſet ſuperficie ædificata deſtruenda. B.& ſeq.305.
Suppoſitio partus. Vide partus ſuppoſitio.
Superbiæ damna, & auaritiæ. D. & ſequent.4.
Sutoria ars à quo primùm inuenta. H.176. & H.179. Cur Mineruæ attributa? I. & ſequ. 176. Eius dignitas. I. 179.
Sutor, & Sartor veſte deformata ad quid tenentur? k. 180. An domino non ſoluente mercedem, poſſit veſtẽ retinere? A. & ſeq. 180.
Sartoris fragmenta an emi iuſtè poſſint? C. & ſeq.ibidem.
Sutores veſtes in propetis ſponſalibus die feſto ſcientes, an peccent? A. 184.
Syracuſis prohibitus veſtium luxus. H. 185.

T

Taurorum agitatio, ſeu ludus. A. & ſeq. 278.
Temperantiæ virtus in medio conſiſtit. D. & ſequ.54. A. & ſequ.55.
Templorum in ædificatione quid ſeruandum? I.& ſequ.293.A.294.
Terra, vt pingueſcat, quæ requiratur? H.& ſeq. 191. Fimo reuiuiſcit. A. 192.
Terra ante ſationis tempus aranda, & quare e K.& ſequen. 192. A. & ſeq. 193.
Terram rerum omnium principium aſſerentes. G. & ſequent.411.
Tregua quid ſit? D.519. Quid induciæ? E. & ſequ.ibidem.
Treguæ induciarum, & in pacis capitulationibus faciendis quid ſeruandum? G.& ſeq. 519.
Turcarũ Imperator quanti faciat Agriculturam? H. & ſeq.196.
Tutore locante, pupillus maturæ ætatis ſtare colono debet:quare?K.204. A.209.
Teſtibus orbatus, an ius debitum petendi habeat? F. 68.

V

Vaccarum domini quibus priuilegijs fruantur. A. & ſequ. 272.
Vaccæ.Vide Boues.
Vallum turribus neceſſarium.L.291.
Van-Helmõtij hallucinationes,in deſcenda hominis definitione, deteguntur.

tur. H.& ſeq. 9. G.& ſequ. 10. A. & ſeq. 11. vſque ad E. 12. Et circa hominis generationem ante lapſum. B. & ſeq. 46.

Vaſſalli an ad aliquid ſpurię domini teneantur? L. 150.

Vaſſalli tenentur bellica præſtare domino auxilia; hinc non auxiliantium pœnæ. E. & ſequ. 511. An dentur caſus, in quibus excuſentur? K. ibidem. A. & ſequ. 512. An teneantur, ſi ſuperior ſit vel excommunicatus, vel bannitus? D. ibidem. Quid ſi ſint duo domini? F. et ſeq. ibidem. Caſus. I. et ſeq. ibidem.

Vaſſallis an ius ſit, ſi dominus vendat pagum, ſeu ciuitatem, illius redimēdi? F. & ſeq. 547.

Vaſſallo an aliquando liceat cum inimico domini amicitiam habere? *A.* et ſeq. 513. Vel pro eo fideiubere, aut epiſtolas recipere? K. ibidem. *A.* & ſeq. 514.

Vecturinus fugiente conductore, cum animali, ad quid teneatur? H, 255.

Venatio cur adinuenta? D. et ſequen. 275. An poſſit à Principe prohiberi? I. & ſequent. ibidem. An eam prohibentes peccent? *A.* & ſeq. 276. Limitatio. D. & ſequen. ibidem. F. & ſequ. 284. Eius tempus prohibitum. G. et ſeq. 276. G. & ſeq. 281. In quibus prohibetur locis? I. & ſeq. 276. A. & ſequent. 277. E. et ſequ. 281.

Venationis prohibendæ facultas, quomodo acquiratur? D. & ſequ. 277. Quid faciendum, ne talis prohibitio introducatur? G. ibidem.

Venatorum ſtatus quotuplex? H. & ſeq. 277. Venatio quotuplex. D. 278. Quæ ipſius inter ſpecies nobilior? D. & ſeq. ibidem. Eius bona. E. & ſequent. ibidem. Mala. k. 278. A. et ſeq. 279.

Venatio clericis prohibita. k. 279. A. et ſeq. 280.

Venari die feſto an liceat? G. et ſequ. ibidem.

Venandi modus in maxima quantitate prohibitus. D. 281. Et num venari contra ſtatutum, prohibens venationem ſit peccatum mortale? H. & ſeq. 281. A. et ſeq. 282.

Venatione illicita capta animalia, cui applicanda? G. et ſeq. 282. A. et ſeq. 283.

Venans in loco prohibito an poſſit retineri, donec rem reſtituat. C. et ſeq. 283.

Venator an ſua faciat animalia capta, quæ ex locis egrediuntur, in quibus prohibita eſt venatio, & an poſſit accuſari? F. & ſeq. 283. Et ibi diſtinctio. A. & ſeq. 284.

Venator, qui in alieno laqueo animal inuenit, an faciat ſuum? C. 284.

Venator parans foueas, quando pœnas incurrat, & quas. D. & ſequent. 284.

Venatores, qui damna fecerunt in alienis pratis, an peccent, ad quid tenentur, & quot incurrere peccata poſſunt. K. 284. A. & ſeq. 285.

Venatica animalia recipientes, quando furtum committant? E. & ſequ. 285.

Venditor animalium tenetur, defectus, & morbos patefacere, & contrarium faciens, ad quid tenetur? C. 266. Limitationes. I. & ſeq. 260. Talium defectuum, & morborum diſtinctio. B. 261. Quid ſi ſit celatum vitium. F. & ſeq. ibidem. Quid ſi poſt triduum animal moriatur? I. et ſequen. 261. B. et ſequ. 262. Cuius iudicio ſtandum in tali caſu? B. & ſequen. 262.

Vendito equo ſine lingua, an competat redhibitio? I. 262. Quid ſi ſit caſtratus? k. ibidem Quid de mulo caſtrato? ibid. & A. 263. Quid de luſco? B. & ſeq. 263. quid de noctilupo? E. ibidem. de claudo. F. & ſequ. ibidem. de varicoſo, quid varix? H. ibidem. quid de equa ita arcta, vt non poſſit ſemen recipere? I. & ſeq. 263. quid de clauo, & quid clauus? K. ibidem. *A.* & ſeq. 264. quid de polypoſo, & quid polypus? B. 264. Quid de podagrico, & quomodo cognoſcatur? C. & ſeq. 264. quid ſi bulſoſus, vel pulminoſus? E. et ſeq. ibidē. quid de

de mula, quæ transiungi non poteſt? G. et ſeq. ibidem.
Vendito equo, ſi denegentur ornamenta, an competat redhibitio, & quid talia ornamenta? I.& ſeq. 264.
Vendita equa, quando venditus cenſeatur pullus? A. 265.
Venditor, transferens animalia vendenda de vno territorio ad aliud, quid debeat ſeruare? A. et ſeq. 266.
Venenorum differentiæ, & qualitates. H. et ſequent. 394.
Veſte muliebri vir, & virili mulier non poſſunt vti, nec ſacris. E. 180.
Veſtis debitoris non ſubiacet obligationi. F. & ſeq. 180. Nec cenſetur hypothecata pro loerio. H. ibidem. An contineatur ſub appellatione alimentorum, & idem de calceis. K. ibidem.
Veſtes ſingulis annis debitæ, quo anni tempore, & cuius qualitatis fieri debent. B. & ſeq. 181.
Veſtes prætereuntiū deturpans ad quid tenetur? D. 181. Quid ad talem inducēdam obligationem requiratur? E. et ſequ. ibid.
Veſtium nomine, quæ veniant. H. et ſeq. 181. A. 182.
Veſtes lugubres vxoris ad ſecundas nuptias accedentis, an hæredibus debeantur? D. & ſeq. 182.
Veſtes rectoribus datæ ex publico ære, in aduentu Principis poſt ingreſſum cuius ſint. B. & ſeq. 182.
Veſtes, & iocalia à ſponſo, & eius conſanguineis miſſæ ſponſæ, cuius ſint. F. et ſeq. 182. Coniecturæ cuius ſint ſimilia miſſa? G. ibid.
Veſtium luxus poteſt ab Eccleſiaſticis Prælatis prohiberi. B. & ſequ. 184. Eſt caſus mixti fori. E. ibid. Exempla prohibitionis talis luxus. H. et ſeq. 185. Quæ huiuſmodi luxus pariat damna. D. et ſequ. 186. A. & ſequ. 187.
Violentia impedit matrimonium. E. & ſeq. 56.
Victori ſi tradantur ciuitates, & arces obſeſſæ, an dicantur incidere in læſæ Maieſtatis crimen. E. et ſeq. 508. A. & ſequ. 109. Quæ facienda, & rectoribus non imputetur deditio. E. & ſeq. ibid.. A. et ſeq. 510.
Villicus vnde dicatur? C. & ſequ. 20. Eius conditiones. D. & ſeq. 206.
Virginitatis excellentia. F. et ſequ. 27. A. et ſeq. 28. quid ea ſit. F. 28. quomodo conſeruatur. G. & ſeq. 28. G. & ſeq. 29. A. & ſeq. 30. H. & ſequ. ibidem.
Virginibus, & mulieribus, quæ damna cauſet vini vſus? B. & ſequen. 29. Exempla. C. & ſeq. ibidem.
Virginitas ex violentia non amittitur. B. & ſeq. 31. Niſi voluntas aſſentiatur. E. & ſeq. 31. Exempla. F. ibid.
Virginitas mente, quomodo deperditur? A. & ſeq. 32. Pulchra ad Virgines admonitio. F. & ſeq. 30.
Virginitas corpore, quomodo deperdatur. D. & ſeq. 32.
Virginitatem affirmanti deploratam, an mulieri ſtandum ex iuramento? H. 32.
Virgo aliqua poteſt eſſe mente, & non corpore, corpore, & non mente. E. 32.
Virginitatis corruptæ ſigna. k. ibidem. A. & ſeq. 33. Vide corruptæ virginitatis ſigna.
Virginitas quibus modis deturpetur? E. & ſeq. 37.
Virginem ſponte conſentientem deflorans, quibus ſubiaceat pœnis? F. 37. Pœna eſt mixti fori. H. ibidē. An ei debeatur dos à ſtupratore? I. & ſeq. ibidem. B. & ſeq. 38. An talis defloratio ſit ſtuprum? A. 38. E. ibid.
Virginem deflorans vi, qua tenetur pœna? G. & ſeq. 38. Vis duplex. ibidē. Quid ſi blanditijs, & promiſſionibus deflorauit? K. 38. A. 39. Quid ſi vi virginem ſeruam deflorauit? H. & ſeq. 38.
Virginis pronitas ad Venerem. C. & ſeq. 39.
Vitrici priuignis minùs, quàm nouercæ ſuſpecti. F. 159.
Vim vi repellere, quomodo licet? F. & ſeq. 440.

Vir

Vir non debet grauitèr vxorem verberare. E.et ſeq.*90*. Quàm meliùs nulla dare verbera. H. et ſequ. ibidem. A.& ſeq.*91*.
Viri ſæuitèr vxorem verberantis pœna. A. et ſeq.*91*. Limitatio. D. et ſequ. ibidem.
Viro quid faciendum,vxore cum adultero inuenta ? k. *91*. A. & ſeq.*92*.
Vir innocentem occidens vxorem, vt parricida punitur, nec dotis conſequitur lucrum, D. et ſeq. *92*. Antiphatum debet hæredibus reſtituere. E. ibid.
Vir vxorem à domo eijciens, an ad eius teneantur alimenta ? F. *92*. Si eiecta adulterauerit, an viro competat dotis lucrum ? G. ibidem. Ampliatio. H. & ſequ. ibidem. Quid ſi ob adulterium fuerit eiecta ? I. & ſeq. ibid.
Vir vxoris vota, quæ irritare, & quomodo poteſt, & quando irritando peccet? G. & ſequ. *93*. A. & ſeq.*94*.
Vir quo caſu poſſit vxorem carcerare, vel lenitèr punire? F. et ſequen.*94*. An vi eam comprimere poſſit.k.ibid.
Vir bonorum dotalium,quando eſt dominus, quando vſufructuarius? D & ſeq. *95*. A.et ſeq. *96*.
Vir an poſſit ſolus, in iure patronatus vxoris,præſentare? D.*96*.
Viri ſæuitia, cauſa diuottij, quomodo, & quando ? H. & ſequent. *97*. A.& ſeq.*98*.
Vir adulteram vxorem agnoſcens, & è domo non expellens, an beneficium perdat,dorem lucrandi ? F. et ſequ. *103*.
Viri hæredibus, an aliquando lucrum dotis vxoris adulteræ, vel ante viri mortem, vel in viduitate competat? I.et ſequ.*103*.
Vir ad dotes reſtituendas, quando citra vires compelli poſſit, quando nō? D.& ſeq. *104*. Quid ſi beneficio renunciauerit ? F. et ſequent.ibid. Vel ad ſecundas conuolauerit nuptias ? H.ibid. Limitatio. ibid.
Vitij, & morbi differentiæ D.& ſequ. *561*.
Vocabulorum examen perneceſſarium. D. et ſeq. *1*.
Votum quale impedit matrimonium? C. *56*.
Vrbis, & Ciuitatis differentiæ.k.*17*.
Vngues. Vide Capilli.
Vſusfructus in donatione propter ſacros ordines, an poſſit retineri à Patre ? D.& ſeq. *162*.
Vſufructuarius,abutens proprietate rei, perdit vſumfructum. C. *212*.
Vſuarius ouium an habeat ius ad agrū ſtercorandum ? k. *191*.
Vulneratus, vulnerans. Vide Chirurgi vulnerati ętatem.
Vxor,locationi à marito factæ,ſtare debet. k.*205*.
Vxor an teneatur ſequi mutationes viri ? D. & ſeq.*66*. Limitationes. ibid. F. et ſeq. *88*.
Vxor immediatè poſt coitum cum viro, ſi ipſa non ſeminauit, an poſſit ſine peccato ſe manibus perfricare? A. & ſeq. *73*.
Vxorum multitudo prohibita.F. et ſeq. *77*. Pœnæ. ibid. & A. & ſeq. *88*.
Vxor domo egredi non debet. K. *85*. A. & ſequ. *86*. Nec cum malis conuerſari. C. & ſeq. *86*. Debet rerum familiarium curam habere.G.et ſeq. *86*. A. & ſequ.*87*.
Vxor debet obſequia præſtare viro, & quomodo?D.et ſequ.*87*.
Vxor, quæ acquirit arte fabrili, an ſibi acquirat, an verò marito ? *I*. & ſeq. *87*. A.*88*. H. *96*.
Vxor nobilis à quibus ſeruitijs ſit immunis ? B. & ſeq. *88*.
Vxori non afferenti dotem, an maritus dare alimenta cogatur ? I. *88*. A.*89*. A.& ſeq.*93*. *A*. et ſeq. *94*. An medicamenta? k.*88*.
Vxor,contrahens ſine mariti conſenſu, ſuam ad vtilitatem an vim cōtractui indat? F.& ſeq.*95*. An poſſit cum authorizante contrahere. H. et ſeq. ibidem.
Vxor an facere eleemoſynas poſſit,ſine viri licentia? E.& ſeq.*96*.
Vxoris dos, in quibus caſibus propter

adul-

adulterium acquiratur marito, in quibus non? F. & ſeq. 102. Ampliationes. I. & ſeq. ibidem. A. et ſeq. 103.
Vxoris tactus, & oſcula cum viro alieno, an ſint cauſa amiſſionis dotis? C. & ſeq. 103. An pergens ad publica ſpectacula, vel de nocte, ſine viri conſenſu, perdat? E. 103.

Z

Zelotypia quid? H. & ſeq. 82. Eius mali effectus. B. & ſeq. ibidem. A. & ſeq. 83. Exempla. ibidem. Eius origo. B. & ſeq. 83.
Zeleuci lex, in ęgrotum vinum potantē, medico prohibente. A. & ſeq. 321.

FINIS.

Digitized by Google